Digitized by Google

1-A
33 M
7
9 M
2
8 - 1 - A - 33
81
A 81-A-11
10*

8
1-A
33 M

7
9 M
2

8.-1-A.33

81
A
10*
41-A-11

Catal. Inſcr. C. R.

Collegij Rom. Soc. Iesu

PAVLI AEMYLII VEronenſis, hiſtorici clariſſimi, de REBVS GESTIS FRANCORVM, AD CHRIſtianiſſimum Galliarum Regem FRANCISCVM Valeſium, eius nominis primum, libri Decem,

Ex poſtrema auctoris recognitione.

ADDITVM EST DE REGIBVS ITEM FRANcorum CHRONICON, ad hæc uſque tempora ſtudioſiſſimè deductum, cum rerum maximè inſignium indice copioſiſſimo.

PARISIIS,

Imprimebat Michaël Vaſcoſanus ſibi, & Galeoto à Prato.

M. D. XLIIII.

Cum priuilegio ad triennium.

38.7.3.

PRIVILEGIVM IN HANC SENTENTIAM impetratum à Proprætore Pariſienſi.

CAutum eſt edicto Proprætoris Pariſienſis, ne cui hiſtoriam Pauli Aemylii de rebus geſtis Francorum, cum Chronico de iiſdem rebus, nunc primùm ad poſtremam ipſius Aemylii auctionem ac recognitionem à Michaële Vaſcoſano excuſam, triennio proximo imprimere liceat, aut alibi impreſſam uenalem proponere, præterquam ipſi Vaſcoſano. Qui ſecus fecerit, libri impreſſi aut inter promercales habiti publicabuntur, ac illi mulcta Iudicis arbitrio irrogabitur. Datum anno M. D. XLIII. Cal. Decemb. I. Iacobus Memmius.

CHRISTIANISSIMO GALLIARVM REGI FRANCISCO VALESIO HVIVS NOMINIS primo Michaël Vaſcoſanus felicitatem.

FRANCORVM res geſtas in memoriam crebrò reuocanti, Rex Regũ Chriſtianiſſime, in iis permulta meo iudicio ineſſe uidẽtur, quæ cum priuatim & publicè utilia, tum uerò ſumma omnium admiratione digna eſſe poſſint. Etenim ſi uel belli uel pacis artes quibus uſi ſunt Francorum principes in rebus gerendis, diligenter quis ſpectare uoluerit, neque fortius atque generoſius, neque maiori ſapiẽtia quicquam excogitari aut adminiſtrari potuiſſe iudicabit. Aut certè amor erga pátriam, me fallit, aut nullum uſquam Regnum fuit, in quo uel plura ſint uel meliora exempla, ac ubi tantus uirtuti ac religioni habitus ſit honos. Vnde enim tot clari Heroës exorti, qui longinquis in regionibus ſedes quæſierint, Ducatus ac Regna ſibi compararint, ac conſtituerint? Ex qua tandem gẽte alia, quàm Francorum, cæteri totius ferè orbis terrarum Reges ac Principes, nullo etiam fœdere nec amicitia coniuncti, in ſuis rebus afflictis præſentius auxilium ſenſerunt? Quinam pari uirtute ac cõſtãtia cõtra noſtræ fidei hoſtes pro CHRISTI religione propagãda plura & grauiora bella terra marique geſſerunt? Quæ omnia uera eſſe comperiet quiſquis Francorum hiſtoriam uel curſim à principio ad finem legere uoluerit. Verùm quo admirabiliora ſunt, & ad exemplum digniora, tanto magis expediebat illa non ſolùm noſtris, ſed penè omnium gentium linguis atque literis celebrari. Præclara enim facta in luce collocari uolunt: & quo præſtantior eſt uirtus, eo maiori uerborum honore commendata ad poſteros tranſmitti debet: quod Græcos ac Romanos ſummo ſtudio factitaſſe uidemus: quorum alii de patria, quidam etiam de rebus à ſe geſtis ſcribere aggreſſi ſunt, nouo more ſuorum facinorum inuerecundi præcones. In quo tamen ferendi mihi uiderẽtur, ſi nõ egreſſi cancellos quos ueritas circundederat, fabulas rebus geſtis admiſcuiſſent, nec uana commenta impudenter aſſeueraſſent. Illi enim amore ſui, ac patriæ, deinde ut uis illa ingenii qua ualuere plurimum, ſe exerceret, poſtremò ut lectori ocioſo magis placerent, quam ex rebus ipſis materiam nanciſci non poterant, ipſi excogitarunt ſibi, raram, inauditam, admirabilem. A quo uitio tanto remotiores Franci fuere, quanto promptiores ad faciendum quàm ad di-

cendum extiterunt. Sola enim factorum ſuorum conſcientia freti, uirtutémque ipſam ſui precium eſſe ampliſſimum exiſtimantes, laudem ad poſteros per elegantium ſcriptorum monumenta quærere ſibi neglexerunt. Verùm quanto maiori cura ac ſtudio gloriam ex rectè factis aſpernabátur, tanto illi certè quidē digniores erant, ac laudari ab omnibus merebantur. Hiſtoria igitur Francorum hactenus, ſiue gallico, ſiue latino ſermone conſcripta, nihil ferè aliud fuit, quàm confectio annalium retinendæ memoriæ publicæ cauſſa, in qua res omnes ſingulorum annorum mandatæ ſunt literis, ſine ullis dicendi ornamentis, addita tātùm locorum, temporum, ac perſonarum ratione. Tentarunt quidem nonnulli eā latina lingua illuſtrare, ſed, ut res docuit, parùm felici euentu. Etenim & rerum geſtarum ueritatem non ſatis bona fide perſecuti ſunt, affectu nimirum abſtrahente animum à recto: & ſcribendi genus affectarunt parùm elegans, nec hiſtoriæ ſatis accommodatum. Neque enim tenebant quibus ornatur oratio: & dum intelligatur quid dicant, magnam ſe laudem aſſecutos eſſe arbitrantur. Verùm ut neque hoc ſcribendæ hiſtoriæ, neque quoquam alio ornamento Francia careret, ſingulari Dei fauore, ac uirtute tua planè regia effectū eſſe uidemus. Etenim ut tu Regum omnium qui ante te Galliarum ſceptra tenuerūt, lōgè optimus es, ac maximus: ita præſtantiſſimo ingenio, & in omni rerum artiúmque genere quibus magna imperia regi ſolent, excellentes homines ſub te principe quamplurimos eſſe cōſtat. Quod inter alia plurima, quæ & tuam maieſtatem exornant, & felicitatē augent, uel præcipuum eſſe exiſtimarim: in quo tibi, quod in Græcia Alexandro magno, quod in Italia Cæſari, & Auguſto, idem planè in tua Gallia contigiſſe uideo. Nam ut circa eorum tempora magnus præſtantium uirorum numerus extitit, ita ſub te principe tantus in doctrina literarum, & Reipublicæ gubernandæ ſcientia, excellentium hominum prouentus uelut emerſit, ut plures hoc tuo felici ſeculo, quàm ab aduentu Francorum in Gallias, reperiri poſſint. Nam ut alios omittam, quis lectiſſimos tuos copiarum duces non nouit? quis Equitum alacritatē, quis Legionariorum robur non audiuit? Quis diſciplinam militarem in antiquum ſtatum reſtitutam eſſe ignorat? Nam de literis ac linguis nemini dubium eſt eò iam perueniſſe, ut nihil aut parum admodum reſtet, quò ulterius progredi poſſint. Verùm laus hæc tota tua eſt: huius gloriæ ſocium habes neminem. Omnes enim tum exemplo, tum præmiis ampliſſimis ad maxima quæque & honeſtiſſima inuitas. Inter eos autem qui præſtantia ingenii, & ſcribendi facultate nomen ſibi famámque pepererunt, unus potiſſimùm recenſendus eſt Paulus Aemylius: qui cum Francorum rebus præclarè geſtis, orationis ornamenta, & eloquentiæ lumen deeſſe animaduerteret, ſibi honeſtum, cæteris uerò utile ſimul & iucundum fore putauit, ſi ad eam rem ingenium atque induſtriam conferret. Quo

in negocio

in negocio ſic uerſatus eſt uir eloquentiſſimus, ut non ſolùm recentiores omnes qui eandem materiam tractarunt, ſuperauerit, ſed etiam ueterum hiſtoricorum permultos, qui populi Romani res geſtas ſcripſerunt, longo interuallo poſt ſe reliquerit. Etenim ſi uel rerum geſtarum fidem, uel dicendi genus ſtudioſè uelis expendere, nihil per deos immortales hoc quidem genere ſcribendi abſolutius inueniri poſſit. Res geſtas liberè quidem, ſine ulla támen aut ſimultatis aut gratiæ ſuſpicione narrat. Ordinem temporum ita diligenter obſeruat, ut hoc nomine Liuio ſit præferendus, quòd ſemper ſibi conſtet, nec uſquam pugnantia loquatur: quod plerunque in illo deprehendere licet. Regiones porrò & loca, quum res poſtulat, ita deſcribit, ut illa oculis luſtrare uidearis. Ad hæc, conſilia, deinde acta, poſtremò euentus ita ſuo ordine inſeruntur, ut lector etiam parùm attentus turbari nullo modo poſſit. Genus dicendi fuſum atque tractum, & cum lenitate quadam æquabili profluens, ita ut cum Liuio aliquanto magis compoſitum & perſpicuum ſentire poſſis. Quod opus adeò ex omni parte excellens & egregium, elegantius à nobis excuſum & caſtigatum, ex officina noſtra cum proditurum eſſet, putaui me non abſurdè facturum, ſi maieſtati tuæ, cui omnia debeo, uenerabundus offerrem, atque nuncuparem. Nam Paulus ipſe ſi uiueret, tuæ maieſtati, cuius auſpiciis cœptum opus ferè abſoluit, conſecraret. Quare quoniam morte præuentus id non potuit, uicariam illi operam in hac re præſtabo. Cæterùm cui iuſtius operis huius nuncupatio debetur, quàm tibi: qui Francorum res tam felici memoria tenes, tanta linguæ ſuauitate, tanta eloquentia, tanta denique oris ac uultus maieſtate narrare ſoles, ut te omnes diſſerentem non minus admirentur, quàm ueteres quondam Galli Herculem illum cuius meminit Lucianus, admirari ſolebant. Cum enim uirtutes omnes in te ſunt Heroicæ, tum uerò eloquentiam ſummam, ac planè Regiam eſſe, nemo non prædicat ac teſtatur. Quamobrem nihil mea quidem ſententia aptius fieri potuit, quàm rerum Francicarum ſcriptorem diſertiſſimum, Francorum regi Franciſco, ut in cæteris omnibus, ita in eloquentia eminentiſſimo, conſecrare. Eo etiam nomine gratior eſſe debet, quòd acceſſit liber Decimus, ad nos nuper ex Italia miſſus à Petro Daneſio, uiro cum morum candore amabili, tum uerò utriuſque linguæ cognitione admirando. Porrò quoniam ad hiſtoriæ faciliorem intellectum, & memoriæ ſubſidium, aduertenda etiam orationis ornamenta, denique ad rerum certitudinem conducit ſummatim prius legere hiſtoriam obſeruata in primis temporum ratione, adiecimus Chronicon de rebus geſtis Francorum, magno ſtudio, ſumma cura, multíſque uigiliis cum ex gallicis latiníſque aliis ſcriptoribus, tum ex Aemylio maximè deſumptum, à Iohanne Tilio, uiro non minus ob morum ac uitæ integritatem, quàm ob facundiæ & literaturæ utriuſque peritiam

commendabili. Accipe igitur Francorum hiſtoriam, Franciſce Regū maxime, eo cultu atq; ornatu ueſtitam, ut in conſpectum regium prodire, & de maiorum tuorum rebus geſtis graues & iucundos ſermones cum tua maieſtate conferre geſtiat. Etenim eo ingenio & eloquentia ſempiternæ ad poſteros gloriæ Francos hic noſter Aemylius commendauit, ut in eis commendandis propriam ingenii gloriam ſit conſequutus. Atque utinam quod Alexander de ſe pingendo atque fingendo cōſtituit, id in ſcribendis Regum & magnorū Principum rebus geſtis aliquando ſanciretur. Permulti enim minuti ſcriptores, non ſolùm dicendi & faciundæ orationis, ſed etiam rerum imperiti, magna ſcribere aggreſſi, eorum dignitatem, dum ingenium extollere conantur, non mediocriter labefactant. Quare ſapienter feciſſe Sylla mihi uidetur, cui cum malus poëta de populo Epigramma obtuliſſet, iuſſit quidem ei præmiū tribui, ſed ſub ea conditione, ne quid poſtea ſcriberet. Atque hoc etiam nomine præſtantius eſſe debet hoc opus, quòd non ingenium ſolum Francorum Regibus ſuppeditatum eſt, ut Cyro à Xenophōte, ſed etiam authoritas ſpectatiſſimi atque in primis probati uiri. Non enim magis in eo fuit admiranda eruditio excellens cum pari eloquentia, quàm perpetua uitæ integritas atque ſanctimonia. Porrò longè maior gloriæ fructus ex latinè quàm gallicè ſcriptis percipi meo iudicio poteſt, propterea quòd latina in omnibus ferè gentibus leguntur, gallica ſuis ferme finibus continentur. Tantum igitur & tam excellentem rerum à Francis geſtarum ſcriptorem, quanta potuimus fide & diligentia à nobis excuſum, qua ſoles liberalitate accipe Rex potentiſſime. Sic enim ſuarum uigiliarum & laborum præmium ampliſſimum, ſe, ſi quis Manibus ſenſus eſt, conſequutum putabit. Vale Rex æquiſſime, & diu felicem uitam age. Lutetiæ Pariſiorum III Non. Maii, an. M. D. XXXIX.

Regum hiſce Decem libris deſcriptorum Catalogus.

1 FARAMVNDVS ann.11 fo.2.a.
2 Clodio Comatus ann.18 2.a.
3 Meroueus ann.10 3.a.
4 Childericus I ann.26 4.a.
5 Clodoueus I ann.30 ibide.b.
6 Childebertus I ann.45 9.b.
7 Clotarius I ann.5 12.a.
8 Cherebertus ann.9 ibi.b.
9 Chilpericus I ann.14 14.a.
10 Clotarius II ann.44 15.b.
11 Dagobertus I ann.14 20.b.
12 Clodoueus II ann.17 22.a.
13 Clotarius III ann.4 22.b.
14 Childericus II ann.12 ibidem
15 Theodoricus I ann.14 ibidem
16 Clodoueus III ann.4 24.b.
17 Childebertus II ann.18 ibidem
18 Dagobertus II ann.4 ibidem
19 Chilpericus II ann.5 25.a.
20 Theodoricus II ann.15 ibi.b.
Carolus Martellus 26.a.
21 Childericus III ann.9 30.a.
22 Pipinus ann.18 32.a.
23 Carolus magnus ann.46 36.b.
24 Ludouicus I, Pius, ann.26 52.b.
25 Carolus II, Caluus, ann.38 55.a.
26 Ludouicus II, Balbus, an.2. 57.a.
27 Ludouicus III ann.5 / Carolomanus 57.b.
28 Carolus Craſſus imp.an.5. 58.a.
29 Odo ann.9 ibidem
30 Carolus III, Siplex, au.27. 58.b.
31 Rodulphus ann. 2 61.b.
32 Ludouicus IIII ann.27 ibidem
33 Lotarius ann.31 62.b.
34 Ludouicus V ann.1 63.b.
35 Hugo Capetus ann.9 ibidem
36 Robertus ann.34 ibidem
37 Henricus ann.30 65.a.
38 Philippus I ann.49 66.b.
39 Ludouicus VI, Craſſus, ann.27 96.a.
40 Ludouicus VII, iunior, ann. 43 103.a.
41 Philippus II, Auguſtus, Adeodatus ann.43 116.b.
42 Ludouicus VIII, D.Ludouici pater, ann.3 138.b.
43 D.Ludouicus, IX, an.44. 140.a.
44 Philippus III, D.Ludouici filius, ann.15 154.b.
45 Philippus IIII, Pulcher, ann.28 162.a.
46 Ludouicus X, Hutinus, ann. 2 175.a.
47 Philippus V, Lógus, an.5. 178.b
48 Carolus IIII, Pulcher, an.7. 179.b
49 Philippus VI, Valeſius, ann.22 182.a.
50 Iohannes ann.14 192.b.
51 Carolus V ann.16 197.a.
52 Carolus VI ann.42 204.b.
53 Carolus VII ann.38 221.b.
54 Ludouicus XI ann.23 230.a.
55 Carolus VIII ann.14 242.b.

Pauli Aemylii de ſe epigramma.

E ſt mater Verona mihi:facunda parenti
Lingua fuit:fratres ſunt duo,& una ſoror.
A emyliana domus:ſtudioſum pectus honeſti:
Eſt ſophiæ,eſt ſuperûm cognitionis amor.
P allidus ob ſtudium:uiret ætas:ocia nulla:
Natura eſt facilis:ſors grauis:hoſte uaco.
I ncolui Romam:retinet me Gallia:cardo
Carlus habet:Gallis condimus hiſtorias.

Obiit anno ſalutis M. D. X X I X tertio Nonas Iulii.

PAVLI AEMYLII VERONENSIS, DE REBVS GESTIS FRANCORVM PRAEFATIO.

CVM genere humano bene ac præclarè ageretur, ſi ſummi Duces Regéſque ac Imperatores quæ gerunt,ea uelut in omnium gentiū theatro, ac poſteritatis oculis ſe gerere arbitrarentur:& quæ maximè excellunt, hiſtoricorum monumentis conſecrata, cæteri uirtutis ſtudio accenſi lectitarent. Pulcherrimum enim certamen per multa ſecula intermiſſum tandem repeteretur:ac utrum illuſtres opibus próceres ſua ætate præclara facinora edendo, an nobiles fide ſcriptores in omne tempus profutura memoriæ prodendo, pluſ utilitatis mortalibus afferant, ambigeretur.Illud quoque accedit, quòd guſtata ſemel tantæ rei dulcedine, totius præterea antiquitatis cognoſcendæ cupiditate facilè omnes incenderemur: minusq; iuris Fortunæ libidinique in nos eſſet. In primis bella rarius conſideratiúſque ſuſciperentur:incruentiusq;,ac maiore uirtute minoréque uaſtitate geſta,facilius,& magis feſta pace dirimerentur:quòd qui rerum potirentur,dum ſe quiſque incorruptis futurorum ſeculorum iudiciis,claráque in luce ſpectandos componerent, plura fidei clemétiæq;, quàm flagitiorum atrocitatiſue exempla ad ueram magnitudinem,nominiſque immortalitatē contendenti propoſita eſſe cognoſcerent:nec nouorum ſemper armorum terrore cognitioni mortalium clauſus maxima ex parte, imperuiúſue orbis terrarum foret:quem,à quibus incolitur,ignorari,turpiſſimum duco.Simul uita tutior,& minore cupiditate degeretur:ſanctiúſque homini cæleſte numen eſſet,cognitis ſemel ueræ religionis initiis,ac quibus rebus publica fœlicitas,& animorum integritas conſtituta conſeruatáque fuerit. Et quia nō tam pietas,conſciúſque ſui animus,quàm ſua quenque commoda damnáue mouent:antiquitatis ignoratio uel eos qui in cæteris liberalibus artibus cōſenuerunt,ſemper pueros,& ſenſus uitæq; communis ignaros uideri cogit: & in patria ipſos ſua peregrinos, & à reipublicæ gubernaculis, conſiliorúmque conſociatione ablegandos: quandoquidem ciuilis militariſq; diſciplina:ad hoc inſtituta,iuráque Regnorum:ſimul artes & quibus pariantur, & quibus breuis æui,& quibus longioris ſint:ſimul quibus floreant,quibus intermortua reuiuiſcant: omnia hæc una hiſtoriarum fide continentur: & eorum inſcitia contemptióque, maximorum incommodorum, publicique excidii perſæpe cauſſa extitit,futuráque eſt, quoad erit dulcior iuncta cum bonarum artium negligētia,ſui admiratio,quàm antiquitatis omnium proborum rerum inuentricis contemplatio. Quæ tot támque magna frugiferáque ex multis quidem, ſed in primis ex rerum à Frācis geſtarum explicatione percipi ſumma cum iucunditate poſſunt.In his enim fortuna uirtutis conſiliique modò dux, modò comes, modò aduerſaria, modò ipſa per ſe utraſque uires ſuas domi foriſque ita oſtendit,ut,tanquam in una omnino

gente illuſtre in omnes partes documentum præbere omnibus terris uellet,omne ſit exemplum complexa,quo mortales edoceri inſtituiq; luculẽtius aduerſus omnes caſus poſſint,quàm ullis ſapientium ſcholis,præceptis ue. Quid enim aliud eſt ſeculorum,rerum,prócerum memoria, obſeruatióque,quàm non modò quædam uitæ magiſtra, ſed ipſius etiam ſapiẽtiæ ſtudii moderatrix? Et cætera cum ſemel ad ſummum peruenerint, ſcriptionem deinceps non deſiderant: Hiſtoria non prius finem memorabilia facinora literis mãdãdi habeat neceſſe eſt, quàm genus humanum quietis impatiẽs facere ſcribenda deſierit: ſuúſque exorientibus ſubinde ſcriptoribus locus relinquitur. Nec mihi fraudi ſit,ſi,quas uetuſtiſſimæ bellicoſiſſimæq; gentis res geſtas,animi ſtudiorúmque cauſſa mihi notas efficere contendi,eas mortalium uſui cognoſcendas proponam. Continens quidem erit temporum Regúmque ac ſtemmatum enarratio: ſed is & rerum & authorum delectus, ut neque tam multa,neque tam multis uoluminibus,quàm & comperta, & cognitione digna,complectar. Cæterùm quia primordiis rerum Franci nõ erant Galliarum indigenæ,incolæ'ue;non antè propiora certioráque dicere ordiar,quàm & quæ ipſi de primis originibus ſuis produnt, paucis præfatus fuero: & quæ externa illis adeò cohærent,ut ſilentio præteriri nequeant,recenſuero.

FRANCI.

A FRANCI SE Troia oriundos eſſe contendunt. Ea capta,incenſaq;,nobiliſſimam ciuiũ manum,quos ferrũ hoſtiũ ignisq; nõ abſumpſiſſet, duce Frãcione ad Mæotin paludẽ ſe contuliſſe:nec procul ab ea urbem cõdidiſſe:quam ad Valẽtinianum uſq; Cæſarem Valẽtiniani filiũ incoluerint:ab eo primùm honore auctos,ac in decẽ annos immunitate donatos,quòd rebellãtes Alanos in ditionẽ no-
B minis Romani redegiſſent:deinde cum circũacto eo tẽporis ſpacio ad uectigal penſitãdum reuocarentur,imperiumq; detrectarẽt, ſedibus pulſos, Duce Marcomiro in eam Germaniæ regionem quæ nunc Franconia eſt,conceſſiſſe. FARAMVNDVM Marcomiri filium primũ omnium Regẽ gẽtis, anno ſalutis quadringenteſimo uiceſimo appellatum: ab eo procreatum CLODIONEM cognomine Comatum,in Galliam trãſgreſſum: quæ illis patria eſt. Cicero uerò (ut nos ab eo tot ante Valentinianos Cæſares ætatibus initiũ auſpicemur)ad Atticũ ſcribens,Frãcones nuncupat,eóſque ex his Germa-

Faramũd. an. Chriſti 420. Clodio an. 431.

C norum gentibus eſſe ſignificat,unde in Galliã ad Aurelium ab Hircio prępoſitum ueniſſe legati dicerẽtur,qui ſe quod imperatum eſſet,facturos profiterentur:ſed ea tantùm oſtentatio fuit:ſua enim illis libertas incolumis tutáq; permanſit,bellis inter Romanos ciuilibus continuò renaſcentibus. Diuus quoque Hieronymus tanto pòſt interuallo author eſt,inter Saxones & Alemanos Frãciam incoli non tam latam,quàm ualidam:ut manifeſta fides ſit eandem & Franconiam fuiſſe,ac indidem ortos qui Frãcorum poſtea in Gallia conſedere. Nec mirum uideri poteſt eorum famam compluribus ſeculis minus illuſtrem extitiſſe: quòd imperii Romani ſplendor, uiréſq; or-
D bem terrarum complexæ,multas gentes obſcuriores efficerent: quæ quòd poſtea repentè in lucem prodiere,nouæ exiſtimantur:& ambiguis originibus,liberum fuit aliis alias confingere. Quod primum memorabile ſit,Aurelianus etiamnum Tribunus militum,ac Probus Cæſar,multíque deinceps Romani Duces cum Francis Galliam tentantibus euentu ſecundo dimicarunt:quoad aliæ ſuper alias gentes,iam cõſeneſcens, nouíſque ſemper Tyrannis & cum iuſtis Cæſaribus,& inter ſe de ſumma rerum certantibus,lacerum Imperium Romanum adortæ, ingenti ab antiqua maieſtate inclinatione cum euertere non poſſent,in ordinem propè coẽgere:nouáque ſub-
E inde Regna exorta. Anno ſalutis quadringenteſimo quarto,Franci relictis patriis ſedibus Rhenum tranſgreſſi,in Treuiris ac circuniectis finibus cõſedêre. tertio ferè pòſt anno à Stilicone initium malorum ortum. Is enim magnis opibus Comes,cum Theodoſii Cæſaris filii duo, Arcadius in oriẽte,Honorius in occidente imperitarent:ut perturbatis rebus,occidẽtis imperium ab Honorio Cæſare,cuius & tutor fuerat, & ſocer erat, in domum ſuam ad Eucherium filium pertrahere poſſet:quòd in pace nouis rebus nefariíſque conſiliis locus non uideretur,Vandalos,unde oriundus erat, Alanóſque, ac Sueuos, & Burgundiones ad Gallias euaſtandas ultro exciuit:

coaċtique ſunt Frãci tot ſimul gẽtibus nequaquam pares,in præſens eorum F furori cedere,ac domũ remigrare. Nec reliquis regionibus res quietæ extitere. Radagaſus Gotthorum Rex,noſtrę religionis hoſtis,Thraciam,Pãnonias,Illyricumq́; populatus,Italiæq́; uaſtitatem inferens,plus ducenta millia armatorum ad euertẽdam urbem Romam ducebat. Erãt & aliæ Gotthorum manus,nec uniſus omnes regebãtur imperio:& Hunnum ueterem hoſtem habebant:& Stilico non euerſam,ſed reſeruatam ſibi rem Romanam uolebat. Duo igitur Duces,Vldinus Hunnorum,& Sarus Gotthorũ,ingẽti mercede accerſiti,auxilio Romanis affuere. Barbarus Rex in Fæſulanorum montium uertices compulſus,dum omnium rerum inops,ſuis clàm deſertis G fuga elabi abieċtis Regiis inſignibus conatur, locorũ iniquitate prodẽte ab hoſtibus interceptus,ac paulò pòſt occiſus eſt: milites eius incruẽta uiċtoria capti,& ut uiliſſimum pecus uenundati. Alteras Gotthorum copias, Alaricumq́; eorum Regem à Chriſti nomine nõ alienum,Italiam ingreſſos Stilico cum primo quoque tempore aut in perpetuum amicos facere,aut internecione delere poſſet,ſæpe circuncluſit,ſæpe paſſus eſt euadere : bellúmque trahẽdo alere maluit,quàm protinus profligare. Cognita cupiditate ab Honorio iuſſus eſt illis pacem,ac Aquitaniam,cui Vãdali eorumq́; ſocii imminebant,ad ſedes cõcedere. Ita per ſpeciem pacis illis datæ,cum ſoluti animi H eſſent, die reſurgenti Domino feſto ab eo Saulus Hebræus Dux immiſſus, Gotthos nihil tale metuentes repentè inuadens,cædem ingẽtem edere cœpit:quoad Alaricus ſuorum animos cõfirmans,armis arreptis in hoſtes ſtragem uertit:coaċtúſq́; Stilico ſupplementum ab Honorio petere. Noui Duces cum nouo milite aduenientes aduerſus barbaros nihil præclarè geſſere. Stiliconem,filiumq́; Eucherium,ut meriti erant,hoſtes iudicatos occiderũt. Nec Gotthi interea conquieuere. Omiſſo adeundæ Aquitaniæ conſilio,arcem rerum urbem Romam Alaricus petiit:eamq́; cum obſediſſet, fame domitam,Calendis Aprilibus Anno ſalutis quadringenteſimo duodecimo in I poteſtatem redegit,ac ſuis diripiẽdam cõceſſit. In ea capta eſt Honorii Cæſaris ſoror Galla Placidia,magnificè alioqui & reuerẽter habita. Ipſe Houorius tam atrocibus temporibus caput ſuum nõ obiecit. Tertio pòſt die profeċtus Alaricus,quicquid Italię reliquũ erat,populationibus fœdauit. In eius ad Cõſentiam repẽte defunċti locum,ipſius propinquus Athaulphus ſuffeċtus,Placidiam ſibi matrimonio iunxit:cuius forma uiċtus,& blanditiis captus,cum nomẽ Romanum tollere ſtatuiſſet,urbem Romam recoluit. Procella in Galliam uerterat:Sueui,Vandali,Alaníque eam diripiebant,euaſtabantq́;:ſimul Conſtantinus gregarius miles à militibus Romanis qui Britãniæ præſidebant,fauore nominis Cæſar ſalutatus,filium Conſtantem,antea K monachum ſacratum,conſortem Imperii facit. Vterque cum in Galliã trãſmiſiſſet,ut Vandalos ſociáſq́; eorum gẽtes uel fœdere ſibi iungeret,uel bello deleret,ab illis ſpe pacis illuditur. Conſtans filius Didymo Seuerianóque fratribus Hiſpanorum nobiliſſimis opulentiſſimiſq́;, qui tranſitu Pyrenæi montis eum arcere conabantur,deieċtis occiſiſq́;, in Hiſpaniam tranſcẽdit. Cõtinuò eadem Vandali,Sueui,Alaníq́; ſubſecuti,Hiſpanias tenuere. Burgundiones in Gallia in Heduorum,Matiſconenſium,Lingonum, Cauillonenſium,

A nenſium, Veſontionum finibus remanſere. Interea Athaulphus pacem fœdúſque ab Honorio petebat, pollicitus ſe Galliam, quò iam copias traducebat, Hiſpaniamq; pacaturum. nec impetrare potuit. Miſit ille ad recipiendā Galliam Conſtantium comitum ſuorum fideliſſimū, ſummumq; bello Ducem. Athaulphus etiam in Hiſpaniam tranſgreſſus, Barchinone à ſuis occiſus eſt, quòd Gotthicam rem perditum ire illum diceret charitate Placidiæ, & amore nominis Romani. Segericus ſucceſſit, & is eadē ſuſpicione cæſus à ſuis. Vallia deinde electus Rex, ut bello Romanos perſequeretur, bellum ſuſtulit: Placidiam fratri Cæſari repoſcenti reddidit. Nupſit Conſtantio Co-
B miti. Ab eo Conſtantinus Arelate occiſus: filius Conſtans à Gerontio Comite ſuo Viennæ cæſus eſt, cum ex Hiſpania reuertiſſet. Pax Gotthis data, & Aquitania omnis, ac quædam præterea Narbonenſis prouinciæ urbes ad incolendum datæ: ibique certas tandem ſedes habere cœpere: aliquāto pòſt & Hiſpania potituri. Hique ipſorum lingua Viſigotthi, noſtra in occidentem uergentes Gotthi: qui uerò paulò poſt Italiam tenuere, Oſtrogotthi, id eſt latina rurſus interpretatione in orientem uergentes Gotthi dicti: ſimul duæ illuſtriſſimæ Regiæq; familiæ, inter Viſigotthos Balthi à moribus uocitati: (ita enim dicūtur apud eos audaces) inter Oſtrogotthos Amali ab
C Amalo ſummo & Duce & Rege nuncupati. Conſtantius ob res bene fœliciterque geſtas ab Honorio Cæſar declaratus, ſeptimo pòſt menſe obiit, relicto ex Placidia Valentiniano filio Cæſare futuro. Bellorum cura Aetio patricio magno uiro demandata. Is Francos Rege Clodione Galliam rurſus tentantes, tranſitu Rheni prohibuit: Burgundiones non contentos finibus ſemel inſeſſis, arma paſſim circunferentes coërcuit: non eadem fœlicitate in Hiſpaniis rebus geſtis. Vandalis enim Alaníſque ac Sueuis ulteriorem euaſtantibus ripam, milites ſuos in citeriore cōtinuit. Id ignauiæ adſcribens Honorius, Caſtinum ei ſucceſſorem dedit. Is & cum nouo exercitu
D aduenit, & ueterem ab Aetio accepit: nec tamen eſt antè auſus in ulteriorem Hiſpaniam contra hoſtem ducere, quàm ei auxilio affuit Bonifacius, cui ab Honorio procuratio Africæ mandata fuerat. Aliquandiu communi animo conſilióque res geſſere. Virtute prudentiáque ac fœlicitate Bonifacius præſtabat. Gloria in inuidiam uertit. Magnitudine præclari Ducis offenſus Caſtinus, quòd ipſe ſummam illius belli obtineret, ſuperbo immodicoq; imperio illum premere cœpit, ac de eius pernicie nefaria inire conſilia: coactuſq; eſt Bonifacius, ut ſaluti ſuæ proſpiceret, ſeceſſione facta in Africam ſe ſubripere. His motibus Honorius obiit. A Placidia Valētiniani Cęſaris pueri ma-
E tre miſſi Mauortius & Gallio aduerſus Bonifacium, dum eum obſidere parant, ab illo occiduntur, Anno ſalutis quadringenteſimo triceſimo primo.

Magna clades ea fuit: ad cuius famā Frāci uelut nouo claſſico exciti, Duce MEROVEO in Galliam regreſſi ſunt. Valentinianus aduerſus Bonifaciū maiores copias, nobilioresq; Duces miſit. Ille diffidens rebus ſuis, Vandalos Alanoſq; in Africā exciuit: à qbus breui Africa Arriana hæreſi polluta eſt. Aetius à Cæſare poſt uarios fortunę fluctus rurſus Patricius creatus, ac Galliis, belliſque circunſtātibus adminiſtrādis Dux datus eſt. Et ne quis motus in tanta rei Romanæ inclinatione, Galliæq; fortuna deforet: qui Britanno- *Merouens ann. 449*

rum Romanis parebant,cum legiones Romanæ ad bella Gallica Hiſpaniẽ- F
ſiáque deductę inde eſſent:Scotorum Pictorúmque continenti bello exagi-
tati,Anglos Saxonum gẽtem pacta mercede exciuere: & quia à doctoribus
ſectæ Pelagianæ ſolicitabãtur,duos ex Gallia ſanctos epiſcopos,Lupũ Tri-
caſſium,Germanũ Altiſiodorẽſium, miſſis legatis ad ſe perduxere. Ita apud
eos religio ſancta & inuicta permãſit. Angli uerò coërcita Scotorum Picto-
rumq; audacia,Britannos,à quibus accerſiti receptique fuerant,per cauſſam
quòd ſtipendia cum fide ſibi non perſolui dicerent, fortunis exuebant: po-
ſtremò indignitate cogebãt eos nouas in Gallia ſedes ſpectare:& nouę ſem-
per Frãcorum manus authoritate Merouei adductæ,relicta uetere patria ſe G
ad eum in Galliã conferebant. Primos Francorũ circa Toxiandriam,ſecun-
dos in Tungris,ac mox & ad Axonam fluuiũ cõſtitiſſe reperio. Coactus eſt
Aetius Patricius exercitus Romani Dux,cum priſtinis hoſtibus Frãcis Bur-
gundionibúſq; fœdus ferire:nec ullius uirtutem auxiliáque aſpernari:quòd
quantus antè nullus terror Romanos inuaſerat. Attila Hunnorum Rex,nõ
popularium modò,ſed deuictarum latè gentium iuuentutem ad quingenta
armatorum millia in Galliam duxit. Non agris,non oppidis,nõ mortalibus
parcebat. Rhemos nobiliſſimã urbem, cæde,ruinis,incendioq; fœdauit. Ni-
caſium ciuitatis põtificem uirum ſanctiſſimum ſecuri percuſſit,hymnos ſu- H
prema uoce concinentem. Vaſtitatem eandem inde circunferens, Aurelia-
num primo impetu expugnare non potuit:obſidere cœpit:caſtriſq; poſitis,
omni ui miníſque territabat. Ciues extrema metuentes, Annianus ciuitatis
Epiſcopus celeri ſpe ſubſidii,in fide officióque continuit. Nec ipſe ſuos,nec
eum ſanctitas, numiniſq; fiducia fefellit. Cũ in mœnia hoſtis euaſurus uide-
retur,ingẽti nube pulueris procul cõſpecta,Annianus exclamauit, id quod
prædicarat,urbis ſalutẽ cordi deo eſſe:auxilia aduentare. Theodoricus Rex
Viſigotthorum,quòd uicta hac Galliæ parte,Aquitaniam, Regnum ſuum,
proximam Hunnico furori,prædæq; expoſitam proſpiciebat,opem obſeſſis I
ferebat. Proinde reliquit obſidionem Hunnus,ſeq; in Catalaunos cãpos re-
cepit. Et eueſtigio cõtraitum eſt. Romani Aetio Duce non procul ab hoſte
caſtra metantur. eis aduerſus Hunnos aderãt ueteres Galli,Burgũdioneſq;,
ac cæteræ ſociæ gẽtes:& in primis Franci unius Merouei iam Regis ductu,
imperioq;, qui anno ſalutis quadringenteſimo duodequinquageſimo Clo-
dioni Regi,ſiue filius,ſiue(quãdò uariãt authores) alienus ſucceſſerat,ſum-
ma contentione animi dimicatum eſt. Merouęus Francorum rex cum ſuis
filioq; Childerico dextrum aciei cornu tutatus eſt, Aetio iunctus:alias aciei
ſubſidiorumq; partes alii Reges Ducéſque firmarũt. Atrox dimicatio,cruẽ- K
taq;. Centũ octoginta utrinq; armatorum millia eo prælio cecidere: cecidit
& Theodoricus Viſigotthorũ Rex. Nox præliũ diremit. Hoſtis ſpe orbem
terrarum ac prædicatione complexus,quia nõ uiciſſet,pro uicto ſe in caſtra
recepit:ac ea quãmaxime ualidis potuit munitionibus firmauit:ſimul ne ui-
uus in poteſtatem hoſtium ueniret,ſi quid grauius accideret,ſibi mortẽ con-
ſciſcere cõſtituebat. Hoſtis beneficio haud ægrè Gallia exceſſit. internecio-
ne deleri poſſe uidebatur. Thoriſmũdus Theodorici filius necẽ patris ultu-
rus,caſtra hoſtium aut oppugnare,aut circunſidere contendebat: & Franci
gloriam

A gloriam confecti belli abſumptis tantis reliquiis petebant. Deterruit ab eo
animorum ardore ſocios Reges Aetius dimiſſis cum eximiis laudibus Fran-
cis, Merouecóque: author etiam Thoriſmũdo, ut antequam fratres domi re-
licti allata morte patris Regnum ſuum efficere poſſent, ad ſuos eueſtigio re-
diret. Suſpicio fuit uereri eum ferociam ſociorũ Regũ, ne tanto ſublato ho-
ſte, tamq; nobili parta uictoria, uires ſuas fortunámque experti, ac diſciplinã
Romanam edocti, animos tollerent: néue non minus quàm Attila ſpei ani-
mo conciperent, remq; Romanam copiis coniunctis in nouum diſcrimen
adducerent. Huic cõſilio Aetii cruenta merces à Valentiniano Cæſare per-
B ſoluta eſt. Is Hunnum emiſſum in Pannonias rediiſſe, ac ſuppleto exercitu
arma in Dalmatiam, Illyricúmque, & florentiſſimam Italiæ partem uertiſſe,
qui opprimi in Cathalaunis campis potuiſſet, ægrè ferens, Aetium occidẽ-
dum curauit, eum appetitæ Tyrannidis inſimulans. Ipſe anno inſequẽti, qui
fuit ſalutis quadringẽteſimus quinquageſimus ſextus, Romæ interẽptus eſt
à Thraſila Aetii milite per ſpeciẽ ulciſcendæ ſummi uiri necis, ſed quẽ Ma-
ximus Tyrannidem affectans, ingẽtibus pollicitationibus oneratum immi-
ſiſſet. Is Eudoxam Valentiniani inuitam ſibi toro iunxit: ut eius maieſtate
prouincias exercitusq; ſibi cõciliaret. ſed ea prioris uiri ſuiq; uindex extitit.
C Ab hac ſolicitatus Genſericus Vandalorũ Rex, Afrorum, Numidarũ, Mau-
rorum, populariumq; delectu habito, ad trecenta millia mortalium in Italiã
tranſmiſit: urbem Romam metu trepidã ingreſſus, Maximum occidit, tertio
à nece Valentiniani menſe. Cum Latium Campaniámque depopulatus eſ-
ſet, ac Capuã euertiſſet, in Africam regrediens, Eudoxã ſecum duxit: eiusq;
filiam ex Valentiniano procreatam, filio ſuo nuptum dedit. Tam multiplici
iactura, & in primis Aetii ſummi Ducis morte, ingens in occidente pręſidiũ
amiſit res Romana. Frãci longius ſpe promota, Senonũ etiam, Pariſiorumq;
ac Aurelianenſium ciuitates occupauere. Britanni cæſis ab Anglo ſuæ gen-
D tis proceribus, req; Romana, omnique ſpe in ea inſula complorata, ingentẽ
nauigiorũ uim nacti, in eam Galliæ partem quæ peninſulæ modo in Ocea-
num excurrit, generatim commigrauere: nouisq; eorum ſedibus, Britanniæ
nomẽ inditum. Religionem incorruptam integrámque beneficio Gallorũ
patrum ſeruauere. Exin Anglia fuit, quæ Britannia fuerat: ac paſſim nõ res
modò, ſed & nomina mutata. Burgundiæ nomen in Gallia celebre factum
finibus gentis imperióque promoto. Quicquid Galliæ Merouecus Rex cũ
ſuis tenuit, Francia dici cœpit. Viſigotthi non Aquitaniam modò, nobiliſſi-
máſque Narbonenſis prouinciæ urbes, ſed & perbonam Hiſpaniæ partem
E obtinebant: circa Ligerim quædam Romanum nomen adhuc ſequebãtur.
Nec tranquillæ diu res eſſe poterant, in tot imperia, támque diſcrepãtes le-
gibus, inſtitutis, lingua, animis, cauſſa, gentes Regesq; diſtractæ. Expecta-
tione magnorum nouorumq; motuum conſiliorumq; Merouecus obit: ſuc-
ceſſit filius CHILDERICVS, uir bello clariſſimus, pacis artibus minus *Childeri-*
nobilis. Cum pudicitiam illuſtrium fœminarum attentare diceretur, con- *cus ann.*
iuratione próccrum ſibi longinqua ſuga conſulere coactus, in Turingiam *459.*
ad paternos amicos ſe contulit, expectaturus ſortunam aliquam redeundi,
datíſque occultis mandatis amico Vidomaro acerrimi ingenii uiro: num-

múmque aureum cum duas in partes diuiſiſſet,alteram ſibi retinuit,alteram F
illi dedit,ut nulli nuntio fides haberetur,niſi qui partem nummi deferret:id
pignus documentúmque ne capi fraude aduerſæ factionis poſſet, futurum.
Nec bello opus fuit ad recupetandum Regnum. Plus amicitiæ neceſſitudo,
Aegidius quàm ulla arma,ualuit.Fráci AEGIDIVM ciuē Romanū,Sueſſionū præ-
ciuis Rom. fectū,Regē ſuum ſalutant. Nec prócerū ulli uidebatur cedere Vidomarus
ann. 461. odio in Childericum:nō maior ueriórq; amicus,quàm amicitiæ diſſimula-
tor.Octo annos Francis iura dixit Aegidius:in amicorum cohortem rece-
pto Vidomaro ob ſolertiæ famā,aſſiduitatémque.Quo temporis ſpatio,eo-
rum qui in Childericum coniurarant,alii fato obiuere:aliorum iræ reſede- G
re:alios Romani externiq; Imperii tædere cœpit:alios fictis criminibus fal-
ſisq; ſuſpicionibus apud Aegidium largiter potēs Vidomarus inſectatus, cū
tollendos curaſſet, ac paucos ſupereſſe uideret, tunc cū parte nummi mit-
tit nuntium omnium in Turingiam ad Childericum. Is à maxima ſuorum
parte ſecundiſſimis animis receptus,cōgreſſum Aegidium fundit fugátque.
Victus,ad Viſigotthos refugit:eorū, quòd ſocii eſſent,auxilio aduerſus ui-
ctorem uſurus.& extēplo redintegraſſet bellum,niſi Britanni, noui Galliæ
incolæ,nō contenti finibus primo ſuo aduentu occupatis,cum Andium,Pi-
ctonum,Engoliſmenſiúmq; fines euaſtaſſent,ne Garumna quidem flumine H
coërceri potuiſſent,quo minus omnia infeſta Viſigotthis facerent.quorum
conatui cōtrà eundum erat. Nec illud bellum incruētum fuit. Aegrè coër-
citi ſunt Britanni. Childericus pacatis domeſticis rebus, adeò doloris me-
mor fuit,ut quòd ſolicitatę pudicitię ſuſpicione exactus domo fuiſſet,nullā
è Frācorum nobilitate ſibi matrimonio iungere,in animum induxerit. Biſ-
ſinam Turingiæ nobiliſſimam uxorem duxit. Patri ſuperfuit triginta annis
Clodoue. partim in exilio,partī in Regno. Succeſſit ei filius CLODOVEVS,cō-
an. 485. ditor utiq; Francicæ religionis. Franci nōdum noſtra receperant ſacra: nec-
dum ad eos miſſos ſanctos uiros reperimus:credo,quòd nullis certis ſedibus I
permultas egiſſent ætates. Galli iam uulgò CHRISTVM agnoſcebāt:cū
iam inde ab initio Chriſtianæ religionis & ſanctiſſimi & doctiſſimi uiri ui-
ta orationéque ueram pietatem intuliſſent: nec poſtea æmulatio intermiſſa
ſanctorum eſt,ad diuum uſque Remigium Rhemorum Pōtificem,iam inde
à iuuenta ſanctum. Ab hoc Franci ſacro lauacro initiati ſunt, ex bellicis re-
bus religionis ſpe exorta. Syagrius Aegidii filius bellum Clodoueo mouit:
Sueſſiones fauore nominis domeſtici occupauit,quòd pater eius Aegidius
eam urbem Regiam ſuam effecerat. Victus Syagrius ad Viſigotthos & ipſe
refugit,ſed infeliciore quàm pater euentu:repetentiq; atrocibus minis Clo- K
doueo redditus,& ſecuri percuſſus. Simul Viſigotthi,Franciq;,ac Oſtrogot-
thi affinitate iuncti ſunt. Theodoricus Oſtrogotthorū idem ac Italiæ Rex,
ex Hiſpania(ubi maxima ex parte ſedes Viſigotthorum erant) Eutharicum
Regia Balthorū familia ortum, ad ſe in ſpem hæreditatis Regníque Italici
accerſiuit:eiq; filiam Amalaſiuntam deſpondit. Duæ reliquæ eius filiæ,alte-
ra Viſigotthorum Regi Alarico,altera Sigiſmundo Gundebaldi Burgun-
dionis Regis filio nupſerāt. Ipſi uerò Theodorico Regi Audefleda Clodo-
uei Regis ſoror deſpōſa fuerat. Bello Syagrii cōfecto,Francus uictor Sueſ-
ſiones

A ſiones diripuit. Rhemis finitima ciuitate temperatũ: niſi quòd cum ad eam diem ædes ſacræ ueneratione & inopia tutæ inuiolatæq; manſiſſent, tunc miles quidam Francus è templo calicem rapuerat. Gallis ueteribus dolori erat initium ſpoliandi ſana fieri: & Remigius ſacerdotes miſit, qui ea de re apud Clodoueum agerent, cauſſamq; religionis Chriſtianæ defenderent. Rex ipſe proceréſque facilè exorabantur: cúmque placuiſſet in medium referri prædam, ut (qui mos gẽtis erat) pro cuiuſq; uirtute ea diuideretur, ac omnes milites ob id cõueniſſent: Clodoueus author erat ut calix ſeponeretur, Remigio reddendus. Miles, ſiue uecordia ingenii, ſiue ſacrilegii pœnis agenti-B bus, in medium progreſſus, ferociter negat religioni alienæ reſtituendũ uideri, bello uirtutéque partum. ſimul, ne quid furoris deforet, calicem haſta (anchonam patria lingua Franci uocitabant) petit. Diſſimulauit in præſentia iram Rex, ſuo tempore maiore acerbitate eruptutam. Conſenſu optimatium redditus noſtris calix. Anno circumacto cum recenſeretur exercitus, idémque miles in armis prodiret, oblitum contumaciæ Regem ratus: tum Clodoueus haſtam eius quaſi inſpecturus cum prehendiſſet, inutilem bello dictitans, in terram proiecit: illúmque è ueſtigio eam tollere conatum, demittentémque ſe, elata altè ſecuri, quo telo Reges utebantur, in caputq; de-C iecta, ſtrauit, repetitumq; interemit: nemine damnare auſo pœnas truci memoriq; ſumptas ira. Et noſtri ſperare cœpere Regem Chriſtianũ effici poſſe: & acceſſit non modicum ex uirgine momentum, Regiáque Burgundionum. Eos Oroſius tradit diuino conſilio ſua ætate Chriſtianos effectos, ſacerdotes noſtros recepiſſe, eíſque dicto audientes fuiſſe. Eius gentis religio pietáſque perſancta: Reges minus bene audiebant. Gundebaldus Gundenci Regis filius maximus natu, Gũdemari Chilperieíque fratrum armis impiis petebatur: qui ipſi ætate medii, Gundebaldum, Odeſillúmque, hunc ſtirpis minimum pellere domo, ac uniuerſum Regnum occupare contendebant, D adoleſcentia feroces, ac Transrhenanarum gentium ſubnixi auxiliis. In Heduorum finibus uictus Gundebaldus, depoſitis inſignibus Regiis, ſe ad tam certos amicos, in tam fidas tutáſque latebras cõtulit, ut cum nulla fugæ indicia extarent, cæſus in acie creditus ſit. Proinde cum uelut confecto bello Transrhenana auxilia ſe domum recepiſſent, tunc Gundebaldus in lucem rediit. Ad eum uelut miraculo reſtitutum, qui interemptus ferebatur, cum concurſus undique fieret, Viennam, Burgundiæ tunc contributam urbem, fratreſque, qui uictoria freti illucuſque progreſſi erant, in ea obſidet. Oppidani haud ægrè ceſſere. Gundebaldus primo tumultu comprehẽſum Chil-E pericum ſecuri percuſſit: Gundemarum in extrema ſpe è turri ſe defendentem, ſubiecto igne, exuſtíſque foribus, concremauit. Chilperici filia maior Mucutima, ſacrata uirginitate ueſtem mutauit: minorem Clotildem excellenti forma, & uerè indole regia, occultis nuntiis permouit Clodoueus ut fidem nuptiarum acciperet, darétque: ſe quoque, quòd illa Chriſtiana eſſet, Chriſtianum futurum. Iam enim ueterum Gallorum religione ipſe, Francique recentes Galliarum incolæ mouebantur, ad eam diem falſorum deorum cultores: & Gundebaldus nemini minus quàm Frãco Regi in matrimonium daturus erat occiſi à ſe fratris filiam: & ſi peteretur, religione

impediri ſe dictitaſſet. Vt uerò adſtantibus Francis oratoribus ad id ipſum, F
ſed gratulandi ſimulatione profectis, auſa eſt uirgo patruo confiteri ſe Clo-
douei baptiſma pepigiſſe fide ſpeq; matrimonii: tunc Burgundio, ne nondũ
firmatis opibus ſuis Francum Regem in ſe denegata puella iritaret, emen-
tiente lætitiam uultu, eam ad Francũ apparatiſſimè magnificentiſſimeq; mi-
ſit. Diuturna feſtaq; pace floruit Francia. Iam quintumdecimũ annum Clò-
doueus regnabat, cum arma Francorum in Alemanos mota, quòd Sicam-
bris ipſorum ſociis bellum inferebant, quos euerti nòn ſinere, è re fideq; ſua
Clodoueus ducebat. In Alemaniam egregiæ copiæ ductæ, ſimul Francorũ,
Sicambrorúmque. Pugnatum eſt acriter ad Tilbiacum oppidum. Miraculo G
utrunque extitit, primùm, duas gentes inſtructiſſimas bellicoſiſſimáſque ab
una uinci, deinde perturbatis ordinibus fuſas fugatasq; in unũ rurſus coire,
ac uictoriã uictoribus uictos ſtatim extorquere. Etenim Clodoueus & acie
inſtruenda, & ſubſidiis collocandis, & loco temporéque pugnæ deligendo,
incitãdisq; popularium ac ſociorũ animis omni arte bellica uſus, ſigna cum
hoſte contulit. Equitibus ipſe præfuit. Peditibns præfecit Sigibertũ amico-
rum principem. Plns fauor ſuperum, quàm uirtus arsq; Ducum gentiumq;
ac nobilitas ualuit. Equitatus peditatúſque ceſſit, & apparebat ingentẽ cæ-
dem imminere. Sigibertus graui uulnere accepto, uix à filio, qui & ipſe pa- H
terno nomine erat, ereptus è telis hoſtium, metum ſuorum trepidationém-
que auxit: nec equitem Clodoueus à fuga continere poterat. Humana iam
» ſpe deſtitutus, ut miſeris rebus aſſolet, ad opem cæleſtem implorãdam uer-
ſus, fidei uxori in paciſcendis nuptiis datæ memor, & opinione ſanctitatis
religionis noſtræ imbutus, CHRISTVM ſeruatorem ſe profeſſurum uo-
uet, ſi uictor domum redeat. Continuò alacritate noua exorta, turmã quam
corporis ſui tegendi cauſſa ex delectiſſimis coëgerat iuuentutis proceribus,
in hoſtem circumegit: ſignáque, quaſi tunc primùm pugna committeretur,
canere deintegro iubet. Tunc uerò uelut cæleſti numine rem Francicam re- I
ſpiciẽte, mutata prælii fortuna. qui terga paſſim dederãt, exhortantibus Du-
cibus obliti uulnerũ, laboriſque, ad delendum dedecus in prælium reſtitutis
ordinibus rediere. Attoniti hoſtes miraculo, ut ſegnius ſecuti fuerãt; primũ
conſtitere: deinde impreſſione ualida loco moti, certiorẽ effuſiorémque ipſi,
acrius inſtante Franco, fugã capeſſere cœperũt. Ingens cædes inſecuta. Ce-
cidit & Alemanorũ Rex. Alemania fracta, ingens tributũ pendere iuſſa: le-
ges etiam graues, magiſtratusq; ab irato uictore accepit. Reuertens domum
Clodoueus, occurrente ei in Leucorum finibus Medardo uiro ſanctiſſimo,
nihil antiquius habuit, quàm ut ſe uoto liberaret. Præſtò & Clotildis gratu- K
labũda affuit cũ Remigio, & ætate, & uitæ ſanctitate, & eruditione, & Pon-
tificatu uenerãdo. Dignitate enim & probitate ac literatura efficiendũ erat,
ne uoti damnatus Rex, ab Arrianæ hæreſis aſſertoribus, qui iam eius ſororẽ
Lantieldem impietate infecerant, fraude caperetur, ab eisq; Chriſti nomine
accepto, ſolutum uictor exiſtimaret, quod fuſus fugatusq; uouerat, militaris
imperatoriæq; diſciplinæ peritus, religionũ diſcriminis ignarus, quod excel
lentia ingenia, nobiliſſimosq; Reges, ſummosq; Imperatores, ac longe ma-
ximam terrarum partem circũueniſſet. Hic quoq; fortuna Galliæ, numenq;

A res bello ſeruatas,in pace ſeruauit.Remigius & Regem in ſui admirationē, utrãq; religionis cultum fando adduxit: & milites concione perpulit, ut ad tria eorũ millia catechumeni extemplo fierent. Rhemos ut uentum eſt, die luſtrico urbs ea omni ornatu celebritateq; ac magnificentia exculta cernebatur,ad excipiendũ,proſequendúmque ad ſacram lotionem Regē,ingenti maximi belli uictoria iuſignem.Plauſu, fauſtisq; acclamationibus & gratulationibus ac ludis cuncta plena erant.Aedes maxima uelis albentibus circunueſtita,cereis accenſis collucebat, hymnis canticisq; ſacris perſonabat, acerrarũ odoribus fragrabat.Sacerdotes in ampliſſimis ueſtibus circunſtan-

B tes Remigiũ humano propè cultu auguſtiorē,cœleſtis chori ſpeciem introgreſſis uiſentibusq; præbebant.Rex inter candidatos & ipſe candidatus ad baptiſterium ampliſſimè apparatum proceſſit, ſublimi ceruice, cæſarie promiſſa,diſcriminatáque,ſimul & unguētata, eadem calamiſtro comentiumq; arte per gradus in ſuggeſtum uerticis cócinnè decoréque formata. Etenim apud Francos, tantùm Reges Regiaq; ſtirps crine intonſo ornatóque agebant:cum Alani,Burgundiones, Sicambri incultiorē promitterēt.Hos Regios ſpiritus, de Chriſtiana ciuilitate mãſuetudineq; uerba faciēs Remigius ita demiſit,in uulgusq; æquauit,ut Clodoueus omni faſtu depoſito,in humi

C litatemq; priuati hominis deſcendens,ſe purificandum abluendúmque Remigio mitiſſime tradiderit.Ita ſacra luſtratus aqua, & uelut cœleſtis muneris chriſmate delibutus. Cúmque tribus diadematibus rubris in alba parma depictis ad eam diem uſus fuiſſet,pro gentilitiis inſignibus Liliata ſigna accepit:eiq; è Clodoueo Ludouicus nomē factũ. Lantieldis etiam reiectis ueteribus præceptoribus,ſyncerã religionē baptiſmate noſtro agnouit, & ingens Franciæ nobilitatis uis inſecuta eſt.Breuiq; omnes Franci,noſtri effecti,& Romanis inſtitutis diſciplinæq; dediti,Gallorũ æmulatione. Nec ulla publica lætitia maior unquam Gallis affulſit, quàm quòd unius ſecum cor-

D poris effecti Franci, eiſdem myſteriis uterentur. Alemani uerò mœrebant, armis uictis,nondum animis domitis. Et Francorum fœlicitatem, florétéſque in dies magis res,certam ſempiternámque ſeruitutem ſibi allaturas exiſtimabant.Eorum non contemnenda nobilitatis pars, ac eorum quibus libertatis cura præcipua erat,iniquo animo ferentes graues ſibi leges à Franco impoſitas,ueriti etiam ne in caput ſuum, ut qui nimis communis ſalutis decoriſque auidi eſſent,durius à Francis dominatus ſemel parti retinendi cu pidis conſuleretur:in Oſtrogotthorum fines ſe contulere. Theodoricus Oſtrogotthus Italiæ Rex,miſeræ gentis aduentu ne pax turbaretur, æquiores

E parendi leges Alemanis à Franco,ac reditum in patriam, ueniámque ſeceſſionis per literas petiit,quas ipſas,alteráſque ſimul binas à Franco reſcriptas attexere non alienum ſit. Pro Alemanis Oſtrogotthus Ludouico in hanc ſententiam ſcripſit.

" TVAE de Alemanis uictoriæ gratulor,eamq; mihi tecũ ſtatuo commu-
" nem.Tuam enim uirtutem,meam exiſtimo fœlicitatem:quandoquidem ita
" poſtulat neceſſitudinis ius,meúmque de animi tui magnitudine iudiciũ ex-
" cellens,&,qui omnia ſuperat, meus in te ſingularis amor. Hoſtium Duces
" authoréſque,amētiæ pœnas dedere:ſcelus eorum cruore expiatum eſt. Tuæ

» ſummæ prudentiæ eſt,ita præterita agnoſcere,ut futuris proſpicias. Magnifi F
» cus triumphus,ac te dignus eſt,multitudinẽ inſontẽ,cui fortuna belli ac nu-
» men pepercit,tibi ſupplicare:teq; illi ſalutem ac incolumitatẽ concedere:ut
» ſecundum ſuperos nullus ſit cui plus ſe acceptum referre ipſi prædicent. Tu
» quoq; cæteras admirabiles uirtutes tuas hac clementiæ palma,ac condonan-
» dæ uitæ laude cumulare ſtatuas, qua una re quamproxime potes ad Deum
» optimum maximũ accedere,ut te & ſibi natum, & regnare ſeculũ noſtrum
» lætetur,glorieturq; ſe cum ueterum fœlicitate certare. Gentis Alemanorum
» antè nobiliſſimæ reliquiis ignoſce,quæ(ut calamitoſorũ fata ſunt)uano me-
» tu perculſæ,in meum hominis tibi coniuncti ſinum ſe contulere: erroremq; G
» hunc miſericordia dignũ iudices,eoſq; pace tua perfrui,& finibus ſuis uti,ac
» quas à liberalitate maieſtatis tuæ proficiſci par tibi uidebitur, legibus parẽ-
» re iubeas. Spondeo nihil eos in poſterũ niſi pia erga te & grata beneficii tui
» recordatione acturos,cogitaturoſq;. Sin quid ſecus agitarent, non magis ti-
» bi ſalutis eorum conditori, quàm mihi uoluntatis illorum ſponſori & quaſi
» uadi hoſtes forẽt:& qui deprecatoris munere fungor, ultoris partes uicẽm-
» que ſuſciperem. Integros,florentéſque uiciſti: quæ gloria accedat ſi perſe-
» qui exangues & confectos,in animum inducere magnitudo tua poſſet? Ni-
» hil pro popularibus,nihil pro affectibus meis deprecor: ſum tantum tui glo H
» riæq; tuæ memor. Nec quicquam perſuadere tibi ſtuderem, niſi mihi prius
» probaſſem id & laudi & gloriæ tuæ conducturum. Hæ literæ Franco red-
ditæ: legatorumq; preces cauſſæ miſerorũ conuenientes nihil non impetra-
runt apud Francum Regem nouæ religionis ardore ſuccẽſum, ac conciliũ
Epiſcoporum Aureliani habentẽ,cum iam certatim ſancti Patres, qui multi
ſupererant,undiq; ad eius edictũ conuenirent,illiq; uelut iuſto ſanctoq; Re-
gi parẽrent. Igitur Francus ad Oſtrogotthum literas huiuſmodi dedit.

» MEAM de Alemanis uictoriam,non minus piam quàm fœlicẽ tibi ui-
» deri,gaudeo,agnoſcóque & beneuolentiam & humanitatem tuam. Quod I
» prius naturæ meæ dederã,ut Alemanis uictis ignoſcerem, nunc honoris tui
» cauſſa eorum ſeceſſioni defectioniq; ignoſco: tibiq; eo magis debebũt, quòd
» qui ſemel uita donati, continuóque ad furorem reuoluti, nullam ſibi ſpem
» iterum impetrandæ ueniæ reliquiſſent,de illis,te agẽte, nulla piacula expe-
» tam: ſed in patrias eorum ſedes, fidemq; meam, ac mitiſſimã iuris conditio-
» nem illos recipio. in futurũ ſi plus conſuetudo amentiæ quàm officiũ apud
» eos ualebit, lenitas mea & priſtina & præſens, & hæc authoritas tua, graui
» cruentoq; in eos exemplo ſancienda erit. Hæc partim per literas, partim
per legatos acta. Pace,patriaq;, ac æquiſſimis legibus impetratis, maior ad- K
uerſus Viſigotthos exorta eſt cõtrouerſia: quos magis cordi eſſe Oſtrogot-
tho,quàm Alemani fuerant,apparebat. Franci noua religione pii, Viſigot-
thos Arriana impietate pollutos oderant. Accedebant quæ animum Franci
Regis magis ac propiore cauſſa irritarẽt,quòd Alaricus Viſigotthorũ Rex,
cuius pater auusq; amantiſſimi Francorum Regum fuiſſent, exules hoſteſq;
Francorum recipiebat,colebatq;: & cum de colloquio ageretur, inſidias ui-
tæ ſuæ Francus Rex paratas ab eo comperiſſe ſe dicebat: & finitima Regna
ferocibus Regibus pacata diu eſſe non poterant. Ac eouſque contẽtio ani-
morum

A morum exarſit,ut fama, quæ nec falſa fuit,increbreſceret, cæteris ſubmotis ad oſtentationem uirtutis Reges ipſos Ludouicum Alaricumq; inter ſe cócurſuros, nobiliſſimoq; pari fortunam utriuſq; gentis decretum iri. Quod ubi Oſtrogotthus accepit,in hanc ſententiam ad Francum ſcripſit.

" ANIMVS meus,ingens altúmque uulnus accepit,cum audio omnium mortalium mihi chariſſimos,te tantæ maieſtatis,ac Alaricum Viſigotthorũ Regem,leuibus aut ſaltem expiabilibus cauſſis concitatos, pugna certaturos. Quæ quàm atrox ancepsq; futura ſit, mente proſpicio. Nullius ex rei ſpectaculo maioré uoluptatem capere poſſunt ii qui fœlicitati ueſtræ inui-B dent,quibúsue uirtus ueſtra magnitudóque formidini eſt, quàm ex hoc cócurſu ueſtro,cum uidebunt uos mutuis digladiari odiis,ac utrũq;,dum alteri præſens molitur excidiũ,cadere poſſe. Qui uerò uos diligũt, resq; ueſtras florentes,gloriæ præſidióque ſibi eſſe ducunt, quàm magnò omnes iuſtoq; dolore affici neceſſe eſt,cũ triſtis affertur fama,uos à ſtirpe coniunctiſſimos, tam atroces inter uos hoſtes eſſe,q̃ ſancta patres maioresq; ueſtri iura amicitiæ ſocietatisq; ſeruarunt? Ex meis enim ſenſibus de reliquis capio cóiecturam. Tanto mihi mœrori eſt diſſenſio diſiunctióque hæc ueſtra,ut quia ambo & mihi & inter uos neceſſarii,arma infenſa infeſtáque capitis,tela in la-C tus meum ſtringi intendíque putem, bellúmque ſuſcipi, quo & uincere & uinci,peræquè miſerum luctuoſumq; eſt. Sæuius finiuntur quàm inchoátur bella:nec ut initium illorum,ita & exitus in mortaliũ manu reponitur. Vbi tantum armorum corporúmque ſub ſignis ſtabit, quis cruori legem dabit, unde,& quantus fluat? Qui unum hoſté ſponte ſuſcipit, multos inuitus habet. Amici ſinguli in periculis,hoſtes gregatim occurrunt. Dicam amantius quàm libentius. En ego ille,cuius magno dolore in ferrum ruitis, communis amici fiducia denuncio:amicis,qui rebus ueſtris integris multi ſunt,rem cognoſcendã componendámque credite,arma ponite:per utrum ſtabit quo D minus ab armis diſcedatur,in eum pro altero coactus dextram meam meóſque armabo. Hæc mea charitatis plena denunciatio,ueſtrę ueſtrorúmque ac orbis ſaluti proſpiciens,uos uel terreat,uel,quod malo, moneat. Superbũ exiſtimauit Ludouicus, totius orbis moderatorem Oſtrogotthum uideri, ac paulò antè eo contendente ueniam ſeceſſioni Alemanorum datam, & nũc arma Francorum abſterreri ne in Viſigotthos ferrentur. In hanc igitur reſcripſit ſententiam.

" NON alio animo erga Alaricũ ſum,quàm te uelle æquũ eſt, cum domũ ſuam ſtatuerit hoſtibus domus meæ eſſe certiſſimũ receptaculum. Non ego E illi,ſed ipſe mihi bellum indicit. Indictum ne capeſſam, gerámque, oro ne mihi author ſis,contrà atq; patrius mos,naturáque mea ſuadet. Quod uerò par hoc non probas,me cum illo,ſi caſus ferat,cócurrere: non uideo cur æquius ſit illum in me,q̃ in illum me pugnare. Ego uerò cum tu me ad pacé, ille ad bellum uocet:ſi duas habeam dextras,altera ab eo me tuter,alterã uoluntati tuæ inermem dem: ſed hoc rerum naturæq; ſtatu, cum propè ſigna ab eo canát,uerba de pace audire quî poſſum? Hoc reſponſum cauſſę Viſigotthi Oſtrogotthum magis coniunxit. Iſq; eueſtigio ad totius orbis Reges literas,quarum exemplum nunc quoque legitur,dedit, inclemétes in Fran-

cum:eius aures æquo iuriq; clauſas:in iniuria uiribúſque ac ferro eum omnia F
reponere. Communem gẽtium cauſſam agi, ne opes Francorum nimiis augeſcerent incrementis: futuras exitio reliquis Regnis, ſi euerſis Alemanis Viſigotthi tollantur. Omnium reliquorum Regum unum concilium corpusq; conſtituendum eſſe, ad cuius iudicium Francus euocetur. Singulorum ſalutẽ, uniuerſorum prouidentia contineri: mittendos undique in Franciam oratores abſterrendi Ludouici cauſſa. In primis ſolicitabat Burgundionum Regem conſocerum ſuum Gundebaldũ. Is dum per legationem nimia contentione rem apud Frãcos inuiſam agit, alienas ſimultates ſuum fecit bellũ. Vtq; duos fratres quãuis ſontes morte multarat, ita ipſe à fratre reliquo pro- G
ditus Regnum domumq; amiſit. Odeſillus, quòd precibus nullã Regni partem impetrare ab eo poſſet, Ludouicum Regem iam Gundebaldo infenſum occulta legatione ſolicitat. Pacto conuenit, uti ei Burgundionis Regis filio dimidia Burgundiæ pars daretur, altera pars Ludouico eiuſdem Regiæ genero cederet. Ludouicus depoſito in ſpeciẽ Viſigotthico bello, in Gundebaldum mouet, eúmque urbibus Ciſararicæ Burgũdiæ ſpoliat. Intermiſſoq; paulisper, ac mox redintegrato bello, quod atrocius futurum uidebatur, nihil non auſuro per deſperationem Gundebaldo, Clotildis Regina, non hominis, ſed nominis patriæq; commiſeratione, ut apud eius gentis ſcriptores H
inuenio, adducta, ſimul pudore, quòd eius dos belli cauſſa prætenderetur, bellum tollere conata, à ſuiſque prædocta, ita Regem maritum allocuta eſt.

» IAM dimidiam Burgundiæ partem Rex obtines, ſatis amplum in præ-
» ſentia præmiũ & uirtutis & fœlicitatis tuæ. Quæ (malum) ratio eſt te & tuo
» & tuorum ſanguine, quod reliquum Burgundiæ eſt, nec tibi nec tuis para-
» re? Vis tu Gundebaldi qualiſcũq; patrui mei cruore perfuſus, Odeſillo alteri
» patruo meo imbutũ fraterna cæde ſolium inſidendum tradere? Cupiditate
» cæcus ille iniquum fœdus tecum percuſſit. Tanti ne tibi illud eſt fœdus, ut
» omnia euertere malis, quàm non ſanctum piúmque id ducere, in quo nihil I
» ſancti piique? Magnificentius tibi omnium maximo Regi foret, quicquid
» Burgundiæ nunc tibi habes, Odeſillo tradere, quàm parricidiũ Odeſilli (qui
» morte Gundebaldi fratris funeſtum diadema induere optat) tuum ſcelus fa-
» cere. Eius enim in fratrem ſcelus, tuorum ferro admiſſum, ac te cõtrà arma-
» to perpetratum, cui demum homines ſuperóſque crimini daturos putas? ſed
» illæſa integráque fœderis fide, quod Burgundiæ telis, ac periculo tuo rece-
» piſti, retinebis, ſimul finem incunabulorum meorũ ſanguine domeſtico ir-
» rigandorum facies. Spopondiſti te bello confecto uictorem Burgundiæ di-
» midium Odeſillo traditurum. Quantum in te eſt, fidem perſoluiſti: quan- K
» doquidem omnia expertus es, ut poſſes perſoluere. Fortunæ nec tu, nec ul-
» lus mortalium imperare poteſt: quandò nec ſuperis ullus noſtrũ poteſt. Ipſa
» arbitrio ſuo pacẽ, ſed maximè bella regit. Non ſemel eam tentaſti: uires con
» tuliſti. Quid præterea aliud expectare ille abs te debet? Tandem ſit aliquis
» meorum malorum modus. Imminuere te domus quæ me tibi genuit, mala,
» par eſt. Quibus mederi te æquius foret, oro ne augeas. Neſcio utrum magis
» indignum ſit, quòd patruus meus patruũ meum tua dextra occidere cona-
» tur: an quòd tu fratrẽ in fratrem armare, ac inter ſe cõmittere dicare. Quod

non

A non antea fama credere deſinet, quàm impio Odeſilli conatui auxilio eſſe «
deſieris. Quòd ſi mortem noſtris cruentam imprecari fas nobis eſſet, ſimul «
optare deberemus, nè noſtris, ſed alienis occumberẽt telis. Tuæ quoq; pru «
dentiæ eſt, ne quid in quenquam noſtrorum piè impiéue ſtatuas, ut nõ idem «
liberos noſtros inter ſe in ſuosq; paterno exemplo ſtatuturos præſciſcas. Tu «
hac ſapientia, his parentibus maioribúſque ortus, inuictæ gentis Imperator, «
ipſe ſummæ uirtutis fœlicitatisq;, modò religionem Chriſtianam profeſſus, «
à rerum geſtarum clementiæq; gloria deficies, ac exiſtimationem expecta- «
tionémque hominum fruſtraberis, qui uelut cęlo demiſſum te intuentur, ab «
B ore tuo pendent, ac numen eſſe in te ferunt, quòd nulla te niſi pia neceſſa- «
riaq; ſuſcipere bella prædicant, & uera uirtute adminiſtrata, admirabili man «
ſuetudine conficere: ut etiam uicti te parentem ſibi rebúſque ſuis ſentiant. «
Alemanis atrocibus hoſtibus ſemel atq; iterum ueniam impertiſti: Burgun- «
diones perſequi nõ deſines niſi euerſos? Tu hac indulgẽtia & pater & Rex «
fratrem in fratrem armas? Quin, ut te dignum eſt, liberis tuis pia in te & in- «
ter ſe facinora imitanda proponis? Tuis illi ueſtigiis inſiſtent. Paternum iu- «
dicium pro præcepto legeq; uiuendi accipient filii. Regnum tuum finibus «
Burgundiæ Ciſararicæ auxiſti. Erit, cum quod armis obtinere nondum po- «
C tes, affulgente occaſione ſine contentione obtinebis. Tu uirtute uiciſti: eſt «
qui ſui ſceleris inuidiam intorquere in te conatur. Bellorum tibi tuisq; opu- «
lentiſſimorum cauſſa & iuſtior & ſanctior dabitur. Citius pacis quàm belli «
materia nos deficiet. Verbis lachrymas precéſque addebat, Ludouici ge- «
nibus aduoluta, nihil à uiro Rege non impetratura concors uxor. Et Gun-
debaldus ab omni re occaſionéque petens auxilium, cum armis ſe imparem
Francico bello ſuſtinendo ſentiret, ut arte falleret, nullas conditiones etiam
uectigalis penſitandi aſpernatus, pacẽ impetrauit. Mox uelut confecto bel-
lo dimiſſis à Franco copiis, fratrem repẽtè adortus trepidum Viennam fra-
D tribus fatalem urbem compulſum obſidet: ac antequam coacto rurſus exer-
citu Franci auxilio uenire poſſent, expugnare omnibus uiribus contendit.
Ille contrà eruptionibus fortunam prælii non tentabat: tantùm mœnia tu-
tabatur: & ne commeatus deficeret, quoad Ludouicus Rex perſpecta Gun-
debaldi perfidia occurrere poſſet, inermem turbã ex urbe eiicit: in qua erat
aquæductus curator, qui ſe per iram ad Gundebaldũ in caſtra contulit, pol-
licens ſe furto Viennam in eius poteſtatem redacturum. Fides ei habita eſt
à cupidiſſimo uel cum periculo confeſtim debellãdi Rege. Erant in editio-
re urbis parte, quorum nunc quoque ueſtigia extant, ſpiracula, ſpecusq; ab-
E diti, ac immiſſaria, quibus ex lõginquis fontibus aqua operibus deriuata, in-
tra mœnia recipi ſolita fuerat. hæcq; tunc ſuis obicibus clauſa obſtructaq; ac
imperuia uiſa, niſi ars, ac indignatio, ingeniúmque omnia domans peruade-
ret. Aquæductus curator à Gundebaldo delectiſſimos Burgũdionum acce-
pit: eóſque, ſilentio noctis occultum iter ingreſſus, paruo molimine amotis
quæ interſepiebãt, in urbem duxit: híque refractis portæ quæ proxima erat
foribus, reliquas copias iam præparatas recepere. Mox muri occupati deie-
ctis uigilibus præſidiisq;, & cædes, cum lux oriretur, fieri cœpta. Odeſillus,
cum in extrema ſpe ad tutelam templi confugiſſet, ipſe, Epiſcopusq; Arria-

næ diſciplinæ uir occiditur. Triſtis nuntius is fuit Francis. Maiore igitur ira, F iuſtioreque quàm antè cauſſa coactus ac ductus in Burgũdionem exercitus, tanto omnium ardore, tantáque minarum mole, ut ultima deſperatio Gundebaldum ceperit, nullo ultrà fallendi loco relicto. Ad Oſtrogotthos fuga elapſus eſt prius quàm copiis hoſtium circunuallaretur: nec multo pòſt in exilio deceſſit. Tunc próceres gẽtis Régibus Ludouico Clotildíque commendarunt Sigiſmundum Gundebaldi filium, cui (ut oſtendimus) nupſerat filia Theodorici Oſtrogotthi Regis generi Frãcicæ Regię. Ea affinitas inter Francum Oſtrogotthumq́; ſimultatum certamina diſtulit potius quàm ſuſtulit. Sigiſmundo Regnum transararicæ Burgũdię datũ: qua in re Oſtro- G gotthi in præſens gratia quæſita, ne pronior in Viſigotthum reſpiciendum quàm in Francos foret. Ita compoſitis ex ſententia rebus, omni ſimulatione depoſita, in Viſigotthicũ bellum omni conatu curáque incubuit. In Pictonibus decimo ab urbe lapide in campis Vogladenſibus ad Hilarii obuium pari ferocia hoſtem habuit. Extemplo utrinq; acies ſtrui cœptæ. Nec mora dimicandi ulla interceſſit. Pugna æquo Marte commiſſa. Procedente certamine, impetum uelut præcipitis torrentis inuehentium ſe Francorum Viſigotthi ferre minimè poterant. Senſim primùm cedebãt: nec ordines iniecta trepidatione perturbabantur. Deinde Francis, ut ſemel loco motos ſenſere, H acrius gradum inferẽtibus, haud dubiè, obliti decoris ordinumq́;, terga uertêre. Alaricus fugientibus obſtare: in pugnam redire iubere: non à pedibus tergoq́; imbelli, ſed ab armata dextra pręſidium ſaluti quęrendum: in uirtute audaciáque uictoriam, prædam, gloriam poſitam: in fuga ignauiáque ſeruitutem, dedecus, exitium collocatum. Metus quàm pudor, premẽte, nec laxamentum dante hoſte, apud pauidos plus ualuit. Tunc Alaricus effuſa ſuorum fuga, & ipſe, ſed poſtremus, inter aliquot equites abreptus eſt, ad id uſq; tempus ſummi Ducis & ſtrenui militis partibus functus. Rex Frãcus in primo agmine rem gerens, eum cõſpicatus, memor minarum, ferociumq́; uer- I borum, glorię etiam cupiditate ſtimulante, certaq́; iam ſuorum uictoria elatus, cęteris uelut uilibus capitibus omiſſis, in eum unum tãta ui, támque infeſtus equum admiſit, ut ad primum incurſum equo deiecerit. Tũc duo Viſigotthorum equites Regis ſui caſu magis iritati quàm territi, anteq̃ Rex Regem cõficere, ac opima ſpolia capere poſſet, diuerſi haſtas, equorúmque curſum in utrunque eius latus dirigunt. Beneficio loricę, ac auxilio Clodorici iuuenum fortiſſimi æquato Marte, incruẽtus periculum euitauit. Stratũ Alaricum pedes Francus attollere ſe conantem confodit. Hoc triſte his qui aderant, ſpectaculum, moręq́; intercedẽtis ſpatium Viſigotthis fugam præ- K buit. Qui eorum Engoliſmę in pręſidio relicti erant, dum urbem muniunt, repentina ſtrage territi, cum pars murorum uetuſtate corruẽs, miraculi ſpeciem prębuiſſet, Francos mœnibus admiſere. In Burdegalenſiũ finibus Viſigotthi qui pręlio abfuerãt, auſi fortunã prælii tẽtare, tanta cæde uicti ſunt, ut is locus Campus Arrianus etiam ſeculo hoc noſtro uocitetur. Igitur Burdegala, Veſates, Cadurci, Rutheni ſe ſtatim dedidere. Aruerni amiſſo in acie Apollinare Duce, Sidonii Aruernorum Epiſcopi conſanguineo, iritati, poſtremi omnium ſe Ludouico tradidere. Iam pręter Toloſates, ubi Regia Viſigotthorum

A ſigotthorum erat,in fidem omnia uenerant.His tádem & ipſis receptis,regreſſus Rex ad minora etiam domi ſanánda tollendáue mala animum conuertit.Cánacarius Cameracēſium idem & Atrebatium Regulus, uetuſtiſſima generis nobilitate tumebat.Clodionis Regis Franci abnepotem ſe prędicabat:ac ad ſe legibus Francorum Regnum peruenturum fuiſſe dicebat. Non uires hominis,ſed cauſſa ingrata Regi erat.Is ipſe, fratreſq; Ludouico proditi,necatiq;.Proditoribus, ne exēplum prodendorum Regum iudicio Ludouici ſanctum haberi poſſet:munera,quæ aurea dari cōuenerat, adulterina data.Sigiberti è proceribus Frācis ferocia maior,ſed cauſſa minus inui-
B ſa.Pro Regis gloria ſe ſanguinem fudiſſe uulnere ingenti accepto iactabat: nec ullam ſibi relatam gratiam.Huius filium in paternum dominatum(Agrippinēſibus imperitabat)ſuccedere iuſſit.Iuuenis Regis imperium ita interpretatus,ut fata patris approperare ſe iuberi crederet,patrem occidit.Ludouicus ſupplicio filii necem ſenis eſt ultus.Chararicus magnę cognationis uir,minus reuerens Regis uidebatur.Is ipſe,pubeſcenſq; filius,monachos ſe profiteri coacti ſunt.Adoleſcens lanuginem ſuam,abraſumq; caput contrectans,Mi pater,inquit,hæ frondes in uirēti florenteq; arbore ſtrictę,ſua maturitate ſuccreſcent.Deus faxit, ut author putandæ comæ tam citò areſcat,
C ipſe,ſtirpſq;,quàm fœlici uere hæ reuiuiſcēt.Cellularū arcana minimè ſurda mutáue fuere.Gnarus ferocis dicti Ludouicus,patri filioq; mortem indixit. Ita in cædes ibatur. Hæc domi patrabat externis bellis profligatis animus quietis impatiens:quoad Gręca legatio aduenit. Anaſtaſii imperatoris oratores Franciā ingreſſi,in Turonibus Regem cōuenere:atq; ita uerba fecere.

TE Auguſtus Conſulem Patriciumq; ſalutat:qua tituli maieſtate ſecundum Cæſarum decus, nullum maius excelſiúsue faſtigium excogitare potuit.Regium enim nomen ſanctum eſſe meminit,ſed tibi cum multis commune.Magnitudo uerò tua cæteros ſupergreſſa, nouam gloriam poſtulat. «
D Defendiſti Chriſtianū nomen,ac potius orbem terrarum,à Viſigotthorum « furore,qui & urbē Romam euerterūt,& Imperiorum Regnorumq; hoſtes « erant:tātique Superis pietas tua uiſa eſt,ut tua unius manu,Dei hominumq; « hoſtem occidi uoluerint,inter tot tela hominū,tot cæli fulmina. Cum igitur gentium ſalutem unus conſtitueris,ac generis humani patrem te numen « & religio tua effecerit,accipe hæc Cōſulatus inſignia, & Patriciatus nomē, « ſimul hāc auream coronā,qua honoris gratia donaris ab Auguſto quidem, « ſed orbis terrarum approbatione.Cumq; cauſſam mortalium ſemel defendendam ſuſceperis,noli dubitare ſæpius hęc mortaliū immortaliumq; de te «
E iudicia promereri. Sella curulis,faſceſq;,ac corona ſuſcepta,nummuſq; in « populum ſparſus.Coronam eādem gemmis margaritiſq; diſtinctam Romā rex ad tēplum Lateranenſe miſit.Nec tunc Græca defuit facundia. Legatorum Princeps,O Rex,inquit,in orbis arce lauream ſempiternam locas,qua « uirtutis ergò donaris.Non uis eam in obſcuro iacere,aut memoriam rerum « cum rebus extingui. Inde ſocietas amicitiáque inita:quę nō ſuſpecta modò,ſed formidoloſa etiam Oſtrogottho fuit, uerito ne cum Auguſtus nihil cupidius moliretur,quàm ut nomē Imperii in antiquam maieſtatē reſtitueretur,res Gręcę cum Francis recenti fœdere coniunctæ,Viſigotthica regia

propè euerſa,Oſtrogotthis ac cæteris regnis internecioni foret. Anteuertē- F
dum igitur ratus,cū Italiæ Siciliæq; ac circuniectis Italiæ inſulis, ſimul Illy-
rico Dalmatięq; iura daret,ac Oſtrogotthos populares ſuos exercitatiſſimos
in armis haberet ad octoginta armatorum millia, Almarico Alarici à Frāco
Rege cæſi filio,duce Ilba Gepidarum Comite,auxilio miſit:qui Viſigotthis
coniūncti,uictoriam reportarūt.Francorum millia uiginti deſiderata. Pro-
uincia ad Oſtrogotthos,Vaſconia ad Viſigotthos rediit.Reliquas Francorū
opes tentare nō eſt auſus:apparuítque eum tantùm quærere,ut finibus ſuis
ſe Ludouicus cōtinens,cæteris regnis abſtineret.Iſq; antequā ulciſci poſſet,
obiit triceſimo regni ſui anno.Sepultus eſt ad Lutetiam Pariſiorum in æde G
Petri & Pauli ſuburbana,quam Viſigotthico uouerat bello, Genoueſæ nūc
eſt:in cuius diuæ tutela urbs eſt:quam regiam eſſe iuſſerat.Ex eo tēpore arx
caputq; regni eſt habita,in qua plurimum authoritatis maieſtatiſq; foret.O-
ſtrogotthus poſt uictoriam de Franco partam,nihil uera uirtute geſſit:minas
non modò in Græcos,ſed in ipſum numen religionémque uertit. Iuſtinus
Auguſtus Anaſtaſio fulmine icto ſuccedens, Arrianos toto Oriente exules
eſſe iuſſerat.Centeſimum iam plus annum utraque Gotthorum gēs ſectam
Arrianā ſequebatur.Id Iuſtini edictum Theodoricus Oſtrogotthus tam in-
dignè tulit,ut Iohānem pōtificem maximum cum Epiſcopo Rauennatium H
& aliquot Senatus principibus ad Auguſtum Græcum legarit cum mādatis
& minis grauibus,niſi reſtituerentur domum Arriani,ſe templa noſtra ſolo
æquaturum,urbem Romam nomēnque Italicum deleturum.Iohānes reue-
rentiſſimè exceptus,Auguſtum coronauit.Expoſitis mādatis cōſultari cœ-
ptum:eoq; deſcenſum eſt,ut induceretur decretū potius quàm furēs Oſtro-
gotthus rabiem in innoxiam gētem uerteret.numen ipſum cauſſam ſuā de-
fenſurum,quādò pietas humana nō poſſet.Reuerſum nihilo ſecius cōſectis
mandatis Iohannem Theodoricus in arctam cuſtodiam Rauennę coniecit,
uelut Auguſtorum nomini deditū,& ab Auguſto cultū, humaniq; generis I
parentē ſalutatum.In carcere obiit Pontifex.In eadem cauſſa fuere uiri cla-
riſſimi Symmachus & Boëtius:quos ſuſpicatus Theodoricus Auguſtorū re-
bus æquiores,ac à Gotthicis alieniores eſſe,antè legatos Conſtantinopolim
miſſos in cuſtodiam coniectos,tunc necari iuſſit. Pietas ipſa ſe & ſanctiſſi-
mos uiros ulta eſt,nulla mortaliū ope,paucis diebus ſuperſtite Theodorico,
nomineq; Gotthico aliquot pòſt annis obliterato:Ludouici ſobole in multa
ſecula ſuperſtite,regnaturaq;,nec ulla grauius re,q̄ multitudine liberorum,
atq; inde domeſticis bellis laboratura,fœlicitate tēporum ſuorū, rebuſq; ni-
mis lætis corrupta,Frāciæ uerò nobilitate religioneq; immortalitatē nacta. K
Inter Ludouici filios paternū regnum ita diuiſum uelut in tetrarchias eſt,
Childebertus I. anno 515. ut CHILDEBERTO Pariſii, Clotario Sueſſiones,Clodamiro Aure-
lianū,Theodorico Mediomatrices Imperia forent,Regeſq; omnes appella-
rentur.Nec illa ciuitatū modò nomina,ſed rerū arces opulētiſſimæ erāt,un-
de ſua cuiuſq; longè lateq; fuſa regio iura peteret.Sed dū ſinguli magnitudi-
nem paternā æquare ſtudēt,ſeq; anguſtis finibus clauſos putāt,primū exter-
na,mox & domeſtica exorta bella:quoad unius ad arbitriū ſunt omnia re-
uocata.Primum omnium pax cum Almarico Alarici filio firmata ab Regi-
bus Francis

A bus Frācis,data illi in matrimonium ipſorum ſorore nomine materno Clotilde, Toloſatiúmque præfectura reſtituta. Augendi Frācis in Gallia Imperii materia propior,aut iuſtior cauſſa nulla uidebatur,quàm ut Burgūdia peteretur,Aurelianēſium regno cōtinens. Et Clodamirus Rex arma in Burgūdionum Regem Sigiſmūdum pia capere ſibi uidebatur, quòd eum populares coarguebāt Sugerium filium ex filia Theodorici Oſtrogotthorum Regis procreatum,ſuperinducta nouerca nō conferendæ nobilitatis necauiſſe. Sugerius nō ut priuignus modò nouæ nuptæ inuiſus erat,ſed quòd improuidè matrem defunctā laudaret nimis,generoſioremque eam fuiſſe contenB deret,quàm cuius mundo ornamētiſq; illam excoli conueniret:adeò ſtimulos nouercales in perniciē ſuam acuit,ut ea illum appetiti Regni inſimulante,pater uxori deditus,ad quieſcētem filium duos ſuorum intromiſerit, qui laqueo ceruici iniecto ſpiritū intercluderēt. Hic finis fuit liberæ nimis linguæ,& incauti in matrem amoris. Clodamirus hoc parricidio Regem infamē bello eſt adortus. nec in difficili res fuit. Pugna cōmiſſa, deſertus ab ſuis Burgūdio. Ipſe,liberiq;(hi ex poſteriore uxore procreati fuerant)capti Aurelianum ducti,ac in puteum cōiecti,nece ſaltem Regiorum puerorum indigna,ſed nō diu authori læta, impunitáue. Gundemarus Sigiſmundi frater C à popularibus Rex ſalutatur. Clodamirus ulteriorē Burgūdiam cum uictricibus copiis penetrans,in prælio occiditur,cum ſecūdis rebus ferox, ac certaminis ſtudio cū paucis procul ab ſuis temerè eueheretur, hoſteſq; cōſultò uiam perrumpēti darent,ut ab ſuis interclusum circunuenirent. Nonnullæ etiam Burgūdionum cohortes inſignia ornatúmque Francorum induerāt, ut tanquam inter ſuos res gerentē minore negocio adorirētur. Vndiq; dolo captus,egregiè pugnans cecidit. Aliquāto pòſt Clotario Childebertoq; necem fratris perſequentibus,Gundemarus regno ſpoliatus in Hiſpaniam ad Viſigotthos ſibi conſciuit exilium:quod cum parum tutum arbitraretur,in D Africam ad Vandalos tranſmiſit. Burgūdiam uictores Reges inter ſe diuiſere,nulla ratione habita filiorū Clodamiri. Tres admodū pueri erant,Theodobaldus,Gūtarus,Clodoaldus.apud auiam Cloltidem educabātur. Ab hac extorſerūt uictores patrui,ut eos ad ſe mitteret,polliciti ſe illis regnum paternum reddituros. Clodoaldus ex itinere à paternis amicis futura proſpiciētibus in tutū ſubreptus,aliquāto pòſt neceſſitatē in uirtutē uertens,tonſus cœnobio ſe ſacrauit. Reliquos duos cum in poteſtate haberet Clotarius, occidit(quò maius nefas eſſet)manu ſua corā ipſo Childeberto initio conſilii participe,ſed tunc ſcelus deteſtante,illachrymātéque. Ita etiā defunctus E Clodamirus,morte inſontium filiorum pœnas dedit, necatis innoxiis Sigiſmūdi filiis. Hæc domi. Nec peregrè ſanctius. Theodoricus iam inde ab inito regno tāta cupiditate flagrauit amicitiæ ſocietatiſq; cū Turingis gente ferociſſima,& tūc latioribus finibus utente,ſanciendæ,ut eis obſides in fœdere paciſcēdo petentibus daret. Tres fratres erant illius gētis Reges,Badericus,Hermēfredus,Bertarius. Hermēfredus Bertarium repētina ui aggreſſus oppreſſit,à nullo minus quàm à fratre metuentem. Ac iam alterum fratrem aperto Marte petebat,fratris caſu edoctum,ac egregiè ſe tutantem. nec ſuis uiribus euertere poterat. Theodoricū Regem acceſſit,promiſſa illi dimidia

fraterni regni parte. Auxilio Theodorici cæſo Baderico, tota Turingia potitus, fidē mutauit, fratrum pœnis inſectātibus: exituq; (ut in ſcelere aſſolet) infœlici, partem Turingię ex fœdere Theodorico petēti, bellum anteuertēs mouit, in prouinciasq; Frācorum Trāſrhenanas excurſiones fecit. Cæde, incendiis, ruinis, direptione omnia miſcuit: obſides quoq; Francorū fœdè excruciatos interemit: iā opibus ſuis fretus, quòd triū Turingiæ Regnorū potens eſſet, ad tam inſanā cupiditatē perleui momento impulſus. Ei nupſerat Amalaberga filia Honorici Vādalorū Regis, genita ex Amalāfreda Theodorici Oſtrogotthorū Regis ſorore. Adeò Oſtrogotthus maximas totius orbis terrarū regias & ſibi, & inter ſe affinitate deuinxerat, omniū Regū prudētiſſimus: ueritus ne ſi res Romana reſtitueretur, Reges à quibus euerſa eſſet, euerteret. Hæc Amalaberga Hermēfredo uiro conuiuiū habituro, dimidiā omnino triclinii partē ſtrauerat: interrogātiq; quid tandē id rei eſſet, nihil cūctata reſpōdit, qui parte regni exueretur, eum etiā triclinii parte cedere cōuenire. Theodoricus in ſpem prædę accerſito Clotario, Turingiā totā uictoriis peragrauit. Fide etiā accepta Hermenfredus ad eum cum ſe contuliſſet, ex editiſſima turri deiectus eſt. Clotarius Radegūdam uirginē ſanctā, dignamq; quę uel una merces belli peteretur, filiam Bertarii Regis, uxorem duxit, nihil conſulto fratre, cuius eo bello primas partes eſſe oportuerat: ſimul eiuſdem uirginis fratrē occidēdum curauit. Hæ, ſuperioresq; res omnes exempli ſceleriſq; tragici. Ex eo tēpore exorta ſimultas inter fratres, ſolicitam Franciam habuit. Quin Childebertus Theodoricusq; communi animo cōſilioq; fratri bellum intulere: nec obſecratione matris ad memoriam germanitatis reuocari poterāt. Cum copiæ ſtricto ferro paratæ ad pugnam ſub ſignis ſtarēt, repentè ex ſumma ſerenitate tranquillitateq;, tanta cum horrēdo fragore grandineq; deiecta eſt cęlo tempeſtas, ut ea in religionē uerſa, id bellum depoſitum, ſalutatioq; militum mutua inſecuta ſit, & dextræ interiunctæ, paceq; domi parta pium longinquumq; bellum ſuſceptum. Clotildis Regum Frācorum ſoror à Viſigotthis Arrianis, in quos enupſerat ipſa pia, ignominioſè duriterq; tractabatur. Via euntē, cœno lapidibusq; inceſſebāt. Saucia imbutū cruore ſudarium ad fratres Reges miſit: quibus ueluti literis ſanguine exaratis perciti ira Frāci in Viſigotthos ducunt. Cęſus Almaricus, reducta in Frāciam Clotildis, nec ita multo pōſt Viſigotthi bello repetiti. Cęſaraugusta obſeſſa, coactáque ſynceram religionem profiteri. Tunica Vincentii martyris, uelut ingētes exuuiæ, Lutetiam aſportata, eiq; diuo ædes ſuburbana extructa, quæ nūc Germani eſt. qui fuit annus ſalutis quingenteſimus & uigeſimuſquintus, cum biennio antè Theodoricus Rex Oſtrogotthorum magno ſuorum malo obiuiſſet, relicto nepote Atalarico ex Amalaſiunta filia octauum annum agente. Pater Eutharicus deceſſerat. Mater omni laude à ſcriptoribus cumulata, immaturam filii ætatē regebat, erudiendúmque ciuilibus prius quàm bellicis artibus curabat. Ac ut ſanctum fœdus cum Francis (quorum uires formidoloſæ iam Italiæ erant) feriret, Prouinciam Theodoberto Theodorici Mediomatricum Regis iam defuncti filio attribuit, ne quid in Gallia Oſtrogotthos Frāci poſſidere indignè ferre poſſent. Próceres gētis inter arma nati, quos perpetuus à Græcis Auguſtis metus in

tus in

A tus in conſiliis bellorum cõtinebat,non ſatis æqui matri erãt. Tandem neq;
bello neq; pace boni,ſed perditiſſimi aſſentatores,ut pueris regibus aſſolet,
dominabãtur,animûmque Regis ac aures poſſidebant:quorum alios exilio,
alios morte mulier multauit. Theodatũ amitinum tantùm uerbis caſtigauit,
Hetruriæ Prætorem à Theodorico Rege creatum. Cui nihilo ſecius octauo
à patris obitu anno mortuo filio nupſit:cum eoq; res adminiſtrabat. Burgũ-
diones Liguriam Aemyliamq;,Alemani Venetiam miſſu Theodoberti eua-
ſtarunt,nec niſi præda pleni à Theodato reiecti domũ ſunt. Illud unum uir-
tutis opus Theodatus edidit,literis quidẽ eruditiſſimus,ſed uita inerti,igna-
B uaq;. Is tamẽ,ſeu ut ſolus regnaret,ſeu beneficii oblitus,caſtigationis memor
Amalaſiuntã in inſulam lacus Volſiniẽſium relegauit: ibiq; occiſam ab eo-
rum liberis,quos illa malos filii ſuaſores neci tradiderat,haud moleſtè tulit,
nullo de illis ſumpto ſupplicio,ſed diſſimulatione præteritis. Aduerſus hũc
Iuſtinianus Auguſtus ſummum Ducem Belliſarium trãſportare exercitum
iuſſit,& ad Frãcos Reges oratores miſit,qui miſerarentur fortunam Italiæ,
quòd nobiliſſimum Regnum ad indigniſſimos,& (quod nefas ſit) Arrianos
recidiſſet:agerẽtq; cum Clotario & Childeberto ut Theodobertum fratris
filium ipſi patrui à rebus Italicis capeſſendis,iuuãdisq; Gotthis deterrerent.
C Mox affuerunt Oſtrogotthorum legati opem implorãtes,ac edocẽtes,non
charitate nominis Italici,religionẽue ulla,ſed auiditate Imperii propagãdi,
iuraq; Regibus dãdi,Græcum capeſſere id bellum. Interea ex ſentẽtia bellũ
gerebat Belliſarius. De Oſtrogotthis Siciliã receperat, Neapolin obſederat,
arteq; ceperat, aquæductu ibi quoq; occultũ ingreſſum prębẽte. Tali rerum
ſtatu Gotthi deſidiam Theodati peroſi, Vitigitẽ nobilitate nequaquam pa-
rem,ſed rei militaris artisq; Imperatoriæ peritiſſimum,Regẽ creauere:à quo
immiſſi qui Theodatum occiderent tertio q̃ regnare cœperat anno. Nouus
Rex Mataſiuntam filiã Amalaſiuntæ Atalarici Regis ſororẽ inuitam,quòd
D impari nobilitate nubere indignũ exiſtimaret,ſibi matrimonio iungit. Bel-
liſarius Romã ſecundiſſima ciuium uoluntate receptam, eorũ fide uirtuteq;
defendit,cum eam Gotthi undiq; cõtractis copiis obſiderent. Inter hos mo-
tus Theodobertus Rex Italiam prouinciã ipſe ſuſcipit,recẽti gloria nitens,
quòd Danos maritimã Frãcię oram claſſe appulſa publico latrocinio uelut
iuſto bello infeſtam faciẽtes,cæde fugaq; affecerat. Tunc Italiam terrore no-
minis ſui impleuit. In magnarum rerum expectationem erectis omniũ ani-
mis,morbo correptus domum rediit,relictis Auſtraſianis Ducibus Lotario,
Amingo,Buccellino:qui digreſſo Rege decoris imperiiq; cupido,prædę ſi-
E bi quęrẽdæ,quàm illius gloriæ opũq; ſtudioſiores,formidoloſi tamẽ utriſq;
partibus erãt,utris ſe iũxiſſent,ad eos uictoriam inclinaturam. Gotthis Me-
diolanum,quòd Auguſti partium mallet eſſe,premẽtibus,decem millia ar-
matorum ſtipẽdiis acceptis dederunt. Auſtraſianorum arma erant galea,ſcu-
tum:tela,gladius,bipẽnis. Vrbs nobiliſſima fame domita,Vitigiti Regi de-
ditionem fecit. ſed breui rebus Gotthorũ in peius ruentibus,cũ induciis im-
petratis per oratores in Gręciam miſſos de pace ageret Gotthus,Iuſtinianus
Galliam togatã ei permittebat ubi regnaret,dimidiamq; publicorum ex illa
uectigalium partẽ ſibi haberet,reliquam Auguſti fiſco inferret. Auſtraſiani

Duces omnia ſe ſuis armis,uiris,telis, equis cópleturos,ipſosq́ Reges Fran F
cos ad id bellũ publicè capeſſendũ excituros aduerſus Græcũ pollicitaban-
tur,eúq́ ex Italia trepida fuga ad mare cópulſuros:ne tam turpis Gotthico
nomini pax acciperetur.Belliſarii oratores Auſtraſianorũ fidem maledictis
inceſſebant:& Gotthus,ſi Franci Reges ductu ſuo id bellum gerẽdum ſuſci
perent,nó minus eorũ quàm Belliſatii arma horrẽda cenſebat,euentu triſti.
Paci enim ab Auguſto datę ſubſcribere noluit Belliſarius. Tantum in uno
uiro momenti erat,ut nihil niſi eo authore ratũ uideretur futurũ.Ille bello
redintegrato,Rauenna Gotthorũ Regia urbe potitus,Vitigitem Conſtan-
tinopolin deportat, Italia decedens uelut confecta prouincia. Relicti ab eo G
Duces,nequaquã illi neque bello neque pace pares, auarè ſuperbéque im-
perabant.Vixdum exacto biẽnio Gotthorum proceres incerto rerum ſtatu
facta coitione à Græco defecere:primumq́ Ildebaldum,deinde Ardaricum,
iisq́ intra biẽnium per ſeditionem abſumptis, Tottilam Regem creant,ui-
rum acerrimũ.qui fuit annus ſalutis quingenteſimus tertius & quadrageſi-
mus.aduerſus quem nouos Duces,ac(cum in his parũ fiduciæ eſſet)Belliſa-
riũ rurſus Iuſtinianus miſit.Virtus Tottilæ nihilo ſecius fœlicitasq́ perſpe-
cta eſt.Multa clemẽtiæ,multa impotentiæ exempla edidit.Vrbem Romam
obſedit,Belliſario graui morbo implicito:ac cum eã recepiſſet, ad Iuſtinia- H
num oratores ciues Romanos miſit de pace iungẽda.Paciſcebatur Gotthos
eoſdẽ hoſtes amicosq́ habituros,quos Auguſtus:ſineret Gotthos ſuis legi-
bus uiuere,ac Regio nomine.ſin pacẽ aſpernaretur, ſe urbem Romã euer-
ſurũ.Romani,quali pro ſalute patriæ oratione cõueniebat,ſuppliciter apud
Grecum cum lachrymis miſerabiliq́ habitu egerũt. Nihil impetratũ:re in-
fecta reditum. Nec irritę Gotthi minę cecidere.Vrbem muris propugnacu-
lisq́ nudauit:incendiis ruinisq́ fœdauit:ciues alios aliò in exilium diuerſos
exegit.Dum ad reliquias belli perſequẽdas proficiſcitur,aduenientique Lu
cani,Calabri,Brutii metu ſe dedunt:Belliſarius(iam enim conualuerat)in- I
fero mari oſtia Tyberina claſſe inuectus,ueſtigiaq́ Romæ ingreſſus, urbem
incredibili celeritate reſtituit,munitq́,ciuibus exilio reuerſis,omníque ope
reficiẽdæ patriæ intentis.Iam Tottilas ad Frãcos Reges oratores miſerat de
affinitate iungẽda:aliquam eorum filiam in matrimonium petens, nobilio-
rem ſe ratus recẽti urbis Romæ excidio,quę Regibus imperaſſet.Cúmque
à legatis de nuptiis miſſis Rex Italię uocitatetur,reſpõſum à Frãcis eſt,eum
Italiæ Regem urbe Roma euerſa nõ eſſe.Clotarius Rex filiã Clotoſindam
Alboino Regi Longobardorũ collocauit.Aliquanto antè duæ Vacchonis
Longobardorũ Regis filiæ nupſerant duobus Regibus Francis: major Vi- K
ſegarda Theodoberto Mediomatricũ Regi,minor Vaderada Theodobal-
do eiuſdem Theodoberti ex Deuteria amica ſuſcepto filio.Ita tria affinitatis
Francorũ pignora Longobardos nouã gentem nobilẽ effecerant, pręcipuè
apud Germanos Pannoniosq́,cum Francorũ imperium ad Bauarorum uſq́
fines pertineret.Ita Alboinus Rex aduerſus Gotthos duodecim millia egre-
gię iuuẽtutis auxilio miſit Narſeti,qui & Narciſſus ab aliis uocitatus,Belli-
ſario ad Parthicum bellum reuocato ſucceſſurus,Grecorum exercitum du-
cebat ſubnixũ auxiliis Thracum,Hunnorũ,Herulorũ, Gepidarum.Addita
erat

A erat etiam Perſarũ non cõtemnenda manus Guinade Duce. Longobardorum procella ab hoſtibus ſuſtineri nõ potuit. Hi cum cęteris copiis Narſete Flaminiam petẽte, ipſi ad Brixellum Tottilam Regem nonum annum regnantem occiderũt, exercitu eius partim cęſo, partim longinqua fuga ſe tegẽte. Remiſſi cum ſummis laudibus ampliſſimisq; muneribus domum ſunt Longobardi uictores. Fuitq; ſuſpicio, eorum uirtutẽ Græco formidoloſam, uerito ne alia atq; alia appetere loca ſoliti, fœlicitate cæli ſoliq; Italici caperentur, néue ſi diutius ſub ſignis tenerentur, ſummã uniuerſi belli mercedẽ ſibi uincendo quęrerent, fato quidem, ſed ſuo tempore debitam. Cæterũm B mox deſideriũ eorum Græcos cepit, quòd Teias in locũ Tottilæ ſuffectus, auxilia à Buccellino impetrauit, bellũq; uelut illibatũ trahebatur. Moræ tædio aduerſus Narſetẽ in Campaniã profecto Teia, Buccellinus Foroiulienſem pręfecturã, Amingus Veicetiã, Veronam, Mantuã, Brixiã, Bergomum: Lotarius Ticinum, & uicinas urbes præſidiis tenentes, prędã iuxtà ex pacato hoſticoq; abegere, odiaq; hominum in ſe cõcitarunt. Cæſo in acie à Narſete Teia altero regni ſui anno, aliquot Gotthorũ próceres reſtituta belli ſpecie accitis Auſtraſianis, Tannetum hoſtilium partium oppidum obſidẽti appropinquãtiq; ut obſeſſis auxiliũ ferret, Dagiſteo inter Gręcos magnę au- C thoritatis Duci, relicta obſidione occurrũt, nullo negocio oppido potituri ſi auxilia profligaſſent. Collatis ſignis, primo impetu hoſtẽ perculerunt. Recepto deinde animo, ac creſcẽte certamine, æquis uiribus res gerebatur. Tãdem uictoribus Græcis, Buccellinus cecidit. Amingus fuga ſibi cõſulens, in Veronenſiũ finibus, cũ urbis ingreſſu à ciuibus arceretur, ab inſecutis procul hoſtiũ copiis cęſus. Lotarius Tridentũ petẽs, in morbũ incidit, deceſſitq;. Auſtraſianorum Ducum morte, Gotthorum res deploratę ſunt, Gotthicum nomen abolitum: omnes promiſcuè Itali uocitati. Mortuo quoq; Theodoberto Rege filius Theodobaldus ſuccedens, curas externas omiſit. Vacuam D poſſeſſionẽ Venetiæ, Aemyliæ, Liguriæ Narciſſus nactus, Prouinciæ quoq; Amatum ciuem Romanum præfectum dedit. Alterum ciuẽ Romanum nomine Francillionem Subalpinis præfecit, ut tranſitu Alpium Frãcos prohiberet. Theodobaldus moriẽs unicum hæredẽ teſtamẽto inſtituit Clotarium magnum patruum Regẽ: quæ res offendit animum Childeberti Regis. Iſq; fœdus icit cũ Grano audaciſſimo iuuenum à patre Clotario deficiẽte, quòd ad eum ex Vaſconia de Viſigotthis recepta reuocatus ire noluiſſet, metu ne pœnas minimè indulgẽti patri daret, apud quẽ coarguebatur eam prouinciam auarè ſuperbeq; adminiſtrare. Pater cũ Saxonico bello ipſe diſtringe- E retur, Cherebertũ & Guntrãnum itẽ filios aduerſus eum miſit. In Lemouicibus caſtra caſtris collata. Neutrius partis læta poterat eſſe uictoria. Facilè diréptum eſt in præſentia bellum. Submiſit Granus qui ſpargerent famã, patrem à Saxonibus cæſum. Is mox pacatis in Saxonia rebus, in filium mouit. Mors Childeberti fregit animũ iuuenis. Sic quoq; patri credere ſe nõ auſus, ad Conabum Britanniæ Comitem ſe recepit. Victis prelio Britãnis Granus à lõginquiore fuga interclusus, tuguriũ proximũ petiit: ibiq; igne coniecto crematur. CLOTARIVS iã ſolus Frãcorũ Rex, anno quàm regnare cũ *Clotarius* fratribus cœperat quinquageſimo obiit, filio annum ſuperſtes. Rurſus Fran- *I. an.* 560.

corum regnum in Tetrarchias eodem quoq; exitu diuiſum eſt. Chilpericus F
Clotarii filius correpto auro paterno (quę ingẽs uis emercandorũ militum, conciliandorúmque prócerum uidebatur) Lutetiam regni arcem occupat. Optimates Francorũ nulla ui artéue expugnari potuerũt, quò minus primo in ſpem regni nato primas partes maieſtatis darent. Simul celeritate cõſpirationeq; fratrum oppreſſis conſiliis, incepto deſtitit. CHEREBERTO
Chereber tus, anno 565. Pariſii, Sigiberto Mediomatrices, Chilperico Sueſſiones, Gũtráno Aurelianum, regię urbes euenere. Sed nullũ propè unquam regnum niſi domeſticis bellis inſecutis diuiſum eſt. Quies tamen ab inteſtinis armis Francię aliquádiu tenuit: quã etiã externa bella prębuere. Narſes magnis rebus geſtis G ingẽs ſibi toto orbe terrarũ nomen pepererat: poſtremò ex ſplendore orta inuidia. Ingentẽ uim auri cõgeſſerat, non ſine querela multorũ ciuium Romanorũ. Ea fuit materia eius incuſandi apud Iuſtinũ Iuſtiniani ſucceſſorem, uxoremq; eius Sophiã Auguſtam, quæ mariti potens nimis æqua erat Narſetis accuſatoribus, affirmãtibus, ſi diutius in rerũ Italicarũ adminiſtratione teneretur, fore ut iniuria auaritiáque Narſetis optimates Romani coacti, nationem aliquã externam euocarent, eámque in locum ac opes Gotthorum ſufficerent. Nec ſatis habuit Auguſta reuocare Narſetẽ, ſed addidit cõtumeliam, quòd eunuchus eſſet, ſemimarem eum dictitãs, neſcire priuatũ uiuere. H
Pręfuturum igitur Gynæceo, & pẽſa nentibus diuiſurum. Non latuit Narſetem quàm probroſum dictũ mulieri excidiſſet: nec iram cõtinere potuit,
» quin pari amaritudine remorderet. Ordiar, inquit, telam, quã ſemel texram
» quicquid muliebrium Sophiarum eſt, non retexat. Nec factum quàm minæ ſegnius: nec magno ingenio opus fuit. Cõſilio ab aduerſariis capto, externis armis Italiam expoſuit diripiẽdam, magno rerum humanarum exemplo ludibrioq;, Eunuchum ſeruare, ac propè euertere Italiam potuiſſe: Gotthorũ nomen ſuſtuliſſe: nouámque gẽtem induxiſſe, fœmineam iniuriam permiſtione terrarum ultum. Fœdere iunctus erat Alboino Lõgobardorum Regi, omnium mortalium ferociſſimo. Hunc ad maiora fata ex Pannonia ad I
occupandam Italiam acceſſit. Ipſe Iuſtino reuocanti nõ paruit. Neapoli deſedit cũ ueniſſet iam ſucceſſor Longinus nouum imperii nomen in Italiam gerens, Exarchus dictus. Is Rauennę more Gotthorũ ſedem ſibi legit, unde ab ſe iura peterẽtur. Romam nunquam ipſe adiit uiuo Narſete. Suum cuiq; urbi Magiſtratũ dedit, qui Duces uocitabantur. Quem Romæ pręficiebat, Pręſes appellabatur. Maiorum rerũ moles imminebat. Alboinus nouas ſedes quæſiturus, nihil temere egit. Quos in Pannonia tunc incolebat fines, Hunnis finitimis fœderatisq; cõditione tradidit, ut eos uelut fiduciarios in- K
terea illi haberẽt. ſi redirę cogeretur, repetenti ſibi redderent. Viginti præterea millia Saxonum cum liberis cõiugibusq; ad eãdem ſecum ſubeũdam fortunam permouit, ueteres ſocios, amicosq;. Ipſi Longobardi è Scandauia ſeptẽtrionalis oceani inſula oriundos ſe contendũt: inde maiores ſuos profectos: cũq; per multas deinceps ætates uagati fuiſſent, uictoria de bellicoſiſſimis gẽtibus parta, tandẽ in Pannonia cõſediſſe. inde cũ liberis uxoribusq; publicè in Italiã emigraſſe, anno ſalutis quingenteſimo & duodeſeptuageſimo. Alboino Forũ Iulii, & quę circà ſunt, metu ſe dedidere: quorũ exemplum

A plum nobiliſſimæ deinceps urbes inſecutæ ſunt. Iam Ticinum uſque omnia nouæ genti parebant,& lógius progreſſa eorum arma, Hetruriam infeſtam faciebant. Curſum rerum fecũdarum eſt pauliſper remorata mors Alboini. Is Clotoſinda mortua Roſimundam Comundi Gepidarum Regis à ſe prælio cæſi filiam uxorem duxerat. Ex ſoceri calua, more gentis, poculum fecerat, quo in ſolennibus epulis uteretur. In conuiuio uino grauior coëgerat Roſimũdam calua patris bibere. Ea mox illam indignitatem ulta eſt, Amechilde formoſiſſimo ac audaciſſimo iuuene in necem uiri dormientis impulſo, pactione nuptiarum. Mortem Alboini tali tempore proceres Lógo-
B bardorum indignè tulerunt. Parricidæ ad Longinum Rauennam ſe proripuere. Clephes uirtute ſanguinéq; nobiliſſimus, Rex creatus, duodeuiginti menſes imperauit. Eo quoque, quòd in ſuos ſæuiret, ab intimo familiari interempto, Duces numero triginta, non Regem, creauere: qui maximam Italiæ partem ſuæ ditionis fecere. Græcus Auguſtus uiribus ſuis diffiſus, Francis Regibus Prouinciam reddidit, ut partem belli aduerſus terrorem nouæ gentis capeſſerent. Et Amatus Prouinciæ à Narſete præfectus, Guntranno Regi Aurelianenſium parebat, quòd Aurelianenſe regnum Burgundiæ citerioris fines contineret, ac Rhodanum etiam tráſcendens Allobroges có-
C plecteretur, quibus Prouinciam contributam Guntrannus contendebat. Sigibertus Mediomatricum Rex ſuperiorem Burgundiam, Alpiúmque non contemnendam partem obtinebat: & recenti memoria Theodobertus ab Amalaſiunta Prouinciam acceperat, Mediomatricum Rex. In huius ergo partem uocari ſe Sigibertus æquum cenſebat: & ciuitates illæ cõtrariis ſtudiis diſtrahebantur. In hac animorum fluctuatione anteuertêre Longobardi, ultróque tranſgreſſi Alpes, Prouinciam populati ſunt: occurrentemq; cũ exercitu Amatum, prælio conſerto interemere, cædémque ingentem eius exercitus ediderunt. Guntrannus Mumolum uirum clariſſimum in locum
D Amati ſuffecit. Dulcedine Gallicæ prædæ Longobardi ſemel illecti, inuictóſque ſe rati, iterum, ſed non eadem fortuna, tranſcenſu Alpium tentato, cum in Ebrodunenſium agrum peruenſſent, circunuenti à Mumolo locis opportunis adorto, non minorem quàm priore expeditione intulerant, cladem accepere. Ita iritatis utrinque animis Saxones etiam ſocii commilitonesq; Longobardorum, belli prædæq; ſtudio Alpes ipſi quoque per ſe tranſmittunt. Procul à præda paranda abfuere. Turpiter à Mumolo reiecti, cum Sigiberto pacem iungunt: à Guntráno irato æquas cõditiones impetrare non potuere: & in Sigiberti gratiam promerendam proniores ani-
E mo erant, quòd Longobardis, quicquid Italiæ ceperant, ſui iuris facientibus, non quas ſpe præceperát opes, ſibi pariebant, participes periculorum, & domo exciti in partem æquam conditionis, fortunæq;. Iam ueterem patriam ſpectabát, in quam beneficio Sigiberti reſtitui poſſe uidebátur, quòd is Tráſrhenanis Francorum ptouinciis imperitaret, & in agro unde Saxones emigrarát, uelut uacante, à dominisq; derelicto, Sueuorum aliquot millia, quòd aggrauante domi multitudine anguſtis finibus uterentur, collocarat. Tunc deſertis Longobardis Saxones cum coniugibus ac liberis patrium ſolum repetituri, ruſus Alpes tentant: cúmque à Mumolo uia arcerentur, pecunia

tranſitum redimunt. Per Sigiberti deinde regiones itinere facto, Rhenóque F
tranſito, antiquas ſedes petunt, quartumdecimũ iam annũ à Sueuis poſſeſ-
ſas, charitate aſſuetudinéque ſoli cælíque deuinctis, nouáque ſobole aucto
numero, ſed qui uirtute, bellíque artibus pares ſe tot támque longinquis
bellis exercitatæ genti non exiſtimarent. Sigibertus magis diſſimulare co-
gebatur, quòd refragari Saxonibus ſua repetentibus nix pium arbitrabatur:
& oppugnare Sueuorum cauſſam poſſeſſionémque, cuius ipſe author ex-
titiſſet, parum regium. Saxonibus propalam æquior erat Chilpericus Rex,
eóſque ut à Longobardis ſeceſſionem facerent, ſolicitarat, Tyberio Augu-
ſto Iuſtini ſucceſſori gratificatus, ad quem nouas ſemper res moliens Lega- G
tos cum muneribus miſerat: qui reuerſi uiciſſim munera ad eum à Græco
reportarant: in quibus, quandò id memorabile ſcriptoribus uiſum eſt, quin-
quaginta librales nummos aureos quadrigatos cum imagine Tyberii, addi-
tis utrinque circùm titulis in hæc totidémque uerba, hinc, TYBERII
PERPETVI AVGVSTI. illinc, ROMANORVM GLORIA.
Sed Saxones uincerẽt an uincerẽtur à Sueuis, perparui Græcorũ Frácorúm-
que intererat, quòd utroq; caſu reſpecturi Lógobardos ultrà nõ erãt, uicto-
resq; domi permanſuri, uicti nullo iam receptu in acie perituri: id quod uſu
uenit. Nam legatos Sueuorum primùm dimidiam agri, deinde duas partes, H
ad poſtremum & omnem reddentium, dum remigrandi cum his quæ agere
ferreq; poſſent, poteſtas fieret, aſpernati, tãtum ex deſperatione rabiei furo-
riſq; potius quàm uirtutis genti iniecere, ut cum in aciem deſcẽſum eſſet, ab
eis ad internecionem cæſi ſint: impotẽtia & improuida rerum ſuarũ fiducia
talem exitum nacti, ac ne ultorem quidẽ mortis, hæredémue cauſſæ ſuæ ade-
pti. Cum Saxonibus cæteris qui domi manſerãt, pax Sueuis fuit. Saxonũ ſe-
ceſſione, itinereq; per mediam Fráciam illis cõceſſo, magis iritati Lógobar-
di ſunt. Tres eorum Duces tertiam expeditionem in Galliam fecere, relicta
ſatis ualida manu ad Eporediam aduerſus Francillionẽ, ne aut in præſentia I
adoriri à tergo proficiſcẽtes, aut prohibere reditu deĩde poſſet. Cæteræ Al-
pes nullis inſeſſæ ualidis præſidiis, peruiæ illis erant. Amo in Prouinciá fle-
xit, & Maſſiliam uſque cætera populatus, ab Aquenſibus uiginti pondo ar-
genti accepit, ut ipſorum agris parceretur. Zabanus Dinienſiũ fines deuſſit,
Valentiam obſedit. Rhodanns ad Gratianopolin ſedens, prædam undiq; a-
gebat. Mumolus coacta Francorum manu Rhodanum primum adortus, cæ-
teris cæſis, ipſum graui uulnere affectũ cum quingẽtis ſemiermibus in pro-
ximos mõtes compulit: iſq; per inuia peruiáque ad Zabanum ſe ex fuga re-
cepit, nuntius cladis & iam acceptæ, & imminentis niſi continuò abiretur. K
Ita duo Duces Seccuſionẽ peruenere, quod oppidum Siſinius Præfectus in
fide Græci Auguſti continebat, uiribus ſuis impar Longobardis tráſitu ar-
cendis: & antequam Mumoli copiæ Siſinio ſocio amicóq; iungerentur, ho-
ſtes præpropera fuga ad ſalutẽ contendêre. Amo tertius Dux tardius itine-
re facto, cum tranſcenſu ea parte prohiberetur, alia iuga Alpium emenſus,
magnáque parte prædæ amiſſa, ægrè ad ſuos euaſit. Et in Tridentinorũ fi-
nibus extremáq; Italia oppidum nomine Magnum ſe Chronico Fráco de-
didit. Is Rugillonem Longobardum maximi nominis uirum cum non cõ-
temnendis

A temnendis copiis prælio occidit. Tridentum lætis rebus ferox dum adoriri
parat, à Duce eius ciuitatis Ennio acie uictus cecidit. Hæc à Ducibus Fran-
corum in externum, ac non ſuum, ſed Græcorum hoſtem geſta, non magno
conatu, quandò è re Francorum erat neutram earum gentiũ uniuerſo bello
ab altera uinci. Ipſi Reges domi maiore mole uirium irarúmque inter ſe ge-
rebant bellum, à morte Chereberti Regis Pariſiorum initio exorto, cuius
Regnum nulla uirili ſobole ſuperſtite defuncti, diuidundum erat. Primum
omnium conuênit, ut Reges fratres iureiurando inter ſe obligarentur non
ingreſſuros ſe Lutetiam, quoad ea de hæreditate réque ſtatueretur, quę cuiq;
B pars adiudicanda uideretur. Guntrannus author erat, ut concilio Epiſcopo-
rum Lutetiæ habito, eorum arbitratu ea controuerſia dirimeretur. Id ince-
ptum uanum cecidit. Armis actum. Francis iam inde ab initio nota erat cu-
piditas Chilperici, æquioréſque Sigiberto Guntrannóque erant. Sed Gun-
tranno domeſtica pace læto, Sigiberto Tranſrhenanis bellis aduerſus Hun-
nos infeſtam Turingiam populatione facientes occupato, Chilpericus Ciſ-
rhenanas eius urbes occupat. Reiectis Hunnis frater regreſſus, caput belli,
Regiamq; illius Sueſſiones ſtatim ad ſe deficere cogit, ibique deprehenſum
Theodobertum Chilperici filium dimittit, tantùm iureiurando adactum, ſe
C nunquam arma in patruum laturum. quæ fides leuis fuit. Iuuenis iuſſu pa-
tris bellum incautè redintegrans, à Boſſone patrui Duce circunuentus ce-
cidit. Chilpericus amiſſo filio perculſus, & uiribus iam inferior, Tornacum
cōceſſit. Victor frater cum filio Childeberto uxoréque Brunechilde Atha-
nagildi Viſigotthorum Regis filia Lutetiam ingreſſus, cum feſtis fauſtiſque
acclamationibus exceptus, paucis diebus ibi ſediſſet, præmiſit cum Ducibus
copias ad fratrem, ſi ſui poteſtatem non faceret, obſidendum. ipſe mediocri-
bus itineribus cum paucis ſubſecutus, Victoriacum ſe confert: quo in loco
longè maxima pars Frācorum procerum, qui ſub imperio Chereberti fue-
D rant, ei præſtò affuere, Regem illum ſuum ſalutantes. Nullus in tanta con-
ſenſione metus propinquus uidebatur. Cuncta mutua gratulatione plena
erant: neminiq; adeundi Regis poteſtas non fiebat. Tunc in tam mira pa-
trandi facinoris occaſione, fiduciaque in tanta turba elabendi, duo iuuenes
(ut poſtea compertum eſt) à Fredegũde Chilperici uxore expectatione in-
gentium præmiorum ſubmiſſi, Sigibertum, cum quartumdecimum regna-
ret annum, obtruncant, continuò à circunfuſa multitudine diſcerpti, minu-
tatimq; cæſi. Hæc ſalus obſeſſi Chilperici fuit. Brunechildis noctu filium
Childebertum è feneſtra in ſporta per funem demiſit, excipientibus fidis
E amicis. Hi in Auſtraſiam detulere. ita uocitabant Mediomatricum Regnũ.
Superueniens CHILPERICVS Lutetia potitur. Brunechildem Ro- *Chilperi-*
tomagum in exilium miſit: utq; Pariſienſis Regni urbes ſibi adiungeret, ad *cus anno*
eas recipiendas miſit Merouecum filium. Iuuenis in nouarum rerum ſtatu à 574.
patre deſciſcens, Rotomagum profectus, Brunechildem ſibi matrimonio
iungit, id connubium iuſtum arbitratam, quod auſpice Prætextato eius pro-
uinciæ Archiepiſcopo propalam ac publica gratulatione iniretur. Conti-
nuò iuuenis celeritate aduenientis patris oppreſſus, cum noua nupta in tu-
telam locorum ſacrorum confugit. nec inde auelli potuit, niſi patre fidem

dante, matrimonii per dedecus inceſtúmque contracti rationem aliquam F
inuenturum ſe ut iure pieq; contrahi poſſet: interea diuerſi inter ſe degeret. Ipſe Sueſſiones (quam urbem hoſtes adhuc tenebāt) profectus, ſecum filium duxit. Vrbe ea recepta, oratoribus Auſtraſianis Brunechildē Regis ſui matrem repetentibus, reddi Rotomago accerſitam iuſſit: conatúſque hoſtium conſiliis clandeſtinis filii regi ſuſpicatus, eum totondit, ac cœnobio Cœnomanorum clauſit: unde iuuenis ad ædem diui Martini Turones transfugit, uelut maiore ſanctitate templi ſe tecturus. Qua ex re Gregorio Turonum Epiſcopo poſt eam diem nunquam æquus pater fuit: ſimul coacto Epiſcoporum concilio, Prætextatum Rotomagenſium Epiſcopum accuſauit, cri- G
mini dans, ab eo omnium gnaro iunctam Merouco mulierem, quæ patrui eius uxor extitiſſet: largitioné que ſolicitatos quoſdam ut à patre deficerēt, filiúmque Regem ſalutarent. Ad hoc, furti arguebat, quòd cum Brunechildis multum apud eum precioſæ ſupellectilis depoſuiſſet, repetenti partem dederit, reliqua retenta. De inceſtis nuptiis quo pacto ſe purgarit, non liquet: reliqua facilè diluebantur. Munera ſe aulicis gratioſis dediſſe, ut eorum commendatione acceptior Regi fieret: quædam Brunechildis retinuiſſe ſe fiducia munificentiæ Regiæ, & tenui re domeſtica. Ita dum hæc partim incerta, partim leuia cum frequēti aſſenſu à ſe remouet, illud graue cer- H
tiúſque de inceſtis nuptiis filii à patre Rege deficientis, & ab ipſo propè per ſilentium, & à concilio per diſſimulationem præteribatur: nec reo quicquam magis proderat, quàm accuſatoris uis opéſque, qui dum reum nimis ferociter premere uidebatur, hoc ipſo ſubleuabat. Dolo uictus eſt Prætextatus, ſubmiſſis qui uelut uicem eius ſoliciti, per ſpeciem amicitiæ monerent, è periculo per uera per falſa ſe eriperet. Regem animo pacatum, ac probè ſcire eum inſontem, ſed cauſſa inuictum uideri uelle: fatendo culpam, ueniam ac gratiam inſuper Regis promeriturum. Patribus iam compertam innocētiam, colluſionem futuram deinde, non iudicium. Igitur poſtridie in pa- I
trum conſeſſu præſente Rege, Merouеum, inquit, quòd è ſacro delubro eū exceperam, impuli ut regnū appeteret: quem etiam Angelum cæleſtem facere optaſſem. Tunc Rex teſtatus patres quid ipſi coràm audiſſent, poſtulabat ne uoce ſua damnatum abſoluerent: & reum, ne quid ultrà effari poſſet, regii irrumpentes obuoluto capite abſtraxerunt. In inſulam Oceani Cōſtantienſis diœceſis relegatus. Merouеus uerò regio more uiuere aſſuetus, tædio tutelæ templi, qui teter ei carcer uidebatur, ſuaſu etiam eorum quos Fredegundis Regina nouerca (nam ipſe ex Audouera ſuſceptus erat) ſubmiſerat, nimis etiam memor Brunechildis, relinquēdi aras conſilium cepit. K
Cum illo Boſſo eadem æde ſe cōtinebat metu Chilperici, cuius filiū Theodobertum bello regum fraterno ipſe Sigiberti Dux, ut oſtendimus, occiderat, eo nomine gratior acceptiórque Fredegundi, & huius adoleſcentis cæſi nouercæ. Boſſone igitur comite, adiutoréque infido fugæ, trecentoſq; armatos dante, paruam, ſi pugnandum foret, manum, nimis magnam ſi fallēdum, iter ingreſſus, in finibus Altiſiodorenſium ab Herpone Duce Guntranni Regis intercipitur. Inde effugiens in Mediomatrices proficiſcitur. Boſſo egregius bello uir, ab Auſtraſianis, quorum Dux fuerat, ſecundiſſima

A uolūtate in priſtinam familiaritatē recipitur. Merouеus illinc faceſſere iuſſus,cum in Rhemorum fines perueniſſet,hæſit. Certior enim factus Rex ab iis qui iuueni ſe per fraudem quaſi ad eum à patre defecturi aggregarant,cū copiis profectus,eum oppreſſit. A quodam Gaileno fugæ comite uulgò creditur interemptus, cum exoraſſet ut ſe à reliqua patris ſuperbia, nouercæq; cruciatibus præſenti nece uindicaret. Grauiores authores ſunt, patrem, ut iuſſu ſuo interempti filii inuidiam à ſe auerteret, fabulam illam confinxiſſe. Herponem Ducem Guntrannus & pecunia & abrogato Imperio multauit, quòd Merouеum hoſtem à patre iudicatū recepiſſet uerius quàm cepiſſet, B addens, aut non comprehendendum utique fuiſſe,aut ſemel captum ad ſe perducendum,non per diſſimulationem loco fugæ dato dimittendum. Succeſſor datur Herponi Duci. Duces enim initio Comiteſq; ab Regibus præficiebantur gentibus,ciuitatibúſque,ac cū uideretur,dimittebantur. deinde inueterauit conſuetudo,ut niſi ſceleris conuicti abire imperio non cogerētur:idq; poſtremò,ut quiſque eo munere donabatur,iureiurādo Regum cauebatur. Quod exemplum etiam ad Magiſtrum militiæ, ac eum peruenit quem Maiorē Magiſtrūmue domus Franci uocitabant. eundem Comitem ſtabuli,uoce etiam à Iuſtiniano Cęſare,ac neſcio an & antè uſurpata,dicūt: C Magiſtrum equitum appellamus. Equitatu nobilitas gloriaq; ac uires Frācorum conſtant. Duces tunc Comitéſque, atque adeò ipſi populi diuerſis ſtudiis iactabantur, inter diſſenſioneſq; Regum alii aliis aderāt, quòd non liquebat quæ cuique ciuitas attribueretur, incertúſque erat rerum ſtatus. In tumultu omnia uerſabantur. Dux in Ducem,urbs in urbem armabatur. Populationes,cædes,incendia,& cætera belli exempla edebātur. Plures quàm nobiliores expeditiones factæ. Childebertus Sigiberti Regis filius Rex nō pauca contemnendáue oppida repoſcebat, quæ hinc Chilpericum, illinc Guntrannum iniuria occupaſſe ipſos Ducéſue eorum coarguebat. Spe pa- D truorum regni Auſtraſianis opibus adiungendi, incepto deſtitit. Chilpericus enim Rex filios partim bello,partim fato amiſerat. Vnicam filiam Rigundam Ricaredo Lemugildi Viſigotthorum Regis filio minori per legatos deſponderat. Guntrannus Rex animum adoleſcentis prior eblanditus eſt,mentione adoptionis illata. Mox maioris nobilioríſque regni expectationem illi Chilpericus Sueſſionum idem & Pariſiorū iure an iniuria Rex obiecit. Ita dum diuerſus agitur,incruentæ res ea parte permanſere. Chilpericus deinde auctus filio Clotario, quatuórque pòſt menſibus occiſus, res animoſq; mortalium multo maiori ſolicitudine affecit. Domeſticis inſidiis, E probróque uxoris cecidit. Eam ſcribunt, dum formæ curandæ intenta, capillum in Sole ſiccat,pectitq;,à marito per luſum furtim ſuperueniente uirga ab tergo leuiter percuſſam,riſu oborto,mi Landrice,dixiſſe,frontem uiri fortis pete. mox diſcriminatis capillis conuerſam,marito conſpecto attonitam reticuiſſe:illum caput quaſſantem ad ſuos in equis præſtolātes regreſſum,uenatum,ut conſtituerat,contendiſſe. Landricus erat procerum longè pulcherrimus,idem Magiſter equitum. Is continuò edoctus à Fredegunde, ſua eam uoce proditam,amoréſque deprehenſos,imminens certúmque periculum à ſe auertens,duos ex fidis percuſſores extemplo Chilperico para-

uit:qui cum ſera iam nocte redeuntem,ut ex equo ab adoleſcentulo aliis di- F
greſſis feſſus mœténſq; excipitur, ſingulis omnino uulneribus cófoderunt,
re tá prouidè acta, ut quaſi externis inſidiis interépto diſcurſum ſit in ſyl-
uam, qnòd eò parricidas ſe ptoripuiſſe,ex compoſito conclamabatur. Cæ-
terùm illi per diſſimulationem ſe trepidantium curſitantiúmque turbæ im-
miſcuerant. Hæc ad Calam Pariſiorum uicum acta. Ementiebatur Frede-
gundis immiſſos à Brunechilde id ſcelus perpetraſſe, ut Childeberto filio
Clotarius id quoque regnum morte Chilperici eueniret. CLOTARIVS Chil-
II.*anno* petici filius infans Rex ſalutatur.Landricus nullo conſcientiæ ſigno edito,
588. quibus aſſueuerat tebus adminiſtrandis ſe reddidit:nec muliebte ſcelus nlli G
prius ſuſpectum quàm mulieri fuit.Prima Brunechildis uociferati cœpit,u-
xoris conſilio,ſed alterius dextra Chilpericum cecidiſſe.Gunttannus Rex
patruus tutelam infantis Regis ſuſcepit, ſummáque fide geſſit.Simul fœdū
de regno exortum bellum.Gundoaldus ſe Clotarii ſuperiotis Regis filium
ferebat.Paruum admodum eum mater regio cultu educarat, promiſſaq; co-
ma,quod Regiæ nobilitatis inſigne habebatur. Clotarius Rex à matre, cuí
aſſueuerat,eum ad ſe Sueſſiones delatum non agnouit.Lutetiam adductum
Childebertus Rex Pariſiorum, cum ſine liberis eſſet, uelut patruus in aula
» educabat.Clotarius extemplo fratri in hæc uerba ſcripſit· Gundoaldū re- H
» mitte ad me,ſiue meū,ut à patte alatur:ſiue alienū,ne abs te ut Regius puer
» cultus, cæteros fallat. Receptū totó dit. Defuncto Clotario Cherebertus
Rex diligebat colebátque.Sigibertus ad ſe in Auſtraſiam euocatum, ſucci-
ſo iterum.qui rurſus promittebat ſe capillo,Coloniam ablegauit. Inde tam
uaríis caſibus in Gallia iactatus,ad Narſetem in Italiam elabitnr:exin Con-
ſtantinopolin ad Cæſarem profectus,uenerationem ſibi ac maieſtatem con-
ciliarat.Cóperta morte Sigiberti,ſpem nactus turbatis in Gallia rebus opum
quærendarum,regreſſus,fama ingentium diuitiarum,auriq;,quod ex Orié-
te attuliſſe credi nolebat,omnium animos in expectationem magnarū rerū I
erexit.Theodorus Epiſcopus Maſſilienſium mati uenientem,portu mœni-
busq; admiſit.Deſiderius Toloſatium Princeps,Mumolúſque ac Viſigotthi
& Romani Hiſpani limitis cuſtodes conatui adſunt.Childebertus Rex in-
fenſus Guntráno,qui Fredegundem expoſcentibus Auſtraſianis, ut ſcelerū
pœnas exigetent,ſe dediturum Regis pupilli ſui matrem negarat,Gundoal-
dum Regem per legatos ſalutat:ac eundé,ne quid maieſtatis deforet, Clo-
tarium regio paternoq; nomine nuncupat. Atrocia domeſticorū ſimul ex-
ternorumq; bellorū exempla animis mortaliū ptoponebantur:ſed inteſtina
mala magis terrebant. Guntrannus eo metu animos liberauit, Childeber- K
tumq; adoptans,ſpe certiore nouæ hæreditatis in officio ſenex orbusq; iuue-
nem florentem cupidumq; continuit. Engoliſméſes,Petrochorii,Burdega-
la,in fide Gundoaldi erant.Guntrannus Conuenas cópulſum obſedit, op-
pugnauitq;.Vinci niſi ſuis ptodétibus nó potuit.Eo interempto,quæ defe-
cerant,nullo negocio recepta.Lemouicibus, Cadutcis,Aruernis, Comites
dati.Prouinciæ,occiſo ad Cóuenas Mumolo,Leudegillus præfectus à Gū-
tráno creatur.Cauillonum Rex Guntrannus ſe recepit:quam Burgundio-
num Regiam urbé ſibi iam inde ab initio delegerat:proceresq; pupillo ſuo
attribuit,

A attribuit,qui eius regni pacem conſilio tutarentur. Sed ut ferè accidit Regi-
bus pueris, miſera erat temporum conditio. Prætextatus Rotomagenſium
Epiſcopus, ut mutatione temporum, mortéque Chilperici in patriam ſe-
demq́; reſtitutus fuerat,die Reſurrectioni feſto in templo uulnus mortiferũ
accepit:in cubiculúmque inter manus deportatur. Continuò Fredegundis,
quæ fortè Rotomagum uenerat, cum aliquot proceribus animam propè
agentem inuiſit Epiſcopum,uelut uicem eius miſerata. ſed diſſimulationem
non tacitã tulit. Nam cum diceret ſe illius caſum moleſtè ferre,mirúmque
eſſe tam celebri die in æde ſacra nõ modò ei opem latam nullam, ſed igno-
B rari etiam parricidam:tunc,ut in morte,nihil timens Prætextatus,reſpondit
eius ſcelere ſe percuſſum,quæ & reges ſuſtuliſſet. Ad iuſta defuncto ſoluen-
da Romacharius Conſtantienſium Epiſcopus affuit. Secundum ea conſultis
finitimarũ quoque ciuitatum Epiſcopis, hisq́; authoribus templa ciuitatis
Rotomagenſis omnia clauſa, quoad parricidæ inueſtigarentur, cædéſque
ea lueretur:& Guntrannus Rex nuntio rei accepto, tres ſuæ ditionis Epi-
ſcopos ad rectores pupilli ſui miſit legatos de quæſtione habenda. Vile ca-
put pœnas dedit:iuuenis nullius nominis qui uulnerauerat,filio fratris Præ-
textati deditus. expreſſa ei tormentis confeſſio eſt,ipſius manu parricidium
C factum pecunia accepta à Fredegunde, & Melanthio,qui exuli Prætextato
ſubrogatus fuerat,& ab eiuſdem factionis Archidiacono. Tunc filius fratris
Prætextati contineri præ ira non potuit, quo minus reum extemplo con-
foderet ſtricto ferro. Sed tam ualida fuit coniuratio, ut & cum in oculis cæ-
des fieret,nemo prohibere auſus ſit:& facta, omnes percuſſorem ipſum,&
à quonam immiſſus credi poſſet,ignoraſſe uideri præ metu uellent. Melan-
thius etiã,quò indignitas indignitate cumularetur, ſedi rurſus imponitur,
& Archidiacono per diſſimulationem impunitas data. Recruduerat uerò
Fredegundis odium in Prætextatum,quòd cum reuocatum in ſedem exu-
D lem uocitaſſet,ille libera uoce,ſed alieno tempore,reſpõdit,ſe etiam in exi-
lio Epiſcopum fuiſſe:illam non perpetuò omnium potentem futuram. Fa-
ctionibus diſtrahebatur Francia. In Italia Auſtraſiana arma non cõquieſce-
bant. Childebertus Rex in ea & per Duces & ductu ſuo res geſſit. Longo-
bardi feſſi interregno decem annorum, in quo eorum Duces bene fœlici-
térque aduerſus Græcos Romanosq́; bellarant,à Francorum uerò Ducibus
Galliam tenentes,fœdè fuſi fugatiq́; fuerant,cum maior tandem iuſtiórque
metus & à Francis eis impenderet, Regem creauere Antharin Regis Cle-
phis filium,uirum qui non minus conſilio,ac ubi res poſceret,cunctatione,
E quàm uirtute armíſque regnũ tutaretur. Mauricius Auguſtus Tyberii ſuc-
ceſſor omnia agebat moliebatúrque,ut Lõgobardos Italia pelleret:nec exi-
guam pecuniam ad Childebertum miſit,multo maiora præmia,& tanto co-
natu digna pollicitus,ſi id Italiæ ſaltem quod inter Alpes & Padum iacet,
exactis Longobardis Imperio reſtitueret. Facile fuit iuuenem Regem ad id
fœdus feriendum impellere. Is in Italiam deſcendit,nullam moram pugnã-
di facturus. Arma circunferebat,ſi fulgentibus ſignis elicere ad prælium ho-
ſtem uolitans per campos poſſet. Antharis ſuos intra mœnia abditos conti-
nebat. Legatos etiam cum muneribus ad Auſtraſianum miſit,ne fidem ami-

citiámque Græcorum quàm Longobardorum ſanctiorem duceret:ſe paratum,fœdus quibuſcunque conditionibus Childeberto placeret,ferire: nullas ſuas eſſe inimicitias Francis cum Longobardorum nomine: indignũ eſſe,Childebertum pro aliena cauſſa nullo ſuo dolore pugnare in gentẽ quæ fidem Francorum imploraret. His adductus iuuenis Rex copias deduxit,ac propè ſine reſponſo Græcos oratores fidem datam conuentáque teſtantes dimiſit. Mox, ut res humanæ ſunt, caſus tulit, ut Græcos tunc aſpernatus, mox ultro ad redintegrandum bellum excitaret. Eius ſoror Iugundis Hermengildo Lemugildi Viſigotthorum Regis maiori filio nupſerat. Regia ea Arrianam(ut oſtendi)ſectam ſequebatur. Sanctitate uxoris Francæ,& Leãdri Epiſcopi Hiſpalenſis uoce Hermengildus adductus, religionem noſtrã profeſſus,metu patris ob id ira ſuccenſi,cum Mirone Galleco Rege,& Ducibus quibus à Mauricio Hiſpani limitis cuſtodia credita erat, fœdere icto, uxorem è recenti partu lãguentem,filiúmque infantem apud eos depoſuit, ipſe Emeritam conceſſit cum quingentis delectiſſimis uiris. Pater ea paucitate contempta, prius quàm ad fauorem maieſtatis filii plures confluerent, iuſtúſque exercitus fieret,adueniens, eum comprehenſum ſecuri percuſſit. Nurus ab Auguſti ducibus in Africam cum filio tranſuecta eſt. Spes recuperandæ cum ſobole ſororis Childebertum amicitiæ Auguſti reſtituit. Ipſe in Viſigotthos mouit,iniuriã uiri ſororis ulturus. Duces in Italiã pro cauſſa Græcorũ pugnaturos miſit,maioris animi quàm conſilii:qui omnia in dextra poſita rati,cum hoſtis initio poteſtatem pugnæ non faciens,eorum fiduciam contemptionemq; auxiſſet,improuidè congreſſi tantam cladem accepere,ut eo ſeculo nullam maiorem fuiſſe conſtet. Sed numerus amiſſorum nec tunc initus eſt,nec ab authoribus traditur. Cõtinuò Antharis uictor cũ ampliſſimis muneribus rurſus oratores in Franciam miſit de pace affinitatéque iungenda. Cum demiſſe agerent,altera ſoror Childeberti Clotoſinda ei pacta eſt. Id quoque breui interiecta mittendæ puellæ mora in contrarium uertit. Mortuo ſub recentem maioris filii necem Lemugildo Viſigotthorum Rege,Ricaredus minor eius filius,cui filia Chilperici pacta fuerat, nullis inſecutis nuptiis,& ipſe Leandri ſancti uiri diſcipulus noſter effectus, edocens ſe conſiliorum patris in Hermengildum cruentè ſæuientis participem non fuiſſe,fratriſque uicem ſe fraternè ingemuiſſe:eandem puellam iã Anthari pactam,ſibi uxorem dari orabat. & cogitatio Francos ſubiit diuerſorum ſacrorum matrimonia infœliciter infauſteq; iungi,ac Longobardum adhuc Deorũ ueneratorem eſſe. Ricaredo igitur collocata eſt. Anthari deſtituto ſpe Auſtraſiani connubii,nupſit Theodelinda Charibaldi Bauarorũ Regis filia pia,ac piam gentẽ in quam enubebat,factura. Viſigotthico bello in pacem repentinam rurſus uerſo,uires in hoſtes Imperii Auſtraſianus miſit,ut ea certior iam merces redimendæ ſororis eſſet. Primũ omnium ut Antharin ſpe fidiſſimi certiſſimiq; auxilii nudaret,in eius ſocerum Charibaldũ Bauaróſque mouit:uictorq; aliquãto pòſt Taſſillonem Regem Bauaris matre agente dedit,iuſſum Sclauos religione impios arcere ab ope Longobardis in Italiam ferenda. Exin uiginti ſuorum Duces in Antharin miſit:qui ut diſtinerẽt uires hoſtis, isq; ignoraret quò primùm occurreret,tres in partes diuiſi

A diuiſi ſunt. Vnam manum Holo Bilitionem Mediolanéſium oppidũ duxit. ibi in primordiis rerum iaculo transfoſſus, ſuorum animos turbauit. hi ſe ad alios Duces recepere. Cedinus cum maxima collegarũ Ducũ parte Aemyliam Venetiamq; emenſus, populationes effuſe fecit. In Tridentinorũ finibus oppida decẽ cepit, oppidanos abduxit. Aldoaldus cum reliquis Ducibus in conſpectu urbis Mediolani caſtra locauit, Mauricii Cæſaris auxilia opperiens, ut ex cõpoſito hoſtem aggrederẽtur, urbemq; prævalidam oppugnarent. Nullus Auguſti Dux miléſue, ut conuenerat, cõparuit, cum facile fuiſſet Auguſti copias Auſtraſianis iungi, quòd Smaragdo Exarcho è Græcia in
B Italiam miſſo, Rauenna, Patanium, Mãtua, Cremona, Bononia, Parma, Comum, & quædã aliæ, nec ipſæ contẽnendæ urbes, parerent. Cum ultra conſtitutam diem expectatum eſſet, peſtilentiáque exorta ingraueſceret, neque hoſtis pugnæ poteſtatem faceret: re infecta in Auſtraſiam reditũ. Rex Childebertus id ægrè patiebatur, ſemélque ac iterum expertus complurium Imperium rei militari officere, ipſe rurſus eam prouinciam ſuſcepit, longè alia quàm prius ratione adminiſtrandam, ueriúſque arte quàm copiis conficiendam. Ratus nullam prævalidam armis gentem inter ſe cõſentientem uinci ab externo hoſte quanuis feroci opibúſque præſtante poſſe, ſolicitauit pro-
C ceres hoſtium, ut nomen Regium, cuius antè eos pœnituerat, tollerent, Ducesq; rurſus crearent, ad quos ſumma rerum deferretur. quoſdámque metu, ſi florentiſſimo Regi aduerſarentur, in ſuam ſentẽtiam perduxerat, pollicitus ſe extemplo deductur ũ exercitum, & illorum arbitrio regendam Italiã relicturum: ſin Antharin ipſius hoſtem tutari perſeuerarent, eos cum illo perituros. Tres Duces ex profeſſo ab Anthari defecerunt, ac reliquorum fides ſuſpecta erat. Ita inter ſe cõmiſſis hoſtibus ea prouincia deceſſit. Nec ludificatio Græcorum diutius tenuit. Certis authoribus palam factum eſt, Iugundem in Africa deceſſiſſe. filius infans Cõſtantinopolin deportatus, quẽ
D exitum habuerit, nõ liquet. Childebertus quoque Gripponem uirum clariſſimum cum aliquot collegis in Africam miſerat, ut inde ad Mauriciũ re explorata nauigaret. Carthagine dum ſedet, quidam ex eius comitibus in frequenti emporio uni mercatorum odoramenta quædam propalam abſtulit, in diuerſoriumq; ſuum ſe proripuit. poſtridie eum in publicum prodeuntẽ mercator circũſtitit, manuq; iniecta ſuum repetebat. ex altercatione iurgiũ rixaq; orta. Auſtraſianus Afrum interimit. In manifeſta cæde, tota urbs armis correptis ad ędes in quas deducti oratores erãt, concurrit: qui ignari totius rei meridie cõquieſcebant: ſed repẽtino tumultu exciti, egreſſi ſe ab ar-
E matis armis tuẽtur. Duobus collegis Gripponis ab efferata multitudine occiſis, ipſe ſe, quoad uirtute potuit, tegebat. Vbi creſcenti turbæ nulla uirtus obſiſtebat, Præfecti urbis opportunè ad hunc motũ occurrentis fidem obteſtatur. ſe legatum cum collegis Francorum optimatibus de pace ad Auguſtum miſſum, armis oppugnari, ignarum quę cauſſa huius tumultus, cuiúſue culpa eſſet. Inde miteſcẽte ira, per colloquium res cognita, ſedataq; eſt. Cõſtantinopolin Grippo profectus, uim Carthaginienſium, uiolatumq; ius gẽtiũ conqueſtus, peractis mandatis dimittitur, mulcente iratum, affirmanteq; Mauricio ipſius arbitrio Regiſq; Franci noxios pœnas daturos. Duodecim

uinƈti ab oratore Græco in Franciam duƈti ſunt ad Childebertum Regem, F
quos ſontes adſtāte Grippone eſſe diceret,ſeq; eorum deditionē facere, ſiue
„ Rex capite,ſiue pecunia multare uellet. Tunc Grippo· Quinam iſti ſint,i-
„ gnoro:illud ſatis ſcio,me legatione Regis Franci fungentē, nō à duodecim
„ tantū Afris,ſed à tota Carthagine oppugnatum,collegasq; meos nobiliſſi-
„ mos uiros cæſos. Paucorū & ignobilium capitum deditione ut urbs tā pol-
„ lens potensq; pœna nefarii ſceleris defungatur,poſtulat Cæſar ueſter, quod
„ excidio omniū qui in noxa ſunt,luēdum ſit. Læſa enim Francorū maieſtate,
„ ſi his auſis id impune ſit,inuium orbē terrarum,clauſaq; omnia itinera Frā-
„ cis pacis internuntiis erunt,qui armis cunƈta ſibi patefaciūt. Ita ea deditio G
nō accepta. Vultu tamen in ſpeciem pacato Rex Græcos ita dimiſit,ut ei ſe
crederēt ſatisfeciſſe,& grauiter uerbis quidē increpitos Afros,re ueniā im-
petraſſe. Poſt eam diē nihil rei fuit Frācis cum Mauricio. Antharis plus ne-
gocii habuit in cogēdis in ordinē Ducibus ſuis,quàm aduerſus hoſtes. Vix-
dum circumaƈto à Theodolindæ nuptiis anno,qui ſextus ei ab inito Regno
fuit mortuo,tantū Theodolindæ ſanƈtitas ualuit apud Lōgobardos,ut Re-
gē comitiis creare,cum caſus ferret,ſoliti,tunc iure ſuo ultro deceſſerint,cō
ſenſerintq;,ut quencunq; ipſa uidua maritū optione data legeret, is Rex ab
uniuerſis ſalutaretur. Agilulphum Ducē Taurinorū delegit,eumq; Regem H
matrimonio fecit:gentemq; omnem tandē perpulit ut Chriſtiani efficeren-
tur. Miſſi ſunt in Galliā oratores Hagnellus & Ennius, Tridentinorū alter
Epiſcopus,alter Dux. hic de pace iungenda,ille de redimendis captiuis,qui
quāplurimi partim à Frācis in finibus præcipuè Tridentinorū capti fuerāt,
partim ciues Romani à Lōgobardis more canū(quādò id diuus Gregorius
Pōtifex maximus eiſdē uerbis deplorat)reſte traƈti in Franciā,uenūmq; da-
ti. Vtrunq; cōfeƈtum,& accepta pecunia dimiſſi captiui,& pax nouo Regi
Agilulpho data,cum ea de re Antharis quoq; Rex ſupremo uitæ tēpore per
legatos agere cœpiſſet. Clotarius uerò Chilperici filius inter tot motus tu- I
tus ſuit,Guntrāno Rege patruo tutelā gerente. Eo,cum Childebertū hære-
dē inſtituiſſet,defunƈto,mater Fredegūdis pueritiā filii regebat,maſcula mu-
lier,& periculis præliisq; ſe intermiſcēs. Ea primum omniū urbes circūibat
quæ in Chilperici ditione partibúsue fuerāt,eáſq; ac proceres in filii uerba
iureiurādo adigebat. Nec deiecit animum Childeberto ſecundū Guntra-
ni obitum bellum inferēte, necemq; patris ſcelere Fredegundis interempti
perſequente,ſeq; ab eius ſcelerū miniſtris & ueneno & ferro tentatum, qui
deprehenſi in tormentis id cōfeſſi ſint,diƈtitāte. His minis terroribúſq; ple-
nus,ferox etiam duorum patrum Regnis,ab altero procreatus,ab altero ad- K
optatus,Burgundionum Auſtraſianorúmque coaƈto exercitu,in Sueſſionū
qui in Clotarii fide erāt,finibus caſtra poſuit. Dux Clotariani exercitus erat
Landricus Magiſter equitum. Sed uiriles animos gerens Fredegundis,ordi-
nes ipſa circūibat,circunferēnſque puerum filium Regem,illum eorum fi-
dei uirtutíque commendabat:pueritiam eius hoſti cōtemptui eſſe,quaſi ex-
ercitus ſine ſuo Rege,& Rex ſine fido milite foret:oſtenderent Reges Frā-
corum Burgundionibus Auſtraſianíſque inuiƈtos eſſe,non ætatis flore,ro-
boréue ullo ſuo,ſed nominis ipſius maieſtate, ſuorúmque armis. Qui nunc

annis

A annis puer ſit,ſed indole mira:ſobolē eſſe magni Clodouei: à quibus minimè deceret,bello indigno laceſſitū,ut Frácia ad eā diē inuicta, pareat, q̧bus imperare ſolita eſſet:laudē præmiaq́; quæ uictoria parta dare ſoliti ſint ampliſſimi munificentiſſimiq́; Reges fortiſſimis militibus, ea ſe illis in præſens daturā:in futurum eos ut tutores propugnatoresq́; Francici nominis, ac ſalutis Regis,& reliquam impuberē eius ætatem recturos,rēſq́; adminiſtraturos,& parem meritis mercedem ipſos ſibi ſumpturos. Tantū ardorem animis & ætas Regis,& uox fœminę militaris uiſa ſubdidit,ut collatis ſignis ad uiginti millia hoſtiū Fráci interemerint, paucis ſuorum deſideratis. Vulgus
B ſcriptorum tradit ipſam Fredegundē copiarum Ducē iter ſub noctē ingreſſam,equorū collo crepitaculis ſuſpenſis,tinniētis ac paſcentis temere armēti ſpeciē præbuiſſe:cumq́; hoſti appropinquaret, frōdoſis ramis ab anteſignanis prælatis,quod ſyluæ inſtar ubi iumenta paſci uiderentur,procul uiſentes falleret,mane hoſtē incautū oppreſſiſſe. Propius fidē eſt,Burgundiones Auſtraſianosq́;,quòd Frācorum Dux fœmina eſſet,ac puer Rex, nimia uirium ſuarū fiducia,& cōtemptione hoſtiū,per negligentiā apparatum belli,ardoremq́; pugnādi remiſiſſe,atq; ideo facilè oppreſſos. Inſequenti anno bellatū eſt aduerſus Britános nulla memorabili re geſta,niſi quòd hoſtis nō incruē-
C to milite Fráco ceſſit,qui ultro laceſſierat. Tertio,Childebertus ipſe uxorq́; nō ſine ueneni ſuſpicione obiuere. Quarto,parantes bellū eius filios,Theodobertum Auſtraſianorum,& Theodoricum Burgundionum Reges, in ipſo conatu ultro adorti Clotariani ad Lotofaum(id loco nomen eſt) fuderunt,fugarúntque,Burgundiámque Ciſararicam de hoſte recepere. Hactenus Fredegūdis domi militiæq́; res geſſit. Is enim annus finis uitæ fuit magno iam natu mulieri: nec ulla bellica ſiue ſua ſiue Landrici laude redimere potuit dedecus anteactæ uitæ, prius pellex iuſtis uxoribus , deinde uxor uiro fatalis. Audoueram primam Chilperici uxorem fraude euertit. Abſen-
D te Chilperico cum fratre Sigiberto Rege ad Saxonicum tumultum, Audoueræ puerperæ morum imperitæ, ſub recentem fœtum perſuaſit, ut die luſtrico ipſa mater filiam quæ nata erat , è ſacro delubro exciperet : nullam maioris nobilitatis inueniri poſſe dictitans,quæ Regiam ſobolem ſacra imbueret aqua. Reuerſus uir, Fredegundis forma blanditiiſque expugnatus,uxorem in cœnobium ſanctarum mulierum ablegauit,uelut inceſto futuro deinde matrimonii uſu. Hoc aſtu : illud audacia, quòd Galſontam Athanagildi Viſigotthorum Regis filiam,eādem Brunechildis ſororem maiorem,Chilperico nuptam, ipſa pellex Regis potens,iurgiis inceſſere auſa
E eſt. Quam indignitatem cum noua nupta ferre non poſſet, noctu in cubiculo mortua inuenta eſt. Inter multa ſcelera flagitiáque incolumis, ac omnium hoſtium aut uictrix,aut ſuperſtes,florentem filium reliquit. Ea tanta hoſte defuncta,inimici ſpiritus ſuſtulere. Duo Reges Childeberti filii, ne arma quoque niſi Ducibus mulieribus tractarentur,ſub tutela auiæ Brunechildis contractis copiis,in Senonum finibus cum Clotario ſigna cōtulere. Vtrinque magna cæde edita,Clotarius haud dubiam uictoriam hoſtiū cernens,Meledunum quos reliquos ex prælio potuit,reduxit. Super aciem utranq́;,ut fertur,eſt uiſus iuuenis humana ſpecie auguſtior conſtitiſſe minaci

uultu,ſtrictóque ac cruento gladio:id quod niſi in maximis cladibus neque F
credi neq; fingi ſolet. Et uictum magna ſtrage Clotariū leges illi impoſitæ facilè oſtēdunt. Conuēnit enim,ut imperium Theodorici ad oceanum uſq; Ligeri flumine terminaretur,Theodoberto accederet quicquid Fráciæ,Iſaræ Sequanæq; item oceanū uſq; interiacet. Iſara Belgicus fluuius in Sequanam influit,eodē quo alter nomine procul in finibus Allobrogū. Eam igno miniosā pacē neceſſitas impoſuit,atq; idcirco nō perpetuā. Nouem omnino annis feſſa domeſticis malis Fräcia,conquieuit. Exin idē orbis repetitus. Landricū id finium quod Theodoberto attributū fuerat,tentantē,Bertoaldus Magiſter militū,Theodoberti Regis irrito conatu,abire procul coēgit, G
Aurelianumq; uſq; perſequutus,ad pugnā æquo loco elicere nō potuit. Aduenięti auxilio ſuis Clotario Regi,nō Bertoaldus modò cum Auſtraſianis, ſed & Theodoricus Rex cum Burgūdionibus ad Stápas occurrit:nec cōtinuit ſe mœnibus Aureliani Lādricus. Præſtò affuit & Clotarius. Sūmo certamine pugnatū eſt. Bertoaldus fortiſſime dimicās occubuit. Eius uirtute cæteri accēſi porius quàm morte territi,eripuere hoſti iam propè uictori uictoriā. Rem hoc bello præclarē geſtā fraternæ cædes excepere. A Theodoberto iam pubere,iiſq; qui eius animū aureſq; poſſidebāt, Brunechildis auia ex aula pulſa,ad alterū nepotē Theodoricum ſe cōtulit:reuerentiſſimeq; ab eo H
excepta,cultaq; eſt. Pubertas, receptáq; tutela,utriq; calamitatē importauit. Theodoricus & ipſe ætate florēs,ocīique diuturni impatiēs audebat iactare Theodobertū adulterio cōceptum,haud dubio conatu eius è Regno eiiciēdi,Auſtraſianiq; Regni Burgūdionibus adiungēdi. Caſtra nō procul ab hoſte locata.paci ſtudentium cōſilio Protadius Magiſter militum paci aduerſarius occiſus eſt.eam cædem indignè ferente Theodorico, ſed qui ſuorum cōſpirationi unus obſiſtere nequiret,pax iuncta eſt. Theodoricus à fratre in ſanctos uiros uim uertiſſe fertur,Deſyderiúmque Viennenſium Epiſcopum obrui lapidibus iuſſiſſe,exilio reuocatum,quòd nō deſiſteret uitio dare pro- I
broſam eius uitam:cum lapidibus in necem uti ſoleat ſolùm turba repentino furore percita,& aliis telis deſtituta,miniſtri uerò regum latus uel ceruicem telo petant. Idem creditur Columbanū(in quo multum numinis eluceret)è finibus Regni ſui multis indignitatibus abire coēgiſſe,quòd dixiſſet eius nothos in Regnum nō ſucceſſuros,quanuis Regio cultu educatos. Iuſtam utique uxorem Bertrici Regis Hiſpani filiam Hermembergam ad patrem remiſit integram à ſe,aduerſo rumore,quòd ferretur pellicibus ad inſaniam uſque deuinctus,ſancti nobiliſſimíque cōnubii uſu perfrui,& uirginis florem delibare non poſſe, uelut maleficis artibus carminibúſque pro- K
hibitus. Quod ſatis conſtat,Hiſpanis oratoribus Regias omnes circumeuntibus,quatuor Reges in Theodorici perniciem conſpirant,Clotarius uetus hoſtis,Theodobertus memor ignominiæ periculíque, Longobardus Agilulphus(cuius filio Adalualdo admodum adoleſcēti filiam & ipſam immaturam in ſpem nuptiarum Auſtraſianus deſponderat)& Hiſpanus filiæ uindex. Tūc fracta Theodorici ferocia. Fratri igitur,ut pacem redimeret,tradidit quatuor nobiliſſimos Comitatus,Turonēſem,Campanum,Alſatiēſem, Sugitenſem. A fratre pace impetrata,Hiſpanus Longobardúſque tanto terrarum

A rarum tractu diſiuncti minus obeſſe poterant,& Clotarius conquieſcebat. Anno quintodecimo Regni ſui Theodoricus iam liber metu,fratri excidiũ iterum moliri cœpit:ac ne ope propinqua iuuaretur,Clotariũ ſuum tempus opperiẽtem adduxit ut aut ſe iuuaret,aut tacitum ſpectatorem ſe præberet, mercedẽ habiturũ quæ uictor Childebertus de eius ditione oppida finesq́ pace infami abſtuliſſet.Quieſcente Franco,inter Burgundiones Auſtraſianóſque duobus cruentiſſimis præliis debellatum eſt.Victor ſemel atque iterum Theodoricus fratrem Trãſrhenanas gentes petẽtem,ut earum auxiliis bellum redintegraret,aſſecutus,retractũ Cauillonum in cuſtodiã miſit, de-
B tractis regiis inſignibus : duorumq́ ampliſſimorum Regnorum potẽs, immemor recentis fœderis,ut uniuerſæ Galliæ ſolus iura daret, in Clotarium mouere cogitabat.Interea dum Theodoberti filiam ducere uxorem ſtatuit, dyſenteriæ morbo deceſſit.Alii meram tragœdiam cõcinunt,& non modò quicquid uſquã impiè ſceleſtéue in numen mortaléſue peccatũ eſt,ſed quęcunq́ fingi dicíue de perditiſſimis quibuſq́ poſſunt,ea uni Brunechildi adſcribunt:eam fuiſſe facẽ accendẽdi belli inter nepotes,quòd diceret Theodobertum nõ ex Childeberto Rege,ſed quodã holitore procreatum:auertiſſe animum Theodorici à colenda uxore Hermemberga:ut una apud ne-
C potem omnia poſſet,minus pellices formidãs,oppreſſum Deſyderium,Columbanumq́ exactum:eadem impellente Theodobertũ Coloniæ occiſum, quem uita donatum,Cauillonum in cuſtodiam miſſum oſtendi. Addunt fabulę,reliquos Theodoberti filios eam necaſſe:cumq́ illius filiã ſibi Theodoricus iungere uellet, Brunechildem in ſcelere piam dixiſſe inceſtum futurũ coniugium:illum furore ſuccenſum,in eam ſtricto ferro ruiſſe,ac ſubieciſſe, Atqui fratrem eum negabas.quaſi uel alio incuſante res per ſe ipſa non loqueretur,ſi nõ ex patre,ſaltem ex matre fratrem fuiſſe.eandẽ tunc intercurſu optimatium ſeruatam,paulò pòſt ueneno nepotẽ ſuſtuliſſe,quem dyſen-
D teria deceſſiſſe authores habeo. Adeò ad portenta prodenda plerique ſcriptores,& ad accipienda imperitum uulgus blandiente mendacio inclinant. Ea mulier præterquam quòd à diuo Gregorio eius tẽporis æquali Pontifice maximo laudibus effertur ipſa,nepotesq́ Reges,captiuos ſua pecunia redẽptos cultóſq́ domum remiſit,ædes ſacras permultas partim nouas cõdidit, partim uetuſtate labẽtes reſtituit:& tot pòſt ſeculis nõ temere uenit in mẽtẽ Boccatio poëtici quidẽ ingenii authori, ſed antiquitatis cognoſcẽdæ ſtudioſiſſimo,cõtendere eam externã mulierẽ tẽporibus perditiſſimis alienorũ ſcelerũ flagraſſe inuidia. A Burgũdionibus Auſtraſianisq́ ducibus adductã
E ad ſe Clotarius(ſi uera tragœdia eſt)ſupplicio tradidit. Caudę indomiti calcitroſiq́ equi capillo religata periit,cõcitato equo exacta ætate mulier diſtracta. quod ſuppliciũ de Fredegũde matre Clotarii erãt ſumpturi Auſtraſiani Reges, ſi uniuerſo bello uiciſſent:ab illis ſæpe ad pœnas exigẽdas petita:& ne Clotarius defendere poſſet meritas pœnas exactas,Sigibertũ Corbumq́ Theodorici liberos paruos necauit : tertiũ Meroueũ,ut finis tragici cõmenti ſit,quòd ſe patrẽ uocitaret ab eo ſacra aqua imbutus,uita donauit. Clotarius uniuerſi regni potẽs,nihil antiquius duxit,quàm ut affectis rebus quies ab omni motu metuq́ daretur. Aut exatiato, aut depoſito in omnes

odio,parẽtis uerius quàm Regis animum induit, obliuionémque iniuriarũ F
& præſtitit,& exegit. Auſtraſianis Magiſtrum equitum,rerúmque admini-
ſtratorem dedit Rhadonem uirum bello pacéque bonum: Burgundionibus Varnarium, magni in eorum, cum florerent regnaréntque, aula nominis: Transiuranis uerò Herponem,ſobolẽ eius Herponis,quem Gunrranni Regis Ducem oſtendimus. Habitiſque harum trium ſeparatim gentium conciliis,quod è re dignitatéque cuiuſq; eſſe uideretur, conſtituit: nec quicquã quod dari honeſtè poſſet,petentibus denegauit:quouſque Magiſtros equitum illis præficiebat propalam,perſanctéq; iurauit eis ſe magiſterium illud non abrogaturum. Ea benignitas comitáſque adeò Auſtraſianorũ Burgũ- G
dionumq; animos in illum confirmauit, ut nullus unquam rex maiori fide religionéque cultus obſeruatúſque ne ab ſuis quidẽ fuerit,nec ultrà deſiderio Regum ſuorũ teneretur,ſub Regibus nati,Regiámque domi habere ſoliti,quæ illos honoribus commodiſque cumularet. Trãsiurani ferox genus hominum Burgundionibus antè rerũ potentibus attributi,& tunc ſui propè iuris effecti,Herponẽ interemere, uitia licentia temporũ nata emendare conantem. & Aletheus Burgundionum nobiliſſimus popularium ſuorum ſenſus non ſecutus,magnis apud Trãsiuranos opibus,quòd author extitiſſet Herponis occidendi,pœnas metuens,audendúmque aliquid maioris rei H
ratus,per Leudemundum Sedunorum Epiſcopum Bertrudem Reginã ſollicitat,ut relicto Clotario uiro Rege,quem eo anno periturũ mathematicis authoribus,ſortibusq; fatorum ſcire ſe diceret,ad ſe cum regia gaza trãſiret: eam ſe in matrimonio habiturum. ſcelus ſcelere non redemit,expiauitue. Illa,ut par erat,ægrè tulit ſe à Leudemundo his moribus exiſtimari, ut tẽtata expugnari poſſe uideretur:& Rex Epiſcopum ſanctitate templorum ſe tegentẽ,deprecantibus ſanctis uiris uita ueniáque donauit,iuſſum diœceſi ſua pedem nõ efferre:in Transiuranosq; profectus,quæſtionem acriter habuit. Procerum iudicio Aletheus condemnatus,cum cæteris qui in noxa erãt,ca- I
pite ſcelus luit. Transiuranas Alpináſq;, Subalpinæ Lõgobardorúmque res excepere. Eporedia Secuſióque tunc in fide Francorum erant. Agilulphus Longobardorum Rex oratores ad Clotariũ miſit,Hagnulphum,Pompeiũ, & Catonem:qui æquum eſſe dicebãt,hæc duo oppida de Auguſtorũ ditione,pulſis eorum à Longobardo ducibus,recepta ſibi reddi. Ab rege ad proceres reiecti ſunt,oppida reddita Lõgobardo,cum eius oratores circiter triginta auri põdo pepẽdiſſent Regi,& ſingula pondo tribus proceribus quos in magna authoritate apud Regẽ eſſe acceperãt. Addit Annonius hiſtoricus remiſſum eis tributũ,quod duodecim millium ſolidorũ ſingulis annis pẽndere Francis Regibus conſueuerant. Nos ſuprà cum fide oſtendimus quàm K
uarii motus bellorũ tumultuumq; inter Frãcos Longobardóſq; exarſerint, utq; munera non modò à Longobardis,ſed & ab Auguſtis data ſint Francico nomini:ab his,ut Francorum arma Longobardos opprimerent : ab illis, ne pro alienis opibus ueteres ſuos amicos premerẽt,nulla inter ſe ſuo nomine inimicitiarũ cauſſa. Fœdere cũ Clotario à Lõgobardis icto,in multas ætates pax ea parte fuit. Paulus Diaconus tradit circa Aſtam urbem Frãcorũ exercitũ tãto pòſt à Grimoaldo Lõgobardorum Rege fraude circunuẽtum ad interne-

A ad internecionẽ cecidiſſe. cum hoſtis ſimulata fuga caſtra plena omni gene-
re cõmeatuum reliquiſſet,ea Francum ingreſſum,ac epulis ſomnóq; grauatum,ſuperueniente per ſilentium noctis hoſte,clade ſua inſignem locum fe-
ciſſe:riuum Francorum uocitari. Potiores apud me authores ſunt,qui fœdus
cum Agilulpho à Francis ictum,ſanctum ad Pipinum uſque Francorũ regẽ
fuiſſe ferunt. Tunc Clotarius Rex domeſticas res curæ habebat, externarũ
immemor. Dagobertus eius filius admodum adoleſcens Sadregiſillum cla-
riſſimum uirum à patre deſignatum Aquitaniæ præfectũ,detracta ueſte lo-
ris cecîdit,& ut ille barbam more eius ætatis aluerat,totõdit,abraſitq;,quòd
B non quàm reuerẽter filium Regis oporteret,ſe ab eo obſeruari exiſtimaret,
offenſus in primis,quòd ille conuiuio frequenti contra ſe accumbendi lo-
cum legiſſet,poculóq; ex eius manu, oblitus per uinum maieſtatis, id quod
tantum inter pares fieri aſſoleret,ultro ſumpto,bibiſſet. ille deformatum os,
lacerumq; recentibus uerberum ueſtigiis tergum Regi oſtendit. Qua fœdi-
tate percitus,comprehendi filium iuſſit:apparebátque non leui defunctur ũ
pœna. Filius ſolicitus per amicos ſanctóſque uiros tentabat indulgentiã pa-
terni animi,qui nullis obſecrationibus flecti,mitigari,expugnarĩue poterat.
Perſtabat in ſentẽtia Rex uindicãdæ audaciæ inſigni aliquo exẽplo,efferaba-
C turq; in dies magis. Adoleſcẽs mœrebat,iram patris deuitabat, aliis atque
aliis deinceps latebris ſe tegebat. Perdiu pœnas metu,periculóq; ac expecta-
tione magni mali pependit,nec ulla ope humana placabatur atrox ira. Tã-
dem unico filio,qui formidine,fuga, pœnitẽtiáque ſatis pœnarum dederat,
reconciliatus eſt Rex:id quod miraculo multis fuit:tradıtúmque frequenti
fama,miſſos à Rege ad Catuliacum Pariſiorum uicum,qui filium ex ſpelũ-
ca ubi latitaret,retraherent,ſuborto horrore, omnibúſque membris captos
ingredi non potuiſſe: patrem ratum eos gratificantes filio regnaturo, uo-
lentes,non inuitos arceri ab ingreſſu,cum illuc ſe contuliſſet,eodem repẽtè
D pauore correptum,non antè quàm uenia filio data ingreſſum. eo loco cor-
pora martyrum Dionyſii,Ruſtici,& Eleutherii cõditorio alta terra obruto
ad eam diem ignorata iacuiſſe. à martyribus per quietem admonitum Da-
gobertum ædem illis uouiſſe,quam rerum potens excitatam magnificentiſ-
ſimè excoluit. Nihilo ſecius Clotarius mortua Bertrude uxore Sichildẽ no-
uercam ſuperinduxit Dagoberto,Auſtraſiámque,nec totam,regnum dedit.
partẽ enim Arduẽnæ ſyluæ à Rhemorum finibus, & quod terrarũ ad Vo-
ſegum montem pertinet,retinuit. Filius Auſtraſianos trans Rhenum duxit:
utq; indolem ſuam patri gentíque probaret, cum Bertario Saxonum duce
E prouincias Francorũ urente pugnauit. Graue in capite uulnus accepit. Ca-
pillum cruore infectum Auſtraſiani ad patrem detulere. Qua uelut regii in-
ſignis dehoneſtati fœditate conſpecta pater ira percitus,ſuorum delectu ha-
bito in hoſtẽ ruit,dato(ut fertur)præcepto,ut procerioris ſtaturæ hoſtes enſi
quo quiſque pugnaret, æquarentur:eo etiam in pugna exacerbatus, quòd
nõdum quinquaginta natus annos, ſed iam uelut extrema canitie uetulum
iumentum uocitari ſe ab hoſte audiſſet. Bertarius in acie cecidit magna ſuo-
rum ſtrage. Clotarius uictor domum regreſſus, auctuſq; ex Sichilde uxore
filio Ariberto,ut quàm maximo poſſet pignore neceſſitudinẽq; totam do-

mum inter ſe deuinciret,ſororem Sichildis Cometrudem Dagoberto nu- F
ptum dat:& quicquid reliqui Auſtraſiani regni erat,illi reddit, eouſque de-
inde filio deditus,ut omnia illi permitteret,indulgerétque. Arnulphus ſan-
ctus uir literis imbuerat Dagobertum,Rhodoaldúmque amicum illi tradi-
derat. Is tenui loco fortunáque ortus,ubi ad ampliſſimos honores beneficio
Dagoberti peruenit,ſpiritus ſuſtulit,intolerabiliſq; Auſtraſianis erat,iramq;
ea ex re in ſe Dagoberto motam,ad Clotarium fugiens in præſentia euita-
uit,eiúſq; commendatione rediturum ſe in priſtinum gratiæ authoritatiſq;
locum apud Auſtraſianos ſperabat. Deprecauti pro eo patri Dagobertus re-
ſpondit,illum uitæ ſpem habere poſſe, ſi malefacta benefactis reſarciret. Ita G
quaſi uenia impetrata Rhodoaldus in Treuiros, ꝗ ditionis Dagoberti erãt,
profectus, pro foribus regiæ illius iuſſu interimitur, fortaſſis ſupplicio di-
gnus,ſed indicta cauſſa,nulloq; iudicio facto:idq; tam nõ indignè tulit pater
Rex,quàm antè acer uindex Sadregiſilli uiſus fuerat. Diſſimulãte quoque
Clotario Godinus Varnarii anno tertiodecimo quàm creatus fuerat Magi-
ſter equitũ Burgundionum,mortui,filius occiſus eſt,qui nouercam uxorem
duxerat:ac ea iuſſu Clotarii dimiſſa,inceſti matrimonii deprecãte Dagober-
to ueniam impetrauerat. mox ea deferẽte illum in animo habere, Clotariũ,
ſi propius admitteretur,interimere,nihil ultrà in eũ initio ſtatutũ eſt,quàm H
id quod & præſtitit,ut in Sueſſionibus & Lutetiæ tactis aris,illic Medardi,
hic Vincentii, iureiurando adigeretur ſe nihil male de Rege cogitaturum.
Deinde iuſſus idem iuſiurãdum Aureliani ad Anniani,Turonibus ad Mar-
tini repetere,dum illuc pergit,Carnuti in conuiuio frequenti occiditur,nõ
iubente,ſed conniuente Clotario. Quiſnam in locum Varnarii ſufficiẽdus
eſſet,in communi Burgundionum concilio cum ageret Rex,undiq; ſuccla-
matum,ei uni ſe dicto audientes fore:illum unum ſibi omnia futurũ. Id gra-
tum iucundúmque Regi accidit. Hanc lætitiam imminuit commune aularũ
uitium, inuidia,factióq;. Hermarius rector pueritiæ Ariberti minoris Regis I
filii,ab Anniano aduerſarum partiũ principe occiditur:totáque aula in ar-
mis erat,alteris factum probantibus,alteris uindicibus futuris. Exardeſcẽti-
bus cõtrariis ſtudiis,in perniciosum tumultũ res ſpectabat:ægrè edicto Re-
gis recõditi enſes. Annianus præſidio ab Rege,ne uiolaretur,accepto,in tu-
tũ ſe recepit,re impune lata. qui fuit annus ſupremus Clotario Regi,à patris
obitu quadrageſimuſquartus,à totius Galliæ imperio parto ſextuſdecimus.

Dagobertus I. ann. 632.

DAGOBERTVM difficilia tẽpora excepere,quòd Clotarius nouiſſi-
mis uitæ ſuæ annis curam rerum,quod regnis calamitoſum eſt,remiſerat:li-
centiáque & audacia ueluti libera legum regúmque frenis moderationéq; K
omnia ſibi uendicabat:neq; reuiuiſcere patrius mos pudórque poterat. Se-
ueritas Regis iritatura gliſcens domi malũ,indulgẽtia uires cõtumaciæ pe-
tulantiæq; additura erat. Aribertus Dagoberti frater puer admodum con-
ſiliis regebatur auũculi Brunulphi. Is cum ſuæ factionis hominibus id age-
bat,ne Dagobertus à iudicio Clotarii Regis diſcederet:eum illi Auſtraſiam
regnum dediſſe, quæ eſſet ferè & nobilitate urbium, & gentis uirtute, &
ubertate agrorum, & locorum opportunitate potiſſima Galliæ pars: quæ
etiam Transrhenanis imperitaret:ut reliqua Ariberto euenirent. Id ſi fieret,

uera

A uera germanáque Francia,& Pariſiorum regnum, ſpéſque uniuerſarum o-
pum,nomine puero,re ipſa auunculo dabatur. Satius erat Dagoberto rem
ferro decernere,quàm non meminiſſe ſe filium Clotarii maiorem eſſe: nec
decedere iure ſuo,quò minus primas ſibi ſpeique ſuæ partes uendicaret.&
numen fortem uirum,ut ferè fit,iuuit.Ex Auſtraſia continuò Burgundiam
petiit,ſummáque benignitate cum ea gente egit.ius ipſe dicebat.orbos libe-
ros,uiduas tenuiores,egẽtes à potentiorum ui iniuriáque aſſerebat.optima-
tes pro ſua quenque maiorúmue nobilitate, dignitate, uirtuteq; coluit.His
artibus utens,urbes circumiuit,Lingones,Cauillonum,Eduam, Altiſiodo-
B rum,Senones.ita non minus Burgundionibus quàm Auſtraſianis acceptus,
Lutetiam uenit.ætas militaris,nobilitáſq; propè omnis, & qui integri à fa-
ctione Brunulphi erant,præſtò ei fuere,fortunã Franciæ collaudantes,quòd
Regem ſibi Deus optimus maximus daret ætate ac cõſilio præſtantem. Ne
materia tamen improbis, rerúmque nouarum cupidis tumultus motúſque
alicuius præberetur,Aquitania Ariberto regnum datum eſt, his finibus,ut
Ligeri flumine,& Pyrenæo ſaltu terminaretur.Nec bellum ullum ſuſcepit
Dagobertus quoad frater uixit,tranquilla pace,legúmque moderatione,ac
priſcis inſtitutis res fouens.Octauo regni anno Seruatius & Paternus Con
C ſtantinopolin oratores miſſi rediere,renũtiantes fœdus cũ Heraclio ictum:
eum Imperatorem amiciſſimum eſſe Francici nominis.Perſarum bello eum
præclara facinora edidiſſe. Sunt qui ferant eoſdem legatos uerbis Heraclii
retuliſſe metum ingentem impendêre Chriſtianis Imperiis à gente circun-
ciſa:quicquid eorum hominum in Gallia eſſet,cogendos effici Chriſtianos.
In Gallia,& cæteris ab Aſia magno interuallo diſiunctis regionibus,Iudęo-
rum uetus mos cognoſcebatur: Mahumetis uerò Saracenorúmq; gliſcens
circuncíſio ignorabatur:cuius uim Chriſtianis formidandam,ſortes,an ma-
gicæ uanitates,an Mathematici per ambages Heraclio ceciniſſe feruntur:
D qui ſibi etiam à Saracenis,ſed alio,reor,cõſilio cauerat. Coſdroë enim Per-
ſarum Rege deuicto,in quem diuinos honores ſibi uendicantem Mahume-
tes pugnans uulnus accepiſſe fertur, pacatiſque ea parte rebus, quatuor
millia delectæ iuuentutis ex Saracenorum nobilitate excitos, militi ſuo con
iunxerat per ſpeciem militarium munerum,re ipſa obſidum loco habiturus,
ne quid impune moliri gens ea latrociniis aſſueta poſſet. Iudæos uerò per-
uicacius hominum genus,ueræ religionis cauſſa,non Cęſaris,id quod non-
nulli ſcribunt,gratia coactos,in Gallia ſacro baptiſterio imbui facilè credi-
derim,initio ab Hiſpania & Siſebuto Rege Viſigotthorum orto.Is enim
E Hebræos Regni ſui coëgit CHRISTVM agnoſcere. Eorum tamen ali-
quot millia in Galliam effugerunt,iunctique ueteribus ſuæ ſententiæ inco-
lis ingenti numero conſpiciebantur. Turpe uidebatur Franco, à Viſigot-
this eiectos religionis noſtræ hoſtes indomitos,finibus ſuis receptos diutius
retinere,ac Viſigotthis religione cedere.Dagobertus igitur diem præſtiuit,
intra quam quicquid mortalium religionem noſtram non profiterentur,
hoſtes iudicarentur,comprehenſique capite luerent.Plures eorum exilium
pietati antetulere: reliqui Chriſtiani effecti incolumes manſere. Hoc ueræ
religioni datum certo documento eſt Siſebutus Rex, qui hanc palmam Iu-

BIBLIOTECA NAZ.

dæorum uel animo ſanandorum,uel procul exigendorum prior ferens,milites Imperii Romani,qui Hiſpano limiti tutando præſidebát,eiecit: quaſq; in extremis finibus urbes,oppida,caſtella, arces,uicos,fines, iuga montium tenebant,Regno ſuo adiunxit:& Aribertus Rex tutore Brunulpho Vaſconia recuperata,quæ officio deceſſerat,Regnum ſuum ad ultimos fines Siſebuti regni propagauit. Octo annos regnauit Aribertus. moriens filium infantem reliquit paucis menſibus ſuperſtitem. Ducem Aquitaniæ Sadrageſillum nonnulli priuatis inimicitiis occiderant. Filii necem patris non perſequebantur. Bona paterna Dagobertus fiſco adiudicauit, ad leges Romanas liberorum querimonias legans, quæ impunita nece parẽtis, liberos hæreditate arcerẽt.In Aquitaniæ morte Regum, cædeq; Ducis uacuam omnino poſſeſſionem iuit Dagobertus:reſq; Gallica in unum coiit, armaq; trans Pyrenæum ſaltum promota,quòd mortuo Siſebuto Regi clariſſimo haudquaquam pari gloria ſucceſſerat Sentila,cuius cum Viſigotthos ferocẽ gentem puderet,pœniteretque,Siſenandus æmulus Regni in Franciam ad Dagobertum profectus auxilia impetrauit. Abundantius & Venerãdus Duces nobilitatem Burgundionum Cæſarauguſtam duxere, continuóque Viſigotthi à Sentila ad eum quem Dagobertus dabat Regem defecere. Is decẽ pondo auri Francis appendit, quæ ædi diui Dionyſii abſoluendæ attributa ſunt:ad eámque excolendam, ex Pictonibus, qui Aquitanico motu contumacius egerant,ſacrorum locorum nobilia ornamẽta ſunt aſportata. Pacatis Viſigotthis, non diu Vaſcones in fide officióue manſere. Cum defeciſſent,Burgundiones duodecim Ducibus profecti acie hoſtẽ ſtrauere. Ex rebus initio lætis negligentia orta. Nouus hoſtium exercitus Arembertũ Ducem à cæteris procul uagantem, iniquo loco adortus, ipſum militemq; occidit. Reliqui Duces iunctis copiis ulciſci ferro igneque parabát, cum optimates Vaſconum ad eos ſupplices uenere, ſe extra huius belli cladiſq; culpam dictitantes:leuium & egentium noxam eſſe:orare,innoxiis agris urbibúſque parceretur,reiicerentúrque ad Regem:eum optimẽ cauſſam cogniturum,ſtatuturumq;.Id impetratum. Ad regem cum Duce Amando uenẽre, magna initio ſpe cauſſæ ſuæ probãdæ:mox ex triſtitia uultus Regis nihil boni augurantes, capitiq; ſuo extrema metuentes, ad ædem aráſque Dionyſii confugêre. honoris martyrum cauſſa uenia ſupplicibus data. Fidem ſuam Dagoberto,futuriſq; Francorũ Regibus iureiurando obſtrinxere. Incruentẽ Britannia prouincia confecta eſt. Iudicaildis Rex à ſuis ſalutatus, contumax Francis uidebatur. Ad eum ab Rege miſſus orator Eligius uir ſanctus, qui grauiter ei,niſi cõtinuò in fidem rediret, minaretur: tam dexter munus illud obiit,ut ultro Britannus ad Regem ueniens, leges parendi ab eo peteret. pacem,fœduſq;,& ampliſſima munera domum retulit, deprecatore, annitẽteque altero uiro ſancto Audoëno:cuius fidei cuſtodia uſuſq; Regis annuli creditus fuerat. Rerum florentium gratulationem interpellauit Sclauorum falſos Deos adhuc uenerantium uis. Fuiſſe feruntur hi, qui nũc Poloni Bohemiq; ſunt,maioribus eorum ex Scythia profectis. Progenies eorũ ſunt hi,qui oram Iſtriæ Dalmatiæq; incolunt. Complures erant eorum ciuitates. Quæ earum finitimæ prouinciis Francorum Tranſrhenanis erant,

F G H I K

paucæ

A paucæ amicitiam cum Dagoberto iunxerant, reliquæ infeſtiſſimæ prædam ex ſociis Francorum agebant: itineráque Francis mercatoribus ea parte partim clauſa, partim infeſta erãt. Miſſus Francorum Fœcialis ad Samonẽ gentis Regem, cum à proceribus ad eum non admitteretur, ſempérque differretur: depoſito cultu Frãcico, ſumptóque Sclauico, ut unus ex illis prodeũtem in publicum Samonem adiit. Tunc aperiens ſe quiſnam eſſet, fretúſque iure legationis, ferociter res repetit. Cúmque Rex diceret à Frãcis iniuriam ortam, ſe in poſterum paratum eſſe cum Dagoberto fœdus ferire: ſeu elatus intemperantia linguæ, ſeu quia ita mandatum eſſet, reſpondit fœdus cum ca

B nibus ictum, ſanctum eſſe non poſſe. Id cõtumelioſum dictum tota gens altiſſimè in pectus demiſit. Illæſo Fœciali dimiſſo, atrocius ortum bellum. Velut ex compoſito diuerſis regionibus Saraceni eadem uerbi contumelia laceſſiti, implacatiores hoſtes religionis noſtrę effecti ſęuiere. Ea quatuor millia Saracenorum quæ obſidum nomine Heraclium abduxiſſe oſtendimus, militarem ueſtem ex Iuſtiniani (quæ adhuc extat) ſanctione poſcebant. Eunuchus corruptiſſimo ſeculo fiſci præfectus, Quid, inquit, reliqui eſt Romano militi, quod dari canibus his poſſit? Eam effœminati hominis petulãtiam tam indignè tulere ipſi uiri, armatíque, ut domũ agmine ſe ſurripien-

C tes, cõiunctis ſuis quiſque ſibi popularibus, Arabiaq; omni ac finitimis gentibus cõcitatis, iura diuina humanáq; miſcuerint. Propinquas Romani Imperii urbes, Aegyptúmque cepere: Perſas nuper à Romanis Heraclióq; deuictos, & cladibus feſſos, ipſi integri feroceſq; prælio ſuperauere, coëgereq; & ipſos Saracenos uocitari, ac Mahumetis ſectã profiteri: Syriamq; totam ſuarum partium effecere. Ita ſimul audita eſt, & pietatẽ magna ex parte oppreſſit illa procella. Sclauorum cauſſa conatúſque par, ſed fata non eadem, fortunáque minor. Ad eorum furorem coërcẽdum Auſtraſianus exercitus miſſus cum auxiliis ſociorum Transrhenanis. Cum ignominia diſceſſum.

D Coacti qui Sclauorum próceres cum Franco ad eam diem ſenſerant, tũc in eum pugnauere. Saxonibus maiores uiribus ſpiritus erant. Petierũt à Dagoberto, leuarẽtur uectigali quod pẽndere quotannis conſueuerant: ſe Sclauicam prouinciam confecturos ſuis copiis, ſumptúque. Fidem præſtare conati nequiuere. Neceſſe fuit Dagoberto ſuam Auſtraſianis Regiam reddere, uti cum Transrhenanæ prouinciæ Auſtraſianis attribuerẽtur, tanquam pro domeſticis opibus gloriaq; maiore animo cõſtantiúſque in Sclauos bellarent. Dedit illis Regem Sigibertum maiorem filium: & eum in Auſtraſiam cum fidis amicis miſit. Ea res inuictós Auſtraſianos fecit. Sexdecim annis regna-

E uit Dagobertus: Filios reliquit Sigibertum, CLODOVEVMQVE. *Clodoueus* Regnum duorum fratrum, quod nõ ſemper uſu euenit, inter ſe cõcors erat. *II. anno* Sigibertus maior, cum Dagobertus eadem in cauſſa cedere minori fratri in *646.* animum non induxiſſet, ipſe Auſtraſianis opibus fouendis, Transrhenaníſque prouinciis in fide officióq; continendis, ac ab hoſte tutandis, modũ cupiditati ſuæ ſtatuens, cæteram Galliam fratri minori reliquit, gazæ tantùm paternæ tertiam partem ſibi dari uoluit, reliquam matri fratríque cõceſſit. Transrhenani hoſtes nihil mouere, non auſi quietos laceſſere Auſtraſianos. Apud Clodoũeum Regem próceres uacui à cogitatione externorum bel-

lorum,fœlicitate temporum abutebantur:ac de principatu inter ſe contendebant.In Egæ magiſtri equitum Francorum demortui locum ſuffectus eſt Ercembaldus,per Dagoberti Regis matrẽ Clodoueo cognatione iunctus: Burgundionibus Magiſtro equitum dato Flaucato, qui etiam Transiuranis imperitaret,gloria belli feroci gẽti: cuius Dux Vilebardus præfectus ad nouum Regẽ euocatus, cum ſuæ factionis non contemnẽda manu Flaucato in Eduorum finibus occurrit: pugnaq; commiſſa cecidit. Et alii perparui motus exorti,ſedatique,partim incruẽtis dextris, partim paucorum nece, quos referre nullum ſit operæprecium.Sigibertus Rex cum nullos procreaſſet liberos,à Magiſtro equitum Auſtraſianorum Grimoaldo adductus fuit ut Ildebertum eius filium adoptaret : cæterùm legibus & adoptione patrem factum,mox natura filio donauit. Dagobertus procreatur. Mortuo Sigiberto Rege Auſtraſiæ anno Regni ſui undecimo, Grimoaldus Ildebertum Regẽ ſalutat,eiúſque cauſſam non adoptionis modò iure, ſed armiš etiam tuetur, Dagobertúmque attonſum ad amicos in Scotiá ablegat. Ercembaldus prælio Ildebertum occidit,Grimoaldum captum Lutetiam ad ſupplicium miſit. Childericus trium Clodouei Francorum Regis filiorum ætate medius,Auſtraſianis Rex datur. Clodoueus pater ſextodecimo Regni ſui anno deceſſit. CLOTARIVS ſtirpis maximus quatuor deinceps regnat annos, nulla re niſi(quod præcipuũ eſt)feſta pace nobilis. Quo defuncto & Regum gloria intermortua eſt,ac Magiſtri equitum ſimulatione Regiæ maieſtatis tegendæ, de adminiſtratione rerum pro opibus quiſq; ſuis maiore audacia decertarũt. Ebroinus mortuo Ercembaldo ualida factione ſubnixus, quòd ſi Clotarii defuncti fratrem Childericum Auſtraſiæ iam Regem,Franciæ quoque Regem appellaret, arbitriũ rerum ad Vlfoaldum Auſtraſianorum equitum Magiſtrum peruenturum exiſtimaret: eo prætermiſſo Theodoricum fratrem eius natu minorem Regem Franciæ ſalutat,ab illo Magiſter equitum dictus. Cauſſa inferior,armis etiam uictus ipſe in Burgundiam ad Luxouienſe cœnobium tondendus ablegatur: Theodoricus depoſitis Regiis inſignibus ad Dionyſii, Pariſiis ponere coniam cogitur. CHILDERICVS ingenti mortalium aſſenſu Regnum iniuit, magnáque expectatione.ſpem de ſe conceptam feſellit,ſuperbè ſæuéque imperitans.Cum in ſe odium populariũ accendiſſet,clariſſimis uiris Vigoberto & Amalberto authoribus mota ſeditione, Bodillus(quem è Francica nobilitate palo alligatũ uirgis ceciderat) eum inter uenãdum adortus occidit, duodecimum regnãtem annum.Ac ne uindex exoriri poſſet,utq; ſpes animantis tolleretur, Reginam Blitildem uterum ferentem continuò interemit. Vlfoaldus Magiſter equitum fuga in Auſtraſiam ſe proripuit,ſubſecuta magna eius factionis manu. Leudeſium Ercembaldi filium Franci Magiſtrum equitum creauere, THEODORICVM'que in ſolium repoſuere. Ebroinus dum recens Leudeſianorum gratulatio deferueſceret,fruticante capillo ſe cœnobio continuit.Conuenientibus deinde ad eum iis quorum ex ſentẽtia res non erãt, Magiſtrúmque equitum rurſus ſalutãtibus,caſtra in aperto poſuit,ratus undique ad ſe concurſum futurum hominum nouarum rerum cupidorũ. Confluebatur quidem ad maximi nominis Ducem,ſed neque uiribus, neque dignitate

Clotarius III.ann. 663. — *Childericus II.an. 668.* — *Theodoricus I.an. 680.*

F G H I K

A gnitate æquare Leudeſium facile erat, qui regem in poteſtate, Gazamq́ haberet. Ita incertus pendénſque animi, in dies tamen propius caſtra mouebat, ſi quid agendo moliendóque efficere poſſet: per literáſque clàm conſuluit ueteres amicos, quos ei in aula reliquos fecerat longa dies, & interiecti ſui cuique caſus, quidnam conſilii capiendum uideretur. Illi perplexè, ac his tantùm duobus uerbis reſpondere auſi ſunt: Memineris Fredegundis. Intellexit uir militaris, ueteranúſque Dux, & ingenio ſolers, ex breuitate dicti, ſe hoſti contemptui eſſe: audendum, ac in celeritate poſitam uictoriam. Cum delectiſſimis igitur equitum, & uelociſſimis peditum ſub noctem iter ingreſ
B ſus, Iſaram fluuium cæſis cuſtodibus uado tranſmiſit, hoſtéſque inopinantes oppreſſit. Gaza capta, Rex ægrè effugit initio, mox ultro citroq́ commeantibus Legatis ſe Ebroino commiſit, Magiſtro equitum ab ſe dicto, & periculorum ſocio. Is receptum reuerentiſſimè habuit. Qua ſimulata clementia adductus Leudeſius, fide accepta ad eum in colloquium deſcédit, quaſi duo Magiſtri equitũ æmuli incruentius quàm duo de Regno contendentes, ſanctè colloqui paciſcíque poſſent. Medio in colloquio trucidatur. Ita ſublato aduerſario Ebroinus unus rebus Regíque, quandò ad id deuentũ erat, præerat: ſæuiebatq́ in eos quos ſibi in calamitate inſultaſſe ſentiebat, nec digni-
C tati nec ſanctitati cuiuſquam parcens. Primus omnium Leodegarius Eduorum Epiſcopus in tetrum carcerem coniectus, quòd Ebroinum tyrannidis auſus eſſet coarguere, lingua abſciſſa, oculis erutis, ad poſtremũ ceruice cæſa luit. Leuiſſima exilii pœna erat, quo plerique metum cruciatus necíſque præuertebant. Plures in dies in Auſtraſiam ultro exulatũ ibant. Simul mortuo Vlfoaldo Martinus, & Pipinus cognomine Craſſus, fratres patrueles, ab Auſtraſianis Duces ſalutantur, eiſq́ & miles & nobilitas dicto audiens erat: nec ex priſtina ſimultate ad Theodoricum Regem Ebroinúmque pro Imperio euocati, ſinguli, paruáue manu conueniebãt. Cum uniuerſis copiis in
D Laudunenſium finibus cum Ebroino conflixere. Egregiè utrinque pugnatum eſt. Ebroinus bellicis artibus cuilibet ueterum Ducum æquaretur, niſi laudem Imperatoriam, crudelitatis, impietatis, perfidię infamia fœdaſſet. Pipinus cum nihil ſibi uicto fidum tutúmue à uictore ſceleſto, niſi procul, eſſe ſciret, longinqua fuga ſe texit. Martinus in propinquum oppidum ſe recipit: nec Leudeſii caſu ſatis edoctus, euocatus in colloquiũ ab Ebroino, nullum pignus poſtulauit, niſi ſanctiſſimi iuriſiurandi ſuper ſanctorum corpora concepti. nec ille conditionem aſpernatus, ad códitoria ſanctorum, prius exemptis clàm corporibus, in quæ adegerunt Martini oratores uerba adiu-
E rat ſe illi minimè offuturum: ſin fidem falleret, in caput ſuum deteſtatus terrores, perniciémque, ac exitium, inferorúmque pœnas. Sic diuos eludens, hoſtem improuidũ excepit, interemitq́, cæde hoſtium ſitim domeſtici cruoris accendens, donec ab Ermenfredo è Francica nobilitate per inſidias interimitur. Varrato uir clariſſimus Magiſter equitum dictus, pacem cum Auſtraſianis iunxit nó diuturnam, à filio Giſlemaro mox Principatu deiectus, imperandi libidine iura naturæ numiníſque permiſcente, quandò extincto ſcelerum authore Ebroino, exemplũ tamen manebat. Cum Giſlemarus intra paucos dies leuibus prælìis expertus, ac uniuerſa iam mole belli Auſtra-

ſiam euertere cogitás deceſſiſſet, Varratone reſtituto fida pax renata eſt, ſed F
& hæc perbreuis. Mortuo Varratone Bertarius eius gener Magiſter equitũ
dicitur: & in Auſtraſia amiſſo Martiuo, rerum arbitriũ ad Pipinũ delatum
eſt: meliúſque ab uno res adminiſtrabatur, quàm à duobus geſta fuerat. Ex
ampliſſima familia, & tam uetere nobilitate natus erat, ut cum author gen-
tis, origoq́; prima ignoraretur, quòd multi eius ſtirpis Anchiſii uocitati in-
uenirentur, ab Anchiſe Troiano eos oriundos plerique iactarent. Andreas
monachus illud ſtemma his uerbis digerit, Auſbertum ab orientali Francia
Senatorem ex Blitilde Clotarii ſecũdi Regis filia procreaſſe Arnoldum: ex
hoc Arnulphum Ducem natũ, qui cum Anſigiſum Ducem genuiſſet, Pon- G
tifex Mediomatricum ſit factus. Anſigiſum in matrimonio habuiſſe Beg-
gam Pipini perbonæ partis Auſtraſiæ Principis unicam filiam, unde hic Pi-
pinus, cuius mentionem facimus, ſuſceptus, ac ab auo materno in nomen o-
péſque adoptatus, mira audacia. pater eius Gunduinum ad ſummos militiæ
honores promouerat, quem infantem expoſitum ſuſtulerat, educaratq́;, ab
eodem poſtea adoleſcente interemptus. Parricidam ſe longinquo exilio te-
gentem Pipinus non magna manu, ne conatus palàm fieret, ulteriorémque
ille ſemper conſciſceret fugam, ſed uno tantum comite multorum dierum
iter emenſus, repétina nocturnaq́; ui adortus, in cubiculo ipſum familiamq́; H
» interemit. Nec audaciæ conſilium deerat: celeritaté præcipitibus rebus, cun-
» ctationem immaturis, dubiis fortem animũ experientémque adhibebat. Cæ
ſo Martino uniuerſam rem Auſtraſianam capeſſens, quòd ſpes erat Bertariũ
Magiſterium equitum inſtituto ſoceri adminiſtraturum, pacémque ſeruatu-
rum: ne locus conquerendi, materiáue bellandi extaret, purgandæ exulibus
Francis Auſtraſiæ conſilium cepit. quod ut mitiſſima uia, & uolũtate Regis
Bertariiq́; fieret, extorribus author fuit, ut communẽ legationẽ in Franciam
mitterent, quæ obliuionem iniuriarũ, reditumq́; ſuppliciter peteret: quòd id
ſalutarius uideretur, quàm minis denuntiationeq́; belli extemplo agere. Sin I
hoc parum lætè caderet, aliam rationem ineundã. & tunc oratores Francia
recepti, introductiq́; ad Regem ſunt, quorum Princeps ita exorſus eſt.

» TVI ciues, Rex clementiſſime, nos ad te oratores mittunt, ut quod per-
» petuis precibus, continentibúſque lacrymis à Deo optimo maximo petiue-
» runt, id abs te impetrent. Non orant Magiſtratus, non diuitias, non magnũ
» in aula tua uel gratiæ uel potentiæ locum, quáuis te liberaliſſimo Rege hæ
» preces non inuerecundæ uideri poſſint: ſed liberos, coniuges, parentes, do-
» mum, patriam, cælum, ſolúmque: ut ubi nati ſunt, ibi quum quod uitæ reli-
» quum eſt, egerint, te Rege moriantur: ne in exilio, ſed tuo in Regno ſepulti K
» æternum conquieſcant. Si quid repentini periculi eis ab aliqua externa im-
» pendêret ui, æquum foret illos abs te Rege ſuo auxilium implorare: in unó-
» que te collocare ſpem uitæ ab omni calamitate tegendæ. Nunc domus de-
» ſiderio acti, tuam unius fidem manſuetudinémque implorant. Eos procul
» abſentes contemplari oculis nequis: ſed finge animo te cernere illos flentes,
» genibus tuis aduolui, pedibusq́; tuis circũfuſos, cauſſam ſuam tibi commen-
» dantes: tametſi malint in te lenitatéque tua quàm in cauſſa ipſorum ſuam
» uerſari fiduciam. Vt homines nati, uel errore ſuo, uel communi temporum
calamitate,

A calamitate, uel inſuperabili ui fatorũ, neceſſitateq́; patria exceſſerint potius «
quàm pulſi ſint. Quo grauiora eorũ errata uideri poſſunt, eo maior tibi mi- «
tiſſime Rex gloria erit, miſeros populares tuos in fidem recepiſſe, acceptóſ- «
que ſeruare: ac, ſi dicendum ita eſt, peccato furoréue ſuo extinctos, ad uitam «
ex ſepulcro reuocare. Vera enim mors dicẽda ea eſt, uel, ut ueriſſimè dicam, «
morte durior uita. Eo potiſſimùm tempore, quo tu regnas, domo, ſuis, ſeq́; «
ipſis carent. Ad te inermes ueniſſent, reſtique collo circuniecta illaqueati, ut «
te uel ea ſpecie lachrymíſque mouerent, qui pro tua immenſa clementia le- «
uioribus permoueris, uel tandem morte iuſſu tuo obita ſemel uitæ finem ac «
B malis pariter facerent: ſed ueriti ſunt, ſi ad extremam ueniæ petendæ ſpem «
conditionémque deſcenderent, ne cui uideretur animus tuus immitior eis «
uideri, quàm qui poſſet niſi extremis remediis mitigari. Per oratores agi, di- «
gnum manſuetudine tua & ſpe ſua duxerunt. Eorum preces ſupplicéſque «
fletus deferimus. Tu eorum Rex, tu patriæ ac ciuium tuorum pater, & pro- «
pè creator, certè, quod maius eſt, uitæ reſtitutor recreatórque ſis, per maie- «
ſtatem Regiam, per ſanctiſſimum huius regiæ nomen, ac ſi uerè dici pateris, «
numen: per humanitatem, lenitatem, facilitatem, indulgentiã. Hæc una mi- «
hi ac ciuibus tuis miſeris calamitoſisq́; adſit apud te deprecatrix. Finem ego «
C dicendi faciam, illa tecum Rex clementiſſime loquatur. Illam tu audi, quam «
tu & audire, & in conſilium adhibere non rarius quàm cæteras præſtantiſſi- «
mas uirtutes tuas ſoles. Moueri potuiſſet Rex: ſed peruicit factio eorũ qui «
exulum bona inuaſerant, & Bertarius Ebroino quàm ſocero ſimilior, ut re-
ſponderetur legatis exulum, ne deinceps agerẽtur deſiderio ueteris patriæ,
cuius charitate ſe exuiſſent, quamq́; exilio & diminutione capitis amiſiſſent.
Hæc illis in Auſtraſiam renuntiata, tantum indignationis mouerũt, ut Du-
ce Pipino cum Rege Bertarióque ad Textritium cõgreſſi, egregiè uicerint.
Sua Regi maieſtas liberiorem fugam dedit, & quòd hoſtes eum non pete-
D bant. Magiſter equitum uictus, ſuis contemptui & odio eſſe cœpit in cauſſa
quam & iudicia mortalium, & fortuna belli damnauerat: & exulibus faue-
batur, quòd ſupplicibus eorum precibus tam ſuperbè repudiatis, neceſſaria
cepiſſent arma. Interimitur Bertarius tam frequenti ſuorum coniuratione,
ut ſocrus quoq; eius Auſeflidis ſuſpicione aſpergeretur, nec ulla poſtea con-
tronerſia fuerit, quo minus Pipini fidei ſe Rex crederet. Reducti exules, &
Francia in unum deinceps coit, quæ in tot ueluti membra diſſecta fuerat, ut
propè nomen ſublatum eſſet. Veteres enim Reges ſecundum Clodoueum
ita alii alia Regna ſortiti erant, Pariſienſe, Rhemenſe, Sueſſionenſe, Medio-
E matricum, Burgundionum, Aquitaniæ, illa ambiguis finibus, hæc duo po-
ſtrema multo incertioribus, ut tamen Reges Franciæ uocitarentur omnes,
primis tantùm maieſtatis ſpeique partibus Pariſienſi datis. Bellis Magiſtro-
rum equitum exortis, parem maieſtatem ſibi omnes arrogabãt, & Pariſien-
ſe regnum, Neuſtriæ (quæ poſtea Normania maxima ex parte fuit) Regnũ
reliqui uocitabãt. Victor Pipinus uniuerſam Galliam moderabatur. Curam
aulæ Gazæq́;, atque adeò ipſius Regis Nordeberto amicorum principi com
miſit, Drogonem filiorum maximum natu Campanis Ducem dedit. Ipſe
Tranſrhenana bella ſuſcepit, quòd per bella Francorum ciuilia hæ gentes

animos ſuſtulerãt. Saxones Sueuoſq; perdiu diſſimulatione præteritos, cum F
in fidem reuocati redire nollent, uariis præliis fatigauit: & cum inuicti uiribus uiderentur, perſeuerãtia, longaq; tandem die coëgit dicto parere, quòd nullo moræ tædio abduci ab ea prouincia niſi confecta potuiſſet. Eius perpetuo labore, domi pacis diuturnæ bonis perfruens Francia floruit, & foris priſtinam dignitatem recuperauit. Theodorico Regi defuncto ſucceſſit filius CLODOVEVS, breuis æui: qui moriens CHILDEBERTVM fratrem ſuum ſibi ſucceſſorem habuit, decem & ſeptem annorum Regem. Huic DAGOBERTVS filius ſucceſſit: ut Regum iam nomenclatura tantùm ſit, omni ui dominandi in Magiſtris equitum ſita. Ad id faſtigium G
conſcenderãt, Regibus ſocordiæ luxurięq; ſe mancipantibus, ac illa magni Clodouei indole exoleſcente. Quantùmque maiores gloria, & finium propagatione ducebantur, tantum hi remiſſione curarum, & uoluptatum illecebris fœlicitatem metiebantur. Calendis tantùm Maii in publicum prodibant, copiam ſui facientes: muneraq; uiciſſim & accipiebant, & dabant, nullo alio publico, uirorúmue munere functi. Cõtrà Magiſtri equitum, Imperatorum Regúmque legationes audire, reſponſa reddere, fœdera icere, pacis, belli, legum, inſtitutorum arbitri moderatoréſque. Quantóque magis illi ſummam rerum ab ſe ut grauem moleſtámque reiiciebant, tanto maius hi H
ſuum ius, incrementáque uirium authoritatíſque ampliora faciebant. ac, ut „ animus mortalium inexplebilis eſt præſentis fortunæ muneribus, ſemperq; „ ad ulteriora contendit: ab exiguis initiis Magiſtri equitum profecti, ut qui Magiſtri aulæ uocitati fuiſſent, nouas ſemper ſibi uires parientes, ad ſumma paulatim enitebantur: & Regibus deſidibus, quò cupiditas feret, euadent: quòd etiam ut Reges exortam ſemel licentiam frenare in animum induxiſſent, iam ſui non potentes, uix inhibere potuiſſent coalitas uetuſtate, atque „ ideo uelut legitimas uires Ducum ſuorum. Adeò ſummis Imperiis nihil ne„ gligendum eſt, audaciáque antè quàm radices agat, in ipſo exortu uindican„ da: quãdò cum inueterarit, uelut iure ſuo ſæuit: nec euertitur niſi magna ſua I
„ continentiúmque ruina, ſæpeq; oppreſſis ipſis uindicibus. Hæc magnis Re„ gnis Imperiiſq; ſint documenta: fruſtráque conſcriptio eſſet, & memoria re„ rum, niſi eam ſequerentur regnandi præcepta, ſuæq; cuique reipublicæ Re„ giæ'ue exempla frugifera. Pipinus quidẽ ita paci Francię conſulebat, ut ſibi poſteriſque proſpiceret. iiſq; tantum opum circundedit, ut uiã ſibi ad Regnum facturi ſint. Religioni initio deditus, Rabodum Friſiorũ Ducem prętio uicit, falſorum Deorum ueneratorem: coëgitq; ut reciperet Clementem uirum ſanctiſſimum, concionantémque de CHRISTO ipſe populareſq; K
audirent, ab Sergio Pont. maxi. Epiſcopum illi genti datum. Parte multitudinis religionem noſtram profeſſa, Rex proceréſque in peruicacia manſere. Eius filiam Theodoſindam noſtram factam Grimoaldus legitimorũ Pipini filiorum minor uxorem duxit. Lambertum uirum ſanctum Traiectenſium Epiſcopum ab Ebroino uirtutum hoſte ſede pulſum, & in cœnobium uelut portum tranquillitatemq; profectum, in priſtinum locum reſtituit Pipinus, & domeſticis curis repetitis, in Drogonis Campanorum Ducis defuncti locum Theobaldum eius filium ſuffecit. Mox Nordeberto mortuo

Ann. 694 · Ann. 698. · Ann. 716.

A Grimoaldum Regiæ aulæ præfecit. Omnibus rebus lætis diuturnitas fœlicitatis, ut aſſolet, libidinem negligentiámque numinis importauit. Et patri & filio pellices magis cordi quàm uxores erant. Pipinus ſpreta Plectrude coniuge Alpaidem colebat. id auſum culpare Lambertum Dodo pellicis frater interemit. Quod parricidium continuò manifeſta numinis ira, pœnáque atrox inſecuta eſt. Ille enim tineis toto corpore repentè ſcaturientibus, fœdo odore cruciatúque uexatus, in Moſam per furorem rabiémque ſe præcipitē dedit, Lamberto iam eniteſcente multis diuinitatis ſignis. Pro aris eius nomini iam dicatis Grimoaldus occiditur à Rangario immiſſu Rabodi pelli-
B catui generi Alpaidis infeſti. Obiit Pipinus ſeptimo & uiceſimo Magiſterii ſui anno, cum iam inſtituiſſet Auſtraſianorum Ducem Carolum à uiribus Martiis cognomēto Martellum, ex Alpaide procreatum. Plectrudis Theobaldi Magiſtri equitum adhuc adoleſcētis ex Drogone nepotis opibus ſubnixa, & memoria mariti freta, non minus in aula Regis quàm in Auſtraſia poterat: & Carolum, ne Auſtraſianā rem capeſſere poſſet, per factionis ſuæ uiros in cuſtodiam tradit. Et tota Gallia dicto audiens fœminæ erat: ac ne quid poſteris exempli ad cauendum deforet, aulæ proceres (nam nutus Regis nullas uires habebat) factionibus nouis diſtringebantur: alii Theobaldo,
C alii Ramanfredo alterius factionis principi aderant: rupto ſemel obſequio nemine à partibus integro, in communéue conſulente: nec, quemadmodum antea, Francicum nomen cum Auſtraſiano, ſed Franci in Francos ferrū ſtringebant. Ab aulæ altercatione rixáque in aciem iuſtam deſcenſum. Ad ſyluā Cociam pugnatum cruento Marte. Theobaldus multis ſuorum millibus deſideratis effugit. Scriptores neque hoc neque aliis præliis numerum, neque pugnantium, neque cadentium, neque artes bellicas tradunt. Sed etiam hoſtis adeò non incruentam uictoriam tulit, ut uti continuò uictoria, & uictos conficere non poſſet. Sumpta neceſſaria quiete, per Carbonariam ſyluam,
D quæ ipſa Cociáque Arduennæ partes ſunt, ducto exercitu, non prius quàm ad Moſam fluuium populandi finem fecere. Mortuo etiā Dagoberto Rege CHILPERICVS Rex à uictoribus ſalutatur, quem Auſtraſiani dictitabant Danielem uocitatum monachum in cœnobio adoleſcētiam egiſſe. ab hoc Ramanfredus Magiſter equitum dictus, cum Rabodo Friſiorum Rege fœdus icit, ut ille ſuis copiis ea parte Auſtraſianos premeret, ipſe à Fräcia inſtaret. Aduerſus hos hoſtes opus erat ſummo Duce, quē & caſus præbuit. Martellus è cuſtodia Plectrudis elapſus, aduenientibus utrinque hoſtibus iuuentutem armat, priúſque Rabodum adortus, ab eo fuſus fugatúſque,
E nihil territus, quòd in ipſis rerum uelut auſpicādarum primordiis offendiſſet, quod reliquarum copiarum erat, in tutum recepit: nec Chilperico Ramanfredóque Auſtraſiæ agros urentibus, poteſtatem pugnæ æquo loco fecit. Plectrudis à mœnibus Coloniæ urbis, ut domum redirent, finémque populādi facerent, dato certo pondere auri peruicit. Dum incompoſiti per negligentiam ſe recipiunt, ac uelut in pacato iter faciūt, in finibus Samarobrinenſium magna parte armorum auríque exuuntur, Carolo præparatis inſidiis irruente. Ita recepto animo Martelli miles aperto Marte, ueráque uirtute in Tricaſſibus Chilpericum Ramanfredúmque magna clade caſtigat:

Chilpericus II. *anno* 722.

D

Coloniámque regreſſus, cum à Plectrude mœnibus non reciperetur: euo- F
catis ciuibus perſuaſit, ut portas uictori ſibi aperirent. Receptus nihil aliud
quàm cum Plectrude uerbis diſceptauir. Hoſtes,cum in Friſiis plus ferociæ
quàm conſtantiæ cernerent,Eudonem Aquitaniæ Ducem in ſocietaté con
ſiliorum armorúmque & fortunæ adſciſcunt:quandoquidem Aqnitania in
tot motibus Franciæ,tantáque de Magiſterio equitū concertatione,non in-
digniorem ſe Auſtraſia exiſtimabat,quæ & ipſa ſuum belli Ducem haberet.
Aquitanus ab Auſtraſiano ſignis in Campania collatis uictus, ne domū nul
lo operæprecio rediret,deſerto Ramáfredo Chilpericum Regem cum Ga-
za ſecum in ſuperiorem Aquitaniam ducit.Chilpericum per fœciales res re- G
petenti Martello reddidit cum parte Gazæ,reliquo auro & pace contentus.
Chilpericus quinque annis Regium nomen obtinuit, ſiue uera Clodouei
magni ſoboles,ſiue falſa.Tantum ualet in bello certamen animorum; & o-
mnium rerum,præterquam uincendi,diſcrimen ſublatum. Quod ſatis cō-
Theodo- ſtat,THEODORICVS Dagoberti filius Rex ſalutatur, & ipſe in cœ-
ricus II. nobio tonſus an intonſus educatus,cognomento Cala.Ramanfredus undi-
ann. 727. que ſalutem quærens, Lutetiam, inde Aurelianum, ad poſtremum Andes,
ſemper premente hoſte cum petiuiſſet,cætera ſpe deſtituente, ſe fidei Mar-
telli commiſit:uenia,Andibúſque,ne omnino priuatam degeret uitam, do- H
natus. Tantùm coacto Franciæ uniuerſæ concilio,ei Magiſterium equitum,
quod nec conſenſu gentis,ne à iuſto Rege creatus diceretur, ei abrogatur.
Martellus gloriæ ſuæ augendæ, opibusq; Francorum tutandis intentus, Sa-
xones arma parantes,finitimóſque ſolicitantes, antequam plus belli exori-
retur,ad ſanitatem officiúmque redire coëgit.Hæc ad octauum à Pipini obi-
tu annum geſta. Interea Plectrudis cum Sonichilde nepte ad Danubii acco-
las ſe contulerat.Etenim cum initio ſpes ei fuiſſet, Martellum ancipiti for-
tunę nouíſque ſemper caſibus caput ultro obiicientem,breui periturum,ubi
fœlicitatem cum uirtute certantem uidit,tunc ut indomitarum gentium ar- I
ma longinqua in eum concitaret, illas circumibat, deplorabâtque ſe iuſtam
Pipini uxorem, Sonichildémque iuſtam neptem notho Pipini prædæ eſſe.
Terrebat etiam, cauerent ſibi communíque libertati à iuuene ſibi armis o-
mnia uendicante.Eam cum exercitu expedito inſecutus,pacémque perpe-
tuam amicitiámque genti pollicitus, ut concitatrix faxq; belli ſibi florentiſ-
ſimo Duci dederetur effecit, cum cauſſam belli nullam ſuam haberent. In-
terea illud bellum funeſtum perpetuúmque futurum ratus Eudo,multa ho-
ſtilia in Francos auſus eſt.Celerius omniū opinione reuerſus Martellus,pri-
mùm omnium conuentum uniuerſæ Franciæ rurſus habuit: ab eóque non K
Magiſter equitum,ſed altiore faſtigio Princeps Francorū ſalutatus eſt.Ita ad
unum Martellū ſumma rerum delata eſt,perſpicuo exemplo,quantum quiſ-
que opibus ualet,tantum & iuris ſibi arrogare.

LIBER

A LIBER SECVNDVS.

CAROLVS Martellus Fräcorum Princeps noua nominis nobilitate inclytus, Aquitanicum bellum ſuſcepit. Eudo Aquitaniæ Dux ſuis uiribus diffiſus, ad extremam ſpem deſcendit, Saracenosq; inexpertá adhuc armis Francorum gentem, cum qua nulla ſpes pacis ſocietatisq; eſſe Francis poſſet, ex Hiſpania ex-
B cit. Saraceni enim Aegypto potiti, ac nobiliſſimis opulentiſſimisq; Oriëtis regionibus ad ſectam ſuam adductis, Africam ſæpe tentarũt uariis conatibus, modò uictores, modò uicti. Abimelechi Regis ductu etiam Cyrenaica regione occupata, mediam in Africam progreſſi, Carthaginem Magnam cepere, euerteréque. A Iohanne Præfecto Prætorii Africæ procul exacti, copias maiores ualidioresq; parabant. Aduerſus quem conatũ Iohannes ſupplementum à Leontio Cæſare petiturus, Conſtantinopolin nauigat anno ſalutis circitèr ſeptingẽteſimo. Relictus in Africa exercitus, tædio lon
C gioris moræ feſſus, tumultu exorto Apſimarum cognométo Tyberium, ciuem Conſtantinopolitanum, primò Ducem creat, deinde Cæſarem ſalutatũ Conſtantinopolin ad res capeſſendas contra Leontium träſportare milites iubet. Inſecutis apud Græcos bellis ciuilibus, Saraceni uacuã Africæ poſſeſſionem nacti, Numidiam quoque, Tingitaniamq; ac Mauritaniam occupauere, oceanum Atläticum, & terrarum finem, opum ſuarum terminum ſtatuentes. Vt uerò aliquot pòſt annis in alium orbem Europámque traiicerent, ampliorem ſemper præſenti fortunam tentantes, author extitit Iulianus Comes Viſigotthus, qui ira ſtupratæ ab Rhodorico Rege ſuo uxoris,
D Saracenos euocatos nauibus per fretum Herculeum traduxit. Dura prælia & cruentiſſima facta. Omnis Viſigotthorum nobilitas, Rhodoricusq; Rex cecidit, tota Hiſpania in ditionem Saracenorum uenit, præter Aſtures & Cantabros, qui mortalium ultimi in Romanorum ditionem uenerãt, & nouiſſimi ab eis defecerant: & cum Viſigotthi Hiſpanis iura darent, nunquam imperatum fecere, ſuis ſemper legibus uſi. Poſſeſſa Hiſpania, barbari orbis terrarum imperium ſpe complectebantur, domitores Oriẽtis, Africæ domini, Hiſpaniarum uictores. ecquem mortalium contraire auſurum? quæ Regna uim latura? Ipſo nominis fulgure reliquum mortalium genus perculſu-
E ros. Decimo à uictis Hiſpaniis anno, qui fuit ſalutis ſeptingenteſimus triceſimus, ultro uenturi, accitu Eudonis uelut fœlici omine in Aquitaniam ad uberiores ſedes magna pars cum coniugibus ac liberis deſcenderunt, migrantium modo, ductu Regis Abderamæ ad quadringenta mortalium millia uelut explorata uictoria. Saracenorũ autem nomen iam non gentis erat, ſed ſectæ, quæ maximam orbis terrarum partem teneret, initiis nimis lætis, atque ideo impotenti ſui fiducia, ſuperbaq; noſtri contemptione. Aduerſus tantum terrorem belli non demiſit animum Francia. Martellus nihil trepide temeréue egit: ſed forti animo, ſummóque conſilio omnia adminiſtrans,

circunſpiciénſque, primum omnium delectum tota Francia habuit. omnis F
præcipuè nobilitas in armis erat. Miſit etiam ad Aquitanum Eudonem,qui
admonerent quantum in ſe ſuóſque ac numen ſceleris cóſciſceret: ſatius eſ-
ſe reconciliationem gratiæ fieri,ſimultatúmque memoriá patriæ Galliæ re-
ligioniq; condonare,quàm ſecum cuncta in omne tempus euerſum ire. His
motus Eudo,& quòd quos Barbaros Aquitaniæ uindices ſperarat, hoſtès
experiebatur,Burdegalámque dirutis templis euaſtaſſent,clandeſtinum fœ-
dus cum Franco icit,fidémque dat, communi ſaluti ſe non defuturum. Iam
Barbari Vaſconiam emenſi,Engoliſmenſium,Santonum, Pictonúmque fi-
nes omni clade belli euaſtabant, regionem uberrimam, opulentámque,&, G
quæ erat incolentium ſanctitas,templis auro excultis ac refertis ditiſſimam:
ſacrilega cupiditate ædes ſacras ſpoliauere, odio religionis euertêre. Turo-
nes ciuitatem finitimam,diuíque Martini opimo Fano nobilem petebát, &
quòd trans Ligerim eſt,Aquitaniæ tunc contributam. Martelli conatus erat
ipſam Franciam incolumem ab auaritia ferróque Barbarorum præſtare: &
quia utique bellandum erat, in Aquitania Eudonis Ducatu res gerere, ut à
quo tempeſtas illa orta erat,in eum procella & belli mala uerterent, coge-
retúrque Eudo recés occultumq; fœdus ſanctè colere, & popularium ani-
mos reſpicere,quibus illius cauſſa nefaria inuiſa erat. Tranſmiſſo igitur Li- H
geri,ante urbem Turones caſtra poſuit:& ipſi ciues excellentem fidem,reli-
gionem,uirtutémque præſtitere,læti quòd propugnatricé urbis Fanorumq;
Frácicam pubem in armis cernerét. & Martello fluuius in duas maximas in
bello res uſui futurus erat, & ad commeatus ſubuehendos, & ad prælii op-
portunitatem,ut uelut pro munimento obiectus hoſti arceret eum ne mul-
titudine ſuperante circuire ea parte poſſet. Nec antè inde mouit,quàm quæ
ei cum Eudone fieri conuenerat,parata eſſe exploratum habuit. Tunc pau-
lo propius hoſtem iam in propinquo omnia euaſtanté caſtra poſuit,copiam
pugnandi facturus: & antequá in aciem educeret,talem orationem habuit: I
» LAETOR milites incidiſſe tempus,quo nullo noſtro periculo ingenté
» gloriam parare,& patriam tutando,orbis terrarum defenſores, & numinis
» uindices à genere humano uocitari poſſimus. Gens in quam pugnaturi ſu-
» mus,ſola multitudine freta in campum deſcendit, quaſi ipſo conſpectu de-
» bellatura. Cæterùm ſi non numero, qui nimius rei militari obeſt,ſed pecto-
» re dextráque uirtutem metiemur, non uanum pectoris mei augurium cer-
» tam ſibi uobíſque uictoriam ſpondentis ſentietis. Ruunt ultro in ferrum ſpe
» obruendi aciem hoſtium. quòd ſi primorum ſe morti deuouentium perti-
» naci ſtrage cæcum reliquorum impetum cohibueris, uelut muta pecora tru K
» cidantur,ut citius cæde quàm certamine laſſitudo ſatietáſque ſubeat. Nullá
» regionem niſi uel domeſticis malis ruétem, uel externis bellis exangué oc-
» cupauere. Et núc ita proditos à ſuis Viſigotthos ſuperauere,ut ab Aſturibus
» Cantabríſque pulſi in nos ferantur,tanquam Aſturibus Cantabriſq; uirtute
» bellica religioneq; cedamus, & certiores tutioreſq; ſedes ſibi cóiugibúſque
» ac liberis inter nos quàm apud illos habituri ſint: cæci cupiditate prædæ,la-
» trociniis, non iuſto bello uictitantes. Nec quòd ingenti numero uagentur,
» Duceſq; & caſtra & ſigna habeát,idcirco minus prædones. Quæ illis cauſſa
belli,

A belli,quæ ira,niſi ut templa diripiāt,humanum genus deleant? In eunuchos
aut ſeruos Orientis Regum pugnare ſoliti, in Francia uiros armatosq́; nos
ſentient:non congreſſuri,niſi,quæ maxima omnium pœna exigitur,mentē
illis Deus optimus maximus abſtuliſſet, ut tot nefaria ſcelera ſuo ſuorumq́;
ſanguine luerent,& numen à nobis ſtaret. Eſt quoque occultum in eos telū
paratum,quod nūc ſileri ſatius ſit. In ipſa dimicatione cognoſcetis me nihil
ad uictoriam reliqui feciſſe. Tantùm pleni humana diuináque ſpe in certa-
mē procedite,memores patriæ,quæ etiam antequam Chriſtiana efficeretur,
nunquam Chriſtiani nominis hoſtis extitit:quod neſcio an ulli alii gēti uſu
B uenerit:& ſemel ueram pietatē profeſſa, nullum hæreſis monſtrum genuit,
& quæ prima omnium pro religione non uotis tantùm, ſanctitateq́;, ſed ar-
mis,exercitu,periculoq́; capitis ſui cum CHRISTI hoſtibus ſigna cōtu-
lit,Arrianorumq́; potentiſſimum ac ferociſſimū Regem in acie occidit,exē-
plúmque pietatis uirtute tuendæ mortalibus princeps præbuit:ut quicquid
deinde ſanctæ æmulationis apud exteras gētes extitit,id omne illi uni acce-
ptum ferri conueniat. Et cum aliæ nationes documenta à maioribus noſtris
ac uelut præcepta piorum bellorū petierint: ea ut domeſtica & ingenita, &
quæ euelli inſita non queant,nunc nobis uendicanda & promenda ſunt ad-
C uerſus hos hoſtes,qui ab ultimis terrarum oris in Franciam acerrimam reli-
gionis propugnatricem irrumpunt: nec conatibus ſuis quicquam proſperè
ceſſurum incolumi Francico nomine arbitrātur: & in quam nondum paca-
ta Hiſpania,cum coniugibus liberiſque,& imbelli alia multitudine genera-
tim commigrant. Nobis igitur,quanuis explorata uirtuti de turba colluuio-
neq́; latronum ſacrilegorúmque uictoria, neceſſe eſt uiris fortibus eſſe,me-
miniſſeq́; quibus parentibus,& in quam gentium de nobis ſpem orti ſimus:
& quænā terra nos genuerit,exceperit,aluerit,armarit. Nullus eſt nobis re-
ceptus. aut quam dedit nobis natale ſolum,uita,illi reddenda: aut qui maio-
D ribus de impietate triumphatoribus nati ſumus, id quod futurum eſt, uincē-
dum:nec pacis ſpes cum his belluis concipienda: cruor hauriendus,& cæde
campi ſternendi. Hæc inter ſuos Frācus. Barbari uerò ab Rege ſuo pugnā
poſcebant,ſi differrentur,iniuſſu præliaturi. Nec Abderama Rex trahere ul-
terius tempus poterat,commeatibus iam deficiētibus tantæ multitudini, &
omnibus circà euaſtatis. Lætus igitur apud ſuos cupiditate pugnæ ardentes
ita exorſus eſt: Veſtra, milites, alacritas nullam poſtulat orationem: hoſtium
uerò mens male ſana facit ut pauca dicenda ſint. Dimidiam Galliæ partē,no
ſtram effecimus. Eadem Gallia quæ ſe uniuerſa tutari rebus ſuis integris illi-
E batisq́; non potuit,nunc imminuta ſemianimisq́; uideri uult id ualere,quod
florēs uigensq́; ſe poſſe diffidebat. & qui Galli Imperio populi Romani per
tot ſecula inuiti paruere, nobis illius uictoribus, ac propè euerſoribus obſi-
ſtere conātur: flumine Ligeri freti aduerſus nos,qui maria domuimus, Rho-
dum cepimus,Siciliā ſpoliauimus,diuerſiſſima freta,Herculis,Helleſpontiq́;
traiecimus. Sed breuitate fugæ, propinquitatéque urbis Turonum aliquid
audent. Cum uerò ſingulos ſe cum denis pugnaturos uidebūt, qui uix deni
ſingulis tot gentium uictoribus pares eſſent: tunc quam ſpe præceperunt fu
gam capeſſent,nec latebris clauſtriſque urbis tuti à nobis,qui Carthaginem

» magnam,qui tot urbes arcéſque tam inuictas inexpugnabileſq; cepերimus. F
» Quam igitur nūc uideo in uobis alacritatem,& certam uictoriæ ſpem, eam
» in aciem ferte, freti uirtute fœlicitatéque ueſtra, & fortuna fatíſque Sarace-
» ni nominis,ac gloria parētūm,memoréſque,non pro laude tantùm, de Im-
» perióque nos dimicaturos:ſed cum tam procul à domo,tanto terrarum tra-
» ctu diſiuncti,maríque diuiſi cum coniugibus ac liberis abſimus,ad uirtutem
» etiam neceſſitatem uincēdi acceſſiſſe. Secundum concionē in aciem quicquid roboris in exercitu erat, educit:reliquos caſtra impedimentaq;,ac turbam ſexúmque & ætatem imbellem tutari iubet. Signa in campos patentes efferuntur.Seqnuntur pedites equiteſq;,noua hominum facies, pars camelis G inſidentes prælongis enſibus rectíſque utētes, pars ſagittis, auerſo in ueram aut ſimulatam fugam cum opus eſſet,equo, certiſſime hoſtem figentes, pars infrenatos equos uirga regētes.Peditum alii cum iaculis,alii fundis, alii falcatis etiam enſibus in aciem proceſſerant. Veſtes permulti in morem patriū aduerſus ictus hoſtium confectas induerant,faciles ſuccinctu, faciles demiſſu.Maxima pars haſtilia acutiſſimo ferro præfixa,uexillúmque ad terrorem uentilantia ferentes,certamen iritabant,aut ardore ſolis ora membraq; torridi ac peruſti, aut promiſſa barba, capitéque linteis turrito: monſtra Francis ea cernere inſolitis,ac in omnem feritatem ad terrorem hoſti iniiciendū H compoſiti,in pugnam prodiere,nlulatu tympaníſque fragorem cæli imitantes,obſtinati uel uincere,uel emori alieno cælo,ubi nulla fuga,nullum receptaculum,nulla niſi in dextera ſpes: ut feræ tetræ,diræq; belluæ dimicaturi. Nec terrores minæq; cæleſtes deerant. Beda illa ætate Sacerdos uenerabi-
» lis,his propè totidémque uerbis ſcribit· Sub quod tempus grauiſſima Sa-
» racenorum lues Gallias uaſtabat,bis ſeptenis diebus Cometę duo fulſere:al-
» ter Solem matutinus antecedens: alter ueſpertinus ſubſequens, face ignea
» Aquilonem ſpectantes. Francus primum omnium caſtra incendit, & ne ſui ea reſpicere ad fugam poſſent,& ut eo, quod cōuenerat,ſigno Eudo iam I propinquus iter acceleraret.Inſtruit deinde aciē. Equitibus Martellus præfuit:Pedites Childebrandus Martini filius regebat. Præceptum datum, ne quis extra ordinem pugnaret,ab ſignis nemo dilaberetur: & à tergo poſiti erant,qui, ſiquis retrocederet, ferro in hoſtem redigerent. Martellus & ita præconium circummiſit, & ipſe à quibus exaudiri in extendēte iam ſe acie poterat,pronunciauit iuſſu ſuo clauſas eſſe Turonum portas,nec eas niſi uictorem recepturas,hinc Ligerim,illinc hoſtes clandere. nullam ſpem niſi in uictoria ponerent: nullam alteram Galliam, nullam aliam patriam reſpicerent,quam uel ipſi tutarentur,uel qua ſe tegerent:in hac, quæ una foret, uel K cadendum,uel illo die uincendum. Peditatus omnis in frontem inſtructus, ſed frequentibus introrſus ordinibus.ab his pugna ingētibus animis cœpit. Pedites hoſtium & ipſi egregiè initio pugnabāt: media deinde eorum acies ſenſim pedem conſilio referebat cornibus ſtantibus, ſi inferētibus ſe in uacuum deſertúmque locum Francis,rumpere aciem,& diſtrahere iunctos,& intercludere poſſent. Simul equitatus Saracenus à cornibus ſe effudit: nec defuit Martellus ſuos cohortatus, ne uanis rerum ſimulacris præſtigiiſque mouerentur. Camelos uaſtis corporibus,iumēta uerius eſſe quàm bellicum animans,

A animans,& hoſtium equos latrociniis quàm prælio aptiores. Dextrum cornu ipſe promouet,ſiniſtro egregiis Ducibus tradito, promouerique pariter iuſſo. Nec uim Francici equitatus Saracenus eques ferebat: ſed refugiebat,ſi inſequentem hoſtem ludificando, diſſipare ordines turmáſque poſſet. Vbi uerò temeritati nihil committi uidit,redeundo in pugnam, circumuolitandóque,tempus terebat: & mobilitate quidem equorum,artéque regendi eos Barbari præſtabant. Cum ſuperior uirtute haud ambiguè Francus eſſet,tunc à dextro cornu circumire,ut & à tergo adorirentur,cœpere. Nec æquare ſigna hoſtium extendendis turmis Martellus poterat: & Barbari quod uiri-
B bus deerat,aſtu numeróque explebant: & qui eorum in caſtris remanſerant, oculis animóque uerſi in certaminis ſpectaculum,ut quæq; in parte lætę triſtíſue rei aliquid ſuis accidebat,ita animo afficiebantur,ſuam ſalutem in pugnantium fortuna dextráque poſitam rati. Nec uocis modò exhortatione acclamationéque ſuos iuuabant,ſed ueluti pars dimicantium,ac quid è re foret admonentium,eſſent, corpore uariè nitentes, mente etiam aberant. Ita in hanc aciem uerſa animo caſtra repentè Eudo cum expeditis aduolans,ab auerſa à prælio parte adortus,prius penè cepit,quàm aduentus eius ab hoſte cognoſceretur. Mox cædes promiſcuè uirorum fœminarúmque fieri cœ-
C pta,& ad captorum caſtrorum,cædíſque clamorem ſublatum, fortuna iuſto Marte dimicantium mutata eſt. Martellus inter ſuos exclamat, Hoc illud eſſe quod per ambages iecerat, perplexéque prædixerat, occultum in hoſtem telum, Eudonem reſpexiſſe nomen Francorum ; opem ſalutémque dubiis rebus attuliſſe,& quæ intuliſſet uulnera, ſanare. Tunc Franci ueluti recentes,diuináque ope adiuti,clamorem renouant, impetum uelut torrentis faciunt,gradu hoſtem mouent: & Eudo edita in caſtris ingenti cæde, à tergo pugnantes adoritur. Fuga haud dubia fieri. Equorum pernicitas paucis ſaluti fuit. Peditum ſtrages maior. Ad trecenta ſeptuagintaquinque millia Bar-
D barorum cecidere. Francorum mille quingenti deſiderati, pauci quidem, & minor quàm pro tanta uictoria numerus: ſed hi factis ſanguinéque nobiliſſimi. & perpauci integri à uulneribus diſceſſere. Saracenorum quoque calamitas multitudine militũ,& ſplendore Ducum occiſorum,neſcio an omniũ ſeculorum memoriam ſuperarit. Rex Abderama inter coaceruatos corporum tumulos repertus eſt,& omnes propè proceres ruina ſuorum ſuperfuſa occubuere. Ne ab impubere quidem ætate temperatum. Perpaucæ mulieres captis caſtris ſuperfuere. Earum animus tolerando in fuga trepida malo fuit: nec ulla ferè in poteſtatem uiua uenir, uiris uel morte, uel perpeſſione
E aduerſarum rerum ſociatæ. Secundum pugnam,lectaq; ſpolia,facta inter milites Ducéſque gratulatione,pleni cadaueribus campi conſpiciebãtur. Strages omnia tenebat. Arma,tela,corpora quædã adhuc ſpirãtia,ut quem cuiq; caſus,cõſiliúmue,aut animus metúſue miſcuerat, diſſociarãtue,partim accumulata, partim diſpalata. Trunci artus, perfoſſa ferro pectora, terga,latera uulneribus lacera,uiſcera diſiecta, quidã integri ictu clauarum uel in mortẽ ſopiti,uel animam agentes cernebãtur. Tellus cruore atra,& nudatis corporibus ipſa longè latéque,& quoad metiri oculis poterant,contecta. Poſt ueſani Martis furorem,cælum mutum,dirum ſpectaculum,inhumana uaſtitas,

ac,ſi in alio contigiſſet hoſte, uictori etiam miſeranda. Hic dies glorioſiſſimus Francis illuxit,celebratáque eſt in reliquis Chriſtianis Imperiis lætitia, quòd deuicta Hiſpania, Barbari reliquæ Europæ domádæ conatus à Francia tentanda auſpicati fuiſſent. Qua laudis dulcedine ſemel guſtata,Martellus alterum bellum pro religione geſſit. Friſii nondum publicè conſentientibúſque omnes animis Chriſtianam pietatem profitebantur. Eos terreſtri bello è continenti pulſos Francus,inſulis etiam Rheni, quibus ſe tegebant, claſſe expugnatis,deditionem facere coëgit,ac euerſis Deorũ ædibus famulos CHRISTI de religione publicè concionaturos deintegro recipere, audiréque. Tuta erat ea parte pietas,uel ſanatis uel domitis Rheni accolis: cum alia parte Viſigotthicum bellum, quod extinctum maiorum memoria credebatur,renatum eſt,altero bello Saraceno cumulatũ. Eudonis fato functi Ducatum Franci Imperio ſuo adiecerant. Eius filii Hunnoldus & Vaiſarus Narbonenſem Prouinciam ſolicitâtes,in primis eos Viſigotthorum populos,qui antè Gotthicani,nunc Ocitani uocitantur,à Francis ſæpe uictos, nondum perdomitos,perpulere ut Francicum bellum capeſſerent: non defuturos ſocios,qui Francos armis opprimerent. Affuere Gallicis Viſigotthis Sueuorum,Alanorum,Vandalorúmque reliquiæ,ſoboléſque, quorum maiores Stilicone ſolicitante tot antè ætatibus Galliam euaſtarant, atque inde in Hiſpaniam irruperant,easq́; ſibi ac liberis ſedes occuparát. Vandali etiam maiora auſi in Africam tranſmiſerát,regnarantq́; ad Iuſtinianum uſque Auguſtum. A Belliſario deuicti,opes amiſere,à perſuaſione Arriana non defecere. Pars Hiſpaniæ nobiliſſima Vandaloſia nuncupatur. Portugalliam,quæ Luſitania fuerat,à recipienda claſſe Gallorum dictam ferunt: ſed à Gallecis, non Gallis,nomen natum,ut uoce paulo remotius, ita regione multo propius ſit. Cathaloniam certiore fide pro Gotthalania dictam prędicant:quòd ibi poſt multos errores Gotthi Alaniq́; cõnubio,& inde cognatione,& nomine & domicilio miſti conſederunt. Conſtat,qui Arrianorum in Hiſpania reliqui Galliaq́; erant,eos in Francos coniuraſſe: iunctisq́; copiis conſultaſſe inter ſe,qua ratione bellum ineundum gerendúmque ſit. Non dubium erat quin Saraceni ad delendam ignominiam, pœnáſque expetẽdas, in Galliam rurſus deſcẽſuri eſſent. Auerio Philoſophus Saracenus dum Ethica Ariſtotelis enarrat, literis tradit. Antè igitur q̃ gloria eorum fieret, debellandum eſſe:ſatis uirtutis,ſatis copiarum apud ipſos eſſe. Trãſmiſſo Rhodano,terrorem belli circunferunt:quicquid in fide Francorum erat,diripiunt,diruunt, incendunt:non uiris,non mulieribus,non pueris, nõ ſenibus parcere,cædẽ noſtrorum opimam & acceptiſſimam numini uictimam arbitrati:in templa auro ornamentisq́; nudanda,& ſolo æquanda,uis auaritiaq́; ſæuiebat. Allobroges præcipuè eam procellã ſenſere. Vienna ægrè defenſa eſt. Cætera circà fœdata,nudumq́;,uel ruinis cumulatũ ſolum. Vbi materia ibi debacchãdi deerat,nec feſſi nec ſatiati cis Rhodanũ regreſſi interiorem Galliam petere audent:adeò in dies augeſcente rabie,ut metu Lugdunenſium animi labare Frãco uiderẽtur. Plus animi uiriumq́; Senonibus fuit, qui non contemnendam Viſigotthorum manum illuc uſque progreſſam,agrosq́; urẽtem,ductu Epiſcopi ciuitatis repentina eruptione fuderunt fugauerũtq́;, quoſdam etiã nobiliſſimos

A nobiliſſimos à ſuis intercluſos occiderunt. Sed ſic quoque omnem propè Burgundiam euaſtarunt hoſtes, antequam Martellus iuſto cum exercitu occurrere poſſet. Tunc quoque Viſigotthus ſolitudine uaſtitatéque Fráco relicta, Allobroges repetit, ac ſi quid integri à priore populatione reliquum erat, excidit, ſpatio dato dum Martellus auxilia ſociorum opperitur. Princeps amicorum erat Luitprandus Longobardorum Rex, nō magis Regno quàm conſilio artéque bellica nobilis: & paulo antè Martellus filium Pipinum Regiæ indolis adoleſcentem in Italiam miſerat, adductus cupiditate ſummæ neceſſitudinis per filium cum Longobardo contrahendæ. Iuuenem B Rex ille magnificentiſſimè exceptum coluit, paternámque animi indulgétiam religionémque ſibi in eo conſtituit, capillo eius (quem morem fuiſſe Paulus Diaconus eſt author) ſucciſo: qua ex re Luitprandus Pipinum filium ſanctè ſalutauit, ac ab eo pater uiciſſim reſalutatus eſt. Et tunc Longobardus ualida auxilia ipſe in Galliam duxit, & charitate Francici nominis, & odio impietatis. Lanfredus quoque Alemanorum nobiliſſimus, ſimul & Odillo Bauarorum Dux, cum popularium uterque manu aduenere. Iam enim cum omni Barbaria bellandum Francis uidebatur, quòd ad famam uſtæ à Viſigotthis Galliæ, Saraceni denuo ex Hiſpania mouerant, nihil improuidè temeréue acturi: nec, ut prius, ſexu ætatéue imbelli armatis intermiſta, ſed flos C iuuentutis, militúmque robur, ut uirum à uiro lectos diceres. Terreſtres, naualesq; copiæ inſtructę. Cómeatui proſpectum. Obſidibus quoque utrinque cautum, ne Gotthi Eudonis exemplo amicitia ſocietatéque decedere poſſent: néue Saraceni in Arriana Viſigotthorum templa ſacrilegio ruiníſue, aut in liberos cóiugéſque libidine uel ferro aut alia indignitate odium diſſentientis religionis explerent. Bellum ſumma fide, concordiáque parabát. Mauricius prouinciæ Maſſilienſis Comes Athinum Saracenorum Regem noctu Auenionem ignaris oppidanis introduxit. Duæ uelut arces belli delectæ ſunt à Barbaris, Auenio, & Narbo. Childebrandus à Martel- D lo præmiſſus cum ualidis copiis ad cognoſcendum quid animi Barbarus haberet, quídue conſilii cepiſſet, qua ratione bello inſiſteret, iuſſus, ſi uideretur, fortunam tentare. Is primo ſtatim aduentu hoſtem intra mœnia cópulit, mox iuxta urbem caſtris poſitis eum obſidebat, inexpugnabilem illá ſe defendente ratum, nec ſegniter res adminiſtrantem. opportunas oppidi partes præſidiis inſederat, portas ſtationibus firmarat, muros turréſque propugnatoribus complerat, ſuos cuique loco, rei, muneri Duces præfecerat: & ipſe cuſtodias uigiliáſque circumibat: patientia peruigilantiáque cum E humillimo quoque certabat: exemplo potius & pudore quàm uoce malóue militem ad uirtutem decúſque acuebat: conatúſque Childebrandi auſi muros tentare, irritos cruentóſque effecit, eruptionibúſque ferro & igni armatus adeò infeſta hoſti fecit caſtra prope urbem poſita, ut ea procul moueri neceſſe fuerit. Vbi uerò Martellus recepta Burgundia Lugdunenſibus iureiurando adactis cum ſociis Ducibus aduenit, copiæq; iunctæ, & quæ in rem erant, explorata ſunt, tunc non modò erúpentes intra mœnia fœdè cópelluntur, ſed caſtra in priſtinum locum promota muniuntur: & dum recés terror erat, nulla militi quiete data, omnis ſimul procella hoſti effuſa: ſublato

undique clamore, concinentibúſque ſignis mœnia oppugnant, ſcaláſque F
erigunt. Multis ſua ſibi audacia necem attulit, quòd ſaxa ingentia ad id præparata deuoluebant Barbari, quibus aut ſcalas perfringebant, aut certatim enitentes conficiebant. Nec ſagittis arceri à muris poterát, quòd præ mortis contemptu ſauciis cadentibúſque recétes ſemper ſuccedebant, & ut quæque pars maximè laborabat, eò Athinus omnia oculis luſtrans ſubſidia mittebat. Francorum tres ſummi Duces erant, Carolus Martellus, Childebrandus, & alter nomine Carolus: hi, Luitprādúſque, ac Bauarus, & Alemanus, diuiſis inter ſe partibus, timiditaté quiſque ſuorum increpantes, ignauiámque exprobrantes, ſi magis inuictum Athinum Saracenum muri unius op- G
pidi Gallici facerent, quàm quadringéta millia bellatorum, omnéſque oriétis Barbariæq; uires in Turonenſi prælio Abderamam effeciſſent, pudore parem hoſti contemptum uitæ iniecerunt: & dum pro ſe quiſque in oculis Ducum uirtutem oſtétat, furentes uelut iniecta rabie certatim pericula ſubeunt. multæ ſcalæ onere aliorum ſecundum alios ſcandentium fractæ, ruinam corporum ſtragémque edidere. Paucos pertinacia in ſummum tulit: quibus, ubi in muros euaſere, impar dimicatio aduerſus multos erat. Vbi paulatim plures facti in æquo cum hoſte loco conſtitere, ac propè in complexu res gerebatur, tunc uirtus uicit. Tunc cæſis aut deiectis propugnato- H
ribus, præſidiíſque amiſſa ſpe dilabentibus, Athinus cum proceribus, nauibus quæ inſtructæ ornatæq; in Rhodano ſtabant, exceptus, ſecundo flumine deſerebatur. Cæterorum clades ſpeciéſque uiſu fœda, apud animum alteris miſerabilis, alteris læta fuit. Dum primum ſibi quiſque conſcendédi claſſem locum inſtante hoſte petit, multi aliorum ſuper alios ruétium turba obtriti ſunt: maior pars, dum nautæ, & qui primi conſcenderant, pontes nauium, ne ſimul Francus uictor conſcenderet, retrahunt, uel in altum nauim agūt, præceps rapiditate altitudinéque fluminis interiit: alii dum adnatant, uorticibus abſorpti. Athinus in mare delatus, curſum in Hiſpaniam, unde profe- I
ctus initium belli fecerat, dirigere cœperat: mox ſatius duxit Narboné petere, urbem inuictam, opulentámq;, & mari auxiliíſque intromittendis propinquam, quámque alia Saracenorū manus inſederat: nec una urbe nequaquam pari nobilitate amiſſa, uniuerſam deponere ſpem. Iam non minori utrinque certamine oppugnabatur defendebatúrque Narbo, quàm modò Auenio: & cum adhuc exitus in dubio foret, neceſſe fuit Franco omiſſa obſidione aduerſus nouas hoſtium copias mouere caſtra. Amoreus Saracenorum Rex opem obſeſſis ferebat. Ad Illiberim ſignis collatis pugna atrox commiſſa: quòd una atque altera de Barbaris ingenti uictoria parta, hoſti K
non cedere in animum induxerat Frácus, externis etiam auxiliis ſubnixus. Primùm pari fortuna res gerebatur, Amoreo ſuos adhortante, ut uetus belli decus amiſſum uirtute recuperarent: nunc primùm æquo loco cum Francis pugnari. Rege Abderama Saracenos uictos ſuamet ipſorum turba, miſtóque muliebri ſexu & ætate imbelli militaribus uiris. Auenionem ſe incluſiſſe Athinum: nō auſum acie dimicare, obſidendum ſe præbuiſſe, qui ut alios oppugnaret aduenerat: nec nūc tergo hoſtis inſtare. Nūc primùm pugnæ uera uirtute committendæ fortunam oblatam. inuictum animum præ-

ſtarent,

A ſtarent, fortunam fortes adiuturam. Nec dictis quàm factis ferocior inter anteſignanos uerſabatur, pudoréque militem accendebat: paríque Marte pugnabatur. Vbi uerò is egregiè pugnans cecidit, haud dubia Francorum uictoria hoſtium acies inclinauit: & primò ſenſim cedebat hoſtis: deinde cū Francus motos ſemel gradu ſentiens, renouato clamore acrius ſe ui intolerabili inferret, tunc funduntur fugantúrque. nec pugna, ſed cædes erat. nulli mortalium parci. ira, furor, rabies, ſitis cruoris paſſim graſſabatur. Hoſtes quacunque re poterant ſalutem ſibi quærebant, cætera pericula præ hoſte contemnebant. Qui è media cæde euaſerant, eorum alii fluuium ingreſſi,
B dum in ulteriorem contendunt ripam, graues ornatu armíſque rapti gurgitibus periere: alii in paludes delati, uoraginibus profundóue limo hauriebantur: alii cum claſſem ſuorum in alto ſtantem uiderēt, ſalo ſe committūt. nemo effugit, inſequente hoſte in nauiculis plano alueo ad uicinalem uſum ſuperandáque æſtuariorum ſtagna ab incolis ſcitè fabricatis, deprehenſiſq; à Franco nihil tuti Barbaris reliquum faciente. Omnes internecione deleti: nullus ex prælio nuntius rerum perditarum domum rediit. Athinus Rex, ac qui cum eo Narbone obſeſſi fuerant, comperta per exploratores ſuorum fortuna, repetita claſſe, Gallia deceſſere. Martellus Longobardum ampliſſi-
C mis uerbis collaudatum, ſimul Alemanum Bauarúmque cum muneribus domum remiſit. Mauricium prouincia Maſſilienſi exuit, quæ ne prouincia Narbonenſi contineretur, prouincia Phocēſis dicebatur. Narbonem, Agathen, Nemauſum combuſſit, & Biterras Septumanorum coloniam nobilē, & à qua tota ea regio nomē nacta uideri poſſit, quæ tunc Septymania, nūc pro Gotthicana (ut edocuimus) Ocitana eſt. Altero Saraceno bello confecto, CHILDERICVS Theodorico fratri Regi defuncto ſucceſſit: & *Childericus* III. Francus à Barbaris defenſa religione, initium tutandi Pontificis Maximi fecit, fœlici ad poſteros exemplo. Luitprandus urbi Romæ infeſtus erat, *ann.* 742.
D quòd Romani proceres Thraſymūdum Ducem Spoletinum cum à ſe defeciſſet, copiis iuuiſſent. Gregorius Pontifex Maximus imminente Vrbi à Longobardis obſidione, fidem Martelli uelut acerrimi religionis defenſoris implorauit. Armis opus nō fuit. Martelli authoritati Longobardus ſuū dolorem condonauit, pace Romæ data. His tanta cum gloria rebus geſtis Martellus obiit, anno ſalutis ſeptingenteſimo primo & quadrageſimo. Sex & uiginti annis rebus Francicis præfuit. Quatuor reliquit filios, Carolomanum, Pipinum cognomine Breuem, Aegidium Rotomagenſium Archiepiſcopum, Griphonem. Carolomanus Pipinúſquè continuò in Aquitaniā
E exercitum duxere, nequid noui Hunnoldus recenti ipſorum Principatu agere moliriue poſſet. In Pictonibus paternas opes inter ſe diuiſere. Carolomano Auſtraſia Trāſrhenanæque gētes obuenere, Pipino reliqua. Cum iam Gripho minimus ſtirpis, adoleſcentia ferox, ſuadente matre Suanachilde Bauarorum Ducum ſtirpe orta, Laudunum occupaſſet, ex ea urbe maiora auſurus, ſuperuenientibus fratribus oppreſſus, in munitū Arduennæ ſyluæ oppidum nomine Nouumcaſtrum mittitur cuſtodiendus. Mira fuit fratrum quatuor diuerſitas. Cæteri opes uel ſacras uel prophanas appetebant, Carolomanus ſe Deo optimo maximo uouit. Paternis interfuerat bellis,

multa ipſe præclarè geſſerat: integra ætate, florentiſſimis rebus Regna pa- F
triámque reliquit:illo,illo ſeculo quo cœnobium lacrymis pœnitentiæ ri-
gabatur,laceratáque uoluntariis uerberibus terga mox cilicio tegebantur,
longè alio quàm Martelli inſtituto. Gloriæ ſtuduerat Martellus,mortalibus
ſe oſtentarat. Summi uiri prædicabant eum omnium Ducum Imperato-
rúmque gloriam tranſcendiſſe. Contrà, ſancti ſplendorem eius uitæ oculis
uulgi ampliſſimum,re inanem dictitabant:quæ in Saracenos impietatemq;
geſſerat, nequaquam pro dignitate accepta numini eum tuliſſe. Decumarũ
ſacrũ ius militaribus uiris attribuiſſe. adeò militibus ſuis omnia permiſiſſe,
ut dum hi magis quàm hoſtes Viſigotthi ſacra prophanáque diriperent, G
per aliquot annos Lugdunenſis Viennenſiſq; ſedes uiduæ ſuis Epiſcopis
fuerint,militaribus iniuriis altero defuncto nemine ſuffecto, altero cœno-
bii portum ingreſſo. Cum ad belli Barbarici neceſſitates, templorum auro
uteretur,ſpopondiſſe ſe, re in tranquillum reſtituta,multiplex redditurum:
poſt ditiſſimas ac glorioſiſſimas uictorias adeò fidem mutaſſe,ut ſanctos ui-
ros afflixerit, ueterum offenſarum memorem, quas ſempiterna obliuione
deleſſe uideri nolebat. Eucherium Aurelianenſium, Robertum Rhemo-
rum Epiſcopos è ſedibus eieciſſe, quòd Ramanfredo ſtuduiſſe eos diceret.
Huiuſmodi tempora erant,ut Pontificatus ſanctos uel acciperet, uel effice- H
ret. Igitur Encherio facilè tunc fides habita, id quod per quietem uidiſſe ſe
diceret,enarranti. Is enim in ſedem à Pipino reſtitutus,Fulradum ædis Dio-
nyſii Antiſtitem ad ſe uocatum ire ad ſepulcrum Martelli iubet, ac corpus
quærere,ſicubi compareret: animam enim ſempiternis ſuppliciis deſtinatã.
In conditorio Martelli ſerpens inuentus eſt, ſiue quòd ex hominis ſpina id
animantis genus enaſcatur, ſiue id diuinæ iræ teſtimonium eo certius fuit,
quòd ſecundum tam recens funus, ſepulcrum alioqui inane, & nullis hu-
mani corporis ueſtigiis reliquiíſue apparuiſſe dicitur: intus uaſtitas, ſolitu-
do,horror,diráque ſpecies:ac uelut incendio atrum,clauſum de integro cõ- I
ditorium,ac ſuis redditum tenebris, Encherióque de Manibus creditum,
qui de corpore uates uideretur. Carolomanus monachum ſe profeſſus,pro-
cul à domeſtico uitæ ſplendore Soracte Italiæ montem petiit. Cúmque qui-
cunque Francorum Romam religionis cauſſa inuiſerent, eum diuertentes
adirent: ex illa quoque celebritate in uaſtiorem longinquiorémque ſolitu-
dinem Caſſinum montem refugit. Pipino cum Griphone fratre bellandum
fuit:qui ex Arduenna elapſus trans Rhenum ſe contulit, Saxonúmque ar-
mis ſe à fratre tegebat. Victus, in maternam patriam Bauariam profectus,
Taſſillonem Ducem domo pellit,Ducatum ipſe ſibi inuadens. Tunc quo- K
que uictus, reſtitutóque Taſſillone in Franciam ductus,Ducatu Denteli-
cenſi,cui inter Sequanam Iſarámque duodecim Neuſtriæ Comitatus con-
tribuebantur,à fratre donatus,non diu conquieuit. ad Vaifarum in Aqui-
taniam profectus,gentem inter arma ſemper uerſantem in Pipinum conci-
tat. Maiore labore quàm periculo fratris, ac propè incruento milite Fran-
co,nec ingẽti cæde ſuorum,qui ſe fuga texêre,uictus:cum ei neque in Gal-
lia neq; in Germania quicquam proſperè cederet, Italiã petens, in Alpibus
à Theodino Trãſiuranorum nobiliſſimo interimitur. Interea Pipinus opes,
gloriam,

A gloriam, triumphos animo uoluebat: eique decoris quærẽdi ſancta obtigit materia. Saraceni clades acceptas ulturi, in Franciam tertiùm redibant. Piũ bellum etiam piè ſuſcepit. Obſecrationibus habitis, copiiſque contractis, egregio apparatu in hoſtem contendit, non temere communem ſalutem fortunæ prælii commiſſurus. Hoſtium audaciam excurſionéſque coërcens, eos ad inopiam redegit. Tandem ſummoti trãs Pyrenæos ſaltus. Adeóque formidabile impiis eſſe cœpit Pipini nomen, ut deinceps inter ſe Galliámque Pyrenæum limitem ſtatuerent ſanctum, quem tranſgredi nefas ducerent. Gratiæ igitur ſuperis demiſſiſſimè conſtantiſſiméque actæ. Tẽpla quæ prio-
B ribus bellis Saraceni euerterant, nec reſtituenda Martellus curauerat, reſtituta. Sanctis uiris honores habiti. Iam Pipinus etiam ſanctis ſanctus uideri. Ipſe primùm pietate ſua gaudere, hominúmque de ſe iudicium defenſa pietate non refugiendũ fructum cum iucunditate ferre. Deinde ut animi mortalium proni in ſpem maximarum rerum ſunt, Regium nomen non diſſimulanter affectare. Childericus enim Rex mente ſtupens, uita ignauus eius cupiditati uidebatur, ac Regio nomine indignus, ſoliíque dehoneſtamentum. Vna ea res Pipinum deterrebat, quòd Regium nomẽ in quocunque ac qualicunque foret, ſanctum, auguſtúmque ſemper fuerat. Quemnã tantæ
C ceruicis, támque ſublimi uertice inueniri poſſe, qui de Regno transferendo à magni Clodouei ſtirpe, uerba facere audeat? Nimirum hanc tantam tamq; noui exempli rem alibi tentandam eſſe, quàm in Francia, quæ ſacramento Regi dicto deuincta, religione teneretur. Vbi autem melius quàm in urbe Roma, tunc uirtutis ſanctitatiſque ſeminario, rationẽm uirtutis haberi poſſe? quam unam umbræ Regis imaginarióque ſceptro ac ſtupido Childerico ſtatuebat opponendam: & beneficia patris erga Pontificem Romanum, ſedémque Petri à Longobardorum Rege ſocio amicóque defenſam, non parum ponderis habitura confidebat. Simul ſua quoque recentia in Chri-
D ſtianum nomen merita, ac Magiſterium equitum, quod Regium faſtigium exceſſiſſe uideri poterat: hæc omnia motura. Ergo Burchardum Viſiburgẽſium Epiſcopum ad Zachariam Pontificem maximum oratorem miſit ut Franci ſoluerentur iuriſiurandi religione qua ſe Childerico deuinxerant. Is Romam profectus, ac ad Pontificem maximum admiſſus, poteſtate dicendi facta, ita locutus eſt.

NVPER in rebus gerendis beatiſſime pater à Deo optimo maximo Francia precabatur, ut quod bellum piè ſanctéque cum Saracenis ſuſcipiebat, id fœliciter ſibi religioníque Chriſtianæ eueniret. Nunc uerò poſt ui-
E ctoriam cæleſti beneficio partam, & templa reſtituta, optat, ut quantum fieri maximè poteſt, grata ſuperis ſempiternùm ſit, ac tam præterita iuuet meminiſſe, quàm uentura formidare non liceat. Hæc autem Franciæ & bello ſeruatæ, & pace in priſtinam amplitudinem reuocatæ lætitia, non magis inter Francos diuinitus adiutos, quàm tecum, qui ſummi Sacerdotii iure ac ſanctitate quamproxime ad ſuperos accedis, communis eſt. Nulla enim orbis terrarum pia regio eſt, cuius pater ſanctiſſimus non ſis, cuique magnitudo ac fœlicitas tua charior ſua eſſe nõ debeat, & pericula huius ſacroſanctæ ſedis ſolicitudinem non iniiciant. Saraceni ſemel, iterum, tertiùm, Py-

» renæos montes tranſgreſſi,in Galliam eo conſilio deſcenderũt,quo Con- F
» ſtantinopolin incredibili multitudine diutiſſime obſederunt:ut diuerſis re-
» gionibus,illinc nouæ Romæ,hinc Franciæ excidium molientes,huius ueræ
» germanæq; ac ueteris Romæ,ac quaſſatæ iam Italiæ fundaméta conuellerẽt.
» Quare cum nulli Regno Chriſtiano non hoſtes ſint,& immanitate,ac ter-
» rarum tractu,imperiiſque ac opibus,& animorum cõſenſu mulro plus poſ-
» ſint,cum omnibus,tum tibi,quem in hac arce ac præſidio tanquam in terra-
» rum ſpecula Deus collocauit,die noctúque proſpiciendum,ne in tanta pio-
» rum imbecillitate,ac terrarum quas illi nobis reliquas fecere,anguſtiis,ullus
» locus neglectus incuſtoditúsue ſit,quò aut ui irrũpere,aut dolo ſerpere, aut G
» ignauia noſtra aditum ſibi munire queat illa inſomnis, & in latus noſtrum
» uelut telum ſemper intenta pernicies ac peſtis terrarum. Si paulum tituba-
» uerimus offenderimúsue,non nutatione periclitabimur:ſed(quod omé ab-
» ſit)ruina obruemur. Et niſi Carolus Martellus Pipini pater rem Francicam
» geſſiſſet,eo ipſo tempore,quo illud à Saracenis diluuium terras obibat,nul-
» lum tam atrox exemplum ullo bello ulla urbs perpeſſa fuit, quàm miſeræ
» Chriſtiani nominis reliquiæ ceruicibus ſuis pertuliſſent. De Pipino, quia
» præſentem eum noſtra intuetur ætas, nihil dicam præter hoſtium de eo iu-
» dicium. Quandiu Martellus Imperator uixit,nullus ſanguis effuſus, nulli ca H
» dauerum tumuli deterrere Saracenos potuere, quo minus nouam ſemper
» belli fortunam tentarent,cruorémque ſuum cruore noſtrorum ulciſceren-
» tur. Pipinus incruẽto milite Chriſtiano bellum finiuit,quod ſummum Du-
» cem Martellum omni uita in armis tenuerat. Sed & bella renaſci poſſunt,&
» Pyrenæus ſaltus factus eſt nimis peruius,ac uelut iuga ſubſederint, nullum
» impiis iter æquius,nulla uia magis trita,cuíque maior uirtus & clarior Im-
» perator obiici debeat. Regem Childericum, quandò præter preces nobis
» nihil reliquum eſt,utinã aut Carolis Pipiniſque uirtus adæquaret,aut abſq;
» terrarum damno, ſilentio præterire poſſem. Sed abs te peto beatiſſime pa- I
» ter, uti me de Theodoricis Childericiſque neceſſariò dicentem ſic audias,
» ut ſcias Francos extrema mala ſuo nomine pati ſemper maluiſſe, quàm in
» ſpem Regni natis ſceptra non demandare: patientiámque, ne quid grauius
» dicam, ſuam ab omnibus accuſari, quàm à quoquam fidem requiri. Cæte-
» rùm iam non noſtram, ſed religionis uicem deflemus. Horret animus cum
» præterita mala diſcrimináque memoria repeto,quæ uel ingenio,uel quia ita
» ſuperis uiſum eſt,fortuna parùm fœlices Theodorici Childericique intule-
» re,ſine ſpe fortitudinis pietatiſque maiorum ſaltem adumbrãdæ.adeò pro-
» ximos quoſque parentes malunt imitari,quàm ueterum illum ſummum ac K
» remotum locũ poſſint uel conatu aſſequi,uel animo cogitare,intueriq;. Ma-
» gno cũ dolore hæc,Pontifex,ac inuitus loquor,& iam futura magis uereor
» quàm præterita tuliſſe Francos querar. Hoſtes religionis ; omnes Orientis
» regiones tenent. Africam totam occuparunt. Boſphorum utrunque propè
» pôte iunxerunt. Hiſpanias tenent. Pyrenæum ſaltum uelut domus ſuæ fores
» ubi uiſum eſt perfringũt,perrumpuntq;:in Franciam iam expoſitam illis pa-
» tentémque manus iniiciũt. Si in ſolio ſegnities & inertia ſedeat:ut dici ue-
» riſſime ſolet,etiã Leones Rege Ceruo uincemur. Continebũntne deinceps
Alpium

A Alpium niues Saracenos,quos nullum mare arcuit,nulla iuga ſubmouere, «
nulli cadaueribus ſtrati campi excluſere? Et ſic de Saracenis loquor,tanquã «
non inuenti ſint in hac ipſa Italia,qui Romam religionis arcem obſederint. «
Quæ omnia ſi te ad lacrymas(uideo enim oculos tuos,beatiſſime pater)im- «
pellunt:ſuſcipe oro pietatis cauſſam,ſuſcipe iuriſiurandi ac fidei quæ ad co- «
gnitionem ſacroſanctæ poteſtatis pertinent,diſceptationem.In uerba Chil- «
derici iurarunt Franci.ſi forti,ſi experienti,quíque impiis obſiſtere,pios te- «
gere didicerit, iurarunt, pareant:eius ductu auſpicióque religionem ferro «
tueantur. Sin eo duce neque conſeri pugna,neque omitti in impios dulce- «
B dine Franciæ ſemel illectos poteſt,tutum eſt Francos illo iuriſiurandi uin- «
culo ſoluere,teſtaríque,nulla eos,quæ orbis terrarum ſaluti obſit,cõceptio- «
ne uerborum teneri. Et ut eò redeat oratio mea,unde initium fecit, gratias «
ſuperis agimus,tibi magis gratulamur, quàm gratulari alios nobis poſtule- «
mus,quòd res Francica & antè Martelli ductu ſeruata, & nunc Pipini pie- «
tate in priſtinam dignitatem ſit reſtituta : in futurum Deum optimum ma- «
ximum oramus,ut hoc gaudium publicè potius quàm priuatim perpetuum «
ſit,& ſempiternum. & quantùm humano conſilio prouideri poteſt, tuarum «
eſt partium:cui non tanta diuinitus data poteſtas eſſet,niſi incidere poſſent, «
C qualia ſunt tempora,cum uti ea neceſſe foret:tuum eſt inquam, impiorum «
furori obiicere quod maximè formident,& res Chriſtiana firmiſſimum ſibi «
præſidium ſit experta. Nos ſi te nulla alia de cauſſa adiuiſſemus, niſi ut & «
nos collacrymaremus,& tu nos miſerarere,ſatis tamen iuſta ueniendi cauſ- «
ſa foret:ut in fletu & orbitate ſolatium Pontificis,& humani generis parẽ- «
tis,haberemus. Sin opem ferre, & in medium conſulere potes : nimirum ſi «
negligis communem gentium ſalutem,quoniam cum ſeruare poſſis,nõ ſer- «
uas,occidiſti. Quod uerbum quanuis graue dictu ſit, tamen quia dolor ac «
neceſſitas ſemel expreſſit, iterum, quod uenia dictum ſit tua, occidiſti. Tu «
D tamen etiam atque etiam beatiſſime pater, cum te non minus Franciæ ſub- «
leuandæ, quàm toti terrarum orbi, cuius in tantis anguſtiis quota ſit illa «
pars noſti,adiuuando,Põtificem omnipotens dederit:ſic apud animum tuũ «
conſtitue,te uno ex edicto,ſoluendíſque iuriſiurandi religione Francis,plus «
apud mortales immortalesq; gloriæ inuenturum, quàm inter mortales ex «
impietate uicta Martellus reportauit.Illa enim Martelli uictoria aliud bellũ «
peperit:tua prouidentia etiam futura bella deleuerit. «

Oratione Epiſcopi motus Zacharias, initio minimè audebat tam magni momenti cogitationem ſuſcipere. Deinde cum Francos proceres mira con-
E ſenſione animorum Pipino adeſſe cuperéque, compertum exploratúmque habuiſſet, unúmque Childericum Regem reliquam eſſe Magni Clodouei ſobolem,ſine liberis,ſine ingenio, cuíque ingenuo dolori amiſſum Regnũ ipſi futurum non eſſet,nec uſquam eſſe qui eius uicem quererentur: Francos ſacramento Regi Childerico dicto ſoluit. Hique conuentu habito PIPINVM Regem ſalutauere. *Pipinus ann. 751.* In decimum tamẽ ab inito magiſterio Equitum annum tantæ molis res protracta eſt,nec ullus alius motus exortus eſt,quales cum terrore ac formidine magnorum Imperiorum mutatio afferre ſolet. Tantæ opes Pipini,tanta Childerici contemptio. Et Pipino gratiæ Pon-

tificatui maximo referendæ diuina occaſio oblata eſt. Aiſtulfus Longobardorum Rex uniuerſæ Italiæ iura dare conatus, Stephano Pontifici maximo qui Zachariæ ſucceſſerat, pacem oranti, ſe antequam urbe Roma Lógobardis uectigali facta, arma depoſiturum negarat, Rauennamq; occuparat Exarchi Italię ſedem: nec Conſtátinus Cæſar Pótifici úrbibusq; ſuarum partiũ auxiliũ per oratores petẽtibus opem ullá ferebat, Bulgarico bello occupatus, & peſtilẽtia, quæ omnem Græciam Aſiamq; fœdè populabatúr, percul- F
ſus: & domeſticæ iniuriæ, ſuíquemet ipſius doloris memor, quòd ſecundo Gregorio Pontifice Rauennates Paulum Exarchũ à Longobardis pulſum, à Venetis in eam ubẽ reſtitutum, ſeditione orta interemiſſent, ac cæteri Italiæ populi ab eius patre Leone Cæſare diuorũ imagines demi è tẽplis iubẽte G
defeciſſent, imperiumq; illud nefariũ deteſtantes, ſuos quiſque Duces Magiſtratúſque ipſi ſibi creaſſent, Pontificemq; rogaſſent, ut Italici generis Cęſarem deſignaret: id quod facturum ſe abnuerat, quòd compertum haberet Leonis tantùm & aſſentatorum ſcelus illud eſſe: permultos Græcorum inuentos, qui cruciatus necémque perpeti mallent, quàm ſimulacra diuorum non reuerenter in Fanis retinere. Tantùm ſanctione uetuit uectigal illi pẽdi. In Gregorii ſecundi defuncti locum Tertius, in huius Zacharias ſuffectus fuerat pontifex. In imperium impietatémque ſuperbo Leoni Cæſari & callido ſerpẽti Conſtátinus filius pardus moribus maculoſus & aſpis dira ſucceſſit: id quod ex Græcis authoribus ad uerbum excerpſi, non cum ſignis modò, ſed cum reliquiis diuorum, quas peræquè damnabat, atque adeò cum ipſis diuis bellum gerens, quorum gratiam precéſque nullius pro nobis põderis eſſe apud Deum optimum maximum dictitabat. Quinque & triginta imperauit annis. Zacharię interea Stephanus, ut edocuimus, ſucceſſit, uir ſanctus: qui tunc aduerſus uim Aiſtulfi coactus fuit Francorum fidem implorare, quandò ſemel patrocinium tegendi Pontificatus Martello Principe ſuſcepiſſent. Et Pipinus beneficio Pontificatus Rex ſalutatus, ut à Pontifice in H
Francia coronaretur conſecraretúrque, cum Aiſtulfo clariſſimis uiris Rotigrando & Antario oratoribus miſſis egit, ut Stephano in Fráciam ad ſe uenienti iter daret. Neminé fallebat fore, ut à Pontifice iam indignitate affecto Frácus ad Italicum bellum capeſſendum impelleretur. Stephanum permittente Aiſtulfo iter per Longobardorũ fines ingreſſum, Legati Conſtantini Cæſaris adiuere, orantes, ut Aiſtulfi nihil illi denegaturi fidei ſe credere quàm Francorum mallet. & Longobardus eum ab inſtituto itinere pollicitationibus reuocare contendebat. flecti non potuit Pontifex, gnarus ea piæ mentis ſpecie iactari, & metu diſcuſſo fluxam fidem futuram, more cupido- I
rum hominum præſentem ſemper procellam deuitantium, & ſua deinceps tempora præſtolantium. Nec uim ille ſancto uiro inferre audebat, ne cauſſam ſuam ſceleſtiorem noua audacia faceret, infeſtiúſque iritaret Frácorum animos, quos auertere ab armis in ſe parandis mitiſſima ratione contendẽs precibus effecit, ut iuſſu Antiſtitis ſui Carolomanus monachus ad Pipinum fratrem iret belli deprecator. Pontifici in Galliam ueniẽti, officii cauſſa ampliſſimus ac nobiliſſimus quiſq; ad primos fines occurrere, Principe comitatus Carolo adoleſcẽtulo, cui ſua uirtus fœlicitáſque Magni poſtea cogno- K
men

A mẽ indidit. Et Pipinus ad tertium à Cariſiaco oppido lapidem obuiàm pro-
greſſus, pedes, ut ferũt, exoſculatus, coërceri non potuit, quin in equo ſedẽ-
tem ipſe pedibus ad frenũ proſecutus in Regiã deduceret. Per aliquot dies
nullũ genus honoris, religionis, comitatis prætermiſſum fuit. Antea ad Cæ-
ſares ibant Pontifices maximi: hic primus ex Italia ad exteros Reges ſe cõ-
tulit. Ad eum uiſendum adorandumq; tota ex Gallia & finitimis gentibus
cõcurſus omnium mortaliũ fuit. Hac celebritate Pipinũ ad Dionyſii Pari-
ſiorum coronauit, ſacráque unctione imbuit, Childericumq; Regem deton-
ſum cœnobio ſacrauit, nulla cuiuſquam querela, ſed non ſine admiratione.
B Sigibertus ſcribit Pipinum à Bonifacio Maguntinorũ Epiſcopo uiro ſancto
ſacris Regiis initiatũ anno ſalutis ſeptingenteſimo primo: eundẽ anno pòſt
à Stephano ipſum filiosq; Carolum & Carolomanum inunctos, toti ſoboli
eorum benedicente, omniáque fauſta fœliciáque in omne tempus ſacris ce-
remoniis apprecante: ſimul diris deteſtationéque inſectante ſi quis quid cõ-
trà moliri auderet. Ita prius acceptum ius regnandi, tunc quaſi diuinitus cõ-
firmatum, & immortale factum in ea familia uidebatur: ut in Pipino nõ ma-
gis inuictas uires formidarent mortales, quàm religionẽ reuererentur. Pro-
genies Merouei clara fuit ſedibus in Gallia partis, religioneq; genti tradita,
C & bellis per trecentos amplius annos domi foriſq; partim ſuo ductu auſpi-
ciiſque, partim Magiſtrorum equitum cõſilio uirtuteq; geſtis. Sequitur mul-
to maior & rerum gloria, & Regũ nobilitas, & ſanctius culta propagataq;
religio, & certior authorum fides, quæ ambigua initiis prodẽdis uideri po-
terat. Stephanus Pontifex Maximus, & uita admirabili, & recẽti erga Pipi-
num merito ſanctus, de rebus Italicis agere cœpit, cũ ſuperuenit Caroloma-
nus monachus Pipini frater, quem pro Aiſtulfo deprecantem & piè & fra-
ternè cogebatur audire Rex Francus. Prior Pontifex iniurias Lõgobardo-
rum Regum in Italiam urbémque Romam, cõqueſtus eſt: quòd eorum cu-
D piditati nullus unquam modus fuiſſet: nullum fœdus illis ſanctum fuiſſe:
ſæpe fidem feſelliſſe: cum Gregoriis, cum Zacharia pacem eos nuper cõpo-
ſuiſſe, quã nõ diutius, quàm maioribus occupationibus diſtricti, ſeruaſſent.
Flaminiam propè omnem de partibus Romanorum, & aliquot nobilia op-
pida Ducatus Romani ſui iuris ui effeciſſe: auſos eſſe uectigal indicere urbi
Romæ, & tributũ in ſingula ciuium incolarumq; capita præſcribere: Apo-
ſtolorum Petri & Pauli famulos, mancipia futuros Longobardorũ, niſi au-
xilium religio Francorũ, & Pipini pietas numine ad Regnum uocati affe-
rat: & quorum cæleſtium præſentem opem bello pacéque ſenſerint Franci,
E eorum aris templiſque gratiam referant: nec patiantur ex ſacra libertate in
ſeruitutem recidere gentis quæ ducentos propè iam annos Italiam incolens
nulla bella pro ſalute libertatéue Italiæ geſſerit: quæ feſſa Longobardorum
malis, oneri eſſe Frãcis cogatur: eóſq; demiſſiſſimè orare, ut cõtra CHRI-
STI hoſtes pugnare ſoliti, pro CHRISTI Apoſtolis arma capiant, bello
magis pio quàm aut dubia aut difficili uictoria. Hæc Põtifex. Carolomanus
uerò uenia dicẽdi à Stephano fratréque impetrata, nihil ſe ſui dicturum, ſed
mandata tantùm Aiſtulfi expoſiturum oſtẽdit: cum perorauerit, tunc depo-
ſiturum omnem animi cõtentionem, munere legationis perfunctum, quam

ſe,quàm quenquam turbidi ingenii,& à Pōtificia maieſtate alienum, & cui F
nulla ratione ſatisfieri poſſet,ſuſcipere gereréque maluerit.Primùm omniū
fateri Aiſtulfum,Lōgobardos à religione alienos initio fuiſſe,nec uerá pietatem, CHRISTVM q́;,& Apoſtolos numinis agnouiſſe.Eos tamē tales etiā tunc fuiſſe,ut Reges Frāci iam religione nō minus quàm armis inclyti ſibi iungi affinitate illos,nō ſibi turpe gentiq́; Frācorum exiſtimarint. Multas externas gentes Italiam ingreſſas,alias excidio urbium, direptionéq́; ac uaſtatione finium non prius finem belli quàm deficiēte ſæuiēdi materia feciſſe,deceſſiſſeq́; cruore ſatiatas:alias ita in Italia remanſiſſe,ut earum nomē ob impotentiam aboleri neceſſe fuerit:Longobardos primùm auxilio Italię G
aduerſus impietatem Oſtrogotthorum ueniſſe,ſolóſque debellandi cauſſam extitiſſe.Internecione deleto Gotthorum nomine, cum Narſetis Eunuchi auaritiam,tyrannidem,indignitatem Romani proceréſque Italiæ ferre non poſſe ſe dicerent,tunc rurſus ipſius etiam Narſetis uocatu cum coniugibus ac liberis in Italiam uelut uacantem , quæq́; nec Oſtrogotthos tuliſſet, nec Græcos ferret,commigraſſe,exemplo multarum nobiliſſimarumq́; gentiū, quæ relicta uetere patria,cum diu uagæ erraſſent,aliquo tandem certo loco conſediſſent. Neminem mortalium in cælo,è terraue natū,aut ut ſtirpes radicibus actis tellure teneri, ut ſolum uertere nequeat: ſuam cuiq́; uirtutem H
fortunámue,patriam dediſſe: eos indigenas credi,quorū origines ob uetuſtatem ignorētur.Longobardos ipſo aduētus ſui initio ueteribus Italis charitate cæli ſolique non ceſſiſſe.Maluiſſe uano terrore miníſq́;, quàm atroci bello execrabilique odio in partem agrorum urbiúmque recipi, ſaluis dominis,quorum internecione qui priores Italiam inuaſerāt,eas uacuas occuparāt:ut nō mirum ſit,inquit Aiſtulfus, cum Italis quàm maxime per bellū licet,maiores noſtri parcerent,nec agrorum cultum intermiſſum,& plenas nobilitate militarique ætate urbes fuiſſe.Tādem ſedibus partis,patriaq́; noua deuincti,religionem profeſſi,fœdera,pactáque & fidem ſancta duximus. I
Non excitabo alios teſtes,quàm Francorum ueterem memoriam. Cùm primo Clotario Frācorū Rege fœdus icimus,quis criminari coargneréue poteſt,qua in re graui leuiue illud unquam per tot ætates uiolauerimus?At recenti memoria Gregoriis Zachariæq́; fidem fregiſti. Mirum eſt, nos, quos reliquis teſtes eſſe oporteret,cæterorum teſtimonia deſiderare:defunctos citare,noſmetipſos nō audire. Petiit ſanctitas tua pacem ab Aiſtulfo, eā propalam indiſſimulantérque denegauit.Si uilia illi fœdera eſſent,pacē fœdúſque uerbo dediſſet:re,armíſque incautum inopinantémq́; oppreſſiſſet.Non uetus Rex eſt Aiſtulfus,& tu nouus es Pōtifex.Regnum à uiolandis fœderibus non eſt auſpicatus. Negans nouo Pontifici pacem, documento eſt, ſe ea,quæ cæteri,ſancta habere.De fide an perfidia ſuperiorum Regum ipſum dicere cauſſam indignum eſt. Luitprandum dicet ſanctitas tua fœdifragum fuiſſe Gregoriis, Zachariæq́;. Adde,ſi libet, etiam Græcis fœdifragus uiſus eſt.Rauennam enim de illis cepit.Res militaris caſuſq́; perſæpe fert,ut fides dum ſeruatur,contentione animorum,& minus æquis iudicibus uiolata uideatur.Aiſtulfus tamen pro maioribus ſuis cauſſam dicere non grauatur, ipſorum memoriam fraude liberare, & luere ſi quid ſecus actum eſt:pro illis ſe

A ſe reũm conſtituit,ſi quid Lõgobardus quod ſanctitatis tuæ aut populi Romani iure legibúſue ſit,in poteſtate habet,à maioribus parentibúſque relictum,decedet, deducet præſidia. Rauennatem præfecturã occupauit, cum tuarum partium,ſanctiſſime pater,non tuæ ditionis eſſet.Græci ſui iuris eſſe dicunt.Si in ditione Aiſtulfi Longobardi quidem nomine,ſed animo natalique ſolo Itali,erit, liberius magíſque audacter tuarum partium erit, quàm ſi ſub Imperio Conſtantini. Quantum attinet ad oppida neſcio, an uicos, Ducatus Romani poſſeſſa, & uectigal urbi Romæ præſcriptum: nolo uti, dum uerbis diſceptatur, eo iure quo ſummo poſſem. Gregorius Pontifex
B uetuit pendi uectigal Cæſari Græco,quòd impiè de diuis ſentiret. Pio ergo Cæſari pẽderetur.Rauenna potitur Aiſtulfus ſede Exarchi:nec dãnari poteſt quòd ius Exarchi,qui lõgè latéque imperitabat,tributúmque imponebat,ab impio Principe ad piam Lõgobardorum Regiam reuocàrit. Sed ſuo iure mauult Aiſtulfus decedere, ac illud Apoſtolis Petro & Paulo condonare,quàm inuita ſanctitate tua retinere.Rauẽnam uerò,& quæ circà ſunt, cur non habeat,non uideo:niſi tota Italia exigere Longobardos conſilium eſt,& malle ſolitudinem cerni,quàm celebritatem:& iura belli tolli placet, & præcipuam eſſe Longobardorum inuidiam,qua pari in cauſſa conflagra-
C re quamplurimę nobiliſſimæq; gentes poſſint,& memoria ſummorum Regum damnari. De Ducatus Romani agris oppidiſque formula diſceptandi poteſt arbitrio ſanctitatis tuæ & Regis abs te ſacrati conſtitui. Decernite, ſi uidetur, inter uos: à iudicio ueſtro non diſcedet Longobardus. At pacem denegauit.Luitprandus armatus petente Principe Frãcorum ſigna ab urbe Roma propè capta retulit:Voluntati Regis Franci nihil non dabit Aiſtulfus.Reliqua oratio eſt nihil ad cauſſam,aut non magnopere pertinens:bellũm ne in excidium, an pro Italiæ libertate ſalutéue geſſerit Longobardorum Regia. Nunquam magis libera incolumíſue Italia fuit, quàm incolis
D Longobardis.Prius erat prædæ cuilibet genti.Nulli non erat expoſita mortalium audaciæ terra maríque.Ita patet prominetq;, ut undique ad eam facilis ſit terreſtribus maritimíſque bellis aditus:nec iuſtis modò bellis,ſed latrociniis. Vel metu uel uirtute Longobardorum tuta permanſit. Sclauos, Auaróſque,& quicunque eam tentarunt,armis repulimus.Bellauimus quidem in Italia,quãdò nulla magna regio eſt ſemper immunis bellorum:nul- "
lúſque mortalium uniuerſam uitam peccati expertem degit: ſed affirmare "
auſim, nullius in Italia gentis prælia minus cruenta quàm noſtra fuiſſe, aut tardius enſes ſtrictos,& citius reconditos,dextráſq; interiunctas.Victi facilè
E arma abiecimus:uictores clementer uſi uictoria.Dubiis rebus,iudicio communium amicorũ arbitrióque ſtetimus. Quod etiam nunc experiatur ſanctitas tua.Senties Aiſtulfum filii maximè pii erga te animum gerere,& Regiæ Francorum obſeruãtiſſimum.Pro religione in Saracenos Viſigotthóſque pugnauit in Gallia iunctus Francis Luitprandus,Gregorio Põtifice. Et cum Cæſares damnent diuorum effigies,ipſe diui Auguſtini corpus magno emptum,ne in poteſtatem Saracenorum deueniret,illíſque ludibrio foret,è Sardinia Ticinum deportauit. Rachiſius Rex oppida quæ de Ducatu Romano contra ius fœderis ceperat,Zachariæ tam piè cumulatéque reddidit,

ut etiam in cœnobium ſe cõtulerit, non armis modò, ſed & Regni inſignibus depoſitis: ut errata Longobardorum Regum ſumma uitæ ſanctitate ac rebus cum fœnore reſtitutis expientur. Authoritas Carolomani ualuit, ut ad explorandum Longobardi animum Legati mitterẽtur, ſi rebus reſtitutis pacem æquis legibus cum Põtifice iungere in animum induceret. Erat extremus autumnus, quod anni tempus tranſmittendo exercitui minimè cõueniret. Legatis comiter exceptis, Aiſtulfus cum mandata expoſuiſſent, ſe quoque Pontificiæ maieſtatis reuerentiſſimum eſſe reſpondit: & pro illa, ſi quis oppugnet, dimicaturum. Si quid de ditione Romanorum Pontificiſue ipſe parentéſue cepiſſent, reſtituturum. Sed quodnam eſſe Romanorũ Pontificumue Imperium? Græco Cæſari eos recenti etiam memoria paruiſſe: tamen uoluntate gratiâque Frãcorum deducturum è Ducatus Romani finibus præſidia. Rauẽnatem præfecturam tam procul ab urbe de impio Cæſare captam, iuréque belli ſuam factam: Rauennam utique ipſam non reſtituturum: nec iccirco minus liberam florentémue rem Romanam futurã. His in Franciam renunciatis, apparuit omnibus, retenta Rauẽna, unde iura petere tota Italia iam ſolita erat, ſpem omnium rerum potiundarum non deſtituturam Longobardum. Igitur patrio more capeſſendorum bellorũ Frãciæ uniuerſæ Cariſiaci habito concilio exercitus decretus. Vere ineunte Pipinus copias in Italiam ducebat. Nemo hanc ueluti ſacroſanctam militiam detrectabat, ultro arma capiebant, certatim Stephano aderãt. Pipinum hortabantur ne dubitaret experiri ſuorum uirtutem, pietatémque: & ipſe Stephano Alpibus ſuperatis ad ſe ſacrãdum cum eccleſiæ proceribus profecto, nullúmque pii officii genus reliquum faciẽti, parem laboris amplitudinisq; gratiam referre contendebat: fratrem Carolomanum, uxorémque Reginã Bertam Viennæ reliquit. Aiſtulfus non ignarus apparatus Frãcorum, in Pipinum Pontificémque omnem Longobardorum iuuentutem ad arma uocabat. Duces Spoletinus Beneuentanúſque Imperium aſpernati, Aiſtulfum terruere, ne ipſi cum ſuis plus negocii quàm cum hoſtibus immineret, cum etiam ad primum aduentũ leuis armaturæ Francorum Longobardi qui præſidiis Alpes inſederant ut hoſtem tranſitu prohiberent, nullo facto uirtutis periculo deſertis ſuis quiſque ſtationibus, refugiſſent. Ita per ocium traducto etiam graui agmine, Francus urere cœpit agros, nihílque intacti relinquere. Tunc Conſtãtini Cæſaris legatus Gregorius Princeps ab arcanis caſtra ingreſſus Pipinum orare, ita tegeret Romanum Pontificem, ut Auguſtorum maieſtatis meminiſſet. Cæſares, nõ Græcorum, ſed Romanorũ Imperatores dici. Multo melius de re Chriſtiana meritos eſſe Auguſtos qui Byzantii ſederint, quàm qui Romæ: nec Cõſtantinopolin Coloniã Romanam ductam, niſi ut tanquam ea ex arce aduerſus Scytharũ Orientíſque arma rem gerentes Cæſares ſanguine ſuo Italiæ urbíque quietem tutam parerent. Præfecturã Rauennatium tam eſſe iuris Auguſtorum, quàm Lutetiam Regum Francorum. Aiſtulfum eadem iniuria illam occupaſſe, qua maiores eius reliquam Italiam. optare ſe, conſideréque huius belli uictoriam Francorum fore: eos non dominandi cupiditate Italiam, quod bonum ipſis, Pipinóque, ac fauſtum ſit, ſed iuris & pietatis cauſſa ingreſſos bellare: iuréque ſuo

A ſuo Auguſtis reſtituendo, poſſe Imperii Romani nomen immortali beneficio in omne tempus Regiæ Francorum deuincire: memoria noſtra trecenta Saracenorum millia Conſtantinopolin oppugnarunt, ac per continens biennium obſederunt: quam tempeſtatem in Latina Regna Italiámque & Vrbem ingruentem, in nos auertimus. Turcæ, ſi famæ credimus, noua gens, qui inacceſſis clauſi montibus intra Caſpias portas domi ſe continuerant, ueluti effractis loci naturæq; repagulis, in apertum erupere, fœdatámque & Saracenorum armis & peſtilentia Aſiam inſuper euaſtarūt. Fama eſt eos Saracenorum nomen è Perſide tollere conari, ut nobiliſſimo antiquiſſimóque B Regno ſuum nomen decusq; reſtituatur, Perſarúmque Regnum rurſus, tátóque ex interuallo dicatur, quod quondam Parthorum, nuper Saracenorum, tametſi diuerſiſſimæ ſint gẽtes, appellabatur: & ipſos Turcas in Perſarum nomen abire uelle, nobiliſſima patria obſcuram mutaturos. Tantarum rerum moles, & incertus ſemper maximarum inclinationum euentus, nunc ſuſpenſo animo tenet Auguſtum Italiæ Regnorúmque Latinorum pro cōmuni ſalute anteſignanum, ut momento temporis auertere aliam in partẽ oculos, decederéue ſpecula ſemper formidãdi periculi ſine terrarum damno nequeat. Vt Martellus omnis memoriæ ſummus Dux, dum bello Saraceno C teneretur, optaſſet, ſiqua alia uis reliquos Frãcorum fines adorta fuiſſet, ſibi fato præberi qui eos uel integros tutarentur, uel amiſſos recuperarent: ſic occupato Barbarorum armis Cæſare, pietatis tuæ eſt, cum fructum belli huius tibi nullum præter decus petas, bello ex ſententia confecto ſuã etiam Auguſto ſeruare maieſtatem. Reſpondit Francus Legato, uictoria parta ſe cogitaturum quidnam ſit officii ſui. Se enim nō gloriæ mortalis cupiditate, ſed religionis cauſſa, promerendæq; cæleſtis gratiæ in Italiam deſcendiſſe. Ita ad conſilia belli cogitationes uerſæ. Papiam Regiam Longobardorum urbem (quæ eadem & Ticinum eſt) Pipinus infeſto agmine petit, quò ſe inD cluſerat Aiſtulfus uiribus hoſti impar. omnia circà uaſtabantur. nullum belli iræ'ue exẽplum non edidit miles Francus, ruinis, incendiis, ſiqua indignitate elicere ad præliũ ex urbe, conferendaq; ſigna poſſet hoſtem, aut ad deditionẽ compellere: ea omnia piè agi ratus, quòd in gratiã Pontificis uiri ſancti fieret: qui lōgè aliter animo affectus, ubi omnia igne ferroq; plena uidit, & cuncta reſonare ploratu puerorum mulierumq;, tunc ultro pacẽ Longobardis à Frãco petit. Nec Aiſtulfus ſibi deerat, omnia Pipino Pontificiq; per oratores pollicẽs. Pax igitur illi reddita, & cōditiones impoſitæ, ut Stephano cederet Rauennatiũ præfectura, & oppidis Ducatus Romani: idq; ſe faE cturũ iureiurando ſanctiſſimo adactus eſt reclamante Græco oratore. Finis pio bello pius impoſitus uidebatur: omnia plena erãt gratulatione, & quòd Aiſtulfus ab inſano conatu premẽdæ ſacroſanctæ poteſtatis deſtitiſſe crederetur, & quòd Stephanus beneficio Francorum conditor Romanæ libertatis & Pōtificii Imperii nocitari poſſet: ac quòd Pipinus ipſe cum liberis dextra Pontificis ſacratus, regnandi ius à diuini numinis cauſſa tegẽda fuiſſet auſpicatus. Stephanus in urbem reuerſus ueluti triumphãs de hoſtibus nullo cruore hauſto domitis à Romanis excipitur. Pipinus domum gloriam retulit, ſe omnium mortalium primum nullo ſuo dolore bellum externum

aduerſus gentem rebus geſtis nobiliſſimam pro religione ſuſcepiſſe,nulloq; F
ſuo præmio confeciſſe. Aiſtulfus diſceſſu Francorum liber metu,ut obſidionem periculúmque ſuum excidio authoris ulciſceretur, immemor fidei iureiurãdo datæ,coacto exercitu urbem Romam obſidet.fines perpopulatus, ſuburbana omnia ædificia publica priuatáque ſolo adæquat,ſperãs Francos ſemel officio functos, arma iterum pro aliena cauſſa non ſumpturos: nullo ſuo fructu. Nulli Barbarorũ ſaluis urbis mœnibus plus cladis calamitatisq; Vrbi Romæ intulere,quàm tunc præ impotẽti atrociq; ira Aiſtulfus. Quod ubi in Franciam nunciatum eſt,tunc Pipinus nõ Stephano,ſed ſibi,qui pacem dediſſet,legéſque præſcripſiſſet,bellum inferri ratus,milites rurſus cogit,indignè & ipſos ferentes uirtutem ſuam Aiſtulfo ludibrio haberi. Reditur in Italiam. Ita Romæ ſoluta eſt obſidio,uerſa in hoſtem eadem fortuna. G
Qui modò urbem obſederat,Papiæ mœnibus ſe rurſus clauſit, obſiderique cœpit. Supplici conditiones eædem impoſitæ:ſed nudæ uerborum fidei ſtari non placuit:obſides quadraginta accepti: ad radicéſque Alpium ſe contulit Fráncus.ibi ſedebat quoad res Lõgobardus reſtitueret. Præfectura Rauẽnatium reddi cœpta,ac Pontificis fidei tradita,finibus longè maximis,ut non Flaminia modò,ſed Aemylia quoque omnis illi contribueretur. Omnes illius fines urbéſque,præter Fauentiã Ferrariámque,redditæ erant:cum Longobardus inter uenandum ab apro ictus cecidit. Ita idem finis hominis, & H
Græcæ in Italia Præfecturæ. Francorũ arma trans Rhenum lata,quòd Saxones Bauarique in Francos coniurarant. Numen Pipino maiorem gratiã retulit. Victi primùm acie,caſtríſque exuti Saxones,bellum nouo delectu redintegrabant:cum optimâtes in caſtra uenêre, ueniámque uniuerſæ genti ab Rege impetrarunt,& ſuos ſemel uictos à fortuna belli rurſus tentanda deterruere. Lex parendi data,ut quotannis trecentos bellatores equos ad Frãcum adducerent:quóſque Franci,ſocios hoſtéſque haberent. Taſſillo quoque Bauarorum Dux,Saxonum auxiliis deſtitutus,quorum fiducia rebellarat,in fidem reuerſus,nõ comiter modò,ſed indulgenter exceptus habitúſque,quòd filius ſororis Regis eſſet,ſe Frãcorum beneficiarium profitetur. I
Obiit interea Viẽnæ Carolomanus monachus frater Pipini. Rhachiſius uerò,qui diademate depoſito in cœnobiũ ſe contulerat,mortuo fratre Aiſtulfo Rege,cum Deſiderius Hetruriæ Dux,idem Magiſter militũ,auxilio Stephani Pontificis regnaret, depoſito cilicio ſe Regem dicebat, procerũmq; concurſus ad eum fiebat memoria maieſtatis ipſius fraternæq;. Itum ad arma foret, niſi authoritas Stephani ualuiſſet, ut Deſiderius rerum potiretur, reddita Põtificatui Fauentia Ferrariáque. In Stephani defuncti locum ſuffectus Paulus decem ſedit annos quiete à bello Italiæ data,cum Francus ut intermiſſione externorum bellorũ exercerentur arma Francica, diſciplinaq; militaris continenter uigeret,in Gallia pias cauſſas bello regeret,earũ ſemel patrocinio peregre ſuſcepto. Vaifarus Aquitaniæ Dux infeſtus Sacerdorum opibus iam inuidioſis & renaſcẽtibus erat,& multa iure ambiguo iactabantur,quòd non pauca paruáue & Viſigotthi quondam cum Aquitaniã uniuerſa potirentur,impiéque de numine ſentirent,occuparant,& nuper Saraceni euaſtarãt,inter tot caſus dubiis limitibus,& incerta mortalium memoria, K

ria,

A ria,famáque uetuſtatis uaria. Cum Pipino Rege Sacerdotes in poſſeſſionẽ maximarũ rerũ redirent,Vaifarus dominatui ſuo decedere arbitratus quicquid in Aquitania ad templorum opes reuerteretur,eas Franco tutante oppugnabat. Primùm leuibus prælіis paruíſq; expeditionibus bellabatur. Exardeſcentibus paulatim contentionum ſtudiis,indignè ferens Frãcus peruicacem Vaifari cõtumaciam,pro maieſtate ſua bellum gerebat. Pictones,Bituriges,Gergouiam,oppidáque in earũ urbium finibus ſita recipit, cæſis in pugna Chilpingo & Amingo Comitibus,altero Aruernorũ, altero Pictonum. Carolus Pipini filius eo bello res geſſit excellẽti uirtutis pietatiſq; in-
B dole. Ex Aquitania etiam in Hiſpaniam aduerſus impios Cãtabris opẽ tulit,eorúmque animos auxit,ut in dies minus ſuæ fortunę pœniteret. Ad bellum Hiſpanienſe intererat pacari Aquitaniã. Pax Vaifaro data acceptis obſidibus eius gẽtis nobiliſſimis Adalgario & Icterio. Mox dum Cãtabricum bellum animos armáque Francorũ in ſe uertit,Vaifarus nulla obſidum cura tactus,excurſiones ultro in Franciã Burgundiamq; facit:nec redit niſi præda ingenti parta,nobilis prædo,minimè generoſus hoſtis. Cũ Franci ſubitario exercitu occurrerẽt,muros oppidorum quæ uicina Frãcis reliqua in ditione habebat,diruit:ne ſedem belli ea capiens Frãcus,ex tuto rem gereret.
C Sed dum his prius ſe,quàm hoſtem nudat,interius Francos recipit. Pipinus Niuerni cõuentu habito Aquitaniam penetrat,& quibus integris maximè Vaifarus fidebat,urbium muros uiciſſim ſolo adæquat,Ageni Petrochoriorum,Engoliſmæ,miſero utrinque belli exemplo: Ramiſtanúmque Vaifari patruum comprehenſum reſti ſuſpendit,quòd à Vaifaro ad ſe,ab ſe ad Vaifarum tranſiſſet,infirma ſemper fide. Ad ſupplicium de fonte ſumendũ acceſſit etiam alia exempli prodendi cauſſa,quòd Taſſillo dum apud auunculũ militaret,ſimulato morbo cõmeatum impetrauit, domumq; reuerſus ex profeſſo defecerat. Aduerſus hunc iterum hoſtem cum nono exercitu opus
D eſſet,in Vangionibus habitus cõuentus. Bellum illud differri placuit,quòd nullus inde propinquus metus oſtenderetur: & Græcus Auguſtus nulla re deterreri poterat,quo minus diuorum ſtatuas tollendas è templis contẽderet. Gentiliaci Pariſiorum cõuentus patrum habitus. Græci oratores Cæſarẽ ſuum admonere iuſſi,ut cũ cæteris piis ſentiret. Ab hoc concilio in hoſtem reditũ. Cadurci,Toloſa,Albii,hæc & quamplurima ignobilia oppida recepta. Rurſus in Biturigibus conuentu habito,ad reliquias belli perſequendas Rex contendebat,atrociaq; ad finiẽdum bellum exempla metui hominum proponebantur:cũ Vaifarus nulla reliqua finiendi belli ſpe,occiditur à ſuis,
E gratiámne uictoris ualidi potentioriſq; quærentibus,an iuſtioris cauſſę gratia ſcelus auſis. Continuò & Pipinus obiit anno eius ſeculi duodeſeptuageſimo,cum non multo antè Paulus Pontifex deceſſiſſet. Carolus Carolomanuſq; de regni diuiſione uerbis diſceptabant:& antè quàm certi utriuſq; fines Imperii eſſent,Hunnoldus Aquitaniæ nobiliſſimus,fauore etiã nominis,quòd Eudonis filius maior Hunnoldus uocitatus fuiſſet, Dux ſalutatus omnem Aquitaniã ſubnixus reliquiis exercitus Vaifari facilè occupat:quòd munitiſſima quondã oppida partim Vaifarus,partim Pipinus muris nudaſſet. Sperabãt qui Francorum Imperium aſpernabãtur,ſub ſuis Ducibus mi-

litare prædariq; ſoliti, fore ut inter feroces fratres Reges infida ſemper re- F
gni ſocietate,cõtinnò bellũ exoriretur:in hoc uelut interregno locu auda-
ciæ datum iri. In ulteriore Aquitania Lupus pari nobilitate Vaſconiæ Dux
ſalutatur.ea res effecit ut maturius opes diuiderẽtur. Carolo maiori Nouio-
dunũ,Carolomano Sueſſiones,Regiæ euenere: Trãſrhenanæ nationes Ca-
rolomano parebant, Carolo Aquitania contribuebatur:ad quam ab iniuria
» uindicandam celeritate opus erat,quòd in regnãdi primordiis poſitũ ſit re-
» rũ diſcrimen:ac ut initio animi populariũ afficiuntur,ita ferè deinceps Re-
» ges uel cõtemnantur,uel metuãtur. Carolus à fratre auxilia ad illud bellum
precibus impetrare nõ potuit.delectu habito in ſui iuris Gallia,in hoſtẽ du- G
xit egregias copias,ſuiq; amantiſſimas, quòd adoleſcẽtiæ maiorem partem
militię quàm domi egiſſet,omnibusq; paternis,ubi primùm per ętatẽ licuit,
interfuiſſet bellis:quædã etiã ductu ſuo unius geſſiſſet.ſimul uigor animi,ro
burq; corporis,indolesq; maxima quæq; de ſe ſpõdẽs,milites nobilitatemq;
ſibi mirè conciliarat.quo fauore motus Carolomanus,uel metu uel inuidia
offendebatur. Sed fortuna uirtuti fauit. Hunnoldus cum Sãtones,Pictones,
Engoliſmẽſes capere arma iubet,aſpernãtibus illis imperiũ,negantibusq; ſe
aduerſus Francos Regemq; pugnaturos,ad Lupũ ſe recepit,ut in cauſſa cõ-
muni cõmuniter bellarent. Plus metus pœnæ, & ſpes ueniæ à nouo Rege, H
quàm ſocietas conſiliorum ualuit. Rex Aquitaniã ingreſſus,urbes tradentes
ſe benignè recepit,prohibuitq; iniuriis militum. Ad Dordonã fluuiũ caſtris
poſitis,ad Lupũ miſit legatos qui Hunnoldũ repeterent,grauiterq; minita-
rẽtur niſi e ueſtigio redderetur. Dum expectatur reditus legatorũ,Rex edi-
to loco opportunóque ad frenandã ea parte audaciam,Fronciacum oppidũ
condidit, præſidiumq; impoſuit. Mox adductus Hunnoldus in cuſtodiam
traditur. Lupus in uerba Regis iurauit. Reliqua parte anni quies à bellis te-
nuit,conuentúſque Francorum in Vangionibus habitus. Berta mater Re-
gum Romã religionis cauſſa profecta, in itinere cum Deſiderio Rege egit I
de Theodora eius ſorore Carolo collocanda. Hanc uxorem magnificen-
tiſſimè ductã repudiauit anno circũacto incerta cauſſa, ſumma nõ Deſide-
rii modò,ſed & matris Bertæ indignatione, magnoq; rerũ motu inſecuto.
Carolus CAROLVS, mortuo,cũ iã tertiũ regnaret annũ,fratre,proceres Regni
Magnus eius ad ſe ultro uenientes,Regemq; ſe unũ omnis Galliæ ſalutãtes,benigniſ-
ann.769. ſimè excepit,ampliſſimíſque uerbis collaudatos,muneribus etiam proſecu-
tus,in Vangionibus rurſus conuentum habuit. Exin Saxoniam ingreſſus,
Ereſburgum nobile oppidum expugnauit, duodecimq; obſidibus acceptis
in Franciam reuerſus,Hildegrandem Principem Sueuæ nobilitatis uirginẽ K
uxorem accepit:pacatisq; omnibus cogitationem rerum Italicarum ſuſce-
pit. Berta Carolomani cum duobus paruis ex eo liberis, comite Audomaro
ſummæ tota Gallia dignationis gratiæ'que uiro,ad Taſſillonem Bauarum,
&, cum in eo plus animorum quàm uirium cerneret, ad Deſiderium Re-
gem ſe contulit Carolo iratum ſorore repudiata,& Francorũ opes metuẽ-
tem,cum antea etiam morte Pipini,diuiſaq; inter duos fratres male cõcor-
des re Francica,liber metu rem Romanam perturbaſſe feratur,eiúſq; opera
conflatum eſſe in Pontificatu maximo ſchiſma,quòd mortuo Paulo Ponti-
fice

A fice ſedem inuaſiſſet Cŏſtantinus Totonis Nepeſini Ducis frater profanus adhuc,aliis largitione corruptis,aliis ui aperta coactis. Annū munia Pontificia obiit, quoad Stephanus tertius incorruptioribus ac liberioribus comitiis Pontifex deſignatus,ad pios Principes, & in primis ad fratres Reges in Galliam miſit, qui patres in Concilium Lateranenſe euocarent. Duodecim delecti Epiſcopi è Frăcia iuere. Authoribus patribus ius ſedis Stephano adiudicatur,deiecto Conſtantino. Abrogata etiam Conſtantini Cæſaris Græci Synodus,ubi corrogatis impietatis ſociis, illiſque ex compoſito certatim acclamantibus, Ab Idolorū ſeruitute aſſere nos Cæſar:decretum fuerat,qui B imagines in templis retinerent,eos Idolorum cultores uideri. Conſtantinus Patriarcha Byzantiorum ſeruili cruciatu interemptus eſt, quòd cum noſtris ſentiret,Nicetéſque Eunuchus ſuffectus. Romę uerò uerbum facere,aut aliquid pro poteſtate agere Cæſaris cubicularius Paulus Ephialta non audebat,nec ſe Ducem pręſidémue Romanorum dicere:ut cęteri à Cæſare in urbem miſſi ante arma à Pipino pro Romana libertate ſuſcepta. Deſiderii intererat authoritatem Francorum in Italia imminui, ſedem Romanam ſeditionibus laborare, Græcorum nomen Francis opponi: ut his rerum alienarū fluctibus,ipſe Regni ſui fines longius propagaret. eam ob rem quicquid ſe- C cus fiebat,id uni Deſiderio exprobrabatur, coniectura mortalium, & ſuſpicione magis quàm re comperta inuiſo. In urbem accitu Stephani præclarè de illo ſentire uiſi profectus,pacem cum eo ſanxit iureiurando uerbis conce pto pro Apoſtolorum ara: ſimul Ephialtam clara uoce coràm ſocordiæ increpitauit,quòd conniueret in ſedis Romanæ procellis,deſideretq́. Ille lætus occaſione ultro oblata aliquid pro imperio agendi, Chriſtophorum Primicerium,& Sergium Secundicerium comprehĕſos luminibus priuauit, & aliquot alios in exilium egit partium Francicarum uiros. Et ex urbe perturbatio Rauĕnam nullius rei faciliore quàm mali exempli contagione trăſiit. D In defuncti Sergii Rauennatium Archiepiſcopi locum largitione ſuffectus eſt Michael Scriniarius,nullis dum initiatus ſacris, Mauricio Ariminenſium Duce & Deſiderio Rege eius cauſſam tutantibus. Ad eam rem opprimendam Carolus mortuo fratre oratores ſuos miſit. His legatisq́; Pontificis agĕtibus deiecto Michaele, iuſtis ſacerdotii comitiis leo Archiepiſcopus lectus confirmatur à Stephano:quo circiter quartum ſedis ſuæ annum defuncto, Hadrianus Pontifex creatus ſtatim præ ſe tulit nihil ſe fidei fœdus petenti Deſiderio habere,opéque Frăcorum rem Romanam defenſurum. omnia in Deſiderii exitium ſpectabant. Ad eum Hunnoldus tranſiit dimiſſus à Caro- E lo,cum rediturum ſe fidem iureiurando dediſſet, per ſimulationem religionis,adorandiq́; Pontificis uenia impetrata. Is accenſum per ſe Deſiderium, multo magis inflammauit: & ſummus bello Dux uidebatur: nec uictus,niſi ſuis prodentibus. Longobardus contendebat, ut cum manu ſummi Pontificis non modò Pipinus, ſed & Carolus & Carolomanus inuncti fuiſſent, eorumq́; ſoboli ius regnandi datum à Francis, Hadrianus Pontifex Carolomani liberos,eoſdĕ Pipini nepotes, Reges appellaret, inungeretq́,quòd eius iudicium ſanctum apud Frăcos fore non dubitaret,Regnúmque paternum ad adoleſcentulos rediturum, ac nouis bellorum incendiis Franciam.

arſuram: Carolum uiuo fratre neminẽ quieſcentem laceſſiſſe: reducibus fratris filiis, qui opibus exuti à quo minimè deceret, iniuriarum patrui, & beneficiorum externæ Regiæ memores futuri eſſent, bella domi habiturum, foris non quæſiturum. ſimul Hunnoldus iactabat, Aquitaniam, & in primis Vaſconiam, iugum recens excutere conari, ad primum rumorem belli paratam eſſe libertatem priſtinam repetere: Ruinas urbium, patriæq; excidium quotidie oculis miſerorum obuerſari: Proceres Ducéſque alios alibi exulare: ubi primùm ſit qui bellicum canat, publicas priuatasq; iniurias ſuas quẽque ultum ituros: tãtùm deeſſe authorem armorum: animis omnes paratos. F

Authoritate, precibúsue, aut cauſſa permouere non poterat Hadrianum, ut Bertæ puerorúmque patrocinium ſuſciperet: quòd eum non fallebat, non miſericordia profugorum Deſiderium adduci, ſed ut res Francica unicũ eccleſiæ Romanæ certiſſimũmque præſidium diſtraheretur, ac uel reddito uel pet negato Carolomani liberis Regno, perturbaretur: & animus Caroli Põtificum amantiſſimi, alienior fieret. Et Longobardorum opes Rege acerrimo ſolertiſſimoq; Deſiderio erigebantur in ſpem, Francorum metu ſublato, non Exarchiæ modò recuperãdæ, ſed & Ducatus Romani, qui ſola religione tutus erat, & totius Italiæ potiundæ. Ab eo ingraueſcente in dies metu ſe ſuóſque uindicare cupiens Hadrianus, à Franco opem implorabat per oratores: quoniam terreſtria itinera, uel ſuſpecta, uel infeſta, uel utiq; clauſa Romanis à Longobardo erãt, mari in Galliam miſſos. Vixdum hi profecti erãt, cum Deſiderius comperto Pontificis cõſilio, antequam quicquam è Gallia, unde ſemper procellam illa Regia metuebat, moueretur, miſcere agerẽque rem Romanam ſtatuit: ut pręſenti pauore attonitus Hadrianus auerteretur à Carolo reſpiciendo. Satis cauſſæ Franco poterat uideri belli extemplo Italici capeſſendi, & quòd ſui iudicii faceret Deſiderius rem Gallicã, arbitrũmque ſe præſtaret diſceptationis de Regno Francorum, eamq; aleret: & quòd Hunnoldum haud dubiè Francorum hoſtem, conſiliaq; agitantem de Francico bello, parti copiarum præfeciſſet, faucéſque Alpium obtinẽdas illius fidei demandaſſet. Nihil tamen temere, per cupiditatẽmue motum. In Italiam ad res inſpiciendas oratores miſſi, quos Longobardus honorificẽtiſſimè excepit: uetera neceſſitudinis pignora inter Francos Longobardóſque ac ſocietatem commemorauit: ſibi nullas cum Hadriano inimicitias ſuo nomine eſſe: nullam eſſe cauſſam belli, niſi quòd Pontifex pacem ſæpe ſuppliciterq; petitam ſemper denegarit: ſibi neceſſitatem bellãdi eum impoſuiſſe. Quicquid à quoquam uſquam ſecus factum ſit, ſe uno authore factum dicere Romanum. Si Rex Carolus non criminibus maledictiſq; iratorum hominum, quiq; quoniam ſemel negauerint pacem, iure optimo ſanctéq; negaſſe uideri uelint, ſed rebus ipſis fidem habeat: inuenturum nihil ab ſe niſi Regio animo actum: ſe rurſus miſſurum Romam legatos de pace. Interea, ſi uideretur, uel domum renuntiarent legationẽ, uel expectarent quidnam cõſilii Pontifici de pace foret. Expectari placuit. Longobardus quidem pacem in Vrbe petebat, ſed addebat leges, ut ſuarum partium Pontifex fieret: & quia ille id ſe facturum negabat, Deſiderius ex profeſſo Hadriano hoſtis Rauennatium Exarchiam armis ingreſſus, Fauẽtiam Comaclúmque ceperat. Rauenna

G (margin, beside "Authoritate")
H (margin, beside "ſuóſque uindicare")
I (margin, beside "Hunnoldum")
K (margin, beside "manum. Si Rex")

uenna

A uenna ægrè uim ſuſtinuit,defendēte Leone Archiepiſcopo, & tribus tribunis comitiis publicis creatis,quòd ea urbs in fide magis quàm ditione Pontificis degeret:ad quem etiam miſſi ſunt qui auxilium peterēt. Sed ueræ uires in Francis erant.Hæ dum expectantur,Deſiderius propius Vrbem mouens,Vrbinum,Senogalliam,Eugubium occupat.Iam Spoleto cum Carolomani liberis appropinquabat,uoti gratia exſoluēdi Romam iter facere ſe dictitans,ſed ingens agmen ſequebatur:cum tres Epiſcopi à Pontifice ad eū legati,interdicunt illi ulteriore progreſſu,diris caput eius deteſtātes,niſi dicto audiens eſſet.Valuerunt atroces minæ,ſacraq; denunciatio. Carolo ubi B renunciatum eſt à ſuis,omnia in Italia hoſtilia:tunc digna piáque belli cauſſa uiſa.Proinde in Allobrogibus conuentu habito, coactóque de ſententia concilii exercitu,Carolus ipſe cum parte copiarum iugum Ciniſiū (Dionyſium alii uocant) petit. Bernardum auunculum ſaltum Iouis occupare cum reliquo milite iubet. Vtrinq; deiectis Deſiderianis,cōiuncto in Subalpinis exercitu, cum hoſtę atroci pugna certatum eſt. exin ad Mortariā ſigna rurſus collata,cæſis aliquot Francorū nobiliſſimis.uictoria tamen Carolo parta,Papiam obſidendis à Franco Regibus Longobardorum urbem fatalem, ſeq; in ea obſidendum hoſtis præbuit,præparatis omnibus ad tolerandā obC ſidionem.Vxores liberíque prælio interemptorum,Hunnoldum authorem aſpernādæ pacis,lapidibus obruerunt.Ad primum nuntium uicti Deſiderii, nobiles Longobardorū Spoletini ducatus incolæ,qui auxilio aduerſus Frācos Deſiderio ire recuſarant, Romam profecti,in fidem Pontificis uenientes,capillum barbamq; ponebant:quod apud eos ſanctioris deditionis argumentum erat:eorum exemplum ſequentibus Anconitanis, Auximatibus, Firmanis.Multi eorum charitate Vrbis,ut tutis tandem auſpicatioribúſque ſedibus uterentur,domum non redierunt.His Vaticanum incolendū Pontifex dedit:quò in dies maior eius gentis multitudo cōmigrauit. Interea Ca D rolus Bernardo auunculo Papiæ obſidionem mādat.Ipſe cum delecto equitatu Veronam proficiſcitur, quò refugerat Adelgiſius Deſiderii filius cum Carolomani liberis,& eorum matre Berta.Mulier ſe adoleſcentulosq; adueniente Carolo dedidit. Leui caſtigatione uerborum recepti, ac in Franciam miſſi,in honoréque habiti.Omnes Galliæ Italicæ urbes præter Papiam in fidem recepit. Venetos uiginti triremes aduerſo Pado atque inde Ticino ad terrendum nouo genere belli Deſiderium,ut ſtudium ſuum ipſi quoq; Frācis probarent,miſiſſe,ſunt qui ſcribāt.Omne genus mortalium fide officióque erga Carolū inter ſe certabat.Adelgiſius fuga prærepta procul ad Gręcos ſe contulit.Francus Rex remiſſis quas ſecum in expeditionem duxerat copiis,ad auunculum,iuſſoq; eo continuare obſidionem, cum cohorte amicorum Romam petens apparatiſſimè excipitur.Virtutem in bello,clementiam in uictoria perſpexerant.Religio ea peregrinatione enituit:& ueræ libertatis ciuilitatiſque argumentum erat,quòd inermis inermi comitatu Apenninum tranſgreſſus,tantumq; Italiæ Rex externus nondū confecto bello emēſus aduenirer:id quod nemo unquam qui armatus Italiam petiuiſſet, fecerat.Eóque tutius,& maiore omnium charitate uenerationeq; iter faciebat.Appropinquanti,officii cauſſa, præter ignobile mortaliū uulgus,ad tria

millia non contemnendorum hominum, qui indolem maieſtatis Romanæ F
præ ſe ferrent,occurrerunt,aduentum eius gratulantes, numénque precantes,ut fauſtus fœlixq; ei,ac nomini Francico, Italicóque,& populo Romano,Pontificique foret:illiúſque pietati,& ingentibus ipſius paterníſque atque auitis erga Vrbem beneficiis gratiam referret, quam longè maximam ſummis optimiſq; Regibus ſoleret. Præſtolabatur Regem Hadrianus cum ſacro cœtu pro gradibus ædis Petri.Ille ubi in congreſſum uenit,ptius Pontificis pedes oſculo contigit,quàm ſe illi complectendũ daret. Erat Hadrianus ſumma nobilitate,nec patria modò,ſed & ingenio pectoréque Romanus,& uetere Vrbe dignus,ac ut uita Pontificatuq; ſanctus,ita animo moribusq; Regius. Vterque igitur & in congreſſu,& longiore conſuetudine alteri admirationi fuit. Proceres quoqne Romani Frãcique comitate officiíſque inter ſe certarunt. Simul ſocietatem amicitiámque iunxerunt, eoſdem utriſque ſocios hoſtéſque fore:fidémque tacta Apoſtolorum ara dedere,accepere̊que. Rex per quatriduum continens templa circumiuit,donauítque munificẽtiſſime. Diem reſurgenti domino feſtum apud Pontificẽ egit. Octo dies in Vrbe manſit,nullis religionis liberalitatíſue Regiæ partibus omiſſis. Munera quoque Pipini patris non confirmauit modò, ſed auxit. Exarchia Rauennatium ſub ditione Pontificis eſſe iuſſa. Ferunt Corſicam inſulam, & H
quicquid Liguriæ ab urbis Lunæ multis antè ætatibus euerſæ ueſtigiis ad Alpes pertinet, Pontificatui attributũ. Et ne odio gentis bellum geri uideretur, Vinigiſio Spoletinus Ducatus, Rhogando Foroiuliẽſis, Aragiſio Beneuentanus redditi,fide tantùm iureiurando oppignerata. Aragiſius Deſiderii gener erat,ſed nihil mouerat. Et ut beneficentiæ Francorum aliqua referretur gratia,Carolus à Pontifice Patricius creatur, quòd ut Magiſterium equitum Principatúſque uiam Ducibus Auſtraſianis ad Regnum munierat, ita is tituli honor gradum Carolo ad Imperium daturus erat. Regreſſus in caſtra Francus,omnia prius expertus,ſi cogere pelliceréue ad deditionẽ ho- I
ſtes poſſet:ubi nihil procedit,nec ui expugnandæ urbis Regiæ, Rege ſolertiſſimo defendente,niſi magno militum periculo, rationem ullam inueniebat:ipſe aſſidere urbi ſtatuit, uxorem q; ac liberos domo in caſtra acceſſit: ut ſciret hoſtis,niſi deditione facta,obſidionem ſolutum non iri:cum ſperaſſet Deſiderius,etiam ut cætera amitterentur, nomine Regio ac urbe Regia incolumi,fore ut omnia recuperarentur. Ea res per ſex menſes obſidionẽ traxit. Tandem uelut mortalibus immortalibúſque infeſtis,cum peſtilentia fameq; clauſi laborarent,deditio eſt facta. Longobardus cum uxore paruíſque liberis Leodium Eburonum exilii cauſſa miſſus, ac diſſimulanter cuſtodiri K
iuſſus. Mediolano Papiæq; clariſſimi Francorum uiri Præfecti dati, qui gentis pacem legéſque ita tutarentur,ut deinceps ſuorum Regum deſiderio nõ tenerentur. Interea Saxones Ereſburgũ,ubi Francorum præſidium erat,oppugnant. Primò egregiè defenſum eſt:deinde cũ facta eruptione Franci pugnarẽt,hoſtis ſimulata fuga in præparatas interea inſidias eos pertraxit:tantamq; cædem edidit,ut perpauci ſupereſſent. Hiq; quoad uires humanæ ſufficere poterãt,mœnia tutati ſunt:deinde cum ex hac quoque paucitate quotidie aliqui caderẽt, quòd hoſtes perpetua oppugnatione alii aliis in orbem ſuccedebant:

A ſuccedebant: Frãcos paucitas eoſdem ſemper in muris telis hoſtium obiiciebat: tandem in conditiones deſcenſum, ut relicto oppido milites Sigiburgũ nobiliſſimum uetuſtiſſimúmque oppidum incolumes abirent: ubi alterum Francorum præſidium erat. Hoc quoq; mox Saxones tentantes Francus nõ eruptione, ſed conſtantia, tutandiſque, cum ſatis multi eſſent, uiciſſim mœnibus, re infecta, tædio diſcedere coëgit. Exin finitimas ſibi Francorum prouincias populati, templa noſtra, ipſi deorum cultores, incenderunt. Equitatus Francorum recenti gloria Italicarum rerum ingens, quatuor in partes diuiſus in hoſtes mittitur, ut effuſiore bello urerentur fines, Saxonéſque ignari cui potiſſimùm parti obuiàm procederent, ancipiti terrore circunfunderentur. Tres partes obuium hoſtem habuere, fugauereq́; quarta nemine occurrente latè uagata eſt. Ereſburgum bellicis malis affectum reſtituitur, firmatúrqne. Sigiburgenſe præſidium collaudatur. Alio terrarum orbe Adelgiſius Græcos Auguſtumq; concitabat: Italiam urbémque Romam Imperii arcem ſpecie libertatis religioniſq; Auguſtis adéptam Frãcorum nutu, quò eis commodum ſit, circũagi. Qui Italicas res Gallicis adiunxerit, ac Germanicas iungat: quò ſpe enitatur, cogitandum magis Auguſtis, quàm ſibi ominandum. Simul ad proceres Longobardorum amicosq; paternos literas miſit, ut priſtinæ maieſtatis memores, erigendam rem Longobardicã Italicámque ſecum capeſſerent. Nec uerbis tantùm erat magnificus adhortator, ſed claſſe à Græcis accepta, Patriciúſque (qui apud Auguſtos erat ſummorũ Ducum titulus) ſalutatus, ut Francis par nominis maieſtas obiiceretur, Byzãtio ſoluit: ad quem rumorem omnium animi in magnarum rerum expectationem erigebantur. Rhogandus Foroiulienſiũ Dux ex profeſſo defecit, exercitúque coacto ſe Ducem præbebat, ſi quis rem Lõgobardicam ſaluam uellet: & Regii decoris amiſſi recens apud omnes dolor quamplurimos armabat. Nihil æquè atq; celeritas rem Francicam iuuit. Equites cum leui armatura à Carolo præmiſſi Rhogandum acie occidere, fuga cæterorum maiore quàm cæde. Subſequens Carolus allata ſuorum uictoria ex itinere in Saxõniam rediit, quòd more ſuo Saxones bellum renouabant, Ereſburgúmque maiore quàm antè ui oppugnabãt, cuniculis agendis, ſubruendiſque muris, & ſcalis erigendis, contemptuq; mortis: ut Præfectus præſidii aduerſus tantum terrorem amiſſa ſpe defendédæ ex muris urbis, eruptionem coactus ſit facere. Quo intentiores in mœnia erant, eo facilius Francus miles repẽtina eruptione facta adortus nihil tale ab incluſis expectantes, tantam cædem fecit, ut ſoluta ſit obſidio. Rex Foroiulienſem Præfecturam primùm Comitibus Francis procurandam dedit: Henricum deinde Francum Foroiulienſiũ Ducem creauit, additis finitimis regionibus, ſimul Stiria Charintiáque. Vbi accepit Adelgiſium depoſita ſpe rerum Italicarum ad Auguſtum reuertiſſe, in Vangionibus conuentu habito, in Saxoniam cum omnibus copiis peruenit: caſtriſq; idoneo loco munitis, cum delectis in expeditionem proficiſcitur. Quocunque ibat, cura, uictoriáque ſequebatur. Qui in caſtris permanere iuſſi erant, immemores imperii uagabantur: pleniq; præda redeuntes, quo magis caſtris appropinquabant, eo magis incõpoſiti. Germanico & ſermone & ornatu magna ex parte miles Caroli, atq; adeò ipſe Carolus utebatur:

(Marginal letters: B beside "ri cui potiſſimùm…", C beside "ſit, ut priſtinæ…", D beside "tura à Carolo…", E beside "bus Francis procurandam…")

ut nullum diſcrimen eſſet inter hunc hoſtiúmque exercitum, niſi ſacrorum F
animorumq́. Diuina occaſio uiſa Saxonibus qui in inſidiis latebant, remq́;
explorarant: & iam nox appetens conſilium mirè iuuabat. Inſignia iam nota
induunt, procedunt placidè, hoſti incauto ut commilitones ſe aggregát:
caſtra cæca nocte ſimul ingrediuntur abſente Rege incuſtodita. Franci arma
ponunt: Saxones ubi tempus uiſum eſt, ſublato clamore, cædunt, ſternunt:
cruore omnia madent. In media uſque caſtra terror mórſque cruenta peruenit.
Qui in extremis tetenderant caſtris, fugam circunſpiciebant. Sed tam
propinquo hoſte arma capere coacti, cum præter ſpem reſiſterét, animos recipiunt,
colligúntque: & hoſtis cæde ſatiatus, ſenſim ſe recepit, Franco inſi- G
dias adhuc uerito, nec inſequi auſo. Regreſſus Rex ignominia paucos notat,
quorum curam intentiſſimam eſſe oportuerat: reliquos pro cócione increpitat,
quòd ſe ludificádos, capiendos, cædendóſque ignauiſſimo tradiderint
hoſti: uirtuteq́; ſuperiores, furto circunuenti fuerint: non uigilias actas,
non cuſtodias ſeruatas, non ſtationes habitas, proditam militarem diſciplinam:
Frácico nomini in eam diem inuicto, notam turpitudinis inuſtam: deſertores
fuſtuario morteq́; iure plecti: quam tandem pœnam meritos eſſe,
qui per negligentiam ſocordiamq́; hoſtem armatum in media caſtra intromiſerint,
quæ abſente Rege communis ſalutis procurandæ principe, uel di- H
ligentius cuſtodiri tegíque debuerint? ſe nullam táti flagitii purgationé excuſationemq́;
cernere. Nec ſibi milites prius quàm edomita ſuperbia uictoris
hoſtis, ſatisfacturos: conniterentur oſtendere hoſti, uirtutem Francorú ſemel
fraude eludi poſſe: iterum neque falli, neque uinci poſſe. Nec eſſe difficile
contundere ferociam hoſtis, qui abiecta iuſti prælii ſpe, latebras captet, &
furtis inſidiarum nitatur. Ita cum uariè caſtigaſſet milites, conſolatúſque eſſet,
ac ad eluendam uirtute ignominiam excitaſſet: omnes ardebant cupiditate
rei primo quoque tempore gerendæ. Rex quoque, quæ priore expeditione
nón adiuerat, ne diuturnior hoſti lætitia foret, peruaſtabat: & miles nó I
hominibus, non iumentis, non pecoribus, non arboribus infœlicibus frugiferiſue,
non ſatis ipſis, nó tectis parcere. Quodcunq; trucis iræ poteſt exemplum
edebatur. Clamor ploratúſque undique omnis generis mortalium, ſexúſque
ac ætatis exaudiebatur. Crudelitas, indignitas, furor paſſim graſſabatur,
ſæuiebat, quoad coacti hoſtes in caſtra ſupplices uenere. Auerſis auribus
militum auditi, Regem demiſſiſſimis precibus lachrymisq́; placauere: ut naturæ
potius ſuæ clementiæq́, quàm uel erroris uel culpæ ipſorum rationem
haberet: ſe omnia paſſos belli mala, ſatis pœnarum ſontes inſonteſq́; dediſſe:
reciperet in fidem peccato ſuo miſeros calamitoſóſque, ſeruarétque corpo- K
ribus affectos, mente tandem reſipiſcentes, noxamq́; confeſſos: eo obſequentius
in fide permanſuros, quòd experti ceruicibus ſuis ſint omnia triſtia accidere
fœderis humani diuiniq́; uiolatoribus. Eorum quamplurimi oratione
Francorum procerum adducti ſunt, ut noſtri religione fierent: ab aliis obſides
accepti. Qui uerò grauiſſimæ in Francos noxæ ſibi conſcii erant, ulterioribus
munitioribusq́; arcibus ſe tegebát, mittebant tamé legatos ſe quoque
in fidem Francorum uéturos, CHRISTVM q́; profeſſuros, ſi aliquo
pignore capiti ſuo caueretur. Quia de religione agebatur, non turpe ſibi

Francicóque

A Francicóque nomini duxit Rex, nobiliſſimos amicorũ obſides dare. ita dediti, ac ſacra aqua loti. Veſtfali quoque pugna uicti in ditionem uenerunt. Francia florebat domeſticæ pacis externæꝗ uictoriæ bonis perfruens, ingénſꝗ. Nullum Regnum Chriſtianum erat non multo Francis inferius uirtute, gloria, nobilitate, opibus. Gallia, Italia, Germaniáque Carolo militabat. Ipſe Rex ſummus Dux, & ueterum Imperatorum memoriæ par. Arma Gallica quietis ignara impatiētiáque aliò uerti neceſſe erat. Proxima Hiſpania procellam hanc ſolicita expectabat. Saraceni eam magna ex parte obtinebant, experti armis nequaquam Gallis ſe conferendos: nec dubitabãt, ut ipſi B ultro tranſmiſſo Pyrenæo ſaltu Galliam ſæpe uexarãt, ita Carolum Regem uictorem matura ætate in Hiſpaniam tranſgreſſurum, qui adoleſcens opem Chriſtianis Hiſpanorũ reliquiis aduerſus ſe tuliſſet: ſimul Aſtures Galeciꝗ per legatos Franco congratulabãtur uictorias partas, Saxonibúſꝗ religionẽ datam, & Pontificiam dignitatem ab iniuria cupiditateꝗ uindicatã: orabãt, ut natus ad nomen CHRISTI propagandum, Hiſpanorum, qui ſummis cruciatibus alii ſuper alios quotidie à Saracenis capti necari malint, quàm impiorum iugum nedum religionẽ ſubire, miſereretur. Saxonũ ſalutem, qui à uero numine alieni eſſent, curæ Carolo extitiſſe, ut pii fierẽt: maiorẽ apud C ſuperos laudem promeriturum, ſi tela barbaræ ſuperſtitionis à iugulo piorũ auertat, bellúmque Saracenorum ab auo ſuſceptum, à patre geſtum, ipſe tanto ex interuallo conficiat, quod adoleſcentulus attigerit. Saraceni multũ in futurum proſpicientes, imminẽtis ſibi ex Gallia belli impetum quia fracturos ſe uiribus non ſperabant, arte uel leuare, uel declinare cogitabant. Complures Reguli erant, qui ita ſummæ rei uniuerſi conſulebant, ut ſibi propriè ſinguli proſpicerent. Ibnabala erat Cæſarauguſtanorum Regulus, conſilio quàm armis nobilior, id quod tempora & hoſtis Frãcus fieri cogebat. Is ultro in Galliam ad Carolũ uenit, ſe ab ſuis domo pulſum dictitans, quòd di- D cerent eum inſidias tetendiſſe cæteris ſuæ ſectæ Regibus, literáſque interceptas quas de ſocietate amicitiáque iungenda eum ad Francos dediſſe coarguerent. Rex ignarus uerẽ ne hæc an falſò & barbara fide dicerentur, quia tamẽ ipſum in poteſtate haberet, eam cogitationem ſuſcepit, ut ſtatueret, cũ debellatum ubique eſſet, dimittendús ne exercitus, an in Hiſpaniam traducendus. Aſtures legati nõ Ibnabalam, ſed rem ipſam ſpectari oportere dictitabant. Saracenos uictores, dum prædam de nobis petunt, communi in nos odio affici: à Francis nuper uictos, ab ipſis Hiſpanis animos ope Francorum tollentibus ita coërcitos, ut pari iam Marte res agatur: & ipſos, quibus cæte- E ros mortales, animi morbis laborare, factionibus, ſeditionibuſꝗ: quòd prædæ aſſueti, cum ab iuſto hoſte non poſſint, à ſociis eam petãt. Itum igitur in Hiſpaniã, non tanquã accitu Ibnabalę, ſed æquè ac ſi cũ omni Barbaria bellandum eſſet. Nullum genus auxiliorum repudiatum eſt. Non modò qui in ditione fidéue Caroli erant, ſed & quidam Danicæ iuuẽtutis proceres inter Duces recepti: quos ſtudium armorum, uirtutiſꝗ oſtentandæ cupido perduxerat. Nec traiiciẽdis Alpibus aſſuetũ militem terrebat Pyrenæi ſaltus aſperitas, rupeſꝗ nubibus inſeſſæ, cælo immiſtorũ montium iuga niuibus caua, confragoſæꝗ ac arctæ & pleræque præcipites uiæ, depreſſiſſimæꝗ conualliũ

altitudines,ſtrepituſq; amnium cum ſonitu decidentium, uiduaq; gignentibus,& cultu hominum uacua deſertaq;. Natura ut Italiam Alpibus à Gallia, ita Hiſpaniam Pyrenæo ſaltu muniuerat: ſed exercitibus iam inde à prima mortalium memoria magis peruię tritæq;,quàm hic illæ patuere. Tunc quo maior ſolitudo in Pyrenæo conſpiciebatur, eo ſuſpicio maior, ne occultus hoſtis,prædóue repentinus terga lateráue, ut quæque pars opportuna inſidiátibus eſſet,adoriretur. Omnia tuta fuere, uel cautione Francorũ,uel nullo hoſte,inſidiatoréue. Ad Pompellonem caſtra poſita. Miſſi qui percontarentur,deditionẽm ne facere Saraceni,qui eam ualido præſidio inſederant, an fortunã belli experiri uellent. Tempus primùm ad deliberandũ petebát: datum eſt diei ſpatium:deinde id agebant,ut ad Reges ſocios amicóſque ſibi mittere liceret: ut niſi intra quindecim dies auxilio illi præſtò eſſent, dederent ſeſe,urbemq;.è re Francorũ eſſe,urbe integra à clade belli potiri potius,q̃ & à uictore per iram,& à uicto per deſperarionẽ euerſa. nec hac mora Francũ ullius rei iacturam facere. Vrbem enim, ut omnes terrores ingruât, uim eo dierum numero laturam:& Francos,ſi occurrentibus ſuis pugna ſuperiores ſint,portarum clauſtra ſolo uerborum imperio refracturos: idq; ex eorum dignitate,ac utrorũque commodo eſſe,ne inſontes nrbes,ad quas liberandas Franci ueniſſe ſe dicerent, omiſſis hoſtibus armatis,exempla belli utrinq; paterentur,quæ oppugnationis neceſſitas inſolentiaq; afferat. Francns ea à Barbaro dici ratus, ut bellũ magno impetu cœptũ,mora langueſceret,conſeneſceretq;,quòd in re militari initia perſæpe rem totã trahant:dari nolebat tempns hoſtibus ad belli apparatum. Et Saraceni initio ſoliti fortunæ unius prælii ſummã rerum committere,quandò id tandem parũ proſperè ceſſerat,morem ueteris Hiſpaniæ ſecuti, perpetuis bellis leuia prælia quæ uniuerſam rem iuuarent potius quàm decernerent,faciebant:ſecundis haud ſegniter utebantur,dubiis experiendo,aduerſis cunctando tempus extrahebant. Bellum igitur denunciatũ, & iuſſus miles parare quæ oppugnãdis circunſedendiſq; urbibus uſui ſunt,nec tam lentam oppugnationẽ hanc facere quàm Papiæ Deſideriiq; fuerat. Tunc enim piam urbem, piũmqne Regem, cuius uitæ nobilitatiq; parcendum eſſet,obſeſſum: nunc aduerſus Barbaram religionem nobiſcum ad internecionem bellantem, rem eſſe. Materia cæſa, & ſuburbanis ædificiis dirutis tigna comportabantur: omnia ſuppeditabant ad opera faciẽda. Hoſtis aſſiduus aderat,crebra eruptione ferro igneq; armatus,uelox ſubitúſque,omne tempus,omnem locum conatúmque uaria ludificatione intutum,inſidum,infeſtumq; faciens:prius circunfuſus,quàm uenturũ quis ſuſpicari poſſet:prius cæde incẽdióue facto ex oculis ſe proripiẽs, quàm contrà eundi ſpatium daretur. ad portas caſtrorum primò tumultum trepidationemq; perſæpe iniecit:deinde oppoſitis aduerſus urbis portas ſtationibus,ne tũc quidem arceri poterat, quin pari audacia impetum faceret: nec prius quàm perfectis operibns,circunuallatúſque, claudi mœnibus potuit. Tunc quoque præſtanter non uirtutem muris, ſed muros uirtute defendebat. Turres Francus ex materia mobiles excitarat, duas ſublimiores urbis propugnaculis,nõ modò ut telis nudarẽt defenſoribus muros, ſed ut in mœnia tranſcenderetur. quæ ubi primùm diuerſis partibus propius agebantur,

tunc

A tunc miſſilem ignem ad primum earum conſpectum præparatum tormentis iniiciebât,qui motu ipſo maiore flamma concepta,& oculos perſtringebat,& quocunq; incidiſſet,alibi incẽdium, alibi inſanã trepidationem faciebat.Vna turrium propius admota, terrore micãtis flammæ eueſtigio deſerta:altera non ſatis munito itinere,ſimul ſuo ac ſuperſtantium pondere,pontiumq; mole,tumultuq;,prioribus rotis depreſſiore in altũ orbita ſedentibus hæſit,magno hoſtiũ,uelut numini ſalus eorum cordi foret,miraculo,& noſtrorum conſternatione. Ita ludibrio id inceptum fuit, augebãtúrque animi barbarorum.Perſtandũ tamen Francus,ac omnes difficultates uincẽdas exi-
B ſtimabat.Dum obſidio diutius ſpe trahitur,Reges barbari non ipſi cũ exercitu ad pugnandum iuſto prælio aderãt,ſed per occaſiones notis ſemitis leuis armaturæ milites ſubmittebant,qui ſæpius noctu quàm interdiu repentino tumultu caſtra perturbarent.quædã etiam manus cæſis cuſtodibus,perruptisq; munitionibus in urbem penetrans,ſpei bonæ obſeſſos impleuit. Carolus uinci inſolens,flagitium ferre non poterat. Conſiliũ Præfectorũ ſuorum habet: iubet omnes intentos eſſe ad ſua quenque munera obeũda: falli eos,ſi credant uirtutem in acie tantùm inclareſcere:tolerantiã,uigilãtiamq;, & inſomnes maxima ex parte noctes, dieſq; laboribus plenos, & perpetuũ
C cum mora temporis tædióq; certamen,præcipuam eſſe partem diſciplinæ militaris.Ingens flagitiũ fore,ſi barbaro plus animi induſtriæq; inſit ad clauſos liberandos,quàm Francis ſociiſq; ad clauſtra uel ui refringenda, uel pertinacia edomãda.ſuum quiſq; munus impigrè obiret,nec locum ludificationi hoſtium relinqueret.in armis ipſi eſſent,ſuóſque continerent:ſe uigilias, cuſtodias,præſidia,ſtationes,ut quiſque locus, réſque ac tempus poſtularet, diſpoſiturum.ipſi qui præeſſent,ſemetipſos primũ,deinde & eos quibus imperarent,aſſuefacerent cogerentq; ut prius collatis æquo campo ſignis uincere,ita nunc & exteriorem hoſtem eludentémque munitionibus arcere,&
D interiorẽ reſpirare non ſinere.Exin ancipitia munimenta facta:nec minore cura,quæ foras,quàm quæ intrò ſpectabant,cuſtodiebantur, firmabanturq;. Barbari eadẽ,qua prius,ſpe,incertis temporibus ac locis occurſabant.Coërciti,aut fœdè pulſi,ſegnius inſtabant:multiſque conatibus irritis,cum etiam ad ſignum ab ſe datum eruptionem clauſi tentaſſent, ubi & ipſi reiecti turpiter ſunt,& illi in portis retenti alii ſuper alios cadebant, recipere ſe coacti,incepto deſtiterunt.Obſidio iam iuſta erat:& oppugnatio atrocior clauſos adorta eſt.Tanta multitudo militum undiq; cõtractorum in caſtris erat, tamq; clari Duces,ac tam impiger Rex, ut cum continuaretur die noctuq;
E oppugnatio,aliiq; aliis in orbem ſuccederent,nec ullum genus operum, machinarum,tormẽtorum,ſcalarum,pontium,doli,artis,uirtutis, omitteretur: hoſtis amens tandẽ conſternatuſq;, ueſana propè audacia per æqua per iniqua ſcãdentium Frãcorum oppreſſus ſit.Qui in muris ſtabãt,omnes aut ferro cæſi,aut deiecti.In urbe quoque ingẽs cædes ſtrageſq; tenuit.Præconium ab Rege circũmiſſum,ut inermi parceretur, finẽ cruoris fecit. Abiectis telis dextras inermes ſuppliceſq; tendebãt,ad eam diẽ aſſueti potius mori, quàm dum arma ſuppeterent,ſe dedere. Tunc præda hominum facta, ad diripiendam urbem diſcurſum, quæ ingẽs magniq; precii rerum fuit, ut de Barbaris

F

qui orbem terrarum ſpoliaſſent. Muri dituti, ad cæterorũ terrorem: iſq; metus effecit, ut aduenienti Franco Cæſarauguſta Ibnabalæ Regnũ minus moræ difficultatíſque præbuerit. Pauliſper obſeſſa in conditiones deſcendit, ut CHRISTI famulos concionátes audirent, Ibnabalá reciperét, Regemq; agnoſcerent. Duosq; finitimos Reges, Abutaurũ & Deuiſſeznm, qui Ibnabalam domo exegiſſe inſimulabantur, in caſtra uenire cũ donis Frácus coëgit, & uectigal paciſci: omnémque Hiſpaniá terrore nominis ſui impleuit. Adelphóſo Aſturiæ Galeciæq; Regi auxilia miſit: nec poſt eam dié piis Hiſpanis ſuperiores bello Barbari extitere, quos initio illi uelut fulmina belli exhorruerát. Circũacta æſtate Frácus deduxit exercitũ, ſatis Frácici nominis G
gloriá, & religionis pietaté auxiſſe ſe ratus. Ibnabalæ fides in petéda Hiſpania ſancta uiſa, & Rex cauit ne falli capiue à quoquá mortaliũ poſſet. In reditu offenſum. Impedimenta Francorũ grauia omnis fortunæ Regiæ priuatæq; ſunt direpta. Tota inuidia in Vaſcones uertit, quorũ in finibus id acciderat. Rex militéſq; ut in pacato anteceſſerant: reuerſi, nihil niſi fœdá inuenere ſarcinarũ iumentorúmq; diſſipatá ſtragem, aſportatáque ac abacta quæ concupiſci à prædonibus poſſent. Latronum tantum ueſtigia extabant, ipſi iuxtà inuiis deuiisq; aſſueti, notitia latebrarum, compédiiſque uiarum ſe tegebant. Militum uulgus ingenia Vaſconum latrociniis læta incuſabat, pro- H
ceribus mota ſuſpicio Ibnabala authore id factũ: & ita quos euoluimus Vaſconum ueteres annales tradunt: quos multis in rebus ſequi non alienũ duximus in ſumma Frácicorum, Latinorum, Hiſpanorúmque ſcriptorum uarietate. Nec perſequi prædones, purgaréque latrociniis infeſta loca, & latebras excutere cupiés Rex potuit, quòd Saxonicus tumultus renatus fuerat, ac iam Galliam urebat. Nullum enim Frácus peregrè bellum gerebat, quin rapto tempore Saxones rebellarent, immemores ſanguinis ſui, ſi quos fortè dediſſent obſides. Abſente in Hiſpania Carolo, Vindocindus Dux Saxo profugus, & ſuos per internuntios, & alienos coràm ipſe ſolicitabat. Dano- I
rum arma in primis tentabat. Coacto datóque genris cócilio dicebat Francorum conatus exteris nationibus Regníſque timendos: ſe, quia liber inter liberos degeret, domo pulſum, reliquis, antequá pereant, exemplo eſſe poſſe, uti rebus ſuis proſpiciát, ne in ſeruituté ex imperio libertatéque decidát. Dum ad bellum Hiſpanienſe omnis pubes Gallica abeſſet, in uacuam Franciam arma ferantur: non tantùm præſentem gloriá prædámque parari poſſe, ſed ita affligi euaſtaríque ferro igníque Franciam, ut in futurum de ſalute ſua potius quàm de exterorum Imperiorum excidio cogitationes ſuſcipiat. Multitudinem moueri dictis apparebat. Tunc contrà unus è proceribus gé- K
» tis egit, Vindocindum uelle cauſſam ſuam communis gétium ſalutis uideri,
» ut perditas res ſuas cum florentibus Danis miſceat, & alienis tegatur armis,
» qui ſuis tectus non fuerit: nec eum aliter loqui debuiſſe, qui calamitatis ſo-
» cium ſolatiumq; petat, cum remedium non inueniat. Danorum aliam cauſ-
» ſam eſſe: nec oportere eos alia re quàm miſeratione exiliũ Vindocindi pro-
» ſequi. Scio præſentem obiici prædam, ſed illa hamata eſt: qua qui paſti fue-
» rint, mox ipſi prædæ ſint. Nunquá Frácia tam milite uacua eſt, ut non uiris,
» equis, armis, telis ſit ab externa ui munita. Citius ex terra edétur armati, ac
lapides

A lapides animabuntur,quàm iuuentus deſit Franciæ, quæ pro patria dimicet «
ferro. Eam quieſcentē laceſſere,minime è re noſtra eſt:& quāto maiores co «
pias eduxit Carolus,tanto magis reditus eius,ſi ultro laceſſimus,eſt extime- «
ſcendus. Maneat uolo in Hiſpania,non reuocabo. Dum ſanus eſt,nulla un- «
quam cupiditate Daniæ bellū inferet. Hæc nobis chara eſt,quia patria. Nul- «
lum maius beneficium à ſuperis habemus Dani,quàm arma,& inopiā. Ad- «
de quòd aliquot iuuētutis noſtræ proceres ſub Franco militant,quibus cum «
cupiam omnia ſecunda,cogor & illi cupere ſtudereq́;. Eſt uir fortis Francus, «
eſt bonus,eſt nobilis:eius uirtuti faueo,ut illum noſtræ fauere uolumus. «

B Ita nullum publicè auxilium Vindocindo decretum. Cum uoluntariis &
manu popularium Rhenum tranſgreſſus Galliam urebat,uaſtabátque. Præ-
miſſis ab Rege copiis ipſe, quíque cum eo erant, præda repleti, in tutum ſe
recepere. Cæteri,quæ maior pars erat,nec Duci ſatis prædę factū dicenti pa-
ruerant,ab Regiis palantes cæſi ad unum omnes. In Saxoniam cum duxiſ-
ſet exercitum Rex,comperiſſetq́; Vindocindum ac reliquos proceres gētis
ſe ad Taſſillonem Bauarorum Ducem, cui Luitperta Deſiderii filia nupſiſ-
ſet,contuliſſe:atrox eſſe ratus de inſontibus obſidibúſque ſupplicium ſumi,
ab illis abſtinuit. Cęterùm ut paulatim extingueretur Saxonū nomen, ipſiq́;
C ſponte ſua aliis æquiorum legum gentibus ſe adſcribendos curarent: graues
genti illi leges impoſuit, ac teſtamenti factionē, iusq́; inteſtatis præterquam
inter agnatos ſuccedendi,ademit. Honores Magiſtratúſque gentis alienige-
nis, & in primis Scotis, mandabat, quorum egregia fide uirtutéque uteba-
tur. Sed nec ueniæ facilitate reconciliari, nec armis uicti frangi, nec conſor-
tione religionis placari,nec æquis legibus flecti,nec iniquis domari,nec ob-
ſidibus oppignerari peruicacia illa Saxonū pectora poterant:& in tot Fran-
corum occupationibus fortuna nouas ſemper rebellandi occaſiones cupien
tibus præbebat. Rex,dimiſſo reliquo milite,cum exiguis copiis tanquam in
D media pace in Vbiis ad Coloniam ſedebat. Sorabi, Sclauorum inclyta bello
natio,Saxonum fines populari cœpere: aduerſus quorū uim Geillo Magi-
ſter equitum miſſus,ab Rege iubetur habere delectum Saxonum: quos & in
fide permanere,& magno animo ſua tutaturos ſperabat. Reuocantur etiam
ad ſigna Francones,certiſſima Regis auxilia, quos Frāciam Orientalem ſe-
culum illud uocitabat,& unde oriundi Franci ferūtur. Hiq́; extemplo in ar-
mis Magiſtrum equitum ſequebantur. Non multum itineris emenſi erant,
cum Saxones,quorum præſidium petebatur,rebellaſſe nuntius affertur. Cō-
tinuò & Theodoricus Comes Carolo cognatione iūctus affuit,uixdum di-
E greſſo Geillone ad famam Saxonici tumultus ab Rege ad eum coërcendum
miſſus. Habito conſilio,de omnium ſententia cōſtitutum eſt, ut prius quàm
in aciem deſcenderent,exploretur,ubi, ac quantus eſſet hoſtium exercitus,
quidq́; conſilii conatúsue capturus uideretur. Compertum eſt eos maiore in
Francos aduentantes,quàm in Sorabos ſua agentes ferentéſque,ira, à tergo
propinqui montis habere caſtra,citra quem amnis præterflueret. Placuit in
citeriore ripa Theodoricum cōſidere, Geillonē uerò tranſmiſſo fluuio pro-
pius montem. Ita bina caſtra facta modico inter ſe interuallo : ut ipſi nihil
prius mouerent, ſed utra parte hoſtis numero præſtans, ingenióque ferox

uim faceret, alteri auxilio accurrentes, terga alia pugna occupatorum adorirentur. Honore imperióque militari Geillo, maieſtate Regiæ cognationis Theodoricus anteibat: in hunc, cui etiam Saxonia prouincia data ab Rege erat, omnis gloria rei bello bene fœliciterq; geſtæ uerſura erat. Cæterùm Geillo ut ſuum unius illud decus faceret, tertia uigilia mouet, mõtemq; circumit. Prima luce hoſtem ſub ſignis ſtantem, paratumq; ad pugnam conſpicatus, cohortatus milites ut de Saxone millies uicto cruentas pœnas exigãt, ſeq; intuẽtes pugnã capeſſant, uiribus impar, maioréque Theodorici quàm hoſtis odio, in Saxonẽ ruens, breuem dimicationem fecit. Ipſe, omneſq; propè eius copię cæſæ à Saxonibus numero cõſilióq; ſuperioribus, & nulla niſi in hoſtes iuſtos ira furentibus. Perpauci ad Theodoricũ ex fuga ſe recepere: quò extemplo Rex, allata ſuorũ clade, cũ nouis copiis uenit. Saxones breui uictoriæ fructu coacti deditionẽ facere, graui pœna luerunt. Mille quingenti ſecuri percuſſi, quorum pręcipua noxa erat, maiore iam ſcelere quàm cuius exemplo ignoſci poſſet. In gente tam indomita erant tamen aliqui religione recente ſancti, qui tædio domeſticorum malorum Romam migrarũt: & his Vaticani partem habitandam Pontifex attribuit. Tunc nullis domi ſanis conſiliis, maxima pars iuuentutis, cum in ipſorum finibus nihil ex ſententia cederet, in Veſtfaliã cõtendit: eoſq; partim uolẽtes, partim innitos, ut qui obſidibus datis oppignerati Frãcis animo eſſent, ad arma cõpellunt. Eadem fortuna utrique uicti: Veſtfali amiſſis in acie Ducibus reliqui, ueniã ſibi obſidibuſq; impetrarunt. Saxones occidi poterant: non tentare fortunam, non cruentam uictoriam hoſti relinquere non poterãt Proinde quos eorum reliquos tot clades fecerãt, domum reuerſi, cæteram iuuentutem ſibi iungunt. Tunc quoq; uicti ſe Regi dedidere, ſæpius eius lenitatem quàm ſeueritatem experti. Deleri gens poterat, ne ſemper pacem ſolicitarẽt: Cruori nominiq; pepercit: utq; ſub oculis eſſent, obſeruarique facilè poſſent, nobilitatẽ, & in quibus aliquid dignitatis eluceret, cum liberis uxoribuſq; traduxit in Galliã Belgicam, oceani ora ad incolendũ eis data, iuſſoq; eam tutari Lyderico Maris præfecto. Maritimum Imperatorem Halmyralũ uocant: haud ſcio an detorta in latinã græca uoce. In locum Geillonis ſuffecit Burchardum Magiſtrum equitum, quod Imperiũ Regibus ignauis formidoloſum, Rege acerrimo Carolo, uſui, non timori erat. Simul filios, Carolum Germanis præfecit: Pipinum aduerſus Græcos Italicarum rerum ſtatum ſolicitantes, & Aragiſii Ducis Beneuẽtani fidem ſuſpectam, Italiæ Regem creat: Ludouicum Aquitania donat, eiq; Hiſpanienſe bellum aduerſus Saracenos mandat. Zatis Barchinonenſium Rex ad primam famam Hiſpaniæ prouinciæ Ludouico datæ, legatos miſit, ſe iam animo in fide Francorum eſſe: ubi primùm ſe fortuna daret, ex profeſſo deditionem facturum. ſimul & Aza Oſcẽſium Satrapes claues urbis per oratores miſit. ex Mauritania præterea Abdella Ibiminangę Regis filius Aquaſgrani cum muneribus uenit. Magnitudini Caroli fœlicitatique, ac Francorũ gloriæ, opibúſque uirtute partis gratulatus, ſocietatẽ amicitiámq; petiuit. Iuuenis benignè acceptus, comitérque per aliquot dies habitus, & magnificè donatus redire cum Ludouico in Hiſpaniam, atq; inde ad patrem trãſmittere iuſſus. Barbara religio cũcta hæc longè alio animo

A mo quàm ore faciebat. Ibi minàgæ claſſis Baleares inſulas religione noſtras, infeſtas latrociniis facere mox cœpit. Zatis & Aza Ludouico aduenienti ſe dediderũt: tota Hiſpania citerior armis Francorũ in præſentia ceſſit. reuocato eo à patre, defecere omnes. Redintegrato eo poſtea bello Barchino obſeſſa, receptaq; & ipſa, & Oſca. Zatis in Auſtraſiã exulatũ ductus, uita à Carolo donatur. adeò in fœdifrago Rege Regium nomẽ apud Francũ ualuit, maieſtatemq; ſuã retinuit. Et alia parte Pompellonẽ nihilo ſanctiore Ibnabalæ fide à Barbaris occupatam Francus recepit. Pipinus Alpes trãſgreſſus, Mediolani Regiam delegit, quòd ea florentiſſimæ regionis urbs, ſecundum B Romã longè princeps totius Italiæ eſſet: & ut Rauenna ad res Orientis Latinis, Græcis, Oſtrogotthis opportuna fuerat, ita hæc Francis idonea uiſa eſt uelut arx & ſpecula Italiæ, Galliæ, Germaniæq;. Et proceres gentis Regum imperio aſſueti, mirificè lætabantur ſe domi habere unde iura peterẽt, quiq; domeſticã pacẽ coleret, & externos metus uiribus, ac nominis paterni ſuiq; maieſtate coërceret, id quod per tot ſecula Italiæ nõ contigiſſet. Ildebrandus Dux Spoletinus cum omni ſuorum nobilitate officii gratia ad eum ſe Mediolanum contulit: Romámque profectum comitatus, nullum amplitudinis genus in eum omiſit. Quacunque iter faciebat, nõ oppidani modò appara- C tiſſimè excipiebãt, ſed & agreſtium turba, ut quo dignitate minor, eo numero maior conſpiciebatur. Romani parum ſibi reliqui fecere, quo magnificẽtius patri Carolo præſtare poſſent. Sacerdotũ Pontificiſque maieſtas omnia ſuperauit. Coronatus maxima mortalium frequentia celebritateq;, contendit, ne liberalitate in ſacroſanctam poteſtatẽ maximo interuallo patri cederet. Dux Beneuentanus ſoceri tandem exemplo Hadriano infeſtus erat, aliquótque Campaniæ oppida ditionis Pontificiæ inuaſerat, ambiguis adhuc finibus, & recẽti eccleſiæ Romanæ imperio. Cõgreſſus Pontificis & Pipini metum iniecit Beneuentano, Runoldumq; filiũ cum ampliſſimis uiris miſit D deprecatorem belli, ne Beneuentũ copias admoueret: ſe Pontifici arbitratu Francorum ſatiſfacturum. Iuuenẽ Pipinus ab ſe diſcedere uetuit, in agrumq; Campanum exercitum duxit. Dux territus Beneuentũ ſe includere noluit, caſu Deſiderii admonitus. Salernũ petiit: quæ urbs in partibus Græci Augusti ſuis legibus utebatur. Altera legatio miſſa ad ultimã ſpem pacis tentandã: quæ impetrabilior ipſius expectatione fuit. Quo enim lõgius à Pontifice leſo ibatur, eo minus claudebantur aures Regis demiſſiſſimis nobiliſſimi Ducis precibus. Imperatum ut res redderet Hadriano: daret Frãcis obſidẽ etiam alterum filium Grimoaldũ: Beneuentani quoque in uerba Franci Regis iu- E rarẽt, duodecimq; obſides darẽt, quos Pipino placeret. Omnia hæc & cõuenere, & facta ſunt, ex ingẽti metu belli pace parta. Dux domum rediit. Hæc ad ipſum patrem Carolum Frãcorum annales referunt: eum uolunt in Hetruria Florẽtiæ natalem domini ac dei noſtri egiſſe. Bibliothecarius Romanus nimius propè in recenſendis illius ætatis & Caroli Magni rebus, bis omnino eum petiſſe Italiam, ſemel cum Patricius, iterum cum Auguſtus ſalutatus eſt, oſtendit: res tantas ab illo geſtas non diſſimulaturus. Beneuẽtanus præter bellum Pontifici illatum Franco ſuſpectus fuerat, & quòd Deſiderii filiam Adelbergam in matrimonio, atq; inde liberos haberet, quos diximus:

& quòd Paulum Aquileiẽſis eccleſiæ Diaconum genere nobilem, ſed literis clariorem,perduellionis à Carolo conuictum recepiſſet. Hunc Paulum & Deſiderius cũ regnaret,ſummè dilexerat,ingenio eius eruditioneq́; delectatus:& Carolus ob eaſdem animi dotes in intimam familiaritatem admiſerat. Cæterùm cum deprehendiſſet eum agitare conſilia Deſiderii educendi è finibus exilii,cuius florentis fortunæ particeps fuiſſet, procul ab illo in Diomedis inſulas eum ablegauit:unde ad Aragiſium refugit. Nec tũc docto uiro in tali cauſſa apud mitiſſimum Regem Carolũ fraudi fuit exilii terminis deceſſiſſe,cum proceres ſuaderent ne impunita audacia contumaciáque abiret:& Pipinus iudicium patris ſecutus, eius rei ueniam Duci dedit. Paulus Aragiſii Adelbergæq́; Ducum rogatu ad conſcribendas hiſtorias rediit. à fine Eutropii exorſus res Romanas, ſeparatim Longobardicas cõplexus, ſimul alia edidit. Hymnum in diuum Iohannem compoſuir, quem inter ſacra orbis terrarũ canit. Vetuſtiſſimis exemplaribus,ſanctisq́; authoribus imperio opeq́; Caroli undique conquiſitis,martyrum uitas mortemq́; ac cæterorum diuorum ſumma breuitate perſtrinxir in templis legendas:quas facilè crediderim longa die ita immutatas,ut à cõditore ſuo(ſi exiſtat)nõ agnoſcantur. Mortuo Aragiſio,in Caſſinatium cœnobiũ ſeſe ultro relegauit: reliquamq́; uitam ſanctiſſimè tranſegit. In defuncti Aragiſii Ducis locum Francus ſuffecit Grimoaldum eius filium:iuſſitq́; eum Græcorum conarus coercere,in quorum fide erar Sicilia,& quicquid Italiæ quondam magna Græcia fuerat. Adelgiſius Deſiderii filius Conſtantinopoli reuectus, receptusq́; ab iis qui partiũ Græcarum erant,Beneuentanum Ducatum euaſtabat. Franci Ildebrando Spoletino & Grimoaldo Beneuentano Ducibus iuncti, eum in prælio inreremere,tãta edita cæde,ut Græci abiectis belli conſiliis,de amicitia iuugenda cœperint cogitare. Sed nec idcirco Longobardi cauſſa nindices habere deſinebat. Luitpęrta Deſiderii filia patre Rege relegato, fratre Patricio interempto,uirum ſuum Bauarum Taſſillonem conquieſcere non ſinebat. Is Vindocindum Francorum ex profeſſo hoſtem receperat: alia etiã hoſtilia in Carolum auſus,deprecatore Pontifice ueniã impetrauit, filiumq́; obſidem dedit. Poſt id creditus eſt cõſanguineos Bauarorũ Hunnos occultis nuntiis ſolicitaſſe. id palàm fieri non potuit. Conuictus eſt dixiſſe ſe unicum filium Theonem obſidem dediſſe:ſed centum datis,nullo pignore deſtiturum à perſequendis bello(cum poſſet)Francis. Hæc animi nota,fidẽ dubiis criminibus fecit. Taſſilloni igni & aqua Pontifex interdixit:& eundem Rex ad iudicium procerum(nondum Compares Frãciæ Duces Comiteſq́; eo quo nũc ordine maieſtateq́; eranr)reuocauit. Cum condẽnatio dubia nõ eſſet,opportunè mortua uxore Taſſillo à Pontifice ignominia leuatus, cœnobio ſe dicauit:cum patre filius ſe pro aris torondit. Ita quæſtio iudiciumq́; omiſſa. Bauaricum motum res Hunnicæ finitimæ cõſanguineæq́; excepere. Auares enim,qui iidem Bauari ſunt,Hunnorum populi,omiſſo uetere gẽtis uniuerſæ nomine,ab Auare Rege ipſi nũcupari maluere. Tunc Hunni parauerunt auxilia,quę Bauaris mitterent. Sed dum cunctãtur,Bauaria in Caroli poteſtatem uenir:quo regreſſo domũ, indignè ferentes non expectatis auxiliis ſuis Bauaros fidem quàm uim Frãcorum experiri maluiſſe, illata de finibus

A finibus controuerſia, dirimere eam legibus, communiúmue amicorum iudicio nolunt,ſed in Bauariam excurſiones facere conantur:Bauariſq; ductu Francorum occurrentibus,magno ſuo malo reiiciuntur. Ipſe Rex cum trãs Albin flumen Vltzios Sclauorũ gentem ſubmouiſſet, Draguintumq; urbẽ cepiſſet,ex amicorũ cohorte Theodoricũ Alafredúmque cum parte copiarum in Hunnos præmiſit. Hi aliquot ſecũda prælia fecere,munitionesq; opportunis locis & præcipuè ad coitiones fluuiorũ obiectas expugnarunt:terrorémque circunferentes,hoſtem longis latisq; finibus utentem ſubmouere ex ea quæ nũc Auſtria eſt,nomine indito ab Auſtraſia Gallica, unde Carolus maioréſque orti. Subſecutus cum reliquo exercitu Rex Theodoricũ ulteriorem Danubii ripam tenere, ac uaſtitatem longè latéq; edere iubet:ipſe citeriore copias ducit. Sequebatur cum cõmeatu in nauibus Bauarus immemor germanitatis,ac iam bello ultro laceſſitus. Rex ubi hoſti ſe appropinquare exploratũ habuit, gnarus aduerſus quàm efferam, & religionis hoſtẽ gentẽ duceret,in planicie ſpatioſa ſacra facienda excitatis altaribus curauit. Milites Ducéſque confeſſione communionéque ſacroſancta operati, tãtam numinis fiduciam concepere, ut hoſtes comperta Frãcorum alacritate,pars in Hunnos Scythas,unde oriundi erãt,ſe receperint:pars ſecundo Danubio C uecti,Francũ magna mole exercitus ſegne iter faciẽtem antecedebant:quos ulteriora ſemper petentes cum ſequi longum eſſet, nec ſui copiam facerent, Rex conſtitit,omniq; regione utroque exercitu uagãte peruſta, Henricum Foroiulienſium Ducem,ac Geroldum Bauariæ præfectum in Pannonia ſtatiua habere iuſſit,atq; eas frenare gentes cum parte maxima peditatus. Nam morbi quoddã genus in equos ingruerat,qua lue ad octo millia periere. Et ne unquam abſque periculis ageretur,ab hoſte armato inuictus Rex, ſemel atq; iterum propè fuit ut domi parricidio extingueretur. Auſtraſianæ iuuẽtutis aliquot proceres,quòd inde orto Rege ſummum gratiæ dignitatiſque D locum apud eum ſe obtinere æquum cenſebant, poſtquam uirtutem aliorũ ſibi præferri uiderũt, authore duceq; Arderico in illius uitã coniurationem faciunt:dumq; plures in dies in ſocietatẽ ſceleris incautius adſciſcunt, delati comprehenſiq; qui ſceleris manifeſti fuere,capite luerũt:quos leuis ſuſpicio aſpergebat, exilio ſolũ uerterũt. Indignũ uiſum,quibus præcipuè ſalutẽ Regis cordi eſſe oporteret, eos Principes nefarii conatus inuẽtos. Sed illud eo indignius,quo propius. Pipinus Regis nothus à nouis cõiuratoribus in ſpẽ Regni adductus,tempus locúmq; circũſpiciebat patris necãdi. Rhaudulphi Longobardi prudentia deprehenſis ac fidè detectis inſidiis, iuuenis attonſus E ſacrum cilicium induit:cæterorum pauci ſecuri percuſſi:maxima pars tãtùm in exilium miſſi. Odio Soſtradæ Reginæ cõſpiraſſe ſe dicebant. Mulier enim atrox ferebatur,& quæ uiri animum ſuopte ingenio lenem, immitẽ in multos efficeret, efferarétque. Eo mitior puniendis ſontibus fuit Rex, ut à quibus coarguebatur, illos teſtes lenitatis ad refellendam inuidiam haberet, ad cauſſamq; religionis reditum. Concilium patrum præſidibus Theophilo & Stephano Pontificis Legatis habitum aduerſus Græcos Auguſtos imagines diuorum peruicaciter damnãtes. Imaginibus ſuus ſeruatus honor. Sed & ſimultas inter Frãcum Græcúmque interceſſit,quòd Rotrudem filiam Caro-

lus,cum oratores ad id in Franciam Byzantio miſſi ueniſſent, Conſtantino F
Leonis Cæſaris filio deſponderat.Res uana euaſit. Adoleſcens è domeſtica
nobilitate Mariam duxit:eáque mox repudiata, atque adeò attonſa, ſacroq;
cœnobio clauſa,alteram Theodoram ſibi iunxit.Rotrudis innupta permã-
ſit,neque impari nubere in animum inducens,neque parem nacta. Carolus
uerò ne ullũ popularitatis genus omitteretur, bárbara & antiquiſſima car-
mina emendauit, quibus priſcorum Regum Ducúmque clariſſimorum res
geſtæ celebrabantur,ac ediſcenda edidit. Patrii ſermonis grammaticam in-
choauit,Latinè Petrum Piſanum præceptorem habuerat,uirum undecunq;
doctiſſimum. Symphoniam templorum, accerſitis ex Vrbe Roma ſummis G
muſicis,ſanctam iucundámque effecit.In Aegyptum,Syriam, Africam cum
ingenti ui auri miſit,qui pios ſub Imperio impiorum Regum uitam inopem
agentes,ope ſubleuarent,ſolarenturq;.Galliæ & Germaniæ ſacras ædes ua-
ſis ueſtéque ac ſupellectili precioſa locupletauit: ac ne ianitores quidẽ tem-
plorum profano cultu ornari ſiuit. Aquiſgrani, ubi Regiam ſtatuerat ſuam,
templum Romana æmulatione extruxit, ex Vrbe Rauennáque columnis
& priſcæ artis operibus deportatis. Domeſticam diſciplinam ſingulari cura
rexit:ſe(cum uacabat)literis,filios & literis,& armorum ludicris certamini-
bus,filias lanificio exercebat. Hieroſolyma miſſus orator Zacharias Sacer- H
dos, ad Perſas Lanfredus & Sigiſmundus nobiles Franci cum Iſaaco gente
religionéque Hebræo Perſicæ linguæ perito. Híque adire prius Africã iuſ-
ſi.Totius orbis terrarum pacẽ animo complectebatur Frãcus. Et quia Hun-
ni domum regreſſi, æqua iam fortuna cum Francis bellabant, aduerſus eos
Pipinum filium Italiæ Regem in Pannoniam miſit. Henricum Foroiulien-
ſium Ducem decedere, ac in Italiam redire iuſſit, ne quid rei nouæ abſente
Pipino exoriri ea parte poſſet. Nec armis tãtùm terrẽdos Hũnos ratus Rex,
pontem ſublicium in Rheno ad Maguntiam faciundum curauit:ſimul miſit
qui opus metirẽtur,ſi fortè à flumine Rheno, fluminibúsne in Rhenum de- I
currentibus duci foſſa nauigabilis poſſet.Renunciatum eſt inter duo flumi-
na Radantiam & Alomoram breuiſſimum omnium interuallum eſſe:alterũ
in Rhenum, alterum in Danubium ſe exonerare. magno quidẽ molimine,
ſed regio tamen animo operéque fieri poſſe,ut omni parte Europa terra a-
quaq; peruia foret, latrociniáque tollerentur, ac bella incruentius finiren-
tur:ut cum ex mari mediterraneo in Rhodanum,ex hoc in Ararim nauiga-
retur,ex Araríque(ut priſci Duces,ſi Tacito creditur, excogitauere)aperiri
in Moſellam alueus poſſit,qui flumini Rheno committatur:ſi item ex Rhe
no in Danubium,quò Pontus petatur,nauigaretur:commercia rerũ in pro- K
miſcuo forent, ac orbis terrarum arcana paterent, armiſq; Francorum nihil
eſſet inacceſſum.Iam opus proceſſerat ad trium millium paſſuum longitudi-
nem, trecentorum latitudinem (altitudo non traditur: pro natura loci de-
preſſam, ut patiens magnarum militariúmque nauium eſſet, neceſſe fuit)cũ
quo longius tendebatur, eo magis uelut paluſtri limo in ſe reſidente,quic-
quid interdiu exhauriebatur,noctu explebatur: quo quaſi miraculo pauefa-
ctæ operæ ac curatores id religioſum rati,ut conatu deſiſteret Rex peruice-
re:atque ita facies rerum naturæ,quam mutare Francus ſtatuerat, ut ab æuo
fuerat,

A fuerat, permanſit:irritis ferè huiuſcemodi mortalium conatibus. Audacia
tamē Francorum,& uirtute Pipini,qui ſe Hunnico bello Carolo patre nō
indignū præbuit,territis Hunnis,Tudinus dignitatis ab Rege apud eos ſe-
cundæ princeps,ſuis iam non inuitis nō ſocietatem modò iniuit,ſed & no-
ſtræ religionis effectus eſt:nec ita multo pôſt in demortui Hacani Regis lo-
cum ſuffectus Rex Theodorus nomine animóque Chriſtiano, & ipſe Ha-
canus deinceps uocitatus : quod nomen illius Regiæ gentile per multa ſe-
cula auditum eſt. Nec ea pax diuturna. Ad ſupplementum exercitus qui in
Hunnia ſecunda fama ſtipendia faciebat, delectum haberi in Saxonia Rex
B iuſſit. Nō detrectauerūt modò citati ad nomina danda Imperium: ſed quo-
niam utique pugnandum eſſet, armis correptis non Duces modò ad con-
quiſitionem militum ire iuſſos,ſed Magiſtratus ad ius dicēdum ſibi ab Re-
ge antè datos,atque adeò Godeſcalcum in Daniam legatum iter facientem
occiderunt:Abroditóſque ferocem armis gentem Francis tunc fœderatam
auxilio Carolo ad hunc tumultum occurrentes,inſidiis exceptos, magnam
partem ipſos Vizinúmque Regem interemerūt. Triſtis & alter nuncius al-
latus, milites Francos Hiſpani limitis cuſtodes , dum occupatam à Barbaris
Barchinonem recuperare contendunt, magna ſuorum iactura repulſos: ſi-
C mul ab Hunnis rebellantibus Geroldum Bauariæ Præfectū ipſum,& quin-
gentorum equitum delectorum alam,ad internecionem deletos. Ita fortu- «
na utraſque uires ſuas in longioris uitæ Regibus oſtēdere mortalibus præ- «
clarum ducit:& qui Duces nullam niſi ſecundam in ſummis conatibus ſem- «
per experti dicuntur,iuuenes ferè fato functi ſunt. Ita numini credo uiſum, «
ne res humanæ ueram ſolidámque fœlicitatem dare poſſe uideantur. Caroli «
res lætę aduerſis,aduerſę lætis exceptæ ſunt. Maior dolor propiórque in Sa-
xones ſtimulabat. Saxonia armis repetita. Caſtra in aperto ponere auſi to-
ties uicti,ac omni dignitate gentis cis Rhenum in colonias ducta ſpoliati,
D pro libertate breui uita bellare, quàm ſegnes diuturna ſeruitute traŭſigere
malunt æuum. Sed Duces gens ferox indomitáque ſibi creare poterat, for-
tunam fabricare nō poterat. Hæc libidine omnia regit. Ab Abroditis igno-
miniæ uindicibns quatuor circitèr millia Saxonum cæſa paruo dictu nu-
mero,ſed ſecundum tot clades anniuerſarias, cum iam triceſimum annnm
bellaretur,maiore quàm eorum res acciſæ pati poſſent, ac ipſi hoſtī Carolo
miſerandæ. Igitur caſtigati uerbis,ut religionem numénque,cni fides fœde-
rum cόrdi foret, eſſe crederent, obſides dedēre : quamplurimi trans Albin
Salámque refugerant. A Sala flumine Salios Francos initio dictos ſunt qui
E tradant:atque inde Salicam legem nuncupatam. Ea flumina pontibus iun-
cta,bellumq; circunlatum. Omnia uel ui uel metu edomita, Velatabi,& aliæ
iuxtà ignobiles gentes. Multa prælia proſpera facta,quædam non incruen-
to milite Franco. Nobiliſſimi quique factis generéque occubuere. Norma-
ni nouiſſimi omnium arma abiecere , muneribŭſque pacem impetrauere.
Hunni perdomandi Carolo Caroli Regis filio obuenere. Pipinus in ſuum
Regnum in Italiam redüt,quòd ſama acciderat Græcos in Italia nouos mo-
tus concire,& Beneuentanos Græcorum Imperio finitimos cum eis ſocie-
tatem armorum iniuiſſe. Ex Hiſpania lætior nuncius ſubſecutus eſt. Adel-

phonſus Aſturiæ Galeciæq; Rex ope nouorum ex Frácia auxiliorum Bar- F
baros fuderat,fugarátque. Vlyſſipponem urbem Luſitaniæ principem rece-
perat: nec terra modò pollés potensq;,mari etiá uires nactus,Baleares inſu-
las latrociniis Barbarorũ piraticã facientiũ infeſtas pacauerat, prædonũ na-
uibus partim captis,partim ſuppreſſis: & piorũ Imperio Barduli reſtituti. Ca-
rolus cóuentũ Aquiſgrani ſociarũ ciuitatum gentiumq; habuit. Quò Adel-
phonſi Aſturum Regis oratores cum perueniſſent,opulentámque de Sara-
cenis prædam in conſpectum Regis protuliſſent, Legationis princeps,
» TVI,inquit,milites,Rex inuicte,tui Duces hæc ceperũt ſpolia. Hæ ſunt
» hoſtium tuorum,quia CHRISTI hoſtes ſunt,exuuiæ. Vrbes procul ex- G
» pugnatę,inſulæ receptę. Hiſpania propè omnis religioni reddita. Fœlicitate
» auſpiciiſq; tuis uincimus. Vnum tibi corpus,unus eſt animus,quanuis orbis
» immortalitatiſq; capax: ſed ubi ſigna fulgebunt tua,ibi præſens nobis teliſq;
» noſtris eſſe uideberis. Tua abſentis lilia eadem ſequitur fortuna,quę præſen-
» tem. Sed uictoria,ferox uirago eſt. Illius modò dextram,modò aliã corporis
» partem prehẽſamus,nondum totum potuimus corpus. Saracenos enim ho-
» ſtes habemus,uno cæſo capite maiore numero ſoboleſcentes. Sed tua fortu-
» na,& tuorum uirtus,oſtẽdet eos eſſe mortales. Corpora tantùm militum in
» ſupplementum trade,cætera bellum præſtabit. Supplementum Hiſpanis H
decretum. Vido deinceps Britannici liminis cuſtos cum ſucceſſiſſet in eam
Præfecturam Rolando fortiſſimo ac prudẽtiſſimo Duci,æmulationeq; uir-
tutis præclara facinora edidiſſet,de Britannis ſpolia in ora hominum protu-
lit. Iſq; laudatus à Rege. Hoc ſuo ſuorúmque gradu Carolus ad Imperii no-
men capeſſendum ferebatur.

LIBER TERTIVS.

LEO PONTIFEX maximus,quòd Ha- I
driani, in cuius defuncti locum ſuffectus fue-
rat, acta permulta reſcinderet, ab illius pro-
pinquis amiciſque,qui eius liberalitate creue-
rant,coniuratione facta comprehenſus,cum è
cuſtodia elapſus, ope Vinigiſii Spoletini Du-
cis in Franciam confugiſſet,in Vrbem remit-
titur comitibus Epiſcopis, & aliquot proce-
ribus,graui edicto, ne quis eũ uiolaret. Inter-
ea Rex uelut in ſpeculis ſedebat, ſi quid mo- K
ueretur. Barbaris in Hiſpania tantum belli cõ-
flatum,ut ægrè illud arcerent. Hunni à Carolo filio coërcebãtur. Qui Albin
Salámque circuncolunt, aut fracti aut domiti quieſcebant. Normani Dani-
ci oceani accolæ piraticam faciebant, Belgicámque oram euaſtabant, recẽ-
tis fœderis immemores. Eam omnem oram maris luſtrauit Rex,præſidiaq;
& claſſem,ut quiſque deſiderabat locus, diſpoſuit: turrim magnifici operis
ad Bononiam maritimam urbẽ reſtituit,unde nocturnus ignis emicaret ad
nauium curſus regendos. Ad Gandauum ad coitionem fluminum aliquan-
diu

A diu ſedit, ne quid enim falleret quod terra marique uſquam gereretur. Exin ex Italia euocato Pipino Rege, rerum domeſticarum finitimarúmque curã filio Ludouico tradit: ipſe Maguntiæ conuentu habito, cum Pipino in Italiam tandem proficiſcitur. Dum Venetiam obit, uindicauit necem Henrici Foroiuliẽſium Ducis, quem magnis rebus geſtis ex Hunnia octauo ab inito bello anno regreſſum Tauriſani occiderant. Authores ſceleris ſecuri percuſſi. Rauennam deinde inuiſit. Inde in Samnium Pipinum ire iuſſit, quòd Grimoaldus Dux Beneuentanus haud diſſimulanter officio deceſſerat. filiũ Anconam uſque proſecutus inde flexit, inermíſque, ut prius, inermi comi-
B tatu Vrbem petit. Per annum aduentus Caroli in expectatione fuerat. Monachi uiri ſancti cum Zacharia Sacerdote reduce oratores ex ſancta urbe Hieroſolymis aduenerant afferentes pia magis quàm magnifica munera religionis gratia, claues ſacroſancti ſepulcri, ac Caluarii montis uexillum. Híque nunciabant mox affore legatos Aaronis Regis Perſarum, & munera etiam ex Africa. Nunquam in urbe Roma, ne iura quidem terris dante, tantum exterorum mortalium fuit. Confluxerant ex reliqua Italia, ex continentibus regionibus, ex propinquis, ex ulterioribus, ex longinquis, ex ultimis propè oris ad famam uenturi Romam Caroli, cauſſam Pontificis maxi-
C mi cognituri. Statura erat eminenti, corpore amplo, membris congruentibus, facie pulchra, canicie reuerenda, uultu maieſtatis pleno, uniuerſa ſpecie Auguſta. Viſuri erãt eum cum Pontifice maximo in templo terrarum ſanctiſſimo, in urbe terrarum parente, uelut nihil maius in terris conſpecturi. Continens agmen per aliquot millia paſſuum, uariæ gẽtes, diſſonæ linguæ, multiplex ut oris, ita & ueſtis habitus. Edixit Leo, ut cum ſuæ quiſque gentis hominibus conglobatim turmatímque Regi occurrerent. Quicquid decorum magnificúmque uſquam eſt, proferebatur. Laudes Regis omnibus reſonabant linguis. Duces ſua quiſque decora dum Romæ totius orbis cõ-
D uentu concinetentur, terrarum omnium ſermone celebrata cognoſcebant: ac uiuentes gloria & poſteritate perfruebantur. Cogniturus de Leone uenerat Rex. Cum igitur ad cognoſcendam cauſſam conſediſſet: qui in Pontificem maximum manus iniecerant, alienis criminibus audaciam ſeq; tegẽtes, ultro eum accuſabant. Carolus quæſitor, Leo idem & accuſator, & reus. Coniuratores utrunque, & accuſatores & rei. Francus dici, reticeri, perorari iubebat: hactenus ſilentium actum. Cum uerò ad rogandas ſententias deſcendit Rex, tunc demum patientia ſilentiúmque ruptum, ac omnis ſimulatio depoſita. Epiſcopi magis ſacroſanctæ poteſtatis quàm Regiæ maieſtatis
E memores, cõſentienti ore reclamauere ſummum optimúmque Regem eſſe Carolum: ſed cuinam tandem de Pontifice maximo iudicium facere, fas eſſe? ſuſciperet Leo in gremium cauſſam ſuam: quíque in cæteros clauium ius haberet, de ſe quoque ipſe incorruptè iudicaret, ſolo numine uel teſte conſcientiæ, uel uindice. Ita Leo, haud ægrè ferente Franco demptum ſibi graue onus de Pontifice maximo iudicandi, ſuggeſtum conſcendit, criménque iureiurando diluit: móxque ſententia ſua abſolutus, cum fraudis capitalis cõiuratores rei agerentur, interceſſit, ſatiſque habuit exilium intendi. Nullo unquam tempore ab Vrbe condita neque res Romana liberior uiſa, neque

Pontificia dignitas auguſtior . Cæſarum maieſtas iam & antè propè uilis F
ob res aduerſas,impiámque de imaginibus diuorum ſentẽtiam,& tunc nul-
la,quòd nullo exẽplo per aliquot iam annos mulier Irena ſola mortuo ma-
rito Cæſare imperaret,haudquaquam Cæſareo ſanguine orta. Hæc uera e-
rant:ſed ſcribebant dictitabántque iniqui, eam ipſam filium Cæſarem non
modò rerum arbitrio, ſed & luminibus priuaſſe. Quam falſam inuidiam ut
ab ſe amoliretur, iam inde ab initio oratores & in Vrbem, & in Franciam
miſerat : ſed inuiſo ſemel nomine Græco, fidem mater non faciebat, Con-
ſtantinum filium ſe abſente inſciáque à Principibus Græcorum odio libidi-
nis atrocitatiſque comprehenſum pœnas dediſſe.Romani proceres animis G
aliter afficiebantur. Solium Imperii uelut à nemine inſeſſum,quaſi numine
offerente Regi Franco dandum,ſummis in religionem meritis id debitum:
cum uictoriarum gradibus ad id culmen conſcendiſſe, ut ſummus Regum,
ſummum rerum humanarum titulum obtineat:diem quoque,locum,annũ,
celebritatem mortalium id poſtulare. Octingenteſimus ſalutis annus age-
batur,& rem diuinam natali domini ac Dei noſtri Leo in æde Petri faciens,
ingenti aſſenſu procerum,qui undique in Vrbem admiratione Caroli Frã-
corúmque cõuenerant,Carolum Auguſtum appellatum,infulis, ac cæteris
Imperii inſignibus exornat. Acclamauit populus, Carolo Auguſto diuini- H
tus coronato,magno,& pacifico Imperatori, Vita & uictoria. Cum deinde
templa circumiret, effuſæ in publicum uirgines matronæq; ac pueri conti-
neri non poterant,quò minus propius adire,ſalutare, contingere conaren-
tur.Certatim ruebatur,creſcebátque ſemper turba. Nummus procul ſpar-
ſus in uulgus,& tandem multitudo diuiſa in areas,ædéſque ſacras,ubi in cõ-
ſpectum ſe oculis omnium daturus erat,ac ſui appellandi,dextræq; contin-
gendæ copiam facturus.Roma & cæterę Italiæ urbes incredibili lætitia affi-
ciebantur,quadringenteſimo duodeſeptuageſimo circitèr anno quàm inſi-
gnia Imperii Romani in Thraciam delata fuerant,uelut poſtliminio reuer- I
tiſſe,ſummíque nominis dandi ius in Italiam reuocatum. Naſcentis eccle-
ſiæ Pontifices martyrio religionem orbi dediſſe,mox impias hæreſes inua-
luiſſe , quibus cum ſanctitate uitæ doctrináque ac paupertate dimicandum
fuerit. Gotthos Vandalóſque ac alias gentes Italiam euertiſſe. Pontificiam
poteſtatem adeò uexatam, ut non ante Carolum Martellum Caroli auum
tollere oculos auſa fuerit.Illum Pontificis precibus motum, eccleſiæ patro-
cinium ſuſcepiſſe,geſſiſſeq;.Pipinum eiuſdem Auguſti patrem,urbis Romæ
in ſe beneficiis egregiam gratiam retuliſſe: cum Exarchiam Rauennatium
urbi Romę redonaſſe:liberalitate pietateq; Carolum Auguſtum neque auo K
neque patri ceſſiſſe.Et Carolus Italorum erga ſe pietati,charitate reſponde-
bat:nec quicquam reliquum fecit,quo magis Italiam uniuerſam, ſinguláſq;
eius partes augere ornaréque poſſet.Florentiam reſtituit: Pipino filio im-
perauit,ut Italiam operibus excoleret, omniq; eius amplitudini inſeruiret.
Quædam monumẽta extant Deſiderium Fluẽtinos diſpalatos in una mœ-
nia contraxiſſe: Petram ſanctam, Sergianam,Orbitum condidiſſe,ac plera-
que alia oppida partim inſtituiſſe,partim reſtituiſſe:nec euerſoré,ut ab Ha-
driano inſimulabatur, ſed parentem reſtitutorémque Italiæ extitiſſe. Plus
ducentis

A ducentis triginta annis Longobardi maxima Italiæ parte potiti, iam nihil externi moris religionisue, aut animorum retinebant. Depoſita exoleſcentéue illa, cum qua Alboino Rege uenerant, feritate, in Italici cæli ſolique ingenium moréſque tranſierant, ueteribus Italis affinitate atque inde cognatione adeò iuncti, ut in Hetruria, in Spoletino, Beneuētano, Eporediēſi, Foroiulienſi Ducatibus non eſſet facile dignoſcere. Reges Longobardorum in ea Ciſalpina Gallia floréque Italiæ nobiliſſimas urbes, ac nitidiſſimos agros ſibi proceribúſque incolendos delegerant. Mediolanum Papiáque, ſedes Regum erant. Quicquid ergo inter Apenninum & Alpes à
B cætera Italia lacu Benaco, Mincio: ut uerò Longobardorum ſcriptores tradunt, Ateſi, Pado, Rheno Bononienſi, diſiungitur, id nomine Longobardię cenſeri, Auguſto Pontificique placuit. Longobardis iucundum erat, florentiſſimæ regioni ab ſe nomen dari amiſſo Regno, cum regnantibus nulla fuiſſet eis ſua peculiariſque Longobardia: & qui eam habitabant, ſanctiorem eam ſibi arbitrabantur: & qui alibi incolebant, quamplurimi eò immigrarunt, alii ſponte, alii authoritate Auguſti, & benedicente Pōtifice adducti. Quæ Flaminia prius fuerat, in qua Rauenna eſt, tunc Exarchiæ caput, ut oblita Græci nominis reuerentior urbis Romæ foret, Romandiola dici
C iuſſa, uelut illuſtriore nomine. Ita dum res ſumma omnium lætitia approbationéque componūtur hac parte: Rex Pipinus Auguſti filius bellum gerebat in Samnio aduerſus Grimoaldum, qui Beneuentum egregiè tutabatur, crebríſque eruptionibus omnia circà infeſta hoſti Franco faciebat, ut interdum interclusis commeatibus obſeſſo propior quàm obſidenti uideretur. Beneuentanis omnia ad diuturnam obſidionem tolerandam ſuppeditabāt: nec animis deficiebant, ſpondentes ſibi aliam eſſe conditionem Beneuenti obſeſſi, quàm Papiæ fuerit. Hanc enim propè in primo Alpium deſcenſu irruentibus more ſuo in eam partem Italiæ quæ Gallica ſit, expoſitam eſſe: ut
D Carolus iure uxorem ea in caſtra tanquam in domeſticam Regiam ex propinquo accerſierit: Beneuentanum uerò Ducatum numinis beneficio remotum à Tranſalpinis gentibus, ac Græcis Græcorúmque imperio finitimum, inter indomita Samnitium pectora inuictum futurum. nec tunc Dux Regi ceſſit. Teate urbs nequaquam pari dignitate conſtantiáque à Roſellino Longobardo clariſſimo uiro Grimoaldi conſiliorum ſocio tenebatur, qui Samnitium uirtute accenſus, oppidanos ad æmulandum decus Beneuētanorum inflammare conatus, uel uirtute uel fœlicitate inferior extitit. In aduenientes Francos erupit magno animo, dubiámque uictoriam fecit. Sed
E cum Vinigiſius Spoletinus Dux cum nouis copiis in caſtra Francorum ueniſſet, tunc intra mœnia ſe ſuóſque continuit. Franci Spoletiníque inter ſe certabant, utris eorum captæ urbis gloria cederet. Vndique copiæ admotæ. Pertinacia æmulationis contentioniſque uicit. Dum undique circunſtrepit terror, nec remittitur ardor, obliuióque uulnerum, & mortis contemptus furentes ſubit animos oppugnantium, enitentiúmque: expugnata, direpta, incenſa eſt urbs. Cum ibi omnis exæuiſſet ira, Ortona in fidem recepta, nihil hoſtile paſſa eſt. Profecto Romam ad patrem Pipino, Vinigiſius illius exercitus Imperator, prius quàm redeat Rex, cōficere eam prouinciam fe-

ſtinat,ut ſua ea gloria foret.Sed apud milites non erat idem certamẽ animo- F
rum.Et Grimoaldus nõ ut Spoletinus,pro alieno dolore,ſed pro ſalute ſua,
de imperioq; ſuo certabat:& nepos Deſiderii Regis iuſtiore odio arma ge-
rebat.Vinigiſius cum nihil ei proſperè eueniret,ſeu morbo ſpontè orto,ſeu
ex mœrore animi affecto corpore, Luceriã ſe incluſit, obſeſſusq;,antequam
ab Rege Auguſtóue auxilia noua Ducéſue occurrerent,expugnatus ac ca-
ptus eſt.Comiter benignéque uictor Dux Longobardum Ducẽ uictum ſui
generis habuit. Auſus eſt etiam,tanquam tunc initium belli eſſet,eius fidem
tẽtare,ut Longobardorum nomen à ſeruitute uindicaret potius, quàm ad-
» uerſus illud duceret, militarétue: Eam demum gratiam refers natali ſolo, G
» ut quod te clariſſimis parentibus genuit,ut ſibi decori præſidióque fores,in
» illius excidiũ externis ſub ſignis dimices?Ego quam à patria mutuatus ſum
» uitam,eam illi iure optimo repoſcẽti reddam.Cæteri,ut Reges, ut Patricii,
» ut Cæſares dicantur,in uulnera ruunt:nos in repetenda libertate noſtra,nec
» uiri nec armati erimus,qui tam fortes inuictiq; pro alieno dominatu ſumus?
» Profiteamur tantùm nos Duces liberorum, non deerunt fortes ſtrenuíque
» uiri,ac generoſi comites,germanáque maiorum noſtrorum ſoboles atq; in-
» doles. Vultu magis quàm oratione aſpernatus eſt præceps Samnitis cõſi-
lium.Fœlicitas Caroli,nouáque ſemper Francorum incrementa,nõ modò H
Spoletinum deterrebãt à noua fortuna experienda:ſed & Grimoaldũ, cum
Vinigiſio ipſo uicto eius animum expugnare nõ poſſet, ut tempora,fortu-
namq; ſuam publicámque gentis ſuæ toties uictæ in conſilium admitteret
perpulere:nec difficilẽ uictoriã ſpes ſalutis à Francis illi oſtẽtatæ fecit.In po-
teſtatem non magna deinde ui redactũ Grimoaldũ,remunerans eius in Vi-
nigiſium meritũ Rex,uita donauit,ab Auguſto Papiæ iuſſum exulare,nullo
cuſtode impoſito.Roſellinus in Auſtraſiam relegatus.Tanta rerũ inclinatio
nouos legatos ex toto terrarum orbe exciuit:nec ullius magis q̃ Græcorum
animos mouebat,ſemper ſpeculantes quem exitũ res Italicæ nanciſcerẽtur. I
Samnitiũ bellum in maius incendiũ exarſurum ſpes fuerat,ac ex Sicilia ue-
tereq; illa Italię magna Græcia,ſi Grimoaldo proſperè res cederet,in Frãcos
moliri aliquid ſe poſſe.Vbi duas urbes,alteram euerſam,alteram captã, Be-
neuẽtum receptum,Grimoaldum exulem allatum eſt,tunc & ſpiritus eorũ
imminuti,& nomẽ Francicũ auguſtius etiam magnæ Græciæ cœpit eſſe, &
ex ipſa Sicilia Leo Auguſtorũ Spatharius,quod eſt Imperium militare,nihil
conſulta Irena ſua Auguſta Romam ad Carolum uenit:& ut in tantarum
rerum celebri celeríque fama, mox noui ab ipſa Auguſta oratores affuere.
Fœdus petebãt Auguſtæ legati,ægritudine animi diſſimulata,ignari cõmu- K
nicatũ an diuiſum imperium crederent: illud pro certo rati, duos Auguſtos
generi humano ſine bello diutius eſſe non poſſe. Quòd ſi Francus fœmina
Auguſta uti curſu rerum ſecundarum in animum induxiſſet,uniuerſa ſtatim
Italia,circumiectæq; inſulæ in Francorum uel ditionem uel partes trãſiſſent.
Iam Pipinus Rex ætate ſpeq; ferocior Luceria mouebat,Græcos Italia pul-
ſurus:ſed uel ingenio Græco,uel iuſſu Auguſtæ oratores agere cũ Auguſto
Franco cœperũt,ut ea uidua integra adhuc iuuẽta,Carolo cælibi,matrimo-
nio iungeretur: quo cõſilio in unius arbitrium coire imperium rerumq; ius
uidebatur

A uidebatur poſſe. Fœdus interea datũ, & reuocatus Pipinus Rex, & Auguſtus tota hyeme maioreq́; ueris parte in Vrbe manens res Italiæ cõpoſuit, ut tuta omnia fidaq́; Pontifici maximo ac Pipino Italiæ Regi relinqueret. Proceres Italiæ, nobilitatemq́; ac uirtutes coluit, communiq́; libertati ac multitudini conſuluit: ut leges dominarentur, probi mores inſtitutaq́; ſeruarẽtur. Octauo Calẽdas Maias ex Vrbe profectus, cum officii cauſſa omnes in quibus aliquid authoritatis gratiæ'ue eſſet, proſequerẽtur, appellarẽtq́;, ac ægrè diuellerẽtur, ſegne iter faciebat. Pridie Calendas Spoletum peruenit. Ibi dũ à Vinigiſio officioſiſſimè colitur, hora ſecunda noctis terra mouit, horrẽdo B Italiæ, Galliæ, Germaniæ fragore, ſtrageq́;. Montes quoſdã uaſto ſinu ſubſediſſe: nouos tumulos aſſurrexiſſe: oppida quædam corruiſſe, quædam uaſto hiatu hauſta: fluminum nobilium rapiditatem retroactam ferunt: mare alibi refugiſſe, alibi inſolito æſtu redũdaſſe. Vrbs ruinis deformata: ædes Petri labefactata: faſtigium à culmine quaſſationis ui refixũ: tigna laqueariaq́; fœdè diſſipata. In contrarium anni tempora uerſa: hyems egelida, ac tãquam uerna temperie: dies Iohanni Baptiſtæ feſtus, uelut Brumali pruina cõcreta inſignis fuit: tremorem terrarũ, mináſque quaſi ſublatæ æſtatis, autumnus peſtilens hominibus excepit, minúſque lætam terrarum pacem effecit. Vercellis C erat Auguſtus, cum ab Aarone Rege Perſarum duo legati, alter Perſarũ nobiliſſimus, alter Saracenus limiti Aegypti præfectus, munera attulerũt, in his elephantum, rem oculis Francorum nouam, & ſpectaculo dignam. Ad portum Piſanum eum expoſuerãt. Cum his reuerterat Iſaacus Hebræus, defunctis Sigiſmundo Lanfredóque, ſiue longinqui torridique cæli inſolẽtia, ſiue nunquam fido inter Hebræos noſtróſq́; collegio. Simul uelut propoſito æmulationis certamine, Abrahamus Barbariæ Aphricanæ Rex munera miſit oratoresq́;: qui cum ſpeculãdi potius quàm gratulationis amicitiæ'ue gratia ueniſſe uiderẽtur, eueſtigio ſunt dimiſſi, ſed cũ muneribus, benignóque re- D ſponſo (Africa enim ſemper aliquid noui pariebat) in reliquos Hiſpanorum religione noſtros, qui maximè cordi Auguſto erãt. Aaronis Regum Regis uires Græcis quàm Francorum ſociis propiores formidoloſioréſque: aduerſus quem ut & uirum, & ſui generis Ducem haberent proceres Græcorum, Nicephoro affuere, nomen Auguſtum Imperiúmque inuadenti; comprehẽſa Irena, & Leſbum deportata, ne nuptiis ſuis reliquam Græcorum ſpem in Franciam deferret. Nihilo ſecius Nicephorus nouus Auguſtus in Frãciam miſit de renouando fœdere: idq́; in has conditiones ictum, ut alter Oriẽtis, alter Occidẽtis Auguſti, fratréſque eſſent, dicerentúrque. Simul hinc à E Neapoli, illinc à Siponto quicquid ulterioris Italiæ in mare procurrit, cum ſuis è regione inſulis, à Græco, reliquũ à Franco iura peteret. Inter duo Imperia medius cardo Venetiæ, utriuſque Imperii maieſtatem piè cõſeruarent. Redeunti Carolo in Franciã, ſummo nominis apud genus humanum titulo parto, urbes Franciæ occurrebant gratulantes, gratiamq́; agentes, quòd Franciam columen rerum effeciſſet. Exteræ gentes armis uictæ, minus indignè ferebant ſe Carolo Auguſto Romanorum parêre, quàm eidem Francorum Regi paruiſſent, ac ſeruitute leuatæ liberæq́; ſibi uidebantur: finíſque bellorum ac inuidiæ fuiſſet, niſi Saxones immortali in Francos odio omnia

Carolo læta,ſibi triſtia rati,ad ſocietatem armorum perduxiſſent Veſtfalos, F
ac utraque hæc gens à Francis apertè defeciſſet. Francos Imperio auctos, æ-
ternam ſeruitutem cæteris importaturos,niſi iugum recẽs ceruicibus excu-
tiant prius quàm res ſuam uetuſtatem accipiat. Eo anno duci in eos exer-
citus non potuit, graſſante peſtilentia : inſequenti totus Franciens equita-
tus ductus. Peditatus longè maxima ex parte conſtabar ex ſociis Franco-
rum Abroditis,Franconibus,Bauaris. Hoſtes in prælio peditatu ſuperiores
erant,ac duabus gentibus tres cedebant, non numero impares (quippe qui
ea quoque parte præſtabant) ſed uel uirtute animíque robore minore , uel
quòd ſegnius pro Imperio Francorum,quàm illi pro uindicta ſua dimica- G
rent. procellam quoque Francici equitatus ſuſtinebanr. Vbi uerò nihil de
ardore remittentibus his qui à fronte urgebant,reliqui ſe à tergo circunfu-
derunt,tunc Saxones conuerſis ſignis conferti uiam ſibi per medios hoſtes
multis illatis acceptíſque uulneribus fecerũt:ac in caſtra ſua,quæ loco ido-
neo muniuerãt,ſe recepere,pari ſua hoſtiúmque ſtrage. Dum in hos perſe-
quendos intẽtior eſt Francus, Veſtfalis tutior fuga fuit. Ex Saxonia in Veſt-
faliam itum. Victi eò facilius, quòd ſoli deſtitutique pugnabant cum inui-
cti Auguſti exercitu inuicto . Nulla re magis quàm Chriſtiana religione
profitenda expiare iram Francorum poterant. Sacra aqua loti pacem im- H
petrarunt. Inde Saxones repetiti, milite, nobilitate,Ducibus, ſpe uidui, ne-
ceſſitati paruere. confeſſi ſe furore lapſos , uitam impetrarunr . Qui eorum
trans Albin amnem incolebant, ad ſuos in Galliam Ciſrhenanam migrare
coacti. & hæ nouæ ipſorum ſedes frequentiores qùàm Germana illa Saxo-
nia,celebrioréſque erant. Decem millia ex illis delecta ſunt, quæ per totam
Franciam alii aliò diuiderentur. Et ne diuturnam uaſtitatem ſolitudo face-
ret, Abroditis cis Albin ſedes deſcriptæ. Is fuit finis Saxonici belli quarto
& trigeſimo quàm inchoatum fuerat anno. Ingenium Saxonicum Veſtfali
induerant,& ſunt qui Veſtfaliam Saxonibus contribuant. Rebellarunt ſuis I
adhuc uiribus freti. Nõ magna clade uicti,leges accepere:quibus mox repu-
diatis,ad furorem reuoluti, magnam iuuentutis ſuæ partem acie congreſſi
amiſere:ac,quòd fracti animo uiderentur, ſupplicibus fides habita,pax red-
dita . Sic quoque indomiti paulò pòſt ſpe Danicorum auxiliorum bellum
redintegrant. Antequam Dani occurrerent,oppreſſi,armis abiectis,ueniam
amentiæ orabant. Vltima mala meriti erãt toties uicti,toties fidem ludifica-
ti. Traduci,decumari,internecione deleri iure poterãt:pacẽ Auguſtus rur-
ſus dedit. Dati Magiſtratus ad ius propalam dicendum, unde prouocaretur
ad Auguſtũ. Sed & ſanctius arcanúmque delectiſſimorũ integerrimorumq; K
uirorum concilium ſine prouocatione inſtitutum,delectíque pari ſanctita-
te uelut ſpeculatores,qui cæteris omnibus ignaris Veſtfaliæ oppida uicoſq;
ac conciliabula circumirent,moréſque & dicta cuiuſque factáque notarent:
ac quemcunque periurii,perditæ'ue religionis reuerſi in concilio coarguiſ-
ſent,ſine interceſſione primo quoque tempore ubicunq; comprehẽdi poſ-
ſet,necaretur. Nemini ſua dignitas ſuffragabatur:ſummi infimique prius la-
queo ſuſpenſi conſpiciebantur,quàm rei fuiſſe audiebãtur. Quem quiſque
tam ignominioſo genere ſupplicij affectum uidebat,hic fidei uiolatæ pœnas
dat,

A dat,dictitabat.Hic noui exempli metus eam gentem & nominis & Augu-
ſti reuerentiorem effecit.Iudices ſpeculatoréſque rem totam,notáſque qui-
bus reus coargueretur, tam ſanctè occuluere, ut cum Carolo Auguſto de-
functo idem inſtitutum uiueret, nullis unquam minis, nullo malo adduci
potuerint,ut enunciarent. Saxones ipſi exui armis, patria, facultate rebel-
landi poterant, cælum ipſum minimè. Abroditi ueteres Francorum ſocii,
amicíque,ac recens agris donati,Saxonico in ſolo Saxonum animos ſuſce-
pere:& grauiores propè hoſtes erant,quòd Francorum militarem diſcipli-
nam diuturna ſocietate armorum perceperant:iidem mores, eadem inſtitu-
B ta,idem armorum genus, idem ornatus, eadem propè uirtus, non eadem
fortuna. Eam ſolum numen præbet, in rebus potiſſimùm bellicis.& Fracus
Regum Rex,tantæque opes uinci bello ab una ea gente non poterant, ſed
fortiſſimorum uirorum morte Auguſto ea uictoria ſtetit. Necdum Hunni
pacati erant. Domum regreſſi,cum Carolo filio congreſſi leuibus prœliis,
modò uicti, modò uictores diſcedebant. Vno ingenti prælio uicti, florem
iuuentutis ſuæ deſiderarunt. Cætera præda militi conceſſa:Regis Gaza(nam
& ipſa in poteſtatē uenit)Auguſto miſſa,pars in ſacra Xenodochia, ualetu-
dinariaq; diuiſa,pars in Vrbē ad ædes ſacras, quæ tremore terræ corruerāt,
C reſtituēdas miſſa. Gens quæ tot regiones diripuiſſet,tunc prædæ non modò
Francis iuſtis hoſtibus, ſed prædonibus Sclauis erat. Vtrinq; premebantur,
hinc iuſto bello,illinc aſſiduis latrociniis. Sāctius & certius fœdus Francorū
futurū erat:ſimul & illud & auxilia aduerſus Bohemos Sclauorū principem
nationē ab Auguſto impetrarūt. Carolus filius tunc nō minorē conatu pro
Hunnis, quàm antea in Hunnos bellū gerere cœpit. Contrà quàm ſperarāt
Franci,in Bohemia uiros fortiſſimos,& iuſtos tunc hoſtes,ac minimè latro-
num animos inuenere:& magis fuit anceps dimicatio inter duas gentes ui-
ctrices feritatis Hunnorū Fracū Bohemumq;,quàm aduerſus Hunnos fue-
D rat:diutiusq; tenuiſſet, nec uno prælio debellatum fuiſſet,niſi Dux hoſtium
Leccho nō imperatoris modò,ſed militis officiū in acie præſtās, magna ho-
ſtiū edita cæde,dū ſtudio certaminis finē uirtutis nullū facit,ac ubi Franco-
rum aciē denſiſſimā,roburq; uirorum uidet, eà cum delectiſſimis ſuorū cu-
neo facto perrūpere diſſipareq; ordines conatur,occubuiſſet. Tūc Bohemi-
ca uis ceſſit. alioqui propè par clades. Ex Caroli copiis plus auxiliorū quàm
Francorū cecidit:Bohemi domeſticis tantùm uiribus uſi,proceres iuuētutis
ſuæ amiſere. Auguſtus nondū cōfecto eo bello filium Carolū reuocauit, de
ſummis rebus conſiliū habiturus. Conuēnit etiā ex Italia Pipinus:ex Hiſpa-
E no limite Ludouicus. Venit etiā Petrus Dalmata Iadertinorū Comes, cum
Donato eiuſdem ciuitatis Epiſcopo,alienior à Græco, Francos Latinóſque
reſpiciens. Venetiarum quoq; Duces affuerunt Obellerius Beatusq; fratres.
Dalmata, ingēs noſtrū flagitium fore contēdebat, ſi Dalmatiæ ora eam Ita-
liæ partē breui ſpectans interuallo,quæ Occidētis imperio eueniſſet, Græ-
corū prouinciis contribuatur,ac Hadriatici maris poſſeſſio amittatur. Eam
regionem primo quoq; tempore à Francis occupandā, uelut gliſcente iam
inter duo Imperia bello. Solitum enim Nicephorū crebris ſermonibus uer-
ſiculum Græcum,ſed in hanc Latinè ſententiam uſurpare:

Francum amicum habeas:finitimum non habeas. F
Hactenus Carolum Auguſtum magno patiẽtiſſimoq; animo Nicephori ſimultatẽ inuidiamq; tuliſſe. Sin ille Dalmatiam obtineat,deteriore conditione terra marique haud dubiè imminens bellũ geſturos Frãcos. Interea Ademarus Genuæ,Hermengarius Emporiis, Franci Comites dati aduerſus Saracenos Hiſpaniæ incolas,qui oram Italiæ inſulâſq; euaſtabãt. Victoria potiuntur noſtri,ingenti naualis certaminis gloria Genuẽſibus parta,ſed amiſſo ea in pugna Comite Ademaro, dum uictor nimis inſtat uictis, naui eius Prætoria intercepta, ſuppreſſaq;, eáque una deſiderata. Auguſtus aduerſus Barbaros maioris nominis Ducem Burchardum Magiſtrum equitum miſit. G
Saraceni non tam ſuperiore clade accepta triſtes,quàm morte Ademari feroces,ſuppleta claſſe in Sardiniam delati,deſcenſione facta, cum occurrentibus ad arcẽdos à populationibus agros,ſigna contulere. Sardi egregiè pugnauere. Tribus circitèr millibus Barbarorum cæſis, reliquos trepida fuga ad mare compulere, ubi non minor trepidatio fuit, dum conſcendunt naues, turba ſe mutuo certamine impediente. Maiorem tumultum Sardus à tergo premens iniicit. nec minor ibi cædes,quàm in prælio tenuit. Iam Magiſter equitum in Corſica erat. Cum hoc iuſta nauali pugna Barbari dimicaturi ſperabant eandem fortunam Magiſtri equitum futuram,quæ Comitis fuiſſet. Francos ſui ſpecimen terreſtribus dimicationibus dediſſe: rei maritimæ nullum uſum habere, gloria equeſtri nobilem Burchardum: longè aliam eſſe rationem regendorum equorum,ac moderandæ claſſis: nec modò cum hoſtibus,ſed cum fluctibus procelliſque bellandi uirtutem Saracenorum,non minus mari quàm terra enituiſſe. Francos mediterraneum hominum genus,tam procul à maritimis artibus abeſſe,quàm lõgè ab illo mari incolerent. Magno animo eos Alpes tranſire,atque alia parte in Pannonias ac extremam propè Europam continentem arma ferre: inſulas uerò, H
quæ in oceano in oculis ipſorũ ſint, nũquam auſos eſſe adoriri. Hac ſpe adducti,Corſicam petunt,ut ultro laceſſerent Frãcum: nec defuit Burchardus ſuos exhortatus,ut eoſdem eſſe Saracenos meminiſſent,quos ipſi in Hiſpania, quos patres auíque in Gallia deuiciſſent: Neptunum uirtutem eorum non auxiſſe,qui terra ſuccubuiſſent. tantùm non paterentur ſe diſtrahi: propinquam pugnam conſererent, iniectis manibus ferreis comminus dimicarent,maritimam aciem ſimilem terreſtri facerent,uſumq; remorũ hoſti collata manu eriperent. Et fortuna iuuit. Summa tranquillitas maris,& immotum cælum erat: & hoſtes initio non mobilitate nauium, ſcientiáue gubernandi,ſed uirtute freti dimicabãt: nec uiribus multo inferiores,numero nauium propugnatorũmque antecedebãt: æquáque pugna,& ambigua uictoria diu tenuit,nec diuelli à ſe hoſtes Franci ſinebant: eáque res atrociorẽ in mari pugnam,quàm terra eſſe ſolet,edidit,quòd aut uincendum,aut moriendum. Audebant etiam Frãci,cum res cogeret, quòd Barbari multitudine nauiũ ſuperiores erãt, ſingulas binis obiicere,ac diuerſi ancipiti Marte pugnare. ita uirtus multitudini non ceſſit. Cũ cædes paſſim fieret,Barbari tredecim nauibus amiſſis,quantum quiſque remis ualebat, ad ſalutem contẽderũt. Barbarorũ enim naues celeritate,remiges uſu,gubernatores arte anteibant. I K

A teibant. Numerus pugnantium nauium non traditur, amiſſarum initus eſt. Francorum nulla deſiderata fertur. Ita retenta eius maris poſſeſſio. De ſuperiori mari Dalmatiáque Auguſtus cum filiis & principibus amicorum conſultabat. Magis conſtabat eſſe bellandum cum Græco Auguſto, quàm, unde initium belli fieret, conueniebat. Exoriens bellum, ac motum terrarum uelut ex ſpecula proſpiciens Leo Pontifex maximus, occurrente in Mauritianis Alpina gente Carolo filio, Franciam repetit ſpecie Aquiſgrani dedicādi Virginis templi, ac cõmunicandi cum Auguſto de ſacroſancto ſanguine Mantuæ adinuento. Has enim cauſſas & ipſe in uulgus iactauit, & cõditores rerum geſtarum tradunt. Sed illa ad gentium Imperium pertinens, propius fidẽ eſt: nec tunc habita cum Leone colloquia conſiliaq; euulgata ſunt: conatus bellúmque eueſtigio inſecutum oſtendit. Aedes Virgini magnificẽtiſſima eſt ad Aquas extructa, dicataq; iuxta ruinas ædium Grani, qui antiquorum procerum unus nomine ſuo aquas eo loco calidas emicantes nobilitarat. Sed uires conſiliaq; in ſe belli moles uerterat. Carolus filius iuſſus Sclauos rurſus coërcere, ac deinde Pannoniis præſidere. Sclaui paſſim incolebant: Sorabi Sclauica natio Albis fluminis accolę, Imperium Francorũ detrectabant, aſſueti ſuis Ducibus dicto audientes eſſe. Acie congreſſi, Milec-
C doctio duce amiſſo leges accepere. In Liuoniam deinde, ac extremas orbis terrarum oras arma lata, nomẽnque Francicum inuictum ſanctúmque apud eos mortales haberi cœpit: eóque uelut orbe nouo pacato, rurſus in Bohemiam itum. Bohemi falſorum Deorum ueneratores, ubi omnia cedere Francis uiderunt, eosq; cum exercitu ſimul domeſticæ ſociæ'que iam pridem iuuentutis ac deuictarum modò gentium ſubnixos redire, filiũ fortunæ Carolum iuuenem prædicantes, legatos mittunt: quorũ princeps minimè demiſſam, ut in deditione, orationem, ſed Scythicæ, unde oriuudi erãt, libertatis memorem, in hanc ſententiã habuit. Victores hactenus multarũ «
D magnarumq; gentium, nunquam uicti, ad hanc diem floruimus. Et nunc ſi «
æqua fata ſint, tot gẽtes nobis militarent, quot ſub ſignis tuis ducis. Dii nobiſcũ fuerũt, iam ad te euocati trãſiernnt. Non uirtus noſtra ſed fortuna tuæ «
cedit. Vtere, dũ licet, cæli (quo nihil mobilius rapidiusq; eſt) beneficio. Dux «
fœlix fortiſſimos uiros, quo quid fortunatius? in deditionẽ accipe. Ita deditio facta, acceptaq;. Mortuo ſub idem tempus Hæcano, Hunnia in formã prouinciæ Francorum redacta, leges Magiſtratusq; à Carolo accepit, ac in aliquot ætates Reges ſuos habere deſiit: & ferebatur Auguſtus Francus opes ſuas tres in partes diuidere ſtatuiſſe: Pipino Imperii nomen, Italiamq;, ac cir-
E cuniectas Interni maris inſulas: Carolo Pannonias, & quicquid mediterranearum regionum de Grȩco deinceps reciperetur: Ludouico Galliam Germaniamq; deſtinaſſe. Ac tunc nõ tanquam finito, ſed initium capiẽte bello Carolus filius ſecundũ Danubium in Græci Imperii partiúmue prouincias ducebat, cum Nicephori oratores cum muneribus occurrerũt, orabántque Frãcos, ut qui Aaroni Perſarũ Imperatori pacẽ dediſſent, ne bellum Chriſtiano Cæſari, quem amicum fratremq; uocaſſent, inferre in animũ inducerẽt: par eſſe, qui iura Occidẽti darẽt, parricidisq; qui in Põtificẽ coniurarãt, ignouiſſent, Eccleſiaſticamq; pacem conſtituiſſent, eoſdem Oriẽtis Impe-

rio parcere,orbíque terrarum conſulere,ac ſiqua de re ambigatur, ex bono F
æquóque,communíue commodo,nouoq́; ac diligentius cauto fœdere tráſigere:Græcũ nullas pacis leges aſpernari. Generi humano proſpicerent,cuius ſalus duorum Imperiorum pace contineretur. Munera accepta , deductus exercitus,tam lõginquam expeditionem grauatis ducibus militibúſq́;, &,quod maximè omnium mouit,quòd Carolus tanti exercitus Ducúmque Dux tentari morbo cœpit. Terreſtribus uiribus inuicti habebantur Franci, Græci maritimis rebus præſtare ſe arbitrabantur. Hiſtria, Liburnia,& mediterranea Dalmatiæ iam in ditione Francorum erant antequam maritima amitterentur. Nicephorus ut diſtineret naualem Frãcorum apparatum,cum G
parte claſſis mittit Nicetem Patricium ad retinendam Dalmatiæ oram. Paulus Cephaleniæ præfectus cum reliquis nauibus ad Inferum mare circunuectus in Hetruriam, Populoniam urbem nihil tale expectantem repentè adortus,captam diripuit,ac circuniectam oram deuſſit,prius quàm Genuẽſis Emporitanáque claſſis obuiàm iret . Pipinus Rex pedeſtri itinere Rauennam petiit. Mox Superi maris claſſe cõtracta,Comacli in ſtatione erat. Nicetes ut antè inferret bellum, quàm arceret, id oppidum egregiè defendente Franco tentans, tanta ignominia cladéque repulſus eſt, ut ſatis præclarum deinceps duceret Dalmatiæ oram tutari. Venetus utrunque Impe- H
rium obſeruare iuſſus, ultro citróque commeans , pacem redintegrare conabatur: nulla re inſecuta, niſi quòd infeſtior hoſtis Veneto Pipinus quàm Græco eſt effectus:crimini dans,cum inter ſpeciẽ reconciliandæ gratiæ pecunia ſupplementóque claſſem hoſtium iuniſſe. Ac paulò antè Nicephorus Auguſtus duces fratres Obellerium Spatharium, Beatum cõſulem crearat. Igitur Francus Brundulum,Palæſtinã,Albiolam,quæ Venetæ ciuitatis per bonę partes erãt,capit,Methamaucumq́; deſertum fuga optimatiũ,nobilem locum,quòd ibi tunc Ducum ſedes,ac regimen rerum eſſet,occupat.& uelut confecto bello,cum una parte Nicetes,altera Paulus cum claſſe aduenta- I
rent,ne circunueniretur,claſſem reduxit. Eſt apud Venetos fama,Pipinum, cum Riuumaltum inſularum Venetarum celeberrimam claſſe tentaret,breuibus ſtagníſque impeditum æſtu recedente hæſiſſe,cladeq́; Francorum nobilem locum factum. Certiores authores nihil tale tradunt. Conſtat Gallico bello faciem Venetæ urbis immutatam:Pipinũ,dimiſſa claſſe, Mediolanum ſe recepiſſe. Auguſtus Francus eo exorabilior paci Venetis reddendæ fuit, quòd omnem culpam à republica in Duces ſuos auerterent, quos in patriã nefaria conſilia iniuiſſe uel ea fides erat,quòd uoluntarium ſibi cõſciuiſſent exilium.& Veneti ſummi uiri uidebãtur:Francorumq́; bellum cæteris hor- K
rendũ,ipſi etiã in bonũ uerteranr , ac relictis pars maxima reliquis ſedibus, quas Venetiis cõtributas diuerſiſſimis æſtuariis littoribuſq́; paſſim incoluiſſent,ſexaginta circitèr inſulas,ut quæq́; Riuoalto proximæ adiacebãt,pótibus inter ſe iũgũr: quæ ſingulæ admodũ paruæ,uniuerſæ ſpeciẽ magnificẽtiſſimæ nrbis præberẽt,ubi Ducum ſedes,publicũq́; conciliũ deinceps haberetur. Sunt qui non ductu , ſed iuſſu Pipini Venetum bellum geſtum tradant:idq́; facilè crediderim,quòd neque Carolum Auguſtum, neque filios ipſos aliis certaminibus naualibus interfuiſſe cõſtat,ſed præfeciſſe Comites

ſuos,

A ſuos, cum in terreſtribus neque ſuo neque filiorum periculo parceret Francus. Duces Obellerius Beatúſque à ſuis hoſtes iudicati, Græco etiam inuiſi fuere. Et ut mortalibus, ſi longior uita ſuppeditet, multa quæ nolunt, accidunt: Carolo Auguſto duorum filiorum mors alia ſuper aliam nunciatur. Pipinus Mediolani, Carolus in Bauaria obiit. Hi conatibus Græcorum oppoſiti fuerant. Illud igitur bellum omiſſum. Græcis petentibus data pax: ab eiſque ſtare Venetos conceſſum, quòd Venetorum res maritimis mercaturis Propontidis in primis Pontique conſtarent. Obellerius etiam Dux patria extorris, cum in Galliam ueniſſet, incuſaretúrque & à Franco & à ſuis
B perfidiæ, quòd Spatharius Auguſti foret, Conſtãtinopolin cum Nicephori Auguſti oratoribus mittitur. Beati exitus obſcurior fama eſt. Simul alter Spatharius Leo Siculus, qui ad Francum Romam tranſierat, decimo quàm profectus fuerat anno, reditum in patriam à Græco impetrauit. Fortunatus etiam Gradenſium Patriarcha Venetos apud Francum criminari ſolitus, quòd ipſi Latini Græcorum toti eſſent, aliquanto pòſt Byzantium ſe ex Gallia contulit. In nullius caput fortunáſue aut exiſtimationem ſæuitum fertur. Ita cum duorum præpotentium Imperiorum bellum generi humano funeſtum futurum uiſum fuiſſet, facilem mitémque exitum habuit.
C Francus deinceps Auguſtus uel pacem domi colebat, uel finitima tãtùm neceſſariáque bella, uel pro religione gerebat. Nicephorus aduerſus Barbaram religionẽ, Perſáſque, ut Latini omnes credimus, turpi nefarióque fœdere ſibi proſpexit, pro incolumitate Imperii triginta millia nummûm aureorum, pro ſalute capitis ſui tria millia in ſingulos annos paciſcens: ut uerò quidam Græcorum (quod propius fidem ſit) tradunt, miſſis cum ampliſſimis muneribus legatis, qui hoſtem ita alloquerentur. « Nullúſne unquam apud te modus cruoris ac uaſtitatis erit? Ex ſacra locupletiſſimáque regione « uenis: auro, argento, reliquíſque generi humano expetendis fœlix, Græciæ «
D immerenti bellum intendis. Cur dæmonum læuorum ac infernorum « more, immortali mortalium odio dimicandum cenſes, quaſi nullum numen eſ- « ſe arbitratus, ac nunquam ipſe moriturus, & reddendæ apud incorruptiſ- « ſimum iudicem rationis legibus ſolutus? Sin quid mei tibi cordi eſt, inge- « nuè depoſcas: nullam feres repulſam. Ego enim beneuolentiſſimæ neceſſi- « tudinis iure præbebo. « Quibus Rex Regum Orientis permotus, delectatúſque, qui omnia euerſurus uenerat, pacatus diſceſſit. Nicephorus aduerſus alios Barbaros Bulgaros bellum ſuſcepit. Chrunus eorum Rex pacem orabat, munera non magna mittens, addẽnſque per legatos homini conueniẽ-
E tem orationem. « Nicephorus es: utere omine nucupationis tuæ, uictoriã « ferens, eáque certa & utrinque incruenta cõtentus. Da ſupplici æquas leges « fœdúſque. « Dederat Græcus Perſis ingentia munera. Aequa uel maiora à Chruno inopis gẽtis Rege poſtulabat. Indignitate rei furens Barbarus Rex congredi maiore exercitu minore ira auſum Gręcum, ipſum, maximámque nobilitatis partem interemit: capitéque cæſi purgato, caluã argẽto induxit: eáq; cum ipſe libaſſet, proceres ſuos ebibere iuſſit, ſic fore, ut auri cupidiſſimus Cæſar mero poſt fata expletus, alienam ſitim elueret, ſedaretq;. Res aduerſæ Græcorũ Imperii, auguſtius Franci Cæſaris nomen efficiebãt. Et Ca-

rolus Auguſtus Imperium uirtute bellica longè lateque propagatum,legibus ab ſe conditis firmare ſtatuebat,& quamproximè poterat,ad antiquam urbis Romę gloriam magnitudinémque peruenire:pulchrum eſſe,in terris extare unum ſummũ regimen rerum,quod mortalibus iura reddat:cui Reges omnes gentéſque peræquè pareant: quod ſupra cætera emineat: quod unum ſecundum Deum optimum maximum rerum arbitrium moderetur: ad quod unum mortales omnia referant:quod ſanctum ſit:unde cuncta petantur. Et ut cæteras gentes imperio uenerando aſſuefaceret, primos Francos Auguſtorum legibus teneri uolebat, eáſque ipſe nouas condere. Quod ubi Fráci proceres accepere, tanquam ſempiternum iugnm ueriti, coitiones facere incipiebant. Auſus eſt etiam Vaſconum procernm nnus, nomine etiam Vaſco,cum in Hiſpaniam ſupplementum ducere iuberetur, apud Auguſtum exercitum recenſentem ita uerba facere· F G

» Vt inſtructos nos Auguſte uides, ita quocunq; nos ſigna uocabunt tua, » ſequemur:nulla mõſtra, nulla rerum facies milites abſterrebit tuos. Aliis in » urbe Roma eſſe Imperator cœpiſti:Francis Auguſtus genitus editúſque es. » Fato quodam nirtus tuæ gentis inuiſa alienæ ignauiæ eſt, & libertas noſtra » reliquorum ſeruitus uidetur,cum tamen non antè ulla pars orbis terrarum » uerè libera fuerit,quàm tu cœperis imperare. Hunnis Regé,Græcis fœdus, H » Europæ iura reddis. Africæ formidinem,Aſiæ ſocietatem,terris pacem,ani- » mis ſecuritatem,templis ſanctitatem reddis. Nihil tibi præter curarum(qui- » bus alii obruerétur)molem,reliquum feciſti. Fráci in tanta nominis tui am- » plitudine maieſtateq; nihil optamus aliud, quàm ut Fráci ſimus qui fuimus. » Armorum uacationem ſi ultro offerres, notari ignominia nos putaremus. » Cur milites tuos,Regnum tuum,Franciam tuam,Imperii prouinciam face- » re ſtudes,Imperióque ſubiicere,rei uagæ(ut expertus ipſe es)& profugæ? ut » cum more ſuo, quæ fortunæ ludibria ſunt, circumagi, temeréue excurrere » cœperit,nobis aut iure ſeruiendũ ſit,aut iniuria dimicandum?Imperiũ enim I » in Francia ſempiternum fore quis ſpondere auſit,quod ex Italia in orienté, » ex oriente ad te,non nominis Francici charitate,ſed uictoriarum fœlicitate » reuocatum ſit?Stipendiarii Imperii eſſe quî poſſumus,qui ne Regibus qui- » dem noſtris pependerimns unquam ſtipendium?

Nec hæc oratio habita tantùm,ſed & crebræ frequentéſque coitiones ac propè cóſpirationes factæ. Ita tota res omiſſa. Volumen legum adhuc extat: ſed antiquatũ. De inſtitutis Francicis nihil mutatũ. Sacerdotum ſolutiores mores ad frugé antiquitatiſq; æmulationé redacti quinq; Patrum conuentibus,Rheméſi,Cauilloneſi,Turonéſi,Aurelianenſi,Magũtino. Magiſtratuũ K Iudicumq; ſordes coërcitæ multa, ignominia, abrogatione dignitatis. Cum Dano Rege res geſtæ. Danorũ Rex Gotthofredus finibus ſuis nó contétus, dum Imperium Germaniæ bellis Francornm feſſæ ſpe ſibi deſtinat, cógredi cnm Carolo auſus,terra uictus,quòd Peninſulam incolens,mari plus ualere ſe putaret,Daniam,quà Francorum bello patebat,foſſa,aggeréque ac uallo præmuniit,una omnino porta relicta: intraq; munitiones ad oceanum uſq; utrinq; promotas,retraxit emporium multarum gentium cóuentn frequés. Sed & mari mox uictus, poſitis cũ uana ſpe ferocibus animis, ſupplex pacé petens

A petens impetrauit conditionibus, quas ira poſita mitiores ſpe ſua inuenit. Sed ne in furorem recideret, aduerſus eum, conſiliorúmque ſocios, ac in primis Normanos, Eſesfellum colonia ducta, frenum earum aliquádiu gentiū, degeneraturum tandem, ut omnia, in accolarum mores. Duæ præterea, ſed obſcurioris apud poſteros nominis, coloniæ aduerſus Albianos deductæ. Ita Albis fluminis accolas uocitabant. Pipini filium Bernardum Italiæ Regem dedit paterna maieſtate: Valliúmque uirum prudentiſſimum alterius Bernardi (hic auunculus Auguſti fuerat) filium, immaturam eius ætatem conſilio moderari iuſſit, Barbaróſque claſſe Italiam aſſiduè urentes coërcere: id
B quod Hermégarius Comes Emporitanus præſtitit. Ex Sardinia plenis prædа nauibus redeuntes in Hiſpaniam Barbaros, poſitis ad Baleares inſulas nauium inſidiis excepit, octo naues expugnauit, plus quingentos captiuos Sardos recuperauit. Dum reſarcire incommodum hoſtis cupit, malum malo cumulat. Noua claſſe Centumcellas Italię, ac Nicæam Prouinciæ, captas diripiunt, incendúntque. Nec ſatiati duarum urbium excidio, in Sardiniam curſum rurſus dirigunt, non mortalibus non immortalibus temperaturi. Sed ibi qui ſua pari audacia defenderent, atque ipſi oppugnarent, inuenere. Ingenti cæde caſtigati: reliqui ab hoſte uix ſe nauibus tutati, perdiu dein-
C ceps quieuere: ac ne quid Italiæ ſubleuandæ deforet, Grimoaldus ab exilio reuocatus, eique Ducatus Beneuentanus reſtitutus, impoſito in ſingulos annos uectigali quinque & uiginti millium nummûm aureorum. Simul Ludouicum Auguſtus unicum iam filium ſibi Auguſtum cooptauit in cōmuni conuentu, Cæſarémque ſalutari uoluit, adactis in eius uerba iureiurādo proceribus. Et Regni Hiſpaniæ recipiendi ſpes concepta. Adelphonſus Bardulorum Rex cognomento uitáque Caſtus, aduerſus Saracenos continenti bello res gerebat, magno quidem conatu, ſed ad exitum ſpes non ueniebat. Si Carolus in Hiſpaniam ſe pio Rege accerſente Auguſtus ueni-
D ret, ut Ibnabala Saraceno ducente Rex ueniſſet, breuis æui impiorum in Hiſpania opes fore ſperabat: ſe filiis carere, & quòd orbus ſit, ſenectutem ſuam minori uenerationi ſuis, maiori contemptui hoſtibus eſſe. Præmium laborum, mercedémque religionis defenſæ, ſpem propinquam ſucceſſionis hæreditatíſque Francis proponi poſſe. Nec tanto præmio abnuit Auguſtus, Bernardúmque Italiæ Regem ex Pipino nepotem Bardulo adoptandum offerebat. Propè res confecta uidebatur, Auguſtúſque iam ſaltum Pyrenæū ſuperarat, cum Bernardus Comes ſecundæ ab Rege inter Bardulos authoritatis, ſceptrum gentis in Franciam ferri adeò moleſtè indignéque tulit, uti
E procerum gentis coniuratione facta, metúque Adelphonſum perterritum coëgerit appropinquanti iam Franco Legatos mittere, qui nunciarent mutata conſilia, nec opus eſſe in præſentia externis auxiliis. Et accidit ad popularium etiam animos concitandos, uti non contemnendus Bardulorum numerus ſeruitute Saracenorum elapſi, in Francicum exercitum inciderent. Hi ſiue ab iratis Francis, ac quòd à Bardulis uocati iuberentur re infecta domum redire, indignè ferentibus, grauia paſſi, ſiue conueniens tempori dolus à Bernardo Comite excogitatus eſt, in ſuas quiſque ciuitates reuerſi, atrociora exempla à Francis quàm à Saracenis in ſe edita cum dice-

rent, non prius deſtiterunt, quàm peruicere, ut Maſſillus Rex, quæ'que eo F
Duce impiorum ingens manus ex Africa recèns tranſmiſerat, percuſſo in
Francos fœdere accerſeretur. Nec antè decedere ex hoſtico Auguſtus cœpit,quàm prælio uictor, uſtiſque agris:quanuis ceſſere uerius quàm profligati ſunt hoſtes:nec poteſtatem deinceps pugnandi æquo loco Francis fecere. Pabulatoribus frumentatoribúſque infeſti aderant,& grauem Francorum armaturã pernices ipſi equíque ac expediti uaria ludificatione fruſtrabantur. Hyeme appetente redeuntes domum, copias Auguſti in deſcenſu Pyrenæi ſaltus adepti, cum procul iam primum & ſecundum agmen cum Auguſto uiam præmenſum abeſſet, extremo agmini tantam cladem prius G
quàm recurrens Auguſtus ferre opem laborautibus poſſet, intulerunt, ut nullus locus clade Francorum nobilior,ac fama celebratior ſit. Roncauallis uocitatur. Interempti,ad Chriſtinæ ſepulti ſunt. Nec hoſtibus læta diu hæc uictoria fuit. Maiori mox inter ſe odio pugnauerũt Bardulus Maſſillúſque, quàm aduerſus Francos dimicarãt. Turpinns Rhemorum Epiſcopns proficiſcenti ad Saracenorum bellum Franco benedixit, milites concione adhortatus:ſub quam expeditionem obiit,ſucceſſore Vlfacio: nec quicquam nobilius de eo apud graues authores comperimus. Duos annos rebus Hiſpaniẽſibus ſuperſtes fuit Auguſtus. Iam ſe deficere ſentiebat. Religioni ſa- H
críſq; literis in dies ſe magis dedebat, diui Auguſtini lectione in primis delectatus. Iam ſacra ſchola Pariſiorum in precio erat,cum ex diſciplina Bedæ quatuor doctiſſimi uiri aduenìſſent,Rabanus,Alcuinus,Ioannes,Claudius, literis non uſque adeò à ueterum maieſtate fœlicitateq; degenerantibus. Pipinus pater Compendium omnibus ſeceſſibus antetulerat:ipſe Aquiſgrani cum per bella licebat,& uiuens ſedebat,& ſupremum diem obiit,ſepultuſq; eſt Anno ſalutis octĩgẽteſimo quintodecimo. Vixit annos ſeptuagita duos. Regnauit quadraginta ſeptẽ. Imperauit quatuordecim. Rem Chriſtianã auxit armis,pietate,templis. Magni cognomen promeruit,dignus habitus ad I
quem iura inſigniáque Imperii poſt multas ætates reuocarentur. Carolo
Ludouicus Magno ſucceſſit L V D O V I C V S cognomento Pius. Is Aquiſgrani ſacra-
I,*Pius.an.* tur,coronatúrque à Stephano Pontifice maximo,profecto in Galliã ad im-
815. petrãdum exulibus Romanis in patriam reditum. Nec Romanis modò,ſed & Saxonibus,quos traduxerat in Galliam pater, redeũdi domum ius dedit. Quóque ueterem patriam magis appeterent, nec charitate nouarum ſediũ teneretur,ſimul ut prouinciæ Francorũ per belli mala ſolitudine uaſtæ, frequenrarentur:illis in patriã redeuntibus,teſtamẽti factionem reſtituit, quã, ut oſtendimus,Magnus ademerat,& in Francia remanentibus nullũ ſupre- K
mæ uoluntatis teſtandæ ius reliquit. Saxones hãc noui Auguſti in ſe liberalitatem tam grato animo accepere,ut magis pro Frãcorum gloria ex eo tẽpore pugnauerint,quàm antè pro libertate ſua aduerſus eoſdẽ decertaſſent. Authore Ludouico bellum Danicum confecere, Herioldo Daniæ Rege à popularibus pulſo,in patriam opéſque reſtituto. Quo exemplo incitati Abrodiri Sclauos morte Magni in rerum nouarum ſpem erectos,ad obſequẽtiam uirtute reuocauere. Cõtrã Azo Vaſconiæ Prætor ſordium manifeſtus, cum ad repetundarum iudicium decedere prouincia cogeretur, mallétque

fortuna

A fortuna tentanda quàm iudicio perire, manu perditorum coacta, ac à Sigino quodam è Vaſconiæ proceribus adiutus, ſigna cum Augusti Ducibus contulit: uictúſque, cum ſordibus furore cumulatis nulla ſpes ueniæ oſtenderetur, ne quid non experiretur, in Hiſpaniam ad Saracenos ſe recepit, eorum armis ſe tecturus. Interea in Stephani Pontificis maximi demortui locũ ſuffectus Paſchalis, eueſtigio Pontificatum iniit, gereréque cœpit Auguſto nõ conſulto, contra ſuperiorum annorum exempla. Qua de re conquerentibus Frãcis oratoribus, nouus Pontifex, quæ antè neceſſitati temporibúſque permiſſa fuerant, ea à piis Regibus Auguſtiſque loco immortalis legis haberi
B oſtendit nõ oportere. Eam ſatisfactionem excuſationémque accepit Auguſtus: edictóque in poſterũ etiam uſim fieri uetuit quò minus per interregnũ Pontificem maximum crearent ii quorum id ius ſoret: qui continuò Pontificatu inito, certiorem Auguſtum faceret. Ac ne incertis finibus, noui motus exoriri unquam poſſent, Hetruriæ urbes Auguſto dicto audiẽtes has fore edixit, Aretium, Volaterras, Cluſium, Florentiam, Piſtorium, Lucam, Piſas, Peruſiam, Vrbem ueterem: cæteras Pontificiæ poteſtati. Armis etiam maieſtatem ſuam defendit. Vinomarchum iniuſſu ſuo Britanniæ Regem ſe dicere auſum, pugna oppreſſit: extincto ſucceſſorem Ducem, ac Britannis le-
C ges parendi ſibi, dedit. Quadraginta omnino diebus ea confecta eſt prouincia. Pannonicum bellum quo lõginquius, eo diutius tenuit, ciuili bello par, quòd duas Pannonias, alteram Cadalus, alteram Lindeutus regebãt, diſcordes æmulationis propinquitate. Ferro etiã dum certatur, uictus Lindeutus, Auguſti quoq; hoſtis efficitur, quem Cadalo æquiorem ſuſpicabatur: & Bulgarorum auxiliis fretus, in Bornam Dalmatiæ Ducem Auguſti reuerentiſſimum impetum facit, eumq; ex maxima Dalmatiæ parte deturbat: mox ipſe eiſdem rebus pulſus, Francorum ope ſua recuperante Duce: cui paulò pòſt mortuo ſucceſſit nepos Landaſcus. Et Bulgari cõtrouerſiam de finibus mo-
D uebant. Initio per oratores egerant placidè, deinde minis. Verbis ualidus exercitus oppoſitus. Ita & Lindeutus furere deſtitit, & Bulgarus æquum fœdus exorauit: & plus quàm ciuilia exorta ſunt bella, quæ rem Francicam afflixere: & exteri minus ſanctè Francorum nomen ſuſpicere cœpere. Vallius Princeps amicorum Magni fuerat. pueritiã Bernardi Italiæ Regis regebat. Defuncto Magno, ſorores Bernardi reæ probri agebãtur. Crimen maieſtatis intendebatur in eos qui eas uitiaſſe arguebãtur, quòd Regiarum puellarum pudicitiam attrectari niſi læſa maieſtate negarent. Quæſtio ipſi Vallio mandatur. Is proceres reos condemnare non poterat, quin pupilli ſui ſoro-
E res manifeſtæ infamiæ obiiceret: diſſimulationeq; rem ſepelire optabat. Delatores uerò Auguſti aures poſſidebant, & urgebant Vallium, ut iudicium faceret. Sed & ipſe tergiuerſabatur, & Bernardus authoribus proceribus, quos Vallius uetuerat ab eius latere diſcedere, ſeſe Regem Franciæ nuncupat. Et ſunt qui tradant Pipinum eius patrem maiorem fratre Ludouico tũc Auguſto fuiſſe: ita non deterioris iuris eſſe ad aui Regis regnum obtinendũ ex maiore filio nepotem, quàm filium minorem ſuperſtitem. Permulti proceres Franci cauſſæ adoleſcentuli aderant. Germanorum ſtudia in Ludouicum flagrantiſſima conſpiciebantur, iudicium Magni ſecuta, à quo memi-

nerant Ludouicum ſucceſſorem dictum. Bernardus uixdũ Alpibus ſupera- F
tis capitur, luminibúſque orbatus, dolore cõtabuit. Proceres illorum ſigno-
rum, ut qui duxiſſent, non ſecuti fuiſſent, alii alia pœna affecti: nõnulli Epi-
ſcopi ſedibus exacti. Lotarius Ludouici Auguſti filius Italiæ Rex datus à
Pontifice coronatur. Sed nec ſic res compoſitæ. Amici Bernardi, qui ſuper-
ſtites integris opibus exiſtimationeq́; erant, Principe Vallio coniurationem
faciũt. Ex quatuor Auguſti filiis duo, Lotarius ac Pipinus, à patre abalienati
ſunt. Pipinus, quòd non pauci eius proceres notati ignominia fuiſſent, &
ipſe grauiſſima contumelia uerborum increpitus, quòd cum Aquitania Re-
gno donatus eſſet, per cunctationem deſcendentes in Galliam Duce Azo- G
ne Saracenos, non prius quàm uſta propè ea regione omni, repuliſſet. Lota-
rius etiam indignè tulerat Regnum Italiæ opesq́; ſuas imminutas abrogato
in Stiriam Charintiamq́; iure Ducatui Foroiulienſi per iram Auguſti, quòd
Baldricus Foroiulienſium Dux, Pannonici limitis cuſtos, Bulgaros recentis
fœderis immemores uim facientes non arcuiſſet finium ingreſſu. Foroiulien
ſis enim Ducatus uiribus firmari res Italicas Lotarius arbitrabatur. Ea uerò
res mirum in modum Germanorũ in Auguſtum ſtudia accẽdit, quòd quic-
quid Lotario Italiæq́; Regno ademptum fuerat, id Germanis reddebatur. Et
tertius Auguſti filius Ludouicus Noricis Rex datus, fratrum in patrem cõ- H
ſpirationem auerſatus eſt, quarto filio Carolo adhuc infante. Cõiuratio au-
tem priuatæ nobilitatis in dies plus uirium nanciſcebatur: quarum cum nõ
pœniteret, ſpecie recti in Aquitaniam profecti, Auguſtum detrudere è ſolio
contendebant: nec auſi patrem Auguſtum apud filium Regem ex profeſſo
accuſare, Bernardum Gotthicanorũ Comitem, eundémque Principem co-
hortis amicorum Auguſti ac Auguſtæ, cuius pudicitia malè audiebat, accu-
ſabant, confiсto crimine ab his qui ſorores Regis Bernardi probri accerſitas
moleſtè ferebant, parémque dolorem Auguſto ex uxore inurere conaban-
tur. Ea trium Auguſti filiorum nouerca erat, Caroli mater. Coniuratorum I
» oratio apud Pipinum huiuſmodi fuit. Nos, Francica nobilitas, non alie-
» ni, ſed tui, ad te uenimus opem fidemq́; ac dextram tuam implorantes. Mori
» Francis præſtat, quàm externos adire Reges. Cum alienigenis auxilio ſem-
» per fuerimus, exterorum auxilio ſalutem noſtram tegi flagitioſum eſt. Nul-
» lis Regibus debere poſſumus Franci, niſi Frãcis. Sed Franci Reges inter uos
» regionibus diſcreti, conſulere in commune non poteſtis. Ludouicus frater
» tuus in Germania q̃ procul à nobis abeſt? Lotarius alter frater Italicis rebus
» non Auguſtior ſed fœlicior quàm noſtris eſt. Ludouicus pater tuus, Augu-
» ſtus noſter, ſuopte ingenio maximè pius, alieno ſcelere ingentium uirtutum K
» ſuarum gloriam amittit. Ipſe clemẽtiſſimo in nos eſt imperio: nos tamen ſub
» tyrannide degimus. Ipſe Auguſtus olim liberorum Rex, nunc ne liber qui-
» dem eſt. Tribus clariſſimis totius orbis terrarum, ac omnium ætatum Regi-
» bus filiis nouercam ſuperinducere ſenex pater coactus eſt. Et nos uerè miſe-
» ri dum opem petimus, nulnera noſtra nudare non poſſumus. De Auguſta
» Bernardíque licentia ſecus loqui nõ poſſumus, quin ſcelerata, flagitioſa, im-
» piáque nobis uox noſtra uideatur. Sed quæ Frãci ſilemus, diſſimulamus, te-
» gimus, orbis terrarum nouit. Fabula gẽtibus Franci ſumus. Mala noſtra po-

ſtremi

A ſtremi omnium diſcimus. Fredegundis ac Landrici memoria renouata eſt. «
Sed omitto pudicitiá, quoniam ſola cogitatione impii nobis uidemur, quan «
doquidé Bernardus unus fœlix regnator eſt. Quid de Auguſto loquar? quid «
ſilebo? Amoue à nobis, oramus, hanc acerbam neceſſitatem. Quæ te audire «
non decet, nefas eſt nos referre. Te hoc unum per tuam maiorúmque tuo- «
rum gloriam oramus, effice ne exteris ſecus ſentire de Regia Francorum li «
ceat. Auguſtus manſuetudine ipſe mira eſt: ſed crudelitas nimis diu in Fran- «
cia graſſata eſt. Mors ſine cruciatu, ſupplicii genus hactenus mitiſſimũ fuit. «
Numera inſontiũ pœnas, ignominias, oculos erutos, & alia dictu fœda, indi- «
B gna, atrocia. Sed homo natus eſt Auguſtus. Aegreſcere, labefactari, minui «
mens eius uel fato uel ueneficiis potuit. Dum ſuæ mentis fuit, ſe patre, teq; «
filio dignus extitit. Nũc quod te facere pietas cogit, patri, Regno, rebus có- «
ſule. Non dico impudicitiam, ſed impudicitiæ famam ab Auguſta aulaq; re- «
pelle: ac uultus oraq; famæ compone. Patrem Auguſtú, quoniam humanis «
conſiliis mens homini reddi non poteſt, ita rege, ut natura leniſſimus facere «
nihil niſi clemétiſſimè queat. Hæ ſunt preces noſtræ, nobis neceſſariæ, in te «
honorificæ, in Auguſtum piæ. Non petimus bella, non atrocium ſupplicio- «
rum ac iuſti doloris noſtri piacula. Quæ præterierũt, more fluminis fulmi- «
C niſq; irreuocabilis præterierint, unde alii obruti, alii uſti periere. Quicquid «
miſerarum reliquiarum eſt, tu ſerua. Te filium patris uulnera ſanare decet. «
Non enim minus ipſe ſæuiendo uulneratur animo, quàm nos patiendo cor- «
pore. Francia te nó tibi uni, ſed & ſibi & patri genuit. Ea tibi Auguſtiſſimos «
natales Regioſq;, egregium animum, excellentem uirtutem, opes, nomen, «
Regnum dedit: ut ſiquando uirtutis tuæ egeret, paratum ſibi in te præſidiũ «
haberet. Franci proceres, Francia ſumus. Non enim patriæ nomen in ſurdo «
mutóque ac inanimi ſolo eſt. Nos uiuens ſpiranſq; Francia te oramus, rem «
Francicam capeſſe. A corporibus noſtris quotidiana ſupplicia, & quod non «
D minus urit, continentem ſuppliciorum ignominiarúmque metum prohibe. «
Reſtitue in ſolium manſuetudinem, clementiam, quas in te ſentimus uirtu- «
tes. Hæc oratio Pipini animum nutantem tam facilè impulit, ut nefas nó «
exiſtimaret à patre deficere. Bernardo inferre bellum ſe dictitabat. Eius fi-
lium Aureliani captum, luminibus priuauit, ſcelera imitatus quorum inui-
dia pater laborabat. Bernardus in Gotthicanam Præfecturam, atque inde in
Hiſpaniam ſe recepit. Auguſta in ſacrarũ mulierum cœtum migrauit ex au-
la. Auguſtus in concilio Epiſcoporũ ueniam ſuppliciorum quæ ſumpſiſſet,
petiit. Quæ uoluntaria confeſſio conſilia coniuratorum confirmauit, & eo-
E rum cauſſæ authoritatem uireſq; adiecit. Iam etiam Lotarius in Frácia caſtra
aduerſus patrem poſuerat, ſperans totam Italiam pro eo in patrem ſigna la-
turam. Sed procul abfuit ut Italici generis proceres filium in patrem arma-
tum armis iuuarent: Gregorius Pontifex Rauennatium ultro citroq; com-
means peruicit ne collatis ſignis pugnaretur. Pacis conditiones conuenere,
quæ in præſentia ſanctæ fuere. Gregorio in Italiam regreſſo, Lugduni con-
cilium Epiſcoporum, quos filii Reges contraxerant, habitum, Imperiumq;
patri abrogatum. Quod decretum mox à Gregorio Pontifice maximo re-
ſciſſum eſt, & audacia Archiepiſcopi Lugdunéſis multata. Ex ſede enim de-

ie&ctus eſt. Hæ res in uiceſimum à Magni obitu annum tractæ. Interea præ- F
textu Lugdunenſis concilii rerum adminiſtratione motus Ludouicus, in di-
ui Medardi cœnobio tõdetur, monachi habitu ſuſcepto, ac addita cuſtodia.
Qua indignitate permoti qui Francorum optimatium à coniuratione inte-
gri erant, Ludouicum ſibi reddi poſtulantes, cogunt copias aduerſus Lota-
rii Pipiniq; exercitum. Drogo Mediomatricum Epiſcopus Magni ex pelli-
ce filius legatur ad Lotarium. Eius maieſtas parum apud inſanos uirium ha-
buit. Subſecutus Anſelmus Cauillonenſium Comes apud Lotarium in hũc
» modum locutus fertur. Qui modò in illis caſtris eramus, quæ nõ ſuo Du-
» ce, non ſuo regebantur Imperio, iam abs te Duce Regéque ac Imperatore G
» noſtro audimur. Non eſt cur exteri animos tollãt: enſes nobis in hoſtes da-
» ti ſunt, dextræq;, non modò ut pugnemus, ſed ut fidem à ciuibus ciues acci-
» piamus, inuicémque demus. Nulla eſſe breuior cõtrouerſia poteſt, quàm in-
» ter indulgentiſſimum Regem, & obſequẽtiſſimos milites. Hoc enim unum
» te milites tui oramus, ut regum Imperatorúmque noſtrorum uita ſit nobis
» noſtra ſalute prior, potiórque. Cum in acie uos pugnæ ardor ante ſigna ra-
» pit, nos noſtri immemores, corpora ueſtra noſtri lateris oppoſitu tutamur.
» Nefas eſſet nobis uiuis ſpirantibúſque Reges noſtros in cuiuſquam poteſta-
» tem uenire: & nunc patiẽtiam noſtram experiri fama uoluit. Qua enim alia H
» cauſſa dici Ludouicum Auguſtum noſtrũ in cuſtodia haberi? Scire uult or-
» bis terrarum, quàm magna ſit ſanctáque noſtra in Auguſtum noſtrum pie-
» tas fidéſque. Sed ingens, ſed immortalis eſt. Adſumus inermes, adſumus ar-
» mati. Iube nos ferro dimicare pro illius ſalute: ſi fugientes perſpexeris, tergo
» poplitibúſque ne peperceris. Aut Regem noſtrum iura reddere, regnãtém-
» que uidere uolumus, aut ipſi emori. Hãc ſcilicet in poſteros famam mitti, ab
» Rege Regem, à filio patrẽ? Horret animus cætera effari. Exhibe ultrò in con
» ſpectum patrem. Noli hoc te rogari. Nimis audacem in fingẽdo fuiſſe famã
» oſtende. Nos nihil niſi piè factum credemus. Relinquere ultro uoluerit ille I
» Regnum, rerúmque arbitrium. Tutelam ſuorũ fugiẽtem, quod per leges li-
» cet, recipere gerereq; coegerimus, compulerimúſque. Fruſtra uiri, armatiq;,
» ac, id quod maius eſt, Franci ſimus, ſi pro ſalute maieſtatéque noſtri Cæſaris
» mori, aut (quod pace dicam tua) uincere recuſemus. Hæc Comes. Reſpon-
dit Lotarius, patrem concilii decreto tonſum fuiſſe. Se, quia reddi optimates
uelint, ut antè concilio, ita nunc illis morem geſturum. Ita redditus Augu-
ſtus coacto liberiore Patrum concilio: prioréque decreto inducto, inſignia
Imperii recepit. Auguſta è cœnobio in aulam remigrauit. Bernardus reuer-
ſus ſe iureiurando purgauit, profeſſus etiam ſe innocentiam ſuam, pudici- K
tiámque aulæ Marte iudice, ſi quis oppugnet, defenſurum: nemine audente
tantæ rei inuidiam periculo ſingularis certaminis ſubire, futura etiam aliũ-
de pernicie, ſi iudicio Martis in præſentia uictor, odia hominum in futurum
non uiciſſet. Lotarius Italiam coactus repetere, Cauillonum prius euertit,
memor orationis ab Auſelmo in ſe potius q̃ apud ſe habitæ. Simul in Italiã
tranſgreſſus, ob iram credo quòd Italicis armis paterno bello adiutus non
fuiſſet, eam Saracenorum claſſe uri diripiq; tacitus ac nihil mouẽs ſiuit, quo-
ad minis patris coactus eſt impigrè eam tutari. Anno XXV à Magni obitu

Ludouicus

A Ludouicus Carolum filiorum minimum cognomento Caluum, Neuſtriæ Regem dixit, ſimul reliquum Celticum ac Belgicum in eius uerba iureiurando adigebat. Pipinus trans Garumnam in ueterem Aquitaniam compulſus à patre,morbo obiit, relicto eiuſdem nominis filio. Is paternam contumaciam imitatus, iniuſſu aui Regium nomen capeſſit, uindicibúſque licentiæ Auguſti copiis appropinquantibus armatus occurrit. Nec armorum modus. Ludouicus filius Noricorum Rex,indignè paſſus ſpei uniuerſi Fräcici Regni Carolum fratrum minimum à patre admoueri,in Galliam duxit Noricorum copias. Viuo patre incruēti enſes fuere: uiceſimoſeptimo quàm B imperare cœperat anno deceſſit: Sexagintaquatuor uixit. In Mediomatricibus ſepultus,iuſta Drogone faciente. Tunc qui patre uiuo ſe ferro accinxerant filii,mortuo capulis admouere manus. Lotarius, Rex Italię,& quòd maximus ſtirpis eſſet, Auguſtúſque deſtinatus,ad ſe omnia reuocabat:& qui ne patri quidem Auguſto peperciſſet,multo ferocior in fratres erat. Ludouicus Carolúſque aduerſus fratris cupiditatem communi animo conſilióque bellum geſſere. In finibus Altiſſiodorenſium ad Fontoniacum uicum caſtra caſtris collata ſunt. Die Reſurrectioni feſto, cum utriq; alteros ob ſanctitatem diei prælium non expectaturos repentino impetu opprimi poſſe ſperarent, C prima luce ad caſtra fratrū Lotarius, fratres ad caſtra Lotarii tendunt. Vtraque pars alteri in medio ſpatio obuia fuit. Antequam ſtrueretur acies, locúſque Ducibus militibusq; ab Imperatoribus attribueretur, infeſtis animis armíſque concurrêre. Cædes miſerabilis facta. cumuli corporum cernebātur, necdum furori rabieíque finis. Omnis propè nobilitas Francica cæſa, pertinaci inter ſe certamine. Cōtrariis enim ſtudiis diſtracta in duas ſe partes diuiſerat. Nomen uictoriæ apud Carolum Ludouicúmque manſit, quòd duo concordes Reges,& ante pugnam militum animos acuiſſent, & in acie ardorē excitaſſent,omniaq; diuerſi obirent facilius,quàm unus apud ſuos Lo- D tarius,ſperans hoſtium exercitum ſub duobus Regibus contentionum ſtudiis diſtractum iri: ac ut in præſentia uincerent,de opibus inter ſe mox dimicaturos. Quæ res longè aliter ceſſit. Nec modò ex Altiſſiodorēſium finibus hoſtem exegere,ſed cum Aquaſgrani plenam maieſtatis urbē petiuiſſet, inſecuti ex Belgis Celtíſque ſubmouere. Trans Rhodanum ſe Viennam recepit. Exin in annum induciæ factæ, delectíque utrinque quadrageni proceres,quorum fide prudentiáque,fida æquáque pax componi poſſet. Conuēnit ut Franciæ Rex CAROLVS diceretur:eaq; Arari, Rhodano, Scalde, Moſa, Oceano, Pyrenæo ſaltu cōtineretur: Ludouico Germania, Hunniaq; E cederet: reliquæ opes ac Imperium penes Lotarium forēt. Pipini adoleſcētis reſpectus nullus extitit. Quo dolore adductus,cum omnia agit molitúrque, comprehenſus,in cœnobium tondendus traditur. Lotarius compoſitis Imperii rebus,Ludouicum trium filiorum maximum natu Regem Italiæ deſignat,nec prius in poſſeſſionem mittit, quàm mortuo Gregorio, ſub recentémque creationem Sergii Pontificis maximi,apud nouum religionis Antiſtitem nouum Regem Auguſtum futurum,plus maieſtatis habiturum ratus. Ducem comitatus Drogonem Epiſcopum Magni filiū ire iuſſit. Adoleſcens Rex,non qua religione proauus iuerat,iter faciebat. Armatus arma-

Carolus II, Caluus, anno 841.

torum agmine longè latéque fuſo contendebat, in urbibus agríſque fiebāt F
quæ ab exercitu Rege feroci aſſolēt. Sergius pro gradibus ædis Petri occur-
rit,excepítque,ſed nō qua Leo Hadrianúſque Magnum comitate. Obſera-
„ tæ fores templi erant. Vbi ad eas peruentum eſt:Si pacatus ades(inquit Ser-
„ gius)patebunt:Sin quid ſecus,pendet è cælo in hoſtem enſis:ualuas caue te-
„ tigeris. Ad quam uocem iuuenis poſita ferocia templum iniit. Nihil quod
dari à bono uiro poſſet, negauit Pontifex: ac eueſtigio Italiæ Regni nomi-
ne inſignem coronauit,ne cauſſa in Vrbe morādi ulla eſſet. Octauo die diſ-
ceſſit. Caluus domi nec pacem habebat,nec iuſtum bellum. Res ei erat cum
piratis Normanis,infeſtiore cōtinētioréque latrocinio Galliam urentibus, G
qnàm ullus unquam iuſtus hoſtis fecerat. Danis finitimi erant, Oceaniq; ac-
colę. Carolus Magnus reliquarum nationum ſeptētrionalium domitor,eos
prælio deuicit,leui clade affectos: nec religionem nec iura nec Magiſtratus
à Francis accipere coēgit. Mortuo Magno,ad piraticam faciēdam redierūt,
tantùm oræ maritimæ infeſti: ac ad primum Francorum occurſum refugie-
bant. Caluo Rege feſſa malis ciuilibus Frácia,interiora petere auſi,ægrè ſuſ-
tineri poterāt. Lutetiam uſque à mari progreſſi, ingentem prædam auertê-
re. Regreſſi domum,prædaq; expoſita,multo plures ſpe Francicarum diui-
tiarum adducti, anno eius ſeculi quinquageſimotertio,maiore claſſe lógius H
quàm priores eucti;Ligeris oſtia cnm ſubiuiſſent, noſtris religioni deditis
Sabbato ſancto Nānetes inuadunt,Epiſcopumq; ciuitatis rem diuinā facien
tem occidunt,frequentem ad ſacra populum trucidāt. Ea urbe direpta eua-
ſtataq;,Andegauum,atque inde Turones, utranque urbem fuga ciuium de-
ſertam,ſine certamine ingreſſi,direptis quæ agi ferriq; celerrimè poterant,
domum rediere,morari diutius non auſi, aduentante cum exercitu Caluo.
A cæteris motibus ſecundum Ludouici Pii Auguſti obitum quies Galliam
fouit ad quartumdecimum annū: ſub quod tempus Lotarius Auguſtus reli-
gione motus,ſeq; monachū profeſſus,tribus filiis,Ludouico,quam antea de- I
derat,Italiam,Auguſtiq; nomen:Carolo Prouinciam cnm altera Burgūdia-
rum:Lotario alteram attribuit:cum ea quæ Auſtraſia fuerat antea,tunc Lo-
taringia pro Lotariana dici ab Rege ſuo cœpit. Carolus prouinciæ Rex,nō
diu ſuperſtes patri muneriq; paterno fuit.eo mortuo Ludouicus Lotariusq;
fratres ſine certamine illius opes diuiſere. Ludouico prouincia,quòd ea con
tinens Italiæ ſit, ac citerior Burgundia, reliqua ceſſere Lotario. huic pau-
lo longior uita dedecus attulit. Duobus Epiſcopis Regni ſui authoribus,
Guntario Agrippinenſiū,& Tetgaudo Treuirorū, cum uxore ſua Tetber-
ga diuortium fecit,quòd eam diceret ætate prouectam, ac ſeram ad prolem K
ſuſcipiendam. adulterii etiam arceſſebat, idq; corruptis iudicibus ac teſtibus
coēmptis facilè probauit: Valdradamq; florentiſſima ætate ſpecieq; egregia
duxit. Admonitus à Pontifice maximo,perſtabat in amentia. Epiſcopi,quòd
connubiū diremiſſent,è gradu dignitatis deiecti ſunt:Lotario communione
piorum interdictum. Ad iram Pontificis deprecādam Romam profectus,in
reditu deceſſit. Regna eius Caluus coniungere ſibi,ac Francorum Regnum
ad priſtinos terminos propagare conatus, ne duos ſimul Ludouicos, fratrē
Regem,alteriusq; fratris Auguſti filium Auguſtum,hoſtes haberet, propio-
rem

A rem Ludouicum in partem fœdere icto recipit. Diuiſa Lotaringia, alteráque Burgundia, ut quis cuique locus opportunior erat: continuò Auguſti oratores affuere, decedere iubentes Regnis quorum ius morte Lotarii ad fratrem Auguſtum ueniſſet, ſubſecutis ſummi Pontificis legatis, qui Burgundionibus Lotaringiſq; iuberent Auguſto ſe dedere, ſimul utrique Regi reddere Auguſto fraternam hæreditatẽ imperarent, cum graui ſacroſanctæ poteſtatis denunciatione niſi pareretur. Ludouicus Rex frater Calui exorabilior fuit: Auguſtæ in Galliam à marito Auguſto, qui in Italia Saracenorũ bello uexata retinebatur, miſſæ, quicquid ſibi è Lotarii Regnis ceſſerat, redB dit. Caluus in ſententia perſtabat, uenientiſq; ad ſe Auguſtæ cõgreſſum uitauit, maiores occupationes cauſſatus, expectationémque Normanici belli. Legatis Romanis negauit æquum eſſe, in ſe nondum auditũ, necdum cauſſa cognita, Pontificis fulmen intentari. Res magni momenti ſummos inter uiros cum trahitur, Caluus cum Britannis bellum geſſit. Vno atque altero prælio uictus, non demiſit animũ, turpe Francos exiſtimans bello à Britannis ſuperari. Ferox duplici uictoria hoſtis, perſeuerantia Calui in ordinẽ redactus, leges accepit. Noemeticius ſe Regem Britanniæ dicere auſus, Ducis appellatione pacéque contẽtus, morbo deceſſit. Caluus eius filio Heriſpeo C paternum dominatum reddidit, ac eum in uerba ſua iureiurando adegit. Superuenit Normanorum tumultus. Fines Nãnetum, Turonũ, Pictonum populabantur. Ei Dux Aquitaniæ Ranulfus, & Robertus fortiſſimus procerũ Comes Andium à proceribus Saxonum oriũdus, Saxonum etiam à Caluo mercede conductorum auxiliis ſubnixus, occurrerunt. ſua eis uirtus, nobilitaſq;, & præclara facinora parum profuere. Collatis ſignis in prima acie pugnantes occubuere, cæteri amiſſis Ducibus ad internecionem deleti. Andegauum uictores hoſtes occupãt. Britannorum Rex Solomon, qui patri Heriſpeo ſucceſſerat, auxilium Francis hoſtes Andegauumq; obſidentibus tuD lit. Clauſi dederunt Caluo ex præda ingentem uim auri, atque ita fide accepta deceſſere. Abeuntibus etiam forum rerum uenalium datum, maiora Frãco Rege animo concipiente. Ludouico enim Auguſto defuncto, ut in Franciam Cæſarum nomẽ reportaret, deiectis è iugis Alpium Ludouici Germanorum Regis filiis ad intercludendum iter à patre miſſis, in Italia à Iohannẽ Pontifice maximo Auguſtus dictus coronatur anno ſalutis octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto: utq; Italiam in fide officioq; contineret, Boſſonem Iudithæ uxoris ſuæ Auguſtæ fratrẽ Papienſibus Ducem dat, Berengariũmque ac Vidonem proceres Romanæ iuuẽtutis per matres Francis, per auias E Longobardis cognatione iunctos, factionúmque quæ iam Italiam diſtrahebant, principes, & fœdere ipſos inter ſe, & honoribus muneribúſque Francis conciliat: alterumq; Foroiulięſium Ducem, alterum Spoletinorum dicit: ut aduerſus Germanorum Imperii ſtudioſos Francicas partes tutarẽtur, Ducatuſq; nomine datos, armis uirtutéque in ditionem ſuam, fidemq; Francorum redigerent. De Beneuentanis minus ſolicitus erat Caluus Auguſtus, quòd hinc à Græcis ſolicitabantur, illinc à Saracenis urebantur, magiſq; auxilio indigebant, quàm iuuare partes poterant. Berengarius ut initio fidelitatem ſuam Frãcis probaret, Hermengardam Ludouici Auguſti filiam apud

ſuæ factionis homines educatam,quã pater Baſilio Græco Auguſto deſponderat,Boſſoni, quem unnm apud Caluum omnia poſſe ſciebat,collocat. Ea quòd Cæſaris ſponſa fuiſſet,ac patre,auo,proauo,abauo, Auguſtis tumens, uirum Ducem maiori cupiditate impleuit, negans iucũdam ſibi uitam fore, niſi uirum Regem amplecteretur. Caluus quoque Auguſtus, ut non Duces modò,ſed & Reges crearet,eiſq; iura diceret,uxoris fratrem Prouinciæ Regem appellat,quæ Hermengardæ illius uxoris patri auoq; Auguſtis paruiſſet, ita facilius,& ſanctiore iure, minoréque apud mortales inuidia Prouinciam ad Frãcorum Imperium redituram. Mortalium iudicia de Imperio uaria erant:alii Pontificis maximi factum,magnitudinémque animi probabãt, quòd Frãcis de Italia réque Romana bene meritis priſtinum decus reſtituiſſet:alii ad Germanos Germanorumq; Regem Ludouicum Calui fratrẽ maiorem,& ipſum Magni nepotem,res reuocabant,uel quoniã is & ætate iam ſera,infirmaq; ualetudine, ac corpore debilitato ruina domus in quam Auſtraſiam petẽs diuerterat,propè oppreſſus eſſet, ad eius filium Carolũ Craſſum Auguſtæ indolis iuuenem trahebant. In Galliam reuerſo Caluo Auguſto,Ludouicus Germanorum Rex ſuum diem obiit. Tunc uelut fatis uocantibus,Regna quæ Lotarii iunioris iuris fuiſſent, omni ex parte in ditionem Francici imperii redacturus Caluus, ingentem coëgit exercitum. Tres Ludouici filii,Ludonicus,Carolomanus,Carolus Craſſus,ſub recentem patris obitum dum diuiſione paterni Regni finitimarũmque gentium bellis diſtinentur,Caluus Coloniam uſque omnia peruaſit : mox Germani oratores affuerunt,ut quæ Ludouicus Auguſtus in Galliis regna habuiſſet, legibus iuréque,non Martis iudicio diuiderentur. Nuper mortuo Lotario iuniore Auſtraſiæ Rege,fœdus ictum inter Frãcos Germanoſq;, ut Burgundia Lotaringiáque peræquè diuiderentur:nec fas eſſe Ludouici Regis qui Caluum ætate anteceſſiſſet, filios patrueli hæreditate partéue excludi. Caluus uiolatum eſſe fœdus defendebat: Ludouicum fratrem Regem, quòd Auguſtæ reddidiſſet Regnorum partem quam retineri cautum fœdere inter Francos Germanóſque fuiſſet, iure quoque repetẽdi deceſſiſſe uideri. Cum Germani nihil æqui ſe uerbis impetrare poſſe crederent, Francos ad iudicium candentis laminæ prouocarunt: & ſunt qui eos illæſos diſceſſiſſe ſcribant. Conſtat Germanos tandem compoſitis domeſticis rebus exercitũ Rhenum traduxiſſe:Caluum,ut eum repẽtè opprimeret,ſera nocte mouiſſe: ſed Germanum per exploratores re comperta,ſuos ad pugnam præparaſſe,eoſq; recẽtes,Frãcum feſſum uigiliis,nocturnóque itinere,ac imbre qui multus totam tenuerat noctem, ſine certamine prima luce oppreſſiſſe. fugam fœdã fuiſſe, cædem minorem quàm pro tanta uictoria. Capti nobiliſſimus quiſque,quos beuignè comitérque Germanus habuit,ſe genere animóque Francum eſſe prædicans,ac Caroli Magni ſobolem.non cum Francico nomine bellũ gerere,ſed ſi quis oppugnet,pro eo dimicaturũ.ſe à cupiditate Calui ſua uindicare.Ita eos affatus dimiſit.quæ humanitas poſtea Carolo Craſſo apud Frãcos uſui fuit. Caluus Auguſtus cogitationes in Normanos rurſus arcendos uertit,qui finẽ nullũ tumultus faciebãt.Fluminũ pontes ueteres reſciſſi: ubi res poſtulabat,noui fabricati, ac aduerſus omnẽ uim muniti firmatiq;: & ad utraque

A utraque capita propugnacula erecta:ſimul ad amnium oſtia turres excitatę, caſtellaque munita,& quà oppottunum erat,præſidia diſpoſita. A Normanis Piratis publicè tuta erat Francia. Caluus domus ſuæ prædonem inuenit, coactus iniuriã beneficio gratiaq; remunerari. Iuditham filiam Edelulfo Anglo Regi nuptum dederat. Eam mortuo marito ad patrem tranſmittentem Balduinus Arduēnæ ſaltuarius intercepit,excellētiſque ac nobiliſſimæ formæ amore captus,& ipſe pulcherrimus,nec ignobilis, uolētem an inuitam, certè non conſulto Caluo,toro ſibi iunxit. Armis Francorum obrui amentia poterat. Excidio eius exercitus coactus imminebat. Precibus mulieris,cũ B infecta res reddi non poſſet, animus paternus motus, ex hoſte prædonéque ſanguinis ſui generum ſalutauit:Flandriaq; eum donauit:eandem Comitatũ inſtituit. Compendiũ à nomine ſuo Carolopolin nũcupari iuſſit. Imperium uerò non minore mole retinendũ erat,quàm partum fuerat. Germani enim in Italiam,unde petebatur Auguſtum nomen,irruptionem facturi erāt. Rapto trans Alpes exercitu,arcere hoſtes tranſcenſu Rheticorum montiũ poſitis præſidiis parabat, cum Mantuæ correptus morbo moritur,accepto ueneno à Sedechia Iudæo medico. Nec tradūt authores quo ſolicitatore corruptoreq; id ſcelus perpetrauit Hebræus, neq; ſæuitũm ne in eum ſit: ut do- C meſticis magis inſidiis quàm externis petitus oppreſſusq; Caluus uideatur. Impotentiæ ſuperbiæq; à ſuis inſimulabatur,& quòd cōtemptis patriis moribus, cultu in externos ritus degeneraſſet. Dalmaticam indutus prodibat, perſæpe cum corona diademateque ſerico,cum ueteres Reges nihil à cæterorum ornatu differrent. Ita dum oculis hominum auguſtiorem ſe facit,pectoribus inuiſus fuit. Annonius his ferè totidémque uerbis ſcribit: In Italia expectabat Caluus Auguſtus primores Regni ſui,Hugonem,Boſſonem, duos Bernardos,alterum Aruernorũ Comitem,alterum Gotthiæ Marchionem,quos uenire iuſſerat. Sed hi cũ cæteris Regni proceribus,exceptis pau- D cis admodum,aduerſus eum conſpirarant, coniurarantq;. febre tētatus hauſit in potione puluerem miſſum à Sedechia Iudæo medico ſuo, quem mirè diligebat, cuíque nimium fidei habebat. Hæc Annonius. Neceſſe eſt fuiſſe parricidii authores ſummos uiros,quorum magnitudo nefarium ſcelus memoriámque obſcurarit, & impunitatem tulerit, dederitq;. Caluus ex Hermentrude priore uxore præter Iuditham quatuor ſuſtulit liberos, Ludouicum,Lotarium,Carolum,Carolomanum. Lotarium immatura mors prætripuit,neque uirtutibus neque uitiis nobilem. Carolum iam Aquitaniæ Regem deſtinatum, adoleſcentia ferocem, uirium periculum facientem Albi- E nus militũ fortiſſimus lucta congreſſum,ſed ignarus quiſnam eſſet,tam graui ruina ſtrauit, ut inter manus ſublatus expirarit. Carolomanum ſacris initiatum,ſacerdotiiſq; locupletatum,coniurationem in ſe facere conātem, ſactorum gradu deiectum,reliqua uenia impertiuit: iactantemq; mox ſe propterea ſacris amotũ,ut regni potēs eſſet,luminibus priuauit. Ex altera uxore Iuditha duos ſuſtulit:ſed ii nō perennauerũt. Vercellis funeratus,ad Dionyſii aliquanto pòſt trāſfertur. Regnauit annos trigintaſex,Imperauit biennium. Succeſſit filius eius LVDOVICVS BALBVS,qui nouercã Auguſtam,maieſtate nominis, ac fratre Boſſone, nouercalibusq; ſpiritibus in-

Ludouicus II,*Balbus*, *ann.* 879.

ſlatam,pietate mitigauit, ab eaq; eblanditus eſt Regni inſignia, à Patre Ita- F
liam petẽte apud illam depoſita. Permultis proceribus memoria Calui erat
inuiſa,quòd immodico ſuperboq; Imperio uſum in ſuos eum arguerent. Ea
res minus obſequentes illos filio nouo Regi efficiebat, metu,ne in patrios
mores abiret. Conuentu igitur procerũ indicto,(quæ res per multos annos
intermiſſa fuerat)ſpem certam futuræ moderarionis omnibus præbuit.Diſ-
ſenſiones Principum authoritate potius quàm imperio compoſuit. Paruam
expeditionem iu Cenomanos fecit, ac Gotthofredi eius ciuitatis Comitis
filios minus ſui patriſq; reuerentes,minis, niſi quamprimum ad officium ſa-
nitatemq; redirent,ultima paſſuros,ad obſequentiam compulit. Fœdus cum G
Germanis Regibus fecit,his legibus, ut Lotaringia inter Francos Germa-
nóſque æquis partibus diuideretur: de Imperio neutris ius eſſer alio loco
quàm in Italia dimicare.Id triſte miſerúmque Italię Pontificiq; maximo fuir,
pati Italiam belli alieni mala, immunibus malorũ his inter quos bellum fo-
ret.Idcirco anteuertit Iohannes Pontifex maximus,iñ Fráciamq; uenit,rur-
batis etiam in Italia rebus, cum exagitaretur contrariarũ factionum de Im-
perio certaminibus.Ipſe Francicarum partium erat,conſtantiæq; ac præiudi-
cii ſui eſſe ducebat,ut cum Caluum Auguſtum creaſſet,Balbum filiũ in eius
defuncti locũ ſufficeret.Aduerſa factio Carolum Craſſum Cæſaré appella- H
bat.Iohannes à proceribus Galliæ piè officioſiſſimeq; exceptus, Balbum Au
guſtum creat,coronatq;.Simul in Tricaſſibus coacto concilio,Lambertum
Imbertúmque ac Formoſum principes aduerſæ factionis deuouit,qui per æ-
qua iniquaq; Francorum cauſſam oppugnabant. Annum in Francia manſit.
Coactus eſt in urbẽ redire,quòd à Saracenis Italia uexabatur. Carolus Craſ-
ſus in Barbaros ſummá uirtutem religionemq; præſtitit. Italia defenſa, eum
Auguſtum ſalutatũ Iohannes Pontifex non inuitus tandẽ coronauit,(quod
neſcio an ulli alii Pontifici contigerit)intra quatuor annos trium Imperaro-
rum coronatione nobilis. Balbus enim cũ uixdum biennium regnaſſer, im- I
peraſſetq;,deceſſit. Grauida uxore,uentris ſpei tutorem reliquit Odonẽ Ro-
berti Andegauenſium Ducis filium. Ita Rege nondũ naro,uelut uẽtre Re-
ge,omnia turbari cœpta. Erant nobiles inimicitiæ inter Boſſonẽ & Theo-
doricũ,quòd uterq; Eduenſium Comitatum ſuum eſſe diceret:eoq; uſq; con
tentiones exarſere, ut Boſſo à Pontifice Lugdunenſium Regiis inſignibus
ornaretur,ſacraretúrq;,ac Rex nõ Prouincię modò,ſed & Burgũdiæ decla-
raretur,ipſe primùm,deinde Ludouicus eius filius. Et Ricardus Theodorici
filius item ſe Regem Burgũdiæ dictitabat, quòd Edua quam ſibi uẽdicabat,
Ludouicus III, Carolomanus ann. 881.
Burgundiæ caput eſſet. Et iam nomine Regio euulgato, LVDOVICVS K
CAROLOMANVSque Balbi ex pellice filii Regium nomẽ inuadũt:
præclaraq; initio facinora aduerſus Normanos piratas edidere, & Boſſonẽ
eiúſq; filiũ Ludouicũ Prouinciæ finibus cõtinere ſe cogũt. Deinde redeun-
tes maioribus uiribus,Normanos quũ armis arcere nõ poſſent,ingentẽ uim
auri illis dederũt,duodecim annorũ inducias ſpondentibus. Nec res diu læ-
tæ fuere. Carolomanus in equo ludibundus,dum refugientẽ domum puellá
inſequitur,impetu equi inrra humile oſtium illatus, corporis compagẽ ſol-
uit:Ludouicus aprum uenabulo premens,intorto aliunde telo tranſfigitur.

CRASSVS

A CRASSVS Auguſtus pacata Italia in Galliam profectus, aduerſus alteros religionis noſtræ hoſtes, ſed non eadē fœlicitate res geſſit. Normani adiunctis Danis, Ambianorum, Attrebatium, Cameracenſium, Morinorum, Menapiorū, Brabantinorumq́; fines populati Gotthofredo & Sigifredo Regibus, Leodiū, Traiectum, Tungros, Coloniā, Treuiros, Aquaſgrani, hæc capta diripuerant, eædeq́; facta incenderant: cum latius uagarentur, in Mediomatricibus Craſſus eis occurrit. Inferior diſceſſit. Ex hoſtibus non modò ſocios amicosq́;, ſed affines fecit, data Gotthofredo Regi in matrimoniū Aegidia Lotarii patruelis ſui Regis filia, Normanisq́; Friſia attributa. Hugo Lo- *Carolus Craſſus Imp. ann. 886.*

B tarii Regis ex Valdrada pellice filius, Lotaringia repētè occupata, ne à Germanis Francisue illo Regno pelleretur, omnia miſcere conatus, perſuaſit Gotthofredo Regi ſororis ſuæ uiro, ut æs militare ex Auguſti Craſſi fiſco petat: ſperans ſiue eo negato hoſtes ex amicis ea repulſa futuros Germanis Normanos: ſiue conceſſo, Auguſti milites factos in medias Imperii prouincias ubi uideretur penetraturos. Et ut ſanctum fidei neceſſitudinisq́; pignus intercederet, ſimul Normani ſua tutarentur, partem Lotaringiæ dotis ergò ſorori Gotthofredóq́; attribuit. Senſit artē Craſſus. Normanum Regem æs militare ſibi ſuisq́; petētem, ad colloquium cōpoſito loco temporeq́; euoca-

C uit. Henricus Dux poſitis inſidiis aduenientē intercepit, occiditq́;: ac paulo pòſt Hugonē auxiliis deſtitutum, captū, luminibus priuauit, cum iam prior manus Normanorū Neuſtriā uſſiſſet, fidemq́; induciarum in duodecim annos factarū teſtantibus Francis, reſpondiſſet morte omnia extingui: defunctis Regibus induciarū authoribus, ſolutas inducias. Nec Hērico Duci diuturnum Gotthofredi indigna fraude intercepti occiſiq́; gaudium Normani amiſſo Rege reliquere. Eum cum Auguſtus cum copiis ad tutandam Franciam Pariſios miſiſſet, ipſi Louanio, quod oppidum captū obtinebant, profecti, Lutetiā oppugnant, erumpentemq́; Henricū de induſtria cedentes lon

D gius elicuere. Imprudens in eæcas foſſas, quas leui materia terráq́; ſuperſtrata contexerant, corruens, ſuperuentu hoſtiū oppreſſus eſt. Craſſus à ſuarum partiū hominibus non Auguſtus modò, ſed Rex Frāciæ appellabatur. Neuſtrii publicè detrectabāt Imperium. Vt eos uel tolleret, uel edomaret, nouā pacem cum Normanis compoſuit, idq́; Neuſtriæ quod nūc Normania eſt, nomine à nouis incolis indito, incolendum eis dedit. Exin qui iuuenis mira indole fuerat, adeò degenerauit ab illa Caroli Magni ſtirpe, ut quòd rebus ſuis publicisq́; ſupereſſe nō poſſet, curator ei daretur Carolomani filius nomine Arnulfus, nobili exemplo, fratris filius patruo. Ludouicus Germanorū

E Rex fratrum maximus obiuerat. Vxor quoq́; Craſſi, quam probri eū Luitualdo Epiſcopo Vercellēſi inſimulatam Craſſus dimiſerat iuratus ab ſe integram eſſe: Bene habet, inquit, mariti iureiurando uirgo ſum. Ita ſacrarum uirginum cœtui ſe dicauit. Arnulfus Auguſtus ſalutatus, Frāciæ quoq́; Regē ſe dictitabat, réſq́; pace bellóq́; gerebat, cū maxima procerū pars, Balduino Flādriæ Comite, ac Fulcone Rhemēſi Archiepiſcopo reclamāte, ODONEM tutorem Caroli Simplicis regnare iubent. Eum Valterus Senonum Archiepiſcopus inūxit. Is Rex aduerſus Normanos præclarè bellauit. Lutetiā rurſus tentabant. Comes Pariſiorum Robertus frater Odonis, idem Magiſter *Odo, ann. 891.*

equitũ,à mœnibus repulit.in Senones eos uelut tempeſtas detulit. Agri ua- F
ſtati,oppida defenſa. Ad Axonã aſſecutus Odo,funeſtã eis prædã fecit. Mi-
ſera erat Frãcia, prædæq;,ac omniũ iniuriæ audaciæq; opportuna. Berenga-
rius Vidóq;,quos apud Caluum Auguſtũ in gratia authoritatéq; fuiſſe oſten
dimus,magnis opibus ac nobilitate inter ſe conſpirant, rerúmq; potiundarũ
conſiliũ ineunt. Placuit ut Berengarius in Italia, Vido in Francia nomé Im-
perii inuaderét. Et Fulco Archiepiſcopus Rhemẽſis eum odio Regis Odo-
nis euocabat. In Mediomatrices uenit,quòd eò cõſiliorum ſocios cum Ful-
cone conuenturos ex cõpoſito ſperarat. Sed Odonis opes plus q̃ modicę ut
rediret domum coëgere:ac quoniam peregre conatus nõ proſperè ceſſerat, G
cum Berẽgario de Italiæ Regno bellũ gerere cœpit. Franci Odonẽ biennio
poſtquam eum Regem ſalutarant,in Aquitania omnino regnare iubẽt, cæ-
tera Francia abſtinere. Fulconẽ cogunt CAROLVM SIMPLICEM
inungere,duodecimũ ætatis annum agẽtem. id æmulatione rerum admini-
ſtrandarum factum crediderim. Multi enim pro uno tutores exorti ſunt, ac
armis in Odonẽ actum,in eumq; Arnulfus Auguſtus uocatus. uirtute, opi-
bus,fortunáq; ſuperior Odo euaſit. Cum Simplex undeuiceſimum annum
ageret,Odo æger deceſſurus,conuocatis proceribns,talem habuit orationẽ·

Carolus III. Simplex, anno 900.

» SVPREMVS mihi dies adeſt,qui ſuo cuique tempore alii ſerius,alii o- H
» cyus aderit,ſi quid ſerum in hac uitæ breuitate eſt. Pater meus Robertus cũ
» in acie aduerſus Normanos pugnabat,quot hoſtes conſpiciebat, abs tot gla
» diis necẽ eum metuere par erat. Sed à nulla re,à nullius ui uitalia noſtra peti
» non poſſunt. Mare,cælum,terra,caſus,natura,ius,iniuria,interitum afferũt:
» & uita nonnunquam morte ingratior,ac multos nõ natos præſtaret. Viuẽs
» uobis magis quàm mihi conſului,& moriens conſulere debeo. Fratres fra-
» tribus in uita ſunt: morientibus, ac ex hac exiguitate in illam perpetuita-
» tem æternitatémque uitę migrantibus,quicquid in terris relinquitur,unum
» atque idem eſt. Et quo propior illi immortalitati fio, eo perſpicacius pro- I
» uideo quàm nos in hac adhuc mortalitate. Diuinior eſt hominis animus,
» quàm ut illi ſordere non debeant quæ attoniti admirantur mortales. Mens
» noſtra cæli æternitatiſq; capax eſt: Regna uerò ſuſpecta, infida, cruenta, in-
» certa,ſerua,anguſta,inſatiabilia. Veros reges,non ſolium,non ſatellites,non
» exercitus faciunt:perdunt interdum,euertuntq;. In primis optandam uobis
» fœlicitatem publicam duco,quæ neque inuitis ipſa ſe offert,neque quæren-
» tibus ſe abdit. Præſtò adeſt, tenetur, ſi publicè petatur. Vt famem,ut peſti-
» lentiam effugiamus,in manu noſtra non poſuit rerum creator: Talem uerò
» ut habeamus rempublicam,talesq; leges,quales ipſi conſtituerimus,in pote- K
» ſtate noſtra eſt. Fortunam nullus ſibi creat. Suæ quiſq; mentis inſtitutorúm-
» que faber architectúſque eſt. Regnum ſi affectes, non tam facilè adipiſcare,
» quàm ſi habeas amittas. Si membra Regni partéſq; inter ſe conſentient con-
» ſtabũtq;,corpus uniuerſum ſalubre erit. Publica ſalus, priuatorum res ægras
» ſuſtentat. Moribunda & affecta reſpublica, priuatas res uel ualidiſſimas ſe-
» cum trahit in excidium. Si communis omnium res ſuum unum ſenſum con-
» ſiliúmqne,ac unum animum haberet, non indicerentur gentium conuẽtus.
» Nunc quoniam Deus optimus maximus quid in ſingulo quoq; uirtutis fi-
deiq;

A deiq́ foret, cognoſci noluit, par eſt unumquenque adniti ut quamproxime «
conſilio integritatéque poteſt, accedat ad illum animum, quem ſi commu- «
nem cunctorumque unum eundémque Deus noluiſſet, ſingulorum ſapien- «
tia nequaquam opus foret. Sed quod natura nobis inuidit, ipſi præſtate. Vbi «
enim uirtus magis elucebit, uos malo conſpirationis animorũ quàm de Re- «
gno certamẽ inire. Concordia aureum eſt ac adamantinum uitæ uinculum: «
regina heraq́, omnia in pace, uita, feſtiuitate tenet. Diſcordia uaſtitatem, ſo- «
litudinem, orbitatem, agris, oppidis, Regnis affert. Patriæ, à qua omnia acce- «
pimus, omnia redonemus. Carolus Balbi filius, id quod ius æquumq́ poſtu- «
B lat, Rex uocitetur, à quo amouere ius Regni uniuerſus terrarũ orbis ſi con- «
ſpiret, non ualeat, etiam ſi ſceptra manu extorqueat. Vitam hominis, quen- «
dam in theatro actum arbitremini. Quicquid homo cogitat molitúrque, id «
non modò poſteritatis (quæ incorruptè iudicabit) oculis pateſcet, ſed iã per- «
ſpicitur ab ipſo cælo ad ſpectaculum circunfuſo: cuius oculis uos ita compo- «
nite, ut uitæ breuitatem tanquam unius diei ludos ſi ſpectatoribus probaue- «
ritis, maiora quàm cõcipi animo in præſentia poſſint præmia perceptum iri «
ſciatis. Hæc Odo moribundo corpore, ſed uegeto pectore dixit: ſed nul- «
lius minus quàm fratris ſui paterno nomine Roberti animum permouit. Is
C enim inter factionis ſuæ homines eam actionẽ mouit, quæ ne cum ipſo qui-
dem extincta fuit, ſed immortalis, tantos ſpiritus proli eius ſubdidit, ut tan-
dem ad Regnum peruenerit. Dictitabat conſenſione concilióque uniuerſæ
Franciæ ius Regni ultrò Odoni delatum, eodem exemplo quo ad Pipinum
delatũ fuerat. Si iure Pipinus regnaſſet, iure Odonem regnaſſe, nec potuiſſe
ulla in morte uoce, ſupremáue obteſtatione trãſlatum, in domum ſuam re-
gnandi ius ſtirpi Balbi reſtituere. Ius enim regni Frãciæ, non ſingulorũ ho-
minum, capitúmue, ſed ſanguinis eſſe. Mortuo ſine liberis Odone, teſtifica-
tione ſemel uniuerſæ Franciæ iuſto ac legitimo Rege, fratrem ſe iuſtum ac
D legitimũ regem eſſe. Multi ſe illi cõmites addebãt. Et conatus eueſtigio non
irritus cecidiſſet, niſi dum res nimis immoderatis, ut de Regno aſſolet, ſtu-
diis agitur, trahiturq́, Normanorum arma nouum tumultũ exciuiſſent. Eo-
rum lingua Northus ſeptẽtrio, Manus uir eſt. Tacitus tradit Germanorũ uo
ce Nerthum terrã matrem eſſe, Manum Tuiſtonis terra editi Dei filiũ con-
ditorem gentis creditũ. Normania ſuum uni nationi nomen eſt, quæ ocea-
num accolit, Danis Cimbricæq́ Cherſoneſo finitima. Septentrionalem ta-
men cardinẽ ſpectantes gentes, in uniuerſum Normani ea tempeſtate uoci-
tati uidentur, à quamplurimis Scythæ nuncupati. Et Luitprandus Ticinen-
E ſis Græcarũ rerum nõ ignarus, illorumq́ ferè temporũ æqualis, tradit Nor-
manos Conſtãtinopolin uſq́ excurriſſe: ac ut alii ſint q̃ qui Galliã uexarũt,
Ruſſos eoſdem nomine extitiſſe. Nec uero ſimile ſit unam tãtùm nationem
anguſtis finibus utentem, totam propè Europam terra mariq́ uno eodemq́
tempore armis peruagatã. Quicuq́ ex illius uaſti oceani ora, inſuliſq́ ſeptẽ-
trionis ac peninſulis incompertæ magnitudinis arma ferebant, Normani à
Gallis uulgò nuncupabantur. Cæterum ſatis conſtat, qui poſtremi Neuſtriã
tenuerunt, ex multis unam nationem fuiſſe Danis ſociam, finitimámque.
Falſorum Deorum cultores erant. Vetuſtiſſimorum temporum opinione,

piraticam in laude ponebant. Nec modò arma horrenda, ſed ut hominum F
nondum pietate religioneq; noſtrorũ,etiam libido atrox. Sacratas Deo uirgines interemere, quæ ad pudoré à probro uindicandũ, facie uolũtariis notis cõpuncta,ſpeciem oris ſibi deformauerant. Nulla non ratione ad uictoriam nitebantur: nihil penſi habebant quibuſnam artibus conata perficerét. Nonnulli eorũ Duces ſimulato conſilio religionis Chriſtianæ profitendæ, quidam etiá morte ſimulata noſtros adducebant, ut in oppida ſe reciperent: atq; ita nihil timẽtibus à pompa funebri noſtris, qui tanquam funere efferebantur, exiluiſſe, omniáque crudelitatis auaritiæq; ac libidinis exempla edita feruntur. Haſtingus, archipiratæ animo depoſito, fidei Calui ſe tradidit: ob G
uirtutẽmq; Comes Carnutũ eſt creatus. Carolo Simplice Rege Rhollo maiore fatorũ mole uenit. Nauiganti ſomniũ fuiſſe fertur, ſe elephantia correptũ, nitidiſſimo fonte ad radices editiſſimi montis oriente lotũ conualuiſſe, moxq; uerticẽ conſcendiſſe. Enarranti quæ in quiete uidiſſet, quędam religionis noſtræ captiuũ coniectorẽ ita ſomniũ ei interpretatũ: Elephátia, cultus Deorum eſt, quo laboras: aqua luſtrici fontis ſacra purificatus, ab imo ad ſummas opes peruenies. Conſtat eum non animo in CHRISTI nomen hoſtili ueniſſe. Siue religione perfuſus, ſiue ut noſtrorũ animos primo ſtatim aduentu ſibi conciliaret, diuæ uirginis Ameltrudis reliquias argenteis forulis inductas à ſui nominis piratis aliunde ſublatas, in Neuſtriã deſcenſione facta, ad quod primum occurrit templum expoſuit, uimq; ſacris locis, agricolisq;, & ſe dedẽtibus uicis, caſtellis, oppidis fieri uetuit. nihil minus q̃ prædo uidebatur. Opem quoq; Berengarii Bellouacorum Comitis filiam ſibi toro iunxit: ut animos Neuſtriorum ſibi cõciliaret, amareturq; magis q̃ timeretur. Nec acerrimum nec continens id bellum fuit, apparebatq; Rhollonem ſedes tantũ ſibi in uaſtis propè bello piratarúmq; iniuria locis quærere: neq; Simplex ipſe magna uirtute, neq; unum conſilium Francorum erat. Populares factionibus de regno agitabantur. Id bellũ in uiceſimum annum extractum eſt, cũ & Franci inter ſe diſcordes, alii Roberto ſtuderẽt, alii Simplicis maieſtate tenerentur. Tandem Rotomageſes cum fruſtra auxilia diu expectaſſent, coacti deditionẽ fecere. Cætera deinceps facilia fuere, iunctiq; Normani noui cum priſtinis, eam regionem cultiſſimam frequẽtiſſimámq; reddidere. nec dubitatũ quin uulgo Normania ea appellaretur. Rhollo religionem noſtrã profeſſus initiante Francione Epiſcopo Rotomagenſium, Robertúſq; nomẽ ei inditũ, patre ſacræ ablutionis Roberto Regis Odonis fratre. Normani hiſtorici ſcribunt Carolum Simplicẽ Regem ei Aegidiam filiam collocaſſe. Aegidiam Lotarii Regis filiã Gotthofredo regi Normanorum in matrimoniũ dediſſe Carolum Craſſum oſtendimus, eundẽ Normanis Neuſtriæ partem incolendam tribuiſſe. Non abhorret à fide, eius gentis ſcriptores non ſatis diligẽtes, cum & Craſſus & Simplex Caroli uocati ſint, Aegidiam à Craſſo datam, tradidiſſe à Simplice datã: & cum utiq; filia Regis fuerit, Franci Regis filiam credidiſſe, ac eam Rholloni ſuo collocatam. Normaniæ Dux beneficiarius Rhollo à Simplice dictus, data utrinque fide iureiurando. Quòd ſi Regia puella deſpondenda erat, non utiq; ſeniori iam Rholloni, qui fœdere cum Francis icto paucos annos ſuperfuit: ſed Guliel-
mo

(Margin letters: H beside "…argenteis forulis"; I beside "…in uiceſimum annum extra-"; K beside "…Gotthofredo regi Normano-".)

A mo filio eius iam pubeſcenti collocata fuiſſet, quiq; patri Duci in Ducatum ſucceſſit, ex Ope ſuſceptus. Sunt qui Rhollonẽ Gotthofredum uocitatũ dicant. Sed neceſſe eſt alium fuiſſe Rhollonem Ducem, quem generum Simplicis fuiſſe prædicant, alium Gotthofredum Regem, cui Craſſus Lotarii filiam (ut oſtẽdimus) collocauit, quòd Gotthofredus multis antè annis in Friſia circũuentus ferro cecidit: Rhollo ſumma ſenectute in Neuſtria domi trãquilla pace fato functus fuit. Gerlo quidẽ propinqua cognatione Rhollonẽ attingens, nobiliſſima uxore ac arce Bleſenſi donatur. Ex eo natus Theobaldus cognomine Vetulus, pater Odonis primi, unde Odo Cãpanus Co-
B mes. Moriens Rhollo filium Gulielmum fidei Roberti cõmendauit: isq; & adoleſcentẽ rexit, & gentis clientelam ſuſcepit, opes undiq; ſibi conciliãs, quòd Regnũ in dies magis appetebat, quod Simplice Rege facilè cõſequetur. Mirum eſt robuſtiſſimorum hominum robuſtiſſimam ferè prolem eſſe: " ſummorum uirorũ nobiliſſimorumq; ingeniorum ſobolẽ tandem hebeſcere: " utq; ſinguli morituri naſcimur, ita indolem ſtirpium, ſanguinisq; ac fami- " liarum ſuos uelut natalès incrementaq; habere, conſeneſcereq;. Pectoris ui- " gor fuit in Pipino Craſſo, ignea mens in Carolo Martello, numen propè ipſum in Pipino Rege, animus orbis terrarum ac cæli capax in Carolo Ma-
C gno. eo Rege Auguſtoq; Franci in ſummo cõſtitere. Ludouicus Pius paterna magnitudine multo fuit inferior, Caluus propior adhuc laudi q̃ uituperationi. Balbus breuitate Regni ac Imperii eſt obſcuræ memoriæ. In Simplice conſenuit maiorum gloria, & noua nobilitas induſtria ſibi uiam in ſolium patefecit apud Francos: id quod etiam apud Germanos accidit in alia eiuſdem Caroli Magni progenie. Carolus Craſſus Auguſtus (ut oſtẽdimus) nullo exemplo curatorem habuit fratris filium Arnulſum Auguſtum: quo Imperatore Hunnorum noua & ingẽs manus ad cognatos ſuos ex Scythia profecti, in Pannonia ſedes cepere, ubi Hunniæ nomẽ Francorũ armis pro-
D pè deletum nobilius effecere, hiq; Hũgari dicti. Arnulfus XI annos imperauit, fœdo genere mortis nobilis. Normanorum Piratarum ingentẽ cædem fecit. Italiam factionibus, & domeſtico, ut aſſolet, bello feſſam, atque ideo externorum armis iniuriæq; opportunam ingreſſus, Ambroſio Bergomatium Comiti gulam fregit. Formoſo Pontifici à Romanis uexato opem tulit, remq; Romanã pacauit, Vidonem Regem fugauit. Firmum urbem, ubi Vidonis uxor degebat, obſedit. Arte muliebri uictus eſt, corrupto pecunia intimo Auguſtalis aulæ miniſtro. Huic mulier clàm ad ſe deducto, Cæſaris, " inquit, animũ in me immeritã ira ſuccenſum placare cupio. Hæc potio (po- "
E culum manu geſtabat) triſtitiam diſcutit: lætitiam, amores, feſtiuitatẽ, ludos, " iocóſque & omnia gaudia menti affert. eo uiri mei animum furentem ad ſa- " nitatem reuocaui. & ut ſine noxa ſumi ſcias, experire. Simul ſeruo uel ægro, uel ægrum agenti introducto poculum porrigit: quod cum is ebibiſſet, intra horæ ſpatiũ ualidus uigensq; extitit. illa Germano alteram, & aliter medicatam potionẽ, uimq; auri tradidit. Arnulfus epoto ueneno correptus lethargo graui, per triduum excitari inclamantibus ſuis uellentibúſq; non potuit. Euigilans tandẽ ſoluta obſidione domũ reuertit, ac aliquáto pòſt phthiriaſi deceſſit. Duos reliquit filios ex concubina procreatos, Vendaldũ ac Lu-

douicum,paternis tantùm natalibus,nulla præclara geſta re nobiles.Ille pau F
corum annorum Lotaringiæ Rex, hic ſolo nomine Auguſtus, obiit anno
ſalutis noningenteſimo duodecimo. Ita Imperii nomen à ſtirpe Magni ad
nouam uirtutem nobilitatémque delatum. Cum procerum Germanorũ con
curſus fieret ad Othonem Saxoniæ Ducem, eumq; rebus geſtis ſanguineq;
nobiliſſimum,ac ſumma prudẽtia uirum,ſed ſenecta inualidum, Auguſtum
» ſalutarent, ætatis excuſatione uſus, Si Germanicis rebus, inquit, uſui eſſe
» dextra mea,ars'ue rerum gerẽdarum poſſet, nullum corporis laborem, ani-
» mı́ue ſolicitudinem pro communi ſalute recuſarem. Nunc cum Imperiũ re-
» rúmque arbitrium à ſobole Caroli Magni transferatur, magnarúmque rerũ G
» inclinationes magnos motus afferre ſoleãr,non patriæ tantùm amantiſſimo
» Duce opus eſt,ſed & qui ſciat, poſſitq;,ac audeat inter tela uolitare, exerci-
» túmque non conſilio magis regere,quàm exemplo mouere. Quærẽdus uo-
» bis uir,non qui ex Imperio decus ſibi expetat, ſed Imperio afferat. Id quod
» unum poſſum,conſilio uos remq; Germanicam iuuabo. Conradus Franco-
» niæ Dux, & opibus,& robore animi ac corporis, fidéque ac exiſtimatione
» & maieſtate eſt ſuſtinendæ moli ponderiq; huius tantæ rei,quam mihi iudi-
» cio ueſtro ultro detuliſtis. Authore Othone Conradus deſignatus Augu-
ſtus,cum Francis ſocietatem ac amicitiam iunxit. Septem regnauit annos, H
cum interea Ludouicus filius Boſſonis ſpe Italici Regni, Auguſtiq; nomi-
nis,quod Ludouicus maternus eius auus obtinuiſſet, adductus, in Italiã trã-
ſcendit. Eum Berẽgarius prælio uictum cepit,dimiſitq; iureiurando adactũ
ſe deinceps Italicis rebus temperaturum. Domum reuerſus,uix annum con-
quieuit.exin Italia contra iuriſiurandi religionem repetita, rurſus captus,lu
minibus priuatur, anno eius ſeculi ſextodecimo, quo Simplex Rex uirtute
ſuorum Lotaringiam recepit. Edidit & illud memorabile, ac religione ple-
num. Summi proceres profani locupletiſſimorum cœnobiorum opes bene-
ficio Regum acceperant, ac monachis tantum in ſumptum ſuppeditabant I
quantum neceſſarius uſus poſtulabat:ex eisq; ipſi deligebant,qui non Abba
(nam id ſibi nomen uelut ampliſſimum arrogabãt) ſed decurio uocitaretur.
Permultas ætates is mos tenuerat. Iam Epiſcoporum iura inuadebant. Sim-
plex,coacto concilio,diuirias Pontificum ſanctas eſſe conſtituit. Cœnobio-
rum libertas ſanciri nondum poterat, quòd eorum facultatibus Robertus
Magiſter equitum ac Hugo fratres militem alebãt,ac iam cum factionis ſuæ
hominibus occupare Regni ius contendebant. Alterius factionis Princeps
erat Balduinus Comes Flãdriæ,infeſtus hoſtis conatibus Roberti, quòd in-
dignè ferret,illum,cum ipſe nepos Calui Auguſti eſſet,Regni Franciæ inſi- K
gnia transferre ad ſe conari,ſuperſtite Caroli Magni progenie,cognationẽ-
que:cauſſæq; Simplicis acerrimus propugnator erat, quam ipſe Simplex per
ignauiam ſocordiamq; proderet. Et,quod illi exitio fuit,animi conſiliorũm-
que eius potentes erant hi qui Roberto diſſimulanter cupiebãt, ſublato in-
ter fidem perfidiamq; diſcrimine. Nec à bello ceſſabatur. Normani Fanum
Quintini de Heberto Viromanduorum Comite ceperãt. Mox id Rhodul-
phus Balduini Flandriæ Comitis frater idem Cameracenſium Comes rece-
perat, repetentique Heberto, ſe uirtute partum retenturum reſpondit. Ac-
cenſis

A cenſis animis Hebertus qui à Normanis uictus fuerat, Rhodulphum qui Normanos uicerat, in pugna occidit. Hoc iuſto bello actum: illud indignè, quòd in concilio procerum inermi uariantibus ſtudiis, Fulco Archiepiſcopus Rhemorũ à quodam Vinemaro interimitur, nec parricida in tanta celebritate comprehenſus eſt. tam ualidæ opes factionis erant. Patrum rurſus concilium habitum. Erant qui Fulconis memoriam ream maieſtatis agerẽt, quòd conuinceretur euocaſſe Vidonem in Franciam, ſpopondiſſeq́; ſe manibus ſuis eum inuncturum, Frãcorúmque Regem ſalutaturum. Manu Vinemari occiſum Fulconẽ fama ferebat, ſed maiore uiro authore. Ita Rober-
B tum ſignificabant, quòd is Fulcone uiuo deſperaſſet ſe nomen Regium ſacrámque inunctionem obtinere poſſe. Erant qui Vinemarum Flandri familiariſſimum eſſe dicerent, eumq́; Comitẽ earundem quidem publicè cum Fulcone partium, ſed ſuo nomine inimicum extitiſſe, quòd Fulco diui Vedaſti cœnobium ſibi uendicaſſet, quod Comes per multos annos more tẽporum obtinuiſſet. Ita dum duo ſummi authores inſimulantur, ipſis impunè fuit. Vinemaro aqua tantùm & igni interdictum. Quieta interim à piratis Normanis Frãcia, Hungari perpopulati Germaniam, Galliã etiam uſſerunt. Franciæ quoque domeſtica bella, quorum conſilia diu coacta fuerant,
C erupere. In Fulconis locum ſuffectus fuerat Herueus Pontifex Rhemorum, non alienus à Roberti cauſſa. Simplex ferox erat, quòd Lotaringiam amiſſam tanto ex interuallo Francis recuperaſſet. Id ſibi ſummæ gloriæ ducebat, militéque Lotaringo ſuccinctus erat. Conradus Auguſtus, ubi morbo graui correptus bella obire ipſe nõ poterat, ſimul ſupremum diem ſibi adeſſe ſenſit, conuocatis Germanis proceribus, eis author fuit, ut Henricum Othonis Saxonũ Ducis (cuius beneficio ipſe ad Imperium peruenerat) filium patre ſummo Duce dignum, Auguſtum crearent. & is cum Franco Rege fœdus icit, eíque poſcenti Germanorum copias auxilio miſit contra aduerſariorũ
D factionem: Germaníſque magis quàm ſuis ſeſe credebat committebátque Simplex. Ea res nouam flammam inuidiæ apud Francos illi conflauit, auxitq́; eam mox quòd credebatur in animum induxiſſe, ſe Franciámque Hẽrico Germanorum Regi ſubiicere, ne bello à Germanis uexaretur, ſed eorũ auxiliis, ſi opus eſſet, iuuaretur. Id uerò uniuerſa propè Francorum nobilitas nõ ferens, ad æmulum Regni Robertum ſtudia uiréſque inclinauit. Cõſenſu hominum permotus Herueus, eum inunxit. Miraculo mortalibus fuit quòd die tertio ab ea inunctione obiit Archiepiſcopus. omen in Robertũ uertit. Seulfus ſuffectus In Sueſſionum finibus in aciem deſcenſum. Pugna-
E tum ut de Regno par erat, cum pro Simplice Flandri, Lotaringi, Germani prælíarentur, pro Roberto nuper Magiſtro equitum, nunc nouo Rege, qui Francorum ægerrimè ferebant Franciam à Germania, cui leges dediſſet, iura petere. Cum altera pars ſub Simplicis Regis ſignis uelut Duce careret, ſibi quiſque Dux adhortatórq́; erat, nec alterius imperium expectabat. Altera nimis ardentẽ Ducem habebat, & magis recentis Regii nominis quàm uitæ memorẽ. Maieſtas in utroque ſancta: in altero, quòd antè Rex fuiſſet quàm natus, quòd patre ac tot maioribus Auguſtis ortus, quòd una eſſet reliqua Caroli Magni agnata ſoboles. alterum commendabat recens ſacrum,

ſua uirtus, Odonis fratris memoria, aui mors pro Francorum rebus obita, ac F
cauſſa belli ſuſcepti in uulgus iactata, libertas, nomênque Francorum hactenus gẽtibus nobiliſſimum, nẽ Germanis Regibus, ne Auguſtis exteris ſeruiret. Nec tunc fortuna Franciæ rem ambiguam decreuit. Altera acies perpaucis militum deſideratis, nouum Regem ſuum dum acerrimè ante ſigna pugnat, circunuentum, amiſit: alterius cædes ingens militum facta, Simplice Rege incolumi, qui unus petebatur. Id exitio Simplici fuit, quòd ſublato æmulo, cum non haberent hoſtes pro quo Rege pugnarent, in morem uicti animũ demiſit, quem potius bello uiciſſe uideri uelle oportuiſſet: oratoréſque aliquanto pòſt ad hoſtes, Hebertúmque hoſtium principem miſit G
propè ſupplices, ac alteros ad Henricum Germanorum Regem, qui Lotaringiam ei redderent, nouáque auxilia peterent. Nulla inde controuerſia fuit, quin Simplicem uelut à Francico nomine deficientem Hebertus ad ſe accerſeret in ſpeciem ſpémque rei Francicæ componẽdæ, comprehenſumq́; in cuſtodia haberet. Ita dum anceps fertur in poteſtatem Viromandui, Peronã profectus, præſidio cuſtodibúſque circunfuſis adductus eſt, anno ſalutis noningenteſimo uiceſimo quarto, ut Regni iure cedere ſe in procerum

Rodulph. ann. 927. cõcilio profiteretur, illúdque dono dare RODVLPHO Burgundiæ Regi Ricardi filio poſt Ludouicum Boſſonis filium in Italia captum, luminibúſque orbatum, magnis opibus uiro, ſuoq́; per baptiſma filio. Ferox Burgundio eò erat, quòd in matrimonio habebat Bertam Burchardi Sueuorũ Ducis filiam, Francorum amantiſſimi, cum cæteri Germani alieniores à Frãcis haberentur. Imperii etiam uelut uagi ac in medio poſiti ſpem affectans, in Italiam cum tranſcendiſſet, Berengario uicto, rerum illarum magna ex parte triennium potitur. Mortuo in cuſtodia Simplice, anno eius ſeculi ſexto & uiceſimo, cum Italos iam eius pœniteret, in Galliam rediit. Continuò Hugo Arelatenſium Rex in Italiam uelut uacuam poſſeſſionem ſpe Imperii ſe contulit, quòd Prouinciæ Regibus Italiam Auguſtúmque nomen, ut I
edocuimus, deberi diceret Gallis Germaníſque ac Italis de arbitrio rerum decertantibus. Ac ut Rodulpum, quem mox mutatis animis reuocari ab aduerſa factione compertum habebat, ab illis conſiliis penitus auerteret, cui bello imparem ſe opibúſque ſciebat: icto fœdere, quicquid ipſe in Gallia urbium finiúmque obtinebat, ei tradidit iureiurando adacto in Italiam deinceps non ducturum ſe. Henricus quoque Cæſar pacem cum Francis ſeruauit: tantùm à Rodulpho Rege lanceam mirifici operis, ac, ut Sigibertus, Luitprandúſque & Otho authores ſunt, clauis crucifixi domini affabrè in ea locatis ſanctam, precibus promiſcuè miníſque ac muneribus extorſit, illã K
pro ſacroſancto Imperii inſigni poſteris relicturus, quæ apud Conſtantinũ Magnum in ſumma ueneratione fuiſſe ferebatur. Inter tot rerũ fluctus, qui poſt mortem Balbi uſque ad Simplicis obitum rerum apud Francos potiti ſunt, nulli eorum iuſti Reges apud Francos numerantur, quòd is unus ad Regnum iure inſtitutúſque Francorum uocaretur. Mortuo Rodulpho Re-

Ludouicus IIII, ann. 929. ge LVDOVICVS Simplicis filius ex Anglia, quò ſe ad auunculum Angliæ Regem cum Oginia matre comprehenſo patre contulerat, reuocatur, anno eius ſeculi ſeptimo & triceſimo, quo & Henricus Cæſar deceſſit, ſucceſſore

A ceſſore Othone filio in nomen Imperii, ac Giſleberto genero in Lotaringiæ Ducatum. Hic Ludouicus Tranſmarinus cognomento eſt, quòd mare tranſmiſerit, & ſub recentem caſum patris in cuſtodiam traditi, patria profugus, & æmulo Regni ſublato domum repetens. Quinque annis à domeſticis externíſque armis Francia conquieuit. Exin Lotaringiæ recuperandæ ſpes oſtẽtata, quòd Giſlebertus Dux res Germanicas perturbarat, ab Othone Cæſare deficiens: Henricúmque Othonis fratrem Cæſarem ſalutabat, quòd eum diceret Henrico Cæſare procreatum: Othonem in nullam Imperii ſpem ex eodem patre nõdum Cæſare deſignato genitum. Quamplu-
B rimi nobiliſſimíque proceres huic cauſſæ aderant, in quibus Euerardus Comes Palatinus. Ingentis belli moles terrórque animis mortalium proponebatur. Francus Rex in Lotaringiam aduerſus Othonis opes duxit, omniaq; ea parte metu compleuit, percurrítque ad Breſacum uſque Alſatiæ oppidũ. Henricus in leui pugna uulnere graui accepto, cum in poteſtatem Othonianorum ueniſſet, neceſſe habuit cum fratre miti indulgentiſſimóq; gratiã reconciliare. Giſlebertus dum Rheni tranſitu Othonem arcere conatur, ipſe rapiditate altitudinéque fluminis ſubmergitur, Euerardus ferro occubuit: cæteri dilapſi alii alio. Francus Rex affinitate cum Othone iuncta, Lota-
C ringiæ ſpem omiſit. Gerberga ſoror Othonis, quam Giſlebertus in matrimonio habuerat, Franco Regi nupſit: Lotaringiæ Ducatus Othoni Comiti datur: eo inſequenti anno mortuo, Conrado Othonis Cæſaris genero tribuitur. Aliquanto pòſt in Conradi defuncti locũ ſuffectus Bruno Othonis Cæſaris frater, inſolenter Archidux Lotaringiæ appellatur, idem Agrippinenſium Archiepiſcopus non multò antè creatus, ut ſanctitati uires adderentur. Altera Othonis Cæſaris ſoror Auida nupſit Hugoni cognomine Magno, Roberti in Sueſſionum finibus occiſi filio, Magiſtro equitum, eidẽ Pariſiorum Comiti, quem nonnulli rerum ſcriptores Francorum Du-
D cem uocitarunt. Hic Hugo ex Auguſto connubio nobilior effectus, patrios ſpiritus induens, in ſpem Regni erigebatur, nec ſinebat cauſſam familiæ ſuę morte patris extinctam. Arnulfus Flandriæ Comes Balduini filius conſtãtiſſimus propugnator Regiæ cauſſæ, Gulielmũ Normanorum Ducẽ Rhollonis filium ad Pinciniacum in Somonæ fluuii inſula interceptum interemit, ultus Rhodulphum patruum Samarobrinenſium Comitem, armis aduerſæ factionis, cuius ſigniferi Normanorum Duces erant, occiſum. Normania magis quàm unquam aliâs florebat uiris, armis, telis, equis, claſſe, auro, nouis coloniis. Aigroldus Danorum Rex patria Regnóque à filio pul-
E ſus, ſexaginta nauium claſſe cum bona parte nobilitatis, quæ uitam extorrẽ agere, quàm filio patre profugo parêre mallet, paulò antè in Normaniam ad Ducem peruenerat. In Conſtantienſium finibus ſedes his datæ. Normani metuebant ne Ducũ maieſtate à Francis ſpoliarentur. Ludouicus Rex Rotomagum profectus, repentino aduentu ſuo ſuſpicionem gentis auxit. Arma corripuere, ſe ſuáque tutaturi ſi quis iura libertatis imminuere conaretur. In periculo erat Rex, ne popularibus furentibus aliquid ſecus acciderer: caſusq; paternus memoriæ ac propè oculis eius obuerſabatur. Ricardũ Gulielmi filium Ducem Normanorum pronunciauit, eúmque ſuis ita ſalu-

tandum colendúmque dedit: & in poſſeſſione paternarum opum collocauit. Ita in præſens depoſita arma, ſed animi tamen adhuc lababant. Acceſſit quòd Hugo Regi cœpit eſſe ex profeſſo infeſtus. Otho Auguſtus ad amicitiam inter duarum ſororum ſuarum uiros iungendam, in Galliam magno cum exercitu profectus: ut maieſtas nominis uiribus cumularetur, ad officiũ Hugonem reuocauit. & Normani conqnieuere. Aigroldus Rex peropportunè à ſuis ab exilio in Regnum reſtitutus, lætiorem pacem Fràcis reliquit: ſub quod tempus, ut apud eius ſeculi æquales inuenio, Hebertus fato diem ſuum obiit. ad Fanum Quintini funeratus eſt: cum ſit recentior fama, eum iudicio ſuo damnatum, comprehenſi Simplicis Regis pœnas filio Regi Ludouico dediſſe. Hunc in conuiuio procerum ſimulaſſe ſe ab auunculo Angliæ Rege per literas conſuli, quid meritus ſupplicii uideretur quidã ignobilis cliens, qui patronum nobiliſſimum prodidiſſet: Hebertum accubantẽ, cum in caput ſuum conſuli ſe ignoraret, ſententiam rogatum, reſtim deberi cenſuiſſe: atque ita uoce ſua damnatum, è cõuiuio abſtractum, ſuſpenſumq́. Sed haud ſcio an non paſſuri fuerint Principes factionis cum Rege certantis, ex hilaritate menſæ auelli ab ſe nobiliſſimum uirum, in quo ingens uiriũ robur partibus ſuis foret. Conſtat Albertum filium Heberti opibus in aula floruiſſe, ac patri in Comitatum ſucceſſiſſe. Rex deceſſit anno eius ſeculi quinquageſimoquinto. Reliquit liberos, Lotarium, Carolúmque. Hugo quoque procreauit liberos, Hugonem cognomento Capetum, & Othonem generum ſucceſſorémque Gilberti Burgundionum Ducis, & Henricum Othone fratre mortuo futurum & ipſum Burgundionũ Ducem. LOTARIO Tranſmarini Regis filio Rege, apparuit quantum fœlicitatis rebus afferant finitimorum Regum Imperatorúmque opes inter ſe (id quod perraro accidit) conſentientes. Primus Otho Auguſtus pacem Francorum perſeueranter ac æquè colens, læta omnia effecit, factionúmque contentiones ſedauit, quòd idem Lotarii Regis & Capeti Magiſtri equitum ex familia Regum æmula, & in poſſeſſione Regni ſemel atque iterum collocata erat auunculus. Is ſuorum amãtiſſimus, Aquaſgrani ſorores cum liberis accerſiuit. Secundum imperium, rerúmque arbitrium à iuſta ſobole agnatione´que Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iuſtus legitimúſque Cæſar numeratur, quòd Conradus Henricusq́, & cæteri qui interea ingens nomẽ ſibi uendicarant, Põtificis Maximi authoritate benedictionéque caruerint, Othonem Ioannes duodecimus Pontifex Maximus coronauit: ad eumq́ in Germaniam reuerſum concurſus totius orbis terrarum fiebat. E Francia Francus Rex cum fratre Carolo, matréque Gerberga, Magiſter equitũ cum matre Auida, utraque Cæſaris ſorore, affuere. Duces nobiliſſimi genere factiſque comitabantur. Totius Latini nominis proceres aderant, & ſummi Græcorum uiri, quòd Nicephorus Auguſtus Theophaniam filiam Othoni filio per oratores deſpondebat. Feſti celebréſque dies ludis, conuiuiis, omni magnificentia, hilaritate, comitatéque acti. Nunquam Francicum nomen iunctius Germanico fuit. Germani qnoque gloriam antiquorum Francorũ Regum Ducumq́ ac Auguſtorum ſuam ducunt, quòd oriundos ab ſe eos prædicent, apud ſeq́ Francos adhuc Orientales eſſe: hos in Gallia Occidentales

Lotarius ann. 956.

F G H I K

A tales dictos, ſobolem illorum eſſe. Sed animorum germanitas inter utranque gentem nunquam maior propiórque, quàm Othone Cæſare fuit. & Bruno Dux Lotaringiæ rebus domi compoſitis, Raginerióque Montenſium Comite comprehenſo, ac in perpetuam cuſtodiam tradito, quòd comperiſſet eum Giſleberti Ducis cõſanguineum fauore cognationis Lotaringiæ Ducatui imminere, in Franciam uenit. Quo par fuit cultu exceptus, authoritate effecit, ut ad domeſticæ pacis certiorem ſanctiorémque fidẽ Comiti Pariſiorum Capeto iam Duci Francorum ſalutato Francus Rex Pictones etiam Comitatum tribueret. Dum controuerſias cæterorum Ducum B componere contendit, morbo correptus Compendii deceſſit. Normanus Dux ſimultatem cum Theobaldo Carnutum Comite gerebat. Ad bellum utrinque deſcenſum. Comes Eburouices prodente Gilberto Præfecto de Normanis cepit. Ad Hermeuicum pugna uictus Theobaldus, ex hoſtico reliquas copias deduxit. Verebatur Ricardus ne Comes ſuo nomine id bellũ gereret, ſed ope Regis ſubnixus: neque enim unam omnino ciuitatẽ Carnutes eſſe bello uniuerſæ Normaniæ tolerãdo: profectò Lotarii Regis Frãci conatus conſiliáque eò ſpectare, ut Normani Duce ſpolientur, nullúmq; ſit in Gallia Normanorũ nomen, Franciæq; res eo ſtatu ſint quo ante Rhol- C lonis aduẽtum armáque fuerint. externis ſibi auxiliis opus eſſe ad Regium bellum propulſandum. Dani conſanguinei uim ingentem bellatorum claſſe aduexere. Hi pro Normanis omnia pericula erant adituri, falſorum Deorum ueneratores. Eburouicibus iuſſu Regis Normano redditis, paceq; cõmuni facta, Danorum aliquot Chriſtiani effecti, partim uoluntate apud Frãcum manſere, partim domum reuertêre: omnes finem uexandæ Franciæ fecere. Sexto & triceſimo Regni ſui anno mortuo Othone primo Auguſto, ſucceſſoréque filio Othone ſecundo, Raginerius ac Lambertus Raginerii Montẽſium Comitis filii, quorum alteri Carolus Lotarii Regis frater Ger- D bergam, alteri Hugo Auidam filias collocarant, ad Peronam Varnerium & Ranoldum hoſtes paternos atroci pugna commiſſa occidunt, recuperatisq; opibus paternis ad fluuium Axonam Buxide caſtello communito Lotaringiam infeſtam Othonianis faciebant. Germanus id indignum ratus, exercitu ingenti coacto Buxidem expugnat, ſolóque adæquat: ex Franciáque Carolo Lotarii fratri euocato Lotaringiam Ducatum tradit: ut is beneficiarius Cæſarum iureiurando effectus, fratrem Regem Francóſque minus reſpiceret. quæ res ut Germanos illi conciliauit, ita ſuos ab eo abalienauit. isq; alteram filiam Hermengandem Alberto Comiti Namurcenſi Germanica- E rum partium acerrimo propugnatori collocauit. quo ex matrimonio ſeptima pòſt ætate ſoboles orietur Balduinus Comes Annoniæ, ex cuius filia Eliſabeta Philippus Auguſtus Francus Rex procreabit Ludouicum patrem diui Regis, & ipſum uirum ſanctum, utroque ſtemmate nobilem, materno uerò Auguſtiorem, ac à Carolo Magno deducto. Tunc cauſſæ animique diſcreti, ac in bellum erecti. Lotarius certatim Frãcis nomina dantibus coacto exercitu, tãta celeritate Lotaringiã percurrit, ut Aquiſgrani iuuenẽ Cæſarẽ nihil minus expectantem propè oppreſſerit. Aegrè Otho euaſit. quam ignominiam ut elueret, delectu habito Lutetiam infeſtis ſignis peruenit.

Eruptione ciuium præſidiíque nobiliſſimos fortiſſimóſque ſuorum deſiderauit. In reditu quoq; ad Axonam fluuium forte imbribus inflatum tumultu iniecto, magnam impedimẽtorum partẽ amiſit, carpente nouiſſimum agmẽ hoſte. Mox ultro citroq; commeantibus ſanctis uiris, ad colloquiũ congreſſi ſunt Rex Cæſarq;, armáq; poſita. In Lotaringiæ poſſeſſione Carolus permanſit, ſed anguſtioribus finibus deſcripta, quàm antè fuiſſet. Non contemnenda enim pars, hinc Agrippinenſium, illinc ſacræ Leodienſium eccleſiæ attributa eſt. Noui etiam poſtea magni nominis Ducatus Comitatusq; inſtituti ſunt, ex illius cuiuis Regno æquandæ regionis corpore uelut membra dirempti. Niuellę, Louanium, Bruxellæ, Antuerpia nominatim Gerbergæ Reginæ doti dicta erãt. Isq; Marchionatus ſacri Imperii à Germanis appellari cœptus, qui aliquanto pòſt Gotthofredo Barbaro Gerbergæ cõſanguineo obuenit. Mortuo decimo Imperii ſui anno Othoni ſecundo filius ſucceſſit Otho tertius. Tunc Francus repetito Lotaringico bello, Viridunũ eiusq; oppidi Comitem Gotthofredum capit. Sed ſupremis ſuis diebus Cæſari Comitem, Comiti opes reſtituit. Lotario defuncto anno eius ſeculi ſexto & octogeſimo, LVDOVICVS filius ſucceſſit. Is annum omnino Regnauit, ultimus qui ex agnatione Caroli Magni regium nomẽ geſſerit. Carolus eius patruus Lotaringiæ Dux nõ ſatis Frãcis probatus, quòd Germanorũ Imperii totus fuiſſet, dum ex Lotaringia in Frãciam ad ius Regni capeſſendũ uenit, obuium cum delecta manu habuit Hugonẽ Capetũ factionis plus iuſto ualidę. Ad Laudunũ pugna cõmiſſa, fortuna uiribusq; & mortalium ſtudiis inferior Carolus, in oppidũ propinquum ſe recepit. Cum obſeſſus eruptione cædem hoſtiũ feciſſet, nouis copiis contrà aduenientibus arctior facta eſt obſidio. Noctu Aſcelini epiſcopi ciuitatis proditione reſeratis portis, intromiſſoq; Capeto, comprehẽſus in cuſtodiam Aurelianum mittitur. Ita tertium ſtemma in ſolio locatur, haudquaquam Francis pœnitẽdum. Iã certus Rex CAPETVS nihil præterea grauius in Carolũ auſus, quàm ut perpetua diligentiq; cum aſſeruaret cuſtodia, ei tamẽ copiam uxoris tam liberam fecit, ut is liberos ſuſtulerit Ludouicũ Carolumq;. Sed ii intra pueritiæ annos deceſſerunt. Comes Flãdrię per proauiam Magno iuſta cognatione iunctus, coronationi Hugonis intereſſe noluit, Regũ Francorũ beneficiarius. Excidiũ ei Capetus parabat, aliquotq; iam oppida de illo ceperat, cum quæ opes maximẽ infeſtæ ad eam diem Flãdro fuerant, hæ ſalutem attulere. Ricardus ſecundus Dux Normanorum primi Ricardi filius authoritate gratiaq;, qua multum poterat, Regem permouit, ne quietũ malum ultrà excitaret. Qui nouo Regno ex profeſſo nõ ſint hoſtes, eos pro amicis habẽdos. & uerebatur Dux, ne aſſueſceret Hugo illuſtres opibus familias euertere, ſe ſecundũ à Comite peti poſſe. Et pax & oppida reddita Flandro, cũ per oratores ſe iureiurãdo deuinxiſſet ROBERTO, quem pater Hugo Regẽ ſibi cooptatũ ſacrandum curarat, ne in nondum firmato Regno, ſi poſt fata ſua id differretur, exoriri poſſet in tãta mortalium cupiditate Regni ſcelere uirtuteq; petendi, nouarũ rerũ moles. Simul Arnulfus Lotarii Regis Franci frater materno genere impar Archiepiſcopus Rhemorũ coacto Patrũ cõcilio ob paternam maieſtatẽ Hugoni inuiſus, prætextu illegitimorũ nataliũ è ſede

Ludouicus V. anno 987.

Hugo Capetus, ann. 988.

Robertus ann. 997.

F G H I K

A è ſede deiicitur, reclamante uno Seuino Senonũ Archiepiſcopo. Gilbertus Aquitanus Philoſophus Othonis Cæſaris primùm, Roberti deinde Regis præceptor, ad ſuſpicionem uſq; magicarũ artium doctus, in deiecti locũ ſubſtituitur, eruditione quàm uita melior. Plus leges quàm Regis uoluntas ualuere. Iohannes Pótifex Maximus Leoné in Franciam Legatũ miſit, qui cognita cauſſa, concilii acta reſcidit: hortatúſque Hugoné, ut contentus regno quod immortale optaret in domo ſua eſſe, cum ſene Archiepiſcopo bellum nõ gereret. hoc ad gloriam eius, uitæq; integritaté pertinere. Et ne Gilbertus Cæſarum Regumq; adoleſcétiæ moderator, ad priuatá inhonoratamq;
B uitam recideret, Rauennatium Archiepiſcopus creatus, ad ſummũ Pontificatũ malis artibus peruenit, Syluester dictus. Hugo anno huius ſeculi nonageſimoſeptimo deceſſit, nec cõtrouerſia orta, quo minus Robertus, ut uiuo patre cœperat, regnaret. Nullum ſuum hoſté habebat. Odo Carnutum Comes Meledunum prodéte Valtero Præfecto cepit, qnod Burchardi Comitis iuris erat: nec denunciatione Regis adduci poterat, ut iuſto domino redderet. Ricardo Normanorũ Duci ea prouincia demandata. Is oppidũ terrore receptũ, Burchardo reſtituit, proditore ſuſpenſo. Maior mox belli cauſſa & ad Regem pertinens nata. Obiuerat nullis liberis relictis Henricus Dux
C Burgundiæ, patruus Roberti: Landricus Comes Niuernenſis ſe Ducé Burgundiæ dictitabat, iuraq; genti dabat. Virtus fideſq; Normanorum eo bello enituit. Mortuo Ricardo ſecundo Duci tertius ſucceſſerat. Is auxilia ualidiſſima Roberto Regi adduxit. Quo metu Landricus perculſus, Altiſſiodori, quę urbs illi parebat, mœnibus ſe incluſit. Ciues ultimá uim experiri noluerunt. Vrbem Landricúmque dedidere. Auallonis arx peruicacior fuit. Triũ menſium obſidione domita in poteſtatem uenit. Vniuerſo Ducatu potitus Rex, géti Ducem dedit filium, quo ipſe nomine, Robertũ. Senones opprimebantur tyrãnide Reginaldi Comitis, indignè ferétis mortuo Seuino Ar-
D chiepiſcopo, comitiis deligédi Pontificis, conſeuſu ſacerdotũ ciuitatis, Epiſcoporumq; eius prouinciæ approbatione, ac Pontificis Romani authoritate, Regíſque nutu prælatum Leotericum Brunoni Fromundi fratris ſui filio. Aduenienti cum copiis Regi, urbis portæ patuere, Comite fuga ſibi ab odio ciuium conſuléte. Fromundus à fuga interclusus, in turrim ſe cum armatis recepit. Incédio uíque euerti propugnatores propugnaculumq; poterant. Temperatum eſt. Fame uincere ſanctius uiſum, cnm nihil prouiſum uictui foret. Fromundo in cuſtodiam perpetnam Anrelianum miſſo, aliis uenia ſupplicibus data. Belli inter Francos Germanóſque redintegrádi cauſſa
E fuit, eadem quę ſæpe antea, incertum adhuc Lotaringiæ ius. Obiuerat Otho Lotaringiæ Dux, quem Caroli Ducis à Capeto Regni Frácici æmulo capti filium fuiſſe Sigibertus author eſt. Hericus Noricorũ Dux in Othonis tertii defuncti locum ſuffectus Cæſar, Lotaringiá dabat Comiti Gotthofredo filio Gotthofredi Arduennenſis in Auguſtali aula gratioſiſſimo. Balduinus Frandriæ Comes cauſſæ Francorum ſtudioſiſſimus Valentianas oppidũ nobiliſſimũ occupat, & alia, ſed ea ignobilia, oppida inuadit, quæ Auguſto parebant. Cæſar antequam res deteriore loco eſſent, arcé belli Valétianas obſidet. Aduentu Francorum ſoluere coactus obſidionem, Gandauum tentat.

cúmque ea quoque res parum illi procederet, omiſſa ſpe oppidorum expugnandorum, bellum cum agris gerere cœpit. Incẽdio ruiniſque cuncta miſcet, fœdátque. Ingentem uim Flandrorum in poteſtatem redigit. Nõ enim tantum auxiliorum ex Francia cõuenerat, ut & urbes tutari, & aperto Marte decertare poſſent, id quod opus erat ſi prohibere populationibus cæteráque fœditate agros uellet. Sic quoq; in conditiones deſcenſum, ut Auguſtus non Valentianas modò Comiti relinqueret, ſed & Valacras adderet, iſque ſe beneficiariũ eius rei nomine Cæſaris profiteretur. Tam atroxq; orta eſt in Gallia Germaniaq; peſtilentia, ut neceſſe foret tela manu abiicere, tanquã ſuperis mortaliũ generi inexpiabilioris odii bellum inferentibus. Adeò ſæuiẽte malo efferati erant animi, ut repetẽdæ libitinæ, moræque tædio, iuſtorúmque funebrium, cumuli corporum exanguium aceruatorum immixtis ſpirantibus adhuc & animam agentibus terra altè latéque effoſſa obruerentur. Pace terris ueniaq; à numine reddita, Henricus Cæſar Robertusq; Rex ſuper Charum fluuium cum dilectiſſimis Ducibus Comitibúſque ad colloquium congreſſi ſunt, pace fida ſubſecuta inrer Regnum Imperiumq;. Henricus æger cum ſibi fatalem diem adeſſe cerneret, conſulentibus ſe proceribus de ſucceſſore deligẽdo, ſuaſit ut Conradũ ſobolem Conradi Vangionum Ducis ſibi ſubſtituerẽt. Mortui iudicium ualuit, eo ſanctius, quòd non affectibus ſuis, ſed communi ſaluti moriens proſpicere uiſus fuerat. uiuens enim in nulla illum apud ſe authoritate gratiaue habuerat. Cõradus Auguſtus per maiores ſuos Germanorum Francorumq; nobiliſſimis familiis iunctus, nouam neceſſitudinem iniuit, filia Odoni Comiti Campano in matrimonium data. Rodulphus Giſilæ Auguſtæ auunculus Burgundiæ Rex ſalutatus, charitate erga Francos nemini ceſſit. Comitatus eius regionis illi Regi parebat, Ducatus Roberto Duci Roberti Regis filio. Lotaringia Gothelonem Gotthofredi Arduennenſis defuncti fratrem Ducem ſuum habebat. Frãcus Rex literas, ingeniáque, ac omnes bonas artes ſummo in precio habuit, in tẽplis frequens, numinis reuerẽtiſſimus, liberalibus ſtudiis ſacriſq; diſciplinis deditus, priſcæ ſanctitatis æmulus. Antiphona ſacráque reſponſa quædam edidit iudicio Eccleſiæ uniuerſæ probata, receptaq;. Eius illa ſunt *Sancti Spiritus adſit nobis gratia. O Conſtantia Martyrum. O Iuda.* Ferunt cum Auallonem obſideret, nullo oppugnante quaſſantéue, ſed in tabernaculo numini eo hymnos concinente, ſua ſpõte magnam murorum partem corruiſſe uelut diuinitus, ac ſuperis ueneratori ſuo gratiam præſentem referentibus. Ex Conſtantia Gulielmi Comitis Arelatenſis, & Blãchæ Gotthofredi Comitis Andegauẽſis filiæ filia procreauit Robertum & Henricum. Arelate urbs Regum ſedes fuerat, tunc Comitum erat. Gotthofredo Chryſogonello uiro fortiſſimo & nobiliſſimo maximiſque opibus Hugo Dux Francorum ceſſerat Comitatu Andium, ut ſibi adeſſet in domeſticis de Regno certaminibus. Gotthofredi ſoboles fuit Fulco Gotthofredi cognomine à uirium miraculo Martelli pater. Robertus Rex tẽpla hæc ædificauit, ſingula Virgini, Stãpis, Aureliani, Victriaci. Regulo, Syluanecti. Nicolao, Lutetiæ. Leodegario, ad Syluam Aquilinam. Item Aureliani Hilario ædem, eadẽ in urbe Anniano, Auguſtoduni Caſſiano ſingulas ædes, ſingulaq; cœnobia. Montemfortem,

A Montemfortem, Sparnomúmque muniuit mœnibus, arcéque. Hoc Rege Theobaldus Regius Saltuarius Mōtemletericum muris propugnaculiſque cinxit. Rex anno ſalutis milleſimo religionis cauſſa in urbem Romam profectus eſt. Primo & triceſimo pôſt obiit anno, quo ſtella crinita fulſit, atrociſſimis exortis tempeſtatibus, largiſſimis imbribus, minacibus procellis. Flumina inflata, ripáſque ſupergreſſa, in lati æquoris ſpeciem agros operiebát. Subſecuta fames, peſtilentiáque. Succeſſit Roberto HENRICVS, quem ille moriens hæredem nuncupárat, ut nonnulli ſcribunt, minorem filium. Huic conſilio Conſtantia obſtabat, Robertum alterum filium Regem *Henricus ann. 1031.*
B ſalutabat. Odóque Campaniæ, ac Balduinus Flandriæ Comites, ac nō pauci præterea nec contemnenda nobilitate in armis ei aderant, cæteri minore inuidia, Campanus non ſine uituperatione cupiditatis, quòd pacto cauiſſet ſibi dimidiam partem ciuitatis Senonum ſuæ ditionis Campaniæ contributum iri. Balduinus integer ab infamia fuit ſordium cupiditatiſque, nec ullo belli præmio appetito. Aduerſarii iam Lutetiam, Syluanectum, Meledunum, &, quod maximè cupiebat Campanus, Senones ac circuniecta oppida occuparant. Quòd ſi Robertus, de cuius Regno certabatur, ſe impigrum ducem cauſſæ ſuæ præbuiſſet, res non tam facilem exitum incruen-
C túmue habuiſſet. Comminationibus potius quàm rebus gerendis decretum. Robertus Dux Normaniæ egregiam iuuentutem Henrico auxilio miſit, bello domeſtico, fraternóque, quanuis diſpari animo conditionéque, aſſuetus. Ricardum tertium Ducem, fratrem ſuum, id quod conſtat, maiorem, cōſenſu popularium, iudicióque ſupremo patris, ac legibus, & more patriæ rerum potitum, coacta perditiſſimorū audaciſſimorúmque manu, bello perſecutus, aliquot oppidis primùm exuerat: deinde procerum armis captus, in cuſtodiámque coniectus, à fratre Duce magis piè quàm ex uſu dimiſſus eſt. Ricardus enim uirtute capto fratre, miſericordiáque dimiſſo, & uita dona-
D to, ipſe ſibi exitium creauit, ab eodem fratre ueneno, ut traditur, ſublatus. Fraternum uerò inter Francos bellum, perparuis expeditionibus, leuibúſque præliis, ac propè nullo hauſto cruore confectum. Cum Robertus Dux nihil moueret, ſilentióque ac diſſimulatione Regnum Henrici comprobaret, ac iure Regni cedere acerrimo, & qualem tempora poſtularēt, fratri, iudicióque optimi patris uideretur, Ducatu Burgundiæ nobiliſſimo opulētiſſimoꝗ contentus: mater Conſtantia facilè adducta eſt, ut ipſa quoque bello pacem præferret, eadem maieſtate apud Henricùm futura, quam à Roberto expectaſſet. Nec ipſa modò, ſed & Flādrus, cæteríque proceres armis poſi-
E tis dextras interiunxerunt, in mutuúmque complexum uenerunt. Odo Senones inſederat, uicta cauſſa cōmuni ſuam cupiditatem defenſurus. Vi coactus, aliò conatus conſiliaꝗ uertit, Regni Burgundiæ appetētiſſimus. Rhodulphus Burgūdiæ Rex cum iam trigeſimum annum uaria fortuna regnaret, feſſusꝗ tandem aliis ſuper alias defectionibus ſeceſſionibúſque popularium, mentionem faceret Burgnndiæ Germanis contribuendæ, ac in animo ſe habere præ ſe ferret Henricum Conradi Cæſaris filium in præſens in ſocietatem Regni, ac in ſpē eius hæreditatis, uniuerſæꝗ ſucceſſionis accerſere, Odo Campaniæ Comes ſpem eius Regni ſibi liberíſque ſuis propinqua

cognatione Conrado Rhodulphóque iunctis propalam petebat : ſe uirtu- F
te Rhodulphum ab impotentia contumaciáque popularium defenſurum;
illo defuncto, Conradi Cæſaris ac Henrici patri in Imperium ſucceſſuri be-
neficiarium futurum , auſpiciíſque Auguſtorum Germanorum res geſtu-
rum. Munus Rhodulphi habere ſibi filióque , quàm dari aliis , Conradus
malebat : & non parum uirium Germani proceres acceſſurum rebus ſuis
ducebant Burgundionum Regno ſibi contributo , quod excluſo Ducatu,
qui Franco Regi ſine controuerſia parebat ſi quis ueterem memoriam re-
petat, Sequanos, Allobrogúmque ac Arelatenſium Regias urbes comple-
cteretur , ac ab extremis Germanorum finibus ad mediterraneum mare G
pertineret, opportunum Galliæ, Hiſpaniæ, Italiæ, Africæ'que rebus conſi-
liíſque expediendis, ac conatibus capiendis, ut Auguſtum nomen Germa-
niæ finibus ac anguſtiis clauſum, prodire in totius orbis terrarum lucem, ac
priſtinam maieſtatem tandem poſſit. Tantæ repulſæ dolore iráque ſuccen-
ſus Campanus, dum Cæſar Pannoniarum bello diſtinetur, Burgundiā præ-
ſidiis uacuam, eandem Regi ſuo non ſatis æquam, armis & ſuorum factione
repentino impetu occupare contendit, Pannonicum bellum Germanos in
multos annos à Burgundia reſpicienda in ſe auerſurum ratus. Rhodulphus
indignitate motus, eo obſtinatius, ut conſtituerat, diadema cæteráque Re- H
gni inſignia ad Conradum mittit, ſimul moriens Henricum eius filium hæ-
redem inſtituit. Omnia in exitium Odonis ſpectarūt. Compoſitis Pānoniæ
rebus Cæſar in Campanum ducit . Primùm ueteres eius fines uaſtat, ipſum
deinde, ac ipſius exercitum è Burgundia exigit, filii ergô hæreditatem adit,
in poſſeſſionémque uenit. Vrbium illarum proceres, in quibus & Lugdu-
nenſis Pontifex numeratur, dicto audientes ſunt, præſidia arcibus recipiūt,
& ut fidē ſuam oppignerent, obſides dant. Odo undique deſtitutus, ſe Fran-
co Regi antè hoſtē profeſſus, tunc Germanis laceſſitis, ac iure infenſis infe-
ſtiſque, ipſe quoque à neceſſitate conſilium in præſens mutuatus, fidei Cō- I
radi ſe tradit. impunitate ueniáque donatur. Pax inter Francos ac Germa-
nos, fraternúmque nomen inuiolatum permanſit: Regníque Francici iura
Imperio, & Imperii Frācico Regno ſancta extitere. Cum Italiam Cæſar pe-
tiſſet, Italicas res difficiliores futuras ei arbitratus Odo, ac minimè Pannoni-
cis comparandas, diu quieſcere non potuit. Agēdo rurſus moliendóque in-
gens ſe nomen opéſque quæſiturum ratus, in prouinciam Imperii Lotarin-
giam excurſiones facit. Ac ne latrocinium illud uerius quàm iuſtum bellū
uideretur, Leucos obſidet, nihil minus quàm eo tempore uicti modò Cam-
pani uim expectantes. Hi tamē tanta uirtute præſentiáque animi ſe urbém- K
que tutati ſunt , ac die noctúque crebris eruptionibus nihil tuti hoſti reli-
quere, ut coactus fuerit ſoluere obſidionem. Ille ne repulſus fugatúſque dici
credíque poſſet, Ambarrhum tentat: & quia minus ualidum uiris armíſque
oppidum erat, expugnat, omniáque circà terrore implet, donec Gotthello
nō minori audacia Lotaringiæ Dux, antequam interior Lotaringia urere-
tur, ei in armis occurrit. Atrox prælium committitur. Campanus cadit. Vi-
ctor Lotaringus uicti ſignum captum ad Auguſtū in Italiam miſit. cuius ui-
ctoriæ gratulatio faciliores lætioresq́; Germanis Italicas res præbuit. & Hē-

ricus

A ricus Cæſar patri Cæſari defuncto ſuccedens, fœdere icto pacem Francorũ coluit, Hagnénque filiam Gulielmi Ducis Aquitaniæ uxorem duxit. Odonis filii duo, Theobaldus Carnutes & Turones, Stephanus Tricaſſes, omnia hæc de opibus paternis in ditione habebāt, ſpiritibus etiam paternis inflati. Ferocior erat Theobaldus. Pari ſuperbia hoſtis ei obiectus Gotthofredus Martellus Andiũ Comes Turones prouinciam ab Rege petiit, illóſq; eius permiſſu obſedit, ac Theobaldum ad ſoluendam obſidionem accurrentem ipſum ac quingētos & ſexaginta equites intercepit: nec ullā deinceps moram urbs interpoſuit quo minus deditionem faceret. Tunc ſpiritus illi feroces etiam Tricaſſibus cecidere. Stephanus enim fidem clementiámque Frāci Regis quàm uires iramq; experiri ſalutarius duxit. Pace ueniaq; impetrata, ſuas opes ſeruauit. Robertus Normanorum Dux ſingularē fidem uirtutemq; gratuitam omnibus in rebus Regi præſtitit, ac tantũ apud eum ob id meritum authoritate gratiáque ualuit, ut cum Hieroſolyma religionis gratia petiturus, Gulielmum filium etiamnum puerum ex concubina procreatum, ſi quid ſibi accideret, hæredem nuncuparet, id ab Rege Franco, quāuis non è re dignitatéue Francica, comprobaretur, confirmareturq;. Nec abeſt ſuſpicio Ducem ſacram peregrinationē uouiſſe, ut fraternas pœnas furiáſq; à ſe auerteret. Sed multo facilius parricidium perpetratur quàm expiatur. In Aſiam iuit, terrámque ſanctam peragrauit magno comitatu faſtúque, qui ſolus alere iram numinis poſſet, ne labori tam longinqui itineris maximum ſcelus condonaretur. Et ut fama parricidii ſuperbiæq; peregrinantis falſa fuerit, non poterat ſuperis cordi eſſe, illum, ut morte fratris Ducatum obtinuerat, ita reliquis iuſtis fratribus Ducatum paternũ auitúmque non relinquere, ſed Notho legare, & uelle poſt mortē etiam iniuriam ſuam immortalem eſſe. In reditu non minori impotētia uſus, in Bithynia deceſſit. Nicææ ſepultus eſt, ſuorum & ipſe, ut iidem ſcribunt, ueneno extinctus. Sanctius Fulco Comes Andegauenſis Martelli pater, aliquot antè annis duorum omnino uernaculorum comitatu Hieroſolyma peregre profectus, illis iureiurādo adactis, ſe, quod imperaretur, facturos, ſumpto noxii damnatique habitu, eorum alteri ſe collo reſti illaqueādum, trahēdumq; ad domini monumentum tradidit: alteri uirgas dedit, quibus ſe tergo cæſum lacerumq; eodē fœdè ageret, uociferātem, Admitte Domine miſerũ Fulconē, periurum, & fugitiuũ tuum. Hoc factũ ſatis conſtat, ſed cuiuſnam periurii ſceleriſue expiandi cauſſa, nō liquet. Numen etiam credo uoluit noxæ memoriā extingui in tam illuſtri ſanctaq; ſatisfactione: & Fulconis ex filia pronepos Fulco Rex Hieroſolymitanorũ creabitur, & extīcta demũ Gulielmi Nothi agnatione Andegauēſium Comitum, eadem Fulconum familia cognatione iuncta Gulielmi Nothi ſtirpi, ei in Regnum ſuccedet, in hunc uſq; diem nomine ac opibus ingens. Tunc Fulco domum rediit, ea demiſſione animi non uilior terrarum orbi, ſuiſue ingratior, ſed probatior gratioſiórque. Mortui Roberti Ducis odium in animis popularium uiuebat, uigebatq;. Apud Hēricum Regem ſuprema eius uoluntas rata, ſanctiórque quàm apud Normanos extitit. Cum Nothum in aula Francica educatum in poteſtate haberet, eum Ducem ſalutatum, fidéque iureiurando obſtricta, & oſculo fidelitatis

utrinque delibato,in poſſeſſionem paterni dominatus,cum præſidio miſit. F
Maxima procerum eius gentis pars indignè ferebant eum puerum nouem annorũ inter ſuos dominari,cum Rhollonis iuſta legitimáque ſoboles ſupereſſet.In primis patruos iuſtos legitimóſque habebat,Maugerum Archiepiſcopum Rotomagenſium,& Gulielmum militaris ingenii uirum. Cõtinuò bella de ſumma rerũ inter Normanos ciuilia exorta. Sed ingentẽ uim auri,arcéſque à patre,ætatiſque rectores fideliſſimos,ſummóſq; bello uiros acceperat Nothus. Rex Tegulariam tantùm arcem nuper opportuno loco ad faciendas excurſiones ædificatam ſibi dedi iubet, ne perdirorum hominum latronúmque receptaculum foret.Tutores pueri, rerúmque procuratores,ſe tradituros eam intra certam diem ſpopõderant:à qua fide præſtanda tantum abſuere,ut perſpecta loci commoditate,Criſpinum uirum impigrũ cum præſidio eius cuſtodię impoſuerint.Ea indignitate ludificarioneq; accenſus Rex, arcem magno ſuorum ardore expugnauit, per irámque diruit.mox animo & ipſe reputans qnàm magno uſui in Normanico tumultu foret,reſtituit.Hiſtorici Normani,& qui eos ſequuntur,tradunr Regem infeſtis ſignis penetrantem interiorem Normaniam,fuſum fugatúmque. G
Sed propius fidem ſit,eam tunc gẽtem ſeditionibus domeſticis ægram, Regium bellum nõ laturam. Rex Tegularia recepta,ut cœperat,Notho auxilia miſit,quibus ille cumulatus facilè aduerſarios ſuperauit.Gulielmus Comes Montrolienſis,ſoboles & ipſe Rhollonis iuſta,cum partium ſuarũ nobilitate, hiſq; qui Notho puero parere turpe ſibi,ſpeique ſuæ exiſtimabant, cum nobiliſſimis Francorũ ad nouam experiendam fortunã maximo comitatu è Gallia emigrant.Italia eos excepit:cuius longirudinem uariis caſibus emenſi,tandem in Apulia conſtitere,nomenq; ſibi ingens uirtute fœlicitatéque peperere,noua ſemper manu affluente. Sed omnium decus, Roberti cognomine Viſcardi,genere Normani,uirtus fœliciráſque anteiuit.Is cum longè latéque imperium ſuum terra marique propagaſſet,ipſe (ut uerbis Othonis Pontificis utar) Apuliæ Calabriæq; Ducatum retinuit, fratriq; Rogerio Siciliæ Comitatum dedit.Horum ſoboles non Ducũm modò ab illis relicta inſignia, noménq; ac opes tutata eſt,ſed ad Regium titulum faſtigiúmque peruenit. Bellum Italię pax Francica extitit,qua lætus Henricus Rex ædem Lutetiæ ſuburbanam cœnobiumq; diuo Martino ſtruxit:exemploq; paterno,erga ſuperos religione,manſuetudine aduerſus mortales nobilis,eo trãquillius Regnnm habuit,quòd animi robur perſpexerãt omnes, ac ita lenitatem admirabãtur,ut & mentis magnitudinem uererẽtur.Paucis ante obitum diebus PHILIPPVM filium maiorem,ſed nondum pueritiæ annos ſupergreſſum,coronandum curauit,anno eius ſeculi ſexageſimo. H
I

Philippus I, an. 1061

Minor Hugo Heberti Viromãdnorum Comitis filia in matrimonium ducta,ſocero in opes illas ſucceſſit. Florentiſſimis ſuis ſuorúmque rebus Henricus decedens, filiis tutorem dedit Balduinum Comitem Flandriæ, uirum integerrimum, & fidei ſapientiæq; perſpectiſſimæ. Cæteri Franci proceres in rerũ procuratione adminiſtrationéque Flandrum uerſari,æquiſſimo animo ferebanr.Vaſconum mens labábat.Alieniores à Flãdro erant: Vereri ſe dicebant, ne rutelam pupilli ſui,ſuum Regnum faceret, ſi uni omnia libera conceſſaq;

A conceſſaque ſint: quòd ſoror Regis ei nupſerat, ne Regnum appeteret. Sed cum etiam Regem in poteſtate haberet, eius nomine delectum religionis ſimulatione indixit, quòd à Saracenis Barbaráque religione Hiſpaniam magis quàm unquam antè euaſtari diceret, futurúmque, niſi quis anteuertat, ut edomita Hiſpania in Galliam tranſeant. Velut ad ſacrum bellum libēti animo in armis nobilitas præſtò affuit. In Vaſconiam ductæ copiæ quaſi Pyrenæum tranſmiſſuræ. Tunc fama euulgata eſt, Hiſpaniæ uniuerſæ agros uſtos partim Saracenorum in Hiſpanos, partim horum in illos igne, nec eam commeatus inopem exercitus externos alere poſſe, uíxque domeſticas co-
B pias tutari. Depoſita igitur illarum rerum ſimulatione, uires conuerſæ ſunt in Vaſconum conſiliis opprimendis. Ad officium cōuenere. iureiurando ſe tutori pupillóque deuinxere. Procerum liberi per ſpeciem honorum aulicæ'que gratiæ ac potentiæ pro obſidibus abducti. Exercitus ſacræ militiæ nomine authoratus, re infecta, ac ne uiſo quidem hoſte dimiſſus. Huius rei Vaſconū annales authores habuimus. Hæc res cōſilio artéque magis quàm armis ingentem maieſtatem Flandro conciliauit, ac ad exemplum cæteros incendit. Hanno Agrippinenſium Pontifex, quum Hagne Auguſta mortuo uiro Henrico tertio quintum iam annum ipſa & pueritiam filii Cæſa-
C ris Henrici, & res regeret, indignè ferens fœminæ imperio bellicoſiſſimas gentes ſubeſſe, partim uiribus, partim calliditate pupillum Auguſtum in ſuā redegit poteſtatem: exortóque fremitu, ac tumultu imminente, procerum conuentum habuit: oſtendítque non ſuarum rerum cauſſa, qui & nominis & opum ſatis haberet, ſed dignitatis communis gratia id ſe egiſſe, ut uiri uiris cōſulerent. Tunc cuncti factum uoluntatémque eius magno aſſenſu approbarūt. Hagne ſumma rerum deiecta, ad Frutellam in cœnobium ſanctarum fœminarum ſe contulit: unde non multo pòſt in Italiam profecta eſt, quòd cum tutelam filii Cæſaris gereret, Italicis Imperii rebus Gilbertū Par-
D menſem ſummum belli paciſque artibus uirum præfeciſſet: & erat in Italia Beatrix Henrici ſecūdi ſoror, Bonifacii Lucēſis magna nobilitate ſummíſq; opibus uiri uxor, unde nata Mathildis ſancta fœmina, quæ Gotthofredo Comiti collocata fuit, hæres paternarū maternarúmque opum. Igitur Gotthofredus maritus iura dabat Lucæ, Parmæ, Regio Lepidi, Mātuæ, ac ei alia Italiæ parte regioni quæ in poteſtatem Pontificum poſtea teſtamento Mathildis uenit, ac patrimonium Petri uocitatur. Hagne Auguſta Italicas ſedes uiduitati ac magnitudini ſuæ, memoriæq; mariti antiquiores eſſe duxit patria Aquitania, quæ bello ardebat. Gotthofredus Martellus idem Andium
E Turonúmque Comes, ferox robore animi, uiribusq; corporis, & opibus factionis ſuæ plus æquo ualidæ, Gulielmo Aquitaniæ Comiti admodum iuueni bellum intulit. Cumq; eius uectigalis ac beneficiarius eſſet, coēgit ſibi uectigal eum paciſci, penſitaréque: ſucceſſuq; aucta audacia, ipſum captum in cuſtodiam arctam fœdámque coniecit: illóque ita necato, eius nouercam matrimonio ſibi iunxit, & defuncti fratres ex patre admodum pueros per eam illorum matrem in poteſtatem redegit: Aquitaniæ'que imperitabat non modò uitricus, ſed tutor ſalutatus. adeò tutelarum iure ſpeciéque res paſſim adminiſtrabantur. Balduinus Frāci Regis tutor cognomine Pius

filiam ſuam Mathildem Gulielmo Duci notho iam maturo rebus maximis F
gerendis deſpondit,& Francorum opes illi ad ſpem Regni Anglici conci-
liauit.cuius belli ratio initiáque paulo altius, ſed quambreuiſſime repetẽda.
Sueno Danorum Noruegorúmque Rex auorum memoria claſſe in Angliã
cum trãſmiſiſſet,Edelfredum Anglorum Regem prælio uictum,tota ex in-
ſula exegit.Profugus in Normaniam cum duobus filiis,Eduardo Aluredó-
que,ac Anna uxore,eadem Ricardi tertii Ducis ſorore,ſeſe recepit.Mortuo
Suenone Anglus depoſitis apud auunculũ adoleſcẽtulis,paruis copiis ſub-
nixus ad repetendum Regnũ cum uxore reuerſus,ab Hunnuto Dani filio
ſignis collatis uictus,Lõdiníque obſeſſus deceſſit. Victor ut Normanos ex G
hoſtibus amicos affinéſque ſibi efficeret, cælebs Annam uiduam in matri-
monium duxit,magnóque in honore ac gratia habuit. Eduardus cum ma-
ioribus copiis tranſmiſit, caſtráque iuxta hoſtem collocauit. Re infecta re-
uertit. Ferunt,cum ei ſui certam uictoriam ſponderent,hoſtéſque ad inter-
» necionem deletum iri,illum dixiſſe,Abſit ut meum unius regnum tot mil-
» lium hominum morte ad me redeat. Præſtat priuatam & incruentam age-
» re uitam, quàm per tantam carnificinam dominari. Magis pia quàm fortis
hæc ſententia in exule uiſa.Ab hominibus damnata,à numine probabitur.
Incruentus regnabit. Interea mortuo Hunnuto filius ex priore uxore He- H
roldus ſucceſſit: Aluredúmque auxilio Roberti Ducis tranſgreſſum dolo
ſuſtulit,ſubornatis ueteribus Anglorum proceribus, quorum longè prin-
ceps Godouinus erat,qui dicerent feſſos ſe auaro impotentique Danorum
Imperio,Edelfredi iuſti legitimique ac optimi Regis ſobolem ſpectare.ma-
turaret procedere ab ora maritima ad accipiendas in ditionem mediterra-
neas urbes,quæ eum ut cælo miſſum ſuſpicerent, opperirentúrque.Impro-
uidè habita ſummis uiris fides. Cum mille omnino expeditis profectus, in-
ſidiis exceptus necatur. Hunnuto ſucceſſit Ardehunnutus ipſius ex patre
frater, qui cum Eduardum ſanctum uirum è Normania uocatum in ſocie- I
tatem Regni adſciuiſſet,obiit.Eduardus à diuturno exilio ad Regnũ pro-
fectus,tranquillam etiam reliquam uitam tranſegit:& quòd apud Norma-
nos Duces educatus cultúſque fuiſſet, nec liberos ſuſtuliſſet, beneficiorum
cognationíſque ac conſuetudinis memor, Gulielmum nothũ Regem hæ-
redémque nuncupauit,in eiúſque uerba proceres gẽtis iureiurando adegit.
Poſt obitum apud mortales eius authoritas uilis,& ſacramenti religio leuis
extitit.Anglos iam externorum Regum tædebat, indignum eſſe ſi Anglia
Regnum opulentiſſimum nobiliſſimúmque uel Danis obſcuræ genti, uel
Normano notho ſeruiat,cum ſint inter ſe ſummi Duces, qui Regium no- K
men maieſtatémque ſuſtinere ac tueri poſſint.Godouini filius Haraldus re-
gnare iuſſus iura reddebat,uir & fauore uulgi, & ſtudiis nobilitatis ingens.
Sed imminebat ei metus & Danici belli,quòd repetituri Dani ius poſſeſſio-
némque illius Regni erant:& Normanici,quòd Gulielmus nothus perſpe-
ctæ uirtutis Dux,ſemel Rex iureiurando gentis factus ſalutatúſque, omnia
acturus moliturusq; erat,ut acceptam ſemel nominis maieſtatem,in perpe-
tuum retineret,tutaretúrque.Prior Danus Rex claſſe quanta maxima con-
trahi poterat(ad mille naues fuiſſe ferunt)in Angliam nauigauit,nec appul-
ſu

A ſu littorum arceri potuit. Viribus terreſtribus uictus cecidit, uaſtata tamen magna ex parte Anglia: faciliórque de accifis rebus uictoria Normano ſubſequenti hoſti integróque fuit. Tranſmiſit in Angliam cum robore Normanicæ Francicæq; nobilitatis: utq; neceſſitatem uincendi ſuis imponeret, in oculis omnium claſſem qua traiecerat, incendit. Cum hoſte cóflixit. maximo utrinque ardore res geſta, quòd uterque Imperator cauſſam ſuam pari uirtute tegendam exiſtimabat: apparebátque neutrum niſi morientem alteri cóceſſurum. Haraldus ſemel Rex dictus, æmulúmque ſe ac hoſtem Gulielmo profeſſus, in certaménque iterum de Regno deſcendens, Regiū nomen nó poterat niſi uictoria retinere, nec uitam priuatam exiliúmue uictore tanto hoſte reſpicere. Gulielmus claſſe incenſa, patria receptúque omni excluſus, cūctis circà hoſtilibus, certa, niſi uinceret, peſte, neceſſitatem ſummi inuictíque Ducis ac militis muneris fungendi, ſibi impoſuerat: & milites eius Normani Franciq; nihil ſibi ad uirtutem reliqui fecere. Minus pertinaces Angli extitere, neque maximis uiribus contenderunt, infenſi Regi ſuo Haraldo, quòd paucis antè diebus, ſuperiorique de Regno bello, in hoſtem duxiſſet ſpe iniecta largitionis, ingétiúmq; præmiorum: hoſte uicto uix ſolitum æs militare pependerat, ferocior etiam & imperioſior factus. Igitur C tunc in aciem tantum, ac in ordines & ad ſigna quiſque ſua deſcendebāt: ut facilè procedente certamine appareret eos non tam dare operam ut uincerent, quàm ne uincerentur. tantùm ſe loco tenebant, pedem non referebāt, nec gradum promouebant. Vt uerò ſagitta ictus Haraldus Rex cecidit, nó ipſi homines, ſed cauſſa defuncti uicta, extinctáque: Manus Gulielmo datæ: finis cruoris factus. Normani annales, & qui eos authores ſequūtur, magna contentione pugnatum tradunt. cum perrumpere multis conatibus aciem hoſtium nó poſſent, fugam ſimulatam, ut hoſtis inſequens diſpalaretur, ordinéſque perturbaret. Anglorū ſeptem & quadraginta millia (adeò res illas D efferunt) ſuorū ſex millia cecidiſſe. Francis, Francóue Regi, aut ſocero Flandro, ſoceriue filio, qui mortuo patri in Comitatum ſucceſſerat, nihil acceptum ferūt: eos etiam decori nothi inuidiſſe detraxiſſeque tradunt. Si Danorum annales ſequimur, cum Noruegi aliud Angliæ latus claſſe tenerent, tunc Normani ad aliud claſſem appulere. Haraldus duplici bello circunuētus, dum anceps hæret, ſpatium loci temporiſque liberè procurrendi utriq; hoſti dedit. Noruegi uerò uelut nullo iam hoſte in prædam effuſi, uagi palantéſque ad occaſionem Anglo uiam aperuere. Is enim recepto animo, ac beneficio fortunę uſus, repētè adortus eos occidit. Sed & ipſe mox in ſocor-E diam inſolentia uictoriæ uerſus, per cótemptionem, ac quaſi inuictus, temere congreſſus cum Normano, fuſus fugatúſque, partæ de Noruego uictoriæ decus amiſit. Haraldi ueſtigium in præſentia nullū comparuit. Paulo pòſt è latebris, quò ſe procul abdiderat, ab agreſtibus abſtractus, ac deditus. adeò nó ſingulorū modò authorum, ſed & gentiū monumenta inter ſe aberrant. Cæterū apud omnes Gulielmi nothi iam Regis ſecundum uictoriá omniū conſenſu ſalutati, nomē gloriáque ingens eſt. At uno prælio Rex factus coronatúſque, reliquam uitam fortè ſegnem atque imbellem egit? Minime. Et ipſe inexplebilis magnitudinis, & primùm à Valiorum Principe Dauide, &

Scotorum Rege Melcolino, deinde & à Danis bello petitus. Anno eius ſeculi ſeptimo & ſexageſimo, qui Philippi Regis ſeptimus fuit, Haraldus cecidit. Septé & uiginti annis huic uictoriæ ſuperfuit Gulielmus. Omniũ animis nouo ſemper bello occupatis, intermiſſo cultu agrorum, tanta fames in Anglia Scotiaq; exorta, ut apud eas gentes renouata ſit memoria carnis humanæ guſtandæ. Scotus tandem in fidem Gulielmi uenit: & Danorũ Norvegorúmque arma in cótinenti exercitatione potius quàm periculo tenuere Normanos: nec Gulielmum abſterruere quo minus Regnum armis quęſitum, legibus inſtitutiſque firmaret: ſanctóſq; uiros in precio habere uideretur, ac ſacerdotũ deformatos mores quamproxime poſſet ad priſcorũ patrum religionem reuocare, exemplo è Francia petito. Gallia nunquam maiores ſanctioréſque uiros quàm Rege Philippo tulit, ipſe male audiit. Gotthofredus Martellus Comes Andegauenſium, magníſque etiam alibi opibus, moriens hæredes inſtituerat ſororis filios Gotthofredum Barbatum, & Fulconem à moribus cognomine Aſperum. Barbatus maior ſibi reliquis dominatibus auunculi retentis, Aſpero fratri ætate minori, ſed ferocia roboréque ſuperiori, Vaſtinetéſium omnino Comitatum dederat. Is fauore popularium in ſpem omnium bonorum erectus, fœdere cum Rege icto, ei Vaſtineto ceſſit, ne fratri cui bellum inferebat, adeſſet, ſed tacitum ſpectatorem ſe præberet, quem iudicem uindicémque eſſe oporteret. Barbatus ab Aſpero armis captus, ac in cuſtodiam perpetuam traditus. Philippus accepta diſſimulationis mercede cóquieuit, animo minimè regio. Hæc ſordium noxa, illa libidinis. Vxorem duxerat Bertam Balduini Comitis Hollandiæ filiam, ex eáque filium Ludouicum Craſſum in Regnum ſibi ſucceſſurum ſuſtulerat: eandem repudiare conatus, ab ſe ablegarat in maritimum oppidũ Montrolium, Bertradámque ex eodem Fulcone Aſpero marito matrē Fulconis futuri Hieroſolymitanorum Regis ſibi toro iunxerat, ac per aliquot iam annos habebat, tam illi deditus, ut eius nutu omnia adminiſtrarētur, circumagerentúrque: nec niſi coactus pellice dimiſſa uxorem reduxit, cũ ſummus pontifex Vrbanus aqua & igni ei interdixiſſet: id quod ante conciliũ Claromontanum factum Andreas ſcribit. Alii id eo demum cócilio decretum ferunt: & difficile eſt res geſtas in ſuum quamque annum digerere. Sed id perparui refert, nec abhorret à fide, res ante inchoatas agitatáſque, Claromonte ad exitum deductas. Quin inſanus Philippi amor ménſq; ſanari non potuit uiuo Vrbano. Extat epiſtola Iuonis Carnutum Epiſcopi, qua laudatur magnitudo animi Iohannis Legati Romani, quòd abſtinuerit à cómunione Philippi Regis, uituperantúrque quidam Belgarũ Epiſcopi, qui contra interdictum Vrbani ſummi Pótificis coronam Regi impoſuerint, quaſi mortua iuſtitia, mortuo iuſtitiæ præcone. Bertradam nonnulli tradunt Regio ſanguine ortam. Robertum Regem Frãciæ duobus deinceps iuſtis matrimoniis filios genuiſſe, priore Almaricum, unde Simó creatus. ab hoc alter Almaricus à Monteforti, ac Bertrada pellicum nobiliſſima. Francia ſub Rege minus probato ita incolumem maieſtatem ei ſeruauit, ut ipſa à ſanctitate maiorum non degeneraret. Henricus Sueſſionũ Pontifex ultro ad Vrbanum Pontificem Max. iuit: Pontificatúque quem à Philippo acceperat, ſe abdicauit,

A abdicauit, certo conſilio eius dignitatis deinde non recipiendæ. Vrbanus permotus diœceſis neceſſitate, ſedem inuito eidem reſtituit, iureiurando adacto temperaturum ſe ab eorum communione, quos ſedes Romana ſocietate fidelium amouiſſet, neque interfuturum conſecrationibus eorum qui ſedes à profanis accepiſſent. utraque in cauſſa Philippum Regem notans. In Bellouacorum Epiſcopo idem actum. Attrebates eccleſiæ Cameracẽſi contribuebantur. Vrbanus edoctus diuum Vedaſtum à diuo Remigio Attrebatium Epiſcopum ſacratum, ſuum illis Pontificem dedit Lambertum Morinorum Archidiaconum. Gotthofredus Epiſcopus Pariſiorum frater Euſta-
B thii Comitis Bononienſis, idem Franciæ Cancellarius, non in re modò ſacra, ſed & profana, magna erat authoritate. Aemylius Probus tradit, apud Romanos, Scribas mercenarios fuiſſe, apud Græcos maiore dignatione, nec ad id officium admiſſos niſi honeſto loco, & fide & induſtria cognita, quòd neceſſe fuerit omnium conſiliorum eos eſſe participes. húncque locum officii amicitiæ'que apud Macedonum Reges extitiſſe. Cancellarii nomen Arcadio & Honorio Cæſaribus iam à Latinis (ut tunc literæ erant) receptum fuiſſe, ex eorum ſanctionibus quæ in Iuſtiniani libris leguntur, apparet. Vt nunc apud Francos res habet, neſcio an quem ipſi Cancellariũ di-
C cunt, rectè præfectum iuris dicere poſſimus, uoce etiam à Liuio uſurpata. Burgundiones cum eis Allobroges contribuebantur, tantum honoris nomini habebant, ut etiam Regni ſui Archicancellarium haberent, uocitareq́; auderent. & Euſtathii Bononienſis Comitis fratrem Andreas hiſtoricus nõ Regis Cancellarium, ſed Franciæ uocitat. Magnitudinem uirorum qui eo munere fungebantur, uires decúſque illi attuliſſe crediderim, ut ab exiguis initiis ad tantam maieſtatem perueneriṫ. Et magiſtratum ampliſſimum eſſe neceſſe erat, quem apud Francos Pontifex Regiæ urbis, apud Burgundiones Archiepiſcopus Viennenſium gerebant. Tunc igitur Cancellarii con-
D ſilio res Flandrica perturbari cœpta, ſedata eſt, non ſine ipſius ac Philippi Regis inuidia. Balduinus tutor Regis Flandriæ Comes tres reliquit liberos, Balduinum, Robertum, Mathildem. Balduinus maximus ſtirpis Richildem Hermani Comitis Annoniæ unicam filiam hæredémque uxorem duxerat. Tres parti ſuperſtes annos, filios Arnulfum Balduinúmque reliquit. Eorum tutelam Richildis mater ſuſcepit. Flandri uiro non fœminæ parêre in animum induxerant. Robertum pupillorum patruum ad ſuſcipiendam gerendámque tutelam incitant. fœdere potius quàm auxiliis Franci Regis fretus Arnulfus puer, temere cum patruo conflixit, ceciditque. Balduinus cæſi fra-
E ter, Richildiſque mater, fortunam prælii deintegro experiuntur. Hinc Richildis, illinc Robertus capitur. Permutatio captiuorum facta, Pontifice Pariſiorum, Euſtathióque eius fratre ſuaſore: uetitáque Francorum nobilitas Flandrico bello ſe immiſcere, alterutriue parti adeſſe. Balduinum filium ope deſtitutum mater in Annoniam paternúmque dominatum duxit. Robertus Comes Flandriæ ſalutatus, ex Gertrude Bernardi Saxonum Ducis filia, quæ ex priore marito Florentio Hollandiæ ac Zelandiæ Comite Florentium procrearat, quatuor liberos tulit: Robertũ ſacro bello nobilem, & Philippum Hyprenſium principem, Adelam, & Gertrudem: illam Danorũ Re-

ginam,hanc Alſatiæ Ducem. Virtus Ducum, Franciæq́ ſanctitas notam Re- F
gis diluit exorto ſacro bello. Deceſſerat anno eius ſeculi nonageſimotertio Gulielmus Rex, mórſque eius peropportuna fuerat. Quòd niſi eũ ſua dies ſenectáque iam quartum & ſeptuageſimum annum agentem abſumpſiſſet, Franciam bello auerſurus in ſe fuerat, Regio nomine tumens, ſeq́ Franci Regis Normaniæ ergô beneficiarium oblitus, & rebus ſecũdis ferox etiam in ſuos adeò, ut aliquot turmæ ab eo ſeceſſionem fecerint, eíſque Ducem ſe Robertus eius filius præbuerit. Conſilio Francici belli in continentem longo temporis interuallo reuertit. Moriens contumaciæ Roberti filii natu maximi non oblitus, Gulielmum cognomento Ruffum, ætate interiacen- G
tem inter Robertum & Henricum, Regem Angliæ deſignauit. Roberto Normaniam Ducatum, Henrico gazam omnem legauit. Illud exemplum nobile eſt, quòd corpori defuncti tam inuicti bello Regis, ſepultura pauliſper interdictum fuit. Templum extruxerat aliena in area, nec perſoluerat precium domino: qui tunc egẽs, pompam funebrem, cœtúmque procerum nihil ueritus, in mediam proſequentium Regium funus celebritatem, mirantibus cunctis ſatis ne ſanus eſſet, ſe intulit ita clamitans, Qui Regna oppreſſit armis, me quoque metu mortis hactenus oppreſſit. Ego iniuriæ ſuperſtes, pacem mortuo non dabo. In quem effertis iſtum hominem H
locum, meus eſt. In alienum ſolum inferendi mortui ius nemini eſſe defendo. ſin extincto tandem indignitatis authore, uiuit adhuc uis, Rhollonem conditorem parentémque gentis appello, qui legibus ab ſe datis quàm cuiuſquam iniuria plus unus poteſt, pollétque. Simul incendium, incertum forte an fraude humana ortum, latè domos propinquas ædéſque ſacras depaſcit. Vndique ad extinguendam ſæuientem flammam concurſus fit, circa Regium cadauer ſolitudo facta. Velut manifeſta numinis ira territus Henricus Regis mortui filius, qui ſolus procerũ diuelli à feretro non potuit, rem præſenti pecunia fundi domino luit. Ita manes patris fraude noxáque libe- I
rati. Francus Rex Robertum in fidem uenientem, Ducem Normaniæ ſalutauit, iureiurando fidelitatis exacto. Ruffus iam inde ex quo pater agere animam cœperat, in Angliam ad Regnum ineundum tranſmiſerat, paucorum annorum Rex. Pietas Henrici, qui minimus natu, filiorum ſolus funeri patris officium prĉſtitit, ſuperis cordi fuit. Infœlici enim fratrum fato ſuperſtes erit, ac annos quinque & triginta regnabit, proléſque eius filiæ per multa deinceps ſecula in eo ſolio ſedebit.

SACRVM

A SACRVM bellum,heroicorum temporum
memoriam gloria & rerum magnitudine trá-
ſcédet. Permiſtione terrarū orta, nullius gen-
tis nobilitas uirtúsue armorum exors extitit.
Summi Duces præfuerunt, egregiis militibus
certatim nomina dātibus, ac uoluntariá pro-
feſſis militiam aduerſus opulentiſſimos belli-
coſiſſimóſque orientis Imperatores,Regúm-
que Reges. Humanū genus duas in parteis di
B uiſum. Pii cū barbara religione,numinis cauſ-
ſa ſuſcepta,longè maximis armorum uiribus,animorúmque certamine, bel
larunt. Loca quæ tāto exercitui ab extremis terrarū oris profecto adiri poſ-
ſe uix fides fuiſſet,in ius ditionémque redacta, & alter propè terrarum or-
bis ſub ſignis peragratus. Mahumetis ſtudioſi æmulique iam inde ab initio
maximam nobiliſſimámque orbis terrarū partem occuparant, hoſtes noſtri
diri,feriq;. Quicquid nobis ſanctum eſt,illis nefarium execrabiléque habeba
tur. Vnum initio habuerāt ſummum uirum,qui omnibus imperaret, ad quē
ſumma rerum conſiliorúmque rediret. Deinde,ut erat neceſſe in tam longè
C lateq; fuſis opibus,ſeditio eſt orta,duæq; ſedes,ac duo Imperatores facti. Al-
ter Baldacēſis Calipha(Calipha latina interpretatione ſucceſſor eſt, quòd in
locum Mahumetis opesq; alii aliis deinceps ſuccedant) alter Aegyptius uo-
citabatur,Hali quodam propinqua cognatione Mahumetem contingentē,
authore ſeceſſionis à Chaldaicis,qui iidem atque Baldacenſes erant. Ille iu-
ra Orienti dabat,hic non multis initio gentibus imperitabat. Paulatim hæc
Regia uninerſam Africā,ac maximam Hiſpaniæ partem in poteſtatē rede-
git. Ex rebus ſecundis Imperioq;,ſuperbia negligentiaq;, atque inde ſocor-
dia ſegnitiesq; orta. Tandem Caliphæ luxui dedi cœpti, hos inſtituerūt, qui
D Sultani ab Aegyptiis uocitātur:Romana enarratione procuratores ſummæ
rerum dici poſſunt. Per complures ætates Saracenorū res hoc ſtatu fuerant.
Turcæ Pipino Caroli Magni patre Francorum Rege domo profecti, cum
diu erraſſent,in Perſide ſibi ſedes delegere. Regni etiam Perſici nobilitatem
ueterem nomenq; reſtituerunt,& nobilis Perſarum urbs Turca nuncupaba-
tur. Hieroſolyma inter tot rerum temporumq; fluctus uariis motibus agita-
ta,modò Baldacenſibus Caliphis,modò Aegyptiis,modò Turcarum Impe-
ratoribus parebant,grauiore in dies ſeruitute. Ante concilium Claromon-
tanum duodequadraginta circitèr annis continenti Turcarum oppreſſa iu-
E go,quotidie hoſtilia patiebantur. Non cum Patriarchis modò,piisq; regio-
nis cultoribus, ſed cum ſanctitate locorum impii bellum gerebāt, odio reli-
gionis noſtræ inexpiabili. Perpauci exterorum è noſtris audebant ſanctam
urbem inuiſere: Petrus ex nobilitate Ambianenſi puer literis imbutus, ubi
ætas patiēs laborū fuit,rei militari deditus,uir effectus, rebus humanis ſpre-
tis eremo ſe dicauit. Aliquanto pòſt impetus eum ſubiit ſacræ peregrina-
tionis ſuſcipiendæ. Paupertate uiliq; cultu inter Barbaros tutus, & acri qui-
dem ingenio,ſed qui corporis ſpecie indecora,breuiq; ſtatura & minus libe-
rali facie contēnendus magis quàm metuendus uideretur, omnia circūiuit,

luſtrauitque,ac mores impiorum,animos,urbes,uires cognouit,perſpexitq; F
quàm atrocia & nefaria exépla barbaræ religionis homines in noſtros ede-
rent.Cúmque edoceretur à Simone Patriarcha Hieroſolymitano uiro ſan-
cto, quæ illi paucis diebus intolerabilia uiderentur,incolis piis quotidie ui-
denda patiendáque eſſe,ac perpetua futura, & ſi quid ultimis malis addi poſ
ſit, etiam atrociora : è re uiſum eſt Patriarcham Petro literas ad ſummum
Pontificem dare, quibus opem ſanctæ Chriſtiano nomini terræ laboranti
maliſque feſſæ imploraret. Hæ in hanc ſententiam ſcriptæ ſunt.

» SANCTAE urbis ciues,ac CHRISTI conterranei, quotidie perfe-
» rimus ea quæ ſupremis tãtùm diebus mortalitatis ſuæ CHRISTVS Rex G
» noſter ſemel paſſus eſt:Pulſamur,cædimur,fodimur. Quotidie noſtrûm ali-
» quis fuſtibus,ſecuri,cruce mactatur. E ciuitate in ciuitatem refugeremus ad
» extremos terrarum fines:è mediaq; terra,ubi ſalute noſtra operatus eſt Ser-
» uator noſter,commigraremus,inopem,profugam,uagamq; uitam acturi,ni-
» ſi nefas eſſet,terram naſcente,docente,moriente,reſurgente, cælum repetẽ-
» te domino ſacrã,cultoribus ſacerdotibúſque orbam eſſe, priuſq; non ſuper-
» eſſe qui martyrium mortémq; perferant, quàm deſint qui inferant: nec eſſe
» qui pro CHRISTO uelut in bello mori uelint,cum ſint qui oppugnandi
» finem non faciunt.Hæc nos patimur, miſerrimè quidem : ſed fuit cum ma- H
» iores noſtri nihil tale ſibi poſteriſue ſuis timerent. Nunc forſitan ſine metus
» ſuſpicione degunt occidentis Chriſtiana Regna:ſed exemplo teſtificationé-
» que noſtra permoueantur. In dies Turcarum uires augẽtur, noſtrorum im-
» minuuntur. nouorum ſemper Imperiorum acceſſio illis ſpiritus addit. Orbẽ
» terrarum ſpe amplectuntur. Ferociora ualidioraq; ſunt Turcarum quàm Sa-
» racenorum fuerint arma,conſilia etiã callidiora, & cœpta audaciora,& co-
» natus maiores, ac exitus ſecundiores. Vtráq; tamen Romam tentarunt Sa-
» raceni. Byzantium obſedere,ac Italię non modò oram maritimã,ſed & me-
» diterranea euaſtarunt. En cur Regna occidentis ſe in tuto locata, & extra I
» aleam poſita confidant,cum orbis terrarum arces in periculo fuerint. Quid
» ſibi ſpondebit reliquum nomen Chriſtianum,cum ſedes CHRISTI,reli-
» gionis ſpecula Hieroſolyma,oppugnata,capta,triũphata, edomita, ſeruata,
» elocata ſint?cum ex Chriſtiana profeſſione tenues exanguesq; ac paruæ re-
» liquiæ ſuperſint, ſi quidem ueteri corpori ſuo conſerantur? Terra hæc, quæ
» quotidie ſanguine noſtro perfunditur, ſanguis ipſe fuſus uindicem quærit.
» Veſtram opem, miſericordiã,fidem, religionem imploramus ſupplices, de-
» miſſiſſimi, Beatiſſime pater,ac Reges, Duces, proceresq;,non nomine tan-
» tùm,profeſſionisq; uoce,ſed animo Chriſtiani. Antequam tempeſtas in uos K
» tonet,antequam fulminet,auertite à uobis liberisq; ueſtris procellam immi-
» nentem:defendite ſupplices ueſtros,uindicate religionem ab impia nefariá-
» que ſeruitute. Terras beneficio ueſtro demerebimini:numẽ & cæleſti in ſem
» piternitatem,& in præſentia terreſtribus Regnis uirtutem ueſtram remune-
» rabitur,cuius ſacrum ſolum ab inferna rabie defenderitis. Hæ fuere literæ
non minus ad proceres noſtros quàm ad Pontificem maximum datæ:ad-
dita uberiora mãdata Petro:cui quod formæ minus ſpecioſæ deerat,acre in-
genium facundiáque explebat. Acceſſit fama, cum in templo quieſcentem

A uiſum ſibi audire uocem CHRISTI iubentis illum cæli legatum redire,
nunciaréque proceribus Chriſtianis, bellum pro religione ſuſciperent, ge-
rerentq́;. Ita deum dominumq́; uelle, iuberéque. Conſtat Vrbanum audito
Petrô, lectisq́; literis, concilium Claromōtem in Galliam indixiſſe. Ac dum
conueniunt undique proceres, cum in Italia conciliis prius habitis, mores ſa
cerdotum à priſca ſanctitate degenerātes, ad ueterem frugem, quàm proxi-
me fieri poterat, reuocaſſet, in Gallia quoque circumiuit nobiles diœceſes,
multaq́; ſanctè inſtituit, ſanxitq́;. Cum Claromontem peruenit, primis die-
bus ſacris faciendis, afflationeq́; ſancti ſpiritus, ac ope imploranda conſum-
B ptis, tunc in prima ſeſſione trecentorum decem Patrum eos hortatus eſt, ut
fraterno inter ſe animo agerent: meminiſſent muneris ſui: eos eſſe internun
cios interpretesq́; Numinis, ac mortalium, qui uoluntatem patris cæleſtis fi-
liis in ſpem ſupernorum Hieroſolymorum procreatis ſuſceptisq́; enuncia-
rent: qui ſuperûm iram in humanū genus, precibus, lachrymis, cilicio, uita
placarent: qui deleri mallent è libro uiuētium, quàm ut pereat uel minimus
eorum quos ſanguine ſuo à morte Seruator uindicaſſet: qui Apoſtolis ſuc-
ceſſiſſent in cuſtodiam gregis, mortemq́; pro CHRISTI nomine cruen-
tam, ſi caſus ferat, obeūdam. Nec hoc uolētibus difficile factu eſſe. Deum his
C à quibus piè colatur, quiq́; eius cauſſa omnia uelint, adeſſe: eorum mentē cō-
ſilio, pectus fortitudine, animum numine implere. præmia proponi, quæ ne
ſpe quidem animoq́; concipi nunc poſſint. Iam confluxerant ad præſtitu-
tam diem proceres legatiq́;, ac ſummi undique uiri. Tunc altero cōſeſſu ne-
mine piorū excluſo ſummotóue, recitari iuſſit Hieroſolymitanas ad ſe pro-
ceréſque literas. continuò & Ambianenſis mandata expoſuit: & quæ literis
tradi non potuerāt, lachrymas gemitúſque gentis, & alia, quæ ſancto facun-
dóque uiro, qui miſeriam fœditatemq́; hominum terrarumq́; illarum coràm
uidiſſet, incendēte dolore animi facilius fuit oſtendere miſerariq́;, quàm tan-
D to interuallo ſcriptores expromere poſſimus. Cum permoueri homines uo-
ce Petri Pontifex uideret, tunc ita exorſus eſt: Audiſtis filii legationem nō «
unius ſanctæ ciuitatis, ſed totius humani generis, fidem ueſtram implorantis «
in bello quod impii tenebrarumq́; poteſtates cōtra pios CHRISTVMq́; «
& lucis angelos gerunt. Communis cauſſa, nec magis Orientis quàm Oc- «
cidētis, terrarumq́; omnium eſt. Latus noſtrum illa tela petūt: ibi oppugna- «
mur. quicquid ibi perit, nobis perit. Noſtrum illud dedecus, noſtrum exci- «
dium. Turpe eſt, cum uiribus, cum numine ſuperiores ſimus, nobis per igna- «
uiam ſedētibus, compreſſisq́; manibus, à nouo ignobiliſſimoq́; hoſte cauſſam «
E noſtram, cauſſam religionis, cauſſam cæli uinci. Pace hic fruimur, ſed cū indi «
gnitate. In ocio degimus, ſed flagitioſo, quodq́; poſteri noſtri culpent, iam ſu «
perûm iudicio, ſi ultrà ceſſamus, damnatum. Militia eſt ſuper terram homi- «
nis uita. Die baptiſmatis nomen dedimus, in uerbáque CHRISTI iurati «
ſumus. Dux eſt ille ac Imperator noſter. Signa eius ac crux religioq́; oppu- «
gnatur, & capti auribus non audiemus claſſicum eius, ac quid in nobis ipſe «
loquatur? Aperite illi pulſanti fores pectoris ueſtri: ac ad intima ſacraria ſen «
ſuum ueſtrorum redacti, eum in cōſilium admittite, quid fratribus ueſtris dei «
hominumq́; hoſti obiectis, faciendum cenſeat uobis, & reliquis qui pace do- «

„ mi feſta,arma,tela,eqnos habent,ætate,robore,conſilio,fortunis florentiſſi- F
„ mi in ſumma uictoriæ Deique ſecundi fiducia, qui quos religionis ſuæ pro-
„ pugnatores eſſe uoluerit,eis & dum in hoſtem feruntur,ne corruant,dextrã
„ ſuppoſiturus ſit:& dum præliantur,auxilio accurſurus, & parta uictoria ſo-
„ lidam gloriam,triumphos,opes, Regna, Imperia daturus. Si quis me armis
„ petat,ſcio, quæ ueſtra pietas eſt,pro capite meo uos, filii,nihil periculi non
„ ſubituros. Oppugnatur CHRISTVS, nec dextras nec arma habebimus,
„ nec uiriles animos geremus? Manci,trũci,debiles erimus? Optare unuſquiſ-
„ que ueſtrum,filii,debet,ut in primis numeretur,quos Dux noſter CRHI-
„ STVS defenſores nominis ſui delegerit. Velle enim tutari religionem,id G
„ etiam non ab homine,ſed à Deo beneficium homini datur,idq́; tanta facili-
„ tate,ut ſi modò animum ueſtrum illi non præcluſeritis,& mentem militan-
„ di,& fœlicitatem uincẽdi daturus ſit,qui aperit manum ſuam,& implet o-
„ mne animãs benedictione. Maiores ueſtri aduerſus Saracenos in Hiſpania,
„ in Aquitania,in Italia,in Illyrico,in Dalmatia pugnauerunt. Nullam gentẽ
„ laude ſua fraudo. Sua cuique gloria contigit, alii aliud decus tulerunt,nulla
„ è nomine Chriſtiano natio expers eſt ſuæ pietatis, religionis, meritorumq́;.
„ Sed quia in Gallia uerba facimus,ex Aruernorum urbe totum Chriſtianum
„ orbem alloquimur,locus non patitur ut ſilentio prætereã id quod ipſe ſug- H
„ gerit. Vnus Carolus Martellus,nec ipſe Rex,nec patre Rege natus,uno die
„ quadringenta propè impiorum millia, Regémque nobiliſſimum interemit.
„ Vidit ſol lætus ſpectaculo,uiderunt mundi lumina, intra paucas horas Aſiæ
„ Africæq́; euerſores,eoſdem Europæ molientes excidium,ab uno unius gen
„ tis Duce ſtratos,cadaueribus ſuis eam terram metientes,quam pugna com-
„ mittenda ſibi ſpondebant ſanguine incolarum Mahumeti initiatam,ſacras
„ ipſis ſedes perpetuáſque futuram. Angelus præſes Franciæ, in re trepida tan
„ tùm non conſpectus oculis mortalium,hac cęde impiorum tutatus,reliquũ
„ orbem terrarum metu liberauit. Turcæ noui piorum CHRISTIq́; hoſtes I
„ è Perſide profecti, omne atrocitatis, ſuperbiæ, libidinis,auaritiæ, impietatis
„ uetus exemplum ſuperant. Terrarũ Imperium appetũt,id unum agunt, mo
„ liuntur,parant,andent.ad id uires,cõſilia,conatus,arma intendũt. Quæ pri-
„ ſca mortalium memoria Babyloniis, Medis, Perſis, Macedonibus, Parthis,
„ quíque domini orbis terrarum eſſe ſalutaríque uolebant, parebant, ea nunc
„ Turcarum ſunt. Hi CHRISTI famulos premnnt,uexant,exagitant:cru
„ cis trophæo,ſepulcróque domini, & terræ ueſtigiis numinis impreſſæ ſa-
„ cræq́; inſultant. ibi quotidie CHRISTVS cæditur,pulſatur,icitur,occidi-
„ tur. Rerum ſecundarum curſu, & diſſimulatione noſtra Turca ferocior fa- K
„ ctus,noua ſibi ſemper Regna pariens, non continebit ſe finibus Aſiæ. pro-
„ piores ſumus qui Europam incolimus,Imperio Turcarum, quàm Hieroſo-
„ lyma Caſpiis portis,unde illa peſtis exorta humano generi ſtruit inſidias. Iã
„ nobis imminet, ceruicibus noſtris ea ſecuris impendet. Saracenis in Mahu-
„ metis ſuperſtitione ſociis non pepercerunt, eorum nomen ex Oriente pro-
„ pè toto ſuſtulere:& cõfidimus eos nobis temperaturos? Quæ exempla Hie-
„ roſolymis in uirgines, in matronas, in florem ætatis, in ſacra, in numen,in
„ mortales ediderunt:in nos,niſi uiri iam ſimus, edent. Antequam opprimãt,
opprimantur.

A opprimantur. Vnus fuit Carolus Martellus, multi eſſe Caroli Martelli poſ- «
ſunt. Tantùm animo eſt opus. Nullus paulo nobilior Dux Imperatórue in «
Aſiam ex Europa tranſmiſit, quin continuò uicerit, quin Magni nomen in- «
de reportarit, uel Regna ſibi quæſierit. Qui Comites ibitis, Duces uos uir- «
rus ueſtra creabit. Qui Duces, Reges efficiemini. Qui tantùm Reges, Reges «
Regum ſalutabimini. Ibi ſunt gazæ, ibi diuitiæ, ibi opes, quæ expoſitæ ſunt «
uiris fortibus. Ibi aurum, gemmæ, ac quæcunque à mortalibus magno æſti- «
mantur. Ibi Regna, ibi gloria, & quicquid bellis prælijſque ingentibus quæ- «
ritur. Ibi cauſſa CHRISTI defendẽda. Belli mala à uobis, à coniugibus, «
B liberiſque quiſque ueſtris auertetis in ſuos authores. Simul inopes ſibi opes, «
ignobiles nobilitatem, nobiles Imperium parabũt. Immo quoniam uindices «
religionis eritis, ea quæ dixi præmia nõ petetis, ſed ipſa ultro ad uos perue- «
nient. Agitedum pii, fortes, ac ut uno nomine omnia cõplectar, uerè Chri- «
ſtiani, animos nũc armate, nomina date, ſacram militiam profiteamini, cru- «
cis uexillum ſumite. Fũdetis ueſtros, hoc eſt Ducis ueſtri CHRISTI, ho- «
ſtes. ſinguli dena millia fugabitis. Nihil uirtuti, nihil pietati erit inacceſſum. «
Montes itineri ueſtro ſubſidẽt, ualles aſſurgẽt, freta manſueſcent, hoſtis tre- «
pidabit. Qui piorum ſub eius imperio miſeram uitam degunt, quorum ora- «
C tores CHRISTIq́; ad uos Legatos oraculumq́; audiſtis, uos ut cælo miſ- «
ſos intuebũtur, admirabuntur. Vos ſeruatores ſuos, uos uindices terrarum, «
& ſinguli & uniuerſi, & ſingulos & uniuerſos ſalutabunt. Redibitis ad ſuos «
quiſq; pleni opibus, pleni gloria, pleni uictoria. Regna illa uel quibus uiſum «
fuerit, diuidetis, uel ipſi uobis habebitis. Leges impiis imponetis, orbis terra- «
rum rectores eritis. omnis poſteritas uos celebrabit: exemplũ uirtutis pieta- «
tisq́; à uobis petet. Liberis ueſtris ingẽs & nominis ueſtri & opum patrimo- «
nium relinquetis. memoria ueſtri ſancta & immortalis erit. Has pollicitatio- «
nes, hanc uocem non meam credideritis, qui nõ ſponte mea cogito quomo- «
D do aut quid loquar: ſed in hoc celeberrimo terrarum cõcilio, hoc horæ mo- «
mento eſt qui pro ſe loquatur in me CHRISTVS. Et literis Hieroſo- «
lymitanis, & uoce Ambianenſis, & oratione authoritatéque Pontificis, &
ſanctitate cauſſæ factum eſt, ut omnes permouerẽtur, & uelut communi nu-
mine afflati unam & eandem uocem ſimul omnes emitterent, pariterq́; per-
ſæpe repetentes ſucclamarent, DEVS VVLT. Tandem indicto ſilentio
Pontifex, Quod uerbum, inquit, in profitendo ſacro bello nõ temere no- "
bis excidit, id pro teſſera in gerendis rebus uobis uelut diuinitus data acci- "
pite. Simul adeſte quibus continuò inſignia militiæ CHRISTI induere "
E cordi eſt. Primi omnium ad pedes Põtificis maximi duo Epiſcopi acceſ- "
ſere, Ademarus Anicienſium, uir & ſanctitate & uirtute pręſtans, ac Guliel-
mus Arauſiẽſium, non multo inferior Ademaro, petentes ũt ſibi liceret ar-
ma pro pietate ſuſcipere. Eos ampliſſimis uerbis collaudauit Vrbanus, ac il-
lorum dextrum humerum inſigniuit lanea cruce rubra, quam ſacram palu-
damento aſſutam in bello geſtarent. Iidem cæteriq́; patres protinus in ſuas
quiſque diœceſes dimiſſi, ut popularium Ducumq́; animos oratione ad ar-
ma ſacra capienda ſacris concionibus incitarent. Nec Petrus huic rei defuit.
Simul erãt apud Latinos profugi Hieroſolymitani ciues, Antiochẽſesq́; per-

multi ſancti nobileſque uiri,qui è ſeruitute barbaræ religionis elapſi,nagam F
egetémque uitam agebant,ac lachrymis uocéque & ſqualore pios permouebant. Certatim igitur ſummi genere factiſque uiri militiam ſacram profeſſi ſunt,orto initio ab Hugone Regis Fráci fratre.Subinde alii Duces Comitéſque affuere. Omnium oculos in ſe conuertit Gotthofredus Euſtathii Bononiæ Belgicæ Comitis filius,Lotaringiæ Dux, hæres inſtitutus ab auúculo Gotthofredo Duce Gotthellonis Ducis filio,à dehoneſtamento corporis cognomine Gibbero. Hunc bello præclariſſimum duo fratres Euſtathius Balduinúſque comitati,nomina dedere,ſeq; cruce initiandos præbuere.Gulielmus tertius eius frater domi apud parentes ætatis exactæ permanſit.Duo præterea Roberti,alter Normaniæ Dux,Gulielmi Anglorum Regis filius,alter Flandriæ Comes: ſimul Raimundus Toloſatium,& Stephanus Bleſenſium,idem Carnutum,Comites ſe huic militiæ dicarunt. Horum nomen illuſtriſſimũ extitit.Sed & alii permulti crucem ab Epiſcopis quiſq; ſuis accepere,Germani,Galli,Itali, Angli,Scoti: extremiſq; ab orbis terrarũ regionibus,inſuliſq; orbe terrarum ſubmotis. Hiſpani ſuum ſacrum bellum domi aduerſus Saracenorum tetras reliquias perſequebantur.Fuere qui traderent,quo die Claromonte decretum ſit ſacrum bellum, eodem illius decreti famam orbem terrarũ peruaſiſſe. Quod ſi res ita tulit, neceſſe ſit uel id diuinitus accidiſſe:uel cum dies concilii edicta multo antè fuiſſet,nec ambigeretur qua de re eſſet Pontifex relaturus,id pro decreto ubique acceptum, quod omniũ uotis Pontifice ſancto ſanctiſſimiſq; temporibus expetebatur. Locupletes tenũiorum curam ac clientelá ſuſceperunt,eos armarunt,ornarunt,aluerunt.Fratres inter ſe omnes uocitabátur.Sanctiones quoque Pontificis,& leges Regiæ multa commoda impertiebant rebus cauſſiſq; eorum qui huius militiæ cauſſa domo abeſſent:& qui domi manebant, abeuntibus nihil denegabant.Pecunia noxáue nexi,ſoluti. Mulieres neq; uiros, neq; liberos,ut aſſolet, lachrymis amplexibúſue circunfuſæ morabantur: ſua ipſæ ornamenta depromebát,uenumq; dáda offerebát ultro. Comes Biturigum nomine Arpinus eam ciuitatem Philippo Regi uédidit ſexaginta millibus aureorum,maiori uendentis quàm ementis gloria. Dimiſſo Claromontano cõcilio, Pontifex in Vrbem rediit. Normanus Dux Conſtátienſium primũ Comitatum fratri Henrico mille & ſexcétis pondo argenti addixit: deinde reliquam Normaniá tredecim millibus ſexcentis item argenti pondo alteri fratri Gulielmo Regi Anglorum oppignerauit. Gotthofredus Lotaringiæ Dux Sperto Eburonum Epiſcopo Ducatum Bullionis ſatis magna ui auri uendidit. Tantum rerum humanarum cõtemptum animis mortalium affert K uera religio,ac numinis fiducia.Flandrus ſerius mouit,bello petitus ab Henrico Cæſare:qui cum ſuperiores Pontifices Romanos uexaſſet,Vrbano etiá uelut iuſtis iá inter Pontifices Auguſtoſq; inimicitiis iniquus,gloriá pii belli ab illo excitati,ſuarũ partium dedecus exiſtimabat:ſed tandé cognitũ eſt Imperium Regum Auguſtorumq; per ſe nullũ, uoluntate cõſenſuq; populariũ conſtare. Dilabentibus ſuis Cæſar Flandricũ bellum depoſuit.Robertus ſe coniũnxit Franci Regis fratri Hugoni: qui quòd nobiliſſimus omniũ eo bello procerũ foret,Magnus cognomine dicitur.Duces rerũ bellicarum

periti

A periti nihil præproperè agebant, gnari quantam molem belli ſuſciperēt. aduerſus Turcas ſibi pugnandum eſſe, uiros fortes ac inuictos, quiq; Perſarum imperium ſibi uirtute peperiſſent: qui Parthorum Regna, & quicquid Sol oriens uidet, tenerēt: qui nondum illa uetere indole, roboréque animorum & corporis exoleſcente, opibus etiam ac diuitiis, quibus Oriētis Regna referta ſint, abundent, numero mortalium præſtent, cæli illius ardori ſolóque aſſueti: ſibi non cum hominibus modò fortiſſimis, ſed cum candente Sole, ſolóque ſitiente dimicandum: eam futuram multorum annorum militiam: maria tranſmittenda, Aſiam metiendam, Taurum montem ſuperādum, plu-
B res urbes expugnandas quàm quot dies annus habet, ne paucorum mēſium ſudorem futurum putent: ac ad ſingulas acie pugnandum cum hoſte, qui ad manum ſupplementum commeatúſque haberet. Apparandum ita bellum, ut aduerſus illa omnia prouiſum præcautúmque ſit. Ambianenſis Eremita, qui rem militarē puer attigiſſet, non perdidiciſſet, maiori animo quàm conſilio eueſtigio arma capere, ſe ſequi iubebat. circumibat ciuitates. ei ſe quāplurima mortalium millia conglobabant. iuuentus præſtò aderat, ſeniores pecuniam illi ultro conferebant, ut egens miles in itinere ea iuuaretur. Val-
C terus, cuius genus cognomenq; uerum incertum, tantum quòd procerum illorum ſolus dominatu careret, & ſolum ſuum nullum haberet, Egerius nocitatus, quatuordecim millia hominum moræ impatientium per Germaniā, Hungariam, Bulgariam, Thraciam, Daciam, duxit, uariis caſibus agitatus & impotentia contumaciaq; ſuorum, & ferocia eorum quorum per fines trāſibat. Errans tandem Conſtantinopolin peruenit, dimidia ferè ſuorum parte deſiderata. Ambianenſis quoque aliquanto maiore ſubſecutus manu, nihilo fœlicior, continere ſuos nec ipſe potuit, quin tanquam in hoſtico ſæuirent. qua indignitate earum terrarum cultores moti, noſtrorum cædem fecere, ut quiſque à ſignis dilabebatur. præterea ad duo millia plauſtrorum, & magna
D uis ſacræ pecuniæ amiſſa. Reliqui ægrè Conſtantinopolin ad Valterum euaſere. Tunc nihil ſaniores multa etiam in Græcos audebant, cum animi ferocia, tum inopia adacti. Quorumcunque poterant Conſtantinopolitani arma telaque emebant. ita nō paucis inermibus ſpiritus cecidere. Cæteros omnes Alexis imperator contractis nauibus coēgit in Aſiā Egerio ac Eremita Ducibus traiicere. Interea ueræ uires, Latiniq; nominis robur, ſummis ſub Ducibus ita ſe parabant, ut neque cogi tranſire, neque arceri tranſitu à quoquā poſſent. Gallia, Germania, Italia ſuos armabat. Germani, Lotaringiq; Ducibus Bononienſibus, ac iis proceribus qui ſe eis comites addiderant, Ambia-
E nenſis ueſtigia ſequebantur. Hungari eo maiorem huius exercitus impotentiam uiolentiámque fore rati, quo plures ualidioréſque erant, quàm Ambianenſes fuerant, finibus prohibere eos ſtatuerant. Gotthofredus miſſo caduceatore facultatem cum eorum rege colloquendi impetrauit. Fratrem Balduinum obſidē dedit. Ei non modò tranſitus datus, ſed & multi Hungaricæ nobilitatis nomen Bononienſi ad ſacram militiam dedere. Erat Gotthofredus non artis modò militaris imperatoriæq; peritiſſimus, ſed religione præſtans, ſpecie corporis eximia, ſtatura ſublimi, inceſſu graui, ſermone breui, ſed ſententiis admirabili, uultu maieſtate auguſto. Fratres eius huiuſmodi, ut

miles illos rebus gerendis ſummos Duces,uita Epiſcopos naſcentis eccleſię F
prædicaret. Dum hi Pannoniam metiūtur: Hugo Magnus Normanus, Flandrus, Bleſenſis, Toloſas,cum ſuis quiſq; copiis Romam itinere pedeſtri peruenere: circuitisq; ſacris locis,adorato Pontifice,eodem benedicente, profectionémque fauſtam,ac reditum fœlicem apprecante, Ademarúmque Anicienſium Epiſcopum ad id bellum legāte,Superum mare petiuere. Ac quoniam unus portus tantam multitudinem capere non poterat, alii Brunduſium,alii Barium,alii Hydruntem ſe diuerſi contulere. ſimul noui Duces acceſſere. Normani,quos oſtendimus ex Gallia in Apuliam profectos, beneficio temporum uſi, cum ea Italiæ ora bellis domeſticis laboraret, ſimul armis G
latrociniisq; Saracenorum uexaretur,nec Græci eam ſatis tuerētur, & Germanus Auguſtus ſuæ ditionis illam eſſe uellet, ipſi inter tam diuerſos eius oræ rerum fluctus, nomen ingens ſibi opéſque pepercre. Saracenos iuncti Græcis initio cohibuere,ipſos deinde Græcos exegere opulentiſſimis Italiæ urbibus. Robertus Viſcardus Normanus opes gentis mirè auxit, quòd duos Cæſares, Henricum Germanum terreſtri prœlio, Alexin Græcum maritimo deuicit. Nec ea Italiæ ora contentus, Siciliæ quaſdam urbes ditionis ſuæ primùm fecit,deinde inſulæ Comitem Rogerium fratrem (ut oſtendimus) inſtituit. Roberto ſumma gloria mortuo,duo eius filii de opibus paternis ambigebant,quòd è diuerſis matribus eſſent: nec contemnēda pars diuitiarum H
beneficio doteq; poſterioris uxoris ad patrem peruenerat. Rogerius minor audebat ſe dicere Regem Apuliæ, cuius partem à patre uirtute quæſitam Bohemundus maior armis ſibi uindicabat. Authoribus paternis amicis, Ducis Apuli nomen iuſq; penes Rogerium manſit: Tarentum,& quædam alia oppida Bohemundo attributa. Id ante concilium Claromontanum. Eo ſoluto Bohemundus non contentus arbitrio amicorum, Melphin urbem de Rogerio occupat. Frater ut urbem nobilem recuperaret, caſtra iuxtà locat. Dum fraternum bellum trahitur, Hugo ſociiq; Duces communem legationem ad fratres mittūt de bello pluſquam ciuili finiendo antequam odia accendantur,ſanguisq; fundatur. Officium pietasq; undique cōſtitit. Bohemūdus non modò Melphin fratri reddidit,ſed paludamento purpureo iuſſo af- I
ferri,habuit apud ſuos milites concionem. & erant omnes ueterani Viſcardo Duce militare ſoliti, filiúmque Bohemundum patris ſimulacrum, uirtutisq; æmulum obſeruabant. Hos oratione permouit,ut omnium quæ unquā fuerint,quæ dici fingiue poſſint,bellorum glorioſiſſimum,ubi uirtus maximè poſſet elucere, ſuſciperent, ſeq; tot Ducibus, tam nobili agmini aſſociarent. Duceret ipſe,ſe ſecuturos omnes conclamarunt: tunc ſic inquit, Mihi K
» uobiſcum reliqua erūt cōmunia,ut & hoc eſt. ſimul paludamentū purpureū in cruces diſſectum: hæq; militibus pro ſacro inſigni diuiſæ: & cum id non ſatis eſſet multitudini ultro offerentium ſe,alia rubra ueſtimenta allata, diſſectaq; ſunt. Rogerius frater adeò neminem ſuorū moratus eſt quo minus inſignia ſacræ militiæ ſuſciperēt,ut Tancredum ſororis filium fratri tradiderit comitem. Ad uiginti millia Lucanæ, Brutiæ, Apulæ, Siculæ iuuentutis Duce Bohemundo militarunt. Ex cætera Italia Duces miliresq; ſe illi coniunxere. Sua cuiuſq; gentis ſumma nō traditur eorū qui crucē omni ex orbe terrarū

Chriſtiano

A Chriſtiano inducerint. Non militaturi tantùm uidebãtur, ſed in omnẽ Orientem Colonias duci credidiſſes. Pannoniæ plenæ horum militum itinere terreſtri Byzantium petentium erant. Alibi claſſibus maria ſternebãtur: ut qui totam ſpeciem animo conceperit, motum generis humani maiorẽ fieri nullum poſſe facilè putarit. Omnes portus, omnis ora maritima referta nauibus militeq; conſpiciebantur. Proſequebatur inualida ætas, ſexusq; imbellis: & quicunq; domi manebant, ut militantibus ſubinde quod ſuum cuiuſq; tempus poſtularet opis ſubmitterent, ſuos proficiſcentes amplectebãtur, nec diuelli poterant. Deum optimum maximum precabantur, ut militiã proſperã
B daret, reduces domum ſiſteret, incolumẽſque: belli mala in hoſtem uerteret. Ex tribus præcipuè portubus ſolutum eſt, ac in Illyricam urbẽ Dyrrhachiũ, & in circũiectam Illyrici oram tranſmiſſum: ut Byzantium terra peruenirẽt. Illis regionibus ab Auguſto Græco Prætores dati ea lege tranſitum conceſſere, ut diuiſi in cohortes turmasq; non plus quàm mille ſingulis agminibus irent. Bohemundus Roberti qui Græcos Italia expulerat, filius, plus ſibi negocii fore aduerſus Græcos quàm Barbaros arbitratus, ea parte iter facere noluit. Igitur ne cæterorum exemplo copias diuiſas duceret, continenti nauigatione, id quod Græcus minimè expectaſſet, Corinthium ſinũ inuectus,
C per Aetoliam, Theſſaliam, continẽtemq; illi Macedoniam, antequam à Cæſare copiæ contrà uenirent, iter fecit: quibuſdam etiã locis cum Græcis Ducibus præſidio regionum attributis dimicauit, incruentóque milite ſuo uictor in Thraciam peruenit, ſeque Gotthofredo coniunxit. Interea Egerius Eremitáque in Aſiam cum tranſmiſiſſent, ac in fines Nicæẽſium agri uberrimi perueniſſent, Cinitúmque opulentiſſimum oppidum recepiſſent: primùm caſtris communitis ſe continebant, conſiliúmque erat, ſummos Duces qui aduentare dicebantur, opperiri: deinde cum eodem loco duos continenter menſes ſediſſent, annona in dies ingraueſcente, reliquáque pecunia &
D ſacra & profana conſumpta, Eremita legationem ad Alexin ſuſcepit, ut noſtrorum inopiam ſubleuaret. Cúmque diutius omnium expectatione abeſſet, nec mora ſuſpicione careret, tunc milites uerecundia ſancti uiri ſoluti, ocio laſciuientes, ductu etiam imperióque Egerii ſpreto, Reginaldum genere Germanũ Ducem creauere, ac ducere in hoſtem, resq; tandem gerere, ac cuius rei cauſſa ueniſſent, fortunam experiri iubent, oppidumq; nomine Exerogorgũ, fuga incolarũ uacuũ, doloq; à Turcis relictũ, occupant, ignauiã hoſtium increpãtes, qui loca munita deſeruiſſent rerum ſuarũ diffidẽtia, nec dubia, detrectando certamine, confeſſione conceſſioneq; uictoriæ. Satra-
E pes Solymanus, ſi eos qui primi noſtrorum in Aſiam tranſmiſiſſent, quacũque ratione opprimeret, cæteros ſegniores futuros ratus, copias in propinquo in inſidiis collocarat: & noſtri ſe eius conſilio opportunos præbuere. Aliquot cohortes turmæq; agmine facto paulo longius procedũt, pecoraq; temere paſcẽtia, & ad temeritatem ineſcãdam, licentiamq; augendã, ultro à Barbaris obiecta, in caſtra cõpellunt. Ea præda conſpecta, ad tria millia Germanorum peditum, & ducẽti equites, ſpe maioris gloriæ reiq;, oppidum nõ magnũ intra quatuor millia paſſuum oppugnare auſi, nullam opem ex propinquo ferente, ſed maiorem occaſionem expectante Solymano, fœlicia in

ſpeciem initia nacti,fœdum exitum habuere.Expugnatos oppidanos truci- F
darunt.Ita inſolenter lætos Germanos,ac armis poſitis prædam è tectis egentes,Satrapes repentino aduentu oppreſſit. Ad unum omnes cæſi. Simul hæc calamitas maiorem attulit.Vbi enim hæc ut geſta erant,Exerogorgum nunciata in caſtra noſtrorum ſunt, ſanioribus nihil temere mouendum ſuadentibus,Gotthofredo Burello timiditatem ignauiamq; exprobrãte, ac uociferante indignam miſeramq; commilitonum necem uindicandam, ac ſpiritus hoſtium edomandos,decem millia peditum cum ala equitum quingenaria conuulſis ſignis egrediuntur.Non multum itineris emenſi fuerant,cũ ex patenti campo ſyluam temere ingreſſi, circunfundẽte ſe uelut ex inſidiis G
hoſte, pugnare circunuenti coguntur. Princeps ibi iuuentutis Latinæ erat Fulcerius Aurelianenſis.Is egregiam uirtutem, conſiliũmque in re trepida præſtitit: ipſe Egeriusq; diuiſis partibus primum impetum hoſtiũ ſuſtinuere:ac eorum exemplo uocibúſque accenſi milites, præſtãter, ut tumultuario prælio,res geſſere.Vbi uerò hi confecti uulneribus cecidere, tunc certa hoſtium uictoria fuit. Exerogorgũ pauci ſe recepere:cæteri cæſi. Mox & Exerogorgum obſedere hoſtes. Clauſi noſtri,ſiti maximè laborabant, quòd ex uno tantùm fonte peti poterat aqua,qui pro muris oriebatur:nec niſi repulſis procul hoſtibus eius copia eſſe poterat. Clamitabant milites, ut eruptio H
fieret,cruoréque hoſtium ſitim ſedarent. Reginaldus uelut ſpe ſalutis omni amiſſa, morte fœdius conſilium init. Communicata re cum paucis, quibus tantum ſcelus ſeq; credere audebat, ad hoſtes tranſit, commilitoneſq; à quibus per potiorum contemptum delectus Dux fuerat,deſeruit: nec in mortales modò,ſed etiam in numen peccauit. Creditur enim à religione noſtra ad Mahumetem defeciſſe.Expugnatum oppidum, cædes facta. Ad tria Latinorum millia,antequam omnia hoſtis teneret, per auerſam portam in maritimum uicum ſe fuga recepere:ferocéſque uictoria pugnæ,ac expugnato Exerogorgo, Turcas uim facientes arcuere,quoad Ambianenſis ab Augu- I
ſto demiſſiſſimis precibus impetrauit, ut Græci legati ad Solymanum mitterentur,qui peterent Latinos ſibi condonari.Ea res illis ſaluti fuit, duos ſimul ex profeſſo hoſtes Græcos Latinoſq; Satrape ſuſcipere nondum auſo, nec Græco è re ſua exiſtimante,ea re Petro denegata, hoſtilem animum erga noſtros præ ſe ferre.Nec hoc uelut omẽ infauſtum,triſtiaq; ingentis belli commiſſi initia, Duces caſuum bellicorum Martiſq; communis peritos à conatu deterruere, ſed & illos cautiores, & militem modeſtiorem effecere. Iam Hugo cum Ducibus Comitibusq; ſuis Conſtantinopolin peruenerat, neq; comiter,neq; magnificè,neq; liberaliter à Cæſare exceptus, quòd cœ- K
pta Latinorum ei iam ſuſpecta formidoloſaq; erant,quotidieq; rixa inter noſtros Græcoſq; exoriebatur,cædeſq; fiebãt, ita ut nec manere inter infeſtos, nec tranſmittere breui traiectu in Aſiam auderet , ancipiti & à Turcis & à Græcis metu.Fama etiam accidit,Hugonem, quòd ſubſequentibus ſuis ipſe cum paucis anteceſſiſſet, propè in cuſtodia aſſeruari. Tunc Tarentinus Bononienſiſq; ad Græcum miſerunt, ſe omnia circà euaſtaturos, urbeſq; euerſuros,ſi quid ſecus Hugoni accideret.ſimul quàm maximis potuere itineribus Byzantiũ acceſſere.Nec initio ſe in urbem includere uoluere.Sic quoq;

Græci

A Græci nocte intempeſta caſtra Latinorum ſuburbana ſunt adorti:apparuitq́; ſacrum bellum in ipſo exortu finē ſumpturum interitu noſtrorum,niſi Ducum uirtus cōſiliumq́; proſpexiſſet id quod ab iniquis infeſtisq́; exoriri poſſet. Reiecti Græci, caſtra defenſa. Poſtridie Alexis miſit ad noſtros, qui nocturnum tumultū ſe ignaro ab imperita multitudine dicerent cōflatum: ſed bono animo eſſent,omnia à ſe in Latinos munificè benignéque profectura. Datum forum rerum uenalium noſtris eſt, portæ urbis patuere, intromiſſæ omnes copiæ. Et acceptis obſidibus,in quibus erat Cæſaris filius Iohannes, Duces cum Auguſto congreſſi. Purgauit ſe Alexis ſi malè de Latinis cogi-
B taſſet:cum Hugo ac nobiliſſima copiarum Latinarum pars diuerſis diſpalatiſque agminibus iter facerent, eos nullo negocio potuiſſe opprimi: Tutos nemine ſuorum deſiderato Byzantiū perueniſſe. Quæ Bohemundo in longo itinere aduerſa(ut aſſolet)accidiſſent,ea ſe nolle facta:ſi præſenſiſſet eum per Græciā ducere in animo habere, nihil inhoſpitale illi oriturū fuiſſe. quę proſpici non potuerint, adſcribi ſibi non debere. tumultus non modò nocturnos ſuburbanosq́, ſed diurnos urbanosq́; ortos, quòd noſtrorum nonnulli,qui ſine Ducibus præceſſerant, inopia adducti,ut alia indigna ſileren-
C tur, magnificentiſſimarū ædium plumbeis laminis tecta faſtigia nudaſſent, ornamentaq́; nobilia ſuſtuliſſent,uenumq́; dediſſent. nunc aduentu Ducum omnem formidinem ſublatam. nullius magis quàm ſua intereſſe, imperium Turcarum euerti. ſe his annis à Solymano Turcarum clariſſimo Duce nobiliſſimis cis Taurum urbibus exutum, omnia Nicæam uſq́; Bithyniæ amiſiſſe. Exin munera magnifica Ducibus data. Liberalis ac pius Cæſar uiſus non cæteris modò proceribus,ſed & Bohemundo Roberti Græcorum hoſtis filio. Verumenimuero tanta in hoc iuncta cum maieſtate comitas,ac morum ſuauitas, ut uel infenſiſſimos quoſque infeſtiſſimosq́; ſibi conciliare in ſui admirationem poſſet. Fœdus ictum,ut Græcus Latinos cōmeatu, ac quā
D quiſque rerum cardo poſtularet,ope iuuaret: Latini,quicquid de impiis caperent,præter Hieroſolyma, Græcis redderent. Ita læti Duces quòd in uerum hoſtem ducēdi poteſtas fieret, Chalcedonem tranſmiſerūt. Tunc ſummi Duces fama tantum inter ſe noti,caſtra coniunxerunt, & in mutuū conſpectum complexumq́; iuerunt, magna ſingulorum uniuerſorumq́; inter ſe admiratione prudentiæ,ſanctitatis,uirtutis,nobilitatis. Tunc unum conſiliū ex omnibus Ducibus factum,ad quod ſumma rerum ſpectaret. Hiq́; copias recenſuere. Inito numero,inuenta fuiſſe circitèr ſexcēta millia peditū, equitum loricatorum centum millia, authores propè omnes ſunt. Otho Ponti-
E fex trecenta millia pugnatorum tradit. Viros quoſdam etiam ſummos ſuæ ſequebantur uxores,qui ſemel ſacram profeſſi militiam,deſerere ſigna,infame nefariumq́; exiſtimabant,nec ſuſtinebant repellere à ſacro comitatu ſuas ætate formâque præſtantes, quæ genialem torum expertæ, non erant laturæ uirorum deſiderium in longinquo diuturnoq́; bello,nec diuelli à maritis poterant. Nulla uulgaro corpore mulier his caſtris recepta, nullus flagitioſus admiſſus. Non caſtra,ſed templū credidiſſes. Sacerdotibus operātibus altaris myſteriis miles aderat. Media nocte hymni in Deum ſuperosq́; cōcinebantur:ueſpertino cultu cæleſtem opem implorabāt: ut mirum non ſit tam

ſanctis armis numen affuiſſe. Protinusq; res geri cœptæ. Itinere pedeſtri Nicomedia petita, præmiſſiq; cum ualido præſidio, qui, quoniã difficile iter excipiebat, uiam munirent quà impedimẽta ducerentur, agerenturq;. Inde nemine obſiſtente, proſequentibusq; cum commeatu Græcis locorũ hoſtiúmque peritis, Nicęam peruentum eſt, excitatis ad diuortia uiarum crucibus ligneis, lapidumq; tumulis coaceruatis, ut eo ſigno, qui ſequebantur, aberrare non poſſent. Cum ante urbem conſediſſent, animos oppidanorũ tentarunt, ſi uoluntariam deditionem facere mallent, q̃ uim Latinorum experiri. Græci genere erãt, religionéq; pii: ſed inerat ualidum Solymani præſidium. Belcepho Turcis, qua ex gente ipſe erat, ſimul & Perſis imperabat. Is cum bellum circunferens, gentis ſuæ imperium mirè auxiſſet, ac iam ætate ingraueſcens redire in Perſas conſtituiſſet, Alphaſali fratris filio Armeniæ minoris Satrapiam primùm attribuit, deinde eum copiis iuuit, ut opes ſuas propagaret: Græcos præcipuè in continẽti metu teneret: ne attollere caput auderẽt. Simul ut alia parte æmulos imperii terrarum Aegyptios coerceret, ne eorũ Caliphæ Sultanique recuperare quæ in Syria amiſerant, ſe poſſe confiderẽt, Ducatho alterius fratris filio Damaſcenam Tetrarchiam dedit: huncq; atq; Alphaſalem Sultanos uocitauit: nec ſanguinis modò, ſed uirtutis amicitiæq; rationẽ habuit. Duobus prætoribus ſuis Caſſiano Antiochẽſem Tetrarchiã largitus eſt: Aſſungurro Antiochenſi finitimam Halapianam, Principe regionis Heliopoli. Hos quatuor ſummos uiros beneficiarios ſuos uectigalẽſque, rerum Turcicarum fidos propugnatores Ducẽſque habebat. Alphaſal primùm Satrapes, deinde Sultanus ſalutatus, Ciliciam, Pamphyliam, Lyciã, Lycaoniam, Cappadociam, Armeniam maiorem, Galatiam, Paphlagoniam, Ponti Bithyniæq; opulẽtiſſimas urbes in ius ditionemq; redegit, patruo uirtute cedere in animum non inducens: Græcorũ imperii ingens terror. Rebus gerendis, inſtitutoq; uitæ Magni Alexandri æmulus uel erat, uel aſſentatione potius domeſtica immaturaq; ferebatur. Ea etiam ex re contempto pristino Alphaſalis nomine ut minus illuſtri, Salamanſa regio ac inter ſuos nobiliſſimo dici noluit, à noſtris Solymanus appellatus, bellis præliísq; ad eã diem inuictus, clementia quoque ſecundum uictorias inſignis, indulgenter captos deditosq; habebat, uſu tantùm armorũ, & reipublicę adminiſtratione Chriſtianis prohibita: ut ad famam liberalitatis manſuetudinisq;, quam ſummis Ducibus ad opes propagandas miro uſui eſſe fuerat expertus, imperium gentis ſuæ adaugeret: ſimul ne ſæuiendo, aut ſolitudinem ea faceret, quibus imperaturus aduenerat: aut animis mortaliũ ſemper à ſe alienis, & quos cepiſſet, & quos non cepiſſet, hoſtes infeſti perpetuíque eſſent habendi, bello in omne tempus integro. Igitur Nicęenſes mœnia egregiè tutabãtur, præſidiiq; præfecto parebant. Vrbs quadrata forma eſt, æquis undique lateribus. Quod meridiem ſpectat, lacu Aſcanio munitur, alto procelloſoq;, ac cũ uẽtis intumuit, minaci. Ab Oriente Hugo Magnus cum Normano Flandróque ac Bleſenſi, ab Occidente Bononienſis cum fratribus, à Septentrione Tarentinus cum reliquis Italici nominis caſtra metati ſunt. Machinæ, tormentáque, ac quicquid ad urbium excidia pertinet, comparatum. Sylua ex propinquo materiam benignè ſuppeditabat. Turres ligneæ multiplici tabulato

A lato excitatæ, promotus agger, actæ uineæ, aries, quo uſos Latinos hoc bello inuenio, quatiendis muris admotus, præfecto fabrûm Longobardo quodã. Oppidani omnis antiquitatis periti, Turcis bellorum artificibus omnes Latinorum conatus ludificabantur: tormentis arietiq; craſſitudo murorum obſiſtebat: ſimul ſaxa ingenti pondere tollenonibus eminus incutiebãt, in ſubeuntes deuoluunt: altitudo ipſa mœnium uſum ſcalarum arcebat, & aut in pertinaci conatu, ut quæque longiſſima erat, facillimè perfringebantur, aut paucæ integræ ſuperſtantium oculis caliginem offundebant: ac ſi qui fortè euaſerant, ipſa paucitas opprimebatur multitudine propugnatorum. Qui
B uectibus ferreis inferiore parte mœnia conuulſis imis ſaxis aperire tentabant, eos uel uncis ferreis uel lupis iniectis in muros extrahebant, fœdéque interemptos ac laceros tormentis ad noſtros reiiciebant. Vt minore igitur periculo res gereretur, teſtudine muſculóque à Longobardis admoto muri ſubruebantur: hoſtis, ne corruerent, robuſtiſſimis ſtipitibus fulciebat. ſubiectis & hi à noſtris malleolis, ignique coniecto comburebantur. ſed tantam animi præſentiam uirtutémque obſeſſi præſtiterunt, ut noctu reficerent quæ interdiu ruinis ſtrata erant. Maximè imminuta eſt ſpes Ducum, quòd cum turris ualidiſſimum propugnaculum interdiu quaſſata, cum ingenti ſo-
C nitu noctu procubuiſſet, nec ullus auſus fuiſſet tenebris ac interiori urbi ignotæ ſe committere, ubi primum illuxit, noſtri munitionem nouam ſibi obiectam conſpexere: ut omnis conatus irritus, ludibrióque eſſet, & nouus ſemper deſudandus labor. nec Solymanus ſuos deſerebat. Nuncio nauicula per lacum miſſo, Nicęnſes præſidiúmque certiores fecit, quo die, quóque diei tempore caſtra Hugonis aggreſſurus eſſet, ut ipſi quoque pariter erumperent. Francus ad id ſuorum animos iam inde ab initio præparauerat, & tunc ancipitia ſigna ſtatuit: interiorem hoſtem ferro ignéque in homines operáque armatum intra mœnia compulit, ac propè fuit ut cum fugienti-
D bus uictor in urbem penetraret. Clauſis eo metu properè portis, extremum eorum qui eruperant, agmen cædi expoſitum eſt. Exterior hoſtis Solymanus maiore ui pertinaciáque dimicauit. Tarentino Bononienſiq; occurrentibus, antequam circũueniretur, ſignum receptui dedit. Hoc prælio re compertum eſt, quod ſpe præceperant: hunc hoſtem uirtute imparem. Obſeſſi expugnari ui non poterant, quòd ex propinquo per lacum Solymanus commeatus auxiliáque nauibus ſubmittebat. Repelli re infecta ab urbe quam primam omnium tentaſſent, magnam ad uniuerſum bellum deſperationem afferebat: nec tutum erat longius progreſſos, hoſtem fruſtra tenta-
E tum, ac eo ferociorem futurum, à tergo relinquere. Græcum ingenium ex uſu ſuo rem Latinorum expediuit. Erat in noſtrorum caſtris Græcorum equitum ala ab Auguſto miſſa, cuius Præfectus Tatinus cõſiliis Ducum intererat, & quia uir prudens, belliq; Turcici peritus erat, & quia honeſtè excludi ſe ingerens nó poterat, ne fides Græca ſuſpecta Latinis tam neceſſario tempore uideretur. Is gnarus animorum Ducum, per occultos internũcios egit cum obſeſſis, ut ipſi Græci Græco Auguſto ſe redderent, cum officio fidéque Solymano iam ſatisfeciſſent. ita incolumem inuiolatamq; Nicęam futuram, ac undique gratiam inituros, & apud Latinos, quòd eorum curſum

ultrà nihil morarentur: & apud Latinorum hoſtes, quòd fide ad ultimũ ſeruata, cum Solymanus uirtute eximere obſidione eos non poſſet, obſeſſoribus ſe non dederent: & ab Auguſto Græco, quòd originum ſuarum memores, ſe ſuis reſtituerẽt. Hæc apud oppidanos acta. ſimul edocet noſtros opem Cæſaris implorandam: niſi poſſeſſionem lacus hoſti adimant, fruſtra eos tot labores ſuſcipere. Græcos remiges lembosq; comparãdos, qui Aſcanio potiti, auertant obſeſſos à ſpe auxilii Barbarorum. Miſſi ſunt oratores ad Alexin: nec is prius annuit, quàm pacto conuenit, ne quid iuris Latinis in urbẽ deditóſue foret. Tunc lembos ad oram maritimam Nicęenſis agri miſit, qui iunctis curribus in lacum deueherentur cum Græcis remigibus, gubernatoribúſque. Ita exitum res nacta eſt, ut Tarentinus conſtituerat. Oppidani Græcis portas patefecere. Nicæenſes ciues nulla ſuarum rerum deſiderata, incolumes permanſere: Turcæ omnes (in his uxor duoq; liberi Solymani) Conſtantinopolin ducti, magnificeq; ac benignè culti, & ſine precio ad Solymanum etiam cum muneribus remiſſi, per cauſſam, quòd condonatis tribus, ut oſtendimus, Latinorum millibus, à Solymano meritum remunerandum eſſet: ſed eò (ut fertur) Cæſaris conſilium ſpectauit, ut belli Latinorum præmia ipſe omnia haberet, ac urbes obſeſſæ, obſidionémue metuentes, ultro uetus Græcorum Imperium reſpicerent: ac Turcæ noſtris uirtute inferiores, fide liberalitatéque Cæſaris prouocati, quæ retinere non poſſent, ea Græcorum quàm Latinorum eſſe mallent. Duces dolorem diſſimulabant: miles fremebat, ſi ex priſtino fœdere neceſſe fuerat urbem ſudore ſuo partã Auguſto reddi, nobiliſſimorum hominum, aut, ſi remuneratio utique faciẽda diſpar erat, ſaltem opulentiſſimarum rerum prędam egenti exhauſtóque militi cedere debuiſſe. Duos & quinquaginta dies ea obſidio tenuit. Tertio nonas Iulii recepta eſt Nicæa, eius ſeculi anno ſeptimo & nonageſimo. Hãc unam opem Græci Latinis magna mercede tulere: nec poſtea, ut fides data acceptáque poſcebat, noſtros commeatu auxiliiſue iuuere. Tandem moueri placuit. Ager Nicæenſis uberrimus eſt, ſed cælo graui. Excipiebãt fines aduerſi iumẽtis alendis, quorum ingens erat in exercitu numerus. Duobus & agminibus & itineribus iter ingreſſi ſunt. Tarentinus alterum agmẽ duxit, Magnus alterum. Tertio die de tertia uigilia Bohemundus cum mouiſſet, ubi illuxit, certior ab exploratoribus factus eſt Solymanũ in proximis montibus conſediſſe cum incredibili numero nouorum militum ab Imperatore ſuo miſſorũ. Babylonii erant, Medi, Perſæ, & ab ultimo excitæ Oriente gentes. Suſtinuit ſigna, miſitq; confeſtim ad Francũ, ſi uideretur, maturaret: hoſtem adeſſe, pugnam inſtare. ſimul caſtra muniri cœpta, continuò decurrẽre Barbari cum ululatu ſtrepitúque moris ſui in pugna ineunda. Qui eorum in æquum deſcenderant, ubi noſtrorum numerum aciemq; æquarunt, cæteri in caſtra nondum permunita imperum faciunt. Lixæ, calonesq;, & qui in opere uerſabãtur, uim diu non ſuſtinuere. Irruperant per intermiſſas munitiones Barbari. fuga hominum, ſtrages ſarcinarum iumentorumq; fieri. Tarentinus compulſis ad montes iis hoſtium quibúſcum manum conſeruerat, cæteros ſuorũ ſub ſignis manere eo loco iuſſit: ipſe cum mille delectis equitibus ſuperueniebat. ad primum eius conſpectum, & qui caſtra inuaſerãt, ad

ſuos

e

A ſuos ſe recipere in montes cœpere:ſed pauci tenuere, recipientibus animos iis qui in caſtris erant,& delectiſſima ala inſtante. Cum in pugnam rediiſſet Bohemundus, omnia longè alio ſtatu inuenit,quàm quo reliquerat, maiores multo copias à Solymano è montibus in cãpos demiſſas,ſuos ægrè tolerantes. Eius aduẽtu acies reſtituitur,æquóque Marte dimicabatur. Præter neceſſarium caſtrorum præſidium,ſuos omnes in prælium duxerat Tarentinus. in meridianum uſque tempus pugna extracta. Sagittarum imbre pii laborabant,comminúſque congredi conabantur,ruebantq́; in hoſtem. Nemo ignauus. Cum ad ludificandos noſtros Barbari circumuolitarent,pluri-
B búſque agminibus alii alia parte ferrentur,Latini æquo animo, ut propiore pugna dimicarent,pauci pluribus occurrebant. Iam æſtus, labor, ieiunium, uulnera,laſſitudo affecerat utroſque. Sed quòd multitudine abundabat Solymanus,partem ſuorum poſcentes pugnam continuerat, ut illis integris, cibóque per ocium ſumpto uigentibus,noſtros feſſos opprimeret,ac hi rem uirtute primorum æquatam, ipſi haud dubiè inclinarent, totámque traherent. Vbi tempus uiſum eſt,alios ad caſtra hoſtium rurſus expugnanda mittit,alios ſubſidio ſuis in aciem. Iam caſtra capiebantur,maiórque quàm antè cædes ibi fiebat:& noſtri pugna feſſi,aduerſus integrum recentémque hoſtẽ
C plus animorum quàm uirium gerebant. Ignominiáque utrobique accepta fuiſſet,niſi Frãci Duce Magno tandem,qui procul abſuerat,ſuperueniſſent. Hi caſtra recepere: ac dum Barbari partim per nódum commiſſa munimẽta ſe recipiunt,partim de uallo ſe præcipiti fuga deiiciunt:plurimum ſtragis cædiſque in anguſtiis trepidationéque editum. In acie quoque qui noſtrorũ uulneribus ac laſſitudine confecti erant, conſpectu Francorum, uelut tunc primum ſignum pugnæ accepiſſent, redintegrato clamore, prælium reſtituunt. Mox adeſt Francus cruore caſtrorum recuperatorum recenti madens,feroxq́;.ita quaſi nullus eo die impetus factus eſſet, res geritur. omni-
D bus utrinque copiis pugnatur. uſus oculorum inducta nube pulueris ſublatus. clamor noſtrorum, ululatus hoſtium, cantus ſignorum, fragor tympanorum aures obſtruebat,ne imperia Ducum exaudirentur. Hanc primã pugnam milites meminerant iuſta acie æquo loco patentíque commiſſam,hos eſſe hoſtes in quos ſuperiore anno nomina dederant:quibus ſi cederent,receptum nullum patere, tanto à patria interuallo: tot terras, tot maria intercedere.& Solymanus res gerebat nõ pro publica modò cauſſa, communíque,ſed pro Satrapiæ ſuæ Tetrarchiæ'que opibus:& eius miles dignus eo Duce erat,turpéque exiſtimabat ſe à nouo hoſte collectitióque,nullo dele-
E ctu uirtutis habito,ſuum unum Regem Imperatorémue non habente,ſuperari. Ita pari odio ferociáque pugnabatur. Robertus Dux aureum uexillum in frequentiſſimos hoſtes iecit:quod dum repetunt Normani antequam in poteſtatem hoſtium ueniret,impetus furentium factus hoſtes diſſipauit, nõ ita tamen ut funderet, fugarétque. ſe ad montis radices recepere ſenſim,ac minimè terga dantes. Ibi quoque prælium in ſerum diei extractum,uix neceſſitas nóxque diremit. Inſequentis diei Sol ortus uictorem oſtendit. Deſerti montes fuga hoſtium. Noſtri cæſorum hoſtium ſpolia legêre. ad duo millia noſtrorum deſiderata,in quibus Gulielmus Tancredi frater, ac Ro-

bertus Pariſienſis, parua pro tanta uictoria iactura. Hoſtium quadraginta F
circiter millia ceciderе. Latini ſuorum corpora poſtridie, quæ crux inſignia
faciebat, ſelecta ſepelierunt. Solymanus nullo loco conſtitit. Victoriam qui-
dē reportaſſe ſe prædicabat: ſed quacunque properabat, horrea in primis in-
cēdebat, ne oppidis quidem parcens. quoſcunq; incolarū poterat, abſtrahe-
bat, ut ſolitudinē uaſtumq; hoſti relinqueret. Apud noſtros Anicienſis iuſtis
funebribus perſolutis, ſacriſq; factis, talem orationem habuit:

» Nullum unquam, inuictiſſimi Duces, ac fortiſſimi milites, præliū maiori
» uirtute commiſſum geſtúmque eſt, quâm quod heſterno die cæſis cęli hoſti-
» bus profligaſtis. Omnia Orientis regna opulentiſſima, ualidiſſimáque, uos G
» alieno in orbe terrarum circumuentos, domi ipſa ſuę adorta, dignam furore
» ſuo mercedem tulere. Domitor gētium exercitus à uobis uictus, cæſus, ſtra-
» tus. Nobiliſſimus Dux fuſus, fugatus, nihil ſibi relictū arbitratus, quæ ipſius
» modò fuerant, tanquam noſtra effecta diripit, incendit: prædas hominū pe-
» corumq; abigit, qui uelut alter Alexander iura humano generi dare in ani-
» mum induxerat. Immortalē gloriam, ſummumq; nominis decus uobis dex-
» tra peperiſtis, qui clauſum piis Oriētem, ferro aperuiſtis. Sed admirādæ uir-
» tuti ueſtræ uberrima præmia, fructúmque longi æui Deum optimum maxi-
» mum, pro quo dimicaſtis, daturum confido, ut & uictoriā dedit, & ea ſuper- H
» ſtites uos perfrui uoluit, quò maiores animos ad reliquias belli, ſi quid fortè
» ſupereſt, perſequēdas gereretis. Sed erit ſemper locus de incredibili fortitu-
» dine ueſtra prædicandi, nec erit ulla ſolitudo tam muta, nulla regio tā incul-
» ta, nulla cōſeneſcente mundo tanta temporis longinquitas uetuſtáſue, quæ
» de uobis conticeſcat, uos non admiretur, uos rerum columen non fateatur.
» Nūc de iis quos fato functos ab oculis noſtris raptos immortalitas cōſecuta
» eſt, paulo plura dicenda ſunt, ut iuſtum eorum deſiderium, grata laudum cō-
» memoratione leniamus: eo etiam æquiore animo, quòd maxima pars de-
» coris uobis cum illis, ut inter commilitones, & gloriæ conatuſq; ſocios, cō- I
» munis erit. Hi enim uobiſcum religione adducti, primi omnium mortaliū
» ueræ uirtutis ſpeciem animo concepere, ac homines nati, maiora humanis
» conſiliis & auſi ſunt, & perfecerunt. Diuerſi diſiunctique inter ſe patria, ge-
» nere, lingua, moribus, inſtitutis, tāta pectoris, tamq; germana mentis cōſen-
» ſione cōſpirarunt, ac coaluerūt, ut unius urbis ciues omnes uiderētur, ut fra-
» tres inter ſe eſſent, ut Iberus, Rhodanus, Rhenus, Tamiſis, Tiberis, Danu-
» bius, Albis, unius eiuſdémque omnes ciuitatis, unius aluei amnes credi poſ-
» ſent: ac quos natura cardoq; cæli diremerat, ii cauſſa, uolūtate, militia, ſignis
» iungerentur, clariſſimis quidem Ducibus, ſed compluribus, nec uno penes K
» quem in cæteros ius imperiumq; ac arbitriū ſit: qui tamē ita diuinitus una-
» nimes facti ſunt, ut terrarū adhuc incolæ, uelut cęli cōſortio collegioq; per-
» fruantur. Horū Ducum uocatu, cōmilitones ueſtri, quos fato glorioſiſſimè
» functos ò milites oratione mortali, præconio omnium ſeculorū dignos ce-
» lebramus, non legibus humanis, non mortalium delectu, tāta alacritate no-
» mina dedere in CHRISTI militiam, tantaq; conſtantia bellarūt, pugna-
» runtq;, quanta nemo unquam pro patria, pro parentibus, liberis, pro ſeipſo
» dimicauit. Ducum imperiis ut numinis oraculique uoci dicto audientes,
fortiſſimi

A ſortiſſimi dum uitam inter nos agerent,ſanctiſſimi æternitate parta. Viuunt «
gloria,uiuent rerum perpetuitate,uiuent memoria ſempiterna, uiuent ſen- «
ſibus noſtris ſacri,uiuent meliore ſui parte. Non enim corpore uita conſtat, «
re mille quotidie caſibus obnoxia. Spiritu,animo,mente,quæ numine affla- «
tur,impletúrque,æuum degunt. Cadaueribus,quæ terræ matri debebantur, «
redditis,nulla mole grauáte leues expeditique, quò ſua eos uirtus numenq; «
ferebat,ſe cælo inſeruere,Sole lucidiores. Viuitis fœlices,ſuperumq; conſor- «
tes animæ. Emeritis uitæ ſtipendiis,præmia,honores,commoda ueteranorũ «
inuictiſſimorum percipitis. Sanguine ueſtro fuſi, fugati,cæſi, ſtrati ſunt ho- «
B ſtes templorum,ararum,numinis. In tuto nos collocaſtis. Quod longè ma- «
ximum difficillimumq; erat,nec niſi à uobis parique uobis uirtute fieri po- «
terat,Orientẽ uniuerſum uiciſtis,ſuperaſtis,fregiſtis: nobis cętera facilia pro- «
náque præſtitiſtis. Tantũ fremens frendensq;,ſed exanguis,edomandus no- «
bis hoſtis,arma longius ferenda,erigenda crucis trophæa. Hieroſolyma re- «
cipienda,exempla ueſtra nobis proponenda, ueſtigiis ueſtris inſiſtendum. «
Viciſtis, nobis uictoria ueſtra utendum. Quod maius patriæ decus, liberis «
patrimonium,parentibus gloria,uxoribus ſolatiũ relinqui poteſt,quàm ini- «
C mitabilis propè uirtutis memoria,ut uos cæleſtes nunc animæ, antè ſtrenui «
milites reliquiſtis? quos nos ueſtri modò ſocii commilitonéſque æquare «
forſitan poſſimus,poſteri magis admirabuntur, quàm aſſequi ſe poſſe con- «
fidant. Hæc de ſanctiſſimis militibus,qui heſterno prælio,cum ad cælũ euo- «
laturi eſſent,diuinam uirtutem inter nos præſtiterunt,delibaſſe ſatis ſit,cum «
pro dignitate celebrari ore nõ poſſint. Vos milites exempla ab his religio- «
nis fortitudiniſque petatis,horum uirtutem imitemini:poſteri ueſtram imi- «
tabuntur. Memoria horum omnibus horis, ſed præcipuè in pugna uobis «
ſancta ſit, oculis ueſtris obuerſetur, pectus ueſtrum afficiat. Ita in bello per- «
ficiendo fœlicitatem ſperate, ac numen ſecundum propitiúmque, ſi diui- «
D nitus ad ſacrum bellum uocati Ducibus à numine datis parueritis, & ſan- «
ctorum militum præclara facinora æmulabimini: quos ut maiori religio- «
ne in acie imitaremini, Deus optimus maximus cælo impertiuit, memo- «
ria eorum uobis ut ſummo munere relicta, quorum imaginem ſempiter- «
nam in imas pectoris ueſtri aras demitteretis. «

Hæc Anicienſis. Ita milites erecti,pleníque ſpe diuina ſimul & humana, caſtra mouent. Sitientia Aſiæ loca, deſertáque fuga cultorum, & incendio Solymani, excepere. Segetes non tam facilè corrumpi potuere, ut incendi uici. hę maturę meſſibus militum ſpem primùm ſuſtentabant,deinde aluere.
E Sitis magnam iumentorum uim abſumpſit: nec minor pars cæteræ multitudinis quàm militum erat, eóque grauiora maioráque impedimenta, & itinera minora. Tandem ad lætiora peruentum loca, & ulteriora petita. Ad Antiochiam Piſidiæ ſtatiua habuere: qua recepta, Iconium Lycaonię urbem perrectum. Admiſſi benignè ab oppidanis, audiuere non contemnendam Turcarum manum ad urbem propinquam Heracleam ſtare,ut eam tutarẽtur: ſed hi potius ibi ſedebant expectantes ſi noſtri uel inteſtina diſſenſione, uel ignoratione locorum,erroréque,uel alia occaſione,quam bellorum caſus ancipites, longúmque iter, & tempus fortunáque afferunt, opportuni

A Turcis obtineri. Labore itineris feſſi, cibóque graues, ſine metu temere corpora ſomno ſternunt. Turcæ etiã huius rei neſcii, quòd oppidanos cum Latinis ſentire compererant, deplorata ſpe retinendi oppidi, ut ſaltem ſaluti ſuæ proſpicerent, ſilentio noctis tacitóque ſigno cõglobati mœnibus egrediuntur. Offendunt corpora hominum paſſim iacentium, non ambigua fide hoſtes eos eſſe. Cædes nullo negocio uelut muti pecoris facta. Ad unum omnes interempti. Prima luce Belga relicta ab hoſte mœnia cum lætus uideret, atroci ſpecie perculſus eſt Tarentinorum cæſorum, ſpoliatorúmque. Continuò accenſus ira miles, uociferanſq; fortiſſimos commilitones à Bal-
B duino proditos hoſtibus, quòd ingreſſu eos urbis arcuiſſet, malum illi minitabatur: nec furor militaris prius ſedari potuit, quàm fide facta Balduinum à Tarſenſibus iureiurando adactum ante Ducum aduentum nullam præterea manum in urbẽ ſe introducturum: nec flebilius ulli quàm ſibi miſerũ optimorum uirorum exitium. Iam Apulus uicis caſtelliſque quamplurimis partim ui, partim uoluntate receptis, Manuſtram urbem ualidiſſimam ditiſſimámque imperata facere abnuentem expugnarat, militémque ſuum locupletarat, cum rurſus Balduinus affuit, partem iſtius etiam prædæ poſcens, ut bello expeditionéque communi. Noua ira priſtinæ addita indignationi, ui-
C rum impigrum ingentíſque ſpiritus acrius incendit. Repentinum impetum in caſtra Belgarum nondum permunita facit, cædémque edit. Cum ad arma conclamatum eſſet, uiribus inferior coactus eſt recipere ſe in urbem. Anguſtiæ pontis, quo urbs flumine alluente aditur, eius extremum agmen interclusere. Comprehenſi permulti. Nox imminens diremit certamen. Interea ira miteſcente, cogitatio fraterni nominis commilitiíque animos ſubiit, reconciliauítque. Comprehẽſi redditi, ac dextræ interiunctæ. Balduinum priuatus dolor occupauit. mortua in ſtatiuis Lycaoniæ ſe abſente uxor, & frater Dux inter uenãdum cum militem ex urſi immanis corporis complexu
D eripere contendit, feram in ſe unum uerterat, nec niſi grauiter uulneratus eam ferro interemerat, & per aliquot deinceps menſes non niſi lectica iter fecit. Interea uirium acceſſio ſpem maiorẽ Latinis adiecit. Vimerius ex Comitatu Bononienſi piraticam fecerat, ex eáque opes ſummas nactus fuerat. Tunc animo quæſtúque illo depoſito, cum Hollandorum Friſiorúmque iuuentute mari in Ciliciam delatus, ſacram militiam pœnitentia prioris uitæ profeſſus eſt: ſimul Aſiaticorum procerum nonnulli ſe noſtris coniunxere. Erat apud Bononienſes fratres Armenius nomine Pãcratius, quem Alexis Auguſtus in cuſtodia perdiu habuerat. Is elapſus è Græcorum manu, Lati-
E nos ſecutus, magno eis uſui fuit, peritus illarum rerum, regionúmque. Hoc impulſore adiutoréque Armenia minor in fidem Balduini uenit, ac noſtrorum nomen res etiam trans Euphratem mouit. Edeſſani (ea eſt ſacra Syriæ urbs) iam inde ab Apoſtolorum temporibus Chriſtiani, nũquam à religione defecerant, inter tot caſus ruináſque finitimorum imperterriti. Græcus Auguſtus eis ante Solymani Belchephoníſque uim Prætorẽ dederat. Is circumacto tempore Præturæ ſuæ, cum ui Turcarum omnibus iam circà hoſtilibus ſucceſſor nemo ueniret, retineretúrque ab Edeſſanis, remanſit, eiúſque nutu omnia gerebantur. Longa die ingentem uim auri à ciuibus coẽgerat,

aſpergebaturq́ ſuſpicione,ut quiſq; aliquid ei imperâti abnueret, morámue F neceteret,in eius agros Turcas clandeſtiuo fœdere exeire,ut Edeſſani iã uectigal pẽdere Satrapis Sultaniſq; cogerentur. Aduentu Balduini ſpes affulſit libertatis. Miſſis oratoribus eum acceríunt ad rem Edeſſanam capeſſendã. Balduinus uelut diuinitus miſſus exceptus eſt,nec Græco Prætori lætus fuit honos illi habitus,ciuiũmque alacritas. Secundas partes illi nõ negabat ut Magiſter militum apud ſe degeret,ſtipendiáque acciperet. Belga id fœdũ ſibi ducebat:& ciues primùm coẽgerũt Græcum ut Balduinum adoptaret, filiumq; nuncuparet. Edeſſanorum exemplo moti Samoſatenſes,nobilis ad Euphratẽ Syriæ ciuitas,cũ Satrapæ Turcæ nomine Balducei tyrannide premerẽtur,occultam mittunt ad Belgam legationem,ut ſui miſericordia eum caperet,& quam ab extremo terrarũ orbe profectus opẽ Edeſſanis tuliſſet, ea ſe nõ indigniſſimos,cum Chriſtiani ſint,exiſtimaret. Duxit illuc Balduinus. Recipere continuò urbẽ,Turcis tutãtibus,nõ potuit: reliquit qui obſiderẽt. Edeſſam reuerſus inuenit ciues in ſenem Prætorem Græcum armatos,ulturosq́; iniurias quas ab illo accepiſſe ſe dicebant. Nec facta minis mitiora extitere. Fidem Belgarum omniũmque mortalium implorãtem occiderunt. Tunc Balducei pertinacia uicta,Samoſataq; recepta,Belgæq; in arcis præſidio collocati,cum tyrannide cederet Balduceus incolumitatẽ ſibi uxorique ac liberis paciſcẽs,& decem Byzantiorum millia ſibi numerari cauẽs, ut priuatam quidem,ſed non inopem agere uitam poſſet. Imperium Belgæ propagatum. Cappadocũ etiam quædam urbes,in quibus Cæſarea, Balduinum admiſere,eiúſque fidei ſe credidere. Ea expeditio animos fecit oppidis Chriſtianis,ut præſidia Turcarũ partim expellerẽt,partim interficerẽt:mõtiumq; anguſtias noſtris aperuit,quã ducendum erat,uniuerſo exercitu iam ulteriora ſpectãte. Edeſſanum Comitatum Samoſatenſemq; Balduinus ſibi habere retineréque iuſſus. Pãcratio ſua Armenia reddita,ut ea ipſeq; in fide ſacri ſepulcri forent:& Latinorũ aliquot millia in præſidiis paſſim collocata,ne incolæ mutare temere fidem,& infeſtum iter noſtris in Syriam Meſopotamiámue contendentibus facere poſſent. Antiquiſſimum omniũ fuit, ut Ciliciæ anguſtiæ,portæq; ac fauces Amani mõtis in manu eſſent Latinorũ. Cilicia Tancredus donatur. Nec paucæ præterea ciuitates earum regionum quas peragrauerãt noſtri,illuſtribus incolis indigeniſue parere iuſſæ,quorũ fidem ſanctam,uirtutemq; præſtantem cognouerant. Ita compoſitis eius regionis rebus,maior in dies ulteriora tentãdi Duces cupido inceſſit,quòd id iam inde ex quo ex Europa mouerant,ſibi propoſuerãt:& addebat animos Balduini decus,tanto terrarum tractu Belgarum uirtute fœlicitatéque trans K Taurum tam procul peragrato. Is mons iam inde ab initio noſtris miraculo extitit. Velut minax perrumpensq; totã Aſiam percurrit,ſyderibus iuga inſerens,terrarũ uindex,ne mare tot tamq; uaſtis finibus interioribus exterioribusq; eas penetrans,uniuerſas abſumat. in illud promontoriorum mucronibus penitus emiſſis pugnat mirabili pari,ac æterno rerũ naturæ certamine:& ne quid tantùm pelago acceptum ferri poſſit,flumina ipſe nobiliſſima ex ſe fundit,gentes iungit,dirimitq;:complures uelut terrarum orbes facit, portarum anguſtiis repaguliſq; diſcluſos. Arma bellaq; longinqua ſublimis arduúſque

A arduúſque arcet,niſi hominum audacia terreri formidine nulla, monſtriſue poſſet. Fatalibus libris prædicta fuerat Romanis clades Tauri montis aquarúmque diuortia tráſgreſſis,quæ tunc Británici oceani accolæ Bononiéſes tranſmiſere,quandò & Turcæ contrà traiecerant,Saracenique, & antè alii permulti Reges Imperatoréſque,non mortalibus modò, ſed numinis pronidentiæ,quæ ea clauſtra obiecerat,nim inferentes. Balduinus,qui modò ulteriora illa ſubmotáque tentarat,peruia fecerat quæ inacceſſa ueſtigiis humanis intactáque uideri potuiſſent. Præcipitia,cōfragoſaq; loca,cautes horrendæ, ac immani mole aſſurgentia ſaxa, arrecti ſcopuli, & cælo ſe cacu-
B mina æquantia,continuò ſubſidentes in depreſſiſſimam altitudinem ualles, arctiſſima inter anfractus uia,& minimè cleméter decliuis iugis impendentibus ſubiecta,eadem hinc læni excelſiſſimáque rupe ac prærupta,illinc profundo hiatu,nullis circà adminiculis,audaciſſimo etiam cuique animum debilitauit. Conſpectus primùm pauorem ſilentiúmque torpens iniecit:admiratio deinde,ac commiſeratio ſui ,apertáque querimonia ſubiit, quòd nulla neceſſaria re adducti, arma illuc uſque tuliſſent, ubi uictoria incruéta hoſtis potiri queat,quem loca ipſa,quanuis nullis inſeſſa præſidiis, per ſe inexu-
C perabilia,tueātur. Si numini cordi futurum fuiſſet bellum ab Europa in ulteriorem Aſiam motum,non fuiſſe ab orbis terrarū architecto noſtris obiicienda naturæ clauſtra. Quæ in conſiliis ineundis per imperitum animorum impetum contemnantur,ea ubi ad res ipſas uerùmque peruentum ſit, tunc demnm,ſed id ſerò,ſua mole perpenſa,mētes mortalium eo magis cōſternare,quo minus proſpecta,minúſque in conſilium adhibita fuerint. Hoſtes,ut homines,armatóſque, ab hominibus armatiſque uinci poſſe: altiſſima iuga,ſuperatis terris uerticem ſideribus inferentia,quibus mortalium telis domari?quibus manibus ſede ſua euolui? Ad imos manes hiatus mōtium depreſſi, quibus coniectis molibus expleri queant? Vim naturæ fieri: non
D iam pro numine,ſed aduerſus orbis terrarum conditorem pugnari. quæ ille inacceſſa crearit,per ea ſe iter facere,impiè,ſed & fruſtra conari, ac neceſſitatem ineluctabilem uincere. Ita gradum nemo promouebat, in ueſtigio conſiſtebant,immoti animo,corporéque defixi,tantùm ora oculóſque circunferentes,ac inter ſe intuentes , miſerantéſque, tanquam nunquam ſuos domúmque,ac ne hoſtem quidem,nt ferro potius caderent,uiſuri. Hoc uulgus militum. Duces ipſi increpitabant,qui falſa cogitatioue,uanáque ſpecie ſibi ipſi horréda facerét ac inuia,quæ Græci(ut Perſæ,aliæq; alioqui nobiles fama imperióque gentes ſileantur)dum rerum potirentur,occupaſſent, te-
E nuiſſent,frenaſſent:quæ Saraceni magna manu tranſcendiſſent:quæ Turcæ quōdam uictores,nunc trepidè fugientes, ſine periculo, quia non admirarentur,emēſi eſſent. Hæc cum reliquo terrarum orbe, rerum temporúmque initio affabrè ſcitéque à ſummo artifice facta,non uana opera, & nulla ratione,ſed ut fores eſſent cardóque quà ultro citróque commearent, nullo alio quàm conditoris operiſque miraculo. Irent audacter, poſito uano & non neceſſario metu, quà itinerum duces à Pancratio aliiſque ſociis amiciſque Aſiæ proceribus miſſi præcederent:mox ſuum irriſuros pauorem.

Ita leuis armaturæ milites, cum etiam ducibus itinerum præcedentibus,

animóſq́ue addentibus,tela tradidiſſent,iter ingreſſi,audaciam cæteris fece- F
re,ut ſine tumultu etiam grauis armatura traduceretnr. Impedimẽtorum nõ magna iactura facta.qnædam iumenta cum ſarcinis exorta inſana trepidatione in profundum,præcipitata. Homines,ſigna,arma,tela incolumia tandem in aperta æquáque loca emerſere,priſtinaque alacritas omnis reſtituta, eo magis,quòd Balduinns imperio Edeſſæ parto firmatoq́;,Sororgiam urbem ualidam nobilémque,ipſam piam,ſed Balæ Turcę tyranni præſidio inſeſſam,receperat,unde Antiochiam uſque Syriæ duci tutò exercitus poſſet, quòd ea urbs media inter Eufratem Antiochiamq́; rebus gerendis idonea collocata eſt. Bala,ne amiſſa Sororgia,reliquis oppidis, quæ pauca obtine- G
bat,exueretur,pacẽ exorauit,amicitiamq́; ac ſocietatem cum noſtris iunxit, id tempori neceſſitatique præſtans. Authoribus omnibus Ducibus Balduinus Edeſſæ cum ſuis copiis ſe continuit,ut in ſpeculis eſſet ne qnid ea parte moliri Turcæ poſſent in Latinos. Tancredus ex Cilicia,qua donatus fuerat, reuocatus,ut relicto quod ſatis uideretur,diuiſoq́; in arces opportunas præſidio, ipſe ad magnum exercitum reuerteretur. Simul decretum,ne quis iniuſſus diſcederet: omnéſque iureiurando adacti, ſe nõ niſi ſacro bello confecto domũ reſpecturos,opem cõmilitonibus in acie,in periculis, in laboribus laturos,ſingulos & inter ſe,& uniuerſis,& ſingulis uniuerſos affuturos, H
Ducum imperio obtẽperaturos. Ita uno agmine ad urbẽ nomine Mareſiam peruentum:quam qni Turcarum obtinebanr præſidio,diffiſi ſibi,mœnibúſque,ac ciuium animis,nocturna fuga ad primam Latinorum aduentantium famam ſibi conſuluere. Mareſienſes urbem ſeq́; noſtris dediderunt: conſilioq́; habito placuit Flandrum Comitem cum mille loricatis equitibus præcedere ad tentandam proximam urbem Artaſiam,quindecim ab Antiochia millibus diſtantem. Eo munere impigrè fœliciterque functus eſt Robertus. Cũ eius ſigna fulgentia oppidani conſpexiſſenr,armis correptis Turcas urbis præſides interemere,eorumq́; capita ad Flandros detulere, ac portas pa- I
tefecere. Hanc ſuorum cædem Turcę ut ulciſcerentur,ſimul ut urbem antequam uniuerſus exercitus adeſſet,recuperarent,ad decem millia eorum qni undique Antiochiam conuenerant,ſigna mouẽt:cúmque Mareſiæ appropinquarent,idoneo loco latitantes in inſidiis, præmiſerunt excurſores, qui certamine iniecto Flandrum ex urbe elicerent,ſtudióque dimicandi lõgius abductos,ſimulatione fugæ ad deſtinatum conſilio locum pertraherẽt. Flandri ad primum conſpectum hoſtium urbe egreſſi, cum præcurſoribus egregiè manum conſeruere, tergaq́; ſimnlato metu cedentium inſecuti, præcipitarunt in inſidias:ſic quoque redintegrarũt pugnam,ex neceſſitate animis K
ſumptis,quòd fore credebant,ut Mareſienſes noſtros niſi uictores nõ reciperent:nec alius ſperabatur receptus. Sed illi quòd in præſidium Tnrcarum ſæuiſſent,nullam niſi uictoribus noſtris ſpem relictam ſibi cernebant:armatique ex urbe profecti,primò metu Flandrum perculere,ne cædis defectionisq́; à Turcis crimen ſanguine Latinorum luere uellent,ac ſe priſtino Imperio reddere:ſimul hoſtis intercludere noſtros ab urbe conabatnr, aláſque circundabat,cum ſublato clamore cum impetu oppidani uim faciunt, Turcáſque in Flandrum undique uerſos à tergo adoriuntur. Tunc uerò omiſſo
hoſte,

A hoſte,Turcę ſe recipere addēſato agmine, qui circunfuſi Latinis fuerāt,cœpere.Militem inſequi ardentem Comes ſigno receptui dato reduxit,ſolicitus ne nouæ copiæ ab Antiochia prælium redintegrarent.ſimul leuis armatura hoſtium grauem armis Flandrum eluſura facilè erat.Nec uana ſuſpicio Comitis fuit. Turcarum noua manus Artaſiam conuênit:Flandrumq́;,eruptionem cum tentaſſet, intra mœnia compulſum oppugnabāt.qua re Ducibus nunciata,ne fortiſſimus uir in periculo diu uerſaretur,iter accelerārūt. Ante eorum aduentum diſcedunt hoſtes, pontemq́; Orōti fluuio ſuperimpoſitum,æquo ferè ab Artaſia Antiochiaq́; ſpatio diſtantem, præſidio uali-
B do firmant:ac ad capita eius munitiones ducunt,ulteriorémque ripam locis opportunis inſidunt,necubi uado reperto noſtri tranſire poſſent.Præmiſſus Robertus Normaniæ Dux pontem occupare, deturbaréque Barbaros conatus,nube ſagittarum ab hoſte coniecta obruebatur,nec facilè ſigna explicare poterat,quòd in arcto res gerebatur,locusq́; & genus pugnæ pro hoſte erant.Omiſſo igitur uano cœpto,fluuium tentat,ſi trāſmittere ulla parte queat.Hoſtis ex ripa ſuperioreq́; loco Normanos flumine impeditos,ſubiectóſque telis,acriter impigréque premit.Dum uirtus Normanica pertinaciáque non cedit,trahitúrque certamen, uniuerſus Latinorum exercitus in
C conſpectum uenit.Ea res effecit ut Turcæ cederent,Normanus pontem occuparet.Ita ad duodecimum Calendas Nouembres peruentū Antiochiam. Ea urbs Syriæ caput eſt.Septem millia equitum, uiginti millia peditū Turcicæ iuuentutis eò conuenerant,illam per ſe propè inuictam,uirtute defenſuri.Commeatum,arma,tela intulerant:omnibus rebus urbem,ſeq́; munierant,firmarantq́;,ut erumpere per occaſiones, infeſtáque circà omnia hoſti facere,ac ſi caſus ita ferret,obſidionem quanuis longi tēporis ſuſtinere poſſent.Vrbs ipſa & natura loci,ſituq́;,& opere,muris,propugnaculis,arcéque inexpugnabilis,tutáque.Ante eam ab oriente in occidētem porrigitur ual-
D lis agri opimi uberiſque,quadraginta millium paſſuum longitudine, latitudine inæquali:ubi arctiſſimè coit, quatuor:ubi laxiſſimè ſe in ſinum pandit, ſex millium,fontibus ac riuis irrigui ſoli,amœnique,ac humano propè cultu fœlicioris.Lacum piſcoſum intra duodecimum ab urbe lapidem efficiunt fontes,riuúſque ex Oronte influens.Montes qui cum ualle utrinque decurrunt excelſi,perennes perſpicuáſque ac potu ſuaues edunt aquas:latera eorum leniter decliuia,& cultura læta,& domiciliis frequentia.fluuius Orontes per mediam uallem fertur, Antiochiámque alluit:iſque ab ea ad Seleuciam recepto quem emiſerat riuo,in mare ſe fundit, decē millibus paſſuum
E ab Antiochia,haud procul à Caſſio miræ altitudinis monte. Igitur & mediterraneis & maritimis commodis uſibúſque Antiochia maxima Orientis urbium,initium ſumit à monte meridiem ſpectante:ita ut ab eo ſummo per decliue latus ad planitiem circunducti muri ad Orontē pertineant:qui fluuius ſe inſinuans ab occidēte,mœnibus & eius regionis monti tam appropinquat, ut ponte ſtatim tranſeatur:à tergo claudit mons tantæ amplitudinis,ut duobus iugis ſe attollens,ſpeciem duorum montium uiſentibus præbeat. Fontes ibi ſalubres etiam uberéſque oriuntur. ad hoc eſt magnificus aquæductus, quo fons Daphne in urbem perducitur à tertio lapide. Vrbs

A omitteretur. Benignè auditi, ac cum muneribus dimiſſi, nihil fallentes. Satis ſentiebant Duces, non charitate noſtri ea illos dicere, ſed ex uſu præſenti rerum ſuarum, ac futuri cogitatione. Cæterùm ne fortunæ uelut diuinitus oblatæ munus repudiaretur, miſſi cum redeuntibus domum Aegyptiis legati Latini ad ſocietatem belli armorumq; in Turcas confirmandam. Interea quod inſtabat, peragendum erat. Antiochia quibus partibus in planitiẽ uergit, quinque nobiles portas habet. una orientem ſpectat, altera occidentem. hæ inter ſe uniuerſa urbis longitudine (ea duûm millium & quingentorum paſſuum eſt) diſtant. In ſeptentrionem tres uerſæ. harum una ponti iungitur, B quo palus ex fontibus riuuliſque ſtagnantibus effecta, & mœnibus continens tranſmittitur, altera mille paſſibus procul ab Oronte, tertia ponti eiuſdem fluuii commiſſa. Hæ pari inter ſe ſpatio diſtant. Portam Orontis, & eam quæ occidenti obiicitur, inobſeſſam reliquere Duces, quòd ille amnis ita alluit mœnia, ut niſi eo tranſito, ab altera ferri ad alteram ſigna non poſſint. ad eam quæ orientem ſpectat, propius metatus eſt Bohemundus cum Italis. exin Normanus, mox Flandrus, continentia huic caſtra poſuere. Magnus, ac Bleſenſis, hi omnia obtinebant ad portam uſque paludis, ad quam legatus Toloſaſque ſedebãt. Dux uerò Gotthofredus cum Euſtathio fratre C mediam inter paludem Orontemq; portam obſidebat, militantibus Ducis ductu auſpiciiſque Lotaringis, Friſiis, Sueuis, Saxonibus, Frãconibus, Bauaris. Omnes hi Duces ita recẽderãt, ut munitionibus commiſſis una omnino caſtra, ſed triquetra forma uiderẽtur. Reſtabat ut Orontes frenaretur, ut noſtris tranſitus liber daretur. Igitur contractas ex lacu flumineque naues mille paſſibus à ponte urbis ualidis inter ſe uinculis iungunt, retinaculiſque ſiſtunt, ne ſecundo flumine laberentur. eaſdem pontis in modum ſternunt, & terra operiunt, adæquántque, ut uelut per continentem non homines modò ſed & iumenta ſine pauore ire agiq; poſſent. Ac ad utranque ripam tur- D res ex materia excitant. Nec Turca ſegne ocium terebat. Iuuentute armata hunc naualem pontem noſtrorũ tentabat, ſi ui ſoluere, igníue corrumpere, aut propugnatoribus nudare, occuparéque poſſet. Ingens cœptum, pertinax conatus, anceps dimicatio. ſub noctem re infecta ſe recepit hoſtis. Et ne ſæpius erumperet, Latini coactis fabris tignariis, quorum magna uis in caſtris erat, turrim ligneam ſatis procul excitant, ad portámque hoſtium promouent, ut circa eam munitiones facerent, ac tanquam caſtello obiecto intra mœnia hoſtem continerent. Hic quoque ingẽs certamen ortum, acriúſque quàm ad pontem naualem res geſta, quòd noſtri ſpem uictoriæ ea in re E ponebãt, ſi hoſtem obſidione iuſta premerent: & Turca pro ſalute ſua pugnabat: & propinquitas urbis recẽtem ſemper militem præbebat, qui feſſo integer ſuccederet. Ac ex muris tela coniiciebantur. Ferro inuicti noſtri, igne armatæ propè toti urbi ceſſere. Combuſta turris. Nihil intẽtatum reliquere noſtri, hoſteſq;. Tormenta Latini aduerſus exitum hoſtium collocarunt. Cõtrà & hoſtes turres portarum, & quicquid noſtros terrere, aut noſtri tentare poſſent, miſſilibus tormentiſque inſtruunt. Non die, non nocte quies dabatur, capiebatúrue: nec Latinis cuniculi procedebant, alibi paluſtri limo, alibi ſilice indomito occurrente, alibi Barbaris tranſuerſos cuniculos

agentibus. Et pons naualis noſtros quidem tranſmittebat,ſed permultos in- F
tercipiebat hoſtis, quòd paucæ infrequentéſque cohortes turmæ'ue tranſi-
bant,nec magna manus committere ſe temere procul à munitionibus tutū
exiſtimabat,ne caſtra nudarentur,Orontéſque inrercedēs diſtineret.In Ca-
lendas Februarias res extracta erat,inopiáque noſtri iam tentabantur.ad hoc
aquæ tam ingentes ea hyeme fuere,ut in ſicco quieſcendi locus non inueni-
retur:cúmque tandem fame miſeriáque multi perirent, locus ſepulturæ ua-
cans nullus extabat:aſſuetudinéque efferati,iuſta funeribus non ſoluebant:
nec extremum malorum mors,ac ne malum quidem uiris fortibus habeba-
tur:fame occidere,miſerum indignúmque cenſebāt,quam uinci rerum na- G
tura prohiberet, cū cætera uirtus aut domare aut ferre queat. Vix duo mil-
lia equorum bellatorum ſupererant,cæteri aut inopia pabuli,aut militari fa-
me nulli rei parcente abſumpti.Sunt etiam inuenti qui corporibus hoſtium
uitam tolerarēt.Quidam nobilium cum ex caſtris clàm ſe ſurripuiſſent, ex
fuga à Tancredo retracti:in quibus Gulielmus cognomento Carpentarius,
& Petrus author ſacri belli:hiq; ob nobilitatem Hugoni Magno redditi,ut
de eis ipſe ſtatueret. Verbis grauiſſimis probriſq;, ut deſertores ſignorum,
fratrum commilitonumq; proditores,ſacræ cauſſæ præuaricatores euerſo-
réſque increpiti,& nouo iureiurando adacti. Ac ne procerum animus laba- H
re poſſet, eos Bononienſis confirmandos ſuſcepit:coactóque concilio eſt
» hortatus,ut nobilitatem à parentibus uirtute rebúſque geſtis parram, ſibiq;
» relictam,eiſdem artibus tuerentur,quibus illi quæſiuiſſent. Ad Antiochiam
» Syriæ res geri,ſed uelut in clariſſima omnium mortaliū poſteritatiſque lu-
» ce,nihil ibi geſtum ignorari poſſe : ſuam quemq; mercedem ignauiæ, forti-
» tudinis,ſanctitatiſque laturum, decus ignominiámue liberis relicturū.mil-
» lies mori præſtare clariſſimis uiris, quàm à priſtina ſua maiorúmque gloria
» degenerare.tolerantia firmitudinéque animi & conſilio omnia edomari. ſi
» Duces ſe inuictos tempore præbeant,inuictum etiam militem futurum, nec I
» tanto reliquo exercitui quicquam defuturum. Nec oratio magis quàm
authoritas exiſtimatióque Ducis mouit. Bohemundus, cui magis popu-
lare ingenium,uocatos ad concionem milites, qui iam in circulis de receſ-
» ſu inter ſe agebant, alia ratione pectora uerſauit, Se quoque hominem, &
» neceſſitati naturæ obnoxium,fame tentari:ſed dum radices herbarum, ſtir-
» péſque ſupereſſent,Turcarum perſeuerantię non ceſſurum.Obſeſſoribúſne
» quàm obſeſſis duriora eadem uideri?penuriam rerum grauiorem ibi credi,
» quàm domi cuique ſuæ ? Quoties in Europa in bellis domeſticis aſperiora
» tolerata,ut ſuum quiſque finitimum hoſtem uinceret?Eadem non feremus, K
» quia in Aſia bellamus?& quæ perpetiēda,ſi caſus ferret, bellum capeſſentes
» nobis proponebamus,his neque firmitudinem animi,neque remediū adhi-
» bebimus?Omnia circà hoſtilia ſunt.Quam uirtutem in aperiēda,ſi neq; ho-
» minum neque cæli nos puderet,fugæ uia præſtare per medios hoſtes coge-
» remur,eam in expugnandis propinquis oppidis,req; inde frumentaria pro-
» ſpicienda adhibeamus.Si quis uir eſt,prima luce me ſequatur.En ego ille in
» menſis Siculis,epuliſq; Tarētinis ac mollitie educatus,non prius quàm uo-
» bis ſatiatis cibum capiam.Si uel me mei fiducia, uel uos ego fallam, pergite
do-

A domum ad longinquam ſalutem,qua propinqua præſentique indigere uos " conquerimini. Poſtridie ad eius caſtra uniuerſus propè exercitus affuit.omnes collaudati. Tunc ne caſtra præſidiis nudarentur, delegit decem millia peditum,duo equitum,qui reliqui erant:iterũ intendit ad nobile oppidum Arethuſam,unde præſidium Turcarum ualidum erumpens,commeatus in caſtra ferri prohibebat:lociſque incultis, ruinàque ædificiorum latebroſis, quatuor millia peditum in inſidiis locauit:cæteras copias in hoſtes præmiſſis equitibus duxit, haud dubius futurum id quod uſu uenit. Hoſtes qui ſuperioribus diebus multas cum frumẽtatoribus noſtrorum manus fugaſſent, B gnaríque eorum extremæ inopiæ, rati non prælii conſerendi conſilio, ſed commeatus petendi neceſſitate adductos,caſtris egreſſos,ad primum pulueris conſpectum patefactis portis,in equitatum ruunt omnes equites. Eques Latinus initium pugnæ ſuſtinuit per ſe:cum ferre ultrà non poſſet multitudinem hoſtium, ſuperuenit peditatus,parique Marte dimicabatur. Procedente pugna noſtri conſultò ceſſere,ut in inſidias Turca præcipitaret, qui noſtros fame confectos tolerando diutino prælio impares fugere credebat. dum inſtat, opportunus dolo fuit. Senſim primùm noſtri cedebant,deinde cum tectus equitatu pedes longius ſe recepiſſet,equites quoque uerſis cõcitatisq; equis ſe proripiunt quò iuſſi à Tarentino erant. C Vbi inſecuti Barbari prætergreſſi improuidè ſunt inſidias,tunc ex latebris qui ſe abdiderãt, cum clamore exurgunt, tergáque hoſtium cædunt: & qui formidinem ſimulabant,ſigna obuertunt.ita à tergo frontéque cæſi hoſtes.pauci effugêre.ingẽs numerus equorum captus,noſtriſq; diuiſus. quæ res uires ſpémque Latinorum reſtituit. tutiórque fuit frumentatio noſtris per aliquot dies, quòd ex propinquis locis inopiam ſuſtentabãt.Sed tot millibus Latinorum ulteriorum regionum ſubſidiis opus erat,priſtináque fames redintegrabatur, ac in dies magis ingraueſcebat. longinquiores conatus audendi, capeſſendique D erant.Ne magnæ partis militum diſceſſu, reliqui ab aſſiduo, nihilq; tuti reliquum faciente hoſte circumuenirentur,caſtra minora fieri placuit,egregiéque foſſis,aggeribus,uallo,turribus muniri,tormentíſque inſtrui,in mediíſque his contractioribúſque caſtris uelut arcem caſtellum extrui,illíque munitiones alteras circundari.Perfecto opere Bohemundus aſſumpto Flandro cum duplici quàm modò manu, quàm longiſſimè potuit in fines hoſtium eſt profectus.Omnes in agris,ut nullo à noſtris metu, qui fame miſeriíſque enecti credebantur, degebant. Ingentem igitur uim prædæ auertebat, cum Barbarorum manus ingens undiq; coacta noſtrorum agmen abigendis pe-E coribus ferendisq; oneribus impeditum adorta,primùm tumultum iniecit, deinde cum Latini reliquis abiectis arma tantùm telaq; ac animos expediſſent,impreſſionemq; facerent,terga dedit.longè plurimi cameli ſunt intercepti: quæ præda lætior commodiórque uiſa ad leuandum onere militem. Reditus Tarentini Flandríque mira lætitia eorum qui remanſerant in caſtris,exceptus eſt,quòd cum præda commeatúque ueniebant:& eorum diſceſſu caſtra tentata fuerant ea parte,quæ Anicienſi euenerat, ægréque à ſagittarum telorúmque coniectu & conniſu Barbarorum defenſa fuerant. Tunc minus ferox eſſe cœpit hoſtis,refectúſque in aliquot dies miles. Exin

obſidionis lentæ tædium militis animos,& renaſcens ſemper inopia omniũ F
rerum rurſus afficiebat,cum allatũ eſt, ex Halapiana Satrapia,Damaſcenaq;
Tetrarchia aduentare auxilio Antiochẽſibus duodetriginta millia armato-
rum. Antequam hæ copiæ propius accederent,ne à duobus ſimul hoſtibus
interiore ac exteriore caſtra premerentur,conſtitutum, ut omnis equitatus
prima uigilia per põtem naualẽ è caſtris educeretur ad id campi quod inter
Orontem & Lacum in anguſtum coit. Hoſtes ponte ſuperiore tranſierant.
Mane cum ſuperueniente hoſte pugnatum eſt.locus,uirtus,numen uictoriã
Latinis dedit:& quia in arcto dimicabatur,ubi non magna hoſtium pars ca-
peſſere pugnam poſſet,circitèr duo tantùm eorum millia cecidere: reliquis G
ſpatinm loci tẽporisq; ad ſalutem datum. plus etiam equorum captũ, quàm
hominum occiſum. aliquid etiam commeatus inuentum, quòd Turcarum
conſuetudo fert, ut ſine folliculis farina plenis in expeditionem non eant.
Cæſorum capita Latini partim tormentis in urbẽ miſere,partim in conſpe-
ctu pro muris haſtilibus præfixere. Conuenerat inter Caſſianũ exercitumq;
auxilio accurrentẽ,ut ille ex urbe erumperet,hi exteriores munitiones no-
ſtrorum adorirentur. Ancipiti certamine,& prima luce Caſſianus interiori
parte caſtra oppugnabat,ſperans iamiam affuturos ſocios Satrapas. Reditus
uictoris,nouusq; lætitiæ index ſublatus clamor,illum mœroris luctusq; ple- H
num in urbẽ compulit. Læta triſtibus,ut res humanæ ſunt,miſcebãtur. Sue-
no,Dani Regis filius,cum mille quingentis equitibus cruce inſignitis trã-
miſſo ad Conſtantinopolin Boſporo, iter Antiochiam ad reliquos Latinos
faciebat. Inſidiis Turcarũ ad unũ omnes cum Regio iuuene cæſi. Nec mari
ſegniter res geſtæ. Veneti circitèr ducẽtas omnis generis naues,quanta claſ-
ſe ad eam diem nunquam nauigarant, inſtruxerant, ornarantq;, præfectis
Henrico Contareno ciuitatis Epiſcopo, & Michaële Vitale Ducis filio. In
Dalmatia remigium expleuere. Ex Ionio mari in Aegæum curſum tenuere.
Iam & Piſani Rhodum occuparant, & Genuenſes ut Antiochiæ obſeſ- I
ſoribus ex propinquo ferrent opem, proximam maritimam oram ad oſtia
Orontis claſſe ſociis naualibus militéque egregiè inſtructa ornatáque obti-
nebant. Veneti deſcenſione in Ioniæ oram facta Smyrnam cepere, ac Lycii
& Pamphylii Ciliciíque maris littus legebant. Igitur Itali maris poſſeſſio-
nem nacti. Simul ut terreſtris exercitus aliqua re iuuaretur à claſſe Italica,
Tarentinus Toloſasq; cum quinque millibus peditum profecti,à Genuen-
ſibus commeatus,nouóſque fabros materiarios, ac ferramenta ad opus fa-
ciendum,cum arctiore premere obſidione,clauderéque Caſſianum in ani-
mo haberent,accepere. Cum ingenti ſarcinarum numero redibant. Agmen K
ducebat Toloſas,claudebat Tarentinus. Ex arce urbis editiſſima id conſpi-
catus hoſtis, cum robore præſidii in noſtros impetum facit. porta à caſtris
maximè auerſa Toloſas proximum montem cepit. iumenta cum ſarcinis,
híſque qui ea agebant, fuga diſſipantur. Bohemundus milites ſuos omnes
incolumes in tumulum ſubduxit, ſeq; Raimundo coniunxit. Bononienſis
audito tumultu ſuos è caſtris raptim circunduxit: omneſq; in armis eſſe à
Ducibus iuſſi. Aduentu Bononienſis, qui locis ſuperimpendentibus tege-
bãtur,ſe periculo eripuere,ſignáque in hoſtem ancipitia obuertêre. Acriter
pugnatum.

A pugnatum. Cecidit Bachmanns Caſſiani filius fortiſſimè dimicans. Intereà quicquid reliqui militis in præſidio urbis erat, pateſacta porta ad templum Barbaræ religioni ſacrum loco editiore conſtitere, ut à perſequẽdis ſuis noſtros deterrerent. In hos Bononienſis ſuos duxit, imparique certamine ſuccedens, ab hoſte loci commoditate freto recipere ſe cogebatur. Tarentinus Toloſaſque, ut parem gratiam referrent, fuſo ſuo hoſte ante ſigna procurrentes, illum corporibus ſuis texêre. Creſcẽte certamine noſtri alios alii exhortãtes, redintegrato clamore, ac impreſſione facta, locum tenuere, intraq; portam hoſtem compulere. Hoſtium ad quinque millia eo die cecidere, ad B ſeptem millia capti, inter quos fuere decem nobiliſſimi Turcarum Duces. Latinorum circitèr mille ducenti deſiderati. Iumẽta quæ cum oneribus diſpalata fuerant, recepta. Pars ſpoliorum hoſtium ad mare in claſſem miſſa, ſignum uictoriæ: & Syri rurſus Latinos iuuabant. Simul Balduinus ab Edeſſa equos, arma, tela, pecuniam in caſtra mittebat, rem frumentariam expediebat: uérque appetebat, triſtitia diſcuſſa, lætiora omnia effecturũ: & Caſſiano ſuæ clades moleſtiores erant, quòd quotidianis eruptionibus nonã ſemper etiam in uictoria iacturã ſentiebat, illi minus in paucitate tolerabilem, quàm noſtrorum multitudini. Sed cum in caſtra confluerent Græci, Cappadoces, C Armenii, Syri, & aliæ præterea gentes, quæ noſtræ religionis eſſent, nec excludi à noſtris ſacrã profeſſi militiã nenientes piè poſſent: Turcæ, aut Turcicarum rerum ſtudioſi, periti linguarũ earum inſtitutorumq;, mutato cultu caſtra ingrediebantur: conſiliáque Latinorum explorata perferebant ad ſuos: ut nihil iam arcanum foret. Cnm ea de re Dnces concilium haberent, cenſeréntque aliqui conſtituendum eſſe ſanctins ac magis arcanum pauciorum delectiſſimorúmque concilium: Bohemundus, Ego, inquit, uos hac « cura leuabo. Proripienſq; ſe è cœtu procerum, produci iuſſit quos Tur- « carum captiuos in cuſtodiam tradiderat. Inſolens, ac neſcio an ferum inhu- D manúmque factum proditnr, hos pro caſtris propalam iugulatos uerubus figi, & ſubiectis prunis torreri cum inſſiſſe, mirabundisq; omnibus clara uoce dici, id eſſe Bohemundi obſonium, pœnáſque de ſpeculatoribus exploratoribúſq; ſumptas. Atrocitas ea res Latinorum ignoratiores Barbaris ſecundũ eam diem fecit. ſed ueram etiam uirtutem induſtriamq; Tarentinus præſtitit. Author fuit, ut collis qui ſupra ipſius caſtra in orientẽ uergeret, occuparetur, caſtellóque muniretur, quòd id magnam uim habiturum eſſet ad frenandas eruptiones hoſtium. Toloſas id munus depopoſcit, collaudatúſque, operis & arte ſuorum ſtruxit, tutandûmque ſuſcepit. Suſpicione E duplici, ſordium, ac ignauiæ, ad eam diem laborauerat, à qua tunc egregiè ſe ultro uindicauit: & fortuna occaſionem alteram præbuit. Ex perfugis compertum eſt ingentem uim pecorum in uallem à caſtris anerſam ex urbe propulſam. Tancredus circuitu montis homines pecoráque abegit: notatúſque ibi locus cœnobii diruti, ubi ſi caſtellum fieret, pro circunuallatis tandem hoſtes haberentur, auxilíiſque intromittẽdis uia intercluſa eſſet. Igitur locus ruderibus purgandus muniendúſque Tãcredo obuenit: qui regio animo munificentiáque ad eam diem uſus, iam fortunis adeò exhauſtis erat, ut oneri ferendo non foret, nec ſuo ſumptu illud opus obire, tutaríque

præſidio poſſet. Toloſas parcus imbelliſque antè uulgo dictus, non paruam F argenti uim Apulo contulit, ac celebris eſſe popularitate cœpit, parensq; militum uocitari. adeo in contrariū animi uertêre. Hæc opera eruptionibus aſſiduis ferro ignéque armati hoſtes corrūpere conati, ſemper cum clade repulſi, multos ſuorum amiſere, ac iuſta tandē obſidionē clauſi. Caſſianus uerò partim cæſo, partim fugato exercitu qui auxilio ueniebat, deſiderato maiore filio, ſummis Ducibus amiſſis, flore præſidii interempto, cum nullo terrore tædióue temporis noſtros ſoluere obſidionē uideret, inducias in diem certam petiit, impetrauítque, dictitans illas eſſe propinquæ deditionis pignus: cœperéque uelut fido pacis commercio in urbem noſtri, Barbari oppidaníque in caſtra commeare. Erat Antiochiæ, ut maior pars authorum tradit, G Pyrrhus nobilis indidem ciuis an incola, & religione & ſtirpe Turca. Is potentes urbis noſtros effecit. Tyriorum Pontifex totā rem Hemirpherro acceptam fert. eum fuiſſe Antiochenſem ciuem, Caſſiani ſcribam, ſed Chriſtianum, ex familia Benizetra, hoc lingua noſtra eſt loricatorum ſoboles, incertum unde ſumpto nomine. qui per inſitū, ſed diſſimulatū odiū, ira corruptę à quodā Turcicæ iuuētutis nobiliſſimo uxoris incēſus, ſimul rebus Caſſiani deploratis, prodendæ cum præſidio Ducéque Turcarum patriæ conſiliū ceperat. utque occultius id moliretur, ex omnibus Latinis unum Tarentinum delegit, ad quem ipſe deficeret, Antiochiámque traheret, fama admira- H tionêque uirtutis eius permotus. Et continuis cladibus præſidio Turcarum ad pauciſſimos redacto, Caſſianus cogebatur partem rerū oppidanis adminiſtrandam tradere, commune periculum dictitans: odio enim inuidiáque Orientalis maieſtatis, & diuitiarum auiditate Duces Europæ inopes miſeróſque ad diripiēdas nobiliſſimas urbes Aſię, dignitateq; ſpoliandas ueniſſe. Arcem, & alia loca præſidio, ſtationibus, uigiliisq; firmare neceſſe erat: nec omnibus muneribus fungi ſoli hi poterant qui è Turcis reliqui erant: trecentæ prætetea, ut oſtendimus, & ſexaginta turres cum tanto murorum orbe cuſtodiri niſi adiutoribus oppidanis non poterant. Hemirpherro turris I quæ duarum ſororū dicebatur, iuxta portulam obuenerat. Ea res fortunam attulit, ratióque rei conficiendæ per fidos eſt compoſita internuncios. Cum expectatione occaſionis tempus trahitur, compertum eſt Corbanam Perſarum Imperatoris Satrapen, delectu Perſarum habito, gentiúmque omnium quæ Perſis parerēt, quàm maximum poterat exercitum ſcripſiſſe. Nec fama parati auxilii latuit Caſſianum, militéſque eius, quorum quidam unum ex noſtris Latinorū Ducum uirtutem laudibus cælo æquantem, cum Barbarus noſtros cōtrà uerbis obtereret, rixa exorta interemit: eoq; tumultu, qui no- K ſtrorum erāt in urbe, in caſtra: qui hoſtium in caſtris, in urbem ſe recepere, nulla re niſi mutuo metu tuti ab hoſte. Rupta induciarum fide, noſtri Perſarum nobiliſſimæ fama gentis aduentu ſoliciti, conſultant quid agendum in re trepida ſit. Stephanus Comes Bleſenſium, qui primas prudētiæ partes ſibi opinione hominum uendicarat, per cauſſam ualetudinis Alexandriam, non illam illuſtriſſimam omnium Aegypti, ſed Syriæ, propinquam Antiochenſium finibus, ſeceſſit, non ſolus, ſed magno comitatu. circitèr quatuor millia militum eum ſecuta ſunt. nec aberat ſuſpicio id metu potius quàm morbo

A morbo factum,ſimulatúmque.uix tertia pars militum Latinorum ſupererat, aliis alio caſu ſatóue abſumptis, abſentibusue. Si toto exercitu obuiam hoſti exteriori tantis copiis aduentáti occurreretur,fore ut ſoluatur obſidio,Caſſianúſque tergo inſtet:ſin nihil moueant,uerſa fortuna,ſe qui obſideant,obſeſſum iri,faméque per ignauiam ignominiámque perituros, incruento uictore hoſte. Quòd ſi copiæ diuidantur,& qui maneant, & qui egrediantur, infirmos imparéſque ſuo utroſque hoſti fore. Dum in ancipiti re conſilium non expediunt, Tarentinus,cum omnes antè celatos uoluiſſet,Eſt mihi fa- «
cilis ratio(inquit)Antiochiæ capiundæ,nullo ſudore,uulneréue aut pericu- «
B lo ueſtro. Concedite mihi eam meíſque in omne tempus habendá,poſſiden «
dámque,hoc biduo mea erit:tunc cum uniuerſis copiis, de tãta urbe ad quã «
ſeruandam ueni,uictoria parta, obuiam perculſo conſternatóque hoſti ala- «
cres ibimus. Tota res Tarentino permiſſa,uno Toloſate diſſentiente, nec «
tacitum ſinente,in communi labore præcipuam eſſe mercedem Bohemundi. Cæteris aſſenſu miro approbantibus,orantibúſque ut præſentes difficultates quocunq; pacto diſcuterentur,Tarẽtinus clàm admonuit Hemirpherrum,tempus eſſe fidei rebus confirmandæ. Is filium obſidem dedit, ne dolo captare noſtros uideretur. Bohemundus per Coronam militem Tarentinũ
C præmonitis ſociis Ducibus, hora noctis cum Hemirpherro compoſita copias ſuas ſilentio circunduxit ad eam turrim qnam obtineri ab Antiochenſi ſciebat:nec ſtatim admiſſus, quòd Turca Vigiliarũ præfectus non ita excubias oppidanis credebat, ut nõ ipſe omnes circũiret,ac ſæpe repentinus inopinátibusq; ſuperueniret. & tunc fortè eã turrim inuiſens, ſalutato benignè Hemirpherro,collaudatóque quòd id temporis uigilaret,eius fidei uirtutíque cuſtodiam commendauit:inde digreſſus alias inuiſebat. Tunc ſcalæ demiſſæ,ut noſtri conſcenderẽt.primúſque in muros euaſit Longobardus nomine Paganus,animóſque cæteris fecit, ut certatim tranſcenderent. pluri-
D bus appoſitis ſcalis,muríſque in proximo occupatis,ac portula refracta,cæteri milites Ducéſque ingreſſi.orta luce mœnia tota in poteſtate erant. Metus antea ceperat oppidanos,coniurationem Turcarum factam, ut ciues trucidarentur,ignis tectis ſubiiceretur. & tunc urbe à noſtris capta, timor animos eorum inceſſerat,ad cædem incẽdiáque coortos Barbaros, ut quæ urbs diutius retineri non poſſet, ne gloria obſeſſoribus eueniret, ſolitudo fieret. Turcæ ad clamorem captæ urbis, cum opem ferre non poſſent, ac Latinos oppidanóſque metuerent,in arcẽ maxima pars cõceſſere. dum cæteri diuerſi effugere contendunt,cædes latè tenuit. Turcarum domus familiáque prę-
E dæ,ludibrio,pœnæq; fuere:non uxoribus,nõ paruis liberis temperatum per impotentem iram.aliqui ciuium interempti uel per errorem,uel ſtudio prędæ,cum diripientibus reſiſterent. Ad decem millia cadauerum fuere. Ingens magniq; precii rerum præda facta. Pridie Calendas Iunii urbs capta,octauo amplius menſe obſidionis. Pauciſſimorum dierum commeatus repertus, ac quingenti circitèr reliqui ex tanto numero equi. Caſſianus in præſens fuga elapſus è telis noſtrorum,dum grauis annis circunfertur in montibus, à Syris occiditur. Senſadolus eius filius ætate florens,nigensq;,fugam expediuit, eodémque die Corbanæ occurrit. Is in itinere, ne hoſtem à tergo relinque-

ret, Edeſſam defendente Balduino tentarat, aliquotq; dies oppugnando aſ- F
ſidédoq; ibi egerat. Ac ne interea Antiochia, in quam orbis terrarũ oculos animosq; uerſos euẽtus expectatione ſciebat, amitteretur, re infecta mouit. Ad triceſimũ ab ea lapidem peruenerat, cum ex Senſadolo occurrente edoctus eſt urbem ita captam, ut arx retẽta ſit: noſtrosq; quãuis ſpecie uictores, inopia rerum neceſſariarum laborantes, interiore ac exteriore parte premi poſſe, arctiúſque obſideri, quàm obſederint. Poſtridie Antiochiam peruentum, caſtraq; poſita primùm in planitie patẽte, deinde & in radicibus montis, & in ipſo monte, ut auxilia in arcem intromitterentur. Mons (ut oſtendimus) eſt editus, urbiq; impendẽs, biceps, ac ita diſcriminatus, ut duo mon- G
tes credi queant, ualle ſatis alta dirimente. Qui uertex Orientem ſpectat, humilior eſt, ac lata in ſummo planitie, bòna etiam patenteq; pecori paſcendo: qui uerò in Occidẽtem uergit, multo ſublimior, ac propè in mucronem faſtigiatus. In hoc iugo arx eſt natura opereq; munita, ab oriẽte ac ſeptentrione præcipiti loco inuióque: ab occidente ſubeſt depreſſior collis, ac ſatis caſtigato cliuo, uallis nec altitudine nec latitudine ingẽti: quà, ſi nemo arceat, in urbem iter eſt. Arx accerſere recipereq; auxilia externa poteſt exteriore parte, quam ipſa in poteſtate imminens habet: ſimul interiorem hoſtem magis terrere quàm timere. Noſtri eam tentãtes, re infecta ſe recepere. Foſſam H
tantùm uallumq; duxere, ne impune uim faceret præſidiũ. Nec Latinis Satrapæ aduẽrus improuiſa res fuit, ut qui ex captiuis exploratoribusq; omnia comperiſſent. Ac tantum momenti una nox, unusq; Hemirpherrus fecerat, ut niſi prodita Antiochia, perituri poſtridie cuncti uiderentur: eáque cauſſa extiterat proditionis maturandæ. Conſpectis ſignis Perſarum, arx maiores animos ſumpſit: & Latini ne obſidione clauderentur, caſtella munitionesq; quæ obſidendis Antiochenſibus obiecerant, retinere in poteſtate contendunt. Iam res in certamen ducta. Omnia loca uno eodemq; tempore diuiſis ſignis muneribúſque hoſtes tentant. Ex arce, è collibus, è planitie inſtant ſi- I
gno dato Perſæ. ad caſtella acerrimè pugnatur. impigrè res geritur. nemo ſibi parcit. Vulnerum obliuio pectora dimicantium ceperat, mortis cogitatio aberat. Nõ reſpirãdi, non reſpiciendi tempus locúſue relinquitur, non sauciis ſe recipiendi. Non feſſis integri recentéſque ſuccedere poterãt. Omnia luſtrant, circũeunt, adoriuntur Barbari. Bononienſis erumpere conatus, retro compellitur. Flandrus cum caſtellum qnod Toloſas ante receptam urbẽ obtinuerat, ipſe tunc ſibi attributum ad cæcam uſque noctem ægrè defendiſſet, diffidens loco, incendit, ſuosq; incolumes reduxit, & reliqua extra urbẽ uel ui à Corbana capta, uel amiſſa retinendi ſpe, deſerta. maiorq; metus no- K
ſtros inceſſerat, quàm qui Antiochẽſes Caſſianumq; à noſtris ceperat, quòd illis quanuis exiguo commeatu, niſi prodita urbs fuiſſet, rem extrahere in aduentum auxiliáque Perſarum facile fuerat: qui utique exempturi urbem erant obſidione: noſtri neque commeatu niſi breuiſſimi temporis, neque ſpe auxilii tam procul domo ſuſtentabantur. Velnt igitur rebus deploratis, ac certa remanentibus pernicie, Gulielmus Maiſuilla, cui ſoror Tarentini nupſerat, & Vido Truſſellus, noctu per funẽ è muris ſe demiſere, ac ad claſſem cum ſe recepiſſent, res perditas eſſe dictitabant. ſimul Perſes, ne mutuo auxilio

xilio

A xilio claſſis urbsque niti poſſent,non contemnendam partem copiarum ad mare miſit. Ita præfecti claſſis,uelut explorata hoſtibus uictoria,neque liberam ſibi,neque tutam eis locis ſtationem rati, naues ſoluerunt: contigitq́; ut Bleſenſis cum longo ſolicitoq́; itinere in Græci Auguſti prouincias perueniſſet,audiretque Alexin Philomeli eſſe,ad eum ſe contulit.continuò affuit etiam Truſſellus. Cæſar tandem toto terrarum orbe armato, ne gloria religionis defenſæ Latinis cederet,ingentem ſuorum exercitum ſcripſerat: Vidóque Bohemundi frater cum Italico ſupplemento,& alii Latinorum proceres illi ſe coniunxerant,opem Ducibus in Syriam laturi. Auguſtum cupi-
B diſſimum cognoſcendi ſtatus Antiochenſium rerum, initio belli mouendi perculit metu reditus ex Syria Bleſenſis Comitis prudétiæ fama inclyti,opulentiſſimiq́;,quem in concilio Ducum Latinorum primas partes authoritatis maieſtatisq́; obtinuiſſe cognouerat. Truſſellus quo metu deſeruerat Antiochiam,eo illam ita captam dictitabat,ut noſtri uerius capti proditique uiderentur. cum ipſe neceſſitati paruiſſet,ſeq́; ex certa peſte rapuiſſet: nullos commeatus in urbe fuiſſe,ſpémque inferendi petendiq́; ſublatā obſeſſis clauſisq́; à nobiliſſimo Perſarum duce, innumerabilibusq́; copiis. Hæc uerè cō-
C modeq́; dicebātur,ſi aut dicta aut accepta fuiſſent in eam partem,ut quo arctiores res eſſent,eo maturior Auguſti fides imploraretur: id quod Vido timiditatem ignauiamq́; deſertorum increpitās faciebat. Alexis uerò ſuas res integras florentéſque cum Latinorum Ducum ſi non perditis, ſaltem acciſis aut certè dubiis conſociandas non cenſuit: arma cepiſſe magna ſpe ſua, « æmulationeq́;,ingenti toto terrarum orbe Latinorum gloria: nunc tempo- « ra fortunæq́; uim in conſilium admittenda: in præſens egregiè ſibi conſul- « tum,ſi uictoribus fortè Turcis,tutari ſe ſuaq́; poſſit, nec neceſſe ſit quas ciui- « tates habet in Aſia,eas,ne prædæ cædiq́; ſint,in Bulgariam traducere. Ita an- « tè quàm moueretur, omiſſum eſt illud à Græco bellum, magno noſtrorum
D Ducum decore,qui à ſuis alieniſq́; deſerti relictiq́;,ſuprà quàm à mortali expectare quiſquam potuiſſet,præſtiterunt,ac humanas neceſſitates deuicerūt. Bleſenſis omni genere ignominiæ notatus à Ducibus fuit,quoad nouo exercitu coacto, aliquanto pòſt Hieroſolymitano bello non minorem uirtutis bellicæ quàm prudentiæ gloriam promeruit. Vido dimiſſis à Cæſare Græcorum copiis,diffiſus paucitati ſuorum, ultrà procedendum ſibi non exiſtimauit, dum certior de rebus fratris fieret. Interea noſtri Antiochiæ ingenti in periculo uerſati ſunt:ac propè caſus tulit, ut quemadmodum furto capta fuerat Antiochia,ita & amitteretur ipſa, noſtriq́; in poteſtatem barbarorum
E uniuerſi uenirent. Secunda uigilia hoſtes turrim propinquam ei qua noſtri recepti fuerant, per negligentiam cuſtodum ſilentio admotis ſcalis occuparant. triginta iam conſcenderant,ſubeunte maiore multitudine,cum Henricus Aſca Moſellanenſis propinquus excubitor ſenſit, ac cum duobus cognatis ſuis Francone Sigimaroq́; cōtrà aduolauit,ſigno dato, ut ſubſidio ueniretur:captam partem urbis. Tāta in re undiq́; cōcurrebatur. Ac ne in nocturna trepidatione noſtrorum, Corbanaalias partes murorum tentaret,ſi fortè ad unum locum tutandū contendentibus cunctis, aliquid indefenſum nudatumq́; cuſtodibus inuenire poſſet, Duces diuerſi omnia circūiuere, lū-

ſtrauerẽque.Cæſis qui iam intrauerãt,turris recuperata:cæteri ſubmoti.Re- F
liquum noctis ſolicitum fuit,omnium animis pauore attonitis tãto caſu tam
propinqui communis excidii. Furtorum pericula omnes metuebant. Præ-
lium uera uirtute committendũ depoſcebant.Præmiſſo caduceatore ut po-
teſtas fieret legatis tutò eundi ad Corbanam, profecti duo ſunt,Petrus Ere-
» mita,& Herluinus,is linguæ Turcicæ non ignarus. Ambianenſis intrepidè
» apud Satrapen cauſſam religionis orauit:Si legibus humanis diuiniſq́; diſce-
» ptandnm ſit,Antiochiam, & quicquid hoc bello à noſtris partum ſit, Chri-
» ſtianorum imperii extitiſſe:ipſam Antiochiam à principe apoſtolorum Pe-
» tro,cultu idolorum,falſorumq́; deorum ueneratione ſemel liberatam, nun- G
» quam à noſtra religione defeciſſe:nũc oppreſſam armis Turcicæ de Numi-
» ne perſuaſionis,à Ducibus Latinis priſtinæ cauſſæ reſtitutam: nec quicquam
» reliqui eſſe,cur relabi eam conueniat ex ſolida libertate in barbaræ ſectæ cõ-
» pedes.Sin legũ pudor nihil ualeat inter arma,petiit Herluinus, ut ueræ uir-
» tutis periculũ fieret.Ex ducibus Latinis deligeret Dux Perſarum, cum quo
» cæteris ſubmotis congrederetur: uel ſi maior manus placeret, plures Duces
» cum pari numero Ducum certaturos:aut gens cum gẽte,exercitus cũ exer-
citu æquo loco ſigna cõferret. Corbana exiguũ corpus erat,ſed ſpiritibus
» ingentibus.Reſpondit uictoris eſſe conditiones ferre,legeſq́; dicere:nec ui- H
» ctos Latinos,quandò fortunã ſuam uel ignorarent,uel diſſimularẽt,generis
» mortis optionẽ habituros: eorũ Duces, qui domeſtica miſeria ac inopia ad-
» ducti, Oriẽti bellum uecors intuliſſent,in uinculis ad Perſarum imperatorẽ
» miſſurũ ſe,ut de eis ille ſtatuat Perſarũ legibus, ſuóq́; iudicio. militũ uulgus
» non prius q̃ fame illuuieq́; ſemianimes in ſeruitutem recepturum: ſic quoq́;
» quos eorum uidebitur, ut infœlices arbores, ac inuiſas Soli,terriſq́; graues,
» ſucciſurum. Hæc Gotthofredus renũciata in uulgus edi uetuit. Dum pau-
cis diebus obſidio trahitur,fames ingraueſcit,pigritiaq́; ſubit pectora: luctus
mœſtitiaq́; animos afficit:tædium uitæ inceſſit. Milites tectis ſe continebant, I
in publicum non prodibant.extrahi à Ducibus nocẽne præconis non pore-
rant.mortem(quod mallent)hoſtium ferro,uel(quod miſerrimum uiro for-
ti)fame expectabant. Conſenſu procerum imperium uniuerſum,ſummáque
rerum,quoad Antiochenſis res expediatur iis quibus tenebatur difficultati-
bus,Bohemundo committitur.Is ubi nullo pudore,nullo imperio,nullis mi-
nis,nullo ſolatio extrahi è tenebris in lucem milites ad munera quiſque ſua
poſſunt,ignem paſſim tectis ſubiici iubet.ad duo millia domorum,adiuuan-
te fortè coorto uento,conflagrauere. Ita milites neceſſariò ſui copiam fece-
re. Acceſſit res,quæ ex ſumma diffidentia ſummam alacritatem effecit. adeò K
» in bello res in contrarium facilè uertunt:ac quod nemo uotis auſus eſſet ex-
» petere,ſibíue ſpondere,ultro ſe mortalibus nonnunquã offert: nec quicquã
» altius quàm religio in hominum pectora demittitur: nec,ſi mentis cæleſtis
» fieri coniecturam apud mortales fas eſt, ulla in cauſſa numinis uim ſtudiúm-
» que magis quàm in hac támque neceſſario tempore tunc ſperare laboranti-
bus conueniebat. Nobiles ſacerdotes prodiere perſanctè aſſeuerãtes, ſe no-
» cturna ſpecie admonitos,irent,nunciaréntque Ducibus militibuſq́;, Deum
» opti.maxi.flagitiis noſtrorum iratum,quòd non humana ope fuſo fugatoq́;

Solymano,

A Solymano, beneficii cæleſtis immemores, minus reuerentes ſuperûm exti- «
tiſſent:eos caſtra,quæ initio uelut templum fuiſſent,inceſtaſſe, impiæq; reli- «
gionis mulieribus ſe immiſcuiſſe,diſcrimine ſublato cuncta promiſcua feciſ- «
ſe.Idcirco numen pœnas fame,concluſione,ac metu propinquæ mortis ex- «
petere cœpiſſe. Niſi ad frugem uita,mens ad ſanitatem redeat, ſecurim cer- «
uicibus imminere, quæ poſſit lacrymis, ieiunio, ſacraq; confeſſioue placato «
numine auerti. Petrus ſacerdos Maſſilienſis eadem ſibi quoq; pectore ob- «
uerſata dictitabat:& ad fidem faciendam addebat, per quietem ſibi diuinitus «
in æde Petri demonſtratum locum, ubi altè obruta abditáque lancea latita- «
B ret,quæ domini latus in cruce confodiſſet. Eam ſacroſancto ſanguine imbu «
tam,·de impiis triumphum uictoriamq; daturam. Productus in cócionem «
hæc diſſeruit,à legato iureiurando adactus rem ita ſe habere,ut & uerbis có-
cepiſſet. Myſteriis altaris peractis, irum reuerẽtiſſimè ad prædictum à numi-
ne locũ. Refoſſa lancea,ſublatus eſt multitudinis clamor, approbationis re-
ligioníſque plenus. Laus deo,gratiæq; actæ. fides cæleſtis implorata. Indictũ
tridui ieiunium:idq; quod egeſtas neceſſarium fecerat, oraculo ſanctum effe
ctum. Sacra confeſſione flagitia expiata. Quarto Calendas Iulias ſumma o-
mnium alacritate arma capta:nec minus ſacerdotes quàm Duces ſigna cir-
C cumibát,numé piis adeſſe,ſi non minus animos religione fiduciáque, quàm
dextras ferro armarét. Auderét ductu auſpicióque cæleſtium cum hoſte có-
fligere:non multitudinis,nec mortalium uirtute, ſed uoluntate ſuperûm ui-
ctoriam dari. Lanceam ſanctam legatus ferebat, ſancta ſpe animos replens.
Præfectus arcis Turca ubi ex loco ſuperiore uidit noſtros ad pugnam para-
ri,coiréque frequentes,eius rei ſignum, quod cóuenerat,Corbanæ ſuſtulit:
ſimul ne(id quod facturus uidebatur) eruptione urbem relictam inuaderet,
Toloſas cum ſuis ei obiectus,in urbe remanſit:cæteri Duces ſigna extulere.
Matutino quidem tempore,ſed ſummo fortè æſtu,uix portis exierant, cum
D ros ſolito uberior cælo lapſus eſt: & id pro diuino imbre à noſtris acceptũ,
non magis corporibus robur, q̃ uires animo addidit, numen profectò huic
aciei adeſſe. Animos militum hac perſuaſione affectos,Duces præterea ora-
tione acuebant:ſubiiciebántque,quòd uictores Latini cũ uictis barbatis pu- «
gnaturi eſſent:nó grauiorem tunc hoſtem Turcam ac Perſen futurum, q̃ in «
Bithynia in illo acerrimo prælio fuerit,cum nullodum periculo uirtutis for «
tunęq; acie iuſta facto,recenti dolore iraq; Nicææ in oculis expugnatę,uxo- «
ríſque cum liberis captæ ſtimulante manus conſeruiſſet. Nunc cis Taurum «
Aſia exactum Perſen, urbibus nobiliſſimis cis Euphratem, ulterioribúſque «
E nudatum,à ſuo Rege Regum ipſo deſide, ferrum & Latinum robur horren «
te,miſſum eo conſilio,ut Antiochiam eximere conaretur obſidione,cuncta- «
bundum ac diffidentem ſegne iter feciſſe,tempúſque ignauia & metu triuiſ «
ſe,adeſſeq; ut eos ſeruet,qui iam nulli ſint: montes occupaſſe, ut in campe- «
ſtri planitie uictus,receptũ fidum certúmque habeat,ignotíſque Latino mi- «
liti ſemitis ſaluti ſuæ conſulat. ſed uictis nihil tutum futurum, ipſa muta loca «
incoláſque in gratiam uictoris hoſtilia infeſtáque omnia fugientibus factu- «
ros. nec ſpem modò certam exploratámque uincendi datam noſtris,ſed ne- «
ceſſitaté,excluſis procul à patria:nullo terra,tot faucibus clauſtríſque mon- «

tium & naturæ intercedentibus,receptu:nulla maris ſpe,claſſe Latina litto- F
rum appulſu prohibita:nullo Antiochiæ cõmeatu. Nec illos mœnia in fame
obſidionéque defenſura,quos ſua dextra in acie non texerit.Ita uiris ſuopte
ingenio inuictis, fortiſſimiſque, acerrimũ neceſſitatis telum additum: ſimul
præmia uirtuti paria parata, opes Gazáſque ditiorum beatiorúmque quàm
ualidiorum Regnorum imperiorúmque. Sultanos Caliphâſque ac Satrapas
in uinculis habituros. Ab occidente ſeptẽtrionéque profectos, imperaturos
regioni intra quam Sol oritur, qui orbem terrarum circũlatus uiſurus ſit ni-
hil niſi eorum uirtute uel domitnm,uel adminiſtratum. Redituros domum
quenque ſuam ad coniuges liberóſque.fore ut omnia igni feſto colluceant, G
ſacris canticis perſonent:perpetua gloria,ſempiternitatéque ſeculorum,im-
mortali laudis celebritate uiuant. Simul ſingulæ gentes ſuo quæque de-
core excitabãtur. Anglos,Scotóſque,ac Danos eius ætatis bellicis rebus ex-
citatos,inſitum etiam robur,& nõ minor animorum quàm cæli ſolíque du-
rities,indomita aſperitas,ac mortis contemptus erigebat. Germanis nomen
imperii,ſummúmque tituli faſtigium,ac ingenita uis pectoris, alacritaté ad-
debat. Gallis res fortiter piéque ac fœliciter geſtæ,ſimul ſua nobilitas,maio-
rúmque decus animos faciebat. Italis memoriæ obuerſabatur uetuſtas glo-
riæ,ac leges terris datæ. Nulla denique gens domeſticis ad uirtutem excita- H
mentis non ferebatur ad uirtutis ſpecimen eo die oſtendendum. Nec Cor-
bana ceſſabat ſuos inflammare cupiditate gloriæ,uetus Perſarum imperium
uerbis in cælum ferens, Turcarum arma triumphis trophæiſque nobiliſſi-
ma:egentes populos propè generatim ex Europa in Aſiam commigraſſe.
Quotam eorum partem ſupereſſe,qui acie in Bithynia cum Solymano pu-
gnarint? & eos qui reliqui ſint, amiſiſſe illas quibus feroces uenerint uires.
ſpiritus illos priſtinos eis cecidiſſe, quòd Aſia illa minore potiti, quod ma-
gnum initio uideri poterat,id parui ad uniuerſi belli ſummam ſpem referre
ſerò ſentiant. Hæſiſſe ad Antiochiam plus octo menſes, & eam ipſam furto I
interceptam. Nunc uera uirtute rem geſtũ iri, quod antè hoc bello non uſu
uenerit. In Bithynia nõ ueras uires Perſarum conflixiſſe. ipſam nobilitatem
Perſicam abfuiſſe. Hic non gẽtes modò Perſis finitimas,ſociáſque,ſed Per-
ſas,ac ipſos imperatoris Perſarum intimos fidóſque ac inuictos amicos præ-
lium inituros, ducturóſque militẽ uiribus,opibus,generoſitate,robore,nu-
mero,delectu præſtantem,in homines inopia, illuuie, ſqualore,fameꝗ; con-
fectos, qui exiguas reliquias ſpeciei hominum gerant, multumꝗ; ab illa qua
in Aſiam eruperint,indole degenerarint. Animatis ita utrinque militibus,
acies ſtrui cœptæ. Siniſtrum cornu Hugoni Magno,extremum Aniciẽſi:ſa- K
cræꝗ; Lanceę,ubi plurimum eo die fiduciæ,interius datum. Dextrum tenuit
Tarentinus. Bononienſis eodẽ in cornu interior conſtitit. Normanus Apu
luſꝗ; mediam aciem rexere. Antequam configeretur, alam delectorũ equi-
tum Satrapes circũmiſit,ut terga noſtrorũ in pugna adoriretur. Quod Du-
ces conſpicati,detractas ex ſua cuiuſque gentis acie cohortes turmaſꝗ;,quot
neceſſe uidebatur,appropinquantibus oppoſuere, præfecto illis Reginaldo
Venuſino. Iam conſerebatur prælium. Perſæ non omnes ſimul,nec pari co-
natu in pugnam deſcenderunt. In dextrum Latinorum cornu, quod monti
propius

A propius erat, robur Barbarorum irruit. Tarentinus eos præſtanti animo excepit, memor uictoriæ in Bithynia de eiſdem hoſtibus uirtute ſua ſuorumq; partæ: nimirum quodam fato primis Turcarum conatibus ſe oppoſitum. & cæteræ aciei partes fiducia eius in ſpem erectæ, ſe loco ſuo continebant, non ſolùm ut ſpectarēt uelut iam certum euentū, ſed ne promouendis ſignis reliquos hoſtiū adhuc quietos, in ſe à fronte, à latere, à tergo excirent. Pugnat acerrimè Tarentinus, ueluti toto terrarū orbe armato, ac ſpectante omnem molem in ipſum unū incubuiſſe. nec locū ignauiæ celandæ datū, nec lucem uirtuti cognoſcēdæ defuturā. Plures Barbarorum q̄ Latinorum cadunt: ſed
B horum paucitas grauius afficiebatur, q̄ multiplici hoſtes damno, quorū multitudo uel uulneribus ſuis cædeq; ferrum hoſtiū hebetarent, uireſq; laſſitudine conficerent. Igitur cum extremū illud cornu diutina pugna affectū, languenſq;, præliū remitteret, ac eo ferocior hoſtis inſtaret, Bononiēſis interior promouere cœpit ſuos, ut latus Perſarum aduerſus Tarentinū pugnantium, acriuſq; ſigna inferentiū, tranſuerſus aggrederetur, ferociamq; cōtunderet. Aduerſus id conſilium paratæ aliæ copiæ à Corbana demiſſæ, tanta ingruerunt ui, ut ſatis pulchrum illi foret ſuos à clade tutari. Nec Normanus Apuluſq; tertia Perſarum acie iam ſe fulgentibus ſignis cōtra ſiquid moueretur
C oſtendente, progredi tutū arbitrabantur. Tandem cum graui armatu æſtuq; meridiano feſſos noſtros barbari exiſtimarēt, media quoq; acie pugnari cœptum, ac ad Anicienſem præliū peruenerat atrociſſimum. Minor uis Hugonem urgebat, quòd lōgiſſimè omniū à Corbana monteq; aberat. Itaq; Franci qui Hugoni Magno parebāt, flagrantes auiditate maioris pugnæ, ac ueri decoris, ægreq; ferētes ſe non magnā partem rerū in ſe uertere, fuſo aduerſo hoſte, ne ſegnem ſtationē agerent, opem Reginaldo aduerſus frequētiſſimā alam pugnanti ferre ſtatuerant: ne ſi ea parte uincerent hoſtes, in noſtrorum terga pugnarent: cum eques citus à dextro cornu uenit, ut auxilio laborātibus
D iretur, quòd Tarentinus Bononienſiſq; ægrè uim hoſtiū ſuſtinerent. Ita mutato conſilio circūuectus Frācus, ſiniſtrū hoſtium cornu à tergo inuadit. illi multitudine freti, ancipitia ſigna ſtatuūt. Præliū cruentū fit. nullus ſegnis ignauúſue. dextræ uis, robur pectoris, uigor animi ſe profert. ingens paſſim cædes. cumuli corporum coaceruātur. auiditas cruoris, rabies, furor, impetus ueſanus graſſatur, omnia peruadit. uictoria nutans, ſpes metuſq; anceps. Reginaldus præcipuo diſcrimine laborat, ala equitum nobiliſſimorū premēte, cui etiā Solymanū præfuiſſe ſunt qui tradūt: nec barbaros potuiſſe niſi ope diuina uinci. Baldricus Dolenſium Pontifex illius temporis æqualis, cōpe-
E riſſe ſe ſcribit ex his qui interfuerant, oblatam hoſtibus ſpeciē trium procerū humana ſpecie auguſtiorum, qui albentibus in equis ſedētes, ingens agmen pari cultu corporis habituq; oris ex editiſſimis locis aduerſus hoſtes ducerēt. hos nō ab omnibus, ſed à quibuſdā noſtrorum uiſos, creditoſq; eſſe martyres Georgium, Demetrium, Mercurium. nec deinde barbaris animus mēnsue aut conſilium ſuppetebat, conſtabátue. apud eos omnia formidine fugaq; continuò plena fuere. Quod utiq; cōſtat, Corbana ingens Latinorū terror, qui primū ut Antiochiam defenderet, profectus fuerat, deinde recuperaturus aderat, ſibiici ſtipulis, ad id, ſiquid cōtingeret, deſtinatis, ignē iuſſit, ut eo

quod conuenerat ſigno ſe ſui reciperet. Prima omnium ala ſe in montes recepit, deinde omnes copiæ ſenſim illuc concedebant: inſtantibus deiude noſtris, trepidè terga dedere. Saluti montes q̃plurimis fuere, quos expeditus miles leuisq́; eques facilius tenere metiriq́; curſu poterat, q̃ noſtrorum grauis armatura, cataphractusq́; equitatus. Plus centum millia hoſtiũ cecidere, noſtrorũ quatuor circitèr millia ducẽti. Ad quinq; millia camelorũ cũ oneribus, & magnæ cõmeatus uis capta, caſtraq́; omnis fortunæ regiæq́; opuleutiæ plena. Poſtridie arx amiſſa ſpe ſubſidii dedita, pacta ut ſine fraude qui in præſidio erant, dimitterentur. In cõſilio dum de ſummis rebus ageretur, peruicit Toloſas, ut nobiliſſima legatio Byzantiũ mitteretur, quæ, ſi uideretur, Antiochiam Græco redderet, quòd in id omnes iureiurãdo adacti erant, ut quicquid hoc bello caperetur, exceptis Hieroſolymis, Græco Auguſto cederet. Iuit Hugo Magnus. Græcus eã deditionẽ nõ accepit, ſiue cõſcius fœderis à ſe nõ ſeruati, & opis ſecundũ expugnationẽ Nicææ noſtris tot inter miſerias oſtentatæ, non latæ: ſiue ratus dolum ſubeſſe: quod utrunq; ſcriptores tradũt. Nos facilè adducimur ut credamus Alexin gnarũ Bohemundi in ea urbe, cõſilio ipſius capta, partes ualidiſſimas eſſe, Antiochia abſtinuiſſe. Simul ab eo Latini petebant, ut ipſe per ſe hoc bellũ capeſſeret, nec antequam debellatum eſſet, exercitũ deduceret. Auguſta maieſtate indignũ exiſtimare poterat, ſe ſequi, nõ ducere uideri, nec ſui arbitrii fieri ius ſuſcipiendi deponendiq́; belli: nullum finem niſi nõ Turcis modò ſed & Aegyptiorum Caliphis Sultanisq́; euerſis. Et Antiochiæ morbi ſæuiebãt. Victoria opulentiſſima, ex ſumma inopia cunctarũ rerum, incredibilẽ copiã omnis generis diuitiarum nõ ad neceſſitatẽ modò, ſed etiã ad delicias luxumq́; attulerat. Nemo egens, beati omnes locupletéſq́; fruebãtur præſentibus bonis, priſtinum quoq; deſiderium abunde affatimq́; explentes. Ex hac repentina præcipitiq́; in contrarias partes mutatione cultus uictusq́;, ſiue alia cauſſa, coorta peſtilẽtia, quinquaginta circitèr mortaliũ millia abſumpſit. Periit Anicienſis, non tam ea cõmuni lue, q̃ ægritudine ex labore laſſitudineq́; cõtracta. Ante prælium, in re diuina, placandisq́; ſuperis: in prælio, cohortãdis excitandisq́; & conſilio & exemplo uirtutis militibus: ſecundum uictoriã, in ſupplicationibus habendis, gratiisq́; numini agẽdis, purificandisq́; luſtratione templis, ſacrandiſq́; quæ barbari omni nefario ſcelere profanarãt, opera eius ſingularis ac diuina extitit. Dum ſibi nulla in re ſancta parcit, exceſſit è uita, magno ſui deſiderio. Milites Ducesq́; uelut parẽte orbati luxerunt & uita & morte fœlicem. Turcicum enim, in cuius excidiũ cõſpiratio ſacri belli facta fuerat, deletum imperiũ eo ſignifero credi poterat, Solymano opibus exuto, Caſſiano extincto, Corbana fuſo, fugato, plus centum millibus Perſarum uno prælio cæſis, Antiochia Oriẽtis arce capta, defenſaq́;. Bellum integrũ illibatúmque aduerſus Aegyptios Sultanũ Caliphamq́; gerendum erat, minoris molis futurũ, quòd Aegyptii uiribus inferiores erãt Turcis, quos noſtri deuiciſſent. Sed Aegyptii iam arte conſilióq́; nitebantur. Cum eorũ oratoribus domum redeuntibus miſſi, ut oſtendimus, fuerant noſtrorũ legati ad ſocietatẽ armorum in Turcas cõmunes hoſtes confirmandã. Hiq́; primis utiq; diebus neceſſariò manebãt apud barbaros, ut mandata cõficerent: deinde non inuiti morabantur,

A morabantur, ut genus illud hominum locaq; cognoſcerent. Poſtremò ſub-
inuiti retinebantur, nouas ſemper moræ cauſſas fruſtrationesq; innectenti-
bus Aegyptiis,gente callida,& ad quálibet aurá famæ,uiciſſitudinéſque for-
tunæ mobili.Belli euentum expectabát,illum in conſiliū adhibituri: ex eoq;
pendétes,cum noſtris ſocietatē armorum in Turcas uerbis iniuerát,nihil re
monerát.Capta uerò Antiochia, Corbana magna cæde uicto, noſtris quidē
acie uictoribus,ſed tot caſibus ac peſtilétia tandē ſæua ad paucitatē redactis,
uelut utriſq; cōfectis exanguibúſque,ipſi integris uiribus,belli alieni fructū
opimū percepturos ſe ſperabant. & armis conſilium addidere. Finibus ſuis
B terráque mariq; egreſſi,circunducebát legatos noſtros,quos in poteſtate ha
bebát,illóſq; earū urbium ciuibus præſidiisq; oſtentabant,quę adhuc Turcis
pares erant.Ita & oppidani religione noſtri,& Turcæ qui ſolis Latinis im-
pares ſe experti fuerát,uim ſimul noſtrorū Aegyptiorúmq; ſuſtinere ſe poſſe
diffiſi,ſegniores ad urbes arcéſq; tutandas erant. Nec ignobilia modò oppi-
da,ſed & ipſa Hieroſolyma iam in ditionē Aegyptiorum redierant:& Tur-
carum imperator,Satrapæq;,qui rerum potentes pleni maieſtate ueneratio-
ni terris fuerát,è ſummo gradu deiecti,& ab alienis & à ſuis cōtemni cœpe-
rant. Latinis uerò res lætæ,nouos amicos ſocióſq; conciliabant. Haſarchi op
C pidi Præfectus ab Halapiano tyranno defecerat. uterq; Turca erat. Non erat
dubium,quin Halapianus Haſarchū copias admoturus eſſet,ad contumaciá
uindicandá. Præfectus Edeſſam ad Balduinum de amicitia ſocietatéq; miſe-
rat:filióq; obſide dato,cum iam obſideretur,peruicerat ut Latini anxilio ſi-
bi accurrerēt,periculoq; eximerent. Ac ne animo interea deficeret, quia iti-
neribus interclufis alii nuncii mitti nō poſſent,eius oratores epiſtolá caudę
columbæ,quam cum in legationem proficiſcerentur,domo ſecū attulerant,
alligauerunt:illamq; ex cōpoſito remiſere. Ita Præfectus certior factus,egre-
giè ſe tutatus eſt,quoad noſtri appropinquare dicerentur. Toloſas,Tarenti-
D nus,Bononienſisq; rogatu Balduini opem obſeſſo ferebant, læti occaſionē
oblatam militis exercendi,& ex lue Antiochēſis peſtilentiæ in aliud cælum
educēdi. Soluit ultro tyrannus obſidionem, noſtriſque inſidias idoneo loco
tetendit. nec hæ fefellere. In iuſtam aciē deſcenſum. Triginta circitèr millia
Latinorum erant, hoſtiū quadraginta millia, quorū decem millia cecidere.
Præfectus noſtris occurrit,uictoriá gratulatus:gratiarumq; actione functus,
munera magnificè dedit, ſeq; noſtrorum fidei cōmiſit. ſed ita Turcicæ fidei
credendū erat,ut cauerent ſibi Latini,omniáq; in ſua poteſtate haberēt, nec
ſe opportunos dolis facerent,cum etiá ipſi Edeſſani religione noſtri,iam ſu-
E ſpectos noſtris gererent animos. Offendebantur,quòd Balduinus,penes quē
in ſe ius imperiumq; ipſorū beneficio foret, Belgarū tantùm opera fidéq; in
re publica priuatáq; uteretur. grauabátur etiá multitudine noſtrorū, qui alii
ſuper alios ex urbe Antiochia Edeſſam ſe recipiebant, nec dimittebátur niſi
ampliſſimis muneribus honoribusq; cumulati. Coniuratio à nobiliſſimis ci-
uibus facta,ut uel ipſi quacunq; ratione Balduinū tollerēt,uel Turcarum in-
ſidiis opportunū præberent. Balas Turca,de quo Sororgiam receptá oſten-
dimus,dictitabat ſe ſuis inuiſum, quòd amicitiá Latinorum amplecteretur:
periculúmq; eſſe,ne popularium fraude uiue interimeretur. id ſe uno modo

uitare poſſe,ſi arcem quā reliquam haberet, fidei Latinorum committeret, F ipſe cum coniuge liberiſq; Edeſſam traduceretur. Si uideretur, ueniret Balduinus ad arcem recipiendā,ſeq; ex inſidiis popularium eripiendum. Profectus Balduinus, cum ingreſſurus arcem inuictā eſſet, abſterrentibus amicis, ne inexpertæ ſe fidei crederet, duodecim ſuorum nobiles intromiſit. Comprehenſi, ac continuò in uincula coniecti. Tam prope perniciem Balduinus fuit. Negabat Balas ſe Belgas redditurū, niſi reſtituta ſibi Sororgia. Fremēs mœrensq; Edeſſam reuertit Balduinus: indicióque delato, ac cōperta ciuiū coniuratione, de ſontibus ſuppliciū ſumpſit, Philbertumq; Carnutē, quē Sororgiæ præfecerat, edocet quid facto ſit opus. Ille ut iuſſus erat, prædatum in G fines Balæ arci propinquos cohortes duxit, poſitis haud procul inſidiis. Turca pecora ex oculis abigi conſpicatus, indignationeq; motus erupit, tractúſque eſt ſtudio certaminis in inſidias. Sex Turcarum nobiles capti, permutatioq; cum pari numero eorū quos Balas per ſimulationē deditionis cōprehenderat, facta. Cæteros ſex in cuſtodia barbarus retinuit. Ex his quatuor elapſi: qua ira incenſo Bala, duo reliqui ſecuri percuſſi. Iam Turcarū fide infami, de Balduco Turca, cuius antè mentionē fecimus, pœnæ expetitæ. Pactus & ipſe cū uxore liberiſq; Edeſſam cōmigrare, nouas ſemper moras ludificationéſque intulerat. In poteſtatem redactus, capite luit. Edeſſanis rebus H compoſitis, defenſoq; Haſarchenſi, Duces Antiochiā unde profecti erāt, regreſſi, de re Antiochenſi ambigebāt. Tarentinus arcem inſederat. Toloſas regiā quæ Caſſiani fuerat, & portam quæ ad pontem ducit, præſidio tenebat. Reliqui Duces iudicium facere ſuperſedebant, quia eorū neutrum offenſum uolebant, ſegniorémue reddi ad reliquias belli perſequēdas. Nec idcirco uirtutis periculū fieri deſitum. Toloſas ad Albariam oppidū celeberrimū alteris ab Antiochia caſtris peruenit, idq; terrore in poteſtatē redactum, ſui iuris arbitriiq; fecit, ac Epiſcopū Latinum illi dedit è comitatu ſuo, Petrum Narbonēſem, cúmque in æquam ſecum partē dominatus imperiiq; in eam I urbem accepit. Iam Calendæ Nouembres appetebant exæuiente peſtilētia. Placuit Marrham ualidam nobilémque urbem adoriri. Toloſas, Flandrus, Euſtathius, Tancredus eam prouinciam ſuſcepere. Propugnantibus Marrhenſibus aliquot dies uirtus cum peruicacia dimicauit. Res exitum nullum habebat. Superueniens Tarentinus operibus uirtutéque expugnauit oppidum. Id Toloſas Albarienſium finibus contribui uolebat, quos ſuæ Narbonenſiſq; ditionis fecerat. Dum reliqui Duces conſiliū hac de re cogunt, Tarentinus Antiochiam reuolat, deiectóque Toloſatis præſidio, occupatáque regia, & porta pontis, totam Antiochiam obtinet: útque antea Tarentinus K omnino princeps uocitatus fuerat, ita Antiochenſium deinde Princeps dictus, nullum inuidioſius auguſtiúsue nomen agnoſcens. Sub idē tempus deceſſit Arauſienſis Pontifex, uita mortéque ſanctus. Mœſti milites, ac contētione Ducū conſeneſcere ſacrum bellū indignè ferētes, Marrhā incenderūt. Minirabantur ex corpore ſuo creaturos ſe Ducē, qui non cupiditati ſuæ, ſed CHRISTO militet, debellētque, ut domum tandē redire fas ſit. Toloſas gnarus cauſſam Bohemundi iuſtiorem militibus uideri, diſſimulato dolore in hoſticum decem millia militum ſeſe ultro offerētium cum equitibus tre-

A centis quadraginta duxit, prædámque ingentem auertit. Cótinuò Tancredus Normanúſque affuere, petitáque Phœnice, Hamatha ac Emiſa urbes ſo rum rerum uenaliū præbuere uili admodū annona, ne ipſarū ureretur ager. Equorum paucitate laborabatur. Empti plus mille. Exin mediterraneā regionem emenſi, maritimā oram repetiuere. Inſidiis barbarorū in itinere tentati, cædé in hoſtes uerterūt. Antaradum oppugnare adortos, nox oppreſſit. Continuò metus inſtantis mali oppidanos ſilentio exegit. Poſtridie uacua urbe noſtri potiti plena omni opulentia. Nullum præſidium à noſtris in ea collocatum: idcirco aliquanto pòſt illam barbari recuperarunt, firmaruntq́.

B Ad Arcen oppidū caſtra mota, quod in ditione tyráni Tripolitani erat. isq́ ducétos ferme noſtrorū in compedibus habebat, uariis caſibus interceptos. Arcen, quia primo impetu expugnari non potuerat, circūſedit Toloſas. Ea obſidio diutius ſpe tenuit. Interea qui procerum ad Antiochiam reſtiterát, Tarentinum in ea urbe reliquerunt: ut qua ſolertia id caput rerum orientalium pepererat, eadé tutaretur: caueretq́ ne quid ea parte moueri poſſet. Ipſi ante Calendas Martias mouerūt. Seleuciam cótinuò itum, uiceſimo ab Antiochia lapide urbé maritimā, quæ ſola ex tota Syria Græco Cæſari parebat, ubi in cuſtodia aſſeruabatur Vimerius Bononienſis, quem edocuimus Ar-

C chipiratam extitiſſe, ſed in Cilicia ſacram militiam profeſſum. Is ut Latinorū opes in Oriente ualidiores efficeret, Græcos pellere conatus fuerat. Captus à Græco Præfecto, tunc precáti Gotthofredo Duci condonatus eſt: iuſſusq́ claſſe oram eam legere, ac noſtros iuuare, hoſti obeſſe. Inde Gabulla petita. Vrbs ea abeſt duodecim à Laodicea paſſuum millibus. maritima eſt, & illuſtris. Præfectus erat Aegyptius, à Calipha ſuo Sultanoq́ impoſitus. Is aduentu Ducum quibus Antiochia non reſtitiſſet, territus, illis certum pondus auri paciſcebatur, ſi adiuti cómeatu pacati abirent. Hoſtem à tergo relinquere nolebant: nec eum aliquid mari poſſe paſſuri erant. Ad Toloſatem Aegy-

D ptius clàm miſit aurum, ut arte aliqua Duces re infecta reuocarentur. Ficti euulgatiq́ ſunt rumores, Perſas, quantum nunquam antè, exercitum ab intactis bello extremiſq́ Orientis regionibus coēgiſſe, appropinquareq́: neceſſe uideri omnes Latinos omiſſis paruis conatibus in unum coire, ac undique uires contrahere. Itū in Toloſatis caſtra. Rumores falſi deprehenſi, arsq́ cognita. Magis inuiſus Toloſas proceribus, militúmque uulgo. Quin Maſſilienſis author ſacroſanctæ lanceæ effodiendæ, quia comes Toloſatis erat, ad nouam inuidiam illi conflandam incuſari cœpit falſæ religionis. Is ut ſe purgaret, ad iudicium flammæ deſcendit: & aderat dies paſſo domino ſan-

E ctus. Circunfuſo exercitu ſanctam lanceam nudato corpore manu geſtans, per coaceruatorum latè lignorum ſtruem ardentem medióſque ignes illæſus euaſit. Mox ad id miraculum ruente turba oppreſſus periit. Apud multos mors magis ambiguum fecit, quod igne decretū uidebatur. Obſidio noſtros ad Arcen diu tenuit. Aliquot leuia prælia cum Tripolitano Prætore erumpente facta. Victores Latini conditiones impoſuere, ut quindecim Byzantiorum millia noſtris numerarentur, commeatusq́ præberetur, uniuerſę Pręfecturę Tripolitanę parceretur: cui tūc Arce Byblusq́, & ignobilia quędam oppida contribuebantur. Captiui recepti. Tandē & oratores Latini ex

Aegypto reuertêre,legationémq; renũciauere,ac cõditiones pacis,quas ipſi F
quoq; damnabát, Caliphá eius gentis Hieroſolymis recepturũ Latinós, nó
omnes quidẽ ſimul,ſed trecẽtos quadringenóſue,ut loca ſacra inuiſerét, ſa-
cráque facerét. Hæc uix auribus audita,animo minimè recipiebátur. Lætior
nuncius fuit,ad oram propinqui maris appuliſſe claſſem Genuẽſium,Vene-
torumq;,ac Vimerianá,ſimul Beryti Prætoré cómeatum ad ſatietatem præ-
bere,ne quid hoſtile pateretur.Sidoni cũ appropinquarét,nemo legatus oc-
currebat. Ea urbs priſcis tẽporibus Tripoli contributa fuerat: tunc ſuũ præ-
torem habebat. Ager euaſtatus. Non magna manus erumpens,intra mœnia
cópulſa. Obſidio magni diuturniq; operis futura uidebatur, nec operæpre- G
cium oſtendebatur ad uniuerſi belli diſcrimen. Ea urbs,& quædam præterea
ignobiles arces omiſſæ : ad Ptolemaidem caſtra poſita,quæ & Ace iam inde
antiquitus dicebatur:uulgo uariè,modò Acconẽ,modò Acrin uocitát. Prę-
tor cómeatum præbuit,ſpondés intra uiceſimũ à captis Hieroſolymis diem
deditionẽ ſe facturũ. Ea fides uana euadet. Ad Cæſareá Palæſtinę quarto Ca
lendas Iunias ſolennẽ Pentecoſten celebrarunt, triduo ſtatiuis habitis. De-
inde Ramulá deſertá à ciuibus præſidióque, intrauere, refertámque iis quæ
reficiendo alẽdóque militi ſunt. Ab ea Nicopolin mota caſtra,in quæ Beth-
leemitæ oratores uenere ſupplices, ut auxilio patriæ protinus iretur, ante- H
quá barbara religio ſæuire in ciues pios templaq; noſtra poſſet,à qua ſuá ſæ-
pe ſalutẽ ædesq; ſacras,ne diruerentur,redemiſſent. Iuit Tancredus opem tá
opportunè ferens,ut paratos iá barbarorũ ignes à ſacris profaniſq; arcuerit.
Ciues enim piarum urbiũ ab Aegyptiis captiuorum numero aduenientibus
Latinis habebantur. Præcipuè Hieroſolymorũ circuniectorumq; oppidorũ
incolę primùm péndere pro ſalute ſua quá plurimũ quiſq; poſſet auri coge-
bátur: deinde quos uis animi corporiſue ſuſpectos faciebat,eos Barbari for-
tunis exutos,mœnibus exigebát,interẽpturi,niſi ueriti fuiſſent ne Latinorũ
ira in hoc bello aduerſus ipſos atrocior fieret. Reliquos tanquá publica má- I
cipia ad opera per obſidionis tempus facienda diligenter aſſeruabant. Tan-
credus primus excurſiones Hieroſolyma uſq; fecit, aduentãtibusq; Ducibus
obuius rediit. Noſtri ad primum ſanctæ urbis conſpectum procubuere, nu-
menq; uenerati,terræ oſculũ impreſſere. Hieroſolyma Titus Veſpaſiani fi-
lius euertit, Aelius Hadrianus haud procul ab eorũ ruinis reſtituit,ita ut mós
domino cruci affixo ſanctus,urbe cótineatur,qui ſuburbanus extiterat. Ae-
lia uocitari à reſtitutore iuſſa. Quadraginta circitèr millia Latinorum in ca-
ſtris erant,dimidia omnino pars bello idonea. Ita imminutæ copiæ noſtrorũ
erant. In urbe ingens uis propugnatorũ. Cingi obſidione nó uidebátur poſ- K
ſe,quòd ab Oriente Meridieq; præcipites deiectus excipiant. A Septẽtrione
caſtra obiecta. Propioré locum inſederat Bononienſis, proximus illi Flan-
drus,ſecundum hos Normanus,cótinuò Tancredus metatus fuerat. Tolo-
ſas ita ſe illi coniunxerat,ut è regione portæ quæ Occidentẽ ſpectat,uallum
perduceret. Vallis intercedebat inter ipſum urbemq;,quæ conatus eius debi-
litaret. tranſtulit partẽ copiarum ſuarum in montem. Quinto ab aduẽtu die
Latini urbem aggreſſi, terrorem ingentem intulere: coactiq; barbari relictis
exterioribus ſubſtructionibus, ubi pro muris ſe uirtute defendebant, intra

mœnia

A mœnia concedere, tam trepidè, ut ſi ſcalas præparaſſent noſtri, non dubium eſſet eo die finē laborum futurū. Sub noctem ſe in caſtra recepere. Poſtridie, ut nō ſcalæ modò fierent, ſed etiá ut machinarum uis ſuppeteret, materia cædenda erat. intra ſeptimū lapidē nulla copia: ultrà progreſſi certatim ſummi infimiq; cædebant, cōportabātq;: ac paucis pòſt diebus magno apparatu, ſcalis, tormentis, machinis urbē tentāt, inſtant, premunt: nihil ocii dant obſeſſis, ſibíue ſumunt: uires arteſq; promuntur. Conſilio uirtuteq; res geritur, & is conatus irritus. Extrema ex Europa uentum illuc erat, ut ea urbs reciperetur. eius rei gratia tot labores deſudati, tot tam magna prælia atrociaq; fa-
B cta. tantum ſanguinis fuſum. omitteretur res in ipſo cardine rei conficiendę? cum exitus ſub oculis poneretur, animo audacia, pectori conſiliū, dextræ uires, menti cōſtantia uigorq; deeſſet? Siti laborabatur & tempore anni feruētiſſimo, & cælo æſtuanti, & ſolo torrido, uno tantùm prope urbē fonte Siloē, & eo non perenni, ac interdum inſuaui, cæteris longinquis, & ab hoſte corruptis obſtructiſue. & qui pauci intra quintum lapidem indicio piorum incolarū inueniebantur, ad eos ſitiens hianſq; uulgus imbelle bellicoſumq; pariter cōuolabat. Colluctatio tunc fœda hominū inter ſe ac equorū, omnia miſcebat, inquinabatq;. Immergebāt ſe procumbētes limo, turbidá ore hau-
C rientes aquá, rendebanturq; præcordia, pallor deinde rigorq; ac torpor exoriebatur, ſequebatúrque animi defectus, ut uix in caſtra recipiendi ſe uires corpori ſuppeterent. Duces utribus comportandam aquam ex liquidis fontibus ulterioribúſque locis curauere. Militum precibus Tancredus & Toloſas ſimultatem inter ſe gerentes, in mutuam gratiam rediere. Obſecrationes habitæ, ſancta loca ſuburbana nudatis pedibus reuerentiſſimè ſupplicum habitu peragrata. Sacra facta. Diuinum auxilium imploratum, quo humanum etiam oblatum eſt. Genuēſes appulerāt claſſem Ioppen portum nobilē propinquúmque. Præerat Gulielmus Ebriacus: acciditq; ut ex incommodo cō-
D modum exoriretur. Claſſis Aegyptiorum quæ ad Aſcalonem ſtabat, ſoluit, Genuenſium naues nequaquá numero uiribúſue pares aggreſſura. Illi neceſſaria re coacti, raptis ex claſſe quæ uſui Hieroſolymitanæ obſidioni futura agi ferriq; poſſent, corruptis nauibus, in caſtra uniuerſi ſe contulere. Periti erant omnis generis tormentorum machinarúmque, & apparatus urbium oppugnandarū. Ab his nihil omiſſum quod in rem foret. Præcipua cura fuit procul à conſpectu hoſtiū ingenti mole turris fabricandæ, quæ plicatilis eſſet, ac ſoluta per partes noctu cōportari in caſtra poſſet, ut cum diluceret, ſuis coagmentata compagibus urbi admoueretur. & hoſtes confirmabantur ſpe
E auxilii, ſi aliquor dies ſuſtinerēt obſidionē. Ita enim inrer Satrapas Barbarorum tyrannoſq; conuenerat. & caſus tulit ut colūba ſupra caſtra Latinorum uolitans, accipitre opprimēte ſe demittēs à noſtris exciperetur. ſub alis eius inuenta eſt epiſtola Arabicis & uerbis & literis exarata. Ea per interpretem recitata, ſignificabat parari auxilia quæ obſeſſis mitterentur. Idcirco magis impigrè noſtri anteuertendum cenſebant. Hoſtes antè tormētis machiniſq; tentati, ſeſe omnibus rebus inſtruxerāt. Aduerſus ictus noſtrorū muris prætenderāt ſuſpenſas ſtorias, uelaq; ex centonibus ſubcoactiſq; ad tela hoſtium ictuſq; tormentorum ſine graui iactura excipiendos ludificandóſque conſe

cta:ſimul miſſilem ignẽ pararant, ac(quæ Põtificis Tyrii uerba ſunt) ſaccos ſtramine refertos. Prima luce noſtri tertiũ muros oppugnare incipiunt. Clamor utrinq; tollitur. Duces ſuos quiſq; regione deſtinata ducũt: adſunt, hortantur, rem gerunt. Cæteræ machinæ promouentur: Turris repentè excitata, ac, ne igni corrumpi poſſet, à fronte coriis recentibus ac percrudis inducta agitur, urbẽ deſpiciẽs, multiplici tabulato, unde tormẽtis tela ingeri poſſent. Certatur, oppugnatur, propugnatur. Agger iacitur, addenſaturque, ut depreſſiora loca expleantur, muniantúrque, quà turris tutò agatur. In meridianũ tempus dimicatio laborq; trahitur. Aeſtus diei, ſitiſq;, ac ieiunii & laſſitudinis uulnerúmq; ſenſus aberat. Par utrinq; pertinacia, par uirtus, par animus, eadem ſpes, ſimilis fiducia, æquæ uires, nullumdum fortunæ diſcrimẽ, Mars cõmunis, niſi quòd noſtri, niſi expugnarent, pro uictis erant diſceſſuri: hoſtis uictoria erat, nõ capi. Ferro igneq; utriq; certabant: barbari, ut machinas & in primis turrim ſparſo igne cremarẽt: noſtri, ut eadẽ ratione ſtorias & cætera fruſtrãdis ictibus Latinorũ obiecta incenderẽt. & aqua utrinq; parata ad extinguendũ incendium effundebatur. Fortè coortus uentus terga oppugnantium afflabat. in frontẽ oraq; barbarorũ atrociter ſpirans, noſtris animos addidit, ut faces certatim maioréque fiducia iacularentur, intorquerentq;. Hæ adiuuante uento inferẽtéque facilè adhæſere, ac quæ barbari muris prætenderãt, flamma concepta abſumebant: nec opem aqua cõportanda fundendaq; aliàue ratione hoſtes ferre poterãt, quòd uapor fumuſq; aduerſus loco quéq; ſuo ſtare non ſinebat. idem Latinis minimè officiebat. Ita nudatis ea parte propugnatore muris, adæquato ſolo, ſubſtructionibuſq; expugnatis, uia turri propius admouendæ facta. Simul quæ hoſtes in peſtem noſtrorũ parauerãt, factũ eſt ut iis ipſi caperentur. Aduerſus Genuenſiũ turrim malum in muro erexerant, trabémque tranſuerſam ſuſpenderant, ut eius interiore capite reducto, ac mox magna ui remiſſo, exterius in appropinquantem machinã uelut aries incuteretur. Cõtrà Lygur ſe falcibus muralibus inſtruxerat, ac ex propinquitate retinaculũ trabis cũ horrẽdo ſonitu ingruentis abſcidit, & humi ſtratã in tabulatũ ſuſtulit, in muroſq; hoſtium porrexit. Fors, conſilium, ars iuuit. Frons turris ita ſcitè ſtructa fuerat, ut ſuperior eius pars paruo molimine inclinari, ac tanquã pons protẽdi, cũ res poſtularet, in hoſtẽ poſſet. Firmitudo trabis pondus illud ſuperimpoſitũ facilè ſuſtinuit, ut auſus fuerit primus Gotthofredus in muros hoſtium tranſcendere, miraculo uirtutis etiã cæteris noſtrorum attonitis. Inſecutus eius frater Euſtathius, ac deinde alii atq; alii. ita ea regione muri occupati, refractaq; porta, & omnes intromiſſæ copiæ. Cædes barbarorum tota urbe facta. Ad templũ Solomonis eorum proceres refugêre, ubi pauliſper prælium recrudeſcens tenuit. Ab Aegyptiorũ nullo temperatũ. Quarto Nonas Iulia urbs ſancta recepta. Poſtridie humãdis corporibus, purgãdaq; urbe opera, inſumpta. Templa etiam luſtrata, Supplicationes habitæ, Gratulatio facta. Quòs barbari exegerãt, reuocati ciues. Qui ſeruilibus in miniſteriis habiti fuerant, libertati reſtituti. Hieroſolymitani uniuerſi Latinis Ducibus gratias egere, quòd ſibi patriã, ſe patriæ reſtituiſſent. Compoſitiſſima oratione collaudarunt, quòd pro religione, pietate, orbis terrarũ ſalute, rerum immortalitate, ſeculorum omniũ

ſecuritate

A ſecuritate res humanis maiores confeciſſent, numenq; in eis haud dubiè eluceret, quorum diuina incredibiliq; uirtute res ſacræ incrementa, Latinũ nomen priſtinum decus, ſancta terra cultum ciuis regiſq; ſui CHRISTI recuperaſſet. Petrum Eremitam amplexabantur, laudibus haud immeritis cumulabant. Reſtitutorẽ parentémque nocirabant, fœlicem munere ſanctæ legationis, & euentu belli, in cælum oratione ferebant. Diuelli non poterant, deducebant, reducebantq;. Ducibus antiquiſſima omnium cura fuit, ut Rex Hieroſolymorũ fortis piusq; eligeretur. Difficile erat uirtutis nobilitatisq; ac meritorum iudicium delectúſque. Regnum in medio poſitum eſt, omnes

B peræque ſummo nomine digni, maximo omnes animo. Nullum diſcrimen cur alii aliis anteponantur. Vbi hac noſtra ætate tanta modeſtia, tam incorruptũ cupiditate dominandi pectus, tam ſancta, & ultro ſe in ordinem cogens ciuilitas, æquitáſque mẽtis? Nulla in ſancta ciuitate ambitio, nulla prehenſatio, nulla largitio. Ad Robertum Normanorum Ducem ultro regnũ delatum. Natus erat inuictiſſimo ſapientiſſimóque Rege. Comitatum addixerat, Ducatúmq; opulentiſſimũ nobiliſſimúmq; oppignerarat, ut CHRISTO militaret. Si domum redeat, nõ uidetur aliquid ſui liberum ſolutúmque habiturus ubi conſiſtat. Spes magna oblata rem illi abſtulit. Accidit fa-

C ma, Gulielmum Anglorum Regem eius fratrem ſine liberis deceſſiſſe. Domum ſpectare cœpit perfecto ſacro bello, cum iam & cæteri de receſſu cogitarent. Gratias proceribus egit, ac tanto de ſe iudicio: eſſe alios tantę maieſtati ferendæ. Henricus eius frater minor rumorẽ domi emiſerat, captis Hieroſolymis Robertum Regem creatum, ſacram terram patriæ prætuliſſe. atq; ita Rex Anglorum ab ſuis ſalutatus, ſolium inuaſit. Vtroque regno Robertus caruit. Hieroſolymis uerò rurſus coacto cõcilio, Gotthofredus Dux ſanctæ terræ Rex deſignatur. Is non armis tantùm, ſed & conſilio & religione ingens erat. Franci eum obſeruabãt, quòd in Frãcia natus eſſet, patre in Re-

D gia gratioſiſſimo, patruo Pontifice Pariſiorum, eodẽ in ampliſſimo magiſtratu. Germani ſuũ ducebãt, quòd ſub Auguſtorũ ſignis meruiſſet. Itali colebãt, quòd magnus eius auunculus Stephanus primùm Antiſtes Caſſinatis templi cœnobiiq;, deinde Põtifex maximus priſca ſanctitate ſediſſet, octauo quidẽ menſe ſedis ſuæ defunctus, ſed ingenti gloria, quòd eccleſiam Mediolanẽſem ad officium reuocaſſet, ducenteſimo anno ex quo ab Romana defeciſſet: & in Italia Gotthofredus militauerat auſpiciis Cæſarũ, ſecunda uirtutis modeſtiæq; ac clemẽtiæ fama. Proinde trilinguis, ac ueluti triplici patria ſacro bello cunctorũ animos in ſe uertẽs, eos inter ſe quoq; deuinciebat,

E alioqui ſolitos amaritie uerborũ dictorũq;, ut inter diſſonas moribus oreq; gentes aſſolet, decertare. Nõ deerant Hieroſolymis qui regnũ darẽt: deerãt qui regnũ acciperẽt, gererẽntque. Negauit Bononienſis ſe in ea urbe aureã coronã ſumpturum, ubi dominus deńſque ſpineam geſtaſſet. Regia poteſtas ſine Regio nomine inſigníque ei credita. Adiutorẽ depopoſcit Tancredum ſummum bello Ducẽ: eiq; attribuit Tiberiadẽ, ac uniuerſum Galilææ principatum. Bohemũdus, Balduinúſque, quorũ alter Antiochiæ, alter Edeſſæ reſtiterat, quòd in Europa nomina in ſacrũ bellũ dederant, religione ſe adhuc teneri rati, nec ſolutum quod cõiurarant, non alibi quàm Hieroſolymis ar-

ma poſituros,in ſanctam urbē uenere. Nec Aegyptius animum deſponde- F
rat. Ad Aſcalonem tantæ copiæ ex gētibus ditionis eius à ſociisq; & fœde-
ratis conuenerant,ut hoc bello ſacro maiores in unū non coierint. Magnus
apparatus,animi ſuſpenſi,expectationeq; euentus pendentes. Latini huma-
næ opis auxiliiq; nihil ſibi reliqui fecere. cæleſtis numinis præſidium ſumma
religione implorarunt,memores in protegenda piorū cauſſa, paucitatis uir-
tutem,fiduciamque cæleſtis auxilii, de numero impiorum fidem excedente
uictoriam reportaſſe. Ac ſi unquam,tunc maximè ſuperi à piis ſtetere. Bar-
bari,cum noſtri appropinquarēt,quos ne primum quidem conſpectum ſuū
laturos crediderant, comperta eorum alacritate,uelut Panicis acti, ac quaſi G
oculis animóque eorum truci Latinorum ſpecie obuerſante,fuga formidine
ac amenti cōſternatione affecti,ſtrage etiam oppreſſi ſunt. Tunc quoq; plus
centum millia cæſa feruntur. Præda tanta parta, quanta non antè, ſi omnia
huius belli prælia in unum conferātur. Reditum Hieroſolyma: Aedes ſacræ
patefactæ:abſterſo cruore Duces militesq; ad aras procubuere, in numē hy-
mnos concinentes, quòd uictorias uictoriis cumularet, nouosq; ſemper de
Barbaris triumphos præberet. Literæ in Europam ad Pontificē Maxi. Re-
gesq; datæ,ac miſſi qui gaudium ingens nunciarent, confectum Turcicum
bellum,Aegyptios cæſos,Orienti iugum impoſitum, ſummis noſtrorū Du- H
cibus incolumibus ſacrum Regnum recuperatum, ac CHRISTO reddi-
tum. Vrbs Roma & pia Regna dies feſtos egere:omne genus hominum,o-
mnis ætas,ordo, templa reuerentiſſimè circumiere:ſacra facta: nullū lætitiæ
religionisq; genus munúsue prætermiſſum. In Oriente uerò Gotthofredus
Tancredo adiutore urbem ſanctam multis locis ui bellica dirutam,ac muros
tormentis quaſſatos reſtituit. Ciues incolaſq; ita inſtituit,ut quàmaxime fie-
ri poterat,Latinis moribus rituiq; aſſueſcerēt. Bohemundus Antiochiam in
ſuum Principatum,Balduinus Edeſſam in Comitatū ſuum ſe recepere. To-
loſas Seleuciam rediit, quòd ibi uxorem fidei Græci Prætoris commiſiſſet: I
ac reliquū uitæ perſequendis in Oriente impiis dicauit. Cæteri proceres do-
mum reuertêre pleni gloria,diuitiis, nobiliſſimo apud poſteros, ſi ut admi-
rari,ita & imitari in animum induceremus,exemplo uirtutis,religioniſque.

LIBER QVINTVS.

CAETERI Duces receptis Hieroſolymis,
imperioq; trans Euphratē propagato, ſe per-
functos ſacro bello, ac prouinciam confectam
arbitrabantur: Gotthofredus uerò memor re- K
rum humanarum,quæ barbaræ religionis re-
gna uirtute noſtrorū procerū interiiſſe uideri
poterant, ea illorum diſceſſu ad priſtinam re-
rum potiendarum ſpem reuiuiſcere poſſe exi-
ſtimabat:nec Latinorum opes,quanuis floren
tes,totq; ac tam magnis præliis uictrices, diu-
turnas in Oriente futuras,niſi ora quoque Syriæ in poteſtatē redacta,& ma-
ris poſſeſſione parta. Duo omnino peditum millia,& trecentos equites reli-

quos

A quos ſub ſignis habebat, quantalibet uirtute, paruam tamen pro tanta rerũ mole manum. Proinde ut portum haberet Hieroſolymis propinquum, unde auxiliis commeatibúſque ex Europa ſubuectis iuuari poſſet, ac reliqua expedire conſilia, Ioppen duxit, urbémque atque arcem ab hoſte dirutam, mira celeritate reſtituit, emuniuítque: opus ſummo ſtudio impigréque facientibus iis Syris, qui tyrannidẽ barbaræ religionis ipſi pii experti, ſe deinceps metu liberare contendebant. Ea res tanti momenti fuit, ut & continuò Aſcalonitæ, & cum mediterranea repetens paulo longius procederet, etiam Damaſceni pacem demiſſiſſimè peterent. Ea utriſque conceſſa: non quòd
B digni forent qui impetrarent, ſanctéue eam culturi uiderentur: ſed ut interea commercio urbium opulentiſſimarum noſtri inopia omnium rerum laborãtes, ſubleuari, demptóque hoſtili metu, agri, quorum cura bellicis malis intermiſſa erat, recoli poſſent. annuámque diem edicto præſcripſit definiuítque, intra quam quæ domini non coluiſſent, ea nouorum cultorum iuris fierent. Ad urbana quoque prædia uſucapienda annum omnino & diẽ ſatis longum temporis ſpatium eſſe conſtituit. Peſtilentia inſequenti anno orta, qui fuit ſalutis milleſimus centeſimus, quintodecimo calendas Auguſti obiit, magno ſui apud noſtros deſiderio, & ſancta etiam apud hoſtes memo-
C ria: cum paulò antè Latinis alterum incommodũ accidiſſet. Gabriel noſtrorum ſocius amicusq́, Melitenis (ea ad Euphraten urbs eſt) imperitans, à Daſamano Satrape Turca armis premebatur. Balduinus à Samoſatis Edeſſaq́ opem ferre poterat, ſed cunctabatur: Bohemundus profitenti ſe eius beneficiarium futurum, copias auxilio ducebat. In itinere obuium habuit Turcam. Fortuna tũc uirtutem (ut in rebus potiſſimùm bellicis iure ſuo utitur) ac multitudo paucitatem uicit. Fuſi fugatique noſtri: Bohemũdus cum præclara facinora manu conſilióque, circũmque ſe ſtragem edidiſſet, quòd uiuum capere barbari conabantur, non prius quàm uires diuturnitate pugnæ
D cum laſſitudine deficerent, tanta multitudine unum premente, in poteſtatẽ uenit. Balduinus tãdem Gabrielem in fidem recepit: ac quũ Turca eum recenti uictoria ferox trepidum circunſederet, adueniens obſidione liberauit: allatáque morte fratris, Hieroſolyma proficiſcens, ne rem Edeſſanam Principe orbam relinqueret, quæ recenti Latinorum imperio præſentem adminiſtratorem poſtulabat, alterum Balduinum à Burgo ciuem Rhemẽſem ſibi cognatione propinquum, Comitem Edeſſanorum creauit. Simultas interceſſerat inter Tancredum & Balduinum. Apulus in Gotthofredi uerba iurarat cum Comitatum Tibērienſem ab eo acciperet, tanti uiri beneficiarium
E uocitari ſe, non indignum uirtute ſua ratus. Quod illi præſtiterat, fratri eius Balduino nouo Regi tribuere in animum inducere non ſuſtinuit. Comitatu illo ceſſit: ſéque Antiochiam contulit: ut ſaluti rebus Antiochenſibus eſſet. Hugonem à Fano Odemari uirum clariſſimum Balduinus Rex Comitem Tiberienſium creauit. Tancredum ut à numine miſſum Antiochenſes excepere: ac ſummam rerum eius fidei credidere, quoad Bohemundus de barbaris redimeretur. Gotthofredus Regio nomine in ſacra urbe abſtinuerat: eáque religione apud animos mortalium ſanctior fuit, & ſupra Regum faſtigium gloria euectus. Balduinus primus Rex Hieroſolymorum

numeratur.is in Arabiam duxit:quam à ſolitudine uindicabant incolæ uagi F
tabernacula circunferentes.Inde ingentem uim armentorum abegit,hominúmque promiſcuè omnis generis,ætatíſque.In his erat cuiuſdam Phylarchi uxor grauida:quæ inter cæteros captiuos camelo à noſtris impoſita,cum in præpropero Latinorum reditu coortis maturitate partus doloribus deficere uideretur,rex recurrens deponi eam,ex ſpoliiſque hoſtium ſubſterni laboranti ueſtimenta iubet, amiculóque ſuo illam operuit, abiitque, remanere cum domina ſeruo iuſſo,ac quadam ex captiuarum grege, quæ obſtetricis munere fungeretur:ſimul camelo fœta ad infantem eo lacte alendum relicta,aquáque in utre,ac fructibus in ſportula agreſtibus ad puerperã ſuſ- G
tentandam, reliquum iter confecit.Phylarchus ad primum Latinorum in ſolitudinem impetum trepidus, ulteriora petierat:deinde recepto animo, contractiſque popularibus,prædones inſequebatur,& prædam cæteram & uxorem recuperaturus.In medio itinere reperit uxorem, infantémque natum,ac ancillam utrique miniſtrantem. Admiratione gaudióque repentino ſubſtitit:támque grato animo factum Latini Regis Phylarchus accepit, ut clãdeſtinum fœdus cum Rege noſtro percuſſerit,ſanctéque ſeruarit,cumulatiorem gratiam ſuo tempore relaturus. Nec occaſio diu defuit. Hugo Magnus præſtanti liberalitate in omnes, & ſplendore uitæ, cum in bello an- H
te captam Antiochiam, tum in legationis munere apud Alexin obeundo, ad egeſtatem reciderat:auctus ex Francia re numaria cum nouis copiis adueniebat ipſe,Gotthofredúſque Comes Vindocinenſis, & Hugo Luſinianus frater Raimundi Toloſatium Comitis,ac Stephanus Bleſenſium Comes.Is ad eluẽdam uirtute ignominiam deſertorum ſociorum Ducum : alter quoque Stephanus Burgundiæ Comes,& Guelfo Noricorum Dux : hi omnes Byzantium peruenere,tranſmiſſoq; Boſporo iter per Bithyniam faciebant. Alexis male audit:tragœdiæq; hac de re ut atroci conſcriptæ ſunt. Ab eo enim noſtri hoſtibus proditi,ac barbarorum inſidiis circunuenti feruntur. Quinquaginta ferme millia deſiderata. Hugo uirtute cautionéque I
è telis hoſtium perfidiáque ſociorum elapſus,morbo deceſſit in Cilicia:Tarſi ſepultus eſt in æde Pauli,cuius in tutela urbs ea eſt,illo ciue ſe iactãs. Obiit & Burgundio, incertum bello,an morbo. Reliquiæ tutius iter difficilioribus etiam tranſitu locis facere cœpere duce deinceps Toloſate,qui ad Græcum profectus fuerat, ſi ad euertenda barbarorum imperia eum impellere poſſet:ſed tantum abſuit ut id conſilii caperet Alexis,ut ſint qui tradant illum temperare lingua non potuiſſe,quin inter ſuos prædicaret ſe Latinorũ Barbarorũmque inter ſe certamen magno gaudio ſpectare:utri eorum ca- K
derent, ſe lucrum facturum. Satis conſtat, in Aſia cis Taurum Turcarum opes quæ deploratæ fuerant, redintegrari cœpiſſe. Toloſas reliquos huius nouæ Latinorum manus Antiochiam, notis inſiſtens ſuperioris exercitus ueſtigiis,perduxit. Hi ab Antiochẽſibus culti, Hieroſolyma proficiſcuntur. Ab urbibus piis adiuuabantur cõmeatu,hoſpitalitatiſque omni iure:ad Antaradum retenti ſunt:quòd eam urbem barbari repetiuerant, firmarántque. Aggreſſi armis operibusq;, multis tandem exhauſtis laboribus expugnant. Eam nõ ſine cæterorum querela Toloſas ſui iuris fecit. Sed in forti ac bene

merito

A merito de rebus Aſiaticis uiro multa ferenda diſſimulandâque ad diſtinendos barbaros, ne omni conatu incumbere in eos poſſent. Balduinus alia regione hoſtem premebat. Auxilio claſſis Genuenſium Antipatrida aggreſſus, tantum terroris ſtatim iniecit, ut oppidani perculſi, antequam ui caperentur, ne atrocia expugnatarum urbium exempla paterentur, dederent ſe. Cæſarea Stratonis ui capta, direptáque. Præda maximi precii rerum extitit. Genuenſibus ceſſit uas artis priſcæ, nobiliſſimúmque: Smaragdum ipſi prædicant, oſtentantq́. Nôdum tutum iter noſtris erat. Præter Ptolemaida, Tyrum, Sidonem, Berytum, quas urbes barbari præſidiis obtinebant, ducendus B exercitus. Rex rerum locorúmque peritus, noſtris occurrit: nullâque iactura ignominiâue Hieroſolyma eos perduxit. Sanctis locis ſumma religione aditis cóſpectiſque, Luſinianus inopia adductus Ioppen petiit, maríque domum rediit. Duo Stephani tardius ſoluerunt: cúmque in altum progreſſi eſſent, aduerſo uento reiecti, deſcenſione facta ſe ad Regem recepere. Barbari qui Aſcalonem obtinebant, nouis ex Aegypto Arabiâque auxiliis aucti, Rhamulenſium fines ingreſſi, quòd ibi Latinos eſſe acceperant, poteſtatem pugnæ fecere. Atrox pugna fuit: diúque tenuit: quamplurimi barbarorum cæſi: ex Latinis etiam magni uiri occubuere: cæterorum fama obſcurior: C duo Stephani deſiderati. Rex in urbem ſub noctem compulſus, eam poſtridie Aegyptiis uictoribus aggreſſuris certa expugnandi ſpe. Phylarchus Arabs noctu fide clàm data acceptâque in urbem receptus, memor Balduini temperantiæ humanitatiſque, ſalutem ei attulit: illúmque, paucis ſuorũ tanti arcani cóſciis, in tutum reduxit. Rex pro mortuo deploratus fuerat Hieroſolymis, Ioppéque, ac reliquis urbibus ditionis ſuæ. Repentè ſuperueniẽs, mira lætitia omnes affecit: tantâmque alacritatem indidit, ut congreſſus rurſus cum hoſte ingentem uictoriam reportarit. Toloſatis memoria eo etiam eſt illuſtris, quòd Tripolim ualidiſſimam urbem obſedit. Nihil intentatum D ui artéue relinquebat. Vi inexpugnabilis uiſa. Claſſis Genuenſium fruſtra eam mari oppugnarat. Ad eam terra frenãdam, duobus ab illa millibus paſſuum locum Toloſas caſtello muniendo delegit: præſidióque ac omni re bellica firmauit. Id omnia Tripolitanis finitimiſque infeſta fecit. Tandem feſſi malis ipſi, contributáque in eam Præfecturam oppida, uectigales Raimundi facti, legibus tamen ſuis utebantur. Mortuo Raimundo Gulielmus Iordanes ei cognatione iunctus, in præſentia ſuccedens, Tripolim ad ueram deditionem perpellere conatus, eam arctiſſimè obſidebat, magna ſua ſpe, perculſis'que hoſtibus. Iam multa alia oppida terrore belli receperat, E cum filius Raimundi Bertrannus claſſe ſeptuaginta longarum nauium Genuenſium ſubnixus aduenit, patri in res Aſiaticas ſucceſſurus. Conuênit ut Arca & Antaradus Gulielmo cederent: iſque ſe beneficiarium principatus Antiochenſis profiteretur: Tripolis recepta & Byblus cum cótributis Bertranno parerent, Hieroſolymitani regni beneficiario. Alphonſus alter Raimundi filius in Syria ſuſceptus, in Toloſatium Comitatum patri ſucceſſit. Dum bellum ſacrum in Aſia geritur, & in Europa ſummus Pontificatus cum Imperio Cæſaribúſque decertabat, quòd uetuſta iam cóſuetudine Auguſti ſcipionem ſacrum annulúmque paſtoralem Epiſcopis

cæteriſque patribus dabant,eámque ſacrarum dignitatnm ueſtituram,iuraq; F
regia appellabant:contendebantq; illa Carolo magno à Pontifice maximo
Adriano cum patriciatu,& à Leone cum imperio data,etiam penes ſe eſſe:
Gregorius ſeptimus,ac Victor tertius,& Vrbanus ſecundus,Pontifices ma-
ximi,Henrico Cæſari, qui Conrado patri Cæſari ſucceſſerat, obſiſtere co-
nati,cum etiam execrati fuerant.Ille & alendo in ſummo Pontificatu ſchi-
ſmate,& armis ſe texerat:Apulis ducibus Pontificem tutãtibus,ac Mathil-
de alia in parte Italiæ Comite, fœmina dominatu opibúſque ac religione
præſtantiſſima.Cœnobiorum opes profanis proceribus attributas in Fran-
cia oſtendimus.Robertus Francus Rex eum morem ſoluit. Henricus Rex G
paternæ ſanctitatis ea in re fuit æmulus.Philippo Rege obiit Vrbanus ſacrę
cauſſæ acerrimus uindex . ſucceſſor Paſchalis Pontifex in Franciam, para-
tum ſemper,præcipuúmque iam rei Romanæ ſubſidium,uenit.Frãcus Rex
filiúſque magnificè reuerentiſſiméque ſanctiſſimum orbis terrarum paren-
tem excepere.Concilium in Tricaſſibus habitum:quò & Henrici oratores
» frequentes conuenere.Abſens Cæſar à Pontifice graui oratione increpitus,
» quòd à quo mortalium genus exemplum pietatis petere oporteret, diuinos
» ſibi honores aſſereret:ac quod iuris ne angelis quidem conceſſum ſit, id ſibi
» aſſumeret, ut ſacroſanctam eccleſiam,pro qua Seruator noſter ſanguinem H
» uolens uitámque profuderit,ipſe pignore nuptiarũ deuinciri ſibi poſſe exi-
» ſtimet:ac qua enſem dextra ſtringat,belláque gerat, eadem annulum ſacrũ
» & contrectet, & arbitratu ſuo induat Põtificum Patrúmque digito ac ma-
» nibus,quæ ſacroſanctum CHRISTI corpus tanganr. Habere Auguſtos
» imperium maieſtatémque apud humanum genus:ſacrarum clauium ius di-
» tionémque iis relinquerent,quibus hæc diuinitus data ſint. Summo cæ-
terorum aſſenſu hæc egit Paſchalis.Henrici oratores re infecta dimiſſi. Põ-
tifex in urbem rediit.Aduerſus nobiles, qui fundos ſacerdotum uelut diu-
turna poſſeſſione ſui iuris factos retinere perſeuerabant,nec uocati ab Re- I
ge in ius ſubire periculum litis in animum inducebant, Ludouicus Craſſus
Regis filins res geſſit,tútelam templorum à cœnobio diui Dionyſii tegen-
do auſpicatns, cuius fundos poſſidere arguebatur Bochardus, uir Pariſien-
ſium nobiliſſimus:in cuius ditione propinquum oppidũ erat, quod à Mau-
rentio conditore Monſmorentianus dicitur,unde illi nobilitati gentile co-
gnomen.Nec magna mole ea prouincia confecta.Bochardus initio in ani-
mum nõ inducebat cedere opulẽtiſſimis prædiis,quæ à patre auóque ac cæ-
teris maioribus relicta obtinebat:& ſperabat in ſimili cauſſa magnã proce-
rum Francorum partem pari dolore metúque adductam,ſibi affuturã:quod K
ueritus Craſſus,Robertum Flandrum unum è domitoribus Aſiæ ad ſe euo-
catum,huic bello præfecit. Ipſe antequam maior motus oriretur, in Dro-
cum Montiacum Bellouacenſis eccleſiæ iuri infeſtum duxit. Morentiani
milites ad famam Roberti Aſiatici aduerſus ſe delecti Ducis, abiectis armis
alii aliò dilapſi ſunt.Bochardus tunc ſui in iudicio copia facta,legibus cauſ-
ſam ſuam diiudicandam commiſit.Montiacus antequam fama exemplumq;
deſerti à ſuis Morentiani ad ſuos emanaret, pugnare conſtituit. Hortatus
ſuos ne Craſſi nomine copiíſque terrerentur:parua manu à præclaris mili-
tibus

A tibus ingentes copias profligari,cum ſæpe,tum recentiſſima memoria Aſiatico bello compertum:tantum ardorem uirtuti addidit,ut collato pede uinci non potuerint.Sagittis obruti dare terga coacti:oppidum quoque Montiacum,cum muris expugnatis finem obſiſtendi pertinacia non faceret, incenſum.Sic etiam Droco neceſſariò ſupplici uenia data: cauſſa Eccleſiæ ad ſuos iudices reiecta. Elbo etiam Roſſiacus opibus gloriáque ingẽs,Rhemẽſi Laudunenſiq; ſacerdotio,cuius fundos occupaſſe dicebatur, coactus eſt pacem obſidéſque dare. Mox alia parte à Leoneti Magdunenſis ui agros Aurelianenſis Pontificis armis uindicauit.Ita quadruplici expeditione uictor,
B ut uis undique legibus aſſueſceret, in Matthæum Bellomontanum copias duxit,qui gener Luſarchiam oppidum totum occupaſſet de Hugone ſocero,cuius dimidium omnino doti dari conueniſſet. Id oppidum facilè receptum. Matthæus peruicacior in ſupplicis humilitaté demittere ſe, ueniamq; erroris furoriſue petere nondum ſtatuebat: cúmque Cancelliacum ſe contuliſſet,egregiè id oppidum defendebat. Exorta fœda tempeſtate,ſeu cæleſti ſeu hoſtium igne conflagrare cœpere quædam tabernacula, flammáque latius fundi. Caſtra incenſa,mouendi ſignum eſſe conſueuerant. Igitur uelut iuſſu Craſſi,numiniſue ira id factum eſſet,uaſa conclamata,militéſque dila-
C pſi,antequam ille retinere morariue poſſet. Non dubium erat eum cum nouis copiis rediturum, nec diuturno bello tolerando fore Bellomontanum. Amicis deprecatoribúſque apud Philippum Regem non caruit: & eo facilius ueniam tandem ſupplex impetrauit,quòd dies læti feſtique inciderant. Bohemundus magno auri pondere à Tãcredo Antiochenſibúſque redemptus,à priſtina indole animi non degenerauit,caſuum bellicorum nõ ignarus: fortunæ uires ingentes eſſe: eam rerum temporúmque communium inclinationem afferre: ac pro libidine quem uiſum fuerit extollere, premeréque: mentem hominis,uímque animi,ſuæ ſpontis eſſe: ſummos uiros neque
D frangi aduerſis,neque tumeſcere ſecundis. & quo plura maioráque experimenta uirtutis in utraque fortuna dederat,eo admirabilior ſeu ſibus mortalium erat. Tancredi fidei perſpectiſſimæ cuſtodia Antiochiæ demandata, in Franciam uenit,quacunque ibat,concurſu omnis generis ordiníſque hominum facto. Francus Rex comiter amantérque excepit: eíque filiam Conſtantiam ex uxore ſuſceptam in matrimoniũ dedit: ſimul Tancredo abſenti Cæciliam ex Bertrada Comite genitam deſpondit. Bohemundus annum in Frãcia apud ſocerum manſit. Exin in Italiam ad Gulielmum fratris iam defuncti filium Apuliæ Ducem ſalutatum cum reuertiſſet, Alexin Aſiaticis
E Latinorum conatibus hoſtem terrere propiore bello ſtatuit.cum iuuentute quæ ex Francia Italiáque eum ſequebatur, Dyrrhachium tranſmiſit: Epirúmque ferro ignéque miſcere cœpit. Græcus ab alienis appetendis ad ſua tutanda reuocatus,caſtra caſtris contulit. Authoritate Francorum effectum eſt,ne arma ſemel CHRISTO dicatã,debitáque,cruore piorum maderẽt: néue quam mentem in mutuam cædem noſtris Barbara religio imprecaretur,eam Latini Græcique inter ſe gererent. Aequis conditionibus, fidéque utrinque iureiurando data,diſceſſum ab armis,dextræq; interiunctæ. Summa rerum geſtarum gloria,morbo deceſſit Bohemundus,ſuſcepto ex Con-

ſtantia filio item Bohemundo. Canuſi eodem quo frater compoſitus fuerat F
tumulo conditus eſt. Cum uiuo bellum initio geſſerat: ac mox reconciliata
ſumma fide gratia, concors & omni poſtea tempore nixit, & mortuus conquieſcere mixtis cineribus uoluit. Cæcilia ad Tancredum ducta. is tutelam infantis Bohemundi caſtè integréque geſſit. Aliquanto pôſt æger, cum ſupremum ſibi adeſſe diem ſentiret, eíque aſſideret Pontius Bertranni Comitis Tripolitani filius, adoleſcens florentiſſimus, ab eo per amicitiam petiit, uti poſt obitum ſuum Cæciliam duceret, Franci Regis filiam, matre Comite nobiliſſima procreatam: eandem per patrem, Craſſi Frácorum Regis futuri, per matrem, Fulconis Comitis Andium, Turonum, Cœnomanorum, ſororé: hoc & illi priuatim amplum, magnificúmque: & in cōmune rebus Latinorum Aſiaticis maximo uſui fore. Fidem in id & morienti dedit, & mortuo ſeruauit. quo ex matrimonio edetur Raimundus Comes. Guilielmus Apuliæ Dux non fœdus modò cum Græcis, ſed etiam affinitatem iungere conſtituit. Deceſſerat Alexis: filius Iohannes ſucceſſerat. Huius ſororé in matrimonium ductum ſe ſperans, Apuliam Pontifici maximo uelut fiduciariam dedit: commiſitq́, ut ea ſibi ex Græcia reduci reſtitueretur. Ita Byzantiū profectus, utrobiq; offendit. nā nec ſoror Auguſti ei deſpódetur: & Rogerius Rogerii filius Comes Siciliæ illi ſuccéſens, quòd cum Græcis, H gente Normano nomini infenſiſſima, ſe non conſulto, amicitia neceſſitudinéque iungi uellet, Apuliam eo abſente occupauit. Gulielmus & à Græcis affinis repudiatus, & à conſanguineo paternis opibus deiectus, ad Salernitanum Principem ſe priuatus recepit: ibíque mœrore contabuit. Balduinus interea Rex Ptolemaida in ditionem redegit, & uirtute ſuorum, & auxilio Genuenſium claſſis: ob quod meritū magni honores illis habiti: decretúmq;, uti ea in urbe ſuum forum, Prætorem, templum haberent: tertia pars portoriorum, publicorúmque ex mari fructuum, illorum eſſet. Mox & Berytus accurſu Venetæ claſſis recepta. Ex Dania Noruegiáque claſſis aduenit, tan- I
tum maris tanto circuitu emenſa, ſacrámque militiam profeſſa. eius uirtute Sidon urbs nobiliſſima recepta. Hæc in Aſia. Nec Craſſus domi deſidebat. Hugo Pomponenſis oppidum Gornacum ad Matronam fluuium obtinens, nauibus ultro citróque commeantibus tranſitū non dabat, niſi magna exoratus mercede, qua milites aduerſus Craſſum aleret: eximióſque interceperat equos, qui ad enm ducebantur. Itum in hominem. Nauigia quoque pro natura fluminis inſtructa ornatáqne, Hngonianis pro ripa ulteriore propugnantibus, nube miſſilium fugatis, ad ſubiectam oppido crepidinem appulſa. Nec à flumine tantùm premebantur hoſtes, ſed à terra operibus machi- K
níſque. Aduerſus ligneam mobilémque turrim & ipſi propugnacula pari celſitudine ſtatuerant: ac ſi ea quoque imparia audaciæ Craſſi forent, tabulas uerſatiles ubi commodum erat collocarant, in quas ſuperatis muris deſilientes oppugnatores leui momeñto impulſi præcipitarent in præacutas ſudes, ſubiectóſque ſtimulos. Ita aliquot induti interiere. Recreauit animos Gornacenſium diſceſſus Craſſi aduerſus nouos hoſtes. Vido à Rupeforti erat procerum nobiliſſimus, magnis clientelis, opibúſque, ac tantæ maieſtatis, ut eius filiá Craſſus uxorem primùm duceret: deinde cauſſatus propinquam

A pinquam cognationem,dirimente in Tricaſſibus concilio,dimiſit:uxorém-
que duxit Adelam Vmberti Comitis Mauritianæ filiam.Quo dolore addu-
ctus Vido,Hugonem iuuit,author Stephano Campano Comiti conſiliorũ
ſocio,ut obſeſſis ſubſidia mitterentur.Craſſus parte copiarum ad continuã-
dam obſidionem relicta, cum cæteris Campano Vidoníque occurrit. His
fuſis fugatíſque,obſeſſi deſtituti omni ſpe,in fidem uenientes, ueniam amẽ-
tiæ impetrauere.Nulla quies dabatur.Vmbaldus ex fano Seueræ excurſio-
nes in Biturigum agros faciebat.Adueniens Craſſus conſpicatus eum in ul-
teriore ripa ſedentem tranſitu arcere ſe ſtatuiſſe,ripámque ac alueum flumi-
B nis acutiſſimis ſudibus muniſſe, ſuperiore parte uado traiecit: hoſtémque
prælio captum,in cuſtodiam tradidit:oppidum recepit:Bituriges metu libe-
rauit.Hæc agẽs, ſummũ ocium ſecuritatémq; patri Regi præbebat reuerẽ-
tiſſimus filius.Henricus uerò Cæſar filium Henricum Cæſarem deſignarat,
inſignia nondũ tradiderat.Erat lõgum mortem patris expectare à Pontifi-
ce Maximo cõmunione fidelium ſubmoti. Ex profeſſo à patre deſecit ſpe-
cie religionis,quòd ab impietatis ignominia uindicare nomen Auguſtum,
ac illud cum ſacroſancta poteſtate ſummóque Pontificatu in gratiam reuo-
care uelle ſe diceret. Pater arbitrio rerum deiectus, propè priuati hominis
C cultu comitatúque in Eburones ſe contulit.Leodienſes eum regio appara-
tu ut Cæſarem excepere.Tunc ad Francum Regem literas dedit,opem eius
expoſcens,híſque uerbis ſcribens· Si per maieſtatem Imperii liceret, Re- «
giis genibus aduoluerer,fidem tuam implorans aduerſus filium, qui contra «
religionem militaris ſacramenti, naturæq; leges, ac diuina & humana iura, «
me in ordinem coëgit,Natalique domini ſacra cõmunione arcuit,inſigniá- «
que Imperii à me ui extorſit,crucem,lanceam,orbem, ſceptrum, coronam. «
Nihil mouit Philippus Rex,difficili exiſtimatione & patris in ſacras cauſ-
ſas, & filii in patrem impii. Henricus pater in Eburonibus obiit.corpus in
D patriam relatum,ac Cæſareo cultu ſepultum. Rex Francus Meleduni de-
ceſſit,anno ſalutis milleſimo centeſimo nono:propter Ligerim ad Benedi-
cti ſepultus eſt, ut iuſſerat,indignũ ſe dictitans qui ad Dionyſii inter ſanctiſ-
ſimorum Regum monumenta mortuus iaceret. Continuo CRASSVS *Ludouicus*
Aureliani inungitur à Gilberto Senonum Archiepiſcopo, adſtantibus eius *VI, Craſ-*
prouinciæ Pontificibus,Pariſiorum,Meldorum, Aurelianenſium, Carnu- *ſus*, 39.R.
tum,Niuernenſium,Altiſſiodorenſium.Cauſſabatur temporum uitia nouis *Ann.*1110.
remediis indigere:Rhemẽſia ſacra expectari nimis longum:ſe hoſtes coër-
cuiſſe,nõ perdomuiſſe.ſed uera cauſſa animis hominũ obuerſabatur.Rho-
E dulphus Viridis Craſſo non aſſentiente approbantéue electus Rhemorum
Pontifex fuerat:cui qui ſtudebant, in ſpem ueniebant,neceſſe futurum no-
uo Regi Craſſo,aut cum eo gratiam reconciliare,penes quem ſacrandi Re-
gis ius eſſe,rumore ferebatur:aut omnino ſolennibus ineundi Regni cære-
moniis arceri.Rex rerum ſuarum primordiis præſcribi ſibi, ac inuiſi homi-
nis dextera ſacrari,alienum ab Regia magnitudine, ac inauſpicatum exiſti-
mare poterat.Extat Iuonis Carnutum Pontificis apologia id factum uindi-
cantis ab incuſatione ſanctæ Rhemẽſis eccleſiæ,defendentíſque ueterũ Re-
gum exemplo,qui neque benedicente neque coronante Rhemenſi Ponti-

fice, ab aliarum ciuitatum Pontificibus ſacrati, Regnúmque auſpicati fuiſſent. contendítque unius ciuitatis Belgicæ anguſtiis ius coronandi Regis non contineri, qui Celtis etiam Aquitaníſque iura daret. Addit tamen, ne ullus locus crimini detur, id quod tempus ferebat, tūc Rhemorum ciuitati ſacrificiis interdictum: necdum qui eius ciuitatis lectus Pontifex eſſet, in ſedem ſuam receptū: nec eo loco potuiſſe Craſſum Regiis ſacris initiari, niſi rerū perturbatione, magnáque cæde inſecutura. In præſentia Rhemorū expoſtulatio, Regiis iam ſacris peractis, & re cōfecta, parum ualuit: apud poſteros ſanctior ea demū inunctio uiſa, quæ primi Clodouei religionis apud Francos authoris ueſtigiis inſiſteret, Rhemis diuo Remigio operāte ſacrati. G Vido Creciacenſis, qui bello Gornacēſi Craſſo aduerſatus fuerat, Odonem Comitem Coruolienſem Regis ſtudioſiſſimum, uenatum in propinqua loca digreſſum, repentè inuadens intercepit: oppidóque occupato, ac præſidio ſuæ factionis militum firmato, ad ſolicitandum in arma Campanum pergit. Rex celeritate aliquid effecturum ſe confidens, Anſelmum Garlandenſem cū aliquot expeditis equitibus præmittit, ſi celeritate opprimere incautos poſſet. Is ſera nocte adueniens, furtímque ingredi oppidum conatus, nō fefellit uigiles cuſtodéſque. Eo comprehenſo nihil iccirco territus Craſſus, in conſpectu hoſtium poſuit caſtra. Vido ut interea ſuorum animos ad tolerādam obſidionem confirmaret, ex Campania regreſſus: quia nullū aliud iter, nulla alia oſtēdebatur ratio, mutato habitu, ſi magna in multitudine Regiorum, cum non omnes inter ſe noſcerentur, euadere in oppidum poſſet, caſtra ingreſſus non fefellit. Dum cognitus refugit, in Gulielmum Garlandēſis fratrem incidit. Bellum finitum deditione Coruolii, reſtitutione Anſelmi Odoníſque, antequam Campanus occurreret, ſegnior factus ſecundum Gornacenſem fugam. Odo in poſſeſſione Coruolii rurſus collocatur. Idque non multò pòſt Craſſo ceſſit alieni belli præmium, quod ipſius non contigerat. Hugo Puteaci Comes Carnutum fines populatus, etiam Iuonem ciuitatis Pontificem comprehēderat: nec niſi grandi pecunia redemptum dimiſerat. Id oppidum Craſſus expugnauit: Comitem in cuſtodiam tradidit: nec prius dimiſit, quàm Odone mortuo. Iure propinquitatis Hugo ad hæreditatem legibus uocatus, Coruolium Craſſo tradere coactus eſt. Ita etiam hæreditate multatus, infeſtior hoſtis factus, ſuum tempus expectabat. Interea omiſſa aduerſus mediocrem nobilitatem oppidulorum controuerſia, inter ſummos Reges bellū geſtum, inimicitiis redintegratis. Robertus Normanorum Dux (ut oſtendimus) Normaniam oppignerauerat fratri Gulielmo Regi Anglorum: quo mortuo, ſpe fraterni regni repudiato Hieroſolymitano regno, domum regreſſus, Normaniā facilè recuperarat. In Angliā trāſgreſſus, antequam ſigna canerent, cum omnis Normanica nobilitas partim in hac, partim in illa ſtaret acie: ultro citróque commeantibus amicis communibus, ne funeſtum inter fratres prælium fieret, in conditiones deſcendit, ut Henrico fratri, qui patre natus Rege fuiſſet, regnum Anglicum, ac quem Conſtantienſem Comitatum illi addixerat, relinqueret, reliqua Normania contentus, eodem patre, ſed omnino Duce creatus. Regreſſo in continentem fratre, Henricus bona procerum ſuæ ditionis qui cum Roberto

A Roberto ſenſerant,in fiſcum ſuum redegit. Hi ſpoliati facultatibus,ad Normanum tranſmiſerunt,cuius cauſſa inopes erant: adduxeruntq́; eum, ut ad eorum ſumptum cultúmque ſuſtentandum, Conſtantienſem Comitatum à fratre ad ſe reuocatum, illis attribueret. Ita utrinque animis rurſus iritatis, Anglus in Normaniam traiecit: fratrémque in armis occurrentem, non uirtute uictum,ſed quibuſdam ex intima familiaritate Anglico auro corruptis,prodétibúſque,in poteſtatem redegit,in perpetuámque coniecit cuſtodiam: Normaniáque omni potitus, ſe Franci Regis beneficiarium profeſſus,in uerba eius iurauit,ſpondens ſe Giſortianam arcem à Gulielmo Rege
B exædificatá demoliturum ubi primùm à Pagano nobiliſſimo uiro qui eam obtinebat,recepiſſet. Receptam ille retinere integram perſeuerabat, firmabátque. In extremis Normaniæ finibus caſtra caſtris collata ſunt. Et à Franco Robertus Comes Flandriæ ad Anglum miſſus,cauſſam fœderis egit,poſtulauítque ut arx euerteretur, ad alendum bellum, pacémque turbandam extructa. Giſortium ad Heptam flumen poſitum eſt,uelut quoddam diuortium liméſque imperiorum. Quod Vellocaſſium finium cis amné eſt,Francicum Vellocaſſinum dicitur: quod ultra iacet, Normanum. Id oppidum utranque ripam contingens, ancipitem cauſſam facit, hinc Francis, illinc
C Normanis ſibi uendicantibus. Arx in ulteriore parte condita fluuium frenabat,ac oppidum citerius continenti metu terrebat. Reſpondit Henricus ſe pacem non repudiare: Giſortii arcem ſe diruturum,cum id fieri,Normano- „
rum,Francorúmue intereſſet: nunc cauſſam nullam eſſe cur bello cogendus „
ſit. Si ipſe arma ultro inſerret,ſuſpectum Giſortium ſtans integrúmque eſſe „
poſſe. Cũ ipſe moleſtus nemini,bello uexetur: non ueteres modò munitio- „
nes ſeruandas,ſed nouas inſtituẽdas. Fidem meam Regi Franco iureiurãdo „
obſtrinxi. Mutua eſt religio,ut regem Francum Dux Normanus colam: ille „
neq; me,neque mea uiolet: ac ſi quis oppugnet,tegat. Quis Franciæ uſus fu- „
D turus ſit ex Giſortii ruinis,non uideo. Pace,non bello opus eſt ut fides præ- „
ſtetur. Re infecta cum rediuiſſet Flandrus,ad Giſortium pugna commiſſa: uictus Anglus in oppidum ſe recepit. Gulielmus Henrici filius fidem Franci ſecutus,arcem ſeruandam ab eo impetrauit. Guidonis Rupes Sequanam frenat,opportuna rebus in Normania gerendis. Guido eam obtinebat, Frãco fidus. Eius ſocer tanta in Francos rabie Anglo cupiebat,ut nihil tale metuentem generum intromiſſus interemerit: Rupémque cum ſuis occuparit. Finitimi nullum facinus atrox in hunc hominem rati,cum magna pars data fide eum elicuiſſent ad colloquium,ipſi manu ſua non uiolarunt, ſed truci-
E dandum reliquere iis quos ſuorũ ad id iniuratos reliquerant. Corpora quoque & eius & comitum lacera, cratibúſque impoſita, ſecundo flumine demiſere: ut Rotomagenſibus,ac quicunque Anglorum ſtudioſi Sequaná accolunt,ſpectaculo forent. Craſſus omiſſa Normania in Meldorũ fines exercitum duxit: quòd Campanorum Comitum familia Regiæ Anglicæ affinitate iuncta,cõſilia conatúſque cum Henrico coniunxerat, in eorumq́; fide Carnutes,Bleſenſes,Campani,Meldiq́; forent. Robertus Flandrus cum erũpentes Meldos in urbem compellere conaretur,pro porta ſuffoſſo equo lapſus oppreſſusq́; interiit. Craſſus exin cautius Latiniaci præſidium erupens,

intercluſo à tergo reditu, magna cæde caſtigauit. Anguſtiæ pontis cladẽ auxere. Conſilium inierant hoſtes, ut Pariſiorum fines infeſtos facerent. Rex longius ſubmouere bellum contendebat. Id in Belſiam tranſlatum, ibiq; cõſtitit. Hugo Puteacenſis cum Carnutibus gratia recõciliata, Puteacũ à Craſſo dirutũ reſtituit, firmauítque Anglicis auxiliis. Leuia prælia permulta facta: quædam etiam Hugoni proſpera. Vtrinque augẽtur copiæ. Craſſo Balduinus Roberti Hieroſolymitani filius Flãdrię Comes, & Rhodulphus Viromãduus patruelis opẽ tulere: Hugoni Cãpani proceres Theobaldus Stephanusq;. Hi repentè in caſtra Francorum, qua parte Viromandui tetenderant, irrumpentes, terrorẽ intulere. Vix ad arma capienda ſpatium temporis Rhodulphus habuit: peditatus obiectus hoſti, dũ ſternerentur frenarenturq; equi. Tunc fulgentibus armis equites peditéſq; repulſo à caſtris hoſte, in patentẽ campũ deſcenderũt. Hoſtes aciem ita inter ſe diuiſere, ut Theobaldus dextrum cornu obtineret, læuum Stephanus, Hugo mediam aciẽ. In altera parte Rhodulphus Theobaldo, Balduinus Stephano, Craſſus Hugoni aduerſi cõſtitere. Vtrinque acriter pugnatum eſt. Multitudine ſuperior hoſtis, dignitate Craſſus. Peditum Regiorũ uirtus ingens extitit. Nec tulit Theobaldus impreſſionẽ Rhodulphi. Eo in fugã uerſo, tota acies inclinauit. Puteacum propinquũ ſaluti quamplurimis fuit: quò propè cuncti hoſtiũ proceres ſe contulere: pactiq; ut ſine fraude noxâue abire liceret, Carnotũ ſe recepere. Puteacũ rurſus dirutũ. Hugo Anſelmũ ex prouocatione ut uir uiro congrederetur, interemit: ac in Aſiam ſibi cõſciuit exilium. Lancellinus Caſtri Martini Comes, Bellouacenſis dominatus iure, quam hæreditatem ſibi legibus uenire defendebat: Paganus Libriato, Milo Leterico multati ſunt. Philippus Philippi regis ex Bertrada filius infidelitatis ſuſpectus fuit, quòd euocatus ad Craſſum nõ iuiſſet. Magdunũ à patre Rege attributum ei aſſentiẽte Craſſo fuerat: obſeſſus expugnatusq; oppidum amiſit: uitã impetrauit, cõmendatrice patris memoria. Thomas Marleſis magnis opibus cliẽtelíſq; uir, nouo ſuoq; bello coërcendus erat. Eius factio parteſq; præualidæ in Rhemis Ambianiſq; erant: & Lauduni tantũ poterant, ut iura templorũ religioniſq; tutantẽ Galdericũ ciuitatis Epiſcopũ manu facta interemerint. Cuius parricidii expiãdi cauſſa Conon Prænestinus Epiſcopus à Pontifice maximo legatus, concilio in Bellouacis habito, Thomã, cum die dicta non adeſſet, cõmunione piorũ mouet, Regiæq; coërcitioni tradit. Craſſus abſentem, ut adumbratione præſentem, balteo militari exuit: hoſtemq; iudicatum, Ducibus ſuis bello perſequẽdum mandat. Ille Laudunum occupat: Creciãcum Noningentúmque in poteſtatem redacta, præſidiis firmat. Regii Laudunum fide uirtutéque optimatium ciuitatis recipiũt. Marlenſes arcem annum obtinuere: fame coacti deditionem fecere: ſimul Creciacum Noningentúmque ni expugnata. Capti capite luerunt. Thomas uariis ludificationibus erroribusq; Regios fatigauit. Tandem à Viromanduo coactus pugnare, uulnus accepit, ex quo aliquot poſt dies obiit. Mirũ ſit uel ſingulos Francos proceres Regi ſuo infenſos infeſtóſque extitiſſe, ac æquo propè marte pugnaſſe. Anglus Rex eos ſolicitabat, iuuabat, armabat. Ac ut undiq; Craſſum premeret, cum Henrico Cæſare fœdus icit: eíque unicam filiam Mathildem

A thildem in ſpem Regni deſpondet. Cæteri enim eius liberi, Gulielmus, Hẽricus, Sibylla, cum tranquillo mari ex Normania ſoluiſſent, in medio curſu atroci exorta tẽpeſtate, naufragio periere: triſti ſuis, ſed ſalutari ad poſteros « exemplo, ſpẽ Regiæ ſimul uniuerſam, fortunæ diſcrimini, uentorumq; ludi- « brio credendã nõ eſſe. Ingentes ſpiritus gerebat Cæſar. cum triginta milli- « bus equitum, duplici numero peditum in Italiam tranſgreſſus, Nouariã põtificis partes auſam profiteri, expugnauit, incenditq;. In Apennini rtanſitu Pontẽ Tremulum Germanos ulteriore progreſſu arcere conantem ui cepit, diripuitq;. In Hetruria Aretium ſolo æquauit. Romã petebat: extorſerat à pa B tre inſignia Imperii. Paſchalis pontifex maximus, ſi liberum ei ſit, illum non coronet, ſacras oppugnantem cauſſas. Vltro citróque mittuntur legati, qui de conditionibus agerent. Res confecta uidebatur. Adeſt excipiente ad Petri Paſchale Hẽricus: recitantur quæ cõueniſſe uidebãtur: uti ea præſentibus authoribus data fide acceptaq; confirmarẽtur. Tumultus cõtinuò exoritur: cuius cauſſam, qui ſcriptores gloriæ Cæſarũ fauent, in Romanos: cæteri reiiciunt in Germanos. Comprehenditur Pontifex, Henrico illud ex ſacris literis dicente, Non dimittam te, niſi bene mihi dixeris. Nõ pauci Romano- *Gene. 32.* rũ cæſi. Paſchali neceſſe fuit caput hoſtis ſui corona exornare, ac ius ſacrarũ C ueſtiturarum fando illi permittere. Diſceſſu Cæſaris Pontifex habita ſynodo decretum ui factum induxit. In Paſchalis defuncti locum ſuffectus Gelaſius, Rhemos indicto cõcilio in Franciã uenit, Francorũ fidẽ implorans aduerſus impiam Henrici uim. Morbo correptus Cluniaci obiit uixdum circũacto Põtificatus anno. ſuffectus eſt Viennenſiũ Epiſcopus Vido, Gulielmi Burgundionũ Comitis filius, idem frater Stephani quem Hieroſolymitano bello cecidiſſe aduerſus Barbaros pugnantẽ oſtendimus: ac Clemẽtiæ, quæ Roberto Comiti Flãdro nupſit: quo ex matrimonio Balduinus Comes procreatus. Nocte cui creationis dies illuxit, ſpecies ei dormienti oblata eſt D adoleſcentis diuina maieſtate Lunam gremio ipſius reponẽtis. Caliſtus uocitatus, à conatu conſilioq; ac magnitudine ſuperiorum Pontificum nõ diſceſſit. Rhemis Cæſarem eccleſiæ hoſtẽ iudicauit. Ea ignominia iritatus potius quàm fractus Cæſar, omnem propè Germanorum nobilitatẽ è finibus educit, Frãciam ferro ignéque uaſtaturus. Excidiũ Rhemis minitatur, quòd in ea urbe ſummo Francorum patrum aſſenſu à Pontifice maximo grege piorum ſubmotus eſſet. Faces addebat ſocer Anglus. Bellum Franci hinc cũ Cæſare, illinc aduerſus Anglum Regem geſturi erant. Animus conſiliúmque adhibendum, & uires colligendæ. Craſſus gnarus bellum ad eam diem E ab ſe cum proceribus ſuis geſtum, ludum propè iocúmque fuiſſe præ eo quod aduerſus duos ſummos uiros immineret: nihil ad uirtutem ſibi ſuiſue reliqui fecit. Almericum à Monteforti Normaniæ oppoſuit, ſiquid Anglus inde moueret. Alanus Dux Britanniæ omnem nobilitatem ſuorum auxilio Francis duxit. Craſſus non armis tantùm, telis, equis, uiris bellum inſtruxit: ſed cæleſtium fidem, opémque Dionyſii reuerẽtiſſimè implorauit: ut is martyr Franciæ tutelam uotis ſibi obſecratione̕que Frãcorum creditam gereret. eius diui uim in Francici nominis hoſtes antè perſpectam, tunc quoq; tanto in ſummæ rei diſcrimine elucere, perſpicuámque eſſe miſeris ſupplicibúſque

uellet,quorum patres maioréſque humana ope ſæpe deſtitutos diuinitus in- F
columes præſtiterit. Mirum eſt. Tanto ardore Rex Francique flagrare cœpere,tantamq; ſpem concepere,ut Cæſar alacritate fidéque ac uirtute Francorũ,quos ab Rege ſuo Craſſo alieniores ſpetarat,cõperta,ſuorum procerũ authoritati ceſſerit,per mortales immortalesq; rogãtium ne Imperium Germanorum cum Regno Fracorum committeret,tot ætatibus tam fida utrinque pace. Iam appropinquarat Rhemorũ finibus:inde reditũ:& Angli parati ubi primùm Germanos urere Fraciam audiſſent, omnia & ipſi miſcere: diſceſſu ſociorum allato,minas armáque ultro poſuere:quæ cõtinuò rurſus induent inuiti. Germanus Auguſtus ſuorũ hortatu permotus,in gratiã cum G
Pontifice rediit. In Vangionibus cõuentus procerum habitus:quò & legati Pontificis maximi occurrêre. Sua utrique cauſſa,hinc ſanctitas,illinc maieſtas ſeruata eſt. Veſtituræ eccleſiaſticæ,baculiq́ue ſacri ac annuli dandi iure ceſſit Auguſtus: & legatus Romanus Cæſarem in gratiam conſortionemq; piorum recepit:& ius litui dandi ea ratione teſtituit, ut id priuilegiũ foret, ac homini datum:ad poſteros non ualeret,nec exẽplo haberetur:& Craſſus ad Anglum Cæſaris ſocerum bello uexandum rediit:ac quod genus belli à feroci Rege Fráco ille minimè expectabat,furto perculit. Diuerſis enim itineribus aliquot milites mutato habitu,tectiſque ueſte gladiis Nicaſianũ (id H
oppidi ad Heptam fluuium,ut de Giſortio diximus,impoſiti nomẽ eſt) præmittit:ac quid fieri uelit, edocet. Dolus proceſſit. Oppidũ occupatum. Rex ex propinquo aduolauit:locúmque opere inſuper nouo cõmuniuit. Anglus continuò collem propinquum capit:in eóque caſtellum ædificatum delectis militibus tutandum tradit:ad maioréſque cogendas copias diſceſſit. Id tunc Craſſus ui expugnat:Andeliumq; tradentibus oppidanis recepit:ac ut undique terror hoſtem inceſſeret, Gulielmum Roberti Ducis filium Normaniæ Ducem appellat,Balduinúmque Flandrum à comitatu Pontiuo, Fulconem eundem Andegauorum Turonumq; ac Cœnomanorum Comitẽ ex Cœ- I
nomanorum finibus inſtare iubet:ipſe medius urgebat. Anglus oppidis partim fraude hoſtili, partim proditione populariũ amiſſis,omni parte circunuẽtus,æmulumq; Ducatus fratris filium horrens,ſuis rebus diffidere cœpit. Sed nihil æquè terruit eum,atque Hugonis cubicularii ſui ſcelus:quem occultum fœdus cum hoſte iciſſe compertũ habuit. Eo ad ſupplicium tradito, ne interiorem quidem uitam ſibi tutã poterat arbitrari:omnia æquè metuere:nemini mortalium fidem habere:nulli rei ſe credere:inſidias menſę timere:ſilentium hominum inimicum, uocem inſidam exiſtimare : celebritatem horrendam:ſolitudinem inſidioſam. Recreauit ægram mentem mors Flan- K
dri acerrimi hoſtis. Balduinus enim dum Augen oppidum tentat, in aduerſum pectus ſaxo coniecto, ſemianimis in caſtra relatus, paucis pòſt diebus obiit. Craſſus dedecoris impatiens,in Carnutas, qui Theobaldo ex familia Bleſenſium Comiti dicto audientes erant, Anglicarum partiũ uiro, ignem ferrúmque fert. urbem per impotentem iram abſumpturus omni exemplo belli erat. Ciues ſacerdotéſque cum uelamentis ſupplicum occurrentes,immitem animum placauere. Rem Flandricam ſuſcepit Carolus Canuti Danorum Regis filius,ex ſorore Roberti Comitis ſuſceptus. Balduinus Hieroſolymorum

A roſolymorũ Rex anno eius ſeculi duodeuiceſimo deceſſit. Succeſſor ei delectus eſt Balduinus ſecũdus Edeſſæ Comes. Isq; Ioſcellinum uirum fortiſſimum Comitatu Edeſſæ donat: quo & ipſe donatus fuerat ab utriuſque cognato Balduino. ita Belgarum nomẽ perpetua gloria illuſtre. Cum ad famã primi Balduini defuncti Euſtathius eius reliquus frater Comes Bononiẽſis, ut in regnum fratri ſuccederet, iter ingreſſus Brunduſium iam perueniſſet, inde in Orientem ſoluturus: ubi Rhemenſem uirum fortiſſimũ in defuncti locum ſuffectum Regẽ accepit, authoribus amicis ut ire pergeret, illũ enim neque uiribus neque cauſſa parem futurum: Deus meliorem, inquit, mentẽ " B mihi det, quàm ut regnum cruore meorum CHRISTO redditum, per me " domeſticis bellis antequam coaleſcat euertatur. " Rhemenſis multiplici de Barbaris uictoria parta, celebre nomẽ ſuũ Orienti initio effecit: Anno uerò eius ſeculi quinto & uiceſimo à Balacho Parthorũ principe nobiliſſimo, in acie fortiter impigreq; dimicãs, fortuna numeroq; multo inferior, nec ſociorum auxiliis expectatis, capitur, minore iactura militum, quòd & pauciores erant, & Rege in ſe hoſtem uertẽte tutior fuga data. Mox Turcæ terra, Aegyptii mari noſtros in Syria premunt. Nec Latinorum nomẽ ſuos deſeruit, ex Francia ſemper milite affluente, & Venetis continuò Syriæ orã claſſe in- C genti tenentibus, rẽſque partim amiſſas recuperantibus, partim periclitãtes tuentibus. Nec Gulielmus Burrus magiſter equitũ Regni Hieroſolymitani, ſolidum gaudium Regis capti Barbaris diuturnũmue relinquebat: Tyrũ antẽ fruſtra oppugnatam, ipſe à terra, Veneti à mari adorti ſunt. Hiq;, quò ille maiori animo foret, ſcirẽtque ab ſociis ſe deſertum nõ iri, ſiqua uis terra ingrueret, claſſem propius terram appulere: gubernaculáque nauium ad eum in caſtra detulere. Diutius ſpe tenuit obſidio. Cum aſſidetur mœnibus, ſunt authores columbam aduolaſſe. eam cum noſtri uſu docti tabellariam eſſe cognoſcerent, clamorem tantum à terreſtribus nanalibúſque Latinorum co- D piis ſublatum, ut ales tãquam turbine moti cœli acta in terram delaberetur. demptam epiſtolam Barbarorum literis ad Tyrios exaratam, Breui auxilia " occurſura: bono animo eſſent: paucos dies obſidionem tolerarent. Noſtros " contrà alteram epiſtolam curaſſe ſcribendam manu linguáque eorum Barbarorum quos in fide habebant: quibuſdam etiam Latinorum longinquitate temporis, commercióque mutui per interualla bellorum uſus, Barbarorum ſermonis non ignaris: uolucrẽmque cum ſubdititiis fallacibúſque literis remiſſam, Sibi ex uſu præſenti obſeſſi conſulerent: uirtutem eorum fi- " dẽmque ſatis perſpectam: fortunam deeſſe: ſpem propinquam auxilii nullã " E oſtendi poſſe, interclufis ab hoſte itineribus. Dolo ceſſere Tyrii. Veneto no- " mini ſummi honores habiti, & tunc à Magiſtro equitum, Patriarcháque, & ab Rege poſtea Balduino reduce: immunitatẽſque decretæ magnifica præfatione: Quandò Dominicns Michaël Venetorum Dux, cum innumera ui " nauium militúmque in Syriam delatus, ad Aſcalonem Barbaræ religionis " claſſem edita grauiſſima ſtrage fudit, fugauitque: Veneti in urbibus Regni " Hieroſolymitani ſuum uicum, forum, templũ, conuentum, ſuos iudices ha- " bento, ſoluti Regio imperio. Ciui Veneto, ſi iactum, ſi naufragiũ fecerit, ſua- " rum rerum auferẽdarum ius eſto. Siue teſtatus, ſiue inteſtatus deceſſerit, eius "

„ bonorum poſſeſſionem Magiſtratus Venetorum legibus patriis dato. Genti F
„ Venetæ quotannis fiſcus Regius numeret trecenos Byzantios Saracenates.

His enim uerbis Pontifex Tyriorũ utitur. Cætera lõgiore conſcripta carmine referre nõ eſt operæprecium. Additũ his, ut tertia parte Tyri & Aſcalonis, ubi primùm eorũ ope recepta fuerit, potirentur eo iure quo qui optimo. Barbari uerò ubi ſenſere capto Rege propè nihilo meliores res ſuas factas, nec Latinum nomen iccirco communem religionis cauſſam deſerere: precio accepto eũ comiter dimiſere. Hæc in Aſia aduerſus ueros hoſtes. Carolus Flandriæ Comes ſeptẽ annis rerũ potitus eſt aduerſa ſemper nobilitate, cõmodis uoluntatique plebis omni popularitate inſeruiẽs: & caſus temporáque tulere, ut parens à plebe diceretur, habereturq́. Anguſtiſſimè frumenta prouenerant. Quendam è gratioſiſſimis aulicis Tamardum alendis è fiſco egentibus præfecerat: ipſe cum loculis in uulgus prodibat, templáque circumibat, ſtipẽ manu ſua mendicis promens. Externo importatoq́ frumẽto utebantur: diuites de frumentariis alienigenis peregrinum coëmebát, ſibi ſuíſque abunde in longam diem proſpicientes: tenuiores ferè in diem aut in non multum deinceps tẽporis mercati uictitabát: omnino egentes Tamardi Eleemonis miniſterio ſuſtentabantur. Is aliena munificentia repentè ingẽs, conſpicuus, ſpiritibus plenus, atque eam ob rem ueteri nobilitati magis in H dies inuiſus, ſed iam partis recentibúſque opibus pollens potensq́, ac caſtellorum uicorúmque dominatu nobilis. ueteribus relictíſque diuitiis anteibat Lambertus Stratẽſis frater Bertolfi Præfecti ædis Donatiani. ea ſacra Præfectura tanta dignatione præſtabat, ut Robertus Comes eũ iuri dicundo præficeret, qui præfectus eius fani erat: eiq́, dum ipſe ad ſacrũ bellũ procul abeſſet, ſummam omnium rerum crederet, ac Comitatus annulum, quo publica monumenta ſignarentur. Lambertus, & quia opulẽtiſſimus, & quòd fratre Præfecto uiro clariſſimo permultorum tẽplorum decimas in multos annos redemerat, plena horrea habebat. Nunc in fame inopiaq́, ac agrorum ſterilitate, ab Eleemone egentibusq́ inſimulabatur ut author communium miſeriarũ, quòd ſuppreſſo frumẽto, clauſisq́ horreis, populares ante oculos ſuos perire ſineret. Ea iuſſu Comitis refracta: triticique uim ingentem egentibus gratis mẽſus eſt Tamardus: qui uerò ſoluendo forent, certum precium numerantibus: illaq́ pecunia, cum eam Lambertus, ut indignè habitus, oblatã continuò à Tamardo uelut iniquo ac propè hoſte accipere noluiſſet, inopibus diuiſa: quæ res Comitem Eleemonémque plebi gratiorem iucundioremq́ effecit, & Stratenſem Decumanum noua indignatione incendit. Acceſſit quod magis inflammaret, quòd die Epiphaniæ feſto, dum Comes cõuiuium frequens habet, ac ut Gallica fert eius celebrandi diei conſuetudo, Rex per luſum creatus, in omnem lætitiam hilaritatemq́ effuſus accumbere parat, ac officia magiſtratúſque per ludum iocúmque diſtribuere, Abba ſani Bertini magno natu repentinus ſuperueniens menſæ benedixit: miratiq́ Carolo, cur id ætatis uir, ſæua hyeme (quæ eo anno atrociſſima ingruerat) relictis Cœnobitis iniuſſus ueniſſet, reſpondit ſe neceſſitate coactum adeſſe, quòd Lambertus decumarum nomine nihil hoc triennio diſſoluiſſet: ſibi ſuíſque nihil reliqui eſſe quo uel uitam tolerarent. Comes motus,

continuò

A continuò non ipſum Decumanum,qui abſens inſimulabatur,ſed eius fratrē
Præfectum accerſi iubet. Ille ab euocatoribus appellatus,tanquam ad cōui-
uium ſe in aulam contulit. Tātum abfuit ut cum multo inferiores dignitate
nomineq; epularentur,ipſe ad lætitiam menſæ inuitaretur,ut iurgio conui-
tióque exciperetur,iubereturq; noxam fratris luere.niſi Bertinianis eodem
illo die ſatisfieret, non leui defunctorum pœna:& beneficia, ſacráque atq;
adeò profana munera ei abrogatum iri. Inter uinum ſuccenſenti Comiti,re-
ſponſum nullū reddi poterat:nulla ſatisfactio accipi:nec exinanitis expila-
tiſque horreis erat unde decumæ Bertinianis ſoluerētur. Decumanus cauſ-
B ſam ſuam,cui tempus mederi fortaſſe potuiſſet,atroci cōſilio maximè nefa-
riam ſceleſtiorémque effecit. Ex profeſſo propalámque Comiti obeſſe pro-
tinus minimè poterat, uir priuatus. Tutius interea uiſum Eleemonis res
agere ferréque. Finitimos agros,caſtelláque inter ſe uicina habebāt:atque ea
ex re(ut aſſolet)controuerſia de finibus expoſtulatióque exorta. Stratenſis
terminos reuellit,ac propius intraq; Tamardi poſſeſſiones promotos figit.
Id initium iurgii:mox rixa pulſatióque nata:ſtrictis tandem enſibus cædes
utrinque facta. Stratenſes manu coacta,duce Bochardo Lāberti filio iuue-
ne impigro,in caſtellum Tamardi impetum faciunt:clauſtra portarum re-
C fringunt:fores diſiiciunt:muri partem diruunt:ſi quis uim ui arcebat, occi-
dunt:bona diripiunt. Priuatum odium etiámnum credit illud eſſe Comes,
nihildum lateri ſuo præmetuens. Tantùm iubet,cædis cauſſa diſſimulata,la-
pides finales quo ſteteranr loco reponi,caſtelli ruinas reſtitui:ſi quid ablatū
foret,duplex reddi. Nec hoc decreto res cōpoſita. Nouo ſemper dolore ira
accenditur. Quærunt Stratenſes, qua ratione caput rerum,authoremq; (ut
ſibi perſuaſerant) iniuriæ tollerēt:cæſo Eleemone Comitē iam ſibi iniquū,
iniquiorē implacabilioremq; fore:ſublato Comite Dano,nulladum ſobole,
nullo rectore aulæ,neminē uindicem futurum:gratiam etiam à uetere no-
D bilitate,cui ille inuiſus ſit,percuſſores ituros. Sacrorū Cinerum die,prima
luce religionis plenus Comes incomitatus templū Donatiani ingreſſus, rei
diuinæ totum ſe dedebat. Iam hoſtia ſacerdos faciebat,cum manus coniura-
torum circunſtantes ante aram maximam Comitem uelut uictimā mactant.
Cruore humano ſacra reſperſa. Forte muliercula ſtipem mendicans adſtite-
rat. ea hoc diro ſpectaculo percita, è templi ualuis ſe proripit, uociferanſq;,
ac fidem popularium implorans,urbē conciuit. Cognita re Tamardus De-
curionéſque urbis accurrunt. Vt in re repentina,iis telis correptis,quæ cuiq;
feſtinanti caſus obtulit, ſemiermes aduerſus egregiè armatos, inopinato
E malo attoniti contra præparatos animis,& iam parricidio feroces, ac nullū
ſcelus non auſuros feruntur. In templo altera expetita uictima Tamardus
cadit: fugantur cæteri. Mentem conſiliúmque Superi, furórque, ac parri-
cidium,ſacráque uiolata, Stratenſibus ademerant:nefarium ſcelus noua in-
dignitate cumulant:ædes Comitis diripiunt:neque ad libertatem uſurpan-
dam ciues inuitant: neque nobilitatem ad decus repetendum: neque cu-
iuſquam nomen ſubiiciunt, qui uel legibus ad ſuccedendum uocetur, uel
ex uſu réque publica inſtituatur. Simul proceres parricidium perpetra-
tum,ſacráque contaminata,iuráque diuina & humana ſublata, quocunque

animo in Danum fuiſſent,perſequenda ferro cenſebant: & plebs uelut parente per ſcelus amiſſo,eius mortem ultura,ad arma conclamauit: Lambertus conſciorum clientiúmque perditiſſimorũ manu ſtipatus,Donatiani ædẽ ac turrim in modum arcis emunit,firmátque :eóque commeatum in longã diem importat,ſignum tandem tollens,ſiqui dulcedine rerum nouarum capti,ſe ad eum recipiant.Iam à plebe nobilitatéque conſentientibus animis Rector Flandriæ ſalutatur Gulielmus Hyprenſis Philippi filius, primi Roberti nepos,ſed materno genere impariuir magni animi, conſiliique. Is ſe Ducem uolentibus ad expetendas à parricidis pœnas præbet. Multitudo ipſa tunc Dani corpus ut ſanctas reliquias uenerabatur:contingere oſculo contendebant: aliquid capilli, barbæq́, atque adeò unguium præcidere, ut domeſtica religione præſegmina aſſeruarent colerentq́. Nec ueſtimentis,ut quæ ſanctum corpus operuiſſent,parcebatur.Lambertus hæc ex edito loco cõtemplatus,iam certus ſibi perniciem inſtare,cum fratre Præfecto, filioq́, antequam circunſideretur,nondum diſpoſitis cuſtodiis elabitur.Fuga comperta,miſſi paſſim ſunt qui eos perſecuti comprehẽſos retraherent. Et Rex Francus certior factus,ne ea prouincia Anglo in omnem occaſionẽ intẽto iungeretur,ſimul ne exemplum beneficiariorum Franciæ Regię Principũ coniuratione ſuorũ occidendorũ inultũ ſineret,cum copiis affuit.Stratenſes obſidionem oppugnationémque. per aliquot dies ſuſtinuere. Nulla res eos æquè terruit,atque quòd cum omnis generis ſalſamenta commeatumq́ intuliſſent,omnia uitiata tetrum odorem ſpirare cœpere.Id uelut miraculo,ac haud dubia ſuperûm ira perculſos compulit ad deditionem. Ad ducentos è turri in templum,quò iam irruperant Regii,inermes deſcenderunt: procũbentéſque ad Regis pedes,eius fidei ſe tradebant.Is iuſſit eos unde deſcenderant uniuerſos ſe recipere,ac binos deinde in aream fani reuerti. Dicto, ignari quodnam ſe fatum maneret,paruere.Ita bini ad ſupplicium traditi:& retracti ex fuga,pœnas pependêre ſummis cruciatibus, alii rotarũ radiis diſtricti,alii palis induti,alii nouo & inaudito antè ſupplicii genere abſumpti: maxima pars lenta grauíque morte,cæteri ex editioribus locis præcipitati, atque ita laceris corporibus reſti ſunt ſuſpenſi. Nulli coniuratorum temperatum. Nec noxiorũ modò morte piacula cæſi Comitis expetita,ſed quicũque aliqua neceſſitudine eos contingebant,atque adeò paulo notiores, aut ferro pulſi,aut metu uoluntarium ſibi exilium longinquũmque conſciuere, finitimis eos deteſtantibus,execrantibúſque. Hunc exitum habuit fera nefariaq́ cõiuratio. Dandus nouus Comes genti erat. Gulielmus Roberti Ducis Normaniæ filius,Comes Flãdriæ ab Rege creatus, in eius uerba ſe iureiurando adegit. Auia eius materna fuerat Mathildis, filia Balduini Pii Comitis.Ipſe apud Francos in honore ſummo fuerat, ac dux Normaniæ (ut edocuimus) declaratus. pater in cuſtodia apud Regẽ Anglum aſſeruabatur: quo dolore uelut piis cõceptis inimicitiis Anglos infenſiſſimè oderat, Frãcicarũ partiũ fideliſſimus ac acerrimus propugnator:& quòd Ducatu Normaniæ potiri patruo hoſte prævalido non potuerat:ne priuatã omnino uitã ſummi Ducis filius ageret,Comes Flandriæ deſignatus,ab Rege domũ regreſſo in poſſeſſionẽ eius dominatus miſſus,Regiis copiis ſtipatus iuit: Hypréſemq́, quem

F G H I K

A quem Rectorem Flandriæ populares crearāt, captum ſemel dulcedine ſummæ rerum adminiſtrandæ, primasq́ſ ſemper ſibi partes arrogantem, Hypras compulit. Eo oppido Francis oppugnationem minitantibus territo, ac deditionem faciente, coactus eſt Hyprenſis ſe fidei Francorum permittere, ac Rectoris nomen munúſque deponere. Venia uíraq; donatus, in uerba noui Comitis ſe iureiurando adegit. Danum Comitem popularitas perdiderat: offenſio omnium ordinum hunc Comitem euertet. Magiſtratus uenum dabat, nulla ratione uirtutis, nobilitatis, meritorúmue aut communis ſalutis habita: dignitates officiáque quæſtui habebat. Decuriones, Vergobretos,
B Conſules (nam & hæc honorum nomina etiam Flandria uſurpabat) precio creabat. cuncta illi pecunia uiliora erant. Quod illi peſti fuit, ingentem uim auri congeſſerat, ſi auro ad comparandum alendúmque exercitum pollens potensq; ulciſci caſum paternum, & adiutore quoque Franco patruum perſequi bello poſſet, pœnisq; expetitis Normaniam recuperare. Dolor iuſtus cauſſaq; Comitis Flandros nō æquè afficiebat. Statum rerum præſentē oderant, nouarum cupidiſſimi. Huius habitus animorum gnarus Theodoricus Alſatię Comes, Roberti Comitis ex filia nepos, gradu ſpéque propior, cum exercitu in Flandriam ſe contulit. Gandauum, Hypræ, Brugæq; eum mœni-
C bus admiſere: accurrentiq; Normano portas claudunt: cauſſamq; repentini tumultus conſternationíſque percontanti, reſpondēt, faceſſeret procul: neminem ſibi niſi Theodoricum iura daturum: ſibi principe parentéque, non expilatore opus eſſe. Tunc aurum (quæ mali cauſſa fuerat) promit: undique milites ad ſe cogit: & Francus Rex auxilia parabat, quæ mitteret Comiti ab ſe inſtituto, aduerſus Alſatienſem, qui armis Flandriam peteret, cauſſamq; bello perſequeretur, cuius cognitio iudiciúmque ac arbitrium ad Regiam Francorum (cuius ſummum imperium in Flandricas res foret) pertineret. Nec ſimplici cauſſa, nec ſimplex fortuna rem decreuit. Alter præterea atque
D adeò tertius Comitatus æmulus oblatus eſt Normano. Arnoldus filius ſororis Caroli Dani Comitis, ſe potiorem eſſe & Alſatienſi, & Normano, qui auunculo Comiti ſuccederet, contendens, Danorum iuuentutem claſſe adducebat: & Hyprenſis nuper perturbata re Flandrica, ſe Ducem rurſus prębebat, ſi quis patriæ opem ferre ſtuderet, quæ tot exterarum gentium armis terra marique expoſita erat: ac damnata cupiditate illorum, qui de ſuo tantùm dominatu ſoliciti, in eius perniciem incendiis ruiníſque ac omni uaſtitate decertarent, antequam omnia perirent, in commune conſultum uellet. Ita honeſta præſcriptione quamplurimorum ſibi animos conciliarat: parq;
E bello ſuſtinendo repellendoq; erat. Odomarenſes Danū receperant: ſed adueniētibus Francis metu excidii perculſi, ſibi conſuluere. pacti ſibi fraudi minimè futurum quòd Danos admiſiſſent, iuuiſſentq;, portas Regiis patefecere. Danus in ædem Bertini refugit. Sanctitati loci condonatus, quum iureiurando fidem dediſſet ſe arbitrio Franci Regis ſtaturum, nec bello ius illud deinceps perſecuturum: incolumis dimiſſus, claſſe qua uenerat, domum reuertit. Ita cum hoc hoſte ſtrictus enſis nō eſt. cum Alſarienſi Normanus milite Franco conflixit. Fuſus acie fugatusq; Theodoricus, in oppidū Aluſtū ex fuga ſe recepit. Nihil rebus bellicis incertius. Victor Normanus dum recēti

decôre ferox, ac nihil ſibi non proſperè ceſſurum ſperans, mœnia tentat, & F
incautius ſubit, ex muro telo ictus interiit. Ita Fráci, cum non ſupereſſet pro
cuius cauſſa pugnarent, precibus Theodorici in uerba Franci Regis iurátis,
æquiores ſe præbuere: quo cõſenſu motus Hyprẽſis arma poſuit: ac res Flandrica
rurſus in unum coiit. Theodorici nomẽ illuſtre erit, plebi pergratum,
nobilitati acceptiſſimum. Theodoricus igitur ſalutatus Comes, Francũ Regem
per materteram propinqua cognatione contingebat. Ei Fulco Comes
ſecundum Regem Francorum procerum opulentiſſimus, filiam Sibyllã collocauit:
unde natus Philippus patri ſucceſſurus in Comitatum Flandricum:
Fulconem uerò ſummum Ducem ſacrum bellũ in Syriam duxit. Aſper Co- G
mes Andegauorum, idem & Turonum, eum ex Bertrada uxore ſuſceperat.
Dux Aquitaniæ ab Aſpero beneficiario ſuo indignis modis uexatus fuerat:
illoq; mortuo Fulconem eius filium admodum puerum acerrimo bello perſequebatur:
euerſurusq; uidebatur. Mater Bertrada, quanuis ſanguine nobiliſſima,
pellicatus tamẽ infamiam fœditatemq; non abnuit, dum filio paternas
opes incolumes præſtaret. Philippum Regem forma blãditiiſque in ſui
amorem pellexit. Nec modò patrimonium tutum puero fuit, ſed & incremẽta
fortunarum euenere. Helias Comes Cœnomanus Vibergam unicam
filiam ei collocauit: unde geniti quatuor liberi: quorũ nobiliſſimus fama fuit H
Gotthofredus, quia gener fuit Angli Regis, paterq; Henrici item Anglorũ
Regis. Fulco mortua priore uxore, in Orientẽ tranſmiſerat religionis cauſſa:
& centum equitum cataphractorum comitatu aduerſus impios præclara
facinora ediderat: tantumq; uirtutis ſpecimen præ ſe tulit, ut noſtros Barbaroſq;
in ſui admirationẽ adduceret. Domũ regreſſum Balduinus Rex ſenex
de ſucceſſore ſolicitus, ſuaſu amicorum uirum hunc fortiſſimum toto ex orbe
terrarum delegit cui maiorem filiam Meliſcendam in ſpem ſucceſſionis
collocaret. Eliſa minor Bohemundo iuniori deſponſa fuit. Conſilium prudens,
fidúmque, ac fœlix. Iuit Andegauenſis: ſoceri ſenectutem piè texit: in I
Barbaros res ſumma uirtute geſſit: ſuperauítque ſpem quæ de illo concepta
erat. Anno eius ſeculi triceſimo primo deceſſit Balduinus Rex: ſucceſſit Andegauenſis.
Simul in Antiochenſi principatu bello Barbarorum occiſo Bohemundo
iuniore, eius unicæ filiæ Conſtantiæ uir, qui rem Antiochenſem
capeſſeret, deligendus erat: cuius optionis arbitrium ad Fulconem Regem
reiectum eſt. Affectuum ſuorum rationem non habuit: Raimundum ſui paterniq;
inimici Gulielmi Aquitanorum Ducis filium minorẽ (maior in Ducatum
patri ſucceſſerat) digniſſimum eo munere nuptiarum cẽſuit: cuius fidei
uirtutiq; ipſe principatum Antiochenſium, beneficium ſuum, ſecũdaſq; K
in Oriente partes committeret. Ita opes Aſiaticæ Latinorum uirtuti nobilitatiq;
dotales erant: & Francorũ nomen tam illuſtre, ut omnes Latinos Francorum
nomine barbara religio cenſeret. Omnes quidem piæ gentes publicè,
ac ſummi uiri pro uirili quiſque parte aliquid in commune contulerant,
cauſſamq; CHRISTI tutati fuerant: quamplurimi arma ceperant: res ipſi
in Oriente geſſerant: qui domi manſerant, obſecrationibus, uotis, pecuniis,
commeatu bellum iuuerant: nemo ferè laudis expers fuerat. Cæterùm Francorum
uirtus, pietas, perſeuerãtia præcipuam gloriam ſibi dextra pepererat.

Græci

A Græci uerò Latinorum nomen, opes, imperiũ in Oriente inueteraſcere, nec Europa contentum, ac iis etiam in Oriente gentibus imperare, quæ ueteris Romæ iam immemores, imperium Græcorum uenerari didicerant, ægrè ferebant. In primis Antiochenſem Tetrarchiã appetebat Iohannes Cæſar, nõ minoris animi cõſiliiq́; ac cupiditatis, quàm pater Alexis fuiſſet. Ita dum inter duas gentes nominis Chriſtiani nobiliſſimas parum conuenit, Sanguinus filius Aſſungurii, idem Noradini magnæ apud Barbaros ſpei adoleſcentis pater, Halapianus Satrapes, noſtrorum diſſenſiones, ſuſpiciones, ſimultates, occaſionẽ ſuam fecit: ac cum rem Antiochenſem Græci tentaturi eſſent, B ſi eam ſuo adiicere poſſent imperio, ipſe Regem Fulconem bello ſæuo adoritur. Halapia Syriæ urbs eſt, ſecundæ ab Antiochia dignationis, Heliopolis antea dicta. Græcus quàm maximis fieri potuit copiis urbes quas reliquas Latini in Cilicia, Tancredi uirtute partas, ac Antiochiæ tũc principatui con tributas, habebant, occupat. Ita Latini Aſiatici & Barbarorum & Græcorum armis ſimul impares laborabant. Fulco ueteranus imperator inuictus mãſit: Raimundus iuuenis minus irarum geſſit: minúſque uirtutis præſtitit aduerſus Auguſtum, non religionis odio, ſed æmulatione imperitandi bellum gerentem. Fœdus ictum, ut Auguſtus Ciliciam redderet: daretq́; operã, ut Ha- C lapia expugnaretur, Tetrarchiæq́; Antiochenſi contribueretur: Raimundus beneficiarium Græcorũ ſe profiteretur, ac in Auguſti uerba iuraret: eumq́; Græcorumq́; præſidium in urbem arcemq́; reciperet. Græcus intra mœnia admiſſus, rerum Syriacarum ſe potentem exiſtimabat: uniuerſumq́; Græcorum exercitus robur intromitti iubebat: ac pręſidium ex ſuis arci imponi: Se ex Græcia Græcorúmque prouinciis omnem pubem exciturum: ſacrúmque bellum ita geſturum, ut Barbara ſuperſtitio euertatur, Turcarum Saracenorúmque opes, imperia tollantur, nomen extinguatur. Antiochenſes recidere in Græcorum ius ditionemq́;, gentis lingua q̃ dextra melioris, nolebant: D Latinos recepiſſe Antiochiam, quam Græci tueri nõ potuiſſent. Syriam maxima ex parte, Phœnicenq́;, ac ſacrum Regnum recuperaſſe, quod illi amiſiſſent. Igitur ad arma diſcurrunt, ſiqua uis à Iohanne Cæſare fiat. Is uerò oratione tumultum ſedat: Se adeſſe, ut rem Antiochenſem ſeruet tueturq́; à Saracenorum Turcarúmque metu. ſin urbs arxq́; per ſe ſatis uiriũ habeat, lætari ſe non diſtringi copias Græcorum, ut uniuerſæ in Barbaram religionem, communesq́; Græcorum cum Latino nomine hoſtes duci queant. Ita deduxit in præſens exercitum. Biennio pòſt maioribus copiis in maritimam Pamphiliæ oram ad urbem Attaliam claſſe rediit: emenſusq́; itinere terreſtri E Iſauriam, Ciliciam repetit: inde aliò quàm quis expectaſſet itinere, non in Tetrarchiam Antiochenſem, ſed Edeſſanum Comitatum raptim fertur: ac Turbaſſellum quatuor & uiginti millibus paſſuum ab Euphrate ſitum occupat: Comitémque Ioſcellinũ coëgit ſibi obſides, & in his filiam, dare: ita tutius faciliusq́; futurum ut Antiochenſes & ipſi obſides dent, & dicto audientes ſint. ad quos præmiſit, qui eorum animos cognoſcerent, fidemq́; fœderis exigerent. Non perculſi erant metu: non conſilium, nõ animus defuit. Reſponderunt, rata publicè ſibi non eſſe, quæ Raimundus iniuſſu cæterorum Procerum populiue egiſſet de Antiochenſi Principatu, quem nõ ſuum, pa-

ternúmue, ſed dotalem ac uxorium haberet. Miſit & ad Regem Fulconem F
Auguſtus, religionis obſecrationiſq; gratia peruelle ſe ſacra inuiſere loca, &
aduerſus eorum hoſtes arma ferre. Senſit Fulco artem. Renũciari iuſſit, per-
gratam eſſe Latinis Græcorum pietatem: eam regionem nõ eſſe alendo co-
lendóque tanto exercitui quantum Auguſtus duceret: Sin cum decẽ omni-
no millibus militum ueniret, Regem regio apparatu excepturum, proſecu-
turúmque Græcam maieſtatem. Ita utrinq; excluſus, in Ciliciam ſe Tarſum
recepit. mox quũ uenatione corpus exercẽs, animum curis ſoluit, in aprum
ſagittam uenenatam deſtinat: ſed parum ſcienter tendens, læuæ uulnus infli-
xit: de ſupremis ſuis rebus agit. Certam alioqui mortem auerti poſſe medici G
teſtantur, ſi manus præcidatur antequam peſtis reliquum corpus peruadat.
Auguſtus negauit unimano Cæſare terras rectè regi poſſe. Is exitus eius Cæ
ſaris, qui orbis terrarum imperium uera maieſtate uiribúſque obtinere con-
tendebat. In Francia uerò quies à magnorum bellorum mole erat. Parua ex-
peditio in Borbonium facta, quòd Hanno eum dominatum ſolus totum in-
uaſerat, expulſo Ercembaldo adoleſcẽtulo fratris maioris filio, ut in magnis
imperiis iure controuerſo, utrum nepos ex maiore filio antea defuncto ad
auitam hæreditatem, an minor filius legibus uocetur. Hanno coactus eſt po-
ſitis armis iudicio procerum ſtare: adoleſcenti idem ius datum, quod patri, ſi H
uiueret, adiudicaretur: pars tantùm bonorum patruo ſeruata. Exin Aruerni
petiti, quòd Aruernorum Comes Epiſcopum Claromontanũ ciuitate ſub-
mouerat. In urbis conſpectu Craſſus poſuit caſtra: oppidani crebras eruptio-
nes, omniáque circà infeſta faciebant. Almericus Comes à Monteforti poſi-
tis inſidiis aliquot eorum captos, licentia belli potius quàm humanitatis iu-
re præciſis dextris, in urbem remiſit. Oppidani tam triſti ſpectaculo pauidi,
adduxerũt Comitem ſuum, ut leges Epiſcopúmque à Craſſo acciperet. Di-
greſſo Rege, ad furorem rediit: Francus reuerſus arcem Ferranam, quæ è re-
gione in conſpectúque urbis eſt, uirtute ſuorum occupauit. Gulielmus Dux I
Aquitaniæ in Aruerniam copias duxit, quòd eam Aquitanici Ducatus iuris
eſſe contenderet. Propinquũ caſtris Francorum locum cepit. Cæterùm cõ-
ſpectu Regiorum territus, in conditiones deſcendit, ut Aruerni Aquitanis,
Aquitani Regi Franco dicto audientes forent. Pax tota Frãcia parta. Anno
eius ſeculi triceſimo, cum Honorius Pont. max. deceſſiſſet, Innocẽtius ſuf-
fectus mouit in Rogerium Rogerii Comitis Siciliæ filium, qui mortuo Gu-
lielmo Apuliæ Duce, non Apulia modò, ſed Calabria, Lucania, Campaniá-
que potitus, ſe Italiæ Regem dictitabat, ac ita ſalutari uolebat. Animos facie-
bant illi opes, réſque lætæ, ac maiorum gloria, qui priuata nobilitate orti, au- K
dendo agendóque ad maxima quæque perueniſſent: ſibi tantùm Regiũ no
men deeſſe, cum nulli Regum uiribus imperioq; conferẽdus non ſit. Nimis
magnam ſpem concipere animo uidebatur. Romani cum eo conflixere: ac
primùm uictoriam retulere: deinde cum illi Gulielmus filius cum nouis co-
piis auxilio ueniſſet, cõmiſſo ad Fanum Germani prælio, Innocentius Pont.
max. cum non paucis Cardinalium patrum, qui in eius comitatu erant, in
poteſtatem Siculi uenit. Nominis ſanctitas non modò tutum à periculo in-
dignitatéque Pontificẽ præſtitit, ſed effecit ut reuerentiſſimè officioſiſſimeq;
haberetur,

A haberetur, dimitteretúrque. Illinc religio, hinc gratus animus ualuit. Innocentius Siculo cuncta quæ petiit conceſſit, præter Regium nomẽ, inſigniáque. Hoſtis iuſtus Pontificẽ coluit: ſui tollere contenderunt. Etenim ad eius capti famam, in urbe Petrus Leonis ciuis Romani ditiſſimi filius, Aegidio Cardinale Tuſculanorum Epiſcopo adnitente, Pontifex maximus ſalutatur adoraturq́; à ſuæ factionis hominibus, ac iis quos largitione corruperat: ſeq́; Anacletum uocitari iubet. Impar uiribus Innocẽtius in Franciam uenit. Siculus utrinque auctior fuit. Ab Innocentio cætera impetrarat: eo profugo ſe cauſſæ Anacleti coniunxit. ab eo Rex Siciliæ, cõtributis etiam cis fretum B Brutiis, Lucanis, Apulis, Calabris, ſalutatus. In Galliam factiones etiam hac de re peruenere. Gulielmus Dux Aquitaniæ ſuaſu Engoliſmenſiũ Epiſcopi Anacleto ſtudebat, indignè ferentis non potuiſſe ſe ab Innocentio Aquitaniæ Legationem impetrare. Innocẽtius conciliũ Claromonte habuit, Anacletiq́; cauſſam damnauit. Inde Aurelianum perrexit: ibiq́; parens generis humani à Craſſo ſalutatur. In Carnutibus eadem ueneratione obuium habuit Henricum Anglum Regem. Rhemis etiam cõcilium habitum, multaq́; ſanctè decreta, ſi poſteri ſeruaremus. Patres Franci, Germani, Angli, Hiſpani, ac maxima ex parte Italiæ cõuenere. Aquitanus quoque cum cæteris tandem C piis ſentire cœpit. Francus Rex acerrimus propugnator piarum cauſſarum ad eam fuerat diem, & Innocentio totum orbem terrarum cõciliarat, in ſuæ ditionis patres omni antè tempore pius: tunc primùm eorum facultates inuadebat: Epiſcoposq́; deprecantes à genibus ſuis repulerat. cui impotentiæ Bernardus Abba iram cæleſtem uindicem inſtare denunciaſſe fertur. Extãt epiſtolæ ſancti uiri in hunc Regem liberæ, grauesq́;. Cõſtat Philippum eius filium, quem pauloante coronatum, Regem ſalutandum curauerat, dum in ſuburbano Lutetię equitat, occurſu fœminæ ſuis pauefacto equo effuſum, ac tam graui ruina ſtratum, ut paucis pòſt horis expirarit. Innocentius eius fra-

D trem LVDOVICVM, ab aliis cognomine Lenem, ab aliis Iuniorem dictum, rogatu patris Rhemis Regiis ſacris initiauit. quanta nullus Rex celebritate ſacratus fuit, quòd ad tollendum ſchiſma, concilium toti orbi terrarum indictum fuerat, necdum dimiſſum. Nullius externæ gẽtis fidei tam ſæpe Pontifices maximi ſeſe uenientes commiſere quoties in Galliam profecti, Francorum opem implorarunt: nec ulla ætas tot peregre conſpexit, quàm multos Craſſus uidit, Vrbanum, Paſchalem, Gelaſium, ac ut omittatur Caliſtus, quia Gallus in Gallia creatus fuit, Innocentium. Sub dimiſſum Rhemis concilium Pontifex in Eburones profectus, cum Lotario Cæſare egit de ſe- *Ludouicus VII. Iunior, 40 Rex, Anno 1138.*

E de Petri à ſchiſmate aſſerẽda. Germanus omnia benigniſſimè pollicitus, ſedem ſuam Pontifici, ac pontificem ſedi, Italiam cum exercitu ingreſſus, reſtituit. Exactus Anacletus nõ multò pòſt obiit. In Francia duobus Regibus, patre iam ſene, ac morbis inualido, nec ſatis ſacerdotibus probato: filio adoleſcente, ac rerum imperito, Theobaldus Campanus Comes è familia Bleſenſium Comitum ueteranus Dux, nec minus uulgo quàm nobilitati charus acceptúſque, minus Reges reuereri uidebatur. Indignatio Craſſum incendit, ut ſupra uires corporis uiuidum pectus conniteretur, ne in ordinem cogeretur ipſe, filiusq́;. In oppidum Comitis nobiliſſimum Bonamuallem

primus impetus belli ingruit: ui captum eſt: omnia, præter ſacra loca, ferro, F igne, ruinis mixta. Ad humile obſequium profitendum uenit hoſtis nobiliſſimus. Exin ad alterius uiri nequaquam conferendæ dignitatis impotentiam edomandam itum. Briconetum erat oppidum ad Ligerim ſitum: quo qui potiebatur, omnia circà infeſta flumine terráque commeantibus faciebat, grauiaq; portoria exigebat. Oppidum exciſum: Tyrannus fuga ſibi con ſuluit. Iam à magnis paruisq; motibus bellicis quies erat. Philippo primùm, ac deinde Craſſo Regibus, mirum eſt quantum incrementi res ſacræ ceperint. In primis abrogatum eſt ius Cæſaribus locupletiſſima ſacerdotia quibus uideretur dandi: quæ res multum uirium illorũ maieſtati detraxit in animis popularium. Cauſſa imperatorum uicta, indignatio tamen manebat, & G querela. Illud haud ambigua omnium approbatione factum: Triplex ordo Hieroſolymis inſtitutus: Hoſpitalium diui Iohannis: Templariûm: Teutonûm: initia exigua magnis opibus ſecutis. Antequam noſtri terram ſanctam bello de Barbaris reciperent, initio à mercatoribus Italis facto, qui Latinorũ Orientem petebant, ius templi diuæ Virgini ædificãdi ab imperatoribus Satrapisq; impiorum impetrarũt, ubi ſacra Latino ritu fierent: quòd Syri Græcis operarentur cæremoniis. Duo ſtructa ſunt templa, duoq; cœnobia, uirorum, mulierúmque: quò ſanctius uterque ſexus ſeparatim coleretur. Victitabant conferentibus per pietatem eleemoſynamq; Latinis. Res ſancta hoſpitalitáſque hæc in dies magis cordi mortalibus immortalibusq; fuit. Additũ H Xenodochium, ualetudinariumq;, ac ædicula diuo Iohanni ſacra: inuentiq; qui caſtitatẽ obedientiámque profeſſi, reliquis muneribus ſoluti, peregrinos ægróſque curarẽt. Hiq; à Patriarcha cruce alba ad dextram amiculi inſigniebantur, Hoſpitalarii uocitati. Primus hic ordo. Receptis de Barbaris Hieroſolymis, nouem numero Latinorum proceres, principibus duobus, Hugone Pagano, ac Gotthofredo à Fano Odemari, frequẽti clientium comitatu, & ipſi caſtitate ac obediẽtia apud Patriarcham uota, iuſſi ſunt piis perege illuc euntibus iter tutum à latrociniis impiorum præſtare. His area attributa I pro templo domini ad ædes ſtruendas, quò ſe reciperent, ubi arma caperent. Hi Templarii dicti. Nihil his aduerſus incurſus Barbarorum ferocius: nihil magis inuictum. Aut uictoriam exuuiáſque hoſtium reportabant, aut in ueſtigio non inulti cadebant. Poſitis armis nihil illis humanius, nihil moribus ſuauius. In Frãcia cõcilio patrum in Tricaſſibus habito, Epiſcopo Albano præſide, Honorii Pontificis maximi legato, anno ſalutis milleſimo cẽteſimo uiceſimooctauo, toga cãdida puraq; ſine cruce amiciri iuſſi: Eugenio continuò Pontifice cruces rubras ueſtibus inſigne addidere. Vterque hic ordo breui locuples beatúsque factus, contribuẽtibus certatim toto terrarum K orbe Regibus Ducibusq; agros oppidaq;. Teutoni ſuæ genti præcipuè conſultum uoluere: ædem diuæ Virgini Hieroſolymis dicarunt: Xenodochium ualetudinariumq; ſtruxere. Primùm uoluntaria paupertate, deinde & diuitiis nobiles, pulla cruce in ueſtimentis item albis utebantur. Hi tres ordines ſancti, ac ferro accincti: illi ſanctitate tantùm uitæ interioris, & mortaliũ rerum curis ſoluti, orti ſunt, in primis Cartuſiẽſes anno ſalutis milleſimo octogeſimo quarto. Conditor eorum extitit Bruno ciuis Agrippinenſis, Rhemorum

A morum Canonicus: idem & ſcholarum rector. In finibus Gratianopolitanorum eremus ad incolendū delecta, Hugone eius ciuitatis Pontifice uiro ſancto. Tertiodecimo poſt anno Nobertus è Lotaringia, nobilitate, diuitiis, ac familiaritate Regum Ducúmque inclytus, tædio uani uitæ ſplendoris, opes aſpernatus, Præmonſtrati (id loco nomen eſt) cœnobium condidit nouæ ſanctitatis: Præmonſtratenſes dicūtur. Robertus Abba Moliſmenſis in finibus Lingonum, cum diuitiæ iam illius cœnobii laſciuiam ſuperbiamq́ afferrent, degeneraretúrque à conditorum integritate, cum uno & uiginti cœnobitis ſanctis uiris in fines Cauillonenſium, deuiamq́ maximè ſolitudinem Ciſter-
B tium ſe ſurripuit: ibiq́ Valtero ciuitatis Epiſcopo aſſentiente, authoreq́ Hugone Lugdunenſium Archiepiſcopo, ſimul annitente Odone Burgundiæ Duce, nouum religionis ſpecimen inſtituit. Quintodecimo poſt anno Bernardus Caſtellione Burgundiæ oppido ortus, Ciſtertienſem pietatem profeſſus, eum ordinem uelut ipſe potior parens illuſtrauit. Pace ſanctitateq́ florebat Craſſi regnum. Hoſtes habuerat iuuenis paternos, ſuosq́: uirtus, experientiâque, ac ſecundum numen eius opes ſeruauir, auxitq́: fœlicitas amicos incrementaq́ attulit. Gulielmus Pictonum Comes, idem Aquitaniæ Dux, prole uirili orbus, filiam ſuam maiorem Leonoram, neque publico neq́ pri
C uato commodo bonoq́ maiore cuiquā quàm Ludouico Craſſi filio Regi ſalutato collocare poterat: neque Craſſus opulentius, & magis è re Francica matrimonium filio conciliare. Quod res ipſa & tempora poſtulabāt, id etiā hominum conſilium attulit. Gulielmus Dux religionis cauſſa in Hiſpaniā ad diui Iacobi profectus, in itinere morbo correptus, obteſtatus eſt proceres comitatus ſui, ſecundum obitum ſuum ſumma ope contenderent, uti Leonora filia Ludouico Regi Craſſi Regis filio nuberet. Mortuo fidē officiúmque proceres præſtiterunt. Illis euocantibus Burdegalā à patre miſſus iuuenis Rex, ſibi matrimonio puellam iunxit, maximo utriuſq́ gentis gaudio: fu
D turoq́ immortali, ſi quod ſenex Dux moriens ſenſerat, id filia generq́ pio ſanctoq́ connubio præſtitiſſent. Aliter fortuna, parumq́ ſana mens mortalium feret. Nullum auſpicatius coniugium initio uiſum: nullum diuortium infelicius cecidit. Interea omnia læta uiſa: cuncta gratulatione feſtiuitateq́ plena: fœlixq́ Craſſus morte hoc tempore obita, liberis ſuis popularibusq́ nihil non ſecundū ſperās. Triginta regnauit annis: & ne quid fortunato deceſſui deeſſet, cum fatalem ſibi diem appetere ſentiret, reuocauit filium Regem è Vaſconia: coramq́ hortatus eſt, obteſtatusq́, ut magis piè regnaret, q̄ „
ipſe feciſſet: religionem coleret: egentibus conſuleret: orbis pupillisq́ pro- „
E ſpiceret: paci communiq́ dignitati ac ſaluti inſeruiret: Regnum nihil aliud „
quàm procurationem munusq́ publicum exiſtimaret: cuius in uita adminiſtrati reddendam exactè rationem continuò poſt fata ſciret, ſedēte in ſe immortali iudice, ſua cuique facinori parata præſenti ſempiternâque mercede. „

Reliquit Craſſus hos liberos: Ludouicū Regem: Henricum Bellouacorū Pontificem: Philippum Pariſiorum Archidiaconū: Petrum generum, eundē hæredem Reginaldi Cornacenſis: Conſtantiam uxorem Raimundi Toloſatium Comitis: & Robertum Druidum Comitem. Eodem anno decedēs Henricus Anglus Rex nullis ex ſe liberis uirilis ſexus relictis, bellorū atro-

cium cauſſam præbuit:quòd duæ florentiſſimæ inter Francos familiæ, regni F
eius ius legibus ſibi obuenire dicebāt. Mathildis Henrici filia, quæ Gotthofredo Comiti Andegauēſi nupſerat,ex eoq; Henricum & Gulielmum procrearat, patri ſuccedere ſe æquum cenſebat:ut rem Anglicam maior filius Henricus nondum pueritiæ annos ſupergreſſus, cum pubeſceret, regendam ſuſciperet,ſe interea tutrice. Contrà tendebat Stephanus Stephani Bleſenſium Comitis filius,ex ſorore eiuſdem Henrici Regis ſuſceptus, opibus conſilióque præſtās. Vxorē duxerat unicā filiam Euſtathii Comitis Bononienſis:eoq; defuncto,nobiliſſima urbe dotali potiebatur: unde in Angliam (nullo tūc Caliſii oppidi nomine)breuis cōmoduſq; eſt traiectus:ut fortuna G
illum in Regni uelut uacantis poſſeſſionē excire uideretur:ac ut ſocero ſucceſſerat,ita opibus auūculi paruo ex interuallo augeretur,antequā Mathildis mulier Henricúsue puer aliquid moueret. Nec externa illi auxilia quæſita. Duos fratres impigros uiros habebat: Theobaldū Francorū procerū gratioſiſſimum:ac Henricū Anglis acceptiſſimum,maximéq; uenerabilē,quòd Pontifex Vintoniēſis eſſet,ſanctus uita exiſtimatus. Is author fuit,ut cū Angliæ tempora ſummū uirum Regem poſtularent, Stephanus exploratæ uirtutis princeps,magni Gulielmi ex filia nepos,ex continente cū trāſmiſiſſet, Rex ſalutaretur:ipſeq; eum inſignibus regiis decorauit. Mathildis initio mu H
liebribus ſpiritibus inflata, & quòd priore toro Cæſaris uxor extitiſſet, ac deinceps Auguſta uocitata eſſet,æmulum regni paterni neminē expectabat: illudq; ad ſe filiúmq; ultro delatum iri ſperabat. Vbi uerò ſenſit celeritatem uimq; animi cunctatione potiorem ad maximarum rerum molimina eſſe,ac amitæ filium in ſolio collocatum iura reddere: nullo tamen metu perculſa, cum ſuis opibus aduerſus certum iam poſſeſſorem diffideret, quæ re integra ambiguam fortunā feciſſent,ſibi auxilia conciliare conſtituit. Solus Francus Rex occurrebat. Socer Fulco in Aſia regnabat,opem ex Europa potius expectans,q̄ ut bello Anglico iuuare ſuos poſſet: nulla ſibi peregrina fœdera: I
ex Frācia Stephano auxilia à fratre ſuppeditari diſſimulāte ad eam diē Rege Ludouico:qui ſi ſe iuſtiori cauſſæ fauere præ ſe ferat, non parum uirium dignitatiſq; hoſtibus demptum iri. & apud Francum mulier Auguſtæ maieſtatis ſupplex ualuit,ne Andegauēſis nobilitas,cuius & in rem Francicā,& erga nomen Chriſtianū quamplurima merita cōmemorari nerè poſſent,indignior regio nomine uideretur Bleſenſibus Comitibus, qui uirtute Franci militis priuato cōſilio,non edicto regio res gerentis,in Anglia regnare cōtendant,nihil Regi Franco acceptū ferre debere ſe rati. Quin beneficii muneriſq; ſui faceret Ludouicus Rex rem Anglicā:ac quem puerū iura ad Re- K
gnū eius gentis uocarent,ipſe Regem diceret:uiduámq; ac pupillum in fidē ſuſceptos tegeret ab impotenti Bleſenſiū iniuria. In humiles preces demiſit ſe Auguſta. Theobaldus Bleſenſis amplitudinis ſuæ nimis ſtudioſus,cū Rex in Pictones ac ulteriorem Aquitaniā recentis ditionis,quòd dotalis eſſet,& nondū imperio aſſueta,euocatis proceribus proficiſceretur,ipſe ſe domi cōtinuit. Id ſuperbū cōtumaxq; uiſum, Regis animum offendit:nec addubitatum quin Henricus Andegauēſis Auguſtæ filius Dux Normaniæ ab Rege, cuius id ius eſſet,crearetur:ac beneficiariū ſe profeſſus, in uerbáq; eius iure-

iurando

A iurando adactus, in poſſeſſionem Ducatus cum copiis mitteretur: quod erat ingens de iure Anglici Regni præiudicium. Iam opes Auguſtæ ualidæ, pareſque Anglico bello gerẽdo. Sed cupiditas Regni & pariẽdi, & ſemel parti retinendi, nihil non excogitat: nulla te non ſe armat. Obiectum eſt Mathildi matri Henrici pueri, quòd Auguſta uocitari uelle perſeueraret, profectò uiuere adhuc Auguſtum priorẽ maritum: & fortè oblatus eſt, qui ſpecie corporis, oriſq; lineamẽtis, ac uultus maieſtate Henrico Cæſari, cui illa uirgo nupſerat, ſimillimus, ſe Henricum Cæſarẽ profiteretur, multóſq; in ſpem rerum nouarum excitaret. Audacia comperta, homo in cœnobiũ relegatus,
B tam leui pro tanta noxa pœna, ut ſuſpicio maior exoriretur uerum Henricũ Cæſarẽ eum eſſe, nec legitimũ fuiſſe alterum Mathildis matrimonium, nec Henricum Andegauenſem iuſtam ſobolẽ. Hæc erant rumorum uulgò ludibria. Sed & ueris uiribus in Anglia dimicatum. Auguſta cum Andegauenſi Turonenſiq; ac Cœnomana ſimul & Normanica iuuẽtute cum tranſmiſiſſet, multa prælia, in quibus aliquot ſecũda, fecit. Stephanũ ſignis collatis cepit: nec idcirco cauſſa fortunâue decreta. Gulielmus Stephani filius refecto exercitu diſcrimen ſummæ rerũ redintegrabat, impigro patre nihil ſegnior. Vltro citróq; amicis propinquiſq; commeãtibus, fœdus ictum his legibus, ut
C Stephanus dimitteretur, ac omni deinceps uita regnaret: defuncto ſuccederet Henricus: Gulielmus uerò Stephani filius certis in Anglia Normaniáq; oppidis ipſe ſobolẽſq; potiretur. Antequã illæ res in Anglia cõponerentur, etiam in continẽte animi contrariis inter ſe ſtudiis exardeſcebant. Et res eccleſiaſtica ſuo morbo laborabat. Petrus Abelardus Britannus cœtus diſcipulorum frequentiſſimos habebat, qui omnium liberalium artium ſtudia æmulabantur. Ad eum undiq; concurſus fiebat: nec ipſe contentus erat ſui ſeculi gloria, eruditionéque. De deo religionéq; Chriſtiana differẽs, à cæteris ſcholis ſenſibúſq; deſciſcebat. Id in primis offendebat, quòd in definitione ſanctæ
D Fidei, cõtrà ac ſancti patres tradidiſſent, aſſeuerabat eam eſſe exiſtimationẽ: ita ut uideretur falſam perſuaſionẽ opinionémq; ancipitem fide Theologica contineri cenſere: quod ſi reciperetur, de firmitate certáq; ac inexpugnabili ſententia pietatis noſtræ actum foret. Vim uocum, quam diſciplinã nominum uocitabat, ea ratione theologicis ſtudiis coniungebat, ut conceptione uerborum Deum optimũ maximũ trinum, eundem & unum prædicans, re oppugnare refellereq; uideretur. In Senonibus cõuentus Gallicorũ patrũ aduerſus eius placita habitus. Coactus eſt ſcripta ſua coràm igni dare. Nec idcirco iuuẽtus ſtudia æmulans ab eo defecit. Die rurſus dicta, cum quæſtio
E repeteretur, cõdemnareturq;, Pontificem maximum appellauit. Is & ſectam illam damnauit, & ſilentium homini indixit. Maior uir de religione poſtulatus eſt Gilbertus Pictonũ Pontifex, indidem ortus, cognomento Poretanus, duobus eum ſuis Archidiaconis, qui mos temporum erat, doctiſſimis, inſectantibus: ſubſcriptore primùm, deinde & principe accuſatore Bernardo. Sub idem tempus obiit Iohannes à Stampis, quem, per errorem, à temporibus multi uocitant ob diuturnam uitam. Plus trecentis ſexaginta uixiſſe annis eum faciunt: ſub Carolo Magno meruiſſe: Ludouico Craſſi filio deceſſiſſe: cum interea nulla in tot motibus mentio eius facta fuerit: nec la-

O

tere ignorariue potuiſſet uirtus, quæ ſpecimen ſui iam inde à clariſſimi im- F
peratoris ætate præbuiſſet. Libentius crediderim eum militaſſe ſub Carolo
Simplicis nepote: quem Regnum paternum auitumq; petentem, & in Ca-
rolum Magnum originē ſuam referentē, Capetus Regni æmulus cepit, ſpé-
que rerum potiendarum exuit: nec trecentorum ſexaginta, ſed centum cir-
citèr & ſexaginta annorum uitam ei contigiſſe: id quod etiam conſeneſcen-
te mundo magnum & memorabile ſit. Innocētius pontifex maximus in de-
functi Alberici Biturigum Pontificis locum Petrum quendā ſuffecerat: con
ſecratumq; in eam ſacram ſedem Frāco multum aduerſante mittebat. Ea ex
re Francica eccleſia (ut Gotthofredus temporum ſcriptor tradit) turbabatur. G
Theobaldus Comes cauſſam Petri Pontificiſq; maximi tutabatur, multum
ſuccenſente Rege. Acceſſit quod iram exacerbaret: Rhodulphus Viroman-
duorum Comes iuſta uxore repudiata, Petronillam ſororem Reginæ Leo-
noræ auſpicibus aliquot Epiſcopis matrimonii nomine ducebat. Prioris
uxoris cauſſam unus rurſus Campanus defendere audebat: eoq; agēte Pon-
tifex maximus in Franciam legatum miſit. Epiſcopis diuortii authoribus, ſa
crificiis: & Rhodulpho ſimul & Petronillæ, aqua & igni interdictum. Rex
igitur magis inflammatus, inceudente inſuper Regina, & moleſtiſſimè ferē-
te quòd ea ignominia ſorori inureretur, in Theobaldū uelut omnibus eius H
conatibus oppoſitū, exercitum duxit. Comes nomine ingens, ſed armis im-
par, ne bello euerteretur, iniquas (ut diuus Bernardus coarguere auſus eſt)
conditiones accepit: ac ut pacē ab irato prementéque Rege impetraret, de-
miſſiſſimis ſupplicibúſque literis Pontificē maximum exorauit ut interdi-
ctum induceretur, pollicitus Viromanduum iuſtam uxorem reducturū. Nō
reducebat. In contumacem à Pontifice interdictum renouatum, & Regium
bellum in Theobaldum redintegratum. Rex magna & ira & manu illatus,
Victoriacū, quod oppidū ſub ditione Bleſenſis erat, captum diripuit. Profa-
na ſacráque loca ſine diſcrimine incendit: in æde principe ad mille quingē- I
tos puberes impuberéſq; promiſcuè combuſti, qui ſanctitate templi ſalutem
tecturi, ad ararū tutelā ſupplices confugerāt. Mox ſe colligens Rex, ingenti
dolore atq; iude mœrore correptus, ſe afflictabat: neq; ſolatiis ullis ſubleuari
poterat: cum diuus Bernardus ad illum uenit, euocatus, quòd in eo multum
diuinitatis eluceret: ac iam antea Rege Craſſo quercuū (ut prædicabatur) ſe-
ceſſuumq; diſcipulus, & nullo præterea præceptore doctiſſimus, è ſolitudine
in celebritatem, ex umbra in Solem, ſanctitatem, eruditionemq; importarat.
Is tunc intromiſſus, ac reuerentiſſimè ab Rege exceptus, cum eius fletū con-
» ſpiceret, cauſſamq; doloris didiciſſet: Hę, inquit, lacrymæ, niſi citò exareſcāt, K
» extinguere poſſunt Victoriacenſis incendii memoriā. Tantum adde illis cō-
» ſtantiam, roburq;, & ne ſit uelut muliebris ploratus: uiriles ac uerè Regios
» animos gere. Antequam læſi numinis memor ira in te ſe armet: quas templo
» ariſq; intuliſti faces, in templorū hoſtes, barbarámq; religionem uerte. Nec
» diffidas placabilem Deum optimum maximum hac auerti poſſe antequā in-
» torqueantur tela cæleſtia, ſi non tuis, quæ uriq; nulla ſunt, ſed quæ eius apud
» te ſunt, iis è re dignitatéque illius utaris, ſumma etiam tua gētiſq; tuæ gloria.
» Te creauit: útque clariſſimo, fortiſſimo, inuictiſſimo patre naſcereris, uoluit:
non

A non ob tuum aliquod erga ſe meritum: quid enim tibi uſquam eſt, quid præſtare potes, quod uel naſcens, uel iam in lucem editus, non acceperis? nō arbitrio tuo, ſed illius commodo, uicaria curatione, & fiduciaria opera uſurus: & cum repoſcet, incunctanter, ac ſi queas, etiā cumulatius, & multiplici fœnore redditurus. Arma, tela, uiros, equos, aurum, nomē, maieſtatem, Regnū opulentiſſimum ſanctiſſimúmque tibi tradidit. Et tibi ulla ſunt potiora tandem, quàm quæ pro religione gerūtur arma? Tibi ulla belli iuſtior cauſſa, q̄ quæ & ſanctior? Nullusdum Regum (id quod uel fando turpe ignominioſumq; ſit) contra CHRISTI hoſtes in Aſiam tranſmiſit: & cum tot priua-
B tæ nobilitatis proceres, tot Comites, tot Duces per tot continenter annos traiecerint, propè factum eſt ut Regio nomine Comitum Ducumq; maieſtas ſanctior ſit generi humano, ac propius ad ſuperos accedat, ſeq; cælo æquet. Non maximus ac longè primus Regum ſignum cæteris tollis, ut eos non ſequi pudeat tuo claſſico uocante? Non CHRISTI bellum, Regis tandem nobiliſſimi ductu imperioq; geretur? non Francicum bellum tādem erit idem quod & ſacrum? Memineris ſummos Duces Regesq; ac imperatores peccata illuſtria nobiliſſimo aliquo & terris ſalutari facto expiaſſe. Gothofredus Bononienſis, ut homo natus, & ipſe deliquit: ſed in noxa non ob-
C duruit animus eius: non percalluit mens. peccatum cruore Turcarum, cæde Saracenorum eluit, ea felicitate, ut fraudis memoria ſit obſcura, uirtutis laus ſempiterna in ore omniū uerſetur. Henrico Cæſari militans, Pontificiæ poteſtati infeſto, urbis Romæ mœnia armatus primus conſcendit, ſignum capræ expugnatæq; ab ſe urbis reliquis tollens. In ſacroſanctam poteſtatē iniqua cauſſa pugnare nefarium ſcelus uiſum, & iram cæleſtem promeriturum, niſi præuertiſſet: nec Henrici exitum ſibi expectādum ſtatuit, ignotū etiamnum qualis futurus eſſet. Tria ampliſſima patrimonia, & ſuum, & fratris, & matris, partim oppignerauit, partim diſtraxit, ut copias piorum pluſquam
D pro uirili aleret. Ita qui corruerat, maior excitatus eſt: Regnúmque cæleſte merendo, inter nos etiam in terris nactus eſt. Nuper Fulco Comes Andegauenſis nimis infeſtus diui Martini prædiis, ſacríſque facultatibus, pœnas ipſe ab ſe exegit: nec reliquam modò impunitatē à Deo impetrauit, ſed & Rex Hieroſolymorum effectus eſt, ſumma gloria: quādò magnificentius eſt uirtute ſacráque peregrinatione acquiri parua Regna, quàm ex Regum Regibus naſci. Nec te pudeat horum procerum uirtutem pietate imitari. Tibi illi præluxerunt: tu magnis Regibus imperatoribúſque prælucebis. Salutaria præcepta dabat ſanctus uir Bernardus: ex peccato Regis captabat, ut
E rei Chriſtianæ conſuleretur. Theobaldus uerò Bleſenſis domeſtici doloris memor, Regem apud proceres incuſabat, Eum primùm cum hominibus bellum geſſiſſe, deinde in templa numénque tela facéſque impias uertiſſe. Illū Regem iuſtum Francis habendum non eſſe, cui Deus optimus maximus ſanctus non ſit. Regni iure deceſſiſſe uideri, cum ſe ſuóſque in aras ararúmque ſupplices armarit: quas tanta religione ſuperiores Reges condendas curarint, conditasq; locupletarint, ac inuiolatas inſpoliatáſque eſſe uoluerint. Qui ſexui ætatique imbelli, omnem exuens humanitatem, non pepercerit, cum nefas eſſe apud Francos Regium nomen obtinere, qui pro cauſſis piis,

» tegendiſq; ab impotentium iniuria infirmis inualidiſq; bella gerant. ſe illi di- F
» cto audientẽ non futurũ, cuius animus cæcus præcepſq; feratur, quiq; coër-
» cendus magis ſit, q̃ regere alios didicerit. Francos, aut eius, aut cæli, cui ille
» bellum in templa inſonteſq; ſæuiens indixerit, hoſtes eſſe oportere. Non
auerſis auribus audiebatur uir nobiliſſimus, ſummæq; apud proceres autho-
ritatis, & quem plebs etiam obſeruabat, parentémque egentium uocitabat
ob popularitatem liberalitatemq; ac comitatem. Defectio futura uidebatur:
continuoq; exorta fuiſſet, ſi caput rei, æmulusq; Regni in Francia ut in An-
glia extitiſſet. Simul mortuo Innocentio Pontifice maximo ſucceſſit Cæle-
ſtinus quinq; menſium Pontifex. Lucius in defuncti locum ſuffectus, eccle- G
ſiæ Gallicæ iura inſtitutaq; non imminuit: & ſanctiſſimis literis Regem pro-
ceresq; Francos ſacrum bellum ut capeſſerent, cohortabatur. Aſiaticos Lati-
nos, niſi primo quoq; tempore auxilio iretur, barbarorum ui perituros. Ber-
nardus, quod ſui maximè muneris exiſtimabat, inſtabat ut in hoſtes religio-
nis armaretur: ea una ratione uerecundiam imponi proceribus, quorũ fides
ſuſpecta eſſet, ut nõ modò à Rege non deſciſcãt, ſed uel religione uel pudo-
re exiſtimationeq; adducti, parentũ exemplo pia induãt arma, Regemq; offi-
cioſiſſimè obſequẽtiſſiméque comitentur. Ad hoc Theobaldũ per gloriam
maiorum orauit, monuitq;, ut Franciæ communi matri memoriam ſimulta- H
» tum condonaret. ſi uocẽ mittere poſſet, petiturã eam ut pax domi feſta age-
» retur: cædes, cruor, omnia bellorum exempla in CHRISTI hoſtes uerte-
» rentur. Quod tacens flagitaret, ipſi ut pii ciues præſtarent. Reges, ut homi-
» nes natos, peccare grauiter poſſe, ac in homines ſuperóſque multa impiè ne-
» fariéque edere facinora. Quem uerò pœnitentia ſcelerũ ſubeat, qui pietate
» corrigere ſecus facta contendat, eum uelut tabulas naufragii ſui colligẽtem,
» non obruendum, cum emergat fluctibus, ſed ſubleuandum eſſe. Ita agente
Bernardo Rex proceresq; obliuionem præteritorum ſanxere: ac conſilia in
Aſiam uerſa. Lucius Pontifex maximus nondum circũacto anno Pontifica- I
tus ſui deceſſit. Eugenius in demortui locũ ſuffectus, in Franciam uenit, Lu-
douico Rege iam ſacram militiam profeſſo. Bernardus in Germaniam pro-
fectus, ſacras habuit conciones. Ad eius aduentus famam magnus cõcurſus
» omnis ordinis mortalium fiebat. Prædicabat iam Francos publicè ſacrã pro-
» feſſos militiam. Ludouicum Regem ſacram peram & ſcipionem ſumpſiſſe:
» totam pubem Francicam arma, equos parare: ſe inſtruere, ornaréque. Pul-
» chrum Germanis, apud quos ſit ingens nomen, cũ Francis religione, uirtu-
» te, ſpe diuina, ſpe humana certare. Cæſarẽ ut auguſtiſſimæ maieſtatis uirum,
» Principem generi humano defendenda ſacra ab Turcis cauſſa ſe præbere. K

Iniecta igitur æmulatione inter duas fortiſſimas nobiliſſimaſq; gẽtes, cer-
tatum utri maius decus ſacro bello ſibi pararent: & opportunè noui orato-
res ex Oriente aduenerant, opem fidemq; Cæſaris Regiſq; implorantes, &
rerum Aſiaticarum ſtatum miſerantes: impios recentibus uictoriis, rebuſq;
ſecundis feroces, certiori in dies, niſi auxilio occurratur, exitio ſacri Regni,
& Tetrarchiæ Antiochenſis imminere. Igitur incaleſcẽtia iam numine pe-
ctora facile ſuit Bernardo incẽdere. Franci ſumma in laude erãt, quòd prio-
res nomina dederant in ſacrum bellum. Germani, ne undique gloria uince-
rentur,

A rentur, celeritate mouendi belli palmam quæſiuere. Pontifex interea maximus Eugenius primùm Lutetiæ, deinde Rhemis conuentū egit. Multa ſanctè decreta. Quædam Poretani de ſancta Triade placita damnata: ipſe omni crimine liberatus, nec nlla ignominia notatus: quòd & dum dies ei diceretur, ſenſus ſuos iudicio arbitrióque concilii Pontificisq; moderaturum ſe teſtatus fuerat, quorum id ius poteſtáſque foret: & decretum pronunciatū reuerentiſſimè officioſiſſimeq; agnouit: ſuosq; accuſatores Archidiaconos in gratiam recepit. Dum ea in cauſſa diuus Bernardus ſcripturus calamū ſumpſiſſet, illnm dixiſſe Otho tradit, Scribat licet ſtylo ferreo, uel ungue adamā- „
B tino in plumbea lamina incīdat. Triſtiorem exitū Abelardus ei denunciarat, dum in Senonibus de ſe quæſtio haberetur. Carmine quoq; luſerat, Aeneæ rem agi dum proximus arderet Vcalegon: eodem incēdio illū mox arſurum, quo ipſe conflagraſſet. In Petrum diuus Bernardus acerrimè ſcripſit: monumēta extāt. De Gilberto Otho: Sed is ſcriptor diuo Bernardo aliquā- „
to iniquior fertur extitiſſe, ac in morte palàm ea de re cōfeſſus. Hæc hiſto- „
riæ uſui nihil conferunt, niſi id, quod tamen uel maximum duco, habendum eſſe etiam in ſacra ſapientia modum. Pridie nonas Februarias ſigna mouit Cæſar: ſexaginta millia equitum loricatorum ſequebantur, ac innumerabi-
C lis alia omnis generis multitudo. Per Hungariam iter in prouincias Græci Auguſti fecit, ſibi fœdere ac affinitate innēxi, quòd duæ ſorores illis nupſerant, filiæ Berengarii Sulcebacenſium Comitis. Francus Rex idibus Maiis profectus, iter per Germaniam, atq; inde quā præceſſerat Auguſtus, faciebat cum Franciæ delecta iuuentute, in comitatu habēs Leonorā uxorē, quòd & à uiro Rege diuelli nolle ſe diceret, & uidere optabat patruum Raimūdnm Antiochenſium Principem, à quo uenerant oratores cum muneribus precibuſq;, ut maturaretur antè q̃ res Latinorū in Syria peſſum irent. Qui proficiſcebātur, ad eam pubem quæ domi ſedebat, colum uelut mulierculis pen-
D ſumq; mittebant: quo pudore quamplurimi præterea moti, arma ſacra capiebant. Claſſis etiā in Pronnciæ portubus parata, ut prætervecta Italiæ oram, in Orientem tranſmitteret, ac cum Rex terreſtri itinere Byzantiū perueniſſet, ipſa quocunq; ille iuſſiſſet, adeſſet. Scribūt nonnulli Hungarorum hiſtorici, Francum Regem per Hnngariam copias ducētem, humanitate ac liberalitate cum ea gente ipſum quidē certaſſe: ſed Borichum, qui ſe regiā apud Hungaros ſobolem diceret, aduerſarii adnlterio conceptum contendebant: qniq; cum Geiſa de Regno antè certaſſet, fugatnsq; fuerat, Francorū comitatui ſe tunc per fallaciam intermiſcuiſſe, ſi fortè rurſus res mouere in Hun-
E garia poſſet: Geiſam Regem, cum id comperiſſet, miſiſſe ad Frācos qui dicerent beneficium maleficio minime remunerādum: apud Ludouicum Regē eſſe hoſtem capitis ſui, regniq; æmulū: eum cōprehendēdum, dedendúmq;, ſi memores gratiq; eſſe diciq; Frāci uellēt. Borichus ad Ludouici pedes ſupplex procubuerat. reſponſum Geiſæ oratoribus, Regiā, templum: pedes ue- „
rò Regū, aram uideri, unde ſupplices abſtrahi ad ſupplicium nefas ſit. Tunc „
Hungarus, Adulterinā, inquit, prolem, quæ aris (quandò aras Reges dici pla „
cet) bellum intulerit: quū ſancta eccleſia nec agnoſcat, nec ſanctam habeat, „
Regem Francum tutari quî conuenit? Borichum, imminens ut euitaret exi- „

tium,dum de eius capite altercatio tenet,equo uelociſſimo arrepto ſibi præ- F
rapida fuga gnarum locorum conſuluiſſe. Latinus Auguſtus ab Auguſto
Græco amplè magnificéq; exceptus, tot bellatorum agmine ſubnixus, mo-
ræq; impatiens in Aſiam Boſporo Thracio tranſiit. Res Aſiaticæ alio in ſta-
tu tunc erant,quàm ſpe præceperat.Crediderat ad primum ſuorum conſpe-
ctum Turcas terga daturos: nec magis uim Latinorū laturos, quàm Hugo-
ne Magno Gotthofredoq; & Bohemundo Ducibus tuliſſent. Sed alia indo-
les,roburq; animi & conſilii,alia uis religionis,numinisq; fauor fuerat prio-
re bello ſacro, ubi nullus rex,nemo Cæſar imperabat:quàm hoc,cum poten
tiſſimus Auguſtus, & nobiliſſimus Rex ſummis uiribus freti, nihil inexpu- G
gnabile inuictumq; ſibi exiſtimabant.Simul in Syria progenies eorum pro-
cerum,qui imperium Turcarum propè euerterant,ipſi tunc Turcis impares
erant : non pietate modò religioneq; animi, ſed armis uirtutéque ac conſi-
lio à parentibus degenerabat. Ioſcellinus Comes Edeſſanus ſummus bello
Dux, ueteranúsque Imperator, cum æger in cubili iaceret,immenſasq; bar-
barorum copias appropinquare haberet exploratum, iuſſit filium eodē no-
mine Ioſcellinum in eos ducere.Iuuenis tergiuerſabatur,multitudinem ho-
ſtium horrens. Pater ſenex ægérque lectica latus aciem inſtruxit tanta arte,
ac ita milites acuit, ut de uictoria non dubitaretur. Hoſtis ſenem ipſum im- H
perare, ac inter tela uerſari ubi primùm accepit, quem ætate ualetudinéque
infirma militaribus Imperatoriiſq; muneribus abſceſſiſſe crediderat,& de iu
uene ſibi certam uictoriam ſpopondiſſet:ſigna conferre non auſus,diſceſſit.
Mortuo ſeni filius ſucceſſit. Fulco Rex Hieroſolymitanorum dum in equo
leporem fugientem inſtans preménsque inſequitur, præceps in terram la-
tus, graui ruina & in præſens ſopitus, & inter manus in Regiā delatus,pau-
lò poſt obiit,relicto filio Balduino tertiumdecimum agente annum, & Al-
merico ſex annis minore. Mater Meliſcendis tutelam gerebat, ſexus quem
neque hoſtes formidarent,neque noſtri admirarētur.ſimul caſus ita ferebat, I
ut Comitatus Principatúſque eius regionis maxima ex parte in ditione aut
nouorū ſemper,aut iuuenum Latinorū eſſent, partim parentibus defunctis,
partim dotalibus dominatibus: ut facillimū fuerit Sanguino Halapiano Sa-
trapæ,qui ægrè antea ſua tutatus fuerat,noſtra ultro inuadere, Edeſſamq; in
poteſtatem redigere. Iconium etiam Satrapen ſuum habebat longè latéque
imperitātem,ac noſtris hoſtem infeſtiſſimum:tantúſque opibus, ut Sultanus
ſalutaretur.Prætores habebat nobilitatis Turcicæ delectiſſimos: quorū ma-
ximè fuit memorabilis Paramunis. Quarum rerum nihil animo agitās Au-
guſtus Latinus,tanquam impetu tantùm animi res bellicæ adminiſtrentur, K
opportunum hoſtium fraudi ſe ſuóſque præbuit. Ferro,fame, errore uiarū,
miſeriáque tentati.Vix decimus quiſque ſuperfuit. Cum multorum dierum
iter improuidè feciſſent,ſemperq; noua calamitas cladéſque exciperet, coa-
ctus eſt Auguſtus miſeras reliquias ex hoſtico deducere. Iam Francus Con-
ſtantinopolin peruenerat,ſummis honoribus à Græco Auguſto affectus.ubi
Francicam claſſem Corcyrā tenuiſſe comperit,miſit qui Rhodum eam cur-
ſum dirigere iuberent:ac ipſe in Aſiam tranſcendit,eo maturius,maioréque
fiducia,quòd fama falſo diſſipata fuerat Germanos cæde impiorū aperuiſſe
in

A in omnem Orientem uiam. Paucorum dierum Francus uiam emenſus erat; cum Fœdericus, qui poſtea Cæſar fuit, à patruo Conrado adoleſcés mira indole miſſus occulta cũ Rege habuit colloquia: quæ in uulgus edita nõ ſunt. Eius Comites apud multitudinem Francorum in hanc ſententiam uerba fecere: Non ſerus, Franci, ueſter in Aſiam aduentus eſt: ſed noſter fuit præmaturus. Duces itinerum nobis à Græcis proceribus dati, authores fuere ne rei frumẽtariæ proſpiceremus, ipſi à ſe omnia polliciti. Non expedire Chriſtianis Chriſtianos fallere exiſtimabamus, animorum harum gentium ignari. Sed illi nos in ſolitudines, ac manus propè hoſtium perduxere, locorum B imperitos. Exin non minus ipſi malefaciendo, quàm nos indigna patiendo, feſſi, occulta fuga ſe ex caſtris, utpote qui latebras compendiaq́; uiarum cognoſcerent, ſubduxere. Vnum ſolatium malorum fuit, quòd ſuperuenit armatus hoſtis, ut uirtutem experti, ferro manuq́; hominum homines perireremus, non fame. Fœlices, qui noſtrorum in acie cecidere, nec magis cruciatũ hoſtium, quàm perfidiam harum gentium martyrio effugêre. Nos infœlices, fortiſſimis commilitonibus orbati: etiam ut quod belli reliquum eſt, proſperum cedat: id quod, dum uos intuemur, ſperare incipimus: quorũ uirtus tutior erit caſu noſtro edocta. Exemplo uos docuimus, uoce monemus, Latini C Latinos: Si quid in nobis reliquũ opis eſt, id nobis pollicemur. Nonnulli ſcribunt farinæ Græcos gypſum pertritum immiſcuiſſe, quo cũ pernicie neceſſariò ignari Latini ueſcerentur. Quod cõſtat, primùm Fœdericus, deinde Conradus etiam ſe Francis iunxere: caſtráque ultrà mota: & unà iter per aliquot dies factum. Tandem Germanus Auguſtus Epheſum ſeceſſit, Græcorumq́; nauibus Conſtantinopolin nauigauit, ſeu permotus quòd multarum rerum egens cum exercitu lacero confectoq́; Francorum animos nondũ aduerſam fortunam expertorum ferre ipſe Auguſtus nõ poſſet: ſeu Græco Cæſare comiter liberaliterq́; reuocãte: ac apud Græcum Auguſtum per aliquot D menſes manſit, maiore humanitate res Germanorum accifas proſequẽtem, quàm integras coluiſſet. Franci ad Mæandrũ fluuium peruenere: pro ſinuoſiq́; ac multiplici errore fallacis amnis traiectu cum Turcis ulteriorẽ ripam ſeruantibus congreſſi, prælio uicere. Inde cum motum eſſet, duas in partes copiæ diuiſæ. Vna præcedebat ad occupandũ montẽ, qui nõ procul aberat: ut in eo ſummo caſtris locus caperetur. Cæteri ſatis magno interuallo ſequebantur. Aſcenſus erat aditus anguſtioris. Prius agmẽ ducebat Gotthofredus Rhemacinus Pictauẽſis: qui quo arctior uia erectiorq́; erat, eo rapidius celeriusq́; ſigna ferri iubebat: ac multo ante Solis occaſum peruenit ad ſummũ E uerticẽ, ubi metari caſtra iuſſus erat. Excipiebat uia in deſcenſu faſtigii leniter demiſſi: ſuberatq́; planities. Ea uiſa ſignis ſtatuendis caſtriſq́; ponẽdis magis idonea. Igitur illuc deſcenſum: opusq́; fieri cœptum. Alterum uerò agmẽ quod Rex ipſe ducebat, cum tantum diei ſupereſſet, ſegnius incedebat: haud dubium quin priores iam iugum tenerent, ibique conſiſterent, isq́; finis iuſtus propoſitúſque eius diei itineri foret. Turcis in omnem occaſionem intentis, conſilium ex re natum eſt, diuináque opportunitas uiſa exercitus Francorum delendi, aut ſaltem inſigni clade afficiendi. Eos procul abeſſe Francus credebat: nec fortunæ ſe commiſſuros poſtquã à Mæandro eos fu-

parat. Illi ex uno leui prælio temeritatem incuriámque hoſtium auctam ar- F
bitrati locum ſibi bene gerendæ rei daturam, occultis itineribus aderant: & tunc repentè montis iugo occupato, præſidium ibi relinquunt, ne interclu- ſum primum agmē ferre opem Regi poſſit. Cæteris copiis ex loco ſuperio- re in Regium agmen itineri nō prælio præparatum, cum impetu decurrūt. Repentina res Regios perculit: Rex arma expedire, ſtringere ferrum iube-
» bat: Nihil trepidatione opus eſſe: animi præſentiam in repentinis periculis
» unicum eſſe remedium, ſalutémque: locorum anguſtias pro Francis eſſe, quę
» circunfundi hoſtes, circunuenireque prohibeát, cogántque corpus corpori
» comminus opponi: uirum cum uiro congredi. metum ponerent, cum cauſſa G
» formidinis nulla iuſta ſit. Ita pugna anceps commiſſa circa Regem: aliis in agminis partibus, ubi comitatus imbellis, & impedimēta, mulieréſque (nam & ipſam Reginam ſecutam oſtēdimus) intermixtæ uiris fortibus, omnia in- terturbabant: clamore ululatúque cuncta perſtrepebant. Rex dum in con- fertiſſimam atrociſſimámque pugnam ad ſuos tegendos ſe confert, in peri- culo ſummo fuit: in noctem tamen res extracta. ei hoſtes ceſſere. omnes cir- cà ſpecus, cauáque collium ualliúmque, ſimul omnes latebræ abditiq; receſ- ſus pleni timidorum & imbellis ſexus erant, quò refugerant, dum uiri fortes barbarorum impetum ſuſtinerent. Receſſu hoſtium in iugum perrectum, ex H
ignibúſque ſubiectorum caſtrorum cognitum eſt prius agmen incolume in- tegrúmque eſſe, ac ab hoſte intactum. Huc ſe Rex cum infœlicibus reliquiis contulit: circummiſſiq; qui ſparſos fuga colligerent. Poſtridie placuit Regi deſiſtere ab itinere ea parte hoſtium conſiliis opportuna faciendo. Maritima ora petita, Attaliámque peruentū: ad cuius rei famam claſſis Francica Rho- do ſoluit, ad Regémque contendit. Is mari ſe deinde commiſit: Syriámque circūuectus tenuit. Cum ad Orontis oſtia uentum eſſet, Raimundus prin- ceps Antiochenſium occurrit, Regémque ac Francos Antiochiā duxit ma- gnificentiſſimè, benigniſſiméque, cum ob affinitatem, Francicúmque no- I
men, tum quòd in ſpem uenerat barbarorum imperii copiis Francorū euer- tendi. Sanguinus Satrapes poſt res præclarè geſtas, redactámque in ditionem Edeſſam, omni præterea Meſopotamia recuperata, deceſſerat. Succeſſerant ei duo filii, Mirmiranus in Meſopotamiam, Norradinus in Halapianam Sa- trapiam: qua florente, tutus Antiochenſium principatus futurus nō erat. In- de belli initium faciendum cenſebat Raimundus: ſuadendo, monendo, orá- do agebat apud Regem Ludouicū, ut cum in Syriam ueniſſet ſacram cauſ- ſam religionémque defenſurus, eum hoſtem adoriretur, qui maximè piis of- fuiſſet, offuturúſque eſſet, niſi dum Frācus exercitus Franci Regis ductu au- K
ſpiciiſque res in Oriente gerat, aut euertatur, aut uiribus ad nocendum im- minutis, exanguis affectúſque relinquatur. eum tunc Francis imparem eſſe: illorum diſceſſu ſpiritus paternos ſpemq; ſumpturū. Haud falſa iactabantur: ſed Rex Hieroſolymitanus impubes, materq;, oratores miſere, quorum Prin ceps Patriarcha ſanctæ ciuitatis erat: qui peterent ut Francus maturaret, ac Halapianis rebus omiſſis, Hieroſolyma religionis arcē primo quoque tem- pore peteret: neceſſe eſſe aduerſus Damaſcenorum Regem bellum gerere, Hieroſolymitano Regno aſſiduum infeſtiſſimúmque hoſtem, qui Francorū uiribus

A uiribus facilè tolli poſſit:& niſi tollatur, euerſurus ſacrum ſit Regnum. Iam uer appetebat:& Conradus Auguſtus claſſe Auguſti Græci in Phœnicen delatus, ad Ptolemaidem copias expoſuerat. Quibus rebus permotus Ludouicus Rex ſtatuit Hieroſolyma proficiſci. Acceſſit quod domeſtico dolore urere Regem poſſet. Dum deſedit Leonora Regina inter delicias luxuriámque Antiochenſem, mulier iam caſtris ferróque ac proceribus militaribus aſſueta, parum pudica uideri cœpit. Sed nec locus apud patruum, nec tempus tanta in rerum mole criminis diſcutiendi. Iam enim longinquiora noſtros uocabāt: quanuis enixè retinente Antiochenſi repētè diſceſſit Rex,
B ac uix ualere iuſſo, nec proſequente Raimundo, nec indignationem diſſimulante. Terreſtri itinere ductæ copiæ: ubi emenſę Phœnicen, ſanctam terram attigere, non ut milites, ſed ut ſacerdotes progredi cœpere. Summa religione occurrente Rege adoleſcentulo, proceribuſque Aſiaticis, ac Sacerdotibus cum inſignibus ſuis, ſanctam urbem uenerabundi iniere. Nullo unquam loco plus maieſtatis Latinæ fuit. Religionis ſacrorúmque muneribus peractis, concilium habitum, ut communi animo conſilióque conſtitueretur quid ac qua ratione capeſſendum agendúmque pro ſacra cauſſa eſſet. Galliæ Germaniæq; principes Regem Auguſtúmque comitati, conuenere,
C & præter Raimundum Latini omnes Aſiatici proceres patréſque. Ex Italia duo legati Pōtificis maximi, alter Regem, alter Cæſarem ſecuti: ſimul Hermanus Veronenſium, & Amedeus Taurinorū, Gulielmúſque Montiſferrati Marchiones. Feracem mallem dici uulgo placuiſſet, quandò mira eſt eius regionis ubertas. Ferratēſis habebat in matrimonio Iuditham Conradi Auguſti ſororem. Fulcerio Hieroſolymitano Patriarchæ omnes aſſenſere, ut Damaſcum adorirētur. Anno eius ſeculi ſeptimo & quadrageſimo ante ſeptimum Calendas Iunias ſigna mota. Monte Libano ſuperato, in planitiem deſcenderunt, ubi Damaſcus ſita. Acies ſtructæ, copiáque pugnādi hoſti fa-
D cta. Mœnibus ſe continuit. Vrbs munitiſſima, inſtructáque uiris, equis, armis, commeatu, Ducibus, conſilio, hortos pomariáque coniuncta muris habebat, quæ propugnaculorum loco eſſent, quòd aggeribus foſſisq; munirētur, turriculiſque horrerent, & uiis anguſtis anfractibúſque inter ſe dirimerentur, ut ad ſingulos hortos tanquam ad obiectas munitiones conſiſtendū bellandúmque eſſet, ac nouus ſemper exoriretur labor, præcipuè à monte Libano quinque millium paſſuum in longitudinem. hæ locorum difficultates hoſtem in ſe uertebant, antequam urbs ipſa adiri poſſet. Erant propugnatores impigri acerrimíque, qui noſtros eluderent. Multi temere ſub-
E euntes cecidere: nec æquo loco dimicabatur. Multiplicibus implicatarum uiarum ambagibus irretitos Barbari repentini male multabant. Auguſtus Réxque edixere ne rari infrequentéſque noſtri ignotis ſe committerent itineribus. Prius foſſas explerent, aggeres æquarent, uias munirent, latos limites agerent: à ſagittis quæ è turriculis mittebantur, obiecta teſtudine tegerent eos qui opus facerent. Equites omiſſis equis, armis fulgētibus, micantibúſque telis adſunt, ſi qua parte barbari opus impedire, aut ſemiermem peditem adoriri conabantur. Iam opus proceſſerat, expugnatique maxima ex parte horti pomariáque. qui barbarorum tutanda ſuburbana ſuſceperāt,

diffiſi locis quæ inexpugnabilia exiſtimarant, prope fluuiũ ea regione mœnia prætertfluentẽ ſigna cõſtituunt,ut eo noſtros arcerẽt.Ibi Regii primùm egregiè pugnarũt; deinde miſſis ab Auguſto auxilio Germanis, intra mœnia hoſtẽ compulere:obſideréque urbem in animo habebãt. Et iam parabãt quæ ad oppugnandam uſui eſſe poterant. Damaſcenos omni nobilitate Latinorum aſſidente deſperatio cepit,faciliorem expugnationem urbis,quàm ſuburbanarum munitionum fuiſſet,ratos. De fuga conſilum inibant, uiasq; intra mœnia interſepſerant ea parte quæ noſtrorum caſtra ſpectabat. Latini urbem pro capta habebãt. De imperio eius ambigebatur.Theodoricus Flãdriæ Comes ut illa ſibi attribueretur orabat:Franci, Germani, Italique eam illi propalam deſtinabãt.Id ægerrimè ferebant qui Latinorum in Aſia bellando conſenuerant,præmia ueteranorum Ducum nobili quidem domi ac forti,ſed nouo in Syria homini dari:ſatius eſſe in præſentia non recipi Damaſcum,quàm Latinos hos recentes,qui religionis ſpecie cũ Barbaris breui temporis ſpatio bella gerant,fructum percipere rerum multis annis geſtarum. Hæc tacitis ſenſibus agitabant:& poſtea fuit ſuſpicio,quoſdam eorum ingentem uim auri à barbaris clàm accepiſſe,ut re abiretur infecta.Fuerunt authores,ut ab ea parte quæ in ſeptentrionem uergit,in aduerſam meridieique obiectam caſtra transferrentur; quòd eà oppugnationem faciliorem dicerent,ac muri ex crudis lateribus humilioréſque forent. habita fides regionis peritis.Tranſlata illuc caſtra.Longius à flumine aberant, ac à comportandis commeatibus,quòd urbs intercedebat:nec ſuſpecta fraus fuit niſi fame ſitique iam homines equóſque conficiente, nec libero iam in locum priorum caſtrorum regreſſu,quòd barbari eum recuperarant, ualidioribúſque firmarant munimentis: diſcordéſque noſtrorum animi diſtinebantur. Germanus ora maritima petita claſſem cõſcendit,Byzantiumq; reuectus,inde domũ rediit.Francus quod reliquũ æſtatis erat,ac totã hyemem in Syria egit.Sũpta palma,quod erat ſacræ peregrinationis cõſummatæ ſignũ, Vere appetẽte claſſem Ioppe ſoluit.Cum mari ferretur, Græcorũ claſſis repẽtino ac uelut ex inſidiis occurſu cogebatur Conſtantinopolim flectere.Fœlicior Græcus tãto furto,q̃ barbari uirtute,uideri poterat:ſed diuturnũ periculum nõ fuit.Latinis Regiũ nomẽ ſanctũ extitit.Georgius Prætor Rogerii Siculi Regis maiori numero nauiũ ſuperueniens,in Prætoriã Cõſtantinopolitani nauẽ ſagittas aureis ſpiculis præfixas cõiecit:atque ſe & ad bellum & ad pacem paratũ oſtẽdit.Huius uirtute fidéque liberatus Ludouicus,in Siciliam, atque inde in Prouinciam nauigauit.Reuerſus in Franciam,nihil antiquius habuit,quàm ut Leonoræ matrimoniũ dirimeret.Baugentiaci cõcilium habitum.Rhemorum,Senonum,Rotomagenſium, Burdegalenſium Archiepiſcopi conſedere.Interrogati teſtes: fides propinquitatis facta: conſtitutũ, cõſtare cõiugium piè nõ poſſe.ita nõ ſine admiratione terrarũ dimiſſa Leonora,quam per tot annos uxorẽ habuerat, unde duas filias procrearat. Nec diu Regis torus cælebs fuit.Conſtantiam Adelphonſi Galecorum Regis filiam uxorem duxit.Simul & religionis gratia,& ut ſocerum uiſeret, in Hiſpaniam profectus,auguſtiſſimum diui Iacobi templum ſumma ueneratione iniit,obſecrationéſque habuit.Leonoram dimiſſam Henricus Andegauenſis

A uenſis uxorem duxit:iſque mortuo Stephano Regi,ut conuenerat, in Angliæ regnum ſucceſſit:materno iure idem Rex Anglorum, Dúxque Normanorum:paterno Comes Andium,Turonum,Cœnomanorum : Vxorio Comes Pictonum,& Dux Aquitaniæ.Nec pax diuturna eſſe poterat inter duas opulentiſſimas Regias,finitimáque Imperia : quorum ab altero Leonora tam diues fœmina repudiata eſſet,ab altero excepta cultáque in deliciis haberetur.Quin ex profeſſo bellum Henricus ſuſcepit.Vxoris nomine Toloſatium Comitatum repetebat.Robertus Abba hiſtoricus Henrici Regis familiaris cauſſam eius agit:ac ſcribit,Raimũdum Comitem, quem ma-
B gnas in Aſia res geſſiſſe docuimus,fratrem(nomen non edit)habuiſſe:hunc Comitem Toloſatium extitiſſe:eiúſque defuncti unicam hæredémque filiā nupſiſſe Gulielmo Duci Aquitanorum, Leonoræ auo paterno . hunc cum ſacram militiam profeſſus eſſet,illum Comitatum oppigneraſſe Raimundo uxoris patruo, Comiti tunc Fani Aegidii:qui deinceps etiam Toloſatium Comes dictus ſit:& tunc Henricum ius uxoris auitum perſecutum. Contrà Monachus Andreas eius temporis æqualis,author eſt,non iure, ſed uiribus fretum Henricum arma intuliſſe.Hercle mirum ſit,ſi,ut Abba tradit,id pignus fuerit,& non addictio, aut iuris ambigui tranſactio, ipſum patrem
C Leonoræ,atque adeò ipſum Regem Francum tunc in pari cauſſa id pignus non luiſſe:cum Leonoram in ſumma flagrantiſſimáque gratia,& uelut nũquam dimiſſurus haberet,colerétque,ac rem præſenti pecunia redimere potuiſſet,gaza ſuperante:niſi fortè quòd Toloſas filiam Craſſi in matrimonio habebat,idcirco Franci æquiores illi erant.Quod conſtat,Henricus Cadurcos de Toloſate cepit : eóſque in fide continendos Thomæ iuris præfecto uiro ſancto attribuit. Toloſam cum obſideret eius Comitatus principem urbem,Francus Rex nihilo ſegnius quàm ſi media Francia uteretur,auxilio accurrit Comiti Raimundo ſororis uiro : illúmque exemit obſidione. Poſt
D id tempus nunquam fida inter eos pax iungi potuit: ſæpe arma poſita, ſæpe repetita:oppida utrinque capta:uaſtati agri:leuia prælia facta:dextræ interiunctæ,mox rurſus enſes ſtricti.Franci Regis frater Philippus eccleſiæ Pariſienſis Archidiaconus,cum ſacra ea uacante ſede Pontifex eligeretur,Petro ciui Nouarienſi cognomine Longobardo Theologorum facilè principi ceſſit:iſque Epiſcopus ab Rege ſalutatus.Hoc animi tantùm religione:illud etiam dextra piè geſtũ:cum quies ab armis Anglicis intercederet, duo Gulielmi Aniciēſis Cauillonenſiſq; Comites, eccleſiis ſuis infeſti,armíſque inerme ſacerdotium oppugnantes,Regiis armis coërciti ſunt.Anicienſi pri-
E mo terrore domito uenia data, patrimoniúmque reſtitutum. Cauillonenſis pertinacioris amentiæ uir Cluniacenſes monachos cum cruce ac uelamẽtis ſupplicum ad mouendam miſericordiam eius occurrentes, indignis affecerat modis. fractus armis ab Rege potius quàm domitus,nitam quidem impetrauit,ſed Comitatu ſpoliatus.Fama celebris eſt, Cauillonenſem Comitem dum frequenti procerum conuiuio epularetur, ab ignoto quodam in equo pro foribus ſedente euocatum exiſſe:coáctúmque è ueſtigio conſcendere,è conſpectu procul raptum,nec deinceps uſquam comparuiſſe. Et Niuernenſium Comitem immunitatis eccleſiarum hoſtem,obtorquente ſpō-

tè ſe in terga uultu obiuiſſe. Ea in eccleſias à proceribus ſuſcepta pugna,totum orbem terrarum non circumiuit modò,ſed tranſgreſſa eſt:hinc Pontifice Romano, illinc Cantuarienſi exagitato. Sub mortem Adriani duodeuiginti Cardinales Rolandum elegerunt,patria Senenſem:iſque fuit Alexander tertius. Quatuor reliqui Cardinales interceſſere:Eorum tres quartum Pontificem ſalutauere. Is Octauianus ciuis Romanus erat:Victor uocitari noluit. Fœdo in urbe ſchiſmate exorto, Fœdericus Aenobarbus Cæſar magnis in Italia rebus geſtis Cremam obſidens, Alexandrum Victorémque ad ſe euocauit,ut concilio ab ſe Papiam indicto, pro imperio de controuerſia cognoſceret,ſtatuerétque. Alexander imperium detrectauit. Victor iturum ſe quò Auguſtus iuberet,profeſſus eſt. Cæſaris hortatu Francus & Anglus oratores miſere:cauſſaq; adhuc ambigua,neutrum Pontificem maximũ agnoſcebant. Alexander à duodeuiginti Cardinalibus electus prior fuerat: ſed in concilio Papienſi deerant qui ſine præuaricatione cauſſam eius agerent. Victoriani paucitatem ſuam alia ratione armabant : multitudinémque aduerſariorum(ut quos iuſtus numerus deficit,aſſolent)coniurationem fuiſſe perditorum dicebãt:& (quo maximè Auguſtum moueri ſentiebãt) coitionem nefariam factam cõtendebãt,ut hoſtis Cæſareæ maieſtatis Pontifex fieret:eosq; qui Alexandrum deſignaſſent,ſemper ſacroſancti(his enim uerbis utebantur)Imperii Cæſarũmque iura oppugnaſſe: Gulielmi Siciliæ Regis amantiſſimos extitiſſe:ut non immeritò Alexander,eiúſque ſtudioſi patres, Papienſi concilio, poteſtatique Auguſti credere ſe, qui rei maieſtatis agerentur,non auſi fuerint,eodem & hoſte acerrimo,& iudice prius capitis ſui quàm honoris uſuri. Fœdericus uerò rem ſuam ſummam agi arbitrabatur. Francus cognita eius cupiditate, Alexandro animum adiecit: eique author fuit ut in Franciam confugeret. Altero ſedis ſuæ anno claſſe Siciliẽſi in Prouinciam uenit:atque inde Claromontem profectus, ibi concilium, deinde in Turonibus alterum habuit. Authoritate Franci Regis adducti Hiſpani, Hungari, atque adeò Angli legatos miſere. Papienſis concilii, ac Fœderici,qui Victorem ad ſe profectum adorarat,acta dãnata: Alexander Pontifex ſalutatus. Pius in Alexandrum Anglus:ut etiam extra terrarum orbem procella eccleſiam inceſſeret,in Thomam ſanctum uirum tunc Pontificem Cantuarienſium ſæuiit: qui exagitatus exúlque in Franciam ad Alexandrum ſe contulit:ediditque complura capita perditiſſimorum inſtitutorum, quæ quia non ſeruaſſet,præceps è ſede Angliáque exactus eſſet ab Rege ſuo Henrico. Pontifex uirum ſanctum in honore gratiáque habuit:& Francus Rex obſeruauit:ac per oratores de eo reducendo egit. Aegrè id impetratũ. Septimo quàm exulare cœperat anno, Philippo Flandriæ Comite, qui defuncto Theodorico patri ſucceſſerat,proſequẽte,in patriam reſtitutus,martyrii lauream cruenta morte nactus eſt. Defuncti memoriam ſacrauit Alexander in Italiam regreſſus: aræq; nomini illius iam diuinitatis ſignis elucentis dicatæ. Rex Francus ad eius mortui conditorium uenerãdum in Angliam tranſmiſit,quem modò extorrem miſeratus,ope ſublenarat. Rex Hẽricus inſons uideri uoluit:miſſiſq; ex urbe ampliſſimi ordinis legatis ad quæſtionem habendam,ſe purgauit,perſanctè iurans neque iubente neque ſcié-

te

A te ſe occiſum ſanctum uirum. Cum uiuo ſimultatem exercuerat: ſede exturbarat: in exilium egerat. Iuſſus eſt ad id expiandum ducentos equites continuò ad ſacrum bellum armare: ac operam dare, ut ipſe quoque ſacra indueret arma, cum barbaráque pugnaret religione. Sed ſic quoque mortuo pœnas dedit, non modò alienos, ſed filios, hoſtes expertus. Henricum filium pubeſcentem coronandum, Regémque ſalutandum curauerat. Re, non nudo nomine imperare regnaréque uolebat, & æquas cum patre partes ſibi arrogabat. Pater contrà & Regio nomine, & ſpe Regni contentum eum eſſe oportere cenſebat. ſin contumacius ageret: cum quatuor eſſent fratres, B proximum illi ætate Ricardũ obiiciebat: fœdúſque cum Rege Franco iniit, atque affinitatem inter Regias. Margarita immatura uirgo filia Franci Regis ſeni Henrico Regi data eſt, uti ea ſeruaretur quoad matura uiro foret. tunc cui Angli Regis filio iuncta matrimonio foret, is patri in ſummam rerum ſuccederet. Diuus Thomas pœnas ab Henricis Regibus patre filióque exegit. Puella nimis diu ab Henrico ſene ſeruabatur, nec eius, ubi maturuit, copia cupido & Regni & ſplendidiſſimi coniugii iuueni Henrico à patre fiebat: adeò ut atrox fœdáque ſuſpicio exoriretur, nuptias filii patrem ipſum inceſtum ſuum feciſſe. Conuenerat etiam inter Francos Angloſque, ut Giſortium neutris pareret: id Templariorum aliquis uelut ſequeſter fiduciariúsue haberet, quoad de controuerſia diligétius caueretur, ſtatueretúrque. C Henricus Rex Templariorum ornatu ſuſcepto Giſortium ingreſſus, ſeque Templarium ferens, præfectum præſidiúmque oppido impoſuiſſe à quibuſdam traditur. Filius à patre defecit ad Francum Regem: ab eo gener beneficiariúſque, ac adeò Normaniæ Dux ſalutatur. Hinc auctus ad patrem redit: ab eóque Margaritam extorquet, eámq; ſibi matrimonio iungit, exprimítque à patre, ut Angliæ proceres in uerba ſua iureiurando adigantur. Pater filium Ricardum ſuis incrementis auget. Ducem Aquitaniæ dicit: ac in eam D poſſeſſionem mittit. Is cum Comite Toloſatium tranſigit, ut ſe ipſius beneficiarium profiteretur: ipſe in Regis Franci uerba iurauit. Simultas inter patrem filiúmque recrudeſcit. Stat ſententia patri, omne imperium ac ſummam rerum filio, dum uita ſupereſſet, non tradere. Conuenit, ut certum pódus auri filio erogaretur in ſumptum ſplendorémque uitæ, ac maieſtatem nominis tuendam. Longa patris uita filio, & maturus Imperio filius patri ſeni grauis erat. Anglo multitudo flóſque ætatis filiorum ſolicitudinem attulit. Francus multo ætate prouectior, ex uno atque altero matrimonio binas filias procrearat, nullos dum filios, quorum erat appetentiſſimus: tertiũ E coniugium exacta propè ætate uelut diuinitus uoti eum compotem fecit. Ex una Leonora Henricus ſuſtulit Henricum, Ricardum, Gotthofredum, Iohannem, hos quatuor: ac totidem puellas. Prima Caſtulonenſi Regi, unde Blancha diui Regis mater edita: Secunda Siculo: Tertia Saxoniæ Duci, unde Otho Auguſtus: Quarta Toloſatium Comiti Raimundo Raimundi filio, nupſere. Francus ex Leonora genuit Mariam & Aliſam. Illa Henrico Tricaſſium, hæc Theobaldo Carnutum Comitibus nupſere. Ex Conſtantia Hiſpana ſuſcepta eſt Margarita, quam oſtendimus iuueni Hẽrico nupſiſſe: ac Adela, quæ Ricardo eiuſdem Henrici fratri deſpondebitur, utroque hoc

matrimonio infœlici. Ex partu deceſſit Conſtantia, nondum circumacto al- F
tero matrimonii anno. Tertia uxor ducta Adela filia Theobaldi Comitis Campani: publicíſque obſecrationibus ac uotis tandem proles uirilis nata, Philippus cognomento Auguſtus: ſub cuius ortum per quietem uiſus eſt Rex uidere filiū ex ſe natum calicé humano ſanguine proceribus miſcere. Ex eadem Campana procreata Hagne Auguſta Græcorum futura. Anno eius ſeculi tertio & ſeptuageſimo Stephanum Sacri cæſaris Comitem in Aſiam Ludouicus Rex cum ſacro auro, quod populares, ut cuiuſque animus religióque ferebat, contulerant, miſit, ut ſenex Latinos Aſiaticos eo ſubleuaret, quibus ipſe ætate florens, armis ac longinqua militia opé tulerat. G
Secundum eius ex Syria diſceſſum ferox Norradinus Halapianorum Sultanus Raimundum Antiochenſium Principem, ſuſcepto ex Conſtantia Bohemundo tertio, fines Antiochenſium tutari uirtute conantem, prælio interemit. Conſtantia uiduitatis diuturnæ impatiens, Caſtellionenſi Reginaldo nupſit, qui adoleſcentulum Principem regeret, réſque adminiſtraret. Vir erat bello egregius: nec ulli ignauo eſſe licebat. Non agri modò infeſti ab hoſte erant, ſed & in urbibus inſidiæ proceribus ſtruebantur: nec ullus locus tutus: nullum tempus metu uacuum. Nec tam magni Reges imperatoréſque formidoloſi erant, quàm Aſſaſſini, gens obſcura. Decem omnino incolunt oppida circitèr ſexaginta uirorum millia. H
Phœnicibus tunc contribuebantur. Eadem ferè in regione fuere Heſſeni, quos, ut Plinius tradit, nocentes fugerent: quíque ſine pecunia & fœmina, duabus generis humani peſtibus, degerent. Sed Aſſaſſini ex Perſide profecti creduntur: receptáque Mahumetis perſuaſioné, ſanctiſſimi omnium à Barbaris exiſtimabantur: nec qua cæteri mortales cupiditate honorum ducuntur: ipſi inter ſe maximè unanimes: nulla de Imperio magiſtratúque ambitio: ſummam arbitriúmque rerum non nobilitati ſanguiníque committunt: quem uirum optimum iudicarint, eūm ſibi præficiunt, ſeniorémque ac Arſacidam uocitant: eóque nomine contentum, I
cæterorum curam gerere iubent: & ut illum in commune conſulere uolunt, ita ipſi ea opinione imbuti ſunt, ut ſibi perſuadeant, in rebus humanis nihil antiquius eſſe, quàm pro publica ſalute, cum tempora poſtulent, mortem oppetere. Eorum alii alias linguas à pueris edocentur: omnes ita animo affecti, ut cæleſtem immortalitatem adepturos ſe munere numinis confidāt, ſi hæreſis ſuæ quaſi communis commodi ſanctitatíſque hoſtes occiderint. Cui prouincia euenerit alicuius è noſtris proceribus interimendi: is ut unus è noſtris ſe noſtrorum turbæ immiſcens, per fallaciam cædem facit, ſibi minimè parcens, gnarúſque ſibi ſtatim occumbendum eſſe. Sic Raimundus Comes Tripolitanus, quòd eis infeſtus eſſet, Tripoli à duobus Aſſaſſinis confoſſus, cæterorum curam acuit, ut cuſtodes corporibus ſuis adhiberent. Balduinus Rex ubi primùm adoleuit, ac ſui potens fuit, res gerere cœpit. Aſcalonem obſedit. Auxilia mari ab Aegyptiis obſeſſis ferebantur. K
Terra Norradinus opem ferre quacunque ratione contendebat. Eius incrementa ſuſpecta fuerant ſuæ ſuperſtitionis proceribus, & maximè omniū Ainardino procuratori Regni Damaſceni, uiro acerrimo: quo mortuo

A tuo ignauus imbellíſque illius gentis Rex uilior popularibus eſſe cœpit: aduenientique Norradino, quem dignum ſumma rerum ducebát, ciues portas patefecere, ſuúmque eum Regem ſalutauere: fuga ſibi cum paucis ignano Rege conſulente. Iudicium Regiæ urbis, cætera urbes in illud contributæ Regnum ſecutæ, deditionem fecere. Impiger experiensq; uir, ac recentis imperii acceſſione ingens, nondum uirtuti felicitatíque ſuæ modum ſtatuit: útque noſtros ab Aſcalonis obſidione auerteret, urbem Paneadem piã oppugnat: ita propiore metu noſtros ad ſua tutanda redituros. Id conſilium robore Latini nominis uictum. Noſtri quòd turpem ab infecta re diſceſſum,
B & moram periculoſam arbitrabantur, ſumptis ueluti nullo reliquo conſilio animis, tanto impetu admotis operibus urbem aggreſſi ſunt, ut oppidani & ipſi abſciſſa omni alia ſpe eruptionem magna manu fecerint, ac propè ſic æquo prælio dimicatum. Tandem cunctis ferè qui eruperant, cæſis: qui ſuperfuere, de conditionibus dedendæ urbis agere cœpere. Cõuênit, ut ſublatis rebus ſuis in Aegyptum migrarent. ciues incolæq; ac præſidium ignari fuerant obſeſſæ Paneadis ad noſtros reuocandos: & noſtri omnia per exploratores comperta habebant: eámque ob rem & celeritatem adhibuerant, & Aſcalonitis ultima captarum urbium exempla ſibi ſuíſque ab irato hoſte
C expectantibus, æquiores leges dedere. Patria extorres, à Latinis tuti fuere: à Turcis in itinere ſpoliati ſunt omnibus fortunis, quibus hoſtis pepercerat: miſerabilíque agmine diſpalati, quò quenque caſus tulit, conceſſere. Exin Paneadem mota caſtra. Cum Norradino Latini atrox præliũ iniere. Templariorum uirtus excellens fuit. Gloriam hoſte fuſo, fugato, caſtris exuto, ſibi peperere. Inclytum Balduini Regnum fuit, tantóque terrori Aegyptiis, ut Alexandrinos coëgerit annuum uectigal paciſci, penſitaréque. Obiitque ſumma in gloria anno eius ſeculi tertio & ſexageſimo. Succeſſit frater Almericus: in cuius recentis Regni rudimento Aegyptii ſuſtulere animos: ac
D domeſtico bello, quia externus hoſtis aberat, laborare cœpere. Sultanus Habeis Noſedorinum filium Antiſtitem Aegyptiacę ſuperſtitionis efficere cõtendens, coniuratione perditiſſimorum hominum facta Calipham interemit, Regiáque occupata, gazam inuadit, ratus ſe rerum diuinarum humanarúmque dominum: cum qui à nefariis conſiliis integri erãt, indignitate ſceleréque permoti, armis correptis Regiam circunſiſtunt, ac irrumpere conãtur. Ille nummos magníque precii res in furentem turbam ſpargit: ad quas rapiendas cum poſitis armis undique certatimque ruitur, parricidæ locum tempúſque nacti euaſere. Cum in tuto ſibi eſſe niderentur, inſidiis Templa-
E riorum nunquam conquieſcentium excepti: cæteri occiſi: Noſedorinus uiuus cum magna gemmarum margaritarúmque ui captus: quem paulopoſt Aegyptii ingenti auri pondere de Templariis redemere, ac exquiſitiſſima ſupplicia de eo ſumpſere: aduerſo apud noſtros Templariorũ rumore, quòd is iuuenis ſe iam catechumenum profeſſus diceretur. Mox maior rerũ moles in Aegypto inſecuta. Darganus nouus Sultanus uectigal Almerico Regi pendere abnuebat, quod Balduino Regi ſpoponderát Alexandrini. Rex contemptu ſui id accidere arbitratus, ſummos Duces, ac utriuſque militiæ magiſtros (nam Teutonum nomen adhuc obſcurius erat) ſecum duxit, ut

nihil niſi eis authoribus ageret moliretúrue. Conſilium prudens fortuna ſecuta eſt. Victus eſt tanta Aegyptius clade, ut deplorata ſpe armis Latinorum obſiſtendi, in ſuperiorem Aegyptum refugeret. Inſequi trepidos, & uictoria uti ardebat Rex, caſtráque promouerat, cum hoſtis locorum beneficio ſe texit. Aggeres Nili interrupit, campóſq; aqua immiſſa operuit. Non cedebat tamen animus Regis neceſſitati: ſuorum uoluntati ceſſit: eorúmque hortatu domum rediit: nec multò pòſt fortuna tulit, quod uires conſiliúmque ferre non poterat. Sauar Dargano exortus eſt æmulus, Sultanúmque ſe dictitabat. acie uictus, ſe ad Norradinum contulit, ut eius ope bellum redintegraret. Ille Syraconum genere Medum militum ſuorum magiſtrũ miſit. Quo nouo ſummóque metu perculſus Darganus, quod antea cum de ea una re ageretur, nullo terrore permotus expugnari potuerat ut non denegaret, tunc alterius cauſſæ reſpectu ultro Regi obtulit Almerico: uectigaliſque exigẽdi iure reſtituto, pacem exorauit, utq; ſibi Latini auxilia mitterẽt. Eorum ope fretus, ſigna cum Medo, qui iam in Aegyptum cum Sauare deſcenderat, cõtulit, uicitque. Dum Almericus altero Regni ſui anno, qui fuit eius ſeculi quintus & ſexageſimus, in Aegypto res bene ac fœliciter gerit, in Tetrarchia Antiochenſi clades accepta. Norradinus cũ noſtris ſigna contulit. Dum eorum uim non ſuſtinet, arte uicit. Ceſſit, ac in loca iniqua noſtros temere inſequentes pertraxit. Capti ſummi uiri fuere, Bohemũdus tertius Antiochenſium Princeps: Raimundus Comes Tripolitanus Raimundi filius: Ioſcellinus tertius Ioſcellini Comitis Edeſſani filius. In Aegypto Darganus uirtute noſtrorum uictor, mox à quodam ſuorum occiſus eſt. Tunc Sauar, qui latebris uitam texerat, in lucem reuocatus, urbem Regiam ingreditur, à ciuibus mutatione temporũ mutatis animis receptus. Ea urbs orbis terrarũ maxima eſt. Chaere ab incolis uocitatur: qua uoce uictrix ſignificatur. Anno Mahumeticæ ſuperſtitionis trecenteſimo & duodeſeptuageſimo eam Ioar Sultanus multiplici uictoria inclytus cõdidit, decem millibus paſſuum à uetuſtiſſimæ nobiliſſimæq; urbis Mẽphis ueſtigiis: ut indigenas tradere author eſt Tyriorum Põtifex. Latini Chairũ uocitamus. Diriores beatioréſque quàm fortiores ſunt Aegyptii. Syraconus ſummus bello Dux, qui cum Sauare in Aegyptum deſcenderat, quíque fratris nomine Negemendi filium Saladinum ſecum haberet, adoleſcentem miræ magis quàm ſanctę indolis, & quantælibet fortunæ capacem, ſuum illud ſuorumq; Regnum facere contendebat. Aduerſus tantum hoſpitem, ſed iam hoſtem, coactus eſt Sauar Almerici opem implorare, uectigalq; paciſci, quod cum Dargano conuenerat. Virtute noſtrorum pulſus Aegypto Medus. ſub quod tẽpus Norradinus cladem accepit. Eum Gotthofredus Comitis Engoliſmenſis frater, & Hugo cognomine Bruuus Luſinianus in Tripolitanorũ finibus fuderũt fugaruntq;: ac ne Aegyptum reſpicere poſſet, ad ſua tutanda torum auerterunt. Nec iccirco Syraconus conquieuit: multum animo conſilióque ualuit: Calipham Baldacenſem adit, adorat, hortatur ut meminerit ſe unum iuſtum legitimúmque Mahumetis ſucceſſorem eſſe, quem oporteat iura orbi terrarum dare, Aegyptiorúmque nefariam audaciã in ordinem cogere, qui Calipham Antiſtitẽmque ſuum domi habeant. Effœminatiſſimam gentẽ à uiris edomari

A edomari facilè poſſe. His lætus ille, taléṁque uirum ſibi diuinitus datum ratus, militum eum etiam ſuorum Magiſtrū creat: ac uelut ſacro eius ſuperſtitionis edicto iubet, quibuſcunq; Mahumetis nomen cordi uenerationiq; ſit, Medo Duce res gerere. Id bellum ingens, memorabiléque. Latini arma in Oriētem tulerant: nunc Oriens ad meridianū imperiū euertendū armatur. Omnium mortalium animi in expectationē erecti. Barbara religio, quæ torum propè terrarum orbē uanitate occuparat, impleratq;, duas in partes diuiſa inter ſe decertabat. Caliphæ de principatu rerúmque ſumma armis cōtendebār. Pii ſpectatores alieni belli eſſe poterant, magno ſuo ex mutuis il-
B lorum incōmodis bono. Almericus ex fœdere Sauari Caliphæq; Aegyptio præter ipſorum ſpem auxilio iuit, uectigales ſuos defenſurus à Medi ui, quē nō dubitabat Imperii cupiditate agi: ac Latinis magis, ſi uinceret, quàm Aegyptiis formidoloſum fore. Auſus eſt etiam, ut uniuerſam eam regionem in fide officioq; contineret, ad urbem uſque regiam ducere, clauſtra Nili emiſſariáq; nihil ueritus, quòd Caliphæ filium Sauaremq; ad ſe profectos in poteſtate haberet. Affuit continuò Medus. Pugnatum. uicti magna cæde hoſtes ea parte cui Syraconus præfuit: Saladinus parte ſua parua cæde facta, aliquot noſtrorum proceres circunuentos cepit. Ad hoc Alexandrini ægrè ferentes
C ſe Latinorum uectigales dici, regreſſum Saladinum mœnibus cum præſidio recepere. Præclarius erat antiquiusq;, talem iuuenem, quàm patruum quàuis magnum uirum uincere. Obſidebatur igitur oppugnabaturq; à noſtris Alexādria. Saladini animus inexpugnabilis. Ciues primùm feroces, deinde animis corporibusq; deficiebant. Patruus in ſuperioribus Aegypti partibus reſtiterat ad diſtringēdos hoſtes, ſi ab obſidione Alexādriæ abſterrere noſtros poſſet. Vbi id non procedit, ne præſidium egregiusq; iuuenis periclitaretur, leges accepit. Captiuos reddidit, deduxitq; exercitū. Almericus cum gloria domum redit. Nec diuturna pax manſit. Accidit fama, Sauarem occultū fœ-
D dus cum Medo aduerſus noſtros iciſſe. Almericus in Aegyptū redit. Peluſiū ui capit, diripitq;. Chairo copias admouere audet. Perculſo Calipha Sultanoq;, nec ullas leges abnuente, conuênit, ut uicies centena millia nummûm aureorū penderentur. Ducenta millia præſentia numerata: cōtinuò reliqua ſolui ex fœdere oportebat. Aegyptius datis ad fidē faciendam obſidibus, tēpus terebat, pecuniā tam grandem breui cogi non poſſe dictitans. Conſiliū erat, ut noſtros tēpore interpoſito incautos opprimeret. Iam Medus appropinquabat. Almericus antequā duobus exercitibus circunueniretur, Aegypto deceſſit. Syraconus uelut uindex ab Aegyptiis excipitur, Sauarémque,
E ubi primùm opportunū fuit, occidit: à Caliphaq; Sultanus ſalutatus, ante circumactū annū obit. Succedēs Saladinus per ſimulationē adorandi Chairēſis Antiſtitis introductus, eum manu ſua claua quam ueſte abdiderat, ſtratū interemit. Id Orientalibus Barbarorū regionibus, Antiſtitiq; Baldacenſi mirè lætum gratumq; accidit: ac uiā Saladino muniuit ad Imperiū in immenſum propagandū. Is die luſtrico, cum infans ex ritu Barbaræ religionis circuncideretur, Ioſephus uocitatus fuit, nomine Iudaico etiam à Saracenæ ſuperſtitionis hominibus plerunq; uſurpato: poſtea Saladinus dictus, hoc eſt latina interpretatione corrector legis. Nec Occidētales Latini, quanuis domeſticis

tebus occupati, immemores orientaliū procerū erāt:eos Francus Rex Angluſq; certatim pecunia ſupplementoq; iuuabāt,illis rebus ruituris,niſi aliūde ſubleuarentur. Hi quoq; proceres quos in Tettarchia Antiochēſium captos à Notradino oſtendimus,domum reuertêre,partim magno redempti, partim obſidibus de teliqua pecunia tātiſper datis. Rex Almericus anno eius ſeculi tettio & ſeptuageſimo deceſſit:eius filius Balduinus ſucceſſit, tertiūdecimum annum agēs,& elephantia laborans. Authotibus proceribus procuratio Regni demādatur Raimundo Comiti Tripolitano ſoboli Raimūdi qui principio belli ſacti præclara edidit facinora,ipſi ſummo Duci : ſimul Balduinus maiorem ſororem Sibyllam,Gulielmo Gulielmi Montisferrati G
Marchionis filio,è familia Germanos Auguſtos Francorúmque regiā propinqua cognatione contingente,in ſpem ſacri Regni accito collocauit. Iuuenis tertio pôſt menſe obiit,uxore grauida relicta,unde ortus Balduinus. Mortuo Norradino,Saladinus Regno Damaſceno,ac iis oppidis ubi aſſectuabantut qui Latinorum obſides apud Notradinū fuerant,potitut. Ad hoc aliquot Atabiæ urbes ultro ſe ei dedidere. Ardebat cupiditate imperii, gloriæ'que:nec ei fortuna,nec ipſe fortunæ deetat. Acer,impiger,ſolers,audax, liberalitate mira,in acie ferox,in uictoria mitis. nulla cordi uolnptas,niſi dominatus augēdi:animo uerius magno quàm pio. In primis Orienti uniuerſo H
iura ut daret,id contendebat,id elabotabat. Meleſala Norradini filius Halapiæ degebat,longè latéque imperitans:quem euerti,ac Otiētis opes Aegyptiis Saladinóque iungi,haudquaquam è re noſtra erat. Ttipolitanus opem
» iuueni ferre patabat:Saladinus per oratores,Quid me,inquit,in hoſtes meos
» arma ferentē,in te unum uettere ſtatuis? Tendere me quò animus meus fert,
» patete. Sin ex alieno bello ptæmium appetis,habe quod maximè concupi-
» ſcere potes , Reddo tibi nobiliſſimos uiros , quos de teliqua pecunia obſi-
» des,ac potius capitis tui uades habeo,in quos te hoſte ſæuire iure belli poſ-
» ſem:ut ſcias me non modò tecum pacem ſanctam uelle , ſed quas Martis ui I
» paſſi fueratis calamitates,eas eo loco collocare,ut nunquam accidiſſe uideātur. Placuit incruēta merces Tripolitano. Ea initio læta fuit noſtris, quòd fortiſſimi uiti obſides redietc. Saladinus Meleſalam reliquo imperio exuit: Halapiam tantùm illi ac Arethuſam teliquit:ac ita ſupplicem, nec ullas cōditiones pacis aſpernatum,in ſocietatem armorum aduerſus Latinos adſciuit. Anno quarto regni Balduini Philippus Comes Flādriæ in Sytiam profectus,Ptolemaidem claſſe tenuit. aderant etiam nobiliſſimi græcorum Auguſti oratores:agitaríque cœpta cōſilia,ut bellum Aegypto inferretur. Nec id hoſtem fefellit. eò ſe recepit,copiaſq; undiq; coēgit. Noſtri cogitationem K
Aegypti depoſuete,ac propius bellum ſuſcepere. Flandtus ſacris locis conſpectis,ne peregrinatio ea nulli uſui teligioni foret, iunctus Tripolitano,ac Magiſtto Hoſpitalariorum,& magnæ patti militum Templariorū, Antiochenſium fines ingreſſus,Bohemundoq; aſſumpto,Arethuſam obſedit. Regni Hieroſolymitani,ac tecentium ex Europa Latinorum uires oppido illi aſſidebant. Diuina occaſio uiſa Saladino uacuum milite Hieroſolymitanum regnum occupandi. Numen mentem fœlicitatémque in præſens adoleſcētulo Regi dedit,qui ante plenā pubertatem repudiatis ætatis tectotibus, tu-
telam

A telam recepit:obſecrationes habitæ : conſtitutum, ut ea ſacroſanctæ Crucis pars quæ in ſancta urbe reuerētiſſimè aſſeruabatur, in hoſtem ferretur. Aſcalonem itum: quò nō dubitabāt Barbarum copias ducturum, ſi urbem bellicis rebus opportunā recipere poſſet. Saladinus ex Aegypto mouit: per Arabiam iter fecit: ac ad urbem Larin, quod grauiſſimum impedimentorū erat, reliquit: uigintiſex millia equitum ſecum duxit. Vbi uētum in hoſticum eſt, agros populatur: pecora abigit: agreſtium cædem facit: uillas uicóſque incēdit: nulli omnium rerum parcit, in quam ferrum igníſue ſęuire poſſet. Relictis à tergo duabus urbibus Gaza & Darrhis, in Aſcalonitarum fines eandē B fœditatem infert. Rex ante urbem Aſcalonem caſtris in aperto poſitis, non audebat longius progredi: ac omnibus uiribus agros populationibus incēdiíſque prohibere, cum omnis atrocitas indignitáſque ab hoſte oculis obiiceretur. leuibus certaminibus procurſationibúſque certabatur. Sub noctem etiā in urbem ſe recepit, non dubius obſeſſurum eam Barbarum. Qui quòd noſtri pugnam detrectarent, ferocior factus, multas paſſim manus ad cāpeſtria omnia euaſtāda dimiſit. Ea fuit ingens clades. nihil in planitie tuti erat. ad mōtanos etiam terror perueniebat: ac qui Hieroſolymis erant, quòd nullum ineſſet præſidium, de fuga, ſi quā euadere poſſent, cogitabāt. Balduinus C ut repentinus Saladinum nihil tale expectantem opprimeret, Aſcalone copias eduxit: per maritimámque oram itinere facto, quod ſpe pręceperat, diſpalatos hoſtes inuenit. Saladinus ſignum dedit, ut omnes undique cōcurrerent. Latinorum equites trecenti ſeptuagintaquinque omnino erāt: in quibus Odo à Fano Odemari magiſter Templariorū cum octoginta ſui ordinis equitibus. Peditum certus numerus non traditur: non magnam manum fuiſſe authores ſignificāt, quòd res fœliciter geſta miraculo eis fuerit, ac ſacroſanctæ Cruci quæ ſub ſignis ferebatur, accepta referatur. Recurrebant ad ſigna hoſtes: pugnabatúrque iam æquo certamine. Tandem ad Latinos incli- D nauit uictoria. Cædes Barbarorū in acie ingens facta: in fuga etiam cecidere non pauci: omnes armis exuti. Saladinus ipſe incolumis euaſit: reliqui ferè omnes fame, ferro, frigore (brumæ tempus erat) abſumpti. Mamaluchorum (id militantium ſeruorum apud eos nomen eſt) iactura luctuoſiſſima Barbaro extitit. Author eſt Tyriorum Pontifex eius belli æqualis, Turcarum Satrapas, ac nobiliſſimos quoſq;, qui lingua Arabica Emiri uocitentur, ſeruos ſiue bello captos, ſiue emptitios, ſiue uernas aſſuefacere diſciplinæ militari: ac ut cuiuſq; profectus animi indoliſue fuerit, ita eos honoribus, ſtipendiíſque ac fortunis augere. Horum Volonum delectiſſimis cuſtodiam corporis E ſui credebat Saladinus. hoc erat eius in prælio corporis præſidium. Nec hi niſi reliqua omni acie fuſa ceſſere: nec Saladinus niſi nudatus fortiſſimo fideliſſimoq; præſidio finē pugnandi fecit. Ab Arethuſa uerò robur Latinorum ueterum nouorumq; re infecta diſceſſere. Anno inſequēti Odo Templariorum magiſter ab hoſte captus conicitur in atrocem cuſtodiam: ibique enectus. Rex ægrè fuga ſe in tutū recepit, maiore alioqui ignominia quàm clade. Sæpe bellum intermiſſum, repetitumq;. Fuſus fugatúſque à noſtris Saladinus, ne uictus omnino diceretur, in Meſopotamiā duxit. Exegit Norradini fratrem: nec Edeſſam modò, ſed & Carras Parthiámque recepit. Ad

Indos uſq; propagaſſe imperium dicitur, ut facilis de noſtris poſtea uictoria F illi extiterit. Dum ab hoſte tãto quies erat, Balduinus ſororem uiduam Vidoni Luſiniano è ſumma Pictonum nobilitate collocauit: ſub quod tempus Ludouicus Rex Fräcorum, cum in Franciã ad id ueniſſent nobiliſſimi Græcorum proceres, filiam Hagnen octo annos natam Byzãtium miſit ad Emmanuelem Auguſtum, ut eius filius Alexis tertiumdecimum annum agẽs, ubi primùm per ætatem liceret, illam ſibi matrimonio iungeret: interea ſpõſalia celebrata. Regia urbs dies feſtos egit quàm magnificẽtiſſimè lętiſſimeq; potuit, gens ea tempeſtate & opulentiſſima, & ſciẽtiſſima. Puer Alexis Hagneq; puella diademate exornãtur, Regéſque authore Auguſto ſalutantur. G Maria filia Auguſti iam nubilis tanto in rerũ ſplẽdore negat patri ſe ulli niſi Regi Regíſue filio nupturam. Lætus ſenex Raineriũ Gulielmi Mõtisferrati Marchionis filiũ, cuius frater paterno nomine Gulielmus filiam Almerici Regis Hieroſolymitani in matrimonio (ut oſtẽdimus) habuerat, generũ deſtinatum, Theſſaliæ Regem deſignauit, eumq; ac filiam corona deuinxit.

Philippus 2, Adeodatus, 41. R. *am.* 1181.

Francorum quoq; Rex Ludouicus PHILIPPVM filium coronandum curauit maximo procerum conuentu Francorum Anglorúmque, quòd iuuenis Henricus Rex, idem Dux Normaniæ, beneficiarius Regiæ Franciсæ, affuit Regio comitatu. Ludouicus Rex anno inſequenti, qui fuit eius ſeculi H octogeſimus, deceſſit: nec multò pòſt ſenex Auguſtus Græcus moriens impuberi filio tutorem reliquit Alexin fratris filiũ. Regia urbs plena Latinorum conſpiciebatur, quòd Emmanuel eorum amantiſſimus fuerat: illorum uirtutem, fidémque egregiam & ciuilibus & bellicis præcipuè rebus expertus, eis ſummos honores habuerat: commodis eos auxerat. Franciсæ nobilitatis non contemnenda manus cum Hagne uenerat: ex Italia cum Rainerio iuuentutis flos profectus fuerat: aderant & ſuorum quiſque negotiorũ mercaturæq; cauſſa multa millia. In aula apud utrunque Alexin pupillum tutoremq; plus Latini quàm Græci poterant: ciues ægerrimè ferebant alienigenas ſibi præferri. Andronicũ, quem Emmanuel Auguſtus, quòd patruelis eſſet, multis ſceleribus obrutum uenia donarat, Pontóque præfecerat, ad I res capeſſendas euocãt. Cum copiis Bàrbarorum affuit. Alexin tutorem captum, ne uir deinceps foret, exectum, luminibus priuat: pupillũ Auguſtũ in propinquũ mare præcipitat. Latinorũ cædes tota urbe fieri. Viri fortes armis correptis, cum occupare tenereq; urbem nominis Chriſtiani maximam nõ poſſent, triremes ad uigintiquinque inuadunt, quę in portu ſtabãt: hisq; potiti, per Boſporum, Propontidem, atq; inde Helleſpontum, continuóque Aegæum mare inuecti, quicquid oræ maritimæ legebant, urebant: nulli rei, K nulli mortalium per iram parcentes: & Regiæ urbis ciues in eos Latinorum qui reliqui Byzantii erant, nec ſibi cõſulere poterant, ſæuierant: ac tantùm Rainerio deprecatrice Maria pepercerant: ſimul Hagnen iam Auguſtam ſalutatam Andronicus, qui eueſtigio purpurã induerat, colebat: ut ubi adulta eſſet, eam matrimonio ſibi iungeret, nec Francos aſſumeret ex profeſſo hoſtes. Sed ab ſuis euerſus eſt. Eius ſuperbiæ crudelitatíſque continuò Græcos tædere cœpit. Iſacium ſtirpis Cæſareæ uirum ex Peloponeſo ad nomen ingens capeſſendum uocãt. Ab hoc Andronicus purpura uitaq; exutus. Hieroſolymis

A roſolymis uerò Rex Balduinus minorem ſororem Eliſam octo annos natā Hemfredo Toronienſi (Phœnicum id oppidum eſt) uxorē deſtinat, fide nuptiarum interea data. Huius adoleſcentis pater Magiſter equitum ſacri Regni fuerat, ſummus bello Dux: nec ipſe indole degenerabat: ſed procurationē Regni Luſiniano Rex dedit: & non magno interiecto temporis ſpatio, adminiſtratione rerum illum ſubmouet: Balduinúmque admodum puerum ſororis maioris filium coronandum curat: aliquotq; prælia uario euētu ipſe cum Saladino conſerit, re ſumma nunquam in diſcrimen adducta. Barbarus aliunde creuerat. Mortuo Norradini filio Halapiam obtinuit: ac ne quid ui-
B rium illi deeſſet, fortuna etiam fœlicitatem attulit. Noſtri domeſticis malis laborabant. Raimundus Tripolitanus Regi iniquus erat, nec ad edictū conueniebat. Secūdæ ab Regio genere maieſtatis erat. Tripolitanus Comitatus ei uetus patrimonium erat: iure uxoris Tiberienſem Comitatū Galilæamq; obtinebat: ac fuit cum Saladinus pactis ſanctéque ſeruatis cum illo induciis bellū cum Rege gereret. Rex nihilo ſecius anno eius ſeculi quinto & octogeſimo moriens, Balduino ſororis filio Regi ſalutato rectorem procuratorémque rerum Tripolitanum dedit, memor nobilitatis magnitudinisq; uiri. Sed fata Hieroſolyma appetebāt. Paucis menſibus ſuperſtes Balduinus a-
C uunculo fuit. eo defuncto Sibylla redditā ſibi à Templariis Regni coronā, quam filius eius fratérque ac pater annſque geſtaſſent, marito ſuo Luſiniano impoſuit. Cōtinuò renata ſimultas inter nouum Regem omnia ad ſe reuocātem, ac Tripolitanum maximam rerum partem capeſſere ſolitum. Quam rem ubi primùm Latini in Europa accepere, res Oriētis pro deploratis habuere. Nec uanus metus. Apertum odium minus offuit: ſimulatio gratiæ reconciliatæ res euertit. Barbarus obſidebat Tiberiadē. Ne urbs nobilis ſocia amicáque amitteretur, auxilio eundum erat. Tripolitanus ſe Regi coniunxit, uultu (ſi eo animus æſtimetur) amiciſſimo. Mille quingenti circitèr equi-
D tes, quindecim millia peditum cenſebantur. Hoſtes non minoribus quàm quantis ad Aſcalonem pugnauerant copiis aderant. Sacroſancta Crux uelut fatale pignus ſacri Regni iam manibus minus ſanctis tractabatur. Extant illius temporis æquales authores, ſacerdotes fuiſſe flagitiis ſceleribúſq; obrutos: atque adeò ipſum Patriarcham neque caſtè neque integrè uitam egiſſe: cladem imminentem crebris horrendiſque terræ tremoribus denunciatam: atroces uentos undique exortos: ſolem defeciſſe: grādinem frequentem inſtar oui anſerini cœlo cecidiſſe: mare maiore ſolito æſtu redundaſſe: Regis cubicularium uiſum ſibi per quietē uidere pergrandem Aquilam ſeptem ia-
E cula unguibus uncis geſtantem copias Latinorum circunuolare, ac uocem huiuſmodi humanam emittere, VAEH HIEROSOLYMIS. Facilis fuit Barbaro de noſtris uictoria, quos uinci numini cordi erat. Annus eius ſeculi ſeptimus & octogeſimus agebatur. Ante quartum nonas Iulii Regii profecti ad fontem Sophorianum caſtra poſuere. Poſtridie Ethin uicum opportunū aquationi petebant. In itinere mox obuium hoſtem habuere. Pugna ſæua tenuit ad occaſum uſque ſolis: nec capere locū deſtinatum caſtris potuere, quòd eum hoſtis occupauerat. In ſitiente iniquoq; noctē ſolicitam egere: nec facultas fuit aqua interclusis ſe equóſque reficiendi. Antequam

affectę iam uires totæ deficerent,repetito prælio poſtridie decernendū erat, F
ac uirtute ſalus tegenda.Inter multas ſententias una maximo aſſenſu audiebatur,ut in eam partem aciei,ubi Saladinus cum Volonibus ſtabat, id quod ex ſigno cognoſci poterat,omnibus uiribus cuneo facto irruerēt:ea una aut ſublata,aut fugata diſſipatáue,de reliquis facilem futuram uictoriam. Tripolitanus hoc conſilium aſpernatus, peruicit ut dilataretur acies,ne circumiri poſſent:quæ res & illi liberá fugam præbuit,& ut noſtri raris ordinibus ſub ſignis ſtantes, hoſti penetrabiliores eſſent, effecit. Eductis igitur militibus, ſtructáque acie,antè quàm præliū undique cōſereretur,Tripolitanus in fugam ſe ſuóſque ſurripuit:reliqui pugnarunt egregiè. Die procedēte, laſſitu- G
do,uulnera,ieiunium, æſtus, Sol(quod in primis captarat Barbarus)noſtris aduerſus:ſimul paucitas,ſi quidem hoſti conferatur,noſtros à ſummo Duce deſertos confecit antè quàm editiora loca tenere poſſent. Bonifacius Marchio Montisferrati frater Rainerii Gulielmią;,ei prælio interfuit, & captus eſt. Profectus fuerat ut mortui fratris filium tegeret,ac eius tutelam ſuſciperet. Mortuum puerum inuenit, ac Vidonem Regem dictum. Pudori erat nobiliſſimo uiro,nulla memorabili re geſta domū redire:& is, & nobiliſſimus quiſque cum Rege Vidone à Saladino capti. Capta ſacroſancta Crux. Sic quoque diuinitas uires ſuas oſtendit,ut ipſi capti capi animo nō potue- H
rint. Cum Saladinus cōtinuò Templarios omnes præter Magiſtrum iuſſiſſet occidi,certatim ſe quiſque noſtrorum Templarium profitebatur:& martyrii gloria de hoſte triumphabat. Tripolitanus Ducum ſolus effugit, haud dubio poſtea rumore illum cum Barbaris clandeſtinum fœdus iciſſe. Omnes uires noſtrorum concidêre:cæteráque omnia Saladino prona extitere. Vacuas propè urbes in poteſtatem redegit. Tripolin cum Comes tradere conatur,noctu mortuus in cubili inuentus eſt. Veſpillones dicuntur circunciſum eū reperiſſe,certo ſigno defectionis non modò à Rege inuiſo Vidone, ſed etiam à ſeruatore CHRISTO. Sancta urbs undenonageſimo quàm I
de Barbaris recepta fuerat anno,ſexto nonas Octobris uictori Saladino, cū nō ſupereſſent qui propugnarent,circunſidereturą;, conditionibus reddita eſt,ut noſtris incolumibus abire liceret. Latini emigrauere,in quibus Regina fuit:reliqui Chriſtiani nominis remāſere,Græci,Syri,Armenii:Iacobitæ,Georgiani, Neſtoriani. Terna nomina,illa gētiū,hæc ſectarū. Heraclius Cæſar de Perſis Coſdroéą; Crucē recuperauerat: tunc Heraclio Patriarcha rurſus amiſſa eſt. Vrbano ſecundo Pontifice maximo ſancta urbs recepta, Vrbano tertio recidit in ſeruitutem. Exin Aſcalonē petiit Barbarus ,uacuá & ipſam milite:ſed credebatur ualido munita præſidio. Ea fuit cauſſa,cur,dummodo K
eá reciperet,nihil petentibus noſtris denegaret. Cōuēnit ut Rex Magiſterque Templariorum dimitterentur. Recepta urbe uelut fraude captus,fidem fefellit:nec eis ad noſtros redeundi poteſtatem fecit niſi anno propè circūacto,adactóque iureiurando Rege,ſe ius Regni armis ultrà non perſecuturum. quam ſponſionem ſanctam non eſſe ratámue habendam,Orientis patres ſanxere,quòd hoſtis ipſe protinus Regem,ut pactus fuerat, Aſcalonitis non reddidiſſet:nec uiolatori fidem ſeruandam,præcipuè in communi terrarum religioniſque cauſſa:alioqui in dedititios mitis liberaliſą; uictor erat:

nec

A nec religionis noſtræ præter Latinos quenquam emigrare cogebat, fortu-
níſue ſpoliabat, qui æquo cum cæteris iure uiuere, ac tributum conferre in
animum induceret: breuíque effecit, ut noſtri tres tantùm nobiles urbes ob-
tinerent, Tripolim, Tyrum, Antiochiam. Fama rerum in Oriente aduer-
ſarum, animos Pontificis maximi, Auguſtique Germani, ac Regum opti-
matiúmque mœrore impleuit. Heraclius Patriarcha Hieroſolymitanus Re-
gias circumibat: in Franciámque uenit Philippo Auguſto iam ſeptimum
annum regnante. Is enim Rex ſextumdecimum annum agebat cum pater
deceſſit. Adoleſcentia primùm recta eſt ab auunculo Gulielmo Archiepi-
B ſcopo Rhemenſi, eóque facilior uenia fuit alteri auunculo Stephano Sacri-
cæſaris Comiti, & Odoni Burgundiæ Duci, qui noui Regis rudimentum
contemnentes, res nouas moliebantur. Caſtillione ad Ligerim, ſimul &
Flauia Heduorum, Belnáque, à Regio milite captis, Regis poteſtati ſe per-
miſere. Mox diuerſa regione Comites Raſtellæ, Roſeti, Cocii, idem auſi,
eundem exitum habuere. Ad hoc Iudæi Francia pulſi, deprehenſis eorum
nonnullis exemplum crucis dominíque ludibria in quodá ex noſtris repe-
tiſſe. Præterea partim diſiecti, partim cæſi fuere in finibus Biturigū ad ſepté
millia perditorum qui in ſacerdotes ſæuiebát, ac myſteria altaris dánabant.
C Hæc initio Regni acta. Aliquanto pòſt Flandricum bellum exortum.

LIBER SEXTVS.

PHILIPPVS COMES APVD RE-
gem Ludouicum in flagrantiſſima gratia
fuerat: eius filium Auguſtum ſacro lauacro
imbuerat: noménque illi ſuum impoſuerat.
Frequentior in Regia quàm domi apud ſuos
D uerſabatur, quanuis opibus domeſticis in-
gens: ſororem Margaritam Balduino Anno-
ni Comiti collocarat: unde multi liberi: ex
quibus Eliſam idem auunculus admodum
puellam euocatam apud ſe educarat, loco fi-
liæ habiturus, quòd ex uxore Rhodulphi
Viromandui Comitis filia hæredéque nullos liberos haberet, ſperarétue,
longinquo & inſanabili morbo implicita. Eliſam igitur ſibi hæredem uer-
borum iactatione deſtinabat, perpulítque Philippum Regem eam in matri-
E monium ducere. Mortua tandem uxore, Flandrus Viromanduos, quos do-
tales ſemel poſſederat, retinere perſeuerabat. Eos Francus Rex morte Vi-
romanduæ ſuos factos eſſe iure Regiæ propinquitatis contendebat: ille iuſ-
ſus cedere, dicto audiens non erat. Rex in dies alienior ab eo fiebat, ſtimu-
lante in primis eorum procerum factione, qui æmulatione potentiæ auli-
cæq; gratiæ infenſi Comiti erant. eóque proceſſum contentionis eſt, ut Eli-
ſam repudiare dimitteréque Rex conſtitueret per cauſſam propinquitatis.
Acerrimus aduerſarius Flādri erat Comes Claromōtenſis. Exercitus utrin-
que conſcribitur. Prior Flandrus mouit: in interiorémque Franciam excur-

ſiones fecit,ac Syluanetum uſque populabundus peruenit. Occurrente Re- F
gio milite ceſſit. In Ambianorum finibus caſtra caſtris collata. Mutuus con-
ſpectus iras mitigauit. Incruentè diſceſſum. Flandro datum,ut in fidē rediret,
recipereturq́; Viromāduis in uita uteretur,frueretúrque:eius morte ad Re-
gem ueniret. Hunc Comitem,ſui miris efferunt laudibus:eum mortua uxo-
re Viromandua in Syriam contendiſſe:congreſſum cum Ducibus Barbaro-
rum,opima ſpolia retuliſſe:eáque inſignia de hoſte illo cepiſſe,quibus dein-
ceps ipſe uteretur,ac poſteris utēda traderet. Cum mari cōfecta ſacra expe-
ditione rediret,in Luſitaniam delatum, Mathildē,quæ florente ætate mulier
maritum eius gentis Regem mortuum lugeret,ipſum etiam cœlibē,ſibi ma- G
trimonio iūxiſſe:eum domum præceſſiſſe:illam uiginti nauium claſſe ſubſe-
cutam,cum oram Normaniæ maritimam legeret,à Francorum claſſe circū-
uētam,ægrè cum quinque nauibus ad uirum euaſiſſe:reliquas refertas omni
opulentia publica priuatáque à Francis interceptas,& Cæſaroburgum du-
ctas:prædam inter Regios diuiſam:Comitem,ut iniuriam indignitatémque
ulciſceretur, coacta claſſe aduenientem,Francorum naues in altum procul
regreſſas expugnaſſe:nautas propugnatoréſque necaſſe: eiſdémque Fráco-
rum nauibus, ac Francicis inſignibus ornatúque Cæſaroburgum curſum
direxiſſe:oppidanos eam ſuorum claſſem uictricem ratos,ſe fraudi Comitis H
præbuiſſe opportunos:urbem captam priuſquam error aperiretur: prædam
recuperatam,Normanicis opibus cumulatam:deprehenſos ibi Duces Pira-
tarum pœnas capite dediſſe:Francum eam ob rem bellum Flandro intuliſ-
ſe: Germanorum auxiliis adiutum Comitem,præclara in Regem facinora
edidiſſe. Sed cōſtat ea tempeſtate Normaniæ oram,maréque illud, ac urbes,
oppida, uicos, in Angli Regis ditione fuiſſe: Francos multum terra, nihil
mari potuiſſe. Conſtat Flandrum ſummum Ducem extitiſſe:in Syria bellum
ſacrum geſſiſſe: ei Luſitanam nupſiſſe:ac inter Comitem & Regem bellum
renatum. Nec Angli deerant,æquiores Flandro quàm Fráco,quòd Anglus I
conſobrinus Comitis erat:& ei(ut Robertus eius temporis æqualis tradit)
Luſitanas nuptias cōciliarat. Materia belli Anglici perpetua erat Velocaſ-
ſinū,quòd eius regionis pars citerior Margaritæ ſorori Auguſti Regis pa-
ciſcendis cum Henrico filio nuptiis,doti profectitiæ dicta fuerat:iſque iuue-
nis patre Rege ſuperſtite deceſſerat,non magno apud populares ſui deſide-
rio:quòd eum authorem Thomæ uiri ſancti mactandi arguerēt. Vidua mu-
lier ad fratrem reuertit:continuóque lugubribus in flammeum uerſis, data
eſt oratoribus eius rei gratia miſſis ducenda in Hungariam ad Belam Regē
illam ſibi in matrimonium depoſcentem. Velocaſſinum Anglus repoſcenti K
Franco non reddebat. Giſortium,munitiſſimam utriuſque Velocaſſini ar-
cem,retinebat. Comminatio apparatúſque potius belli quàm bellum tenuit:
ídque ſublatum antequam motum, renouata inter Regias affinitate. Adela
ſoror & ipſa Franci Regis Ricardo Duci Aquitaniæ filio ſenis Henrici Re-
gis in Regnum patri ſucceſſuro pacta,in Angliámque ducta eſt. Sponſus ad
Regē Fräcum uenit:in eiúſque uerba iurauit. Frater eius Gotthofredus, qui
Conſtātia Conani Britāniæ Ducis filia in matrimoniū ducta,mortuo ſoce-
ro in illius opes ſucceſſerat,Lutetię mortuus,magnificentiſſimè,ſummóque
ſui

A ſui deſiderio ad Virginis ſepelitur, uxore grauida relicta, unde Arcturus edi-
tus. Interea ne res piorum in Syria, quà cœperant ire, præcipites continuò
ferrétur, periréntque, effecit Gulielmi Siciliæ Regis Prætor Margaritus: qui
iam inde ex quo acceperat ſimultatem Tripolitani Vidoníſque Regis, cum
claſſe quadraginta nauium profectus, poſt infœlicem pugnā neceſſario ma-
ximè tempore Tyrum tenuit: & uelut ex compoſito Conradus Ferratenſis
Bonifacii Marchionis filius Græcorum nauibus eodem peruenit: orantibúſ-
que, ac in eius uerba iurantibus Tyriis, eam urbem à Barbaris defendendam
ſuſcepit: ut interim Margaritus obire oram maritimam, & purgare latroci-
B niis, pacatúmque præſtare mare illud poſſet Latinis, quos ſubinde ex Occi-
dente uenturos ſpes erat: ſed ea lentior fuit. Hoc ſtatu rerum ex Syria ora-
tores uenere ad opem reliquiis Chriſtiani in Oriente nominis implorandā.
Henricus ad luendam diui Thomę mactati noxam, ſi religione ſe exoluere,
ac Romanorum legatorum decretis parêre in animum induceret, neceſſe ha
bebat primo quoque tempore ſacrum bellum per ſe capeſſere, ductu impe-
rioq́; ſuo gerendum. Heraclio Patriarchæ Hieroſolymitano ad ſe uenienti
promi iubebat ingens pondus auri ad res Orientis recuperandas. Ille, Non «
pecunia, inquit, ſed imperatore nobis opus eſt. Eo uerbo permoueri uiſus ne «
C ultrà differret. In Velocaſſibus cum Rege Franco de ſacra cauſſa collocutus
eſt. non dextras modò, ſed & animos coniungere uiſi: unū atque idem uter-
que ſentire. Vterque Rex ſuos armare in impios cœperat. Lutetiæ conciliū
patrum procerúmque habitum: decretum in Saladinum bellum: at qui domi
manerent, ſiue profani, ſiue ſacri uiri, decimas penſitarent: hæq́; Saladinides
dictæ. Dum omnia parantur quæ ad longinquum maximumq́; bellum uſui
ſunt, ſeptem millia ex Anglis promiſcuè Franciſq́; ductu Iacobi in Siciliam
mari delati ſunt, ut in Syriam curſum dirigerent. Iacobus Auenis Annoniæ
oppido ortus, Brabantiæ Ducis militiæ magiſter erat. Dani etiā, Friſii, Hol-
D landi coniunctis claſſibus freto Internum mare inuecti, Barbariæ Africanæ
bellum intulere, quòd non contenta finibus ſuis, Hiſpaniam tentaret, ure-
rétque. Syluinam eorum urbem expoſitis copiis quadraginta continenter
dies obſederunt: ui captam cæde facta diripuere, euertereq́;. Inde in Siciliam
profecti: ac Meſſana petita, ſe Aueni enſi coniunxere: cumq́; ſibi Ducem de-
legere: auctiq́; copiis imperatoreq́;, Syriam tenuere. Cū Rex Vido iam ſub-
nixus ualido piorū exercitu, qui alii ſuper alios ex Europa quotidie afflue-
bant, Ptolemaidem obſideret, Piſani Venetiq́; magnam nobilitatis Italicæ
partem claſſe inſtructiſſima ornatiſſimaq́; comportarant. Anglus nondum
E proficiſcebatur: diuturniore mora conſilia ſacri belli apud eum conſeneſce-
bant: & idem propè malorum orbis repetebatur. Ricardus enim morte fra-
tris certa iam ſpe paterni regni, Raimūdo Toloſatiū Comiti bellum redin-
tegrauit: nec pauca oppida de illo cepit, in quibus Moſacum. Hæc res Fran-
cum armauit uelut iam ſuo neceſſarioq́; bello. Tanto impetu tamq́; diſtan-
tibus locis arma circuntulit Rex Auguſtus, ut Caſtrum Rhodulphi, Buſan-
talum, Argentonium, Leporoſum, Montricardū, Paluellum, Monteſoriū,
Vindocinum occuparit. Iam in Normaniam impetus belli ſe illaturus erat:
cum Henricus Rex ex Normania mouens, propinqua oppida incendit, in

qnibus Druides. Inde refugere coactus eſt, aduentante uictore undique ferociq; hoſte. Res aduerſæ uilem etiam filio, à quo initium belli ortum erat, ſenem Regem effecere. Ricardus omiſſis Toloſatibus per cauſſam (ut ferũt) quòd pater ſibi copiam ſponſæ iam adultæ non faceret, ac illam eadem qua priorem nurum apud ſe habuiſſet, ſuſpicione aſſeruaret: ad uirginis fratrem Regem Francum tranſit ſub ſignis adhuc ſtantem. Ita Henricus, neſcio pater an Rex miſerior, undique premebatur. Ignobilia oppida amiſerat: nobilibus exui cœpit. Cœnomanos in poteſtatẽ redegit Auguſtus, ſubrutis quadam ex urbis parte muris, turríſque ualidiſſimi propugnaculi fundamentis conuulſis. Exin Turones dedere ſe coacti, cum Auguſtus Ligerim uado reperto tranſiſſet, oppugnationemq; atque excidium minaretur, ſi cunctarentur in fidem redire: per quos dies Chinone Henricus ex mœrore (ut creditur) obiit. Ricardus Rex ſalutatus, cũ Franco fœdus icit: & quæ bello amiſſa erant, pace recepit. Raimundum Anglo affinitas contracta coniunxit. Filius paterno nomine Raimundus in matrimonio habuit Iohannam Ricardi ſororem: ſed neceſſe erat arma Anglica Francicaq; non conquieſcere, ac uel domi uel foris exerceri. Aſiaticum bellum non modò ſanctius, ſed, quocunque res caderent, minori damno futurum erat. Neceſſaria maximè uidebatur horum duorum Regum profectio: quòd obiuerat tempore alieno Gulielmus Siciliæ Rex, certiſſimum fidúmque piorum in Syria præſidium, qui Ptolemaidem in noſtrorum caſtra commeatus mari mittere non parcè ſolitus fuerat. ac Ptolemaidis obſidio alterum iam annũ trahebatur, hoſte acerrimo impigroq; Saladino totam Orientis Barbariã in noſtros armante. Henricus Comes Campaniæ cum gentis ſuæ nobilitate adueniens, ne animum noſtri deſponderent effecit. Et Campani gloria rei militaris præſtabant. Sed fame laborabatur: & belli mala omnia ſæuiebant. Dyſenteria in caſtris ab hoſte duplici & foſſa & aggere tutis Latinos populabatur, maiori clade quàm quanta timeri acie ulla potuiſſet. Obiit Sibylla Regina, ac quatuor Vidonis Regis ex ea liberi. Huius mulieris ſororẽ minorem Eliſam etiamnum uirginem Toronienſi (ut oſtendimus) pactam, tradẽte matre, quæ eam Tyri aſſeruabat, ſibi matrimonio iunxit Conradus Ferratenſis: ut eius iure dotali Rex Hieroſolymorũ ſalutaretur: id quod Vido ægerrimè tulit, quòd ſemel iuſtus Rex totius terrarum orbis conſenſu dictus eſſet, nec à ſe commiſſum contẽderet cur Regiis inſignibus exui deberet. Permulti proceres eius cauſſæ uirtutiq; taciti aderant: propalam offenſum nobiliſſimum uirum Regni æmulũ nolebant, in cuius manu Tyrus eſſet, urbs ad huius belli uſus opportuna, & nnde reliqua cõmeatus ſpes ſuſtentabatur. Maximi uiri expectabantur, qui controuerſiam componerent. Fœdericus Cæſar nobiliſſimo ualidiſſimoq; cum exercitu ex Germania profectus, Pannoniámque emenſus, ad Græcos peruenerat: ad urbemq; Regiam Boſporo tranſmiſſo longè latéque nominis ſui terrorem iniecerat: iam in Armeniam copias perduxerat: colebaturq; à gentis proceribus à ſancta cauſſa non alienis. Dum Selephium fluuium tranſmittit, equo offendente iam grauis ætate lapſus ita affectus eſt, ut inter manus ſublatus paulò pòſt expirarit. Hoc & ab authore illius temporis Tyrio traditur, & propius fidem eſt, quàm quod à nõnullis fertur: ſed ab

ætate

A ætate iam ingraueſcente,& grauitate hominis abhorret,eum dum poſitis armis ueſteq; ad æſtum leuandum natat, extinctum.Continuò dilapſus maxima ex parte Cæſarianus exercitus.Henricus tamen filius Auguſti cum reliquis Antiochiam peruenit: hicq; ibi morbis tentati,inſolentia credo cæli,& ſibi minimè parcentes, aſſuetiq; uictu liberiore largioreq; uti, ad extremam propè paucitatem redacti:inde ora maris petita, nauibus in caſtra ad Ptolemaidem poſita delati ſunt,uix mille octingenti iuſtis armis ornati. Filius patris corpus Tyri ſepeliuit, nulla præterea memorabili re geſta. Spes reliqua in Regibus Franco Angloq; erat. Anno eius ſeculi nonageſimo Frãcus procuratione regni,filióque Ludouico bimulo(uxor Eliſa deceſſerat)commiſſo fidei Adelæ matris,ac auunculi Archiepiſcopi, ab eoq; ad Dionyſii ſuſceptis inſignibus ſacræ peregrinationis,baculo,peraq;,terreſtri itinere ipſe Genuam, Ricardus Maſſiliam diuerſi petiere. Dum uentum expectat Francus,uno eodemq; die quinquies fulmen cælo cecidit.Cum ſoluiſſet,aliquandiu proſperũ curſum tenuit.Cum in conſpectu Siciliam haberet,atroci tempeſtate coorta naues diſiectæ ſunt:aliæ fractæ, aliæ obrutæ fluctibus, aliæ armamentis nudatæ, lacerataeq;. Virorum equorumq; multi naufragio extincti:machinarum tormentorumq; iactura facta.ad reliquam claſſem onere leuandam, miſerabilis ſpecies. Ricardus nullo incommodo uſus Siciliam tenuit:ſeq; Franco quaſſatam claſſem reficienti,ſupplementúmque domo exſpectanti coniunxit. Ibi hyems neceſſariò acta.Ex diuturna conſuetudine, crebroq; inter Reges colloquio,quod ſedare iras debuiſſet,ſimultates renatæ,altius animis,quàm antè,inſedere. In arcanó cõgreſſu Ricardus Franco, Soror tua,inquit,à me integra, uirgóque eſt: ſponſalia tantùm cum illa contraxeram:Gengaria Nauarrorum Regis filia uxor mea eſt. Sororem tuam, qui tibi cordi fuerit: & ipſa res ſuas ſibi habeat. Nõ diſſimulauit Auguſtus id ſe ægrè ferre,hoc demum loco,temporeq;,ac tam magnarum rerum mole patefactum.Acceſſit,quòd Ricardi ſoror nupſerat Gulielmo Siciliæ Regi: quo nullis liberis mortuo,dotem(quod erat ingens auri pondus) Ricardus à Tancredo Siciliæ Rege repetebat,ad uſus belli fortaſſis neceſſariũ, ſed his rebus difficili ſolutione repentina,præſentiq;.Quarum contentionũ coniectura motus,numinéue afflatus Ioachinus Abba ex continenti Italia Meſſanam ad Reges euentum belli prænoſcẽdi cupidos productus,ituros eos,ſed parum profecturos reſpondit,quòd nondum diram beluam ſua fata appeterent,nec terræ ſanctæ recipiẽdæ dies illuxiſſet. Nimis uerus uates Ioachinus extitit. Nec Tancredus hoc bellum iuuit. Rogerius Siciliæ Rex eum ex pellice procrearat: ius illius Regni Romanus Pontifex morte legitimi Regis redire ad ſummam ſedem contendebat. Tancredus opibus & ſtudiis domeſticæ nobilitatis plus poterat. Rogerius Siculus treis & uiginti regnauit annos.procrearat Gulielmum,Conſtantiámque:hos iuſtos liberos:& Tancredum nothum. Gulielmus & patri ſucceſſit,& rerũ duodecim potitus eſt annis. Vnicus eius filius eodem nomine Gulielmus, idem gener Angli Regis, quinque & uiginti regnauit. Sine liberis deceſſit. Tãcredus Regnum inuaſit. Conſtãtia Rogerii filia nupſerat Henrico Aenobarbi Cæſaris filio. Eam ſcio à pleriſque tradi ac uulgò credi in ſacro Parthenone educatam uotiua

uirginitate, quòd Ioachinus fatidicus uir cecinisset, ex ea, si nupsisset, funestã F
Italiæ facem exorituram: eandem plus quinquaginta annos natam auspice
Pontifice max. ne Regnum Siciliæ ad nothũ recideret, Henrico Cæsari nupſiſſe. exin cum prægnans eſſet, ſuſpicioq́; exoriretur eam uterum mentitã, partum ſibi ſuppoſituram: medio in Meſſanæ foro tabernaculum illi uirum iuſſiſſe tendi, ubi uetre cuſtodito nulla matronarum excluſa páreret. Ita editum Fœdericum ſecundum Cæſarem futurum. Hanc omnem fabulam uanitatis arguunt Germani: Aenobarbo Cæſare uiuo filium Henricum Conſtantiam ætate florentem collocante Gulielmo duxiſſe, conſtanti ore affirmant: atq; ita res in ſuos quáque annos digerũt, ut pudeat pigeatq́; tantæ aſſeuerationi diligẽtiæq́; fidem abrogare. Henricus Cæſar uxoris nomine Regnum G
cis transq́; fretum Siculum repetebat. & Romanus, quandò ipſe ſibi uendicare Siciliæ imperium nequibat, Conſtantiæ Henriciq́; iam Cæſaris ſalutati, quàm Tancredi cauſſæ, ſtudioſior erat. Et nulla ex re maiora quàm ex controuerſia ſemper de Siculo Regno contributisq́; regionibus renaſcente, rei Chriſtianæ incommoda orta ſunt. Qui Latinorum Ptolemaidi aſſidebant, ſpe magis quàm uiribus ſuſtentabãtur. Saladinus ex Aſſyria, Media, Perſide, Arabia, Aegypto, pubem exciuerat: nec procul à noſtris caſtra poſuerat. Leuibus prælijs experiebatur quid uirium, quid animi ſui haberent. Soliti fuerãt ſinguli propè ex Europa Latini denos Barbaros fugare, ac uel ſolo aſpectu terrere: Latinos Aſiæ incolas uicerat: nunc aſſueſaciebat militem ſuũ nõ H
uultum modò noſtrorum ex Europa recẽtium, ſed collatum pedem perferre, ſibiq́; fidere. Maxima etiam exercitus parte cõgreſſus, primum impetum hoſtium ſuſtinuit: procedente certamine inferior, antequam clades acciperetur, quæ propè oculis animoq́; obuerſabatur, caſtra & ipſe reſpiciebat, & miles repetebat: cum quidam noſtrorum eques ante ſigna res gerens, in pedes ſe excepit: equusq́; ſe circũagens refugiebat in caſtra, ſublato à circunſtantibus clamore, ut prehenſis habenis ſiſteretur. qui rem ignorabant, de anteſignanis actum, & primam aciem cæſam rati, cedere cœpere: ac reliquam inclinarunt aciem: nec Saladinus præbẽti ſe fortunæ defuit. Reuocatis ſuis in I
noſtros fertur: & præſidium urbis magno tumultu erupit. Girardus Rideforđiẽſis Templariorũ Magiſter, quæ uirtus eius ordinis erat, ut emori mallent in ueſtigio, quàm ulli procellæ hoſtiue cedere: dum retinere partã iam uictoriam contendit, piosq́; ad decus exemplo acuit, egregiè pugnans, nec inultus interiit. Alia parte Andreas Brænnę Comes erumpentes excepit: & cõfoſſus uulneribus corruit: ac ſublatus, inter manúſque in caſtra relatus exſpirauit. Horum duorum in ſe hoſtem uertentium uirtus ferocem hoſtẽ ſuſtinuit, quoad Gotthofredus Comes Luſinianus Vidonis Regis frater cuſtodiæ caſtrorum præfectus, cum præſidio aduenit, Barbarosq́; maiorem uictoriæ fructum percipere prohibuit. Saladinus omnia prius expertus, tandẽ K
ſe recepit: & qui eruperant, in urbem compulſi. Circitèr duo millia noſtrorum cecidere. Fames minus ferri poterat. Milites coitione facta omnia tentanda inter ſe fremunt: nihil inexpertum relinquendum: ad extremã deſcendendum ſpem: ac, id quod hoſtes minimè expectent, eorũ caſtra oppugnanda: futurum in re inopinata aliquod operæpreciũ: nihil durius accidere poſſe,

A ſe,quàm(quod & optabilius) ut potius ferro quàm fame, miſerrimo genere mortis,occumbant:multas arçes loco præſidioq; propè inuictas,audẽdo conandóque in poteſtatem uirorum fortium ueniſſe: nullum acrius telum homini neceſſitate deſperationeq; ac peruicacia datum. Hoc præceps erat con ſilium:nec Duces inhibere impetum poterant:& quandò ad id locorũ uentum erat,faces ardori militari oratione addunt:conſilium probant:animum admirantur:nihil tanto pectorum robori inexpugnabile futurũ:omnia tantæ conſenſioni alacritatiq; ceſſura. Ad triginta millia hominum conglobati erant.Ibát ut rabidi,ut furore perciti:nihil medium:uel in conatu emori, uel
B uictoria ingredi caſtra hoſtium in animũ inducunt: id certũ,id deſtinatũ habẽt:id cæteris abſciſſis unũ ſibi proponunt.Ferę,nõ homines uideri poterãt: nec Barbarus auſus ita affectos ruentéſque opperiri,munimẽtisue fidere.Per auerſam à noſtris caſtrorum portam ſuos educit relictis tentoriis, ſtantibus tabernaculis omnibus plenis publica priuatáque opulẽtia,&, quod maximè peti ſciebat,commeatu.unum uenenũ ad obruendum capiendumq; improuidos deerat;uinum,quia Saraceni eo non utuntur.Vacua & aperta ingreſſi noſtri,hoſtium ignauiam increpitant:cibo auidè & in præteritum & in pręſens & in futurum replentur: uociferantibus Ducibus cauendas callidiſſimi
C hoſtis inſidias, ne repentè ſuperueniens incautos opprimat. Vera ſolitáque fieri dicebantur: nec tamen auelli potuere niſi præda onuſti: quidam etiam ſarcinariis camelis impliciti: omnes incompoſiti. Nihil optatius uſuuenire Barbaro potuit. Saladinus id quod accidit,ſuſpicione aſſecutus, longo,ut fal leret, circuitu exercitum compoſitiſſimum inſtructiſſimúmque duxit in eũ locum unde in regredientes in ſua caſtra hoſtes repẽtè impetum facere poſſet,ac interclusos excipere.nec uanum conſilium cecidit. Reuertuntur graues uictique iam cibo, qui ieiuni faméque propè enecti inuicti fuiſſent. Redeunt onuſti præda,non continẽti agmine,ſed diſſipati: nec Ducibus ad ſi-
D gna reuocantibus parent,niſi qui uel generis uel factorum nobilitate turpe ſibi exiſtimabant temeritati multitudinis imperitæ potius,quàm authoritati ſummorum uirorum obtemperare. Cæteros Barbarus frequentibus ſignis adortus,cædem edere cœpit:& quia diſpalati erant, nec ſimul omnes inuadere poterat,minor clades accepta.Pugna propè nulla fuit. Latinorum militum uulgus nõn facilè ſe & onere leuabat,& arma expediebat:nec Barbarus coire patiebatur. Nobilitas cum certam peſtem cerneret: antequam cæde recenti calens feroxq; uictor caſtra aggredi poſſet,ſeſe recepit. Cecidere hoſtium ferro qui procerum ſuorum præceptis parẽre noluerant. Exempta
E tunc fuiſſet Ptolemais obſidione,niſi ex Tyro affuiſſent continuò nouæ Latinorum copiæ. Rex Francus uere appetente ex Sicilia in Syriam ſecunda nauigatione delatus, uelut cælo miſſus exceptus eſt ab exercitu qui Ptolemaidi aſſidebat iam uiceſimumtertium menſem.Refectus uetus miles commeatu,auxiliis, imperatoribus auctus:caſtra firmiore munimento circũuallata:obſeſſiq; arctius premi cœpti:machinæ tormẽtáque delata nauibus fuerant:noua quoq; inſtituebantur:omnia ad oppugnationem parabantur: miles ad uirtutẽ acuebatur.Anglus ferius Meſſana ſoluit:& tempeſtate in Cyprum compulſus,cum littoribus arceretur,uirtute terram tenuit:inſulæq; ty-

rannum,qui ne Græco quidem Auguſto ſuo niſi malo coactus paruerat,bel- F
lo cepit. Totam inſulam ſui iuris fecit:præſidia arcibus impoſuit. Dum Pto-
lemaidem curſum dirigit, naui maximæ occurrit, quæ ex Aegypto cómea-
tus teláque ad obſeſſos comportabat. Erant in ea,fruméti uis magna:ducen
ti quinquaginta ſcorpiones:quamplurima uaſcula igne Gręco plena.alii fe-
runt fuiſſe etiam in caueolis uenenatas ſerpentes, quæ in noſtros in prælio
emitterentur.eam ſuppreſſit Anglus:& deſcenſione facta ſe Francis coniun
xit.Franci prope Tyrum pari magnitudine apparatuq; nauem Barbarorum
ceperát.Ricardũ Auguſtus ampliſſimè benigniſſiméque ſuſcepit: partemq;
caſtrorum firmiſſimam,ubi ſi uideretur, tenderet,attribuit:in qua caſtellum G
arcis inſtar emunitũ erat.Oſtenditq; opera ab ſe partim inſtituta,partim etiá
perfecta:noluiſſe ſe Ptolemaidé antè quàm ipſe perueniſſet, oppugnare,&
quia ita conuenerat,& ut in communi cauſſa communis uictorię fructus fo-
ret. Erant in caſtris Galli,Angli,Itali. Erant etiá Germani,non Cæſaris qui-
dem exercitus reliquiæ(nam illæ partim domum rediuerát, partim interie-
rant)ſed noui ſemper proceres ſacrá profeſſi militiam. Nulla pia regio ex-
pers illius militiæ fuit.Omnes Auguſto Regi Ricardóque in armis ſe oſten
debant,ultróque offerebant:dicto audiétes erant. Tunc uniuerſis uiribus La
tini urbé oppugnare cœpere. In præſidio urbis ſummi uiri erant:in tertium H
annum tracta re obſidentibus oppugnantibúſque cæteris reſtiterát. Oppu-
gnante Franco Angloq;,quarto quàm Francus aduenerat menſe,cum Sala-
dinus opem ferre non auderet, nihil tamen committebant quod indignum
ſe,perſpectáque uirtute foret. Vndique terror eos circunſtabat, circũſtrepe-
bátque.Saxorum molarium ictu,quæ tollenonibus mittebátur,tecta domo-
rum in urbe ſupernè perfringebantur,magna incolentium peſte.Non in pu
blico,non in priuato cuiquam conſiſtere impune licebat. Turres promoue-
bantur:murorum fundamenta conuellebantur: ut ſumma imaq; infeſta ob-
ſeſſis eſſent. Tantùm nó capta urbs erat,certa internecione ſi expugnaretur. I
Caſtra Regum promoto aggere firmiſq; munitionibus propè mœnia con-
tingebant:& urbs obiecta urbi ac propè commiſſa uidebatur. Conditiones
neceſſarias obſeſſi accepere, ut urbem dederent, ſacroſanctam Crucem red-
derent,& quicquid Chriſtianorum in ſeruitute uinculiſue apud Saladinum
foret,dimitteretur: ciues præſidiumq; ſine fraude ad Saladinũ Regum præ-
ſidio,ne quis eos uiolaret,ducerentur. Vrbs his legibus portas aperuit. Au-
ſtrii ingreſſi,ſigna in muris poſuere,gloriá captæ urbis ſibi uendicantes. An-
gli ea deiecere,ſuaq; impoſuere ipſi,Fráciq;:quòd ea obſidione, harum dua-
rum gétium decus præcipuum extitiſſet. Reſpectus Crucis maximè noſtros K
mouerat:ſed ea cum à Barbaris quæreretur, nuſquam comparuit: nuſquam
inuenta. Id non numine,ſed fraude factum Anglus interpretatus,qui Barba-
rorum ei obuenerant ut ad Sultanum ſuum reducerétur, productos, præter
nobiliſſimum ac ditiſſimum quéque,omnes interemit. ad ſeptem millia fuiſ-
ſe feruntur. Francus quoſcunque in poteſtate habebat, aſſeruari iuſſit. Inter
eos erat quidam Characux nomine,prudétiæ fama nobiliſſimus:cuius con-
ſilio uſus Saladinus ad tantas opes perueniſſe dicebatur. qui è Frácica nobi-
litate cuſtodiæ illorum præpoſitus ab Auguſto Rege fuerat, eum ad ſe ac-
cerſitum

A cerſitum productūmque primo ſtatim aſpectu contempſit, quòd ſpecie deformis erat, uultu illiberali, corpore puſillo. Admonitus deinde uim mentis in eo miram eſſe, ſubmotis arbitris per interpretem obteſtari obſecraréque cœpit ut induceret in animum fidele cōſilium dare ea de re ſuper qua illum conſulturus eſſet. tunc ille, Nulla, inquit, obteſtatione opus erat: conſultoris «
nomen ſanctum eſt, ut eum magis fidem quàm prudentiam præſtare colereq; conueniat. Cæterùm antè quàm referas qua de re expromere me quid «
cenſeā uelis: ut omnia piè riteq; fiant, ſinas me, oro, operari. cùmq; aqua petita ſeſe purificaſſet, procumbenſq; cælum ueneratus eſſet, tunc Francus, Pro «
B ſapientia mētéque pectori tuo data, edoce quanā ratione Latini parare tueriq; perpetuò ſacrum Regnū poſſimus. Ille continuò uelut inopinata re perculſus, ſublatiore uoce, Proh dolor, inquit, hic dies excidium afferet gēti noſtræ. petebatq; ut conſilii dandi religione ſolueretur. Francus nihil remittebat. Ille iuſſus ſententiam dicere, Quandò, inquit, plus fatum quàm mortale «
ingenium humanáque ſapiētia poteſt, polletq;: & ſacrata ſemel fide, his uinculis animum meum numini hominiq; obſtrinxi, ut in caput meum de gentis meæ excidio ſine diſſimulatione uerba facere neceſſe mihi ſit: terrā quæ «
uobis ſancta eſt, etiam ut nunc omnem in poteſtatem redigatis, murisq; ferreis, & adamātinis propugnaculis, ſi fieri poſſit, ſepiatis, & præſidio ſummorum Ducum dilectiſſimorumq; militum firmetis: eam uunquam iure ueſtrā «
C uocitari poſſe denuncio, auguror, prædico, niſi Aegypti imperio euerſo: id «
quod, ſi uiri eſtis, facile factu eſt. Mari Latini potimini: claſſe quamplurimū «
ualetis: ac rei naualis ſcientia præſtatis. Nili beneficium Aegyptus eſt: eadem «
mari alluitur. Memoria noſtra Hieroſolymitani Reges paruis copiis Alexādriam uectigalem ſibi fecere: Peluſium cepere. quod ſi ut uincere, ita uti uictoria didiciſſent, ac illis ualidam claſſem auxiliáque Latini Latinis miſiſſetis: non me nunc conſuleres de quærēdis tutādisq; Hieroſolymis, ſed de no- «
D miue noſtro actum foret. Quòd ſi non impetu, ſed aſſiduitate res gerere tutius uidebitur, mare flumenq; Aegyptiis infeſta facienda erunt excurſionibus, nonoq; ſemper terrore, ne mutuo uſu iuuētur, ſed etiam mercaturis arceantur, quibus maxima ex parte Chairum conſtat. Summa conſilii mei eſt, «
Aegyptiorum ſpiritus ferociamq; coërceatis: Nilum frenetis: nec in equitatu peditatúue (ut hactenus) omnē uirtutis ſpem reponatis. Naualis gloria terreſtribus copiis addita, uictoriam incruentam dabit. Damiata terra maríque «
maximè opportuna arx, eſt domāda in primis, ut Hieroſolymitanū regnū, «
quandò id maximè uobis cordi eſt, quærere tueriq; poſſitis. Hæc Chara- «
E cux: quæ tunc ab hoſte dicta contempta fuere. Francus Rex eorum Saracenorum quos ſortitus erat, permutationē fecit cum totidem numero noſtrorum qui apud barbaros ſeruiebant. Bonifacius Ferratenſis Cōradi qui Tyrum ab impiis tutandam ſuſceperat, pater, recuperatus de Barbaris filii pietate eſt. Per quos dies ſacroſancta Crux Ptolemaide anxiè conquiſita nuſquam comparuit: ne quid de religione animorum deperiret, alia paſſi domini monumenta miraculo mortalibus extitere. Lutetiæ Ludouicum filium Auguſti Regis trimulum tanta uis inuaſit morbi, ut animam agere, ac tantùm non expirare uideretur. Sacræ ſpineæ coronæ particulam eam quæ ad

ædem diui Dionyſii aſſeruabatur, ac ſacrum clauum obſecrationibus factis F
Lutetiam reuerentiſſimè attulit Mauricius Pariſiorum Pontifex uir ſanctus,
ac corpori pueri admouit: Morbus depulſus, ualetudo reſtituta. Peſtilẽtia in
Syria apud noſtros intra paucos dies plus quinquaginta Pontifices Comi-
téſque abſumpſit: in quibus Philippum Flandrum, qui ſacrum bellum repe-
tiuerat. Tunc Auguſtus affectus ualetudine, in conuentu procerum, aſſiden-
» téque Ricardo, Inclementiam huius, inquit, cæli hoc tempore anni ſuſtinere
» ultrà nequeo. Si mors mea profutura religioni, ulliue ueſtrum, aut commu-
» ni ſaluti eſſet, nulla ægritudo me à uobis auelleret. Maiori uſui erit abſentis
» uita, quàm præſentis funus. Robur militum Francorum bello defungi per- G
» manentes iubeo quingẽtos delectos equites, & decem millia peditum. Præ-
» erit Odo Burgundiæ Dux: ſimul ſuppeditabo ſtipendium, & quicquid bel-
» lum iuuat. Eam excuſationem Auguſti Ricardus non accipiebat, decede-
re illum ex Syria increpans, ut uacuam milite Normaniã Aquitaniamq; oc-
cuparet. Nec antè ſatisfacere Anglo potuit Francus, quàm fide iureiurando
data, ſe nulli rei quæ in eius ditione foret, ui fraudéue offuturum intra quin-
quageſimum quàm ille domum rediuiſſet diem. Ita Francus relictis ad ſacrũ
bellum quot ſuorum profeſſus fuerat, cæteros in naues Gallicas impoſuit: &
è Genuenſiũ claſſe ſocia amicaq; tres naues ſibi, ac nauarchum Ruffinũ Vol- H
tam coniunxit: Aſiæq; oram legit. Aegæo deinde Ionioq; mari tranſmittẽs,
atque ad inferiorem Italiæ oram circũuectus, oſtia Tyberina petit: Romæq;
Cæleſtinum Pontificem religionis cauſſa inuiſit: ſacras ædes circũit: mari re-
petito domum reuertit. In Syria, quod ſalutare in primis rei militari eſt, uni
omnia parebant. Summa rerum ad Ricardum deferebatur. Saladinus amiſſa
Ptolemaide diffidere rebus ſuis cœpit. Quamplurimum maieſtatis eius no-
mini detractum erat, quòd in eius oculis fuiſſet capta Ptolemais, deditumq;
præſidium, ac ex parte cæſum: expreſſaq; eſſet illi, detrectando cum Auguſto
Ricardoq; certamine, confeſſio, cum nobiliſſimis Regibus nequaquam pa- I
rem, cum Regulis Comitibusq; ac collectitio milite tumultuarioq; exercitu
pugnare ſolitum, magnum ſibi nomẽ feciſſe: adeò fortunam libidine omnia
regere: ac tenebras, lucẽmue, ſimul nobilitatem humilitatemq; non è cuiuſq;
dignitate, ſed per mortalium ludificationem afferre. Barbarus ſuis potius ma
nibus euerti quæ retinere non poterat, quàm aut integra capi ſeruariq;, aut
deleri ab hoſte, malebat. Quæcunq; oppida in ora maritima Syriæ in pote-
ſtate habebat, muris exuit, arcéſq; diruit, Characucis cõſilio ea in re uſus: qui
id quoque ſuadebat, ut etiam in Aegypto Damiata tunc Alexandriæ nobi-
litate magnitudinéque non cedens, transferretur paulo longius à maritimis K
periculis: ne conſilium quod Latinis temporum ſuorum conditione coactus
dederat, ſi eo uti ſtatueret, procedere è ſententia poſſet. Id tunc minimè ne-
ceſſarium uiſum. Ricardus in primis Ptolemaidis muros à noſtris quaſſatos,
& Aſcalonis Porphyriæq; à Saladino dirutos reſtituit. Gazã Templarii rur-
ſus muniuere. Ioppen reficiebat Anglus: cum Barbarus crebris ex Hieroſo-
lymis excurſionibus præliiſq; Latinos opere prohibere conabatur. Cæte-
rùm non modò munita Ioppe, ſed & Latinorum colonia frequens ab An-
glo deducta eſt. Claſſes Italicæ feſſæ exhauſtæq; plus duorum annorũ mili-

tia,

A ria,maxima ex parte domum rediere. Conradum Ferratenſem Tyri ocioſe in foro inambulantẽ duo Aſſaſſini occiderunt:retractiq́; ex fuga,uelut egregio edito facinore alacres gaudio,ad ſupplicium traditi ſunt. Alii eam Aſſaſſinorum famam falſam arguunt.occiſum à Toronienſi,percuſſoribus dolore ſponſæ abductæ ſubmiſſis,credunt. Eliſa cæſi Ferratenſis Anglo conciliāte nupſit Henrico Campaniæ Comiti:Cuius mater duorum Regum,per patrem Auguſti,per matrem Ricardi ſoror eſſet: ac ne ulla reliqua foret irarũ ſimultatumq́; materia, Vidoni Regi ſemel ſalutato Anglus perſuaſit ut regnũ Cypri à ſe capeſſeret:Templariiſq́;,quibus ipſe illud oppignerarat,rem
B creditam ſolueret,cederetq́; iure quod ſibi eſſe in Regnum Hieroſolymitanum cæteramq́; Syriam contenderet. Vido in Cyprum trāſmiſit,ſublatis ſecum rebus ſuis:quo Regno Luſinianorum familia ad memoriam uſque noſtram potita eſt. Ad has res conficiendas Ptolemaida regreſſus fuerat Anglus:exin conſilium cepit Hieroſolymorum tentandorũ:quod unum huius belli operæprecium reſtabat. Odo Dux Burgundiæ,idem Prætor Frãci Regis ſe illi coniunxit,ut communiter res gererent. Antipatrida peruenerant, oppidum inter Cæſareã Ioppenq́; ſitum. Præcedebat Ricardus: ſequebãtur impedimenta:mox Franci Duce Burgundione incedebant: claudebat agmẽ
C Auenienſis:cum Saladinus affuit,tergaq́; adortus eſt. Conuerſis ſignis Auenienſis impetum præſtanter excepit, ſuſtinuitq́; quoad Franci, qui proximi ſteterant,ſubſidio accurrerent. ſimul ad primum clamorem Anglus ſuos in prælium circumacto equo rapit. Pugnatum eſt egregiè, quòd Barbarus peti Hieroſolyma, eáque una ſpei noſtrorum propoſita ſciebat: qui ea haberet, uictorem uniuerſi belli uiſum iri: ad illáque propè peruentum. Franci Angliq́; inter ſe certabant utri plus uirtutis eo prælio præſtarent. Auenienſis ſummis genere proceribus,factis non cedere in animũ induxerat. Eum tũc Brabantini Annonéſque ſequebantur, ac qui Flandrorum mortuo Comite
D reliqui erant. In eum primum irruerat Barbarus. Ille Brabantinorum in primis pube ſtipatus,optimi militis & clariſſimi Ducis officium præſtitit: Suos hortabatur,ne perturbarentur:impetum hoſtis leuis armaturæ concurſatoriſq́; forti animo ſuſtinerent:eum nunquam uera uirtute uiciſſe: aut incredibili multitudine paucitatem ſuperaſſe, aut fraude uictoriæ nomen reportaſſe:nunc iuſtum Latinorum exercitũ Ducibus clariſſimis, militibus delectiſſimis,qui nec uirtute uinci, nec dolo capi Barbarorum poſſint, iuſto prælio, æquo loco,aperta pugnare acie. Ita concionabundus circũibat ordines. continuò & exemplo incendebat. Robore corporis manúque fortiſſimus, nec
E inferior uiribus animi,quacunque impetum dabat,ſuos trahebat,hoſtiũ cædem edebat. Ricardus ſibi turpe arbitratus, ſi Auenienſi priuatæ nobilitatis uiro non præſtaret,ſi Angli Brabantinorum,Annonum, Flandrorum uirtutem ſaltem non æquarent, ipſe manu ſua pugnare, hoſtem petere,uoce ſuos acuere:ex Anglia,ex Aquitania,ex Normania profectos eſſe,ut cum Saladino ſigna conferrent,ſibi patriæq́; decus pararent. pro religione,pro fœlicitate animorum,pro ſacra cauſſa pugnarent:in oculis propè eſſe Hieroſolyma. Victis nihil tuti,nihil fidi,nullum receptum. uictoribus gloriam,imperium, totius Orientis ſpolia parata:ea in medio poſita, uictorem ſecutura,in quo-

rum ſpem,in fœminas uiri,in eunuchos integri, in ſeruos liberi, in uolones F
iuſti nobiléſque milites, in Barbaros impióſque Latini, Chriſtiani, numinis uindices, magno animo atrocique,ut in execrabiles hoſtes,quibus nihil ſanƈti ſit,ita pugnarent. Vndique eo die uirtus cõſtitit. Franci,qui Anglos domi uiciſſent,gloria ſacri belli his cedere,morte miſerius ducebant. Numero pauciores erant:Rex aberat:ipſi quo pauciores in acie ſtabant,eo plus æmulandi decoris ardore flagrabant. Summam uirtutem præſtiterunt. Non cum cæteris modò, ſed & inter ſe mutua decoris religionisq; æmulatione certabant: & eorum dux Odo Ricardi Regis uirtutẽ adæquare,aut etiam, ſi fieri poſſet,ſuperare contẽdit. Meridiano tempore cœpit pugna:ad Solem in occaſum præcipitem tracta eſt:recruduítque,quòd Ricardus ſagitta ſaucius efferatior factus, oblitúſque ſe Regem eſſe,militis ueſani furentíſque partibus G
fungebatur:ruebat ubicunque conſpexerat frequentiſſima hoſtium ſigna:& Angli eius uicem ſoliciti,ut illum protegerenr,in ferrum,in hoſtem,ſibi minimè parcẽtes, impetum dabanr. Odo Francíq; alia parte Barbaro inſtabant: circunductáque ala premebant ab aperto latere. Auenienſis nihil ex animi robore remittebat. Fortitudinis palma illi eo die opinione hominum data, eaq; illi morte empta. Cecidit ſumma ſuorũ hoſtiumq; admiratione: nec inultus occubuit,multúmque ad uictoriam contulit. Interempta feruntur tot H
hoſtium millia,quot illa patrúmque memoria uno prælio cæſa non fuerant. Vim numinis cognoſci ſuperis placuit:cordi non fuit uictoriæ fructum percipere noſtros,ac Hieroſolyma adire nobiliſſima uictoria parta. Ex proceribus Latinis Auenienſis interemptus,dolori fuit:in cæteris apud noſtros neque magna numero iactura, neque claritate uirorum inſignis. Poſtridie ad Bethlemitidem uicum æquo ab Ioppe & Hieroſolymis ſpatio diſtãtem caſtra metati ſunt. Propè in oculis erat urbs ſancta:quæ accendere animum debuiſſet,quæ una tot conatibus petebatur. At eius propinquitas mentem Ricardo,in quem unum omnes ora uertebant,ademit ultrà procedendi. Cauſſatus hyemem inſtare,nec Ioppen portum, ſi ſæuierit mare, excipiẽdo commeatui,alendóque exercitui fore, Ptolemaidẽ reuertit. Franci Tyri hyemarunt: quòd ea urbs dotalis Campani eſſet. Tunc quicquid Italicæ claſſis reliquum erat,conſeneſcere Syriacum bellum cernens,domũ reuertit. Ricardus Vere ineunte ad Bethlemitidem cum copiis rediit:ingẽtem uim cõmeatus,qui Camelis Hieroſolyma ad Saladinũ ex Aegypto portabatur,circunductis furtim copiis intercepit. Hactenus Ricardi uirtus enituit. Tunc eum cupido inceſſit deducendi exercitus,patriæq; repetendæ. Concionem apud ſuos habuit,ſibi nunciari Iohannem fratrem conſilia Regii nominis arripiẽdi agitare,ut primo ſacro bello Gulielmus ſolium regium inſederat,Roberto maiore fratre reliquias eius belli perſequente:præterea uereri ſe ne Francus Normaniam inuaderet. In quinque annos induciarum conditiones ab Saladino accepit,ut continuò muros Latini diruerent urbium quaſcunque poſt receptam Ptolemaidem muniuiſſent. Id erat,ut tanto duorum Regum conatu nihil actum uideretur: utq; in Syria Phœniceq; nihil integri præter Tyrum Ptolemaidem Antiochiam noſtri obtinerent. Henrico Campano Syriæ paſtore Ricardus copias deduxit: cumq; procul à barbaræ religionis periculis

A periculis abeſſet, Adriaticúmque mare cum ſuis teneret, exorta fœda tempe-
ſtate, diſiectaq; claſſe, alii aliò delati ſalutẽ ſibi peperere: ac qua quiſque po-
tuit ratione in patriam reuertêre. Ipſe fluctibus in Illyrici oram eiectus, de-
poſita maieſtate, perpaucis comitibus, ſumpto Templarii habitu, Germaniã,
quà proximum erat, petit, Francum, à quo maximè inſidias uimq; timebat,
uitaturum ſe ratus. Aliunde malum ei conflatum. Facies orbi terrarum no-
ta, ignorari non potuit: & conſpectus in digito Regius annulus ab hoſpite,
illum indicauit, proditq;. Cognitum igitur Ricardum Lupoldus Auſtriæ
Dux, cuius populares in Aſia res geſſerant, ſimultatémque cum Anglis exer
B cuerant, diuinitus ſibi oblatum de quo pœnas expeteret ratus, ad Henricum
Auguſtum duxit: atque ita uerba fecit. Hic eſt, Auguſte, Ricardus, qui in Si- «
cilia res perturbauit, ubi ſubleuatus cultúſq; ipſe ac miles fuerat. Turcis bel- «
lum ſe inferre iactans, cum Chriſtianis geſſit. Nullum locum Chriſtianum «
niſi hoſtili animo adiit. Cyprum Chriſtianum Regnum armis euaſtauit, præ- «
dæq; totum dedit. In Aſia cum Philippo Franco Rege optimo, tibíque ac «
tuis amiciſſimo ſimultatem geſſit. Ne Chriſtianos à Turcis captos permuta- «
tione reciperet, deditıtios illorum ad Ptolemaidem propè omnes interemit: «
reliquos ditiſſimum quenque quæſtui habens, pecunia uendidit. Hieroſo- «
C lymitanum iter ingreſſus, medio ex itinere nulla noua re adactus rediit. A «
Saladino munera literáſque nullo non die accepit: ac iam propè fœdere iun «
gebatur. Germanos ciues noſtros, quicunque in Aſia res gerebant, adeò im- «
potenter habuit, ut atrociorem hoſtem Ricardum quàm Saladinum exper- «
ti ſint. Hæc tibi Auguſte, orbíque terrarum nota ſunt literis, nunciis, celebri «
terrarum fama. Sin quid eorum negat, paratus ſum armis fidẽ facere, ac uir- «
tute iudice, hácque dextra id decernere. Hæc Dux. Rex ita. Neque ego, «
Auguſte, in Sicilia res turbaui, neque turbatas lętor. Sororem meam uiduam «
dote ſua fraudari, ac ludibrio eſſe quibus minimè æquum erat, pati tacitus «
D non debui: & ſic quoque quàm mitiſſimè potui rem tranſegi, nullo grauio- «
re motu per me facto. Cyprum procellis impulſus impactúſque, cum quaſ- «
ſata laceratáque claſſe appulſu littorum prohiberer, neceſſaria ſumpſi arma: «
Latinorum hoſtes laceſſitus edomui. Ingentem de illis prædam parare quî «
poteram, quos Græcorum imperium, & Turcica amicitia exhauſerat? In eos «
cæde non ſæuii. Eis Regem Latinum dedi, qui abs te mutari poſſit, ſi fortè «
eius te Auguſte pœnitet. Cum Philippo Rege ſimultatem geſſiſſe inſimu- «
lor, qui conqueri iuſtius poſſum, quàm accuſari debeo. Ille, dum religioni «
milito, fertur Ducatui Normaniæ ditionis meæ imminere. Quos Barbaro- «
E rum occidi, Saladini iniuria perfidiáque adductus occidi: quãdoquidem ne- «
que ſanctam Crucem reddebat, neque pacta Satraparum ſuorum rata uole- «
bat. De hoſtibus hoſtis ſupplicium ſumpſi: optarem de Saladino ſumere li- «
cuiſſet. Quod ab dimiſſis aurũ accepi, id diuiſi militibus Latinis. Aſpice quas «
excepto hoc annulo mecum diuitias nudus inopſq; referam. Neque deſerui, «
ultimus procerum, ac poſt accuſatores redeo. Ab Saladino fœdus, literas, mu «
nera quo pacto accepi, qui ne ſuorum quidem Ducum fidem perſoluit? Eo- «
dem animo ab Saladino munera, quo famem, peſtem, diras, pœnas, inferos «
acciperẽ. Germanos cur ſuperbè in Aſia tractaſſem? Satis negocii mihi An- «

„ gli reliquiq; mei dabãt. Famæ Aſiaticæ Cæſar ne credas:falſa inſidioſaq; eſt, F
„ à Saladino Turciſq;,ut inter nos bella ferant, cõflata,& ad nos emiſſa. Fama
„ percrebruerat,me percuſſores Frãco Regi parauiſſe. Hæc initio credidit Phi
„ lippus,latuſq; ſuum munierat:nec quẽquam niſi excuſſum admittebat. Con
„ uicta mendacii fama,animum ſuſpicione,latus cuſtodibus, ſuos metu libera-
„ uit:teſtatúſque eſt Aſiaticæ famæ nullam fidem habẽdam. In Aſia nullam de
„ nobis niſi nobis peſtiferam famam naſci puta. A Turcis gignitur,ab noſtris
„ imperitis excipitur,educaturq;: Illa magnis ultro gaudens incremẽtis,fanda
„ nefandaq; affingit. Nos oracula credimus, in uulnera noſtra quàm in ſalutẽ
„ proniores. Si quis Germanus miles à me auarè ſuperbeq; habitũ ſe queritur: G
„ quicũque infecta re ex Aſia redimus,fortunæ,hominibus, terriſq; omnibus,
„ & nobiſmet ipſis irati redimus:omnia accuſamus: Nihil à quoquam in nos
„ niſi hoſtiliter profectum arbitramur:& ipſe fortaſſis niſi accuſarer,accuſarẽ.
„ Quod autem ad Martis iudicium uocor,ſuſceperã crucem pro religione tu-
„ tanda:ſi quis eam oppugnat, dimico. Pro capite meo niſi regreſſus domum
„ non dimicabo. Satis in Saladinum pugnaui. Tot millia hoſtiũ religionis acie
„ occidi,quot ſecundum magni Gotthofredi uictorias nullus: coëgiq; hoſtem
„ inducias in quinq; annos piis dare. Deſertæ proditæq; rei Chriſtianę inſimu
„ lor tantiſper,dum & Iohannes frater minor Regium nomen inuadere dici- H
„ tur,& Philippus Rex Normaniã tentare. At tu Auguſte patriæ me,mihi pa-
„ triam reſtitue:ut ex qua mouit me ſtudiũ religionis defendendæ,in eam mã-
„ ſuetudine tua reuehar:& ut pro nomine decoréque Chriſtiano arma indui,
„ ex Angliaq; profectus,extremum propè Orientem petens,in Saladinum pu
„ gnaui:ita pro te,imperioq; tuo,& maieſtate nominis tui, meo meorumq; ſan
„ guine,ubicũq; iuſſeris,pugnem:ac ſi res ferat, uitam profundam. Nihil his
motus Germanus,duodeuiginti menſes Anglum in cuſtodia habuit: nec di-
miſit niſi centum millibus ac quingentis pondo argenti redemptum. Con-
tinuò auro Anglico auctus,in Italiam exercitum duxit:mortuoq; Tancredo I
Rege ipſo,ac filio Rogerio,Campaniam, Lucaniã,Apuliam, Brutios, Sici-
liam in ius ditionemq; redegit. Panormi reperit Irenam Iſacii Græci Augu-
ſti filiam,quæ deſponſa fuerat Rogerio. Eam Philippo fratri nuptum dedit:
illúmque Tuſciæ Ducem creauit. Hortante inſtantéque Cæleſtino Pontifi-
ce maximo,ut tam ſecundis lætiſq; rebus ſacrum Auguſtus bellum capeſſe-
ret:domeſticas occupationes,ac nondum firmatas opes ſuas cauſſatus, Du-
ces cum exercitu in Aſiam miſit, Conradum Archiepiſcopum Maguntinũ,
ac Henricum Ducem Saxoniæ. Nouæ enim ſemper res in Aſia exorieban-
tur. Henricus Campanus Ptolemaide, dum ſuperiorẽ partem ædium incau- K
tius circumit,præceps delatus expirauit. Eadem in urbe diem ſuũ obiit Mar
garita ſoror Franci Regis: quæ mortuo marito Rege Bela, religionis cauſ-
ſa Orientem petierat. Eliſa nupſit Almerico Vidonis Luſiniani fratri. Iſq;
mortuo fratre,Cypri Hieroſolymorumq; Rex ſalutatus, idem Tyro Ptole-
maidiq; imperitare cœpit. Deceſſit & noſtrorum terror Saladinus. In eius,ut
iuſſerat,funere,qui ſignifer in præliis ei eſſe cõſueuerat,prætulit lãcea ſubli-
mem interiorem illius tunicam,clamitans illud unum ex domitore Orientis
reſtare. Nouem filios reliquit. eos Saphadinus patruus omnes necauit pręter
unum

A unum & ipſum nomine Saphadinum Halapiæ Sultanum,fide uirtuteq́; paternorum amicorum tutum à patrui inſidiis. Ex Saphadino patruo nati filii Meledinus Aegyptiorum,ac Coradinus idem Damaſci & Hieroſolymorũ Sultani.Interea Afri,Numidæ,Mauri indignè ferentes Syluinam urbem captam,Africæ oram euaſtatam à noſtris(ut edocuimus)in Orientem nauigantibus,in Hiſpaniam tranſmiſere:congreſſiq́; cum Alphonſo Caſtulonenſiũ Rege pugnauere:tantamq́; uaſtitatem uictores edidere,ut etiam Gallos metus inceſſeret,ne illi Pyrenæum ſaltum ſibi tranſcendendum putarent. Auguſtns Rex nouis ſemper occupationibus excipiebatur. Philippo Flãdriæ Co-
B mite ad Ptolemaidem ſine liberis defuncto,hæredem ſoror Margarita ſe nũcuparat. Huius mulieris filius Balduinus ſtirpis maximus, indole præſtanti adoleſcens,futurus Græcorum Auguſtus, erat in poſſeſſione Annoniæ, qui erat illi paternus dominatus:ſimul nomine materno totam occupat Flãdriã, Atrebatesq́; à Francis Regibus nuper Flandris Comitibus beneficii nomine attributos:Viromanduos præterea inuadit, quòd in eius auunculi ditione fuiſſent. Auguſtus Rex ubi primùm domum ex Aſia peruenit,in Balduinum duxit. Viromandui aduenientem Francum libẽtiſſimis animis mœnibus recepere, imperataq́; fecere. In Atrebaribus aliquid certaminis fuit. Tã-
C dem coacto Annone cedere,& ipſi & Odemarenſes, qui citeriori Flandriæ contribuuntur,deditionẽ fecere.Id ægerrimè hoſtis tulit.ſuum tempus præſtolabatur. Frãcus Anglico bello diſtineri cœpit. Fidem Ricardo in Aſia dederat temperaturum ſe oppidis finibúſque qui Anglo parerent, quoad fortuna eum reduceem domum ſiſteret. Is in cuſtodia apud Germanos aſſeruabatur. Teſtabantur Angli proceres conuenta:Francus ſe fide iuriſiurandi nõ deceſſurum affirmabat,remperaturúmque à quibus ius faſq́; foret:ſed ſe nulla religione uetari,quo minus qui ſororem ipſius repudiaſſent,ab iis eius dotem ad ſe iure redeuntẽ reciperet: nec æquum eſſe, mulierem nobiliſſimam
D reddi bonis retentis. Ad Giſortium bellum hoc conſtiterat:cum Balduinus Fanum Odemari recipit. Giſortio tandem Rex potitur, & oppidanis Francorum cauſſæ ſtudioſiſſimis,& militibus,qui erant in præſidio, perſeuerantia uiq́; hoſtium territis. Adela Franci ſoror ex Anglia regreſſa Comiti Pontiuenſi collocata eſt. Rotomagum haud dubiè iuris Anglici erat: illnd non magna ui tentatũ:req́; infecta deductæ copiæ. Ricardus Franciæ finibus cõmittere ſe non auſus,domum ex Germania mari tranſmiſit:melioreq́; in ſtatu res inuenit,quàm animo præceperat. Eum Iohãnes frater Regem ſalntauit,bellúmque cum eo aduerſus Frãcos geſſit. Auguſtus Eburouices,& No-
E uumburgum,ac Ruelliuallẽ recepit. Exin multo maiore quàm antè conatu repetitum Flandricũ bellũ: quod tamen non præliorũ fortuna decreuit,ſed memoria propinquitatis finiuit. Balduinus in matrimonio habebat Theobaldi Comitis filiam ex ſorore Auguſti ſuſceptam. Hæc ad auunculum Regem armatum uenit. Fœdus ea deprecãte ictum hac(ut author eſt Gulielmus Pontifex Tornacẽſium)lege,ut Annonia in fide Balduini remaneret:quod Flãdriç à Nouafoſſa in Orientẽ ſpectat,id Balduini ditionis foret. Atrebates, Odemarẽſes,Lendẽſes, Eſſedinenſes,ac quod in Occidentẽ uergit, Auguſti dicto pareret. Hæc regio Comitatus inſtitutus eſt, Atrebatiumq́; Comitatus

dictus:ac primus Atrebatiū Comes creatus Ludouicus Regis filius. Balduinus in aulam Francicam uenit:ac honoris uirtutisq; cauſſa in familiaris amicitiæ iura receptus ab Rege, balteóq; equeſtris militiæ inſigni donatus, animo maiora concepit. Sacram militiam profeſſus, proficiſcens, in primis filias duas Iohannam & Margaritam fidei Regis commendauit. Nec multò pôſt Iohannam Auguſtus Ferdinando Luſitano Regiæ nobilitatis adoleſcēti de ſententia Mathildis Luſitanæ uiduæ in Franciam uenienti collocauit. Eum in poſſeſſionem opum ſoceri contendentem Flandri initio recipere nolebant: deinde authoritate Franci Regis adducti, apparatiſſimè excepere, coluereque. Et alterum ſplendidum matrimonium iunctum: Gulielmus Regis Euſtathii filius, Boloniæ Belgicæ, idem & Moritonii Normanici Comes deceſſerat. Conciliante Auguſto, eius filia in opes ſuccedēs nupſit Reginaldo florentiſſimo adoleſcēti Caſtrimartini Comitis filio. Simul Rex mortua Eliſa uxore cælebs, Dani Regis ſororem Gelbergam uxorem duxit. eadem intra tertium mēſem per cauſſam propinquitatis dimiſſa, Mariā Ducis Morauiæ filiam ſuperinduxit. Dano Rege per oratores apud Pontificem maximum agente, duo ampliſſimi ordinis patres in Galliam legati uenere, Regique denunciauere, ut à conſuetudine Mariæ temperaret. Dicto nō parebat. Diuione concilium Patrum habitum. Decretum, ut Frāciæ ſacrificiis interdiceretur. Orator Regis Pontificem maximum appellabat: nihilo ſecius illo ſummoto, ſanctiore arcanóque conuentu Romanus Franciæ ſacris de ſententia Patrum interdicere ſe pronunciauit. Cæterùm uetuit id decretum in uulgus edi ante uigeſimum à Natali domini diem, quo tempore procul ipſe abiſſet, ne timere ſibi à Rege poſſet. Ei ſuccenſere tātùm animo potuit Rex. Patres, qui & tunc aſſenſerant, & poſtea interdictum euulgarāt, ſedibus primùm ab Rege exacti: deinde miteſcente Regis ira, nouus legatus ex Vrbe Octauianus Cardinalis affuit. Sueſſione Rex & Patres Franci conuenere. Nullusdum prodire audebat qui Regem accuſaret. erant nimis multi qui diſertiſſimè compoſitiſſiméque eius cauſſam agerent: hi ſummo ſilētio ac propè aſſenſu audiebantur. Perorarant etiam, cum nemo uocem contrà mittebat. Quis tanta ceruice foret, qui præſentem Regem Auguſtum tanta in re oratione diſtringeret? Perdiu expectatione ſuſpenſi animi tenebantur. Tandem ex humili multitudine adoleſcens ignotus, quis, unde ueniret, uenia dicendi demiſſiſſimè & ab Rege, & à Romano, & à cætero cōſeſſu petita, externæ repudiataq; mulieris deſertam ab omnibus cauſſam, tam ornatè dilucidéque defendit, tam reuerenter de Rege uerba faciens, ut in ſui admirationem omnes conuerteret. Fine dicendi facto ſe ſurripiens, nuſquam deinceps comparuit. Sunt qui numini id attribuant: ſed conſilio & arte Dana fieri potuit. Nihil ea conſtitutum actione: ampliatione facta Patres expectabant ut ultro Rex Danam uxorem agnoſceret. Cōſuetudine Mariæ tenebatur, nec ab ea ſecubabat. Labebatur longior dies, temporiſque ſpatium illi dabatur, ſi à pertinacia deſiſteret. Sed publico conuētu toties coacto neceſſe erat iudicium aliquando facere. Rurſus coguntur Patres: adeſt & Rex: iam liberior dolor uoxq; hominum, & magis apertus ſenſus erat: & præ ſe ferebant patres quidnam ipſis neceſſe foret decernere. Tunc demum Rex neceſſitatem

A in uirtutem uertit: relictóque conſeſſu, in equum cum inſiluiſſet, poſt ſe receptam Gelbergam in Regiam reduxit. Romanus lætus, id quod captarat, nullo iudicio facto Cõcilium dimiſit. Paulò pòſt deceſſit Maria. Philippum ex ea ſuſceptum, iuſtam Augusti ſobolem eſſe Pontifex Maximus decreuit, non ſine multorum tunc admiratione. Bonam matris nobiliſſimæ fidem auxilio liberis non eſſe, indignum credo uiſum: & nonnullis Epiſcopis authoribus auſpicibúſque Morauianæ nuptiæ iunctæ fuerant. Dana Regiæ Francicæ utiq; iuncta cognatione erat. Primi Philippi Regis Franci filia nupſerat Dano regi: unde Gelbergam aliquot ætatum ſerie progenitã fides fit. Indi-
B gnius meritò uiſum, quod Rex Iudæos in Franciam redeuntes admiſit, peruicax, ſed ditiſſimum hominũ genus: & Bellum Sacrum aurum efflagitare uidebatur. In Syria Phœnicéque Germani, quos ſub ſignis Conradi Pontificis Maguntini, & Henrici Ducis Saxoniæ in Orientem profectos edocuimus, Berytum occupauere, muniuereque. Toronium obſedere: & cum iam aut conditionibus recepturi, aut uirtute in mœnia euaſuri eſſent, occurrentibus auxilio Barbaris coacti ſunt cœpto deſiſtere qui noſtrorum ibi res gerebant: qui uerò Beryti in præſidio remanſerant, aduentu hoſtium oppido exceſſere. Coniunctis rurſus còpiis Ioppen perrectũ. Vrbs erat euaſtata. eam
C munitionibus firmarunt. Saracenos magna fiducia aduenietes repulere. Cõſilia tandem Hieroſolymorum petendorum agitabantur: quòd Simo Montisfortis Comes ſummus bello Dux cum Frãcicis copiis iam Syriam tenuerat. Mors Henrici Cæſaris nũciata, omnia mutauit. Archiepiſcopus, Duxq;, quorum in deligẽdo nouo imperatore authoritas præcipua futura erat, nulla obſecratione Francorum retineri potuere, adducine, ut religionis cauſſam antiquiorem cæterarum rerũ ſtudiis exiſtimarent. Eorum diſceſſu Ioppen Barbari expugnatam euerterunt: qui noſtrorum ibi reliqui erant, ad unum omnes cæſi. Ita feroces hoſtes reliquias belli perſequebantur, ne quid noſtri
D in Syria obtinerent. Franci Duce Simone impetũ cohibuere. Induciæ in longam ſatis diem factæ: cautumq; ne Tyro Ptolemaidiq; arma Barbari inferrẽt: qui fuit annus eius ſeculi duodecenteſimus. Ita rebus è præſenti uſu compoſitis, Simo ſuos è Syria deduxit. Germanorum res contrariis ſtudiis agitabantur, ſeditionibus ægræ: noménque imperii diſtractum. Alii Philippum Henrici Cæſaris defuncti fratrem, Hetruriæ Ducem, Francorum amantiſſimum, Auguſtum ſalutabant. Alii Othonem Henrici Saxoniæ Ducis fratrem, ſorore Ricardi Angli Regis genitum, & qui tunc etiam in Anglia degebat. Is continuò ab auunculo in Germaniam ad ingens nomen capeſſendum cũ
E egregio comitatu, ingentíque ui auri miſſus eſt: cõtrà Philippus amicitia fidéque Francorum ſubnixus, animum non deiecit. Maieſtarem nominis ſemel ſuſceptam præſtanter tutatus eſt. Ricardus Rex nihilo ſecius Francico bello inſiſtebat. Eburouices, ipſis ſe dedentibus, nec ullam uim expertis, recuperat. Obſidebat tunc Vernolium Auguſtus. Ira incenſus, eo conatu omiſſo in illos redit. Non expectauit hoſtis ruentem. Deſerta ab Anglo urbe Auguſtus ſine contentione potitur. muri diruti. Ruelli quoq; arcem, diffiſus uoluntati oppidanorũ, ſolo adæquat. Albammalam primo impetu expugnare nequit. Quinquaginta dies ea obſidio tenuit Francum. Tandem tormentis

parte muri deiecta,oppidum in poteſtatem uenit.arx exciſa. Hoſtis alia parte Lochias de Fräcis cepit. Milioné in Biturigum finibus & cepit, & euertit: Nouamcortem corruptis pecunia cuſtodibus recepit. Adueniente Fráco ceſſit,pugna comminus congredi non auſus.Terrores cæleſtes menté mortalium angebant.Lapidibus pluiſſe ferunt.horrendæ tempeſtates in Laudunenſium finibus.Caluuſmons nobile oppidum fulmine conflagrauit. Carnutum urbs incédio fortuito maxima ex parte fœdata. Aedes Virginis cremata,& ſeptum: in eoq; quamplurimi mortales abſumpti.In Bellouacorum finibus coruos roſtro carbones candentes tectis intuliſſe,incendiúmque cóflaſſe creditum. Anno inſequéti,qui eius ſeculi undecenteſimus fuit, Ricardus deceſſit. Exhauſtus erat omni propè Anglico auro partim ad ſe redimédum,partim ad Othonem ſubleuandu deprompto:ad hoc belli Francici neceſſitatibus exinanitus. Ad Calacum oppidum in Lemouicum finibus ingentem uim auri reconditam fama ferebat. Lemouices ipſius beneficiarii erant,& Aquitanis contribuebantur,ſed à Franco ſtabant. Dum ergo Calacum tentat,é muro ictus ſcorpione,in caſtra inter manus relatus pauló póſt expirauit.Iohannes in Regnum cęteraſq; opes ſucceſſit, non abſq; contentione.Arcturus Dux Britanniæ ſe potiorem hæredem contendebat,ac iure ſuperiorem,quòd ex Gotthofredo natus eſſet, qui Iohannem fratrem ætate anteceſſiſſet. Eius cauſſæ Auguſtus ſuffragabatur: Iohannes uerò pacem ab Auguſto redemit, redditis tribus oppidis in finibus Biturigũ, Caſtro Rhodulphi, Iſſoduno, Craſſeiano. Cautumq; ne ius Anglo foret Velocaſſiũ citeriorum repetundorum, Eburouicúmne, ac quicquid Normaniæ Francus nuper recepiſſet. Publico fœderi priuata neceſſitudo addita. Auguſti filius Ludouicus uxorem duxit Blancham filiam Adelphonſi Regis Caſtulonéſis,ſorore Angli ortá.ſanctũ hoc erit connubium.Iohannes filiam Gulielmi Comitis Claudioceſtriæ,quam in matrimonio habebat, repudiauit,propinquitatem tunc demum cauſſatus:filiámque unicam Comitis Engoliſmenſis deſponſam iam Hugoni Comiti Marchiæ, patriq; in opes ſucceſſuram,ſibi iunxit.Hugo dolore ſponſæ interceptæ adductus,uir ampliſſimæ ac opulentiſſimæ cognationis,coniurationem nobilitatis Pictonum fecit,ſeq; Arcturo cóiunxit. Leonora Iohannis mater,ne Aquitania amitteretur, in eius poſſeſſionem rediit:ſeq; iureiurando Fráco Regi ut beneficiaria obſtrinxit.Nec idcirco Arcturus cœpto abſiſtit.Turones occupat ſumma Franci Regis uoluntate:ab eóque beneficiarius Comes eius ciuitatis,Andiumq; & Cœnomanorum nuncupatur eodem iure, quo Gotthofredùs pater, ſi uiueret,uocitaretur. Multipliciq; mox bello implicatur.Leonora ex Pictonibus in Andes ſe confert:ſimul Mirabellum occupat. Eò Arcturus eueſtigio ducit:idq; oppidum defendente auia oppugnat. Magno natu mulierem ferox adoleſcens uicit:oppidum captum:ipſa in poteſtaté uenit nepotis.Ita omnia uiolat ſacra cupiditas imperandi.Iohannes niſi primordiis malorum,antequam incrementa maiora Arcturus caperet,occurreret,res ſuas euerſum iri ratus, cum expeditiſſimo milite profectus, prius illum oppreſſit, quàm Franci auxilio uenire poſſent:nec Mirabellũ modò,matremq;, ſed & Turones recuperauit. Francus in Normania Arcas obſedit.Iohannes, quoad uixit mater Leonora,

A Leonora, nihil durius in Arcturum conſtituit, ea pro illo deprecatrice, à quo & obſeſſa & comprehenſa fuerat. Vixdum circumacto anno defuncta, adoleſcẽtem necauit, cum iam Arcas Auguſtus recepiſſet. Id parricidium matre Conſtantia Duce Britãna perſequente, Francus Anglo diem dixit: ad quam cum neque adeſſet, neque excuſaretur, infidelitatis ſceleriſque damnatur, quòd immemor ſacramenti Francis dicti, filium maioris fratris, beneficiariũ Francorum, in finibus qui iuris Francorum eſſent, neque legibus quæſtione habita, neque cognoſcentibus iis quorum hæ partes forent, patruus occidiſſet. Hoſtis igitur Francorum iudicatur: conſtitutúmque, eum uideri excidiſ-
B ſe iure urbium finiúmque quos beneficii nomine à Francis accepiſſet: eáque omnia in priſtinam cauſſam reſtituta, & ad ius ſolidum Regis reuertiſſe: in eorúmque poſſeſſionem, ſi quis prohibeat, armis eundum. Pictones Britanníque iuuentutem ſuam armarunt, Francóque affuere, odio Iohannis inceſti, & deſiderio Arcturi. Butauentum, Genſelinum, Gorneium, oppida capta. odiis hominum, armiſque Auguſti Iohannes impar, fidem Innocentii Pontificis Maximi per oratores implorat, fœdus, inducias pactas, iuſiurandum à Franco Rege uiolari dictitans. Extat epiſtola eius Pontificis ad patres Francos, in libros iuris Pontificii relata, cauſſam iuriſiurandi non ſeruati ad co-
C gnitionem ſuam pertinere contendentis. Legati etiam Innocentii uelut in rem præſentem cum ueniſſent, utrique Regi denunciauere ut arma deponerent, pacémque templis darent, quæ pleraque belli malis partim euerſa, partim ad inopiam redacta, ſuis ſacerdotibus alendis non erant: uter dicta aſpernaretur, eius Regno ſacris interdici. Anglus lętus imperio, ſe in authoritate ſacroſanctæ poteſtatis fore affirmabat. Francus certam ſibi uictoriã de manibus eripi indignnm ratus, Pontificem Maximum appellauit: interea ſe ius ſuum perſecuturum. Faleſiam & Danfrontem cepit. Galliardum obſeſſum ſex continuos menſes: eóque fames clauſorum proceſſit, ut cum à præ-
D ſidio imbellis multitudo ex oppido eiecta, à Francis nec reciperetur, nec cibo iuuaretur, mulier grauida in conſpectu omnium enixa ſit, fœtúſque ſtatim abſumptus. Hoc oppido dedito Cadomus imperata fecit: Gaii domum ueteres uocitabant. Rotomagum duobus obſeſſum menſibus. Cum permiſſu Francorum ciues miſiſſent ad Anglum oratores, relato reſpõſo, præſenti ope iuuari non poſſe: quid agendum eſſet, conſultabant. Optimates prædicabant ſe à prima origine Frãcos eſſe: quæ nunc Normania diceretur, Neuſtriam fuiſſe, nobiliſſimam opulentiſſimámque Franciæ partem. Ducatum illum eſſe beneficium Francorum Regum, ſummúmque dominatum penes
E eoſdem eſſe: cauſſam belli diutius tolerandi nullam uideri: multas coniunctionis neceſſitudiniſque ueteris agnoſcẽdæ. In authoritate principum fuit multitudo. Miſſi in caſtra oratores, ac benignè excepti auditíque ſunt: liberaliter etiam reſponſum. conceſſum ut urbs illa priſtinis legibus ac inſtitutis uteretur: nihil de eius commodis mutatum. Ita libentibus animis deditio facta: eiúſque exemplum reliquæ urbes ſecutæ. Tota Normania in fidem rediit Francorum ducenteſimo & ſeptuageſimo anno quàm attributa Rholloni fuerat. Duodecim deinceps duces eius numerãtur: ex iis ſex iidem Anglorũ Reges. Exin bellum Græcum ortum. Iſacius Græcus Cæſar fratrem

Alexin à Turcis captum magno redemerat:omnibúſque in rebus eius opera conſilióque utebatur:maxima quæque eius fidei credebat:tantùm nomé iúſque Imperii non conſociarat:& ille ſimulatione leuandi grauioribus curis fratris de ſe optimè meriti, munia publica priuatáque diligenter induſtriéque obibat:in ſe ciuium ora uertebat: milites præcipuè liberalitate comitatéque ſibi conciliabat. Cæſar gaudere ſibi ocium cum maieſtate datum: omne onus tantæ molis Imperii adminiſtrandi, fratris fidei incubuiſſe: ſe Auguſtum illius uirtute tutum tectúmque:eum pietati ſuæ gratiam parem referre,è ſeruitute Barbarorum à ſe in aulam reſtitutum,tranquillitaté quietémque à rerum turbine temporúmque tumultu præbere. Hæc illi lætitia perniciem attulit. Alexis nec fraterno nec grato,ſed impio nefarióque animo egit:non contentus præſenti fortunæ fœlicitatíſque munere, quòd ſecundus à fratre Auguſto diceretur:quod unum explendæ cupiditati animi ſemper maiora cupiétis deerat,titulū inſigniáque Auguſta inuaſit:fratrémque nihil minus expectantem,comprehéſum, luminibus priuat, arctámque in cuſtodiam coniicit. Alexis Iſacii filius admodum adoleſcens, antequam comprehendi à patruo poſſet,elapſus: ac ab aliquot ſuorum proceribus ad Latinos ductus,in primis Philippū Cæſaré, quòd ei ſoror ipſius Irena nupſiſſet,adiit. Auguſta fratrem extorrem piè benignéque excepit: orauítque uirū Auguſtum,ne comprehédendorū à quibus minime deceret Auguſtorum exoriens exemplum licentiámque inultam fineret:patrem ſuum,quod miſerum indignúmque eſſet,à fratre,cuius beneficio uitam,lucem,libertaté recuperaſſet,ac propè in conſortionem rerum potiendarum receptus eſſet, ſole,imperio,mortalium colloquio congreſſuq; priuatum.adoleſcentulū in ſpem Imperii educatum,iniuria patrui extorrem,egétem uagari. Huius indignitatis partem in ſe,quæ filia Iſacii,quæ ſoror adoleſcentuli ſit, redundare:atque adeò ad ipſum Philippum Auguſtum,qui gener Iſacii Auguſti ſit, pertinere. Parricidam Alexin nunquam tantum támque nefariū ſcelus cōſciturum fuiſſe,niſi ei uilis maieſtas Philippi,ac parū ſancta extitiſſet. Hæc ac talia mulier Græca iuſto dolore incenſa,& magna neceſſariáque precandi cauſſa apud uirum indulgétiſſimum. Ipſe ſuo bello certaminéque aduerſus Othonem æmulum Imperii occupabatur. Apud Francum authoritate ualebat,fœdere,ſocietatéque armorum iunctus. Frácia pace,uiris,equis, nobilitate, opibus, nomine florebat. Iam Balduinus ſacra induerat arma: tota Francia ſacrū aurum cogebatur:eius rei cauſſa & ab Rege & Pontifice maximo uiceſima omni generi ordiníque hominum indicta. Proceres iuuentutis Franciçæ certatim nomina dabant Theobaldo Comiti Cápano:quòd Campani gloria nobilitatis uirtutíſque præſtabāt. Hoc bello Iohannis etiā Comitis Brennæ & Henrici Comitis Fani Pauli nomen illuſtre fuit. His ſe coniunxere duo Pontifices Sueſſionum & Tricaſſium. Tanta erat armatorum multitudo,tantáque ſui fiducia, ut antequam mouerent, conſtituerent cum ad hoſtem omnes perueniſſent,tunc duas in partes copias diuidere, ut alteri in Syria ſubſiſterent,alteri Damiatam tentarent,ne ex Aegypto mouere Sultanus poſſet, tutiúſque ac minori contentione noſtri ſacrum Regnum recuperarent,firmarentq́. Per Pannonias Thraciámque Byzantium petere,

A petere, atque inde traiicere in Bithyniam conſilium non erat: quòd Græci iam propè ex profeſſo noſtrorum hoſtes erant. Præſtare uidebatur ex Italia ſoluere, & mari tranſuehi. Iam in Subalpinos peruenerant, cum Campanus deceſſit, ingenti omnium luctu. Francus Rex per literas egit cum Bonifacio Fetratenſi rerum Orientalium peritiſſimo, qui & in Græcia & in Syria res geſſiſſet, quíque nobiliſſimis totius orbis terrarũ Regiis propinquitate iunctus eſſet, ut ducem ſe huic militiæ præberet. Dicto paruit: præfuitque tanta modeſtia, ut parentem eum omnes prędicarent. Conſultari cœptum, quibus portubus ſoluendum, & quæ, & unde, ac qua ratione claſſis paranda. Tres
B erant in Italia præpotẽtes maritimis rebus urbes, Piſæ, Genua, Venetiæ. Venetum nomẽ Orientalibus rebus capeſſendis gerendíſque opportunius uidebatur. Vtrinque fœliciter eueniebat, quòd ut Franco claſſe opus erat, ita Veneto egregiis militibus: quòd Iſtri Liburníque & Illyrici piraticam factitantes, mare Adriaticum infeſtum reddebant: & Iadera à Veneto Imperio ad Hungarorũ Regem defecerat: hoſtéſq; maris poſſeſſione pulſi, in cõtinẽtẽ bello traducto, terreſtribus uiribus reliquam ſpem tutaturi erãt, terreſtria bella maritimis, terreſtribus maritima eludentes. Diuina occaſio Venetis uiſa: & peropportunè Francica auxilia oblata. Ingens auri pondus Franci pa-
C ciſcebantur mercedem tranſuehendarum in Orientem claſſe copiarum. Dũ res trahitur, maioréſque ex Gallia copiæ expectantur, Duces conſumpto auro quod ſecum domo attulerant, non modò ſpe ceciderant pactæ mercedis cum trãſmiſiſſent diſſoluendæ, ſed ad egeſtatem redacti, mutuari coacti ſunt non paruam uim auri à Venetis. Virtute æs illud alienum luent. Iſtri, Liburni, Iadertini domiti leges accepere. Dum compoſitis illius oræ rebus in Syriam curſum dirigere parant, conſilia in Græcos uerſa. Qui Byzantiorum Alexin adoleſcentulum comitati fuerant, diuerſi omne nomen Latinũ circumiuerant miſerantes Iſacii caſum, qui nominis Latini amantiſſimus ex-
D titiſſet, & eorum proceribus hoſpitio iunctus. Exilium filii deflebant, mores paternos, & inſtituta colendorum Frãcorum, Germanorum, Italorum edocti. opem Principum, Regum, Ducum implorabant, Pontificíſque maximi fidem aduerſus nefarium uirum. Francus Rex Philippi Cæſaris Germani ſtudium magni ponderis exiſtimabat, quòd ei fœdere ac omnium conſiliorum conſociatione iunctus erat: quem ſciebat ardere cupiditate fratris uxoris domum reducendi: ſimul meminerat Græcos ſemper in noſtros male pacato animo extitiſſe: uirum ſororis ſuæ Hagnes Auguſtum Imperio & uita deiectum: Francos indignis uexatos modis: poſſe Duce adoleſcentulo
E pœnas de Græcis urbéque arce rerum Græcarum exigi: ne quis quanuis lõgo interuallo procúlque à Francia ſitus, ſperet impune ſe poſſe in Francos ferrum ſtringere, ſtatuendum eſſe in nobiliſſima terrarum urbe illuſtriſſimũ documentum nominis Francici toto orbe terrarum ſancti exiſtimãdi: quod non uiolari poſſe, niſi continuò noxiam ſuo ſupplicio inſecuturo, genus humanum cognoſcat. Et Veneti ſuo dolore mouebantur, quòd aliquot antè annis Emmanuel Cæſar Græcus indignè ferens eos negaſſe ſe, cum id peteret, Gulielmo Siciliæ Regi Græcorũ hoſti bellum illaturos, quo cum fœdus iciſſent, Venetos mercatores uno eodémque omnes die tota Græcia

Græcorúmque prouinciis uno edicto comprehendendos curarat: miſſosq́; E
ad expoſtulandum oratores contra ius gentium in cuſtodiam tradiderat, in quibus Henricum Dandulum: nec dimiſit niſi indignis habitos modis. Tũc fortè idem Henricus Dandulus Dux claſſi præerat, publica ita priuatáque incenſus, ultionem, quoniam ab Emmanuele non potuiſſet, à quo Auguſto liceret, petiturus. Humanis ſtimulis religio addita. Innocentius Pontifex Maximus admonebat per oratores, per literas, Proceres noſtros, pietatis cauſſa ſuſceptum geſtúmque ſacrum ad eam diem bellum: ſed prius Græcos ad officium reuocandos fuiſſe, ut cum Latinorum eccleſia iungerentur, ac Romanæ ſedi dicto audientes eſſent. ſi res Græca cum Latinis initio ſenſiſ- G
ſet, Turcas Saracenóſque tolli facilè potuiſſe. Bellum Barbarorum hactenus tenuiſſe, nec finem habiturum Imperio Græcorum impiis finitimo à noſtris diſſentiente. Alexis adoleſcẽtulus ad Francos Proceres ſacrum bellum profeſſos à Pontifice Maximo Philippóque Auguſto & Franco Rege miſſus, ad Iaderam inuenit eos ſedentes, ſed mox in Syriam claſſe tranſmiſſuros. Exceptus eſt ut Auguſti filius, & à ſummis & illuſtris maieſtatis uiris enixè commendatus: nec ipſe ſibi deerat, & Græcus, & extorris, & egens, & ingenio & ætate blãdus, & ab ſuis edoctus. In primis, quòd maxima uirium pars ſpéſque in Francis reponebatur, nomen Francorum ſuum æs alienum effi- H
ciebat: agnoſcebátque ſe Veneto appẽſurum quicquid illi deberent: eiſdem ſatisfacturum de iis iniuriis damníſque quæ Conſtantinopolitano tumultu ſecundum Emmanuelis mortem Græci illis intuliſſent. & quandò Veneti ſuas iuſtas querelas expoſtulationéſque habeant, ſe hanc quoque noxam pecunia luere paratum fore, ubi primùm reſtitutus beneficio Francorum Venetorúmque in patriam fuerit. In primis eccleſiam Græcam Romanis Pontificibus dicto audientem futuram, fidem iureiurando ipſe, quíque procerum Græcorum cum eo erant, dedere: ingentia omnia, quibus ſecus facta redimi poſſent, omniũmque iniuriarum memoria expiari. Omiſſis igitur I
Syriacarum rerum conſiliis, hoc bellum ſuſcepere. Placuit nulli prius urbi uim inferre, quàm ad Alexin tyrannum, capútque rerum Byzantium perueniretur: tótque in oppida quæ præſidiis Græcis inſeſſa, & tormentis miſſilibúſque in noſtros inſtructa prætereunda erant, famam euulgarant, nullum cum gente nobiliſſima ſe bellum gerere, quondam ſocia amicáque: ſed iuſtum legitimúmque Cæſarem reſtituere in priſtinã maieſtatem uelle: Singulas ueteris Græciæ ciuitates præmia tyrannicidis, ac diuinos propè honores decreuiſſe: quanto maiori ſtudio excipiẽdos eſſe, qui uniuerſis libertatem decúſque reddant? Ex Ionio in Aegæu mare circumacta claſſis. In Hel- K
leſpontum perrectum, nullis anguſtiis curſum remorantibus. Propontis etiam liberius patuit: nec fauces Thracii Boſpori, ac propè concurrens exiguo dirimente freto cum Europa Aſia, alacritatem noſtrorum remorata. Excipit modicus ſinus ab Oriente in Occidentem ſeſe pandens. Huius initio in Promontorio quod opima ſignificatione Chryſoceras appellatur, à meridie Byzantium occurrit: ab Septentrione Pera oppidum è regione oppoſitum eſt, breui tranſitu, unde illi græcè uulgò nomen inditum. Et turris opportuno loco aſſurgebat: catenaq́; prætendebatur ad arcendos libero in-

greſſu

A greſſu hoſtes. Ibi noſtri hærentes expectabant, ſi fortè ad conſpectum claſſis ſignorúmque Francicorum, ac famam redeuntis domum adoleſcentuli, motus aliquis in urbe fieret. Metu tyranni coërciti tenebantur. Auxere animos noſtrorum legati Cretum, qui duabus aducti triremibus deditionem ciuitatum ſuarum fecere adoleſcentulo Græco. Is continuò Ferratenſem ea inſula donauit, propinquum quidem, ſed & munificentiæ illuſtri exemplo cæteros Duces incitans, ut ſuæ quiſque uirtuti meritiſque ampliſſima præmia propoſita cognoſcerent. Tandem uehemẽti uento à puppi coorto, noſtri nauium maximam, cuius ſummæ celeritati mobilitatíque Aquilæ no-
B men impoſuerãt, immittunt. ea impetu illata uiam toti deinceps claſſi fecit. Reſtabat terreſtre certamen. Stabat in littore Theodorus Laſcaris, tyranni gener, cum iuuentute domeſtica, ut naues Latinas appulſu arceret, aut deſcenſionem tentantes, impeditóſque, antequam in ordines irent, firmitérque cõſiſterent, liber expeditúſque ac compoſitus adoriretur. Sed & eo impetu naues ſe inuexere, ac tanto animi ardore Franci deſiluere, ſignáque in hoſtem tanta celeritate tulere, ut uno propè eodémque tempore ſimul & deſcendere, & ſic in ſicco conſiſtere, conglobaríque, ac aciem ſtruere dirigeréque uiderentur. Prælium diutius tenuit, quòd peditatus tantùm Frã-
C cicus pugnam capeſſebat: nec equi tam facilè pontibus exponi poterant. Græci egregium equitatum habebant. Viginti millia peditum noſtrorum erant: equitum octo millia: naues ducentæ quinquaginta: earum triremes ſexaginta: onerariæ ſeptuaginta: hippagines centum uiginti. Dum Byzãtiorum animos oculóſque Franci ac terreſtre prælium in ſe uertũt: Veneti circumacta claſſe interiorem hoſtium portum aggreſſi, obicibus ibi quoque perruptis, uiginti triremes Græcas inanes occupauere, deſertas fuga nautarum propugnatorúmque, qui magna fiducia artéque eas inſtruxerant, ornarantq́: ſed territi uirtute claſſis Venetæ omnia perfringentis, antequam
D circunuenirentur, ſibi trepidè conſuluere. Sexaginta millia ex Græca iuuentute armatorum difficiliorem fecere Francis pugnam. Exitus tandem is fuit, ut fuſus fugatúſque ſit magna cæde Græcus. Numerus cæſorum initus non fuit: ſed ingentem fuiſſe neceſſe eſt: quòd nocte quæ diem prælii eius inſecuta eſt, Alexis ſenex magnam uim auri clàm apud alteram filiarum Irenen ſacrarum uirginum maximam loco ſacro defodit: ſilentióque noctis, quò ciues hoſtémque falleret, cum pauciſſimis, ut aduerſa re aſſolet, amicorum, Theodoróque genero urbe exceſſit. Prima luce uulgata tyranni fuga, Conſtantinopolitani Iſacium è cuſtodia eductum adorant: ei uitam uicto-
E riámque acclamant: portas patefaciunt: noſtros Græcæ maieſtatis uindices ſeruatoréſque ſalutant. Alexin adoleſcentulum ſibi adorandum exhiberi daríque à Francis ſuppliciter expoſcunt. Ita cæde direptionéque opulentiſſimæ urbis temperatum. Liberatus Iſacius: filius reſtitutus: nouúmque Francis ſociiſque decus partum. Senex Auguſtus quantas maximas potuit gratias egit noſtris, quòd eorum fide uirtutéque uniuerſa Græcia tyrannidis iugo exempta eſſet: Sibi, cum lux non poſſet, uita, libertas, patria, Imperium, filius reſtitutus eſſet, ac ipſe filio. quòd arma in Mahumetem ſumpta pro ſe geſſiſſent, cauſſamque ſuam, cauſſam religionis eſſe uoluiſſent: nullam gra-

tiam referri, nulla præmia excogitari, nullos honores haberi tantis in ſe F ſuóſque meritis pares poſſe. Tam pii filii pacta ſibi rata ſanctáque eſſe: quicquid ille noſtris domeſticæ maieſtatis gratia recuperandæ ſpopondiſſet, id pactum receptúmque uelle: ac ſi quid addi poſſet, omnia ſe cumulatius præſtaturum. Cæſar memor gratúſque in primis agitabat conſilia, quanam ratione perſolui fides poſſet: útque ciues libentius dicto parerent, pecuniámque conferrent, quæ fœdere filii debebatur, Franci in caſtra ante urbem locata, Veneti ad naues ſe recepere. Collatio ingentis pecuniæ grauis ingratáque Græcis erat, ſolitis exigere, non pendere. Iſacius creditur ex arcta tetráque cuſtodia perpetuáque mortis expectatione in ſolium reuocatus, repentinam uitæ mutationem nõ tuliſſe: hac an occultiore cauſſa deceſſit: nec diu G patri ſuperſtes erit filius. Fremebant ciues indignum facinus eſſe, Græcorum Imperium oppigneratum, ac potius addictum eſſe à puero auaræ ſuperbæq; genti. Græciam auro ſpoliari. Iam Cretam tantam inſulam in medio mari ſitam Latinis dono datam. Conſtantinopolin Græcamq; eccleſiam à põtifice Romano ſacra iura petere iuſſam, ſubeſſe ſeruireq; ueteri urbi Romæ, unde ſemel fœlicibus auſpiciis emigratũ ſit, inſigniaq; ac ius imperii à magno Cõſtantino tranſlata. Hæc pro ſe quiſque: hæc in circulis: hæc plebs, optimates, principes conquerebãtur. Tumultus exoritur: ad arma diſcurritur: ad ædes H Regias multitudinis conſternatæ impetus fit, manibus minimè tẽperaturæ: peſtem adoleſcenti Cæſari minitabãtur. Subitus ei caſus neceſſitáſque in re trepida conſilium attuliſſe uiſa: Se è ſuperiore ædium parte oſtendit: teſtatur ſe in ſuorum ciuium poteſtate fore: nihil niſi illis authoribus acturũ: eos ætatis pectoriſq; ſui moderatores futuros. Cõticuit in præſentia tumultus: mox æſtuare Cæſar cœpit, ac anceps ferri. Vtriſque ſatiſfacere nõ poterat: alteris fides ſeruanda: alteri offendendi: medium tertiúmque conſilium nullum. Fidem quam Latinis dederat, ſanctiorem ac potiorem duxit. Miſit ad Ferratẽſem, ut proxima nocte de tertia uigilia copias in urbem inducat. Portã quæ I Regiis ædibus proxima ſit, per fidos ſibi homines illi reſeratum iri. Id clàm non fuit. Senſit conſilium Alexis cognomine Myrtilus, quem Murtzuphlũ alii appellant, Cæſareæ ſtirpis uir, & imperii cupidus. Nocte iam imminẽte, par priori tumultus exoritur, ſubmiſſis diſpoſitiſque à Myrtilo, qui eũ motum concirent: mox ipſe in uulgus prodit, concionémque habuit miſeratus publicam Græcorum fortunam, qui regerentur arbitrio infirmæ ætatis: quæ quò Latinorum cupiditas ferret, præceps ageretur. oportere Regiam urbẽ, quandoquidem à quibus minimè deceret proderetur, uenúmque daretur, ac peſſum iret, ipſam ſibi conſulere. Viro patriæ ſuorúmque amantiſſimo opus K eſſe, antequam quicquid Græci nominis reliquum eſſet, occideret. Tunc diuerſis clamoribus ſublatis, alii eum Ducem reipublicæ conſtituendæ, alii rei militaris magiſtrum, alii Cæſarem ſalutabant. Hæc acclamatio ſuperauit: in eámque ſententiam itum tandem undique eſt. Ita Cæſar ſalutatus, conſilium cepit claſſis Venetæ improuiſò abſumendæ, ut ſpem commeatus ſalutiſque Frãcis demeret. Sedecim ſuarum naues plenas tæda, ſulphure, ſtupa, picéque & omni genere rerum quibus flamma alitur excitatúrque, uento fortè ad id ferente, repentè ſubiecto igne immiſit. Veneti altum celerrimè petiuere: &

turpe

A turpe fuiſſet tot maritimis prælijs exercitos non præparaſſe animos, inſtruxiſſeq; iis artibus claſſem quibus incendia poſſent arceri. Græcorum igitur conatus uanus cecidit: & quia initia parùm fœliciter euenirent, ſubſecuti ſunt à Myrtilo legati, qui eum dicerent huius fraudis participem non eſſe: culpam omnem penes imperitam multitudinem: ſe amicitiam ſocietatemq; petere: Latinóſque pecunia, commeatu, copiis adiuturũ bello in Saracenos Turcáſque gerendo. Reiecti ſunt à Frãcis ad Venetos. Dandulus reſpondit, tunc crediturum ſe uana non afferri, cum Alexis Iſacii filius, quem noſtri reſtituiſſent, fidem daret, ac pro multitudine in quam crimen intenderent, de-
B precaretur. Id magis incitauit Myrtilum ad tollendum adoleſcentulum, ne uulgus impetrandæ pacis ſpe illum è periculo eximeret, rurſusq; adoraret. iam enim efferebantur uoces, rem duriorem quàm fuiſſet, factam, remediaq; malorum qualiacunque quærẽda. Ei igitur manu ſua in latebris quò ſe receperat, ſpiritum oppreſſis faucibus intercluſit: famámque emiſit, eum ſibi mortem laqueo conſciuiſſe. Veneti fruſtra dolo petiti fuerant. Francos ſimul religione armíſque aggredi placuit. Robur totius urbis, & proceres iuuentutis armat, orationéque acuit: tutarentur patriam, uniuerſam Græciam, monumenta parentum, maiorum gloriam, decus præſens, futurorum ſpem:
C habentes in conſpectu mœnia, intra quæ geniti natique in expectationem maximarum rerum fuiſſent: templa: uxores: liberos: hornm omnium miſererentur, ne reciderent in tam fœdam ſeruitutem, ut millies mori præſtaret. Ita incenſis militibus, Virginis ſignum præferre ſacerdotes inſignibus ſuis uelatos iuſſit: ſubſequi armatas copias, & in hoſtes ruere. Impetus eos tulit in ſtationes quę pro caſtris erant qua parte Balduinus tetenderat. Fuit initio certamen anceps. deinde cum omni parte caſtrorum conclamatum ad arma eſſet, ac undique concurſus in hoſtem factus, Græci fuſi, fugati, in urbem compulſi: Virgo in poteſtatem uenit. Signo quaſi fatali imperii capto, ac ue-
D lut euocata diua Regiæ urbis præſide, mœnibus ſe Myrtilus continuit. Noſtrorum animis noua ira accenſis, arctiore ac ſanctiore fœdere Veneti Francíque iunguntur, ut communi animo conſilióque bellum gereretur: cum debellatum eſſet, quæ in poteſtatem ueniſſent, ut inter fortes fidóſque ſocios diuiderentur. Duodeſeptuaginta dies urbs acriter oppugnata eſt. Non interdiu, non noctu quies dabatur: alii aliis in orbem ſuccedebant. Franci à terra, Veneti à mari premunt. hi binas naues, in quibus turres propugnaculis urbis excelſiores excitarant, iungebant, demptis interioribus remorum ordinibus: ut ſuperſtantes perſpectæ uirtutis milites tela ignéſque in
E muros propugnaculáque hoſtium conijcerent. Dandulus miram uirtutem præſtitit: igne miſſili tecta urbis aliquot incendit: eáque parte inſanam trepidationem iniecit. In turrim quoque propinquam, iam propugnatoribus obrutis telorum ui, euaſurus uidebatur, cum Myrtilus ſubſidio accurrit: rurſuſque ancipiti marte ibi dimicabatur. Francus à terra rem fortiſſimè geſſit: prius cum foſſis, cum aggeribus, cum ſubſtructionibus, quàm cum muris pugnandum ei fuit: omnia aſpera ei obiecta: ingens labor deſudandus. Ea pars, quòd ad ædes Regias, ac ædem almæ Sophiæ ſpectat, & aditus à continenti ſuſpectior, ac hoſtibus opportunior, magiſque expoſitus uide-

batur, maximis munitionibus ſepta erat. ferrum, uires, audacia, animi obſtinatio perrupit, perfregit omnia, euaſit. Iam turrim occuparat Francus, quæ Angeli dicebatur, quòd ibi nuncii cæleſtis ſignũ ſitum erat. Ferũt Myrtilo datam dictionem, Byzantium non poſſe niſi per angelum capi. Vbi igitur accepit Angeli turri potitos Francos, de ſe actum ratus: cum nox imminerct, Francis in unam portam uerſis, per auerſiſſimam elapſus eſt: ac utrique hoſti uia data. Eueſtigio ſacerdotes omnes cum ſacris Crucibus, ſacriſq; amictibus ſupplices uictoribus occurrêre: ad militumq; & maximè Ducum pedes procubuere, obſecrantes ut meminiſſent rerum humanarum: uictoriam, gloriam, imperium, nominis immortalitatem peterent, haberent: cæde, incendiis, direptione temperarent: homines hominibus, uiri fortes nequaquã paribus, ſed uiris tamen parcerent. ſtantẽ, integrâmque quàm euerſam inanémque urbem mallent. Eam fuiſſe Græcorum Regiam: nunc eſſe Latinorum: Ei iam non alienæ, ſed ſuæ conſulturos illos. Authores amẽtiæ Alexin ſenem Myrtilúmque furoris pœnas fuga exilióque dare: innoxię infœlicíſque multitudinis alia ſuper aliam parricidarum tyrannide oppreſſæ, miſericordia eos caperet: id ſe per paſſum dominum deúmque, per mactatum, per ſepultum, per reſurgẽtem: per eundem uirorum fortiſſimorum uictoria clementiſſimè utẽtium manſuetudini opima multipliciáque præmia, & cumulatiſſimam gratiam relaturum, orare, obſecrare, obteſtari, ignoſcerent, parcerent, ueniã darent: mitiſſimorum dominorum, patronorum, parentum animos induerent, gererent: ex lacrymis cognoſcerent animorum habitũ. Hæc Regia, hæc auguſtiſſima templa: hæ ſanctorum reliquiæ uobis ſupplicãt: pedibus ueſtris aduoluuntur. Duces uoce præconis pronunciauerunt, captis opportunis urbis locis placere cõtinuò templa peti: deóque optimo maximo gratias agi uelut uictoria de tãta urbe diuinitus data. Hoc temporis ſpacium, & nox opprimens, miſeris plus quàm miſericordia precéſque profuere. Anno ſalutis milleſimo ducenteſimoquarto pridie Idus Aprilis Byzantiũ receptum. Duces de ſumma rerum conſultabãt. Victoria nobiliſſima parta, non euertenda urbs nobiliſſima uiſa, quæ fœliciſſimo loco opportuniſſimóque coërcere Barbaras gentes poſſet. Imperio potius legibúſque noſtris firmanda, ac aſſueſacienda Romanum pontificem agnoſcere parentem generis humani. Erant qui ſuaderent unũ oportere eſſe nominis Chriſtiani Imperium, ut unum pontificatum maximum. id ius temporáque poſtularẽ. Iſacii iuſti legitimíque Græcorum Auguſti filiam Irenen, Auguſtam Latinorũ eſſe, ad quam leges paternam hæreditatẽ, ſummâmque rei Græcæ deferrent, quòd una reliqua illius ſoboles foret. Philippum Auguſtum uirũ eius fuiſſe huius belli authorem: eundem Francici nominis amantiſſimum: nec à Venetis alienum. Maiori Ducũ parti uiſa eſt res Græca præſenti Auguſtæ maieſtatis moderatore indigere: qui ex propinquo ferre opẽ Latinis ſacro bello poſſet. Hæc uicit ſententia. Quin ex Syriacis etiam patribus, qui in caſtra Latinorum frequentes peruenerãt, ut eos ad ſacrum Regnũ repetendũ incitarent, duo Pontifices Bethlemita Ptolemaitáque in ſanctius conſiliũ deſignandi Cæſaris admiſſi ſunt. his ac duobus Francis Põtificibus Sueſſionũ & Tricaſſium additus Abba Lucedii. Ducum nobiliſſimi fuere Balduinus

Flandriæ

A Flandriæ idem & Annoniæ, Ludouicus Bleſenſium, Vido Fani Pauli, Iohã-
nes Brennæ Comites: Bonifacius Ferratenſium Marchio, è Venetorum no-
bilitate quinque, numerum quindecim uirorum expleuere. Hi re diuina fa-
cta, afflationéque almi ſpiritus implorata, conſedêre. Conſenſu Imperium ad
Balduinum delatum eſt. Auunculus erat Ludouici Auguſto Regi patri in
Regnum Francorum ſucceſſuri, opulentiſſimus, & bello egregius: hócque
ipſo Græco bello præclara ediderat facinora. Ferratenſis accepta ingenti ui
auri Venetis Creta ceſſit, Theſſaliáque donatus eſt, ac Rex Theſſalorũ ſalu-
tatus: cum tãto antè Emmanuel Auguſtus Regnum Theſſaliæ familiæ Fer-
B ratenſiũ deſtinaſſet. Venetis præterea datæ maris Aegæi inſulæ. Gotthofre-
dus è Tricaſſiũ nobilitate, impiger, ac ſummæ uirtutis uir, Dux Athenarum,
idem & Achaiæ princeps declaratus. Et hi, & ſi qui alii donabantur urbium
regionúmue ditione, iuſſi ſunt quartam partem publicorum uectigalium fi-
ſco Balduini Cæſaris inferre, ac ei ſe deuincire ſanctiſſima religione, Pana-
gióque iureiurando: quo Græco uocabulo etiã uulgò poſtea Frãci uſi ſunt.
Byzãtiis datus Patriarcha ex Veneta nobilitate Thomas Maurocenus, Bal-
duinum Cæſarem inſignibus Auguſtalibus exornauit. Ita eccleſia Græca in
unũ cum Latina coiit, Pontificiſque Romani dicto parere cœpit. Qui Græ-
C corum nulla ratione ferre Latinorum Imperium poterant, Adrianopolin ſe
conferebant. Ea urbs Thraciæ trium dierum itinere Byzantio abeſt, oppor-
tuna Barbarorum auxiliis intrò recipiendis. Ad eam obſidẽdam Balduinus
uixdum circumacto imperii ſui anno profectus, Barbatorum Græcorúmque
exulum inſidiis exceptus, ac à noſtris pro mortuo deploratus eſt. Eius frater
Henricus continuò Græcorum Auguſtus ſalutatur. Iohannes uerò Brẽnus
accitu Syriacorum Latinorum in orientẽ profectus eſt. Almericus Rex Cy-
pri animo minimè Regio uidebatur: iure tamen uxoris ſe Regem etiã Hie-
roſolymorum dictitabat. Brenno, ubi primùm Ptolemaida attigit, collocata
D eſt Almerici Cyprii Regis priuigna, filia Cõradi Ferratẽſis, eadem Almeri-
ci Hieroſolymitani Regis ex Eliſa filia neptis. Hæc Regũ Hieroſolymita-
norum ſoboles Regina ſalutata, nuptiis ſuis toróque effecit ut Brennus ma-
ritus Rex ſalutaretur. Nec Saraceni cõquieuere. Africanę Barbarię Rex no-
uum exercitum in Hiſpaniam tranſportauit. Franci & religionis cauſſa, &
metu propinqui belli delectum habebant, ut Hiſpanis opem ferrent: illi, ut
ſui belli ſuum etiam decus facerent, occupauere manus cum hoſte confere-
re. Ingentem cladem accepere: longè latéque ferro ignique ſæuiit Barbaro-
rum furor, quoad ex Francia, ex Germania, ex Italia auxilia aduenere. Tunc
E hoſtes acie uicti ſunt, non ita tamen afflictis rebus, ut pelli finibus potuerint.
In Betica conſedere: quam ad memoriam uſque noſtram eorum progenies
incoluit. Per idem tẽpus ordines duo ſacri exorti ſunt, Prædicatorum, Mi-
norúmque: duóque abrogati: Humilium, ita ſe uocitabant: & Pauperum à
Lugduno, cõditore huius ſuperſtitionis Valdone Lugdunenſi. Illi humilita-
tis nomine munia quibus curatores animorum ſacerdotes iure fungũtur, ſi-
bi arrogabant: confeſſiones arcanas audiebant: ac uelut ipſi expiandi ius ha-
berent, noxa ſoluebant: à liberalibus artibus cum abhorrerent, concionabã-
tur tamen: regimen animorum ſibi uendicabant. Pauperes à Lugduno (ita

enim uocitabantur) neque fundos ſui iuris, neque certas ſedes habere uolebant: errabant: mulieres idem profeſſas ſecum circunducebant: nec ſecubare dicebantur. Lucius Pontifex Maximus utranque ſectam damnauerat: tolli tamen non poterant. Recepti Prædicatores fratres, qui literis ſe excolerent, concionibus edocerent, ius alienum minimè uſurparent. Dominicus author extitit, & doctus & ſanctus uir, & acerrimus hæreſum inſectator. Minores fratres cõditore ordinis diuo Franciſco paupertatem profeſſi ſunt. Pauperes Minores uocitari cœptos Auſpergenſis tẽporum conditor author eſt: poſtea ſanctius uiſum omnino Minores dici. Hi ſaniores ordines uiſi: illi priores hoc remedio ſublati. Dominici in tollenda Albiorum hæreſi uirtus enituit. G
Sederat ea peſtis in Comitatu Toloſatium, cui Albii contribuebantur: & finitimas polluerant ciuitates: & Humilium & Pauperum Lugdunẽſium ſectæ affingebant & ipſi præcipuam impietatem. Põtifices noſtros Epiſcopos ſceleratorum, Eccleſiam noſtram cœtum infernorum uocitabant: matrimonia damnabant: promiſcuos concubitus, eóſque nefarios, ſanctos ducebant. Hi hoſtes piorum iudicati. Innocentius Põtifex belli aduerſus eos ſacri ſuſcipiendi author fuit: legatóſque circummiſit ad excitandos in nefariam ſectam animos. Ad eos ſanandos, ſi reſipiſcere poſſent, miſſus diuus Dominicus. Neq; uitæ, neque orationis ſanctitate permoti ſunt. Armis etiam pertinacia ſe tutabatur: necdum indoles illa Gotthica ferociáque utique exoleuerar. Sacræ militiæ inſignia, Crúxque in eos ſuſcepta, & in militum ſtipendiũ pecuniam pro pietate quiſq; animi conferebat: illíque bello Dux Simo Comes à Monteforti, conſenſu legatorum Romanorũ, procerumq; qui ex Italia Galliáque ac Germania religionis cauſſa ceperant arma, datus eſt. Is Biteras primùm copias duxit: præmiſitq; authoribus Legatis Romanis in urbẽ, qui ederent nomina eorum qui impietatis conuicti erant: uti cæteri uel eos urbe exigerent, uel ipſi exirent. Neutrũ præſtiterunt. Vrbs capta: cædes promiſcuè facta. Carcaſſo recepta: oppidani cum ſingulis ueſtimẽtis abire iuſſi. H
In caſtro Mineruæ expugnando ingens labor inſumptus: ubi ſunt inuenti quinquaginta qui igni cremari uiui, quàm piè ſentire, maluere. Anno eius ſeculi decimo Albii, antequã uis fieret, Simoni portas aperuere. Nihil hoſtile tũc paſſi, poſtea defecere: nec id impune tulere: capite authores noxæ luêre. Vaurum & ipſum ui captũ: ibi quoq; impii igni traditi, cum in amentia perſtarent. Præfectus præſidii Almericus magnæ nobilitatis uir reſti ſuſpenſus: octoginta præterea minoris nobilitatis ſecuri percuſſi. Ne mulieribus quidẽ temperatũ. Girarda eius oppidi princeps fœmina in patentem puteum coniecta, & ſaxis inſuper obruta. Fœdè in hos ſæuitum: quòd & ipſi paulò antè quoſdã noſtrorum paruo comitatu in caſtra ad Simonem iter facientes circunuentos occiderant. Careum expugnatum: de ſexaginta impiis ſuppliciũ ſumptum. Exin Apiſtagnum, Galliacum, Cauſatum, Fanum Marcelli, Fanũ Antonii, recepta. Cadurci aduenienti Simoni deditionem authore Põtifice ciuitatis fecere. Non eos tantùm qui capti furore hæreſis erant, ſed omnem Comitatum Simo occupare conabatur, ſpe credo id uirtutis præmium fore. Moſacum noſtros diu tenuit. Captum tandem, cædéſque amentium edita. Anno eius ſeculi tertiodecimo in ſummum diſcrimẽ res adducta. Franci alio bello

A bello occupabâtur, nec eis uacabat Toloſates perſequi. Illi uerò animos ſuſtulerant. Alphonſus Rex Tarraconenſium iuuentutem domeſticam armarat, ut Raimundo Comiti Toloſatium opem ferret, ſocio amicóque ac propinquo. Cis Pyrenæum duxit. Iam ad Mirellum ſuper Garumnā peruenerat: protinus Fluſtatium Conuenarúmque Comites cum ſuorum quiſq; nobilitate affuere: quòd & cōſanguinei & beneficiarii Toloſatis forēt: & Toloſates omnē ciuitatis pubem ſub ſignis habuere. Circiter cētum millia armatorum in acie aduerſus Simonem ne decima quidem parte hoſti parem conſtitiſſe ferunt. & Dux & milites confeſſione prius ac ſacra communione
B operati, ſe cœleſti ope muniuere. Pontifices Toloſatium, Agatenſiū, Lodouenſium, Conuenarum, quos populares ſedibus exegerāt, in noſtrorum exercitu erant cum Dominico ſancto uiro. Hi non arma gerebant: non ſtringebāt euſes. Dum committitur, dum trahitur prælium, deum opt. max. precantur, pro cauſſa ſua ſtet: ducem ſe ſuis militibus præſtet: Crucem quam pro militiæ inſigni accepiſſent, inuictam uelit: Qui hoſtes uiribus, ope omni humana ſuperiores ſint, eos ne ſineret etiam de his triūphare, qui omnē ſpem ſuam in numine collocaſſent. Moueretur cauſſa, precibus, obſecrationibus, uotis. Valuerunt lacrymæ: uicit religio: fuſa fugata multitudo à paucitate,
C furor à religione. Comites effugêre, Rex Tarraconēſium cecidit. Toloſates maximè cladem ſenſere, nulla propè domo cladis experte. Gladio multi, flumine plures, dum omnia minus quàm hoſtem timent, dum per medios gurgites euadere conātur, abſumpti. Plus uiginti millia deſiderata: cæteri armis exuti. E nobilitate noſtra unus omnino interiit, cum paucis admodum, atq; his neq; ſanguine neque uirtute inclytis. Vtq; præclarè uicerat Simo, ita nō ſegniter uictoria uſus, bellum circuntulit: oppida circumiecta cepit. præcipuè in Agenenſium & Ruthenorum finibus nō parua nec pauca in ditionē redegit: non quòd omnia illa impiè ſentirent, ſed ne iuuare impios poſſent.
D & Simo magnam ſpem animo conceperat, paruas opes pro uirtute ſua nobilitatéque generis habere ſe arbitratus: & filios habebat fortiſſimos florentéſque iuuenes, Almericum, Simonémque. In Germania anno qui receptū Byzantium inſecutus eſt, Philippus Auguſtus Francorum amantiſſimus ab Ancherauio Comite Palatino occiſus eſt, ad eum uelut ſalutandi cauſſa intromiſſo. Othoq; Anglorum ſtudioſiſſimus, ſorore Iohannis Regis (ut edocuimus) genitus, ab Innocētio Pontifice Maximo coronatus eſt anno eius ſeculi nono, uir maiori animo cupiditateq;, quàm cōſilio, religionéue. Radicoſanum Faliſcóſque per ſe, per Prætores ſuos omnem propè Flaminiam
E de Pontifice occupauit: ipſe in Apuliam trāſiit, ut eam à Siculi Regis ditione ad ſe auerteret. totius Italiæ Imperium appetere præ ſe ferebat. Ingentem exercitum ex Anglia ſuppeditato ſumptu alebat: nec diſſimulabat ſe cōpoſitis ex ſentētia rebus Italicis in Francos ducturum, ut eius auunculus Normaniam per tot ſecula à maioribus poſſeſſam recuperaret, antequam Francorum in ea imperium inueteraſceret. Non fefellere minæ Regem Francū: eiúſque authoritate ac fiducia Pontifex Maximus adductus, Othonem ſanctæ eccleſiæ hoſtem iudicauit, eiq; ius Imperii abrogauit: & Germani proceres Fœdericum Siciliæ Regem, Rege Franco ſuadente, ac ut id fieret, per

Oratores omníque ope contendente, Auguſtum delegerunt, uiceſimū ætatis annum agentem, familia Cæſarea procreatum, & iam bello laceſſitum ab Othone Siciliæ quoque Regnum ſibi uendicare conante. Bellū in Germaniam tranſit. Siculus illuc profectus, Aquiſgrani coronatur. Exin in Mediomatricibus cum Ludouico filio Franci collocutus eſt, fœdúſque renouatum, quod Franci cum iuſtis Imperatoribus icere ſeruaréque ſoliti erant: nec ab armis quies erat. Conſtantia Dux Britanna mortuo priore uiro Gotthofredo nupſerat Vidoni Vicecomitis Toarſenſis minori filio: ex eóque duas filias procrearat, Adelā, & Margaritā. Vido mortuo priuigno Arcturo uxoris opes, filiáſque communes, ac rem Britannicam egregiè tutatus eſt. Qui G
Anglorum rebus fauent, Britanniam beneficium Normanorum primùm Ducum, deinde Anglorum fuiſſe Regum prædicant: cæteri nihil tale tradunt. Britanni pernegant. Recepta Normania Francus Rex aliò bellum Anglicū transfert. Lochias ab Anglo & dirutas & reſtitutas expugnat: nec eius uim Chino ferre potuit. Contrà Iohannes cum ex Anglia Rupellam tranſmiſiſſet, Andegauum recipit, ac per iram muris nudat: nec multo pòſt memor maiorum ſuorum natalíumque reſtituit, iam fretus & ſuis uiribus, & reconciliata gratia ſocietateq; cum Vicecomite Toarſenſi, Sauaróque Malleonenſi, & Almerico Luſiniano, proceribus magnæ uirtutis, magnarumq; H
opum. Sed his, dum prædam ex hoſtico abigūt, inſidiis Frācorum exceptis, ſpiritus Anglus rurſus demiſit, fractus animo etiam ea re, quòd ſpes Britāniæ ſibi aſſociandæ repentè illum fruſtrata eſt. Nonnulli enim Britannorū præſenti rerum ſtatu parùm læti, promontorium quò ſe recipere Anglorū præſidia mari tranſmiſſa conſueuerant, occupant, ibíque arcem muniunt. Comes Fani Pauli miſſus ab Rege Franco, reiectis Anglis qui locum recuperare contendebant, ipſe receptus arcem eam tenuit. In hanc expeditionē iuſſi duo Pontifices Altiſſiodorenſium & Aurelianenſium militem ex formula dare, negauere ſe eo munere fungi oportere, niſi ipſo utique Rege ad I
bellum eunte: alioqui uacationem ſacroſanctam ſe habere. Iniecto metu ne oppidis beneficiariis ob eam rem ab Rege exuerentur, dicto paruere. Non eadem obſeruantia fuit Pontificum Anglorum erga Regem ſnnm, neque Regis illius in Pontifices eadem reconciliationis facilitas, indulgentiáque. Ad extremas anguſtias, tot bellis, tot irritis conatibus redactus erat rei pecuniariæ. Sextnm iam annum ſacrorū beneficiorum, & Epiſcoporū, & patrum monachorum uectigalia ipſe ſibi per coactores ſuos exigebat, iiſque militem alebat. Nobiliſſimos ac ſanctiſſimos quoſqne ſacerdotes, Pōtifices, Patres exegit, per cauſſam, qnòd cum ſacra Cantuarienſium ſede uacante, K
Stephanum opinione hominum ſanctum, electum à ſuis, à Pontifice Maximo ſacratum non reciperet, Angliæ ſacris interdictum foret. Extorres ſedibus ſuis Angli patres inopéſque ad Francum ſe contulere. Auguſtus conuentum in Sueſſionibus habet. Proceres in eam ſententiam ibant, ut Anglia claſſe peteretur, quandò Angli in continentem Galliam quotidiano traiectu uenirent. Piam accedere cauſſam, Patrum è ſedibus ſuis deturbatorū domum reſtituendorum. Omnes ſe ituros ingenti aſſenſu profitebantur, præter Ferdinandum Flandriæ Comitem. Is prius in Francia ſuum cuique reſtituendum,

A tuendum, iuſtitiámque colendam, quàm peregre leges pietatis dandas di-ctitabat. Flandriæ Comitibus iniuria uſque citeriorem Flandriam adem-ptam. Hæc expoſtulatio Ferdinandi iactabatur: & Reginaldus Bononiæ Comes cum hoſtibus ſentiebat. is filiam quam ex Gulielmi & Bononiæ & Moritonii Comitis filia procrearat, deſponderat Philippo Auguſti filio ex Morauia Maria prognato. Sed certior fiebat Rex commeare nuncios inter Anglos Moritonienſesq́. Id inficiabatur Reginaldus. Iubenti Regi ut ſi ſe ſuſpicionibus purgatum uellet, præſidium Frãcorum in oppidum reciperet, ſe ſuo milite deſenſurũ ſuas res reſpõdit. Auguſtus Moritoniũ expugnauit:
B Bononiam ciuium uoluntate recepit. Hoc dolore ille ad hoſtes tranſiir, & Flandricũ bellũ Anglico anteuertit. Claſſis Regia Bononiã cõuenit: inde in Ferdinãdum & nauigatũ, & terreſtris exercitus ductus. Caſſeto & Hypris receptis, claſſis Dammum tenuit: Brugæ in fidem rediere. Dum Rex terre-ſtribus copiis Gandauũ obſidet, Reginaldus ex Anglia, quò ſe cõtulerat, & Gulielmus Comes Saleberienſis frater Angli Regis, ſed ex concubina pro-creatus, Francorum naues ad Dammum deimprouiſo adorti, quicquid ea-rum extra portum erat, partim cepere, partim depreſſere: quæ uerò in portu ſtabant, parum ſibi fidentibus nauarchis, ab iis ultro incenſæ ſunt, ne hoſtes
C potirentur. Tunc maritimæ copiæ cum Rege iunctæ terrorem circũtulere. Gandauũ, Brugæ, & quæ circunſtant oppida, obſides dedere. Veluti ea con-fecta prouincia, Rex domum rediit: obteſtantibúſque Flãdris ut ſibi obſides redderentur, ingenti ui auri accepta reddidit. Vbi dimiſſum Reginm exer-citum accepere: Ferdinandum ex Annonia, quò conceſſerat, redeuntẽ cum nouis copiis recepere. Is & amiſſum imperium recuperat, & Tornacum de Francis captum ſuæ ditionis facit. Vere appetente Auguſtus in Flandrum redit. Inſulam nobile oppidum diruit: Caſſetum muris exuit: in Aduaticis præſidium imponit. Sed iam bello omnia ardebant. Iohannes Rex in Aqui-
D taniam tranſmiſit: gratiámque cum Marchienſi Comite reconciliauit lon-gè principẽ Aquitanicæ nobilitatis. Andegauum nouis munitionibus fir-mauit. Pictones obliterata priſtinæ ſimultatis memoria, ei affuere. Britannos res nouas ſpectantes Vido Dux in fide officióque erga Francos continuit: aduenientẽmque Anglum à mœnibus Nãnetum repulit: mortuáque uxore Conſtantia, filiam Adelam ex ea prognatam conſenſu gentis uniuerſæ de-ſpondit Petro Roberti Druidum Comitis minori filio, Regiæ Francorum ſoboli: qui adoleſcẽs à patre Lutetiam ſacrarum literarum cauſſa miſſus fue-rat eo conſilio, ut etiam ſacris initiaretur: quandò maior in opes paternas
E ſucceſſurus erat, ac rebus gerendis deſtinabatur. Nunc oblato ſplendidiſſi-mo ditiſſimóque connubio, ſtudia literarum omiſit, ſacerdotii mentionem aſpernatus. Egregiè tutatus eſt rem Britannicam: & eius maior frater nomi-ne paterno Robertus auxilio illi affuit. Isq́. redeuntem Anglum, excurſio-néſque in Nãnetum fines facientem, initio fudit, fugauítque: ſed dum ſtudio perſequendi improuidè rapitur, in poteſtatem hoſtium uenit. Tantus uir ca-ptus conſternauit animos Britannicæ iuuentutis. Recreauit eoſdem nouũ ſubſidiũ. Vicecomes Toarſii, patruus Adelæ Ducis, à Iohanne Rege ad Lu-douicum Auguſti Regis filium tranſit, in Pictones aduerſus hoſtem miſ-

ſum. Tunc Iohannes Monachirupem(id arcis nomen eſt)Francorum præſidio inſeſſam obſidebat: non tam potiundi ſpe, quàm ut Auguſti Regis uires diſtineret,à Flandriáque auerteret, ubi ſumma rerum uerſabatur. Cæſar Otho inexpiabili in Francos odio flagrabat, Anglis ardentiſſimè ſtudebat. Quàm maximas potuerat copias coëgerat. Saxones in primis ei in armis aderant. Fœderici æmuli Imperii eo tempore nomen obſcurius. Othoni Dux Saleberienſis,ſimul & Reginaldus & Ferdinãdus Comites,& Gulielmus Brabantinus Dux ſe coniunxere.Dum hi exercitum ad Valẽtianas recenſent,conſiliáque conferunt,Frãcus Tornacum recepit.Sedebat ibi circunſpiciens quid hoſtes in animo haberent. Mouit Cæſar propius caſtra: & ad Moretaniam conſtitit loco munitiſſimo, à Francis octo millibus paſſuum.Auidus prælii Rex erat antequam copiæ hoſtium augerentur, noua ſemper manu ex Germania affluẽte,ac ex Anglia trãſmittẽte. Sui poteſtatẽ nullam fecit hoſtis,munitis atque impeditiſſimis equiti peditiq; locis ſe cõtinẽs. Itaque quandò extrahi ad certamen non poterat,Rex Annoniam ingreſſus,ingentẽ uaſtitatem edidit,Tornacúmque rediit pridie nonas Iunias, anno eius ſeculi quartodecimo. Antequam agmen planè ex itinere cõſiſteret,per exploratores cognouit hoſtem caſtra mouiſſe. Occurſum continuò. Cæſar Inſulam petere uideri uolebat,eáq; Frãcos intercludere conari: aliud animo agitabat:cúmque interfluente inter eum Regémque amne,inferiore parte uado per locorum peritos adinuento,copias ſuas omnes prius traduxiſſet,quàm Rex artem cognoſceret:itinere conuerſo,quòd Frãci nihil tale ſuſpicantes,eundem fluuium ponte iam partẽ exercitus traduxerant:ne hoſti,ſiue Inſulam,ſiue Tornacum peteret,cõſilium procederet,improuiſo genere prælii adoriri impeditos,fluminéque direptos opprimere parabat, antequam coire in unum poſſent:& Rex propè opportunum ſe eius conatui præbuit. Dum enim copiæ ponte traducuntur,ipſe æſtu forte diei,ac itineris præproperi celeritate feſſus,ſub fraxino quietẽ capiebat. excitatus à ſuis,qui aut pugnam inſtare, aut cum ignominia diſcedendum dicerent: iuſſis illis quod inſtaret tantiſper agere,proximam ædem diuo Petro ſacram ingreſſus eſt:ac Deum opt.max. ueneratus,ingentẽ uultu fiduciam præ ſe ferens cum prodiuiſſet ad ſuos,„Bono,inquit,fortique animo ſimus,integri ab omni dedecore,numénque piè ac fidem colentes,pugnabimus aduerſus hoſtem iudicio ſacræ eccleſiæ damnatum,& grege piorum ob ſcelera motum.“ Simul ad primum agmen,quod iam ulteriorem ripam tenebat,miſit,ut qua fluminis parte Cæſarianus miles uado trãnſmiſerat,& ipſi rurſus traiicerent, hoſtemq; in ſe uerſum ab tergo inopinantem adorirẽtur:eadémque arte illum circumfuſi caperent,qua ipſi peterentur. Hoc dato præcepto Rex in equum inſilit. Eius quẽ pontẽ iam inter primos tranſiſſe arbitrabatur,occurſu,Cæſar qui infeſta ſigna inferre iam cœperat,cõſtitit. In media acie ipſe erat. Aurea aquila draconi horribili ſpecie inſidẽs,ſublimisq; curru portabatur:hoc erat Cæſaris ſignũ. Regium ſignũ ex æde diui Dionyſii acceptum Valo uir fortiſſimus ferebat. Dextrum cornu Othonis Ferdinãdus tutabatur, ſiniſtrũ Reginaldus. Apud Regẽ dextrum cornu Eudo Dux Burgũdię tenuit,ſiniſtrum Valterus Comes Fani Pauli. Rex contra Othonem ſigna intulit. Initio

A tio tempus conſultò terebat, dum qui pōtem tranſierant, uado inuento reuerſi Germanos à tergo adorirētur: quos ubi Othoniani procul cōſpexere, ueriti ne circunuenirentur, ſenſim pedem referētes, in locum paulo editiorem ſeſe recepere: qua ex re factum eſt, ut terga ſeptentrioni obiicerenr, ac ſolem aduerſum (ut meridiano tempore concurrebanr) oculis exciperenr. Campani non conferti, ut alii alios tegerent, ſed in frontem porrecti ſe cū Sueſſionibus iunxerant: utq; ipſi ea quoque parte hoſtem loco motum adorirentur, centumquinquaginta expeditos equites emiſere, qui prœliū iritarent, hoſtémque elicerent. Flandri, Annones, Ferdinādúſque parati ut cata-
B phractos equites, nobilitatémque Frācicam exciperent, ignobilem equitem non procul loco moti facilè ſuperauere, ac propè omnes interemere. Ferocior erat eo facto Flandrus, Annóque. Et Valteri fides ſuſpecta eſſe incipiebat militibus ſuis, quòd opem non tuliſſet, in oculiſque occidi equites illos paſſus eſſet: ac ante pugnā inſimulatus fuerat conſilia cum hoſte conſociaſſe. Tunc magis ſolicitus de dignitate quàm de ſalute princeps ipſe in Flandros ruit, totúmque illud cornu ſecum mouit. nec huic rei hoſtis defuit. pugnatur acerrimè. Ferdinādus præclarè res gerebat: ſuis cōſilio, manu, adhortatione aderat: incendebat ut ultionem peterēt: à Francis urbes dirutas, præ-
C dam abactam, agros euaſtatos. Libertatem, leges patrias tutarētur, ne in miſeram ſeruitutē reciderent: ne alieni arbitrii iuriſque fierent. dolorem ac iuſtam iram fortiorem eſſe conuenire cupiditate & inſolentia. Campani Sueſſionéſque, illi gloria rerum orientalium illuſtres, hi etiam antiquitatis decore, ac maiorum uirtute ac indole clari, uinci ab hoc hoſte flagitioſum ducūt. Valterus cum turma delectiſſima per medios hoſtes cæde facta perrumpit, hoſtéſque à tergo inuadit: nec à fronte remittitur ardor certaminis, ſed creſcit, tanta ſpe uictoriæ fiduciâque propoſita. Ferdinandus ancipitia ſtatuit ſigna: ipſe modò in hūc, modò in illum hoſtem fertur: unus omnia ſimul ob-
D ire nequit: & fortuna eum deſerit: nec quicquam præſidii uſquam oſtēditur. Otho ipſe opem ferre non poteſt: maiore certamine tenebat Bellouacos, Atrebates, Ambianos. ipſe Rex ex nobilitate Francica nouem fortiſſimos uiros corporis ſui cuſtodes delegerat: eóſque in acie circum ſe habebat: híque non modò ſaluti regi fuere, ſed propè exitium Othonis capiti attulere. Cæſar enim ſuis iuſſerat, ut omiſſis cæteris unum omnes undique Regem peterent: eo uno ſublato, uniuerſæ uictoriç fructum percepturos. & Germani ex ſacro Dionyſii ſigno Regem ibi conſtitiſſe cognoſcebant: in eúmque unum ruebāt, uulnerum immemores, ac uel morte tātum decus quæſituri: & pro-
E ceres iuuentutis corporis Regis cuſtodes furētium impetum nimque ueſanam ægrè ſuſtinebant: ſimul ſignū inclinabat, ſignificans rem in anguſto eſſe, ac ſubſidio opus eſſe. ad hoc Reginaldus pulſo Eudone Duce Burgūdiæ à latere aperto Regium agmen circumire contendebat. ubi propius acceſſit, fertur uelut Regii nominis ſanctitatem tādem ueritus, facinus exhorruiſſe: ac cum Roberto Druidum Comite congreſſus; ibique retētus: & Ferdinādus, qui Regii nominis ſpem cōcepiſſet, uelut pro eo uno ea pugna fieret, ac Cæſar ſummiq; Duces, ac nobiliſſimi Comites pro eo tāto conatu, tam magnis copiis opibúſque dimicarēt, ſummam uirtutem præſtitit. Franciā enim

inter ſe iam hoſtes conſilio diuiſerant. Ferdinando Regium nomẽ, urbemq́; F
Regiam deſtinarant, quòd nobiliſſimus, ac Regio ſanguine ortus eſſet, ma-
ximasq́; copias armaſſet, ac auro Flandrico totum penè exercitũ Othonianũ
aleret. Anglo Aquitaniam, Normaniamq́: Reginaldo nõ Boniniã modò,
ſed Laudunũ, Sueſſionesq́: Othoni Campaniam, Burgundiasq́. Ferdinãdus
ſummus erat bello Dux: & Flãdri Annonesq́; ſe dignos tali duce pręſtitere:
conuerſis ſignis pugnabant: utrinque hoſtem ſuſtinebant: animum ſpes iraq́;
inflammabat: pectoris robur corpori uires addebat: effera mẽs uinci niſi exi-
tio multiplici hoſtium poſſe nõ uidebatur. Ferdinandus non ſuorũ corpori-
bus parmisue ſuum latus muniuerat, ſed cum ſummi Ducis munere functus G
fortuna aduerſa uti ſe cerneret, ac artes bellicas inuito numine nihil prodeſ-
ſe, militis fortiſſimi partes ſuſcepit, ſuosq́; ipſe dextra tegebat: ac ut quemq́;
maximè premi cernebat, occurrebat, opẽ ferebat, hoſtẽ in ſe uertebat: quo-
niam uincere non poſſet, occumbere prius mortem ſuam ultus, accumulatis
Regiorum cadaueribus, triſti ac lugubri ſui memoria Regi, ſi is ſupereſſet,
relicta, cupiebat: ſuffoſſo equo ſe in pedes pernix excepit. Compluribus uul-
neribus acceptis, eorum ſenſu nihil moueri uidebatur, quoad manu telum
gerere, pedibus ſe ſuſtinere potuit. Circunuentus demum & concidit, & in
poteſtatẽ Hugonis Marolii uenit. Qui Flandrorum Annonúmque ſupere- H
rant, fugæ ſe mandarunt, eo tutiori, quòd qui Francorum eo cornu pugna-
rant, & in primis Campani, Regi laboranti ſubſidio ierant. Iam enim Otho-
niani ad ipſum Regem peruenerant: quorũ alii cuſtodes corporis in ſe uer-
terant, alii Regem circunſtant: ex equo deiiciũt. Petrus Comes Altiſſiodo-
renſis, conſanguineus Regis, cuius fides (ut in bello domeſtico aſſolet) in u-
triſq́; caſtris ſuſpectior erat, quòd eius frater Philippus à Ferdinãdo, potiore
memoria propinquitatis eius quæ ſibi per matrẽ cum uxore Ferdinandi Co-
mite intercedebat, ſteterat, cum globo ſuorũ uim hoſtium ſuſtinuit dum al-
ter Petrus cognomine Triſtennis ex equo ſuo deſiliens, ſtratum Regẽ rur- I
ſus in equum ſuſtulit: utq́; hoſtes in necem unius omnino Regis coniura-
rant, ita delecta manus nobilitatis Francicæ cæteris uelut uilibus capitibus
omiſſis, unum Othonem animo, oculis, dextra requirebant, inſectabantur,
per infeſtasq́; turmas impetu facto ad eũ perrupere. Gulielmus Barra equitũ
fortiſſimus medium Cæſarem complecti, & equo detrahere contendit. Gi-
rardus Scropha gladio pectus Cæſaris percuſſit: lorica uulnus arcuit, ne in
corpus penetraret: dũ repetit Scropha, mucro in caput equi grauiter adigi-
tur: ad cuius uulneris ſenſum equus ſe circũegit, equitemq́; ex prælio rapuit,
Petro Maleuicino fruſtra freno retinere conato: nec poſt id quiſquam frontẽ K
Othonis aduerſam uidit. Brabantinorum alam ſeptingẽtorum equitum fe-
rociter inſtantẽ Thomas à Fano Valerii ab Rege cum quinquaginta equi-
tibus & duobus expeditorum peditũ millibus miſſus excepit: ac omnes ad
unũ aut cepit, aut occidit, uno omnino ſuorum in præſentia deſiderato, qui
tamẽ poſtea in cumulo occiſorũ ſaucius inuẽtus ac percuratus eſt. Reginal-
dus ultimus omniũ uinci potuit: reliquis copiis profligatis, ipſe cũ fuga ſibi
uitæ'que ſuæ conſulere poſſet, flagitium admittere in animum non potuit
inducere: quòd ante pugnam commiſſam in conſilio contra omnium ſtu-
dia

A dia tetenderat ne pugnaretur: qua ex ſuſpicione cum ab aliis timiditatis, ab aliis proditionis palàm incuſari ſe ſentiret, Ego, inquit, in acie fidem meam uirtutémque hodierna die dextra probabo, quandò hic non audior. Res læ- tas optare tantùm, non præſtare queo: quod unum mei arbitrii eſt, ſpondeo: terga mea non feriet inſequens hoſtis: frontem caſſidis æquo diſcrimine pe- tat licebit: idq; me facturum profiteor: ſi fallo, ignominioſa morte ac ſeruili cruciatu necer. Tunc ex ſuis triquetram peditum aciem ita conſtituit, ut commiſſis angulis interualla in mediis lateribus relinqueret, quà ipſe cum equitatu delectiſſimo per occaſiones erumperet in hoſté: ac eum uſus eſſet, B ſe reciperet: ut tricipiti acie, nõ haberet hoſtis quà auerſos circũueniret: utq; equites peditibus, pedites equitibus auxilio forent, mutua fiducia ſubnixi: ſimul undecunque ſe inferret hoſtis, eum à fronte haberet. Per dehiſcentia igitur latera, ubi commodum uidebatur, turmas emittebat: & cum grauius premerentur, recipiebat. hæc ludificatio perdiu tenuit: ſine effectu res trahe- batur, quoad à ſex fortiſſimis Francorum equitibus in Reginaldum erum- pentem impetu facto, eorũ unus Cinella ab illo deiectus equo, ac pedes pu- gnam inire coactus: dum reliqui illum in ſe uertunt, ipſe interea eius equum cataphractum, ſublato læua tegmine, dextra uentrem mucrone petens, con- C fecit: quo ruente eques quoq; uelut uinctus opprimitur, altero fœmine ſub- ter equum hærente, eouſque ut ægrè graui caſu afflictus tolli poſſet: illuc un- dique concurrebatur: fuſumq; totum etiam illud cornu: certabatúrque cui gloria capti Comitis cederet. In primis eam palmam Valterus à Fontibus, & Iohannes Roberetus petebant: poſtremus omnium ſuperuenit Iohannes Nigella. is corpore præſtáti, miráque ſpecie, ac oris dignitate, ſed dextra uir- tuteque nequaquam pari, cum cæteris gloria eo die ingens parta eſſet, ipſe nihil præclarè geſſerat: tunc cum ſuis turmalibus prẹſtò fuit: ſeq; cæteris iam uictoribus non immiſcebat modò, ſed propius adiens, ac manum iniicere co D natus, Comitem captiuum ſuum prædicabat: ſuperaſſetq; cæteris inter ſe diſ- ſidentibus animus imbellis, ac formæ gratia ueram uirtutem, niſi Vartinus aulicorum gratioſiſſimus, ac ingentis apud Regem authoritatis uir, magni- que conſilii, ac fidei perſpectæ, ſuperueniens controuerſiam diremiſſet: Bo- no animo omnes eſſe iuſſit: ſua cuiuſque uirtuti parata apud gratiſſimum li- beraliſſimúmque Regem præmia. ei Comes deditionem fecit: ſubleuatúſq; ad Regem duci cœptus, cum Arnulfum Aldenardenſem uirum fortiſſimũ cum turma ſibi auxilio recurrentem procul cõſpicatus, procubuit uelut ani- mo ſe relinquente, quiq; præ laſſitudine exanimationeq; progredi non poſ- E ſet. Qui circunſtabant, ſimulatione, ac noui auxilii propinquiq; ſpe cognita, equo impoſitum raptim abduxere: cum triquetra acies iam amiſſo Duce ſe Arnulfo coniunxiſſet. Franci minus infeſtam fugam hoſtibus præbuere ob multitudinem nobiliſſimorum captiuorum, quos diligenti cuſtodia, ualidó- que præſidio aſſeruari oportebat: ac à meridiano tempore in diei ſerum pu- gna extracta fuerat. Hæc eſt Bouinenſis pugna, ita pontem uocant ad quem commiſſa fuit, profligataq;. In Cæſaris exercitu centum quinquaginta mil- lia peditũ fuiſſe ferunt: de equitum numero minus conſtat: conuenit ad mil- le quingentos equites, qui aurato balteo uirtutis cauſſa donati fuerant, ab

Othone ſtetiſſe. Aquila cum Dracone in poteſtatem uenit. Otho cum ſuæ F
gentis proceribus fugit. Triginta maiorum ordinum ductores, Comes etiã Saleberienſis fortiſſimè pugnans captus. Reginaldus in uinculis Peronam, Ferdinandus Lutetiam ductus, & in arcem Luparam in cuſtodiã cõniectus. cæteri captiui alii aliò cuſtodiendi diuiſi. Per eoſdem dies & Ludouicus Regius iuuenis arcem Monœci liberauit obſidione: ex Pictonibus fugauit Iohannem Anglum. Vltro citroq; commeante Pontificis Maximi legato, induciæ in quinque annos factæ. Auguſtus uelut cæleſti beneficio tot bellis Francia uictrice, templum prope Syluanetum Virgini extruxit, locupletauitq;, addito à uictoria cognomine. Initio ſacerdotum iura minus ſancta du- G
xerat: ex ea die auctiora uoluit. Conquerentibus Regiis magiſtratibus, præfectiſque, augendo iure ſacerdotum, Regia iura imminui, reſpondit tot eſſe ac tam perſpicua cœli in ſe Fráciámque beneficia, ut ſacerdotibus templisq; nihil denegare iure poſſit ex iis rebus quas diuina potius quàm humana ope integras florentesq; ac uictrices haberet. Iohannes uerò Rex exhauſtus impenſis bellorum, & maximarum ſemper rerum conſiliis, ad hoc infeſtus ſacerdotibus ditionis ſuæ, ſimul ira ſuccenſus, quòd, ut edocuimus, ob non receptum in ſacram Cantuarienſem ſedem Stephanum Pontificem declaratũ, & ipſe à Pontifice Maximo cœtu piorum motus, & Angliæ ſacrificiis pu- H
blicè interdictum fuerat, diuitias templorum in uſum ſuum uerterat. Fulmẽ Pontificis, execrationes ſanctorum deſpicere ferox animus poterat: uim numinis perſpicuam tot rebus aduerſis reſpicere coactus, nullas conditiones, nullas leges à Pontifice, à ſacerdotibus ſuis iniunctas, nulla luendi ſceleris piacula impoſita abnuit. Aduenientem Romanum legatum obſeruãtiſſimè excepit: ad eius pedes Regia inſignia poſuit. Priuatus, & animo ſuſpenſus, quis ſe tandem exitus maneret, quinque dies egit: ſexto ut ingens munus, & propè deſperatum beneficium à Romano accepit diadema: ſeq; beneficiarium, Angliámque ac Hyberniam uectigalem ſacroſanctæ poteſtatis profeſ- I
ſus, Stephanum reuerenter Pontificem agnouit: iuſſus etiam quas facultates ſacerdotum inuaſerat, ac ſeptẽ annis egerat tuleratq;, reddere. quæ uerò aut abſumpta, aut uiolata forent, eorum æſtimatio fieret: quanti ante calamitatẽ fuiſſent, præſens precĩu ſacerdotibus diſſolueret. Ac ne infirmiore fide uteretur, proceres gentis iureiurando à Romano adacti ſunt, ſe qua parte fidẽ decederet, quacunque ratione coacturos ut conuenta præſtaret. Grandi igitur pecunia ad luendum opus erat uicto, tot ignominiis inuſto, tot iacturis factis. Dum ſacerdotibus ſtudet ſatisfacere, cogebatur nouas rationes cogen di auri excogitare: grauis cæteris eſſe: ab inſtitutis ſuperiorum Regum diſce K
dere. Ea tyrannidis ſpecies uiſa: & principes gentis acriore telo iura libertatis tutati ſunt. Coitione facta ab eo deſciuere. Quatuor ex his conſenſu cæterorum ad Francum tranſmiſere: hortabantur ut rem Anglicam capeſſeret: ſeq; ut Franciæ, ita & Angliæ ſalutari Regem pareretur. Auguſtus abnuit, quòd induciæ intercederent. Ludouicus eius filius obſidibus acceptis traiecit. Rex ſalutatus, Londinum urbem Regiam recepit. Antonienſes, Linconienſes iura ab eo petere cœpere. Fato, an morbo, an animi dolore obiit Iohannes Rex. Henrico eius filio æquiores fuere proceres gentis: eique contra

A tra iuriſiurandi quo ſe Francis addixerant, religionem, affuere aduerſus Ludouicum. Deceſſit inſula Francus: domumq; regreſſus, obſides authoritate Romani Legati, accepta non contemnenda ui auri, reddidit. Hic finis Iohãnis & belli Anglici in aliquot annos. Henrici mater amiſſo uiro Rege coëgit ſe in parem natalibus ſuis fortunam. Hugoni Comiti Marchiæ nupſit, uelut quodam fato illi domui debita, in quam etiam ante Regium coniugiũ deſponſa fuiſſet. Regina tamen uocitari perſeuerauit: atque adeò ita à marito Comite ſalutabatur. Toloſates bello ardebant. Eius Comitatus ius Raimundo Comiti abrogatum concilio Lateranenſi, quod habuit Innocentius anno qui ſecutus eſt Bouinenſem pugnam. Ex quatuor orbis terrarum nobiliſſimis Patriarchis duo interfuere, Byzantiorum, Hieroſolymitanorum. Antiochenſis excuſatione morbi uſus, ſacerdotes ſanctos uiros Legatos miſit: & Alexandrinus ab Aegyptiis uetitus ipſe proficiſci, è ſuis oratores miſit. Quadringenti Epiſcopi, ſeptuaginta archiepiſcopi, monachorum ſacri Patres undecim, Primores ſacrorum cœnobiorum octingẽti conſedere: neſcio an omnis memoriæ celeberrimum fuerit concilium. Oratores Cæſaris Latinorum Fœderici, ſimul oratores Græcorum Auguſti, ac Legati Regum omnium principũmque nominis noſtri. Vniuerſi concilii decreto ius Comitatus Toloſatium Simoni dono datum eſt ob recentem memoriam meritorum, & in futurum ſpem. Is ad Regem Francum profectus, eius Comitatus nomine ſe beneficiarium profeſſus, ſe ei iureiurando fidelitatis ſanctiſſimè obſtrinxit: atque utrinque oſculo delibato, Biteras reuerſus, conuentũ ea in urbe totius regionis habuit. Nemine decretis ſacri cõcilii refragari auſo, in uerba ſua gentem ſacramẽto adegit, atque fide deuincta iuſſit Carcaſſonenſibus, Toloſatibus, Narbonenſibus intra certam diem muros urbium ſuarum deiicerent: foſſas explerent. Id indignum miſerũmque uiſum. Parebant tamen, caput Simonis execrantes: manibus ſuis patriam muris nudare incipiunt, omni iniuriæ opportunos ſe ipſi facientes. Nec id extremum malorũ uiſum. Simo & quia ſumptu belli exinanitus erat, & quò miſeriis multiplicíq; malo affectos perdomaret, ingentem pecuniæ uim circũmiſſis coactoribus exigebat. Mirum ita natura comparatum, ut ſua quęque damna magis quàm publicus dolor moneat: nec ullum acrius quàm rei nummariæ telum inueniri poſſit. Qui patriam iuſſu euertebant, arcæ iacturam facere non ſuſtinuere. Ita bellum quod numinis cauſſa ſuſceptũ geſtũmque prædicabatur, finiriq; parcendo deditis, ac præteritorum diſſimulatione poterat, durius inclementer conſulendo factum. Fores refringi: pignora capi: gemitus, ploratus, querelæ uirorum mulierumq; exaudiri. Dolore tandem in iram uerſo, Raimundus in ſpem rerum nouarũ ex Hiſpania (quò ſe ex prælio aduerſo fugiens contulerat) regreſſus, à Toloſatibus ac finitimis ciuitatibus recipitur. Rurſus Pontifices quos Simo reſtituerat, exturbantur, quòd eos ab illo ſtare multitudo ſentiebat. Nihil in ſacris bellis perinde offuit, atq; mos iã exortus, ut honeſta præſcriptione ſuas quiſque reſpiciat res: in ore omnium ſanctum piumq; uerſetur: conſilio, conatu, animo ſecus afficiantur. Si de religione tantùm agatur, ſi obliuio noxæ ſanciatur, ſi ſanatis mentibus, fortunis hominum abſtineatur, omnes idem ſentiãt. Nunc de mortalium iure, de

Comitatu res eſt. Ea controuerſia tollatur, nulla erit armorum cauſſa. Raimundus patriam repetit: Simo uirtute partam, munus concilii, beneficium Franci Regis retinet.hi rerum tantùm ſuarum memores. Pontifex uerò Maximus re ſemel diiudicata, conſtantiæ ſuæ ducit, ac è religione eſſe, placita Patrum rata, decreta ſua ſancta haberi. Quo fortè die Bouinenſis pugna in Gallia commiſſa fuit, eodem Henricus Græcorum Auguſtus Byzãtii deceſſit: in cuius locum ſuffectus eſt eius gener Petrus Altiſſiodorenſium Comes, Franci Regis propinquus. Is in Italiam domo trãgreſſus, ac mortuo iam Innocentio, ab Honorio Pontifice Maximo Auguſtus declaratus, coronatúſque, Iolantidem uxorem, Robertumq; filium, cum Hydrunte ſoluiſſent, perpetua nauigatione Byzantiũ præmiſit: ipſe in aduerſam protinus oram trãſmiſit ſpe Dyrrhachii recipiendi: quam urbem Theodorus Græcus Prætor obtinebat ſpe Imperii à Latinis ad ſuos reuocandi: ſed in ſimulationem officii erga noſtros compoſitus, nihil illis ore uultúque denegans, ſpecie obſequii Græcus Frãcum facilè cepit. Hoſpitio menſaq; inuitatum, extractumq;, cum iam in Theſſaliam proceſſiſſet, comprehendit, ac compedibus uinxit. Robertus tutus & ab hoſte & à periculis maris Byzantium peruenit, Auguſtusq; ſalutatur. In Syriam anno eius ſeculi ſeptimodecimo, quo dies induciarum inter noſtros Barbaróſque exierat, Andreas Hungariæ Rex & paterno uoto (ſed quod ſoluturum ſe obteſtatione morientis patris motus receperat) & quoniam id perſoluere cunctabatur, coactu Pontificis Maximi, legato Romano Cardinale Columna id denunciante, in Orientem profectus eſt. Ei ſe comites dederãt duo Duces, Bauariæ, Auſtriæq;. Ptolemaidem peruenit, quò noua Francorum manus nauigarat, Erici Niuernenſium Comitis, & Valteri Regis Franci cubicularii ductu. Iohannes Brennus Hieroſolymorum Rex his ſe iunxit. Magna ſpes erat, tanta coacta manu aliquid præclaræ rei geri poſſe. In Galilæam uſque perrectum. Aliquot turmæ Barbarorum occurrere auſæ, in fœdam fugam uerſæ. Andreas ubi ſe flumio Iordane perluit, uelut ſe uoti religione exemiſſet, Pontificiſq; edicto paruiſſet, Ptolemaidem rediit: atque inde ſuas copias deportauit. Secundum Hungari diſceſſum, magiſtri trium ſacrorum ordinum militarium inter Cæſaream & Caiapham promontoriũ occupauere, muniuereq;, qua uelut ex arce omnia infeſta Barbaris circà incolentibus facerent. Id Caſtrum peregrinorum uocitatũ, terraq; mariq; noſtris perdiu uſui fuit: & Germania maximis uiribus in id bellum incubuit. Treuiros Agrippinenſeſq; omnia publicè pollicitos præſtãteſq;, cæteræ ciuitates Germaniæ iniecta æmulatione ſecutæ ſunt. Tantum iuuentutis armarunt, ut maris Adriatici portubus petitis claſſem ducentarum nauium effecerint, implerint, ornarint. In Syriam curſu delati, Ptolemaidẽ tenuere, quæ amiſſis Hieroſolymis Regia urbs Latinis Aſiaticis erat. Affuit & Anglica claſſis. Ex Francia tres Pontifices, Pariſiorũ, Heduorum, Lexouiorum, egregiam iuuentutem comportarant. Iohannes Rex conciliũ habuit. Nihil antiquius uiſum, quàm cum ualidiſſimæ claſſes conueniſſent, manuſq; uirorum fortiſſimorũ aduenisset, omnibus rebus inſtructa, animoq; ad res terra mariq; gerendas paratiſſimo, uti uirtute in aliquo magni momẽti conatu. Aegyptum eſſe caput ſuperſtitionis nobis infeſtæ, cuius imperio incolumi

A incolumi noſtros in Syria nullum operæprecium facturos: Damiatam uni
Chairo cedere, cum Alexandria de ſecundis partibus certantem. ea recepta
& flumen & regionem fetaciſſimam in poteſtate fore,ac Hieroſolyma ultro
ad noſtros uentura, cum iam Cyprum inſulam, & in continenti Ptolemai-
dem,Tyrum, Antiochiam habeamus. Damiatam ab altero, ſi quis ab Syria
terra proficiſcatur,Nili oſtio,mariq; mille paſſibus diſtantẽ Tyriorum Pon-
tifex ſcribit. Heliopolin Aegypti urbem nobilem fuiſſe ſatis conſtat: Aelio-
polin uerò,quæ eadem Damiata ſit, procul ab Heliopoli,quanuis in eadem
Aegypto,ab Aelio Pertinace Cæſare triplici muro cinctam,ab eo nomẽ ac-
B cepiſſe ſunt qui tradãt. Quatuor tantùm Nili oſtia idem Pontifex agnoſcit,
quæ priſci undecim numerant:quorum ſeptem nobilia,quatuor falſa.In ul-
teriore ripa ſita Damiata:& foſſa nauigabilis è Nilo ducta,eam in inſula lo-
cabat. Suberat turris,& circa eam ædificia oppidi inſtar.Tranſmiſſa catena
erat,ut ingreſſu naues externas,ſi uim facerent, arceret. Ptolemaide noſtri
coniunctis claſſibus ſoluerunt. Quum proſpera nauigatione uſi Damiatam
in conſpectu haberent,libero mari uolitare poterãt: obiecta catena interio-
re ingreſſu Nili eos arcebat. Ea uirtute arteq; perrupta, ſupererat maius ad-
uerſus turrim hoſtium certamen. Lateritia turris ſua mole firmitudinéque ſe
C defendebat: & erat inſtructa telis, tormentis, egregiis propugnatoribus o-
mnia præſenti animo adminiſtrantibus. Noſtræ naues,in quibus turres ex-
citatæ erant,noſtriq;,& ab hoſte,& ſuo inter ſe tumultu laborabant. dum hi
propius appelli,iaciq; pontes,& exponi militem:illi reduci, circumuehi,alia
parte adoriri iubent:& miles nautarum miniſteria, & nautæ munera militũ
impediebant. Hac trepidatione una ex noſtris turris, quæ cæteras altitudine
ſuperabat, ſolutis compagibus procubuit: magnoq; uelut cæli fragore, latè
ſtragem ac ruinam dedit, miſerabili noſtris ſpectaculo. Qui ſuperſteterant,
partim in Nilum delapſi ſunt,partim graui caſu in nauiũ tabulata delati, ſu-
D perruente turri uel interiere,uel in multos utique dies inutiles ad res geren-
das facti. Iohannes Rex ſedato tumultu, ſauciorumq; cura ſanctis uiris de-
mandata,conquiſitis quæ ulla diligentia etiam in flumine inueniri poterant
exanguibus corporibus,iuſtiſq; perſolutis,conſolatus eſt milites, hortatusq;
ne unius turris inſcienter & factæ & admotæ iactura demitterent animos:
neque id uirtuti hoſtium attribuerent:neque ignauiæ ſibi adſcriberent: Vir- "
tuti conſilium addendum:in exercitu neminem propè militem eſſe, quin di "
gnus ſit qui exercitum ducat: ſed, ut ratio militaris diſciplinæ poſtulat, ſuæ "
quiſque gentis ac ordinis Ducibus Magiſtriſq; dicto audientes ſint: milites "
E proceribus,proceres ſummis Ducibus parerent. Duces parentum pietatem "
animúmque gererẽt, pręſtarent: concilium antequam res gerantur,habeãt: "
in commune conſulant:rationes belli adminiſtrandi conferant,ne in rebus "
agendis trepident. Omnium aſſenſu hac oratione comprobata, proceres "
coëunt: ſumma belli Iohanni commiſſa: quòd & peritiſſimus Dux, & Rex
Hieroſolymorum creatus eſſet: eiusq; uirtuti ac nomini deberi iudicio pro-
cerum uideretur quicquid hoc bello de Barbaris reciperetur. Pelagio Car-
dinali,quem ad id bellum Pontifex Maximus legarat, ſua nominis ſanctitas
ſeruata.Iam nouæ quoque copiæ ex Italia aduenerant, nouusq; commeatus

Mediolanenſis,Rhegyenſis,Fauétini,Brixienſis Pontificũ ductu. Nec Bar- F
bari ſuos deſerebanr. Sulranus in cõſpectu Damiatæ caſtra muniuerat,ut op-
pidanis præſidióque animum adderet ſpe propinqui auxilii. Mittebar cre-
bros flumine nuncios:commeatus intromittrebat, delectóſque milires, relá-
que,ac omnia quæ uſui eſſe poſſunt. Imminebatq; occaſioni noſtrorum op-
primendorum,ſi quam aut fortuna,aut eorum negligentia præberet. Multæ
excurſiones fiebant, multa leuia prælia committebantur,noſtris ſemper ui-
ctoribus. Ad uniuerſum certamen nec elici nec cogi porerat,nec commearu
prohiberi,munitiſſimis caſttis ſuperiore parte Nili,ac rota ſuperiore Aegy-
pto cuncta ſuppeditanre,quæ non ſuis modò alendis,ſed & exteris nationi- G
bus ſubleuandis eſſe conſueuiſſet. Nilo prǽterea ex ſimplici alueo in plures
diffluente partes,ac alibi ſpontè ſe diuidente,alibi opere foſſiſq; diducto, ali-
bi aggeribus obiectis coërcito, alibi emiſſariis erumpéte,hoſtibus omnia in-
certa, infeſta faciente: quoniam hoſtis ſui copiam non faciebat, cum muris
rurſus pugnandũ,turriſq; tenranda uiſa. Fabri toto exercitu conquiſiti, dua-
bus nauibus coniunctis,ex firmiſſima materia in eis turrim eduxerunt. in æ-
quam arque turris Barbarorum aſſurgebat altitudinem: robuſtioribus tignis
ita commiſſis inter ſe,inſertiſq;,ſimul inſibulatis, ut neque firmitudo mate-
riæ interrumpi,neque complexus contextúſque ſolui, laxariue aut perfrin- H
gì ulla ui poſſe uideretur. Hæc turrita nauis aduerſus propugnaculum Bar-
barorum appelli cœpta: ſimul aduerſus alias partes ſuburbani uici, ſubſtru-
ctionéſque: ad id reliquæ præparatæ ornatæq; naues immiſſæ: ad hoc in ripa
exercitus in armis ſub ſigníſque ſtabat,ſimul ad terrorem,ſimul ne quid Sul-
ranus impune conrrà moueret. Ingens certamen cooritur: uicanis rutanti-
bus ſe ab hoſte tam procul bellum inferente, tam diuerſis inſtituris, tam diſ-
ſimili ritu. In uico,munitionibus,turri,erant non Aegyptii modò indigenę,
ſed peregrini,atque adeò incolæ Arabes,Perſæ,Seres, Indi,Garamátes, Ae-
thiopes:quòd illud ſit emporium mercibus extremo ab orbe importandis, I
ac totum in orbem rerrarum diuidendis: éáque ipſa res & illos ad pugnan-
dum acuebat,ut & ſalutem,& quæ chariſſima mortales habenr,ſeruarent: &
noſtros incitabat,ut numini militantes,ſe præda gentium ditiſſimarum locu
pletarent. Nemo ſibi parcebat. Naues quàm proxime poterant crepidinibus
ſubſtructionibúſque admouebantur,impingebantur, illidebanrur:ut in ripa
conſiſtentes pugnam in complexu facerent:uir uiro congrederetur: pectus
pectori obiiceretur:manus cõſereretur. Contrà Barbari telis,tormentis,ar-
cere,prohibere,procul tenere:non pati ex propinquo pugnari. Illud in pri-
mis terruit Aegyprios, quòd cum una noſtrarum nanium conſtrata ripæ K
quam hoſtes obtinebant, per rela uolantia ueſano impetu appelleretur, in
eámque ex turri lateritia Barbari ut intercepturi ſe demiſiſſent, ac noſtrorũ
cædem facere cœpiſſent,unus ex propugnatoribus in imam partem iam ca-
ptæ nauis carinæq; deſcendit,raptimq; fundum eius perforauit,aquáque lar-
go ingreſſu recepta,ſe,ſuos, atque unà hoſtes ſubmerſit: cõtinuóque turrita
noſtrorum nauis magna fiducia admota turrim lateritiam Barbarorum oc-
cupauit,illis eo caſu uelut miraculo perculſis,exiſtimantibúſque ſibi cum no
uo atque inuſitato efferatiſſimorum mortaliũ genere certamen eſſe. Ea arce

momento

A momento capta, deiectisq; aut cæſis defenſoribus, minus pertinaces uicani præſidiumq; fuere, quòd ſua iam ex turri à noſtris qui eam occuparát, ſupernè petebátur: reliquisq; nauibus certatim appulſis, ac capta crepidine, omnes circũuenti ac interfecti ſunt. à nemine temperatum. Ingens uis commeatus inuenta: ingentes diuitiæ partæ: ut Perſis, Arabia, India ſpoliata uideretur. Reſtabat Damiata urbs munitiſſima. Tentata è ueſtigio eſt, ſi recenti terrore amiſſæ turris, ac propè ueſtibuli urbis, expugnari poſſet. Scalis, machinis, tormentis adorti, re infecta diſceſſere, multis uulneribus acceptis. Caſtra tamen etiam in expugnato uico locarunt: & inter urbem obſeſſam Sultaniq; B caſtra præſidia diſpoſuere, ne commeatus auxiliaq; intromitterétur. Hoſtes & exteriores irrumpere, & interiores erumpere conati, magna ſuorum cæde utrique repulſi. Iam iuſta obſidione clauſa erat urbs, aſſidebantq; noſtri. Dum trahitur tempus, Eteſiis aduerſiſſimis uentis uehementius flantibus, exortáque etiam præter locorum genium & cæli & maris ſæuiſſima tempeſtate, uſque adeò Nilus intumuit, ut quà tetenderant noſtri, ripas ſupergreſſus, omnia operiret, commeatúmq; corrumperet. Id non rerum natura, fluminísue ui (quod ſuo quidem ac ſtato, ſed non eo tempore anni inflari conſueuiſſet) ſed ira numinis factum rati noſtri, ad obſecrationes, ieiuniumq; in C triduum à Legato indictum uerſi: quarto die miteſcente cælo, mariq; exæuiente, ac cogente ſe intra ripas flumine, ut initium, ita finè metus deo Opt. Max. acceptum retulere. Vices temporum in contrarium eo anno uerterát. alieno tempore creuerat Nilus: alieno remiſerat: quo uno flumine fœlicitas ubertáſque ſoli conſtat. Frumenta igitur anguſtiſſimè prouenerant, coactúſque eſt Sultanus Aegyptius exercitum partim dimittere, partim in ſuperiorem Aegyptũ Regiamque urbem reducere. ſimul uelut in extremo ſuperſtitionis Mahumeticæ communiq; periculo, Coradinus idem Damaſci & Hieroſolymorum Sultanus, per oratores conditiones ſibi Aegyptioq; pacis D petebat. pollicebatur in primis ſe ſacroſanctam Crucem, & quicquid de noſtris in Syria Phœnicéque ipſe, patérue, aut Saladinus cepiſſet, redditurum. Frãci, Angli, Itali leges comprobabant. capta fuiſſe hæc arma, ut quod in Syria ſummorum Ducum uirtute partũ eſſet, id nobis ereptum recuperaretur, elueretúrque ignominia: ne uideremur quæ à parentibus tradita, relinquere filiis incolumia oporteret, non potuiſſe neque cum accepiſſemus, tutari: neq; cum amiſiſſemus, recuperare. His reſtitutis, nullam ſubeſſe cauſſam belli, quin uictores decore diuino humanóque pleni domum reuertantur. Pelagius Legatus hác pacem aſpernabatur: bellum pro religione aduerſus im-E pios Mahumeticámque ſuperſtitionem ſuſceptum: cuius ſedes arxq; ſit Aegyptus: eam perdomandam, ſanandámque. Legatus authoritate ac ſanctitate nominis obtinuit, ut Damaſceni oratores pace infecta dimitterentur. Coradinus Hieroſolyma muris diſcinxit, pauloq; magnificentiora ædificia & monumenta diruit, præter turrim Dauidis. ſacro etiam ſepulcro pepercit. Ad Damiatam peſtilentia populari noſtros cœpit: pœnitebatq; Duces ſe potius uoluntati legati paruiſſe hominis togati, quàm ſuis conſiliis obtemperaſſe, qui rerum militarium peritiſſimi, uiciſſitudines rerum experiendo didicerant. offerétis ſe fortunæ beneficio præſenti utendum. maiorum rerum aui-

„ ditate,perſæpe quod iam teneretur,è manibus elapſum, nulla deinde uirtu- F
„ te repeti poſſe. Pelagius malè audire cœpit:& ſunt qui ſcribát,eum, quòd gente Hiſpanus eſſet, lectis quibuſdam(ut rebatur)fatalibus libris,qui dicerent finem Mahumetis nominis appetere: ex Hiſpania uenturum, qui gloriam cõfecti ſacri belli ferret:interceſſiſſe ne pax Barbaris tanta exacta mercede daretur. Decimum iam menſem obſidio Damiatæ tenebat: & Sultanus non tam magno quàm prius exercitu, ſed delectiore ſimul expeditioréque noſtris inopinantibus,curámque conſuetudine(ut aſſolet)remittentibus,caſtra poſuerat ad aquarũ diuortia,quà Nili pars deriuatur in foſſam Damiatæ proximam.eo ex loco aliquot terra cohortes repentè auxilio miſit obſeſſis. G Hæ magna audacia noctis ſilentio,ſi fallere uigiles poſſent,iter ingreſſæ,ſenſim tacitæ appropinquabant. Primi iam ingrediebantur, recipiebantúrque, cum Latini ſenſere.Conclamatum ad arma. Qui nondum ingreſſi erant,cæſi omnes:quòd qui in urbe erant,fores raptim portæ obiecerunt,eóſque excluſos cædi reliquerunt,ueriti ne nocturna trepidatione ſimul hoſtis ingrederetur. Noſtri hac uictoria ſublati,poſtridie relicta quanta ſatis foret ad cõtinuandam obſidionem copiarum parte, ad Sultani caſtra ducti ſub ſignis: poteſtáſque pugnandi facta. Barbari uelut conſpectu noſtrorum, animiſque tam cupidè poſcentium pugnam territi, caſtra reliquere. Ea deſerta Latini H ingreſſi,nõ magno cõmeatu,ſed præda reliqua diuite potiũtur. Sultanus ad ſuperiora diuortia aquarũ ſeſe recepit. Noſtri rediere in caſtra præda onuſti, ignauiam Aegyptiorum increpantes. Ex hoc contemptu damnum dedecúſque noſtris ortum. Caſtra hoſtium rurſus petere,atque adeò adoriri Brẽnus cum milite Franco auſus, ipſe igne miſſili afflatus uix euaſit: non pauci ambuſti: Valterus ferto,ac Milo Meduntenſis interiere. Secundũ hanc ignominiam placuit tantùm obſidione premere Damiatam, & prohibere omni ſpe auxilii. Arctiore facta obſidione,fame coacti clauſi,omni alia ſpe deplorata,noua inibant conſilia:ac ad noſtros in caſtra eorum aliquot clàm trãſi- I uere.in dies tranſituri plures erant: cum eorum Duces iuſſerunt portas obſtrui:muris uulgus arceri,ne exire,ne demittere ſe ulli poſſent. ipſi,ac Volones, quos Mamaluchos eſſe oſtendimus, omnia circumibant, aſſeruabántque. frumenti quod reliquum erat, exiguè metiebantur, parcè diuidebant inter ſe. uulgus neceſſitate coacti,nullo genere cibi abſtinebant:conceſſis illi genti,illi ſuperſtitioni,ſimul & uetitis,fandis,nefandis, ſalubribus, ancipitibus,fœdis etiam nullo diſcrimineueſcebantur,uitam producebant: ad miſeriam indignitatémque animam trahebant. Humanis neceſſitatibus impares,diuina eriã ira petebantur. Peſtilentia,cuius uis primùm lenita, poſtea & K ſublata apud noſtros fuerat,in urbe atrociſſimè ſæuiebat, ac populabatur. in dies lues illa eouſque augebatur,ut tandem deeſſent ægris nõ modò qui uiſerent,qui aſſiderent,qui opem ferrent,qui oculos contegerẽt,ſed qui efferrent,qui ſepelirent,qui domos corporibus exanguibus liberarent,qui mortuos à uiuis ſecernerẽt. Viæ,uici pleni cadaueribus, tetrum ſpiritum exhalabant:nullus cuiquã locus uacuus à peſte,nullus à mortis ante oculos obuerſantis exemplo,à dira ſpecie receptus oſtendebatur,niſi ab hoſte infeſtiſſimo remedium extremi mali peteretur:eius fidem miſericordiamq; implorarent: numinis

A numinis ira perculſi, ab infeſtiſſimis hoſtibus auxilium ſupplices peterent: ſeq; eis dederent. Rabies furorq; pectora etiam morientia ceperat: beneficio Latinorum uti, grauius morte ducunt. noſtris uitam acceptam ferre, in animum inducere non poſſunt. Noſtri eos fame tantùm premi exploratum habuerant: uaſtitatem tam fœdam peſtilentiæ ignorabant. Stationes ualidas opposuerant, ne fame adacti eruptionem facere poſſent: ad quod conſilium neceſſariò deſcenſuros exiſtimabant. oppugnatione multò antè deſtiterāt, deditionem uelut neceſſariam expectantes: ut incruenti, ac ſine contentione urbe nobiliſſima potirentur. Iam circūactus annus erat ex quo aſſidere Da-
B miatæ cœperant, cum aliquot milites noſtri paulo propius muris hoſtiū ſuccedere auſi, primùm inſolito ſilētio moti ſubſtitere, deinde regreſſi in caſtra, ad Duces rem detulerunt. Dolus hoſtilis metui poterat, ne in inſidias præcipitaretur. experiri tamen placuit. Copiæ uelut aduerſus uim acerrimè propulſaturos hoſtes eductæ: ac ſcalæ admoueri iuſſæ. Ingenti alacritate cōſcenſum in mœnia, nemine propugnante. Cum in urbem deſcenſum eſſet, parua uis à Barbaris, qui perpauci numero in armis reliqui erant, facta. His paruo certamine cæſis, portarum obices diſiecti: inædificationéſque, qnibus obſtructæ fuerant, euerſæ: ſignaq; frequentia illata. Ingredientibus teter grauiſſi-
C musq; odor occurrit: conſpectáque noua inauditáque urbis facies: ſtratæq; tabo corporibúſque uiæ: ac miſeranda etiam hoſti ſolitudo. Parati uenerant noſtri ad cædem faciendam, implendámque cruore urbem, irati malis, iritati diuturnitate obſidionis. ſtrinxerant enſem. non erat in quod ſæuiretur. ipſi etiam parietes ædificiáque adiri non poterant niſi per humana cadauera, tabémque, & quoſdam adhuc animam agentes. Ex ſeptuaginta millibus tria tantùm millia puberum (nam infirmior ætas, ac reliqui omnes abſumpti miſerrimo fati genere, fame, peſtilentiáque, iacebant inſepulti) inuenta: & hi affecti quoque. uita donati ea lege, ut urbem purgarēt. Is fuit exitus pluſquam
D annuæ Damiatæ obſidionis. Anno eius ſeculi undeuiceſimo nonis Nouembribus capta eſt. Præda ingens parta auri, argenti, gemmarum, margaritarū, precioſæ ueſtis, ſupellectiliſque. Ibiq; Latini rurſus plus annū deſedere, tanquam in eam coloniam nominibus datis, maxima pars patriæ ueteris immemores. & quoniam Pelagius iure ſacroſanctæ Legationis primas partes ſibi omnium rerum uendicabat, eamq; urbem ditionis Pontificiæ facere contendebat: Brennus Rex Ptolemaidem ſeceſſit. Inſequenti anno, cum ſegnis moræ etiam Pelagium tædere cœpiſſet, qui ſpem euertendæ Barbaræ ſuperſtitionis concepiſſe ferebatur, iuberétque ad ſigna conueniri, & iri aduerſus
E Sultanum, expugnariq; Chairum: milites dicto non parebant: omnes præ ſe ferebant, ſe unius Brenni dicto obtemperaturos. Coactus eſt conſenſu militari eum nouas ſemper non ueniendi moras cauſſasq; innectētem, miſſis nobiliſſimis publico nomine oratoribus rogare, ut ſe Ducem rurſus dei uiuentis exercitui præberet. Fatigatus precibus procerum rediit, quibus fortè diebus Ludouicus Dux Bauariæ cum popularium manu magna aduenerat. Legatus inſtabat, ut ſtatim res gererentur: conſenuiſſe ſacrum bellum cunctando, differendóque. eius qui bellum procul inferat, eſſe, inſtare, premere, ur- "
gere, ocium non pati, non deſidere, non langueſcere, ſed agere ferréque res "

» hoſtiũ:omnia tentare.ſic priſcos illos Duces,Reges,Imperatores,opes,glo- F
» riam,imperium ſibi peperiſſe. eius autem qui bello petatur,qui ſibi ſalutem,
» ſuis rebus incolumitatem optet,eſſe, moras hoſti innectere, differre,fruſtra-
» ri impetus,ludificari uirtutem,trahere tempus, opperiri dum lõga dies,dum
» tædinm hoſtem conficiat,uires debilitet,animos frãgat,ſpem inanem oſten-
» dat.Chairum eſſe magnam urbem:ſed maximas urbes,bello magnas fieri ſo
» litudines,ſi uirtutem præſtes,ſi celeritatem adhibeas,ſi cunctationem tollas.
» Quæ magna imperia,ut Sultanorum ſunt,armis ultro illatis laceſſantur,niſi
» primo quoque tempore aut euertantur, aut ita afficiantur,nt tollere ultrà ca
» put, ſubleuariq; non poſſint : qui exitium illis ſpe deſtinarint, eis ipſa exi- G
» tium allatura.Ant non tentandam fuiſſe,aut ſemel tentatam Aegyptum nõ
» dimittendam eſſe. Brennus ſeu dolore motus,quòd cum Rex ſacri Regni
uocaretur,haberetúrque:Damiata,quæ capta eſſet armis eorum qui in ſacrã
militiam nomina dederant, ea illi habẽda poſſidendáque à Legato non da-
retur: ſiue ſemel expertus ſuperiorem Aegyptum magno periculo tentari,
iturum ſe ducturúmue negabat. De ſancto ſolo certamen eſſe, non aduerſus
Memphin, Babylonémue, aut Thebas Aegyptias ſumpta arma: quæ etiam
uictæ perdomitæq; in fide manſuræ non ſint: Sed Syriam petiuiſſe, cepiſſe,
tenuiſſe Gotthofredum, ſociósque Dnces.tot Reges Latinos in ea rerum H
potitos:illam eſſe noſtram.Celeritatem, ardorem animi, & quæ iure laudet
Pelagius,ea ſe quoque collaudare: ſed ea omnia in Syriam, non quò neceſ-
ſe non eſt,non unde nullus uſus extet,uertenda. Legatus perſtitit in ſenten-
tia:iuréque ſacroſanctæ poteſtatis præcedere Bauaru Ducem, cæteros, & in
his nominatim Brennum Regem,ſequi iuſſit: qui dicto audiens non foret,
cum ſe execrari.Iuerunt metu dirarum ad ſeptuaginta hominũ millia Idibus
Quintilibus.Barbari uero an ſimulato metu ſemper cedebant, quò commo
dum uidebatur. Legatus uerò lætari, ac id laudibus in cælum ferre, quòd eo
» quod uerè uirorum foret,conſilio uſi fuiſſent:fortunã fortes adiuuare: timi- I
» dis & ignauis cuncta aduerſa.Pons etiã naualis,quo Nilum iunxerat hoſtis,
expugnatus,interfecto præſidio.Caſtra ad decimum ab urbe Regia lapidem
locata. Barbari ſibi timere poterant: obiecta eſt urbs nobiliſſima opulentiſſi-
máque uiris fortibus,in bellis natis,educatisq;, ac ſpoliis urbiũ ſe locupleta-
re,domos ornare ſolitis.Noſtri terrorem augebant circũuolitantes, prouo-
cantesq; ad pugnam:ſegnitiem,ignauiã,timiditatẽ increpantes:ſi niri eſſent,
prodirent.In urbe ſe continebant. Dies è die ducitur:fiducia ſui in dies no-
ſtris augetur:negligẽtia pectora capit,ac obliuio,incuriaq;.in ferro, dextraq;
& audacia omnia reponũt,immemores ſe in Aegypto tendere, inter moles K
foſſasq; fallacis fluminis,non uictum modò,ſed munimentum genti callidiſ-
ſimæ præbentis:quæ quo minus uirtute militari ualet,eo plus artis ſaluti ſuę
tutandæ adhibet. Moram hoſti aliis atq; aliis ludificationibus iniecerũt, ſuiq;
contemptionem adauxerũt,quoad gnari locotum,rerum,temporum, igna-
ros,incautos,improuidos circũuenirent.Loca quæ inter aggeres forent,ca-
piebant de induſtria noſtri,ut aggeribns pro uallo munimentoq;, ac tanquã
propugnaculo uſi, ſiqua deimprouiſo eruptio incurſioq; à Barbaris fieret,
ſe tegerent quoad arma caperent. ſed hæc depreſſa, quæ exuberãte Nilo ir-
rigare

A rigare deriuata aqua longè omnium fœcundiſſima cultores agrorum ſolet. Intra has ueluti compedes depreheſi captiq; ſunt noſtri, nullū uirtutis exercendæ locum nacti. Nilus tunc fortè increſcens, Aegyptiis, eorum propè rebus iam deploratis, uictoriā incruentam de bellicoſiſſimis uictricibusq; gentibus dedit. Patefactis emiſſariis Barbari caſtra noſtrorū aqua ſuperfuſa operuere uſque eò, ut commeatus corrumperetur, nec in ſicco conſiſtendi locus oſtenderetur. ad hæc moles editioráque loca repentè Aegyptii occupauere, ne emergere è limo alluuieq; noſtri poſſent. Ita uirtus improuida, & nimia ſui fiducia ſtabat expoſita ſubiectaq; telis hoſtium, ſi uim facere conarentur,
B imbellis forti, ignauus ſtrenuo ſuperior. Pelagius nihil aliud quàm incuſari, coargui, damnari poterat. Francus quòd diſſuadēs, inuitus, reſtitans, ſuperos homineſq; teſtatus tractus eſſet, ne conqueri quidem honeſtè poterat: ne inſultare aduerſa communi re uideretur. Ecquid hoc tempore Pelagius cōſilii daret? quid caperet? uulgus militū quam à Ducibus opem expectarent? Qui Damiatæ Venetorum, Piſanorum, Genuenſium reſtiterant: quòd maritimis uiribus ualidiores, quàm terreſtribus eſſent, qua ratione claſſem Chairo admouerent? & quibus uiribus moles aggereſq; riuorum, qui tortuoſis flexuū ambagibus circuncucti uelut ad capiēdum illaqueandúmque eſſent, quibus
C clauſi erant noſtri, perrumperent, inſeſſos à uictore iam hoſte? Nimirum neceſſitati parendum: manus dandæ: leges accipiendę, modò ſine dedecore religionis, ſine ignominia notáue uirtuti inuſta imponantur. Nec hoſtis cruorem petit: non nefarium à noſtris ſcelus expoſcere ſe dicit: tantùm, ut Aegyptus ſuis legibus utatur: res eodem loco ſint, quo ante Damiatam obſeſſam erant, poſtulat: Damiata cedatur: deportetur exercitus. Grauia, dura, aſpera, ſi ſpectes quam quantamq; in ſpem uentum fuiſſet: ſed ut res humanæ ſunt, accidere uel fortiſſimis uiris ſolita. Sic quoque mori pręſtare millies uiſum, quàm flagitium admittere. Additum igitur, quādò Damiatā ſibi reddi Bar-
D barus utique uellet, ipſe quoque ſacroſanctam Crucem, quam Saladinus cepiſſet, noſtris redderet. Hæ conditiones quū iis qui ex noſtris Damiatæ ſubſtiterant, ederentur, ingens cōtrouerſia orta. Eorum pars illas ſe accepturos negabant: cæteri non prodendos fortiſſimos uiros ad cædem contendebāt: tot millia hominū, dum incolumes redimi una urbe poſſent, ſeruāda. urbes uiris, non uiros muris mœnibúsque cōſtare. Cum in cōſilio uincerent ii qui « cenſebant retinendam urbem, quæ firmamentū, ſi ſeruaretur, rebus noſtrorum illis regionibus ac toto Oriente futura eſſet: quę amiſſa, ſpem reliquam ſecum euerteret: omniáque prius experienda, quàm tam flagitioſam pacem
E accipiendā: qui contrà ſentiebant, proripientes ſe è concilio, ad arma diſcurrerunt, hoſpitiáque principum contrariæ ſententiæ, clientiúmque ingreſſi, eorū arma ceperunt: ut illos inermes ipſi armati cogerent in ſententiā ſuam deſcendere. Vbi nunciatum eſt circūuentis ab hoſte Damiatæ certari de ſententiis, eis renunciari iuſſerunt, niſi Damiata Sultano redderetur, miſſuros ſe Ptolemaidem, quæ utique dicto audiens futura eſſet: ut ea Aegyptiis cederetur. Ita Damiata reſtituta Barbaris: ac irriti tot labores redditi. Vnum illud indignitatem leuiorem fecit, quòd Sultanus, ut uictoria incruēta potitus, nō inſultauit noſtris: lenitatem ſummam præſtitit: commeatu, uiatico iuuit: ac

Sultanus etiã Damaſcenus inducias in octo annos cum Latinis pepigit: qui- F
bus fretus Brennus Rex in Italiam uenit: authoreq́; Pontifice Max. uxore
Regina Hieroſolymitana defuncta, Iolen filiam ex ea, Reginam iure mater-
no ſalutatam, Regi Siculo Fœderico Cæſari collocauit: ut dotali ſacro Re-
gno, ſacrum maiore animo capeſſeret tãdem bellum. Ea re factum eſt, ut de-
inceps Siculi Reges, Hieroſolymorum etiam ſalutari Reges æquum ſe cen-
ſeant: ſed armis ius ſacri Regni non perſequuntur, cum tot profanis cauſſis
nullus ſit bellorum modus. Is Cæſar, cum anno Bouinẽſis ignominiæ Otho
imperii æmulus mœrore deceſſiſſet, ſacram Crucem ſuſcepit. ſed nouas ſem-
per occupationes cauſſatus, nihil mouebat. magnæ ei inuidiæ fuit amiſſa Da G
miata: quòd eius cunctatione factum diceretur, ut in Aegypto res amitterẽ-
tur. Brennus uotiua peregrinatione illuſtrem fama ſanctitatéque diui Iacobi
ædem petiit: quo in itinere Caſtulonẽſis Regis ſororem Berengariam uxo-
rem duxit: exin longo temporis interuallo in Frãciam reuertit: Regémque
Philippum Meduntæ morientem inuenit. obiit anno eius ſeculi tertio & ui-
ceſimo. Auguſti cognomen apud poſteros promeruit: Deodatum etiam uo-
citarant: quòd obſecrationibus eum pater tertia tandem ex uxore ipſe ma-
gno natu impetraſſet. Brenno regi, & duobus magiſtris Templariorũ Ho-
ſpitaliúmque ſexagena millia aureorum ad ſacri belli neceſſitates moriẽs le- H
gauit: filioq́; præcepta dedit rei Chriſtianæ iuuandæ, ſacriq́; belli gerendi, ac
pacis domi colendæ. Hoc Rege Theobaldus Campanus ex Blãda filia Re-
gis Nauarræ genuit Theobaldum paterno iure Campaniç Bryæq́; Comitẽ:
eundem materno Regem Nauarræ futurum. Auguſtus Rex eo cognomine
dignus pomœriũ Regiæ urbis promouit. Ea trium urbium inſtar eſt. Vice-
nis Pariſiorum ſuburbanos hortos, paradiſumq́; clauſis feris inſtituit.

LIBER SEPTIMVS.

I

Ludouicus VIII, D. *Ludouici* *Pater*, 42. Rex, *ann.* 1224

LVDOVICVS Auguſti filius annum agens
ſeptimum & triceſimũ, Rhemis operante Gu-
lielmo ciuitatis Pontifice ſacris Regiis initia-
tur, frequentiſſimo procerum conuentu ſe illi
Panagio iureiurando deuincientium. A re di-
uina in Ambaros profectus, cũ Fœderico Cç-
ſare amiciſſimè congreſſus, fraternum nomen
inter Frãcos Germanóſque redintegrauit: fœ-
dúſque ſanctiſſimũ icit. Henricus Anglus Rex K
nobiliſſimã Aquitaniæ partẽ obtinebat: quod
erat Francorum beneficium. Is non interfuit myſteriis Regiis, neque per le-
gatos excuſatione morbi, neceſſariæ'ue occupationis uſus fuerat. Sauarum
Malleonenſem magni in aula Anglica nominis, magnæq́; domi nobilitatis
uirum Aquitaniæ præfecerat. Hunc continuò Rex Francus aggreſſus, præ-
lio ſudit, fugauitq́;. Victi Niortum ex fuga ſe recepere. Nec ſegniter uſus ui-
ctoria Rex, illud oppidum adortus coëgit deditionẽ ea lege facere, ut Mal-
leonenſi præſidióque incolumibus abire liceret. Fanum Iohannis Anglici
petiere.

A petiere.Inſecutus,dum recens terror eſſet, Rex Malleonenſem, & tunc Fa-
no Iohannis,& non multò pòſt Rupella, quò bellum tranſlatum eſt, exuit:
coegitq; relicta continente in Angliam traiicere. Ille, cum è manibus telisq;
hoſtium elapſus,ſe in tuto eſſe arbitraretur,neceſſe habuit cauſſam capitis di
cere,proditionis inſimulatus,quaſi res Francis prodidiſſet. In præſens libe-
ratus eſt crimine:ſed cũ ſe genti ſemper ſuſpectũ ſentiret,ad Francũ tranſiit:
ab eoq; cultus eſt,& magnificè donatus. Henricus aduerſus Regẽ Francum
Regiæ nobilitatis Duce opus eſſe ratus,Ricardum fratrem cum longè maxi
ma claſſe in continentem miſit. Vaſconia iam Francos reſpiciebat.eam,ne
B omnis deficeret,cõtinuit Ricardus.aliquot oppida quæ iam deſciuerãt,rece-
pit.Riola expugnari nulla ui potuit.Lemonem in citeriore Aquitania Fran
cus de Anglo cepit.Exin cũ ſeneſceret utrinq; bellum,tacitis induciis ſpon-
tè exortis,Anglus claſſem domum reduxit.Angli armorum ſocios fœdera-
tosq; Duces clariſſimos amiſerãt.Otho deceſſerat,æmulo imperii Fœderico
Francorum in multos annos amantiſſimo ſuperſtite. Reginaldus Bononiæ
Comes in cõpedibus interierat, ſucceſſore in Comitatum Philippo genero
Regis Frãci fratre.Ferdinãdus Flãdriæ Comes in arce Lupara aſſeruabatur.
Flandria recenti memoria uaſtitatis Frãcico bello illatæ,metu grauioris ma-
C li,ſpeq; recuperandi Comitis, quietẽ tacita agebat.Fœmina rebus Flandricis
Annonicisq; præerat,Iohanna Ferdinãdi uxor,eadẽ Balduini Græcorũ Au-
guſti filia,qui pro mortuo comploratus fuerat.Nunc conſternata malis Flã-
dria,extitit repentè qui ſe reducem Balduinum Cæſarem eſſe prædicaret.In
Annonia res iam mouerat, quòd id natale ſolum Balduini, ac paternus do-
minatus foret,tæderetq; fœminei dominatus,eaq; gens ſoluta ſit Francorum
imperio. Flandria modico comitatu eum finibus recepit: ſed nondũ Comi-
tem Cæſarémue agnouit, ſalutauítue. Ipſe grauitatẽ ore quammaxime fieri
poteſt præ ſe ferebat,uenerationem ſui captans,maieſtatemq; concilians.Io-
D hanna in conſpectum admittere noluit:tantùm ei ſanctius concilium datum
eſt:cui qui præerat, uelut quæſitor eum grauibus fatigare percontationibus
auſus,Si uerum te,inquit,Balduinum iactas:ſi non falſum Græcorum Augu “
ſtum te gloriaris:interrogo,cur rem Conſtantinopolitanam fidei tuæ credi- “
tam,eo deſtituiſti tempore, cum tuo conſilio uirtuteq; indigeret? Cur opti- “
mè meritos de te Duces,qui te toto ex orbe terrarum unum delegerant,in “
arceq; gentium collocarãt,ferociſſimis hoſtibus obiectos deſeruiſti? ut etiam “
ſi uerè Balduinus fores,æquius eſſet nos diſſimulare, ignorareq;, quàm cum “
ſis commentitius,agnoſcere. Cur re Oriẽtis,ut humeris tuis innixa ſuſtine- “
E retur,tibi credita,per te perdita, mortem ſimulaſti, uitam diſſimulaſti? Quæ “
tanti mendacii merces? Quæ digna tanti commenti cauſſa? Si mortuus credi “
uoluiſti,cur te uiuum credamus? Cum uiginti annos nuſquam fueris, nullus “
fueris,cur Philippo Rege uiuo,uiuisq; iis qui te coarguere mẽdacii poſſent, “
non rediiſti? non te ex ſepulcro excitaſti? Quibus tenebris lucem tuam fa- “
ciémque generi humano notiſſimam occuluiſti? Quod nouum gerẽs os tot “
annos oculos mortaliũ,quibus præſtigiis deluſiſti? Simul illud quæro, num “
tanto poſt deploratum uerum Balduinum Auguſtum,cuiquam dicẽti, Bal- “
duinus ſum,fidem continuò habendã cenſeas? fuerint ne aliquando ignobi- “

„ liſſimi homines,qui nobiliſſimorum imperatorum nomẽ inuaſerint?Secun- F
„ dum diſceſſum ueri Balduini tot orbes temporum, tam multas rerum uiciſ-
„ ſitudines experta eſt Annonia: ſenſit Flandria: paſſi omnes fuimus: ecquam
„ opem in bello, ecquid ſolatii in calamitate tuliſti? Hæccine te terra ciuem,
„ Principem, Comitem agnoſcat, quam rebus dubiis nec parentem, nec pa-
„ triam,nec altricem agnouiſti? Ille ingenti fiduciæ oſtentatione,non ut re-
ſpondere iuſſus, ſed uelut caſtigans increpitansq́, uel magnitudinem ſuam
„ uel audaciam tegebat:Se domi inclementiores populares nactum,quàm fo-
„ ris hoſtes.ſe ad Adrianopolin egregiè pro decore patriæ, imperioq́ ciuium,
„ qui nunc ſe inſectentur,decertantem,ut res bellicæ ferunt, inclinatis ad ini- G
„ qua rebus,circũuentum ab hoſtibus,maieſtate tamen nominis & ſui, & pu-
„ blicè Flandrici,tectum,nihil ignominioſi,nihil duri perpeſſum: aſſeruatum,
„ cultúmque per duodeuiginti annos apud eos fuiſſe: & longa die remittente
„ ſe cuſtodum cura,& ope diuinitus lata, ſibi occaſionem elabẽdi datam.cum
„ domum refugeret,rurſus ab aliis Barbaris captum,ignaris quẽ comprehen-
„ derent,nec ſe quis eſſet aperientem,ita in Aſiam ductum,ac uelut uile man-
„ cipium Syris quibuſdam ab iis ſe uenundatum:in ergaſtulo biennium fuiſſe:
„ quibus manibus bella geſſiſſet, ſceptra tractaſſet, coactum opus ruſticum fe-
„ ciſſe:Cum Germani mercatores per inducias inter Latinos Barbaróſque A- H
„ ſiaticos factas,fortè quo in agro foderet,per eum contenderent,inter ſeq́;(ut
„ ad leuandum laborem itineris aſſolet) uerba facerent:ſe, qui germanice ſci-
„ ret, illis ſeuocatis aperuiſſe,quis, quo caſu ad id miſeriarum perueniſſet: ab
„ his non magno ſe redemptum, ac domum remiſſum, audire probra in ſe à
„ ſuis,quæ non Græci bello petiti,non Thraces finitimi ferociſſimi,non Scy-
„ thæ efferа gens,nõ Barbari Syri,quibus precio ueniſſet, iactaſſent. Nunquã
„ rem Flandricam ampliorem magnificentiorémque, quàm ſe Comite: nun-
„ quam auguſtiorem gloriam nominis Flandrici quàm ſe Principe domi per-
„ egreq́; extitiſſe:ingratam patriam,ingratos populares:ſe reducem,tot flucti- I
„ bus iactatum,inſuper indignitate uerborũ inſectari: Mutatos profectò mo-
„ res, degeneraſſe à patribus illis, qui ſe Duce iura Græcis dederint: Nec mi-
„ randum ſe abſente patriis inſtitutis repudiatis, nouis exortis afflictam Flan-
„ driam, quæ ſe adminiſtrante floruerit. Addebat grauiora:cum concilium
à quæſtore dimittitur, quòd nullum decretũ maximis de rebus, niſi explo-
rata Iohannæ uoluntate, facere conſueuerant. Illa hunc hominem maximè
auerſabatur,ſiue exploratum habens patrem Balduinum Auguſtũ fato fun-
ctum:ſiue imperio fœmina delectata, nec illud niſi morte depoſitura, quod
reduci ſtatim patri reddendum foret.Tandem non parua Flandricæ nobili- K
tatis manus hominem Comitẽ Auguſtumq́; ſalutantes, iura ab eo petebant,
quòd ille fidem maieſtatis ſuæ faciebat, nomina cõmemorãs,nobilitatemq́;,
ac egregia facinora maiorum natu, ſtemmataq́; familiarũ,à quo quiſq́; pro-
genitus foret.Mulier ad Regem Francum oratores ſupplices miſit, ut Bal-
duini auunculi Auguſtam ſanctamq́; memoriam ab ignoti hominis audacia
uindicaret:ſibiq́; beneficiariæ & Rex & amitinus opem ferret. Dies igitur
homini dicta. Præſtò fuit magno comitatu. Simul atque introductus eſt,cum
„ Regem ſalutaſſet, Quonam te,inquit Rex,nomine reſalutem,nondũ mihi
compertum

A compertum eſt. Balduinus fuit idem & auunculus meus, & Flādriæ Annoniæq; Comes: omnium Comitum nobiliſſimus: ſimul & Græcorum Auguſtus. hunc ego adoleſcentulus luxi, eius morte allata: frater uir fortis ei in imperium, filia in Comitatum ſucceſſit. In fideque mea eſt Flandria, Franciæ contributa. Optarem, ſi fas eſſet, ſi facta infecta uotis reddi poſſent, auunculū mihi, amitinæ meæ patrem, Francis nobiliſſimum beneficiarium, rei Latinæ Auguſtum apud Græcos nomē regredi domum, ſi nondū diem ſuum obiit: aut reuiuiſcere, ſi deceſſit. Famæ mortis tam conſtanti, tot annorum rumoribus temere fidem nō derogo. Teſtimonio enim mortalium, quæ una famæ B uox eſt, res humanæ, imperiaq; cōſtant. Quem haberi te uelis, effare. Si auunculum te uis eſſe, id aliquo monumento documentoq; confirma. Nihil mihi quo inexpectatius, eo & gratius iucundiúſque erit, quàm falſò me defunctū luxiſſe: reddiq; auunculum, quem parentis loco habeam. Breuis percontatio te eundem & teſtem & iudicem tanta in cauſſa faciat. Interrogo, té ne pater meus Rex beneficiariū uocitarit, Flādriæq; inre ueſtierit? quo loco, tempore, ritu, teſte? Balteó ne te, militiæq; inſigni donarit? Tibi quænā fœmina ex Frācica nobilitate, quo cōciliante, quibus auſpicibus, quo loco, qua celebritate nupſerit? Hæc de ſe ignorare uerus Balduinus nō poteſt. Tunc hærere C uiſus, nec reſponſa explicare. Fide publica uenerat. Dimiſſus ab Rege, cū in Annoniam rediret, à Iohannæ miniſtris comprehenſus reſte ſuſpenditur, fama ancipiti, iuré ne, an iniuria. Exin in Toloſates perrectū, legato Pōtificis max. ad reliquias belli perſequendas incitante: qua ex re coniicere licet ſacro ære eum quoq; milité meruiſſe. Simo enim Comes Toloſam quæ defecerat, cum oppugnat, oppreſſus ſaxo ex urbe cōiecto ceciderat: nec multos poſt dies Raimundus repētina morte obiit: nec idcirco illud bellū finitū. Simoni Almericus, Raimundus Raimundo, patribus filii in cauſſam bellumq; ſucceſſere. Hoc ſtatu rerū ductus à Franco exercitus. Almericus uiribus ſuis D belli molé, quo pater tantus uir obrutus fuiſſet, tolerare ſe poſſe diffiſus, iure ſuo Regi Frāco ceſſit, ab eoq; Magiſter equitū inſtitutus. Auenionēſes Regem tranſitū petenté, mœnibus ipſum quidé, ſed nō uniuerſum ſimul exercitum, aut eius nimis magnam partem recipere parati erant. Indignum Regi uiſum. Vrbs obſideri oppugnariq; cœpta. In alterum mēſem ea res extracta: peſtilentiaq; exorta in caſtris, alii ſuper alios interibant: nec idcirco Rex, niſi urbe coacta arbitrio ipſius ſe permittere, murisq; exuta, deduxit exercitū. In reditu ad Montempenſerium obiit, anno eius ſeculi uiceſimoſexto. Paucorum annorū Rex, nullo ſuo cognomine nobilitabitur: filii ſanctitas eùm il-E luſtrabit. Ludouicus Diui Regis pater uelut cognomine nūcupabitur. Sacra Rhemorū ſedes uacabat. Tantum tamé dignitatis in eius ciuitatis æde maxima, ſacroq; Simpulo tandé uiſum, ut quod controuerſum ius Craſſo Rege fuerat, de eo nulla dubitatio tunc exoriretur, quo minus Rhemis à Pōtifice Sueſſionū, quæ urbs in ſacra iuriſdictione Rhemorū præfecturę cōtribuitur, ſacraretur DIVVS LVDOVICVS annū agēs duodecimū. Summam rerum mater Blancha regebat, demandatam ſuprema mariti Regis uoluntate. Eam ſtatim res bellicæ excepere. Raimundus Toloſas religionis hoſtis iudicatus. Saracenum (id oppidi nomen eſt) ubi præſidium Francorum erat,

D. Ludouicus, IX, 43. Rex, *an.* 1227.

adortus, deditionem facere coëgit. Vmbertus uir bello clarus præfectus Regius in Toloſates iuſſu Blanchæ profectus, cum agris uaſtitatem oſtentaret, urbi excidium minaretur, peruicit ut ſe dederent. Raimundus, quem ſummi Duces non perdomuerant, auſpiciis fœminæ uictus, nulla iam reliqua ſpe, quaſcunque Francis uiſum eſt conditiones accepit. Vnicam filiam nouem annos natam Iohannam habebat. Conuênit ut ea Alphonſo fratri Regis, & ipſi impuberi, deſponderetur: pater uirginis uiuens uteretur frueretur Comitatu: mortuo ſuccederet gener Alphonſus. Hæc initio Regni Ludouici bello geſta. In aula (ut impubere Rege, fœmina Regni procuratrice, eâque genere externa, neceſſe erat) factionibus iam exortis, Philippus Comes Boloniæ, Regis patruus, Blanchæ opponebatur. Duobus deinceps Regibus patre fratréque ingentem uim auri congeſſerat, & eorum munificentia, & hoſtium exuuiis. Nunc magno ſumptu Calitium muniuit, ac muris cinxit, bello in primis maritimo, rebúſque gerendis opportuniſſimum, ac unde in Angliam commodiſſimus breuiſſimúſque traiectus: ut repetito ex antiquitate nomine, Itium uocitari iure poſſe uideatur. Ferunt, cum diuus Pontifex Thomas ſede patriáque exactus, eum in portum locúmque nondum opere munitum tranſmiſiſſet, diuinitus ceciniſſe, illam futuram arcem atrociſſimi ac funeſti in aliquot ætates belli. Blancha uerebatur ne quid noui cõſilii Philippus iniret. Coargui infidelitatis non poterat: à longè maxima nobilitatis parte obſeruabatur: opponendus illi uiſus finitimus ingẽs nomine opibusq́. Ferdinandum igitur ab uxore redemptum, in cohortem amicorum Hiſpanum Hiſpana recepit. ita Bononienſis nomen obſcurius factum. Addidit & aliud opum ſuarum firmamentum: Theobaldum Campaniæ Comitem, paterno Francum, materno genere Hiſpanum, ab aduerſa factione in partes ſuas traxit. Petrus uerò Britanniæ Dux, eiúſque frater maior Robertus, Druidum Comes, Regiæ nobilitatis proceres, ſe excludi regimine rerum moleſtè ferebant. Coniuraſſe in Regem dicebantur. Dies illis Vindocinum ad cauſſam dicendam dicta: quò cum aulici proceres Regem ducerent, idq́ ita futurum compertum rei habuiſſent, ad Stampas tetenderunt inſidias, ſi Regem ipſum in poteſtate haberent, adminiſtrationem rerum ad ſe uocaturi. Senſere Pariſienſes: correptiſq́ armis Regem ad Letericum, ut iam profectus erat, aſſecuti, Lutetiam reduxere. Illi dolore detectarum inſidiarum, in Campanũ, qui particeps conſiliorum extitiſſet, iram omnem effudere. Campaniam ingreſſi, eius res agebant, ferebantq́: Regiis occurrentibus ceſſere. Ita duo fratres bellum gerebant. Diſiungendi erant. Robertum Blancha in amicitiam inuitauit. Gratiam aulicam euocatus non eſt aſpernatus: ad Regem uenit. Non tam armis res gerebatur, quàm ſolicitatione animorum, reconciliandiſq́ atq́ adeò emercandis ſociis amiciſq́. Petrus Dux unicam filiam nomine Blandã obtulit Iohanni Campani filio. Splẽdidiſſimæ nuptiæ, & locupletiſſimi dominatus ſpes minimè repudiãda. fœdus grauiore uinculo renouatũ, ignara Regis matre. Re palàm facta, bellũ Comiti illatũ: Montoliũ Brauiúmque capta. Morte matris auunculiq́ Campano Rege Nauarrorum ſalutato, ac nouis rebus occupato, pax reddita: oppida ſemel capta, nõ reſtituta: reliquæ & ueteres & recentes opes incolumes ei mãſere. Supererat

Petrus

A Petrus qui in armis eſſet, à fratre deſertus, Campano rebus ſuis conſulente. Noua auxilia circunſpicere, ac longinquam opem implorare coactus, Henricum Regem ſibi fœdere iunxit. Sed ſera auxilia Anglica. Appetente Vere affutura erant. Sæua hyeme Francus in Petrum duxit. Andes de Anglis receptos Ludouicus Auguſti filius Petro attribuerat & alia alibi loca obtinebat Dux, alia liberalitate Francorum, alia à patre relicta, alia dotalia. Circunlatum igitur bellum. Andes aduenientibus Regiis ſe reddidere, quos diu toleraturos obſidionem ſperarat: & alia oppida petita, expugnatáque, in quibus Beleſmum, Campanellum, Ardonum, Caricealum. Vlterioribus
B imminebant Regii, cum deprecante Roberto fratre uenia Petro data eſt. In Franci uerba iurauit, profeſſus Britanniam iuſtum legitimúmque beneficiũ Francorum: quam rem pudori illi fuiſſe Britanni ſcribunt, & Maledocti cognomen illi ea ex re inditum, quem eruditione præſtare oporteret, qui Lutetiæ literis operam dediſſet. Vouit ſacram peregrinationẽ. Cum Theobaldo in Aſiam nauigauit. ſimul Almericus à Monteforti, Erixque Ambarorum Comes, Ptolemaidem claſſe tenuere, rem Chriſtianam tecturi. Cum in conſpectu ſacra loca haberẽt, alienum tempus uiſum. Maledoctus Campanúſque uerſo geſo in ſacrum baculum, ſacráque pera ſumpta, permiſſu fi-
C déque publica Barbarorum ſanctum monumentum inuiſunt, domúmque accepta ſacra palma redierunt. Almericus Ambarúſque dum uirtuti nihil inuium ducunt, ſub ſignis in hoſticum profecti, internecione cæſi. Iam maturus rebus adminiſtrãdis Rex, iam inde à pueritia ſanctus, & in primis ſuorum amantiſſimus, Alphonſum fratrem Ducem Pictonum creat: ac in eius uerba illius Præfecturæ proceres iureiurando adigi iubet. Vxor Hugonis Comitis Marchiæ, quòd mater Regis eſſet, ac Regis uxor extitiſſet, ac marito Comite Regina tamen ſalutaretur, deterrebat uirum, ne Regis uitricus Alphõſo Duci ſe ſacramento deuinciret: à ſe Iohannam Alphonſi uxorem
D nõ adoratum iri. ſimul Gotthofredũ Luſinianum ſpiritibus impleuerat: eum habuiſſe fratres Reges Hieroſolymorũ, Cypríque: Indignum Regiæ Luſinianorum familiæ, ab Alphonſo Duce iura petere. In hunc Rex duxit: tria oppida expugnauit, Bergam, Nonnuntum, Fonceum. Sub quod tempus Rex Marte uictor, nefariis inſidiis petitus eſt. Hugonis uxorem ſubmiſiſſe ferunt, qui quantocunque auro emerent, per quos ueneno Rex tolleretur. Deprehenſos capite luiſſe. Hoc minimè generoſum. Illud etiam ferunt: Percuſſores in Regem paratos fama increbruit: latus ſuum cuſtodibus ſepſit armatis: nec quenquam temere admittebat. Ab Arſacida Aſſaſſinorum ſenio-
E re miſſos tradunt: eundem ſubeunte cruenti conſilii pœnitentia, miſiſſe qui eos reuocarent: aut ſi fortè alio itinere profectos non inuenirent, Francum admonerent quid à quibus cauendum. Vanum id uideatur, à tali hoſte miſſos, eoſdem mox ab eodem contra patrios mores reuocatos. Vnde uenenum ferunt, inde omne ſcelus ortum crediderim. Tradunt miſiſſe Hugonis uxorem in Angliam, qui ſpecie ſacrarum concionum gentem animo in Francos male pacato incitarent: eos reliquarum gentium nobilitatem & priuatam & Regiam bello perſequi, ac tollere conari. Anglos Normania exegiſſe, omni ex Aquitania pellere contendere. Luſinianorum Regiam domum

opibus ſpoliaſſe: Hugonis filios, quòd fratres Regis ſint, patremq́; deturbare finibus conari. non moueri, non tangi capiue miſericordia ætatis, nobilitatiſue. in Francos ſanctius fore bellum, quàm quod ſacrum in Syria geſtum ſit. Hæ eranr ſubornatæ à fœmina, habitæ à uiris cóciones: quæ Anglos iam animo hoſtili cum armaſſent, facilè mouere Regé poterant, ut inſidiis menſæ tentatus, lateri ſuo etiam ferrũ, ſicarioſq́; propiores, quàm ex Syria Phœnicéque timeret. Cæterùm Angli permoti concionibus, non ſcelere, ſed ex profeſſo armis ſumptis, belloq́; indicto egere. Ac cũ in Galliá tráſmiſiſſent, ſenſerũt ſibi cum fortiſſimo & iuſtiſſimo Rege ré fore. Hérico Regi Ricardóq́; occurrit mater, gratiasq́; egit, collaudauitq́; pietaté, quòd matri, quòd uitrico auxilio præſtò adeſſent cótra Bláchę Hiſpanæ liberos. Muliere propè ſignifera nihil præclari manus illa uirorum geſſit. Antequam occurrerét in armis Angli, Frácus Fonteniacũ expugnauit, diripuit, publica priuatáque ædificia ſolo adæquauit. tantùm à ſacris ædibus temperatum: iritatis animis, quòd Alphonſus Dux, cuius cauſſa hoc bellum gerebatur, uulnus in oppugnatione accepiſſet. ſed id leue, ac facilè percuratum. Hugonis filius ibi cópreheñſus. Vido à Rupeforti Anglicarum partium erat. de eo Villarium oppidum captum, diruturn & ipſum. Exin Carantonum flumé ponte iunctũ: repulſuſque Ricardus ulteriorem ripam ſeruás: qui cum certior factus eſſet Alphóſum primum agmen ducere, ſatiſque magno interuallo ſubſequi Regem, dextrá inermem tetendit, nutu uocéque ſignificans ſe cum Duce colloqui peruelle. Iniuſſu Regis Alphonſus non auſus fuit colloquium cum hoſte conſerere, diſciplina militari uetante: nec mulrò pòſt Henricus ſuperuenit: & Rex Francus affuit. Pugnabatur acriter: nec decerni res poterat. Vterque Rex ætate florentiſſima fratribus acerrimis Ducibus præliabantur: ſuis aderant: eos hortabátur: acuebant oratione, exéplo, conſilio, audacia: cũ aliquot Francorũ cohortes, quæ præſidio pontis relictæ fuerát, audito certamine ſubſidio ſuis accurrêre. Hæ procul conſpectæ alacritatem ſuis addidere, hoſti terrorem iniecere. Iſq́; ſe Santones, atq́; inde Blauiam ex fuga recepit. Francus Rex ſignũ dedit ne cædes fieret eorum qui arma abiiceret, manuſq́; darent. Circitèr quatuor millia hominũ capta. Hugo non ultrà audita uxore, Franci Regis fidei ſe permittens, uenia donatur. Tria oppida ei conceſſa, Meſenium, Cretoia, Eſtardiũ. Comes in uerba Ducis iurauit: & Dux Panagio iureiurando ſe Regi fratri obſtrinxit. Blancha Angli amitina erat. Hæc tádem memoria cognationis utrinq́; ualuit: & pacem inter Regias recóciliauit. Raimúdus Toloſas dolore paterni dominatus amiſſi, ac uſuſfructus tantùm ſibi relicti, cum Anglo ſenſurus fuerat aduerſus Frácos: fortuna Franciæ eum aliò uertit. Raimundum Berengarii filium Comité prouinciæ Phocéſis Maſſilienſes queſti ſe ab eo immodico imperio premi, urbe exactum, omni prouincia pellere conati, Toloſaté accerſierant, ut cóſanguinitate proximus iura Comitatus illius capeſſeret. Bellum illud utrunq́; Comitem occupauit ne bello Anglico immiſcerentur. Pace Anglica Phocenſis utranque Regiam ſibi affinitate iunxit. Quatuor filias habebat: Margaritam Franco Regi, Leonorá Anglo, Santiá Ricardo Angli fratri collocauit. Beatricem minimá ſtirpis nullidum deſpondebat, Maſſilieſes ſe ei dicto audientes

A tes reddidere. Ille iniuriæ memor, redire eam in urbem noluit, qua ſui eum ciues eiecerant. apud ſororis uirum Comitem Sabaudiæ reliquam uitam egit. Biterenſis Comes in armis erat: Carcaſſonis ſuburbia occuparat: ex iiſque urbem premebat. Francus adueniens eos obſidione exemit. Nemo unquam lenior faciliórque ueniæ ſupplicibus dandæ hoc Rege fuit. Biterenſis uita obliuionéque iniuriarum donatus. Beatricem Phocenſis filiam Toloſas in matrimonium petebat: nec pater uirginis abnuebat. Propinquitas intercedebat. Pont. max. erat adeundus. Is ſe non præbuit indulgentiſſimum in his nuptiis uinculo legum ſacróque impedimento ſoluendis, Fran-
B cum reſpiciens, quòd opes Toloſatis iam deſtinatæ erant genero Duci Alphonſo. Dum Romæ trahitur res, Phocenſis obiit: Virgo authore Comite Sabaudo nupſit Carolo Franci Regis fratri. Ita quatuor puellæ nupſere in duas binæ Regias: omnes Reginæ tandem ſalutabuntur. Lutetiæ florebant liberalia ſtudia: iuuentutis concurſus undique illuc fiebat. Scholaſtici ſuorũ nonnullos à ciuibus pulſatos conqueſti, alii in alia cæterarum urbium Muſæa conceſſere. Anglus propoſita ingentium præmiorum, honorum, uacationum, emolumentorum ſpe, aliquot eorum millia Oxonium elicuit. Solitudo, exiliúmque literis indictum Lutetiæ uidebatur. Rex nõ minus deco-
C ris liberales artes, humaniora ſtudia, ſacram diſciplinam, cultum ingeniorũ Francis, quàm arma afferre prædicans, egregiámque conſociationem fore bellicarum rerum gloria cum diuinarum humanarúmque rerũ cognitione doctrináque coniuncta: Regiæ urbis ciues ad officium colendóſque doctores diſcipulóſque reuocauit. Suus ingenuis artibus honor habitus. Ipſe Rex iam uirtutis bellicæ documentis datis, quietem & tutiorem & glorioſiorem nactus, ſe totum religioni dedere, publicæ utilitati, decori communi inſeruire. Ambitũ coërcuit. Decuriæ honoréſque in ſua cuiuſq; ciuitate largitionibus parari cœperant: Hunc morem graui edicto ſoluit: ſibi primùm imperans,
D quod uirtuti meritiſue deberetur, fortunæ auróue non dari. Hiſtriones, paraſitos aula exegit. Peſtilentia ſimul & fame orta, ut malum malo ſeritur, cùm nullum conſilium, nullam humanam opem non adhibuiſſet, diuinam etiam implorauit: publicè obſecrationibus, priuatim & arcanè (ut poſtea cõpertum eſt) cilicio interiore uſus, ieiuniis, tergo flagellis lacero. In omnibus uitæ partibus ſanctus, cuncta ex uſu dignitatéque moderabatur: plebes parẽtem, nobilitas principem, leges cuſtodem, Francia uerum Regem, religio uindicem ſentire. In alienos maximè pius, in ſuos etiam liberaliſſimus. Phocẽſes mortuo Raimundo Comite, in poſſeſſione libertatis erãt: ea abutebã-
E tur: eiúſque prouinciæ urbes contrariis ſtudiis diſtinebantur. Carolus permiſſu fratris Regis illò profectus, omnem Phocenſem prouinciam in poteſtatem redegit. ipſe minimæ ſtirpis puellarum uir, ſocero gener ſuccedens, non modò Prouinciæ Comes ſalutatus, ſed à fratre Regeinſuper Andium ſimul Cœnomanorúmque Comes creatus. & Alphonſo Pictonum Duci Toloſatium etiam Comitatus deſtinabatur. Roberto item fratri Atrebates Comitatus datus. Matri ſua ſeruata maieſtas. Ea rebus initio adminiſtrãdis, quòd mulier, quòd externa, quòd externorum fide conſilióque uteretur, iniquos æmulóſque habuit: alioqui ſine cõtrouerſia, ſine exceptione laudi-

bus cumulata. Ferunt illam à puero filium ita inſtituiſſe, eáque religione imbuiſſe, ut in animum induceret malle emori, quàm ſcelus concipere. Patrem quoque Regem opinio eſt ea continentia in ſumma omnium rerum licentia, temporibúſque corruptiſſimis extitiſſe, ut uſum uoluptatum intra ſepta matrimonii cohibuerit: ut mirum non ſit tali utrinque indole, domeſticiſq; inſtitutionibus ac exemplis ſobolem ſanctam fuiſſe. Et ſanctam per ſe matrem, filius ubi adoleuit, etiam ſanctiorem effecit. Ii quoque qui in eum arma tulerant, eadem arma in hoſtes religionis continuò uertêre. Campanus Maledoctúſque in Aſiam, ut oſtendimus, nauigarant. Anglus trans Pyræneos ſaltus, quò & Francus, militem miſit aduerſus Africanos Barbaros: qui nouis ſemper copiis populari ureréque Hiſpaniam non deſinebant. Tarraconenſium Rex ſuo milite cum Francis Angliſque iuncto, egregiam uictoriam de Africanis reportauit, Valentiámque de illis recuperauit. Eo bello Franci primas uirtutis gloriæq; partes retulere. Collaudati, donatiq;, & hoſtium ſpoliis decorati rediere domum. In Græcia uerò Robertus Altiſſiodorenſis Græcorum Auguſtus uirginem nobilitatis Byzantiæ formoſiſſimá, ſed quæ deſponſa iam fuerat Burgundioni cuidam iuueni florentiſſimo, ſibi matrimonio conſociauit, matre puellæ authore, lætáque his multo ſplendidioribus nuptiis. Lætitia in necem uertit. Burgundio iniuria magis iritatus quàm Cæſaris nomine deterritus, manu coacta in domum ſocrus irruptione facta, nouam nuptam auribus deſectis, truncis naribus deformauit. anum mari proximo merſit. ſe ab Auguſto, ne pœnas daturus comprehenderetur, commilitonum grege tutabatur. Non multò pòſt defuncto Roberto Balduinus filius ſucceſſit. Hunc adoleſcẽte m noménque Latinum duo circunſtabant bella, duobus æmulis Imperii. Græci proceres uniuerſi ueriti ne Frácogræcia ea regio fieret, germanáque Græcia nulla eſſet, à Latinis quidem alieni, ſed ipſi inter ſe diſtrahebantur. Theodorus Alexidis impii gener à Latinis urbe Regia, ut edocuimus, pulſus, Adrianopolin tenuit, ſeq; Cæſaré dixit: idq; nomẽ ut à ſocero acceperat, ita Batazi genero moriẽs reliquit. Huic filius nomine aui materni Theodorns ſucceſſit. Hæc apnd Græcos Auguſtæ maieſtatis familia pollens potensq; erat. & altera in Ponto Dynaſtarum Exagonarnm: cuius princeps Iohannes à ſuis & ipſe popularibus Cæſar ſalutabatur, non alienus ab Auguſtorum ſtemmate, quòd & ipſe gente Laſcaris erat, qua nobilitate Theodori gloriabantur. Hæ duæ familiæ inter ſe de Imperio bello contendiſſent, conſanguinitatis maiorúmque immemores, niſi commnnis à Latinis metus cohibuiſſet. Ponticus ſibi ſuiſqne minus fidens, agentibus Venetis, unicam filiam Balduino Cæſari in matrimonium offerebat: ita duabus partibus coëuntibus, Batazem Adrianopolitanóſque facilè ſuperari poſſe. Burgnndiones ueriti ne tanti ſoceri ope Balduinus iniuriam patri factam, dehoneſtamentúmque nouercæ, ac necem nobiliſſimæ fœminæ perſequeretur, authores cæteris Francis fuere, ut repudiarentur hæ nuptiæ: caueret Balduinus ne Francica facilitas arte caperetur Græca. Petrum aunm Balduini, dum ſe Theodoro Græco credit, circunuentum, notam improuidi hominis, ſocordiſque reprehenſionem infamem ſimplicitate ſubiuiſſe: Sanctiores nuptias Franco circunſpiciendas: ſocerum quærendum,

A quærendum, unde nullus metus, nulla ſuſpicio. Brennum Regem Hieroſolymorum eſſe Ducem ueteranum, patrem unius adhuc reliquæ pulcherrimę uirginis Marthæ nubilis, quæ eadem ſoror ex patre fuerit Ioles Auguſtæ, modò Fœderici uxoris. Brennum perſpectæ fidei uirtutiſque uirum, animũ paternum, ſi ſocer adſciſcatur, erga Balduinum geſturum. talem uirum Pontico Adrianopolitanóque opponendũ: ei & generum, & res generi, & curam omnium ſalutémque committendam. Nec uariatum ſententiis. Placuit Brennum euocari, Imperiique procuratorem dici. A Pontifice max. aduerſus uim Fœderici Cæſaris, illius antea generi, ſed morte Brennæ ſoluta affi-
B nitate, Rauennatium Exarchus creatus, Flaminiam egregiè defenderat. Nũc Byzantium ad auguſtiorem prouinciam adminiſtrandam profectus, filiam Auguſto adoleſcenti collocat. Præſentia generi, qui Auguſtus Auguſto patre auóque eſſet, imminuere maieſtatem Brenni uideri poterat. Adoleſcens eius hortatu ad opem ab Regibus Latinis implorandam, ueterémque patriã reuiſendam, ac res in ea componendas, in Italiam, atque inde adorato Pontifice in Galliam uenit. Suæ ei redditæ & in Francia & in Flandria res: ſed quæ hæ fuerint, non adiicit Andreas. Ponticus repulſa filiæ factus in noſtros animo multo infeſtiore, Adrianopolitano iuueni Theodoro Batazis filio
C uirginẽ ſuam deſpõdit. Exin res noſtræ illic duriores. Balduinus ſacroſancta paſſi domini monumẽta, in quibus Sertum ſpineum, ut ſocerum re nummaria, bellũmque Græcũ iuuaret, Venetis grandi pecunia accepta uelut oppignerauit. Illud nomen luit Rex Frãcus: ſanctiſſimũmque pignus, an depoſitum, in Frãciam allatum officii cauſſa occurrens reuerẽtiſſimè excepit. Magna nunc quoq; religione Lutetiæ uiſuntur. Hæc pietas ut ſancto Regi uenerationẽ inter nos addidit, ita apud Græcos Latinorũ inuidiã auxit, quòd quæ monumẽta ſanctitas ſua tot deinceps ſeculis intacta inuiolataq; ſeruaſſet, quorumq; nullum commercium ſit, ea loco moueantur, è templis aſpor-
D tẽtur, pignori dentur, precio addicãtur, tam procul transferantur. Iam bellũ in Latinos ſacrũ Græcis uideri: proceres eorum antea diſcordes, iam cõſentire, cõſpirare. Quod ſacrum uerè bellum apud nos erat, conſeneſcebat, partim ſocordia, partim diſſenſionibus noſtrorũ. Fœdericus nouas ſemper occupationes cauſſabatur: ludificationibusq; aliis atq; aliis ſpem primùm Honorii, poſtea & Gregorii Põtificis maximi fruſtrabatur. Anno eius ſeculi undetriceſimo, minis denunciationeq; ſacroſanctæ poteſtatis territus, ac infenſis piorum omniũ, niſi pareret tãdem, animis, in Syriã nauigauit. Cum bella in Italia gereret, Saracenos mercenarios ſub ſignis habere cõſueuerat: hiq;
E Nuceriam nobilem urbem incolebant. eorum familiaritate tãta tenebatur, ut cõſuetudine quotidiana edoctus Saracenè ſciret, loqueretúrque. In Syria uerò, quo remotior ab oculis noſtrorum inobſeruatiórque erat, eo liberius cum Barbarorum Regibus Satrapiſq;, cõmeantibus ultro citróque nunciis, amicitiam clã iũxiſſe fertur. Sultanus ita ei ruinas ac ueſtigia Hieroſolymorum euerſorum reddidit, ut, quod ſanctiſſimũ eſſe ſciebat, retineret domini deique ſepulcrum. Muri Hieroſolymitani facilè integris fundamentis reſtituti, ex eiſdem comminus ſtratis rediuiuíſque lapidibus refecti: quædámque ædes ſacræ eadẽ ratione deintegro extructæ, ubi ipſe ſanctæ ciuitatis infulas

coronámque ſuſcepit:Nazarethum & Ioppen tradēte Sultano accepit,reſti- F
tuit,firmauit:quo cum,præter clandeſtinn priuatúmque fœdus, publicè inducias in decem annos ſanxit:eueſtigióque literas ad Pontificem maximū, ad Regem Francum, ad omnes proceres pios miſit, gratulationis lætitiæq; plenas.Pontifex oſtentationem iactationemq; eam eſſe ratus,conſiliaq; Fœderici regi circumagíque Sultani amicitia,literas ad magiſtros militariū ordinum dedit,cauerent nomini Chriſtiano inſidias à perditiſſima ſimulatione Fœderici. Nec uana ſuſpicio uiſa.Arabibus Aegyptiiſq; æquior innenie-batur Cæſar,quàm noſtris. Prætores in Italia reliquerat, qui Pontificis res agerent,ferrentq;.Picenus ager in primis euaſtatus:alios decedens in Syria G
reliquit, qni ſanctius fœdus Sultani ſeruarēt,quàm pios tutarentur:quorum plerique à milite Cæſaris omnibns rebus exuti,aliquot etiam interēpti. Reuerſus in Italiā Auguſtus,ex profeſſo factus eſt hoſtis Pōtificis. Abba Vſpergenſis eius temporis æqualis,hiſtorias ſuas claudit laudibus Fœderici, inſectationéque Pontificum:eum piè ſacrum bellum geſſiſſe, nulláque uirtnte, obſeruantia,obſecratione placare execrabile odium Pontificū potuiſſe,quo minus in eum indignè,nec ullo illius merito euertendum incumberent:Fama frequentior,& ſenſus propè omniū conſpirans eum damnant.Satis cōſtat,quod & Vſpergenſis non diſſimulat,etiam antequam in Syriā conten- H
deret, Auguſtum principes urbis Romæ uiros, inter quos & Frangipanes numerat,euocaſſe,eorúmque agros de illis emiſſe,perſolutioneq; facta rurſus eoſdem illis reddidiſſe uelut beneficiarios,ſacramēto fidelitatis ſeruādæ exacto,eorumq; opera exactū urbe Pontificem.Factionibus Italiam impleuit,nominibus lōgo temporis interuallo repetitis.Auorum memoria Siculus Rex Rogerius ueritus ne ſi Conradus tertius Auguſtus in Italiam ueniret,Regno ab eo pelleretur,Cæſarnm armis Siculorum dominatui ſemper infeſtis,miſſis in Germaniam oratoribus hoſtem Guelfonem Bauariæ Ducē in Cæſarem concitauit:bellóque ibi conflato,ex Italia Duci & ſuo,& ut ni- I
ribus ſanctitatis ſpeciem adderet,Pontificis maximi, cuius ſe beneficiarium profitebatur,nomine,ingentia miſit auxilia.Cum his ſigna contulit Henricus Cæſaris filius in oppido Gibellino natus:quo etiam memoria natalium uelut gentilitio cognomine gaudebat.In hac igitur acie,Io Gibelline:in alters,Io Guelfo,clamabatur. Eo bello exemplum memorabile coniugalis fidei mulieres ediderunt.Victor Cæſar cum oppido capto in uiros ſtatniſſet durius conſulere,emigrare iuſſit mulieres rerum ſuarum iure conceſſo, quantum quæq; humeris poſſet efferendarum.Flagrātiſſimus amor & menti cōſilium,& infirmitati robur dedit.Viros exportarūt.hoc egregio dolo ſe captum deluſumq; Cæſare non indignante,uictor etiam uictum Ducē in gra- K
tiam poſitis armis recepit. Nomina tamen manſere : ac ex ea die ſeruatum, ut Guelfi Pontificum,Gibellini Cæſarum partes dicantur.Sed iam memoria propè exoleuerat:Fœdericus Siculus reſtituit,ac immortales peſtes eas effecit,quibus Italia & uniuerſa,& ſingulæ propè ciuitates laborarēt. Conatus eſt etiā ſanctum Regē Siculus à reſpiciendo Pōtifice reuocare.Per oratores parū proficiebat : in cōgreſſum colloquiūq; inuitauit,uelut acturus de ſummis nominis Chriſtiani rebus.conuēnit ut in Ambaris colloquerētur. Dies

compoſita.

A compoſita. Mox ut comperit Regem cum dilectiſſimo quoque ſuorũ proficiſci, tantoq; apparatu, ut etiã ſi armis res gereretur, par futurus uideretur: ualetudine excuſata nõ affuit: ſiue capere Regem, ſi ſui poteſtatem facturus inermi incautóque comitatu ueniret, conſtituerit: ſiue quòd cultu æquare magnificentiam Francorũ non poſſet: ſiue mutatis conſiliis, aut alia re prohibitus. Confirmauit tamen doli ſuſpicionem caſus inſequens. Gregorius Pont. max. in Fœdericum concilium Lateranenſe habiturus petiuit à Frãco ut è Francia Pontifices patresq; mitteret. Profecti ſunt Cluniacenſis, Ciſtertienſis, Claroualleñſis, principe legationis Pontifice Rotomagenſi. ex Pro-
B uincia ſoluerunt. Nauibus Siculi intercepti. Violatum ius gentium conqueſtus Francus, uiolata iura humana, uiolata diuina. Legatos Regios Antiſtites ſanctos, Pontifice max. euocante in urbem religionis arcem, ad ſacrum totius orbis cõuentũ profectos excipi? Sic Francicũ nomẽ uileſ? uſq; adeò arma Francorum cõtemni? non tectura Franciã ſuos, quæ cæteris auxilio ſit? Huiúſne iniuriæ tam inſignis authorẽ impune abiturũ? Trucibus minacibusq; Franci Regis literis territus Fœdericus incolumes reſtituit, purgans ſe ignaro id factum à filio Laurentio Sardiniæ Rege. Gregorius Põtifex antè coactum planè in urbẽ undiq; conciliũ deceſſit. ſucceſſor eius Cœleſtinus duo-
C deuiginti omnino dies ſedit. exin unũ & uiginti menſes interregnũ tenuit, Tandem Innocentius quartus ſuffectus, in Galliam claſſe Genuenſium delatus, Lugduni concilium habuit, anno eius ſeculi quadrageſimoſexto. Cæſari abſenti diem dixit. Cardinales, quòd eorũ aliquot Siculus cõprehenderat, nec dimiſerat niſi Balduini Auguſti authoritate permotus: ut auguſtiores efficeret, purpuratos ipſos, rubro etiam pileo nobilitauit. Ad Imperatorẽ Tartarorũ quatuor oratores miſit uiros ſanctos, ex ſacro Prædicatorũ cœtu, Dominicique obſeruatione lectos: ſi gens, quę domo, horrido cœli cardine, torpentíſq; naturæ ſolo profecta, bellum uaga circunferens beatiores regio-
D nes urebat, imbui poſſet Chriſtiana pietate, ac ab inſita feritate manſueſieri, ne uaſtitatẽ orbi terrarũ inferret. Aſiæ fœliciſſimas partes depopulati, altera manu in Europam profecti, nos petituri uidebãtur. Hungariã iam fœdarãt incẽdiis, ruinis, cæde: uerẽdumq; ne reliquis Regnis piis excidiũ molirẽtur. Hos Scythas, hos Sarmatas eſſe ſatis cõſtat. Cũ eorũ Imperator ſtatuiſſet ex ieiuno inopiq; ac dãnato à rerũ natura ſolo migrare, cũctaretur tamẽ, quòd ſuſpicaretur ſibi cum ſummis Ducibus, cum ualidiſſimis gentibus rem fore, quę ſua egregiẽ tutarẽtur, Sortes conſuluit. data ei dictio fertur, ne dubitaret finibus egredi: Duces illi, gentiq;, domeſticas hoſtium diſſenſiones, & inte-
E ſtinas factiones futuras, quæ incruentam uictoriam prædámq; de ſe præberent. Turcæ Saracenos attriuerant: noſtri Turcas ingentibus cladibus initio affecerant. Nunc Turcæ Saraceniq; diſtracti in cõplura Imperia, complures Sultanos, Satrapas, Dynaſtáſq; habebant. Latini ita Barbaros afflixerãt, ut ſine ſenſu recentium malorum uetera decora recordari non poſſent. Rurſus Latini Græcos imperio deturbarant: nunc ipſi laborabãt. Pontificẽ maximũ Cæſareũ nomẽ aſſiduo bello, ac ex profeſſo perſequebatur. Nulla pars orbis terrarũ integra à peſte. Scythæ igitur ſedibus ſuis effuſi, Parthorum Regna quorũ tot antè ſeculis parẽtes fuerãt, deleuerũt: Choraſmiosq; inde exege-

re.hicq; extorres in Syriã cum refugiſſent, Hieroſolyma à Cæſare Latino re- F
ſtituta rurſus euertêre: ſacroſanctũ monumentũ omni nefaria fœditate indignitateq; polluête. Hos ſunt qui Groſſonos uocitent, & Arabas eos eſſe cõtendant. Saracenos ipſos à Saraco Arabiæ oppido Stephanus author eſt dictos. Illam etiam alteram manum Scytharum Iohannes Hungarus ſcriptor, quos promiſcuè & Mãgalos & Tartaros, ut & cæteri, nũcupat, quatuor ante Lugdunenſe concilium annis Hungariã inuaſiſſe tradit: ut ex locorũ deſcriptione obſeruationéque hos corrupta (ut multa) uoce, eſſe cõiectura ſit, quos Plinius Tractaros uocitat: haud dubiè cognitioni noſtræ propiores, quàm qui Scythæ Aſiæ receſſus incolũt: ſimul ex unius populi nobis notioris, & bello illuſtris nomine Tartaros appellatos uulgò non modò qui Scytharum Europam Aſiamq; incolunt, ſed finitimas illis gentes, alioqui nullo ſuo apud nos nomine notas. Fœdericus uerò Oratores ſummos ac eloquẽtiſſimos uiros, quorum princeps erat Petrus Vinea, Lugdunũ miſerat, qui eius cauſſam ageret. Armis etiam ſe tecturus, Siculi Regni iuuentutẽ domo exciuerat. Germani quòd eum Cæſarem ſalutarant, Imperium nõ detrectabant. Comitatus Burgũdiæ eum præſentem ſecuturus uidebatur. Eò proficiſcebatur, Lugdunũ Pontifici ea parte infeſtum facturus. Rex Frãcus cum Lugduni officii gratia & religionis Innocentio præſtò fuiſſet, ſe uireſq; Re- H
gni ſui, ac conſilium ſacroſanctæ poteſtati tutandæ paratũ eſſe profeſſus, Innocentii cauſſæ dignitatem robúrque addidit: refectiq; animi etiam in Italia Pontificiarum partium. Parma Siculo iter in Burgundiam habenti portas clauſit. Ibi hæſit, ſtatuẽs nõ prius ultrà progredi, quàm ea expugnata deletáque cæteris terrorem hoc exẽplo iniiceret, ne curſum eius remorari uſquam auderet. Plus annum ea obſidio tenuit. Ante captam uerã ueteremq; Parmam, ubi caſtra metatus fuerat, ibi nouæ urbis condẽdæ ſpatium menſus eſt. ſacris ædibus extruendis locum deſcripſit: earum maximam, ut fœlici omine, diuo Victori dedicauit: cætera publica priuatáque ædificia magnifi- I
ca aſſurgebãt. Vrbem Victoriam appellauit. Nummum etiam nota eiuſdem diui martyris percuſſum Victoriatum nuncupauit. Sultanorum Orientis, ſimul Africæ Regum ſocius, amicúſque, miſſis ad ſe elephantis, ac omni genere ferarum quæ florente re Romana, & iura orbi terrarum dante, notæ fuerant, ſed tunc inuſitatæ oculis Latinorum hominum erant, ſpectacula edidit, muneráque antiquitati comparanda. Ludos fecit: produxit homines inauditis linguis, gentibúſque ignotis, ac nouo habitu: triumphum, uictoriæq; (quæ cœli munus eſt) fructum, antequam uincat, petens. Cæſarum ueterum magnificentiam, & rerum ſplendorem, ſed alieno tempore, æquare K
conatus, ad penuriam pecuniæ recidit. Victoriatos, qui antea aurei cudebãtur, iam ſcorteos facere cœpit, cum perparua eius argentea effigie: propoſito edicto, ut hi nummo aureo cenſerentur: fiſcum ſuum tantidem illos æſtimaturum, accepturúmque. Sed & ferro uictus eſt. Repentina eruptione oppidanorum præſidiíque caſtris exuitur, fugatúrque. Victoria urbs antè euerſa, quàm planè conſiſteret. Ei Innocentius, audito Vinea, cauſſaque cognita, de ſententia ſacri conſeſſus ius Imperii noménque abrogauit, iure noui pũque Cæſaris deſignandi electoribus reſtituto. Interea Francus authoritate

nominis

A nominis Francici tegeus Pontificem,ſacram inſuper militiam in barbaram religionem profeſſus erat:nec id humano creditus conſilio agere. Viceſimũ iam annum regnabat,pacem domeſticam fouens:ſuis cõſulens:erat in ætatis robore:florebat matre,uxore,fratribus,liberis,opibus,nomine. Tot proceres in Syriam,Phœnicen,Aegyptum nauigarant:ipſe deſidere uiſus:cum morbo grauiſſimo correptus pro mortuo deplorabatur. Vocis uſu amiſſo,ac nullis reliquis ſenſibus,animus eũ defecerat:cum omnium miraculo ipſe ad ſe rediẽs,primùm omnium ſacræ militiæ Crucem depopoſcit:à Pariſiorum Põtifice accepit. Matrem cum fideliſſimis amicorum reliquit,quæ procura-
B tione Regni fungeretur,iam nulla inuidia,quòd initio,ac Rege puero,eius fœminæ ſanctitatem fidemq; perſpexerant mortales:& ea tunc ætate fuerat florentiſſima,formáque egregia:nunc omnia maturitatem ſuam nacta,ætate iam uergẽte,ac maiore uſu rerum illuſtria erãt:nec minus filii ſanctitas matris mores excoluiſſe,quàm inſtitutus à matre uideri poterat. Regem fratres comitaturi quocunq; terrarum erant:ut ei chariſſimi,ita pari uoluntate eius amantiſſimi:nec uxores à maritis Ducibus Comitibúſque diuelli ſe patiebãtur. Simul Alphõſi ſocer Raimundus nomen iu ſacram dederat militiã: filiam,generumq; ſequi conſtituerat. Oriens eum non uidebit. Morbo impli-
C citus deceſſit. Ad Euerardifontem elatus eſt,conditúſque prope monumẽtum matris. Ea fuerat Iohanna Angli Regis filia. Vt pater Raimũdus ſacro loco mortuus cõponeretur,impetrari à Pontifice max. extorqueriue nullis potuit precibus,quòd uiuenti ſententiæ communione piorũ fuerat interdictum,nec in gratiã poſtea redierat. Sanctus Rex cum uxore,cum duobus fratribus Roberto & Carolo,ac utriuſque uxoribus,& Odone legato Romano Maſſiliam petiit. Nauem cõſcendit octauo Caleudas Septembris:qui dies eius memoriæ in numerũ diuorũ relati poſtea cõſecratus eſt. Alphonſum ſoceri primũ aduerſa ualetudo tennit,deinde mors luctusq; ne cũ Re-
D ge ſolueret effecit. Ad undecimũ Calendas Octobres Cyprum Rex tenuit, inſulam lõgè omnium opportuniſſimam res Syriæ Aegyptiq; claſſe tentãtibus. Præſtò Luſinianus Cypri Rex ei affuit,nullo hoſpitalitatis officiiq; genere omiſſo. Cæterùm exorta peſtilentia minax magis quàm funeſta coëgit Regẽ Francum in urbes Cypri diuidere copias,& ualetndini conſulere. Interea à quodã Tartarorũ magni apud ſuos nominis Principe oratores aduenere:epiſtolã Arabicis exaratam literis attulere. uerſa in noſtram linguã, certiorẽ Regem Francum faciebat,illum antea Idololatram extitiſſe: nunc religionem noſtram profeſſum,ſacroq; lauacro renatum. Is nũcius ſummo
E Regis ſancti gaudio exceptus. Viri ſancti cõcionatores ab Innocẽtio ad Tartatos Lugduno miſſi,cuius rei gratia iuerant,conſecuti fuerant,ut feritatem gentis lenirent:ue cæteris mortalibus,in primis ne Regnis Chriſtianis peſti forẽt:ſe homines natos ſcirent:ſocietatẽ homini cum hominibus eſſe ſentirent:eſſe numẽ,cui mortalia curæ ſint:eſſe qui ſe ſpectatorẽ, quique iudicẽ, « qui quæſtorem ſuo cuiq; tẽpore præbiturus ſit, dignamq; cuiq; pro meritis « mercedẽ ſtatuat. Qui homo homini cõſulat:qui ad cæteros iuuandos mortales ſe factum,creatũ,editum in lucem,& ad aliquid in cõmune cõferendũ « meminerit: illum quamproxime ad ſuperos accedere. CHRISTVM «

» Dominum,Deum,eundemq; hominem,ſanctioré hominum inter ſe cóſor- F
» tioné,ac ueluti fœdus mortalium diuinius cum numine ſe ipſo uictima cæſa
» feciſſe,iciſſe,iũxiſſe,ſanxiſſe:eundé cœleſtia ad humana deduxiſſe: humana
» ad cœleſtia ſuſtuliſſe. Qui ingentes uiri eſſe uelint,hunc Ducem imitandum
» ſibi unum proponerét:primùm omnium ſe animo demitterent: in ordiné,
» in humilitaté ſe cogerét:diuitias,opes,gloriá,ingens inter mortales nomé,
» ignobilia uilia exiſtimarét:ſe nullos ducerent. quę qui agerent,eos cœli,eos
» immortalitatis fore participes:nec diuinitatis exortes. Hæc Innocétius li-
teris teſtabatur:hæc ſancti uiri prædicarát. Cũ Tartarus ex eis quæreret qué-
nam Innocentiũ,quemnam Pontificem maximum dicerent, reſponderunt G
CHRISTVM ita cœlum repetiſſe,nt ſuos non deſereret:ſtatuiſſe qui ui-
cibus ipſius fungeretur,qui Pontifex diceretur:cui qui Chriſtiano nomine
céſerentur,dicto audientes forét. Tartarus miſſurũ igitur ſe ad Pontificé In-
nocentium oratores oſtendebat. Etiá atque etiam diſſuadebant, per cauſſam
quòd illis iter faciédnm eſſet per gentes quas Tartari ferro facibúſque eua-
ſtaſſent:has à recéti memoria cladium minus tutum iter daturas. Sed maior
cogitatio pectori inſederat. Multa uidiſſent Tartari cótrà atq; uiri ſancti ni-
ſi fuerant collaudandis noſtræ religionis hominibus iactaſſe,ſpopondiſſeq;:
cóſpexiſſent bella inteſtina:Cæſaré in Pontificé uerſum: Guelphos in Gi- H
bellinos ut nefarios, ut ſceleratos arma ueluti ſacra gerere:Gibellinos iura
ſacri Imperii Auguſtamq; maieſtatem tutari ſe gloriantes: ſpecie partiũ ſuæ
quenq; cupiditati inſeruire: Proceres noſtros inter ſe bellare:nulli nefario
ſceleri nó prætédi nomé pietatis:animi demiſſioné uerbis collaudari,re nul-
lá eſſe:faſtum,ſuperbiá dominari:uirtuti nullum locũ:diuitias in honore, in
precio,admirationi eſſe. Cypri quoq; nó multa ueræ pietatis exépla cótem-
plari potuere. Inſula duos habebat Archiepiſcopos, Latinum, Græcúmque:
Latinum imperantem Græco:Græcũ,quòd parere nollet,ſolũ uertere coa-
ctum:Epiſcopis Græcis à Latino Archiepiſcopo re diuina facienda interdi- I
ctum:ad hoc nobilitatis ueteris Cypriæ bonam partem loco impiorum ab
Archiepiſcopo habitos. Diſtractam inſulá aliorum aliter de re ſacra iuréque
Pótificio ſentientium contentione:nullam formá conſentientis germanæq;
pietatis. Tartari oratores ad ſuos rediere cũ muneribus,& literis uiciſſim ab
Rege Franco ad ipſorum Principem datis,pleníſque ſancta gratulatione,ac
laude,quòd ſpeciem ueræ religionis animo cócepiſſet: ſimul cófirmatione,
exhortationeq;,ut initia increméto ſanctitatis in dies adaugeret. Antè gloria
uirtutis bellicæ præſtitiſſe:nunc eandé palmá defendédo nomine CHRI-
STI peteret. Hæ literæ latinè ſcriptæ. Tartari antea hnmanitatis propè o- K
mnis expertes,ac literarum ignari,dum Aſiam bello urũt,ex uictis Partho-
rũ Regnis Arabicas literas didicere,quòd eis plurimũ toto Oriéte Mahume-
ticæ ſuperſtitionis homines ntuntur. Polliciti initio fuerant legati,proxima
æſtate ſuos Duces rurſus mediá in Aſiam ducturos, & eam hoſtibus noſtris
infeſtá deintegro facturos. Irrita ceciderũt promiſſa,nimis ueris uatibus ſan-
ctis uiris,aduentũ Oratorum potius offuturum nouæ eorum religionis ru-
diméto,quàm nobis conducturum:inſpectis ſcilicet uitiis hominum, mori-
buſq; corruptiſſimi apud nos ſeculi,melioréne ſpe,ſi nunc nos adeát? Franci
Regis

A Regis ſanctitate adducti qui Saracenorũ capti à noſtris multò antè fuerant, nec ad eã diẽ abduci ab inſita de Mahumete perſuaſione potuerãt, CHRISTVM pectoribus accepere: ſacraq; aqua loti. Romanus legatus author fuit ut Archiepiſcopus Græcus ab exilio reuocaretur: ſacra interdicta inducerẽtur. Magiſter Tẽplariorũ ex Syria ſcripſit ad ſanctum Regẽ, Sultanũ Aegyptium miſiſſe ad ſe unum ex Satrapis ſuis, qui de pace ageret, ſi per Francos liceret. Rex Luſinianus, qui peritus rerum, hominum, regionũ illarum, falli non poterat: cum in concilio ea de re ageretur, exploratum ſe habere dixit Templarium ipſum ultro ad Sultanũ miſiſſe, euocaſſeq; Satrapen: qua ex re B maiore animo eſſe factos Barbaros, quòd noſtri cupidi pacis, ac cogitare iam de reditu uiderentur. Vetuit igitur Frãcus Barbaros à Tẽplariis recipi, audiriue, aut cõmercia ſermonũ ſeri. Quos ſubſequi Regẽ primo quoq; tẽpore oportuerat, ſegniter domo ſoluêre: ac hyeme opprimente in inſulas alii alias diſſipati, ne initio quidem ueris, ſed appetente æſtate affuere: & Gulielmus Villa genere Francus, idem Achaiæ Princeps, cum claſſe Peloponeſiaca uenit, quòd ea pars Græciæ in Latinorũ fide foret. ſimul affuit Robertus Dux Burgundię cum ſuæ nobilitatis manu ſatis magna. Hyemem in Achaia egerat. Coacta igitur Francica claſſe, coniunctaq; Cypria, Peloponeſiacáque & C claſſe & inuentute, in Aegyptũ curſus directus. Vbi Damiatam in cõſpectu habuere, apparuit pro deſcẽſione pugnandũ. Parati Aegyptii in littore ſub ſignis ſtabant cum telis tormentisq;, pro patria ferro ac omni ui decertaturi: gens hoſtili ſemper in nos animo, conſiliis callida, & ingenio acri: diuturnitate bellorum, ac toties uiribus collatis, artes bellicas, moresq; noſtrorũ edocta. Induxerãt in animum non nudare rurſus littora hominibus toties bellũ regioni locupletiſſimæ beatiſſimæq; inferentibus: ſed arcere quàm maximo poſſent conatu appulſu littorum Frãcos. Franci iam ſatis inter ſe, atque alii alios confirmarãt, tam procul profecti: quod certamen tam multo antè ani- D mis proſpexerãt, id ante oculos poſitum: irruendum, impetum dandum, impreſſionem faciendã: uel iactura nauium terrã occupandam, ut in ſicco cõſiſterẽt: pugna ex propinquo cõmitteretur. Franciců robur Aegyptios non laturos, ſi uir uiro cõgrediatur. Ita coactis gubernatoribus naues littori immittere, illidere, impingere: ſimul ab utroq; latere diſpoſitis quæ ad id præparatæ ſagittarios tormentaq; portabant nauibus, ut nube telorum coniecta nudarent littora hoſtium fuga. Tãta ui itum, ut hoſtem ſua tela (quæ maiorẽ etiã uim habere oportuerat, quòd ex terra ſtabiliq; loco, unde conniti procurrereq; poſſet, qua maximẽ re cõcitatio uiſque miſſilium conſtat, mitterẽ- E tur) non tegerẽt: qui prius emori, quàm loco cedere, obſtinaſſe animis uidebatur. Vis tanquã ingentis molis ruina illatarum cum fragore nauium antè perculit animos, quàm collatus pes cædem, fugã, ſtragẽ faceret. Cecidit Satrapes, ac delectiſſimi quiq;. Cæteros fuga ac propinquitas urbis texit. Supererat urbs nobilis, & priore bello non capta niſi plus annua obſidione, ac ne ſic quidem, niſi peſtilentia fameq;, non hoſtiũ ferro, domita, & poſtea multo etiam magis munita, firmata, inſtructa opere, præſidio, commeatu, telis, tormentis. eaq; res debilitare animos noſtrorum poterat, reputãtium cum mœnibus ſibi, cum flumine, cum uiris luctãdum. Barbari amiſſo Satrape ſummo

Duce,in iuſtam obſidionem cogi:ac quæ fata Brenno Rege tulerant,expe- F
ctare in animum non induxere. Cum in urbe quod reliquum diei fuit egiſſent,nec dubitarent,ubi illuxiſſet,hoſtem mœnia aggreſſurũ:paulò ante lucem publicis priuatiſque ædificiis iniecto igne,ponte nauali ſe in ulterioré ripam ex urbe ſurripuere. Francus relucente flamma excitatus,réque explorata urbem eueſtigio ingreſſus,quam ciues perdere conabantur,ipſe alienus reſtincto igne ſeruauit. Aegyptios ſoluto põte ulteriora petẽtes inſequi nõ licuit. In oppido locuplete beatoq; uis ingens cęterarum rerum,& in primis magnus numerus frumenti repertus. Erant in concilio qui dicerent utendũ uictoria:recenti terrore debellari poſſe. Antequã Barbarus animos recipe- G
ret,nouáſue copias cogeret,arcem rerum Regiam gentis Chairum peterẽt: inuenturos cuncta perſonantia permixtáque fletu complorationéque uirorum fœminarúmque,nondum colligatis uulneribus eorum qui ex fuga ſe recepiſſent:quorum aures attonitæ adhuc eſſent uelut etiam nũc obſtrepente ſonitu clamoréque noſtrorum. Hæc ſententia fortis uiſa:ſed illa cautior,ob memoriam ſuperioris belli,ne ante circumactam qua Nilus inflari conſueuiſſet diem mouerentur caſtra. Hæc mora interiecta alteram intulit expectatione Alphonſi Ducis,& noui cum eo militis. Ad undecimum Calendas Nouembres anno eius ſeculi undequinquageſimo progreſſis noſtris H
Barbari non uniuerſis copiis de ſumma rerum decertaturi occurrerunt. leuibus præliis iaculandóque laceſſentes refugientéſque ludificabantur. Noſtri ſemper ſuperiores diſcedebant,illi cedebant. Ad aquarum diuortia, ubi è Nilo riuus inſtar iuſti fluminis deriuatur,in cuius aduerſa ripa hoſtes uniuerſi tetenderant,noſtri inter duos amnes hæſere. Tentarunt ſi uado tranſitus daretur.ſed præaltis ripis altus riuus coercẽbatur. Spes tamen erat euadendi,quòd non natiuo diſcrimine,non ui fluminis,naturâue locorum,ſed manu hominum foſſa ducta deriuatam partem Nili exiſtimabant, & eadem arte cogi in unũ alueum utrunque poſſe, iactis molibus, & diuortiis, emiſ- I
ſarióque obſtructo. Muniebatur uia:agger proferebatur:opus aſſurgebat. Hoſtes ex aduerſa ripa tormentis tela ingerunt:opere prohibẽt.contrà noſtri ad tegendas operas caſtellum ex materia excitant.hoc hoſtes igne miſſili incendunt. Aegyptius quidam è caſtris hoſtium, quo caſu, quóue conſilio (quandò hoc ſancti Regis bello nulla tranſfugarũ mentio eſt) nõ traditur, ad noſtros uenit. ex eo cognitũ,inferiore parte riuum uado trãſmitti poſſe, quòd latiore alueo in morem placidi ſtagni diffunderetur. Pars exercitus eò miſſa tranſiuit:ſed ægrè emerſit,quòd limoſis ripis hærente ueſtigio, luctãtéque pede,firmiter conſiſtere non poterant. Vbi in locum æquiorem tan- K
dem euaſere,ad caſtra hoſtium cõtendunt. Pugnatur acriter. Robertus Dux cadit. Fugãtur tandem Barbari. noſtri caſtris hoſtiũ potiti,ex materia quam hoſtes munitionis caſtellorúmque cauſſa cæſam comportarant,pontem in flumine faciũt,ut reliqua pars exercitus huic iungeretur. & poſtridie hoſtes maioribus copiis affuere. Prælium commiſſum. noſtri cæde ingenti edita reliquos in fœdam fugam coniiciunt. His duobus præliis clariſſimi Barbarorum Duces deſiderati. Sultanus Meledinus morbo obiit. eius filius Melexala iam inde ab amiſſa Damiata Syriæ Dynaſtas,Arabum Phylarchas,Sultanos

nos

A nos,cæteros Barbaræ religionis adierat:oſtẽderat deploratas pariter Turcicas Saracenáſque res: omnia ea Prouincias Francorum facta,ſi expectarent dum Chairo euerſo in ſe procella belli ferretur:cui anteuertendũ ſit. Intercedebant nobiles inter Halapianos Damaſcenosq; inimicitiæ. Hæ metu noſtri ſedatæ,dextræ interiũctę. Aegyptii Sultani filio morte patris Sultano ſalutato,egregia auxilia data,& liberorum,& ſeruorum:qui ita ſeruiũt Sultanis,ut illis unis dicto audientes,cæteris imperitẽt,nobili iam ſeruitiorũ imperio,& ſic apud illos iucundiſſima ſeruitute. Tunc lõgè maximus erat eorum numerus,quòd Tartari finitimorum longinquorumq; iuuentutem uel B trucidarãt,uel ſub haſtã uenundederãt. His ingentibus copiis repẽtè ſuperueniens Melexala noſtris ſe oſtendit. Frãci pugnam poſcebãt,ut aut uirtute uincerent,aut cum gloria caderent. Hoſtis pugnãdi æquo loco copiam non fecit:& apud noſtros paluſtribus locis morbi exorti:pedes intumeſcere: caput grauedine tẽtari:ingredi per morbũ,cõſiſtere per hoſtes nõ licere. Proceres in primis grauiter affici. Curæ uigiliarũ,ſtationum, cuſtodiarũ,ad humillimũ quenq; reciderãt. Rex grauiter laborans, primùm contra mali uim uiribus animi pugnare,deinde ſuperari. Poterat nauicula ſecundo flumine Damiatã clàm ferri,antequam hoſtes fluminis potentes fierent:utq; ſibi cõ- C ſuleret,procerum magna pars hortabatur:incolumi Rege rem Francicã incolumem,facili quãtalibet cæterorum iactura. Negauit ſe ſuos deſerturum, ut nec à ſuis deſereretur. ſe cum ſuis quamcunq; deus daret ſubiturum fortunam. Et antequam caſtra ob multitudinem ægrorum moueri poſſent, Barbari æquioribus locis naues iunctis plauſtris in inferiorum partem fluminis tranſuexerunt inter Damiatam caſtraq; noſtrorum,ne mutuis auxiliis iuuari poſſent. quædam etiam noſtrorum naues ex Damiata uim aduerſo flumine facere conatę,partim ſuppreſſæ,partim captę ab hoſtium claſſe. Rex corpore tã exhauſto erat,debilitatóque,ut ſe quantocunque animo ſuſtinere nõ D poſſet. Qui pauci à morbis integri adhuc erant,aut minus lãguebant:ii correptis armis hoſtem ad pugnam progreſſi prouocant. Exigui numero locis iniquis à multitudine hoſtium circunuenti uincuntur. Fratres Regis Carolus Alphonſúſque capiuntur. Perpaucis receptus in caſtra patuit:reliqui uel capti,uel cæſi. Caſtra ab ægris Rege iacente defendi non poterant. Mori ſacro bello,ſancto Regi ſanctum uidebatur. eadem & reliquis tali Duce mẽs. Cõditiones ultro Barbarus obtulit:deduceretur exercitus:Damiata cederetur:captiui utrinque redderẽtur:induciæ in decem annos fierent:ingens uis auri pẽderetur. Has cõditiones neceſſitas imponebat. Addebat Sultanus, ut E iuraret Rex ſe eas ſeruaturum:ſi n fidẽ falleret,ea uerba addebat, quæ etiam rerum ſcriptoribus referre effariq; nefas ſit. Auerſatus eſt carmen illud impium Frãcus:tantum in eo ſcelus eſſe,ut uel mente concipi,uel ex dentium uallo erumpere formulam illam iuriſiurãdi ſcelus ſit. Præſens merces pietatis perſoluta eſt ſancto Regi. pœnas de perditiſſimo Sultano religio ipſa exegit. Sultanum uictorem Francis iura præſcribẽtem, nobiliſſimum, nobiliſſimo patre auoq;,ſerui emptitii furore repẽtino capti,ſpectante, ſilentiumq; agente nobilitate,occiderunt. Exin cruentis dextris eadem uecordia amẽtes in tabernaculum Regis irrupere ſtrictis enſibus,madentibúſque recenti

cæde,eo animo conſilióque,ut eum uel occidát,uel in quæ ipſi nefariæ formulæ uerba cóceperint,iureiurando adigant. Cóſpectus ſancti Regis, quàuis decumbentis,maieſtas oris,dignitas uultus,rabié hominũ cohibuit. Reſedit ſua ſponte furor,ueſaniàque. Octo millia pódo auri precium Regis ſalutíſque cómunis factum. Quatuor millibus ſolutis,de altera parte obſidem Alphonſum fratrem reliquit. & cum per conuenta procul abire liceret, tamé nó antè,quàm reliqua ſolutione facta,diſcedere ſuſtinuit. Tunc Damiata deceſſum. Deportatus in Syriam exercitus Regius. Frácus Barbarorũ captiuos omnes cum fide,ſine recuſatione,nulla cũctatione reſtituit. Barbarus Turceminius nomine,ex Volone Imperator,Regumq́; Rex effectus,ſeruili barbaráque fide,ex duodecim millibus Latinorum, qui poſt diſceſſum Ricardi alii alio tépore capti fuerant,quóſque omnes dimitti cóuenerat, quadringentos omnino dimiſit. Primùm ſpes cæterorũ redimédorum retinuit in Oriéte Francum: deinde cum ea ſegnius procederet,dulcedo ſacrorũ locorum,& cupiditas reſtituendi quæ diruerant Barbari. Ad duo & triginta millia domo in Aegyptũ profecti fuerát:ad ſex circiter millia reduces fuerunt. Interea Rex miſit utrunque fratrem ad matrem conſolandam: ex quatuor eius filiis tres eſſe incolumes:quartum egregiè pugnantem,quam ſæpe uotis petierat adeptum martyrii lauream. Rex Sidoné,Cæſaream,Ioppé reſtituit:circummiſſiſque oratoribus,cuiuſcunq; nationis noſtri apud Barbaros in ſeruitute habebátur, eos gregatim ducenos trecenóſque redimebat. Ad famam circunuenti à Barbaris ſancti Regis,in Francia ingens perditorum manus ſpecie ſacræ militiæ paſſim uagabátur,fortunas cæterorũ agentes ferétéſque. Nec iis bellatoribus uindicibúſque indigebat Rex. Bituriges Aurelianenſesq́; urbes iniuriarum minimè omnium patientes, armis correptis hanc colluuionem hominum partim occidêre,partim ad quotidianũ opus faciendum,ſanitatémque redegere. Quinque annis in Oriente máſit, nullo ſanctitatis munere omiſſo. Oſſa noſtrorum ab impiis cæſorũ permultis locis inſepulta,manu ſua legit,ſacroq́; ſepulcreto compoſuit. Vita eius etiam Barbaris miraculo erat:cópluresq́;, quod armis extorquere nulla potuerat uis,uoluntate ſacra lauatione imbuti ſunt. Initio igitur ſponte,poſtea precibus Pontificum Maximorum in Oriente remanſit,totum nomen Chriſtianum incitaturos ſe prædicantium, ut omnium piorum arma in Syriam ferrentur,Franci ductu militatura. Sed CHRISTVS nullũ uerè ſuum militem,nullum Ducem præter Frácum inuenit. Sacri belli nomine à Turcis Saracenisq́; aliò uerſo, Germani proceres, cum ius Imperii Pontifex concilio Lugdunéſi Fœderico abrogaſſet,Henricum Turingum Auguſtum deligũt: inq́; huius paulò pòſt defuncti locum Gulielmum Hollandiæ Comitem ſufficiunt. Mortuo Tarenti Fœderico,Conradus iuſtus eius,uon ex Brenna,ut nónulli tradunt,ſed ex Conſtantia Regis Caſtulonéſium filia filius,ſe & Siciliæ Regé iure paterno,& Auguſtum dicebat,quòd ante notá patris Lugdunéſem ſe Cæſarem patri cooptatum diceret. Vt utrunq; igitur decus retineret,ex uetere familiæ ſuæ patria Sueuia,in Italiam mouit:cum iam Manfredus ex pellice procreatus,quem pater Fœdericus Tarenti principé inſtituerat,Regnũ Siculum diſſimulanter appetés,ſeque nihil maius quàm procuratorem

A curatorem Regni dictitans, præſidia quibus locis uidebatur imponeret. Sed cum Neapolitani, Capuaq́; ac Aquinates authoritatem Pontificis Maximi ſecuti, mœnibus excluſere. Ita in præſentia eo ut non proceſſuro cõſilio deterritus, Cõrado uenienti uenerabũdus occurrit: Regem ſalutat: reosq́; maieſtatis Neapolitanos agit: quòd cum ſe procuratorẽ abſentis profiteretur, ut aduenieñti pacata omnia præberet, imperium detrectaſſent, portasq́; clauſiſſent. Sueuus nouus Rex Tarẽtini rerum Italicarum periti, animorumq́; & conſiliorũ popularium gnari, ſimul uelut benemeriti dictis permotus, Neapolin obſidet. octauo demũ menſe fame in deditionem acceptã, direptamq́;, B muris recingit. Cõtinuò eandem fortunam tulit Capua. Aquinum etiã incendio fœdatum. Recepto firmatóque Regno, de Imperio reliquum Sueuo certamen erat. Plenus ſpiritibus paternis Auguſtũ nomen in familia ſua retinere contendebat. In Germaniam reuerſus inuenit Hollandini partes magnis auctas incrementis, omniáque ſibi infeſta. Igitur ſpiritibus fractis, relicto domi Conradino filio puero, uxoréque Bauari Ducis filia, Italiam repetir: diéque ſuo, an (quæ ſuſpicio tenuit) ueneno abſumptus eſt. Moriẽs hæredem abſentem filiũ ſcripſit, tutoribus inſtitutis proceribus Bauaris, quos ſecum duxerat: quòd hi & puero, & matri ſuæ genris fideles futuri erant. C Tutorum nomen, puerúmque Regem oderant nobiliſſimæ urbes à patre euerſæ: cæteræ inſonti fauebant ætati. Manfredus creditus ueneno Conradum ſuſtuliſſe, quíque initio Regnum appetiſſet, in eãdem cupiditatẽ reuolutus, inuidiam tutoribus quibuſcunque poterat artibus conflabat. Procurationẽ Regni Siculi, ipſe in eo natus educatúſque Regno, quòd Bauaros nomine pupilli ſuperbè auareq́; regnaturos diceret, petere à proceribus Siculis, Apulis, Calabris, Lucanis, Picentinis, Brutiis, Campanis, nõ dubitabat. Vt in Regno nobili tot regionibus, tot urbibus & cõtinentis, & in inſula opulentiſſima, non eadem omnium uoluntas erat, non unum cõſilium. Innocẽ- D tius ad res Regni ſedis Romanę beneficiarii uiſendas componendasq́; cum ex Gallia rediſſet, Neapolin iam à ciuibus refectã cum præſidio ualido proficiſcitur. Manfredus ad ſuas artes ſe recipiens, Põtifici ſumma religione occurrit: ſe in fide officioq́; ac authoritate ſacroſanctæ ſedis eſſe, permãſurúmque prædicat: ac ita dexter omnes ſimulationis partes, obſequẽtiæq́; imitationem obiuit, ut qui antea, quòd patris partes ſecutus ex profeſſo fuiſſet, piorũ cœtu eſſet motus, hoſtiſque Pontificũ iudicatus, ne ullus honor communicari ei poſſet: tunc reciperetur in ſummam gratiam, Principatusq́; Tarentini ius illi à patre datum, à Pontifice confirmaretur, ratumq́; haberetur, E nouíſque inſuper honoribus cumularetur, imminuta multis partibus Bauarorum authoritate. Morbo graui corripitur Innocentius. Ne expectata quidem morte Tarentinus Saracenos Nucerinos excit: Pontificisq́; copias nihil tale expectãtes, ac in hyberna Fogiã dedndtas adortus, armis, telis, equis, tormentis, commeatu, impedimentis exuit. Mortuo, ac Neapoli ſepulto Innocẽtio, ſuffectus Alexander Octauianum Vbaldinum legatum cum nouo integróque exercitu ad coërcendam Tarentini audaciam mittit. Ille copiis multo inferior, prælio decertare nõ auſus, ac Nuceriam compulſus, cum uiribus non poſſet, conſilio ſe obſidione eximit. Emiſſi clàm ex urbe nonnulli

pari atque ille erat calliditate,cum paulo longius proceſſiſſent,ſubornarunt F quoſdam alios nõ minori audacia aſtúque,qui lugentium habitu ex Sueuia cum literis,quas ipſi conſcripſerant,adulterinóque annulo ſignarãt, uenire ſe dicerent,ſimulatiſque cum lacrymis falſò nunciarent Conradinũ obiiſſe.Res & nunciata,& credita.Captus dolo Legatus ultro ſoluit obſidionẽ. Bauari perinde ac nullo pupillo cuius tutelam gererẽt,procul è Regno Siculo deluſi abiere.Manfredus uelut pro defuncto rem diuinam magna religione ampliſſiméque faciendam atratus ipſe curauit,iuſtáque perſoluit:gazáque Panormo ad ſe tranſferri iuſſa,ac largitione ueteranis ſibi conciliatis, nouoq; ex Africa milite Barbaro mercede conducto, quaſi nulla iam iuſta G Regiæ Siculæ ſtirpe,Rex ſalutatur:priúſque Regnũ opesq; firmauit, quàm fieret fides à quoquam uiuere Conradinum,animis hominum errore occupatis.Cum Rege Tarraconenſiũ affinitatẽ contraxit,collocata illi filia Cõſtantia.Romanus ei non modò ut iniuſto Principi,qui nothus in Regnum Romanorum beneficiariũ ſuccedere ſe æquum contenderet,ſed ut impio, religioniſque hoſti bellum ſacrum indicit. Concionatores circummiſſi ad excitanda piorum in eum ſacro ære arma. Ita ſacræ militiæ ad hæc nomine (miſerum) recidente, quæ ultrà digna cauſſa moræ in Oriente ſancto Regi? quæ iuſta auxiliorum in Turcas,in Saracenos expectatio? quæ pia ſpes? H Obteſtatione igitur ſuorum lacrymíſque permotus, cum etiam mater obiiſſet,cum omne pietatis, perpeſſionis, ac inuicti malis animi præbuiſſet exemplum,Syria deceſſit.Tertia quàm ſoluerat nocte,ſæua tempeſtate orta, nauis eius ui procellæ dorſo immanis cautis illata ſedit.eam diuinitus non ſolutam,fractám ue,procumbente Rege,numiniſque fidem implorante,ut ſuos milites reduces domum ſisteret,creditum eſt.Domum tanto temporum locorúmque interuallo regreſſus,res Europæ,quas diſcedẽs bona in ſpe reliquerat, propè deploratas inuenit.Mortuo Hollãdo Auguſto proceres Germani diſſentientibus ſtudiis agitabantur,cum contẽtione iniecta alii I aliis non cederent.ne in externo quidem uno conſenſere.Corrupti inſuper largitione alii Ricardum Angli Regis fratrem,alii Alphonſum Caſtulonẽſem Regem deligunt.Schiſma illud ſedecim annos tenuit:& in Oriente ſecundum diſceſſum ſancti Regis nihil ſanctẽ geſtum.Duo erant totius orbis terrarũ emporia celeberrima:Barbaris Damiata:noſtris Ptolemais.Hæc (ut oſtẽdimus)amiſſis Hieroſolymis,erat Regia noſtris urbs,celeberrimuſq; Latinorum mercatorum conuentus. Per inducias,ex India,Aethiopia,Arabia, beatiſq; regionibus ad alios mercatus allatæ merces,illò tandem comportabantur:inde Veneti Genuenſeſq; nauibus quò uiſum erat aſportabant.Frãci cũ ſacro Regno potirentur,magnos honores Venetis,magnos Genuenſibus,ob egregia eorũ ſacro bello merita,habuerant. quarúndam maritimarum urbium tertiam partem Veneto nomini attribuerant. idem decus Genuenſibus decreuerant:ac per multas ætates ſeruarãt.Brenna puella nuptiis ſuis Fœdericum Cæſarem effecerat Regẽ Hieroſolymorum.Nunc Regnũ ſacrum Rege orbatum uidebatur.Philippus à Mõteforti Ptolemaidis Prætor delectus fuerat,conciliatrice gloria familiæ,quæ ſummos bello Duces, qui Aſiam Europamq; monumentis rerum geſtarum implerant,progenuerat.

A rat. Eadem Anglis recenti affinitate iungebatur, Angli Regis ſorore Simoni à Monteforti collocata. Proceres erant dominatus cupidiſſimi. Inter Venetos Genuenſesq́, ut inter opulentiſſimos populos maritimarũ rerum gloriam ſibi uendicantes aſſolet, ante ſanctum Regẽ natis, ſed quæ ſancto Rege religioni militante intermortuæ fuerant, ſimultatibus tunc renaſcẽtibus, æquiorẽ ſe Philippus Genuenſibus præbere uiſus eſt. Vterque populus Ptolemaide ſuum Prætorem, ſuos apparitores, ſuum forum, ſuam aream, ſuas ſibi leges habebat: hæc profana. Exoritur de ſacris contentio. ædem ſeptumq́ diui Sabæ ſibi utrique uendicabant. non tamen quamprimum ad arma de-
B ſcenſum. Pontifex Maximus, quod ſui iuris erat, pro poteſtate decreuit, placere fanum commune cenſeri, idq́ decretum in re præſenti enunciari. Lygurum conſilia celeriora decreti enunciatione extitere: occupant fanum ſeptumq́ inſtar arcis emunire: propugnaculis, telis, tormẽtis inſtruere, Philippo conniuentẽ ne, an etiam adiuuante. Venetus indignatione accenſus, tredecim triremibus Tyro mouit: Ptolemaidisq́ portũ catena perrupta ingreſſus, duas triremes, tres & uiginti onerarias Lygurum naues incendit. fanum ut ab hoſte profanatum, ſeptumq́ in bellicam ſpeciem uerſum, diruit, anno eius ſeculi undeſexageſimo. Hoc initiũ funeſti belli, cauſſaq́ Latinorum in-
C ter Barbaros Græcósque imperii finiendi fuit: in maiúsque continuò exarſit incendium: & cruenta prælia commiſſa, quibus res Veneta initio ſuperior fuit & ſuis uiribus, & Piſanorum auxiliis. Hi populi potentes maris fuerãt: nunc inter ſe illis certantibus facile fuit Proceribus Græcis Latinos exigere, opesq́ patrum recuperare. Secũdum mortem Brenni Balduinus eius gener Byzantium ſeſe recepit. res affectas inuenit: exiguam reliquam ſpem. Nihil boni mente augurans, filium paruum procul à periculis, peſtisq́ expectatione ſeponendum ſtatuit: nec cum eo aurum, quod iritamentum foret illecebraq́ ingens cupiditatis, præmiũmque ſcelerum, ac interdum cauſſa adole-
D ſcentulorum ab iis quorum fidei crediti à parentibus fuiſſent, necandorum. ipſe fidem eorum quibus filium commẽdabat, ſibi pignore deuinxit. Quam maximam potuit pecuniæ uim mutuatus à Brugẽſibus quibuſdam ditiſſimis mercatoribus, puerum alendum eis tuendumq́ tradidit. illum ex uectigalibus quæ in uetere patria Francia, Flandriáque, ex agris oppidisq́ ſuis perciperet, id nomen diſſoluturum. Venetias Brugenſes nobile depoſitũ pignúſque duxere. Pater Byzantii reſtitit maiore animo, quàm ſpe. Dnæ Auguſtæ nobilitatis familiæ antea inter ſe æmulatione imperii diſcordes, in unum affinitate (ut edocuimus) redierant. Spes ſummæ rerum ad Theodorum Bata-
E zis filium uenerat. Eius ſub redintegratas inter Venetum Genuenſemq́ inimicitias mortui, filios duos adhuc impuberes Michael Palæologus tutor regebat, morte pupillorum ſuum facturus imperium. Is acris ingenii, animiq́ impigri, Gulielmum Villam Achaiæ Principem ex Syria reuerſum repentè adortus, prælio uictum cepit: nec dimiſit niſi recepto prius munitiſſimo Achaiæ oppido Epidauro. Inde uictor cum uolitaret, omnem ueterem Græciæ nobilitatem cohortando exciuit: meminiſſent Græciam liberales artes "
humanitatémque mortalibus tradidiſſe. ſe in libertatem uindicarent: ne ſoli- "
ti imperare, ſeruirent: neu patriam nobiliſſimam auguſtiſſimamq́ ſinerent "

» Gallogræciam fieri,mutatis moribus, lingua,ritibus,cæremoniis. Magna F
coacta manu, ardentibúſque animis cupiditate ueteris decoris recuperandi,
Byzantio imminebat.nec tutum erat Balduino in urbe Regia Palæologum
nobilitatémque ſuam reſpiciente ſe claudere, perparuo Fracorum præſidio.
Longè maxima pars claſſis Venetæ,cuius uiribus maritimis ad eam diem res
Latina in Græcia ſubnixa ſteterat, ad bellum Lyguſticum profecta aberat.
Cum iis quæ reliquæ in portu ſtabant nauibus optimum factu uiſum eſt anguſtias
Helleſponti frenare, ne hoſtis claſſe circuuolitaret, ac, quæ una ſpes
reliqua noſtris oſtendebatur,maris etiam poſſeſſionem eriperet. mari captũ
Byzantium,mari retineri poſſe.Ita Balduinus Auguſtus,Iuſtinianúſque Patriarcha G
claſſem conſcendunt, reliqua conſilia executuri. Cines liberi noſtrorũ
metu, portis patefactis Palæologum proceréſque ſuos mœnibus regiæ
urbis læti cõgratulantéſque noctu recepere,anno eius ſeculi undeſexageſimo:qua
ex die capta à Veneto Francoq; de Græcis fuit, quinto & quinquageſimo.
Auguſtus Patriarcháque deploratis rebus Græcia deceſſere.Igitur
uelut numine terris irato,piacula quærenda omnes apud nos cenſebant.
Mores deformatos ad ueteris ſanctitatis æmulationem reuocandos. Rex
Francus,quod Regii muneris erat, publicæ utilitati religionique ſtudebat,
ut Prætores caſtè integréque ius dicerent: ne quid in prouincia ſua coëmerent: H
ne affinitate iungerentur.& quæ ueteris Romæ inſtituta fuerant,repetiuit
in libidine ſordibúſque Magiſtratuũ coërcendis. Qui eorum ſecus egiſſent,de
illis ipſe cauſſa cognita ſtatuebat. ut quiſque meritus fuerat, alios ære
multabat,alios in Syriam aduerſus Barbaram religionem militaturos in certam
diem ablegabat. Qui numinis ,diuorúmue nomen nefariè aut iureiurando
aut execrando uſurpabant , eorum fronti candente lamin[illegible] [illegible]tam
inurebat. Deprecantibus magnis uiris pro quodam eius noxæ cõuicto, reſpondit
ſe cupidè id monumentum in fronte geſturum,ſi ea ratione purgari
» Francia eo in deum optimum maximum ſcelere poſſet. Sacrorum Bibliorũ I
» lectione mirè delectabatur. Lutetiæ ualetudinarium pro æde Virginis extruxit.
Minoribus & Prædicatoribus nondum ad culmẽ perductas ſacras ædes
planè abſoluit. Cæcis egentibus ædem & domum. Cartuſienſibus item ædẽ.
& cœnobium.eadem Carmelitis. Hæc omnino Lutetiæ. Extant & alia alibi
pia eiuſdem monumenta.In iis occupato Rege,ac à ſeipſo initium faciente
placandi numinis,cæteri ſe quiſque crimine fando liberabant,alios incuſabant:
nec ſinguli modò,ſed & uniuerſi,ordo in ordinem inuehebantur.Sacri
mendicorum cœtus uotiuam paupertatem laudibus efferentes,in diuites
ſacerdotes concionabantur. eorum cupiditate, eorum ambitione, ſeruorum K
dei numerum multis partibus imminui:alios bina,alios terna,alios plura ſacra
eaq; opulenta ſacerdotia habere.Hæc illi prædicantes habebant aduerſarios
ſummos uiros: ac magna,ſi modum ſapientiæ impoſuiſſent, ingenia:in
quibus Gulielmum à fano Amoris:qui damnatis ſemel Pauperibus à Lugduno,
paupertatis mendicitatiſque profitendæ ſpecimen ſublatum contendebant.
Pontifex Maximus Alexander ſacros paupertatis ordines ex uſu pietatéque
Chriſtiani nominis habendos cenſuit,qui tunc & eruditionis & ſanctitatis
gloria præſtabant. Albertus Sueuus,magnus(ut ea tempeſtate)uir,&
eius

A eius auditor Thomas Aquinas Prædicatores florebant. Florebat Minor Bonauētura à Balneo Regio: quibus propugnātibus quis uotiuā paupertatem potuiſſet expugnare? Anno eius ſeculi altero & ſexageſimo in defūncti Alexandri locum ſuffectus Vrbanus, humillimo in Tricaſſibus loco natus, patre ſutore ueteramentario, ſed indole animi nobilis, Vidonem Aegidiēſem Legatum in Angliam ad bellum ibi domeſticum dirimendum miſit. Cum Rex Henricus leges quaſdam, in quas & ipſe iurauerat, & proceres iureiurando adegerat, abrogare contendit, arma ſuorum in ſe conciuit. Duce Simone à Monteforti aliquot nobiles urbes ab eo defecere. Prælio etiam facto Regis
B filius Eduardus, & frater Ricardus Auguſtus, capti. Ex dignitate Pontificis erat, Regnum quanuis longinquum ſemel in fidem receptum, non ſinere inteſtinis malis perire. Sed & propior dolor curam Pontificis acuit in Siculum Regnum, ut Manfredum iniuſtum poſſeſſorem exigeret. Conradinum uiuere adoleſcereq; cōſtabat. Is Manfredo poterat obiici: ſed ſoboles Fœdericorum, indoleſq; illa Sueuorum Ducum, inuiſa ſuſpectaq; ac formidoloſa Romano erat. Anglia Hiſpaniaq; de imperio contendebant. Nulla Pontifici aduerſus Manfredum niſi in Francis ſpes: & in eam pronior erat ipſe patria Francus. Sanctus Rex cupiditate nouarum opum quærendarum adduci
C non poterat. Carolus eius frater ſtimulis uxoris incitabatur. Ea trium iam Reginarum ſoror, moleſtè ferebat ſe omnino Comitem ſalutari, ſcribereq;: duas ſorores Reginas, tertiam etiam Auguſtam. Maritus eam bono animo eſſe iubebat. Tanta dexteritate res acta eſt, ut ultro ad Siculum Regnū euocatus uideretur, ferretúrque. Vrbanus Purpuratum Legatum miſit ad ſanctum Regem, uti fratrem Prouinciæ Phocenſis Comitem ad res Siculas capeſſendas mitteret. Simul ſacrum in Manfredum ſanctæ eccleſiæ hoſtem bellum ut redintegeretur, omnes pios proceres literis hortatur. Sāctus Rex nihil mouebat. Circūacto tertio Pontificatus ſui anno Pontifex deceſſit. Con-
D ſilia Caroli, uxoris ſpes irrita cecidiſſe uidebantur: cum repentè maiora con firmatioráque ſunt effecta. Franco Pontifici gētis ſuæ memori ſucceſſit Pontifex Francus Vido, quem in Angliam legatum oſtendimus, Caroli etiam quàm Vrbanus fuiſſet, ſtudioſior. Clementem nomen edidit. Abſens creatus ad ſacroſanctum nomen capeſſendum ex Anglia in Frāciam, atque inde ex ſinu propè Caroli in Italiam tranſcendit. Pontificatum Peruſiæ iniit, quòd urbs Roma ſolutam imperio Pontificis ſe contendebat, ſuumq; ſibi Prætorem ipſi ciues creabant: Senatorem uocitant: iſq; mos per multas Pontificū ætates tenuit. A Clemente euocatus Carolus triginta triremibus cum Maſ-
E ſilia ſoluiſſet, Romam ipſe uxorq; delati, in æde Lateranēſi à purpurato Legato iuſſu Pontificis Reges Siciliæ Hieroſolymorumq; deſignantur, impoſito uectigali quadragenûm in ſingulos annos millium aureorum Pontificibus deinceps Romanis numerandorum. ſimul iureiurando adigitur nouus Rex, nullas in tanto munere leges detrectans, ſe imperii nomen uel ultro delatum non accepturum. Alia præſcriptione, alia mente crediderim id cautum. Prætexebatur, ne ſi contentiones de imperio ingraueſcerēt, difficilius factu foret opes Manfredi euertere. ſed Pontifices ſemper horruere nimias Siculorū Regum opes. in quo ſimul & Regni illius, & imperii ius fo-

ret, eum in officio fidéque ac poteſtate Pontificum minus fore. pro opibus F
» quéque animos gerere,ſpiritus tollere. Qui Guelforum patria exacti ab ad-
uerſaria factione uſquam fuerant,ii Caroli ſigna ſequebantur:in quibus He-
truſcorum magna manus. iam enim è Francia exercitus terreſtri itinere ad-
uenerat.In armis Francus habebat in primis Andegauenſes, Cœnomanos,
Phocenſes,ſimul Flandros ducente Roberto Vidonis filio florentiſſimo iu
uene. Vxor Caroli,ut nomen tam cupidè quæſitum retineret, omnem mũ-
dum ſuum diſtraxit ad alendum militem. Vno faciliq; prælio ad Beneuentũ
debellatum Germani ſcribunt:deſertum ab ſuis Manfredum,à Franciſq; oc-
ciſum. Cæteri tradunt pugnam eam magna contentione pugnatam. Floren G
tini etiam ſcriptores uirtutem ſuorũ exulum enituiſſe tradunt. Occiſo Man
fredo Francus Regno & cis fretum,& inſulæ Siciliæ potitus, cum iam con-
ſilia Syriaci belli agitaret, quòd Hieroſolymorum quoq; Rex creatus eſſet,
occupatus nouo eſt bello. Cõradinus Sueuus ſuos hortabatur, ut qui in Ita-
lia præclara facinora patris auiq; ipſius ductu imperioq; feciſſent, nomenq;
præclariſſimum ſibi peperiſſent,tot Reges tot Cæſares genuiſſent, ne ſine-
rent ſe uelut extincta exoleſcentéue indole Sueuæ nobilitatis, gentiſq; ſuæ
maieſtate,exui Regno Siculo. Conſtabat Sueuos Bauaróſque,quæ materna
iuueni patria erat,cõiunctis copiis Siculũ Regnum repetituros. & iam He- H
truſcorum Gibellini à Guelfis inuicem pulſi, quos ipſi antè pepuliſſent, in
ſpem nouarum rerum erigebantur. Igitur uelut neceſſaria re coactus Pon-
tifex,cum ſolium imperii à nullodum certo Auguſto inſeſſum eſſet,curám-
que rerum Auguſtarum ſacroſanctæ poteſtatis eſſe contenderet, Carolum
Regem iam creatum,inſuper Vicarium imperii Hetruria prouincia attribu-
ta creat, eum Sueuis tantiſper Gibelliniſq; hoſtibus obiecturus, dignatione
breuis æui futura. Bellum illud tardius expectatione omnium fuit. Hiſpania
tandem moras ſuſtulit. Alphonſus Caſtulonenſium Rex, idem & Auguſtus
ab ſuis ſcribebatur. Duos fratres impigros Duces habebat, Henricum, Fœ- I
dericumq;. hi(quo conſilio, tunc ambigi poterat,exitus patefecit)conqueſti
ſe à fratre minimè fraterno animo haberi,diuerſi alter in Africam ad Barba-
ros,alter in Franciam ad ſanctum Regem ſe recepere, uelut bellum fratri il-
laturi,ſi auxilia inuenirent. Francus Rex uel ſuſpecta fraude,uel nõ ſuæ pie-
tatis ratus fratres in fratrem armare:ſe æquè tribus fratribus cognatione iun
ctum,parem etiam uoluntatem præbiturum dixit. ſi recõciliatore ſe uti uel-
lent,operam ſuam pollicitus,arma denegauit. Henricus in Bauariá ad Con-
radinum ſororis nepotem ex Francia profectus, iam ſpontè motũ magis in-
cendit,ne conſilia conatuſq; conſeneſcere ſineret: antequam uetuſtatem Ca K
roli Regnum accipiat,in Italiam tranſcendat: ipſe ſpecie auxiliorum in fra-
trem quærendorum ad Pontificem Maximum Viterbium uenit: eiuſq; ani-
mum pecunia mutui nomine ingẽti data, ſuo ſibi beneficio deuinxit. Vrbis
etiam Romæ Prætor à ciuibus Romanis creatur. Piſanos, Senenſes fœdere
Sueuis iungit. Genuenſes iam in ſocietatem armorum uenerãt. Conradinus
tandem in Italiam deſcendit. Fœdericus Auſtriæ Dux iuuenis maioris ani-
mi quàm conſilii, gloriæ nominiſq; cupidus,eum ſub ſignis ſequebatur. Pi-
ſani trigiuta triremibus in Africam delati fuerant. inde Fœdericum Caſtu-
lonenſem

A lonenſem cum magna Barbari militis ui in Siciliam tranſportant, tota inſula, Syracuſis Meſſana Panormo exceptis, potiuntur: eámque in uerba Conradini iureiurando adigunt. A Franco etiam in continẽte Nuceria deſciuit. Ad hoc Capitius Neapolitanus exul cum paucis Lygurum nauibus portũ Neapolitanum inuectus, uictoriam Conradino conclamat: tumultuq; iniecto, ægrè repulſus eſt. ſub quam diem Beatricis Reginæ defunctę iuſta ſoluebantur. Ad hos motus comprimendos Francus ex Hetruria recurrens, Nuceriam adoritur oppugnare. Conradinus ſubmoto ex Hetrutia hoſte iter faciebat. Pontifex Viterbio, quæ tunc ſedes Pontificum plurimùm erat, miſit B ad Sueuum, qui eum dirarum minis denunciationeq; deterrerent à Sicilienſi bello. Sueuus adeò nihil deterritus eſt, ut etiam ſub ſignis cõſpici à Clemente uoluerit. Ante oculos eius præter Viterbiũ copias duxit egregias, ſequentibus multo maiore quàm quanta Germanorũ eſſet manu totius Italiæ exulibus Gibellinis. Conſpicatus Pontifex prętereuntes, ſeq; iu armis oſtentantes Duces Sueuum Auſtriũmque, ſeu coniectura animi, quòd iuuenes Duces in ueteranum Regem impetu improuidè ferrẽtur, ſeu diuinitus, Hæ, inquit, opimæ uictimæ ad aras aguntur. Francus Nuceriam defendentibus incolis Saracenis ciuibúſque oppugnabat. Expugnare nõ poterat, quòd Bar- C bari ueterani milites erant, & ciues Francorum partes peſſimè oderãt. Circunuallauit urbẽ: ne cum inde caſtra moueret, erumperent: tergo inſtarent: Germanis ſe coniungerent. crebriſq; caſtellis excitatis, parteq; copiarum ibi relicta, appropinquanti hoſti cum reliquis occurrere, ac fortunam prælii experiri ſtatuit: quòd toto propè Siculo Regno populares rurſus deſiderio teneri Sueuorũ, ac ueteris imperii ſentiebat. Amiſſa propè omni Sicilia, & orã maritimam claſſe Piſana urente: ſi cedendo reciperetur interius Sueuus, actũ de Francorum in Italia Regno. Ad Fucinum lacum uentum erat. Hoſtis nõ procul aberat. loco ad pugnam delecto conſtitit: admonituq; Alardi uetera- D ni ordinũ ductoris, qui ſub Germanis multos annos meruerat, quas in aciẽ copias in conſpectum hoſtium eduxit, eis Magiſtrum militum præfecit. Hũc Regiis inſignibus excultum rem gerere iuſſit. ipſe cum delecta manu colle propinquo tectus ſedet, ſe in tempore accurſurum dictitans. Apud Sueuum Longobardi, Vmbri, Hetruſci exules, ſimul Lygures Hiſpaniq; in prima ſtabant acie, Germani in ſubſidiis. Tres continenter horas pugnatum, ac ſemper acerrime. Tandem Magiſter militum cadit: credunt hoſtes Regem Carolum cecidiſſe, uictoriam conclamant. Redintegrato impetu uelut recentes impreſſionem faciunt: fundunt, fugant, diſpalatos perſequuntur. Germa- E ni qui ad id tempus quieti ſteterant, ne uictoriæ partæ gloria, Italorũ Hiſpanorumq; tota fieret, ut ea & ipſi perfruerentur, ne ſegne ocium tererent, cõſurgunt. perinde atque nullo iam metu ſolutis ordinibus feruntur. Tunc Carolus è latebris repẽtinus ſuperuenit, omniaq; ſubitò mutata. Tanquam miraculo attoniti Germani opprimuntur. Cædes in uictores uertit. Ad duodecim eorum millia cecidere. Finem cædis fecerunt Dux Auſtriæ & Henricus Caſtulonenſis capti, atmaq; abiici cœpta. Conradinus qui ſe Regem dixerat, in eamq; ſpem ſe ſuóſque incitãs pugnam inierat, tunc detractis inſignibus Regiis, calonis habitu ſumpto, longinqua fuga ſibi conſulebat. Vbi ad

mare Inferum peruenit,naniculam cóſpicatus orat dominnm ut ſe Piſas de- F
portaret:pro naulo annulum ſe daturum,quam unam rem loco pecuniæ ha-
beret.homo & ſpecie annuli,& forma adoleſcētis multo quàm calonis libe-
raliore motus,id clàm non habuir. Cōcurſu facto Sueuus comprehenſus ad
Carolum,ut uictoribus omnes adſunt,retrahitur. Sunt authores, Carolū per
literas ad Pontificem retuliſſe quid de Sueuo agi placeret. illum reſpódiſſe,
nō intercedere ſe quò minns lege ageretur.ita ſecuri percuſſum. nec Fœde-
rico Auſtrio temperatum. Ea pugna debellatum. Quæcūque defecerant,in
fidem rediere. Nuceria annum obſidentibus reſtitit. qua mora exacerbatus
Francus,eam euerſurus erat. Fame domiti ciues incolæq́;, non habitn modò G
reorum,ſed damnatorum ſpecie,reſti collo circūiecta,portis patefactis,egreſ
ſiq́; mœnibus,ad pedes Caroli procubuere: fidem eius, nominíſque Franci-
ci,non uirtute magis,quàm clementia,humanitate,lenitate, manſuetudine,
» liberalitate ſalutis hominibus dandæ nobilis, implorabant. ſe errore lapſos,
» ſe amentia præcipites actos, ſe furore captos inſaniſſe. miſereretur ſuppli-
» cum,miſereretur mente reſipiſcentium:reſpiceret malis perdomitos. numē
» clariſſimam omnium uictoriá dediſſe: per idem numen ſe orare, obſecrare,
» ut diuina ope adiutus, ſuos, numinisq́; ſupplices,uita in præſentia donaret,
» eamq́; aliquo deinde ipſius cómodo repoſcat,uel prælio pro illius gloria im- H
» perioq́;,uel quacunque alia re profundendam. Vita omnes donati. Sed Sara-
ceni exercitatione deinceps armorum,req́; publica abſtinere iuſſi. Iidem ipſi
ac ciues pecunia pro ſuis quiſq́; facultatibus in præſens multati ſunt:In futu-
rum Saraceni duplex quàm quantum ciues péenderent uectigal. Siculi hoſtili
maximè animo fuerant. Poſt famá uictoriæ ultro dilabentibus auxiliis, pro-
ceres & Siciliæ, & circūiectarum inſularum, magna pars alii exilio, alii bo-
nis multati. Ad plebem in officio cōtinendá ualida præſidia in urbes arcesq́;
miſſa:grauiusq́; Siculis imperari cœptum. Tarétinus occubuit anno eius ſe-
culi ſexageſimoquarto:Sueuus triennio pòſt:quo & Clemés deceſſit. Is Pon I
tifex,ut omittam res bellicas(quas in ſacroſancta poteſtate nó admiror)cum
legem ferre non poſſet qua ſucceſſores tenerentur, ipſe ſibi legem præſcri-
pſit, & cæteris exemplū præbuit, qua ratione eccleſiaſtici mores ad priſcam
frugem reuocari poſſent. Ante ſacerdotiū uxorem habuerat. procreatas ex
ea filias, cum Pontifex ſplendidiſſimo matrimonio collocare poſſet, priſti-
næ fortunæ ſuæ hominibus tenui dote deſpondit. Filio ſororis multiplicia
præbenda habenti, optionem dedit, quod eorum uideretur retineret, cæte-
ris omiſſis. Si erga ſuos ſe præberet qualem fas eſſet,reliquos non moleſtè la
turos ſaluti potius animorum quàm cupiditati ambitioniq́; conſuli. & tur- K
pe fuiſſet Pontificem ſanctitate cedere Regi Franco,antiquiorem religioné
ſe ipſo habenti. Is ne præbendum quidem ædiculæ Regiæ ſuæ Pariſiéſis niſi
cognitæ iutegritatis uiris dabat. Quid in magnis locupletibusq́; ſacerdotiis
» factum coniiciamus? Miſceamus maria cælo: non antè ſanctis uiuetur mori-
» bus,non piè ſormabitur cæterorum pectus,niſi ſanctitate imbutis Magiſtris
» morum,iisq́; qui uitæ mortalium præſunt. Non parebunt ex animo alii legi-
» bus,lege ſoluentibus alios iis qui leges moderātur,ſeq́; legum immunes uo-
» lunt. In animis tenuiorum regendis,exemplo magnorum Antiſtitumq́; po-

tius

A tius quàm imperio eſt opus. Non aliis quàm quibus nata eſt Chriſtiana pie- «
tas moribus recoli poteſt. Publicè quoq; dum ferrum inter nos ſtringimus, «
dum ſuum quiſque noſtrum bellum, ſacrum bellum prædicat: dum hoſtes quiſque ſuos, impios dictitat: in Syria nominis noſtri reliquiæ periere. Tartari ex Scythia rurſus profecti, cum Armeniis ſocietate armorum iūcta, eam Syriæ partem quam Saraceni obrinebant, bello urebant, ac religionis noſtrę hoſtes premebant, magna apud nos ſpe priſtinarum opum recuperādarum, quam cupiditas licētiaq; militaris uanam effecit. Qui Latinorum Cæſaream à ſancto Rege reſtitutam, præſidio inſederāt, excurſione facta prædam abe-
B gerunt ex finibus à Guirboca Tartaro Duce de communi hoſte Sultauo Saraceno occupatis: occurrentémque ad eam recuperandam Guirbocæ ſororis filium occidunt. Auunculus, qui totus animo noſter antea fuerat, domeſtico luctu nobis hoſtis factus, Cæſaream expugnat, euertitq;. Sed & Scythia nihilo nobis felicior ſaniórue, ſuis uitiis domeſticisq; bellis laborare cœpit. Meto Tartarus Rex in Cataoniam profectus, initio proſperè terra res geſſerat. dum oppidū ex naui oppugnat, carina ab urināte hoſte perfoſſa periit. Halo frater, cui multis domitis gentibus Aſſyria prouincia mandata fuerat, ad Regnum capeſſendum domū regreſſus, illud inuenit ab altero fratre Co-
C billa occupatum. Ita fraterno bello in Scythia exorto, pugna hyeme cōmiſſa inter Scythas eſt fortè ſuper flumen glaciatum. Homiuum equorúmque tumultu ac onere perfracta ſolutáque glacie, ad rriginta utrinque bellatorū millia hauſta. Melechenus Aegypriorum Sultanus, qui Turceminio ſucceſſerat, Guirbocam nullo ſupplemento, nulla ope domo adiutum, facilè Syria expulit. In Armeniā ad Regem amiciſſimum ſe recepit. Cæſo à ſuis Melecheno Bandodachar ſucceſſit. Is circumacto induciarū cum Latinis die, non tamen continuò bellum intulit: ut inopinantes, cum nihil metuerent, opprimeret: quo anno Conradinus Sueuus à Franco deuincitur, Antiochiam op-
D pugnare adortus, paucis defendentibus: ac propè uacuam ram facilè cepit, quàm ægrè à noſtris fuerat recepta. Exin Aegyptius Ciliciæ Armeniæq; imminebat. Tunc Armenii, & qui Scytharum ad eos ſe ex fuga receperant, communem legationem ad Francum Regem mittunt, eius fidem opémque implorantes. Et Carolus Siciliæ ſimul & Hieroſolymorum Rex nuncupatus, ut Siciliam receperat, ita & ſacrum Regnum appetebat. & Francia ut elueret ignominiam Aegyptiam, incredibili cupiditate ardebat. Anno eius ſeculi undeſeptuageſimo apud Regem Francum deliberatur, quæ primùm regio Barbaræ religionis tentanda eſſet. Oratores Caroli Siciliæ Regis ſua-
E debant ut Carthago peteretur: Afros Italiæ ſemper infeſtos, Siciliam proximo bello uſſiſſe: Siculo Regno ſimul & prouinciæ Phocenſi formidabiles eſſe. Regem Siciliæ, eundem Comitem Prouinciæ Phocenſis, non poſſe tutò in Syriam nauigare, Regnumq; ſacrum repetere, relicto è regione Siciliæ, Italiæ, Prouinciæ, illo Barbariæ Africanæ incolumi Regno. Cætera prona uirtuti Francorum fore illo in poteſtatem redacto, aut uiribus, ne obeſſe deinceps poſſir, debilitatis: quod facillimum factu ſit, cum in conſpectu propè ſit, & breui nauigationis curſu interiecto. Id rerum ſuarum reſpectu Carolus optabat: firmiúſque Regnum ſuum futurū ſperabat opibus Africanis

euerſis. Sanctus Rex totum nomen Chriſtianum defendendum ſuſcipiebat: F
ut dum ipſe Africam adoriretur, Syriaci Latini aduerſus ſuos deſtinatos hoſtes iuuari ope poſſent: diſtinerenturq; Saracenorũ nires, ne alii aliis auxilio forent. Societatẽ armorũ cum Henrico Anglo Rege coit: ut Angli in Oriẽtem claſſe contenderẽt, dum ipſe in Africa Tuneta oppugnaret: ea urbe Regia capta, iunctis copiis Franci Angliq; Syriã perdomarent. Et ne ulla cauſſa ſuſpicióue belli inter Francos Angloſq; exoriri poſſet, uetus quoque controuerſia ſublata nouo fœdere eſt his legibus, ut nullũ ius poſthac foret Anglo repetendi Normaniam, Cœnomanos, Andes, Turones, Pictones, quæ
maiores Henrici poſſediſſent, uictiq; à Frãcis amiſiſſent. Aquitania ulteriore G
potiretur: ſimul ex citeriore haberet Santonnm fines ad Carantonnm uſq; amnem: ei Cadurci Lemouiceſq; parerent. Hæc beneficio Francorum obtineret, Panagióque iureiurando ſe Francis obſtringeret: eorum in illa omnia ſummum eſſet impetium. Hæ cõditiones æquæ Anglis uiſæ: quòd ex iis quę obtinerent, nihil amitterent: multa quæ bello amiſerant, pace recuperarent. Simul Henticus Henrici filius Rex, Simonis à Monteſorti populariúmque armis uexatus, ſanctitatem Franci Regis perſpexerat. Is Bononiam profectus euocauit in continẽtem Simonem: per amicitiam orauit, ut memor af-
finitatis eſſet: ne Comes Regem ſuum premere nltrà uellet: ne dum ſe legũ H
patronũ contendit, bello inteſtino, quo leges ſilere, quo longum ac triſte iuſtitium exoriri neceſſe ſit, res prius perdat, quàm ſeruet. Comes patrocininm legum prætendens, & conſtantiæ & fidei & religionis ſuę eſſe dictitabat, nõ præuaricari, non deſerere cauſſam popnlariũ: non peierare, diſcedereq; à legibus in qnas & ipſe & Rex iuraſſent. Re infecta dimiſit Comitẽ Rex Francus: cum ille ſe inexpugnabilẽ eius precibus ac obteſtationibus præſtitiſſet. Ille in Angliam reuerſus, prælio commiſſo, à Regis Henrici filio Eduardo uictus, ac in acie cæſus eſt, tanto popularium luctu, dolore, deſiderio, ut eius
memoriam animis ſuis conſecrarent, dinúmque exiſtimarent, ac pro cauſſa I
religionis iuriſiurandi mortuum ſanctiſſimnm martyrem prædicarent. nec aberunt qui eius necis pœnas exigere conẽtur. Vido Simonis filius cum auxilia aduerſus Anglum à ſancto Rege impetrare nulla potuiſſet, in Italiã ad Carolum Regem, eundem imperii Vicariũ, ſe contulit. ab eo à conſiliis Anglici belli deterritus, ad procurationẽ Hetruriæ collega Vicariuſq; cooptatus eſt. Ardebat apud popnlares inuidia occiſi Simonis Rex anglus: eiq; non modò ſancta, ſed neceſſaria uiſa Franci Regis amicitia, rebus aduerſis ultro oblata, quo tempore ueteres amici decedere officio conſueuerunt. Sancta pa-
ce ſocietatéque cum Anglo firmata, & alia belli materia ſublata eſt. Comites K
antiqui Toloſatium commixti fuerant cõſanguinitate Comitibus Empotitanis, eiſdem Regibus Tarraconenſium. Iidem nonnunquam fuerant Comites & Toloſatinm & Emporitanorum, & Reges Tarraconenſium: ac ut multiplici ſobole, multiſque una ex gente nobilitatéque familiis aſſolet, in complures dominatus imperiáque illæ regiones diuiſæ: adeò nt difficile ſit exacta fide nunc quo quiſque iure, qua quiſque tempeſtate, ac cui ſucceſſerit, affirmare: cum recentiore memoria controuerſia etiam ſancto Rege tenuerit de iure finium, de cauſſa complurium oppidorum. Auget errorẽ Pro-

uincia

A uincia modò Narbonenſis,modò Toloſatium,à nobiliſſimis urbibus,modò
à Fano genti auguſto Aegidienſis dicta. Quæ uerò regio Rhodanum inter
Varúmque iacet,Phocenſis tunc uocitabatur,Principe Comitatus Maſſilia.
Iacobi Tarraconenſium Regis' filiam Eliſabetham, eandem Petri ſororem,
uxorem duxerat Philippus Franci filius: fœderéque cautum, ut Carcaſſo-
nem,quæ urbs in controuerſia erat,Francus haberet:Ruſcinonē uerò,Em-
poriáſque ac Tarraconē Tarraconenſis obtineret. Simul & Flandria à me-
tu grauis & pluſquam ciuilis belli liberata, per multos annos iure fœmina-
rum eo Comitatu poſſeſſo. Iohanna maior ſuperioris Balduini Cæſaris fi-
B lia,anno eius ſeculi tertio & triceſimo defuncto Ferdinando marito nupſit
Thomæ Sabaudi Comitis fratri minori. Ei omni uita ſterili ſucceſſit ſoror
Margarita domum ſobole replens. Gulielmus uir ſanctus initio creditus,ac
ſacris initiatus,ætati tenerę præceptor rectórque datus,unum atque alterum
ex ea furto uitiata liberos tulit,Iohannem, & Balduinum: quo defuncto illa
Gulielmo Dampetræ ex nobilitate Burgundionum procerum cum nupſiſ-
ſet,tres procreauit filios,Gulielmum, Vidonem, Iohannem. Hi patre mor-
tuo,matre iam magno natu res adminiſtrare ſe æquum cenſebant,nulla ra-
tione habita priorum. Ii ſe excludi ſpe réque moleſtè ferebant: ſeq; nothos,
C ut illi criminabantur,eſſe pernegabant: contendebant ſe iuſto matrimonio
procreatos:memoriam patris,ſpem hæreditatis, natales ſuos dicendo tuta-
bantur:armis,ſi ui ageretur,tutaturi:quòd authoritate Pontificis max.à pa-
tre iunctum matrimonium minus quidem illuſtrè,ac minus celebri fama te-
ſtatum,pium tamen dicerent. Sanctus Rex beneficium ſuum, quódque iu-
ris ſui erat,Flandriæ Comitatum ſoboli nuptiis teſte orbe terrarum piis pro-
creatæ attribuit,his tamen iuuenibus author,ne in matris pudorem tam di-
ligenter inquirerent, utq; ſuis per matrem fratribus conſulerent. In Anno-
nia nobiliſſimi dominatus illis dati. Gulielmus Dampetræ filius nomen in
D ſacram militiam dedit, ſanctum Regem ſecuturus. Vido cohortem clariſſi-
morum filiorum procreauit. eorum maximo natu Roberto, qui bello Sici-
lienſi egregiam nauauerat operá,Carolus Rex filiam collocauit. Ita omni-
bus domi compoſitis,ac tanquam ſuo eum die fatóque appetente,cum nul-
lo ſancti Regis munere domi non perſunctus eſſet, cum Europam miracu-
lo ſui impleſſet, cum in Aegypto, cum in Aſia Barbaris Regum Regibus
exemplum Chriſtianæ religionis perpeſſionisq; præbuiſſet, illiſque etiam
ſanctus haberetur:Africa ſupererat,cui ſui ſpecimē daret. Filios hos procrea-
rat,Philippum in Regnum ſucceſſurum:Petrum Alanconii,Robertum Cla
E romonrenſium in Bellouacis,Comites:ac Iohannē inſelici cognomine Tri-
ſtennem,quòd eum mater Aegyptiæ cladis anno pepererat: Ludouicū, qui
non perennauit. Ad hoc Blancham, Iſabellam, Margaritam, Hagnen, quæ
nupſerunt Ferrando Regis Caſtulonenſium filio, Theobaldo Nauarrorum
Regi,Ludouico Brabantiæ,Roberto Burgundiæ Ducibus. Duumuiros gu-
bernando Regno proficiſcens inſtituit, Simonem Neellam, & Matthæum
Vindocinatem:illum è proceribus,hunc templi Dionyſii Antiſtitē. E Maſ-
ſiliæ portu ſoluit cum tribus liberis,Philippo,Iohanne, Petro:anno eius ſe-
culi ſeptuageſimo, Calendis Martiis. Eduardus Angli Regis filius (ut con-

uenerat) iam Aſiam claſſe tenuerat: Ptolemaidem copias expoſuerat: cum F
propè fuit ut in ipſis initiis rerum interficeretur. In cubiculo erat cum per-
cuſſor eum adortus uno atque altero uulnere afficit. ne confoderetur, accur-
ſu cubicularii effectum eſt. Inſidiator trucidatus. Scelus omnes authores Ar-
ſacidæ Aſſaſſiniſque adſcribunt. Nobis mirum uidetur, Barbarum ſicarium,
quãquam mutato cultu, gnarúmque linguæ noſtræ, per tot aulæ miniſtros,
corporiſq; cuſtodes, per tot ianitores, excuſſores, apparitoréſque, qui filiis
Regum ſummiſque Ducibus tam procul tantum bellum inferentibus eſſe
ſolent, uiam ſibi ui artéue ulla in cubiculum Regii iuuenis feciſſe uideri, po
tius quàm propioribus inſidiis eum tẽtatũ. Caſus fratris eius patruelis Ar- G
ſacidam hoc crimine liberabit. Simo à Monteforti ab Eduardo in acie cæſus
fuit: filius eius Vido necem patris perſequitur: ac in templo tandem ulciſce-
tur nece Henrici Angli Regii adoleſcẽtis. Eodem dolore paratum inſidia-
torem domeſticum Eduardo crediderim. Cuius audacia Regio cruore aræ
perfundentur, ab eo immiſſum percuſſorem non credam, præſertim ſancta
uulgò apud Anglos recenti memoria Simonis? Sed fama iam obtinuerat ut
omnes ſicarii Aſſaſſini dicerentur. Francus interea Rex ſæua tempeſtate ia-
ctatus, Sardiniam ægrè tenuit. Exin Carthaginem decurſum. Aliquot naues
hoſtium in portu expugnatæ. Vrbs oppugnari cœpta, ſe egregiè tutabatur. H
Non eſt illa antiqua Tyriorum colonia, urbs tam nobilis, tam ferox, tam po
tens imperio, & orbem terrarum ſpe conatúque complexa: ſed aut in ruinis
eius ueſtigiiſq; reſtituta, aut non procul ſita: ut admoneatur obſideri ſe ter-
ra marique, capi, diripi, excindi, euerti poſſe, toties capta, toties exciſa, toties
renata, toties ueteribus colonis occiſis aut habitanda feris relicta, aut nouis,
nouæq; religionis, linguæq; ignotæ mortalibus, eadem ipſis quoque fata ex-
pectantibus, frequentanda. Talis tamen urbs uelut ingenio loci, cœlique
ui ac natura, & ingenito pectoribus in Latinos odio flagrans, ſimul callida
conſilio, nec minus dolo artéque quàm armis inſtructa, tam atrox, tam an- I
ceps certamen Francis præbuit, ut renouata fuerit memoria priſcæ Pœno-
rum uirtutis. Terreſtri prælio, aperta acie, loco æquo, collatis ſignis diu Re-
gem Francum tenuere: non cedunt: uulnera inferunt, accipiúntque: non ter-
rentur: redintegrato ab hoſtibus clamore, impreſſionem, impetum, ruentes
Francos ſuſtinent: connixi tolerant: prælium trahunt diutiſſimè, ſi Francos
laſſitudine afficere, ac ita languentibus uiribus, cadentibus animis, ſubeunte
tædio feſſos, cõficere tandem ipſi poſſent, leuioribus armis uſi, onere armo-
rum oppreſſos. Rex cum uideret hoſtes nõ moueri loco poſſe, ac pro uicto-
ribus diſceſſuros, niſi magna clade uincerentur: cedere ſenſim ſuos iuſſit, ac K
hoſtes procul ab urbe abduci: ſimul Magiſtrum equitum alam delectiſſimi
equitatus circunducere, ac inter hoſtium aciem urbémque locum occupare,
ſeq; hoſti à tergo oſtendere, ac terrorem iniicere. quod cum factum eſſet,
tunc pertinacia fracta, tunc Pœnus reſpicere, uulgus militum animo laba-
re, mente ſibi non conſtare. Duces Barbarorum præſenti ac minimè pertur-
bato animo ancipitia conſtitui ſigna iuſſere, ac duplici fronte utrinque ex-
cipere impetum Francorum: cohortari: adeſſe. qua parte laborare ſuos uide-
bant, eò accurrere. Recipiunt animos Barbari. redintegratur pugna, cum ex
urbe

A urbe nonus clamor, index laborantinm & ibi rerum, exortus, terrórque rurſus obſtupefecit & eos qui aduerſus Regem, & eos qui aduerſus Magiſtrum equitum pugnabant. Claſſis Francorum oppidanis in ſpectaculum pugnæ terreſtris uerſis, metúque & ſpe ea parte ſuſpenſis, arci maritimæ admota, eam repentino terrore cepit. id demum totam rem inclinauit: nec iam pugna in acie, ſed fuga Barbarorum paſſim fieri cœpta. uerùm circumuentis nullus receptus erat. ſignum à ſancto Rege datum, ut qui abiicerent arma, iis parceretur. ita maior numerus captorum quàm cæſorum fuit. & urbs, arce amiſſa, propoſitáque ab Rege ſalutis ſpe, deditionem fecit. Nec ea re de-
B bellatum. Ad Tunetem nobiliorem tunc uel ipſa Carthagine urbem Regiam caſtra mota. In itinere cum Rege gentis pugnatum. ad decem millia Afrorum cæſa. Vrbs obſideri cœpta. Acie uicti ſemel atque iterum Barbari, uirtutem Francorum ultrà experiendam ſibi non ſtatuunt, nec fortunam periclitandam. Francus conſilia Barbarorum animo circunſpiciēs, non prius inde mouere quàm recepta urbe conſtituebat. Vrbs frequentiſſima multitudine ciuium incolarúmque, redigi ad inopiam commeatus poſſe uidebatur: Terráque maríque obſeſſa, ac excluſa omni ſpe inuehendi frumenti, iam in ſextum menſem continenti obſidione clauſa, de deditione agendi per ora-
C tores initium fecit. Dum de conditionibus diſceptatur, in caſtris Francorum exorta peſtilentia populari Francos cœpit. Deceſſit infauſto nomine filius Regis Iohannes Triſtennis, natus patre à Barbaris circunuento, moriens patre protinus morituro. Ad octauum Calēdas Septembres ſanctus Rex profluuio deceſſit. Sancto Rege ipſo quidem defuncto, ſed memoria eius pectoribus procerum militúmque immortali ſanctáque, ſuperuenit Carolus Siciliæ Rex cum delecta manu, animóſque Francorum confirmauit, morte ſancti Regis & luctu perculſos: ſimul hoſtes feroces, & ſublatis ſpiritibus, crebris eruptionibus, leuibúſque prælíis ſuperbam fiduciam oſtentantes, in iu-
D ſtam obſidionem rurſus coërcuit. Continuò & Anglica claſſis appulſa copias piorum ſpémque auxit, ac Barbaris nouum terrorem iniecit. Deceſſerat Ricardus Cæſar frater Angli Regis. Henricus eius filius Cornubiæ Comes ignarus ſanctum Regem diem ſuum obiuiſſe, claſſe adueniens, in Africam deſcenſionem fecit, ut, quod futurum propediem ſpes erat, Tunete Regia urbe in poteſtatem noſtrorum redacta, quæ piis ad eam diem mare infeſtum feciſſet, coniunctis claſſibus in Syriam ad Eduardum patruelem curſum dirigeret: nec inde decederetur, niſi ea prouincia confecta. Barbari ab Anglis, Francis, Italis, terráque maríque oppugnati, circunuenti, ac fame
E grauius quàm ultrà ferre poſſent laborantes, rurſus mentionem pacis facere cœpere: nec illam noſtri aſpernati, peſtilentia eos populante. Leges Barbaro Regi dictæ, ut ſanctos uiros à noſtris datos urbibus reciperent: his de CHRISTO publicè uerba faciendi ius eſſet: ac ſi quis Afrorum noſtram profiteri religionem ſacris cōcionibus permotus uellet, ſacra lauatione initiandi, luſtrandíque poteſtas fieret. Quadragena millia aureorum Siciliæ Regi Rex Barbarus quotannis numeraret: quantam ſummam Siculus Romano Pontifici ex formula debebat. Inde in Siciliam decurrebatur, magna ſpe mutatione cœli leniri luem graſſantis peſtilentiæ poſſe. In conſpectu Si-

ciliam habebant, cum tempeſtas atrox naues diſiecit: nec paucas ſubmerſit: F
reliquas quaſſauit. Hæc non modica clades ex Africana lue elapſos, mari afflixit. Mari uexatos, terreſtris rurſus calamitas excepit. Drepani ui morbi iterum gliſcente obiit Gulielmus Comes Flandriæ: obiit Theobaldus Rex gener, ac uxor Iſabella filia ſancti Regis: obiit & noua Regina Eliſabetha. Per nobilia ignobiliáque capita uagatum malum: uiſaq; neceſſitas imponi ſacri belli omittendi, & patriæ repetendæ. Mari Centumcellas itum: exin terreſtri itinere Viterbium perrectum: quòd ea in urbe alterum annum purpuratorum patrum animos contentio de Pontifice maximo in locum defuncti
Clementis ſufficiendo diſtrahebat. Præſentia corporis ſancti Regis, maie- G
ſtáſque Regum PHILIPPI & Caroli expugnauit, peruicítque, ut quo uerborum pondere reliquos ad pietatem, germanitatémque animorum excitare cõfirmaréque conſueuiſſent, eo ſibi ipſi perſuaderent, ut rebus humanis tandem conſulerent: ne qui à ſe ſanctitatis exemplum peti debere contendant, ii Duces perdendæ deplorandæq; reliquæ ſpei nominis Chriſtiani uideantur. ſuum orbatis mortalibus parentem darent. Elegerunt abſentem in Aſia apud Anglum, Theobaldum genere Placentinum, eundem Eburonum Archidiaconum: uirum ſanctum: quíque concionibus excitarat proceres ad arma ſacra repetenda. Creatus Pontifex Gregorium nomen edidit: ac H
in Italiam reuertit. Eduardus paulò pòſt ſentiens quos noſtrorum ex Africa uenturos ex compoſito in Syriam ſperarat, domum reuerti: & ipſe Syria deceſſit. Interea dum Viterbii tempus teritur, nefarium ſcelus perpetratur. Vido à Monteforti præcipuo certamine animi ſumpto aduerſus Regiam Anglorum ſtirpem, in æde ſacrarum maxima, pro aráque maxima Henricum Ricardi Cæſaris filium occidit: uiáque ſibi ferro facta, præparatum ad ualuas templi equum conſcendit: abiítque ad ſocerum Rubrum Comitem Anguillarium. Ea res apud omnes, & in primis apud Anglos conflauit ingentem inuidiæ flammam Carolo Regi, quòd non perſequeretur cædem fa I
ctam ab eo cui ipſe Vicarius imperii & Hetruriam prouinciam procurandam dediſſet, & nobiliſſimas nuptias conciliaſſet. Rex Francus in itinere deinde Cremonæ reſtitit, ſi pacem poſſet iungere Venetos inter ac Genuenſes. Magnitudini Regis, ac ſplendori Francici nominis datum utrinque eſt, ut in quinque annos induciæ fierent. Pontifex Lugdunum conuentum uniuerſi nominis Chriſtiani indixit: & quia inſtaret certamen cum Græcis, doctiſſima ſapientiſſimáque gente, cum de multis aliis, tum de almi Spiritus proceſſione: Thomam Aquinatem, qui Neapoli docebat, ut de Græcorum
Latinorúmque contentione aliquid monumenti ederet, & Lugdunum ue- K
niret, hortatus eſt. In itinere ſanctus & uir & doctor obiit. Ad idem munus euocatus Bonauentura theologus affuit, galeróque rubro donatus eſt: cum antè deſignatus à Pontifice maximo Archiepiſcopus Eboracenſium cum honorem ut graue onus detrectaſſet. Id concilium habitum eſt anno eius ſeculi quarto & octogeſimo. Græci, Tartarorúmque nonnulli proceres affuere: hi domi candidati, CHRISTVM'QVE profeſſi fuerant: tuuc ſacro baptiſmate imbuti. Illi & Pontificem Romanum profeſſi ſunt eſſe humani generis parentem: & almum Spiritum utrinque procedere. Balduino etiam

Philippus III, D. Ludouici F. 44. Rex, ann. 1271.

A etiam atque etiam reclamante, Palæologo imperii ius adiudicatum à Pontifice max. Apud Latinos mortuo Ricardo Anglo, qui ſe Cæſarem dictitarat: quanquam ſuperſtite Alphonſo Caſtulonenſi imperii æmulo, Germani proceres Cæſarem delegerunt Rodulphum Comitem Aſpurgenſem: expreſſerúntque, ut profiteretur ſe in Italiam diadematis cauſſa intra annum profecturum. Duodeuiginti imperauit annos, nunquam Italiam ingreſſus, ſemper nouas occupationes publicè cauſſatus: ſed apud amicos non diſſimulans ſe ab Italia deterreri, quòd Cæſarum in Italiam ueſtigia, læta, magnifica, plenáque bonæ ſpei uideret: ex Italia uerò referentia, & foras uerſa, triB ſtia, miſera, luctuoſa. Rex Francus in locum Gulielmi Comitis Flandri defuncti ſuffecit Vidonem eius fratrem. Theobaldo Regi Nauarræ ſucceſſit Henricus frater, in matrimonium ducta filia Roberti Atrebatum Comitis. Petrus frater Regis duxit Iohannam filiam Comitis Bleſenſis: Rex Mariam Ericis Ducis Brabantini filiam. Mater Regis æmula ſanctitatis uiri defuncti, ſe totam religioni dedidit: ac ſuburbanam Lutetiæ ædem, ſeptúmque uelatarum fœminarum obſeruatione diui Franciſci extruxit. Alphonſus ac Iohanna Comites Toloſatium ſine liberis deceſſere. In ſolidam Comitatus poſſeſſionem iuit Rex. ſed proceres inter ſe ferro contendebāt. Comes ArC meniaci Girardum à Caſabona uexabat ſuis unius initio uiribus. deinde cum fratrem in prælio amiſiſſet, Comitem Fluſſatium auxilio acciuit. Hoſtis duobus Comitibus nequaquam par, cum in æquum locum ultrà deſcendere non auderet, intra mœnia ſe recepit. Obſideri cœptus, quoad aliquid ſpei fuit, ſe, uxorem, liberóſque texit. Vbi uerò uidit eò propè peruentum, ut iamiam ui expugnaretur: tunc ut ex certa peſte ſe ſaltem eriperet, per auerſam ab hoſte portam ſalutem ſibi peperit, ac ad Regem confugit. Oppido capto, Armeniacus cæterorum cæde facta, uxorem liberóſque Girardi in cuſtodiam in Fluſſates miſit: nec adueniente cum exercitu Rege Fluſſas D terrebatur, fiducia loci ingenióque ferox. Arx quò ſe incluſerat Fluſſas, inexpugnabilis uidebatur, inſtructa armis, telis, tormentis, præſidio, commeatu, & arduo loco impoſita, quò intercedentibus prærruptis rupibus aditum nullum expediri poſſe ſperabat. Rex ut hoſtem uinceret, rerum naturam prius uicit: ferro artéque minui quadam parte rupem, & modicis anfractibus molliri cliuum, quà circuitu uia fieret, ſimul aggere depreſſa æquari, pandíq; anguſta iuſſit. Quæ ut fieri omnia poſſent, multitudo hominum ſtudiúmque præſtitit. Tunc demum terror perculit Fluſſatem: ſupplex ad regem uenit. Vita donatus, annum in cuſtodia manſit: Comitatúque ſpoE liatus, ubi ſatis pœnarum metu ac compedibus dediſſe uiſus eſt, ferociáque edomita, & ſpiritus fracti: tunc etiam uniuerſa uenia donatus, ac in priſtinas opes reſtitutus eſt. Fluſſatium bella res Hiſpanienſes excepere. Ferrando maiori filio Regis Caſtulonenſis nupſerat Blancha diui Regis filia: cautúmque nuncupandis conditionibus, ut ſi Ferrandus ante obitum patris moreretur ſuperſtite etiamnū minore fratre, ſoboles tamen Ferrandi auo poſtea decedēti in Regnum ſuccederet. Breuioris æui fuit iuuenis: duos ex Frāca filios Ferrandum Alphonſumq; reliquit in ſpem Regni. Santius Ferrandi frater minor, in illo ambiguo iure, ad mortui aui hæreditatem utrum mi-

A cularius Reginam inſimulabat: eam id initium feciſſe priuignorum necandorum, ut certam in ſpem Regni ex ea filii prognati ſuccederent. Contrà erant qui Brocchium in crimen inuidiámque uocarēt. ſed nec traditur cauſſa cur bono futura eſſet illi mors adoleſcentulorum: nec quæſtio decernitur iure habēda. Inſeritur falſáne fama, an factum quidem, ſed minimè reor Regium. Conſulere enim, uti ferunt, uates placuit. In Brabantia, unde nata Regina erat, ferebatur reſponſa reddere mulier quædā è cœtu profeſſionis quā Beguinarum dictam poſtea concilio Viennenſi Clemens damnáre uiſus eſt. Ad hanc miſſi ab Rege Petrus Pontifex Baiocēſium, idem Brocchii affinis:
B ac Stephanus Antiſtes templi Dionyſii. hoc primùm improuidè, mitti ex ſinu affinitatéque Brocchii, qui in Brocchium inquirat: cum uel legibus tales iudices quæſtoréſque reiici ſoleāt. Sed cum eo mittitur collega. At quò tandem mittitur? nempe ad Brabantinam anum de capite Brabantinorum Ducum filiæ ſororiſque conſulendam. Sancta quidem ſit, ſi non dictante Duce reſponſa uelut oracula diuinitusq; edat: & nos imperiti ſimus, ſi toties præſtigiis falſorum uatum, aut eo quæſtu uictitantium, aut famam ſanctitatis aucupantium, capti, fidem in cauſſa capitali habuerimus. & exitum rei talem ferunt. Petrum, cum Niuellam uentum eſſet, Stephano anteuertiſſe: priorem
C ad fœminam ueniſſe: collocutos incertum quæ: diſcedentem oraſſe, ut illa celaret quæ ſecum acta eſſent, quæ reſpondiſſet: ita Stephanum ſuperuenientem ex uate nihil expreſſiſſe, niſi illud unum, ſatis Petro reſponſum. Ad Regem reditur. Pontifex ſibi nihil arcanorum ignotum eſſe renunciat: ſed ea effari ſibi per religionem non licere, quòd ſacra confeſſione ut ſacerdos omnia audierit. Rex, Non ad myſteria, inquit, arcanáſque luſtrationes, ſed miniſtrum, nuncium, interpretémque te miſi. Noua legatio miſſa Niuellam. «
Iuit Theobaldus Dolenſium Pontifex, retulitq; reſponſum de Regina, quale expectari à fœmina de fœmina, à ciue de ciue, à priuata de Ducum ſuorū
D ſobole oportuerat, Reginam extra noxam eſſe. addidit, quod duobus inſimulatis reliquum erat, ac ne ſic quidem nominatim quenquam coarguens, Venenum à uiro, & eo aſſiduo, quotidianóque datum. Hanc uel fabulam fictam, uel ueram famam certior res ſecuta eſt. Tabellarius cum literis à Brocchio, dum citatus ad Caſtulonenſem contendit, graui repentè oppreſſus morbo, cum mortem inſtare ſentiret, pœnitentia ſubeunte orat hoſpitem quò diuerterat, literas quas ipſe deferre in Hiſpaniam cœperat, ad Regem Francum perferret: ipſiq; utique Regi in manus redderet. Hæ literæ manifeſtam fidem fecere dictis Caſtulonenſis, eſſe apud Regem Francum qui ar-
E cana foras efferret. hoc uel unum ſcelus damnaſſet hominē. De illo reſte ſupplicium ſumptum. Petrus Pontifex ad Pontificem maximum ſe recepit metu pœnæ Legationis malè geſtæ, ementitæq; aut adumbratæ religionis. De iure Ferrandi Alphonſiq; in Caſtulonenſis Regni cauſſa ſi tranſigi uerbis poſſet, Francus Baionam, Caſtulonenſis Marſanum petiere: ut ex propinquis locis ultro citroq; commearent oratores. Nihil legationibus profectū. Et Tarraconenſium Rex Toloſam ſe ad Regem Francum, eò deinde progreſſum, ſe cōtulit. Vtrobiq; compertū eſt nomen Francum inuidia laborare, atque Pontificem Nicolaum incrementa Francorum horrere. eius enim

Legatus Franco Regi denunciabat, uti arma uimq́; ab Hiſpania omni abſti- F
neret. Franciȩ opes nimis magnæ uidebantur: nullum in ea bellum domeſti-
cum: omnes beneficiarii Duces, Comites, Proceres dicto audiẽtes erãt. Fra-
ternum nomen cum Anglis, cum Germanis ſanctè colebatur. In Hiſpania
tutelæ nomine Nauarra in fide Francorum clienteláque degebat. Sicilia in-
ſula, ſimul in continente Italia, nobiliſſimæ Regno Siculo contributæ præ-
terea attributæue ciuitates, Carolo Franco Franci Regis patruo parebant.
Idem Prætor Romanus creatus, magna tũc dignatione, magnis opibus. Idẽ
Vicarius imperii Hetruſcis iura magiſtratúſque dabat. tota propè Italia aut
uiribus, ant authoritate rerum potiebatur. Extra Italiam etiam nomen ſibi fa G
ciebat: in Græciam claſſem ingentem parabat, reſtituturus proceres Francos
à Palæologo alios aliis dominatibus eiectos. Mortua Phocenſi uxore filiam
Balduini Cæſaris in matrimoninm duxit: præ ſeq́; tulit, ſe Byzantio ſpe im-
minere, eámque illi propiorẽ curam quàm ſacri Regni eſſe. Nicolaus Pon-
tifex maximus animos cæteris dedit ad Caroli opes imminuendas: ſanctio-
ne cauit ne plus quàm annua Prætura Romana foret: ne cui eius capiendæ
ius eſſet Regia nobilitate orto. Nomen Vicarii, iúſque ei abrogauit, cauſſa-
tus alia ratione Rhodulpho lecto Cæſari ſe ſatisfacere non poſſe. Statuebat
duos nouos Reges creare, atque eos ex familia Vrſina, unde ipſe erat: & duo H
noua Regna in Italia inſtituere, alterum in Longobardia, alterum in Hetru-
ria, ad arcendos Reges exteros genteſq́; à uexanda Italia. Nec ignarus fuiſ-
ſe fertur inchoatæ iam in Francos coniurationis, fœderíſque inter Græcos
Tarraconenſeſq́; icti. Erat Iohannes à Prochyta uir ſanguine nobilis, & qui
Manfredo Rege dominus eius inſulæ fuerat. Is deſiderio priſtinarum opum
Byzantium contendit. Palæologum Cæſarem iam Frãcos hoſtes expertum,
» maiore ſuſpicione metúque implet. Non dubia, inquit, ſunt Francorum con
» ſilia de iſto imperio recipiendo. copiæ ſemper nouæ ex Gallia in Italiã tran-
» ſcendunt: claſſis apparatur: pacem tutam domi foriſque colunt: hoc unum I
» bellum illis in animo eſt: huc omnibus uiribus, omni conatu incumbunt. De
» re Græca actum eſt, ſi domi ſedénſque expectas hoſtem: qui ferox uiribus, &
» memor ſuperiorum de Græcis uictoriarum ferri non poterit. Occupandus
» eſt incautus Carolus: ac antequam moueat aliquid, egrediatúrue, opprimen-
» dus: aut iniecta aliqua ingenti atrociq́; mora domi retinendus. Siculorũ ani-
» mis, Manfredi Fœdericiq́;, ut à ſe, ac inter ſe natorum, memoria obuerſatur.
» Sub Regibus ſanguine natalibúſque Siculis ea inſula illuſtris nomine, di-
» gnatione, opibus, imperio floruit. Nunc Francos imperantes non ferunt Si-
» culi, imperare ſoliti. Non deerit & quo duce, & ad quem Regem deficiant. K
» Petri Tarraconenſis Regis uxor eſt Conſtantia Manfredi filia. Noui pluſ-
» quam maſculos eius animos. Pluſquam uirile robur pectore gerit. Eam cer-
» tum habeo inſtigare uirum, incitare, ut ſe generum eſſe meminerit Manfre-
» di Regis, quem etiam Pontifex Maximus Tarenti Principẽ iuſtum eſſe cen-
» ſuerit, ſanxeritq́;: quo nobiliſſimo dominatu pelli ſe nullo iure par ſit. Hunc
» ſaltem dotis nomine repetendum, ac in huius hæreditatis poſſeſſionem eun-
» dum. Nimirũ Tarraconenſis animo conſilióque circunſpicit, explorat tem-
» pus opum ſoceri repetundarum. Si ei te Cæſar armorum ſocium addis, lon-
gè aberit

A gè aberit Carolus Francus à re Græca uexanda. Aut Græcia tibi amittenda, aut Sicilia illi adimenda. Hoc tibi, hoc illi propoſitum certamen. Bis Franci Græco Imperio manus iniecere. ſemel Rege Carolo Pipini filio, cũ in Occidẽtis Regna ius ademptum uobis eſt, ſi adimi iure religionéue potuit. iterum memoria patrum noſtrorũ, cum Rege Philippo Ludouici iunioris filio, nomen Auguſtum Balduino Annoni impoſuere. Si iam tertiũ uos adoriantur, cum prima Francorum uis Græcum Imperium imminuerit, ſecunda totũ occuparit, tertia quid allatura ſit, ominari horreo. ſed in eos tu illud excidium uerte. Hæc Iohannes. Palæologus uir magni & animi & con-
B ſilii, non tam acri admonitore, quàm fideli, callido, impigro, & qui Francos peſſimè odiſſet, miniſtro indiguerat: cuiuſmodi omni ex parte Iohannem cum eſſe teſtimonio exulum Siculorum Appulorúmque, qui quamplurimi etiam in Græciam iuerant, cognoſceret: eum uelut cælo ad ſe miſſum cupidè excepit: delegítque miniſtrum exequendi conſilii, cuius author erat. Ille, quod bene uerteret, dixit ſe nullum onus non ſubiturum, non leue exiſtimaturum, dum Francos ex Sicilia deturbaret. ſimul abiecta nobili ueſte, ſibi tantùm uilem ac tritam à ueſtiario Minorum depopoſcit. Ea ſimulatione ſanctitatis tectus, omnia ſibi terra maríque peruia tutáque fecit. Pontificem
C Maximum Nicoalum iam Carolo Regi infenſum adiuiſſe fertur. rem cum eo communicaſſe. ab eo literas ad Tarraconenſem accepiſſe iam uxoris ſtimulis incitatum. Conuênit ut Palæologus tacitus clandeſtinóque auro bellum iuuaret, Tarraconenſis claſſem maximam pararet, Dolus aliquis ingẽs cruentúſque excogitaretur, ſtrueretúrque. Deceſſit Nicolaus Pontifex maximus ciuis Romanus. Succeſſor Martinus gente Tarãtaſienſis Francorum ſtudioſus, Palæologum eo nomine, quòd Romanæ nõ pareret ſedi (id quod Carolus Rex optabat) execratus eſt. Tarraconenſis per cauſſam ſacri belli claſſem inſtruit, ornâtque. apud illum apparatu belli cuncta ſtrepunt. Ponti-
D fex Caroli cupidus, per oratores à Tarraconenſi petit ut conſilia communicet. ille reſpondet, cum tempus ferret, ſe id facturum. Cum oratores nullũ percontandi finem facerent: Comburam, inquit, hanc meam tunicam interiorem, ſi ſuſpicer eam arcanorum meorum gnaram. Francus etiam Rex per literas egit, orauítque per affinitatem, profiteretur quibuſnam illaturus eſſet bellũ. ſi Saracenis: cum tot ſint eorum támque diuerſa Regna, ne grauaretur aperire ſibi ſocio amicóque ac affini: ut Franci more ſuo iuuare piũ bellum poſſent. Ille reſpondit nondum ſibi conſtare quæ Saracenorum Regna adoriri præſtaret: ſed quoniam opem ſuam Franci ultro offerrent, ſubſidiis
E rei nummariæ ſe indigere. Viginti millia aureorũ miſſa. uberior etiam ſpes oſtentata: illud eſſe initium tenue iuuandi ſacri belli: multo maiora acceſſura documenta Franciçæ pietatis. Sed Græcus aurum minimè parcè ſuppeditabat. Interea Iohannes Minoris habitu in Siciliam redit. Mamertinorũ Panormitanorúmque principes adit. Rei nefariæ coniuratio anno eius ſeculi octogeſimoprimo ſanctis diebus facta. Sanctiſſimo omnium anni tempore ſcelus admiſſum. Dies domino reſurgenti feſtus, cum ex templorũ turribus campanæ ſonitu conſuetudine quotidiana ſignum ad ueſpertinos hymnos daretur, ater funeſtúſque Francis factus. Tota inſula cædes inermium, nihil

timentium,incautorúmque Francorum uno temporis ueſtigio fœdè facta. F
Inde Siculus ueſper prouerbio increbruit. Naues etiam occupatæ quæ in Siciliæ portubus ſtabant paratæ ad Imperium Græcum repetendum, Palæologumq; à Pontifice maximo agente Carolo Rege hoſtem iudicatum bello perſequendum. In Hetruria ſedebat tunc Rex Carolus nihil minus quàm tales opperiens nuncios. Caſu Sicilienſi nunciato, primùm perturbatus, plenuſque luctu Pontificem adiit: deinde mœrore in iram uerſo, Rhegyum ſe contulit. In conſpectu hoſtes breui tranſmiſſu habebat: ſed naues Siculi occuparant, ademerantq; facultatem traiiciendi, dum Tarraconenſis aduentaret. Is Africæ oram, ne ſacræ militiæ profeſſione abuſus emétiendo uideretur, circa Hipponem uſſerat. Mox ad id cuius gratia cætera facta fictaq; erãt, G
Siciliam cogitatione ſpectans, in Corſicam delatus, expectabat quò Iohannis conſilia coniuratioq; euaderet. Vbi defectionem certam, cædemq; factã audiuit: magno uelut pignore deuinctos ſibi animos Siculorum ſentiens, ut quibus facinore admiſſo nulla ſupereſſet ſpes ueniæ gratiæq; à Carolo Rege reſpiciendæ: non tamen inde eueſtigio ſoluit. Opperiebatur quid moliretur Carolus Rex. Ille ex Gallia claſſem euocarat. Vbi ad trãſportandum exercitũ ſatis magnus numerus nauium cõuenit, milites traducit: Meſſanamq; obſidet. omnia ad oppugnationem parat. Ardebant milites cupiditate necis commilitonum ulciſcendæ, manibus interemptorum ſanguine in primis H
Mamertinorum parentandi. Nec id fallebat oppidanos. Fœminæ, pueri, ſenes, ægri, ualidi, adoleſcentes, iuuẽtus, robur ætatis, omnis ordo, omnis ætas, omne genus mortalium, propugnant. nulla munera, nulla onera, nulla pericula detrectant. adſunt animo, conſilio, corpore, aſſiduitate. Duce, hortatore, excitatore non egent. Nulla multis ſeculis tenuit acrior & oppugnatio & propugnatio: nullus maior ardor, uehementior cõtentio. Sed longa dies, nec intermiſſus labor conficere clauſos potuiſſet. Tandem Tarraconenſis Panormũ appulit ingenti per ſe claſſe: eamq; inſuper auxit nauibus iis quas I
Siculi à Carolo Rege aduerſus Græcos paratas occuparant. Igitur Carolus aduentu hoſtium impar maritimis uiribus, & in inſula tam infenſa nihil ſui iam arbitrii conſpicatus, in continentem rediit. Petrum Panormi coronatũ Siculi Regem ſuum ſalutauerunt: maximis inde contentionibus inſecutis, tam longinqua inter Francos Tarraconenſeſq; belli materia: tam remoto armorum præmio uelut in medio poſito: alea tam ambigua toties repetita. Defectio Siculorum, ut frequentior fama prodit, à me commemorata eſt: ſed ſunt non contemnendi authores, conſternationis initium à Panormitanis ortum: cum die ſanctæ Reſurrectionis ad templum quod ad Montem K
Regium tertio à Panormo lapide abeſt, religionis cauſſa promiſcuè conueniretur, Francos per cauſſam ſcrutandi ſi quis cum telo eſſet, etiam matronas uirgineſq; excutere, licentiúſque pertentare ſinus, tractaréque cœpiſſe. Ea ex re ira uiris mota, primùm lapidationem factã: mox ex urbe arma correpta, & Francos cæſos. Hac continuò fama Siciliam totam peruagante, à nullo Franco uſquam temperatum. Cum apud Pontificem de hac conſternatione ageretur, à Panormitanis miſſos ad eum oratores uiros ſanctos, qui ad pedes illius ſtrati, uelut pro ara hoſtiáque CHRISTVM agnum dei ſalutantes,

A ſalutantes,illa etiam ex altaris myſteriis uerba ſupplices efferentur,Qui tollis peccata mundi,miſerere noſtri:iterum,Qui tollis peccata mundi,miſerere noſtri:tertium,Qui tollis peccata mundi,dona nobis pacem.Pontificem reſpondiſſe, Panormitanos agere quod feciſſent qui cum CHRISTVM pulſarent,eundem Regem Iudæorum ſalutabāt:re hoſtes,fando ſaluere iubentes.Quodnam piaculum,quam demum ſatiſfactionem peteret,exequētibus percontando oratoribus: redditum reſponſum,redderent ſe à quibus defeciſſent:uiolaſſe illos non maieſtatem modò Regis ipſorum Caroli, ſed ſacroſanctam poteſtatem in cuius fide Sicilia eſſet. Mamertinos,quorū urbs
B iam obſidebatur, dedituros ſe Carolo pollicitos iis legibus, ut ſanciretur præteritorum obliuio:cauereturque,ſibi fraudi non futura quæ auſi in Frācos antè fuiſſent:non penſuros ſe maiora uectigalia, quàm Regi Gulielmo diſſoluiſſent.magiſtratus,præfectos,milites Francos in ea loca non ituros. Italici generis,è Prouinciaue Phocēſi ſine detrectatione ſe accepturos. Has conditiones abnuente Carolo,nec arbitriò eius,ſine exceptioneúe audentibus ſe illius iræ credere Mamertinis, ſpem uoluntariæ deditionis pacíſque ſublatam. Siciliæ ſacris interdictum à purpurato Pontificis Legato. Vt in relatione harum rerum aliqua parte uarient authores,illud inter omnes con-
C ſtat,aduentu Tarraconēſis claſſis, Petrique,ſolutam obſidionem Meſſanæ, miſſasq; utrinque literas. Francus grauiter incuſabat Petrum, quòd in pace feſta oblitus propinquitatis,affinitatis,amicitiæ, nominis Regii, humanitatis,per nefariam fraudē, furtúmque, ſed id atrociſſimum,auſus fuiſſet Siciliam Regnum ſibi à ſacroſancta poteſtate beneficiarium datum, inuadere, occupareque. Tarraconenſis reſcripſit, Sibi, Regi, Regúmque filio, ac religione Chriſtiano,non licuiſſe non moueri miſericordia Siculorum hoſtilia indignáque patientium,ſeque unum toto terrarum orbe habentium, cuius opem iure ſuo fidémque in calamitate neceſſariò implorarent, quòd Con-
D ſtantiam Manfredi Regis Siculi filiam in matrimonio, & ex ea liberos haberet:quos opibus auitis fraudari,iúſque illud amittere, pater ferre nō poſſet,præſertim à Nicolao tertio Pontifice confirmatum. cætera nec neceſſe fuiſſe ab Rege ad Regem ſcribi,nec reſponſum deſiderare. His utrinque literis potius aucta exacerbatáque ira Carolus quàm leuata lenitáue, quanquam Petrus neceſſitudinem iuráque amicitiæ inſigni teſtificatione uiolarat,tamen ei amicitiam renunciauit:bellúmque ita indixit,ut non de imperio dignitatéue,ſed de ſalute,in capútque eius dimicaturum ſe diceret. Hoſtis ex Hiſpania nouas copias expectabat. Carolus ex iis Franciæ urbibus
E quibus iura dabat,nobilitatem exciuit:militémque primo quoque tempore ad ſigna conuenire iuſſit:ac literas legatóſque ad reliquarum ciuitatū proceres circummiſit,qui eos fando incitarent:id ſcelus in Francos publicè admiſſum,ut niſi authoris cruore eluatur,actum de maieſtate nominis Frācici apud exteras gentes ſit.Simul ut libentiore animo,minúſque parcens ſumptibus periculíſue Philippus Francus Rex aduerſus Tarraconenſes auxilia mitteret,eius ex priore uxore, quæ Tarraconenſis ſoror extitiſſet, minori filio Carolo Valeſii Comiti Catharinam ex Carolo Claudo filio neptem deſpondit,doti Andegauenſi Comitatu dicto.Ingens igitur uis militum,&

magna nobilitatis manus ex Francia in Italiam tranſcendit. Terreſtris exercitus in Brutios ſe contulit. Claſſis etiam tam multarum omnis generis nauium egregiè inſtructa ornatáque conuênit,ut non modò terreſtres copias pares haberet Carolus Rex,ſed etiam maritimis præſtaret, quibus antea hoſtes ferociores extitiſſent. Nec aurum Græcus,commiſſis iam inter ſe Latinis Regnis, Petro ultrà ſubminiſtrabat: & metu grauium pœnarum, quas Tarraconenſi uicto expectabant,Siculos cædis defectioníſque pœnitebat:circunſpiciebantq́, quanam ratione,qua expiatione placare iram Caroli Regis,reconciliate animum Pontificis poſſent. In conſpectu eſt Sicilia, de qua certatur. caſtra Francorum in proxima continenti breui interiecto freto ſunt. tam propè diſcrimen ſumma res uenit. Tarraconẽſis aſtu procellam procul uertit. Ex Gallia tempeſtas ingruerat, in Galliam reflauit. Quoniam ſpargebantur uoces,Tarraconenſem non uera uirtute fidere,ſed inſidiis,dolo,artibus minimè regiis niti:ipſe ultro,quanuis grauis ætate, Carolum,magno & ipſum natu,ad certamẽ per caduceatorem prouocauit:ſi uir, ſi Dux, ſi Rex eſſet, congrederetur. immunem malorum par eſſe Siciliam præſtari:ut ea ſalua,florens,incolumis,uictorem ſequeretur: neu euerteretur,de cuius integræ poſſeſſione ageretur. Id uerò mirum in modum auditu iucundum Franco accidit,periculum uirtutis fieri: diiudicari utra gens bello ſit melior. Placuit ut equitibus uterque centenis inter ſe decertarent. utri alę Deus uictoriam daret,eius,res de qua agitur, præmium eſſet. De his conditionibus nulla controuerſia orta:de loco ambigitur,ubi dimicetur. In Siciliam, quæ tota præſidiis claſſibúſque Tarraconenſibus tenetur, non committent ſe centum equites Franci, Réxque Carolus. Petrus Italiam continentem ſibi meritò ſuſpectam dicit,quòd in ea propè tota non minus ualeat Carolus, quàm in ea parte Franciæ quæ nullum agnoſcit Imperium Regémue niſi Francum. Anglum utique neutri contrà alterum affuturum: Burdegalam in Vaſconia eius Imperio contineri:illic decerni ſine metu cãpis ante urbem eam patentibus poſſe. Nec recuſauit Francus, quanuis gnarus ſibi offenſiorem Regem Eduardum memoria Henrici Angli à Vidone cæſi, eiúſque parricidii impuniti, quod perſequi ipſe potuiſſet,parricida in Hetruria eius prouincia ſe tegente. Dictæ leges,& conditio utrinque accepta,& iureiurando firmata. Die certamini conſtituta Carolus cum ala centenaria præſtò affuit: Burdegalæ ſeſe ſuóſque in armis oſtendit. Multis ſeculis non fuit tam paruo numero nobilior ſanguine, factis, ſpe, delectiórque equitatus. Conuenerant undique mortales ad famam duorum clariſſimorum Regum parua quidem manu,ſed ſummo odio,infenſiſſimis animis inter ſe de Sicilia,de Regno longinquo dimicaturorum. Angli,Frãci, Hiſpani,Itali,Germani,ex Græcia etiam mortales cõfluxerant,alii ſpectaculi nobiliſſimi gratia,alii partium ſtudio. Prætor urbis ſe omnibus æquum, comẽ, liberalémque præbebat: gloriam maximam ſuam, decus ingens Regis ſui exiſtimans, Præfecturam ſuam toto ex orbe terrarum delectam, cuius in principe urbe Reges externi, fide Eduardi Regis, Martis iudicio controuerſias ſummis de rebus dirimerent. Ingentem expectationem, animos erectos, mentem ſuſpenſam fruſtratio ludificatióque excepit. Nullus Petrus comparuit.

A comparuit. Nullus Tarraconenſis ſe oſtendit. Conſecutus erat id quod ani-
mo propoſuerat: præſentem tempeſtatem deuitarat: auerterat Francorum
uires ab ipſo freto, à ueſtibulo propè ingreſſuque ac limine Siciliæ. Dimiſ-
ſus ſemel exercitus, non facilè rurſus cogetur. nunquam idem impetus ar-
dórque renaſcetur. Francus ad ſeram uſque noctem loco conſtituto in armis
ſtetit. Sunt qui ſcribant, Petrum, ut ignauiæ periuriíque notam effugeret,
quia iurauerat ſe uenturum, priuati hominis cultu uno omnino comite per
diſpoſitos equos Prætorem adiuiſſe, ſeque illi confeſſum, ac excuſatione de-
trectati certaminis ea uſum, quòd Francus Rex cum exercitu iuſto appro-
B pinquare diceretur: nec ſibi æqua conditione centum equitibus aduerſus o-
mnes Francorum copias certamen futurum, propioráque Carolo Francorũ
auxilia, quàm ſibi Tarraconenſium. Pariq; celeritate Tarraconem rediiſſe:
cum, id quod præterea captauerat, ſe abſente eius Præfecti in Italia res geſ-
ſiſſent. Conſtantiam uxorem in Siciliam præmiſerat ad animos Siculorum
confirmandos: cuius mulieris nomen memoria magnæ Cõſtantiæ ſanctum
illis erat. Simul Rogerius Lorius exul Apulus, Præfectus claſſis Tarraconẽ-
ſis, ad certamẽ elicuit Carolum Claudum Caroli Regis filium: eumq; mul-
tũ dehortante Legato Romano congredi auſum, cætera fugata claſſe, ipſum
C cum paucis nauibus egregiè pugnantem cepit, eo maiore Francorum dolo-
re, quòd pater Carolus paucis pòſt diebus cũ magna claſſe uenit: quæ ſi ex-
pectata fuiſſet, longè alia fortuna fuerat expectanda. Pater ætate graui, labo-
ribus, luctu, tædio aduerſarum rerum, ſic quoq; non cedere, non ſuccumbere
animo ſtatuẽs, ſed experiendũ agendúmque ratus: dum Calabrorum, Apu-
lorum, Lucanorum, Picẽtinorum, Brutiorum urbes ad cõfirmãdos animos
circumit, morbo correptus deceſſit, Rex indole animi ſummus uir, ſed pec-
cato ſuorum (ut authores tradunt) miſer, maximis uictoriis perdiu clarus, ſed
ſenior uim fortunæ malis expertus. Dum Carolus filius captiuus apud Tar-
D raconenſes degit, Francus Rex Robertum Comitem Atrebatem ad eas res
interea tutãdas miſit: qui communi animo conſilioq; cum Legato Romano
à ui ſpeq; Petri cõtinentem tutatus eſt, quandò Siciliæ recuperãdæ conatus
intermittẽdus uidebatur. Cauſſam etiam Francorum ſanctiorem id effecit,
quòd Põtifex Maximus Petrum nominatim numero impiorum habẽdum
ſancit: ſacrum in eum bellum decernit: ius Regni etiã Tarraconẽſis ei abro-
gat: idq; Carolo Valeſii Comiti Regis Franci ex ſorore Petri filio attribuit:
ne in alienam cognationem transferri ſceptrum populares cõquererentur:
eosq; à uinculo fidelitatis, iurisq; iurãdi religione ſoluit, qua ſe Petro obliga-
E rant: & acceſſit nõ paruũ momentum ad auertendos Frãcorum animos ab
Italia Siciliaq; ad ipſum caput rerum fontemq; belli Tarraconẽſe Regnum
petẽdum: quòd Iacobus frater Petri Balearium Rex ad Regẽ Frãcum trãſ-
ierat, Regno exactus ab Alphonſo Petri filio. Igitur in exercitu Frãcorum
erãt hi Reges, Iacobus Balearium, Philippus pater Frãcorum, Philippus fi-
lius Nauarrorum, ſimul Carolus item Frãci filius à Põtifice deſignatus Tar-
raconẽſium Rex. Milites, ut ſacra militia, Cruce pro inſigni belli utebãtur.
Petrus, quia Põtifex nomẽ ei Regiũ ſanctione abrogarat, uetueratq; ei Regi
adſcribi, per ſuperbam ludificationẽ, Pater duorũ Regnorum, mariſq; do-

minus,ſcribebat. Anno eius ſeculi quinto & octogeſimo,pridie idus Maias F
Perpenianum peruenrum. Ea urbs Iacobo Regi deditionem fecit,Francosq;
mœnibus admiſit. cuius exemplũ reliqua Comitatus Ruſcinonis oppida ſe-
cuta, uim Francorũ ſibi experiendá non ſtatuerunt,præter unum,eodé quo
nobiliſſima Lygurũ urbs,Genua nomine. id nec metu Regũ,nec authorita-
te Legati Romani permotũ eſt ut pertinacia deſiſteret:quòd Petrus oppida-
norũ animos cõfirmarat,ſpemq; dederat,ſe,ſi premerẽtur,ſubſidio aduola-
rurũ. Purpuratus cũ illos,quòd nõ parerẽt,iure ſacræ legationis impios,ho-
» ſteſq; piorũ iudicaſſet,execratusq; eſſet,militibus,Ite,inqnit, magno animo
» certa uictoriæ de capitibus ſceleſtis,dãnatisq;,& inferorũ pœnæ debitis,ſpe. G
» Theſauro ſacroſanctæ iuriſdictionis,iureq; cæleſtiũ clauiũ peccata his cõdo-
» nantur,qui ſanctã ſtrenuamq; operã hodierno die nauabunt. Et quò maiore
» alacritate pugnetis in domini exercituũ hoſtes, qui ueſtrũ in prælio oppu-
» gnationéue fortiter res gerẽs cadet,eius peccata,mea unius crimina pericu-
» lo meo facio. me cognitoré, immò me principem reũ magna fiducia apud
» deum ſiſto,quòd ea hoſtiũ eluentur cruore. Annales Francorũ in hãc fer-
me ſentẽtiã exhortationẽ fuiſſe legati tradũt: Certè grauis oppugnatio urbẽ
adorta eſt. Obſeſſi propinqua ſpe ſubſidii ſubleuabantur,Petro ad Pyrenæũ
ſaltum ſedẽte. ille cõfidebat,ut Meſſana diu tenuerat Carolũ Regem, ita & H
Genuam cõplures dies remoraturã hoſtiũ impetũ. ſed indignè ferebat Frã-
cus urbem eam cis Pyrenæum in oculis Francorũ ſitam, cæteris cedentibus,
ſolam audere obſtare,& oppugnantibus tribus Regibus,gloriã inuicti no-
minis quærere. Igitur tres Reges, & Carolus Valeſii Comes, deſtinatione
animorum,ſpeq; omnium & ipſe Rex, diuiſis partibus circumeunte exci-
ranteq; Romano,oppidũ undiq; premunt,urgẽt,rentant,cõminus eminnsq;
rerrẽt:ſpatium reſpirandi,animiq; colligendi adimunr. muros hinc rormẽtis
quaſſare,deiicere,ſternere,peruios facere:illinc propiore audacia ſcalis, aſ-
ſcẽſu, cõniſu,immemores uulnerũ,obliuione periculorũ,mortis conrẽptu, I
euadere contendũt. Vix ſera nox pertinaciæ finem fecir. Nec dubia res erat
quin poſtridie pari conatu oppugnatio repeteretur, maiore etiã tormẽtorũ
machinarumq; ui:quas ingenti certamine fieri ex muris cernebãt,cui ſe im-
pares ſentiebãt. Miſſus ergo ante lucẽ ad Francum Regẽ orator pollicetur
ſeniores triduo oppidũ dedituros:orant id ſibi ſpatium tẽporis detur,ut cõ-
» ſenſu omnium fiat deditio:quãdò ſint non pauci ex inquieta ferociq; iuuẽ-
» tute,qui nondũ adduci in eam ſententiã potuerint:ſed ceſſuros tandem au-
» thoritati ſeniorũ, maieſtatiq; parẽtum. Iacobus Rex eis deprecator aderat,
malebãtque urbe integra potiri (eam enim Francus illi pollicitus fuerat) K
quàm expugnata,maliſq; affecta. Venia illis data,cõticeſcit omnis tumultus
perinde atq; re cõfecta. Id tẽporis ſpatiũ petierant oppidani,ut interea edo-
ceretur Petrus res in ſummo diſcrimine uerſari,ac amiſſas,niſi quamprimũ
opem ferret. Nuncium literáſue mittere nõ poterant,cuſtodientibus omnia
explorantibuſq; Francis. Ex editiſſima oppidi turri ſignum fumo dant. Co-
gnouere Reges fraudem artemq; tridui petiti. Continuò apparatus omnis
profertur,admouetúrq;:punctóq; propè tẽporis oppidũ captũ. à nullo tem-
peratum. cæſi puberes,impuberes,uiri,fœminæ. Nothus filius cuiuſdam no-
bilis

A bilis Ruſcinonenſis ſeſe in turrim templi recepit: ex eáque à primo Fráco-rũ impetu ſe tutatus eſt. Vbi cæde toto oppido facta, ira, calor, furórque re-ſedit, tunc à Francis Iacobo Regi deprecanti Nothus condonatus eſt. iſque impetratæ ſalutis egregiam gratiam retulit. Oppidum incendiis ruiniſque interiit. Comitatus Ruſcinonenſis Iacobo Regi redditus. In ulteriora tranſcendendum erat. qua parte uia Francis oſtendebatur, Tarraconenſis operi-bus præſidiiſque impoſitis inuia reddiderat. Nothus ea regione ortus, & uenatui áſſuetus, omnes ſemitas calléſque peragrando cognouerat. Tunc le-uiſſimo quique corpore milites, ac pernicitate inſignes, delecti ab Regibus,
B ab eo circunducti ſunt: cum interea ipſi Reges ſpecie uiæ per obices clau-ſtráque ſub ſignis tentandæ, perrumpendíque, hoſtem in ſe uerſum tenerẽt, auerterentq; à ſuſpicione aliunde ingruentis periculi. Nothus ſummam fi-dem præſtitit: nec ei liberum ſinebant Franci fallere, elabiue, circunſtantes, & ſemper intenti. multis locis ſentes arboréſque inflexis, tranſmiſſis, addẽ-ſatiſque inter ſe in morem ſepis, uelut conſultò ad intercludendum tranſi-tum, ramis, cædendæ fuere: multæ arduæ præruptæq; rupes occurrebant: ut interdum cogerentur genibus inniti, pedibus luctari, manibus prehenſare ſaxa, ſtirpes, ſtipites, ne toto corpore deuoluerentur, præcipites ferrentur. o-
C mnia iniqua, infeſta. tantùm ipſe hoſtis ferrúmque defuit. Tandem emerſere euaſeréque in iuga quæ capitibus hoſtium impendebant. is repẽtinus metus oblatus oculis hoſtium, tutum Regibus tranſitum dedit, deſertis à Petro tre-pidè caſtris, relictisq; quas inſederat faucibus. Aegrè quoque oppoſitæ mo-les amotæ. Tabernaculis, tentoriiſq;, ac non magna nec precioſa ſupellectili militari, ac paruo commeatu potiti Franci, in Emporitanum Comitatũ de-ſcẽdẽre. Claſſis in ora prouinciæ Narbonenſis à Franco parata, ſimul claſſe Genuenſium Piſanorumq; precio cõducta, maritima oppida, portusq; Em-poritanæ Præfecturæ adorta, inſtãte etiã à terra exercitu terreſtri, partim ui
D expugnauit, partim metu recepit. Petralata unũ omnino diẽ oppugnatio-nẽ ſuſtinuit. noctu, deſperata defenſione, oppidani, ne oppido integro Frã-ci potirentur, igne paſſim tectis iniecto, cum iis quæ nocturna trepidatione efferre quiſq; potuit, emigrauere. Ad Gerundã hæſit Frãcus, quòd urbs mu-nitiſſima erat, egregieq; firmata. Præſidii præfectus erat Raimũdus Carno-nenſis, uir acer, impigérque. oppugnantibus Frãcis nihil per trepidationem egit. præſenti animo omnia adminiſtrabat. conſilio proſpiciebat. oppidanos confirmabat. muros egregiis propugnatoribus complerat, diuiſis partibus, diſpenſatis in orbem temporibus, ut alii aliis ſemper recẽtes feſſis ſuo quiſq;
E loco uiceq; ad labores periculaq; ſuccederent. Audebat etiam erumpere, ac uerſos in mœnia oppugnanda hoſtes à tergo adoriri. opera etiã machinasq; noctu, ferro igneq; armatus, ac eruptione facta incendit. In tertiũ mẽſem ea obſidio tenuit. Interea Petrus inter caſtra Francorum, & propinquum por-tum, oppidumq; maritimũ, unde commeatus comportari in caſtra Francorũ conſueuerat, locum inſidiis opportunum cepit cum quingẽtis equitibus, & duobus millibus peditum, ſperans non commeatum modò, ſed ingentem uim pecuniæ, quam in ſtipendium militum afferri audierat, ſe intercepturũ. Hæ inſidiæ per exploratores Franco compertæ ſunt. Maioris partis ſentẽtia

eò inclinabat,ut obuiam commeatui ærique militari cum magna exercitus F
parte iretur,ne cõſilium hoſti procederet.Rhodulpus uerò Magiſter equi-
„ tum,Longe aliter,inquit,ſentio.Si paribus hoſti copiis,aut etiam maioribus
„ ei occurrimus:cui dubium eſt quin hoſtis ſemper fraudibus fidens, detectas
„ inſidias ſentiens,ceſſurus ſit?cum omnium inſidiatorum animus ubi fallere
„ ſe cognoſcit, ferox ſit:ubi deprehenſum ſe intelligit, timidus & imbellis.
„ uirtus enim ſe ipſa freta,& ſui fiducia ferè imperterrita, ſe ipſa contenta eſt:
„ ſemper ſibi conſtat.mens uerò ieiuna, infirmúmque per ſe pectus, ſuæ ſibi
„ imbecillitatis conſcium,auxilia aliunde quærit : ſe dolo inſtruit : fraude ar-
„ mat:inſidiis hoſtem petit.hæ cum primùm uanæ euadunt,eo abiectiore ani- G
„ mo trepidat, quo & plus præſidii in illis,& in cæteris minus ſpei ſibi ſta-
„ tuerit.Nunquam Petrus pari numero,æquo loco ſui poteſtatem faciet.bel-
„ lum immortale fruſtratione ludificationéque faciet, niſi artem arte uiceri-
„ mus.Credat ſibi procedere inſidias:ſua eum fraude circunueniamus.Quin-
„ gentos equites,duo millia peditum ſecum habet.trecentos omnino equites
„ noſtros ſine peditatu uelut ignaros inſidiarum euntes expectabit, ſperans
„ eos ſe intercepturum.Eum mihi numerum date,ſed eos quos ego ex omni-
„ bus copiis deligam.cum ala centenaria aduerſus alam centenariam pugna-
„ re ad Burdegalã timuit:maluítque perpetua inuri ignominia,notáque per- H
„ iurii timiditatíſque,quàm Martis iudicium experiri.Aduerſus trecentos e-
„ quites uelut ex inſidiis circunuentos pugnabit, multo ac multo maioribus
„ copiis inſidiíſque,ac ſuis artibus fretus. Hæc ſententia uicit.Delegit igi-
„ tur trecentos fortiſſimos ac perſpectæ uirtutis equites:iíſque,In uirtute, in-
„ quit,dextrâque ueſtra delectiſſimi equites repoſita eſt ſpes recuperandi de-
„ coris communis. Parentes noſtri clariſſimum nomen, gloriam ingentem
„ nobis reliquere.in Europa,in Aſia,in Africa uictoriarum ſuarum monumẽ-
„ ta trophæáque erexere. Franciam ſpoliis hoſtium locupletauere : Imperiis
„ Regniſque externis decorauere.Frãcorum nomen non gentis, ſed uirtutis I
„ gloriæq; bellicæ erat.His paucis annis cum uirtute inuicti apud omnes fuiſ-
„ ſemus:nefariis artibus,fraudibúſque impiis hoſtes nos adorti, maculam illã
„ nobis impoſuere, quã hodierno die demere aboléreq; poſſumus. Vt illi ſuis
„ artibus dolóq; ſuperarunt,ita nos noſtris apertóq; Marte uincamus. Siculus
„ ueſper parricidio illorum,clade noſtra nobilitatus eſt. Hodiernus dies præ-
„ uigilium aſſumptionis Virginis eſt.Hũc diem nobilem,feſtum,lætum, inſi-
„ gnẽ,mactatis iuſto bello ſceleris authoribus,faciamus:ut illis nũquã memo-
„ riæ obuerſetur ille dies, quin & hic continuò triſtitia doloréq; pectus per-
„ ſtringat:& luctuoſior hic illis dies,quàm ille lætior illuxerit.Trecenti equi- K
„ tes quingẽtis equitibus & repẽtè collecto fugacíq; peditatui occurrimus.ſi
„ unus ego duos illorũ exciperem,geſtiret lætitia animus,ſibíq; de impiis ho-
„ minibus glorioſiſſimã ſpõderet uictoriam.eandem in unoquoq; ueſtrũ in-
„ dolẽ,eádem uirtutem,eaſdẽ dextræ uires ſitas ſcio:méq; id ex animo prædi-
„ care,id certum documentũ ſit,quòd uos potiſſimos habui quos deligerẽ ad
„ tantũ decus ex omni Franciæ procerũ iuuentute.Sed non utiq; uir cũ uiro:
„ nõ ſinguli ſingulis congrediemur: hæc pugnax ala cum illorũ inſidiatrice
„ ala,ſemilixíſq; peditibus confliget:ut noſtro uniuerſorum inuicto robore,

ſingulorum

A ſingulorum ſalus gloriáque contineatur. & cum ſuum quiſque aduerſum "
deſtinatúmque hoſtē ut uiro uir congreſſus ſtrauerit,tunc non uiribus mo- "
dò,ſed & numero equitem ſuperauerimus:pedites dilabentur : ac quod ti- "
midis ignauíſque fieri aſſolet, ſuas hoſti inſidias funeſtas fecerimus. Hæc "
Rhodulphus. Equites à Regibus,laudibus,ſpe præmiorum gloriæq; onera-
ti,iter ingrediuntur per diſſimulationem quaſi portum ad commercia re-
rum commeatuúmque petentes,ſimiles ſecuris,& nihil de prælio cogitāti-
bus. Vbi locum inſidiarum ingreſſi ſunt,coorti cum clamore hoſtes circun-
fundere,ac intercludere & à portu & à caſtris conantur. Animis antè para-
B tis,tela etiam expediunt Franci. Pugnatum eſt atrociter. numero Tarraco-
nenſes,ira uirtutéque Franci, utpote delecti, præſtabant. Petrus fortiſſimè
impigréque dimicauit. Militis, Ducis, Imperatoris officium præſtitit. pu-
gnare,hortari,ſegnes increpitare,timidos confirmare,fortes collaudare:cir-
cunſpectantes, minis,probris,cuſpide,in hoſtem uertere:omnes acuere, ex-
citare:ſigniferos urgere:nullo loco,nulli muneri deeſſe : omni militari Im-
peratoriáque laude magnus: & ut ad eam diem aſtu imperiū ſuum auxerat,
ita eo prælio,quod ſupremum conſeruit, uirtutis decus ſibi parare conten-
debat. ei cum trecentis proceribus tota ex Francia delectis res erat. Franci
C quo pauciores ſe ſciebāt,eo pluſquam pro uirili quiſque parte adnitendum
ſibi ſinguli ſentiebant:cum hoſte odio implacabili pugnabant:inter ſe æmu-
latione uirtutis certabant. Conabatur hoſtis circunuentos in arctum angu-
ſtúmque eos cogere,ne expedire tela poſſent,ipſiq; ſibi eſſent impedimen-
to:ſuamet ipſi trepidatione tumultúque premerentur. ubi id parum proceſ-
ſit,pugnabantq;,& ordines peditum perrumpentes,eorum fugam faciebāt:
tunc cum delectiſſimis ſuorum ante ſigna proceſſit,reliquos cohortatus, ut
ſe ſequerentur;ne tātum flagitium admitteretur,ut tam multi à tam paucis,
Rex à Magiſtro equitum uinceretur. Pugna recrudeſcit. plures Tarraconē-
D ſium,ut in maiore numero,cadunt:pauciores Franci,ſed pari ob paucitatem
dolore. Neutra pars alteri ceſſiſſet,niſi Petrus conto petitus,ac graui uulne-
re in facie accepto,ſeſe ex acie recepiſſet. cum equū circumageret,tūc quoq;
eques Frācus eius equum habenis prehenſis,illúmque in equo auertere ab-
ducerēque conabatur: Petrus enſe habenas abſcidit, ſubditíſque calcaribus
ſe periculo abripuit. & Rex Francus ex caſtris, dum pugna à trecentis trahi-
tur,ſubſidio aliquot turmas expeditáſq; cohortes miſit. Ita qui hoſtiū equi-
tes ſupererant,Regem ſuum fugientem ſauciúmque ſecuti ſunt,pedites oc-
ciſi. Tarraconēſium plus centum equites deſiderati. Petrus Villamfrancam
E delatus ex uulnere obiit. Barchinone ſepultus eſt. moriens fratri Baleares
reſtitui iuſſit. Iacobum filium in Siciliam miſerat, Alphonſus & Fœdericus
domi erant. Franci uictores in caſtra reuertentes, magna gratulatione ſunt
excepti. Vbi mors Petri allata eſt,maiori alacritate Gerunda refectis operi-
bus oppugnari deintegro cœpit. Gerundenſes armis operibúsue non uince-
bantur. in paucos dies commeatus ſupererat:necdum cedebant. ubi nuncia-
ta eſt eis mors Regis ſui, petierunt ut ſibi mittere liceret aliquem è ſuis qui
rem certam afferret. Iuit,uiſoq; mortuo,ingenti edito gemitu reuertit ad ſu-
os:eoſq; pari luctu impleuit. Leges à Franco accepere,uti cum iis quæ age-

re ferreq; præter aurum argentúmque poſſent, emigrarent. Præſidium Frã- F
corum impoſitũ. & peſtilentia graui exorta, Francus de receſſu conſilia ini-
bat. Terra rediturus, naues externas, quas mercede conduxerat, ne ſumptui
ultrà forent, onerique, dimiſit: malo (ut poſtea cognitum eſt) ac immaturo
conſilio. Rogerius Præfectus claſſis Tarraconenſis, ex Sicilia, cum minimè
quis expectaret, ut Petro Regi ſuo auxilio eſſet, cum quinque & quadra-
ginta nauibus longis in Hiſpaniam nauigabat. antequam appelleret, cõpe-
rit Petrum deceſſiſſe: mercenariam claſſem à Franco dimiſſam. Vir ſagax, &
qui nulli occaſioni rei bene gerendæ deeſſet, quíque fortunam ſibi ipſe fa-
ceret, dimiſſas à Franco naues, mercede ad ſe euocat: ualidáque claſſe oppi- G
dum portumq;, ubi ſtabant reliquæ Francorum naues, adoritur. paucas mul-
tæ circunſiſtunt: & oppidani læto fauſtoq; clamore illum excipiunt: ac Frã-
cos è tectis feneſtríſque lapidibus tegulisq; inceſſunt. ii re neceſſaria coacti,
ſuis ſimul nauibus & oppido paſſim ignẽ iniiciunt: in eoq; reſtinguendo ho-
ſtibus occupatis, ſeſe ad Regem recipiunt. Is triſtis nuncius Regem iam lã-
guentem grauius affecit. lectica iter faciebat. anguſtias uiarum rurſus inuenit
multitudine hoſtiũ inſeſſas. pugnatũ acriter eſt. Rex è lectica ſuos circum-
latus cohortabatur: uoce mouebat: mouebantur & pectoribus inſita erga
Reges religione. ſilens etiam maieſtate moturus ſuos fuiſſet Rex languens, H
& uerecundiã iniecturus: ut infirmitate corporis ſe hoſti prodẽte, telis ſuo-
rum tegeretur. Cum domo in Hiſpaniam contenderet integro exercitu, re-
centibus uiribus, uigentibus animis, tamen furto & Nothi beneficio tranſi-
uerat. nũc intercluſus montibus, hoſtiumq; exercitu, occiſi Regis ſui ultio-
nem expetentium, in hoſtico, in Hiſpania, procul à domo claſſe amiſſa, ſpe
cõmeatus adempta, graui iam tempore anni, & peſtilenti autumno Francos
» populante deprehenſus hæret. Longè plurimum ſcilicet pręſidii mortalibus
» repoſitum eſt in uirtute. Magnam uim habet neceſſitas. ea ingẽtes ſtimulos
addit. Humeris amicorum lata lectica, Rex corpore affecto, pectore ualido, I
uiam ferro aperiri iubet: ac hoſtem fraudibus ſemper ſubnixum, & intra an-
guſtias latitantem potius quàm pugnantẽ adoriri, pedem conferre. ubi cõ-
» minus res geri cœperit, non laturum Francorum uim: ſuas illi anguſtias ue-
» lut compedes impedimento & ad pugnã & ad fugam futuras, prodituraſq;.
» ſe uiros, ſe armatos, ſe Francos, ſe ſobolem fortiſſimorũ clariſſimorumq; to-
» to terrarum orbe procerum meminiſſent. ſtratis hoſtium corporibus, ad pa-
» rentes quiſque, ad uxores, ad liberos ferrentur. minus certaminis nunc pro-
» poni: minus negocii eſſe hoſtem prædamnata uictoriæ ſpe ſe ultro abdentẽ
» loco deiicere, quàm modò fuerit trecẽtis equitibus quingenariam alã ſimul K
» & duo peditum milia fundere, fugare, ſternere, Regémque duorũ Regno-
» rum, & dominum maris, egregium eundem Ducem Imperatorémque occi-
dere. Præſens Regis maieſtas, oratióque, atque miſeratio eius, ſuáque cu-
» iuſque, niſi perrumperent, deſperata ſalus, quo nullum actius telum mortali-
» bus eſt, tantum animorum fecit, ut per æqua per iniqua irent, ferrentur, rue-
rent, perrumperẽt, uelut uecordes, furoréque acti, nullo uulnerũ ſenſu: auer-
ſis à periculorum (quæ oculis obuerſabantur) cogitatione mentibus. Ita
tranſmiſſi montes, ſuperatæ anguſtiæ, patefacta itinera, fugati hoſtes: qui
uecordia

A uecordia perrumpentium, miraculóque audaciæ uelut ueſaniæ conſternati, ſibi conſuluerunt notis ſemitis latebríſque. Ita Perpenianum reditum. Ibi Rex Francus ingraueſcente morbo deceſſit. Hic annus, Martini Pontificis Maximi Francorum amantiſſimi, triúmque Regum, Caroli, Philippi, Petri, morte fuit inſignis. Gerunda, & cætera quæ bello ceperat Francus, morte eius ad ſolitum Imperium rediere. Philippus Francus Rex & pius & fortis, nullo tamen ſuo cognomine celebratur: diui Regis filius dicitur. Tantum honoris ſancto Regi mortales habuere, ut etiam filium laude nominis eius decorarint. Ab eodem ad ſuperos recepto Rege, quæ nunc eſt
B Regia Francorum nobilitas omnis, eſt orianda.

LIBER OCTAVVS.

Philippus IIII, Pulcher, 45. Rex, anno 1286.

PHILIPPVS PVLCHER IAM INde à prima adoleſcentia Aegidium Romanũ theologum obſeruarat: authorq́ fuerat, ut de regimine principum, monuméta quæ extát, conſcriberet, ederetq́. Eundem Lutetiam à
C Rhemenſibus ſacris regreſſus, quòd ſacræ ſcholæ uniuerſiq́; Muſæi oratione nouos excipi Reges ſoléne ſit, dicere iuſſit. Isq́ ita exorſus eſt: « E téplis, & quaſi è colloquio Dei « optimi maximi uenientes, ac continuò abs te « indulgétiſſime Rex dicere iuſſi, non minore religione apud te uerba facie- « mus, quàm quanta modò pro te ante aras uota ſuſceperimus. Te quoq́; eadé « animi pietate auditurum cõfidimus, qua ut ſacræ Scholæ uerbis orationem « habeamus, hortaris: ut quæ ultro in menté tibi ueniunt, ea etiam à tuis acci- «
D pias: & tecum loqui perſæpe ſolitus, uocem etiam noſtram non aſperneris. «

Quid auté apud nouum Regé antiquius grauiusq́, quàm de Regno, dici « poteſt? Nomen enim Regium, non in terris natũ, excogitatúmue, ſed è cælo « demiſſum mihi uideri ſolet. Parens enim rerum deus, cum genus humanũ « condidiſſet, ſummum quidem in illud imperium iusq́; penes ſe retinuit: ſed « ut mente in eum ſublimes ferremur, ut illũ cupidius quæreremus, ut ſpe, ut « uotis incenderemur: idcirco in terris palàm ipſe degere, oculisq́; interea no- « ſtris obuerſari noluit: Reges inſtituit, qui eius uice muneréque fungerétur: « quorum ut quiſque probitate quamproxime ad Deum optimũ maximum «
E accederet, ita uerißimè Rex uocitaretur. Ita omnes eodem conſilio dati, alia « tamen alii uia ad laudem contenderunt. Permulti ſingulis ſinguli uirtutibus « inclaruere. Audeo prædicare, nũllũdum omnibus anteiuiſſe. Nó pauci certè « compluribus præſtitere. Magnus enim campus Regibus patet ad gloriam: & « ad eam cuncti mortales, ſed maximè omniũ Reges ſtudio incitati feruntur. « Digniſſimum enim diademate cenſuerim, qui quicquid in cæteris pulchri « paſſim aut legerit, aut audierit, id omne ſibi uniuerſumq́; expetat: & quod « deſiderarit in aliis, id prætereà ipſe præſtet. Non pigebit me, dum te intueor, « magnitudinémque tuam conſidero, à Perſis exempla repetere: quorum «

» Reges tot gentibus imperitantes,cum liberos ſuos ipſarum uirtutum uoce F
» erudiri inſtituíque non poſſe cognoſcerent:quod proximum erat, conqui-
» ſitione ſummorum uirorum facta, quatuor uiros ex omni numero delige-
» bant:unum iuſtitia clariſſimum,alterum prudentia,tertium fortitudine ani-
» mi,quartum continentia excellentem.Horum præceptis inſtitui iam inde à
» pueris Regum filii conſueuerant.Quæ diſciplina quandiu incorrupta per-
» manſit,tandiu illud Imperium maximum orbis terrarum extitit,& tot pòſt
» ſeculis etiam apud nos memorabile,ac imitatione digniſſimum.Sed ſatis mi-
» rari nequeo,id quod multis antè ſeculis admirationi ſummis ſapientiæ pro-
» feſſoribus fuiſſe uideo:poſt hominum memoriā ſummos Reges,maximosq; G
» Imperatores,ex rebus geſtis,uitæ'ue inſtituto,aut fortuna aliqua præclara ſi-
» bi cognomina peperiſſe:alios Expugnatores,alios Illuſtres, alios Magnos,
» alios Fœlices,alios Auguſtos,alios Pios dictos,alios alio decore nobilitatos:
» nullumdum Regum,nullum illorum Imperatorum,qui rerum potiti ſunt,
» Iuſti cognomen ad hanc diem promeruiſſe:eam unam iuſti Regis palmam,
» cognominíſque dignitatem, cæteris occupatis, reliquam eſſe quæ petatur,
» quam primam omniū ſumma contentione peti oportuiſſet:cum cætera pri-
» uatorum hominū,& multo minus ſalutaria munera ſint.Cuius rei cauſſam
» quis aliam crediderit,quàm quòd ſunt qui ferant,iuſtum hominem maiori H
» aliis,quàm ſibi,uſui eſſe?quaſi Reges loco cæleſtium inſtituti datique idcir-
» co ſint,ut ſibi,non reipublicæ ſaluti commodóque proſpiciant:cum contrà
» res habeat, Regéſq; diuinitus generi humano dati ſint, ut in commune cō-
» ſulāt,iuſtitiáque ſit ea animi dos,quæ uniuerſa utilitate conſeruata, ſuā cuiq;
» tribuit dignitatem:à qua qui deſciſcunt,quanuis in Regio ſolio ſedeāt,Re-
» géſque in præſentia uocitentur: tamen adeò ab Regio nomine, iudicio ſa-
» piētum(quo quid maius?quid grauius?)abſunt, ut ne Latino quidem nomi-
» ne nuncupari poſſint.externo & peregrino,& temporibus auribúſque tuis,
» ac uoce pietatéque noſtra indigno, nominantur. Eius igitur culpæ ratio I
» eadem eſt,quę & communis exitii,maximorúmque bellorum:quòd opibus
» præſtare,id in rebus humanis ſummum bonum arbitrantur:cum ea demum
» ac una magnitudo Regia ſit,ut cum cupiditati animi modum ſemel impo-
» ſueris,quàm cæteros mortales magnitudine nominis anteceedis,tam benefi-
» ciis anteire contendas: & ea in primis excellas uirtute, à qua una reliquæ
» iura petant:eius nutum intueantur,ad eam omnia referant,ab eius ore pen-
» deant:cuius fidei aliæ rerum ſummam arbitriúmque mandarint, ſeque eius
» adminiſtras comitéſque profiteantur. Ea haud dubiè iuſtitia eſt:pro qua for-
» titudo,conſtantia,grauitas,niſi depugnet,ſuum ius,nomenq; ac decus amit- K
» tat:feritas,immanitas,uecordia,dicatur:cui ſapiētia niſi appareat, præſtóque
» ſit:malitia,calliditas,fraus,captio,neceſſariò uocitetur. Eiuſdem eſt,cum ho
» minū genus ex fera uita ſyluisq; in urbes māſuetudinemq; exciuerit,legúm-
» que ac inſtitutorum uinculis coniunxerit,conſociaritq;:dare operā,ut probi
» mores uigeant:pietas,fides,pudor,modeſtia, cōtinentia,tēperātia,colatur.
» Quin ipſa liberalitas,quæ prodeſſe uelle ſe,ac augere multos gloriatur: niſi
» ſine iniuria,ſine maleficio alterius id faciat:niſi iuſtitiæ ueſtigiis inſiſtat, cu-
» ius ſe germanam ac maximè geminam prædicat:omnis commēdationis di-

A gnitatiſque ſit expers:priúſque alios ſpoliet,quàm aliis largiatur. Eadem & «
magnificentiæ & munificentiæ uis eſt:ut ab iniuria procul faceſſat:ut unius «
iuſtitiæ nomine omnes contineantur:ea omnes ſit: ea uim ſuam etiam ſan- «
ctam mortalibus teſtetur:quòd cum quænam mortalium generi tuendo de- «
beantur,præſcripſerit:cælum etiam ſuſpiciens,illi in animis hominum ue- «
nerationem cultúmque reddat:pietatem & religionem,templa,ſacra, ſupe- «
ris impertiat,ſummúmque mundi artificem uelut coràm contemplata, imi- «
tandum ſibi proponat:ut quemadmodum ille ſigna,ſidera,cæli motus,tem- «
porum uiciſſitudines,ſempiterna certáque lege deuinxit,à qua deficere ne- «
B queant,ita ipſa terreſtribus his apud nos Regnis,ſi perpetua futura ſint, ſa- «
lutares leges iuráque præſcribat. Hæc igitur iuſtitia terris incedens, ac cælũ «
ceruice contingens,ita ſibi nihil ipſa petens,nihil captás , ſua cuique tribuit, «
ut ei nihilo ſecius genus humanum,resq; omnes eius beneficio incolumes, «
ſceptra dent. Simul qui iuſti legitimíque Reges à parẽtibus more, inſtituro, «
& legibus,cõſenſuq; Regna acceperint, nulli rei plus quàm iuſtitiæ debẽt. «
Maius enim certiúſque patrimonium,ac ampliores facultates ab ea accepe- «
rnnt,quàm à parentibus. Illi enim opes, gazam,arma,arces,præſidia tradere «
potuere:ut ueri iuſtiq; Reges ſint,haberẽtúrque ipſi,ac liberis deinceps per «
C manus eadem relinquant,id munus eius Reginæ ſit. Cur enim iuſtitiã Re- «
ginã uocitare dubitemus?quæ Regna tradat , tueatur,ſancta efficiat:adeò ut «
etiam ſi id uerum credatur,quod & proceres ſapientiæ nonnulli dixere,iu- «
ſtum plus aliis prodeſſe quàm ſibi:diſſimulari tamen non poſſit, ueros Re- «
ges,cóſque in primis qui Regibus orti,generaturi Reges ſint,ei Reginæ ac- «
cepta omnia ferre debere:quam & ipſos in ſe colere,& cæteris præſtare con «
ueniat. Et(ut omnia ſemel cõplectar)religionis,moderationis, fortitudinis, «
prudentiæ,liberalitatis, Iuſtitia parens eſt:nec diuelli ab Rege poteſt inco- «
lumi Regio nomine. Nec difficile factu eſt eam præſtare, non æquè cætera. «
D Etenim ſapiẽtia ingenii indoles eſt,quã nullus efficere,crearéue ſibi poteſt. «
naturæ bonũ,ac dei donum eſt. Fortitudo quoq; uis quædam & magnitudo «
animi cenſetur,ac id mentis robur ferè ut cuiq; inſitũ eſt ſpecimen,cernitur. «
Quid,quòd continentiã facilem aut difficilem corporis dos habitusq; præ- «
ſtare uideri poſſit? Iuſtitia aut à ſola uoluntate proficiſcitur:& ut quiſq; uult, «
iuſtus,ſecúsue eſt:aut facillimè omniũ Regiis ingeniis ſe ultro diſcẽdã præ- «
bet. Forma corporis,oris dignitas,frõtis grauitas,uultus maieſtas,fulgor,ui- «
gor ac lumen oculorum,(quandò maximè inclyta cæleſtium munera repu- «
dianda,diſſimulandáque non ſunt)ſpectantes mouet,tenétque, ac admonet «
E quænam ſpecies primi à ſummo artifice initio rerum creati hominis fuerit: «
qualéſque,quicũque inſtè regnarint, futuri ſint in illa fœlici immortalitate. «
Quòd ſi corporis pulchritudo tãti eſt,ut quodam ſui miraculo reliquos af- «
ficiat:quid ſentiẽdũ eſt de illa pulchritudine,quæ eſt animi uerè Regii,quæ «
ſimillimum ſuperis facit? Age macte indole animi,ſpéque mortalium, hanc «
uirtutum Reginam Rex in conſiliũ ſemper admitte:eius ſpeciẽ animo con- «
cipias:ad eam te formes:eam intuens te componas . Quàm ea te delectabit? «
Quàm mirum ſui amorem apud te excitabit? Quàm te cæleſtibus charũ ac- «
ceptumq; efficiet? Quantam maieſtatem tibi apud tuos,apud alienos conci- «

» liabit? Quàm te immortalitati nominis cõſecrabit? Is demum optimus Rex F
» erit, ac minimè rerum inclinationibus, temporúmque communiũ mutatio-
» nibus, & publicis caſibus (qui ſummis imperiis, ubi aliquid labat, ferè accide-
» re, ut humanis corporibus morbi, conſueuere) obnoxius, qui eam ſemel pe-
» ctore admiſerit, ac deinceps eius conſuetudine tenebitur. nec ipſe modò fœ-
» lix, ſed &, quod proprium Regum eſt, ſuos fœlices efficiet: prægustãs quan-
» ta quámque ſolida futura ſit illa inter ſuperos ſumma æternáque fœlicitas,
» quam optimis Regibus iuſtiſſimisq; deſtinauit diuinũ numen: cuius ut apud
» nos partes interea ageres, hoc ſolio uelut in editiſſima terrarum ſpecula ſe-
» des. Hæc Romanus theologus. Pulcherrimum erat magnificam exædifi- G
care baſilicam in inſula Regiæ urbis, ubi iudicia ſine prouocatione fierẽt, ac
uelut è ſinu Regis iura peterentur: idemq; & Regum domicilium, & iuſtitię
tribunal foret: quòd nulladũ præcipuæ dignationis urbs delecta attributáue
iuridicis conuentibus fuerat: forúmque longo interdum annorum interual-
lo in paucos admodum dies indictum, aliàs alibi agebatur: raris initio cõtro-
uerſiis, quòd ciuitates ſuæ quæque præfecturæ iudiciis domeſticis conten-
tæ, turpe ducebant longinquũ ſummúmque auxilium appellatione implo-
rare. Paulatim gliſcente calumnia, multitudinéque cauſſarum increſcente,
primùm quotannis ſemel, ídque in paucos dies: poſtea & ſemel & iterum, H
ſed alio quàm proximè ſemper loco, iuriſdictio exercebatur. Tandem è re
uniuerſæ Franciæ uiſum, certas ſedes ſummis iudiciis dari, eáſque & in Re-
gia urbe, & ad ipſam Regiã. Igitur atrium Philippo Pulchro Rege magni-
ficentiſſimè extructum, adiectis cõclauibus, & aliis ædium partibus: ubi fre-
quenti concilio decuriæ iudicũ poſtea cogi cœptæ. Gaguinus recentiſſimus
rerum Francicarum ſcriptor refert Vtino Philippi Pulchri Regis filio Re-
ge primùm inſtitutũ, ut quæ uaga fuerat antea iuriſdictio, in Regia urbe cer-
tis ſedibus conſiſteret: ne litigatores peregrè ſemper ac incerti uexarentur.
Tandem perparuo loci interuallo, & prope ueterem ſancti Regis Regiam, I
fiſci quoque tabulario, ac authoribus ſummarum locus attributus. Normani
domi iura petere uelle perſeuerabant. Rotomagi, quòd ea ſit urbs regionis
princeps, quotannis Vere ineunte ac autumno ſexies ſeptenis in ſingula ea
anni tempora diebus forum agebatur, ſi per bella aliáſue occupationes lice-
ret: quæ ſæpenumero uel uerè accidebant, uel ſando prætexebantur. Eum
conuentum iuridicum, Scacarium pro Statario uocitabant. His paucis annis
etiam apud Normanos ea iuriſdictio perpetua facta. Iohanna Philippi Pul-
chri Regis, Muſæum quod Nauarræ dicitur, extruxit, locupletauítque ad
ſcholaſticorum tenuitatem ſuſtentandam. Romanus theologus conciliante K
literatura, ſanctitatéque uitæ, creatus eſt Archiepiſcopus Biturigum. Interea
in Italia res geſtæ. Robertus Comes Atrebas, dum Carolus Claudus Caroli
Regis Siciliæ filius captiuus apud Tarraconenſes degit, res eius Italicas pro-
curabat. Neapoli ſedem ſibi delegerat: claſſem illuc conuenire iuſſit. Inde in
Siciliam cum parte copiarum tranſmiſit. Catinam in ditionem redegit. In
ſpem totius inſulæ recipiendæ erectus, claſſem Neapolim remiſit ad cæteras
copias repetendas. Rogerius claſſis Tarraconenſis præfectus exploratis ho-
ſtium conſiliis, claſſi Atrebatis improuiſus occurrit: propugnatoribusq; ua-
cuam

A cuam adortus, naues omneis ad unam cepit: & antequam huius cladis fama ad hoſtes emanaret, obuiã procedit alteri claſſi, quæ ex Prouincia Duce Breno Comite, ac Philippo Flandri Comitis filio, ſoluerat, ac deſcenſione in oram Hetruriæ facta, Vidonem à Monteſorti Comitem ſuſtulerat: qui, quòd Ruffo Comiti Anguillariæ ſocero in Comitatũ ſucceſſerat, & uetere gloria belli, & recentibus opibus ingens erat. Haud in difficili res fuit. Proceres equeſtribus prælijs nobiles, naualiũ rudes, in Rogerij poteſtatem uenere. Ille redemptos à ſuis cæteros dimiſit: Vidonem nullo precio ut miſſum faceret, exorari potuit, Regi Anglo eius hoſti implacabili gratificaturus. Vido
B in perpetuam cuſtodiam compedéſque cõiectus, atque enectus, pœnas Anglis dedit, ac aris ſanguine perfuſis mactati Regij iuuenis ſacro bello reducis. Eduardus Rex per legatos de compoſitione agẽs, peruicit ut fœdus his legibus iceretur, ut Carolus Claudus dimitteretur: uiginti millia põdo argẽti penderet: Pontificẽ Maximũ exoraret, ut Tarraconenſibus ius Siciliæ inſulæ adiudicaret: eosq; inducto dirarum decreto in gratiã reciperet. Carolo Valeſij Comiti perſuaderet, uti cederet iure regni Tarraconẽſis, quod Martinus Pontifex ei attribuerat. Ea omnia niſi intra triennium præſtaret, in cuſtodiam, unde emitteretur, rediret: ea ita futura obſides daret: quos & dedit,
C duos ex filijs, Robertum miræ indolis, & Ludouicũ, miræ ſanctitatis adoleſcẽtulos: ac quadraginta præterea è prouincia Phocẽſi nobiles uiros. Ita deportatus è Sicilia exercitus. Quarto quàm captus fuerat anno Claudus Rex in Frãciam ex Hiſpania rediit: atque inde cum Nicolaus Põtifex Maximus fœdus Tarraconẽſe ratũ nollet, nec iniuſſu ſuo tranſigi potuiſſe de Regno ſedis Romanæ beneficiario contenderet: cum egregio equitatu in Italiam tranſcendit. Eum Hetruriæ bella excepere. Guelforũ partes ea tẽpeſtate inualidas tutãdas ſuſcepit. Vgolinus enim Girardeſcus ciuis Piſanus Guelfarũ partium princeps, initio contraria factione partim pulſa, partim perculſa, eò
D potentiæ domi peruenerat, ut nutu omnia adminiſtraret, patriæq; dominus & eſſet, & haberetur: diuitijs, nobilitate, ingenij fama, authoritate ingẽs, uxore, filijs, nepotibus, & omnibus in uita bonis appetẽdis circumfluẽs, beatus, fœlix & cæteris & ſibi uiſus: eorúmque cogitatione perfruens, lætus, fidens, etiam illorum commemoratione gaudebat. In feſto frequentique natalis ſui celebrãdi conuiuio, ad quod ſuos omnes inuitarat adhibueratq;: dum fortunam ſuam ipſe fando effert, admiratur, cæloq; æquat: auſus eſt quendam ex intimis amicis Marcum, quid tandem abeſſe uideretur, interrogare. Ille uel reputatione rerũ humanarum, quàm fluxæ, fallacíque ſpecie, quàm uolucri
E orbe circumagantur: uel mente diuinitus admonita, Sola, inquit, ira Numinis procul diuq; abeſſe à tam ſecundis rebus non poteſt. Et neceſſe erat cõgeſta in unum hominem nondum alteram fortunã expertũ bona, excipi calamitate ingenti. Guelforum uiribus conſeneſcentibus, Gibellini armis correptis ædes eius circunſiſtunt, oppugnant: unum è filijs, unumq; nepotum, uim arcere conatos, occidũt: ipſum, & duos præterea filios, tres nepotes cõprehẽſos in turrim incluſere obſeratis foribus, clauibúſque in Arnum propinquũ flumen deiectis. Ibi fame in oculis, in gremio ſuo chariſſima pignora parẽs moriẽs morientia uidit. Vociferanti, expoſcentiq;, ut ſupplicijs hu-

manis exigendis inimici contenti eſſent,ſacræ confeſſionis ſacroſanctique F
uiatici poteſtas facta non eſt. Hæc inhumanitas partes Gibellinorum magis
inuiſas effecit. Et ſuperueniens Carolus ſe Guelfis iunxit. Florentinorum
Reſpublica in manu Guelforum erat:ſed exules eorum Gibellini cum Re-
publica Arretinorum, qua potiebantur item Gibellini,fœdus percuſſerant:
& aliarum ciuitatum exules,ut cuiuſque cauſſa erat,alii Florentinis,alii Ar-
retinis ſe coniunxerant. Vtrique præterea domeſticam iuuentutem,& mili-
tem mercede conductum ſub ſignis habebant. Arretini Hilermum ciuitatis
Pōtificem,quandò ad id uentum erat,ut ſuam quiſque cauſſam ſanctā præ-
dicaret,ſui exercitus ducem ſequebātur. Carolus Florētinis Mericum Nar- G
bonenſem clariſſimum bello uirum cum centum Frācis delectis equitibus,
ut eo exercitus Imperatore,ſignisq; Liliatis res gererentur,dedit. Hoc duce
pugnatū cū Arretinis. eorū tria circitèr millia occiſa,duo millia capta. Exin
res Florentina pollens potensq;, Francici nominis obſeruātiſſima. Carolus
Claudus ipſe profectus in Vrbem,à Nicolao Pontifice Maximo coronatur
anno eius ſeculi undenonageſimo,die Pentecoſtes ſeſto. Aduerſarii uocabāt
eum omnino Regem Apuliæ:Pontifex etiam Siciliæ diadema nomenq; ad-
didit. Quæ res Tarraconēſes à ſpe pacis,reconciliandæq; cum Pōtifice gra-
tiæ auertit. Et Eduardus Anglus alienior offenſiórque Francis effectus. Sed H
& Tarraconenſes,ut Sicilia arte potiti fuerāt,ita & cōtinentis oppida clàm
ſolicitare cœperunt. Catenzanum in primis ut deficeret à Frācis,adduxere:
occupatumq; præſidio firmauere,cætera tētaturi. Robertus Atrebas ut illud
recuperaret,cum impetu expugnare non potuiſſet,obſedit. Iacobus Tarra-
conenſis Petri Regis filius ſe Siciliæ Regem dictitās,& Rogerius,cum co-
piis ingentibus affuere, ut clauſos eximerent obſidione. Aperto Marte pu-
gnandum erat. Atrebas lætabatur facultatē pugnæ ſignis collatis conferen-
» dæ aduentu hoſtium dari. Vocata igitur concione,Id quod optaſtis milites,
» inquit, aperto Marte, patentibus campis dimicandum nobis, & de Siculo I
» Regno in parte Italiæ illi contributa eſt decertandum. Hoſtis noſter non eſt
» nobis procul quærendus:non ad Niceam,nec Antiochiam,nec ad Bouinas,
» nec ad alia loca uictoriis Francorum nobilia petendus. Adeſt in oculis no-
» ſtris,ſeſe ultro cædi offert. Semel atque iterū in Italia de Regno hoc in cer-
» tamen deſcendimus,primùm ad Beneuentum,ubi cum Manfredo uno præ-
» lio debellauimus:deinde ad Fucinum lacum,quum clariſſimi Imperatoris fi-
» lium Conradinum,& Fœdericum Auſtriæ Ducem, ætate uiribuſque fero-
» ces,ac ſuorum externisq; copiis ſubnixos, profligauimus: nobiliore tunc,
» quàm prior,Beneuentanáque extitiſſet,uictoria. Hæc tertia futura eſt:quam K
» tanto maiore uirtute pugnari conuenit,quanto ſecunda nobilior quàm pri-
» ma fuit:ut uirtuti ueſtræ ſemper incrementum , ſemper cumulus accedat.
» Quod bonum,fauſtum,fœlixq; ſit,capite arma:deſcendite in ordines quiſq;
» ſuos,pugnaturi ut Francico nomine,ut uobis,ut cauſſa noſtra dignum eſt.

In caſtris,quod ſatis uiſum eſt copiarum in præſidio relictum : & ualida
ſtatio portis obſeſſi oppidi oppoſita,ne ulla impune fieret eruptio. reliquus
miles in aciē eductus. Pugnatum eſt acriter. Apud hoſtes Rogerius nunquā
mari uictus,partum pelago decus,gloria terreſtri augere contendit. Iacobus
hoc

A hoc primum prælium ſuo ductu auſpicióque cum Franco committens, nomen ſibi commendationémque in futurum petit. Franci uicere: minus cædis cruoriſq; quàm fugæ ignominiæue fuit. Paulo plus ducenti hoſtium cecidere: reliqui ad mare naueſq; præcipiti fuga delati. Exin Tarraconenſes optimum ſtatuerunt aliò belli terrorem transferre, ſi diſtinere uires Francorum, & auertere ab obſidione Catenzani poſſent. Caietam claſſe profecti, expoſitis copiis oppugnare aggreſſi ſunt. Oppidani egregiè ſe tutabantur: & Carolus cum copiis Pontificis Maximi ad opem ferendam ex Vrbe aduolauit. Alia parte Atrebas parte exercitus ad continuandam obſidionem

B Catenzani relicta, ad hoſtem pergit. Tarraconenſis & terra & mari urbem premebat. Atrebas ardebat cupiditate pugnæ. Carolus iam ad quietiora conſilia pronior erat. Et Tarraconenſis pacem fœduſq; petebat, ut undiq; diſcederetur ab armis, ſtareturq; iis quæ in dimittendo Carolo Rege conuenerāt conditionibns. Commeantibus ultro citróque legatis, redintegratæ ſnnt in quinque annos induciæ, etiam atque etiam Atrebate fremente indignantéque leges accipi: uinci poſſe hoſtem, nec parem Frācis futurum, ſi armis decerneretur. Nihil ſummus nir oratione authoritatéue mouit. Iratus ſe ex cōcilio rapuit, in Franciamq; uenit. Catenzanum, quia ita cautum fuit, in fidem

C rediit. Sicilia in ditione Iacobi manſit. Eo rerum motu in præſens ſedato, alius exortus: quandò Regibus orbem terrarum ſpe affinitatéque complexis, neceſſe eſt magnis nouiſq; ſemper excipi motibus. Tunc curæ in Hungariam nerſæ. Carolus Claudus ex Maria Stephani Regis Hungarorum filia cohortem filiorum tulit: Carolum cognomine Martellum, Ludouicum, Robertum, Philippnm, Raimundum, Iohannem, Petrum: hos, & filias quinqne. earum duæ in Franciam, dnæ in Tarraconenſes enubent: una Ferrarienſi iuncta. Mortuo Stephano ſocero Rege, nec diu ſuperſtite eius filio Ladiſlao, Martellns ſe Hungariæ Regem iure materno dictitabat, quòd nemo co

D gnatione propior ſpei illius Regni reliquus foret. contendebat æqnum eſſe, ſe auo materno, ſe annnculo ſuccedere: ſe legibus, ſe iure, ſe inſtitutis gentis ad illud ſolium inſidendum uocari. Cæterùm is ſolo apud ſuos nomine fuit Rex: nec faciliores æquioréſue res illi Hungaræ, quàm patri Siculæ extitere. Ex Clementia Rhodulphi Cæſaris filia procreauit Carolorobertum: qui magno negocio ad Regnum Hungariæ tandem perueniet: ac ſimplici auguſtioréque nomine ab ea gente Carolus nuncupabitur. Impigrum eius Regni æmulum habuit Andream cognomine Venetum. Vtq; paulo altius res repetatur: Andreas ſecundus Rex Hungariæ, ex uxore Gertrude Sueua ge

E nuerat Belam, Colomanum, Andream, & quaſdam præterea filias, in quibus dinam Eliſabethā. Vxore defuncta, cum in Syriam iuſſu Pontificis maximi contendiſſet, nec magnis rebus geſtis inde rediret: delatus (ut Hungari tradunt) in Italiam, ac forma filiæ Marchionis Eſtenſis captus, eam uxorem in patriam duxit: aliquantoq; pòſt moriens grauidam reliquit. Vidua concilio procerum gentis coacto, ſe uterum ferre teſtata, fideq; facta, ſtatuit à priuigno Bela, qui maximus ſtirpis patri in regnum ſucceſſerat, procul abire, ac in Italiam ad patrem Marchionem reuerti: ubi filium peperit, Stephanumq; nuncupauit. Is ubi adoleuit, regiis ſpiritibus paterniſq;, priuatam uitam gra-

uatus, auúmque maternum dominatu deturbare conatus, indicio facto ſe in F
Hiſpaniam ad ſororis ex patre uirum Iacobum ſuperiorem Tarraconēſium
Regem contulit. In Italiam cum rediiſſet, ob nobilitaté generis creatus Ra-
uennæ Prætor, non diu ibi ius dixit. Venetias conceſſit, nobiliſſimiq; ac lo-
cupletiſſimi Veneti Mauroceni filiam uxoré duxit: quo ex matrimonio na-
tus Andreas Venetus, ubi adoleuit, uiuo adhuc Ladiſlao Martelli auunculo
in Hungariam iuit: eoq; aliquanto pòſt mortuo, Rex ſalutatus eſt. Carolus
(ut quem pro Claudo nonnulli cunctatorem uocát) Martelli pater, ſegnius
egit, fretus cauſſa ſua, quòd uxor eius, cuius iure regnum filio petebat, ſobo-
les fuiſſet Andreæ ſecundi regis per Belam eius filium ſtirpis maximū, quòd G
eadem fratrem, quòd patrem, Reges habuiſſet: Venetus neque patre Rege
procreatus, & ex Eſtenſi, poſterioreq; toro progenies foret. Bello apud nos
omnibus Regnis ardētibus, res Aſiaticæ, quæ & ab eius ætatis Ducibus Re-
gibusq; alia gerentibus intentatæ, & à nobis ſcribendo intermiſſæ fuere, re-
petendæ ſunt. Anno eius ſeculi altero & octogeſimo, Armenii armis *Sara-
cenorum* uexati, cum à nobis fruſtra opem petiuiſſent, cum bella domeſtica
in Scythia tandem côticuiſſent, ab imperatore Scytha auxilia quæſiuere: im-
petrauerúque triginta millia Tartarorum equitum: iiſq; freti cum Saracenis
Aegyptiorumq; Rege dimicauere, magna ſpe debellari poſſe euertiq; *Sulta-* H
norum imperiū. In Syria ad urbem Gamalam, quam Helpis Aegyptius im-
perator obſidebat, ſigna collata ſunt: acerrimèque præliabantur Armenii fi-
dentes equitibus Scytharum: nec dubia uidebatur uictoria. Scytharum Dux
nomine Mangodamerus, cum trepidare Saracenos, ac in fugam inclinari,
diſſpariq; cerneret, equo pernix deſilit. Qua re conſpecta, reliqui Scythæ &
ipſi in pedes ſe excepere, inſtituto gentis, ut Ducem eques mileſq; intuens,
eius exemplo rem gerat. Tunc collectis animis hoſtes, redintegratiſq; uiri-
bus in pugnam redeunt; Armenioſq; à ſociali equitatū, cui uni fidebant, de-
ſertos fundunt, fugant, Gamalam expugnant, cædem faciunt. Reuerſis do- I
mum Scythis, eorum imperator ſecuri ductores ordinum percuſſit: qui eorū
ductu meruerant, eos omnī deinceps uita, ignominiæ cauſſa, habitu cultuq;
muliebri agitare iuſſit. Tribus pòſt annis, Aegyptii Marmé urbem Phœni-
cum, defendentibus hoſpitalariis, obſederunt, oppugnaruntq;. Armis, aper-
taq; ui capere non poterant: Cuniculis ſuffodêre tam uaſtis ſpecubus, ut tota
urbs penſilis eſſet, ruituraq; mox uideretur. Cuius rei ignari clauſi muris ſe
tutabantur. Hoſtis ultro excipit: ac fide data oppidanorum aliquem prodi-
re, & rem ad ſuos deferre iuſſit. Cognito certo periculo, urbem dediderunt,
pacti ut emigrarét. Anno eiuſdem ſeculi undenonageſimo Tripolin iidem K
Barbari obſedere. non eadem humanitate in uictos uſi, urbe telis, tormentis,
machinis, cuniculis expugnata: quæ atrociſſima crudelitatis, feritatis, auari-
tiæ, libidinis, contemptus Numinis exempla excogitari ab ulla barbaria poſ
ſunt, ediderunt: pauci nauibus, quæ in portu ſtabant, excepti, effugerunt. In
mœnia etiam furor ſæuiit, muros deiiciunt; fundamenta conuellunt, diſſipát;
foſſas, & quos foderunt cuniculis ſinus explent, adæquant, ne ueſtigium ur-
bis extet. tantùm paruam arcem emuniuerunt, quam præſidio tenerent, ne
noſtri reſtituere ruinas conarentur. Noſtri nihil in Syria Phœnicéue præter
Ptolemaidem

A Ptolemaidem habebant, urbem frequẽtiſſimam & conuentu mercatorum, & ea re, quòd quæ urbes pactione Saracenis deditionem fecerãt, earum incolæ in illam ſe contulerant: ſimul ſacræ militiæ Magiſtri ibi præſidia collocarant: induciasq́; poſt captam Tripolin cum Aegyptio in quinque annos fecerant: quarum tamẽ fides ſancta illi non fuit, quòd diceret à noſtris inopia adductis excurſiones in finitimarum ciuitatum agros fieri, prædámque hominum ac pecorum tanquam ex hoſtico abigi. Nicolaus Pontifex maximus mille quingentos equites cataphractos ſtipendiis ſuis eò miſerat. Inerant & multarum è noſtris gentium procerúmque milites publicè miſſi in ſpem ſti-
B pendiorum, quæ tamen non pendebantur: ut rapto uiuere, inopia cogerentur. Nec unum erat conſilium. Trium quoque ordinum Magiſtri diſcordes inter ſe, eius urbis imperium ad ſe ſinguli trahebant. Patriarcha ſanctæ ciuitatis primas partes etiam profani dominatus ditionisq́; ſibi arrogabat urbis citò perituræ, & foris ab hoſte, & intra mœnia diſſenſionibus eorum laborantis, qui ut tutarentur, adeſſe ſe dicerent. Carolus idem & Siciliæ & Hieroſolymorum Rex à Pontifice maximo dictus coronatusq́;, à quo etiam ius exigendarum à ditionis ſuæ ſacerdotibus in ſex annos decimarum impetrarat: Ptolemaidem ut ſacro Regno contributam, ſui eſſe iuris defendebat.
C Cyprius Rex cũ ſatis magna pro facultatibus ſuis claſſe Ptolemaidem profectus, Templariis perſuaſit, ut ei ſacri Regni diadema redderẽt, quod ipſius maioribus Almericoq́; ademiſſent. Quam rem Carolus moleſtè tulit: & uectigalia quæ ſub ipſius ditione Templarii percipiebant, prouentusq́; agrorũ fiſco ſuo inferri iuſſit. Helpis Aegyptiorum imperator filium Meleſaitin, dũ noſtri nihil in commune conſulunt, ad eam urbem recipiendam anno eius ſeculi nonageſimoprimo miſit. Tanta erat bellatorũ multitudo, tantum ſtudium, ut mira celeritate ingentia opera effecerint, quibus noſtros in iuſtam obſidionem compulſos terrerent, eruptionéque prohiberẽt. Cuniculos ini-
D tio agebant: ubi uerò hi tranſuerſis noſtrorum cuniculis excipiebantur, cæcas foſſas ducere deſinere: machinis admotis muros quatiebant, fundamenta conuellebant, ſpecus ingentes deprimebãt, aperiebantq́;: qua peſte non parua pars mœnium magno fragore corruens, latè ſtragem fecit. Nec noſtri ſegniter ſe tutabantur. interdiu ſtrata, noctu reficiebant. Spes ſalutis oſtentata interim fuit, morte Aegyptii imperatoris nunciata: ſed ea & breuis, & uana, quòd filius tanti exercitus dux, cõtinuò Sultanus ſalutatus eſt: & milites maiorem uirtutem recenti eius imperio præſtabant, quàm ſene patre Sultano, eoq́; abſente, præſtitiſſent. Benignus Magiſter militiæ Templi egregiè com-
E munem ſalutem tutabatur. ubi ſagitta uenenata ictus interiit, animi Latinis cecidere. Patriarcha, Cypriúsque Rex, & quos magis ſalutis quàm decoris cura tangebat, noctu naues conſcendẽre. Cum procul ab hoſte abeſſent, ac Cypro appropinquarẽt, exorta ſæua tempeſtate propè omnes fluctibus obruti. Ita qui ferrum euitarant, ignaua morte periere. In urbe duodecim millia remanſerant: obſeſſi, oppugnati, ſaucii, feſſi malis præſentibus, perculſi futurorum metu, deſerti à ſuis, uicti, expugnati, capti, cæſi ad unum omnes ſunt. Nec in mortales modò atrox Barbari uictoris ira ſæuiit: ſed ut ad Tripolin factum fuerat, publica priuataq́; ædificia, templa ſuperûm euerſa, refoſſa fun-

damenta, ne indicium ullum euerſæ, ne monumentum urbis extaret: locus F
etiam ruinarum ſtrage cumuliſq; liberatus,ut nudum ſolum arandum ſeren-
dúmque reſtaret. Hic finis ſacri belli ſtatui poteſt. Nomen quidem manſit:
ferrum aliis bellis ſtrictum. Anno antè quàm in Oriente amitteretur Ptole-
mais,mortuo apud nos Reginaldo Comite Luceburgenſium, controuerſia
inter eius filios(tres ii erant)& Iohannem Ducem Brabãtiæ exoritur. Iuue-
nes iuraq; gentilitia Comes Geldubenſis agnatus tegebat,tota ex Germania
iuuentutis proceribns excitis.Franci Ducem Brabantinũ ſocinm amicumq;,
ac cuius ſoror Regina Franciæ(ut oſtendimus) fuit, ex qua filii per patrem
fratres Regis Pulchri eſſent,copiis iuuabãt:cauſſam ueterem,ac iura cogna- G
tionis in Luceburgenſi cauſſa perſequentem: quo nomine illius Comitatus
nobilitati iunctus,ſe potiorem eſſe contendebat,quàm uel ipſe Comes Re-
ginaldus fuiſſet.Propter Rhenum ſigna collata prima luce ſunt:in ſeram no
ctem prælium tenuit,crebris congreſſibus receptibúſque:ut uires laſſitudine
hos illóſque deficiebant, ut redintegrabantur, modò conſeneſcente, modò
recaleſcẽte certamine. Nobilitate tantùm utriuſque aciei pugnãte,Magiſter
equitum Francorum à Brabãtino ſtans, tandem uictoriam tulit: mille quin-
gentis omnino equitibus utrinq; deſideratis, paulo pluribus hoſtium quàm
Francorum.Occiſi ſunt tres Comitis filii,pro quibus hoſtes pugnabant: ca- H
ptus eſt Geldubenſis ferro dimicans:comprehenſus etiam Pontifex Agrip-
pinenſium:Luceburgenſes in poteſtatem Brabãtini redacti.Obliuio cogna-
tionis communiumq; maiorum pectora in prælio ceperat.Poſita animorum
contentione,in cauſſa non perſpicua, in iure controuerſo, reſpectus Numi-
nis,religio animi,memoria propinquitatis ualuit,peruicitq; ut res Marte iu-
dice diiudicata,pignore neceſſitudinis iungeretur.Filia ducis Brabãtini Hen
rico filio Henrici,qui filius Reginaldi Comitis,cũ duobus fratribus in acie
ceciderat,nupſit,doti adſcripto Comitatu Luceburgenſi. Geldubenſis, Pon
tifexq; precio redempti.Henrici nomen ingens erit,ac auguſtum. Hos mo- I
tus bellum Anglicum excepit. Secũdum captam Ptolemaidẽ Legato Ro-
mano circũeunte piorum urbes,excitantéque ad bellum ſacrũ redintegran-
dum:delectum habere, claſſem parare cogereq; Anglus cœpit. Naues An-
glicæ ex ora Normaniæ prædas egerunt. Miſit Pulcher Rex ad res ab An-
glo repetendas.non reddebantur.dies ei dicta,ut qui ſe Comparem Frãciæ,
Beneficiariumq;,& Aquitaniæ Ducem profeſſus,in uerba Frãci Regis iure-
iurando adactus eſſet,cauſſam maieſtatis,uexataq; populatione Franciæ,di-
ceret.non affuit.Arnulfus Nella Magiſter equitum in Aquitaniam miſſus,
Burdegalam urbem Vaſconiæ principem de Anglo cepit:& cæteræ omnes K
urbes arcéſque in fidem rediere,præter paucas ualidis Anglorũ præſidiis in-
ſeſſas:& harum alias Magiſter equitum,alias Carolus Valeſii Comes,diuerſi
oppugnabant. Interea mortuo Nicolao Pontifice, ſumma ſedes duodetri-
ginta menſes uacauit. Sub quod tempus deceſſit Michael Palæologus Cæ-
ſar Græcus:quem ob reſtitutum ſuis ingẽs nomen, Magnum uocitatum in-
uenio.eundem,quòd concilio Lugdunenſi Græcam eccleſiã ſubiectam Ro-
manæ ſedi profeſſus fuerit, Græci ſacerdotes mortuum arcuere ſacra ſepul-
tura.Andronicus filius ſucceſſit,ad ueſtem inconſutilem CHRISTI,ger-

manitatémque

A manitatémque animorum religione ſeruandam pronior: ſed damnata à popularibus magni alioqui patris memoria deterritus, in poteſtate authoritatéque ſuorum fuit. Deceſſit & Rhadulphus Latinorũ Cæſar. Germani proceres delegerunt Adulphum Naſſiæ Comitem. Is cum Anglo Rege fœdus icit, ſocietatemq́; armorũ in Francos iunxit: & Anglus iam ex profeſſo Francorum hoſtis, non fœdere modò, ſed & affinitate Flandriæ Comitem Vidonem, & Ducem Ambarum Ericem ſibi deuincire cõtendit. Huic filiã collocat, illius filiam in matrimoniũ ſibi clàm petit. Senſit id agi Frãcus: & antequam rem palàm factam Flandrus ſentiret, cum Pulcher Rex, uirginẽ Io-
B hanna Regina, Lutetiam per cauſſam celebrandorum frequenti procerum illuſtriumq́; fœminarum cœtu ludorum cõuiuiorúmque euocarunt, elicueruntq́. Puella cum uirginibus aulicis apud Reginam educari coliq́; cœpta, paulò pòſt deceſſit. Pater initio diligenter aſſeruatus, deinde remiſſiore cura cuſtodum domum elapſus, ex profeſſo Pulchri hoſtis effectus eſt. Cum iam Erix Ambarus Angli gener Campaniam depopulari auſus, repẽtina excurſione uaſtitatem inferret, nobilitas eius regionis bellis aſſueta, eum trepidè redire domum coẽgit. Sub quod tempus alia quoque parte res gerebantur. In Aquitania Carolus Comes Rionem maritimum oppidum fiducia præ-
C ſidii Anglici imperium detrectantes oppugnat. Egregiè ſe tutabãtur: trahebaturq́; res, ac tempus terebatur nullo effectu. Victoria de aliis hoſtibus parta, hunc hoſtem fregit. Magiſter equitum, Ponteſeiũ obſidione clauſit. Erãt in præſidio Vaſcones, Angliq́; ſentiebant ſe diu tolerare uim Francorũ non poſſe. Clandeſtina pactione incolumitatem Anglis concedens, illos deſertis ſociis abire permiſit: receptóque oppido Vaſcones uinctos Rionem duxit, ac pro portis obſeſſi oppidi ſublimibus furcis ſuſpendit. Id triſte ſpectaculũ metum communem, mutuamq́; diffidentiam inter hos item Vaſcones Anglóſque qui obſidebantur, iniecit, utriſque metuentibus ne ab alteris prode-
D rentur. Seditione orta, Franci oppidum inteſtinis malis agitatum capiũt: Iohannes genere Britannus, præfectus Præſidii, & ab Anglis & à Vaſconibus impetu facto perimitur. Ipſi dum naues quæ in portu ſtabant, certatim conſcendunt, trepidantq́;, à Franco magna pars interempti. Exin Fanum Seueræ obſeſſum tres continuos menſes: tandem fame coacti, incolumitatémque pacti, deditionẽ fecere. Superuenit & tertius Dux Robertus Atrebas: quòd & Angli maiore conatu gerere Aquitanicum bellum ſtatuebant. Edmondus frater Eduardi Regis cum noua claſſe ex Anglia profectus, Baionã tenuerat. Expoſitis copiis, cum Francis, ut fortunam experirentur, aduenien-
E tibus, ſigna cõtulit. Vicit Atrebas, compulſis intra oppidũ hoſtibus. Edmondus Baionæ deceſſit. Eduardus ad Adulphum Cæſarem ſeptuagintaquinq́; millia pondo argenti miſit, ut milite cõducto ſe Vidoni Flandro aſſociaret, iunctiſq́; copiis in Franciam arma ferret. Atrebas anteuertit. Flandriam ingreſſus, Inſulam metu recepit. Pugnatum etiam acriter collatis ſignis. ſedecim millia hoſtium à Franco fuſa, fugatáque, ad tria millia cæſa: capti aliquot proceres, in quibus Hilermus Iuliacenſis, & Erix Comes Bellomontanus. Rex Anglus claſſe oram Flandrię maritimam tenuerat: Furnas iter habebat. Certior deinde factus, ipſum Regem Pulchrum cum proceribus iuuentutis

omniq; nobilitate aduentare, Gandauum flexit, quò & Vido Comes conceſſit. Furnæ ac Brugæ Pulchri fidei ſe permiſere. Adueniens ex Italia Carolus Claudus Rex peruicit ut induciæ inter duas nobiliſſimas Regias Francicam Anglicámque in biennium fierent. Secundum duodetriginta menſium interreguum Purpurati patres Pontificem maximum delegerant Petrum Brutium, montis Muronis loca ſola feceſſusq; colentem, ac celebritatem fugientem. Vir qui lucem purpurámque ignoraſſet: iis qui eum gnari pruden teſq; delegerant, uiſus mox eſt non eſſe perſonæ Pontificiæ ferendæ, corruptiſſimis temporibus. Vir ſanctus, & dignior naſcente quàm conſeneſcente Chriſtiana pietate, facilè adductus eſt à Benedicto Anagnino Cardinale, ut G
Pontificatu abiret. Nemo tam cupidè accepit ſummum decus, quàm ille depoſuit. Cœleſtinum nomen ediderat, duodecim patres Purpuratos crearat, maximam partem Francos, Carolo Regi gratificatus. Sedit menſes ſex. Sufficitur Anagninus. Priuatus is, Benedictus fuerat: Pontifex, Bonifacius eſſe uoluit. Cœleſtinum eremum repetentem retrahi & cuſtodiri iuſſit, gnarus eius nomen ſanctum eſſe mortalibus, motúmque aliquem exoriri poſſe. Ludouicum Pulchri Regis auum in ſuperos memoria ſacrata retulit. Conciliaſſe quoque uiſus eſt pacem inter Francos Tarraconenſeſq;. Obiuerat Alphonſus Rex Tarraconenſium: Iacobus eius frater feſſus Sicilienſi bello, cu- H
pidusq; Tarraconenſis Regni morte fratris uacui, feſta pace potiundi, autho re Bonifacio fœdus icit his legibus, ut Siciliam Carolo Regi habendam relinqueret: eius filiam Adelam duceret: redderet obſides. Inuicem peruinceret Carolus Rex, ut tandē Comes Valeſii cederet iure quod Martinus Pontifex illi in Tarraconenſium Regnum eſſe ſanxiſſet. Obſides redditi. Carolus Comes non ceſſit ſpei, iuriq; ſuo, niſi magna re, locupleteq; præmio. Nomine dotis habuerat Comitatum Andegauenſem, nunc ſocer Cœnomanos etiam ei dedit: ut (quod & factum eſt) Iacobo reſtitueret ius quo à Martino Pontifice donatus fuerat: decederetq; repetendi Tarraconēſis Regni actio- I
ne. Iacobus Tarraconem longo ex temporis interuallo reuertit: Réxque ab omnibus ſalutatus, coronatúſque, congratulantibus etiam Francis. Pax ubique Francis, partim uictoria, partim fœdere parta uidebatur. nam & Anglus maiorem ſororem Franci Regis cœlebs duxit, reddita ei feſtis nuptiis Aquitania: cum idem orbis repetitus, renatúmque Siciliēſe bellum. Iacobo ex Sicilia ad capeſſendum Tarraconēſe Regnum profecto, Siculi uelut ex compoſito armis publicè correptis, mœnia, fines, oram maritimam cuſtodiunt, ne in poteſtatem Francorum recidant. ſimul Fœdericus reliquus Iacobi frater, claſſe in Siciliam ex Hiſpania uectus, ab illis cupidiſſimè recipitur, Réx- K
que ſalutatur. Id fraude factū uideri poterat: nec aberat ſuſpicio ita inter fratres conueniſſe. Bonifacius Iacobum ad cauſſam dicendam uenire iuſſit. Affuit ipſe, matérque Conſtantia magno natu. Ille nihil à ſe dolo factum contendebat, fidémque ſe facturum innocentiæ, ac in fratrem cum ipſis Francis pugnaturum. Claſſe certatum eſt. Quadraginta longę naues Francorū erāt, triginta Iacobi: ſexaginta Fœdericus habebat. Nō procul à freto pugnatum. Vicit Francus adiuuante in pugna Iacobo. Fuſi fugatiq; hoſtes. Ludicrū certamen uiſum. Nauis ex qua Fœdericus pugnabat, capta: ipſe ſcapha exceptus

euaſit,

A euaſit, locum tempúſque fugæ dante (ut fertur) fratre, uictoriæ gloria ingen-
ti, fructu nullo. Francis uiſum tutius, Iacobũ eiúſque auxilia dimittere, quàm
eo ſocio in præliis uti. Bellum igitur illud intermiſſum. Anglus Francúſque
fœdere ac affinitate iuncti, in perniciem Adulphi Cæſaris incubuere: Fran-
cus, quòd ut ſe armis oppugnaret, pecuniam acceperat. Anglus, quòd fidem
non ſeruaſſet, ac multo multóque minores quàm conueniſſet copias Flan-
drico bello miſiſſet: nec ſe cum illo ad Brugas, antequam in poteſtatem Frã-
corum uenirent, ex compoſito iunxiſſet. Ad hoc proceres Germani ſordiũ
& perfidiæ eum damnarunt, quòd & à Rege in Regem auro corruptus fidẽ
B non coluiſſet: iuréque imperii ei abrogato, Albertum Auſtriæ Ducem Rho
dulphi Cæſaris filium Cæſarem deligunt. Is cum Franco Anglóque fœdus
fecit: ab illiſque & auro & milite adiutus, in acie Adulphum interemit: affi-
nitate etiam cum Francis iunctus. Minorem ſororem Regis Pulchri Fœde-
ricus uxorem duxit, noui Auguſti filius. Anno ſalutis milleſimo undetrecẽ-
teſimo Carolus Valeſii Comes, Flandria cum exercitu repetita, quicquid ſu
periore bello reliqui fuerat quod non caperetur, tunc partim ui, partim me-
tu recepit. Vido & ab Anglis & à Germanis deſertus, cum tutandi ſe ſuáque
nulla ſpes ei oſtenderetur, cum duobus filiis Roberto ac Hilermo ſe Carolo
C permiſit. Lutetiam miſſi, appoſitis cuſtodibus aſſeruandi. Tota Flandria Frã-
cis parebat. Pulcher Rex Regio comitatu celebritatéque eò ſe contulit. Ex-
ceptus eſt magnificẽtiſſimè, apparatiſſiméque. Venerabundi omnis generis,
cuiuſque ordinis mortales cum liberis occurrunt: mœnibus admiſere, fauſtis
ominibus, lætis acclamationum uocibus plauſibúſque, ac effuſiſſimis ſtudiis,
immodico gaudio patefactis templis, hymnóſque concinentibus, campano
tinnitu, ornatu uiarum arearúmque, ludis feſtis, matronis uirginibúſque cũ
ampliſſima ueſte mundóque proſpectantibus, ſpecioſiſſimis magnificiſq; re-
bus expoſitis. Nec domeſticis modò publicè priuatímque ſtudiis, hilaritate,
D feſtiuitate, ſumptu, cultu, oſtentatione certabant inter ſe Flandri, ut recenti
deditione Regi Franciſque uoluntatem ſuam, animũ, fidem, obſeruantiamq;
illuſtri teſtificatione probarent: ſed ad rumores famámque longè lateq; per-
uulgatam noui inſolitiq; apparatus, excita finitimarum ac paulo remotiorũ
gentium iuuentus, ſuum quæq; in morem exculta confluxit. In primis ex
Anglia Germaniaq; permulti proceres honoris gratia aduenere. Omnis ex
propinquo nobilitas præſtò affuit: militarium equeſtriúmque certaminũ ſi-
mulacra commiſſa, præmiaq; uictoribus data: nihil honoris officiíue excogi-
tari potuit, quod tunc fuerit prætermiſſum. Nunquã Flandria amantior ob-
E ſeruantiórque Francici nominis uiſa. Sed effuſam ſæpe lætitiam triſtes & ad-
uerſæ res excipiunt. Nunc nihil amantius, mox nihil infenſius. Lutetiam re-
uertit Rex. In Flãdria Regius præfectus ipſe nobilis locupleſq; nobilitatem
Flandricam locupletioréſque colebat, minore humillimę plebis cura. Immu-
nibus ſplendidiſſimis quibuſque, plebs grauitatem tributorum conquereba-
tur. Controuerſia quoque exorta eſt inter diuites tenuiotéſque opifices ar-
tificéſque: ac humillimus quiſque mercedes ac precia laborum, operarũ, mi-
niſteriorum aliquanto liberaliora conſtitui ſibi ab optimatibus ſuis poſtula-
bant. Nec hoc impetratum. Id tam dolẽter latum, ut ſimul in primores ſuo-

rum Francóſque uim pararent. Brugis audaciæ initium ortum. Ea in urbe F
plebis homines Petrum quendam humillima ſtatura ſenem, qui textrinula-
riam faceret,altero oculo captum, è carcere,quò ob liberiorem, & in cauſſa
plebis non infacúdam,ut in illius gentis quæſtúſque homine, linguam,eum
Regius præfectus coniecerat,rapiunt,eóque duce,ac Bridano lanio audacia
& uiribus corporis inſigni, cædem Francorum & ſuorum procerum facere
conantur. Vbi uerò ſe illi ferro egregiè defendebant, ueriti ne pœnas auda-
ciæ darent, magna pars ſeceſſionem faciunt. Dammum & Ardiburgum &
Malam oppida uicina inuadunt, ibiq; cædem Regiorum nobilitatiſque fa-
ciunt. Qui Francorum Brugis præſidebant, tam repentino tantoq; tumultu G
exorto,auxilium ab Rege petunt. Ea prouincia cum mille quingentis equi-
tibus demandata eſt Iacobo Comiti Fani Pauli. Proficiſcebatur, credebatúr-
que ſupplicium de ſontibus ſumpturus. Plebs quæ Brugis remãſerat, & ipſa
capiti ſuo extrema metuens,coniurationem clàm cum extorre fecit. Noctis
ſilentio, quæ diem aduentus Iacobi excepit,cum Franci per hoſpitia diuiſi
quietem caperent, qui ſeceſſerant ducibus Petro ac Bridano, à conſiliorum
conatúſque ſociis intra mœnia recepti,truci clamore ſublato,cuncta terribi-
li tumultu formidinéque implent: ſimul quem quiſque plebeius Francum
hoſpitio acceperat,quieſcenté circunſiſtit,necatq;. Nobilitas uerò ipſa,quoſ- H
cunque Regiorum poſſunt,excitatos incolumes præſtant: ſternere frenaré-
que equos excluſi tempore non poterant. Viæ quoque continuò à plebe
tranſmiſſis cancellatiſq; trabibus interſeptæ. Iacobus prætor fide uirtutéque
hoſpitis nobilis uiri cum paucis integer illæſuſq; effugit: reliqui occiſi. Ita ple
bem ſuam recenti cruore madẽtem furentemq; nobilitas ſibi quoque time-
bat,horrebátque: ſed cæde Francorũ ſatiata, nihil præterea in quẽquam du-
rius ſtatuit: & illi, ne ſtrictis ſemel enſibus, dulcedineq; ſanguinis captis ani-
mis,in ſe ſæuiretur,nihil eis petentibus denegarunt. Nobilitas popularis eſſe
cœpit. Philippus etiam Vidonis Comitis filius, quum munere Caroli Re- I
gis in Apulia magnis opibus,magnóque oppidorum dominatu pollens po-
tẽſque eſſet,ea omnia Carolo Regi reddidit: ut ab omni eius munere be-
neficióque liber,patriæ quam poſſet opem ferret, ac in Francos pugnaret.
Magno in motu res erant. Pulcher Rex ad octoginta millia bellatorũ coë-
gerat,ſuomet ipſius ductu imperióque illud geſturus bellum. Excidiũ Flan-
driæ minabatur. Anglus Flãdros texit. Eduardus enim ita Frãci Regis ami-
cus erat, ut tamen Flandros euerſos nollet. Proinde ſimulatione charitatis
» miſericordięq;,uxori,O mea,inquit,fratris tui incauti capiti peſtem propin-
» quam metuo: à quo enim minimè ſuſpicetur, domeſticis inſidiis hoſti miſer K
» proditur. Credula anxiaq; de fratre muliere, hoc celeriter Pulchro enun-
ciatur. Ita Rex nemine nominatim à ſororis nunciis inſimulato, omniũ æ-
què fide uiliore ſuſpectaq;, cũ iam in Aduaticos perueniſſet, cauſſatus hye-
mem appropinquare,ac beneficio temporis anni, cum uirtute non poſſent,
ſe hoſtes tutaturos: re infecta ipſe domum cum lõgè maxima exercitus par-
te rediit: præſidiis, ut quiſq; poſtulabat locus, relictis: ne hoſtes excurſiones
impune in Regiæ ditionis fines facerent, prædáſque abigerent. Anno ſalu-
tis milleſimo trecenteſimo Carolus frater Regis, idem Valeſii, Andium,
Cœnomanorum

A Cenomanorum Comes, à ſuperiore matrimonio cælebs, uxorē duxit Balduini iunioris Græcorum Auguſti ex Philippo filio neptem Catharinam: ac Romam ad indictam à Bonifacio Secularem, luſtraliſq; iam anni celebritatem (Iubileum uocant) cum perueniſſet, contendebat ut ſoceri iure Auguſtus diceretur: pollicitabatúrque Frācos in Aſiam arma relaturos. Gaudebat Bonifacius ſe pontifice ſacroſanctum bellum iterari: promittereq; ob id uiſus eſt Carolo imperii nomen, inſigniáque: iuſſitq; ei quàm maximas poſſet copias ad id bellum è Francia exciret. Anno igitur qui ſacrum inſecutus eſt, Carolus Comes omnem ditionis ſuæ nobilitatem in Italiam euocauit: quæ
B cum in Hetruriam perueniſſet, eum & Bonifacius Diui Petri patrimonio præfecit, & Hetruriæ factiones in ſe uerterunt. Vt apud antiquos Venetæ Praſinæq; factiones ludicris certaminibus circenſibúſque celebrabantur, ita tunc parum malorum uidebatur in Gibellinorum Guelforúmque partibus nominibúſque, niſi rurſus hi bifariam diuiſi, ac in contraria ſtudia abeuntes, inteſtinis odiis armiſq; inter ſe contendiſſent. Alii enim eorum Albi, alii Nigri uocabantur. Aegræ affectæq; res erant, tamen non tam deploratæ, quin eſſent aliquot optimates qui communi ſaluti conſultum uellent. A Bonifacio optimates Florentini per oratores petiuere, ut ad ſe Purpuratum legatū
C pacis inter eos domeſticæ componēdæ cauſſa mitteret. Miſſus eſt Cardinalis Hoſtienſis, qui ſanctitate nominis iras ſedaret. Opus erat & Regiæ nobilitatis uiro, qui maieſtate permoueret: ne dimicantibus qui domi erant, inter ſe, occaſio exulibus redeundi domum daretur. Francus cæteris bellis aſſuetus, ciuilium contentionum ignarus, à Florentinis hoc ſtatu rerum apparatiſſimè magnificeq; exceptus, quatuor menſes apud eos egit. Ex Hetruria in Calabros duxit, quòd Fœdericus Tarraconenſis Philippum Claudi Regis filium claſſe in Siciliam incautè euntem interceperat, Calabróſque receperat. Adueniente Carolo Comite, poteſtatemq; pugnæ faciente, fortunā prę-
D lii experiri noluit. Franco recuperatis Calabris in Siciliam traiecturo, leges accepit: reddidit Philippum: fidem iureiurando dedit, ſe deinceps Italia con tinenti temperaturum. Pignus affinitatis acceſſit. Nupſit ei Leonora Claudi Regis filia, dictis his legibus, ut Pontifex maximus Claudúſque Rex eum iuuarent in Sardiniæ Regno acquirendo, quo ipſo aut alio quoquam parto Sicilia Francis cederet: eam interea dotis profectitiæ nomine obtineret. Hæ conditiones tandem uanæ euaſere, nec binæ nuptiæ quicquā profecere. Carolo Comite in Franciam à fratre Rege bello Flandrico reuocato, Claudus Rex Nucerinos Saracenos adhuc ſuperſtitioni Mahumeticæ deditos, opta-
E bat pios effici. Quòd Conradini bello deſciuiſſent, duplex illis uectigal q̄ quantum pii iidemq; ueteres ciues Nucerini pénderent (mixti enim incolebant) impoſuerat: ac deinceps ſeruorum propè numero habuerat: tamen induſtria frugalitateq; ad maiores diuitias peruenerant, quàm cum gratia authoritatéque apud Manfredum Regem Fœdericumq; Cæſarem ualuiſſent. Tunc iuſſi CHRISTVM agnoſcere aliquot lauationem ſacram petiuere: cæteri contentione animi peruicaces, ne ſeruilibus quidem cruciatibus cogi potuere ut utriq; ſaluti ſuæ conſulerent. Pace illa Italiæ parte in præſens cōpoſita, aliquot Emporitanæ aliarúmque promiſcuè gētium naues bello ui-

uete aſſuetæ, Rogerium Templariũ ſibi præficiunt. Ex Apuliæ in aduerſam F
oram tranſmiſere: Salonâſque expugnarũt, ac diripuere. Mare infeſtum, littorâque faciebant: undique prædas agebant. Piraticum bellum erat: ac ne illud quidem, ut (quod facere nobiles latrones ſolent) duci ſuo parerent. Rogerium occiderunt: nec eum tantùm, ſed, cum nec iuſtum nec iniuſtum pati poſſent imperium, alios atque alios creabãt occidebántque duces. Et, quod mirum ſit, ſublata imperandi parendíque diſciplina, duodecim tamen annis hoc bellum tenuit: cum uiginti omnino triremes, & aliquot minora nauigia ipſi haberent: ſed conſociantibus ſe illis etiam exulibus Græcis. In terrã Atticam igitur delati, Athenarum Ducem Brennæ nobilitatis uirũ occiderunt, G
urbémque ceperunt: & in Peloponeſum retro acti, eam occuparunt: occiſiſq; Francis proceribus, qui ea magna ex parte potiebantur, illorũ domos, uxores, opéſque ſibi uendicarunt: locúmque ſibi eum domicilio delegere: in mores finitimorum paulatim abituri, prædonum tandem depoſituri. In Aſia Tartarorum opes rurſus ingentes erant. Caſſanus Scytha Perſas deuicerat, eosq; in ditionẽ redegerat. Armenii Regis filiam in matrimonio habebat, religioneq; noſter erat. Pulſo Aegyptiorũ imperatore, Syriæ iura dabat. Cũ defectione Perſarum reuocaretur, oratores ad Francũ Regem, Bonifaciúmque Pontificem Maxi. miſit, cum Latinis proceribus fœdus facturus, ut com H
muni animo conſilióque ſacrum Regnum recuperaretur, & à Barbaræ religionis ui tegeretur. Bonifacius rurſus amplum magnificumq; ſibi exiſtimabat, ſe Pontifice recipi, quę ſuperioribus Pontificibus amiſſa fuiſſent. In Frãciam literas ad Pulchrum Regem de bello ſacro redintegrando dedit (ut ferunt) imperioſas, ac niſi continuò pareretur, minarum & fulminis plenas. Quod ſatis conſtat, Bonifacius Apameam prouinciæ Narbonẽſis eodẽ quo aliæ in Aſia urbes nomine, ſed tunc contributum diœceſi Toloſatium oppidum, ciuitatẽ eſſe iuſſit: ſuumq; illi Pontificem, ac ſedem dedit: ut domi haberent à quo ſacra iura peterent. Annales Francici tradũt Epiſcopum Apamenſem ſolitum fando malè ſentire de Rege Pulchro, eumq; uerbis allatrare: Regem ad ſe illum euocaſſe, tradidiſſeq; uelut in cuſtodiam Archiepiſcopo Narbonenſi, ut de eo ſe conſulto ſtatueret. Bonifacium id indignè tuliſſe: miſiſſeq; ad Pulchrum Regem Archidiaconum Narbonenſium (is ciuis Romanus erat) qui Pontificẽ Apamenſem dimitti iuberet. Edicto etiã propoſito iuſſi ſunt à Bonifacio Pontifices Patréſque Franci ad concilium certam in diem in urbẽ Romam conuenire. Vetuit Pulcher è Francia diſcedi. Maiore accenſus ira Pontifex, Philippum Regẽ Francorũ nominatim execratur: quòd diceret eum in Epiſcopum manus inieciſſe, ac bona ſedium uacantiũ fiſco ſuo inferre, iúſque ſacrarum ueſtiturarũ ſibi arrogare. Addebat, K
id quod omnibus permirũ fuit, Regem Franciæ nõ ſacro modò Pontificioq; iure Pontificem Romanum ut animorum parẽtem oportere obſeruare, ſed ciuili iuriſdictione, profanaq; re, ac cauſſa, & dominatu Principẽ authorémque agnoſcere. Simul ſcribebat ſe Franciæ proceres ſoluere fideliratis iureiurando, quo ſe Pulchro deuinxiſſent, ac ei ius Regni abrogare. Harum rerũ frequenti Procerũ Patrumq; Francorum cœtu enunciandarum munus Archidiacono mandarat Pontifex: diplomaq;, ut id ſacrum monumentum foret,

A ret,dederat. Pulcher Apamenſem dimiſit. Diploma prius quàm coactis ad id Lutetiam Patribus recitaretur,raptũ Atrebas igni dedit, faceſſere Archidiacono procul iuſſo. Ipſi Bonifacio domi periculum conflatum. Cum Columnis proceribus bellũ geſſit:ſiue(ut nõnulli ferunt) quòd ſuperbia execrabiliq; odio partium,eos Gibellinorum duces euertere conaretur ipſe Guelforum ſtudioſus:ſiue iniuria indignitatéque laceſſitus, quòd Columnæ ſplẽdore nobilitatis ac opibus etiam Pontifici formidoloſis freti, Bonifacii Anagniam,unde ortus erat,ſe conferentis,impedimenta,ingentémque uim auri diripuiſſent,urbesq; iuris ſacræ eccleſię,in quibus Præneſte,Nepetéque,oc-
B cupaſſent. Petro Iacobóque Columnis Cardinalibus ius pilei rubri decreto Pontifex abrogauit. Quo nihilo ſecius illi uti perſeuerabant:ſolicitabántque omnes Reges Ducesq; ut à Bonifacio deſciſcerent: quòd malis artibus Pontificatum à ſancto uiro Cœleſtino extorſiſſe eum dicerent. Præterea impiæ hæreſis, cædiſque incuſabant: Tandem Pontificem eum eſſe inficias ibant. Tunc multo maiore odio in uniuerſam eam nobilitatẽ exarſit: nihil ad eorum excidium non moliebatur:illorum ſeceſſionem impietatis arguebat: ac ueluti ſchiſmatis authores damnauit. Cæteri Columnæ quibuſcunque potuere latebris ſeſe abdidere:Stephanus in Francia tectus cultúſque fuit. Pro-
C miſiſſe quoque Pulchrum Bonifacio ſexaginta millia aureorum (ſed diſſimulatur cauſſa) quæ numerata non ſint, conſtat. Hilermus Tornacenſium Pontifex author eſt Bonifacium ius dediſſe Regi Pulchro ad belli neceſſitates pecuniæ etiam à ſacerdotibus cogendæ:idémque ius eundem mox abrogaſſe,ſacerdotum querimoniis permotum. Exiſtimatio igitur cuique libera ſit, unde conceptum odium. Interea Flandri cum exploratum haberent in ſe bellum à Franco parari, Atrebatique Flandriam prouinciam à Pulchro datam: ne aduerſus nobiliſſimum uirum magnorum Ducum nomine carerent,Vidonis Comitis ſui apud Francos captiui filios duos, Philippum
D ex Italia regreſſum, Vidonémque Sauarenſium principem, ſimul & Hilermum nepotem ex filia Valliſrheni Comitem, Duces belli deligunt: quòd eos dolore domeſtico in Francum incitatos non dubitarent. Hi temporibus obſecundantes, Plebicolæ facti, Petrum in cohortem amicorum recipere non erubuere, eúmque Balteo donare. Lanii nomen obſcurius fuit: adeò linguæ quàm corporis uires nobiliores extitere. Omnes præterea in futurũ bona ſpe implentur. Nunquam Flandrica plebs optimatibus Comitibúſque ſuis dicto audientior, nunquam illi in plebem indulgentiores fuere: inter ſe æmulatione fidei uirtutiſque certant. Contrà,maiore animo iráque quàm
E conſilio armatur Atrebas, uelut in ignobilem & millies deuictam gentem inuictos Francos pugnaturos ducens. Ad Curtracum dimicatum eſt. Hoſtes caſtris locum delegerant ſuapte natura tutiorem,ac egregiè munierant. Conſpecto hoſte, impatiens moræ Atrebas, copias explicat, aciem inſtruit. Vbi nihil à Flandris mouetur,ſubire ad eorum caſtra ſigna iubet:ac uel ui irrumpere,uel elicere ad pugnam. Contrà Reginaldus Nella Magiſter equitum Atrebatem dehortatur, oſtendítque in certam perniciem iturum militem: ac ut hoſtis manum non admoueat, locum ipſum ſe defenſurum, & peſtem contranitentibus allaturum. Implacabili odio in Flandros ſemel cer-

tamine animi ſuſcepto,furebat Atrebas,ut infenſus,ita & inuiſus: & nō mul F
tò antè Hilermi fratrem prælio captum , atroci cuſtodia indignitatéque in-
teremerat. Comitis Vidonis ex Hilermo filio neptem in matrimonio Re-
ginaldus habebat. Igitur Atrebas ſanum conſilium danti Reginaldo, Prodi-
» tor,inquir,non fallis:uxor tua ſoboles Vidonis Flandri Comitis pluris tibi
» quàm tota Francia, ſalúſque ac gloria communis eſt. Simul cæterorum qui
pugnam diſſuadebant, ignauiam increpitans, latentem metu hoſtem extra-
here ad prælium,uel non repugnantem cōficere iubet. Reliqui Duces Re-
giæ nobilitatis uiro inclemens reſponſum reddere non audebant. Reginal-
dus quoque grauiori probro laceſſitus,nihil alind reſpondit, quàm manu ſe G
uerba ignominioſa confutaturum: & quandò Atrebas perire ipſe,trahereq́;
ſecum in excidium omnia uelit,ſe ante ſigna iturum. Nullam maioré amen-
tiam imprecari hoſtis Regiis potuiſſet. Atrebas furore,Reginaldus indigni-
tate perciti,caſtra hoſtium præaltis foſſis, & iis aqua (quandò natura loci ita
ferebat) repletis, aggeribúſque munita, equis etiam inſidentes adorti, ſuper-
ſtante munimētis hoſte,ac alia manu ſubinde erumpēte, ſimul ſuomet ipſo-
rum tumultu inſignem cladem accepere. Duodecim millia Francorum,atq́;
horum (ut nonnulli ſcribunt) equitum,cum nobiliſſimis ducibus periere: in
quibus Reginaldus. In corpus Roberti Atrebatis etiam exanime ſæuitum. H
Illud quoque ſpiritus hoſtiū auxit, quòd à Pulchro dimiſſus è cuſtodia Vi-
do ſenex,ſi ſuos tanto ex interuallo reuiſens, & ipſe moueri conſpectu ſuo-
rum,& monere charitate ſui poſſet:ut ſpe ueniæ impunitatíſque in fidé Re-
gis poſito furore redirent. Iuit ſolo iureiurando reditus, niſi permoueret,fi-
de oppignerara:rediitque in cuſtodiam re infecta: paulóque pòſt obiit. Pul-
cher Comitatum Atrebatium Othoni Burgundiæ Comiti,quòd is in matri-
monio haberet Mathildem Comitis Roberti Flandrico bello cæſi filiam,at-
tribuir,reclamante adoleſcētulo Roberto, eiuſdem Roberti ex Philippo fi-
lio ante obitum patris defuncto, nepote. Audebant etiam Flandri Annoni I
Comiti bellum inferre, quòd Hollandiam Zelandiámque obtineret: quas
regiones Comitis ſui Vidonis eſſe contenderent. Auxilio Francorum facilè
Anno è finibus Annoniæ hoſtes ſubmouit. In Zelandiam bellum mari trāſ-
latum Francus gerendum ſuſcepit pro ſocio Comite contra communes ho-
ſtes,edomari eos non poſſe arbitratus, niſi terra maríque premerentur. Se-
decim triremes è Lyguria mercede conduxit,Præfecto Regimerio Grimal-
do. Is in Oceanum circunuectus, maritimam oram Flandriæ hoſti infeſtam
fecit. Tota Flandria in armis erat. Flandri non perculſi metu, impigrè res ge
rebant. In Atrebatium fines excurrerunt:ſuburbana ædificia incenderūt:ur- K
bem dnm tentant,magna cæde repulſi. Ad Fanum Odemari caſtra moturos
eos Franci qni ei oppido præſidebant, exploratum habentes, dnas ſe in par-
tes diuidūt. Tria millia equitum erāt:pars extra urbem loco opportuno oc-
cultóque ſedit: reliqni oppido ſe continebant. Vbi ferox hoſtis aduenir,ad
certamenq́; prouocabat, Curtracenſem uictoriam iactans: egreſſi prælium
committunt. In medio ardore pugnæ affuere qui in inſidiis latuerāt. qui Frā-
ci nobiliſſimos Reges imperatoréſque uiceranr, Flandros etiam uicere. Ad
quindecim millia hoſtium cæſa,& alia pugna ad Ariam octingenti Brugen-
ſium

A ſium interiere: ad Tornacum quingēti. Ita deleta eſt ignominia cladis acceptæ, ac priſtinum belli decus recuperatum. Victi erant hoſtes, ſed nondum perdomiti. Tāta clade potius irritati, quàm territi, quàm fracti, nouas ſcribūt copias: alii alios exhortantur ne animo deficiāt: excitati, refectáque ſpe, ſummi, infimi, proceres, plebei, nobiles, ignobiles, opulenti, tenuiores, egentes, adſunt: iuſtitium edicunt: tabernæ clauduntur: omnes officinæ, præterquam armorum, conquieſcunt: cætera opera, ſtudia, artes, intermittuntur, cōticeſcunt, ceſſant. Arma cupiunt, expoſcunt, capiūt: hoſtem petūt. Iam Rex ipſe ductu quoque ſuo Flandricum bellum geſturus, cum magnis copiis aduene-
B rat. ad Montem populeti (id loco nomen eſt) caſtra metabatur, non procul ab hoſte circundato carris, munitionibúſque ſe continēte: nec ſperabat eum in aciem deſcenſurum. Vixdum exarmarat ſe Rex, quum repentino impetu hoſtes in caſtra Regia ſublato clamore irrumpunt, tanto terrore iniecto, ut Carolus Comes ſe fugæ cum non parua manu mandarit. Regem in tanto periculo nec uirtus nec conſilium defecit. Armis correptis, ſuos, ut quemq; nactus erat, à fuga trepidationeq; ad decus uoce exemplóque reuocat. Vbi præter ſpem hoſti reſiſtitur, ac terror reſedit, recurſumq; undique ad tabernaculum Regis, quò atrox prælium incubuerat: primùm æquo Marte pu-
C gnari cœptum: deinde nobilitas, uirtúſque, ac Regia Fortuna haud ambiguè uincere, cædesq; in hoſtem uertere. Ad ſex millia hoſtium cecidere. Periit & Hilermus Comitis Vidonis nepos. Regiorum deſiderati mille quingenti. Flandri leges has accepere, Inſula, Orcaiæ, Aduatici, in poteſtate Regis eſſent, quoad millia aureorum ducenta filii maioris Vidonis qui è cuſtodia Francorum dimitterentur, Regi numerarent. Pulcher Rex Lutetiæ ad Virginis ſtatuam equeſtrem poſuit: ut id monumentum Regii periculi numine uotóque in ipſo diſcrimine pugnæ propulſati, foret. Robertus Comitum ſtirpis maximus domum regreſſus, rem Flandricam ſuſcepit, iam Comes
D etiam Niuernēſium ſalutatus, quòd haberet in matrimonio Iolantidem Odonis Niuernenſium Comitis filiam, hæredémque. Is Odo fuit filius Hugonis Burgundiæ Ducis, ac Roberti Ducis, cui nupſit Hagna diui Regis filia, frater. Iam Bonifacius Pulchrum hoſtem iudicarat: Franciæ ſacris interdixerat: Francorum Regnum, uelut ſolio uacuo, iuri ditioníque imperii Auguſtorúmque attribuere adiudicaréque ac addicere ſe effatur: quódque ad eam uſque diem denegarat, Albertum aliquot antè annis electum, tunc primùm Cæſarem appellat: eo maiore illius gratia, quòd fama erat Carolum Comitem, ut antè palàm petierat Orientis imperium, ita nunc diſſimulatis con-
E ſiliis ſpem Germanici concepiſſe. Conuēnit ut Germanus Pulchrū Regno exuere conaretur, ac Francos ad imperii uenerationem, legéſque ab Auguſtis accipiendas euocare. Extant Regiæ maieſtatis Pontificiſque alternæ epiſtolæ utrinque miſſæ, plenæ cōuitiis mutuis, ignominioſæq;, ſi modò ueræ, ab ipſiſq; compoſitæ, & non confictæ ab aliis, quod ſimilius uero ſit. Quod conſtat, contractis Rex Lutetiam patribus, cōmemorat Bonifacii in ſe Franciamq; noui exempli decretum: ſed eum Pontificem maxi. non eſſe, eaq; de re cognoſcēda ſacroſanctam ſedem ſuo Antiſtite tunc uiduam appellare. Ad hoc proceribus coactis, Interrogo uos, inquit, cuinam fidelitatē præſtare ius «

Y iii

„ faſq; ſit: ac cuiuſnam beneficio unuſquiſque ueſtrum oppida, dominatus, im- F
„ peria, honores habeat? Vndiqne conſentiente uoce reſponſum, illius unius ſe beneficiarios eſſe, próque eius gloria, imperio, ſalute, mortem oppetituros, memores fidei ſuę, ac Regię maieſtatis. Anglus & ipſe ſolicitatus in Pulchrum, nihil tamen mouit, morbo primùm, deinde Scotico bello implicitus. Paulò pòſt Pulcher Iſabellam filiam eius filio item Eduardo deſpondit, ut Rex ſanctiorem & ſuam, & filii in Regnum ſucceſſuri florentíſque neceſſitudinem ipſe iam ſenior duceret. Hac temporum perturbatione, miſeriáque, neque terra neque mari pax ulla erat. Sara Columna iram Bonifacii iam impar fugiens, dum nihil à tanto hoſte ſibi tutum fidúmque putat, in G
ora Italiæ maritima errans uagúſque à piratis excipitur, ac ad remum datur: ne tam neceſſario quidem tempore auſus ſe aperire quis eſſet: ne generis humani hoſtes eum Bonifacio dederent, magni propoſita præmii ſpe. In ora Maſſilienſi quidam è nobilitate Francica colloquii commercio cum Archipirata facto, nauim inuiſens, Saram antea familiari uſu in rebus Italicis notum, tunc inter remiges uultu geſtúque fidem ſuam clam cæteris implorantem agnouit: rem tamen in præſentia diſſimulauit. Mox claſſe permiſſu Pręfectorum contracta Archipiratam aſſecutus, peruicit ut ex uinctorum remigum numero unus, quem ipſe optaret, catenis ſolutus ſibi daretur. Ita Sara H
liberatus, atrox Bonifacio hoſtis, ac malis exacerbatus, principem Bonifacii opprimendi locum ſibi uendicaturus uidebatur. Audacior tamen Hilermus Longaretus Toloſas extitit. Is enim acceptis à Pulchro mandatis, ut appellationem quam ille in ſynodo Pariſienſi nuncuparat, Cardinalibus, ac, ſi poteſtas fieret, ipſi Bonifacio eſſaretur, in Italiam ſe contulit: atque in agro Senenſi ſubſtitit, cauſſam moræ ſimulans, quòd fortè oblata ſpes eſſet gratiæ inter Regem Pontificémque reconciliandæ: ac quoniam mẽtionem ſexaginta millium aureorum uerſatam oſtendimus, ingentem uim auri ad controuerſias ſedandas ſibi mẽſariis Petruciis à rege ſuppeditari. Rex etiam I
Epiſcopum Altiſſiodorenſem ad Pontificem miſerat. Miſerant & Epiſcopi Patréſque Franci communem legationem tres ſui ordinis Patres permiſſu Regis, qui Pontifici ſatisfacerent, purgaréntque reliquos Patres, quòd Flandrico bello retenti in Francia, in Vrbem ire iuſſi, dicto audientes eſſe non potuiſſent. Eam excuſationem Pontifex ita accepit, ut à Rege uetiti, non prohibiti Flandrico bello uiderentur. Nullũ tamen ſuſpicatus eſt Pontifex conſilium Regis in ſe cruentum, hoſtiléue: eum tantùm appellatione ſubnixum, fretúmque, eiúſque enunciandæ munus Longareto iniunctum ratus. Seruili habitu domũ regreſſus Sara, per factionis ſuæ homines ad tre- K
centos equites Francos, qui ex bellis Sicilienſibus pace facta alii aliis locis ſedebant, Petruciana pecunia à Longareto ſubminiſtrata cõduxit, ac raptim contraxit. Affuit & Longaretus, corruptis pecunia Anagninorum nonnullis: ſimul cum Gibellinis eiuſdẽ urbis re compoſita. Prima igitur luce Anagniam intromiſſi, clamorem tollunt. fit fuga aulicorum, Purpuratorumq; Patrum. Vbi primùm Bonifacius ſe proditum ſenſit, ſacris omnibus ſummi Pontificatus ornatus inſignibus in ſolio ſacro conſedit: Saræq; cum uociferatione irrumpenti, ſed intra linguam ſæuienti reticuit: Longareto propius accedenti,

A accedenti,ſimul ſtringenti ferrum,minitátique ſe illum in uinculis Lugdunum pertracturum,ut in Franciã è ſede Petri deturbaretur: Ego,inquit,patienti animo feram quod ſancto pontifici Sylucrio uſuuenit. Auus uerò tuus Albianæ impietatis conuictus, damnatúſque, igne meritas ſcelerum pœnas Deo mortalibúſq; dedit:ne mireris indebitas me impietati tuæ luere. Ferũt continuò ferociam omnem Longareti concidiſſe. Appoſitis tantùm Pontifici cuſtodibus,ac ædibus direptis,diſceſſit. Triduo poſt,cuſtodibus dilapſis, ex propinquis oppidis auxiliis conuenientibus, Anagninis,& qui incorrupti erant,miſeratione motis,& qui cum hoſte ſenſerant, pœnitẽtia ſubeun-

B te,pro ſalute dignitatéque Pontificis ab ſe orti,arma capientibus,ad hoc ex Vrbe Roma officii cauſſa ingenti concurſu ſimul qui fuga diſſipati fuerant, coëuntibus,profectus Romã,trigeſimoquinto à ui facta die obiit,anno eius ſeculi tertio. Paucorum dierum interregno creatur Pontifex Nicolaus ciuis Tauriſinus,ex obſeruatione Prædicatorũ, ac princeps ordinis. Benedictus dici uoluit:quo nomine uocitatus fuerat ante Pontificatum Bonifacius. Ab eo fuerat creatus Cardinalis,ab eo Legatus in Hungariã cũ Carolo Martelli iam defuncti filio Claudi nepote miſſus, ut eum mortuo Andrea Veneto genti cõciliaret, in ſolioq; collocaret:qua cõmendatione & ſtudioſis Regis

C Franci,& memoriæ Bonifacii colẽdæ deditis Cardinalibus charus acceptúſque erat. Nouus Pontifex Longaretum, & Saram,& qui Anagninorum cũ eis ſenſerant,cum die dicta nõ adeſſent, abſentes,ſacræ maieſtatis parricidiiq; damnatos,execratus eſt. Petrum & Iacobum expertes ſe eius ſceleris edocẽtes,in gratiam recepit:ex ſanctione tamen Bonifacii rubro pileo uti uetuit, haud dubiè Bonifacii apud eum memoria ſancta, & actorum approbatione. Regem Francum per oratores purgantem ſe, nihilq; durius ſtatuiſſe ſe, cogitaſſéue in Bonifacium,quàm ut concilium appellaret, nec ſe anthore uim factam,contendentem, eccleſiæ ſacræ reconciliauit, Franciamq; interdicto

D ſoluit. Sanctus etiam à Francis Pontifex habitus,octauo ſedis ſuæ menſe deceſſit. Tunc inter purpuratos patres contentio exorta: nec ſingulorum mo dò,ſed & nationum ſtudia exarſere. Gallici generis Cardinales permultum & numero & authoritate ualebant. In gratiam duorum Carolorũ Regum complures creati à ſuperioribus Pontificibus,& Bonifacius primis ſuæ ſedis temporibus Francorum fuerat ſtudioſiſſimus. Nunc Franci Cardinales conſpirarant. Contrà Italici generis patres & ſui memores erant,& uereri poterant id quod uſuuenit. Alterum iam annum illud interregnum tenebat. Tandem conſenſere,ut Galli ederent tria nomina, modò in illis nemo nu-

E meraretur actorum Bonifacii aduerſarius: Itali ex illis tribus optionem haberent. Erat Bertandus Vaſco, Pontifex Burdegalenſis à Bonifacio creatus:idem à Pulchro Rege animo alieno,quòd Pulchri frater Carolus Valeſii Comes bello Aquitanico eius propinquos domúmque uexarat. Is ſi à Gallis patribus nominetur, etiam ab Italis cupidiſſimè recipiatur, agnoſcatúrque Pontifex. Senſit id agi Pulcher Rex, reconciliatáque cum Vaſcone amicitia,ſui beneficii Pontificatum feciſſe dicitur, ac ſibi Bertandum tanto munere uelut ſuo deuinxiſſe. Galli nomen Vaſconis edidere, Itali recepere, Creatus cõſentiẽtibus animis,Clemens uocitari uoluit. Purpuratos in Gal-

liam exciuit:Lugduni Pontificatum iniit, tribus Regibus cœtum celebran- F
tibus,Franco,Anglo,Tarraconenſi:tanto undiq; concurſu ſtudioq;,ut non-
nulli proceres multitudine mortalium, trepidationeq; ac turba oppreſſi ob-
tritiq; ſint:Pontifex dum ſe conſpiciendum tota urbe circunfert,equo labe-
retur, tyara excuſſa, ac amiſſa longè maximi ex ea precii gemma: Pulcher
Rex in periculo uerſaretur, ruina muri uetuſtate oneréque ſuperſtantium
procumbẽtis.Iohannes dux Britannus oppreſſus interiit. Purpurata cohors
Pontificatúſque ſeptuaginta annos in Gallia manebit. In Italiam tunc pri-
mùm in prouinciam atque adeò in ordinem coactam,tres Purpuratos lega-
tos cum liberis mandatis miſit:eis belli paciſq;,ac maximarum rerum ius ar- G
bitriúmque conceſſit. Albertum Cæſarem Iohannes filius fratris, coniura-
tione paucorũ procerum facta,in traiectu Rheni fluminis ad Scafuſam op-
pidum è nauicula in ripam egredientem, ferro exceperat, occideratq;,ab eo
cultus educatúſque,ſed à quo Ciburgum oppidum occupatũ diceret, quod
morte matris legibus ſibi obuenire oporteret. Proceres Germani in deligen
do Cæſare contrariis ſtudiis ſcindebantur.Perdiu interregnum tenuit. Tan
dem Henricum Comitem Luceburgenſem delegere. Continuò id Clemẽs
comprobauit,confirmauítque:ſimul nulla dubitatione moráue interpoſita,
primam coronam à Pontifice Agrippinenſium accepit: ac nequid eius am- H
plitudini deeſſet,iuſſus eſt intra biennium in Italiam proficiſci,ac alteram &
tertiam coronam à Cardinalibus,quorum ea prouincia erat,accipere.Simul
quod nulli unquam Cæſari datum eſt,id illi ultro oblatum. Iohannes qui pa
truum Cæſarem occiderat,permotus parricidii pœnitentia, Clementẽ adiit
ut expiaretur,ac quas iuberet Pontifex,pœnas daret. Reiecit eum Pontifex
ad Henricum,adiret illum, cõſulerétque quodnam piaculum expetendum
uideretur.arbitrio enim Cæſaris,percuſſorem Cæſaris luere oportere. Iuſſit
eum Cæſar Eremitarum ſepto clauſum quicquid reliquæ uitæ foret agere.
In Italia Piſis diui Auguſtini ædi ſe iuuenis dicauit. Eodẽ anno deceſſit Ca- I
rolus Claudus Rex. Carolus eius ex Martello maximo natu filio nepos, in
Hungaria Regno iure auiæ inito,intra dabat. Robertus eius adoleſcentuli pa
truus in Prouinciam Phocenſem, quæ fuerat paternæ ditionis, profectus,à
popularibus Comes Prouinciæ ſalutatur. Auenione(quæ urbs ei prouinciæ
contribuebatur)ſedebat Clemens: ab eo. Rex beneficiariúſque appellatur:
coronaturq; eadem qua Pater auuſq; dignatione. Henricus Cæſar cõſilium
proximorum Cæſarum uituperabat, qui per ignauiam timiditatémque Ita-
liam non fuiſſent ingredi auſi.Id ſibi unum elaborandum,ut ad priſcum de-
cus nomen Cæſarum redeat, reuiuiſcat, recolatur. In Germania etiam Cæ- K
ſarum parente Auguſtiſſima, multa ſecus ac oportuerit,facta, diſſimulataq;:
Ob uuum Auſtriæ ducatum quinque Cæſares interemptos:eos Duces deii-
ciendos ex illarum rerum arbitrio, ut ea nobiliſſima regio Cæſaris tantùm
imperio pareat. Hoc Henrici conſilium, hæc cupiditas non latuit proceres
illius gentis,exortæq; ſunt liberæ uoces: Verendum igitur Cæſari, ſi perge-
ret alienas opes appetere,ne ſextus Cæſarũ numeraretur Auſtriæ cauſſa in-
teremptorum.Ita permotus Fœdericum Alberti filium Ducem Auſtriæ ap-
pellauit,in uerba ſua iureiurando adactũ,ac iuſſum apud ſe Italico bello mi-
litare

A litare cum ducentis cataphractis equitibus. Animo, ſpeq;, maxima quæque
concipiebat. Filio eius Iohanni quatuordecim annos nato nupſit Venceſlai
Bohemorum Regis nullis liberis ſuperſtitibus defuncti ſoror, eadẽ alterius
Venceſlai Regis uita ſancti neptis duodeuiginti annos nata. Pius Pontifex
author eſt Henricum Cæſarem uno eodémque tempore tres exercitus com-
paraſſe. Vnum duce Petro Põtifice Maguntino cum filio Iohãne in Bohe-
miam miſit ad illud Regnum dotale armis recipiendum de Henrico Carin-
thiæ Duce, cui altera atque adeò maior Venceſlai iunioris ſoror nupſerat.
Alterum duci iuſſit in Comites Vittembergẽſes, Imperio non parẽtes fidu-
B cia duûm & ſeptuaginta oppidorum quibus ipſi imperabant. ſed ui ad obſe-
quium reuocati. Tertium in Italiam ipſe ducturus erat, ſperans uelut exule
ſede Romana, Imperii maieſtatem ſanctius omnes culturos, nec ullas leges
muneráue impoſita detrectaturos. ita ſe magnorum Cæſarum priſcorumq;
decus aſſecuturum. Tantus animus, tot támque magna conſilio, prædicatio-
ne, conatu, expectatione omnium complexus, ita demum conuertit in ſe
animum Pontificis maximi, ut is quanuis abſens, rem tamen Romanam à
ſuſpiciendo nomine Pontificum auerti, & arbitrii prorſus Cæſarum fieri,
minimè patiendum ſibi cenſeret: flagitioſum temporibus Pontificatuíque
C ſuo id futurum, ſui ad poſteros memoriæ ſempiternam ignominiam impo-
ſitum iri, ſi ſacroſanctæ poteſtatis iura, amplitudinémque, à maioribus tot
deinceps iam ſeculis per manus traditam, tutari conſilio animóque ac uir-
tute neſciat, nequeat, non audeat. Arcana Clementis Robertíque conſilia
tunc enunciata euulgatáque non ſunt, exitus docet Henrici ſpiritus Ponti-
fici Regíque nimios tandem uiſos: & inter eos conueniſſe ne Italiam pate-
rentur Germanorum prouinciam fieri. Henricus per Amadei Comitis Sa-
baudi fines ducebat. Cum primùm è ſummo montis uertice Italiam uidit,
dicitur paſſis manibus cœlúmque ſuſpiciẽs deprecatus eſſe Deum optimũ
D maximum ne funeſtæ execrabiléſque factiones Italiæ ſibi quoque peſti exi-
tióque forent: ſimul Comitem ferunt dixiſſe, illas eò neque ſibi, neque ma-
ioribus ſuis quicquam incommodi ad eam diem importaſſe, quòd ſe ab
eis integros ſeruaſſent: incolumem futurum Cæſarem, ſi maieſtatem ſuam
ab illis reſpiciendis auertiſſet. Sapiens, fidum, ſalutare conſilium, ſi audiatur,
ſi Henricus id aſſequi & facilè poſſit, & in animum inducat. Sed per ingen-
tes ancipitéſque difficultates euadendum Cæſari nimis memori priſcorum
Cæſarum maieſtatis Pontificibus formidoloſæ. In animo initio habebat pur-
gare Italiam factionibus: qua re nihil ſanctius. Miſerat iam oratores ad Flo-
E rentinos, ut profugos extorréſque ciues reuocarent: ea erat ingens uis: utq;
ſibi Vrbem petenti, Florentiámque diuerſuro, hoſpitii Auguſti iura officiaq;
pararent: ut Arretii obſidione abſcederent. obſidebãt enim, ut ſuę urbis exu-
les ab aduerſa factione pulſos reducerent. Hæc mandatorum ad Florenti-
nos ſumma erat. Addebant oratores uerborum magnificentiam, pondúſ-
que: adeſſe Henricum Cæſarem inuictum, ſapientiſſimum, opulentiſſimúm- «
que: adducere gentes exteras, longinquas, feroces, undique excitas: quarum «
uim ſuſtinere nullæ acies nulla mœnia queant. Reſponderunt Florentini, «
orationem Legatorum minimè ſibi conſtare, dicíque Henricum Cæſarem «

» prudétiſſimum,qui exteras nationes ferro accinctas in Italiam adducat:cum F
» ſummi Imperatores ſoliti fuerint Italos in exteros ducere : nec connenire,
» iubere exules à Florentinis reduci,qui uetet Arretinos ininria pulſos in pa-
» triã reſtitui.de recipiendo in urbem Cæſare tunc ſe deliberaturos,cum pro-
» pius acceſſiſſet. Liberius reſponderunt,freti fœdere Roberti Regis,qui ex
Prouincia à Clemente dimiſſus in Italiam prior tranſcendit. Hẽricus in ſub-
alpinas deſcendens gentes, omnes ferè ciuitatum principes honoris officiũ-
que cauſſa obnios habuit. Mediolanum duæ factiones,ut omnia ubique,diſ-
trahebant, Vido Turrianus Guelforum,Matthæus Vicecomes Gibellinorũ
principes : ſed tunc Matthæus domo exactus, inopem ſolicitámque uitam G
agebat. Ad Aſtam Cæſari uenienti occurrit:quò ingens uis exulum ſpe pa-
triæ recuperandæ confluxerat. Etiam atque etiam ſuadent,hortantur,rogãt,
ut Mediolanum, quà proximum ſit,contendat. Circumibat enim urbes, ac
deſidebat præſcribendis colligẽdiſque pecuniis in ſumptum itineris,& tot
numero militum ſtipendium. Pergitur Mediolanum. Vido alterius factionis
princeps certior factus partium ſtudio non adduci mouerine Cæſarẽ,ei ob-
uiam procedit. Diſcordiæ ciuiles in præſens ſedantur:exacti domo, ſine cu-
iuſquam noxa,ignominia damnóue redeunt. Plena erant congratulatione
plauſuq; omnia,cum aurum coronarium indicitur. Cẽtum millia nummûm H
aureorum coacta dicuntur,magna plebis querela:multíque in urbe frequẽti
tumultus exorti,ægréque ſedati. Anno eius ſeculi undecimo,die feſto Epi-
phaniæ, Mediolani in diui Ambroſii æde,ferrea corona redimitus eſt Cæ-
ſar. Exin proximas eius Galliæ urbes circumiuit, partim uoluntate, partim
metu malóque in deditionem recipiens. Vicarium ſuum ad res Mediolanẽ-
ſes procurandas Matthæum creat,& alios aliis urbibus proceres eadem no-
minis dignatione præficit. Eius regionis rebus compoſitis, profectus Ge-
nuam,treis continuos menſes ibi conſumpſit:Legatóſque Fœderici Tarra-
conẽſis fœdus aduerſus Robertum petentes benignè audiuit : Romámque I
diſtulit,ac ſocietatis iungendæ ſpem dedit. Exin claſſe quadraginta triremiũ
Genuenſium Piſas contendit,proſequente ſecundũ oram maritimam equi-
tatu, maioréque peditatus parte, agríſque Lucenſium euaſtatis, quòd cum
Florentinis ſentirent. Minus longa mora Piſis fuit,quàm Genuæ fuiſſet. Itũ
Romam. Ad Petri,ut percupiebat,facultas tertiæ coronæ accipiendæ non
fuit,quòd ea regio à Roberti Regis Vrſinorúmque factione obtinebatur.
In Lateranenſi templo tertiam à Purpuratis legatis coronam accepit. Con-
tinuò & aurum coronarium popoſcit. Vbi tributum populo Romano in-
dictum eſt, fremere omnis multitudo: & qui partes Henrici Columna- K
rúmque ſecuti fuerant, tunc demum Vrſinis ſe dedunt. Tumultu exorto
Cæſar Vrbe excedit. Regreſſus Piſas, dictáque Roberto die, ubi ea uenit,
abſentem ſacri Imperii hoſtem iudicat, maieſtatis damnat:Regni nomen,
ius, inſignia ei abrogat. Hoc decretum Clemens Pontifex quamprimum
irritum eſſe ſancit, quòd nec in locum quò tutum foret, diem dictam di-
ceret : ac cognitionem cauſſæ, Regníque ſummæ ſedis uectigalis bene-
ficiariũque, iuris Cæſaris eſſe pernegaret. Iam Fœdericus Tarraconenſis
ex Sicilia in Brutios tranſmiſerat, Rhegyum ceperat: ingens terror omnes
perculerat.

A perculerat. Calabri,Apuli,Lucani,Picentini,Campani,ambigua fidé age-
bant:nec populares Regi,nec Rex popularibus fidebat,credebátue. Henri-
cus alia parte Roberto excidium minitás,Piſis mouet.In itinere morbo im-
plicitus,ad Bonum Conuentum(id oppidi nomen eſt)ſubſtitit:ibique ſupe-
rante magnitudinem animi ui morbi,ſed non ſine ueneni ſuſpicione,deceſ-
ſit.Germani Cæſare orbati, Italici belli conſilio deſtitere. Florentini ante-
quam Auguſtus obiret,paci domeſticæq; concordiæ conſulentes, ne oculis
capti(quod prouerbii loco iam increbruerat)uiderentur:nó Germanorum
(ut illi quæſierát)ſed ſui beneficii reſtitutionem exactorũ fecere:ac eos exi-
B lio reuocarunt,quorum odia placabilia, nec atrox cauſſa foret, & quorum
reditus animos ciuium iungeret,non diſtineret:obliuióque iniuriarum de-
creta,præſtitáque.Robertus quoque ad famam defuncti Henrici tanti ho-
ſtis,longè maxima parte ſolicitudinis leuatus,bellum cum Tarracoñeſibus
geret.Clemens præ ſe tulerat,acta Henrici minus ſibi probata eſſe,ac ſi diu-
turnior ei uita contigiſſet,rurſus Pontificatum cum Auguſto nomine de-
certaturum.Nunc cæteris curis ſolutus, Pontificia munera obibat.In quin-
que annos ius decimarum de templorum prouentibus cogendarum Pul-
chro dedit.Templarii quoque tota Francia comprehenſi,ac quæſtione ha-
C bita,obſcœna flagitia,immania de ſe ſcelera nefariáque cóſeſſi permulti eo-
rum dicuntur:libidinem nefariam,impiam religionem,ſe cum Turcis, cum
Saracenis ſenſiſſe,à noſtris ſacris deſciſſe.Damnati quáplurimi, ac uiui cre-
mati.Sunt authores non obſcuri,Iacobum Burgundionem ordinis princi-
pem, cum productus ad ſupplicium, circunfuſa ingenti multitudine, dum
pyra extruitur, ſtaret, propoſita uitæ ſpe, ac impunitate, ſi quæ in cuſtodia
faſſus de ſe ſuiſque eſſet, nunc quoque confeſſus, ueniam publicè peteret,
huiuſmodi uerba feciſſe·Ego nunc ſupremis rebus meis, cum locum men- "
dacio dari nefas ſit,ex animo uereque fateor,me ingés in me meóſque ſce- "
D lus conſciſſe, ultimáque ſupplicia cum ſummo cruciatu promeritum , qui "
in gratiam quorũ minimè decuit,dulcedinéque uitę,flagitia impia ſceleraq; "
ad torméta ementitus ſum in ordinem meum,de religione Chriſtiana opti- "
mè meritum:nec mihi nunc uita opus eſt precaria,& nouo ſuper uetus mé- "
dacio retenta. Exin rogo impoſitum,ac admoto paulatim igne primori- "
bus pedibus ad exprimendam ſcelerum confeſſionem,ne tunc quidem,quũ
reliquo corpore depaſto uitalia fœdo nidore torrerentur, ab huius oratio-
nis conſtantia deſciuiſſe,aut mutatæ mentis ullam ſignificationem præbu-
iſſe,neque ipſum,neque duos cum ipſo ſupplicio affectos nobiliſſimos eius
E ordinis uiros:quorum alter eſſet Delphini Allobrogis frater. In poſſeſſioné
Templariorum bonorum Regium fiſcum iuiſſe, Rebus mouentibus à fiſco
retentis:quæ ſolo continerentur,Pontificis decreto diui Iohannis hoſpita-
lariis reddita.Authores habeo,cum Clemens ordinem Templariorum dá-
naſſet,munúſque ſontes in Germania ex decreto ſententiáque lata plecten-
di, ac lege agi iubédi,Archiepiſcopo Maguntino demandaſſet,hunc côuo-
caſſe patres ſacerdotéſque prouinciæ ſuæ: Frequenti illorum conſeſſu tunc
Hugonem clariſſimum uirum,cum uiginti ordinis ſui,tecto ueſtibus ferro,
nemine arcere auſo, ingreſſum, clara intrepidáque uoce teſtatum, ſi quid

grauius in ſacrum Templariorum ordinem ſtatutum eſſet, ſe Pontificem F
maximum,qui in Clemẽtis locum ſufficeretur, appellare:abſterritos patres
inermes imbelléſque ferocia nobiliſſimorum militaris ordinis uirorum,iuſ-
ſiſſe illos bono animo eſſe:certiorem literis factum Clementem mitius re-
ſpõdiſſe, ac ius deintegro quærendi ſtatuendíque archiepiſcopo decreuiſſe:
cum illos,quòd inſontes ſe edocerent,cauſſa cognita crimine liberaſſe. Ho-
minibus abſolutis, ordo tamẽ ipſe abrogatus. Hoſpitalarii aucti diuitiis Tẽ-
plariorum,ſimul belli ſacri nomine ingenti pondere auri undique collato,
claſſem inſtruxerũt,ornaueruntq́;,ac Rhodum,quam Turcæ iam poſſeſſio-
nem etiam maris appetentes occuparant,de illis recepere. Clemens Vien- G
næ in Allobrogibus coacto cõcilio trecentorũ Põtificũ,multa de eorũ ſen-
tẽtia ſanctè cõſtituit. Memoriã Petri,qui Cæleſtinus in Põtificatu fuerat,ſa-
crauit. Dimiſſo concilio,cum Burdegalã ſe conferret,in itinere morbo cor-
reptus deceſſit,anno eius ſeculi tertiodecimo. Pulcher mortua uxore Iohã-
na Nauarræ Regina,Ludouicum maximum natu filium Nauarræ Regem
appellauit,& Pompellonem miſſum coronandum curauit. alterum filium
Philippum cognomine Longum mortuo Marchiæ Comiti ſuccedere iuſſit:
felixne pater filiis, an nuribus infelix. Omnes illæ probri cauſſam dixere.
Iohanna Philippi abſoluta.ea Mathildis Atrebatis ac Othonis Burgundiæ H
Comitis filia maior erat. Margarita Ludouici,Blanda Caroli,flagitii conni-
ctæ. Adulteri uerendis conuulſis, cute nudati, unco tracti,reſti tandem ſuſ-
penſi,pœnas inſeſſi nobiliſſimi tori graues illuſtréſque dedere. Ianitor con-
ſcius ceruice luit. Ludouicus ex Margarita Roberti Burgundiæ Ducis filia
Iohannam filiam tulerat. Adultera uxore in cuſtodia morbo,an(quãdò ua-
riant authores)anima interclusa defuncta,Clementiam Roberti Regis Si-
ciliæ ſororem,Martelli filiam,uxorem accepit. Blanda Caroli,minor Otho-
nis Burgundionis filia, in cuſtodiam perpetuam coniecta, nullas præterea
pœnas dedit,quòd ea uiua ducere aliam uxorem poſſe Carolum Mathildis I
illius mater diceret:ab eo enim illam è ſacro lauacro ſuſceptam, nec matri-
monium iuſtum extitiſſe. Hoc confictum creditur ad ſalutem capitis nobi-
liſſimæ fœminæ,in gratiámque ſocerorum Othonis & Mathildis. Direm-
pto igitur illo matrimonio, alterum contraxit Carolus authore Pontifice
maximo, uxore ducta Iohanna Eburouicis Comitis filia. Flandricum bellũ
redintegratum,quòd necdum pecuniam numeraſſet Robertus Comes, &
eo nomine oppignerata oppida minus Regem quàm Comitem reſpicerẽt,
fidéque erga Francos minus ſancta agerent. Rex Engerrano Marinio auli-
corum intimo iuſſit uti rei nummariæ proſpiceret,exercitum conſcriberet, K
cum in Atrebatium fines duceret. Exin ipſe ad exercitum profectus, cum
motis caſtris Flandriæ appropinquaret, Robertus Flandrus oratores qui
ſuppliciter agerent, miſit. Eos Rex primùm auerſari,audire nolle, admitti
uetare,procúlque in malam ſuam Comitiſque rem abire iubere. Mox En-
gerrano deprecatore non modò admiſſi auditíque ſunt, ſed & Comiti ſuo
pacem impetrarunt,magna apud omnes Engerrani inuidia,quam conditio
tẽporum adauxit. Conquerebantur omnes argẽtum ſignari haudquaquam
iuſtæ probitatis. tertia pars experientibus decoquebatur. Creditores cũ æs
alienum

A alienum diſſoluebatur, argenteos nummos non quanti haberi iuſſi feriebantur, ſed deducto intertrimento accepturos ſe dictitabant. ita nummus iactabatur, uitáque communis laborabat. Aurei ſcutati multo pluris ſolito æſtimari ac permutari cœperant. Pulcher anguſtius adduxit, ac ad morem maiorum, diuíque Regis inſtitutũ æſtimationémque eos edicto reuocauit. Hoc exactoribus, ueterúmque uectigalium dominis mirè gratum commodúmque erat: ſed ii obruebantur unde petebatur. Lutetiæ plebs repétino furore percita, in ædes Stephani Barbatuli officinæ monetæ curatoris impetum fecit. Fortè aberat, an fuga periculum uitarat. Domus direpta, expilatá-
B que. Ac ne ipſe Rex temporum expers foret, Lutetiam ex bello Flandrico regreſſus, clamore ſeditioſæ multitudinis propè fuit circunſeſſus. Miſſi ex aulicis qui curæ Regi dicerent fore, nequid detriméti caperetur à quoquam ex pecuniaria aliáue ulla re. Diſiecta in præſentia turba, mox authores tumultus capite luerunt. Lugduni etiam tumultus exortus. Lugdunenſiũ Pótifex erat Petrus è finitima Sebuſianorum procerum nobilitate. Cótrouerſia exorta inter eum Regióſque magiſtratus de Pontificia Regiáque iuriſdictione. Plus æquo ſibi aſſumere Regiis uidebatur: & ciues Lugdunenſes ei aderant. Ludouicus Rex Nauarræ cum exercitu ingenti miſſus, eam pro-
C uinciam confecit, Hutinus cognomine dictus: qua uoce apud Fràcos patrio ſermone uis turbationis tumultúſque ſignificabatur. Pontifex perculſus, fidei Sabaudi Comitis, qui cum Regis filio aduenerat, ſe permiſit. Ita ſine certamine res compoſitæ. Pax urbi clariſſimæ Pontificíque data. Rex Pulcher deceſſit anno eius ſeculi tertiodecimo. Ei ſucceſſit in Francorum Regnum
HVTINVS, qui matri ſucceſſerat in Nauarræ Campaniæq; ac Bryæ opes. *Ludouicus*
Ludouico igitur Hutino Rege, nulla prior actio quàm de Engerrano inſ- *X, Hutin°,*
cepta eſt, qué populares authorem grauiſſimi tributi indicédi inſimulabant. *46. Rex,*
Sed cæteri plus mali imprecari ei quàm creare poterant: premendi hominis *an. 1314.*
D princeps inuentus eſt ex ipſa Regia Carolus Valeſii Comes, noui Regis patruus. Cauſſa atrocis odii, quòd dum apud Pulchrum controuerſia eſſet inter duos ſummos Normaniæ proceres, Haricuriam, Tancredouillanúmque: alteri Engerranus, alteri Carolus aderat. Exorta contentione, exardeſcentibúſque ſtudiis mentiri Carolum Engerranus dixit. Id uerbum nobilitati grauius omni uulnere, in memoria Caroli euſque ſedit, ut uiuo Pulchro fratre exequi dolorem nó auſus, in rudimento Regni Ludouici Hutini ultionem petierit. Peculatus reum agere placuit. Ad Lupatam ductus, interrogatúſque de pecunia publica, Regníque tributis exactis, reſpódit per-
E bonam partem ad ipſum Carolum Valeſii Comitem perueniſſe. Hoc reſponſum magis irritauit Carolum. Traductum ad Templariorum turrim accuſauit Iohannes Annalis fiducia Caroli, & tyrocinio Regis impotentius loquens: atque ita uerba fecit.

Nullæ mihi cum Engerrano, niſi quæ & publicæ, inimicitiæ ſunt: nec hominem, ſed ſcelera perſequor. Conſenſu Franciæ cogor publicam ſalutem te Rege iudiceq; defendere ab importuniſſimo homine: qui hactenus ſcelerum magnitudine tectus, neque uocari in ius poterat, neque cæteros uexare deſiſtebat. Tu iuſto pióque dolori mortalium mederi initio ſtatim Regni

» tui facilè potes,legéſque huius audacia euerſas, huius pœnis immortalitate F
» donare. Innocétiſſimus credatur,ſi quicquam ſceleris in homines ſuperóſue
» reliqui fecit, quin conſciuerit, auſus ſit,perpetrarit. Rebus hominibúſque
» orbis terrarum conſtat:Rerum uires neruúſque, pecunia eſt. Te interrogo
» Engerrane,cuiuſnam pecunia arcáue recondita clauſaue cupiditati tuę fue-
» rit?Non interrogo quàm amplum tibi patrimonium relictum à parentibus
» ſit. Tu te creaſti:tu te genuiſti. Ingredere Fiſcum Rex:inopiam inuenies. In-
» gredere ædes iſtius gurgitis : gazam Perſicam reperies. An uerò illa nirtute
» parta?Quæ uirtus in monſtro portentóque eſſe poteſt? At fortuna tibi attu-
» lit. Fœlices erãt,qui te ignorabãt. Nemo enim te nouit niſi ſuo magno ma- G
» lo. Dices omnia ab omnibus tibi dono data,ut eis deprecator apud Regem
» tui diſſimillimum adeſſes: fideinq; tuam uenalem fuiſſe. Enumera data tibi
» munera,cauſſasq; munerum recenſe:conuincam uniuerſam uitam tuá latro-
» cinium extitiſſe:niſi quòd nó è latebris in ſingulos uim faciebas:ſed in luce,
» in Regia,propalam, ex profeſſo de uniuerſis prædam ſpoliaq; petebas. Vis
» ſcire utrum Engerrano,an prædoni tibi dederint?Defuncto ſuperiore Rege
» optimo,ecquis te cógreſſu,ſalutatione,colloquio dignum duxit?Si Enger-
» rano,hoc eſt huic nequiſſimo corpori nemo bene uult:nimirum illa nó mu-
» nera,ſed præda,ui,aut,quod nó procul à ui abeſt,metu,parta. Graſſare in ui- H
» ſcera noſtra, ſi táta eſt diuitiarum,támque dira cupido·Vita illa communis
» quæ auribus Regis moderandis conſtat,in tuto ſit. Si eam tollis,quæ digna
» uiuo pœna,quæ mortuo ignominia inuretur?Exemplum in quo, quàm in
» te,iuſtius ſancietnr? An expectamus dũ aliquis te ſceleratior exoriri queat,
» à quo pœnis exactis,uitæ lex,innocétiæ fiducia,ſceleratis terror,miſeris ſo-
» latium conſtituatur?Illuc atrocitate perueniſti,quò nemo alius ſalua re Frá-
» cica peruenire queat. Expectas uiuorũ iudicium,ſupremo ſuperioris Regis
» ſapientiſſimi iudicio condemnatus?Viuentis res nnus digito téperabas: Vi-
» nens ſalli potuit:Teſtamentum condens,in quo plura propè mandatariorũ I
» nomina,quàm tabularum literæ erãt,te ne nominauit quidé,minimè ambi-
» gua ſupremi ſilentii cauſſa. Te ſcilicet uiui uoce ſua abſoluent,tali tantóque
» morientis ſilentio damnatum?Sciebat,ſi diu ei ſupereſſes,ſtare Regnum nó
» poſſe. Meminerat(ut uetera obliuioni darentur)nouiſſimo Flandrico bello
» grauiſſimi te tributi indicendi authorem,copias in Flandrum duxiſſe: ac ne
» uiſis quidé hoſtibus re infecta rediſſe,cum nullo negocio obruere Fládriam
» potuiſſemus. Qua tempeſtate conſtat te ab hoſte noſtro literas,munera,nũ-
» cios accepiſſe,eíque conſilia noſtra arcanáſque res enunciaſſe. Non ad hoſté
» tranſis, ſed hoſtium partibns fungens apud nos manes. Franciam ducis,re- K
» ducis,circumagis,quò libido tua fert. Quis addere aliquid huic ſceleri queat?
» Nullus alius poſſet. Tu omnes mortales importunitate multo antè ſupera-
» ras. Iuſſus fueras Boniſacio numerare ſexaginta aureorum millia : quæ tibi
» appenſa,ubiná ſint,nouit arca tua illa ſanguine noſtro,hoc eſt fortunis no-
» ſtris referta. Conqueramur cælum terræ mixtum,inuſtamq́, quæ nunquam
» eluetur,innocenti ſuperioris Regis memoriæ notá. Miſcuit mare cælo En-
» gerranus. Bonifaciũ perfidia tua nummariáque ſuppreſſione iritaſti, effera-
» ſtíque, tu rabida ac importuniſſima fera. Abs te è uulpe leo effectus in nos
ſæuiit.

A ſæuiit. Ingens hoc ſcelus: & in huius parricidii tui cogitatione inuitus uerſor. Sed ueterem hunc furorem dices. Accipe non adeò uetus factum. Mille pondo argenti appẽdi tibi Rex Philippus iuſſerat, quæ refunderes, ſcis cur, Pontifici Clementi. Dediſſe te, ore illo tuo impudenti dic: conuincam non data: oſtendam apud te etiam nunc obſignatis loculis aſſeruari. O auri argẽtique altiſſimum gurgitem, profundam uoraginem, inexplebilem oceanũ. O prodigium, o portentum, ante te nunquam uiſum, nunquam auditum. Tu Regem cum Pontificibus committis: Tu digladiari cogis. Seruauítne tandem fidem datam Clemens? Meminiſti quid pactus ſit, quid debuerit:
B quid factum, quid non factum oportuit. Lugdunum Romam, & in ſinũ noſtrum euocaramus: Sedes Pontificia apud nos, intérque manus noſtras erat: Tu in Delphinatium ditionem, in Allobrogéſque, ex in Auenionem pellis, propiúſque mare fugas, ut quocunque libuerit ſe conferat, ardeátque cupiditate ſuæ ſedis urbi Romæ reſtituendæ: quod facturus fuerat tot abs te indignitatibus affectus, ſi longior ei uita contigiſſet. Sed quod tempus, quis locus, ſcelere tuo uacat? Franciam dedecoraſti: Romam irritaſti: Orbem terrarum perturbaſti. Quocunque oculos uerto, flagitiorum tuorum ueſtigia cerno. Corpus ſceleſtiſſima mente inquinaſti. Manus, pedéſque, quid aliud
C quàm teterrimi miniſtri flagitiorum, inſtrumenta feritatis ſunt? Hunc locum ubi cauſſam dicis, non exhorreſcis? Hi parietes te accuſant, in te uociferantur. Sanguine tuo ſanciri maieſtatem Regiam, uindicaríque pericula ex petũt. Intra quos, quod ante te unũ nunquã accidit, obſeſſus fuit Philippus Rex, nõ ab hoſtibus, nobilibúsue telis, ſed à ſentina plebis, nõ ſuis uitiis (quid enim illo melius?) ſed tuis ſceleribus inuiſus. Luparam redibis, cuius es Præfectus? Nam te ipſe etiam arcibus, ſi ſuperis placet, præfeciſti. Eodem tẽporis momento quo Rex Philippus animam cælo reddebat, pecuniæ ingẽtem uim, teſtem latrociniorum tuorum, ex Lupara domum ferre cœpiſti. In
D ædes Regias inſulæ Pariſienſis audebisne tu, omnia auſus, pedem inferre? Ipſi lapides, quantumlibet muti, ipſa Regum ſtemmata, peculatus te arguẽt: ac, ſi queant, manum inicient. Eas ædes faciendas curaſti: inque iis, nequid non auderes, ſtatuam tibi poſuiſti. Inſularum dominos, re non ſoluta, domo præcipites egiſti. Tabernas quas publicas eſſe oportuerat, quòd publica pecunia fuerant emptæ, tibi addixiſti: tuóque nomine elocas. Quod reliquum erat pecuniæ, quámque uel publicis, uel Fiſci rationibus illatam oportuit, apud te etiam nunc eſſe, planum faciam, ſi neges. Sed neges, an fateare, quid intereſt? Vnus omnia poteſt Engerranus: ſolus dominatur. Scis iuſtiſſime
E Rex, uiuo patre tuo Rege optimo, hunc hominem, ſi homo dicendus eſt, tantos ſpiritus ſumpſiſſe, tantúmque dominatum, ut nullus Regiis literis obediret, niſi coniuncta ab Engerrano epiſtola, quæ dicto audientes eſſe iuberet. In primis coactores Regiæ pecuniæ, menſariíque, cum quid cuiquam numerare à Rege iuſſi erant, ne aſſem quidem deprompſiſſent, niſi Engerrano authore. Iubebat, uetabat. Miniſtri perſonam exuerat. Fœdiſſimus homo (ut hominem mentiar) Regem agebat: immò ſupra Reges aſcenderat. Conſtat Regem patrem tuum literas mandatáque ad Atrebatem Comitem dediſſe. Hic integerrimus ſcilicet uir, contraria mandata dedit: iuſſit'que

» Atrebatē aliter quàm Rex uolebat,facere,nihil periculi ab Rege fore polli- F
» citus.Imperiū Regis fruſtra uileq́ fuit:Engerrani ſanctiſſimū,grauiſſimúm-
» que.Si neges,non modò id factum probabo,ſed etiam quæſtui tibi fuiſſe. A
» Cameracenſibus enim publicè mille item pōdo argēti,quæ Atrebati appēſa
» oportuit, ipſe tibi exegiſti. Adeò nullū genus rerum hominúmue omiſiſſe
» te arguo,quod ſcelere tuo nō uiolaueris.Arguo te expilatæ pecuniæ,pecu-
» latus,latrocinii,infidelitatis,perfidiæ,maieſtatis:& quoniam ne à Pontifici-
» bus quidem abſtinuiſti,parricidii.Arguo ego?Arguit orbis terrarum.Nemo
» eſt cui ſua liberorúmue uita iucunda futura ſit, ſi tibi impune fuerit nefariè
» importuneq́ uitam egiſſe,& ſit poſteris ſimilia audēdi,& nouorum ſemper G
» Engerranorum propoſitum exemplum.Te enim abſoluto,quæ furia res in-
» uadere nō audebit imitatione tui,etiā ſi ſcelera æquare non poſſit?Hic unus
» patris tui nomē,mortalium omniū optimi, terris inuiſum fecit immanitate
» atrocitatis ſuæ.Reddi mortuo ſua dignitas non poteſt hac fera uiua.Nullam
» maiorē uirtutis ſignificationem,iuſtitiæq́ ſpecimen initio ſtatim imperii tui
» præbere potes,quàm principe ſontium punito,publicaq́ peſte ſublata, cer-
» tiſſimam ſalutis ſpem bonis omnibus oſtendere.

Hæc Annalis. Engerranus magno ſe animo ad Luparā defenderat, ac ueluti cum ſumma fiducia innocentiæ,propior exprobranti uirtutē beneficiaq́,quàm reo.Nūc cernens crimina ſecūdis auribus ab Rege accipi, ſe rei capitalis,nō pecuniariæ exiſtimationiſue reū agi:uelut certa,ſi nimis ſplendoris ſui memor eſſet,cruce ante oculos obuerſante,in quàm demiſſiſſimam potuit humilitatem ſe deiiciens,ita exorſus eſt. H

» Deum Optimum Maximum precor,uti quemadmodum ante te Regem
» à patris tui Regis optimi hoſtibus me ſæpenumero difficillimis Franciæ tē-
» poribus tutatus eſt:ita nunc te Rege,ab hominū errore tegat:qui me mor-
» talium ditiſſimum falſò rati, non pecuniæ, ſed capitis arceſſunt. Miſerri-
» mus omnium mortalium forem,ſi alio quàm te iudice fiderem.Eadem uer- I
» borum aſperitate inuidiam in me uulgi,à quo accuſare coactū ſe uideri uult,
» conflauit Annalis,qua te de gradu manſuetudinis mouere conatur,Regní-
» que tui initia ſanguine meo conſecrare: ac repetito Bonifaciano crimine,
» patrem tuum Regem etiam fato functum per ſimulationē nominis mei de-
» ferendi,nefariè criminari.Deus auſpicatiora tibi primordia det, ac meliora
» faxit gloriæ optimi patris tui,quàm ut in meo capite damnetur eius memo-
» ria:ac ſuperſtite miniſtro iugulato, æterna ignominia mortuo inuratur abs
» te Rege exemplum poſteris præbituro, quid in defunctos Reges liceat,
» quid non liceat.Verſetur,oro,ante oculos tuos,non circumactum modò tē- K
» pus,ſed omnium mortalium poſteritas,qui cauſſam meam præiudicium pa-
» tris tui ſancti an ſecus cenſendi exiſtimabunt.Qualem miniſtrum eius inti-
» mū iudicaris,talem illius animum fuiſſe te iudice cenſebunt.Pedes manusq́
» Regum miniſtri ſumus.Nos ſi accuſari pateris ab iis qui patris nomen de-
» ferre auribus tuis non audent,cum alibi incuſare non deſinant: Regem pa-
» trē accuſari,extendiq́ in omnia futura ſecula ignominiam eius pateris.Ego
» enim nomine meo reſpōdere facilè poſſum,ſi,ut facis,attētē benigneq́ au-
» dias,ad ſalutē innocentiæ dandam,quàm ad miſerorum ſanguinem inuidiæ
præbendum.

A præbēdum pronior. Diuitiarū fama omnibus inuidioſa eſt. Summas diuitias
& innocentiam in Regiis miniſtris procuratoribusq; aulicis eſſe ſimul poſſe
inficiantur. Interdicatur igitur tibi liberalitate, benignitate. Donas multa
multis. Nullus dies beneficio tuo uacat. Cauſſam lege Cincia non dico: nec
quæſtio hæc cōſtituta eſt, utrū acceperim munera, ſed utrum proditor acce-
perim, id demū quærendum eſt. Hæc perbreuis defenſio eſt mea. Rex uerò
pater tuus, cuius nomini parcens Annalis, te grauis accuſator eſt: ſi reuiui-
ſcat, ſe facilè purget. Audires eū Rex Regē ſic dicentē· Ecquid alieno nomi
ne ſubiecto, me Annalis inſectaris? Itáne mortui Reges cauſſam dicimus? &
B apud filiū pater accuſor? Dum uiuerē, ſacroſancti concilii ac orbis terrarum
cōſenſu Bonifaciano crimine liberatus, nunc poſt fata inſimulor? Iā nō En-
gerranū, ſed me, ſed memoriam mei Annalis accuſat. Nimis infenſe atroci-
terq; inſectatur, cum Pontificatum maximum me extraxiſſe in Franciā, ur-
bi Romæ extorſiſſe criminatur. Qua in re ne ſibi quidem cōſtat: ut res ipſa,
orationq; eius hoc crimen refellat, nec meam orationē deſideret: cum adeò li-
berum Pontificem Maximū ipſe prædicet, ut in Allobroges, atq; inde Aue-
nionē, & propius mare cōcederet. Meliora ominetur Annalis: nec hāc mē-
tem Deus dederit Francorum Regiæ, ut propugnare tutariq; ſedem Petri ſo-
C lita, quicquam in eam nefariè moliri, uerè inſimulari poſſit. Iactet fama, per-
ſtringat rumor: quod cuiuſq; audaciæ temeritatiq; libet, fingat, ſpargat, edat
in uulgus: uitium morbúſque temporum ille, non meus fuit. Res quo ſan-
ctiores ſunt, eo ſæpius ſæuiusq; iactantur: cæteræ, quòd tēporibus magis ſer-
uiant, tutius agunt. Nauis eccleſiæ ſacra ſuas & ipſa, easq; ſæuas tempeſtates
habet: ſuos fluctus, ſuos æſtus: agitatur, quaſſatur, ſæpius in altum reiicitur: in
portu perrarò ac breui conquieſcit. Tempeſtas illa Bonifacianorum tempo-
rum, non ex me exorta, ſed aut libidine fortunæ, aut diuino mortalibúſque
ignoto conſilio. Quid quòd Flandricus etiam tumultus mihi in Engerrano
D crimini datur? O felicem optandúmque omnibus belli exitum. Poterā euer-
tere Flandriam: ſeruator eius quàm exciſor uocitari malui. Ea in re uirtutis
gloriam, ſed multo maiorem clementiæ tuli. uici, idq; incruento milite meo,
nulla hoſtium cæde: quos quia delere poterā, quū uita donarim, quis id ſce-
lus Engerrani dicat, quia ea laus mea eſt? Supplices ueniebant, aſpernarer?
Iratus arma ceperā: Flandriæ euertendæ impetus me ſubierat: uici iram meā,
ubi ſupplicē Comitē nūcios ſupplices mittere audiui. Vbi autē uirtus in Re-
ge elucebit magis, quàm ubi animo ſuo imperat? ſuámmet ipſius cupiditatē
cruoris hauriendi frenat, coërcet, inhibet? Quis cæteris dignè imperabit, ſibi
E imperare neſcius? Placaui primùm ipſe me: domui ultro ſpiritus meos: ſed ita
tamen, ut adhuc iratus uideri uellē, quò Comes ſubmiſſior fieret. uideri in-
fenſus adhuc uolebā. Nec id etiā Francico nomini dedecori fuit, quòd hoſtis
ad me deprecatores mittens, non admiſſus à me, ſed ab uno meorū muneri-
bus creditur tectus. Ita enim ad exiſtimationem dignitatémque conſeruan-
dā plerunque neceſſe eſt, ut cum Reges pacato animo ſimus, interdum fu-
rere in aliquem credi uelimus: quemq; ſimulanter propalam repulerimus,
eum quaſi nobis inuitis recipi audiriq; clandeſtino imperio iubeamus. Hoc
eſt cur, cum ignoretur quid factum uoluerimus, proditi plerunq; credamur.

» Nec ullus adeò felix fideliſq; Regum miniſter eſt, quin aliquádo nobis ex- F
» pediat, eũ officio decedere falſò credi. Ab regibus omnes omnia petere au-
» dent: & cum nullus ſit petendi pudor, liberũ nobis nolunt locũ denegandi.
» Reges ſalutamur, cum ſerui ſimus modeſtis immodeſtiſq; hominum uotis.
» Moribus receptũ eſt, eſſe aliquod tandem frenum, quod inhibeat nó uocem
» Regum, ſed cupiditaté hominum. Maria monteſq; ſibi quiſq; ab Rege ſpó-
» deri uult. Nó ſit fraudi capitali, eſſe aliquem, qui ſalua maieſtate noſtra, in-
» uidia uerò ſua, ſtatuat quid cuique promi poſſit benignitatis noſtræ. Extor-
» quebát à me permulti, ut & abs te fili Rex extorquebunt, literas quibus iu-
» beré aureos montes appédi. Erat mihi Engerranus nó ab ſe mihi inculcatus, G
» ſed à me delectus, ut & tibi aliquod erit neceſſariũ ad frenandam cupiditaté
» adiumentũ. Menſarii qui illi parebát, mihi aliud iubere coacto, aliud ſentiéti,
» parebant. Nec mirari poterant meis tũc audiri Regis literas, cum teſtis En-
» gerranus erat meæ uoluntatis. Bonifacio noli queri fili nihil datum: nihil illi
» debui. Cleméti plura perſolui quàm debui. Atrebaté Comitem nó moleſtè
» tuli mihi nó paruiſſe ea in re, quam, ut pleraq; alia, nolés fieri uolebá. Came-
» racenſem pecuniam æquius fuit meis quàm Atrebati numerari. Hæc opti-
» mus Rex, cuius nomine nihil tibi tali filio charius eſt, probaret. Tibi uerò
» Annalis hæc ego reſpódere Rege illo mortuo non poſſum. Eo uiuo, libera- H
» litaté eius mea falſa infamia texiſſem. Ac nũc ſi premis, falſa cófeſſione tegá.
» Multa criminaris à me cótrà quàm illi placuerit facta. Eam in arcanis ratio-
» nem uiuo redderé, quam mortuo ne palá reddam, eius maieſtas facit. O mi-
» ſerum me. Capitis cauſſam dico. Sanguis meus animaq; petitur: nec fas eſt ea
» quæ ad ſaluté meam pertinent, expromere. Aliud accuſatori, aliud iudici di-
» cendũ eſt. Alia uiuis reddéda eſt ratio, alia mortuo, ſi ex defunctis exiſtat, qui
» unus eſſe iudex poterat. Arcana rerũ quæ cum illo ſunt extincta, me tutaré-
» tur: nec uoce mea, ſed ſilentio opus eſſet apud rerũ omnium gnarum. Quò
» me uertá? O conditioné Regiorum miniſtrorum infelicé. Crimina in caput I
» noſtrũ intenta, uoce cófitemur: animo aliter affecti ſumus. Multum in caput
» meum uidiſti Annalis ad Philippum Regé me nó uocaras, quia cum omnia
» aut in eius oculis, aut in ore eorũ geſſiſſem, quibus uidentibus Rex ipſe ui-
» debat: niſi facta uoluiſſet, non expectaſſet dũ me arriperes: ipſe ſe ultus eſſet.
» Sed uidebas, ſi me preſſiſſes, te illius iuſſa damnare. Nunc me abſolutũ illius
» ſilentio, qui idem teſtis iudexq; unus erat, ad filium Regé uocas. Quid agam
» miſer? Quem appellé? Tu mitiſſime Rex, patere abs te ad patré tuum æquiſ-
» ſimum, quiq; falli non poſſit, iudicé prouocare. Apud reliquos omnes cótra
» quàm uolés uoluerit factitaſſe dicar: Fatebor & id falſò. Nó recuſo ignomi- K
» niá quæ defuncti memoriæ honori ſit: dummodo ſit incruéta. Abſolutũ me
» à patre tuo ne repete. In me Rex defunctus accuſatur: nec mors iudiciũ ex-
» tinguit, ſed gignit. Vulgi uoces, ignobilem fremitum, muſſitationemq; im-
» peritorum exiſtima. Per ſe populus eſt corpus ſine pectore. Cor uitaléque ac
» ſpiritus populi. Rex eſt. Alii perturbét populum: Rex uultu ſuo pacabit. Tu
» Annalis me accuſaſti. ſatiſfeciſti uel populi uel cuiuſuis alterius iuſto an in-
» iuſto dolori. Quid enim neceſſe eſt me retractare exulcerareq; uulnera mea?
» Crimina, uel falſo, confeſſus ſum. Viciſti, pete ſanctiorem uictoriá, incruen-
támque

A támque palmam. Miſerere ſolitudinis. Initia Regis lenitate imbuta uelis. Silentiũ Philippi Regis, ac ſupremæ tabulæ nihil me incuſantes, liberauerunt. Si pecuniæ meæ multo minores ſama quenquã offendunt, nõ capite, ſed pecunia anquiratur. Fatetur Annalis eſſe apud me integrã obſignatisq; in fiſcis pecuniam: Bene habet. Nõ reſignaui, non deprõpſi. Mihi igitur non habeo, tibi habeo, Rex mitiſſime. Neque hos parietes perhorreſco. Vulgi tumultũ contẽpſit hoc loco pater tuus: nõ meum aut cuiuſquam caput illi dedit. Cõcitatam plebẽ, & ſeueritate & prudẽtia domuit. Sunt & alia remedia tibi nõ ignota. Aedes Regias à me extructas ingredi cur formidem? Nullus in illis
B pedẽ ponet niſi beneficii patris tui, & diligẽtiæ meæ memor. Illæ, rex Clementiſſime, obuerſentur animo tuo ad Architecti potius caput tegendum, quàm ad illas ſanguine eius fœdãdas, & abominabiles efficiendas. Supplex procũbo ad manſuetiſſimos pedes tuos. Miſerere laborũ, fidei, periculorũ. Datã à Deo optimo maximo uitam, tu Rex clemẽtiſſime redde ex telis hoſtiũ patris tui perſæpe ſeruatam. Sis recreator meus. Sic primordia Regni tui fauſta feliciaq; ſint. Sic lætiores ſemper dies illuceſcãt. Ac tam ſecunda tẽpora tibi det omnipotẽs, ut uelle palàm poſſis quicquid uerè uolueris: ac euſq; fœlices habeas miniſtros, ut ualeant efficere nõ modò quod te uelle, ſed etiã
C quod omnibus mortalibus placere ſentient.

Hac actione nihil conſtitutũ. Reductus eſt Engerranus, & quia fides criminũ nõ fiebat, & quia turpe erat à pedibus noui Regis ſupplicẽ ad ſuppliciũ abſtrahi. Ad iudices legesq; relecta cauſſa. Cũ trahitur ampliaturq;, dicitur deprehẽſa eſſe Engerrani uxor, quæ Pauioto Mago præceptore ſimulacrũ cereũ fingeret, quod leui igni admoueret, ut eo paulatim liqueſcẽte, perinde ſenſim ac lẽta tabe Rex deperiret. Magi uero an falſo crimine gula fracta: & Engerranus furca ſuſpẽſus. Ad hoc ſtatua quę ad ſummos gradus Regię poſita ei fuerat, amota. Locus uacuus, baſisq; inanis uiſitur. Mox illos qui
D bus gaudio fuerat ſuppliciũ uiri, deſideriũ eius cepit: & inſecuta mala, diuinæ ex Engerrani nece iræ attribuebãtur. Carolus Comes graui morbo correptus, cũ nec extingueretur, nec ulla ope humana leuaretur, pœnas defuncto dare diuturno ſupplicio miſerrimè animã trahẽs uidebatur. Nullũ igitur erga inopes liberalitatis, nullũ in ſuperos tẽplaq;, nullũ pro Engerrano deprecationis obſecrationisq; genus omiſit. Rex ſacram meditabatur militiã, quòd à patre Rege moriẽte, de eo bello uotoq; quo ſe obſtrinxerat, uel poſt fata ſua ſoluẽdo, ſuprema mãdata acceperat, ac Regia Frãcorũ religione deuincta teneri uidebatur, quòd eo nomine Pulcher Rex decimas de ſa-
E cerdotibus coẽgerat, filiumq; obteſtari nõ deſiuerat, ut nõ in Regnũ tãtùm, ſed & in ſacrã cauſſam ſuccedere ſe æquum cenſeret. Res Chriſtiana parẽte orbata erat. Mortuo Clemẽte ſacrum Interregnum duodecimũ iam mẽſem tenebat. Hutinus Rex diſcordes purpuratos patres, miſſo ad eos fratre Lõgo adduxit ut modum tandem diſſenſionum facerẽt, ac in commune conſulerẽt. Epiſcopus Cadurcorum ſedi Petri impoſitus, Iohannes alter & uiceſimus dictus. Pontificatus hic erit ſolicitudinis, uariorumq; ac magnorũ motuum plenus. Hutini Regnũ breuis æui fuit, altero Regni ſui anno deceſſit, Clemẽtia uxore grauida relicta: unde natus Iohãnes octo tantùm dies uixit.

Lõgus Hutini frater,& uentris procurationẽ & infantis tutelá geſſit. Mor- F
tuo pupillo Iohanne,reliqua erat Hutini ſoboles Iohána ex Margarita Roberti Burgundiæ Ducis filia procreata. Huic puellæ iure & paterno & fraterno deberi Regnum prædicabat Odo Burgundiæ Dux, eius auunculus. Cæteri Francorum proceres defẽdebant ius regni Franciæ uirorum tantùm,non etiam mulierum eſſe,Legis Salicæ uerba hæc identidem recitátes: IN TERRAM SALICAM MVLIERES NE SVCCEDANT. Terram Salicam, Regnum, Franciámque eſſe interpretabantur. Salios Francorum gẽtem fuiſſe Ammianus Marcellinus refert,Iuliani Auguſti,qui res in Gallia geſſit,comes, ac ſuorum temporum ſcriptor. Conſenſu Fran- G
cicæ nobilitatis permotus Burgundio,in eorum authoritate,Longique poteſtate futurum ſe profeſſus,gener etiam ab eo adſcitus eſt,ac opibus auctus.

Philippus V, Lõgus, 47.Rex, an.1316.

LONGVS enim Rex nemine ultrà contratendente ſalutatus, ſacratúſque,trium filiarum maximam illi deſpondit,dote Burgundiæ Comitatu : in quem defuncto Othone auo materno,Robertóque auunculo,ea uirgo ſucceſſerat. Filia Lõgi ſecunda nupſit Ludouico Roberti Fládri Comitis ex filio nepoti,eidem materno iure Comiti Niuernẽſi. Tertia Viennẽſi Delphino:ita ſuos Principes uocitabát Allobroges. Iohána Hutini filia nubet Ludouico Comiti Eburouicum,eúmque nuptiis ſuis faciet Nauarræ Regem. H
Agente per legatos Pontifice Maximo,Flandro Comiti pax eiſdem quibus rege Philippo Pulchro conditionibus data:tantùm diſertius cautum,decies centum millia nummûm aureorum Flandrus Regi Fráco perſolueret intra uiginti annos,æquis in ſingulos penſionibus. Interea Francorũ præſidiis tenerentur Inſula,Betunia,Aduatici. Nomen exin ſacri belli renatum. Pontifex Lógo Regi petẽti ius decimæ ad ſacram militiam de ſacerdotibus exigendæ,hac uerborum conceptione exceptioneq; cóceſſit,ſi è re pietateq; id eſſe Epiſcopis Francis uideretur. Habito patrum conuẽtu,reſponſum eſt,cũ bellum in Barbará religionem ſacrum utiq; moueretur, tunc patres aut ſub I
ſignis Regem,nulla ſacroſanctæ uacationis uenia,impigrè iuſtoq; comitatu ſecuturos,aut ſacrum æs minimè parcè collaturos. Præſcriptio ſacrorum armorum aliò ſpectauit:Pontifex hoſtem iudicarat Ludouicũ Bauariæ Ducẽ. Ius Cęſarei nominis in controuerſia uerſabatur. Duo ſummi uiri,Cæſares ſe uocitabát,Ludouicus,Fœdericusq;:hic Auſtriæ,ille Bauariæ,Duces:paribus uterq; procerum ſuffragiis lecti. Genuenſes exules ut in patriam reducerentur, opem à Matthæo Vicecomite principe Gibellinæ factionis,eodem Imperii,ut edocuimus,Vicario,petebát. Miſit cum copiis Marcum filium, impigrum iuuenẽ. Is urbe obſeſſa recipi exules iubebat,eiſq; bona reddi. Si ſe- K
mel exactos reciperent,non dubium erat ipſos pari ſorte legeq; in exilium abituros. Fidem Põtificis Maximi implorát,orant ut ſupplices ab iniuria ac maleficio tutaretur. Denunciari Põtifex Marco iuſſit,ut ab Eccleſiæ Romanę ſupplicibus uim abſtineret. Si quid ęqui habere ſe exiſtimaret,amoto exercitu,uerbis,ſacroſancta poteſtate cognoſcente,edoceret. eam ita ſupplices calamitoſoſq; audire miſeratiq; ſolitá,ut leges tamen coli,iuraq; ſua cuique ſanctè ſeruari uelit. Nõ paruit dicto armatus iuuenis,arbitrii Cæſaris,nõ Põtificis Maximi rẽ Genuenſem eſſe dictitans. Pontifex uelut nullodum certo

Cæſare,

A Cæſare,arbitrium rerum etiam profanarum penes ſe ſacroſanctæ põteſtatis
iure eſſe prædicans,Marcum hoſtem impiúmque iudicat:bellúmq; in Vice-
comites decretũ. Quod ut ſolum depoſitis cæteris curis geri poſſet, Põtifex
componere inter Fœdericum Tarraconenſem & Robertum Regẽ res co-
natus,perſuaſit Tarraconenſi ut Rhegyũ,quam urbem de Francis cepiſſet,
quandò ut ipſi Roberto redderet, neq; authoritate, neque precibus, neque
ulla alia ratione adduci poſſet:ſibi,cuius ſummus dominatus in Siciliæ Re-
gnum,contributáſque illi regiones imperiúmque eſſet,traderet. Acceptum
Rhegyũ ipſe aliquãto pòſt Roberto tradidit. Qua ex re Tarraconenſes fi-
B dem Põtificis fando damnant. Põtifex ſe cauſſa cognita,cum id ſui iuris ar-
bitriíq; foret,rem iuſto domino reſtituiſſe defendebat : nec fas fuiſſe,ſe,cum
ſequeſter,cum iudex foret,urbẽ de qua ambigebatur,diutius quàm fides po-
ſtularet,poſſidere:ac in ſuammet ipſius rem,litem uertere:id ſordiũ,id perfi-
diæ,id ſceleris futurum fuiſſe. Robertus quindecim ſuorum,decẽ Pontificis
nauium claſſe Genuã tenuit. Non ſoluebatur tamẽ tantæ urbis obſidio:tam
ualidæ erant Vicecomitũ opes, tam ferox Marci animus, tanta exulum ala-
critas. Abduci poſſe uidebantur,ſi terror Mediolano iniiceretur. Philippus
Caroli Valeſii Comitis filius,Roberti Regis ſorore procreatus, in Italiã cũ
C paucis turmis præceſſit,reliquo exercitu ſegnius iter faciente. Oppida ſubal-
pina ſe eius poteſtati fideiq; permiſere. Vlteriora petebat. Inter Nouariã &
Vercellas iam conſederat,expectaturus ſuũ iuſtũ exercitum. Galeatius Mat-
thæi filius tutius ratus fidem quàm arma Frãcorum experiri, miſſis oratori-
bus ſe in Franci Regis authoritate de omnibus controuerſiis fore profeſſus,
eum adduxit ut pacatus Italia decederet. Domum regreſſus,Regem Francũ
graui morbo implicitum offendit. Peſtilentia ingens exorta:fraudeq; huma-
na potius quàm uitio cæli,iráue Numinis credebatur id malũ ſæuire. Fama
tenet,Iudæos,quod peruicax hominum genus,ac execrabili in nos odio fu-
D rens,è Frãcia exegerat Pulcher Rex,ab Hutino filio mox Rege receptos:&
ut priſtinum exilium ſuum, bonáq; direpta ulciſcerentur, & priori ſimilem
rebus ſuis fortunã præmetuẽtes,ab Regibus præterea Satrapiſq; Turcarum
Saracenorúmq; pecunia accepta,elephãtiacis,qui ſtipe mẽdicãda uagi uicti-
tarent,perſuaſiſſe ut uenena in puteos ſpargerẽt. Horum quamplurimi cõ-
prehenſi,quæſtione habita,de confeſſis ſupplicium ſumptum. Iudæi quoq;
in cuſtodiam alii aliò diuiſi. Qui eorum Vitriaci in carcere aſſeruabãtur,nõ
dubii peſtẽ ſibi à noſtris inſtare:quem ex numero ſuo uirum optimum iudi-
carũt, eum delegerunt ut eius manu uitæ finem facerent. Cõſenuerat & æ-
E tate,& uiribus:adiutorẽ ſibi iuuenem robore præſtãtem depopoſcit ad cæ-
dem perpetrandam. Ii duo cæteros ſe morti ultro offerentes compreſſis fau-
cibus necarũt. Deinde ſenex exorauit iuuenem,ut eius dextra caderet. Is iam
unus ſupererat,nec habebat qui ſe uindicaret à ludibriis morteq; arbitrio no
ſtrorum obeunda. Ad tignum feneſtræ editiſſimæ partim reuulſis,partim ita
patefactis clatris,ut exitus liber foret,reſti religatæ inſerta ceruice, ſe ſuſpẽ-
dio demiſit:ſed graui caſu laqueo prius quàm gula fracto,in ſubiectã foſſam
decidit,cruſq; fregit. Ad ſtrepitũ excitati cuſtodes eum excepere. Furca in-
teriit. Nihilo ſecius uis morbi iam uiſceribus inſidẽs,multos mortales abſum-

Carolus IIII, Pulcher, 48. Rex, anno 1321.

pſit. Anno eius ſeculi primo & uiceſimo Rex Lõgus obiit, nulla ex ſe uirili F
prole. Succeſſit eius frater CAROLVS PVLCHER. Carolo Pulchro
Regi nihil antiquius fuit, quàm ut legum magiſtratuumq; moderatione o-
mnia regerẽtur. Et peſtilẽtia, & morte Regum, & uitio temporum licentiá
uires nactam nihil ſibi nõ arrogare: Regiá maieſtatem apud animos popu-
» larium parum iam ponderis habere: id indignum, id non ferendũ. Cauſſam
» enim creandorũ Regum nullá fuiſſe, niſi ut ſocietas humana unius alicuius
» capitis ſapiẽtia fidéque coniuncta conſpiransq; teneretur. Si leges per ſe au-
» daciam coërcere poſſent, illis ſemel inciſis propoſitisq;, ſatis cautũ proſpe-
» ctumq; generi humano uideri potuiſſe. Cum uerò nullus interdũ iuris pu- G
» dor, nulla ſæpe legũ reuerentia mortalibus eſſet, ſummos uiros Reges inſti-
» tutos, qui pro illarum imperio regimineq; arma ferrent. Datum ſolium, da-
» tum ſceptrum, utranq; ſacram utique rem, ut cognoſcerent, ut ſtatuerent, ut
» iura redderent, iudicia exercerent: ut Numinis munere ea in re ipſi fungerẽ-
» tur. Vbi parũ maieſtate, parum imperio ualerent, data illis ſigna, datos exer-
» citus: Inter bonos ſanctiſſimum pignus uinculúmque eſſe fœdus proborum
» morum, inſtitutorumq;: ſceleratos terrore maloq; frenari, aut prorſus tolli, ſi
» forte ſanari, ſi cohiberi tandẽ non queant: Nec regna ulla diuturna niſi præ-
» ſidio legum firmata. Humilium ſupplicia neceſſaria eſſe ubi res poſtulet: ſed H
» de nobilibus ſontibus illuſtres pœnas propalam ſumptas, oculos animóſque
» mortaliũ magis mouere, ſplendidioréque exemplo afficere. Magnorum ui-
» rorũ peccata uulgo propoſita eſſe ad imitandum: & ut publico fœdere, con-
» muniq; cauſſa, idẽ cæteris, quod illis, ius faſq; uideri. Neceſſe igitur & monu-
» menta plectendorũ ſcelerum, terroréſque in clariſſimis ceruicibus ſtatui: ut
» quod uindicatũ in ſummis ſit, id in ſe diſſimulatum minimè iri uulgus ſen-
» tiat: & qui metus malis ſit, bonis ſalutiq; publicæ ſit fiducia: quibus duabus
» rebus cõmunis uita cõſtet. Iordanes Iohanni Põtifici Maximo neceſſitu-
dine affinitatéque iunctus, multa flagitioſe ſceleratéque factitarat, quæ ſemel I
precibus tanti affinis condonata fuerant. De integro furenti, non eadẽ uenia
data. Regium apparitorem diem illi dicẽtem occidit. eam ob noxam iuſſus
ſui copiam in iure facere, pari atque antea ſpe Lutetiam ſummis cum depre-
catoribus uenit. clauſas Regis aures gratiæ offendit. reſte luit. Iordanem hũc
uitricum Iohannis Pontificis Maximi fuiſſe ſcribunt. ſed Iohánes maior ſe-
ptuaginta annis ſedere cœpit. uitricum igitur annis confectum crediderim,
nec eum Iordanẽ. Ludouicus Niuernẽſis Comes morte Roberti Comitis,
quòd ipſe ex maximo natu filio ante obitũ patris defuncto nepos eſſet, mo-
ta cũ patruo de Comitatu Flãdriæ controuerſia, antequam ea iudicio Patrũ K
Pariſiẽſiũ dirimeretur, aut in regis uerba iuraret, auſus Comes Flãdriæ ſcri-
bere, ac iuſiurandum fidelitatis à ſuis exigere, euocatus Lutetiam in cuſtodiá
coniectus, ac in Lupara arce aſſeruatus; cum ſatis pœnarum metu ſuſpen-
ſus dediſſe uideretur: uxoris gratiæ, quæ filia Longi Regis eſſet, cõdonatus,
ac cauſſa cognita, iure Comitatus Flandriæ in fidẽ receptus, ſacramento ſan-
ctiſſimo ſe deuinxit, & ſeueritatem & clemẽtiam Regis expertus. In Aqui-
tania Hugo Pẽſacenſis non conſulto Rege Franco arcem loco rebus bello
gerendis idoneo ædificabat: ad iudicium uocatus, eam cauſſam nõ eſſe Re-

gis

A gis Franci cognitionis iuriſdictioniſq; iactabat:in ſolo Regis Angli aream ſe occupaſſe. Frācus,cuius ſummum in Aquitania imperium eſſet,præſidio arcem inchoatam occupauit. Hugo auxilio Anglorū Francos loco deturbat: quoſdam etiā occidit. Iam nō inter priuatæ nobilitatis uiros,ſed inter Reges bellū uideri. Mittit ad Anglum Frācus,ut ſontes dedat,ſi ſe purgatum uelit. Almericus Angli Regis frater Lutetiā uenit,precibus ſe profectur ū aliquid ratus. Stat ſententia Franco,non dare abſentibus ueniam:Penſacenſis ſiſteretur apud patres Pariſienſes:cum uel inficiantem uel confitentem audiſſet, tunc ſtatuturū ſe quatenus animaduertendum,quatenus ignoſcēdum. Non
B cognita cauſſa ſtatui nihil pro dignitate poſſe:nec ueniā niſi faſſis ſupplicibuſq; dari ſolitā:ut peccato ſuo perituri,ſciant ſe ignoſcentis beneficio miſericordiaq; uiuere. Cum deprecandi finem Anglus non faceret, Frācus Iohannem Arblaum cum eo in Aquitaniam mittit,qui cauſſam Penſacēſis in re præſenti corámq; cognoſceret. Quò cum peruentū eſſet,conſediſſetq; ad cauſſam cognoſcendā Iohannes:ea ita agi cœpta eſt,ut armis, non iure fretum Hugonem facilè perſpiceret. Ita re infecta ad Regem rediit. Armis uis coërcenda erat Carolus Valeſii Comes,Regis patruus,ſibi morbo liberatus uiſus,eam prouinciam ſuſcepit. In Pēſacenſem duxit:eum in armis occurrē-
C tem,auxiliiſq; Anglicis ſubnixum,fudit fugauítque. Pēſacum expugnat,diruitq;. Arcem,ob quam bellum ortū,recuperat,firmatq; ualidiore præſidio. Agenum ipſorum uoluntate,& Riolam metu recepit. Omnis Aquitania in fidem redit,præter Burdegalam,Baionamq;,ac Fanū Seueræ:& hæc ipſa in ingēti metu erāt. Eduardus Rex Anglus minimè Regii animi fuiſſe fertur, nec bello fœlix. Ignominiam à Scotis acceperat, quos pater eius maioreſq; ſæpe fuderant. Curam,ſummamq; omnium rerū demandarat Hugoni amicorū principi. Huius arbitrio cuncta agebātur,magno dolore popularium: quòd ei uni ſe Rex uelut manciparat,procerum authoritate ſpreta. Regina
D quoque Anglorum Iſabella Regum Francorum & filia & ſoror,nihil apud uirū gratia,precibus,admonitionéue poterat. Primùm illam indignitatē tacita tulit:deinde patiētia muliebri in iram uerſa,ſecedere à Rege uiro ſtatuit cum paucis matronis,ac aliquot gētis proceribus,qui & ipſi angebātur,nec ferre diutius poterant Hugonis noui hominis impotentiam. Re cōmunicata cū illis,per cauſſam religionis,uotiq; ſoluendi,à uiro Rege profecta,Cantium petit,diuúmque martyrem uenerata in Franciam tranſmiſit ad fratrem Regem Francum. Ab eo impetrauit, ut filium Eduardum adoleſcentulum egregiæ indolis,quem ut auunculū uiſeret ſecum duxerat,in fidē reciperet,
E Ducémque Aquitaniæ inſtitueret. Summo in honore ac charitate & mater & filius habiti. Iohānes Hilermi Comitis Annoniæ,cui Caroli Valeſii Comitis filia Iohanna nupſerat,frater,eos claſſe in Angliā reſtituit. Ex procuratione rerum deiectus,ac ad ſuppliciū traditus Hugo. Eduardus adoleſcentulus uiuo patre,atq; adeò in ordinem coacto,Rex ſalutatus,coronatúſque, in matrimonium accepit Philippā filiā Comitis Annonis. Carolus Comes Valeſii ui morbi quæ in præſens reſederat,rurſus graſſante,nullū religionis munus,nullas cæleſtium pacis impetrandæ partes omittens,exorauit Regē Frācum,ut Engerrani propinquis redderetur illius corpus furca refixū:eiq;

amplè magnificeq́; ſummaq́; religione ſuis ipſe impenſis funus fecit, iuſtaq́; F
perſoluit,ne morte ſua illi parentaret.ſic quoq; cōtinuò obiit.Carolus Rex & uirtutis & clementiæ laudem fructumq́; ad eam diem tulit: exin aduerſo rumore fuit,quòd ſacri in Ludouicum Bauarū belli nomine decimas de ſacerdotibus Francis petenti Pontifici maximo Iohanni, cumprimum denegaſſet,pactione deinde expugnatus conceſſiſſet,ut in partē ipſe ueniret.Bauarum & Vicecomites Iohānes Pontifex ſacroſanctæ poteſtatis hoſtes impiosq́; iudicarat.Vicecomites Philippo Valeſio polliciti fuerāt de rebus Genuenſibus ſtaturos ſe arbitrio Regis Frāci:quod is decreuiſſet,id ſibi ſanctū ratumq́; futurum. Deducto ex Subalpinis Frācico exercitu,mortuo Longo G
Rege Franco,acrius quàm antè Genuam premebant:nec obſidionem omiſere,niſi aliquot prælijs naualibus terreſtribusq́; uicti,ac tædio diffidētiáque feſſi.Quæ uerò urbes Subalpinæ Longobardiæq́; fidē Francorū Pontificisq́; maximi ſecutæ fuerāt,eas partim in poteſtatem Vicecomites redigebāt,partim territabant.Viri fortes,duces egregii erāt,auidi imperii:& Italia domeſticis diſſenſionibus lacera,eorū conatui locum & cupiditati dabat. Legatū copiasq́; Pontifex in eos miſit.Bauarus,quòd iura Imperii à Pontificis Robertiq́; Regis cupiditate tutari ſe prædicabat,quammaximis poterat uiribus illos iuuabat,tegebatq́;.Carolo Pulchro Rege fuere ſublimia ingenia, eru- H
ditiſſimíque uiri.Seculum illud literatura floruit. Erāt ex iis uiri uerè ſancti. Erant,qui dum cæteros anteire improuidè contendunt, nec modū faciunt noſcūntue,impii euaſere.Erant de quorum moribus conſilióque anceps ſit coniectura.Sanctis mala temporum dolori erāt:taciti mœrebant.Ii uerò qui Fraterculi uocabantur,diuitias eccleſiaſticas fando ſcribendoq́; damnabant: purpurā,opes,dominatū,à religione aliena eſſe prędicabāt.CHRISTVM dominū Deumq́; nihil in terris quod ſuum diceret, habuiſſe.Apoſtolos eadem qua ſeruatorē CHRISTVM paupertate fuiſſe.Non exemplum modò,ſed & legem eandem ſucceſſoribus datam. Ius ſacerdotibus nullum eſſe I
facultatum potiendarum.Hanc ſententiam Iohannes Pontifex impiam cēſuit,damnauitq́;.Illi Pōtificē impia hæreſi laborare prædicabāt,qui id quod CHRISTVS dominus deusq́; ſanxiſſet,ipſe impietatis inſimularet.Eò cōtentionis deuenere,ut Iohannē,quòd de religione,de Numine impiè ſentire eum dicerent,Pontificem eſſe negarent, ac uelut ſolio Pontificio uacuo creādum Pontificem nouum uerumq́; contenderent. Occanus Theologus Minor cum Auguſtorum iura copioſe tutaretur, in Iohannem Pontificem monumenta edidit atrocia,quæ extant:enim non criminibus modò,ſed maledictis lacerās.Intemperantia lapſus ſcribit eum contendiſſe elaboraſſeq́; ut K
Romanum Imperium uel ſibi ſubiiceret,uel penitus laceraret.his enim uerbis inuehitur.Eundē impiæ hæreſis coarguit,uerōne,an eo quoq; falſo crimine.Bauarus uelut Pontificio interregno,ſuarum eſſe partium prędicabat, ut ſacro ſolio inſidendo ſuus uerusq́; Pontifex daretur.Victo acie captóque Fœderico Imperii æmulo,in Italiam anno eius ſeculi uiceſimoſeptimo profectus,magnificè apparatiſſimeq́; exceptus Mediolani eſt.In diui Ambroſii æde,ſubſeruiētibus Vicecomitibus,ab eius ciuitatis Pontifice ſecunda corona redimitus eſt.primā iam Aquiſgrani ſuſceperat,operātibus Pontificibus

A Maguntino & Treuiro. Tertia ei Romæ fuit impoſita à Stephano Colũna principe factionis Iohanni Pontifici minus æquæ. Tunc Petrum Reatinum Minorem auſus eſt inſignibus Pontificiis excolere: Pontificem maximum eum, ac Nicolaum Quintum ſalutare, adoraréque, hominem maioris quàm ſanctioris literaturæ, ac ad res gerendas nõ ineptum. Eodem anno Carolus Pulcher Rex Francus deceſſit, uxore grauida relicta. Regia apud Frãcos ſedes uacua eſt, nec ab ullo inſeſſa. Iohanna Caroli Regis uentrem fert. Partus expectatur. Cuinam procuratio interea rerum credenda ſit, cõtrouerſia exorta. Angli Legati Eduardum Philippi Pulchri ex filia, quæ eadem germa-
B na nouiſſimi Regis Franci fuiſſet, nepotem, procuratorem Francici Regni deſignari debere contendebant: uentrem præterea cuſtodiendum. ſi fœtus ederetur, tutelam eiuſdem Eduardi legitimam eſſe. Vndiq; reclamatum, ætatem Eduardi procuratore ipſam rectoreq; indigere. Tam palàm affectatam appetitámque tutelam non modò non legitimã, ſed iam ſuſpectam fore: huiuſmodiq; tutores iure ſummoueri. Cæterùm quæ initio Regis Longi contentio exorta, & inter Francos Burgundionéſque facilè dirempta fuerat, eã ipſi repetebant, ſiquid uentri editóue partui contingeret, in Francicum Regnum Eduardum iure materno cognationisq; ſucceſſurum. Contrà Philip-
C pus Valeſii Comes Caroli filius pernegabat ius ullum fœminis in Regnum. Iure materno niti fideréque Eduardum filium Regem, quod nullum ſit. Arrogare ſibi in rebus Frãcicis Anglicas fœminas, quod Burgundionibus, qui iam Franci cenſeantur, quod Francicis matronis datum nunquam ſit, dariq; per leges patrias, per inſtituta gentis non poſſit. Secundum Magnum Clodoueum parentem Francicæ pietatis, ſemel atque iterum orbem rerum Francicarum circumactum: primùm cum ad Pipinum Caroli Magni patrem arbitria rerum trãſlata ſint: deinde cum ad Roberti Andium Ducis, qui Odonis, alteriúſq; Roberti pater, idem Hugonis Regis proauus fuerit, ſobolem,
D Regium apud Francos nomen deuenerit: utriuſque tempeſtatis inclinatione paſſos Francos cætera potius iura dinina humanáque diſſimulari, ſilereq;, quàm legem Salicam abrogari. cum eſſent nobiliſſimi fortiſſimiq; proceres, qui per matres, per auias, in Reges Francos origines ſuas referrent, ſe Caroli Pulchri nouiſſimi Regis patruelem agnatione, gentilitioq; iure proximum, æquius magnificentiúſque eſſe rebus conſulere, tutelamq; pupilli, ſi naſcatur, gerere, quàm Iſabellam amitam, Eduardúmue amitinum. Contrà Anglus cauſſam ſuam etiã ipſe legibus armabat: illud ex iure ciuili fando uſurpabat, nihil peccaſſe rerum naturam, quæ fœminas gigneret: eas ad hæredi- «
E tatum iura uocãdas. Diuinum quoque ius teſtabatur, uerbáque illa ex ſacris «
Numeris recitabat: HOMO CVM MORTVVS FVERIT ABSQVE FILIO, AD FILIAM EIVS TRANSIBIT HAEREDITAS. Quid tandem ſceleris admiſiſſet Eduardi mater, ut è Rege orta, Regumq; ſoror, ſpe Regni priuari ipſa debeat, nec ius ſuum filio ſpémque relinquere? Iura mulierum oppugnare longa fori conſuetudine didicerat Robertus Atrebas. De Comitatu Atrebatẽſi cum Mathilde amita litigabat. Controuerſiam de Regno ſimillimam exiſtimabat cauſſæ Comitatus cuius de iure ambigebatur. Is igitur cum altercando multa iactata utrinque

eſſent, necdum contratendere oratores Angli deſiſterent, eis perpetua quo- F
que oratione in cœtu procerum ad id coacto in hunc modum reſpondit:
» Cauſſa ueſtra, oratores Regis nobiliſſimi, nobisq; amiciſſimi, & omni neceſ-
» ſitudinis genere propinquitatéque coniunctiſſimi, ſimplex, minimeq; per-
» plexa eſt. Omnis ea una omnino in re uerſatur, quòd cum Eduardus Rex
» Philippi Pulchri Regis Franci ex Iſabella filia nepos ſit, idem tres nouiſſi-
» mos Reges noſtros auunculos habuerit, ſi quid uentri quem Iohanna fert,
» accidat, eum ad ſceptra noſtra uocandum contenditis, quandò illo nullus ſit
» uir cognatione propior ſpei Regni huius: nullàque fœmina ſanguine iun-
» ctior, quàm eius mater. Ego contrà defendo nihil in Regnum hoc iuris pe- G
» nes mulieres eſſe: & quam ſpem mater Iſabella uendicare ſibi ipſa nequeat,
» eam nec in uita filio tradere, nec in morte relinquere poſſe. Dico etiam ut
» in ſpem rerum apud nos potiendarum mulieres naſcerentur, alias his pau-
» cis annis fuiſſe propiores Iſabella, quas priores accitas ad regnandum opor-
» tuiſſet, ſi id ius faſq; apud nos foret. Addo etiam tale à uobis omnibusq; fa-
» ctum praiudicium, ut controuerſia iam nulla de hac re poſſit exoriri, actám-
» que rem agatis. Quæritis, ecquidnam admiſerint fœminæ, cur in ſolium ex-
» trahendæ non ſint? Ego neque eas male, neq; uiros bene meritos dico. Deus
» utro uiſum eſt ſexu mortales creat, creatos accipimus: uirorum imperia uiri H
» patimur: fœminarum Regna non agnoſcimus. Quod uerò diuinum ius te-
» ſtamini, ne filiæ hæreditate paterna excludantur: Dico iure item diuino ſan-
» citum, ut fœminæ ſexum ſuum agnoſcant, intráque illum ſeſe contineant:
» iura gentibus ne dicant. Quòd ſi diuina oracula ſecus interdum ſtatuiſſe di-
» ctitatis: niſi pro ueſtra, oratores, prudentia docetis id non in re priuata mo-
» dò, ſed & in Regno, ac in omne tempus, & apud omnes æquè gentes ratum
» perpetuumq; uoluiſſe: nihil eſt cur cauſſa noſtra euertatur. Quinimmo uer-
» ba oraculi illa ſunt, ne commiſceatur poſſeſſio è tribu in tribum, ut hæredi-
» tas permaneat in familiis. De iure uerò naturæ, gentiúmue, facilis ratio eſt. I
» Quòd ſi ſequi naturam ducem placet, aut liberi ſimus, ſolutique alii alioru
» imperio: aut ſuis quiſque non alienis pareat, imperétue. Ius uerò Regnorum
» non idem apud omnes ſancitur. Apud uos fœminę Regiæ nobilitatis ita nõ
» regnarunt, ut Regum tamen ex filia nepotes ac deinceps ad ius Regni auiti
» ſceptraq; maiorum uocarentur. Ita nonnunquã iure materno apud uos re-
» gnatur. Angli Reges è media Francia nati ſunt, enupta Regis Angli filia in
» Andegauenſium Comitum familiam, cuius in nomẽ Chriſtianum patriam-
» que Franciam multa memorantur uirtutis pietatiſq; monumẽta. Hoc inſti-
» tutum apud uos ualeat. Nos inſtituta legéſque ueſtras ſanctas apud uos eſſe K
» oportere cenſemus. Apud nos alius mos, alia exemplorum uetuſtas. Nos ita
» Franci ſumus, ut quantum ad legem Regiam pertinet, etiam Salii eſſe perſe-
» ueremus: nec à maiorum exemplo deſciuimus. Suus cuique genti ritus, ſuũ
» cuique ciuitati ius auguſtum ſanctumq; eſt. Vrbs Roma libera legem Voco-
» niam tulit, qua excludebantur à locupletibus hæreditatibus mulieres. Eadẽ
» poſtea urbs Roma tũc cum ueteribus inſtitutis repudiatis perire cœpit, eam
» legem non agnouit: nec Auguſti Latini, Græcúſue Iuſtinianus repetiuere:
» memores fœminarum beneficio nonnulli ſe ad imperium perueniſſe. Nos
legem

A legem Salicam ante Iuſtinianum Auguſtum ſanxeramus, ne fœminis Re- «
gnum mandaretur: ut gentilitium foret Regni ius. Quod uerò ius nõ habet «
Eduardi mater, qua ratione filio tradere lege Salica incolumi poteſt? Re- «
gnum hoc, ô Iſabella, tibi filióue Eduardo petis, ſi nulla edatur ſoboles Ca- «
roli Pulchri Regis, quia eius ſoror es? Finge ſterilem uterum, Philippũ Va- «
leſium patruelem defuncti in Regnum ſuccedere æquum cenſeo. Tu ſoror «
germana, hoc eſt uno gradu propior es: ut ſuccedas, elaboras. Si fœminas «
mos ac iura diuina humanáque uocant ad Regnum: interrogo te, mortuo «
Philippo Pulchro petiuiſti ne Regnum? Non petiuiſti, nec petere poteras, «
B nec te ullius aures audiſſent. Iure igitur Hutinus filius Philippi Pulchri, idẽ «
frater tuus germanus, ad Regnum peruenit. Pręterea interrogo, mortuo eo- «
dem Hutino Philippi Pulchri filio fratre tuo, nec poſthumo perennante, iu- «
réne an iniuria ſucceſſit tuus Hutiniq; frater Philippus Longus, cum filiam «
Iohannam Hutinus ſuperſtitem, quæque adhuc ſupereſt, reliquiſſet? Si iure, «
ergo uiris omne ius, fœminis nullum eſt in Regnum noſtrum. Sin iniuria, «
Iohanna ergo ad Regnum uocaretur, potiorq; fuerit quæ Hutino iuſto Re- «
gi patri ſuo, quàm tu ſoror, ſucceſſerit. Quòd ſi Longus iniuſtus fuit Rex, «
Regnúmque non ſuum inuaſit: dic oro quanam re iuſtior fuit Rex Carolus «
C Pulcher, cui te gradu proximam ſuccedere æquũ prædicas? Numeroſam co- «
hortem filiarũ reliquit Longus: háſne tu, an illæ te excluſiſſent paterna hæ- «
reditate? Vides igitur nullum ſpei tuæ locum ô mulier. Adde quòd decretũ «
deliberatumq; iam de re eſt. Secundum mortem Hutini ac eius filii Iohannis «
intra octo dies & nati & defuncti, Hagna ſanctiſſima ipſa fœmina, eadem di «
ui Ludouici filia, cauſſam fœminarum ipſa mulier egit: Iohannamq;, quam di «
xi, Hutini fratris tui Regis filiam ad Regnum nocabat. Edocta uiros non «
fœminas apud nos Regnare, fœmina fœminis adeſſe deſtitit. Accedit iudi- «
cium tuum ô Iſabella, tuum etiam ô Eduarde. Cum tu mater filium Longo «
D primùm, Carolo deinde Pulchro, iureiurãdo fidelitatis addixiſti, ab eoq; iu- «
re Aquitaniæ ut ueſtiretur orabas, ueſtitúſque ſupplex eſt: quænam erat con «
feſſio ueſtra? Nempe eos iuſtos eſſe Reges: nec Iohannæ ius eſſe eos exclu- «
dendi. Non ſucceſſere filiæ patri: quo ore fratri ſoror? Nobis nec Eduardo «
adoleſcente tutore opus eſt: nec eundem Regem, qui gentilitio ſtemmate «
agnatus non ſit, agnoſcemus. Illi quidem ut propiuquo amiciſſimóque o- «
mnia ſecunda optamus: incrementáque cupimus: hiſq;, quatenus ſine publi- «
ca communiq; iactura rerum Francicarum fieri licet, fauemus. Hac oratio-
ne habita, aſſenſuq; procerum perſpecto, Angli oratores cõtratendere deſti-
E tere. Cum puella utero edita eſſet, Blanchæ ei nomine impoſito, PHILIP- *Philippus*
PVS VALESIVS Rex ſalutatur, ſacraturq; quanta non alius multis ſe- VI, *Vale-*
culis celebritate, frequentiq; procerum cœtu. Poſt Rheméſia ſacra ad Dio- *ſius*, 49.
nyſii Pariſiorum uenit, ac ibi quoque cæremoniis ſolennibus peractis, ſacer- Rex, *anno*
dotio ciuitatis ſacris inſignibus uelato, necnõ liberalium artium doctoribus 1328.
Muſæiq; ſcholaſticis ad portas opperiẽtibus: ad hæc patribus in purpura, de-
curionibus cum bicolore ueſte: necnon authoribus ſummarum extra portas
continentiáque ac ſuburbana ædificia in equis occurrentibus: ipſe Rex cum
Regiæ ſtirpis inclytarumq; familiarum proceribus, reliqua etiam nobilita-

te, & ipſa maxima ex parte torquata, & ſagulis uirgatis, auroq; intertextis, F
equiſque magnificētiſſimè inſtratis excultisq;,urbem Regiam ſub ſacra ipſe
umbella intrans,excipitur lætis fauſtisq; ominibus,plauſuq;,omni ordine,o-
mni ætate proſperum fœlicémque ingreſſum apprecāte:Viis(ut tempus an-
ni ferebat)flore multo,feſta fronde, uirente hærba ſtratis: ſupernè uelis um-
braculiſque honeſtantibus:aulæorum magnificentia uarietatéque, ac picłu-
rarum tabularúmque artificio exterioribus domorū parietibus ueſtitis:ſplen
didiore mulierum è feneſtris ſpectantium, ſeq; ſpectandas præbētium,quàm
uirorum cultu. Nulla lætitiæ ſpecies, nullum dignitatis exemplum non ex-
cogitatum,non adhibitum. Ita in inſulam ad ædem maximam deductus, ac G
diuam Virginem ueneratus, in Regiam ſe contulit. Aduentitia (ut aſſolet)
cœna Regifico apparatu accubuere principes illuſtréſque uiri. Omnia qui-
dem ſolenni more, inſtitutóque:ſed hunc Regem præcipua charitate obſer-
uantiáque proſecuti, prædicabant eum uindicem Franciciæ maieſtatis: legis
Salicæ aſſertorem:qua una,dignitas libertáſque Francici nominis conſtaret:
ne alienigenarum imperio,ne exterorum ditione teneri poſſent Franci,cæ-
teris gentibus Reges legéſque dare ſoliti. Veſpertino igni in areis plateisq;
accenſo,nocturnis funalibus concurſantibus collucente, choreis uirginum
iuuenúmque, ſymphonia, uoce, fidibus, ſiſtris,tibiis, urbe perſtrepente feſti H
dies acti.Rex filiam Caroli Pulchri Regis poſthumam minori filio ſuo Phi
lippo Duci Aurelianenſium matrimonio iunxit. Continuò curæ ad Rem-
publicam uerſæ. Primum omnium bellum cum Flandris geſſit,cauſſa ante
ipſum Regem exorta. Flandri Comites ex formula in uiginti annos præ-
ſcripta debebant Franco Regi quotánis quinquagena millia aureorum. Lu-
douicus Comes exactores circumiſerat,atque ea præſcriptione multo maius
auri pondus cōgeſſerat,quàm quantum ea res poſtulare illis uidebatur.Cō-
querebantur fortunas miſerorum agi,ferríque:eamq; indignitatem ſi in prę-
ſentia taciti ferrent,perpetuam futuram.Petierant ut coactores redderent ra I
tionem:ederentq; quãtum à quoque acceptum, quantum Regi diſſolutum.
Tornacum conuentum:intra mœnia menſarii cæteriq; Comitis miniſtri in
oppidum deducti:urbium procuratores legatíque in ſuburbium diuerterūt.
Ignis ſeu fortuitus,ſeu ex præparato in ſuburbanis ædificiis conflatus,ea uen
to ut forte coortus erat,adiuuante,magna ex parte abſumpſit.Flandri ſe do-
lo incendióque petitos rati,in Comitem, Comitiſque amicos uelut confla-
grationis authores,domum reuerſi,ſuos quiſque populos incitauerūt. Præ-
lio commiſſo Ludouicus captus,nec dimiſſus niſi iureiurãdo adactus ſe im-
memorem iniuriarum futurum:nec fraudi noxæ'ue fore popularibus ſeceſ- K
ſionem feciſſe:armatos contraſtetiſſe,comprehendiſſéue: ſecundum eam diē
nihil eum magnarum rerum,niſi de ſuorum ſententia, réque ad urbium de-
curiones relata ſtatuturum, acturúmue. Paruit præſenti neceſſitati. Vbi pri-
mùm liberum ei fuit, ad Philippum Regem confugit, nobiliſſimo quoque
eum ſecuto, atque adeò ipſo patruo Roberto, quocum antea de ſumma re-
rum Comitatúque certaſſet,ſe ei comitem uindicémque dãte.Rex cum iam
in fine æſtas eſſet,ſuadentibus permultis ut in uernum tempus bellum Flan-
dricum,reſtitutionémque Comitis differret:coacto concilio Valterum Ma-
giſtrum

A giſtrum equitum ſententiam interrogauit. Ille quanquam præ ſe antè multis argumentis tulerat,uideri ſibi rem immaturam agi:tamen frequenti principum conſeſſu,præſideq; Rege, ueritus ne timiditatis argueretur: Viro,inquit,forti omne tempus anni ad res gerendas idoneum eſt. Nemine deinde diſſentire auſo,Rex exurgens,Magiſtrumq; equitũ amplexatus, ampliſſimis uerbis collaudauit. Bello igitur decreto, in æde diui Dionyſii Franciæ præſidis ab Antiſtite Fani flammulam Rex accepit: idq; uexillum Milonis Norerii fidei uirtutiq; commiſit.Hoſtes ad Caſletum conuenerant,quòd ea parte à Francia pateat Flandria. Diſceſſu nobilitatis, imperatore carebant. B Duces bello gerendo plebiſcito delecti Nicolaus Annecinus, & Hilermus Canutus:uiri ſtrenui quidem & fortes,ſed humili loco nati. Rex Caſletum duxit.Hoſtes relicto quod ſatis uideretur ad tutandam urbem præſidio, in propinquo in edito loco caſtra poſuere:nec elici ad certamẽ poterant.Vrbem oppugnare cœpit Rex.Caſletani ſpeciem galli gallinacei laneam confinxerant,ſubiecto carmine, tunc potiturum Caſleto Repertum, cum alites lanei canerent.Philippum Reperti nomine cauillantes, quòd eum dicerent nullam in ſpem Regni natum, ſed fortè oblatum Regnare. Propugnabant præſenti animo,acerriméque, & præſidii uirtute,& fiducia exercitus Flan- C drici,qui in conſpectu urbis erat,alacritatémque addebat,præſentem pugnę copiam non faciens,ſed ſuũ tempus opperiens. Vbi nihil procedit è ſententia,Rex perbonam exercitus partem diuerſos mittit ad uaſtitatẽ circã edendam: ut ea indignitate calamitateq; hoſtes permoti, in æquum locum campóſque patentes deſcendant. Omnia uri,dirui,cædi, diripi, euaſtari uident: nihil tamen mouent: nec clamor permixtus puerorum fœminarumq;, non ululatus,non ſonitus fragorq; ædificiorum ruentium, non ignis latè cuncta depopulans,non relucens flamma,non omnia pereuntia animos illos feroces indomitóſquè frangunt,non flectunt,non adducunt ut puncto tempo- D ris citius quàm conſtituerant,locum ſemel captum relinquant. Vagari, circumuolitare ferro igneq; armatos hoſtes facilè patiũtur. Vbi nihil ab Regiis relictum in propinquo uident, in quod ſæuire ira poſſet, rediereq; Franci in caſtra pleni puluere ac ſudore,ſeq; exarmarant,tunc Flandri in omnem occaſionem intenti,è ſuperioreq; loco omnia conſpicati, ac quonam loco tabernaculum Regis excitatum eſſet,exploratum habẽtes: decurrunt tam rapidè,ut prius penè in caſtris uerſarẽtur,quàm quidnam rei foret, cognoſceretur.Sublato truci clamore Regium tabernaculum petunt. Fortuna Franciæ eo die Regem texit.Flammulam,& paucos prætεrea ſemiermes circum E ſe pro tabernaculo ſtans habebat. Hi primum impetũ ſuſtinuere, quoad reliqui milites arma caperent.Tanta quidem celeritate ex omni parte caſtrorum recurſum,ac ad caput rerum Regem conuolatum, ſimul tanta uirtute res geſta,ut tentoriis tabernaculiſque momento diſiectis,uelut libero campo pugnatum ſit.Rex equo impoſitus, ac ſuos cohortatus, exemplóque incitans,cruentam funeſtámque hoſti audaciam effecit. Pugnabat egregiè Nicolaus,diuq; Regiós tenuit,ſuóſque tegebat. ubi confectus uulneribus corruit,tunc certa Regiorum uictoria, cædes in hoſtem uertit. Ad duodeuiginti millia cecidere.Caſletum repetitum,captum, direptum,incenſum. Ludo-

uicus Comes domum reſtitutus, admonente Rege ita dominaretur, ut non F iterum neceſſe Francis foret eum domum armis reducere, de motus authoribus ſupplicium ſumpſit.horum circitèr ſex millia extitere.Canutus ad Ducem Brabantiæ refugit.ab eo Regiis repoſcētibus redditus, Lutetiámque in uinculis ductus,ac neci deditus eſt. Rex Flammulam ædi Dionyſii reſtituit: ſupplicationibúſque ac gratiis Numini ac ſanctis martyribus habitis, rem ſacerdotum compoſuit.Prætores Regii conquerebantur omnem iuriſdictionem ab Regiis tribunalibus ad ſacra delapſam: multo plures cauſſas profanas & inter profanos controuerſias cognoſci diiudicariq; ab Epiſcopis reliquiſque ſacerdotiis,quàm à Regiis Prætoribus. Quicunque, quacunque de G re ſacerdotum decreto non ſteterit,continuò templis arceri,piorumq; communicatione moueri:eoq; deuentum eſſe,ut qui ſoluendo non ſit,ei aqua & igni interdicatur.Sacerdotium Ducibus Epiſcopis ad Regem conuenit.Pro iuriſdictione Regis uerba Petrus Cunerius fecit:ut quæ Dei ſunt, deo:quæ Regis,Regi darentur. Bertrandus Heduorũ Pontifex cauſſam templorum iuriſdictionemq; tutatus eſt: Reges Auguſtóſque fando deuocauit de cælo, Magnum,Pium, Diuum: eorũ opem implorauit:ut qui in uita armis texiſſent eccleſias,liberalitate cumulaſſent: nunc diuinitatis participes, deſertas nollent.Enumerauit quot Reges Duceſq; templorum hoſtes fœdum atro- H cémque exitum habuerint:Quot pii ſacerdotiorum propugnatores,& uiui, & mortui,gloria,imperio,prolis fœcũditate, diuturnitatéque domeſtici imperii fructum ampliſſimum perceperint: Qui uerò de ſacerdotio uicto triũphum ac palmam petiuerint, miſero exitu pœnas ſuperis dediſſe. Inſtitutis religioneq; animorum uitam communem conſtare.Nihil exortum exoririue poſſe,cur quæ per tot hominum,per tot deinceps Regum ætates ſeruata ſanctéque culta ſint,nunc demum labefactentur,euertantúrue. Regum maieſtatem,iuraq; templorum ſanctiſſimis moribus Numineq; ſanciri, ac utráque rem immortalitate donandam. Prima actione nihil cōſtitutum eſt. Cũ I ampliatur,die diuo Thomæ Cantuarienſi feſto,cum patrum frequenti globo Bertrandus Regem adiit, admonuitq; illum illuxiſſe diem, quem pro libertate eccleſiæ Thomas ſanguine ſuo conſecraſſet. Reſpondit Rex omnia ſibi curæ futura.Anceps uox. Bertrãdus ut certius lætiúſque eliceret reſponſum, orauit ut qui diuinitus uocatus fuiſſet ad ſceptrum, ambiguo reſponſo non dimitteret triſtes ab ſe ſacerdotes, qui quotidie rem diuinam pro eo
» facerent. Tunc Rex:Iura,inquit, eccleſiarum auxerim potius, quàm immi-
» nuta uelim. Gratias uniuerſi egere. Rex Catholici cognomen promeruit. Anglus iuuenis Rex nondum in Philippi Regis uerba iurauerat:Ambianos K uenit:fidemq; ſuam obſtrinxit nomine Aquitaniæ, quod pater maioreſq; beneficiũ à Francis Regibus acceptum agnouiſſent: ac Comitatus Pontiuēſis iure,quem eius matri Pulcher Rex pater dederat. Ambianos quatuor Reges conuenerant, Francus, Anglus,Bohemus, Balearicus. Francus inſignia ſacræ in barbaram religionē militiæ ſuſcepit. Bellum in Bauarum à Pontifice Maximo decretum iam cōſenuerat,quòd Petrus falſus Pontifex à Bauaro in Germaniam redeunte Piſis relictus,à Bonifacio Piſano Comite cōprehēſus,ac Auenionem ad Pontificem Maximũ ductus,in perpetuam traditus

A ditus cuſtodiam fuerat. Iohãnes Pontifex deceſſit anno eius ſeculi quarto & triceſimo. Succeſſit Benedictus Toloſas. Francus claſſem ad ſacrum bellum in ora prouinciæ parari iuſſerat, eamq; ipſe cum illuc ſe contuliſſet, conſpexit, auunculiq; ſui Ludouici Toloſatiũ Pontificis in cœleſtes relati, ac diuinitatis miraculis illuſtris, templum iniit. Auenione de ratione barbarici belli cum Benedicto cõmunicauit: ac nequid ſe abſente moueri domi poſſet, Iohannem filiũ quatuordecim annos natũ, Normaniæ Ducem creauit, rebusq; præfecit: ac in eius uerba proceres inreiurando adegit: miſitq; ad Anglum ut is ſe ſociũ ſacræ militiæ præberet. Oratores Anglum belli Francici conſilia
B agitare cognouere: nec Catholico Regi arma procul ferẽda, ſed domi exercenda. Eduardus ætate florebat: domeſticas res compoſuerat: cũ Scotis primum bellum geſſerat: uirtusq; eius in illo enituerat. Iam Franciã reſpiciebat. Angebant eum à Catholico rege quædã arces in Aquitania retentæ, ac præſidiis Francicis firmatæ, nomine mulctæ patri ademptæ, quòd Penſacenſem Francis oppugnantibus contrà bello tutatus fuiſſet: & cum in Ambianis Aquitaniæ ius reſtitueret Frãcus, eas quanquã Aquitaniæ certiſſimam partem, tamen repoſcenti ſibi non tradiderat. Erat imperii nominisq; appetentiſſimus, & incendit multo magis iuuenem cupiditate gloriæ opumq; flagrantẽ
C Robertus Atrebas. Is oratione legem Salicã tutatus fuerat, cauſſamq; Valeſii oppugnante oratore Anglo egerat. Quod antea fando defenderat, tunc armis alienis, quandò ſuis nõ poſſet, uexauit. Nepos ex Philippo filio Roberti qui in pugna Curtracenſi ceciderat, erat: cum Mathilde amita (ut oſtẽdimus) de Comitatu Arrebatẽſi litigauerat: cauſſa cognita, bonorum poſſeſſio adiudicata Mathildi fuerat. Ea nupſerat Othoni Comiti Burgundiæ: unde quas edocuimus, editæ duæ Francorum Reginæ, & Iohanna, & Blanda. Roberto, ne omnino priuatã uitam ageret, Comitatus Bellomontanus, multo minoris dignitatis, ac opibus tenuis, attributus. Diſceptatio tamen repetita,
D quòd ueteres tabulæ, quas, dum cauſſa prius ageretur, latuiſſe diceret, tunc adinuentæ forent: quibus cauſſa ipſius, ſi ederẽtur, adiuuaretur. Editas in iure tabulas, conſpectáſque, falſas & aduerſarii arguebãt, & Rex pro comperto habere ſe dicebat, ſeductumq; Robertũ hortatur, ut conuellendæ rei iudicatæ conatu abſiſteret. Robertus, cum etiã falſi ab Rege inſimularetur, diſſimulare indignationẽ, temperareq; lingua non potuit, quin diceret, ſe, quicũque tabulas cõfictas increpitare auderet, in eum pugnaturũ, ac Marte iudice fidem facturum. Rex cum eo feroci dicto ne ſe quidẽ excipi crederet, tãtum certamen animi aduerſus eum ſuſcepit, ut implacabile execrabiléque odium
E utrinq; inſecutũ ſit. Tradũt quæſtione habita palàm factũ eſſe, illis proximis diebus tabulas adulterinas confectas, quibus contineretur, Robertũ, Roberti Atrebatiũ Comitis Diui Regis fratris filiũ, ex Mathilde Brabãtini Ducis filia procreatũ: quo die Blandã filiam Petri Britanni Ducis Philippus ducebat, ei, ſpeiq; ſobolis ceſſiſſe Comitatu Atrebatẽſi. Addũt mulierem quãdam Betunienſem ex ueteribus ac ueris Roberti ſenis tabulis alia de re exaratis ceram integro ſigno tranſtuliſſe in has cõmentitias. Betunienſem ſatis conſtat igni traditã, ſed obiecto prætere crimine, quòd inſpecta fronte mortalium, uetitisq; artibus fatidicam uatemq; ſe profeſſa fuiſſet. Robertus in ma-

trimonio habebat ſororem Regis,ac ex ea liberos. ea affinitas iras non permulſit. Vaſco Fluſſatium Comes, matrem ſuam, quæ ſoror Atrebatis eſſet, probri arguens,in cuſtodiam tradidit. Atrebas fremens frendénſq́, cum dies diceretur,adeſſe noluit. Quicquid ſuarum rerum potuit, Burdegalam ſub ditionem Anglorum miſit:ipſe in Brabantiã ad Ducẽ propinquũ ſe contulit. Rex eum hoſtem iudicauit. Ille ad Eduardnm,relicta uxore Franci Regis ſorore,duobúſque ex ea filiis Iohanne ac Carolo,in Angliã transſmiſit,fax ingens belli,minitansq́ ſe Regnũ Valeſio ut dediſſet, ita & amoturũ. Oratores ultro citroq́ commeabant,ſi certa ſanciri pax poſſet inter Francum Anglumq́. Anglus in perniciem Scoti Regis Francorũ amantiſſimi fœderatiq́ incumbebat:urbemq́ nobilẽ ac opulentam Veruicum de eo ceperat. Euerti amicum Regem,neque fidei,neque è re ſua Frãcus ducebat. Robertus Atrebas plurimũ apud Anglos poterat: ad arcana ſanctioraq́ conſilia adhibebatur:author erat belli gerẽdi. Francus auxilia mari Dauidi Scotorum Regi miſit. Arcem Santonũ,in quã oculos conieciſſe Eduardũ ſciebat,Carolus Comes Alenconii Franci Regis frater ſolo adæquauit. Hoſtiũ dnces Paracolũ oppidum in Santonibus de Franco cepere: & agros circã euaſtarunt. Fluſſas Armeniacúſque Francicarũ partium erant, Alebretẽſis Anglicarũ. Multæ utrinque excurſiones,multa leuia prælia facta: oppida ignobilia capta: & claſſis Francica in oram Angliæ tranſmiſit;incendiisq́ permulta fœdauit. Ita bellum iam ex profeſſo ntrinq́ gerebatur. Vterque ſibi & ueteres amicitias confirmabat,& nouas conciliabat. Comes Burgundiæ Iohanna filia Longi Regis(ut oſtendimus)nupſerat Odoni Duci Burgundiæ. ea ut Othoni auo materno ſucceſſerat in Comitatum Bnrgundiæ, ita auiæ maternæ Mathildi in Comitatum Atrebatenſem. Ita Odo & ſuis & uxoris opibus ingens,affinitate qnoq́ inclytus erar,quòd eius ſoror Regina Franciæ eſſet. Iohannes Cauillonenſis Germanorum auxiliis fretus,ei bellum inferebat, conqneſtus ſe uectigalibus Salinarũ ab illo fraudati,quæ in ditione eius ex fonte uberrimè conficiuntur. Chancum duodequinquaginta dierum oppugnatione obſidioneq́ domitum. Veſontio in hyemem uſque uim ſuſtinuit. Authoritate Franci Regis pace facta,ab armis diſceſſum: ſuum ius Cauillonẽſi redditum. Alia parte Hilermus Annoniæ Comes numeroſæ ſobolis pater, cum iam duas filias collocaſſet,alteram Ludouico Bauaro, alteram Regi Anglo:tertiam filio Brabãtini Ducis collocaturus erat,ea quoque affinitate amicitiam nouam Eduardo genero conciliaturus. Francus iuuenem Brabantinum ad ſe euocatum,ſibi generũ adſciuit. Ad hoc longinqna quæſita auxilia,nihilq́ omiſſum intentatúmue,quo iuuari Francia poſſet: ueteréſque amicitiæ nouis neceſſitudinibus cumulatæ. Iohannes Bohemiæ Rex,filius Henrici Cæſaris,poſtquam Italia deceſſerat Bauarus, Longobardorum factionibus uocatus inuitatusq́ illuc copias duxit. Cumq́ eius ſpei rerum exitus nõ reſponderet,oblatam deducendi exercitns fortunam non ſpreuit. Delphinus Allobrogum bellum cum Sabaudis(ut inter finitimos aſſolet)ob finium controuerſiam gerebat,bello inclytus,ſed alienarum uxorũ pudicitiæ infeſtus. Bohemus auxilio illi ſocio amicoq́ cnm ire conſtituiſſet,filius eius Carolus(ut Pontifex Pius narrat)per quietẽ uiſus eſt ſibi uidere, uiri diuina ſpecie prædi-

diti

A diti iuſſu, præſtanti iuuenem forma, editiorem in locum raptum, detractáque ueſte exectum: ſibiq; interrogãti, cur & quiſnam tam egrégia indole adoleſcens, tam fœdè atrociterq; haberetur, reſponſum, Delphinum aliena cubilia attrectare ſolitum, meritas pœnas Numini dare. Somniũ filii in præſentia eluſit pater. bidui uiam progreſſus, certum nuncium accepit, Allobrogem in oppugnatione oppidi uulnere accepto deceſſiſſe. quod minus memorabile, & fortaſſis uanum credi poſſet, niſi ſub idem tempus occubuiſſe telo hoſtium Delphinum eius gentis Annales authores eſſent: & in agro Parmenſi, ubi nocturna quiete id obuerſatum fertur, ædem Virginis, ut monumento B foret, Bohemnm ſtruxiſſe, locupletaſſeq; uectigalibus, hancq; rem teſtatã tabulis Bohemi Regis, legiſſe ſe Pontifex tradidiſſet. Delphino frater ſucceſſit. Francus inter gentes conciliandæ pacis author, utroſque ſibi fœdere iunxit, militemq; mercede inde conduxit. Iohannes Rex cum filio Carolo in Franciam uenit, filiámque Bonam Iohanni Franci filio maiori collocauit, genitam ex Beatrice ſorore Ludouici Claromontenſis Comitis. Hic Comes diui Regis ex Roberto filio nepos, cum auo materno in Borbonii dominatum ſucceſſiſſet, authore Rege primus omnium Dux Borbonii deinceps uocitatus eſt. Flandri timeri poterant ne Anglis animos acclinarẽt. Cla-C des permultas acceperant à Francis, quarum recenti adhuc memoria, ut certiorem tandem pacem à Franco Rege impetrarent, miſſis uniuerſæ gentis conſenſu Auenionem oratoribus, apud Pontificem Maximum deintegro fidem ſuam ſanctiſſimo inreiurando deuinxerunt, ſe fide officioq; erga Fran cum Regem non deceſſuros. ubi fallerent, nõ abnuere ſe quo minus eis extemplo ſacrificiis interdiceretur: decies centum millium aureorum à Francis multa irrogaretur. idq; oppignerandæ fidei uinculum accipientibus Frãcis, pium ſeruandúmque ſanxerat Pontifex. Nec Hiſpania neglecta. Tarraconenſis cum Nauarræ Rege bellabat. agente Franco, conciliantéque, ab ar-D mis nullodum cruore, nec iritatis ulteã armis diſceſſum. Nauarræ Rex, idem Comes Eburouicum, conſanguineus Franci, facilè uoluntati eius ceſſit. Tarraconenſis fœdus amicitiámque ultro à Francis oblatam non repudiauit. Ita Philippus Rex conſeneſcẽtibus ſacri belli conſiliis, aduerſus Eduardum undique firmamenta rerum ſuarum quærebat, animo præſagiens quanta moles belli impendêret. Nullum enim atrocius Anglico arma Frãcorum exercuit: nullum diutius tenuit: nullum maiore cruore, cõtentioneq; geſtum: nullum ſæpius repetitum: neutris fœlix lætúmue: rei Chriſtianæ calamitoſum: piis luctuoſum: hoſtibus religionis exoptatum. Anglus incendente Atrebate, non E arcem Santonum, non ignobilia oppida amiſſa, nihil medium, nihil humile animo uerſabat: ſuum eſſe ius Frãcici Regni prædicabat: ſe Philippi Pulchri nepotem filia ortum, potiorem eſſe qui ad ſolium Francicum inſidendũ uocetur, qui auo, qui auunculis ſuccedat: quàm Philippum Valeſium, qui à Philippi Pulchri patre oriundus, ſtirpe remotior, Regnum inuaderet: ſe & impuberem & abſentem excluſerit: ac tot retẽtis euerſisue Aquitaniæ arcibus, ne pacem quidem Ambianenſem ſanctam uelit. Se antea immatura improuidáque ætate falli circunſcribiq; potuiſſe: nnnc florentem iam annis, & uſu rerum bellorúmque edoctum, perſecuturum ius ſuum. Hæc & ſpontè, &

Atrebate authore agitabat, prædicante, quandò iudice Philippo Valeſio in F
cauſſa Atrebatenſis Comitatus uictus à Màthilde diſceſſerit, ſe indicium Va
leſii ſecuturum,ac matronarum matriſq; Eduardi iura,ut antea oppugnarit,
defenſurũ:& uiri fortis,& ſummi Dncis, & indolis Regiæ, Eduardiq; eſſe,
propoſita pari alea,potius de rerum ſumma, quàm de beneficiariis oppidu-
lis bellũ capeſſere. His ſtimulis incitatus Eduardus,clariſſimos uiros in con-
tinentem Legatos miſir ad ſocios armorum amicosq; cauſſæ ſuę comparan-
dos. In Hollandiam appulere. Exin in Flandriam profecti, oppida gẽtis cir-
cumibant,ſi à reſpiciendo Franco in ſui ſtudinm auertere poſſent. Ampliſſi-
mo uenerant comitatu,ſplendidiſſimè uictitabant, epulis apparatiſſimè ſtru- G
ctis inuitabant,accipiebantq;.uaſis argenteis expoſitis,magnificentia luxúſ-
que cum comitate hilaritatéque in eis certabat:quibus artibus nulgus maxi-
mè imperitique permouentur,alliciũtnrque. Iacobus Arteuilla,obſcuro ge-
nere ortus,apud plebem eius gentis plus poterat, quàm Comes. Anglis cu-
piebat, muneribus captns. nihil eius uitæ per uim obeſſe poterat Comes,
quòd cuſtodes corporis præſidiúmque circa ſe habebat,plebeiorum præter-
ea oculis uigiliáque tutus. Nec id mirum, eius ordinis hominem Eduardo
ſuffragari, cnm nobilitas Philippo Regi ſtuderer. illud inſolens uidebatur,
quendam & ſanguine & factis militaribus nobilem Francum,nomine Cur- H
teſienum,Gandauum profectum, frequentem cum Anglis conſpici, ac oc-
culta etiam ſerere colloquia. Hunc ad ſe euocatnm Comes ſecuri feriri iuſ-
ſit. Continuò plebs id indignum uociferans,ad arma diſcurrit,cædéſque ali-
quot miniſtrorum Comitis facta. ipſe Malam conceſſit: cúmque tumultus
reſediſſet,per cauſſam laxandi curis animi,uenandíqne,cum canibus plagíſ-
que ac uenabulis egreſſus, in Franciam cum uxore ac paruo filio ſe contu-
lit. Anglica claſſis appulſa Chagantum expugnauit, diruitq;, locnm mariti-
mum,munitiſſimúmque,ac Comitis præſidio firmatum:ubi egregiè propu-
gnans Henricus patruus nothus Comitis in poteſtatem hoſtium uenit. Cõ- I
cilio Flandriæ habito,cum authore Iacobo conueniſſent oppidorum conſu-
les,petentibus Anglis ut fœdus fieret, ſeq; Francorum hoſtes profiterentur,
id quidem publicè abnuerunt:tantùm decretum, nt Flandris Anglíſque mu
tua commercia eſſent, ultro citróque ſine noxa utriſque in alterius gentis
agros urbéſque commeare quantolibet comitatu liceret: quandò res Flan-
drica lanificio emporiíſque conſtaret, arcendos Anglos non uideri. Sed Ia-
cobus rotus Anglorum erat:bellum graue proſpiciebat imminens:nec iner-
mem quæſtum mercaturámque, ſed armatam Anglorum manum iam mari
affuiſſe,& terreſtres uires affuturas. Gulielmus Comes Annoniæ iratus Frã- K
co Regi ob generum interceptum,rationem excogitauit diſtringendi noua
neceſſitudine Brabantini Ducis:inſtandóque peruicit,ut illius ſoror Iohan-
na filio ſuo deſponderetur. Dux Geldubenſis ſororem Angli in matrimo-
nio habebat. Banarus Cæſar, Annonis gener,alienior à Franco erat, quòd
conſilia Pontificum Maximorum regi nntu Francorum ſibi perſuaſerat:nec
ad eam diem agendo moliendóue ſupplex armatúsue impetrare potuerat ut
ſibi à Pontifice Maximo benediceretur. Secundiſſimis igitur auribus audi-
uit oratores Anglos de fœdere ſanciendo, ſocietatéque in Frãcos armorum
ineunda.

A ineunda. Ipſe etiam Eduardus in continentem tranſmiſit: cum Cæſare locutus, impetrauit ut ab eo uicarius imperii in Germania Galliáque inſtitueretur: ut ea poteſtate Auguſta auctus, beneficiarios imperii Romani proceres pro imperio cogeret ad nomina danda in Philippum Valeſii Comitem (nõ enim Regem Franciæ uocitabat) iam à Bauaro hoſtem indicatum, quòd oppida imperii Romani obtinere eum diceret, in queis Cameracum, circumiectóſque fineis. Cameracenſes alieniores à Bauaro Cæſare erant, ſecuti Pontificem Maxi. qui eum communione piorum mouerat. A Bauaro Angloq́ miſſi ſunt qui Franco bellum indicerent. Sub quod tempus Hilermus An-
B no Comes deceſſit. Eodem nomine filius ſucceſſit. Is, patruúſque Iohannes Bellomontenſium Comes, Anglo non deerant: ſed certiores acrioréſque propugnatores partium Anglicarum erant Dux Geldubenſis, Marchio Iuliacenſis, Pontifex Agrippinenſis. Brabantini animus anceps uideri poterat. Eduardus in eius ditionis fines profectus, peruicit ut partes Cæſaris profiteretur. ex Brabantia Valterus Manius cum paucis Anglorum turmis profectus, Annoniámque emenſus, in Samarobrinenſium fines aduolauit: repentinóque aduentu, Tuinum oppidum arcémque patentibus ut nullo tali metu portis ingreſſus, Præfectum Præſidiúmque inermes oppreſſit. Nec
C deſiderabant Franci: claſſe oræ Angliæ appulſa Antonnem urbem cepere, diripuere, prædáque repletis nauibus domum reuertêre. Anglus Rex longè maximo coacto Germanorum ſuorúmque exercitu, Cameracum profectus, excidium ciuibus minabatur, niſi ſibi ſacri imperii Vicario iubenti aperirent portas urbis, quæ ſine controuerſia Cæſaris iuris ditioníſque eſſet, in quam extra fines Franciæ ſitam, Philippo Francíſque nullum ius foret. Nihil pacati reſponſum. Inerat egregium fidúmque Franco præſidium, ac commeatus: & ad Peronam Veromanduorum Rex Philippus conſederat ualido cum exercitu: tribus præterea ſociis Regibus, Bohemo, Scoto, Nauarro, in eiſdem ſecum caſtris tendentibus, ac eandem fortunam periclitaturis. Duces
D ſex, in quibus Britannus & Lotaringus: Sex & uiginti Comites, præter cæteram multitudinem, quatuor millia equitum balteo uirtutis cauſſa donatorum, ſub Franco merebant. Excepto tot Regum nomine, pari dignitate, uiribúſque feroces hoſtes, ob Auguſtum etiam nomen ſuperiores ſe ſanctioréſque gloriabantur. Sexaginta millia pugnatorum ſub ſignis Anglus, centum millia Francus habebat. Atrebas author Anglis erat ut Cameracum omitteretur, ne ibi ſederetur, ne mora tædioq́ langueſceret impetus militum. Media æſtas erat, ne res in hyemem extraheretur, in quam obſidio urbis mu-
E nitiſſimæ retẽtura ludificaturaq́ eſſet tam delectum exercitum: Scaldem copias traducendas: in ipſam Franciam, de cuius iure imperióque agatur, eundum: uires conferẽdas. Hac ſententia accepta, collaudatoq́ ampliſſimis uerbis Atrebate, caſtra mota. Comes Annoniæ, ubi ad Scaldem fluuium uentum eſt, quo dirimitur Regnum ab imperii iure, cum eum trãſire Anglus inciperet, commeatum ſumpſit: ſe in finibus imperii Vicario Cæſaris dicto audien tem fuiſſe: in finibus Regni Francici in Francũ Regem auunculum non pugnaturum. Mouit & Francus. Iam quatuor millibus paſſuum inter ſe aberãt, cum Eduardus in caſtra Francorum miſit, qui ad pugnã conferendasq́ uni-

uerſas uires in poſterum diem prouocaret. Exceptus auditúſque benignè ut F
fœlix optatúſque nuncius, ac cum muneribus dimiſſus ab Rege cupiditate
pugnæ incenſo. Poſtridie Anglus ſub ortum ſolis è caſtris copias educit, aciē
inſtruit, opperiens hoſtem: cum duo equites Franci exploratu profecti pro-
pius acceſſere. eorum alter ubi ſe minimè fallere ſenſit, circūacto equo ſe re-
cepit: alterum equus, in poteſtatem redacto freno, inuitum tranſuerſum ue-
xit. Hoſtes continuò equitem circunſtetere, captúmque ad Eduardum pro-
duxere. Interrogatus quid Franci agerent, quid acturi uiderentur, reſpondit,
Regem pridie eius diei iuſſiſſe ut omnes parati eſſent ad pugnam, & nunc
milites arma capere, equites equos ſternere, frenaréque: Flammulam pro ta- G
bernaculo Regis explicatam: ſplendore armorum cuncta fulgere: alacri fre-
mitu, mutuáque exhortatione animos ad uirtutem excitari: Regem cum de-
lectis proceribus, ſanctioréque conſilio, de ordine locóque ſuo cuique du-
cum tribuendo, aciéque inſtruenda conſultare. Eques is Iohanni Comitis
Annonis patruo tunc fortè latus Angli Regis tegenti notus, ac ueteri fami-
liaritatis uſu iunctus erat. eo probitatis fideiq; teſte, facilè fidem Anglo fe-
cit: eóque redemptionis ſponſore dimiſſus & ab Rege, & ab iis qui ceperár,
ad Francum reuertit, ac quæ uiderar, renunciauit: ſtare iamdudum ſub ſignis
hoſtes: ardore animi oculos Eduardi micare: ſigna in campis Anglica ſimul H
& Germanorum, & ſua cuiuſque Ducis & gentis uexilla, imperiiq; aquilas
conſpici: animis dextríſque omnes paratos expeditóſque, tantùm non dari
ad procurrendum ſignum, hoſtemq; quo cum confligant. Rex contrà eun-
dum, prælium committendum cenſebat. Procerum ſeniores ueteraniq; Du-
ces orabant, ne publicā ſalutem fortunæ libidini, uniúſque prælii aleæ com-
mitteret. Si pugna uiciſſet, non ea re Angliam Eduardo, non Germaniam
imperio adempturum, ſibiq; quæſiturum: ſin quid (ut bellicæ res ſunt) caſus
ferret, Franciam amiſſurum. Vanis minis, inanibus animis uagarentur, cir-
cunuolitarent, per campos ferrentur: hoſtes feroces in præſentia uerbis, ſpi- I
ritus paulò pòſt depoſituros. nihil eos bonæ ſpei (quæ quidem diuturna ſit)
concipere animis poſſe, qui repulſi à Samarobrina, fortunam prælii pericli-
tari conſtituant: non eorum arbitraru res gerendas, non illis quod unum,
quod cupiant reliquum, ſit dandum: cæteris conatibus excluſi, prælio quo-
que prohibeantur, & hac etiam fruſtratione illudantur. Roberti Regis ora-
rores uiri fortes, conſilióque ualidi, apud Francum Regem in caſtris erant:
uerbis Roberti orabant, obteſtabantur, pugna ne fieret. Addunt nonnulli
Robertum mathematicis artibus comperrū habuiſſe, fore ut Philippus Rex
ab Eduardo Rege cladem acciperet, quātam Franci ad eam diem nunquam K
accepiſſent. Id fatum, ea ſors Philippum Regem manebat, quod aliquot pòſt
annis implebitur. Anglus ſtando expectandóque in armis feſſus, reduxit in
caſtra exercitum. Poſtridie Germani Duces qui in ſpem propinquæ gloriæ
præmiorúmque uenerant, longius ſegniúſque bellum proſpicientes, maxi-
ma pars domum ſpectare, & de reditu inter ſe agere cœpere. Anglus pigri-
tiam etiam in uultu militum externorum, nec quam antè alacritatem cer-
nens, eos dimiſit: ipſe in Flandriam ſuos ex hoſtico deducit, ſi gentem per-
pellere poſſet, ut ſe hoſtes Francorum profiterentur. pollicebatur ſe illis ea

tria

A tria oppida de Francis recuperaturum,quæ pignoris nomine præſidiis Francorum teneri, ac uelut à corpore Flandrici nominis auulſa dolerent. Videbat eos uereri, ne ſuamet ipſorum lege damnarentur, quam ſibi præſcripſerant:ſi à Franco Rege deficerent,impii cenſerétur,noxámque ingenti pondere auri luerent. Ad hoc ſi in cauſſam Anglorum deſcenderent,ne fortè reconciliata inter Reges pace, ipſi deſerti omnem iram Francorum capitibus ſuis exciperent. Iacobus,ut ea dubitatio omnis tolli poſſe uideretur,perſuaſit Eduardo,ut Rex non Angliæ modò,ſed & Franciæ ſcriberet: uexillis,parmis,ſignis liliatis etiam uteretur:ita fore, ut ſpem pacis cum Philippo Rege
B iungendæ reſpicere ultrà non poſſit, tantæ rei controuerſia, tam illuſtribus monumétis,gentilitiiſq; ac immortalibus teſtata:ſimul Flandris nullam pœnam, nullam ſponſionem commiſſum iri, ſi Franco Regi uerbis deuincti, Eduardo Regi & Angliæ & Franciæ ſcribenti,dicto audientes fuerint. Hoc commento ab Iacobo fides eluſa. Anglus nullamdum terræ Salicæ partem nactus, Rex Franciæ ab ſuis Flandriſque ſalutatur. Atque ita ſcribédi ſignádique initium fecit:ac in uexilla lilia tranſtulit. Pontifex Maximus Flandrię ſacrificiis interdixit. Philippus Rex in oppidis hoſti propinquis ualida præſidia collocauit,reliquúmque exercitum dimiſit. Et Anglus relicta Gandaui uxore Regina,ac Salberienſi,in Angliam rediit ad rem nummariam ex-
C pediendam,ex qua iam laborabat. Quam fortunam oblatam Francus non omiſit. Ad filiam ſororis,uxorem Ludouici Bauari,oratores inclytarum familiarum miſit:eamq; Reginam,Auguſtámque, quod ad eam diem non feciſſet,ſalutauit:petiuitq; ut Auguſtum maritum Franco nomini,ipſa Francico ſanguine orta,conciliaret:inter Francos Reges Cæſareſq; uetuſtiſſimum fœdus intercedere,quod ipſe ſanctum & immortale optaret. Bauarus,cum Anglus quod conuenerat aurum non pénderet,cum Francus amicitiam peteret,fœdus cum hoc percuſſit: Anglóque Vicarii nomen iúſque abrogauit.
D Interea excurſiones utrinque leuiáque prælia facta,Flandris Annonibúſque in fines oppidorum Francicis præſidiis inſeſſorum, & Francorum præſidiis in hoſticum delatis, prædáſque abigentibus. Salberienſis dum cum ducentorum equitum ala circunuehitur, exploráatque quanā ratione Inſulam tentare,ac aliquid egregii facinoris abſente Rege ſuo edere poſſet, eruptione præſidii circunuentus capitur ipſe, cæteris fuſis cæſis ue. Lutetiam in cuſtodiam miſſus. Iohannes Regis filius primùm Scandouerium oppidum expugnauit:deinde Tuinum obſedit.tormentis muros quaſſabat. Præſidiū noctu igne tectis iniecto, in Scalde flumine quo mœnia alluuntur deprehenſis na-
E uibus in ulteriorem ripam traiecere. Francus ingreſſus ignem reſtinxit. Hæc terra. Mari,anno eius ſeculi quadrageſimo,trecentarum nauium claſſis Francica, additis octoginta Britannicis nauibus, præfectis Hugone, ac Nicolao Variobarbo,pro Cluſa Anglicarum partium oppido ſtabat,Eduardum Regem appulſu littorum prohibitura,ſimul Flandros,ne ſe rurſus illi cōiungere poſſent, interclуſura. Erant in ea uilia capita,paruoq; ære merentia. Anglica claſſis ſuperuenit:in qua Eduardus, Atrebáſque,ac ſummi Duces proceréſque factis generéque clariſſimi erant. Pugnatum eſt acerrimè ſex continenter horas.ſuperiores habiti hoſtes, uento æſtuq; eorum naues concitatas

in Francos ferente,& ex littore Flandris propugnantibus,ac terrã prætерea F infeſtam Franco facientibus.Hæc pugna numero hominũ Francis, nobilitate deſideratorũ Anglis luctuoſior extitit.Vtrinq; circiter triginta millia periiſſe ferunt.Eduardi femur iaculo traiectũ.Angli terram tenuere:quod reliquũ Francis fuit, Normaniam petiit. Hugonem in poteſtatem uiuum redactum Eduardus è ſumma turri mali ſuſpẽdit,uulnus ſuũ eius ſupplicio ultus.Exin uulnere percurato,ſupplemẽtoq; ex Anglia accerſito,ac ex omni Germania non publicè quidem milite miſſo,ſed uoluntariis contractis conductiſque, ac Flandriæ ſuperioris iuuentute ultro nomina dante,Tornacũ ducit:eamq; urbem obſidet:dum ex cõpoſito Robertus Atrebas ex inferiore Flandria ad G triginta millia hominum armat.Is ad Fanũm Odemari ducebat.Cum prope Caſſetum uentum eſt,Flandri memores cladis quam eo loco à Frãcis acce-
» perãt,ultrà ſe progreſſuros negant.Ille,Quæ malùm(inquit)ratio eſt, hic in
» limine ipſo ſubſiſtere?En,quia euulgari cogitis, quæ ſileri cõmodius foret,
» legite has literas:ut ſciatis res ueſtras ſecũdiores,ac magis cordi ſuperis eſſe,
» quàm optare auſi fuiſſetis. Simul falſas an ueras literas recitat, in quibus à proditoribus Fani Odemari uocari eum à parte oppidanorũ ſcriptum erat, quòd bilingue illud oppidum factionibus laboraret.A præſidio Francorum Ducéque Burgundiæ obtinebatur.Continenti igitur itinere eò peruẽtum, H pugnatumq; cum erumpentibus.Atrebas inſtando cedendoq; ſatis procul à mœnibus Burgundionẽ elicuerat: circũmiſſa turma delectorũ equitum intercluſerat Duci in urbem reditum:quòd limes,quo longius à mœnibus recedebatur,eo latius patebat, propius portã in arctiores cogebatur anguſtias, & flexuum circuitu oberrabat.Sed neceſſitas ac manifeſtum periculum Duci uirtutem auxit.Paucitas etiam beneficio loci par multitudini erat.Atrox fuit pugna.Fuſi Flandri,& è muris petiti: qui ab tergo ſe obiecerant, anguſtiis quas ipſi quæſierãt,impediti,multis amiſſis Hypras ſe recepere. Ad tria millia cæſi.Atrebas iram Flandrorum ueritus, ad Anglum in caſtra ſe Tor- I nacum recepit.Ea urbs acerrimè oppugnabatur. Qui Francorũ in præſidio erant,egregiè propugnabant,eruptiones etiam faciebant. tandẽ clauſi mœnibus ſe continebant,eaq; uirtute tutabantur.nihil laxamẽti hoſte dante,feſſi affectiq;,ope ſubſidioq; indigebant.Rex in Atrebatibus copias habebat.certior factus obſeſſos laborare, mouit,ac ſex milliũ interuallo ab hoſte locum caſtris idoneum cepit, natura tutum, & flumine una parte munitum: duoq; millia equitum delectam manum noctu in urbem intromiſit.Id ſpem potiũdæ urbis Eduardo ademit:audiréque cœpit oratores ſocrus ſanctę fœminæ, quos autea aſpernatus fuerat. Eadem ſoror Franci erat. illa agente induciæ K in triennium factæ inter Francũ Anglũmque.Captiui utrinque dimiſſi.Flãdris multa remiſſa.Exoratus Pontifex.Sacrificiorum ius reſtitutum.Comes domum reductus. Quinquaginta dies obſidio Tornaci tenuit. Scotus Rex domum claſſe Francica trãſmiſit.Bohemus in Francia reſtitit. Iohannes tertius Dux Britãnus ex caſtris Francorũ domum proficiſcens,in itinere obiit. Eburouix Comes, idem Nauarræ Rex, bellum ſacrum profeſſus, militem Francum aduerſus religionis hoſtes in Hiſpaniam duxit.

Bellum

A BELLVM INTER DVAS COGNATAS
Regias,Francieam Anglieamq́;, uelut auerſantibus ſu-
peris,armaq́; piorum in communem omnium noſtrum
CHRISTI'que hoſtem auocantibus,nondum armis
ad Tornacum poſitis, allatum eſt Hiſpanos à Sarace-
nis ſemel atque iterum acie uictos;, opem exterorum
Regum implorare. Tres ſummi Afrieæ Reges, quorũ
nobiliſſimo nomine fuit Balmarimus,in Hiſpaniã trãſ-
greſſi, ac cum ueteribus Saraeenis Betieam ineolenti-
B bus,eorumq́; Rege coniuncti, noſtros terra mariq́; cõgreſſi uicerant. Agris
potiti,fugatiſq́; cultoribus,urbes obſidebãt. Adueniente cũ Francis Nauar-
riſque Eburouice,duo Alphonſi Reges,alter Caſtulonẽſis, alter Luſitanus,
refecta ſpe,opeq́; diuina aduerſus pietatis hoſtes implorata, fortunam prælii
tentauere. Signa collata: Dimicatum ſumma contentione, eum tres noſtri
Reges cum quatuor Barbariæ Regibus duplici eaq́; recenti uictoria feroci-
bus decertarent. Vicere noſtri. Caſtra hoſtium capta, plena omnis opulen-
tiæ Regiæ,priuatæq́;. Maxima pars barbarorum cæſa. Reliquis trepidis Be-
C tica receptaculum fuit:quæ ea lue purgari,niſi hac demum ætate noſtra,non
potuit. Signa de quatuor Saracenorum Regibus capta,in Galliam ad Ponti-
ficem Maxi. Auenionẽ delata,templiſq́; affixa. Habitæ ſupplicationes: gra-
tiæ laudéſq́; deo Opti. Maxi. habitæ actæq́;. Eburouix morbo deceſſit. Bel-
lum Britannicum exortum. Iohannes Dux Britanniæ,Petri Ducis ex Iohan
ne Ruffo filio Duce nepos Lugduni oppreſſus ruina muri, filium Arturum
reliquit. Is Dux duobus deinceps matrimoniis liberos tulit: ex Beatrice Vi-
cecomite Lemouicum, eadem domina Auenarum in Annonibus,procrea-
uit Iohannem tertium,ac Vidonem:ex Iolantide Comite à Monteforti pro-
D genuit item Iohannẽ,cui nupſit ſoror Ludouici Comitis Flãdri. Ex Vidone
nata eſt Iohanna,& cognomine & offenſo corpore Clauda. Iohãnes tertius
Dux nullos genuit liberos ſuperſtes fratri Vidoni. Antequã Tornacũ pro-
ficiſceretur,Claudam fratris filiã nuptui dedit Carolo Comitis Bleſenſis mi-
nori filio ex Margarita Philippi Franci Regis ſorore ſuſcepto. Mortuo Io-
hanne tertio,eius frater item Iohannes iure materno Comes à Monteforti,
prædicans ſe legibus uocari ad Britanniam obtinẽdam, Nãnetes occupauit:
fraternúmque aurum quod in Lemouicũ arce aſſeruabatur, illuc profectus
ſibi depromi iuſſit. Exin Breſtum,quod oppidum arcémque præſidium Ca-
E roli Bleſenſis inſederat,regreſſus, ad deditionẽ compulit. Rhedones etiã in
poteſtatẽ redegit: & Veneti ſe aduenienti dedidere. Poſtulabat ab Rege Frã
co,ut ſe in fidem reciperet. Britanniæ Ducatum eſſe Beneficium Frãcorum
Regum. Aduerſarium habebat Carolum Bleſenſem. Is uxoris Claudæ cauſ-
ſam agebat:illam eſſe Vidonis filiã:qui pater ſi uiueret,ſine cõtrouerſia ſuc-
ceſſurus fuiſſet Iohãni tertio defuncto,quòd ab eo frater ſecũdus natu foret:
Iohannes uerò,qui nũc fratrum reliquus eſſet,tertius numeraretur: ac æquũ
eſſe eodem loco filiam haberi,quo pater ſi uiueret haberetur. Hoc in multis
aliis publicis priuatíſque cauſſis conſtitutum, obſeruatúmque. Ille contrà
tendebat:teſtabatur recentem etiamnum memoriam, & id quod ſecuti ſuiſ-

ſent Patres Pariſienſes Franciæq; Compares in Comitatu Atrebatenſi adiudicando Mathildi amitæ,excluſo Roberto fratris filio. quòd ſi mulieres in hæreditatibus paternis præferuntur fratrum iam mortuorum filiis,multo æquius eſſe,ſe nirum,ſe patruum,præferri fœminæ Claudæ fratris iam mortui filiæ,quãdò iam in Roberto Atrebate huius cauſſæ præiudicium factum ſit, filios filiáſue patrem in Ducatibus Comitatibúſque nõ referre, non eodem loco, non eodem iure cenſendos. Se Iohanni Duci tertio fratrem uno gradu propiorem eſſe,quàm Clauda fratris filia ſit. Hæc pluribus uerbis, ſummáque contentione in ſenatu,ſedentibus Comparibus, præſide Rege, acta. Secundum Bleſenſem ſentẽtia lata:ſtatutúmque, aliam aliorum Ducatuum Comitatuúmque cauſſam:nec Atrebates eodem iure agere, quo Britannos. In cauſſa Atrebatenſi palam factum,edoctóſque iudices eodem mulieres iure quo uiros eſſe ad Comitatum Atrebatẽſem obtinendum: nec patrum repræſentandorum conſuetudinem in Atrebatibus receptam. Iohannes id iudicium non æquo,iuréue, ſed in gratiam Regis, qui Bleſenſis auunculus eſſet,factum ratus,relicta in Nãnetibus uxore, filióque Iohanne adhuc puero, ac amicorum fideliſſimis qui res interea tutarẽtur,in Angliam,quò Atrebas antea pari dolore traiecerat,profectus,cum Eduardo Rege fœdus percuſſit: domumq; ad ſuos reuerſus,die ab Franco dicta,quindecim diebus antè Lutetiam ſe contulit. Accuſabatur maieſtatis,quòd cum dicerent ſe Britanniæ nomine Angli beneficiarium profeſſum, ac ea re in illius uerba iuraſſe. Id ſe feciſſe inficiatus eſt. nihilo ſecius ab Rege iuſſus diem opperiri quæ dicta ei fuerat,nocte inſequenti clàm Lutetia profugit. In eum extemplo duxit Iohannes Regis filius Dux Normaniæ,ut rem iudicatãm, armis exequeretur, Bleſenſiſq; in poſſeſſionem iret. Nãnetes obſeſſi, cum aliquandiu etiam oppugnati fuiſſent,tandem deditionem fecere. Captus ibi Iohannes,ac Lutetiã in cuſtodiam in arcem Luparam miſſus. Vxor Clauda filiúſque paterno nomine Iohannes in Rhedones ſe receperant. Mulier hæc conſilio uirtutéque amicorum bellum cum Bleſenſi geſſit. regreſſo ad patrem Regẽ Duce Normanorum,Hembotum profecta,in Angliam oratores miſit ad auxilia ex fœdere accerſenda. Interea Carolus Bleſenſis Rhedones arcta obſidione,acriq; oppugnatione ad deditionem compulit. Hembotum adortus,cum una parte omni robore exercitus mœnia tentaret, Clauda relictis egregiis eo loco propugnatoribus, cum reliquis ſuorum alia parte ferro ignéque armata in hoſtium caſtra páruo circuitu erupit:eaq; præſidio uacua nacta incẽdit. Tandem Anglica auxilia ſuperuenere:ſolutáque ea obſidio. Clemẽs Sextus,qui patria Lemouix, in Benedicti defuncti locum ſuffectus, Auenione ſedebat, author extitit ut induciæ de Britannicis etiam rebus in bienniũ fierẽt. Clauda cum filio in Angliam traiecit. Nobiliſſima mulier benignè excepta,cultáque. eius filio nondum puberi pacta fuit Angli Regis filia nondum adulta. Vbi dies induciarum exiit,Clauda claſſe Anglica cum Roberto Atrebate in Britanniam reuertens,coacta eſt cum Francica claſſe pugnam inire. inter dimicandum exorta fœda atrociq; tempeſtate,ipſa cum ſuis, cum hoſtes altum diſiecti peterent,terram tenuit. Venetos,quos adueniens recepit,paulò pòſt Francis Bleſenſi auxilio accurrentibus, amiſit, trepidatione iniecta, quòd Atrebas

A Atrebàs dum ſoluere obſidione clauſos conatur, in pugna uulnus accepit,
ex quo paulò pòſt Angliam (ut procul à belli periculis facilius curaretur)
mari repetens,medio in curſu obiit,ingenti Anglorum deſiderio. Eduardus
tali Duce amiſſo,Britannicum bellum per ſeipſum gerere conſtituit. Vene-
tos obſedit. Dinanum & obſedit, & cepit. Pontifice Maximo per Legatos
agente,induciæ inter Anglum Francúmque in triennium redintegratæ. Io-
hannes Comes à Monteforti certis conditionibus dimiſſus, non ita multò
pòſt morbo deceſſit. Ius controuerſum cauſſaq́ dubia,utrum patrui, an fra-
trum filii ad res imperiáque obtinenda uocandi ſint, ingentium toto ter-
B rarum orbe motuum origo extitit. Carolus primus Rex Siciliæ, id quod
edocuimus,procreauit Claudum. Is ex Maria Hungara cohortē liberorum
ſuſtulit,in primis Martellum,Ludouicum, Robertum,Philippum. Martel-
lus Carolum progenuit Hungarorū Regem. Ludouicus ſe totum deo uo-
uit. Robertus excluſo Carolo Hungaro fratris maximi natu iā defuncti fi-
lio,ipſe in Regnum cis fretum Siculum, prouinciámque Maſſilienſem pa-
tri ſucceſſit. Tres & triginta regnauit annos, magna imperii prudentiæq́
gloria. Neptes duas ex Carolo filio,cui ſuperfuit,habebat. Minoris obſcura
fama,Iohānam maiorem collocauit Andreæ Caroli Hungari Regis minori
C filio,ad ſe in ſpem hæreditatis euocato:animi conſcientia & religione per-
motus, ut ad ſtirpem Martelli rediret Regnum, quo eam fraudaſſe uideri
poſſet. Anno eius ſeculi tertio & quadrageſimo deceſſit. Ludouicus Philip-
pi Tarentini Principis (quem quartum natu Claudi filium oſtendi) filius
& ſpecie corporis præſtans,& ſpiritibus ingens, ſe potiorem ac propiorem
eſſe ratus,qui nepos Claudi Regis, defuncto ſine uirili ſobole Roberto, in
opes ſuccederet auitas,quàm pronepos Hungarus foret:eū Atellæ faucibus
compreſſis necandum curauit, altero à morte Roberti anno. Iohanna ſub
recentem indignámque mariti necem eidem Ludouico Tarentino nupſit:
D ſed innocens uideri uoluit crimine Andreæ interempti. ad eius fratrem Lu-
douicū Hungarorum Regem literas dedit ſimulati doloris plenas, ac uelut
ſe multis uerbis purgans. Ille his omnino uerbis reſcripſit: Et uita antea fla- «
gitioſe acta,& retentum Regnum,& ultio prætermiſſa,& ſubſequens ma- «
trimonium,& nullodum accuſante defenſio tentata,hæc omnia te parricidii «
coarguunt. In Italiam cum copiis profectus,cum Iohanna Tarentinúſque «
tribus longis nauibus Maſſiliam refugiſſent,omni cis fretum Regno poti-
tur. Carolum Ducem Dyrrachii, ac duos eius fratres, Ludouicum, Rober-
túmque,ſimul Carolum ac Philippum filios fratris Ludouici noui Iohannæ
E mariti comprehendit: Ducem ſontem iudicatum ſecuri percuſſit. Cæteros
cum in procuratione rerum Italicarum Stephanum Vaiuodam reliquiſſet,
in Hungariam ſecum duxit:eóſque,quòd cōſanguinei ſibi,Regiúſque ſan-
guis eſſent,regio cultu habuit,tantùm Hungaria decedere uetitos. Clemēs
Pontifex Maximus multiplici ignominia notato Ludouico Bauaro, cum
Germanis proceribus egit,uti tot ubique malis aliis ſuper alia exorientibus,
pium Cæſarem deligerent. Ea enim tempora turbulentiſſima miſerrimáque
extitere. Per Anglicarum induciarum tempus, dum quies ab armis eſſet,
quæſtionibus maieſtatis exercendis Rex Francus operam nauabat. Dies in

primis Lutetiam dicta nonnullis & è Britannica & è Normana nobilitate: F
qui ſceleris conuicti, ceruice lnêre. Gotthofredus Haricuriæ Comitis frater
proditionis poſtulatus,ſui copiam in iudicio non fecit. Abſens damnatus ad
Anglum tranſit,altera fax belli, ſecundúſque ab Atrebate exul peregrinis
armis patriam oppugnaturus, & magiſter militum ab Anglo creatus. De
Bacchone ac Perſcio Anglicarum partium uiris ſupplicium à Franco ſum-
ptum. Iacobus Arteuilla Flandrus uſqneadeo Anglis ſe manciparat,ut auſus
fuerit Gandaui apud ſuos concionari,eóſque adhortari,ut non modò à Frá-
cis,ſed & à Comite ſuo,qui Francorum ſtudioſiſſimus foret, deficerent: &
aut quem ipſis uideretur nouum Comitem deligerent: aut quem Anglus G
daret,ab eo iura peterent. Mentionem huius rei ut nefarii ſceleris deteſtati,
eum impetu facto interemere:ac ne ſic quidem ira exatiata,inſepultum fetis
abſumendum expoſuere, teſtati nihil ſibi antiquius auguſtiúsue ſuis uetu-
ſtiſſimorum ſtemmatum Comitibus. Anglus ubi de ſuę factionis hominibus
pœnas expeti,exemplaq; dira ſtatui compertum habuit: ne ſui ſtudioſis nihil
ſpei,nihil opis in ſe repoſitum uideretur, ſtimulos præterea addente Got-
thofredo,duces in Vaſconiam miſit ad res denuo mouendas. Iam Aquitania
bello ardebat: Riolam,& quædam minoris nominis oppida receperát An-
glicarum partium proceres. Ipſe Eduardus cum Eduardo filio adoleſcentu- H
lo in Normaniam tráſmiſit,anno eius ſeculi ſexto & quadrageſimo, Calé-
dis Quintilibus,florem roburq; ac dignitatem totius Angliæ atque Hiber-
niæ ſecū in armis ducens. Cóſtantienſium oram maritimam plus mille na-
uium claſſe tenuiſſe fertur. ferrum ignéſque circunferre cœpit. Carentanum
expugnanit, præ impotentíque ira euertit,quòd Francus de Bacchone Per-
ſcioq; ſupplicio Lutetiæ ſumpto, eorum capita hac in urbe conſpecto ma-
ximè loco ad terrendam audaciam propoſuiſſet: ea ipſe uenerabundus refi-
xit: exequiarumq; ac ſepulturæ honorem ampliſſimum habuit,memoriá de-
functorum omni genere laudis celebrans. Fanū Laudi,quòd ibi cóprehenſi I
forent,tantū diripuit,leuiore ira,quòd extemplo iuſſi deditionem feciſſent,
aduerſo rumore Rhodulphi Magiſtri equitum Francorum,quòd nullá ex
propinquo tuliſſet opem. Ad Cadomū tunc ſedebat: quò cum poſtea hoſtis
ferox ueniſſet, tunc demum eductis in aciem oppidanis ſigna contulit. Nó
diu nec ancipiti fortuna certatum. Multi enim iam anni erant,cum Norma-
ni nullum hoſtem uiderant: enſem non ſtrinxerant: uirtutem non exercue-
rant: Angli domi foriſque res geſſerant. Cadomenſes igitur fuſi fugatíque,
ac in urbem compulſi ſunt: unóque agmine ipſi,ac hoſtis uictor tergo inhæ-
rens,ingreſſi. Magiſter equitum ac Iohannes Comes Tácredouillanus cum K
paucis præterea nobilibus turrim occupauere,quæ ad caput pontis ſita, flu-
uio imminet: nec magna ui adacti ſe dedidere, cū plus cædis in urbe fieret,
quàm quantum in acie editum fuiſſet,quòd è ſummis tectis feneſtriſq; do-
morum hoſtes peterétur, uiris,mulieribus,ſenibus,pueriſque inceſſentibus.
Plus quingétos uiros fortes Anglus amiſerat,necdum cædis finis. Quo do-
lore motus,inbebat Gotthofredo ut igné tectis paſſim inferret,urbemq; de-
leret. Ille ſe quidem facturū quicquid imperaretur præfatus, rogauit tamen
ut etiam atque etiam uideret, fieríne id poſſet ſine maiore ſuorum iactura:
ingentem

A ingentem eſſe oppidanorum multitudinem: qui ſi faces ingruere ſenſerint, maiore furore perciti, inulti perituri non ſint: nec prius ſuo quàm hoſtium cruore ignem reſtincturi. integrum ac propè illibatum adhuc Francicum bellum eſſe: uitæ militum proſpiciendum: ne multorum quidem hoſtium necem, unius Anglici militis morte emendam. Si ueniæ ſpes proponatur Cadomenſibus, ab amentia deſituros. Collaudauit, accepitque conſilium Rex. Præconium circummiſſum, ut inermibus dedentibúſque ſe ac domos parceretur. Id unum officium Normaniæ præſtitit Dux oppugnādæ patriæ. Is finis cædis. Incendio huius urbis temperatum, ea tantùm direpta. Arcem,
B qui in eius præſidio relicti fuerant, nihil caſu oppidi territi, egregiè tutati ſunt. Multa minoris nominis oppida capta, incenſaque, prædáque ingens parta. ea cum captiuis in Angliam miſſa. Francus Rex pugnæ cupidiſſimus miſit qui prouocaret ad ſigna æquo loco conferenda. Reſpondit hoſtis ſe in finibus Pariſiorum certamen non detrectaturum, ac teſte ſpectantéque Regia urbe periculum uirtutis facturum. Domeſticas copias coëgerat Francus, & auxilia acceſſierat externa. Iohannes Rex Bohemiæ, ac Carolus eius filius eiſdem ferme diebus à Germanis proceribus, repudiato Bauaro, Cæſar delectus, cum aliquot turmis affuere. numerus non traditur. Rhodulphus
C Lotaringus Dux trecentos delectos equites adduxit. Flandrus Comes quāuis cæſo Arteuilla perſpexiſſet popularium fidem, non magnam tamen nobilitatis manum exciuit, ne procerum diſceſſu moueri aliquid contrà domi poſſet. Paulò antè Comes Anno cum Friſios detrectantes imperium, ſe illorum dominum iure eſſe contendens, copiis eò ductis reuocare in ditionē conatur, in acie ab illis occiſus fuerat. Eius patruus Iohannes Francicarum partiū propugnator, liberior effectus eſt. Lygurum ſagittariorum duodecim millia mercede à Franco conducta. Pro Regia urbe, ædéque Germani ex compoſito Francus tetenderat Rex, hoſtem opperiens ut ibi pugnaretur.
D Hoſtis alium locum denunciarat, alio dimicaturus. Emenſus Normaniam, ingentique edita naſtitate, ad Piſciacum ſe contulit, euulgato rumore Lutetiam iri. Sed Piſciaci ſedit dum pontem in Sequana ab hoſte reſciſſum reficeret, non magno negotio, quòd ſublicæ maxima pars integræ ſupererant, nec altera ripa præſidio infeſſa erat, quod opere prohiberet. Ita traduxit exercitum, fruſtratúſque expectationem Franci, in Bellouacos flexit. In Pontiuenſem Comitatum contendebat. Ad Arenas uicum conſtitit: ægréque propinquum amnem traiecit, ulteriorem ripam tenente Godemaro Faia, præſtolatus dum ab inferiore parte decedens æſtus maris uadum in flumine
E oſtenderet. Tunc pulſis obſiſtentibus, Godemaróque, tranſmiſit ſuos. Vixdum in illa parte conſtiterat, cum Philippus Rex in hac è regione conſpectus ſub ſignis, paratúſque ad pugnam. Sed reciprocās æſtus amnem refluū inflauit: Francóſque circunſpectantes quanam hoſtem aſſequerentur, interclusit: nóxque oppreſſit. Poſtero die traductæ copiæ: tertius ad proximum oppidum explorando itinere cōſilióque hoſtium circumactus: quinto Rex proceres ad uirtutē laudémque incitauit, in primis ad concordiam exhortatus, in acie fraternam inter ſe charitatē præſtarent, Anglumq; in quem arma gererent, non communi tantùm odio, ſed tanquam ſuum ſibi quiſque hoſtē

præcipuúmque perſecutus, parem præſtanter factis gloriam, præmiáque ex- F
pectarent. Qua mora temporis interiecta Eduardus omnia cædibus, incendiis, ruinis fœdauit. Tátùm ab Norella temperatum, quòd ſub ditione Margaritæ ſororis Roberti Atrebatis id oppidum eſſet. Hic honor memoriæ Ducis pro cauſſa Anglorum interfecti apud eos ſanctæ habitus. In Pontiuenſi ad Creſciacum locum caſtris cepit, muniuítque, propinqua ſylua materiam ſuppeditante, paucitati aduerſus quantamlibet multitudinem idoneum: ſuóſque incendit, ut magno animo ſe ſuáque tuerentur: in Pontiuo eos ſtare, qui Comitatus hoſtium confeſſione Anglici iuris ſit, matri ſuę doti à Francis datus. Prædixit etiã quem quiſque locum in acie tutaturus erat: G
ut animo, corpore, ſignis, armis, telis, equis, parati eſſent: nequid ſubitò aut per trepidationem ageretur. Eduardum filium primæ aciei præfecit, nondum pueritiam egreſſum, non eius uirtute (quæ ingens ab teneræ ætatis indole expectari non poterat) fretus, ſed ut proceres quos lectiſſimos immaturo rebus gerendis rudimento adeſſe, proſpicereque rebus iubebat, meminiſſent excellentem uirtutem fidémque præſtare: dato rectore Gotthofredo Haricuria. Altera acies interior propiórque ſyluã, ſua & ipſa nobilitate uiribúſque fidebat. Ipſe Anglus Rex editiore loco tertia in acie conſtitit, ut quò res poſtularet, opem ferret, ſpectatórque foret ignauiæ cuiuſque, fortitudiníſque, magnum animorum incitamentum. Et ut triplex acies ſtabat, ita H
earum unaquæque trifariam diſtinguebatur. Sagittarii primi erant, ut eminus hoſtem peterent: iidem, ſi pes conferendus, ferro ſuccincti: deinde haſtati: poſtremi equites contis horrebant. Franco Regi, accenſis ducibus, & ipſi ardenti cupiditate pugnæ, ſuperuenit cum mille equitibus Comes Sabaudus: auctáque eſt omnibus ſuarum rerum fiducia, nec de uictoria dubitabatur. Fama etiam incerto authore ſua ſpóte & nata & accepta, hoſtem trepidè fugere. Quem ut inſequeretur Rex, prima luce mouit. Nec rectà ad Creſciacum ibatur, quia mouiſſe hoſtem opinio erat. Tádem præmiſſi quatuor nobiles explorandi cauſſa, in equis recurrentes, renunciant hoſtem paratum ad pugnam ſub ſignis ſtare. Omiſſo igitur circuitu, quà proximum erat, hoſtem petunt. Haud procul aberant, cum Dux Luceburgenſis Bohemiæ Rex Regem admonet, optimum factu eſſe, peditatùm qui ſubſequebatur, cuiúſque pars non contemnenda Lygures ſagittarii erant, in prima acie opponi hoſti habenti maximam ſpem in ſagitta: & ptius quàm cum recenti integróque hoſte dimicetur, ieiuna feſſáque corpora reficere firmaréque. Maieſtas authoris, réſque ipſa facilè Regi perſuaſit. Ad eius imperium pedites in primum procedunt, læti conſilio Luceburgenſis: remiſſiſq; à præſentis pugnæ cogitatione animis, armiſque poſitis, ſolutiſque ordinibus, ad cibum capiendum ſe expediunt. Qui equitum in extremo agmine relicti erãt, affirmant ſibi nullum uiæ finem antè futurum, quàm poſteriores pedes ſuorum equorum prioribus anteſignanorum ueſtigiis inſtiterint. Qua alacritate cæteri moti, exortáque æmulatione, & ipſum Regem & Duces permouent peruincuntq;, ut dum calerent animi, pugna committeretur. Tribus equitum agminibus tres præerant Duces: Rex medium tutandum ſibi ſumpſerat: poſtremum Sabaudus regebat: Primùm Carolus Aleuconii Comes, Regis

A Regis frater. Is conſilium Luceburgenſis non auſus propalam damnare, nõ
dubitauit cunctantem peditatum, & in primis Lygures grauibus probris in-
crepitare, nihil boni animo augurantes, quòd plurimus imber arcuum ner-
uos emollierat, laxarátque: & repentè, tanquam Numen ab hoſte ſtaret, ex
turbida minacíque tempeſtate liquidiſſima lux refulſit: & libero alacríque
hoſtium ore, nitidiſſimus ſol Francorum oculos perſtringebat. Sed cæca pu-
gnandi cupiditas rabiéſque mentem ademerat, ſanitatémque: peditatúſque
à Carolo duce coactus procedit. Peditũ medii Lygures graui conuitio iri-
tati procurrunt uelut hoſte ad excitandam uirtutem contra occurſuro: cla-
B morémque tollunt. Anglus ſilentio ſuos continet. Intermiſſo breui tempo-
ris ſpatio ad reſpirãdum, uiréſque colligendas, Lygur iterum & ſimili ratio-
ne tertiùm curſum clamorémque repetit. Hoſtis uno tantùm gradu promo-
tus, ſimul iuſto arcu, manibúſque ſinuatis nimbum ſagittarum in aduolan-
tem effudit, multo crebriore iactu quàm Lygures ex arcuballiſta: qui primo
conatu ad animum non reſpondente, minus fiduciæ habebant in torquendi
mora, miſſuq; iterando: tergáque uolitantibus ſemper ſagittis dedere. Ma-
gna ſpe deſtitutus Carolus Comes, quòd non parum præſidii in huius ge-
C neris milite Rex expectarat: ira accenſus, & ad ſuos equites uerſus: Per ho-
rum, inquit, corpora, qui uiam nobis ad hoſtem intercludunt, ruamus. E ue-
ſtigio per medios Lygures concitatis equis eruptionem tentant. Nec hoſtis
ſibi occaſioníque defuit: promouenſq; ſigna, tumultuantibus inter ſe maio-
rem tumultum iniecit. Lygures per indignationem arcuum neruos inter-
cidebant, nõ pauci obtriti: maxima pars in cornua ſe recepit uelocitate cor-
porum. uia Comiti data: quem ſecutus Flandrus, Viennenſis, Lotaringúſ-
que, addenſatis turmis, admiſſiſq; equis, ut non tantùm concitatione uires
equis contíſque atque impetus creſceret, ſed ut prærapida celeritate minus
D crebris ictibus ſagittarum expoſiti, ad hoſtem propiorémque pugnam per-
uenirent. Verumenimuero quo magis torrentis modo ferebantur, frequen-
tioréſque, eo ex aduerſo miſſæ ſagittæ altius fixæ ſedebant, & pauciores ir-
ritæ intercidebant: nec ſine multa pernicie ſuorum Comes ad interiorem
periculo ſagittarum pugnam ſeſe inſinuauit. Sed haſtati in pugnam coorti,
diu eum tenuere. Tãdem perrupit ad huius aciei equites: inter quos Eduar-
dus filius cum clariſſimis ducibus ſtabat. Iuſto iam prælio, ueráque uirtute,
& pari generoſitate pugnabatur. Philippus quoque perrupiſſe fratrem cer-
nens, adoriendi tempus ratus, nobilitatem aulicam, cuius principes erant
E Comites Bleſenſis Sacrocæſarienſiſq;, in prælium ducit. Hi urgent, inſtánt-
que, ſi à Comite interruptum hoſtium cuneum diſiicere penitus ac diſſipare
poſſent. Vt quiſque nobiliſſimus genere eſt, ita maximè probare uirtutem
ſuam præſenti pugnantíque Regi contendit. Bleſenſis Sacrocæſarienſisque
cadunt. Rex ipſe non Imperatoris modò, ſed ſtrenui militis officium præſti-
rit. non ſagittæ, non haſtæ eum terrẽt. Dum nullum uirtutis finem facit, ſuf-
foſſo equo ruentéque effuſus, ægrè à Bellomontenſi Comite ſubleuatus, al-
teri equo imponitur. Periculo Regis quantum Franci animos demittunt,
orántque ut ſibi pateat: tantum Angli ſpiritus tollunt. Proceréſque militi,
proceribus miles fidit. Iam oſtentant tantùm pugnam Franci ea parte, ne

hoſtes coire omnes,& inferre ſe in Comitem alio certamine occupatũ poſ- F
ſent. Et Comes Carolus,ſummíque cum eo Duces, ſuis turmis Eduardum filium premebant:quem qui Angli proceres circunſtabant,ad patrem mit-
» tunt,qui eius uerbis auxilium opémque imploret. Cui ille,Ecquod, inquit,
» mortiferum uulnus accepit?num ſtratus filius iacet? Cum utrunque negaret
» nuncius,ſed periculum eſſe ne clades ignominiáue acciperetur:Redi ergo,
» inquit,& renuncia,omnia auxilia illi in fide uirtutéque Ducum ſita,qui illi
» adſunt:fortunâmque huius diei in eis collocatam. Hoc reſponſum relatum magis illos ac magis ad uirtutem acuit. Secunda acies Anglorum, quæ interior ſtabat integra,recentibúſque uiribus,auxilio adoleſcentulo uenit: G
primúmque inclinatam ad iniqua rem reſtituit,æquauítque:deinde cum uiribus numeróque ſuperiores eſſent,haud dubiè uicere,& haſtati intermiſcẽtes ſe hoſtibus uictis,eos aut deiectos equo conficiebant, aut equos confodiebant,nullius nobilitati ſplendoríue parcẽtes:quod etiam Eduardo Regi indignum uiſum triſteq; extitit, quòd ditior clarióroq; futura fuerat uictoria captis quàm cæſis tot támque auguſtę maieſtatis Ducibus. Cecidit & Franci Regis frater. Exin utraque acies in Philippum uerſa: & ad augendum undique terrorem Eduardus excelſo ex loco deſcendens cernebatur:cum Luceburgenſis in extremo agmine certior factus Carolum filium tanta perti- H
nacia pugnare,ut non antè uirtutis quàm pugnæ finem facturus uideretur, perpulit Sabaudum raptim ſigna tertii agminis ferre. ac quanuis maturaretur,omnia tamen animo paterno ſegniora erãt. Proinde ipſe quos reliquos
» ſuorum nactus eſt (nam maior pars cum filio dimicabat) iis, Ciues, inquit,
» commilitonéſque,& eodem ſolo cælóque,ac in eandem fortunam ſuſcepti
» educatique ſumus. Non deſeram uos hodierno die, neque uiuens ſpiranſq;,
» neq; ſiquid ſecus accidat. Date mihi inter uosq; dextras idem uos facturos.

Data & accepta fide, quæ perſanctè ſeruata eſt, confertis equis uia inter tumultum ui facta,cui primùm hoſtium parti occurrunt,manus conferunt: I
omnes pariter acerrimè dimicantes,nec inulti occubuere. Nullus ceſſit, diuelliue ullo terrore ab ſuis potuit. Carolus filius alio loco rem gerebat, caſus paterni ignarus. Sabaudus ſuperueniens uictoriam feroci hoſti extorquere fruſtra conatur. Anglus Rex ſuum agmen in eum direxit. Continuò & aliæ duæ uictrices acies impetum faciunt. Flandrus cecidit: fuga omni parte fit. Iam inueſperaſcebat. Per cumulos corporum armorúmque inſequi haſtati equitéſque abſtiterunt. Nec Regem ſuum nocte iam imminente è conſpectu amittere tutum rebantur. Nec Eduardus procul à munitionibus ſuis diſcedere,tenebríſque ſe committere audebat, tanto maioribus Frãco- K
rum copiis incolumibus, quàm quantæ cecidiſſent. Philippus Rex ſe ad Broiá arcem recepit. Portæ clauſæ erant. Inclamatus arcis præfectus interrogauit quiſnam ſe uocaret. Rex nihil aliud, quàm ita reſpondit, Fortuna Franciæ. Voce cognita, receptus modicum cibi cepit, ſeque Ambianos contulit. Eo prælio cecidit pro Rege Franco in Anglos egregiè pugnans Haricuria Comes, ingenti luctu fratris Gotthofredi Magiſtri militum Anglorum:qui poſtea pœnitentia duci uiſus, quòd priuato dolore ſtimulante Franciam uexaſſet,fratrémque clariſſimum uirum ſe contrà armato amiſiſ-
ſet,

A ſet,relictis Anglis,uincta laqueo ceruice,Regem Frãcum adiit,ad eiusq; pe-
des procubuit.Rex laqueum ſoluit.Pugna Creſciacenſis facta fuit ad deci-
mum Calẽdas Septembres,quantum nulla alia funeſta Frãcis,nobilisq; ſtra-
ge Ducum.Inſequens quoque dies aduerſus fuit.Nam cum matutina caligo
exorta in multum diei lucem obſcuraret,Angli quæ ſigna de Francis cepe-
rant,locis editioribus propoſuerant.Ad quam illecebram,certiore tandẽ lu-
ce,qui ex Franco exercitu aut per errorem uagabantur, aut uulneribus aut
ſimulata morte retenti fuerant,tanquã ad ſuos lati,ab hoſte opprimebantur.
Duces in æde maxima Monſterioli ſepulti cura Eduardi Regis.Ad uulgus
B humandũ tridui induciæ agreſtibus datæ.Ad triginta millia cecidere:in qui-
bus mille ducẽti equites,quæ ferme nobilitas eſt.Carolus Lucęburgẽſis nõ
multò pòſt domum rediit ad nomen ingẽs capeſſendum.Secundum tantam
uictoriam Anglus Itium tẽtauit,unde in Angliam cõmodiſſimus traiectus.
Oppugnatio parum procedebat.Obſidere cœpit:ac cum ſpes lentior oſten-
deretur,hybernacula ædificauit, muniuitq;.Ad exercitũ in hybernis & ipſe
permanſit:& uxorem domo exciuit.Vndecimum iam menſem tenebat ob-
ſidio.Francis cõpoſitiore exercitu,magiſque quàm ad Creſciacum ſaluta-
ribus conſiliis prouocantibus ad pugnam æquo loco cõmittendam,ſui po-
C teſtatem non fecit.Proinde cum Itienſibus Francus tantùm oſtendiſſet præ-
ſidii ſpem,nec poſſet per munitiones hoſtium uim facere,perruptionẽmque
tentare, domiti fame obſeſſi. Iratus ab longinqua obſidione,ſuiq; apud eos
contẽptione,uictor graues conditiones imponebat.Niſi omnia ferro igniq;
miſceri uellent, ſex ciuitatis primores ad ſupplicium producerentur: cæ-
teri oppidani cum ſingulis abirent ueſtimẽtis.Cum in ſenatu ciuitatis inter
neceſſitatẽ indignitatẽmque animi ancipites diſtinerentur,ſilentiúmque ac
torpor cæteros defixiſſet:qui eorum primus ſedebat,ſurrexit:ſeque iræ ho-
ſtium offerre,ac patriæ uitam cõdonare profeſſus,æmulationem pietatis re-
D liquis iniecit.Ita ſurrexit ſecundus,& deinceps cæteri, quoad iuſtus nume-
rus eſt effectus optimatum pro communi ſalute ſe deuouentiũ.Sua eos pie-
tas, Numenq; ſeruauit, placabilẽmque Regẽ uel ſua Regiáque natura, uel
fortuna præbuit.Philippa Regina uterum gerens,productos eos,reſteq; illi-
gatos fortè uidit:precibus uitam miſeris ab Rege marito impetrauit,autho-
ritate etiam ſuorum Ducum deterrito,ne in oppidanos,præſidiúmue Fran-
corum quicquam durius ſtatueretur.ut ſunt res humanæ,exemplum in An-
glos fortaſſis uerſurum,ſi obſeſſis & fame edomitis fœda etiam mors oppe-
tenda ſit.Præſidium Francorum in Angliam tranſportatum, ut pecunia re-
E dimerentur.Coloniam,è ſuis popularibus Rex Anglos eò deduxit.Extor-
res Itienſes Francus Rex coluit:nec prius quicquam liberalitatis ulli alii im-
pertiuit, quàm illis omnibus conſuleret. Ad ſolatium rerum aduerſarum,
Vmbertus Delphinatiũ Princeps,dolore amiſſi unici filii, ſtatuebat cœno-
bio Prædicatorum ſe ſacrare:dominatúmque ſuum,cuius caput eſt Vienna
Allobrogum,eccleſiæ ac Pontificibus maximis nõ magno precio addicere.
Gẽtis eius nobilitas,Regum quàm Põtificum ſigna ſequi malebat:& quòd
à Comitibus Sabaudis bello(ut inter finitima imperia aſſolet)continẽti ue-
xarentur,perſuaſere ut Francorũ fidei tutelæq; traderentur.Placuit,filii Re-

gum, ut quiſque in proximam ſpem Regni ſuſcepti eſſent, Delphini uocarentur, iuráq; Delphinatibus redderent. Ludouico Flandro in pugna Creſciacenſi cæſo ſucceſſit Ludouicus filius. In Británia etiam res aduerſæ. Carolus Bleſenſis, ac uterque eius filius Iohannes & Vido capti, ac in Angliam miſſi: nec idcirco debellatũ. Eius uxor reliquam ſpem, cauſſamq; ſuam minimè muliebri animo tutabatur, ac gentem in fide cõtinebat. Rex Anglus lacrymis uxoris, quæ captiui conſobrina eſſet, expugnatus, Carolum patrem dimiſit: filii remáſere captiui quidẽ, ſed indulgẽter habiti, cultiq;. Rex Francus obiit anno eius ſeculi quinquageſimo: reliquit liberos IOHANNEM Regno & aduerſis rebus nimis nobilem: ac Philippum Aurelianẽſium Ducem, nulla re geſta inſignem. Induciæ cum Anglo in biennium factæ. Iohãne Philippi filio Rege, Rhodulphus, quem Magiſtrũ equitũ Anglus ad Cadomum in poteſtatem redegerat, ex Anglia domum regreſſus, ſecuri percutitur, cum proditionis reus non ſatis purgare ſe uideretur, inauſpicatis noui Regis primordiis. Et Angli prius quàm dies induciarum exiret, arcem Guinenſem, pecunia corrupto arcis præfecto, ceperant: expoſtulantiq; Franco reſponderunt, rerum coëmptione religionem induciarum non uiolari, cõfeſſione Franci. eum enim per inducias ſolicitaſſe Præfectum Itii: commercii felicitatem illi defuiſſe: ſui ſibi conſilii euentum datum, pari utrinque conatu. In Rhodulphi Magiſtri equitum locum ſuffectus eſt Carolus cognomẽto Hiſpanus. pronepos erat Ferrãdi, cui Caſtulonenſis Regis filio nupſerat Hagne diui Regis filia. In matrimonio habebat Bleſenſis Comitis filiã. Inter hunc Hiſpanum & Carolum Nauarræ Regem, eundem Iohannis Regis generum, ſimultates intercedebant, præter æmulationem aulicam eò etiam exacerbatæ, quòd Engoliſmenſis Comitatus, quem ſuũ Nauarrus Rex eſſe defendebat, ab Rege Franco donatus Hiſpano fuerat: quo uiuo aduerſario omnia ſibi infeſta ducebat: ab eoq; capiti ſuo inſidias factas credi uoluit. Hũc Nauarrum Comes Eburouix ex Iohanna Ludouici Hutini Regis filia ſuſtulerat, idémque materno iure ad Regnum Nauarræ peruenerat: quo minimè contentus, Campaniam Bryámque in eadem cauſſa qua Nauarrã eſſe dicebat: quòd auia ipſius materna omnia ea poſſediſſet, proauiq; obtinuiſſent. Ad tãti uiri querelas ſedandas Medunta & quædã circumiecta oppida attributa ei ſunt, & certa pecunia partim præſens, partim quotãnis numerari iuſſa. Quæ fiebant ad eius dolorem leniendum, ea magis irritarunt. His enim perpaucis delenimẽtis fruſtrationibusq; demi ſibi poſteriſque omnem ſpem nobiliſſimorum Comitatuũ recuperandorum ratus, omnem iram in unum Hiſpanum Regi acceptiſſimum gratiſſimumq; effudit: eúmque ad Aquilam Normaniæ uicum, ſubmiſſis percuſſoribus, nocturna ui nihil tale timentem occidit: continuóque, ut ex præparato, literas ad proceres miſit, hoſtem iure ab ſe cæſum, à quo ſe petitum inſidiis comperiſſe ſe diceret. Atrox facinus: uiſaq; Francorum maieſtas, Magiſtro equitum cæſo, læſa. Quæſtio decreta: dies dicta: ad quam non affuit, contra iudiciorum exempla, niſi accepto obſide Ludouico Andium Comite Regis filio, quem in Eburouicibus Philippo fratri cuſtodiendũ tradidit. ita quem dare uades, qui ſiſterent luerẽtue, oportuerat, is animum Regis ſibi accepto in poteſtatem filio oppigneratum

Margin: *Iohãnes* I, 50. Rex, *ann.* 1350.

Margin letters: F, G, H, I, K

A gnetatum habuit: eâque ſuperbia contumaciâque non multo minus quàm cædes audaciâque Francum offendit, mouitque. Lutetiæ cauſſam Nauarrus dixit præſide Rege: deprehenſis inſidiis quæ ſibi ab Hiſpano fierent, neceſſariò inſidiatorem occupaſſe: non cõtemptu maieſtatis in Magiſtrum equitum quicquam auſum: ſe per patrem matremq; Regiæ Francorum propinquum. Manifeſtam uim fecerat: factam paratámue ſibi ne leui quidem argumento confirmabat. Leges erant, iudicia fiebant exercebantúrq;, quibus florentibus indicta cauſſa clariſſimum uirum ſuſtulerat. Conſtitutum eſt cædẽ illam perduellionis teneri. Reſpectus dati obſidis cruẽtas in præſentia pœnas ſumi prohibuit: ut tamẽ iudicii ſpecies aliqua foret, Iacobus Ducis Borbonii frater, nouus Magiſter equitum manum iniecit, ducique à lictoribus
B iuſſit. Ex compoſito factum uideri poteſt. Extemplo tres Reginę intromiſſæ, Iohanna Nauarri amita, quæ Caroli Pulchri Regis uxor fuiſſet: & Blancha eiuſdem Nauarri ſoror, eadem Iohãnis Regis nouerca, ſed maternæ indulgentiæ: ſimul & altera Iohanna, eadem filia Iohannis Regis, & Nauarri uxor. Hæc patrẽ, ut quem maritũ ſibi dediſſet, eundẽ ſibi cõdonaret: illæ ut ueniã daret, hocq; uiduitatis ac ſolitudinis ſolatiũ ſibi reliquũ eſſe uellet: omnes ad pedes proſtratæ orabãt. Ad hoc ipſe Nauarrus & Rex, & gener &
C cõſanguineus, ut ignoſceretur ſibi, ſupplicabat. Ita cum quatuor capita, quæ corona Regia redimita fuiſſent, demiſſiſſimẽ precandi finem non facerent, Frãtus ueniam dedit. Cæterùm Nauarrus ſuſpicatus dolorem Regis potius dilatũ quàm poſitum: cum Angli diuiſis copiis, alii à Burdegala Toloſam, alii ab Itio Iſdinum uſque excurſiones feciſſent: Rexq; coactis tribus ordinibus, ſacerdotio, nobilitate, plebe, ſubſidia rei pecuniariæ peteret, Nauarrus intercedebat: eôque contrà tẽdente decretum tamen eſt Regi æs militare in triginta millium armatorum ſtipendium. Quod dum cogitur, in Atrebatibus ſeditione orta, plebs conqueſta iniquam collationem, leuari diuites,
D premi tenuiores: correptis armis, duodeuiginti primorum occidũt. Arnulphus Dodetegus ab Rege cum ducentis equitibus illuc miſſus, de ſontibus ſupplicium ſumpſit: téſque compoſuit. Aes deinde militare ſine recuſatione ubique collatum: & fama apparatus belli apud Francos permotus Anglus ſe domum recepit. Interea Iohannes Rex interceſſionis ac audaciæ Nauarri memor, magíſque iritatus, quòd qui generingens ſcelus ingenti officio expiare deberet, ac iram ſoceri pietate obſeruantiâque placare, is atrocitatẽ priſtinam noua indignitate licentiâque cumularet: recepto Ludouico filio, Carolum Delphinum filium Normaniæ Ducem dedit: ad quem cum eius
E gentis proceres officii cauſſa Rotomagum ſine metu ſuſpicionéque conueniſſent, inter quos Nauarrus, quòd idem Comes Eburouicum eſſet, quæ ciuitas Normanis contributa eſt: Iohannes Rex cum delectis profectus Lutetia, prouolanſq;, Nauarrum Iohannémque Haricuriam è menſæ luxu, ut cũ Delphino aduentitia cœna feſti diſcubuerant, abſtrahẽdos curauit. Extemplo Iohannes Haricuria, ut conſiliorum ſocius, ſecuri percuſſus. Nauarrus in cuſtodiam Lutetiam mittitur. Cũmque Rex & Haricuriatum & Eburouicum oppida in poteſtatẽ redigere conatur, eaq; antè præſidiis firmata deditionem facere abnuunt, tota Normania in expectationem rerum nouarum

erecta eſt: excitúſque in Normaniam Anglus, eius ſeculi anno quinquageſimo ſexto. Dux Claudioceſtriæ cum non contemnenda manu traiecit. Huic cõtinuò Philippus Nauarri frater, Gotthofredúſque, redintegrata ira, quòd Iohannis ſecuri percuſſi patruus eſſet, ſe iungunt. Hi ergo Franci Regis aduerſæq; factionis fines urunt. Vernolium arcémque expugnant, cædẽ faciũt. Aduenienſq; Rex eos coërcuit. Bretoliũ, Tegulariámque recipit. Certa erat hac parte uictoria, niſi Angli copias Frãcorum aliò uertiſſent. Altera manus Anglorum Duce Principe Valliorum Eduardo, Eduardi Regis filio, ut à Duce Claudioceſtriæ Regem Francum auerteret, Burdegala mouit. Duo equitum & octo ſagittariorum gẽtis ſuæ millia ducebat. Secuti ſunt Vaſconum uoluntarii, belli ſtudio concitati milites proceréſque. Pictonum Biturigúmque fines populantur. Romarentinum expugnant. Paruam Francorũ manum arcere populatores conatam fundunt fugantq;. Iohannes Rex relictis in Normania copiis quantæ ſatis eſſe poterant in illum hoſtem, per Cenomanorum Turonúmque fines in nouum hoſtem ducit, qui uelut compos uoti, quòd certũ præſenſq; exitiũ à Nauarro Haricuriũſque ac Duce Claudioceſtriæ auertiſſet, in Vaſconiam reditum parat: lætúſque Pontificis maximi Legatum Cardinalem Petrocorienſem agentem de pace in caſtra admiſit, audiuítque. Duræ conditiones ab Iohanne Rege, ut irato indignéque laceſſito ferebantur. Re infecta in Pictonum urbem propinquam Legatus ſeceſſit. Princeps quatuor millibus paſſuum inde cõſedit, loco opportuno, ac ita munito, ut non facilè à tergo lateribúsue circumiri poſſet: & uineę erant ſepesq; & opera ruſtica uelut de induſtria obiecta, quæ equitatum, qua parte belli inuicti Franci habebãtur, impedirent: & quicquid præterea deſiderabatur, opere militari conſilio Ducum adiectum. Princeps cum indignas conditiones paciſcendi Anglis Francus præſcriberet, concionem apud ſuos habuit, faſtum, ſuperbiam, impotentiam increpitauit. Cõfinxit etiam ſibi certis authoribus compertum exploratumq;, apud Francos conſtitutum eſſe, ut in poteſtatẽ redactos Anglos, partim extortos cruciatosq; interimant: partim quibus mitiſſimè cõſultum uelint, dextræ pollicibus præciſis, uirgisq; cæſos dimitterent. perſæpe uirtutẽ delectæ paucitatis, de ſpiritibus uanitateq; multitudinis uictoriam reportaſſe. ſiue uincerentur ipſi pauci, ſuperfuturam parentũ, liberorum, fratrũ, domi multitudinem, qui ſe ulciſcerẽtur: ſiue uincerent, nihil reliqui Francis eſſe: cum tota Francia ſe ac Regem Ducéſque ac ſummam rem aleæ committat. Omnibus permotis, ex neceſſitate uirtus augeſcit: & quod numero uiribusq; deeſt, cura rationeq; explent. Nihil mediũ, aut uincere aut emori in animum inducunt. Ducibus maximè dicto audiẽtes milites inter ſe fraternis ſenſibus agunt: Duces nihil niſi de cõmuni ſalute, de ſua gloria cogitant. Adſunt, circunſpiciunt quæ ſuis ſecũda, quæ hoſtibus ſecus ſint. Nihil curæ, nihil de cõtentione animi remittunt. Franci cum non procul ab hoſte cõſediſſent, uiderentq; eum ſe munitiſſimis caſtris continere, facileque factu eſſe, inſeſſis omnibus uiis quà cõmeatus comportari poſſent, hoſtẽ ad inopiam redigere: moræ impatiẽtes, ſi iuſto prælio ſui poteſtatẽ hoſtis non faciat, quacunq; ratione pugnare conſtituunt: & uelut minimè dubia uictoria, ut omnis gloria nobilitatis foret, uulgi peditatu repudiato,

A diato, in equeſtri ordine præſidium omne ſibi collocāt. Equites treis in partes diuiſi: ut primæ parti præeſſet Brenus Magiſter equitum: Secundæ Delphinus: Tertiam firmaret Rex. Ita cum tres eſſent acies, ut ex ſingulis ceteri equites deligerentur: quod robur Francici nominis uideretur, quæ ala trecētorum equitum quanta maxima ui poſſet in hoſtes rueret, perrumpénſque munitiones, primóſque hoſtium ordines, uiam ſubſequentibus aperiret: cæteri primæ aciei equites, omiſſis equis, reſciſſiſq; intra quinque pedum modū lanceis, calcaribus liberi, in turbatos equeſtri procella Anglos impetum facerent. Cum à Ducibus equites inſpicerentur, qui cæteros uirtute anteirēt,
B ſpéque dignitatis communis tegendæ præſtarent: ac pectorum ſuorum oppoſitu reliqnos ad hoſtem ferocem, præſidio præterea munitionum fidentem perducere poſſent: unuſquiſq; initio ut trecentorum primus, deinde ut in trecentis numeraretur, poſtulabat, elaborabátque. Arma, equos, tela, dextram oſtentabāt: ſua maiorumq; facinora prædicabant. Ambitio ad pericula exarſerat. Vix ſtudia incitata ad gloriā, coërceri imperio uerecūdiaq; Ducum ac diſciplina militari potuere. Delectus pluriū indignatione quàm gratulatione habitus. Cæterorum dolorem Rex ſedare lenireq; tentauit: ne re- «
pulſam ſe paſſos exiſtimarent, ſe quoq; in trecentis cupidiſſimè futurum, & «
C uel ſparo pugnaturum fuiſſe, nec dextra nec animo cuiquam conceſſurum: «
ſed maioris rei conſilio teneri. Cum in nobilitate Francorum, tam multorū «
tam par ſit ſpecimen, ut iudicium præſtantiæ difficile ſit: neceſſe fuiſſe non «
tam illos ad primordia pugnæ ſecerni, quàm hos ad ſummam uniuerſamq; «
rem tutandam ſecum reſeruari. ſe omnium uolnnratē collaudare: quam uir- «
tutē inter trecentos præſtaturi erant, eam, ubicunq; forent, præſtarēt. «
Irrita ſolatia, uanæ exhortationes. Trecenti Magiſtro alæ Euſtathio Ribomontano, & ſuopte ingenio feroces, & teſtimonio Ducum, & mutua æmulatione, & pollicitatione Regis ſublatis animis, ante ſigna procedunt. Vbi ad rē ge-
D rēdam ſigno dato uentum eſt, ſubditis calcaribus concitāt equos, per uineas pedamentaq;, per depreſſiſſimas ſcrobes, per altiſſimas foſſas, per ardua, per prærupta enituntur, euadere conantur: nullo clamore, nullo uulnere, nulla peſte præſenti imminentiue à decore auertuntur: in dextra ſua Frāciæ ſalutem poſitā exiſtimant. Equi ſagittis undiq; uolantibus pauci imperterriti ad equites hoſtium perrupere. Nec dubiū erat, quin ſi cæteri agi impelliq; poſſent, cladem hoſti inferrent. Sed maxima pars in poteſtatem redactis frenis, ſpretisq; calcaribus, alii ſeſe circumagunt, alii erectis prioribus pedibus equitem excutere contendunt: tumultumq; inter ſe inſanamq; trepidationē cō-
E ſternati edunt: peditemq; etiam perturbant. Et erumpētes pari ferme numero hoſtium equites integri, recētibusq; uiribus, per intermiſſa munitionibus ſpacia, uanum prælium trecentorum fecere. ac ſuccedenti primæ parmatorū aciei, decurtatáque lancearum longitudine intra fuſtium breuitatem armato militi occurrūt, oneratúmque immobilibus armis adorti, cedere primos ordines cogūt. Laxataq; tota acies: & poſtremos etiā pauor perſtrinxit. Altera Anglorum ala propinquum tumulum cum mille ſagittariis circunuecta, in apertum latus ſecundæ aciei impetum repentè fecit: nec diutina fuit pugna, difficiliſue res aut ambigua. Qui Francorū poterāt, prius ad pugnam equos

repetebant:mox cum iuſtæ lanceæ deſiderarentur, pugnáque fuſtium parũ F
uirium hoc loco aduerſus hoſtem,non ſudibus,ſed iuſtis armis teliſque armatum,ac ultro irruentem haberet,nec incitare in hoſtem equos demptis calcaribus poſſent,de ſalute cogitabant. Tunc Eduardus Princeps cum reliquo equitatu peditatúque Regium agmen adoritur. Præſentia Regis ne ſtatim in fugam inclinaretur,effecit,cum duas uictas acies conſpiceret miles. Rex animo dextráque non deficit. Alibi fuſtibus,alibi ſtrictis gladiis dimicatur. Legati fratris filium cæſum Eduardus Princeps cõſpicatus,iuſſit corpus ſcutis imponi, portaríque ad patruum, renunciaríque eum uiolaſſe ius
gentium,quòd fratris filium in eos armarit,ad quos orator iuiſſet. Eduardũ G
parem mercedem gratiámque referre,ac hoc domeſtico cadauere remunerari. In medio ardore pugnæ non uacauit imperatum exequi:mox etiã procerum authoritas ualuit,ne animo Cardinalis tantum uulnus infligeretur, prius quàm ſciretur,eáne in re patrui culpa eſſet:quem poſtea compertũ eſt ipſum extra noxam eſſe,iuuenem à ſene patre multò antè traditũ Regi. Sed auguſtioris maieſtatis uiri cecidere,qui mori in ueſtigio ſtantéſque malebãt quàm terga fugæ dare,aut ſe hoſti dedere. Cæterum cum trecentorum uirtus maior quàm felicior enituiſſet,cumq; fuſa prima ſecundáque acie,omnes
uires hoſtis in Regẽ uerſæ acerrimè pugnarẽt:cædes procerũ facta eſt. Phi- H
lippus filius Regis cognomento Audax,à patre tegendo diuelli non poterat:miram uirtutẽ præſtitit:tandem circunuentus, captusq;. Rex militis fortiſſimi ſtrenuíque munere fungebatur. Anglorum nullus gloriam manus in eum impune iniectæ tulit. In Atrebatis poteſtatem uenit. Dionyſius Myrobrechus Atrebas cæde domi facta exul,apud Anglum honeſtum ordinẽ ducebat:& Atrebatium fidem uirtutémque Princeps probabat,cõmendatrice concilianteq; Roberti memoria. Hic Dionyſius Regem in tumultu pugnæ agnouit:uiáque ui facta,propius accedens, Francica lingua hortatus eſt, ut
circunfuſa tanta Anglorũ multitudine,inter tot furentia tela,neceſſitati pa- I
reret:certa præſentiq; pernicie,tempori cederet:ſeq;,quoniam ſibi ipſe minimè parceret,ſuis,fortunæq; Frãciæ remedia malorum allaturæ,reſeruaret. Principem requirebat Rex. Ille alia pugna occupabatur. Atrebati dextram Francus dedit. Necdum finis periculi. De captiuis inter uictores certabatur: nec modò inter ſingulos,ſed inter gẽtes,Anglos,Vaſconesq;,& qui ex reliqua Gallia ſigna Angli ſequebãtur. Rex à prehenſantibus huc illucq; diſtrahebatur. In eius oculis Francorum aliquot nobiles dilaniabantur, cædebanturq;,quòd qui hoſtium pertrahere ad ſe tot eluctandis manibus captiuum
nõ poterãt,ii eum potius inter manus occidebãt,quàm ut alii cederet. Rex K
periculi exemplo permotus,manu nutuq; ſedabat iras:ac ubi exaudiri poterat uoce,negabat tumultuãdi cauſſam eſſe:ſe unũ omnium uirtuti domuiq; locupletandæ eſſe. & fortè nobiliſſimi Anglorum Vaſconúmque aduolãtes cũ turma delectorũ,uoce præconis,cum furcæ minis,uerbis Principis pronunciauere,à corpore Regis faceſſerent præproperè qui circunſtabãt:præmia ſuæ cuiuſq; fortitudini fœlicitatiq; ab Rege principeq; deſtinata. ipſi ad edictũ ſubmouente ſeſe turba,deſilientes equis Regem adorauere:reuerentiſſimeq; ad Principẽ ducebant:qui iam re allata,uenerabundus occurrit, in

tabernaculúmque

A tabernaculũmque perduxit:nullo officii humanitatiſue genere omiſſo. Nec
pugna ulla cruórue poſthac fuit. Capti nobiles ad mille quingentos, multò
minore quàm ad Creſciacum cæde. Quinq; omnino millia armatorum de-
ſiderata. Speciem nobiliſſimæ omnium uictoriæ captus cum filio Rex præ-
buit. Pictones urbe recepere primos fugientium:mox metu ne ſimul uictor
irrumperet,portas clauſere. Diſſipati in fugam,totam Fráciam luctu imple-
uere. Delphinus aliquot turmas prælii facti ignaras,ac táquam ad principia
rerum occurrétes,nocte quæ diem pugnæ inſecuta eſt,in eam urbem miſit.
Cœnam Regi Princeps caſtrenſi apparatu,ſed exquiſitiſſimæ comitatis da-
B bat. Ille Regio pectore doloré premebat. Nullæ uocis querelæ exaudieban-
tur:ſed miſerrimis rebus,non ita abditos incommodorum ſenſus diſſimula-
re poterat,quin in uultu extarent indicia pugnantis cum animi magnitudi-
ne malorum acerbitatis. Quem eo modo affectum,uenia dicendi petita, po-
teſtatéque facta,ita alloqui auſus eſt Princeps:

Nulla cauſſa eſt,Rex omnium clariſſime,cur ſolicitus ſis. Arma tua tuo- "
rúmque,fortunæ Numiníque ceſſere. Nobilitas inuiolata,dignitas integra, "
maieſtas ſancta,ac quæcunque uerè tua erát,tibi incolumia permanſere:nec "
ulla dies uíſue delebit,minuétue. Deus Opt. Max. ſui omnino iuris arbitrĩi- "
C que,ut omnia,ita & fortunam belli ſtatuit eſſe. Maiores tui terra marique "
præclara facinora geſſere. Tota Europa, totus Oriens, omnia propinqua, "
omnia longinqua,referta ſunt trophæis uictoriíſque Frácorum. Pietatis re- "
ligioníſque cauſſa,& nominis Chriſtiani dignitas amplitudoq; à uobis ad- "
uerſus ualidiſſimos opulentiſſimóſque Duces impiorum Imperatoresq; de- "
fenſa adauctáque eſt. Nulla monumenta non inciſum habent tuorum no- "
men. Nulla ætas nõ prædicabit grata recordatione laudes ueſtras. Nulla gẽs "
non fatetur, Francis ſe aliquando debuiſſe. Nulla non ſperat ſe aliquando "
beneficio incrementóque accepto debituram. Vnum aut alterum tandem "
D prælium inter innumerabiles triumphos paulo minus proſperum è ſenten- "
tiáque ceſſit. Caſus ita tulit,qui equos,tela,arma,debilitare poteſt. Pectus tuũ "
inuictũ,animi robur inſuperabile,ſola magnitudo tua præſtare poteſt. Neq; "
hic dies tibi tuíſue quicquam detrahet. Et hæc terra Francia, quæ multos "
maiorum meorũ procreauit,aluítque,ſentiet me & in ſe pium,memoremq; "
natalium:& erga maieſtatem tuam demiſſiſſimum, ſi hoc nomine gloriari "
me pateris,cognatum. Omnes cauſſæ neceſſitudinis inter te patremq; meũ "
intercedunt. Noui intimos patris ſenſus,affectúſque. Facilè inter te illũmq; "
conueniet. Neque me ſuum,filiũmue agnoſcat,niſi te pari atque ſe ſanctita- "
E te,eodémque loco uenerationis pietatíſque habeam. "

Cognouit Principem Iohánes generoſum uictoré:nec ille officioſius lo-
cutus eſt,quàm re præſtitit. Franciam urere deſtitit:pacatoq; agmine Burde-
galam Francum duxit. Ibi ſeditio orta,nec Vaſcones paſſi ſunt,niſi muneri-
bus pollicitationibusq; Principis pleni,Iohanné in Angliam tranſuehi. My-
robrecho quinq; millia aureorũ præſentia in ſumptum cultumq; numerata:
uberiora præmia ab Eduardo patre expectáda. Et in Angliam magna claſſe,
exploratisq; omnibus tráſmiſſum:quia timeri poterat,Frácos maritimis uiri-
bus ſtatuiſſe recuperare Regé. Luctu occupata erat Francia. Apparatiſſimè

magnificentiſſiméque ab Anglis exceptus eſt Rex Iohannes. Quem cum F
hoſtes tantopere colerent, Delphinus filius recipere contendens, pietatis ſapientiæq́ laudem tulit. Lutetiam tota ex Francia optimates conuenerant: ad eos de rebus reſtituendis tutandíſque relatum. Quinquaginta ex illis lectiſque ad diui Franciſci cõgreſſi, ſummotis cæteris, de re pecuniaria primùm, deinde de reliquis rebus conſultarunt. Delphini ætati diffiſi, petebant ab eo iuſiurandum, non enunciaturum quæ ex ſe audiret. Ille non eſſe maieſtatis ſuæ arbitratus, ulla iuriſiurandi religione ſe ſuis obſtringi, iuraturum ſe pernegat: iubétque ſibi iniurato ea dicere quæ ſentirent. Edũt nomina ſummorum aulicorũ, quos peculatu diuites factos criminabantur pecunia mulctãdos uideri: unde tantum auri confici poſſe confirmabant, ut communi ſaluti conſuleretur. Ad hoc Nauarræ Regem cuſtodia liberandum. Petebãt præterea, ut ſacerdotium, nobilitas, plebs, ex corpore ordo quiſque ſuo ſenos legerent: ut duodeuiginti uirorũ conſilio eius adoleſcentia niteretur. Hoc iueni uidebatur nõ opem ferre, ſed leges imponere, præceptaq́ dare, ac præbere ſeditioſis audacem præpotentémque ducem: ſed propalam coarguendi tempus non erat. Tantùm diſſimulanter conſilia quinquaginta uirorum diſiecit, iuſſis illis certa die in curiam adeſſe, uti de poſtulatis eorum cognoſceretur. Illa dies ſublata eſt, cauſſante Delphino allatas ex Anglia à patre literas de rebus quas differri non oporteret. Exin aliis atque aliis fruſtrationibus dum dies trahitur, tota res ardenter cœpta elãguit: ac moræ tædio quinquaginta uiri domum diuerſi reuertêre. Apparuítque multitudinem Rege parentéque orbatam, omnibus ſeditionum licentiæq́ procellis agitari. Pariſii primas totius Franciæ conciliorũ partes ſibi uendicabant. In primis apud Delphinum queſti ſunt nouum nummum non iuſtæ probitatis, ſed magni ad commercia rerum intertrimenti percuſſum. Furto etiam è cuſtodia ſubductus à ſuæ factionis hominibus Nauarrus, res magis turbauit: nec defuit Anglus. Inducias in biennium, ſed cum exceptione, cum Francis fecit, ut liceret ſibi & opem Nauarro ferre, & in Britannia cõtra partes Bleſenſis pugnare. Solum Numen Franciam texit. Nauarrus non fractis cuſtodia ſpiritibus, ſed ira aucta, concionem Lutetiæ habuit: indignitatem, iniuriam, contumeliam, conquerebatur: ſtudióque dicendi eò proceſſit, ut negaret ſe à iure diadematis eſſe alienũ: ſignificarétque ſe etiam legibus propiorem eſſe nõnullis qui iure controuerſo armis de Regno decertarent. Neminem fefellit quò ſpectaret ea oſtẽtatio. ſiue mulieres ad ſceptra peruenirent: Iohãna mater Nauarri, eadem Ludouici Hutini Regis filia, prior uocanda fuerat, quàm Iſabella mater Eduardi regis, eadem eiuſdẽ Hutini ſoror. ſiue lege non ipſæ utique fœminæ, ſed earum filii ad auita Regna ut cognati reciperẽtur, Nauarrus ante mortem Caroli Pulchri Regis natus, controuerſiã de iure Regni Francici mouere nõ dubitaſſet, ut Anglum filia Philippi Pulchri Regis ortum excluderet poſt Caroli Pulchri Regis obitũ, ipſe Hutini ſoboles. id quod timuiſſe Anglus uidetur: nec magna auxilia illi miſit: ut hoc bellũ uelut lẽta tabe paulatim cõficeret quicquid reliquæ ſpei Frãcis erat: quaſq́ ipſi uideretur leges Iohãnes Rex Delphinusq́ acciperent. Et extemplo permouere conabatur. Dauid Scotorũ Rex ab eo captus aliquot antè annis fuerat: tunc

Margin letters: G (beside "rum aulicorũ…"), H (beside "ſceretur. Illa dies…"), I (beside "Anglus. Inducias…"), K (beside "Iſabella mater…").

A tunc dimiſit decem millibus nummûm aureorum pactum, iureiurandóque adactum,ſe apud ſuos omni ſtudio elaboraturum ut Regnum Scotorũ beneficiarium Anglorum ſit,eíſque dicto audientes ſint. Non diſpares conditiones Iohanni legéſque præſcribebat. Francus de auro nihil recuſabat: ius Regni quale à parentibus accepiſſet,tale liberis ſe relicturũ:nec ab hac ſententia ulla re aduerſa,neceſſitatéue,aut mortis ullo cruciatúsue genere deſciturum prædicabat:nec ſuam filiũque ac aliquot præterea procerum ſalutem, qui mortales ſint,tanti eſſe,ut immortalitati dignitatis Franciæ non proſpiciatur. Et hæc Angli cupiditas ad concilium uniuerſæ Franciæ tresq; ordi-
B nes delata,omnes indignitate mouit. Et Delphinus omiſſis Pariſiis reliquas ciuitates circumibat,opem rebus afflictis & patri petés. Apud ſingulas perfecit,quod apud uniuerſas nequiuerat. Ocitani authore Armeniaco Comite,non expectatis precibus Delphini, aurum matronarum, & omnia ornamenta contulere. Legem etiam ſumptuariam & de mundo muliebri repetiuere:octo millia bellatorum armaturos ſe tutaturóſque profeſſi ſunt quoad domum Rex reſtitueretur. Eos Campani ſecuti ſunt. Quem ſecundiorum rerum curſum Pariſii inhibuere, factionum ſtudia Nauarro excitante, non ſummo tãtùm Duce,nobiliſſimóque nomine,ſed magno per ſe uiro,ac do-
C ctiſſimo eloquentiſſimóque,niſi iis artibus abuteretur: & erat popularitate ingens. Eo contratendente maieſtas Delphini uilis erat. Multa concilia & ad diui Iacobi,& aliis locis habita. Re infecta undiq; diſceſſum. Quædã etiã cædes factæ;& confugientes ad templorum tutelam, abſtracti, iugulatíque. Violatores templorũ cum mox ab aduerſa factione cæſi eſſent,ſacra ſepultura prohibiti à ſacerdotio:nec pax funeri data. Seceſſerat Delphinus, ad auunculúmque in Germaniam ſe contulerat. Lutetiam orantibus Pariſiis reuerſus,uitæ periculum adiit. In eius oculis nonnulli aulici cæſi. Præpoſitus mercatoribus Stephanus Marcellus,ne quis in Delphinum per impruden-
D tiam manus iniiceret,inſigne Pariſienſium partium Capitiũ ei impoſuit. Factio ea bicolor erat. Quo facto tantos ſibi ſpiritus Stephanus ſumpſit, ut ad cæteras ciuitates publicè literas mittere non dubitaret,ut ſe cum Pariſiis cõſociarent,gereréntque inſigne quo Delphinus uteretur. Partes Nauarri in Normania finitimisq; locis præualidæ formidoloſæq; erant,& fauore Normanorum,& auxiliis Anglicis,&,quæ maior uis erat,decẽ millibus Nauarrorum accitis,in oppidáque quæ propinqua Pariſiis in poteſtate habebat,diuiſis. Et ne quid miſero rerum ſtatu domeſticæ peſtis deforet, omni propè Francia plebs à nobilitate ſeceſſerat,quòd eius ſuperbia euerſam Franciam
E dictitarent, inopemq; plebem ſeruorum loco haberi. In Bellouacis agreſtis multitudo ex profeſſo ab urbana defecerat. Antequam latius id malũ ſerperet,Delphinus Pariſienſe inſigne abiicit:relictaq; Lutetia,nobilitatis manũ quam maximam poteſt cogit. In Bellouacis ad tria millia agreſtium cæſa. In Meldis cũ agreſtis urbanæ plebi ſe iunxiſſet,aliquãto maior utriuſq; ſtrages à Delphino facta. Quo metu cæterarum ciuitatum plebs ad ſanitatem,quotidianumq; laborem ac aratrum rediit. Et reliquæ urbes indignè ferẽtes Pariſios ſibi authore Marcello ſummam rerum arripere,Delphino aderãt. Ex his triginta millia armatorũ confecit. Confluentes Matronæ ac Sequanæ in

poteſtatem redegit,uti hoc freno Lutetiã inhiberet.Nec in difficili res fuit. F
Ad Fanũ Dionyſii ſuos Nauarrus duxerat à Pariſienſibus accitus.Sed ubi in colloquiũ cum Delphino uenit,ſuſpectus illis eſſe cœpit,id quod per colloquii ſpeciem Delphinus captauerat.In Stephano,iuſtóue prælio ſpes ciuibus nulla.Nam leuibus præliis experti nõ paruo ſuo damno fuerãt. Inſidiis etiã quædã manus excepta.Qui integri erãt à factione Nauarri Marcelliq́, animos ſuſtulere:ac ad diui Antonii portam Stephanum noctu,cũ eius portæ claues peterent, isq́ denegaret,occidũt:Delphinũmque cum exercitu ex cõpoſito patefactis foribus recipiũt.Duobus ſeditionis authoribus gula fracta,multitudo ad concionem inermis uocata,grauibus uerbis increpita eſt. G
Reſtabat cum Nauarro bellũ.Is Meduntam ad inferiorem partem fluminis Sequanæ in poteſtate habebat:ſimul ad ſuperiorem eiuſdẽ fluminis partem extorſerat à ſorore Blãcha Meledunum:quod oppidũ illius Reginæ uiduitati attributũ fuerat.Anno inſequenti,qui fuit eius ſeculi undeſexageſimus, cum exiuiſſet induciarũ dies,& Frãcos Anglus prælio uictos,bello inuictos adhuc cerneret,nec domeſticis malis frangi flectiue poſſe,Itium tamen trãſmiſit,Rhemos tẽtat.A Burgundionibus cẽtum millia aureorum nummũm exegit,ne eorum euaſtaretur ager.Ad Gẽtiliacum ſuburbanum Lutetiæ uicum copiam pugnæ fecit.Nihil fortunæ commiſere Franci.Sua uri uaſtariq́ H
malebãt:& ille omnia ferro flammaq́ miſcet.Ei cordi erat aut uaſtas ſolitudines Franciam facere,aut in poteſtatem redigere.Cum uſto agro Pariſiẽſi, Carnutum fines popularetur:Dux Claudioceſtriæ auſus eſt eum hortari, ut
» bello Frãcico finem imponeret.Nudum,inquit,ſolum,uaſtumq́ relinquere
» Francis potes:ipſi Franci cæſis patribus ſuccreſcentes ſoboleſcentesq́,ac iam
» efferati,& malorum aſſuetudine indomiti,te in rebus nullo exitu gerendis
» omni uita tenebũt. Et ſors authoritatẽ Ducis iuuit.Cum nondũ uerborum finem dux feciſſet,repẽtina tempeſtas cum horrendo cæli fragore miniſque ſæuis exorta,ita terruit,ut portenti loco miraculoq́ Anglis eſſet:quorũ etiã I
nonnullos freqnenti inſolitæq́ magnitudinis grãdine,ac ignibus cæleſtibus exanimatos ferũt.Rex ad Virginis Carnutũ præſidis ædem uerſus,procumbensq́,ueniã incendiorum,cruoriſq́ hauſti popoſcit:æquamq́ pacem terræ hominibusq́ daturum ſe uoto mente cõcepto,uerbis etiam nuncupauit.Ad Britiniacum uicum utriuſque gẽtis proceres conuenere.De Pontiuẽſi Comitatu nulla cõtrouerſia fuit quo minus Anglo cederet,quòd dos materna extitiſſet.Vt ſancta pax reliqua uideretur, & nõ tẽporũ iniquitate extorta, placuit initiũ huius fœderis par fieri ei fœderi quod cum diuo Rege Angli ſanxiſſe dicebãtur:ut duo Eduardi Rex filiusq́ remitterent Regi Franco ſi K
quid iuris in Andes,Turones,Cenomanos,Normaniamq́ haberẽt. Anglis redderetur Aquitania,ſed iis finibus,ut ei Vaſconia,Pictones,Santones,Petrocorii,Lemouices,Cadurci,Engoliſmẽſes,Rutheni,hæc omnia cõtributa forẽt.Additũ,ut caueretur illa eo iure omnia Anglus haberet,quo quę optimo.Rex Frãcus intra certã diẽ,ea plus quàm annua erat, ſummo in Aquitanos imperio iureq́ cederet.Eaq́ omnia ita futura,Rex Frãcus Delphinuſque ac omnes proceres Regii generis iureiurãdo ſancirẽt. Iureiurãdo itidẽ ſolẽni Anglus exueret ſe iure ſi quod illi in Regnum Franciæ, ſummumq́ dominatum,

A dominatum,ſpémque hæreditarii diadematis extitiſſet. Numeraretur etiam Eduardis tricies centum ſcutatorum millia: deducerentur utrinq; exercitus, præſidia, milites. Interea darentur obſides duo filii Iohannis Regis, Duces Andium Biturigúmque: cum alteris duobus Ducibus, Alenconio, Borbonióque. His conditionibus,ac datis quos cōuenerat obſidibus,quarto quàm captus fuerat anno reuertit Iohannes Rex. Ciuitates quas dari placuerat, facere deditionem Anglo abnuebant. Aegrè peruicit ut tempori cederetur. Deducta præſidia cum in unum coiſſent, fortunas reliquas agreſtium agebant,ferebantq;,paci agriſq; infeſta,ac urbibus formidoloſa. Pontificem in-
B uiſens,ſacram militiam profeſſus eſt,& pietatis cauſſa,& ut omnem Galliam ea lue liberaret: illoſq; in uerum hoſtem duceret. Mortuo interea Philippo Burgundiæ Duce,eodem item Burgūdiæ Atrebatiúmque Comite, in Burgundiam ſe cōtulit. Filiam Longi Regis maximam natu, quæ iure materno Burgundiæ,eadem iure auiæ maternæ Atrebatiū Comes fuit,nupſiſſe Odoni Duci Burgnndię oſtendimus:quo ex matrimonio eſt editus Philippus:ex hoc alter Philippus:quo ineunte adoleſcentia defuncto, Burgundionū Annales(quos equidem euoluerim)produnt illam aliam Longi Regis filiā,quę Flandro iuncta fuerat, in Comitatus Burgundiæ Atrebatiúmque: Francum
C uerò Regem Iohannē,quòd ex Iohanna magna Philippi Ducis amita à Philippo Rege procreatus eſſet, in Ducatum ſucceſſiſſe: illumq; filio Philippo Audaci dono dediſſe. Franci Annales nihil aliud quàm Regem in Ducatum ſucceſſiſſe commemorāt: Audacémque iam Ducem Turonum,poſt obitum patris relicto Turonum Ducatu,à fratre Carolo Quinto Rege Ducem Burgundionum creatum. Iohannes Rex ad reliquas res,antequam in religionis hoſtes moueret,perficiendas,Itium ad Anglos redit, atque Londinium trāſmiſit:ibiq; morbo correptus obiit, anno eius ſeculi ſexageſimoquarto: relictis liberis Carolo Quinto,Ludouico Andium,Iohanne Biturigum, Auda-
D ce Turonum an Burgundionnm Ducibus:ſimul Iohanna Nauarræ Regina, Maria Roberti Ambari Ducis, Iſabella uxore Iohannis Galeatii Mediolanenſis. Huic dos Comitatus Virtutum eſt attributus. Is dominatus eſt in finibus Campaniæ Francicæ. CAROLVS QVINTVS cognomine Sapiens,primùm omnium relatum ex Anglia patris corpus ad Dionyſii Pariſiorum ampliſſimo funere extulit. Exin Rhemis more inſtitutoq; maiorum ſacratus,Lutetiam regreditur:ibiq; omne propè quo regnauit temporis ſpatium egit,per præfectos fratreſq; bella gerens. Bertrandus Geſquinas genere Britannus,uir bello egregius,de Nauarro Meduntam Mulanchumq; ce-
E pit,eumq; acie deuicit:ſimul ſaluo fœdere Anglico, in Britannia res geri poterāt,quòd pace Britiniaca neque cautum neque exceptum erat quo minus Iohanni à Monteforti Iohannis filio,Caroloq; Bleſenſi ius ſuum armis perſequi,ac inter ſe decertare liceret, auxiliáque undecunque accerſere. Id eo conſilio factū uideri poterat, ut qui bello aſſueti turmatim cateruatimq; uagabantur,ex reliqua Francia in Britanniam dulcedine belli abirent: fruſtra contendente Petro Luſiniano Cyprio Rege,qui ex Oriente ad nos profectus author erat,ut ſacrum bellum ab Iohanne Rege deſtinatum, eo defuncto nihilo ſecius ſuſciperetur gereretur q; cæteris interea bellis omiſſis, cu-

Carolus V, Sapiēs, 51. Rex, an. 1364.

riſque depoſitis. Qui Francicarum partium fuerant, ad Caroli: qui Anglicarum, ad Iohannis ſigna ſe contulere. Bleſenſis commiſſo certamine, in acie cecidit, ſancta poſt obitum ſui memoria: & ab hoſte quoque uictore ampliſſimis uerbis collaudatus: tranſactióque mox conſenſu facta. Iohannæ uiduæ, cuius nomine id bellum geſtũ, redditus Principatus Pontiberæ, ac non pauca præterea contemnendáue oppida. Iohannes, Dux Britanniæ dictus, Franco Regi ſe iureiurando deuinxit. Iam ad aliquod externum bellũ ii qui domeſticæ paci graues ſupererant, abducendi erant. In Hiſpaniam itum. Petrus Caſtulonenſium Rex primùm fœdus cum Francis percuſſerat, affinitatémque iunxerat, Blancha Borbonii Ducis filia, eadem Reginæ Franciæ ſorore, G in matrimonium ducta. deinde Anglorum ſtudioſior factus, uxorem indignum in modum habebat, maléque tractabat, pellice Padilla inſimulante, eã tori æmulæ impatientem, cingulum aureis bullis quibus uis magica ineſſet, Iudæo quodam authore conficiendum curaſſe, quo uxorio munere accepto ſi uir Rex ignarus doli cingeretur, mente minutus & corpore, in poteſtate uxoris foret. Obiit Borbonia fato ſuo, an fraude aliena. Tarraconenſiũ quoque Rex à Caſtulonenſi bello uexabatur, Francorum cupidus. Simul Henricus frater Caſtulonenſis, nothus, in Franciam refugit domo exactus, oppidisq; exutus, quæ à patre Rege aſſentiente Petro iuſto filio accepiſſet, multóſque annos nemine contratendente obtinuiſſet. Geſquinas per Tarraconenſis Regis fines in Caſtulonenſem duxit, ac Henricum domum reſtituit: H Petrum exegit. Is cum liberis ex priore uxore Luſitani Regis filia ſuſceptis Burdegalam ad Anglum profugit. Princeps Anglus anguſtiis Roncæuallis ſuperatis, duce itinerum Rege Nauarræ, ad Pompellonem peruenit. Exin prægreſſus Nauarrus Rex, interceptus ab Oliuerio Manno gente Britanno, ſed Francicarum partium: ac Tarraconem ductus. Anglus ſuſpicatus eſt eum uolentem captum: ac ultro ſe Francis obtuliſſe. Nihilo ſecius Petrum in Regnum reſtituit: Geſquinatem acie uincit, capitq;: Henricum fugat. Mox I cum Petrus militi ſtipendia (ut conuenerat) non diſſolueret, copias deduxit. Nauarrus dato obſide filio dimiſſus, Geſquinas precio redemptus. Henricus cum Franciam ex fuga repetiſſet, nouo exercitu adiutus, domúmque regreſſus, ac deſtitutum Anglicis auxiliis fratrem hoſtem adortus, uictor occidit: rerumq; potitus, Rex conſenſu ſalutatur, coronaturq;. Dux Leceſtriæ Principis frater, cœlebs, maiorem filiam Petri Regis in matrimonium accepit, Comes Cãtibrigienſium minorẽ. Princeps Aquitanis noua & inſolita genti uectigalia imponebat, tam magnis rebus geſtis egens. Iam gẽtem liberius uiuere aſſuetam, Anglici tædebat imperii. Ciuitates ab Iohãne Rege Anglis K traditæ, flagrabant deſiderio Franci Regis: deplorabant præſentem rerum ſuarum ſtatum. Minimè omnium pati poterant ſingulis tandem ſocis tributum indici cogiq; à Principe. In primis Comes Armeniacus, cum ueteribus legibus iura non reddere Principem conquereretur, Francum Regem appellauit, ad eum prouocauit. Primùm Rex Frãcus eas diſceptationes aſpernabatur. Deinde Dormanus iuriſconſultus, cuius prudẽtia quamplurimum Rex utebatur, author fuit Armeniaco ut cauſſas agi in conuentu Pariſienſi ante pacem Britiniacam cœptas, Rege Franco Pariſienſiq; ſenatu cognoſcẽ-

te

A te perſquetetur: quandoquidem diceret futurum,uti hac feneſtra patefacta, lux rebus obſcuris exoriretur. Nihil prius motum, quàm obſides Frācorum qui apud Anglum aſſeruabantur, ut ſuos interuiſerent dimiſſi, domum reuerterunt. Cum Armeniacus nullum finem faceret de Principe Anglo conquerendi,iuraq; prouocationum,& leges Francicas implorandi:miſſus Burdegalam quidam Caponellus ex Belſica nobilitate, Principi diem dicere auſus,in præſentia ſine noxa dimiſſus, cum in fines Agenenſium perueniſſet, ex itinere retractus eſt:alter ſubinde in Angliam mittitur cum literis, ignarus in illis bellum denunciari ipſi Regi Anglo. Is illæſus dimiſſus, & incolu-
B mis domum rediit. Continuò Comitatus Pontiuenſis oppida conſiliis antè præparatis ad Francum defecere. Simul diuerſo loco Cadurcorum urbs, ac omnia in eorum finibus oppida in fidem rediete,excellenti Epiſcopi ciuitatis opera. Anglus domo Burdegalam copias tranſmiſit. Excurſiones paruæ, ac non magnæ expeditiones factæ. Nec modò nobiliſſimis uiris uis inſidiæq; parabantur: ſed Iſabella Ducis Borbonii mater, eadem ſocrus Regis Franci,cum frequenti grege matronarum uirginúmque ad Bellampetticam captæ,ac aliqnanto pòſt grandi pecunia receptæ. Biturigum Dux Lemouices,ipſis ſe dedentibus,recepit. Maior moles exercitus Itium claſſe appulit.
C multis paſſim locis uagati, ad Iudæam ſuburbanum Lutetiæ uicum caſtta metati ſunt. Magiſter equitum Maurellus Fiennns impetiū depoſuit. In eius locum Geſquinas ſuffectus, Anglis Franciam utentibus,nihil per trepidationem egit:opportunis locis adortus, carpensq; poſtremum agmē, modò etiā à latère ac trāſuerſus inceſſens,ita affecit, uti eos conatns audaciæq; puderet tandem,pœniteretq;. Qui horum ſuperfuere in Pictonibus,iis ſuotum ſe cōiunxere,qui magno ſatis numero in præſidio urbis erant. Lemouicum urbē Angli recepere, ac ob itam defectionis direptam incendêre. Hæc in continenti:ſed & mari res geſtæ. Claſſis Francorū claſſi Hiſpanæ ab Henrico au-
D xilio miſſæ coninncta,expugnat quinque & triginta hoſtium naues ad Rupellam:quo in oppido trepidatum fuit, quòd intet Anglicum præſidiū oppidanóſque ſuſpicio mntua diffidentiáque eſſet:actumq; aliquid memorabilis facinoris fuiſſet,niſi claſſis Francorum curſum direxiſſet ad oram maritimam Angliæ euaſtandam. Interea Rupellanorum animi adeò confirmātur, ut dum Geſquinas Fanum Seueræ obſidet, tedeuntem ad diſtinendas uires hoſtium claſſem Francicam Rupellani pet ſe ſuſtinuerint, intra arcem cōtinente ſe præſidio. Qui uerò Angli præſidio Pictonibus erant,cum opem Fano Seneræ ferre conantut,uttobique offenderunt. Pictones enim leuati me-
E tu ſeſe Biturigum Duci dedidere:& repulſo noui hoſtis aduentu,Fanum Seueræ Geſquinas cepit. Biturigum Duci Rex Comitatum Pictonum Santonúmqne utendum fruendúmque conceſſit. Et Rupellani deditionem fecete deplorata omni ſpe: quòd Capitalis Buziorum, ita Principem ſuum Buzii(Vaſconiæ ea regio eſt)uocitāt,nobilis bello Anglicarum partium Dux, ſubſidio cum magna manu ueniens,ipſe captus à Ftancis fuiſſet, cæteris uel fnga dilapſis,uel cæde ſtratis. Iohannes Dux Britanniæ quòd Angli Regis gener etat, popularium animos auertere à Frácis elaborabat. Ptoceres gētis tres,Roanus,Lauallus,Cliſſonus,denunciauete, niſi quam iuteiurādo Ftan-

cis fidem dediſſet,ſeruaret,ſe ab eo defecturos:nec ea re ullius ſe noxæ frau- F
diſue conſcios futnros.Igitur minimè tutum ratus ſe illis credere, in Angliá
tranſmiſit,ad excitandum inde maiore ui bellum. Interea ſummam omnium
rerum Britannicarū Roberto Canolo ſummo armis Anglicis duci, qui am-
pliſſimum patrimoniū in Britannia habebat,ac gloria belli ſanguinisq́; no-
bilitate præſtabat,tradidit. Franci Britāniam ingreſſi compluribus ducibus,
alii alia oppida arcéſque adorti ſunt oppugnare. Breſtum maritimum oppi-
dum Robertus Canolus tutabatur. Subigi ad deditionem terra oppugnan-
tibus non poterat. Eodem tempore obſidebatur oppugnabatúrque Derual-
lum,quod oppidum patrimonii Roberti cenſebatur, eius conſobrino Hu- G
gone defendente. Is pactus eſt deditionem ſe facturum,niſi intra duos men-
ſes ex Anglia tantum copiarum adueniret,ut poteſtatem pugnæ æquo loco
facere,ac ſe obſidione eximere poſſent:interea ſe neque militem intra mœ-
nia recepturum,neque commeatus:ac ad fidem promiſſorum duodecim ob-
ſides dedit. De Breſto in eadem ferè uerba & Robertus pactus eſt. Ex An-
glia auxilia mari intra conſtitutā diem aduenere: caſtriſque naualibus muni-
tis,ac loco idoneo capto, maritimæ Anglorum copiæ prouocabant ad pu-
gnam Francos terra prælium nō detrectaturos. Procul à nauibus campis pa-
tentibus ſe non committebant. Francus dimicaturum ſe profitebatur, ſi(ut H
conuenerat)pari ſimiliq́; prælii genere,æqua conditione certaretur,ſolueré-
que obſidionem uirtute illi conarētur. Die circumacta, Angli nauibus Bre-
ſtum à Roberto recepti ſunt. Denuncianti Franco ſe in obſides Deruallen-
ſium animaduerſurum,renunciari iuſſit Robertus,Hugonis unius arcis præ-
fecti pactione non teneri ſe, qui ſummam rerum Britannicarum obtineret:
pactionis uerò ſuæ conditionem commiſſam non eſſe, quandò auxilia intra
ſpatium temporis compoſitū adueniſſent, & ad pugnam prouocaſſent, nec
Breſtum ingreſſa ſint niſi poſt tempus quo non licere cautum fuiſſet. Der-
uallum familiæ ſuæ oppidum,ut minis territus tradat, commiſſurum ſe non I
eſſe:ſin ſæuiretur in obſides,ſe quoque ſumpturum ſupplicium de totidē nu
mero captiuis,quos ex Francica nobilitate haberet. Apud ſummum Ponti-
ficem fidem Francorum inuiſam facere ac deteſtabilem omnibus gentibus
conabantur Angli oratores, quòd à Britiniaco fœdere diſcedere eos dice-
rent:quod utri priores uiolaſſent,eos fulmine iraq́; ſacroſanctæ poteſtatis fe-
riendos conueniſſet: idq́; amborum iuſiurandum authore Pontifice pium
habitum. Francus orator & memoriam Iohannis fraude liberauit,& Quin-
ti factum à crimine periurii uindicauit. Reliqua erat duplex diſceptatio de
iure & Regni,& belli: quam cognitionem Pontifex non recepit. Tantùm K
audiuit Francum de Flandria agentem. Comes enim Flandriæ Ludouicus
filius Ludouici ex Longi Regis filia,eadē Mathildis Atrebatium, & Otho-
nis Burgundiæ Comitum nepte ſuſceptus,unicam filiam Margaritam Am-
monio filio Angli Regis deſpōderat:petebatq́;,ut cum ob propinquam co-
gnationem patrum ſanctionibus matrimonio iungi uetarentur, legibus ſa-
cróque impedimento ſoluerentur:qua re,Flandria & alii dominatus ad An-
glorum opes accedentes, magnum momentum rerum futuri erant. Ne in
eam cauſſam pronior foret,animum Pontificis Francus exorauit:quòd Flá-
dria,

A dria,confeſſione etiam Angli, beneficium Francorum eſſet: æquiúſque uideretur eam origines ſuas reſpicere,quàm hoſti cõciliari,materiam initiúmque noui belli futurã. Margarita nupſit Philippo Audaci. Comes eo minus generum Audacem Ducem aſpernatus eſt,quòd paciſcendis his nuptiis ſibi reddebãtur illa tria oppida quæ Francum de Flandris pignoris nomine obtinuiſſe memorauimus. Fuere qui hac in re ſapientiam Regis deſiderarint: cumq; perſæpe cognomen ſuum rebus geſtis æquaſſe, illi imparem in Flandricis nuptiis fuiſſe dicerent:qui cum initio optionem habuiſſet, utrum filiã Ducis Borbonii formoſiſſimam,an Flandram,pulchram quidem, ſed multo
B minoris uenuſtatis,uxorem duceret:amores affectúſque ſuos communi utilitati antetulerit:cum Flandra nobiliſſimis Comitatibus dotalibus adeò adauxerit maritum Ducem,ut ſoboles eius formidoloſa Regibus,ac ptopè exitio extiterit:æmulatione rerum adminiſtrandarũ, ac ingenio mortalium ita ferente,ut pro opibus quiſque ſpiritus gerat, animóſque. Rex Francus cum Nauarro amicitiam redintegrauit.Paulò pòſt, quod Nauarri ſcelus ignoratum fuerat,indicio patefactum eſt,compertumq; eum quoſdã ſolicitaſſe,corrupiſſeq;,ut Regi Franco uenenum miſcerent.Venenarii deprehenſi pœnas dedere. Mortua erat Nauarri uxor,eadem Franci ſoror: cuius lacrymis per-
C multa mariti ſcelera condonata fuerant.Rurſus igitur Francorum hoſtis iudicatur.De illo Eburouices recepti.Cæſaroburgum fruſtra tentatum.Anno eius ſeculi ſexto & ſeptuageſimo Eduardus filius, inſequenti Eduardus pater Rex,deceſſere.Ricardus Eduardi iuuenis filius, duodecim annos natus, auo Eduardo Regi, qui moriens ita iuſſerat, ſucceſſit, nulla mota à patruis clariſſimis Ducibus controuerſia.Sub quod tempus Francus Rex memor captiuo apud Anglos patre, iuuentæ ſuæ ut rectores darentur, Lutetiæ tentatnm,ac quamplnrima per licentiam popularium facinoroſe impotenterq; facta,frequenti procerum patrumq; conuentu,lege de filiis Regum ſanxit, ut
D mortuo patre Rege,maximus ſtirpis filius continuò ſuccederet, iſq; ingreſſus quartumdecimum ætatis annum & coronaretur, & extra tutelam foret, réſque adminiſtraret.Eam legem eò etiam latam ferunt, ne diuturniore tutela res nouæ orirentur,tam multiplici cæcáque mortalium cupiditate.Pius ſapienſq; pater habitns, gloriam etiam optimi iuſtiſſimíque Regis ſolidã aſſecuturus,ſi communi ſaluti proſpexiſſet:ne ſub Rege filio ætate florẽte, ſed mente minuta, res ipſæ peſſum ire poſſent. Geſquinas in Aquitania fuſis fugatíſque multiplici prælio Anglis, Condatum, Bergeracum, Fanum Fidei, Caſtellionem,Canderetum,Fanum Macharii,Lungonem,partim ui,partim
E ipſorum uoluntate recepit. Duraſſi arcem alterum & uiceſimum obſeſſam diem,compulit ad deditionem.Dux Audax Anglos Itio crebrò erumpentes,crebris præliis deuicit: circumiecta oppida cepit: hoſtes intra Itii mœnia compulit.Angliæ ora maritima à Francis euaſtata,quædam etiam oppida capta,direptáque, ac igni abſumpta. Ad neceſſitates belli ea tempeſtate uectigal ſali ac ptomercali uino impoſitum.Tota Britannia,excepto uno Breſto, in fidem Franci redierat. Florebat Caroli ſapientia Regnũ,cum Angli proceres uniuerſum terrarum orbem circummittendis legationibus ſibi conſociare ſtudebant,auertere à Franco,inuidiam illi conflare. In Germania tanto

aſſenſu auditi ſunt, ut cum Carolus Auguſtus, qui Franci Regis auunculus F
foret, ac Venceſlaus à patre Auguſtus cooptatus, propè ſoli Franco ſtude-
rent, bellum Germanicum in expectatione foret. Miſit igitur & Frãcus ora-
tores in Germaniam, ut fraternum inter Francos Germanóſque nomen ſan
ctè à parentibus cultum, repeterent: refellerentúrque Anglorum in Francos
probra iacta. Conuentu procerum dato, cum præſiderent Cæſares pater fi-
» liuſque, princeps legationis Anglorum ita exorſus eſt: Cauſſam apud Pon
» tificem maximum hanc eandem egi, Cæſares nõ minus iuſtitia ſancti, quàm
» dextra inuicti: Sed quia cum belli legibus ea diſceptatio cõiuncta uidebatur,
» ſanctiſſimus uir maluit arbitrii ſui rem, ſummorum Ducum, Regum, impe- G
» ratorum exiſtimationi relinquere, quàm arteis militares, & Martis iudiciũ,
» ab armorum peritis Auguſtæq; maieſtatis proceribus, ad Pontificia pacíſque
» ſtudia reuocare. Nunc cum & Pontifex maximus, & omnes gentes quid tan
» ta de re ſentiatis expectent, ac in uos oculos coniecerint: & ego apud quos,
» & quo in concilio orationem habeam, meminero: & uobis, quos nullũ un-
» quam belli fulmẽ terruit, certò ſcio nullam rem antiquiorem potiorémque
» religione immortalitatéque nominis ueſtri futuram. De pace Britiniaca co-
» gnoſcendum uobis eſt, quæ diuturni belli finiendi, amicitiæq; inter duo po-
» tentiſſima Regna conciliandæ cauſſa facta, ſi dirimitur infirmatúrue, eadem H
» mala renaſcantur neceſſe eſt, quorum tædio compoſita fuerat. Sin qua pie-
» tate iuncta eſt, eadem ſeruatur: & quod ſecus factum eſt, nutu ueſtro, Cæſa-
» res, reſtituitur: ingentes cædes, antequam exoriantur, extinxeritis: & noſtra
» hæc ætas feſtam pacem, & poſteritas ſecuritatem ſuam uobis acceptam feret.
» Viribus impares ſemel atque iterum acie uiceramus: & quoties aperto Mar-
» te, neráque uirtute pugnandi copia fuit, toties rebus noſtris humana ope de-
» ſtitutis, ac tantùm bonitate cauſſæ ſuæ fretis, Numen euidẽtiſſimè affuit. In-
» firmi inualidiq;, firmos præualidóſque uicimus: clementiſſiméque uſi uicto-
» ria fuimus: nec quas iure belli licebat, uictores leges uictis captisq; impoſui- I
» mus. Quãti bellum nobis ſteterat, impenſas perſolui placuit: & fœdus quod
» florente re Frãcica Diuus Ludouicus Rex cum maioribus noſtris, rebus no-
» ſtris inferioribus, percuſſerat, reuocari confirmariq; conuẽnit: ut Aquitania
» ad nos rediret, quæ parentum noſtrorum fuerat: nec id gratuitò, ſed in mer-
» cedem ac uelut permutatione cederemus Angli Francis iure quod maiorũ
» noſtrorum per multas continenter ætates fuerat in Normanos, Cenoma-
» nos, Turones, Andes: quæ Franciæ terræ nobiliſſima opulentiſſimáque pars
» eſt. Præterea Pontiuenſes haberemus, quæ confeſſione Francorum materna
» dos Regibus noſtris eſt. Hæc quæ rem continerent, in primis erant. Et quia K
» ſanciebatur, ut ea haberemus eo iure, quo quæ optimo: uiciſſim conuẽnit, ut
» iure Regni Francici, hæreditatéque ac ſucceſſione cederemus: qua in re &
» cauſſa non inferiores, & fortuna belli ac iudice Marte ſuperiores eramus, &
» exemplo multorũ nobiliſſimorumq; Regnorum, quæ uel fœminas, uel Re-
» giæ ſtirpis fœminarum filios ad Regnum uocant. Regi noſtro primo Hen-
» rico non ſucceſſit Mathildis filia, ſed Henricus ex eadẽ Mathilde nepos no-
» bis iura dixit. Beneficiarii Francorum Comites in media Francia nati, ſce-
» ptra noſtra tenere poſſunt: Regia noſtra ſpem amittet externorum domina-
tuum?

A tuum? Sed Angle,cum initio de Regno ageretur,eras ſuperior iure cauſſaq́. Cæterùm cum in Philippi Valeſii uerba iuraſti, ultro iure tuo tunc te exuiſti.hoc enim Francus crebris ſolet uſurpare ſermonibus:Si abſque exceptione iuraſſem,tamẽ infirmitas ætatis qua eram,in integrum reſtituta æquis iudicibus fuiſſet:Sed his uerbis iuraui,ut ius meũ,ſi quod præterea mihi in maiorem rem erat,imminui non poſſet: ut illud iuſiurãdum in ſummam regni ſpem ne mihi obeſſet teſtarer. Quas ob res in fœdere Britiniaco cum iure Regni Francici ceſſurum me profeſſus ſum,id maximè omnium tibi optabile erat. Cedo tibi Normanis,Turonibus,Cenomanis,Andibus. Reddis mi-
B hi diui Regis tui fœdus,felicibus rebus tuis ictum. Condono tibi ius Regni aut certũ,aut non minus in me quàm in te probabile: & iniquas cõditiones conquereris,dignaq́; tibi cauſſa uidetur, cur obſides ad fidem promiſſorum datos à me,in diem certam eblanditus,cum ea circumacta repoſco,non reddas:ac ne iura quidem gentium ſerues. Cùm Rex Regi bellum indicit, mittuntur fœciales, qui propalam res repetant: ac niſi reddantur, bellum indicant. Tu quos miſiſti? Nullius nominis hominem,ignarum quid ferret,legaſti. Hæc eſt,Auguſti,expoſtulatio noſtra. Regem Iohannem bello cepimus: coluimus, ut domi magis coli non potuerit. Aequiſſimas leges, quasq́; pari
C utrinque fortuna ſcribi par fuiſſet, ſcripſimus: obſides accepimus: Proceres Regii inter Francos generis,omnes ſe iureiurando in fœdus Britiniacũ obſtrinxerunt. Pacem,Iohannemq́; reddidimus. Isq́; domum regreſſus, turbatas res compoſuit: Burgundiã ditionis ſuæ fecit. Feſtam pacem fœlicitatemq́; conſtituit. Floruit liberis,opibus,imperio,quãtum pari temporis ſpatio nullus ætatis ſuæ,quantum nullus unquam gentis ſuæ Rex. Ad nos, ubi cultus fuerat,regreſſus,in complexu filiorum Ducúmque obſidum mandata dans, bona ſpe poſteritatis migrauit è uita. Filius eius Rex quod fœdus & ſuo & paterno & Regiæ nobilitatis uniuerſæ iureiurando ſanxerat,uiolat,receptis
D arte obſidibus,bello nullo more gentium indicto. Pontiuẽſem Comitatum, maternam dotem meam: Aquitaniam iam inde à Leonoræ matrimonio,& poſſeſſione maiorum meorum,& cõfeſſione priſcorum Franciæ Regum, & fœdere recenti meam, furto occupauit. Ego ſiqua eſſet in terris Auguſtior maieſtas quàm ueſtra, Cæſares,ad eam querimonias deferrem in cauſſa qua maior incidere nulla poteſt. Nunc cũ maximi, inuictiſſimi,ac ſanctiſſimi ſedeatis, totius terrarum orbis animis in expectationem iudicii ueſtri erectis, obſeruantibúſque quid ualeant affectus ueſtri, quid integritas, quid religio: annuite,quàm ſancta apud uos fœdera extitere, tam inuiolata inter cæteros
E eſſe debere: & quæ rerum adminiſtrãdarum præcepta ex uetere ſummorum Imperatorũ memoria petiuiſtis,ea reliquos à uobis petere oportere. Angli orationem excepit Francus orator: atque ita diſſeruit. Non diſſimulo,Auguſti, nos pacẽ Britiniacam iureiurãdo ſanxiſſe:fœderaq́; apud mortales ſancta eſſe oportere, quòd eorum religione pietas animorum, fidéſque rerum Superis deuinciatur. Quòd ſi fœdus Britiniacũ,Angle orator clariſſimè uir, cum ego graue cenſerem,tu leue exiſtimaſti:cur in ea tranſactione, in quam uterque conſenſeramus,mihi ſanctam eſſe uim ſponſionis poſtulas, quæ tibi uilis eſt? Cauſſam fidei datæ,quam apud ſummum pontificem obtinere non

» potuiſti, Cæſaribus te probaturum confidis? Nec ille eam ab ſe ad quẽquam F
» reiecit: ſed cum inferior in controuerſia religionis inuenireris, ad iuſque bel-
» li & diſceptationem de Regno tranſires: hanc rem ſui arbitrii non oportere
» eſſe cenſuit. Ita apud Pontificem de bello, apud Cæſares de pietate agis. Nec
» nunc Auguſti in nos iudices ſedent: neque te accuſante cauſſam dico. Exi-
» ſtimatio eorum, non iudicium eſt: quibus tamen & ipſis, & per eos omnibus
» mortalibus ſatisfactum, & nos perpurgatos uolumus. Quòd ſi cauſſam no-
» ſtram per ſe ſatis firmam ſentient, magnitudinem Auguſtiſſimorum animo-
» rum eam fore confidimus, ut affectus eorum plus ualeant ad calumniã ab in-
» nocentia propulſandam, quàm pudor ne imperitis uideantur aliquid gratiæ G
» conceſſiſſe, abſterreat ab æquitate nobis impertienda, quam alieniſſimis præ-
» ſtant. Non ſtare me fœderi criminaris. Si id tibi ratum eſt, ego quoque non
» reſcindo. Sin frangis: deſine aliis neceſſitatem ab eo diſcedendi imponens, in
» nobis id uitio uertere, quod tibi fraudi eſſe non uis. Spopondiſti te quampri-
» mum exercitum deducturum: uiuo Iohanne Rege non deduxiſti, non de-
» portaſti. Relicti abs te inter nos tanquam in hoſtico milites tui infeſtiorem
» nobis pacem fecerunt, quàm bellum fuiſſet: pluriſque eorum diſceſſum coë-
» mimus, quàm quanti unquam nobiliſſimi exercitus opera in bello nobis ſte-
» terit. Hoc de milite tuo. Illud uerò utiq; tuũ eſt. Oportebat frequenti utriuſ- H
» que gentis concilio te ſolenni uerborum nuncupatione cedere iure Franci-
» ci Regni, quod tuum eſſe contenderas. doce id abs te factum, quod ſola con-
» ceptione uerborum, corrogatisq; proceribus fieri poterat. Cum in tantis re-
» bus pax Britiuiaca apud te nullas uires habuerit, cur indignaris me meũ ius
» retinere ſtatuiſſe? Tibi Comes Armeniacus diem dicendam curauerat. Miſ-
» ſus eſt qui tibi denunciaret. Non mittebas qui cauſſam tuam ageret, excuſa-
» rétue: & bellum inſuper minitabaris. Miſſum eſt ad te decretum, quo hoſtis
» Francici nominis iudicareris. Expectabas ut fœcialis, aut aliquis è proceri-
» bus legaretur. Tu qui beneficiarius meus es, in cognitione cauſſæ qua apud I
» me reus es, Duces internuncios ne præſtoleris. Sed una atque altera uictoria
» te ferocem facit. Fateor cum trophæis Francorum Oriens Occidensq; refer-
» tus ſit, interdum nos fortuna prælii inferiores diſceſſiſſe. Abs te nunquã bel-
» lo uicti ſumus, ne nimis iudicium Martis amplectaris, iusq; belli cũ iure cauſ-
» ſæ confundas. Communi concilio Franciæ, cuius iudicium eſt te Regni ius
» poſtulante, hæc controuerſia dirempta eſt. Fœminis Regiæ ſtirpis, neq; ipſis,
» neq; maieſtate earũ filiis Regnum noſtrũ cedere, palam factum eſt. Et quod
» ſacramentum Regi Philippo Valeſio dixiſti, non circũuentus adoleſcẽtulus
» dixiſti, nec inter eos qui paſſuri eſſent te circũſcribi: nec deteriorem cauſſam K
» tuam feciſti, ut reſtitui te in integrum oporteat: nec iis authoribus, quos per-
» fidiæ ſocordiæ'ue criminari conueniat. In Ambianis eras. Aderant, ne meos
» enumerem, Dux Lotaringiæ, Rex Nauarræ, Rex Balearicus. Aderat parens
» ueſter, Auguſti, immortali nomine Rex Bohemiæ. Aderant quatuor millia
» equitum: nec iuraſti niſi accepto Ducatu Aquitanico. Eadem qua cæteri be-
» neficiarii formula, fidelitatem mihi præſtaturum te iuraſti, teq; mihi alliga-
» ſti. Sed quòd oſculum, quod ex conſuetudine datum oportuerat, omittebas,
» cõſuleréque domi tuos peruelle dixiſti, eiusq; rei ueniam dedimus, regreſſus
in

A in Angliam,conuentúque gentis habito,ad eos retuliſti quid fieri abs te pla- «
ceret. Re per multos dies agitata, de omnium ſententia oratores in conti- «
nentem miſiſti,qui oſculi libationem ferrent,profiterentúrque uerbis tuis te «
mihi beneficiarium,me tibi Regem iuſtum legitimumq; eſſe. Qui Scæuolæ «
conſultius egiſſent,quàm tu tam grauibus tuis alieníſque authoribus? & à li- «
beris Auguſtis damnari parētis Regis fidem authoritatemq; poſtulas, quam «
tota Anglia terra tua ſanctam iudicauit: cuius ne te quidem ipſum antè pœ- «
nituit,quàm Robertus Atrebas Francus exul ad te tranſiit, cauſſamq; tuam, «
quam damnarat,non uerbis, quibus controuerſiæ regnorum minimè diri- «
B merentur,ſed armis agendam perſequendámque dixit. Tunc demum legi- «
bus uictus,ad bellum deſcendiſti:ut nunc bello inferior,leges imploras. Pon «
tiuenſem Comitatum fateor ita à me in te profectum beneficiū dotémque «
fuiſſe,ut ſummus dominatus penes me eſſet: quod te cauſſa cognita amiſiſ- «
ſe indicas,téque uoce tua prodis: cum te beneficiarium meum in latus meū «
ſtrinxiſſe ferrum,uictoriámque de me reportaſſe,hoc loco audientibus Au- «
guſtis confiteris: ut non ſit certior fides confeſſionis tormentis quàm con- «
ſcientia expreſſæ. Normaniam, Cenomanos,Turones, Andes, nobis te re- «
miſiſſe prædicas, ut fœdus diui Regis tibi, Aquitaniámque reſtitueremus. «
C Sed diuus Rex ſummum dominatum imperiúmque in omnia ſibi poſteriſ- «
que retinuit. Tu uerò uerbo remiſiſti ea quorum poſſeſſione multis antè æ- «
tatibus,legibus cecideras: quæ continenti multorum annorum uſu teneba- «
mus. Aquitaniæ ſi primam cauſſam ſpectes, uideas ad Leonoræ tuæ patrem «
Comitem Pictauenſem tres tantùm Præfecturas,Burdegalenſem, Agenen- «
ſem,Baionenſem,beneficiarias à maioribus noſtris perueniſſe, cæteras ciui- «
tates ui temporum ab eo eiúsue familiæ Gulielmis occupatas,ut Rolo Neu- «
ſtriam armis ſuam fecit,& Notho filio reliquit,contra Francorum inſtituta: «
ut Martellorum,Fulconúmque ac Theobaldorum familia Turones ac Ce- «
D nomanos inuaſit,occupatis Regibus noſtris aut domeſticis aut externis bel- «
lis:ac ita poſteros eorum tenuiſſe conſtar,ut multis monumentis teſtata fo- «
ret perpetua expoſtulatio noſtra,nec ulla temporis longinquitas, nulla ue- «
tuſtas,à iure publico Regióue aliquid ui raptum,eodémque uitio retentum, «
reclamantibus iuſtis dominis uſucapere poſſit. Et quoniam diui Regis no- «
men iactas:diuus Rex cum fratre ac tot proceribus tātóque exercitu captus «
à fero cupidóque hoſte,minore pondere auri cum omnibus ſuis redemptus «
eſt,quàm quanti unum Iohannem de te beneficiario noſtro redemimus:cæ- «
tera nobilitate tantidem, atque adeò pluris, recepta. Et utrum Rex Iohan- «
E nes ad uictores Anglos reuerſus,ab eiſque receptus,apud eóſque,qui coluiſ- «
ſe uideri uolunt,defunctus, nos ſeq; omni religione (ſiqua fortè reliqua te- «
nebamur)liberarit,an etiam in fato functos iura belli ualeant,iudicium diffi- «
cile non eſt. Quos uiuos nobis obſides reddidiſti,etiam ſi eos ſe ad te reditu- «
ros uel ſua uel aliena fide tibi obligaſſes: noua tamen illa nudáque pactio, «
uetere cauſſa ſublata, nulla noua ſuborta ſpondendi materia, eos non tene- «
ret:& cum pace dimiſſos, ipſe tibi bellum redintegrans, nullo exemplo iu- «
réue uel ciuili uel belli reuocas. Reliqua oratio facilis ſit:Regium ſummúm- «
que apud Fraucos dominatum, Regiáque inra,minui diuidi non licere, non «

„ poſſe:neque,ut Pontiuenſes ſilētio prætercam, Aquitaniam iis finibus qui- F
„ bus eam metiris,dimidiam propè Regni noſtri partē, à ſceptro noſtro auel-
„ li Lege Salica incolumi poſſe.Quod nobis, Auguſti,probaſſe ſatis ſit, Briti-
„ niacum fœdus non uiolauimus priores. Religionem noſtrā ſuſpicione per-
„ iurii apud Pontificem liberauimus. Controuerſia iuris Regni ſublata eſt. Ca
„ ptiuos,bellum cauponante Anglo, pluris redemimus, quàm leges belli ſe-
„ rant. Obſides,quos ſemel miſſos fecit, cur redeant, cauſſa nulla eſt. Hæc eſt
„ purgatio noſtra:quam ſi uobis Cæſares probauerimus,orbi terrarum ſatisſe
„ ciſſe nos non dubitabimus. Senſus enim ueſtros humanum genus ſanctos du
„ cet,quorum ſapientiam fidémque perſpexit. Quæ per me agi Rex maximè G
„ Chriſtianus apud uos,ô Cæſares,uoluit:eadem ipſe,ſi per ualetudinem lice-
„ ret,præſens egiſſet:idq; magis perſpicuè,ſapientiúſque,ac amantius. Neque
„ enim ab Anglo Rege propinquitate uoluntatéue alienus eſt. Cauſſarum
„ temporúmque,non animorum hæc diſiunctio fuit. Ad uos Normaniæ Dux
„ uenit:ueniret Rex:inuiſeret neceſſitudines has ſuas, fráternúmque nomen
„ publicè redintegraret:ac cotàm ſanctiſſimè obſeruaret, quos animo ſtudio-
„ ſiſſimè abſens colit. Hæc oratio iuſtiorem Cæſaribus cauſſam apud proceres gentis præbuit,ut id quod taciti concupiuerant, iam poſita diſſimulatione profiterentur,ſe in Franciam profecturos, datúróſque operam, ut res H componerentur: bellum inter duas clariſſimas præpotentéſque Regias funeſtum,ac rei Chriſtianæ lugubre,finiretur:ſacrorúmque armorum agitarētur conſilia:quorum obliuio nimis diu pectora tenuerat. Magno ſplendidóque procerum comitatu profecti,occurrente pari dignitate Francorum Ducum Comitúmque,fines regni ingreſſi,quacunque per urbes iter faciebāt, apparatiſſimè, magnificentiſſimè, officioſè, amanterq; excipiebantur. Infirma & morbis confecta ualetudine Quintus Rex Auguſtis ad Dionyſii portam in lectica occurrit. Quæ res ne ei pudori foret, Auguſtus pater ætatem podagrámque excuſans, lectica & ipſe Regiam urbem ingredi uoluit. Filius Auguſtus patris latus in equo texit. Feſti dies aduentu Cæſarum celebréſque acti. uinctis dempta uincula,cuſtodiæ emiſſæ. De pace agere iam cœperant:cum prius Reginæ Francæ,ac propè continuatis funeribus,filiæ Regiæ mors,actionem eam interpellauit. Igitur atrata funeſtáque Regia, Cæſares domum ſe recipienres,ac Rex Francus Lutetiæ morbo luctuq; retentus, Gandauum oratores miſere,quò & Angli legati ex compoſito conuenerāt, ut de pace commodiore loco ageretur. Affuit & Pontificis maximi Legatus Archiepiſcopus Rauennatium,qui ad id uenerat. Id quoque colloquium diremit nouus quaſi terrarum omnium motus, ſchiſmáque ſacræ eccleſiæ in K
„ triginta annos exortum:de quo deinceps dicere ordiar,quandò res humanę
„ ſemel loco moueri,inclinariue ſede ſua cœptæ, quo maiores ſunt,eo ægrius
„ ſeriúſque ueſtigio reponuntur, ſiſtuntúrue. Sedes Pontificum maximorum ex urbe Roma Quinto Clemente Pontifice in Galliam delata, plus ſeptuageſimo pòſt anno in Vrbem reuertit. Sed non diu in tranquillo manſit ſacra nauis:nouis fluctibus atrocibusq; procellis agitari cœpit. Gregorius Vndecimus Pontifex Maximus Auenione ſedens, cū Italia bellis aliis ſuper alia renaſcentibus arderet, nec modus ullus finisue inueniretur, aut remedium ſanandorum

A nandorum leuandorúmue malorum, conſilium cepit ſuæ urbi Romæ ſedis reddendæ: impulſus etiam libero cuiuſdam Epiſcopi reſponſo, qui ab eo interrogatus, eccur tandem ſedē ſuam nō inuiſeret? Abs te, inquit, omnes pendemus: te ſibi quiſque proponit ad imitandum: exemplo, non oratione tua orbi terrarum opus eſt. Si genus humanum te roget, cur urbem tuam Romam tot iam ætates à Pontificibus ſuis deſertam, tandē ipſe non adeas? multo minus habeas quod reſpondeas, quàm ego, qui non tam excelſo loco ſedeo, ut in me unum omnium oculi conuertantur. Hæc intrepida uox uelut numine, non humanitus miſſa, eos ſtimulos in animum Pontificis demi-
B ſit, ut ſcelus nefarium exiſtimaret eo ſeſe crimine non liberare, quod in alio damnaſſet. In Italiam cum perbona parte Cardinaliū, reliquis Auenione manentibus, trāſiit, tanta gratulatione, ut nullus illuxiſſe lætior dies uideretur: reliquúmque Pontificatum Romæ egit. Anno eius ſeculi duodeoctogeſimo deceſſit. Sacro ſolio uacuo, Romani magiſtratus optimatéſque uerıti ne Roma iterum deſereretur, Auenio repeteretur: magno illuſtríque comitatu Purpuratos patres adeunt, ſupplices orant, uti ſedi Romanæ Romanū gene re Pontificē, aut utiq; Italum redderent: ni id fieret, adeò commotum eſſe po pulum Romanum, ut uerendum ſit, ne quid atrocis rei contingeret. Romæ
C quatuor omnino Italico ſanguine patres erant, tredecim Galli, ſed hi æmulatione diſcordes. Quatuor deinceps nouiſſimi Pontifices maximi Lemouices patria fuerant: Clemens ſextus: Innocētius ſextus: Vrbanus quintus: Gregorius undecimus. Vndetriginta continuos annos à Lemouicibus genus humanū ſacra petierat iura. Factio ea in purpurato ſacróque collegio multum adhuc maieſtatis uiriúmque habebat. Retinere, ut fama eſt, ingēs ſummumq; decus in ſua ſibi gente contendebant, ut quintum Pontificem maximū Lemouices haberent. Reliqui Galli in medium cōmuneq; uocabant: & populi Romani perſtrepentia exaudiebantur arma: unaq; illa uox circunſonabat,
D Aut Romanum, aut Italum uolumus. Nec uidebatur populus armatus niſi uoti compos manibus tēperaturus. Inclinauit igitur res, uti Bartholomæus Neapolitanus ciuis Archiepiſcopus Barenſiū Pontifex maximus declararetur: Vrbanum ſextum dixere. Apud Pontifices maximos Auenione in gratia, apud omnes authoritate ſumma à prima iuuenta fuerat: ut & Itali & Galli ſuū exiſtimare poſſent. Baldus peritiſſimus iuris ciuilis Pontificiiq; interpres, ſuper tanta re eaq; recenti conſultus, aliquanto pòſt edidit, Vrbanū ſibi uerum uideri Pontificem, quòd Purpurati in ipſo negocio prædicaſſent, ut orbi terrarum conſulerent, ſimul quòd Bartholomæum ſcirent Pontificio
E faſtigio ferendo eſſe, ac ſacræ aulæ peritum, iccirco ſe illum deligere. Præterea eo mouetur Baldus, quòd Vrbanus loco ſummæ ſedi uelut natali ſederet: quòd poſt deſignationem eius, cum inter tumultum diuerſi patres alii in arcem Hadriani, alii extra urbē cōceſſiſſent, reliqui in Vrbem in ædes quiſq; ſuas ſe recepiſſent, cōticeſcēte tandē tumultu ad Vrbanū regreſſi, eū inſignibus ſummi Pontificatus magna excoluerint cæremonia: quòd his uerbis, his factis, his ſententiis omnes regiones repleuerint, ut totus ferè orbis terrarū ita ſit opinatus. Hæc ferè Baldi uerba. Iohannes quoq; Lignanus ſacri iuris conſultus cauſſam Vrbani ſcriptis defendit. Cōtrà ædis Vedaſti Abba, idem

à conſilio Regis Franci, monumentis literarum Vrbanum damnat, ut in re F tanta támque ancipitis coniecturæ Purpuratis uniuerſo nomini Chriſtiano poſt tertium menſem ſcribentibus, quarum literarum exemplum extat, ſe ad mortis periculum euitandum, Bartholomæum delegiſſe: ratos illum ea eſſe religione, ut ſe in ſacroſanctam ſedem non intruderet. Froſſardus eius ætatis & ipſe author memoriæ mandauit, ſub recentem Vrbani electionem Cardinalem Gebennenſem, qui poſtea Clemens fuit, quiq; electioni Vrbani affuerat, ac ſuffragium tulerat, ad Flandrum Comitem ſcripſiſſe delectum Vrbanum conſenſu ritéque. Scripſere continuò & purpurati Romani purpuratis Aueniónenſibus in eandem ſentētiam communes literas, quarum exem- G plum extat. Flandrus ac Britannus literis Gebennenſis adducti, ab Vrbano uita deinceps omni ſtetere, Gebennenſi ante exortam æmulationem affirmanti potius quàm cum poſtea de pontificatu certaret, neganti, credentes: ea tamen religione, ut teſtarentur ſe uniuerſi concilii, ſi quod fortè cogeretur, placito, ſententiam ſuam moderaturos. Qui de Pontificibus ſcribunt, tradunt, cum Vrbanus uitia temporum corruptiſſimorum tollere, moréſque deprauatos emēdare conatus, iuberet purpuratos à donis muneribúſque accipiendis, & à Simonum ambitu labéque abſtinere: tunc demum illos inſolitæ ſeueritatis tædio adductos, ac pontificis ab ſe creati pœnitentia ſubeunte, maximam partem cauſſatos urbanos æſtus, peſtilensq; anni tempus, com- H meatu ſumpto, poſt tertium à deſignatione menſem, Anagniam, atque inde Fundos (quæ urbs erat partium Reginæ Iohannæ à Francis Regibus oriundæ) ſeceſſiſſe. Annales Frācici authores ſunt purpuratos quamplurimos poſt delectum Vrbanum extemplo ad Francum Regem miſiſſe, ne fidem ullam haberet literis nunciíſue Vrbani ſe Pontificem maximum creatum prædicantis: eoſdem, ubi Fundos uentum ſit, Gebennenſem delegiſſe: Regem ad hortos Vicenarum ſanctiore concilio patrum procerúmque ac doctiſſimorum uirorum habito, de eorum iuratorum ſententia cauſſam Vrbani ut ui I uitióque creati auerſatum, agnouiſſe Clementem Pontificem ut piis liberíſque Fundanis comitiis lectum: qui Auenione ut ſancta iam, & urbis Romæ æmula urbe ſedē ſibi delegit. Eidem purpurati Aueniónenſes, ſimul ex Regibus Scotus Caſtulonenſiſq;, uterque Franco fœderatus, ſe tradidere: ſed Scotus conſtanti inexpugnabilique uoluntate: Tarraconenſis uariauit, prius Fundana comitia, quæ & Cathalani, qui & ipſi Hiſpani ſunt, ſecutus: poſtea Romana, quæ Itali, Germani, Hungari, Angli ſanctiora ducebant, & ex eadem Hiſpania Luſitani. Annones neutri partium ſe addixere. Eam ob rem Cantor ſanctæ eccleſiæ Pariſienſis Epiſcopum Cameracenſem neutras par- K tes adſciſcendas prædicantem, auſus eſt literis, quæ extant, ſubincuſare, quòd cum ſemel atque iterum Lutetiæ habitum fuerit eccleſiæ Gallicæ concilium, ubi idem Epiſcopus ſediſſe credatur, mox tamen eiûs ſynodi decretorū immemor uideatur. Priore enim conuentu, qui menſe Septembri coactus ſit, conſeſſu ſex Archiepiſcoporum, triginta Epiſcoporum, complurium Cœnobiorum patrum, ſimul theologiæ, iuríſque & ciuilis & Pontificii profeſſorum, conſtitutum, Cardinalibus Romana Comitia fando improbantibus non aſſentiendum, niſi maiore conſilio grauioreq; deliberatione. Poſterius

concilium

A concilium menſe Nouembri coactũ,ſed id infrequentius:iccirco priori ſtan
dum ſibi uiſum: nec eam ob rem, cum duo exiſtant qui ſe Pontifices maxi-
mos contendant,neutrum ſequendũ. Etenim ſiue Cardinalibus,inquit,cre- «
dis,neutrius eſſe non potes:ſiue non credis,prioris concilii Pariſiẽſis decre- «
to ſtandum tibi eſt. Is tamen uir primò Clementem, quem & Rex, deinde
Vrbanum ſecutus,ac Romam profectus eſt. Antoninus Pontifex Florenti-
nus refert,cum genus humanũ duos uno eodemq; tempore Pontifices Ma-
xi.habere non poſſit,tunc,quòd utraq; cauſſa haberet quod ſequeretur:pręcla
clara ingenia,ſanctóſque uiros,& eorum quoſdam diuinitatis ſignis miracu
B lóque illuſtres,iudicio inter ſe diſſentientes, alios ab Vrbano, alios à Cle-
mente ſtetiſſe:quò iuſtior nobis uenia ſit,ſi nudam rem,ut ab eius tempeſta-
tis potiſſimùm authoribus accepimus,prodẽdam ſimplici enarratione ſum-
maq; religione cenſuimus: inter diſcrepantia ſtudia ſententiáſque nihil no-
ſtri edentes:niſi quòd Numine peccatis temporum ſuccenſente id eueniſſe
arbitramur. Extiterantq;,qui uelut ſpiritu diuino afflati uates id præcinerẽt.
Iohannes Theologus Minor,antequam Gregorio Pontifice purpura in Ita-
liam remigraret, Auenione ductus in carcerem fuerat,quòd ea in urbe gra-
uibus concionibus uitia temporum coarguere,ueteriq; fabulæ nouum com-
C mentum affingere auderet. Fuiſſe diẽ per ambages dictitabat, qua cũ omnia «
quæ gignere natura poteſt genera uolucrũ,iam in lucem edita,ac ueſtita ſuo «
quæq; decore ornatuq; eſſent,apparuerit diuina ſpecie auis,ſed ea implumis, «
atq; iccirco quæ uolitare,ſeq; alere uagando non poſſet:uerùm miraculo ma- «
ieſtatis,miſerationeq; inopiæ adductas cæteras uolueres, ne fame miſeriáque «
periret,ex ſuo quamque corpore aliquid plumarum pennarumq; reuelliſſe, «
in illámque contuliſſe,quo ad cibum capiendum ferretur,uictitarétque. Hác «
ubi ſeſe tãto honore dignitatéque eſſe haberiq; ſenſit, faſtu ſpiritibúſque in- «
flatam,tantam in ſe cæteris alitibus iram mouiſſe,ut conſenſu ſpoliata,reda- «
D ctáque ad priſtinam ſit egeſtatem. Perſimili ratione procerum eccleſiæ ordi- «
nem diuinitus inſtitutum,ſed initio inopem,deinde à mortalibus locupleta- «
tum,per ſuperbiã,& quæ minimè deceret,ætatem agere. Si odium iudiciúm- «
que mortalium ad quos ueniſſent,minimè uererentur,ſi, quãdò opibus iam «
præſtent, terrarum illis nullus metus, nullus pudor foret, at Deum cuncta «
acerrimè intuentem,à quo ad hominum genus pietate demiſſioneq; animi «
imbuendum legati ſint,tandem timendum ſibi ducerent:qui quo tardior,eo «
grauior ultor futurus ſit. Illum enim dextram in proceres eccleſiæ ſuæ ful- «
mine armare:ut,quod ab homine fieri nefas ſit,ipſe non exuat modò, ſed ut «
E exurat,ſcindat,diſſipet. At proceribus eccleſiæ ſacræ minabatur:appetẽteſ- »
que pœnas denunciabat: Regibus, Ducibus, Comitibus, cæteris terrarum
principibus parcebat? Minimè ille quidem. Florẽte re Francica, ſibíque ante
Pictauenſem cladẽ perſidente Iohanne Rege,non dubitauit uitia aulæ gra-
uiter publicéque increpitare,ipſiq; capiti rerum Regi in primis ingens inſo-
litúmque malum canere. Vrbanus,quòd numero Purpuratorum Clemens
præſtaret,ne ea re inferior foret,triginta creauit Cardinales. Sed ſchiſma Põ-
tificiũ totum propè terrarum concuſſit orbem. Primum omnium pax inter
Regna conuenire nõ potuit. Britãnus Dux,qui princeps legationis Angli-

cæ de pace cum Francis iungenda in Flandriam miſſæ fuerat:ſoluto Ganda- F
uenſi cõuentu,compoſitioniſq; mentione ac actione ſublata, & cõtentione
ſchiſmatis magis exacerbatis odiis,in Flandria apud Comitẽ remanſit, quòd
eius amitinus erat.Id Francus moleſtè tulit,Francorum hoſtem iudicatum,à
Flandro Francorũ beneficiario haberi,coliq;.Acceſſit & alia cauſſa cur ani-
mus Quinti Regis noua indignitate moueretur. Mittebat enim oratorem in
Scotiam Petrum Bonecellum,uirum cum diuitem, tum diuitiarum oſtenta-
torem.Is Cluſæ quindecim dies ſubſtitit uentum expectãs:nec tãtiſper Bru-
» gas Comitemq; interuiſebat. Tunc Dux Comiti, Quin accerſimus, inquit,
» hoc ſuperbum caput?Prætor Cluſenſis iniecta manu iuſſit eum Brugas ſe cõ G
» ferre. Vbi in cõſpectum uenit:En,inquit,adſum captiuus ueſter. Extemplo
» ſuſtulit uocem Flandrus,aitqne:Quia te uidere optaui,euocauiq;, ea re te ca-
» ptum dices?Excepitq; Brirannus:Hæ ſunt dominatrices linguæ, quæ Regis
» animũ perditiſſimis artibus poſſidẽt, auertuntq; ab Regiæ cognationis pro-
ceribus. Apparebat concitatos indignatione eſſe ſuccenſereq; quòd nõ ue-
niſſet niſi uocatus. Ille quamdemiſſiſſima orationis lenitate iram illorum in
præſens permulſit: ſe Cluſæ ſediſſe ſemper in littore expectantem idoneam
ad nauigandum tempeſtatem:ut, quæ priuatæ nobilitatis partes ſunt, fidem
operamq; ſuam probare Regi, à quo legaretur, poſſet.Dimiſſus Cluſam re- H
diit:cumq; diſceſſum ſuum obſeruari à ſpeculatoribus Anglis comperiſſet,
omiſſo petendæ Scotiæ conatu, ad Regem Quintum rediit, ac de Flandro
Britannóque grauiter cõqueritur.Rex malum Comiti minatur,ſi ultrà ho-
ſtem Francorum Britannũ à cæteris pulſum, apud ſe habeat, iuuẽtue. Ille in
Angliam traiecit:claſſeq; accepta Britanniam repetit.Veneti cupidiſſimè eũ
receperunt. Ad octo millia Anglicæ iuuentutis, duce Thoma Ricardi Re-
gis patruo, Itio mouere, Franciámque metiri ſub ſignis cœpere. Infeſtum
iter Andium Dux per occaſiones faciebat, uetitus à fratre Rege æquo loco
ſummam rerum fortunæ prælii committere. Hoſtis tandem in Brirанniam I
euaſit:Ducíſque opes ualidiores effectæ. Geſquinas Magiſter equitum dum
obſidet Caſtrumnouum, quod ab Anitio Aruernorum octo millibus paſ-
ſuum abeſt,ac ab Anglicæ factionis hominibus inſeſſum erat,morbo corre-
ptus in caſtris deceſſit.Lutetiam relatnm enm Rex ſepeliendum curauit ad
pedes eius ſepulcri quod uiuens ſibi ponendum curabat. Nec Flandria con-
qnieſcebat. Gandauenſes conquerebantur, à Comite ſuo noua & inſolita
uectigalia mercibus quæ nauibus ad eos ſubueherentur, impoſita: ſimul co-
gnitiones rerum capitalium iudiciáque ab eo ipſius arbitratn fieri, cõtrà at-
que conſuetudo ſuperiorum temporum,eorúmque inra ac leges,in qnas iu- K
raſſet,ferrent.Brugenſibus æquiorem ſe præbebat. Hi foſſas ducebant qni-
bus fluuium Lizam per fines Gandauenſium urbémqne mediam fluentem,
in agrum ſuum ex parte deriuarent. Hinc bellum conflatum. Gandauenſes
Duce Iohanne Leone arma corripiunt,alba capitia induũt: ut id eſſet factio-
nis inſigne aduerſus Comitem, Brugenſéſque. Hi cum allatum eſſer in ſe
iri,ab opere diducendóque flumine diſcedunt.Comes etiam petentibus per
legatos Gandauenſibus ur portoria tollat,utque quem ſuorum ciuem naui-
culariam facientem in cuſtodiam coniecerat, ſibi reddat,ut ipſi de eo ſuis le-
gibus,

A gibus cauſſa cognita ſtatuant:illum è uinculis exemptum legatis tradit:pol-
licetúrque priſtinam uectigalium immunitatem ſe reſtituturum: tantùm tu-
multuandi finem faciant, capitiaq́ ponant. Id multitudo libens factura erat.
Leo ueritus ne omne conſilium Comitis ſpectaret in ſuum unius caput:Ca- «
pitia hæc,inquit, ſalutis ueſtræ cauſſa extitere. ut accepta uos in libertatem «
uindicauere,ita depoſita rurſus uos in ſeruituté redigent. Albati in amen-
tia perſtant:Rogeriúmque Comitis Prætorem cum ducentis equitibus am-
pliſſimam urbis aream occupare conantem occidunt. Hæc agebat imperita
inquietáque multitudo,ac quorum fortunæ omnes fidéſque in manu quo-
B tidianóque quæſtu uerſantur. Optimates uerò,ac qui rem habebant,duode-
cim è corpore ſuo oratores ad Comitem Brugas mittunt, qui ipſi inſontes,
ſtrati ad pedes rogent uti miſereretur urbis furore percitæ:ſaluã quàm euer-
ſam mallet: remedia ſanandorum animorum inueniri poſſe. Placabilem ſe
præbebat Comes lacrymis optimatium: qui nihil ipſi fide ſua indignũ ege-
rant. Leo rurſus ſuſpicione perculſus fore ut de ſe uno piacula iræ pœnáſ-
que Comes expeteret:antequam legati redirent, perpulit Albatos uti in æ-
des quas in ſuburbio Gandaui ingenti ſumptu magnificentiſſimas extruxe-
rat Comes,plenæq́ precioſæ ſupellectilis erant, impetum facerent, diripe-
C rentq́:ut noua inſuper noxa exacerbatus Comes, cum uniuerſa plebe bel-
lum gereret:ita in communi cauſſa periculum ſuum facilius propulſari poſ-
ſe. Aedes direptæ,incenſæq́. Ita mentio reconciliationis ueniæq́ interpella-
ta:coactique ſunt Brugenſes,cum Comes Teneræmundæ abeſſet,aduenien
tem cum exercitu Albatorum Leonem mœnibus recipere, ac obſides dare.
Exin Dammum profecti intra mœnia recipiuntur. Ibi Leo deceſſit, magna
ſuſpicione ueneni:nec iccirco bellum finitum. Omnem Flandriam ſuarum
partium efficere Albati contẽdebãt. Hypras obtinebãt aliquot milites equi-
téſque Comitis: Gandauenſibus oppugnantibus egregiè oppidum tutaban-
D tur,quoad plebe portas Albatis aperiente, tempori cedere coacti ſunt. Al-
denarda oppugnantibus obſtitit, maioréque ualidioréque Comitis præſidio
defenſa. Audax Dux quicquid Flandriæ ſocero periret,ſibi ſpeiq́ ſuæ perire
ratus, exorauit fratrem Regem ut ire ſe in Flandriam, ac conditionibus re-
conciliare gratiam inter Comitem popularesq́ pateretur. Iuit Tornacũ: in-
de ad Albatos miſit oratores. Gens ea æquiorem ſe futuro Comiti ſuo Au-
daci,quàm ueteri Principi pręſtare uiſa. obliuio iniuriarum ac maleficiorum
ſando ſancitur. Aedes Comitis ſumptu publico Gandauenſiũ reſtitui iuſſæ.
Ab armis utrinque in præſens diſceſſum. Comes Gandauũ ſe cõfert:in ſpe-
E ciem reuerentiſſimè excipitur. Ad concionem in Forum uocat. Conueniũt
frequentes:ingẽti aſſenſu auditur,longa oratione diſſerẽs,qua lenitate Prin-
cipes eſſe erga populares conueniat: qua in illos hi pietate obſeruãtiaq́ age-
re debeant. Petebat uti factionum inſignia deponerẽtur. Id Albati aſpernati
ſunt. Indignum Comiti uiſum,belli nomen tolli,inſignia iritamentaq́ rema
nere. Nobiles ei ſtudebant. Oliuerius Rogerii Prætoris ab Albatis interem-
pti conſobrinus,uir ampliſſima familia ortus,globo clientium ſtipatus, me-
mor iniuriæ,quadraginta naues,quæ cõmeatus nõ paruam uim Gandauum
flumine ſubuehebant,intercipit. Paulatim bellum inter nobilitatẽ Albatosq́

excitatur. Melius feliciúſque in Francia res geſtæ. Semina malorum in ipſo F
exortu extincta:& licentia contumaciáque coërcita. Frater Regis Dux Andium grauiſſimè uindicauit ſeditionem ad Montem Peſſulanum motam. Peſſulani occiderant uectigalium Regiorum exactores. Sceleris authoribus gulam fregit: cæteram multitudinem ſupplicem, ac ad pedes procumbentem, uita donatam, ære multauit. Ocitanos prouinciam Rex fratri Biturigum Duci primùm dedit, deinde iuſſo eo, quòd malè audiret, inde decedere, eam Comiti Fluſſati attribuit, quem ſciebat ab ea gente expeti. Rex Carolus Quintus deceſſit anno eius ſeculi octogeſimo. Tres reliquit liberos, Carolum, Ludouicum, Catharinam. Carolus tertiumdecimum annum G
ingreſſus erat. Proceres Regni optimatéſque Lutetiā conuenere. Dux Andium Rector Franciæ, Borbonius Audaxq; teſtamento Quinti Regis tutores inſtituti fuerant. Authoritate ſanctorū ſummorúmque uirorum effectum

Carolus VI, 52. *Rex, ann.* 1380.

eſt, ut primo quoque tempore CAROLVS SEXTVS Rex ſacraretur, coronaretúrque: in eius uerba iuraretur: res militares ciuiléſque eius nomine adminiſtrarentur: eius ſigno literarum diplomatumq; fides conſtaret: Audax patruus, ac Borbonius auunculus pupillos educandos curarent, inſtituendóſque iis artibus, quibus futuri optimi Principes Regéſque erudiri ſolent: Dux Andium patruorum maximus natu, Rector Franciæ diceretur: maxima quaque de re ad ſanctius procerum conſilium referret: ipſeq; ſententias H
rogaret. Hac ratione & ſua Ducibus dignitas ſeruari, & forma Regni conſilio optimatium temperati inſtitui, & ſuprema ſapientis Regis uoluntas rata haberi uiſa. Oliuerius Cliſſonus genere Britānus, Magiſter equitum ab Rege de conſilii ſententia dictus. Rhemis coronationis die quum ſacris magna (ut aſſolet) cæremonia factis, ad epulum in ædes Archiepiſcopi peruentum eſſet, ſummúmque locum Rex lotus cepiſſet: contentio de proximo aſſiden di iure nata: quòd Dux Andium, idem & Rector Frāciæ, & patruorum Regis maximus natu, cum honore nominis, tum ætatis ueneratione anteiret. I
Audax ſe Ducem Burgundiæ, atque ea re Principem Parium Franciæ, ſecūdas ab Rege partes dignationis obtinere ſe, æquum eſſe contendebat. Frequentes proceres aderant. de eorum ſententia Rex decreuit, uti cum is dies, is locus, id epulum feſtum celebréque religione, maieſtatéque coronationis eſſet, qua in re præcipua Parium munia forent, Burgūdiæ Duci Parium nemo in præſentia anteferretur. Sed iam lateri ſiniſtro Regis Dux Andiū iunctus aſſederat: Audax proſiliens, medium ſe inter Regem Rectoremq; uelut interſeruit, inculcauitq;: unde illi Audaci cognomen inditum ſunt qui ferūt. Cæterùm in acie, ut oſtēdi, & rebus bellicis, ac defenſo, quoad per fortunam K
licuit, patre, id partum magnificentius ſit, quàm rixa fraterna, menſæq; iurgio. Lutetiam regreſſo Rege, primùm omnium de rebus Britannicis actum fuit. Angli (ut oſtendimus) Franciam emenſi, Britanniam intrauerant. Nannetes oppugnabant, defendente nobilitate Francica, quæ in præſidio urbis erat. Abire infecta re coacti ſunt, quòd eruptione facta Franci quoſdam nobiliſſimos illorum occiderant: ſpemq; ademerant urbem expugnari poſſe. Ducem Britannum ab Anglis ex profeſſo ſtantem populares orarant, ut ſe fidei Franci Regis committeret: ſe in Francos non pugnaturos: ac ſi ipſe in

eos

A eos arma caperet, ab illo defecturos. Veneti precibus Ducis permoti, An-
glos mœnibus receperant:ſed in eam conditionem prius iureiurando ada-
ctos,ſine maleficio ſe & urbẽ eam ingreſſuros,ac quintodecimo die quàm
illis denunciatum à ciuibus eſſet, ſine fraude deceſſuros, copiáſque omnes
deducturos. Frãcum enim Regem reſpiciebant. Dux tot neceſſitatibus im-
pulſus, pacem per oratores à Franco Rege petiit, deprecantéque Rectore
impetrauit ut in fidem reciperetur,eoſdem hoſtes amicóſque, quos Franci,
habiturus:cautúmque ut Angli illæſi dimitterentur.Incolumes mari domũ
tranſmiſere. Nouo iureiurando fidelitatis Britannus ſe deuinxit. Peruinci
B (ut edocui)nulla ui potuit,ut de Clemente idem quod Franci ſentiret,quòd
fide humana ſe Francis obligari teſtaretur,religione animi ſoli Numini ad-
dictum. Rector totus Clementis erat:& Clemens ſe Regem eum effectu-
rum pollicitabatur. Siculum Regnum,qnod iuris ſacroſanctæ poteſtatis eſ-
ſet, illi ultro offerebat:quandò Vrbanus Hungaros in Italiam euocabat,in-
cumbens in perniciem Iohannæ Siculæ Reginæ:qua ſolicitatrice exortum
ſchiſma coarguebat,quòd ad ſe Fundos clàm euocaſſet Purpuratos patres,
eorúmque conſilia & conatus cõfirmaſſet,opem ſuam uiréſque Siculi Re-
gni pollicita. Hæc mulier(ut oſtẽdimus)obnoxia crimini necati mariti Re-
C gis,iram uindicum Hungarorum,impetúmque fugiens,in comitatum pro-
uinciæ ſuæ Phocenſis mari ſe contulerat. Auenionem urbem ſuæ ditionis
Clementi ſexto Pontifici Maximo addixerat nomine eius pecunię quæ in-
gens à Siculis Regibus debebatur,aliquot annis uectigali non penſo, quod
dari conuenerat. Ita Auenio Pontificum facta eſt, & Iohanna à Pontifice
Regina dicta. Ex Gallia Comitatûque in Italiam Regnúmque redierat,ua-
riis caſibus & compluribus connubiis nobilis. Quo anno Sapiens Rex Frã-
cus in Gallia obiit,Ludouicus Hnngarus Rex exercitum in Italiam aduer-
ſus Venetos miſit, duce Carolo arctiſſima ſibi cognatione coniuncto, quí-
D que oriundus à Carolo Claudo Mariaq; Hungara Regibus eſſet. Vrbanus
Hungaro perſuaſit,ut omiſſo Veneto bello,memor Andreæ fratris ſcelere
Iohannæ necati,Carolum mitteret ad gentile Regnum Siculum armis re-
petendum, ac à muliebri fœdóque dominatu uindicandum. Contrà Cle-
mẽs ne Regina ſui ſtudioſiſſima euerteretur,author fuit ut illa Regina Lu-
douicum Rectorem Franciæ in ſpem Regni adoptaret. Pulchrius Duci cu-
pido imperii uidebatur Regem quàm Rectorem dici. Ingẽtes copiæ in Ita-
liam parandæ: quòd hoſtes habiturus erat Vrbanum Hungarûmque. Lon-
ginquo & ambiguæ aleæ bello,ingenti & exercitu & pecuniæ ui opus erat.
E Cæteri Franci Duces non moleſtè ferebant,ſpecie honoris nouíque Regni
parandi procul ablegari Andium Ducem,Rectoríſque nomen graue & in-
uidioſum ptocul amoueri. Placet ope iuuari ſummum uirum, Clemen-
tíſque cauſſam. Duodeuicies centum millia nummûm aureorũ Qnintus
Rex moriens reliquiſſe dicebatur : nec parui refert, quæ fama diuitiarum
apud ſocios hoſteſque increbreſcat. Ad nouum in Italiam exercitum paran-
dum,non ambiguo rumore,ſed uero auro erat opus:ídque ubicunque ab-
ditum foret, eruendum. Cardinalis Ambianenſis multum Rege Quinto
potuerat:author fuiſſe grauium tributorum,ac ea ex re ipſe creuiſſe inſimu-

labatur:& ab illo Carolus Sextus ſe uiuo patre non ſatis officioſe ac pro ma- F
ieſtate obſeruatum habitúmue arbitratus,ubi regnare cœpit, Sauoſo Gazæ
» cuſtodi,Nunc ab hoc,inquit,Ambiano ſacerdote liberi agemus.Id dictum
ubi iactari accipique Ambianenſis audiuit,Auenionem ad Clementem ſeſe
ſubripuit.Sed mox & Sauoſus theſauro cedere Rectori coactus:nec iccirco
ſtipendia ueteri militi perſoluebãtur:nouúſque conſcribebatur:agreſtes ue-
xabantur:nec urbana plebs conquieuit.Lutetiæ audaciſſimus quiſque coit:
domóque extractum Prætorem mercatorum circunſiſtunt:iubentq; magno
plebis comitatu Rectorem adeat,agátque de tributis abrogandis.Superue-
niẽtibus nonnullis optimatibus aulicíſque,ac,ut intermiſſo ſpatio impetus G
repentinus uæſanæ turbæ ſpontè langueſceret, fando permulcentibus, ſua-
dentibúſque ut concio in poſterum differretur diem: quidam ſutor uetera-
» mentarius ait,Neceſſariis rebus exui plebem,ut pauci magnificè excolãtur:
» eundum ad Ducem:deplorandas tenuiorũ calamitates. Itum igitur ad Re-
ctorem,proceréſque:habita oratio de miſeriis plebis: eam nomine uectiga-
liũ, nomine ſubſidii pecunia ferendi, ac collationibus aliis ſuper alias ad ex-
tremã inopiam redactam,Rege Carolo Quinto demiſſiſſimè oraſſe,ut one-
ribus,quæ ultrà ferri non poſſent,leuarentur.Illum omnia benignè pollici-
tum.Eo defuncto filius adoleſcentulus Rex,fidem ſapientiſſimi patris in- H
dulgentiſſimíque præſtaret:ac memoriam cineréſque eius frande noxáque
liberaret.Dormanus iuris Præfectus reſpondit nihil noui exempli conſter-
natione opus eſſe:poſtero die certins illis reſpõſum datum iri. Nox interie-
cta curam nihil remittit.Poſtridie iuſſu Regis Iohannes Mareſius uir facũ-
dia clarus,qui in iudiciis cauſſis orandis aduocari ſolebat:cũ rurſus frequens
» plebs in concionem uocaret,uerba fecit:Bella neceſſariò geſta, ſubſidio rei
» nummariæ indiguiſſe:prouidentia Regum,fide popularium ſalutem digni-
» tatemq; Regnorum conſtare.temporibus parẽdum fuiſſe:ac Carolo Quin-
» to Rege ingentem alendum exercitum,quò communis ſalus in tuto foret: I
» ne Francia prædæ expoſita,hoſtibus pateret.nunc quoque ſine milite ſtare
» res non poſſe:precibus tamen & uoluntati ſuorum Regem tributa remitte-
» re:domum quiſque ad coniuges liberóſque redirent, pleni bona ſpe. nouo
» enim Rege,nouas leges,nouáque gaudia fore. Ea mẽte perditiſſimi quiq;
conuenerant,ne blanda oratione permulſi,manibus temperarent. Iudæorũ
domos adorti, foribus effractis omnia miſcent, prædantur:maritos,uxores,
liberos abſtrahũt.Id odio ſuperſtitionis peruicacis factum defendi poterat:
ſed & in menſarios publicanóſque impetu facto,æs,aurum,argentum, diri-
piunt:libros rationum nominúmque ac ſyngraphas diſcerpunt.Aegrè edi- K
cto Regis factum eſt ut Iudæorum patreſfamilias matronæq; dimitterentur,
iiſque parui liberi reſtituerentur.Exemplum licentiæ totam Franciam per-
uaſerat.Omnes urbes tributa collationéſque pecuniæ detrectabant.Ocitani
Comitem Fluſſatem Prætorẽ habebant:eiuſque moderatiſſimo imperio re-
gimineq; læti,miſſum ad ſe iterum Prætorem Iohannem Biturigum Ducem
aſpernabantur: eum non cupiditate gloriæ incenſum, eam prouinciam ab
Rege puero,ut ſibi redderetur,extorſiſſe:ſed ut(id quod & Rege fratre an-
tequam ea prouincia ſubmoueretur,fecerat)multo plùs auri ex Ocitanis lo-
cupletiſſima

A cupletiſſima regione ſibi ſpoliis miſerorum cogeret, quàm ex Pictonibus,
Santonibúſque : quos utendos fruendóſque à fratre Rege acceptos, omni
genere extorquendæ pecuniæ exhauriret. Comes adueniente Iohanne Du-
ce in armis ſe oſtendit: leuíque prælio aliquot cohortes eius fudit, fugauít-
que: deinde abiecto belli conſilio, author etiam Ocitanis fuit, ut patruum
Regis Prætorem conſenſu acciperent, eique parerent : obſequentia potius
quàm contumacia & contrà tendendo animum eius ſibi conciliaturos, ut
genti imperium ſuum ſalutare uelit eſſe: uinci paruo prælio potuiſſe, bello
non poſſe. Dux & Comitem & gentem tradentes ſe in fidem accepit. Hūc
B Ducem mirè coluiſſe uirtutes, fouiſſe ingenia ferunt: & crimen cupiditatis,
liberalitate munificentiáque aut diluiſſe, aut obſcuraſſe: uerecundiáque da-
tos illi Ocitanos, & id Aquitaniæ quod Francis pareret, Prouinciam, quòd
cum Dux Andium Rector Franciæ, Borbonius Audáxque tutores Regis
teſtamento Quinti Regis, ac iudicio procerum haberentur, ſolus ipſe ex
Ducibus inhonoratus præteriretur, qui Audacem ætate, Borbonium pro-
pinquitate, ac gradu Regiæ cognationis anteiret. Dux rector res Italicas co-
gitatione, conſiliis, ſpe, complectebatur: Clemens incitabat: nihil ei denega-
bat: ſacras decimas ei in ſumptum belli exigendas dederat, magna ſacerdo-
C tum indignatione: multis paſſim expoſtulationibus, appellationibus, prouo-
cationibus, teſtationibusq́: ſed decumano auro infœlici. Eo præterea mo-
uebantur homines, quòd cum Clemēs ſex & triginta ſuæ factionis Cardi-
nales haberet, eorum cupiditati propè ſola Francia propoſita erat: quòd re-
liquus terrarum orbis longè maxima ex parte Vrbanum unicum Pontifi-
cem maximum agnoſceret. Qui uerò purpuratorum Clementem ſequebā-
tur, ſacris Franciæ beneficiis, ut quæque opulentiſſima erant, ita maximè
ſpe, conatu, expectationum reſeruationum muneribus imminebant, nullo
ſanctitati honore habito, literarum Muſæíque Pariſienſis nullo reſpectu. Io-
D hannes Geſſoriacus theologus cauſſam ſcholaſtici ſacerdotii libera oratione
apud Regem egit: in exactas decimas, in mores, in tempora inuectus, re uer-
ba ſententiáſque ſuppeditante, magno propoſito argumento, lato dicendi
campo. Qua re offenſus Rector, quòd ea Italici belli conſiliis aduerſa erat,
noctu hominem ex Muſæo raptum in cuſtodiam coniecit. Orta luce ſchola
uniuerſa affuit. Redditus Geſſoriacus ad Vrbanum in Vrbem ſe contulit : à
quo benignè exceptus, ac liberaliter cultus. Rectorem quoque ſcholaſtico-
rum Rector Dux comprehendi iuſſerat, quòd ab Vrbano literas breues ac-
cepiſſet, ac in uniuerſæ ſcholæ cœtu recitaſſet. Fuga periculum uitauit. Qua-
E re aliquot millia liberalium diſciplinarum ſtudioſi, Lutetia alii aliò dilapſi
ſunt. Sed cauſſa Clementis expugnari non poterat hac ſtudiorum conten-
tione. Maius pondus erat in Regum ab Vrbano ſtantium maieſtate. Orato-
res Regum ſub unum idémque tempus, ut annales Francici tradunt, ex di-
uerſiſſimis regionibus affuere, Caſtulonenſium, Hungarorúmque. Com-
memorabant Reges ſuos procerum populariúmque ac ſacerdotum & uni-
uerſæ gentis conuentu habito cauſſam Vrbani ſanctam iudicaſſe : petebant
uti Francia cum reliquis Regnis ſentiret: ſchiſma tolleretur. Nefas eſſe pios
Reges cum ſchiſmatis ſtudioſis aut fœdus iungere, aut iunctum ſeruare.

Reſpondit Dux Clementis cupidiſſimus,ipſum quoque Francum Regem F
Sapientem Carolum Quintum, conuentum ſuorum habuiſſe: de eorum ſententia ſtatuiſſe,Vrbanum minis terroréque Romanorum delectum.Fūdana uerò comitia,ubi liberis ſuffragiis creatus ſit Clemens, ſanctiora Romanis uideri.Filium Regem patris Sapientis ueſtigiis inſiſtere.Hoc in commune reſponſum: Caſtulonenſi propriè uelut exprobratum eſt,quòd cum beneficio Francorum regnaret,ſua à Francis conſilia ſepararet. Hungaro dictum, uetuſtiſſimum fœdus inter Francos Hungaróſque intercedere,non utilitatis cauſſa,tanto terrarum ſpatio interualloque diremptos, ſed cognationis nobilitatiſque gratia.Sed Carolus Dux exercitus Hungarici,à G
Ludouico Rege Hungaro in Venetos miſſus,ac in Iohannam Reginam ab Vrbano euocatus,pace cum Venetis compoſita, iam in Hetruriam peruenerat,& Arretium inteſtina ſeditione laborantes facilè occuparat. Romæ ab Vrbano Regiis inſignibus decoratur,anno eius ſeculi primo & octogeſimo.Iohanna omnem ſalutis ſpem in Duce Andium repoſuerat.Nupſerat poſtremùm Othoni Duci Brunſuigenſi.Is contra ſtudium illius Vrbano cupiebat:in bello tamen fidem uxori aduerſus Hungarum præſtabat.Mira uiſa Hungari fœlicitas. urbes aduenienti ei uictoriam acclamantes, deditionem faciebant. Neapolin receptus, Iohannam in Arcemnouam incluſam H
obſedit.Otho urbem,obſeſſorémque uxoris obſidet.Erumpente Hungaro, ac prælio commiſſo,egregiè pugnauit:tandem ruente ſaucio equo comprehenditur, & Iohanna amiſſa iam omni ſpe, deditionem fecit. In cuſtodiam coniecta eſt.Dedita Iohāna, & captus Otho multum dignitatis addidit cauſſæ Vrbani:ut Numen ipſum ſtare ab eo,oppugnare damnaréque conſilia Clementis uideretur.Non demiſit tamen animos Rector Francus,quin Siciliæ Regnum appetere perſeueraret.Anno eius ſeculi altero & octogeſimo in Italiam proficiſci magno belli apparatu conſtituit.ſperans multitudinis animos à ſuperiore contentione reſediſſe, nomine Regis rerum uenalium uiceſimam indixit. Pariſii, Ambiani, Rotomagenſes in primis id detrectarunt.cæteræ urbes exemplum harum ſecutæ ſunt.Conatur nihilo ſecius Rector alia ratione pecuniam conficere per Iohannem Mareſium, ac Petrum Riparium,alterum diſertiſſimum, alterum ampliſſima Lutetiæ cognatione:ut non tributi appellatione,non nectigalis,inopiam Fiſci iuuarét, ſubleuaréntque:opem rei pecuniariæ,ſubſidii ſpecie,nominéque minus inuidioſo,quo Sapiens Rex uſus fuerat,ferrent. Hominum quanuis popularium oratio,neqnaquam popularis uiſa.non fallebat multitudinem bellum immenſi ſumptus,& longinquum,& non neceſſarium ſuſcipi:ſed ſemel cóſcripto exercitu,palàm factis conſiliis,turpe erat cum externis ferociſſimíſque hoſtibus pugnaturum, tanto antè à ſuis inermibus, à plebe domeſtica uinci.Stat ſententia, æs in urbe Regia cogere. Cum Rex Meldis abeſſet, à uiris initium factum non eſt.In olitorio foro à quadam Petronilla Maurella naſturtium uenum exponente coactor Regis obolum poſtulabat.cum iam conuitio flagitaret,exigerétque,mulier fidem uirorum implorat. Ad quiritantis mulierculæ uociferationem concurſu facto,exactor à turba oppreſſus obtritúſque eſt.Inermis plebs ad ædes publicas impetu fertur.Deiectis foribus

A bus arma, teláque (in quibus plumbei mallei erant, qui fabricati fuerant ut
ad Magiſtrum equitum mitterentur, ut eo etiam telo militem armaret) cor-
ripiunt. Exactores, redemptoréſque, quoſcunque urbem peruagati adipiſci
poterant, plumbeis malleis conficiebant: quendam etiam in diui Iacobi ad
Lanios æde mactant, ſimulacrum Virginis amplexantem. Viis uicíſque ca-
tenas prætendũt. Carcerẽ Regii iuris inuadunt: cuſtodias emittunt: uinctos
ſoluũt. Pontifex Regiæ urbis & optimates Lutetia procul à uæſania faceſ-
ſunt. Plebs Põtificiæ coërtionis carcerẽ irrũpit: ea ex cuſtodia in primis ra-
piunt Ambrotum: eúmque ſibi ducem præficiunt: ac iubẽt Sequanæ ac Ma-
B tronæ confluẽtes occupare: ne Regii ea parte Lutetiã, id quod antea fecerãt,
frenarent. Ambrotus magni in aula nominis, creatúſq; Regiæ urbis Prætor
fuerat: magnifica opera facienda curarat: egregios muros ad diui Antonii
portã perduxit: pontem ſubliciũ ad Michaëlis, ſimul uia fornicata & Ponti-
culum & Caſtellum quod paruum dicunt, extruxit. Sexto Rege adoleſcen-
tulo reus factus eſt, quòd de Numine parum piè ſentiret: quòd Hebræa-
rum puellarum conſuetudine teneretur. Quæſtione habita, Pontifex Pari-
ſienſis impietatis damnatum in perpetuam cuſtodiam tradiderat: unde nunc
ſeditione Pariſienſi exemptus, ac inſperatæ ſaluti redditus, omnia plebi pol-
C licitus, cum domum deductus eſſet, poſtridie rediri ad ſe, ac res geri iuſſit:
gnarúſque quantam peſtem furor populi ducibus ſuis afferat, noctu profu-
git. Plebs uerò Rotomagenſis commota, quendam nomine Craſſum ſellæ
curuli impoſitum per urbem circunferunt: Regem per licentiam ſalutant:
iubent eum pro poteſtate propoſito edicto, uectigalium ius abrogare, ſubſi-
diorum nomen tollere. In arcem urbis præſidio Regio inſeſſam, uim facere
conati, reiiciuntur. Pariſienſis multitudo Ambroti fuga comperta, Mareſii
authoritati ſe dedidere, ut malis mederetur. Is, ac quicquid optimatium in
urbe Regia reliquum erat, qui nihil ipſi mouerant, Regem adiere habitu
D reorum, cum lacrymis miſerabili oratione ſtrati ad pedes orarunt, obſecra-
runt, uti ueniam uel errore lapſis, uel furore impulſis daret. Spes ueniæ oſtẽ-
tata ea lege, uti mulcta ſexaginta millium aureorũ cæteris irrogata, autho-
res ſeditionis, ĩique qui cuſtodias inuaſiſſent, capite luerent. Mareſius Lute-
tiam renuncians legationem, cætera multitudini expoſuit, de ſontibus pu-
niendis clàm habebat: noctu corripi ſinguli cœpere, ac Sequana demergi.
Plebs rurſus, dum ſibi quiſque timet, concitatur: ſupplicia intermiſſa: pecu-
nia tamen exacta. Rector aduerſo rumore Auenionem ad Clemẽtem pro-
fectus, ab eo coronatur, ac Siciliæ Hieroſolymorũmque Rex ſalutatur. Pro-
E uinciam Phocenſem, quòd ea in ditione Iohannæ fuiſſet, hortatus ut ſibi ab
Iohanna in ſpem ſucceſſionis adſcito ſe dederent, imperium detrectantes,
metu, ui, malo domuit. Ad triginta millia equitum (numerus peditum incer-
tus eſt) in Italiam traduxit. In Vrbanum ducere noluit: ne uniuerſam Italiam
ex profeſſo hoſtem haberet. In Picenum flexit, ac protinus per Marſos Re-
gni fines ingreſſus, ſperabat hoſtes poteſtatem pugnæ facturos, ac ſe tanto
exercitus robore facilè breuíque uictoria potiturum. Contrà Carolus ho-
ſtis, quo maioribus copiis ueniſſet Ludouicus, eo citius ad inopiam omnium
rerum deuenturum ratus, ſi contrà atque ille petat, res cunctando gerat,

morámque temporis,ac tædium feroci hoſti obiiciat. Interea Iohanna in cuſtodia Hungarorum,ui iniecto faucibus puluino, anima interclusa deceſſit: nec ſupererat mater,pro cuins ſalute pugnaret Ludouicus:quæ bellādi gloria,ac pietatis quæſita laus,plurimum dignitatis ei addiderat. Reliquum erat ut pro imperio ſuo ſibi pūgnaret. miſit ad Carolum uti cederet Regno ſibi ab Regina Iohanna dono dato: parēret decreto Clementis.ab eo enim ſe Regem Siciliæ creatum. Reſpondit Carolus, ius non fuiſſe Iohannæ, ſpe Regni fraudare reliquam ſobolem Caroli primi Siciliæ Regis, à quo ipſe ſit oriundus: nec penes Clementem eſſe arbitrium dandi adimendiue Regni:cum non eſſe uerum Pontificem, ſed Pontificis hoſtem. Dum trahitur tempus,in Apulia, morbo an ueneno (utrunque traditur) deceſſit Ludouicus. Corpus proceres exercitus in Frāciam retulere,nullam ex aduerſo uim, nullas inſidias experti,maieſtate nominis Francici tuti. Vulgus militum diſſipati,nemine uno Duce,ac propè ſinguli domum & ipſi incolumes reuertêre. Decem equitum millia,cum ut auxilio eſſent, Alpes transgreſſa in Hetruriam perueniſſent, Arretiúmque opera exulū cepiſſent,comperta morte eius cuius gratia in armis erant, Arretio Florētinis ceſſere,quadraginta millibus aureorum pacti. Arcem Caroli miles Hungarus obtinebat:& is duodeuiginti millibus aureorum acceptis,ea ceſſit. Is finis tumultus Gallici fuit. Ludouicus duos reliquit filios, Ludouicum, Carolúmque. Hungarus quatuor annos in Italia regnauit. Ludouicus Hungariæ Rex cum maiorem filiam Mariam in ſpem Regni Sigiſmundo Cæſaris filio deſpondiſſet, deceſſit. Eliſabetha Regina ſuperſtes,iudicium uiri ſecuta,ut gener adoleſcentulus Regnaret, elaborabat. Petbona pars militarium procerum, uiro ætatíque rebus adminiſtrandis maturæ ut parērent, Carolum rerum recenti glotia bello Italico geſtarum ſplendentem accerſunt, uno iam Regno uirtute parto non aſpernandum uiſum:alterum ultro oblatum. Neapoli reliquit Margaritam uxorem,ac duos paruos liberos, Ladiſlaum ac Iohannam cum fidis amicis. ipſe in Hungariam profectus, coronatur. Eliſabetha muliebrem dolorem ſimulatione fraudéque atroci armat:illum ut cæteri adorat:uiduitatis ſuæ ſolatiū uocat: ſed parato domi percuſſore, cum ad eā ille ſe contuliſſet de magnis rebus acturus,in ſinu propè ſuo occidendnm curauit. Sigiſmundus ab Hungaris, Ladiſlaus Neapoli, Reges agnoſcuntur. Interea in Flandtia bellum gerebatur, Carolo Sapiente Rege ortum. Oliuerius(ut oſtendimus) Rogerii Prætoris à Gandauenſibus occiſi conſobrinus, quadraginta naues quæ commeatu onuſtæ Gandauum petebant,intercepit. Id authore Comite factum Iohannes Prūnellus unus è Gandauenſium tribunis ratus,cum Comes Inſulæ ageret, Aldenardam magnam Albatorum manum duxit: repentinóque aduentu urbem eam patentibus ut in nullo metu portis ingreſſus,duas portas, & quod muri inter eas. Gandauum ſpectat, diruit, foſſáſque expleт:ac in fœdanda ruinis urbe duodetrigeſimum iam diem uerſabatur. Id ubi accepit Comes,miſit Gandauum qui id arguerent,oſtenderéntque factum contra pacis authore Audace compoſitæ placita. Reſponderunt iniuſſu ſuo id actum:neque ea de re Iohannem ad plebem tuliſſe:nullum ſcitum factum. in eo maximè hærebant,refellebanturq́;, quòd

A quòd iam menſem Aldenardæ Prunellus cum Albatis de moliendo ageret: ipſi eum edicto à cœptis non reuocarent. Tantùm pari crimine Comitem inſimulabant, quòd Oliuerii de ſe latrocinium non perſequeretur: tantam prædam, quadragintáque naues auerſurum, bellúmque ſibi denunciare niſi gnaro Comite auſurum non fuiſſe: neque diſſimulare Comitem illud factũ uelle, qui de ſontibus pœnas nullas ſumat. Cum perſequeretur ille Oliuerii audaciam, tunc demum æquum fore, ut ab eis Iohannes reuocaretur, pœnáſque daret. Superbum Comiti uideri poterat, tam ex æquo ſecum à ſuis popularibus agi: moleſtia deuorata, ut Aldenarda reciperetur. Sæpenumero B mutuis apud cæteros maleficiis impunitas data, ac ſceleribns ſcelera condonata, ut memoria iniuriarum tolleretur: tunc exilium aduerſariorum exilio chariſſimorum quæſitum. Hinc Oliuerius, illinc Iohannes ſolum uerterunt: graui edicto, ſiquis de reſtituendis ferret, agerétue. Aldenardam receptam Comes reſtituit, firmauítque præſidio. Cúmque Iohannes in Brabantiam ſibi exilium conſciuiſſet, ab eius gentis Duce, ſocio amicóque ac cognato impetrauit ut ſibi liceret illum prehendere, ac uinctum Inſulam ducere: ubi ceruice cæſa, rotæ inſertus eſt: eadémque ratione & Brugis & cæteris in oppidis, quicunque conſilia cum Albatis conſociarant, horum alii alio tempo-C re ad ſupplicia à Comite tradebantur, tam acri præteritorum recordatione, ut Gandauenſes, qui duces turbandarum rerum fuerant, meritò terrerentur ne in poteſtatem illius uenirent. Nullam fidam pacem, nullum ſanctum fœdus, nullam certam ſpem ſibi à Comite proponi poſſe. Antea tenuiores à locupletiſſimis plebeiorum diſſenſerant: tunc in communi metu unum idémque omnes ſentire, conſpirare, in medium pro ſe, pro facultatibus quiſque conferre, quicquid opis, operæ, conſilii, induſtriæ, ſolertiæ, uirium, dignitatis, rei, haberet: patriam, libertatem, uitam ſuam, ſuorum tegere. Ludibria, ſupplicia, cruciatus, ſuperbiam, indignitatem, ut uitarent, effugerent, in au-D thores auerterent, alii alios hortabantur. Nobilium domos quos à Comite ſtare conſtabat, ſolo adæquare, bona diripere. Speciem reipublicæ inſtituũt: in claſſes, in centurias, in decurias diſtribuuntur. Tribunos qui præſint, habent & ciuilium & militarium artium peritos. Norat unuſquiſque quibus quótque imperaret, cui pareret. Nemo erat expers muneris, nulla uacatio. Bellum illud ſeptem annos tenuit. Plus ducenta millia uirorum abſumpſit, ſalutem popularibus, dignitatem Comite tutante. Hypræ Albatæ factionis erant. Haud dubium erat eas obſeſſurum Comitem. Gaudauenſes tria millia ſuorum illis ſubſidio miſere: ſimul ipſi nouem millibus armatorum profecti E Curtracum atque inde Rolerium petiere, ut Comitem cum uiginti millibus pugnatorum Hypras tendentem, abs tergo adorirétur: eodémque tempore Hyprenſes cum præſidio urbe egreſſi, alia parte premerent: ut undique circumuentum malè multarent. Conſilium in eos uertit. explorata re Comes aduenientes Hyprenſes poſitis inſidiis excepit: ad duo millia & quadringentos occidit: fugam effuſe fecit: ac tãtum terroris utrique hoſti iniecit, ut & Hypræ & Curtracum deditionem fecerint. Comes Hypris de ſeptingentis ſupplicium, à Curtracenſibus ducentos obſides ſumpſit. Nec multò pòſt lõgè maximis copiis Gaudauum obſedit: ſed nõ ita circumuenire, pre-

mereue potuit,quin duæ ſemper urbis portæ apertis foribus agerent,ac auxilia reciperent,præcipuè à Bruxellenſibus Eburonibusq; miſſa.Tantū animorum Gandauenſibus fuit, ut ad eorum mœnia Comite hoſte ſub ſignis ſtante,excidiúmque minitante,cum parte Albatorum altera portarum quæ non obſidebantur,egreſſi,Teneræmundám petierint,eámque expugnauerint,resq; ita geſſerint,ut eorum audacia permotus hoſtis ultrò ſoluerit obſidionem. Aliquanto pòſt cladē acceperunt,cum duo tribuni copias diuerſi ducerent,ac alterum eorum Comes adortus eſſet ea natura loci, ut intercedente palude alter opem ſociis ferre non poſſet.ſex citcitèr millia & quingenti deſiderati, partim in acie cæſi, partim,cum in proximum fanum confugiſſent,incenſi. Multitudo tribunorum uiſa eſt officere rebus bello gerēdis:ſummum imperium uni mādatum.Philippum Arteuillam Ducem bello gerendo,paciue iungendæ creauere:filium Iacobi,quem Philippo Catholico Rege occiſum à ſuis popularibus oſtendimus. Nomē die Luſtrico ei impoſuerat Philippa Anglorum Regina.Is primū omnium de compoſitione pacēque cum Comite facienda egit,adiutoribus deprecatoribúſque Pōtifice Eburonū,Ducéque Brabantiæ,ac Alberto Annone Comite.Tornaci conuentus habitus. Philippus omnium rerum ius arbitriúmque, præterquam uitæ mortíſque,Comiti permittebat:exilio,fortuníſque,quos uellet,multaret:Cruori miſerorum ſupplicúmque parceret. Non audiebat:petebat ſine exceptione omnia ſibi permitti: maiores quindecim annis uiri mulieres cū ſingulis ueſtimentis urbe exirent:reſti ceruice inſerta procumberent ſupplices:tunc demum conſtituturum ſe. Hac renunciata legatione,Philippus uocata ad concionem multitudine,cum cætera expoſuiſſet,Res,inquit,noſtrę „ eo ſtatu ſunt,ut à fortuna trium rerum electio proponatur:ſacráne confeſ- „ ſione purificati,ſacroſanctóque uiatico ſumpto,templis ultro incluſi,quan- „ dò iam commeatu deficimur,mortem oppetamus,noſtri memoriam illuſtrē „ relicturi,ueluti martyrio defuncti, ac in cauſſa uindictáque libertatis nulla „ re æqua impetrata:an illaqueatos nos,quanuis irato,homini tamen,& non „ feræ,nec omnes utiq;, nec una uniuerſorum ceruice necaturo, tradamus:an „ armis ipſum Comitem adoriamur, nihil minus quàm nunc uim noſtram „ metuentem,ac Brugis ſedentem. Quodcunque uel minimum malorum,uel „ optimum factu cenſueritis, in id exequendum me Ducem profiteor. nam „ & pro iuſtitia ante aras emori,& caput meum pro patria ſecuri ſubiicere,& „ uertere periculum in ſuum authorem paratus ſum. Vbi finem dicendi fecit,undique ſucclamatum eſt, eum dediſſe optionem: idem eligeret. Tunc, „ Lego,inquit,quod uirorum eſt:aut ferro uincamus,aut cum gloria uirtuté- „ que cadamus:miſerebitur noſtri Numen,qui à mortalibus deſtituimur, deſerimúrque. Quinque millia Albatorum delecta ex omni numero ſunt:iter ingrediuntur,proſequentibus,non procul tamē ab urbe, qui remāſuri erāt, Deúmque optimum maximum precátibus,ut eorum uirtuti felicem exitum „ daret:In ueſtra erga patriam charitate dextráque ſita eſt noſtra reliquorum „ ſalus.Si uincitis,uitam lucémque nobis reddideritis. Sin quid ſecus, urbem „ publicè,nóſque in ea incendemus:idem noſter ac uniuerſæ ciuitatis rogus.

Ita à parentibus,cōiugibus,commilitonibúſque cum lachrymis uotíſque dimiſſi,

A dimiſſi, Brugas contendunt. Exin duplex fama eſt. Satis cōſtat duce Philippo, ac non magno exercitu captas Brugas: ſed alii tradunt repentino aduētu patentes portas ingreſſos Gandauenſes, cum oppidani feſto ſanctóque die ſacris dediti eſſent. Alii ſcribunt improſpectam rem non fuiſſe. Comitem cognita profectione paucitatéque hoſtium, per cōtemptum etiam alieno loco prælium commiſiſſe: uictum intra mœnia refugiſſe, Albatos uictores fugientium tergo inſtantes, oppido potitos. Philippum imperaſſe, ut Comes perquireretur, illæſusq; ac ſine dedecore ſeruaretur: eo conſilio, ut honorificentiſſimè habitum, Gandauum duceret: uitam, ueniam, pacem, to-
B lerabiles parendi leges exoraret. Apud inopem magnóque natu mulierem cum latitaſſet, antequam omnes ex oppido exitus intercluderentur, uiam fugæ celeritate expediuit: ſe Inſulam contulit. Philippus quicquid alienigenarum hominum Brugis degebat, uiolari uetuit: ne Regum, Ducúmque, ac exterarum gentium in ſe odia concitaret. De aduerſæ factionis Hyprenſibus ingens parta præda: & Comitis gaza in poteſtatem uenit: nec ſegniter uſus uictoria Philippus, Dammum, Cluſamq; ad commeatus expediendos miſit: Hypras, Caſletum, Bergas, Borburgum, Furnas, Poperingas, Curtracū recepit. Aldenardam imperata facere abnuētem obſedit. Ad centum millia
C bellatorum in armis habuiſſe eum tunc ferunt, quòd pro communi ſalute, pro libertate omnium res gerere ſe prædicabat aduerſum tyrānidem, ſuperbúmque ac immodicum & intolerabile Comitis imperium. Ipſe dux egregius hactenus uideri potuit. Albatorum aliquot turmæ cohortéſque excurſiones ad mœnia uſque Inſulę fecere: ac cupiditate prædæ, ſtudióque bellādi in Tornacenſium & Franci Regis fines ferrum ignéſque intulere. Ea demū indignitas Francos irritauit, perpulítque ut de iuuando Comite cogitarent. Sapiens Rex non moleſto animo tulerat, neſcio an minus bono conſilio, & exemplo in Francum Regem uerſuro, eum à popularibus uexari, compertū
D habens illum quanquam affinitate cum Audace iuncta, Anglicarum tamen partium eſſe. Nunc Comes re neceſſaria adactus, opem fidémque Sexti Regis implorabat: ſe beneficiarium Francorum teſtabatur: Flandriam Franciæ beneficium: ſummum imperium in Flādros, penes Regem: eius iuris muneríſque eſſe, furentes ad ſanitatem reuocare, officióque decedentes coërcere: bello contumaciam licentiámque perſequi. Eius preces Audax gener iuuit. Auxilia Comiti utcunque merito promiſſa. Rex ſacrā Flammulam ex diui Dionyſii æde à Fani antiſtite ſumma religione acceptam Petro Villario tradidit. Simul martyrum corpora ex inferiore ſacrario deprōpta, & ſupra edi-
E tiorem aram triplici feretro repoſita. In Atrebates copiæ ductæ. Lizæ fluminis pontes Flandri cæteros perfregerāt: unum omnino ad Cominas (id propinqui oppidi nomen eſt) aſſeruabant. Præmiſit Rex Magiſtrum equitum ad eum occupandum. hoſtes ex citeriore ripa, propioréque pōtis capite uirtute reiecti, pontem interciderunt, ne Regii tranſirent. Magiſter equitū telis tormentíſque inceſſens, in ſe uerſos hoſtes tenuit, quaſi de tranſitu, reficiédoq; diſpoſitis operis ponte decertans: ſed eo conſilio, ut interea delecti milites procul à conſpectu nauibus traducti, nihil tale expectantes Albatos ab tergo adorirētur. Nec id uanum euaſit. Circunuēti, cæſiq;, ac ponte refecto

exercitus traductus. Ad tria millia hoſtium cæſa, quibus cuſtodia pontis credita à Philippo fuerat. Philippus allato aduentu Regis, relictis quod ſatis copiarum uideretur ad continuandam Aldenardæ obſidionem, cum ſexaginta millibus pugnatorum Francis ad Roſæbecam occurrit. ibi concurſum. Miraculo fuit, quòd cum caligo denſa lucem obſcuraret, longinquúmque proſpectum adimeret: ubi Villarius Flammulam explicare cœpit, mira ſerenitas reddita, omnia circà procúlque patefecit: ac uterque exercitus alterum oculis metiebatur. Flandri generatim conſtiterant, ſub ſuæ quiſque ciuitatis ſignis: ut inter ſe noti, cognationéque ac neceſſitudine iuncti, ſe atque chariſſima pignora tegerent: mutua exhortatione incenſi, domeſticos teſtes, quod maximum incitamentum foret, ſuæ quiſque uirtutis habituri. Nec ſinguli modò, ſed & populi inter ſe ardore defendendæ communis ſalutis, æmulationéque certabant. Præceptum in primis eis à Philippo fuerat, uti denſis ordinibus, iunctíque decertarent: diſiungi alios ab aliis, diſſiparíque ſe non paterentur: inſtarent hoſti: mori quàm cedere mallent: meminerint Iohannem Regem in Pictonibus à paucis Anglorum millibus captum. Capiendis hoſtibus tempus non conſumerent: non ſe illigarent. Regem unum, ſi fortuna ac uirtus ferret, uiuum caperent: cæteris minus parcerent. Captis Brugis elapſum Comitem, atque ea re nondum libertatem ſuam ſtabilitam: Rege captiuo, finem periculorum futurum. Rex tunc primùm arma induerat: conſilii ſalutíſque cauſſa delectiſſimis proceribus latus ſuum ſepſerat. Tres inſtituerat acies. quæ earum numero nobilitatéque ac uirtute præſtabat, in ea conſtiterat: hâncque ſe primùm oſtendentem hoſtes impreſſione facta loco mouere. Id apud Regios malum, in bonum uertit. Dum inſtat ferox hoſtis, ſe uictorem uniuerſo prælio ratus: duæ reliquæ Francorum acies dextra læuáque hoſti circunfuſæ, non tam ferro dimicare, quàm urgere, premere, impellere: in anguſtum, in arctum cogere eum cœpere: ne impetu animi roboréque corporis fretus, expedire tela, pugnaréque pari atque Regii fortuna, conditione, locóque poſſet. Suomet ipſorum tumultu laborabant: alii alios interturbabant. Dum ſibi quiſque uiam facere in hoſtem, eximere à ſuorum trepidatione conatur, conſternatio uaſana augetur. Alii hoſtium dextra cadunt, alii concurſatione ſuorum ruináque oppreſſi procumbunt, conculcantur. Non minus negocii à ſe ipſi, quàm ab hoſte habent. Ad triginta millia in prælio deſiderata: in fuga plus decem millia cæſa. Secundum uictoriam Rex Philippum conquiri iuſſit. Inuentus eſt in cumulo exanguium corporum grauiter ſaucius, ſed ſpirans. Colligari uulnera, curaríque iubente Rege, omnem curationem aſpernatus, ac non ſupereſſe ſe ciuibus pro libertate cæſis uelle prædicans, deceſſit. Corpus furcæ datum. Hæc uictoria parta anno eius ſeculi altero & octogeſimo, ante quintum calendas Decembres. Aldenardæ obſidio ultro ſoluta. Dammum, Brugæ, Hypræ, Caſſetum, Borburgum, Grauelingæ, Furnæ, hæc atque ignobilia præterea oppida, Præfecturæ'que, in fidem rediere. Curtracum receptum Franci incenderunt per iram, cum in æde ſacra uiderent affixa aurata calcaria Francorum procerum prælio Curtracenſi cæſorum octoginta antè annis, cum Robertus Atrebas cecidit. In ædibus publicis repertæ

F G H I K

A tæ dicuntur literæ aliquot Malleatorum ad Albatos datæ. Regreſſus uictor Rex ad Dionyſii Deo Optimo Maximo laudes meritas, martyribus gratias egit. Flammulam Petrus Villarius reſtituit. Triplici acie, ſub ſigniſque Lutetiam ingreſſus Rex, occurrentes reuerentiſſimè Decuriones, Prætorémque mercatorum, ad ſe non admiſit. Virgini uota perſoluit. ad cōcionem in Regiā inermes ciues incoláſque uocauit. Verba Præfectus iuris pro ſtatua Philippi Pulchri fecit. circunfuſis inermi multitudini armatis, atroci acerbáque oratione inuectus eſt in Malleatos: infidelitatem, crudelitatem, ſeditionem, defectionem, furorem, coarguens. Vbi perorauit, procubuit ad Regis pedes,
B rogitans, diceréne ea iuſſiſſet? Reſpōdit, ſe uerò ea dici iuſſiſſe, dictáque uelle: ac leuius quàm pro atrocitatē ſcelerum dictum. Patrui pro Regia urbe, cuius optimates, nobilitáſque conſilia cum ſceleratis nō conſociaſſent, procumbentes deprecabantur. Simul ad crepitum armorum territa plebs, miſerabili fletu ſupplicique omnia impleuit. Trecenta nomina edidit Sextus. Ii capite luerunt: cæteri ære multati. Catenæ reuulſæ, ac in arcem Luparam latæ. Sups deinceps Decuriones, Prætorémque mercatorum habere crearéque uetiti. Quinto pòſt anno ſua Regiæ urbi maieſtas, iúſque redditum creandi Decuriones, Prætorémque mercatorum. Creatus eſt Iohannes Iu-
C uenalis Vrſinus, ciuis ipſe Pariſienſis, ſed patre è proceribus Romanis: qui in Galliam ductus à fratre Neapolione Pontifice Mediomatricum, pro gloria imperióque Francorum bello Anglico præclarè res geſſerat. Interea Albati Gandauenſes, nondum malis perdomiti, fœdus cum Anglis percuſſere. Flandria Angliáque Vrbano dicto audientes erant: Franci à Clemente ſtabant. Decumas ſacras Vrbanus Anglis conceſſerat, ut eius cauſſam ab hoſtibus tegerent. Traiecerant in continentem Duces Angli octingētos equites, decem millia peditum. ſe Gandauēſium amicos profeſſi, cæteræ Flādriæ bellum inferebant, fuſis fugatiſque qui arcere illos finibus conabantur: in-
D dignabantúrque ſe Vrbani ſtudioſos uexari ab Anglis Vrbani partes armis æréque ſacro defendere ſe iactantibus. Illi nihil hac expoſtulatione moti, uictoria feroces, Borburgo Graueling áque in poteſtatē redactis, Hypras obſedere, accitis Gandauenſium auxiliis. Certiores facti Francum Regem aduētare, incenſis quæ extra mœnia ædificia erant, re illa infecta cum abiiſſent, Caſletum oppugnant. Ad famam Magiſtri equitum à Franco Rege miſſi appropinquantis, incenſis caſtris Grauelingam ſe recepere. Mox ea à Francis ui expugnata. Anglis per auerſam portam Borburgū repetentibus, quod & ipſum paulò pòſt obſeſſum, ac deditum pactione eſt, ut Anglis ſine frau-
E de abire liceret. Sub quod tempus Comes Flandrus ad Fanū Odemari morbo deceſſit. Inſulæ in æde diui Petri ſepultus eſt. Margarita eius filia, eadem Audacis uxor, ſe hæredem dixit. Audax & ſuis & uxoris opibus ingens, cū Gandauenſes adhuc in armis eſſent, reliquæ Flandriæ, ſimul Mechlinienſibus, Atrebatibus, Raſtellenſibus, utrique Burgundiæ iura dabat. Iohannes eius filius Comes Niuernenſis Magaritam Alberti Annonis Comitis filiā, Rex Francus Eliſabetham filiā Ducis Bauari ex filia Bernabouis Mediolanenſis procreatā, in matrimonium duxere. Harum publicè, cæterarumq; rerum feſta lætitia in ſocordiā uerſis Dammi murorum portarumq; cuſtodibus

ab Audace impoſitis,abſentéque ad celebrandas frequenti procerum cœtu F
nuptias Præfecto præſidii, Franciſcus Atremus Gandauéſium dux,illud op-
pidum ſcalis in muros euadens occupauit. In Aruernis,Lemouicibus,Picto-
nibus,perditiſſimus quiſque,cõiuratione facta,duce quodam Petro Bruerio,
in nobilitatem, in ſacerdotes arma ceperat. Eos Dux Biturigum congredi
auſos deuicit.alii tunc ferro,alii paulò pòſt reſte pœnas dedere. Ita latroci-
ninm uerius quàm bellnm ſublatum. Sed & in ueros iuſtóſque hoſtes bellũ
paratum. Bellum Anglicum animo conſilióque agitabat Rex:claſſem mul-
tis locis, ſed in primis Cluſæ inſtrui ornaríque iuſſit. Qui eam incenderent,
Atremus aliquot ſummæ audaciæ ſubmiſerat. Re per indicem palàm facta, G
Rex ſontes comprehendi iubet. Senſere ſe delatos. fuga cum ſibi conſule-
rent,eorum alii retracti,ceruice pœnas dedere:alii Dammum effugêre. Frãci
Dammum obſederunt,integrum ibi menſem interdiu oppugnantes retenti.
Cum deſperata diuturniore propugnatione,Atremus nocte concubia pro-
fugiſſet,luce orta oppidũ ceperunt,euerteruntq́;. Alia parte à claſſe militeq́;
Franco Selandenſium ager euaſtatus,quòd Albatos iuuarent. Tãdem Gan-
dauenſes publicè ueniam pacémque demiſſiſſimè petentes,in fidem accepit
Audax,clemẽti habiturus imperio. Turrim Rex Cluſæ extruxit arcis inſtar
tutandis nauibus. Iohannes Viennenſis multò antè dux bello mari geren- H
do ab Rege Frãco creatus,tunc in Scotiam ad amicum fœderatúmque Re-
gem ſexaginta nauium claſſe copias tranſportare iuſſus,ut inde Anglos pre-
meret,magna expectatione iuit:impigrè res geſſit:oppida aliquot de Anglis
cepit,antea inexpugnabilia Scotis uiſa. Ferrum,ignéſque circuntulit: com-
muni cum Scotis animo conſilióque in communes hoſtes initio res gerens:
deinde diſſenſione diſiunctionéque exorta,non bene Francis conueniebat
cum Scotis:nec Scotia terra externo exercitui diu alendo eſt: & Iohannes
Viennenſis dicitur cum Regiæ apud Scotos nobilitatis fœmina ſtupri con-
ſuetudinem habuiſſe:eáque re à proceribus gẽtis metum illi iniectum. Mul- I
tiplici igitur cauſſa deportauit exercitum in continentem. Qui ad regem
» reuerſus,de moribus uiribúſque utriuſque gentis interrogatus: Noſter,in-
» quir, in Scotiam aduentus, primùm pergratus omnibus fuit:deinde Regi,
» mox & proceribus, poſtremò omnibus æquè mortalibus inuiſus. Conſpi-
» rationibus in nos factis,indicio mulieris in aula gratioſæ detectis nobis in-
» ſidiis,reduces ſumus. Scotia externis diu hoſpitalis eſſe nequit. Poſita tandẽ
» ſimulatione ad ingenium redeunt. Vires uniuerſæ Scotiæ uidi quingentos
» equites:triginta millia ſemiermium militum. Cum uniuerſis Anglorum co
» piis cõgreſſus,ſexaginta millia peditum uidi,octo equitum. Angli domi fa- K
» cilè uincuntur,foris ægrè. Et nunc florẽ Anglicæ iuuẽtutis Dux Leceſtriẽ-
» ſis,quócum nupta eſt Petri Regis Caſtulonenſis ab Henrico fratre Notho
» auxiliis Francorum cæſi maior filia,in Hiſpaniam tranſuexit, ut iuſti Regis
» ſoboles domum in Regnúmque reſtitueretur. Hæc ſummi uiri oratio Re-
gem permouit,ut ipſe longè maximis uiribus in Angliã tranſmittere cupe-
ret. Tunc,quod prius cõſtituerat,Lutetiæ Catharinam ſororem filio patrui
ſui Iohannis Ducis collocauit,cum Clemens Pontifex cognationis uincu-
lum lege ſoluiſſet. Exin ipſe cum altero patruo Audace Cluſam ſe contulit,

quòd

A quòd eo in portu,circuniectáque ora maritima ſtabant circiter mille ducé-
tæ naues ad bellum Anglicum inſtructæ, ornatæq́;:ac omni ex Francia eò
copiæ conuenerant. Audax inſtabat,ut primo quoque tempore tranſmitte-
retur. Expectabatur alter patruus Iohannes, & ætate & authoritate maior.
Lutetiæ cum filio nurúque ludis feſtaq́; celebritate tempus terebat,auerſus à
conſiliis belli Anglici. Literis,nunciis,precibus Regis accerſitus,tandē pro-
ficiſcitur:iter cūctanter facit. Cluſam ubi peruenit,ibi etiam alias ſuper alias
moras nectit:ad poſtremum poſita ſimulatione,ſe nūquam authorem futu-
rum teſtatur,uti Rex omnes uires Franciæ, omnem nobilitatem, dignitatē,
B ſeq́; in primis fortunæ,alienóque orbi terrarum committat: præſertim cum
iam hyems impendêret:in eam enim propinquam conſultò rem differendo
traxerat. Addebat ſe compertum habere, Anglos pacem affinitatémque cū
Caſtulonenſi iunxiſſe,filia Leceſtrienſis Ducis nūptui data Henrico Henri-
ci Regis Nothi ex Iohanne filio nepoti:Simul in Anglia ad centum millia
ſagittariorum,decem millia equitū conſcripta:tanto maiore numero,quàm
poſſe Anglos Viennenſis iactarat. Iohannis Ducis authoritas apud proce-
res ualuit:claſſis exercitúſq; dimiſſi:belli conſilia depoſita,aduerſa apud uul-
gus Iohannis Ducis fama,quòd antequam bellum tanto ſumptu apparare-
C tur, quid ſentiret, expromere liberè audactérque eum oportuiſſe dicerent.
Anno inſequēti,qui fuit eius ſeculi octogeſimus ſeptimus,proceres Medio-
lanenſes noua iuncti ſunt Francis affinitate. Ludouicus Turonum Dux Re-
gis frater Valentinam filiam Iohannis Galeatii in matrimoniū accepit. Rex
cum Ocitanos inuiſere ſtatuiſſet,Auenionem ſe contulit. Ibi Clemens Lu-
douicum Ducem Andegauenſem filium Ludouici Regis Italico bello mor-
tui,Siciliæ Heroſolymorúmque Regem nuncupat, coronátque:ut haberet
quem Vrbano,Ladiſlaóque Caroli filio à proceribus Neapolitanis Regi ſa-
lutato,opponeret. Bellum Neapolitanum in aliud tempus dilatum. Prouin-
D cia Phocenſis ſub ditione Andegauenſis erat. Exin Francus Rex Fluſſates
inuiſit,in uerbáque ſua Comitem iureiurando adigit. Ocitanis rurſus con-
querētibus Ducis Biturigum eius Prouinciæ prætoris cupiditatē,ſtudiumq́;
cogendæ ex popularibus pecuniæ multo maius quàm pro ipſorum faculta-
tibus, præeſſe illis iterum Fluſſatem iuſſit:ſed ſuſcipere inuito Duce Regis
patruo Comes eam prouinciam nō eſt auſus,nec ipſe Rex,quòd profuſiſſi-
mus,prodigentiſſimúſque eſſet,modica ui auri contentus eſſe poterat. Nul-
lus in eo largitionum modus. Authores ſummarum,cum rationes in fiſcum
referrentur,eas magna ex parte inducebāt,tabelliſque quibus nomina mu-
E neráque data continebantur,hæc uerba ſubſcribebant,&, IMMODICE
DATVM.&,REPETATVR. Nec minus inuiſum ſuis Nauarrum gra-
uitas tributorum reddebat. Incendio abſumptus eſt fraude ſuorum confla-
to,an fortuito. Optimates intolerabilia tributa conqueſti, alii compedibus
uincti,alii extrema metuentes,nihil non auſuri per deſperationem erant:&
ſola morte Nauarri liberari poterant : quæ & in tempore inſecuta eſt, eo
miraculo , ut fides rerum commento fabulæ adumbrata uideatur. Ad ſe-
xaginta,uti ferunt,natus annos,ac intemperātia libidinis uiribus exhauſtis,
ut reficeretur,toto corpore excalfactoriis medicamentis delibuto cum de-

cubaret,iuſſit ignem in ænea pila ſtrato linteíſque calefaciendis inferri. dum F
improuidè infertur,trepidántque miniſtri,ſcintilla in ipſum fortè prolapſa,
continuò fomenta illa inflammauit:ac eū ita affecit,ut quintuſdecimus dies
toſto finis uitæ fuerit. Annales Francici parum abſimili argumēto aliam fa-
mam edunt:inductum eum inſutúmque linteis aqua uim Naphthæ habēte,
quámque idcirco Franci ardentem dicunt,perfuſis, cum qui inſuerat, cādе-
lam ardentem filo ex acu exurendo admouiſſet,flāma protinus fuſa,ita am-
buſtum, ut intra biduum expirarit, miro popularium gaudio, non magno
ſuorū luctu. Odio enim fuerat ſororis ſuæ uiro Fluſſati. Is bello ceperat Ale-
bretenſem,dimiſerátque fide Nauarri,pactus certo auri pōdere,quod poſt- G
ea ſoluit quidem, ſed Nauarro, ut is ſponſor fidem ſuam liberaret:qui belli
neceſſitatibus adductus,& magna nouáque ſemper moliens, aurum ſibi re-
tinuit. Tunc Comes uxori,antea etiam non bene conuenienti, nec pellicis
» potentiam ferenti,Abi,inquit,ad ſceleſtum fratrem:nec redeas niſi re ab illo
» rabido monſtro perſoluta. Comitatus eſt filius in aliquot dies matrem:&
illa uiri imperium, inclemētiáque in ipſum uerba renūciauit. Nauarrus re-
» deunti ad patrem adoleſcētulo,Accipe hunc,inquit,puluerē:quem ſi igna-
» ro patri in potione miſcueris ,continuò flagrabit deſiderio uxoris,ultróque
» reuocabit. Credidit auunculo imperitus miſerq́;, próque amatorio mor- H
tiferum uenenum accepit. id in olfactoriolo,quòd in adoleſcente hæ quaſi
deliciæ ſuſpectæ eſſe non poterant,abditum gerebat,expectans occaſionem
inſcio patri dandi. Deprehenſus à patre,nothum filium in honore deliciūſ-
que habente, in uincula coniectus,ac mori coactus eſt. Hinc magis exarſere
propinquorum domeſticorúmque in Nauarrum odia. Comitem Armenia-
cum haud dubiè arma bellúmque Italicum ſuſtulit. Florentini armis Medio-
lanenſium premebantur. metu ſeruitutis fidem Franci Regis implorabant:
ne pateretur urbem iam inde ab initio Francici nominis amantiſſimam, li-
bertate ſpoliari,ac alieni iuris arbitriíque fieri. Dux Turonenſium in ſoce- I
ri gratiam contendebat ne Florentinorum preces audirentur: reſpiceretur
potius florentiſſimi uiri Iohannis Galeatii ſocietas , amicitia, propinqui-
tas, affinitas. Quàm magna peregre procúlque Francis incrementa quæ-
renda ſint, documento eſſe Rectorem Franciæ ducem Andium. Tam re-
centi exemplo ſibi uideri externa bella externis armis geri, non ſanguine
Francico,conuenire. Iohannem Galeatium antea generum Regum Fran-
corum,nunc ſocerum Regii Francorum ſanguinis, uno tenore in ſocieta-
te amicitiáque permanſiſſe,ac permultis officiis promeritum ut Francorum
auxiliis iuuetur potius quàm oppugnetur. Peruicere patrui Regis, ut Co- K
mes Armeniacus,qui auro Florentinorū permotus eam ſibi prouinciam de-
popoſcerat,educeret è finibus Regni perditiſſimorum hominum manum.
Feſſis enim bello Ducibus Regibúſque Franco Anglóque, ac ſponte ſua
tacitis exortis induciis , dimiſſis'que exercitibus, qui militum rem larém-
que familiarem habebant, ii ſe domum receperant, corpúſque è labore,
animum à ſolicitudine reficiebant . quibus uerò fortunæ omnes in dextra
audaciáque ſitæ erant, ii coitionibus factis, diuiſi'que in turmas cohortéſ-
que,ſuos duces,ſua ſigna, ſua uexilla habebant. loca munita arcéſque inſede

rant,

A rant,&(ut qui iuſti milites,iuſtaq; arcium præſidia uideri uellent)ſe locorum regionumq́; ac mortalium propugnatores dictitabãt,ut ſancta præſcriptione dum omnes ſe metuẽdos ipſi præbent,ſinguli eorum duces ex uniuerſorum metu quæſtum ſibi ſuisq; facerent. Pacem enim,qui circumcolebant,ab eis redimebant,ut tutò agros colere, manereq; domi cum coniugibus liberiſque ſibi liceret:ingentemq; pro ſe quiſq; mercedem paciſcebantur eo nomine,uti ab iniuria maleficióque cæterorum prohiberentur.Iiq; pactitii uocitabantur.Igitur iuſti locorum ab his inſeſſorum nobiles domini ſupra Florentinorum aurum pergrandem pecuniam Armeniaco contulerunt in ſti-

B pendium horum militum quocunque liberet educendorum.In Aruernorũ autem potiſſimùm,Lemouicum,Ruthenorum, Cadurcorũ finibus cõſederant.Quindecim ex his millia equitum,decem peditũ conſcripſit,in Subalpinosq; Comes duxit.Authores erant legati Florentinorum,ut traiecto Pado,quà proximum eſt,Hetruriam peterent:ſeq; ueteribus Florentinorũ copiis coniungerent.Armeniacus ſe à tergo tantum hoſtem tamq; nobilẽ fluuium non relicturum dixit,ſed rectà in Mediolanẽſis imperii fines ſigna laturum,& copiam pugnandi facturum.Iacobus Vermis Præfectus Mediolanenſium copiarum,rebus ſuis minimè ſalutare ratus cum tam recẽtis animi

C ferociæq; hoſte quamprimum dimicare,Alexandriam ſe incluſit, paſſus aduenientem eum circumuolitare,prouocaréque fruſtra ad comminus conſerendas manus.Ille ubi nemo contratendebat,circumiectos uicos caſtelláque capit,diripítque:ſuóſque,uelut iam debellatum eſſet,ac tanquam nullo hoſte,præda onerat:ac ut in ditionis ſuæ finibus uagatur. Tunc omnibus exploratis,Vermis in diſſipatos incompoſitosq; impetum repẽtinum facit: ad ſex millia eorum occìdit:cæteros fudit,fugauit.Comes ſaucius captus,paulò pòſt ex uulneribus obiit.Mericus Fœneracus domum reliquias ægrè reduxit,Alpinis parantibus ulciſci edita in ſe in petenda Italia huius militis exẽ-

D pla.Tandem reduces quietius reliquam ætatem egere. Hic talium hominũ caſus bono Franciæ fuit.Sed nondum ea perpurgata erat ſceleratis hominibus.In Lemouicibus Vantadoram arcem Capito Niger gente Britannus obtinuerat.cum morbo deceſſiſſet,ſucceſſere duo fratris filii iuuenes impigri,armis inuicti. dum etiam dolo capere conantur, capti dolo ſunt. Aſſueto patruo agreſtibus pacẽ precio accepto dare,ipſi nobiliſſimos uiros fraude circunuenire ſtudebant. Cum duos egregios ordinum ductores in ſe à Biturigum Duce mitti comperiſſent,Hilermum Vtricularium, ac Iohannẽ Blonaſonem:ſubornant qui nunciaret,ſi ſibi præmio foret,ultro tradituros

E arcem:decem millibus aureorum acceptis portam arcis ſe patefacturos.Cõſilium eis erat, ingreſſos cum auro Francos Duces comprehendere,nec niſi altero inſuper pondere auri redemptos dimittere. Contrà ingreſſi portam occupauere,datóque ſigno iis quos in inſidiis noctu collocarant, & arcẽ & ambos Capitones in poteſtatẽ redegere.Arx liberata.Capitones reſti pœnas dedere.Et alia Italiæ regio Lyguria in ſanctiorem cauſſam cogitationes Francorum uertit:ſacriq; belli mentio renouata.Afri oram Italiæ inſuláſque Inferi maris claſſe aſſidui ac præualidi hoſtes urebãt.His Genuenſes, ſi iuſto tantùm bello agendum ſit, non cedant:tantùm gloria nauali ualebant: ſed

utrunque,& bellare cum hoſte nullum metu uacuum tempus reliquum fa- F
ciente,& in longinqua diuerſiſſimarum regionum emporia mercaturarum
cauſſa nauigare,non poterant:qua ex re opes noménque illius urbis cōſtat.
Si bellum ex mari in Africam transferatur, domique ac ſuis in ſedibus barbari
affligantur: obliuio maritimarum rerum eos capiat. Id ſuis uiribus Genuenſes
præſtare non poterant. Igitur Legatos principes ciuitatis in Franciam
ad Regem miſere, quorum maximus natu poteſtate dicendi facta ita
» dicere exorſus eſt. Fuit, inuictiſſime Rex, cum huius maximè omnium
» Chriſtiani ſolii maieſtas,ſolo nominis ſui terrore tanquā belli fulmine Tur-
» cas Saracenóſque non modò procul ab Europa arceret,ſed intra Tauri mō- G
» tis iuga contineret:aut ſiquando uæcordia moti,egredi finibus auderēt, ar-
» mis Francicis in Orientem tanto terrarum ſpatio interiecto illatis,penè pri-
» us opprimerentur,quàm famam conſiliorum ſuorum ad nos perueniſſe ſu-
» ſpicarentur.Itaque per multas continenter ætates idem apud illos Franco-
» rum quod Chriſtianorum nomen extitit:ac apud eos Franciæ nuncupatio,
» non gentis,ſed religionis habita. Paulatim dum uos aliæ neceſſariæ occupa-
» tiones à rebus Orientis reſpiciendis auertunt,Chriſtiana religio tanto de-
» cremento imminuta eſt,quanta acceſſione fide armíſque Frācorum adaucta
» accumulatáque fuerat. Quondam arma Frācorum Euphratem iugum ferre H
» cogebant,Nilum coërcebant:nunc circa Euphratem Nilúmque nati hoſtes
» noſtri florente Francia Aſiæ Africæq; imperant.Illinc in Europā tranſgreſ-
» ſi,Byzantio certa ſpe imminent,Hungaros terrent. Hinc Beticam tot iam
» ætatibus obtinent.Se terrarum dominos dictitant: nec ea contenti re, mari
» etiam inſultant.ante oculos Francorum claſſe feruntur. Narbonenſis Pro-
» uinciæ maritimam oram præteruolant, oraq; ex littore ſpectantium tuorū,
» remis reſpergunt.Id minus indignum,ſed tamē & indignū,& miſerū,quòd
» nos continentemq; Galliæ Lyguriam,atque uno omnino amniculo dirempt-
» ptam,inſulasq; in conſpectu ueſtro noſtróque ſitas, infeſtas piratica latroci- I
» niíſque faciunt:uelut ſorte diuina communi ſemper utraq; fortuna Francis
» cum Lyguribus ſacro bello.Franci enim ſanctā urbem Hieroſolyma de im-
» piis recepere, in partem periculi gloriæq; receptis Genuenſibus:nec ea ex
» tempeſtate finem unquam fecimus ſacra Francorum aduerſus impios arma,
» uirtute,pietate,officio iuuandi. Nos illis maioribus orti,quibus,ut uos quidē
» dicebatis,armorum ſociis:ut nos exiſtimabamus, comitibus:pro religione
» præclara facinora maiores ueſtri ſumma gloria edidere:ſacrū bellum aduer-
» ſus Afros impioſq; neceſſariò coactiq; gerimus. illi enim nos ultro petunt.
» nobis non ſe tantum oſtentant,non metum ſolum iniiciunt, ſed malo pre- K
» munt,igni ferroq; uexāt.magis enim illis patet Lyguria,magis expoſita eſt,
» in nos plus audēt,nec urimur premimurq; ab illis niſi quia Chriſtiani,quia,
» ut ipſi dicere ſolebant,Frāci ſumus. nomen enim Lyguriæ illis ignotum in-
» auditumq; eſt. Quod bellum ſacrum nobis neceſſarium eſt ac domeſticum,
» id tibi finitimum eſt,ac in oculis tuis poſitum. needum te tuóſue urens,ſed
» ſuſceptum abs te nunc pro dignitate ac pro religione,gloriam ingentē,fru-
» ctúmque attulerit multo maiorem,quàm ſi neceſſitas expectetur. Nos ma-
» ri aliquid poſſumus. Vos omni re,ſed maximè terreſtribus uiribus inuicti
eſtis.

A eſtis. Quàm facilè, quàm nō magno nauigationis curſu ex Africa ad nos feruntur, prouinciæq́; Narbonenſis oram maritimam prætervehuntur: tam nō ægrè, tam breui traiectu iri in Africam ex Gallia poteſt, ac in ſede ſua hoſtis opprimi queat: ne te ætate, gloria tua, maiorum maieſtate, tuorū uirtute, maximo omnium inuictiſſimóque Rege, oculis tuorum inſultare, illudereq́; effœminatiſſimus tuus religioniſq́; ac in primis nominis Francici hoſtis ultrà poſſit. Pollicemur tibi ſtationes, portus, littora, oram, urbes, oppida, claſſes noſtras, copias noſtras, nauales ſocios, nos ipſos, nō ſegnem operam noſtrā. Suſcipe hoc ſacrum bellum in cōſpectu ac propè ſinu tuo poſitum: ad quod
B ex propinquo te memoria ſanctiſſimorum Regum maiorū tuorum, ac propè uoce ſua Deus opti. max. uocat, non dubia, nec difficili, nec tarda futura uictoria fortiſſimorum uirorum, bellatorumq́; de excurſoribus, de fugaciſſimis, ſi ueras uires tantùm uiderint, de his qui latrocinio uictitantes, iuſtum bellum nec inferre, nec propulſare poſſunt. Magno aſſenſu auditus eſt Genuenſis. Frater Regis eam prouinciam depoſcebat, ardens cupiditate gloriȩ. Patrui ueterano Duce opus eſſe aduerſus uafram, & fraude potius perfidiâque quàm uera uirtute nitentem gentem prædicātes, authores fuere ut Borbonius Dux ſecundo loco ſe ſacro bello gerendo ultro imperatorem offe-
C rens, exercitui præficeretur. In hanc militiam nobilitas Frācica certatim nomina dabat: ingēsq́; ardor inceſſerat. Tranſit æmulatio uirtutis in Angliam. In trienniū factæ induciæ, anno eius ſeculi nonageſimo confirmantur. Proceres iuuentutis Anglicæ cū ualida manu ſagittariorum in Franciam tranſmiſere, conſilia communicauere, uires animóſque conſociauere. Superantur Alpes. Itur uno utriuſque gentis agmine Genuam. Claſſem inſtructam ornatamq́; uident: à Venetis auxilia ad hoc bellum miſſa, tantis modò Genuēſium hoſtibus: ſed in communi religionis cauſſa, gratia reconciliata. Ac ne ſchiſmate Pontificio animi diſtinerentur, iureiurando inter ſe adigūtur, nul-
D lam mentionem, nullam memoriam fore cæterarum rerum, contentionúmue: de ſolo hoſte Saraceno uel tollendo, uel ſaltem coërcendo intra fines Africanæ barbariæ cogitaturos. Tuneta urbem Regiam, caputq́; Africæ curſum direxere. Vbi ex alto terram in conſpectu habuere, uident Barbaros ſub ſignis ſtantes, ut littore prohiberent. Non Tunetem, ſed urbē uniuerſæ gentis nomine Africam appellatam Francici annales bello petitam tradunt: iidē ſagittariorum Anglicorum uirtute effectum ut deſcenſio pateret. Expoſitæ copiæ iam uictrices ſe exiſtimabant, quòd Africam tenerent, quam rem magni cruentiq́; certaminis futuram ſibi propoſuerant. Barbarorum Rex par-
E tem copiarum in urbe in præſidio reliquerat, cum parte in propinquo caſtra poſuerat, munieratq́;: copias in aciem educentibus noſtris, ſeſe loco tenebat: nec quicquam fortunæ committebat. Vrentibus agros mapaliaq́;, Numidas uelociſſimū ac maximè pernix equitū genus immittebat, qui grauē armaturam cataphractumq́; equitē noſtrū procul uagari non ſinerēt. Et erat maximè impar certamen. occurrentibus enim cedebāt: cedētibus inſtabant: multiplicíq́; ludificatione, ac, ut uſus erat, modò tenebāt, modò terrebāt, modò longius eliciebant, quò grauius diſiunctos à ſuis paucos ipſi plures circunfuſi premerent. Optimum igitur uiſum, omiſſis leuibus prœliis, cum de ſumma

re in certamen non deſcéderet Barbarus,urbem obſidere, oppugnareq́. In- F
erant & multi & nobiles delectiq́ propugnatores. Vrbs Regia & egregiè
tentabatur,& egregiè defendebatur.Rex noſtros primùm in mœnia uerſos
à tergo adoriebatur:deinde cum diuiſis copiis alii oppugnarét,alii ſub ſignis
contrariam in partem uerſi ſtarent, ſiqna exterior uis ab Rege fieret, nihil
mouere audebat:atque atrocior oppugnatio urbé adoritur. Præfectus præ-
ſidii petit ut ſibi cum imperatore Chriſtiani exercitus colloqui liceat. Iuſſus
igitur egredi,id quidé abnuit: nec propius muros Borbonius Dux accedat,
niſi cum tormentis,egregióque milite,cauensq́ ne peti è muris circunueni-
ríue inſidiis aſtúue poſſit. Nonnulli Genuenſium Punicam linguam probè G
norant. His interpretibus Præfectus præſidii quæſiuit quænam cauſſa, qui
dolor Francos Anglóſque tam procul ab Africa incolentes, quæue iniuria
in Afros armaſſet. Conſenſu reſponſum eſt, Gennenſes eſſe unam Chriſtia-
ni nominis ciuitatem:iisq́ odio religionis ab Afris bello latrocinioq́ nexa-
tis,non minus offenſos Francos Anglosq́,quàm ſi Lutetia, quàm ſi Londi-
nium oppugnata forét. Hoc uerborum initio de compoſitione agi cœptum.
Simul rex Barbarus legatos miſit. Conuênit ut Afri finibus ſuis ſe contine-
rent:abſtinerent ora maritima Italiæ Galliæq́,ac inſulis Africę Enropæq́ in-
teriectis:captiuos Chriſtiani nominis redderent:decem millia aureorũ præ- H
ſentia numerarét. In has leges fœdere icto deportatus Genuam unde ſolue-
rant exercitus:Franciq́ ac Angli inde profecti,ſancta felicique expeditione
potius quàm bello,ad ſuos quiſque cum gloria gratulationéque rediere.

LIBER DECIMVS.

REX iam ætate florebat,ſimul cæteræ Regno
contributæ regiones feſta pace lætæ degebát.
In Británia uerò parum abfuit quo minus ue- I
terum malorum orbis repeteretur, quæ Ca-
rolo Bleſenſi in acie cæſo,de iure illius Duca-
tus armis decertante,extincta omnino uideri
poterát. Eius enim filii duo apud Anglos ca-
ptiui erant.hos ingenti pondere auri redemit
Magiſter equitum Francorum: hisq́ reduci-
bus,eorum maiori filiam deſpondit ipſe gene
re Britannus, nobiliſſimorúmque ibi oppidorum dominatu præpotens. Ea
res curam Duci acuít, æmulos Ducatus ſibi obiectos: diſſimulato in præſen- K
tia dolore,uelut alia acturus,gentis proceribus cõuentum Venetos indicit.
Magiſter equitum,ut unus ex eorum numero, & ipſe ex propinquo affuit
ex oppidis ſuæ ditionis,ubi tum fortè ab Rege aberat. Eo in concilio nihil
actum,niſi de re communi Britanniæ:nulla aduerſa ſuſpicio iniecta Magi-
ſtro equitum. Dimiſſo conuentu,uocatus ad ſolenne conuiuium cum ſum-
mis uiris iuit. Id magna hilaritate ſplendoreq́ ac comitate celebratum. Poſt
epulas petit Dux,ut ædes quas magnificentiſſimas ipſe inchoarat,ille inuiſe-
ret,ac ſi quid artificii ad pulchritudinem magnificentiamq́ ac commoditaté
deeſſet,

A deeſſet, antequam planè abſoluerentur, admoneret, harum non minus elegantiarum, quàm militarium rerum peritus. Eas cum perpaucis amicorum, ut nullo tali metu, ingreſſum, qui ad id ipſum armati ſtabāt, comprehendūt. Rege per oratores grauiter incuſante, teſtantéque id crimine maieſtatis teneri, defendebat Dux ſe iniuria in inuidiam uocari. Fas ſibi fuiſſe hoſtem ſuū in poteſtatem redigere, qui Britannus in Britannia in ſe Ducem Britānum nefaria conſilia iniret. ſimul illum iure pœnas daturum fuiſſe, niſi magiſterī dignitati, ac Regiæ maieſtati id honoris habitum eſſet, ne in caput noxium ſæuiretur. Id primùm Regi non probabatur: bellumq́; imminere uidebatur.
B Deinde cum ſtudioſiſſime Dux Burgundiæ Audax Britannum tegeret, ueterem ſocium amicumq́;, ac uxoris cognatum, permulſa Regi ira, purgatio accepta, dimiſſo Magiſtro equitū, neq; id niſi multo auro, ac non contēuendis finibus multato: quos non multò pòſt illi agente Rege reſtituit Dux. Ita gliſcens in graui cauſſa tumultus, in ipſo prope exortu oppreſſus. Hæc ante Africum bellum. Poſt illud acceſſit res uix memoratu digna, niſi exiguū admodum initium, magna rerum moles foret inſecuta. Petrus Crao ampliſſimæ familiæ uir, Andium Britānorúmque Proceribus propinqua cognatione iunctus, in aula Francica plurimum poterat, & in primis apud Regis fra-
C trem Ludouicum, mortuo Philippo Mediolanenſium Duce, omiſſo Aurelianenſi Ducatu Mediolanenſem Ducem creatum. Sed nihil incertius aura aulica. perleui momento ea gratia circumagitur. Aurelianenſis nō contentus Mediolanenſi toro, Pariſienſibus formis capiebatur. Non fefellerunt externi amores anxiam uxorem. Ea muliebriter indignante, nec quicquam diſſimulante, cognouit Dux Craonem extitiſſe indicem arcanarum deliciarum: adeóque exarſit & iuuenis præpotens, & amator, ut eo apud Regem item iuuenem agēte, præconis uoce Regia urbe aulaq́; interdiceretur Craoni. Is ignarus ſe à Valentina proditum, ratúſque hanc ſibi iniuriam ignomi-
D niámque iniunctam à Magiſtro equitum, cum quo nobilem ſimultatē exercuerat, ſeceſſit in Andes, atque inde in Britanniam. Vtrinque aliquot delectis ſummæ audaciȩ hominibus, noctu Lutetiam ingreſſus, Magiſtrum equitum ex aula redeūtem adortus, cum ille ſe ſua ſuorúmque uirtute tutaretur, grauibus tandem uulneribus affectum pro mortuo reliquit, in Andesq́; properè rediit. Vulneribus ægrè percuratis Magiſter equitū impleuit noua Regem ira, nō in Craonem modò, ſed & in Britannū, quo authore ſcelus perpetratum exiſtimabat. Aedes quas Lutetiæ Crao magnificas habebat, ſolo adæquatæ. Cœmiterium diui Iohannis in glarea eam aream uocitant. Rex
E tantum animo certamen imbibit, ut omni cogitatione in unam ulciſcendi curam uerſus, immemor aliarum rerum, neque cibum neque quietem caperet. In Cenomanos profectus, eò copias ut Britannum euerſurus conuenire iuſſit, nec Britannos legatos perpurgantes neque authore neque gnaro Duce Craonem facinus auſum, admitti ad ſe uoluit. Ad quintum Calendas Iulias, anno eius ſeculi altero & nonageſimo, ex Cenomanorum urbe, obſecrantibus Ducibus medicisq́; ut maneret, æſtuoſiſſimo die, feruenti Sole, ſub meridianum tempus, leui galericulo capite operto in equum inſiliit, iuſſis ſe ſequi quibus cordi foret. Vixdum ad alterum ab urbe lapidem peruenerat,

cum penitus conuulſa mēte,ſurorecꝫ percitus,ſtringit repentè gladiū,unum F
atque alterum comitū occidit,cōplures malè multat,quoad laſſitudine confectus,equo delapſus excipitur. Ferunt quendam inſolita miracꝫ ſpecie eremitam ei occurriſſe, prehenſoq; habenis equo,dixiſſe· Quò miſer ruis?proderis. Ad eiuſcꝫ conſpectum mētem immutatam,ſiue mortalium cuiuſpiam uera ſpecies,ſiue oculorum ludibrium præſtigiæcꝫ ei ſe obtulere, abiereque, præ præſenti pauore nemine prehendere, aſſeruaréue,aut inſequi auſo, percontarique quis,unde,quid afferret:ſiue Rex eam ſpeciem animo concepit. Idcꝫ argumentum alienatæ mentis,non cauſſam alienādæ extitiſſe. Pro mortuo inter manus Cenomanos reportatur,ibiq; per multos curatus dies, cum G
initio nec ſe nec ſuos noſſet,paulatim conualeſcere ac reſipiſcere cœpit. Reſtitutus ita animus,ut ſemper diffideretur ſanitati pectoris per interualla temporis periclitantis,titubantiſcꝫ. Ad Fanum Maclouii ſtabat Britannus metu aduentantis Regis in naues chariſſimis quibuſcꝫ rebus impoſitis,cum uxore liberiſcꝫ in Angliam tranſmiſſurus,cum audito caſu Regis conſilium ſoluēdi depoſuit. Is aduerſus Regis caſus Britannum ab hoc quoque periculo liberauit. Et Magiſter equitum aduerſo rumore erat,quôd præter id auri quo Bleſenſis filios captiuos de Anglo,ac rurſus quo ſe de Duce Britanno redemerat,cum è uulneribus æger dubia ſpe uitæ teſtaretur,tantam uim auri pre- H
cioſæcꝫ ſupellectilis legabat, ut id non potuiſſe illū cogere niſi ſpoliatis paſſim popularibus,uulgò fremerēt. Ea utique res quantam inuidiam illi conflauit,tanta Britannum leuauit. Quam uelut indignitatē contumeliámque; ubi conualuit,quôd præſens ferre uir nobiliſſimus nequiret, in ditionis ſuæ fines ſe recepit. tunc animo Ducis à gentis proceribus, uti ſaluti communi proſpiceretur,expugnato, obliuio iniuriarum utrinq; ſancitur, ac gratiæ reconciliatio facta,ſanctecꝫ culta. Sed hæc aliquanto poſtea. Nunc Lutetiam Rege è Cenomanis reportato, conuentus de ſumma rerum adminiſtranda habitus. Dux frater Regni procurationem, ut proximus gradu,ſibi petebat. I
Denegata eſt iuuentæ tanta rerum moles. Patruis arbitrium rerum demandatum. Qui uerò ſoluti publica procuratione,utebantur Regis intima familiaritate,illi ferme æquales,ad illum oblectandū,aut noua ludorum luſuumcꝫ oblectamenta ipſi adinueniebant,aut obſecundabant qualiacunque excogitanti:ut & illud,ſi modò ipſius, ac non in ipſum alterius id fuit commētum. Adulta uirgo nubebat nobili & in aula gratioſiſſimo adoleſcenti: nocturniſq; ludis Rex cætero ornatu depoſito, uultu in leonini oris imaginē perſonato,reliquum corpus pice delibutum,multóque lino depexo,ac in uillos confecto ita contexit,ut hiſpidi ac ſemiferi portenti ſpeciē ſpectātibus præ- K
beret ipſe,eodémque habitu quinque præterea nihilo ſaniores in cœtū principum matronarum uirorúmque prodeunt, in orbémque reſte data choreas pedibus plaudunt,feſcennino carmine modulantes. Tota ex Regia concurſus fit ad picatorum ſpectaculum. Aurelianenſis ſtudio clarius uiſendi correptam facem propius admouit. Scintilla ex ea in Regem ſortè incidens,repentinum in omnes illos effuſa flamma conflauit incendiū. Duo inopes auxilii conſiliiq; pertinaci conflagratione miſerabili ululatu periere, toſti,fœdóque nidore. Duo inter manus elati,cum biduum animam traxiſſent,expirauere.

A rauere. unus ruens in propinquam Promi cellam, aqua uinoq́ ſe perluens, ſalutem ſibi peperit. Cõcurſu ad Regem facto, uxor Biturigis Regem, antequam ad uiuum flamma iam corpus lambẽs perueniſſet, ueſte ut caudata fluxáque erat inuoluit, ac ignem reſtinxit. Aurelianenſis errorẽ imprudentiámque excuſans, crimine ſe liberauit. Exin ualetudo mentis Regis multo magis ſuſpecta mortalibus fuit, nec ulla piacula cœleſtium placandorum omiſſa. In primis ſchiſmatis componẽdi cura inceſſit. Secundum Clementis obitum, Franci Duces cum Auenionenſibus purpuratis per legatos agebant, ne feſtinarent in defuncti locum ſufficere, ut interea iniretur ratio Schiſmatis
B finiendi. Hactenus Ducum uoluntatem reueriti ſunt, ut pro ſe quiſque eorum perſanctè iuraret, ſe, ſi eligeretur, Pontificatum depoſiturũ, modò Romanus idem faceret: ut totius orbis terrarum conuentu ſacræ ſedi certus imponeretur Pontifex. Delegerunt Petrum Lunam, genere Cathalanum, ampliſſima familia ortũ. Benedictus uocitatus eſt. Iam maior res, quàm quæ per oratores ageretur. Maieſtate opus erat. Cum Duces illum eò profecti orarent, ut pacem terris Eccleſiæq́ redderet, memor iuriſiurandi quo antequam Pontifex ſalutaretur, ſeſe obſtrinxerat, cogendum Patrum Concilium curaret, in cuius authoritate fore ſe profiteretur, ac ſi eis uideretur, inſignibus
C Pontificatus nomineq́ ſe exueret: multa de iure cauſſæ ſuæ uerba fecit, perorauit ſe non deſerturum Dei uiuentis Eccleſiam, nauimq́, ad cuius clauum electus gubernator ſedeat. Cum finem obſecrãdi non facerent ne antiquiorem cauſſam ſuam duceret totius orbis terrarum conſpirante conſenſu, nihil impetratum. Re infecta dimiſſi Duces. Apparebat eos ira ſuccenſos. Ad quã mitigandam Regi ius Decimæ de ſacerdotibus cogendæ in annum dedit, ſummis hominum querimoniis, expoſtulationibúſque, Benedictíque nomine in dies magis inuiſo. Tandem à Franco milite Regióque Prætore obſideri oppugnariq́ cœpit: edictúmque ne quis ſacra beneficia, expectationũq́
D munera ab eo peteret. Qui eius ſectam ſequerentur, iis interdictum iure uectigalium, redditúumque eccleſiaſticorũ. Proinde ſeceſſio ab eo facta, & ſolitudo circa eum. Quo metu ignominiáque permotus, ne à quoquam uiolaretur, ſacroſanctum Domini corpus præ ſe ferens in Cathaloniam ad natales ſuos Tarraconenſeſq́ conceſſit. Ad quam gentem Francus Rex oratores miſerat, qui agerent cauſſam Ludouici Andegauenſis, Regnum Tarraconenſe legibus ad ſe uenire defendentis. Petrus iunior Rex Tarraconenſiũ duos filios procreauit, Iohannem, & Martinum. Tres præterea filias, quæ nupſere Caſtulonenſi, Vrgelenſi, Luſitano. Ex his filii, deinde nepotes. Iohan-
E nes maximus ſtirpis in regnũ patri ſucceſſit. progenuit Iolantillam, quæ nupſit Ludouico ſecundo, unde nati Ludouicus tertius, Renatus, Carolus. Iohanne Rege defuncto, non filia Iolantilla, ſed Martinus frater rerum potitur, qui liberis iuſtis, cum genuiſſet, orbatus, deceſſit. Continuò de hæreditate ambigebatur inter ampliſſimas familias, multiplici cauſſa, cognationis, agnationis, propinquitatis, ſtirpis, capitũ iure controuerſo. Ad arma res ſpectabat. optimates peruicere, ut armis poſitis ſanctiſſimi uiri cõſultiſſimiq́ deligerentur, qui cauſſa cognita iurati ſtatuerent: ſimul qui contẽdebant, iurarent ſe in eorum authoritate futuros. Ius Regni adiudicatur Ferdinãdo Re-

gis Caſtulonenſis ex Helionoræ Iohannis Caſtulonenſis filia filio minori. F
maior iam deceſſerat relicto Regno filio Iohanni. Andegauẽſis iniuriam & hoc iudicio factam uxori Ludouicoq́; ex ea filio conquerebatur, & iam inde ex quo paterna hæreditate à Martino patruo fuere excluſi. Quid delectiſſimi uiri ſecuti ſint, non conſtat: in quibus extitit Vincentius prædicator diuinitatis miraculis inſignis. Authores ſunt Benedictum authoritate quamplurimum apud iudices potuiſſe, Caſtulonenſiq́; fauiſſe, Hiſpanum Hiſpano. Venceſlaus Auguſtus in ſedãda ſeditione eccleſiæ nihil memorabile geſſit, nullum ſpecimen religionis, magníue animi præbuit: tantùm Iohannem Galeatium ſocerum Aurelianẽſis ingenti pondere auri exoratus Ducẽ Mediolàni deſignauit, contributis latiſſimis finibus. Anno eius ſeculi nonageſimoquinto Rex Angliæ Ricardus Calitium tranſmiſit, cum Franco Rege in G
colloquium deſcendit. Iſabellam filiam ſeptennem Francus ei deſpondit, ac in manum tradidit. Oppida Breſtum ab eo, & Cæſaroburgum recepit, alterum Britanniæ, alterum Normaniæ contributa. In Angliã cum uirgine Ricardus regreſſus, coitionibus ſuorum coniurationibúſque coactus, de ſontibus ſuppliciũ ſumpſit. quorum præterea fides ſuſpecta erat, eos in exilium ſummouit, in quibus Henricũ Leceſtrem, qui cum in Franciã ſe contuliſſet, non multò pòſt ignaris Francis domum reuerſus, concurſu popularium ád H
eum facto, Ricardum Regno deiecit. Ita Henricus quartus Dux Leceſtriæ Rex ſalutatur. Virgo in continentẽ ad patrẽ Regẽm remiſſa, nupſit Carolo Aurelianẽſis filio. Audacis filius Iohannes aduerſus Turcas auxilio Sigiſmũdo Hungariæ Regi exercitũ duxit, præmiſſis ad Germanos proceres, qui tutum tranſitum peterent, iter ſine iniuria maleficioq́; in Hungariam facturis. Conſeneſcentibus apud nos ſacri belli, Aſiaticarumq́; rerum cõſiliis, & aliis ſuper alia bellis inter noſtros exorientibus, poſtremò & Schiſmate Pontificio, æterni hoſtes Turcæ mala noſtra ſuam occaſionẽ rati, ſpiritus, qui piorũ in eos armis initio ceciderant, ſuſtulere. Veteris apud illos nobilitatis indole I
gloriaq́; exoleſcẽte, nouorum hominũ familiæ quatuor ſunt exortæ, quæ ſibi nomen ingens dextera fecere. Hi erant Aſambaci, Candelori, Caramani, Othomani. Othomanorum fœlicitas longè omniũ maxima extitit. Domeſtico Græcorum Procerũ bello, ab ea parte quæ ciuili certamine impar erat, acciti, Orchane Othomani filio imperatore in Europã traiecere. Amurates Orchanis filius Bulgaricò bello Græcis petẽtibus opem tulit: illudq́; bellum de induſtria diutius trahens, per ſpeciem ſupplementi ex Aſia tranſportandi, Callipolin ad fauces Helleſponti, ac nonnulla circà oppida occupat: longiúſque progreſſus, non paruam præterea Thraciæ partẽ ſibi ſubiicit, latosq́; K
in ea fines multitudini ad incolendum deſcribit. Adrianopolin Regiæ ſedẽ capit, cum Pruſia Bithyniæ Regia ei antea urbs fuiſſet. Cũ Bulgaris ſuo nomine bellum geſſit. Filius Pazaites etiam Hungaros bello continenti uexabat, regiones Hungariæ attributas finitimáſue urens. Ceperat Bulgariæ nobilem urbem, eodem quo & in Epiro & Aſia aliæ ſunt nomine, Nicopolin. Burgundio iam Budam peruenerat, copiasq́; cum Sigiſmundo iunxerat. Ibi conſilium de ratione belli gerendi habitum. Placuit primo quoque tempore in hoſtem mouere, & uti ardore militum pugnam & hoſtem poſcentium.

A Danubium tranſeunt. Vbi in Bulgariam atque hoſticum uentum eſt, ignobilia oppida præſidiis Turcarum inſeſſa expugnant. Sui fiducia, ac hoſtium contemptus in dies augetur. Vno etiam ſatis magno prælio Franci uictores captiuos in teremere, nullius uirtuti, nullius nobilitati parcêtes: ac quaſi certa uniuerſi belli uictoria, in omnem luxum, laſciuiam, libidinémque effunduntur. Auditas etiam apud noſtros eorum uoces Iohannes Hungarus ſcribit, illis haſtis quæ in Turcas ferrentur, non modò hominem non metuendum, ſed & cælum ruens ſuſtineri ac fulciri poſſe. quam dicti uæcordiā uindex cęleſtium uis magna piorum cæde ulta eſt. Ad Nicopolin caſtra noſtra caſtris
B hoſtium collata ſunt. Sigiſmundo placebat, ut Hungari Turcicarum rerum periti, prima in acie conſiſterēt, Franci agmen clauderent. Id ignominioſum ſibi ratus Audacis filius Audax, in Turcas cum ſuis ruit, priúſque concurrit, quàm è caſtris Sigiſmundus ſigna efferret. pugnauerunt tamen Franci egregiè: cúmque hoſtium ſagittis equi confoderentur, ipſi cataphracti ex equis deſiliunt. Plures quàm pro ſuorum numero occidunt hoſtium: nec dubia uictoria erat, ſi ſecundæ Turcarum aciei recenti integræq; Hungari & ipſi recentibus illibatisq; uiribus occurriſſent. Sed Francorum equi uacui, ut ſtrati frenatiq; erant, in caſtra conſternati reuertentes errorem iniecere. Rati enim
C Hungari cæſos ſocios amicóſque, ſeſe fugæ mandarūt: quam uictor mox hoſtis infeſtam cruentámque illis reddidit. Captus Iohannes Burgundio cum multis ſuorum. Sigiſmundus ex effuſo curſu nauim in Danubio nactus conſcendens, non prius fugæ finem quàm in Euxinum Pontum delatus fecit. Thomas Mocenius nauium Venetarum, quæ fortè illuc appulerant, Præfectus, receptum coluit. ipſum, ac eos Procerum qui longinqua fuga cum eo ſe texerant, incolumes in Dalmatiam tanto terrarum mariſque circuitu reſtituit. Sed is Rex nihilo fœlicior domi quàm bello Turcico fuit. Adoleſcens æmulum Regni Hungarici Carolum Neapolitanum Regem habuerat, quē
D in eius abſentis ignaríque gratiam authore Regina Iſabella eius ſocru Nico Garenſis occiderat. pauló pòſt ab ultoribus Regiæ necis ipſe Iſabellâque occiſi. Rebúſque uelut hoc interregno perturbatis, multa ſuperbè auaréque facta ſunt. Rerum potitus Sigiſmundus, de duobus & triginta nobilibus ſontibus ſupplicium ſumpſit. Hi maximis cognationibus clienteliſque erant. Ea igitur ex re maximam ſibi conflauit inuidiam, ſed eam ante Nicopolitanam cladem diſſimulatam: rebus nunc aduerſis, ut aſſolet, eius maieſtas minus ſancta popularibus, & in primis nobilitati fuit. facta coniuratione comprehenſus à duobus Stephanis ſummæ potentiæ proceribus, cuſtodiendus traditur
E duobus iuuenibus filiis Niconis: quòd cum pater Nico cæſo Carolo Rege nomen ſibi ingens feciſſet, filii fidi cuſtodes Sigiſmundi Regis uiderentur. Euocatus à coniuratis ex Italia Ladiſlaus Rex Neapolitanus Caroli occiſi filius, memor paterni caſus cūctabatur. Interea mater iuuenū Garenſiū iubebat eos meminiſſe, Ladiſlaum, ſi extincto Sigiſmundo re Hungarica potiretur, ſæuiturū etiam in eius liberos, à quo pater per nefarium ſcelus eſſet occiſus. Præterea ne nobilitati ſuæ inuſtam eam ignominiæ notam uellent perpetuam, ut Regum hoſtes dicerentur: Liberatores potius Regum (quo quid amplius, magnificentiúsue?) ſalutarentur. Igitur dimiſſus Rex Stephanos in

poteſtatem redactos ſecuri percuſſit. Hæc apud Hungaros à Turcis uictos. F
Iohannes Andacis filius ducentis millibus aureorum numeratis Turcæ, ad ſuos rediit cũ multis ſimul & captis & dimiſſis. Fœlix igitur tam nobili uictoria Pazaites? At uictor multo ac multo infœlicior uictis fuit. Tam fallax rerum humanarum fides. Turcarum in pios ingruentem procellam, maius in orbem terrarũ fulmen inhibuit. Tamerlames Scytha magna ui animi corporiſque, ex gregario milite, audendo, agendo, moliendo, fortunam conatibus induſtriæq; parem nactus, eò amplitudinis euaſit, ut quadringenta millia equitum, ſexcenta peditum ſub ſignis haberet. Parthorum Regna imperata fecere: nec deſunt qui eum genere Parthũ prædicent. Sed & Parthi ſuas G
primas origines ad Scythas referunt. Frenare impetum hominis nulla gens poterat. Prædæ illi oriens extitit. Emporia frequenti mercatorum conuẽtu celebria, & pecuniis opulenta, aurum metu impendente defoderant, ne auaro tetróque hoſti expoſitum ad diripiẽdum foret. Nouo & inaudito ad eam diem aſtu circũuenit. Antequam aduentum eius longinquæ integræque adhuc urbes formidarent, in eas miſit qui ſpecie commerciorũ partas diceptione copioſiſſimarum urbium magni pretii merces ingenti mole camelis inuehèrent, uiliq; ſed præſenti pecunia diuenderent, quæ tenebris occuli, tellurẽue obrui æquè non poterant. ita iam plenus auro, uetere rurſus præda repen H
tè opprimẽs potiebatur. Ea ratione ditiſſimæ ciuitates, in quibus Damaſcus, ludibrio, direptioni, cædi fuere. Aegyptó tenus ea procella omnia peruaſit. Ad deditionem uocans, antequam mœnia adoriretur, primo aduentu ſigna candida conſpecto maximè in loco proponebat. Qui eo die imperata facerent, ſine inſigni iniuria in fidem eos recipiebat. Poſtero die purpurea, ut cruentam mortem ſibi obeundam ſcirent. Tertio atra, uelut undique funeſta: ut ſimul & hominum & mœnium tectorúmque excidium cæde, ruina, igne opperirentur. Ab hoc nefario inſtituto mens effera nullis precibus reuocabatur. Virgines pueróſque cum uelamentis inſignibúſque ſupplicum, I
miſerabiliſque alio habitu ad deprecandum patriæ interitum, aut ſaltem ſibi ueniam petendam prodeuntes, tantum abfuit nt immitis animns ad genua cum procumbere conarentur admitteret, ut conculcandos obterendóſque frequenti equitum alæ præberet. Pazaitem ex Europa in Aſiam ad ſua tutanda regreſſum, prælio uictor cepit, ac ad gentis uiríque ſummi ignominiam, cauea ænea, radiis item æneis intermiſſis feneſtellis clatrata quadrupedem uelut feram incluſum coërcuit. Cibum capiẽs, in catenis emiſſo, inter canes, & ipſi tanquam cani de menſa partes obiiciebat. Equum aſcẽſurus, ſubſternentis ſe tergo pedibus inſiſtebat. Bellum circunferens, ſuis hoſtibúſque o- K
ſtentabat, hos præſentis exempli triſtiſque ſpectaculi docnmento terrens, illos ad uirtutem tantæ uictoriæ memoria acuens. A Latinorum familiari uſu non abhorrere uiſus, quendam genere Genuenſem (nomen in obſcuro eſt) qui Scythicè ſciret loqueretúrque, in comitatu ſuo agere facilè patiebatur. Hunc perblandè auſum rogitare, eccur uictoria (quod munus cœleſtium foret) multiplici de hominibus parta, ipſe etiam homo, humanius non uteretur: toruo uultu intuens, Ecquid te fallit, inquit, in hac dextra (dextram intendebat) diras peſtémque terrarum uerſari? Sed procul abi in malam tuam

tuorúmque

A tuorumq́; rem:ne cum hac inſana percontatione tua, quas ea merita eſt pœ- "
nas,tu mihi luas. Pro immortali beneficio fuit Genuēſi,licere ſibi incolumi "
è furentis poteſtate faceſſere. Ille feſſus potius quàm ſatiatus cruore uaſtitaréque terrarum,in Scythiam reuerſus,urbem Mercantin nomine condidit, magnificentiſſimam: ex ſubactiſque gentibus delectis qui eò coloni deducerentur, frequētiſſimam exornauit ſpoliis & trophæis nationum Regúmque deuictorum. Mortuo duo ſucceſſere filii, neque fortuna, neque indole eadem,ac inter ſe parùm concordes. Proinde uelut quiete tantiſper piorum imperiis data, Palæologus Græcus Auguſtus Venetias claſſe delatus, inde
B terreſtri itinere in Franciam perrexit,ſpe noui aduerſus commnnes piorum hoſtes ſubſidii. Pro maieſtate ſummi nominis apparatè magnificéque exceptus cultúſque,ob recentem cladis Nicopolitanæ memoriam,cum ſpe magis quàm auxiliis dimittitur. Latinum Auguſtum Venceſlaum ſordibus ac ignauia iam infamem,ut dehoneſtamentum cæſarei nominis,Germani proceres imperio exuunt,anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo. Robertus Bauariæ Dux Cæſar dictus,in Italiam in Mediolanenſem duxit,eum pernegans Ducem,quem largitione corruptus dixiſſet is cui ob indignitatem imperium ſit abrogatū. Acie congreſſns,uictúſque,in Germaniam rediit. Bien-
C nio pòſt Mediolanenſis deceſſit.reliquit Valentinam,& tres præterea filios, duos iuſtos,Iohannem & Philippum,magni deinceps utrnnque in Longobardia imperii:ac unum nothnm Gabrielem,dominatu Piſarum, ſed eo perbreui,nobilem·Hos omnes Marias cognomine dictos. Genua in fidem Frāci Regis ueniens,miſſum ab eo præſidium prætorémque Buſſicandum mœnibus arcéque recepit. In Aula Regia gliſcebant factiones,aliis Aurelianenſem,aliis Burgundionem affecto Rege ad rerum regimen uocantibns. Multiplices ſimultates modò ſumptæ, modò in ſpeciem ac in breue tempus depoſitæ. Anno Domini milleſimo quadringenteſimoquinto deceſſit Audax.
D Maior irarum moles inter patrueles,quàm inter patruum fratríſque filium. Vtraque pars ſuas clientelas & domeſticas & externas habebat. Vrbs Regia in contraria factionum ſtudia ſcindebatur. Anno eius ſeculi ſeptimo Audacis regis frater Ludouicus Aurelianorum Dux cum à Regina ex pnerperio decumbente multa iam nocte rediret,occiditur. Percuſſores,ne quis à tergo ultor inſequeretur,murices poſt ſe,dum in ædes Burgundionis ſe reciperet, ſparſere. Inde ſe ex urbe in Atrebates recepere. Author ignorari diu non potuit. Igitur Dux & ipſe in ditionis ſuæ oppida profectus, nouam armorum cauſſam nactus, in Eburones exercitum duxit, Epiſcopo ſuo infeſtiſſimos,
E quòd cum eſſet ex familia Bauarorum Dncum, Annonū præterea & Hollandorum comitis frater, cuius item ſoror Iohanni Burgundioni nupſiſſet, ipſe omnino Hypodiaconus maioribus ſacris ordinibns initiari nollet, inflatus ſpe in opulentiſſimos dominatus morte ſuorum ſuccedendi, auerſus à ſacerdotio. Eam fruſtrationem Eburones indignè ferebant. Pugnatum. ſeptēdecim millia ex ea gente cecidere. Victor Burgundio formidoloſior factus. Interea Valentina cum liberis ex Duce occiſo procreatis circumibat Proceres Frācos:Regis fidem implorabat,ne fratris cædem inultam pateretur. Ad diluendum crimen Dux Iohannes comitatu non inermi, ut par eſſet ſi quid

aduerſarii contrà molirentur, affuit. Defuncti manes inſectatus, poſtulabat ut F
iure cæſus diceretur. eum à Pontifice maximo contendiſſe, ut ius Regni abiudicaretur à Rege, quòd is non magis regno dignus foret, quàm Childericus fuiſſet, à quo ius regnãdi Pontifice Zacharia authore ad Pipinũ tranſlatum fuiſſe diceret. Magia etiam arguebat ab illo mentem Regis tentatam: Veneficii quoque Valentinam, ipſum Tyrannidis incuſabat. in talium ſcelerum noxios nullam uim iniuſtam. ſe ut à Tyrannide patriam uindicantem, triplici præmio remunerandum, gratia, honore, diuitiis. Iohannes cognomine Paruus, profeſſione minor, in cœtu procerũ præſide Rege cauſſam Burgundionis egit. Exitus fuit, ut non cauſſa probaretur, ſed uenia nobiliſſimo G
Duci daretur, gratiáque delicti fieret. Nec iccirco certamina animorum extincta ſunt. Varii rerum motus, multiplices hominum conatus, temporum conditio miſera, qualem fides ſit eſſe Rege mente affecta, Ducibus diſſentiẽtibus, pace incerta, domeſtici belli expectatione. Eóque contentionis deſcẽſum, ut etiam Lanii, cruori aſſuetum hominum genus, in partes reciperentur. Burgundionum cauſſæ ſe inxere. Delphino nupſerat Burgundionis filia. Is generi maieſtate partes ſuas firmiores effecerat, Regis, Reginæq; potẽs. Bituriges, obſidente oppugnanteq; Burgundione, propugnãte Aurelianenſi, expugnari non potuere. Re infecta diſceſſum, & nomen pacis inter H
partes redintegratum. Turmæ aliquot & cohortes Anglorum mercede conductæ ab Aurelianenſi Duce, ubi pacem iunctam audierunt, conqueſti nec ſtipendia ſibi perſolui, nec ea præſtari in quorum ſpem euocati fide accepta uenerant, Comitem Engoliſmenſem Aurelianenſis fratrem ſecum in Angliam tranſportarũt. Ibi duos & triginta retentus eſt annos. Redierat ex Italia Buſſicaudus, qui prætor Genuæ fuerat. Is relicto in ea urbe non ſatis ualido præſidio, cum cæteris copiis Mediolanũm in ſpem maiorum rerum profectus, mœnibus quidem recipitur, in arcem nõn admittitur. Nonum diem ibi agens, nuncium accepit Genuam defeciſſe, amiſſumque præſidium, nec I
tutam in Lõgobardia moram, nõ ſatis æquis Mediolanenſium animis, quòd permoleſtè ferrẽt Gabrielem Mariam pecunia à Florentinis accepta, relictis Piſis, Genuámque mari delatum, ſecuri ab eo percuſſum. Ita quod reliquum copiarum erat, in Franciam reduxit. Nec finis Italicorum aliorũmque ſuper alios motuum, & re Eccleſiaſtica ſeditione lacera iam inde à primordio Vrbani Pontificis, quo defuncto Bonifacius Nonus ciuis Neapolitanus ſucceſſit, huic Innocẽtius tertius Sulmonenſis. Eo defuncto, tædio Schiſmatis, Purpurati Romani, id quod Auenionẽſes feciſſe priores oſtẽdi, pro ſe quiſque ſanctiſſimo iureiurando adigitur, ſe, ſi deligeretur, in authoritate Concilii quod cogeretur, fore, ac Pontificatu abiturum: ut eo uelut interregno comitia haberentur. Sin falleret, dira caput ſuum deteſtatione execratus. Delectus Angelus Venetus anno eius ſeculi ſexto, Gregorium duodecimum nomen edidit. Iuſiurandum quod uerbis conceptis purpuratus nuncuparat, Pontifex confirmatum in acta referri iuſſit. Cæterũm cum locus congreſſui Patrum conſenſu deligendus eſſet, nullus proponi poterat quem probaret, niſi quem Benedictus, qui & ipſe euocabatur, auerſaretur. Colluſio tamen hæc uiſa, & uterque in ſacra cauſſa prǣuaricator. Sanctius egere Patres. Conuẽnit K

A uênit inter utriuſque partis Cardinales, ut Piſas conuenirent. Ibi utrique Pontificatus æmulo ius ſedis clauiúmque abrogatum. Delectus Petrus Minor, Theologus, genere Cretenſis. Tarraconenſes, Scoti, Armeniaci in Benedicti fide manſere, ac Carolus Malateſta Gregorium Arimini tegebat. Ita hoc remedio non ſanata, ſed grauius affecta, multiplicata uelut tricipiti ſeditione, res Eccleſiaſtica. Alexander ſacræ ſedis hoſtem iudicat Ladiſlaum Regem, quòd urbes imperii Pontificii, ſuæ ditionis faceret. ius Regni adiudicat Ludouico Andegauenſi, Ludouici Andegauenſis bello Neapolitano mortui filio, Regémque ac Beneficiarium nuncupat. Bononiæ moritur octauo
B ſedis ſuæ menſe. Ibi ſuffectus Baldaſſar Coſſa Neapolitanus, Iohannes Viceſimustertius dictus. Continuò per literas author proceribus Germanis ut Sigiſmundum Regem Hungariæ Turcico bello ſanctiorem fœliciorem * Cæſarem crearent, eius gratiam tanto iudicii conſiliiq; beneficio iniuit. Ludouicus Andegauenſis copiis ex Prouincia Cenomaníſque ac Andibus excitis, ſimul Florentinorum Pontificíſque auxiliis ſubnixus, Ladiſlaum in Regni Neapolitani fines ex agro Romano, quem aſſiduo urebat bello, compulſum, ac in certamen æquo marte deſcendere coactum, tanta clade affecit, ut ſupplex à Iohanne pontifice pacem legéſque acceperit, Gregorio deſer-
C to, à quo ſteterat. Nec diu in officio mãſit. Tarraconem miſit legatos ad Alphonſum mortuo Ferdinando nouum Regem, & gratulãdi cauſſa, & de ſocietate belli aduerſus Andegauenſem, à quo eum alienioré exiſtimabat, memorem contentionis de Regno Tarraconẽſi magno certamine animorum habitæ. Reſpondit Alphonſus de gratulatione gratias ſe agere: amicitiam Ladiſlai non repudiare, quam ſciat etiam ultro expetendam. Cum Ludouicis Andegauenſibus ſibi omnia neceſſitudinis iura intercedere: patrem affinem, filium cognatione iunctum. hunc competitorem extitiſſe, hoſtem nunquã. qnod communem amicum deceat, ſe potius pacis, ſi iungi poſſit, authorem,
D quàm armorum fore. Nec ideo reparando bello deſtitit, infeſtus rurſus Pontifici, Florentiníſque. ad hæc Longobardia in armis erat, in ſingulis propè urbibus exorientibus Tyrannis. Proinde Ladiſlaus ſpem cõceperat uniuerſæ Italiæ Regno potiundi. tam opportunè obiit, ut ueneno ſublatum nõ abſit ſuſpicio. Succeſſit ſoror Iohanna minor, nihilo illa ſnperiore Regina Iohanna ſanctius fœliciúsue Neapolitanis nomen. Regina ſalutata, extemplo oratoribus ultro citróque commeantibns in matrimonium pacta eſt Iohanni Tarraconenſis Regis fratri. Lætus adoleſcens uelut ad certas nuptias Regnúmque dotale profectus, ex itinere ad ſuos rediit, allato nnncio Neapo-
E litanam nupſiſſe Iacobo Borbonio Marchiæ Comiti præſtanti corpore formáque, nec uirtute inferiori. In Betica res aduerſus CHRISTI hoſtes duce belli Ferdinando egregiè geſſerat. Hanc indignitatem Tarraconẽſes ſuo tempore ulciſcentur. Interea concurſus oratorum totius nominis Chriſtiani fiebat ad Cæſaré, quòd eum intelligerent ſuſcepiſſe gerereq; patrociniũ rei eccleſiaſticæ componendæ, quam dirimebant quos authores eſſe iungẽdæ oporteret. Conſenſu denũciatum eſt Iohanni pontifici, nt ſine fruſtratione uoluntati omnium gentium morem gereret, conciliumq; haberetur. iam Germanos Gallóſque ad Cæſarem conueniſſe. Aut dicto audiẽdum, aut of-

ſendendum erat genus humanum. Duos Cardinales eligit, quos in Germaniam leget, hiſque nomina edit urbium quò coiri placeret. neque enim ei rurum uidebatur quolibet conueniri. Numen tandem reſpexit res humanas, tricipiti eas ambitione prodente. Iam legatos dimiſſurus, iam illis eum ualere iuſſuris, mutata repentè uolũtate, libera illis mandata dans, Ite, inquit, quod è fide ueſtra uidebitur, agitote. diſcerptiſque quæ ſcripta ediderat nominibus urbium, dimiſit. Id illi, abrogationi pontificatus: terris omnibus ſaluti fuit. Quis enim ſeditionis modus, ſi de loco teneat cõtentio? Delecta igitur Conſtantia, miro gaudio Auguſti, in cuius fide urbs ea erat. Haudquaquam dubium erat Italici generis Patres eò conuenturos, in poteſtate conuentus futuros Iohannem Gregoriũmque, utrunque patria Italum. Benedicti animus peruicacior. Duces Franci eum de ſententia non mouerant. Sigiſmundus ſi ſua præſentis regia auguſtáque maieſtate adducere poſſet, ut conſentientis nominis Chriſtiani fidei ſe crederet, experiri ſtatuit. Perpauci Cæſares in bello ut de hoſte uictoriam ferrent, tot labores adiere, quot Sigiſmundus bello infœlix, ut pacem eccleſiaſticam conſtitueret. Perpenianum Tarraconenſis ditionis oppidum ſe contulit, quò ex compoſito Tarraconenſis Rex Benedictúſque in colloquium congreſſi ſunt. Actum eſt cum Benedicto, ut cum tantus conſenſus generis humani ſine numine eſſe non potuerit, ac iam certatim Conſtantiam Dei eccleſia confluat, non alienum à religione ſua exiſtimaret, profiteri ſe in authoritate totius nominis Chriſtiani futurum, id quod Iohannes iam feciſſet, Græcgoriúſque aut ſponte, aut coactu conſpirantis orbis terrarum facturus ſit. Septuagintaſeptem annos natus erat Benedictus, facundia literaturáque præſtans, qua uel priuatus nemini ſuorum temporum cederet, uoce, latere, ſpiritúque animi magnitudinem adæquante. Septem continẽter horas cauſſam ſuam orauit. Peroratio ac ſumma res hæc fuit, ut contenderet ſe uerum eſſe Pontificem, ac ſe etiam ſi Pontifex non ſit, ſolum omnino ex omnibus Cardinalibus ſupereſſe, qui aut à Gregorio Vndecimo certo Pontifice, aut à ſuperioribus eo Pontificibus donati purpura ſint: reliquos à controuerſi iuris æmulis creatos, non certos dici conuenire Cardinales. Quòd ſi ſedes Pontifice uacet, ſi interregnum ſit, ſi ex uſu dignitatéque rei Chriſtianæ ſit Pontificatu cedere, penes ſe unum, nonnullóſque Canonicos Romanos, quos ipſe nominaret, ius Pontificis eligendi fore. Dicendo diem eximebat: nec aduerſus tam obſtinati animi orationem tot annis commentatam, Cæſari Regiue quid contrà fando contenderent, occurrebat, niſi, ut ne diffidere cauſſæ ſuæ uideretur: hæc eadem uel per legatos Conſtantiæ, uel eò profectus ipſe corâm prædicaret. ſi perſuaderet, ſanctius glorioſiúſque iure clauium uſurum: ſin quid ſecus è re Chriſtiana uideretur, nouáque Comitia haberi placeret, non deſperandum, cum in eo ſint hæ animi pectoríſque dotes, quas in Pontifice eſſe oporteat, fore ut conſenſu terrarum deligatur: aut, ut omnia aduerſa fingantur, proximum à Pontifice uenerationis maieſtatíſque locum ei non defuturum, ac ampliſſimas perpetuáſque legationes. Expugnari fando non potuit. Re infecta colloquium diremptum. Rex ſuos rurſus edicto uetuit ſacra iura beneficiáue à Benedicto petere. Conſtantiam iri placere, ac illi

F
G
H
I
K

A illi ſacro cœtui parendum. Benedictus Panoſcholam conceſſit, exprobrans Ferdinando, iudicium quo dictus ille ſit Rex, muneris ſui fuiſſe: ſe authorem deligendorum iudicum, ac ita pronunciandi extitiſſe: nunc pro ſummo beneficio gratiam minimè parem referri. Auguſtus reditu ſuo Conſtantiæ inuenit tam frequens iam concilium, ut diſcrimina & uelut claſſes eſſent faciendæ, diuiſis in quinque partes Patribus. Itali, Hiſpani, Angli, Galli, Germani, præcipuæ dignationis erant. In has quinque claſſes ſui cuiuſque gentis Patres coibant: cæteræ nationes aliæ aliis harum adſcribebantur. Quod tribus harum generatim placebat, id reliquæ ratum ſanxere. Ex ſingulis claſ-
B ſibus quini delecti, qui cum Cardinalibus conglobati Pontificem eligerent. Iohannes Pontifex, amicis dehortantibus, eò ſe contulit. Gregorius Carolum Malateſtam legatum miſit cum tam liberis mandatis, ut ei facultas iúſque cedendi Pontificatu daretur. Is inſignia Pontificis indutus, in auguſtiſſima ſella conſedit, ac uelut Gregorii perſonam gerens, depoſitíſque ſacris inſignibus, ac relicta ſella, ſe abire Pontificatu effatus eſt. Gregorio ius pilei redditum, Legatione Piceni attributa. Non diu ſuperfuit. Iohanni multa crimina obiecta, in quibus & homicidium. cum non ſatis ſe purgare uideretur, in cuſtodiam coniectus, Pontificatu abrogato ei, & Benedicto. Otho
C Columna ciuis Romanus Pontifex anno eius ſeculi quintodecimo creatur, Martinus Quintus dictus, quòd die diui Martini feſto deſignaretur. Eo concilio acta trium Pontificatus æmulorum, concordiæ gratia cõfirmata, quòd iure hactenus ambiguo, ignorationem ac errorem mortalium fraudi cuiquam eſſe non conueniret. Iohannes ac Hieronymus Bohemorum doctores uiui igne cremati. Placuit præterea ut ex ea die quinto pòſt anno Concilium haberetur, Alterum ſeptimo, Tertium decimo. Exin perpetuum id eſſet, legitimúmque, ut decimo quoque anno conuenirent in unum Patres omnium gentium. Ex quatuor Cardinalibus qui à Benedicto ſteterant, ci-
D tatique non affuerant, cum nunciatum eſſet Martinum conſenſu lectum, duo ad eum tranſeunt, duo Panoſcholæ permanſere. Iohannes è cuſtodia elapſus, Florentiæ Martinum, à quo antè adoratus fuerat, adorauit, Pontificem eum ſalutans. Pileo uti iuſſus, in gratiáque ac honore deinceps habitus. Quo anno Pontifex creatur Martinus, eo in Francia nondum ueteribus malis ſublatis, noua exorta. Henricus Quintus quarti filius Rex Anglus Catharinam Franci Regis filiam per Oratores nuptui petebat. Reſponſum, eo tempore neque Ducibus uacare, neque Regi operæ eſſe ea de re agere. Hanc repulſam interpretatus, ac ueluti ignominia accenſus, do-
E meſticis malis ægra re Francica, in Normaniam hyeme appetente tranſmiſit. Areflučtus obſidionem oppugnationémque paucos dies ſuſtinuit. exin deditionem fecit. Rotomagum fruſtra tentatum, iam Franco milite undique conueniente. Calitium uerſus flexit. Somonam amnem traiecit. Ad Blangium aſſecutus eſt Magiſter equitum Alebretus. Eo die iuſto prælio pugnatum non eſt, maiorum copiarum expectatione, quæ poſtridie affuturæ erant. Nocte proxima Alebretus Ducéſque de inſtruendæ aciei ratione conſultant, qui Ducum primam, qui ſecundam, qui tertiam ducerent, quo quiſque miles loco conſiſteret. Vulgus militum, quòd nox prægelida fortè in-

gruiſſet,& in caſtris & propinquis locis ingẽtem ſtruem è propinqua ſylua F lignorum accenderant,ita ut omnia perſpicua hoſti forent.quæ contemplatus Anglus,orta luce,cum iam ſub ſignis ſtaret miles Francus,nō omnes direxit continuò in oppoſitam aciem copias,ſed partem in eam circūmiſit ſemiermium turbã,quæ extra caſtra noctu ſibi circa ignes locum delegerãt. Ea,irruente repentè hoſte,partim nullo certamine cæſa,partim refugiens ad ſigna,tumultum ac trepidationem ſuis iniecit. Vtcũque tamen pugnatũ,ſed diſpari Marte,euentúque. Ex Anglis ducenti ferme cum fratre Regis Duce Eboracenſi cecidere. Nequaquam pari clade defuncti Franci. Frãcorum decem millia,id uulgus militum fuiſſe crediderim,quòd alii authores ſunt quatuor nobilium uirorũ millia cecidiſſe. Sed maior quàm pro numero cæſorũ G clades uiſa,quòd capti Duces Aurelianẽſis ac Borbonius, Buſſicaudus præterea, ac nobiliſſimarũ familiarum proceres permulti. Victor præda grauis, exercituq; captiuis pleno,Calitium,quò initio profectus erat, copias duxit. Sigiſmũdus Cæſar uir ſanctus ut eccleſiæ pacẽ reddidit, ita inter duas nobiliſſimas Regias ſedare iras conabatur. In Franciam uenit comitatu nobiliſſimo. Ad eũ excipiendũ proſequendumq; Franci ſibi nihil reliqui fecere quò Cæſareum nomẽ apparatius magnificentiusq; coli poſſet. In curia præſedir. cauſſæ actæ, orationes habitæ. Ambigebatur in primis de Præfectura Bellocarenſi. Erat inter duos contentio. eorum alter cæteris omnibus ſuperior, H una re uincebatur,quòd equeſtri balteo donatus non erat, quo inſigni alter decoratus,ea maximè fiducia nitebatur. Cauſſa utrinq; perorara, ne uirtute ſuperior, inſigniũ uirtutis expers,Præfectura deiiceretur, uocatũ eum ad ſe, enſe balteoq; Cæſar donauit. Cõſtituebat etiam Comitem Sabaudiæ magna celebritate Ducatus inſignibus exornare. Intercesſerunt Regii magiſtratus, ne in Regno Francico quicquã pro imperio agere decernereue poſſe uiderentur Auguſti. Permoleſtè id tulit Cæſar. Eum Rex Angliæ honorificentiſſimè coluit,& Calitii, & Londini. eò enim cupidiſſimus iungendæ pacis I transmiſit, frequẽtiſſimo etiã comitatui uictu cultuq; gratuito præbito. Pax inter Regias reconciliatore Auguſto conuentura erat: ſed eius rei proſperè agi cœptæ interpellauit nuncius,in continente ad quadringẽtos Anglorũ à Francis collatis ſignis occiſos, nō magno incōmodo præ magnitudine bellantiũ inter ſe Regũ,ſed tempore alieno,ne ſi pax eo rerũ cardine fieret, uideretur ingenti ad Blangium prælio uictor, ob paruam iacturã ſuccumbens leges accepiſſe. Qui Francorũ cum Iacobo Borbonio Iohãnæ Reginæ uiro Neapoli erant, initiò à Iohanna comiter benigneq; habebãtur. Magiſtratus procurationesq; eis mandabantur, nobilitate Neapolitana id permoleſtè ferente,Ducibusq; his qui ſub Ladiſlao res geſſerant,& Reginæ animum an- K te eius nuptias quò cōmodum illis erat,impellebant. Auſus eſt etiam Sfortia Dux bello egregius Iacobum qui à Francis Rex ſalutabatur,Comitẽ ſalutare. Ob quã contumaciã eo in cuſtodiã coniecto, ſeditio oritur. Iacobus iuſto bello,non inteſtinis armis aſſuetus iactatur. Iam eò res proceſſerat, ut eũ Tarentinorum Principatu,ac geniali duntaxat Iohannæ toro contentum,cæterarum rerum adminiſtratione,Regioq; nomine abſtinere iuberent. Iohannę Reginæ nutu omnia fieri. Vir ratus de uxoris ſentẽtia hæc agi,caputq; conſpirationi

A ſpirationi ſubtrahēdum, de quibus uiſum eſt ſupplicium ſumit, Iohannam in ordinem coactam, in arcem includit. Illa per diſſimulationem doloris gratias etiam marito agit, quòd ſeditioſos coërceat, ſeq; cura rerum tanta mole agendarum leuet, quæ uirtutem ſummi uiri poſtulent: ſibi tranquillitatem animi, quietémque à fluctibus & externis & domeſticis præbeat. Ita recondita indignatione muliebri, ſe aulicis luſibus ludiſq;, ac deliciis & amplexui mariti dedit. Appellata etiam de coniuratione in Iacobum faciēda ab his qui non ex uultu præſente, ſed ex fallaci eius ingenio non dubitabant ira flagrare, rem ad maritum defert, authorq; eſt ut ſontes capite luāt. Nulla iam uxor

B fidelior niſa. liber quocunq; egreſſus illi permiſſus, libera cum quibuſuis colloquia. Tunc certiore ualidioréque coniuratione facta, è cuſtodia eximitur Sforcia, Iacobúſque quam in arcem uxorem clauſerat, in eam compulſus obſidetur. Mox, cū mari arx alluatur, nauim nactus Tarētum defertur. Rurſus obſeſſus, certo pondere auri accepto, nulla ſpe ſe oſtendēte, ea urbe relicta in Franciam rediit. Iohanna quòd Pontifici Duces ſubſidiáque polliceretur aduerſus tyrannos, qui permulti ſacræ ſedis urbes ſui iuris facere contendebāt, ab eo in fidem recepta, eo authore coronatur. Borbonio uiuo nubere alteri non poterat, nec eo tanto terrarum tractu dirempto, iuſtos liberos gignere.

C adoptione adſcíſcere poterat. Tarracouēſium Regem, cuius fratri ſpem cōnubii Regniq; oſtenderat, Sardiniam præterea ac Siciliam inſulā in fide habentem adoptat, euocátque. Cum iam Martinus Pōtifex conqueſtus ab Iohanna non quātas ſpoponderat copias auxilio aduerſus eccleſiæ hoſtes mitti, Ludouicum Andegauenſem Regem Neapolitanum, beneficiariúmque ſacræ ſedis nuncupaſſet, íſque protinus Calabriam nulla contentione in poteſtatem redegiſſet: Alphonſus Neapolin delatus, matreq; ſalutata, à Pontifice contendit ut & ipſe in fidem recipiatur, ſacramētóque fidelitatis ſedi Romanæ deuinciatur. Abnuebat id Martinus. Expoſtulanteq; eo ſibi non idem

D conceſſum, filio ab Iohanna in ſpem Regni adſcito, purgauit, ſe nō potuiſſe non agnoſcere Regem beneficiariumq; Ludouicū iam ab Alexandro quin- « to & Iohanne niceſimotertio in fidem eo nomine receptum: Sanctæq; ſedis « eſſe, beneficiarios ſuos confirmare, non tollere. His uerbis teli atrocioris me- « tus obiectus. Ex decreto Concilii Conſtantienſis, conuētus Papiæ habendus erat, quò undiq; oratores mittebātur. ſuos etiam miſit Alphonſus, qui poſtularent ut cauſſa Benedicti, qui ſuperſtes Panoſcholæ ſedebat, nec Concilio Conſtantienſi præfuerat, interfuerátue, agatur, cognoſcatúrque. Ea tātæ rei mentio abſterruit Pontificem, ut, uelut renaſcēte Schiſmate, nequid denega-

E ret Alphonſo: ac uiciſſim Alphonſus gratiam continuò retulit. Benedicto enim ſub idem tempus mortuo, duo eius Cardinales delegerant Aegidium Canonicum Barchinonenſem, eum Clemētem octauum Pontificem appellantes. Et uiri & loca in ditione Tarraconēſis erant. mittitur Alphonſus Boria, qui poſtea Caliſtus quintus fuit, Panoſcholam. Is peruicit ut Aegidius nomine Pontificio cederet. Creatus eſt Epiſcopus Balearicus. Qui eum crearant, in ſeditioſa ſentētia permanētes, quòd & iam Martino uniuerſa eccleſia parêret, ac Alphonſus ei dicto audiens eſſet, undique excluſi, coniecti in cuſtodiam ſunt. Is finis Schiſmatis tot annorum certus, uno iam certo Pon-

tifice. Ex eo tempore parùm ſancta ſocietas Regni inter matrem uario mu- F
tabilique ingenio, & filinm non genitũ, ſed aſſumptum. utrinque querimo-
niæ iactatæ. uterque ſe inſidiis petitum inſimulat. Duæ factiones urbem præ-
cipuè Regiam diſtinebant. Alteri Tarraconenſium partium, alteri Andega-
uenſiũ dicebantur. Alphonſus infirmitaté animi materni ueritus, ſtatuit eam
procul ab urbe Neapoli ſubmouere. Id nõ fefellit mulieré, ſeu per ſe id ſuſpi-
catam, ſeu indicio facto. arce ſe cõtinebat. Alphonſus per cauſſam ſalutandæ
matris ingreſſurus arcé, excluditnr, idq; haud abſq; periculo, prioribus equi
cui inſidebat, pedibus tamtùm nõ inſiſtentibus capiti pontis quo urbs portæ
arcis inngitur: quòd qui portæ cuſtodes impoſiti à Regina fuerãt, retracta ca G
tena pontem ſublimé egiſſent. Simul qui Tarraconenſiũ Siculorumq; Nea-
poli erant, cõprehenduntur. & praſtò affuit Reginæ cum copiis ex propin-
quo Sfortia, & Alphonſo claſſis ex Sicilia Hiſpaniaq;. Capit etiã Alphonſus
permultos aduerſariorũ. Permutatio facta. Regina ut ingrati animi Alphon
ſum abdicat. Ludouicũ Andegauenſem tertium Secundi filiũ adoptat. Ado-
leſcens magno comitatu ueniens, partes ſuas matriſq; ſuperiores, Alphonſi
inferiores reddit. Extemplo à matre Calabrorũ Ducatu donatus. Pater Lu-
douicus præter eum tres liberos habebat, Renatũ, Carolũ, Mariam: hác no-
uo Delphino nuptá: nam uetus deceſſerat. Renatũ Ludouicùs Dux Amba- H
rus magnus auunculus, domeſticæ nobilitatis ſtirpe uirili agnationeq; defi-
ciente, hæredé inſtituit. Tarraconẽſis claſſe aduolans Maſſiliã Andegauen-
ſium Ludouicorũ urbem repentino aduẽtu cepit, diripuitq;, nec claſſem niſi
præda onuſtam reduxit. Ludouicus Secũdus ex Italia in Franciam reuerſus,
quòd patruelis Regis, quòd ſocer Delphini foret, quòd cæteros Proceres
prudentia & uſu rerũ anteiret, tantum maieſtate poterat, ut omnia eius cõſi
lio agerẽtur, nec eius Frãcos pœniteret. Id nõ fuit diuturnũ. Eius morte, ma-
la Franciæ quæ interquieuerãt, recruduere. Armeniacus Magiſter equitũ in
locum Albreti ſuffectus, in aula cũ perpaucis atq; his nouis hominibus do- I
minabatur. In primis auaritiæ & impotẽtiæ flagrabat inuidia. E templis pe-
cuniã ſuſtulit: quam ingenté, quò ſanctitate loci tutior foret, Regina depo-
ſuerat. Ea indignatione accẽſa, cætera ſimul aulæ uitia cauſſata, Turones ſe-
ceſſit à marito Rege, abducta etiã Catharina uirgine filia: Burgundionemq;
euocat, qui ualido exercitu nõ paucis receptis oppidis Sequanã traiecerat, ſe
prædicans omniũ rerum uectigaliumq;, præterquã ſalis, immunitaté afferre,
ac miſeriarum omniũ finem. Hac popularitate ſplendenté ipſum Reginám-
que Carnutes & alia regione Tricaſſes mœnibus recepere: cum Normania
bello arderet, quòd deſcẽſione facta Cadomũ Anglus Cæſaroburgumq; de- K
ditioné facere coëgerat, ac Rotomagũ caput eius gẽtis, ubi parũ oppugnatio
proceſſerat, obſideret. In dies factio Burgundionis maiores uires nãciſceba-
rur. Iohannes Villarius proditione unius portæ urbẽ Regiam noctu magna
manu ingreſſus, eam, regemq;, ac aulam omnem, Burgũdionis arbitrii fecit,
ægrè Delphino elapſo. Qui Ducis inſigne nõ ſumebant, ii periclitabantur.
id eſt crux obliquis radiis commiſſa: Andreanam uocãt. Eo tumultu occiſus
eſt Armeniacus, & Erix præfectus iuris. Recepti Pariſii, rem totam inclina-
bant, nec ullus futurus malorum modus, niſi morte Burgũdionis, uidebatur
aduerſæ

A aduerſæ factionis hominibus:quorum qui Delphini animum circunſtantes
poſſidebant,inſtando peruicerunt,ut Delphinus Duxq́; cum denis omnino
comitibus colloquii ſpecie tanquam de pace acturi congrederentur,fide &
data, & accepta. Ex compoſito Monterigolum in pontem flumine ſubter-
labente utrinque conuétum eſt.In decem Delphini comitibus delectiſſimis
erat Tanaquinas uiribus corporis animíque robore ferociſſimus,quem ur-
bis Regiæ Prætorem nocturno tumultu Villariani exturbarant. Ab hoc, id
quod ipſe omni deinde uita inficiari ſolebat,cæſus Dux fertur. Torpentibus
pauore,cum in Delphini oculis res ageretur,totidem numero Ducis comi-
B tibus,cęde cædem expiatam prædicabant,ac manibus Aurelianenſis egregiè
parentatum. Verumenimuero exacerbata ſunt odia,quæ alioqui tollere lõ-
ga dies uel lenire potuiſſet. Philippus occiſi Ducis filius Dux,acerrimus ne-
cis paternæ ultor extitit. Rotomagũ ſeptem menſium obſidione fameq́; do-
mitũ Anglus receperat:cum eo Dux fœdus icit:cunctaq́; prona ei ad uicto-
riam reddidit. Vrbem Regiam,Carnutes,Tricaſſes,Regẽ,Reginã,Cathari-
nam uirginem,quæ omnia in poteſtate patris fuerant,& nunc in manu ho-
minũ ſuarũ erant partiũ,ei incruenta uictoria nullo negotio tradit,tã atrox
telũ indignatio præbet,anno eius ſeculi duodeuiceſimo. Vtq; Delphinum,
C in quem mirum in modum excandeſcebat,à ſpe Regni paterni excluderet,
Lutetiæ uoce præconis citandum curat,dieq́; dicta abſentem pronunciandũ
indignum qui ſuccedat in regnum,cuius fide in colloquium de pace deſcẽ-
dens propinqua cognatione iunctus Dux, per fraudẽ circunuétus ac cæſus
ſit. Præterea in Tricaſſibus Catharina, patre qui nec ſui,nec regni,nec mẽtis
potens foret,nihil detrectante,nubit Henrico, his legibus, ut Rex gener, ſi
ſocerq Regi ſuperſtes foret,liberíue ex Catharina procreati,in Regnũ Frã-
ciæ ſuccederent : interea rem Francicam adminiſtraret gener Anglus, Re-
ctorq́; Franciæ diceretur. Eo nomine bellum gerens,adiuuante Duce,Seno-
D nes,Meledunum,Meldos cepit. Maiore igitur fœlicitate, quàm cuius ſpem
ex Anglia ſoluens animo conceperat,rebus geſtis, relicto fratre Clarentiæ
Duce in procuratione rerum Frãcicarum, qui reliquias belli perſequeretur,
cum uxore Franca domũ tranſmiſit. Exceptus eſt quanto plauſu gratulatio-
neq́; nullus ad eam diem ex continente uictor Rex. Frater Dux Rotomago
in hoſticum mouit,in Andes peruenit:mœnibusq́; obequitans,ad certamen
præſidiũ quo firmata urbs erat,prouocat. Illis intra muros ſe tenẽtibus(neq;
enim pares uiribus erant)ignauiam increpitãs,ut latius belli terrorem fun-
deret,copias ad propinquum uicum duxit,ubi Scotos,qui Delphini ſtipen-
E diis militabãt,ac aliquot Frãcorum cohortes eſſe afferebatur.cum his, quòd
numero multo ſuperior eſſet,cõtemptim manus cõſeruit. Ex inſigni facilè
agnoſcebatur, quòd in caſſide aureum orbẽ gẽmis diſtinctum gerebat. Im-
petu in ſe multorum ruẽtium cecidit. Permulti exin capti. longè tamẽ ma-
xima pars amiſſo Duce,ſine trepidatione, ſeruatoq́; agminis ordine ſeſe in
Cenomanorum fines recepere:ſumptaq́; Francorum inſigni Cruce alba,cũ
interciſum pontem offendiſſent,collectos proximorum agrorum cultores
coẽgerunt cæſa raptim materia pontẽ reficere:quibus deinde partim abdu-
ctis,partim,quòd repugnarẽt,cæſis,ne finitimis cõcitatis,ſe correptis armis

inſequerentur, incolumes in Normaniam peruenere. Ad nuncium occiſi F
fratris Henricus Rex relicta domi uxore Franca,& ex ea filio bimulo Hen-
rico Sexto,in continentem rediit ſpe in Franciam debellandi,eius ſeculi ui-
ceſimoprimo anno. Inſequẽs fuit eius uitæ poſtremus. cũ quadraginta omni-
no annos natus eſſet,in hortis Vicenarum morbo deceſſit. Reliquię in An-
gliam deportatæ. Procuratores reliquit rerum Anglicarum patruum Ducẽ
Leceſtrẽ,Francicarum fratrem Ducem Betfortẽ,obſecrans ne ullas unquam
cõditiones pacis cum Delphino,niſi retẽta Normania eo iure quo quę opti-
mo,acciperet. Tres & quinquaginta dies ſuperſtes illi Francus Rex fuir. Ad
Dionyſii illatus eſt. Catharina uidua nupſit Tederrho iuuẽtutis Valliorum G
nobiliſſimo,ſed & formoſiſſimo iuueni. Annũ primum & uiceſimũ agebat
Carolus CAROLVS SEPTIMVS Sexti filius,cum iam Ocitanorum animis
VII,53. confirmatis,quos Arauſicẽſis Princeps ut ad Burgundionẽ deficerẽt ſolici-
Rex,*an.* tabat,Delphinatiũ iuuentutẽ conſcripſiſſet,& ex Italia milite mercede cõ-
1423. ducto in Aruerniam ſe contuliſſet,resq; ibi à Ioãne ſaltuario turbari cœptas,
pulſo authore compoſuiſſet. Allata morte patris,maiore iam conatu res ge-
rere conſtituit,ratus in primordio Regii nominis à ſe ſuſcepti poſitum eſſe
qualis apud ſuos maieſtas,quantus apud hoſtes terror,an contemptus impe-
rii ſui foret. Aderant egregii exercituum duces ac milites ex his ciuitatibus H
quas integras ab aduerſariorum factione ac dominatu Anglorũ ſua uel uir-
tus fidẽsq; uel fortuna ſeruarat. Erãt etiam nonnullæ,hæq; illuſtres familiæ,
quæ quòd opes oppidaq; habebãt beneficiaria Regũ,alia Hẽrici,alia Caro-
li,cogebantur aut alterũ ſecutę alterũ offendere,aut ancipiti gratia diſtineri.
Hercembaldus Buziorũ Princeps à maioribus relicto quãplurimorũ oppi-
dorum dominatu,ducta uxore è familia Comitum Fluſſatiũ, magno incte-
mẽto opibus adauctis,quatuor filios procreauit. Horum duos,Iohannem &
Vaſconẽ,quòd indole præſtanti ſpecimẽ uirtutis militaris præberẽt,ad Frã-
cum duxit,orauitq; ut utrum placeret deligeret,cuius fidẽ ſibi iureiurando I
deninciret. Iohannẽ delegit,& is maximus ſtirpis erat. Iohãnes Francicarũ,
Vaſco Anglicarum partium acerrimi propugnatores extitere. Obſidebant
Angli Crepantũ. Butatius Magiſter equitũ eximere clauſos obſidione co-
natus,duobus ſuorum millibus deſideratis,reliquis ſibi fuga cõſulẽtibus,ca-
pitur. oppidũ amiſſum. Nec hoc tanquam triſte in noui Regis auſpiciis om̃e,
militum reliquorumq; animos demiſit. Aduerſis obluctandũ uiſum. Hoſtes
ex Andibus Cenomanisq; prædam ingentẽ maximè pecorum in Norma-
niam abigẽtes Francus in finibus Sagiẽſium aſſecutus,præda exuit, ad mille
quingẽtos occidit. Fanum Michaëlis,cuius excelſæ arcis radices Oceano al- K
luuntur,hoſtis obſidebat. aſcenſu arduo,quà paulo mollior cliuus facultatẽ
dabat,præſidia diſponit,turresq; ex materia excitat,& munitionibus circũ-
dat. Præterea in ſtatione naues agebant,ne inueheretur commeatus. Britan-
nia enixè rem Francicam iuuit. inde claſſis profecta,hoſtium naues fudit,fu-
gauitq;. frumẽtum,cuius inopia laborabatur,importauit. Claſſiarii iũcti op-
danis præſidioq;, munitiones expugnant, cæde facta obſidionem ſoluunt.
Simul ex Scotia quinque millia egregiæ iuuentutis auxilio affuere. Va-
riante belli fortuna, Vernolium hoſtes capiunt,cum auxilio Francis occur-
rentibus,

A rentibus,initio pugnæ uicti,tandem eripuiſſent uictori uictoriá,prædæ ma-
gis quàm reliqui certaminis memori. Quinque ferme millia cecidere. Dux
Alenconius ferro captus,ac paulò pòſt auro redemptus. Ferox uictor Ce-
nomanos oppugnat,tormentis partem urbis mœnibus nudat. Deditio facta.
Mox cū nó ſatis ualido præſidio relicto ad continẽdam in fide officioq; urbẽ
diſceſſum eſſet,oppidani Regios euocant,mœnibusq; recipiunt. Præſidium
miſſo ad ſuos nuncio quo ſtatu res foret, conglobati turrim peropportunā
interea ſaluti tutandæ occupāt. Breui Tallebotus Anglicæ nobilitatis clariſ-
ſimus bello Dux affuit. Regiis pulſis, de authoribus defectionis ſupplicium
B ſumptum. Ligerim uſq; imperium Anglorum peruenerat. Carolū Biturigū
Regem per ludibrium uocitabāt. Nec cuiquam dubiū erat quin Aurelianū
nobilem ad Ligerim urbẽ tẽtaturi eſſent. Ciuium fides eo bello enituit. Sub-
urbia,quòd inſtar urbis erant,ſolo adæquant,ne his ab hoſte occupatis,inde
ipſi oppugnarẽtur. Salebetienſis Comes eò exercitu ducto, nihil reliqui fe-
cit quò maiore terrore circunfundere urbem primo aduentu poſſet. Nihil
profecit, ciuibus, diuiſis inter ſe partibus,ad omnia præſenti ac imperterrito
animo occurrentibus. eo conatu repulſus,obſidere cœpit. In ulteriore ripa
propugnaculū ad caput pontis quo Siligonia aditur, occupat. mœnibus (ea
C in citeriore ſita ſunt) ne ingreſſus egreſſusue cuiquam pateat, munitiones
obiicit,turresq; & caſtella,quorum unum ob eximiā magnitudinẽ ab urbis
in Anglia Regiæ nomine Londinū dictum. In Biturigibus erat Rex. Ex fi-
nitima ciuitate ſpes auxiliorū commeatusq; perdiu clauſos ſuſtinuit. Vbi tẽ-
pus extrahitur,famesq; ingraueſcebat,de ſalute cōſultant. Stat ſentẽtia, non
dedere ſe Anglo. Eò deſcẽdebatur, ut ſe fidei Burgundionis crederẽt. eum
memorẽ tandẽ fore originum ſuarū,è Regia Francorū nobilitate ortū,ſtir-
pis in ſpẽ regni editæ. Nec abnuebat Burgundio in fidẽ nobiliſſimam urbẽ
recipere. Saluo fœdere Anglico id nó poterat niſi authore Anglo fieri. Sa-
D lebetienſis rẽ aſpernatus,diſſimulare nó potuit quo minus diceret, minimè
cōuenire,cum ipſe plagas feris tetẽderit,capturam alteri cedere. Clemẽtius
reſpōſum reddi poterat nobiliſſimo duci,quòd cum tantū belli ſupereſſet,
ſegniorẽ tantum ſociū amicumq; nó redderet. Eamq; ferociā etiam euentus
damnauit. Comes enim è mœnibus tormẽto ictus,biduo pòſt deceſſit. Iam
mortales immortalesq; rem Francicā reſpiciebant. Iohāna Lotaringa puella
duodeuiginti circitèr annos nata,ſub patre oues paſcere ſolita,ad Regẽ du-
citur,prædicās ſe mẽte diuinitus admonita uenire,profiteriq; ſe Anglos Frā-
cia exacturā. Mirabundo Rege,multiplici percōtatione procerum uerſata,
E ſemper ſibi conſtitit,nullumq; ei uerbū niſi pudicū ſanctumq; excidit. Cō-
ſilio Ducum ſanctorumq; non aſpernanda res uiſa. Militari ergo habitu,ac-
cepto ab Rege exercitu,ducibusq;,traiecto flumine,obſeſſis per intermiſſas
hoſtiū munitiones ſeptimum iam mẽſem clauſis auxilia commeatusq; intu-
lit,crebriſq; eruptionibus obſidionẽ ſoluit:circūferendóq; bello, uariis Du-
cum conatibus circūiecta oppida quæ hoſtis occuparat,recepit,leuibus præ-
liis,quæ tamẽ in ſummam uniuerſæ rei ſpẽ proficerent,Anglo fatigato. Ad
tria hoſtiū millia in Belſia cæſa,anno eius ſeculi undetriceſimo. Nec fortu-
næ ſe offerẽnti defuit Francus Rex. utq; auguſtior ſuis, hoſti formidoloſior

foret,authore ac Duce puella Rhemos ad ſacrum Chriſma,regniq; inſignia F
ſuſcipienda profectus,quòd ab Altiſſiodorēſibus cōmeatu ſubleuaretur,pa-
cato agmine per eorū fines inceſſit.Fanum Florentii & mœnibus admiſit,
& cōmeatu iuuit.Ad Tricaſſes nouem dies hæſit,quam urbem Angli præſi-
dio tenebāt. deinde cōuênit,ut præſidiū incolume abiret,ciues ſe dederent.
Catalaunū nullā ſe reddēdi Regi moram interpoſuit.Rhemi ſummo plau-
ſu,fauſtiſq; acclamationibus exceperūt.Sacratus coronatuſq; Sueſſiones re-
cepit. Betfortis Anglus Dux cum duodecim ſuorū millibus Regi Pariſios
proficiſcenti obuiā procedit ſpecie prælii cōſerendi,ſed uariis ludificationi-
bus fruſtrás tempus terebat:apparebatq; cunctādo id quærere,ut cōſeneſcēte G
bello impetus Frācorū lāgueſceret.Ad urbē igitur regiā copiæ ductæ. Bet-
fordienſis in eā regreſſus,diligentia uirtuteq; nullum locū omnia attentāti
hoſti opportunū reliquū fecit.Vulnus etiam ad portā diui Honorati acce-
pit Iohāna,req; infecta copias reduxit,ac bellū ad Fanum Petri Moſteriēſis
uertit.Dumq; ea regione ſedet,hoſtes Cōpendium,quod in fide Regis erat,
circunſidūt.Puella recepto Moſterio,fruſtraq; tentato Caritatis Fano,caſtra
inde mouet,ut obſeſſo Cōpendio opem ferret.Lōgè aliam fortunā nacta eſt
quàm qua Aurelianū ſeruarat.in oppidū quidē irrupit:ſed eruptione poſt-
ea facta, in poteſtatem hoſtium uenit.Rotomagum ducta,ab Anglis ſuper- H
ſtitionis falſæq; religionis inſimulata,igne cremata eſt,hoſte iudice, nemine
eo loco pro captiua cōtrà hiſcere auſo.Aurelianenſes puellę ſtatuā poſuere.
Eam ſummis efferunt laudibus.Pius pōtifex maximus,ac Antoninus Pōti-
fex Florentinus eam admirātur.Obſidio Cōpendii,uirtute præſidii erumpē-
tis,& auxiliis exteriore parte aduenientibus,ſoluta eſt.Meledunenſes præ-
ſidiū Anglorum,quod minus ualidū erat quàm ut oppidum cōtinere in fide
poſſet,in arcem cōpulere,ac Regiis euocatis coëgerunt illud ea relicta ſibi
ſalutem paciſci.Coruolium ſine certamine receptum,ac maxima præterea
Bryæ pars. Angli uerò ut maieſtatem partibus ſuis conciliarent,Henricum I
ſextum quinti ex Catharina Frāci Regis filia filiū,ex Anglia euocāt. Lute-
tiā Regio comitatu uenit.annum duodecimum agens,in æde ſacrarum ma-
xima coronatur,operāte Cardinale Viceſtrienſi.Nec id Frācos terruit quò
minus curſu rerum ſecundarum uterentur. Carnutas arte recepere : nocte
prope urbem abditis opportuno loco militibus,præmiſſoq; ſub lucem agi-
tatore cum curru:qui tāquā in macellum piſces importās,cum in porta per
ſpeciem promendi donandiq; cuſtodi piſcis,cōſiſteret:antequā cataracta de-
mitti poſſet,aduolauere inſidiatores,occupatāq; porta, maioribúſq; mox ex
cōpoſito ſub ſignis accurrētibus copiis,urbe potiuntur.hoſtibus partim cæ- K
ſis,partim qua cuiq; parte facultas fuit,elapſis,ne ab urbis quidem pontifice,
quia gente Burgundio erat,temperatum.Dux uerò Philippus minus iā acer
defenſor Anglicarum partium propiora reſpiciebat.Renatus Dux Ambari
habebat in matrimonio Iſabellā unicā filiā Caroli Ducis Lotaringi, ex qua
procreauit quatuor liberos,Iohānem,Ludouicum,Iolantillā, Margaritam.
Antonius Comes Vallemōtenſis beneficiarius ac frater Caroli Ducis Lota-
ringi,Ducatum Lotaringiæ gentilitio iure morte Caroli ſuum prædicabat,
fratriſq; filiā excludendā. Renatus uerò ius uxoris cognationiſq; defende-

bat

A bat. Armis agi cœptum Vallemontenſis ſuis uiribus impar, auxiliis Philippi Ducis ſubnixus prælium commiſit. Captus Renatus, ac ad Burgundionem ductus. In Normania Caleti ab Anglis iuſſi in Francos pugnare, armis in Anglos uerſis, cum Franciſq; iuncti, & Fiſcanum & circuniecta munita loca hoſti ademere. Alia parte Fanum Dionyſii, tam prope Lutetiam, Duces Frãci noctu adiuuãtibus oppidanis pulſiſq; Anglis occupauere, ſeq; tutati egregiè ſunt, cum ex urbe Regia Angli maioribus copiis adorti recuperare conantur. Opes Francorũ maioribus in dies augebantur incrementis: ſed uniuerſa Frãcia belli mala ſentiebat. Cultu agrorũ intermiſſo, uaſtitas in agris,
B in urbibus inopia: & ad extremam famem ueniebatur, ac armorum cædiſq; aſſuetudine efferabantur animi mortalium. Anglorum edicto, qui fundos, rémue paulo maioris pretii ſub eorum imperio habebant, aut bonis abſentes exuebantur, ſi apud hoſtem permanebant: aut ab eo diſcedere cogebãtur. Ea neceſſitate adacta permagna nobilitatis pars, quam Anglici tædebat imperii, ſe ad Burgundionem contulere, quòd cum is Anglorum ſocius amicuſq; diceretur, inſimulari nõ poterant infidelitatis. Hi apud Philippum Ducem in magno erant honore, prædicabantq; Carolum Regem de Burgundionibus & præclarè ſentire, & amicè loqui, ac ad omnem mentionẽ cæſi Iohan-
C nis ducis ingemiſcere, nec eius cædis authorem, conſiliorúmue fuiſſe participẽ. tunc eum rerum ſtatum fuiſſe, ut in ſuorum poteſtate potius eſſet, quàm ut eorum potẽs foret. multa illum diſſimulaſſe, ac inuitum pertuliſſe. Ita ducis ira deflagrãte, ac odiis cruore uaſtitateq; exatiatis, ſimul duobus Romanis legatis Cardinalibus uiris ſanctis ultro citróq; cõmeantibus, efficitur ut in Atrebates Anglorum ducum (Rex enim Hẽricus in Angliam è cõtinenti tranſmiſerat) Franciq; Regis, ac Burgundionis ducis oratores cõuenirẽt. Ibi de pace agi cœptũ, anno eius ſeculi triceſimoquinto. Anglo Regni Frãciæ æmulo ſatiſfieri nõ potuit. is è medio colloquio diſceſſit. æquiorẽ Bur-
D gundio reſpiciendis ſanandiſq; patriæ malis ſe præbuit, nec quicquam Francus propinqua cognatione iuncto duci denegauit. Primùm omnium memoriæ Iohannis ducis honores habiti. Cõuẽnit ut quàm proximè fieri poſſet, ubi cæſus dux Iohannes fuit, ibi templum Rex ædificaret, collegiúmq; ſacris faciendis inſtitueret. Cõſtitueretur præterea unde ſumptus in cultum ſacerdotum ſuppeditetur. Simul augeri ducis imperium ipſi, legitimæq; in omne tempus proli. Matiſconem Fanúmq; Gengonis cum cõtributis utriq; finibus habenda tradere eo iure, quo Pares beneficiarii Regi deuinciuntur. Prætorẽ ſuũ apud ſe hi duo dominatus Matiſcone habeãt, magiſtratúſq;, qui
E de cæteris iura dicant: quarum uerò cauſſarum cõditio móſq; id utiq; poſtulabit, de his ſtatuat Curia Pariſienſis. Altiſſiodorum quoq; Duci cedat. cum illius comitatus nomine, eo item iure religionis deuinctum Regi eſſe, quod à iuriſiurandi ſanctitate omagium appellãt: nec Altiſſiodorenſes, ut ad eam diem factum erat, à Senonenſi prætore iura petere: ſed domi ſuos iudices habeant: eáq; omni ducis Philippi uita, ac poſt eum filii in ducatum ſucceſſuri ſeruari, deinde in priſtinam cauſſam reuocari. Eadẽ propè formula præberi placuit duci oppida quæ amni Somonæ circuniecta ſunt, cum ſuis quæque finibus. Sed hæc interea uelut oppignerata haberi, quę lui ius foret quadrin-

gentis millibus neteris notæ ſcutatorum. Ex horum interea omnium nullo F
Rex ulla uectigalia cogeret. Libera eſſet ab omni munere iuſſu Regis fun-
gẽdo: commoda duci filioq; obuenirent. Sacra beneficia maiora minoráque
quæ patronum Regem agnoſcerent, in patris primùm, deinde in filii ducis
patrocinio cenſerentur. Hæc erant quæ maximè rem continerent. Cætera
recenſere nullum ſit operæpreciũ: quæ per ſe qnidem magna: ſed diſſocian-
dus ab hoſte Dux præpotens erat, ac gratia quanticunq; recõcilianda. Et eo
facilius conceſſa, quòd ea oppida nondum receperat Rex, ſed maxima ex
parte Burgũdionum ac nonnihil Anglorum præſidiis tenebantur, quæ etiã
perbreui ſui omnino arbitrii ſine certamine Dux effecit. Ita indignatio quæ G
ſumpta Anglos Franciæ dominos impoſuit, eadem depoſita Francos ab ex-
terno dominatu uindicauit. Ad famam pacis Atrebatenſis in primis Regia
urbs animos ſuſtulit, optimateſq; paulo apertius præ ſe ferre quid ſentirent.
coitiones conſpirationeſq; factæ, ac aliquot eorũ ad regios Duces clàm pro-
fecti, accepta fide nemini defectionem ullámue rem ſecus factã fraudi fore,
rationem tradendæ urbis compoſuere. Traiectis ſub noctem põte ad Piſcia-
cum copiis, duces Regii prima luce ad portã diui Michaëlis cum perueniſ-
ſent, optimates ex compoſito multitudinem ad capienda in Anglos arma
concitant. Simul Anglis tumultu urbano & hoſte pro mœnibus perſtrepẽ- H
te territis, Regii aliam portam refringunt, alii adiuuantibus ciuibus in mu-
ros ſcalis ad hoc præparatis euadunt. Fit Anglorum fuga. Eorũ nemini ani-
mus ad pugnandum, cohortandum, cõfirmandum ſuppetit. Proceres pro ſe
quiſque ad portam diui Antonii in arcem euolant, euẽtum expectaturi: re-
liqui deſerentibus ducibus panidi trepidant. Ciues catenas uiis uiciſq; ad im-
pediendam fugam prætendunt, ferro premunt, è tectis feneſtriſq; mulieres
ac imbellis ætas lapidibus teguliſque inceſſunt. cædes paſſim fit. permagna
tamen pars ad arcem ſe recepit, pactique incolumitatem inde ſine fraude di-
miſſi. Ita urbs Regia ad priſtinum rediit imperium, & Burgundionum ad I
eam diem inuiſum nomen, fauſtum fœlixq; factum, ac memoria factionum
ſublata. Villarius ut in intercipienda urbe operam præcipuam Burgundio-
ni nauarat, ita in reddenda Regi uirtutem præſtitit ſingularẽ. Burgundionũ
militiæ Iohannes Ducis Aurelianenſis cæſi filius nothus omni hoc bello in-
ter belli duces ſibi gloriam conſilio uirtuteq; peperit. Burgundio Calitium
obſidet: ſed ibi plus negocii ei aduerſus ſuos quàm hoſtes fuit. Terra egregiè
nrbem premebat. portum obſtructurus, in eius faucibus naues multa ſaburra
graues ſuppreſſerat, ne externis auxiliis ingreſſus egreſſuſue clauſis pateret.
cæterùm æſtu recedẽte è breuibus, facilè moles obiectæ ab obſeſſis detractæ, K
liberatumq; oſtium portus. & claſſis ex Anglia copias egregias tranſuehe-
bat: ad cuius aduẽtantis famam uetus miles, & in primis dux, nihil territus,
permanendum, ac fortunam prælii tentandam cenſebat. Tyro miles in Flã-
dria tumultuario delectu eductus, domũ ſpectabat, nec imperio precibúsue
retineri potuit. Coactus dux obſidionem ſoluit, haud iram diſſimulans. mu-
tua exorta ſuſpicione dux copias ſub ſignis ducebat Brugas. oppidani quod
uiſum eſt copiarum introire atque ipſum ducem paſſi, cum plures quàm tu-
tum uideretur, ingredi conarentur, fores portæ obiecerunt, turrimq; armati
tutabantur,

A tutabantur,excluſi tumultuabãtur. Dux incluſiq; altera porta refractis clau-
ſtris ſibi exitum repererunt. Maiori ſuccenſus ira dux,urbem cõmercio cæ-
terarum,ac commeatu omni prohibitam,fame domuit. Veniã impetrauere
ingentem uim auri pacti,ac quamplurimis demiſſiſſimorũ animorum legi-
bus obſtricti,nudatis pedibus,aperto capite ex urbe ſuppliciter occurrentes
Duci ſub ſignis aduenienti. Iam ſua dignitate Franciæ reſtituta,quanuis pars
belli Anglici reſtabat, tamen pars curarum bellum in Italicum Neapolita-
nasq; res uerſa. Ludouicus tertius Andegauenſis deceſſerat. Iohãna eius per
adoptionem mater,annũ ei ſuperſtes fuit. Ferdinandus in Sicilia erat,uetere
B iam Tarraconẽſium regno. Ad eum propiorẽ à ſuarum partium hominibus
oratores iuerunt,qui eum maturare iuberẽt:& ad Ludouici tertii fratrẽ Re-
natũ uenere,qui eum omniũ propè uotis expeti dicerent,Iohannæ teſtamẽ-
to hæredem ſcriptum. Bello captus,ut oſtẽdimus,à Vallemontenſibus Bur-
gundionibnsq; fuerat.cum Vallemontano ante obitum fratris facilè tranſe-
gerat,affinitate cõtracta,collocataq; illi maiore filia,uelut animo augurante
eo coniugio ad Vallemontanos peruenturũ Lotaringiæ Ducatũ,de quo ar-
mis certabatur. Nondũ à Burgundione liber erat, cuius item captiuus erat,
cum morte fratris locupletior factus,Ducatũq; Andiũ,& comitatu Prouin-
C ciæ auctus,cogebatur,ut multo quàm cum captus fuit,ditior,multo ac mul-
to pluris ſe redimere. Ad expediendũ pro redẽptione aurum,domũ dimiſſus
fuerat,obligata iureiurãdo fide:eaq; ſalua,quæ illi antiquior Regno extitit,
procul abire,bellumq; Neapolitanũ capeſſere,niſi auro perſoluto,nõ pote-
rat. Iſabella uxor,uirilis animi mulier,cum duobus ex eo filiis Ludouico &
Iohanne in prouĩcia militẽ claſſemq; parabat. Alphõſus interea claſſe ex Si-
cilia profectus,Neapoli exclnſus,ualidioribus aduerſariorũ partibus, inſulã
Aenariã tenuit:ac deinde Caietã prouectus,euocatis proceribus ſuæ factio-
nis,eam urbem terra mariq; obſedit. Genuenſes mercatores,quòd ea in urbe
D magnam partẽ fortunarum ſuarũ habebant, profeſſiq; iam partes Andega-
uenſiũ,ne Caieta capta ipſorum quoq; bona diriperentur,peruicerunt apud
Philippũ Mediolanẽſem ducẽ,in cuius fide Genua erat,ut præſidium Caie-
tam terreſtre mitteret,iam ſpõtẽ Iohãnæ Reginæ antea tegẽdæ,ac tunc An-
degauenſibus acclinatiorẽ. In ſenatu quoq; ciuitatis obtinuere, ut claſſis in-
ſtrueretur,ornareturq;,neu paterẽtur Lygurum nomẽ Cathalanis Tarraco-
nenſibúſq; ludibrio eſſe. Aduerſus hunc Lygurum apparatũ Alphonſus ex
regno Neapolitano ſuarũ partiũ iuuentutẽ conſcribit. Simul ex Sicilia Hi-
ſpaniaq; milites,& in primis omnem propè domus ſuæ regiã nobilitatẽ ex-
E ciuit,ut in tantæ maieſtatis oculis meminiſſent milites naualesq; ſocii ſumma
uirtute ſibi eſſe pugnandum. Vterq; hoſtis lõgè plurimas naues habebat,ſed
numeri ratione neglecta,earũ etiam propugnatorũ nautarumq; delectũ ha-
buere. Inter Caietã & Põtias cõcurſum. Erãt in regia claſſe undeuiginti exi-
miæ magnitudinis naues,undecim triremes,una biremis. harũ ſingulis præ-
erãt ſinguli ſummæ nobilitatis duces. in ea quæ cæteras magnitudine antei-
bat,uehebatur Alphõſus cũ ſexcẽtis egregiis militibus. Genuẽſiũ claſſis nu-
mero nauiũ magnitudineq; propè dimidio minor,præclaris nauarchis,præ-
fecto claſſis Blaſio Agereo,nõ genere, ſed factis uirtuteq; nobiliſſimo. Initio

pari utrinq; ſpe,æquoq; marte certabatur:procedēte certamine,tres Lyguſticę naues ſimulato metu ceſſim in altū reuerſę:unde cōcitatiore curſu à puppi uentum increbreſcentē nactę,in hoſtē repētè impetu facto,cæteras interrupta acie diſſipauere:eā uerò in qua ſuos ad uirtutē hortabatur Alphōſus, in læuū latus irruentes adeò labefactatā in dextrum inclinarunt,ut ipſa multū aquæ acciperet,& parum abeſſet quo minus ſupprimeretur. Inſana utiq; trepidatio iniecta militibus huic generi pugnæ haudquaquā aſſuetis. Simul in omnes uiua calx effundebatur,ut uelut denſa nube oculis offuſa,lux conſpectusq; eriperetur. tragulis eminus cōfigebātur. Ad hæc permiſtus clamor & pauentiū & terrentium,imperia ducū gubernatorumq; exaudiri prohibebat. Præterea cōcurſatio militū,miniſteria nautarum impediebat. Nauarræ Rex Alphōſi frater omni ſpe deplorata,cuius iam nauis manu ferrea iniecta,deiectisq; propugnatoribus tenebatur,deditionē fecit. Alphonſus eadē neceſſitate adactus in poteſtatē uenit.ex duobus reliquis Alphonſi fratribus alter itidem captus:alter antequā circunueniretur nauis qua uehebatur, euaſit. Et Antonius Salernitanus Princeps ſcapha exceptus. Venit etiam in uictoris poteſtatē Princeps Tarētinus,& Sinueſſanus,& Fundani filius. Caietæ obſidio extēplo ſoluta. Blaſius Reges & trecētos ferme ampliſſimo genere captiuos Mediolanū ad Philippū duxit. Tota Italia expectatione erectus erat ſuſpenſa,ecquanā ratione Dux tam nobili uictoria uſurus eſſet. Eius imperii finitimi,quibus etiam antè illius opes formidoloſæ fuerant,in metu erant,ne hæc illū fœlicitas Italiæ dominū imponeret. Ille periculoſæ ancipitisq; aleæ ſpē,ac rem à ſummis Regibus ducibusq; ſæpe tentatā, ſed nunquā ex ſententia cedentē,omiſit,ſtatuitq; lōgè maximo beneficio ſibi, teſte terrarū orbe,deuincire clariſſimos Reges proceresq;,qua re maius nullum firmamētū imperio ſuo parare poſſet. Eos magnificētiſſimè exceptos coluit ut ſocios, ut amicos:cum muneribus ampliſſimis dimiſit, omnia præterea à ſe pollicitus ad opes eorū recuperādas, firmādasq;. Cum aſſenſu etiam audiuit Alphōſum differentē,magis è re Mediolanēſi eſſe,Regnum Neapolitanum Tarraconēſibus parêre,quàm Renato,quē diceret,ſi rerū Neapolitanarum potiatur,nō antè finem rerū in omni Italia nouandarū facturum, quàm aut Frāco Rege, aut Ducū aliquo ad quod reliquū Italiæ foret occupandū euocato:Iohanni Galeatio patri duci ſapiētiſſimo ſuſpectos ſemper fuiſſe Gallicos ſpiritus. Hæc dicebātur cum iā Iſabella Caietā claſſe delata,receptaq;,inde Neapolim profecta,conuentū haberet ſuarū partiū procerū frequētem, Longè alio cōſilio alter Philippus Dux Burgundiæ in Renato captiuo ſuo egit,nec eū religione iuriſiurādi prius ſoluit,quàm ualle Caſleti, quam ille in ditione habebat,ab eo accepta,Flandriæq; cōtributa. Tūc Renatus Neapolitanū bellum ductu auſpiciisq; ſuis gerere conſtituit, cum Genuenſibus amicitia inſtituta. Hi enim ægerrimè tulerāt,ſudore ac periculo ſuo parta ad Pōtias uictoria de clariſſimis Regibus ducibusq;,non modò præmio quod ex ea opulentiſſimū quærendū erat,ſe fraudari, ſed & gratiā gloriamq; dimiſſorū cum muneribus auxiliisq; captiuorū,uni Philippo Mediolanēſi cedere:odiū uerò in ſe uetus Cathalani nominis Tarraconenſisq; Regiæ non extinctum,ſed noua inſuper inuidia conflagrare. Genuam urbem toto terrarum

A rarum orbe fama illuſtrem,de nomine Chriſtiano optimè meritá,quæ Oriẽ-
tem,Regumq́; Reges terruerit,cuius uires uirtutemq́; nullũ mare nõ formi-
darit,à duce non in fide, ſed in ſeruitute haberi : quicquid uirtute ac Marte
quæſitum,id uelut à ſeruis partũ,domino cedere. Hac indignatione permoti à
Duce deſciſcũt,ſe in libertatẽ uendicát. Renatus ſua eorumq́; claſſe Neapo-
lim nauigat,tenetq́;,Rex ſalutatur,res gerere incipit. Eugenius Põtifex Iſa-
bellá copiis egregiis iuuerat. Renatũ ſanctitate magis nominis quàm uiribus
iuuabat,ſuarũ iam rerum anxius cura. Martinus ſupremo ſedis ſuæ anno,qui
eius ſeculi triceſimus erat,Baſileá Cõcilium indixerat ad mores mortalium
B deformatos ad ueteris ſanctitatis ſpecimẽ formãdos,necnõ ad Bohemos qui
à cætera eccleſia diſſentirẽt,in fidẽ officiumq́; reuocãdos. Legarat etiam Ba-
ſileá Iulianũ Cæſarinũ Cardinalẽ,qui Cõcilio præeſſet. In Martini demor-
tui locũ Eugenius gẽte Venetus ſuffectus,habebat in animo illud Bononiá
transferre. Sigiſmũdus Cæſar,quanuis ab Eugenio Romæ coronatus,cõtrà
tẽdebat. Iam ex Hiſpania,Gallia,Germania,Pãnonia in urbẽ à Martino de-
ſtinatá conueniebatur. Hi Eugenio denunciabát,niſi eò ſe cõferret,cõſtitu-
turos ſe in illũ quod in deſertores ſacræ cauſſæ põtifices decerni conueniat.
Põtifex Cæſarinũ legatũ cõfirmát,peragereq́; Cõcilium iubet. Qui coierát,
C quòd euocatus Põtifex ſui copiam non faceret,quòd dicto nõ parẽret,fre-
munt deponẽdum,abrogato iure ſacrarum clauiũ:nouũ ſubſtituendũ. Sigi-
ſmundus Cæſar ita animatis ſuperuenit. Cõſiliũ eius rei,ut præceps,deteſta-
tur:iubet meminiſſe quàm multa,quàm magna intulerit incõmoda nomini
Chriſtiano ſuperius ſchiſma poſt tot Põtificum ætates ægrè ſedatũ. Obiit Si-
giſmundus anno eius ſeculi triceſimoſeptimo. Inſequẽti Rex Frãcus in Bi-
turigibus in cœtu Frãcorum Patrum Pragmaticá Sanctionẽ(ea erant placi-
ta Baſilienſis conuentus)recitari,ac ex ea ius dici iuſſit. qua ex re Eugenio in
cõferendis ſacris beneficiis,cauſſisq́; eorum cognoſcendis, ac controuerſiis
D diiudicãdis,Põtificatus maximus propè in ordinem cogi uidebatur:& Al-
bertus Auſtrius Hungariæ Bohemiæq́; Rex nouus Cæſar deſignatus,nõ tá
acrẽ propugnatorẽ pacis eccleſiæ ſe præbebat. Inter hæc ſibi præmetuẽs Põ-
tifex,Baſilienſe Cõcilium Ferrariá transferre ſe pronunciat. Ad id edictum
Cæſarinus legatus,& cum eo ex ſeptẽ aliis Cardinalibus qui Baſileam con-
uenerát,quinq́; Ferrariam trãſeunt : duo perſtitere. Præſcriptio mutãdi loci
fuit ſpes aduẽtus Iohãnis Palæologi imperatoris Græcorũ,qui cũ Patriarcha
Byzãtino,magno præterea tota ex Græcia patrũ comitatu ad Romanũ Põ-
tificẽ profectus dicebatur ad dirimendá cõtrouerſiam,ſiqua reſidua erat in-
E ter eccleſiá Oriẽtis,noſtramq́;. Hi claſſe maxima ex parte Venetorum defe-
rebãtur:quibus maiori è dignitate uidebatur,cum ad componendas res co-
iretur,Ferrariá,ubi caput eccleſiæ noſtræ põtifex eſſet cũ ſuo purpurato cœ-
tu,quàm Baſileam animis iam diſiunctis conuenire. Proinde Græci Ferrariá
delati,ibiq́; culti ſunt. & quòd peſtis ibi exoriretur, Florẽtiam itum. Ibi alto
in ſuggeſtu Eugenius,aliquãto demiſſiore loco dextra læuaq́; Cardinales ſe-
debant. è regione Auguſtus ſedit,ſua illi maieſtate ſeruata,plurima utrinque
eruditiſſimorũ hominum corona. Sanctũ Spiritum à patre filioq́; procedere
conuincendi erant Græci,non noſtris,ſed illorum ſanctis authoribus,Atha-

naſio, Cyrillo, Didymo, Chryſoſtomo, & in primis Baſilio ſancto & magno F
ſine controuerſia uiro: cuius cũ à noſtris græcè pariterq; latinè eruditis exẽplaria proferrentur Byzãtio Latinis allata, ubi legebatur ab utroq; Spiritum ſanctũ procedere, Græci exẽplaria uitioſa eſſe dictitabant. ſua ipſos promere noſtri iubebãt. aliquot propoſuere, ſed ea uariæ lectionis. Alia à patre filioq; procedere teſtabatur, alia à patre, nec præterea quicquã addebant. Cũ Cæſar multa ſe in Græcia eiuſmodi habere diceret, Cardinalis Cęſarinus, Auguſte, inquit, cum in certamẽ ſciret Maieſtas tua ſibi ſuiſq; deſcendendũ, oportuit arma nõ domi relicta, ſed in contentionẽ allata. Hoc ita actũ author eſt Archiepiſcopus Florẽtinus, ſeq; interfuiſſe ſcribit. Patriarcha Byzãtius ſumma G
ſenectute ſub idẽ tẽpus obiit. Epheſius Põtifex expugnari cedereq; noluit. in perſuaſione priſtina cum ſuis permãſit. Cæſar & reliqui Græci in ſententiam noſtrã de Spiritu ſancto deſcenderũt, ac principẽ ſedẽ Romanã agnouere, anno eius ſeculi undequadrageſimo. Baſilienſe Conciliũ diſceſſu Cæſarini purpuratorumq; magis iritati q̃ territi, dãnato Eugenii nomine, Amadeũ Sabaudũ Pontificẽ ſalutauere, Fœlicẽ quintũ nuncupãtes. is primũ Comes, deinde Dux Sabaudiæ quadraginta annos fuerat. Reliquit filio ducatũ, ac eremo ſe dicauit, ſex ſenioribus ex ſuorũ nobilitate comitibus. Id Eugenii fœlicitati tributũ eſt, quod nulli antè põſtue ad hanc diẽ põtifici, ut duo H
Cæſares Græcus Latinusq; eũ adirẽt, parentẽ orbis terrarũ profiterẽtur. Armenios quoq; eadẽ uenetatione ueniſſe cõſtat, Aethiopas etiã ferunt. Sed & Baſilienſes uenturũ ad ſe Græcũ fuiſſe cõtendũt, niſi ancipitẽ eius animũ Eugenius ad ſe auertiſſet à Baſilea reſpiciẽda. Eugenium gente Venetum Dux Mediolanẽſis Amadei gener Venetorũ hoſtis oderat. eidẽ Alphõſus infenſus erat, initio cauſſam Renati ſummo ſtudio defendẽti. Sed & hi obiectum Eugenio æmulũ lætati, nõ idcirco Sabaudũ uenerari animũ induxere. Nec Põtifex Renatũ ulrrà ex profeſſo tegebat: qua maxima ſpe ſubnixus ad eam diẽ Renatus cum præclara facinora toto bello Neapolitano bellũ circũferẽs I
edidiſſet, Neapolim ab hoſte cõpulſus eſt. Hoſtis antea eandẽ urbẽ obſederat: ſed egregiè tutãte Renato, Petrũ fratrẽ ictu è muris tormenti amiſit, obſidionemq; ſoluit: deinde refecta ſpe rurſus obſedit. Trãſfuga quodã ingreſſum occultũ ſubter muros per cloacã oſtendẽte, urbẽ nocturno furto ingreſſus cepit, eodẽ propè fato, atq; tot antè ſeculis à Beliſſario recepta de Gotthis fuerat. Renatus conatus urbẽ defendere, ubi plenam hoſtiũ uidit, ac muros occupatos, in arcẽ ſe recepit: ac nulla reliqua ſpe incolumitatem ſibi ſuiſq; diſceſſu pactus, ad Eugeniũ Florentiã, atq; inde in Franciã conceſſit, anno eius ſeculi altero & quadrageſimo. Renati frater Carolus apud Regẽ magna in gratia erat: eius nutu agebãtur omnia: id quod permulti proceres ægerrimè ferẽtes, Delphino authores fuere, ut ex aula iniuſſu patris cederet, relicto Comite Marchiæ ſibi à patre iuuẽtæ rectore dato. In Borboniorũ fines ſe cõtulit: ac ex propinquo ſolicitabat Aruernorũ nobilitatẽ, ut in eius uerba iurarẽt. Reſpõſum, iuratutos ſe ea dũtaxat exceprione, ne quid in regẽ moueretur. Cõtinuò & Rex cum copiis affuit. Filii adoleſcẽtiæ pater ignouit, de principe conſiliorum audaciæq; notho Borbonii filio ſupplicium ſumpſit. Mox Delphinus peccatum uirtute obliterauit. Taleboto Anglo K

Diepam

A Diepam obſidéte,cū exercitu profectus obiectas oppidanis munitiones perrupit,cõmeatum intulit,obſidionem ſoluit. Burgundio uerò ſummo iure in captiuo ſuo Renato uſus,in alieno captiuo Duce Aurelianẽſi,antequam de Anglis redimeretur,longè antiquiſſimū duxit ſibi cum recõciliare:ut Burgundioniſſimus,ac Aurelianiſſimus,noua in ore mortaliū, ac deteſtãda Frãcis nomina,tollerẽtur.cum iam par utrinq; dolor eſſet, inuiſius nomẽ Burgundionū eo tẽpore,poſt diremptã armorū ſocietatẽ inuiſum Anglis erat. Negociū id iniungitur ducis uxori,fœminæ Regia maieſtate.erat enim filia Regis Luſitani.ei maritus attribuit prudẽtiſſimos uiros, quorū cõſilio ute-
B retur:& quid fieri placeat,oſtendit,more præcipuè in Gallia recepto,ut authoribus mulieribus res magnæ gerãtur. Ea agendo moliendoq; peruicit ut oratores ab Anglo Rege Calitium, ac inde in finitima oppida couenirent, quò & ipſa ex Flãdria ſe contulit. Ibi primū de cõmuni pace agi cœptum, re ingẽtis molis,ac lentioris ſpei:deinde copia loquẽdi cum Aurelianẽſi facta, quem ad id Calitiū Angli ea rogãte trãſuexerãt,cum eo cõuẽnit,ut obliuio iniuriarū ſanciretur,& cælibe toro duceret Mariam filiã Cleuenſis Ducis ex ſorore Burgundionis procreatã.proinde quadringentis millibus ſcutatorū redẽptus,opera Burgũdionis poſt annos uigintiquinq; in patriã reſtitutus,
C perſanctè affinitatẽ amicitiamq; coluit. Hoc rerū ſtatu & Renatus ex Italia rediit. Calitii Anglica pax cõiungi nõ potuit. Induciis primùm in duodeuiginti mẽſes,deinde cum lõgior dies placeret,in trienniū factis,utraq; Regia inter ſe affinitate iungitur. Anglo Margarita Renati filia deſpõdetur. Virginis amita erãt Frãca Regina,ſpõſi auunculus Rex Frãcus. His pignoribus neceſſitudinis deuinctus in gratiã ſoceri Renati intra certã diem pollicetur ſpõſæ ſuę patruo Carolo,quòd is paterno dominatu Comes Cenomanus diceretur,Cenomanis ceſſurū ſe. Ita Cenomani aliquãto pòſt ad Frãcos rediere,quãuis præſidio Anglorū ægrè cedẽte, magnaq; inuidia Regi Anglo a-
D pud ſuos cõflata. Interea ne miles bello uiuere aſſuetus,grauis agris, infeſtus urbibus domi foret, externū bellum quæſitū, rogatuq; Renati in Tullenſes Mediomatricesq; itū. Spinale dedẽtibus oppidanis receptū,urbs Mediomatricū obſeſſa. Ibiq; Rex ſubſtitit cū parte copiarū. Cæteras ad uiginti millia equitū,decẽ peditū,Delphinus duxit in Baſilienſiū fines,quorū in urbe Cõcilium etiã tum habebatur Eugenio infeſtum. cum Heluetiis urbi auxilium ferentibus manus cõſeruit:quibus eo præterea nomine infenſus erat, quòd moleſti erãt Auguſti fratri Sigiſmundo Auſtrio Duci, quòcum ſibi fraternū nomẽ intercedebat. Duæ enim filiæ Regis Scoti,altera Delphino Frãco,al-
E tera Sigiſmundo Duci nupſerãt. Ad quatuor eorum millia occidit,reliquos fudit,fugauitq;.interiores eorū fines penetrare aſperitas locorū prohibuit. proximis euaſtatis,ad patrẽ Regẽ in Lotaringia quintum iam menſem ſedẽtem rediit. Mediomatrices ducentis ſcutatorum millibus pacem redemere. Mortuo Eugenio Thomas patria Sergianus Põtifex eligitur, uir utique ſanctus,anno eius ſeculi quadrageſimoſeptimo. Nicolaū nomen edidit. Albertus Cæſar bienniū imperauerat,ſucceſſorẽ habuit Fœdericū Auſtriæ Ducẽ. Eius authoritate,Franciq; Regis,ac Burgũdiæ Ducis permotus Fœlix ſacroſancta inſignia ac nomen pontificium depoſuit. Legatio ei apud gentem

ſuá demádata.in ſedandis ſacræ cauſæ cótrouerſiis magná laudé religionis, F
prudétiæ,diligétiæ tulit orator Frácus Rhemorum Pótifex Iuuenalis Vrſi-
nus,diuturnis in Francia induciis miles in Italiá miſſus. Philippus Mediola-
nenſis uſq; adeò Venetorũ armis premebatur, ut iamiam amiſſurus imperiũ
uideretur. Sororis filio Duci Aurelianenſi Comitatũ Haſtenſem, ſi auxilia
ſibi aduerſus hoſté mitteret,daturũ pollicebatur. Miſſa ſunt decé millia par-
tim equitũ,partim peditum,Duce Reginaldo. Haſtá recepere,prætore urbis
eam tradéte,eo fortè die quo dux Philippus Mediolani morbo corporis,æ-
gritudineq; animi cófectus deceſſit. Mediolanenſes uariis alioqui partiũ uo-
luntatibus,cóſenſu tamen,tædio ſeruitutis in libertaté ſeſe uendicarũt, rem G
magnis populis ſaluberrimá,ſi quis ea moderatè cóſpirantibusq; ordinibus
utatur. Reginaldus æquum prædicans eſſe,Ducé Aurelianenſem auunculo
in ducatũ ſuccedere,nó expectatis nouis ex Francia copiis, táquam impetu
non etiá conſilio bella gerãtur,in Alexandrinorũ agrũ cótendit:admonen-
tibusq; amicis,caueret,nódum obliterata memoria cladis ad Alexandriam
acceptæ,ne noua inſuper calamitate nobilioré locũ redderet,timiditatis hác
ſententiá increpans,oppidũ nomine Boſtum oppugnat. Mediolanéſes Bar-
tholomæum Culleoné Bergomaté præſtanté bello uirũ è cuſtodia,in quam
à Philippo Duce cóiectus fuerat,educũt,iubentq; lucis ac libertatis ſibi red- H
ditæ memoré,tueri communé libertaté. Is cóiunctis copiis Nouarenſiũ Ale-
xandrinorumq; ac Dertonéſium,Reginaldũ caſtris exuit, maiore militum
parte amiſſa,reliqui Haſtá ſeſe recepere. Fráciſcus Sfortia ſuæ tempeſtatis o-
mniũ bello clariſſimus Dux,Blanchá Philippi Ducis Mediolanéſis filiá in
matrimonio habebat dote copioſiſſima urbe Cremona,ſed eandé nó iuſto
natam toro. Is aduerſus Venetos bello gerédo à Mediolanéſibus imperator
delectus,Venetos ad Carauagiũ ſignis collatis fudit,fugauit,caſtris exuit. Re
ſecunda ſublatis ſpiritibus,& ab ineunte ætate auidiſſimus imperii,cũ exer-
citũ recenti uictoria ferocé,& ſpoliis opulétum,ſibi dicto audienté haberet, I
icto cum Venetis fœdere,à Mediolanéſibus deficit. Vrbes Inſubriũ aliæ aliò
trahebant.quædá Mediolanenſiũ imperium aſpernabantur,nónullæ ſe Frá-
ciſco ultro dedebant,perpaucæ in officio manebant. Ea igitur táta urbs nó-
dum docta uti ad moderationem ciuilem libertate,ac factionum contentio-
nibus feſſa,& foris commeatu prohibita,aſſidéte propè mœnibus Sfortiano
milite coacta fidei Fráciſci ſeſe permiſit,Ducemq; eum ſalutauit. A conſiliis
Italicarum deinceps rerum Carolum Regem Frácorum auertit rupta fides
Anglicarum induciarum. Fráciſcus cognomine Tarraconéſis partes Angli-
cas profeſſus,induciarum die nondum circũacta,repentina irruptione cepit K
Filicerias oppidum opulétiſſimum Britániæ contributum,idem Normaniæ
finitimũ. Qua de re Británo expoſtuláte,Frácus Rex miſit ad Sóbreſſetum
rerum Anglicarum in continéte adminiſtratoré,qui reddi oppidum iube-
ret,ac de iniuriis ſatiſfieri. Reſponſum,id iniuſſu regis ſui factum.ſed Filice-
riæ nó reddebantur,& Tarraconenſis erat ex intimis amicis Hérici. Proin-
de Franci Pontemarcé(id nomé eſt oppidi in flumine Sequana ſiti, ponteq;
utriq; ripæ iuncti)arte ceperunt eadé ferè qua Carnutes interceperant,præ-
miſſo prima luce curru tignis onuſto, ſubſequétibus, ne qua ſuſpicio ſubeſ-

ſet,

A ſet,ſatis magno interuallo militibus raris habitu materiariorum cum ferra-
mẽtis fabrilibus.ab his Aurigaq; occupata porta,ex compoſito affuere ulte-
riore citerioreq́; fluminis parte duces cũ copiis,noctu itinere cõfecto.Ita arx
ponsq́; ac oppidũ captum. Vernoliũ,prodente piſtrinario oppidano partem
muri ab Anglo ſibi cuſtodiẽdá noctu attributá,receptũ. Arcé Angli aliquá-
diu tutati,tádẽ coacti deditionẽ fecere,incolumitatẽ ſibi pacti. Pôs Audema-
ri ui,Lexouii uoluntate ipſorũ recepti.Per inducias exire cõſueuerát Medũ-
ta perſonati,qui ab aliis ficti uultus appellabantur,ipſi ſe Armeniacos dicti-
tabát. Ab his Meduntini defecere.Illi tũc ſe Anglos confeſſi,cõceſſo iure res
B ſuas auferẽdi,ſine fraude dimiſſi. Vernũ,Anglis qui in præſidio erant,pactis
niſi intra certá ſibi diẽ auxilia Rotomago uenirẽt,abituros ſe,ea die pręter-
ita deditur. Cõſtantia,Fanum Laudi,in fidẽ ſine certamine rediere. Terror
undiq; Rotomagũ circunſtabat,& induciæ haud dubiè ruptæ, & ſpes pacis
ſublata,quòd inclinatiore ad eá animo Regis Hẽrici cum Auunculo Rege
Renatoq́; ſocero iungendá,proceres Angli aſpernabátur omnes cõditiones
pacis,niſi certa Franciæ parte Hẽrico attributa,optimo habẽda iure,ſolutaq́;
omni Franci Regis in ſe imperio.Id pernegabat Francus. Vt rebus ſecundis «
maieſtas Regum ſanctior habetur,ita aduerſis uilior.In Anglia nõ defectio- «
C nes quáprimum à Rege,ſed in eos qui apud eum plurimũ poterát,impetus
factus. paulatim audacia increuit,& Ducũ inter ſe æmulationes ſimultateſq́;,
ad poſtremũ & domeſtica bella exorta,& in ipſum Regẽ uis intẽtabitur.In-
terea Frácus Rotomagũ obſedit.Inerat ualidũ præſidium,& egregii duces.
Carolum Regẽ ciues circunſpiciebant. Angli eo intẽtius omnia circũſpice-
re,ne prodi,ne capi,ne circũueniri poſſent.In táta urbe inuitis animis oppi-
danorũ erat difficile undiq; omnia cauere. Aliquot ciues in colloquiũ clam
Anglis deſcẽderunt,req́; cõpoſita noctu duas turres,& quod inter eas muri
eſt,occupauere,ac Frácos ex cõpoſito demiſſis ſcalis recipiebant. Sẽſit An-
D glus.occurrit:& qui cõſcenderát,deiicit:& qui cõſcẽdebant,deturbat:pro-
ditores obtrũcat. Ciues poſtridie duce Archiepiſcopo grege facto Sõbreſſe-
tum in publico circũſtát:alterũ & quadrageſimũ diẽ ſe clauſos omniũ rerũ
inopia laborare cõqueſti,orant,ut ſuæ ubiſq; ſaluti proſpiciat,mittiq́; patia-
tur oratores ad Francũ,qui ſalutẽ illi urbiq; paciſcátur. Hac circunfuſa mul-
titudine ipſe cum paucis fortè tũc ſuorũ in præſentia iuſſit facere quod è re
cõmuni uideretur.Itum ad Regẽ.nihil ciuibus denegatum. Impetratum eſt
etiam ut Anglis abire incolumibus urbe tradita liceret.Renunciata legatio-
ne nõ probant Angli cõuenta:occupant arcẽ,& quod uocant Palatium,ar-
E cis inſtar emunitũ locum,armis telis firmát. Nihilo ſecius Franci intra mœ-
nia recepti. Angli eruptionẽ tẽtant. Coërciti,ac in obſidionẽ iuſtam clauſi,
cum peterent ut (quemadmodum placuerat) incolumes dimitterentur, re-
ſpõſum à conuentis eos diſceſſiſſe,cum munitis locis inſeſſis uim contrà pa-
rarint. Nouis legibus illigatur dux Sõbreſſetus,ut ex quinq; Normaniæ op-
pidis decederet,deduceretq́; præſidia,Caldebeco,Monuillari,Iuliabona,Tá
crediuilla, Arefluctu. Ad fidẽ promiſſorũ obſes Talebotus maneret.Ita di-
miſſus cum reliquis dux. Cætera quæ cõuenerat oppida reddita:Areflutum
præfectus redditurũ ſe initio negauit.obſeſſus oppugnatuſq́; & terra & ma-

ri nõ multis pòſt diebus dicto paruit. Ad Faleſiam plurimus labor fuit, quòd F
egregius miles eã tutabatur. Id oppidum Henricus ob ingentia merita Ta-
leboto dono dederat. Cõuênit ut Talebotũ Fãci recepta Faleſia dimitterẽt.
Exin ex Anglia auxilia uenêre ad tria millia nouorũ militũ, & mille circitèr
ueteranorum, ex præſidiis oppidorum quæ fidẽ nõ mutarant, collecti. Cum
hac utraq; ſimul manu pugnatũ Carẽtum inter ac Baiocas ad uicum Formi-
niacũ. perpauci Anglorum euaſere, cæteri cæſi, captiq;. Tam ſecundis Frãco-
rum rebus Tarraconẽſis ad Frãcum trãſit, Filiceraſq; reddit. Circũferuntur
arma, ne in Normania quid belli reliquũ ſit. Ea haud magno deinde nego-
cio prouincia cõfecta, placuit perſequi cætera, & in Aquitaniã recẽti terrore G
mouere, ac omni ex continẽte hoſtẽ exigere. omnes copię undiq; cõtractæ,
ac mox quatuor in partes diuiſæ. Vno eodemq; tẽpore quatuor oppida ob-
ſidebãtur, oppugnabãturq;, Arquæ, Rio, Frõciacum, Caſtellio. Ita dum diſti-
nẽtur conſilia uireſq; Anglorum, Burdegalẽſes ad Frãcum mittunt de cõdi-
tionibus tradẽdæ urbis: quibus ex ſentẽtia cõceſſis, & comes Fluſſatium, &
princeps Buziorum in fidẽ ueniunt: quorum exẽplum obſeſſa oppida ſequũ-
tur, præſidiis ſine fraude dimiſſis. Iã omnis Aquitania recepta præter Baio-
nã. eò itum. cũ erumpẽtibus pugnatur. acie uincitur. Suburbanus locus per-
munitus expugnatur. de deditione oppidani cum Frãco agunt. In cœlo cã H
dida crux cõſpicitur, id quod nubium natura ferre poteſt: in religionẽ etiam
Angli uertêre. Depoſita rubra cruce candidã cõſenſu ſumpſere. illud enim
Anglorum, hoc Frãcorum bellicũ inſigne. Nec diu in fide Burdegala mãſit.
Inſequẽti anno ad cõiurationis factæ clãdeſtinum nunciũ Talebotus quinq;
millia peditum trãſmiſit: urbemq; recipit, ac circuniecta pleraq; oppida. In eũ
miſſus Iohãnes Borbonii ducis filius, gener Regis. Ad Caſtellionem caſtra
poſita. ſuperuênit repentino aduẽtu hoſtis, terroremq; ad munitiones uſque
intulit. Cẽtum etiã ferme ſagittarios occidit metu torpidos. Erumpẽte è ca-
ſtris nobilitate, ſigna collata. Inter pedites Talebotus ætate ingraueſcente I
eques, ſuos ad uirtutẽ acuebat. eo magis hoſti cõſpicuus & expoſitus, tormẽ-
tis ictus cecidit. antequam expiraret, haud dubia iam uictoria Frãcorum, fi-
lio ſuadebat, ut dum facultas foret, in tutũ ipe ſe reciperet. Negãti ſe patrem
» deſerturũ, Ego, inquit, fili multis rebus fortiter geſtis, mori ſine decore non
» poſſum. te uixdum puberẽ, nec mors clarum, nec fuga infamẽ facit. Adole-
ſcẽs mortẽ, occumbẽte patre, uitæ ſugæq; prætulit. Minor quàm pro nomi-
ne Ducis uictoria fuit. minus duo millia deſiderata: amplius duo millia pro-
pinquo receptu Caſtellionẽ cõceſſere, ſed & hi mox dediti. Supremum eo
bello prælium rẽ uniuerſam decreuit, poſſeſſionemq; certã reſtituit Francis K
urbis Aquitanię principis, quam per tot deinceps ætates Augli obtinuerãt.
Burdegala enim cum oppugnationẽ aliquot dies ſuſtinuiſſet, couceſſit tan-
dẽ in nouas aliquantoq; grauiores cõditiones. Angli dimiſſi. Ciuibus uenia
data: ac ne reſpicere ultrà poſſent Anglos, duplici arce firmãtur. & quæ de-
fecerant, in fidẽ rediere. Miti uictoria Angli undiq; ſine noxa dimiſſi: anno
eius ſeculi quinquageſimoſexto, eoq; Frãcis fœlici, nulla re in continẽti An-
glis reliqua præter Calitiũ, & ei cõtributos anguſtos fines. Id gaudiũ ne ſo-
lidum eſſet, Delphinus à patre commeatu in quatuor menſes petito, in Del-
phinates

A phinates ſeceſſit certo conſilio non redeundi uiuo patre, cauſſatus impotẽtiã eorũ quorũ fide uirtuteq́; pater tãto bello uictor euaſerat, quòd hos meritorũ fiducia omnia ſibi arrogare diceret, nec in paterno animo locũ filio relinquere. Quibus diebus bellum Anglicum ad Burdegalã cõſtitit, eiſdem Gãdauum à Philippo duce defecit. Cõqueſti nouũ ſibi ſalis uectigal imponi, & iura ciuitatis imminui, contrà tendentẽ urbis præfectũ à Duce impoſitum interemere: nec dubitabant ea ex re ſibi bellũ imminere. Eorum quãplurimi quaſcunq; res cariſſimas habebant, in propinquo Aldenardæ apud ſuos quiſq; amicos depoſuere. Dux nihil per præcipitẽ iram egit cõtra præ-
B ualidã urbem: quo tẽporis interuallo Brugenſes Hypreñſeſq; miſerati fortunã Flandriæ, memores auitorũ malorũ, libertatiſq; ſæpius quàm fœlicius tẽtatæ, ſacro ieiunio, frequẽtiſſima legatione miſſa, principe legationis Cartuſienſi quodã nerba faciente, die Domino paſſo ſancta in tẽplo ducẽ ad aras ſupplices ſtratiq́; obſecrarunt, ut neniam errore furoréue lapſis Gãdauenſibus daret. Mite, ac tẽpori locoq́; cõneniens reſpõſum tulere. Qui Gandauẽſiũ Aldenardæ res ſuas depoſuerãt, illuc uno globo profecti, mœnibus arcẽtur ab urbis præfecto, negãte iniuſſu ducis tantã ſimul mortaliũ multitudinẽ ſe recepturũ. Cum iuſto exercitu & tormentis iuère, urbemq́; obſedere. Ex-
C teriore parte adueniẽs ducis miles, & erũpens præſidium, obſidionẽ magna obſidẽtiũ cæde fugaq́; ſoluit. Iã bellũ ex profeſſo geritur. Audẽt hoſtes Anoniã & finitimos agros urere, & oppida tẽtare, leuibus præliis interdũ uictores. Sæpius à ueterano duce militeq́; temere collecta multitudo fuſa. Vno prælio uiginti millibus ſuorũ amiſſis, qui modò pro patriis legibus libertateq́; mori, ſanctiſſimũ, ac uita potius exiſtimarãt, leges graues accepere, multati inſuper prægrãdi pecunia & præſenti, & certis penſionibus perſoluẽda. Rex cum ſuis popularibus fœlicius an cõſultins, atq; ideo, ut ferè uſu uenit, fortunatius egit. Intermiſſis aut cõſeneſcentibus bellis, metuq́; hoſtili ſubla-
D to, cõſueuerant milites paſſim nagari, resq́; miſerorũ agere, ferreq́;. Auaritiæ ac libidini eorũ nihil clauſi, nihil ſancti eſſe. Militare uectigal inſtituit Rex, unde quinq; millia peditũ alerẽtur, ac mille qningenti equites delecti cataphracti cum ſuo iuſto comitatu, ut horũ uirtus cæteros ab iniuria maleficioq́; prohiberet, hiq́; in præſidiis quarũ uideretur urbium collocarentur. Finẽ licentiæ facerent. ſi quis quicquã ſecus auderet, in eum animaduerteretur. Ita diſciplina militaris tã ſanctè coli cœpta, ut qui miles infeſtus antè fortunis agrorũ urbiumq́; & in primis mercatorũ fuerat, is unicus uindex graſſationum ſcelerumq́; foret, nullumq́; tutius quàm cum milite cõmerciũ. Euiſce-
E ratores antea dicebantur, milites rurſus dici cœpti. urbẽſq; certatim apud ſe milites in præſidiis locari iam expetebãt, lõgè aliis ea tẽpeſtate atq; nũc moribus. Proinde ſumma uolũtate uectigal militare pẽſitabatur. Id uerò minus ſecũdis animis inſtitutũ, ut uino minutatim uendẽdo grauior precii pars fiſco inferretur, quæ antea fuerat leuiſſima. Duo millia equitũ quorũ nomina in præſidia urbiũ recepta nõ fuerãt, permiſſu Regis in Frãcia cõſcripſerunt Florẽtini aduerſus Alphõſum bello Hetruriã urentem, ubi ea parte debellatũ eſſet, bellum in regnũ Neapolitanũm trãſlatura Duce Imperatoréq; Renato, qui oblatã eam fortunam non aſpernatus, hunc exercitum trans Rho-

danũ ducens, à Ludouico Sabaudiæ Duce tranſitu Alpiũ arcebatur, profeſſo F
ſe Alphonſo ac Alphõſi fœderatis Venetis amicũ, Florẽtinis ac Sfortiæ ho-
ſtem. Delphinus filia Sabaudi Carola ducta, ſocerum exorauit ut per ſuæ di-
tionis fines tranſitũ daret auunculo, quẽ Aſtam uſq; ipſe duxit, peruicitq; ut
Ferratẽſis antè Sfortiæ infeſtus, armis abſtineret, ſocietate Venetorũ relicta.
Ea expeditione nihil memorabile geſtũ, nec in Alphõſum ductus Francicus
equitatus, ſed in Venetos. Id turpe ſibi ratus Renatus, nõ ſuo bello, ſed alie-
no ſe res gerere, ac alienis auſpiciis quaſi mercenariũ ne imperate quidẽ, ſed
Mediolanenſi merere, in Franciá ſe recepit. Et à Turcis capta Cõſtantino-
poli, triſtis nuncius religionẽ piis animis iniecit bellorũ atroci animo inter G
nos gerendorũ. Simul authore Pontifice bellũ lugubre feſta Italiæ pax exce-
pit. Vindocini uerò Rex Francus procerũ conuentũ habuit, cauſſaq; Iohan-
nis Ducis Alẽconii cognita, quòd conuinceretur Anglos clàm ſolicitaſſe ut
rurſus in continentẽ claſſe exercitũ tranſmitterent, eum maieſtatis dánauit,
homini ſuppliciũ remiſit. Delphinus iam quartũ annũ aberat, commeatu in
quatuor menſes, ut oſtẽdimus, petito: & cum ſuperiore ſeceſſione ueniam à
patre facilè impetraſſet, huius lõginquioris grauioriſq; pœnitentia duci non
uidebatur. Legatos Regũ, ducum, liberorũ populorũ admittebat. altera pro-
pè Regia apud eum uiſebatur. Pater illũ ad neceſſitatẽ implorádæ fidei pa- H
ternæ ſubacturus, exercitum cõſcribit: quo territus, ad Philippũ ducẽ con-
ceſſit, ibiq; cultus eſt: expoſtulátiq; per legatos Regi dux reſpõdit, ſe benefi-
ciatium regis nõ poſſe piè regis filiũ propinqua cognatione iunctũ finibus
ſuis prohibere: qui maieſtate nominis, quocunq; hinc pulſus pergat, receptũ
ſibi ſit magnificũ inuẽturus. Id auxit indignitatẽ, quòd cum Ladiſlaus Rex
Hungariæ Bohemiæq;, Alberti Cæſaris filius, Magdalená Franci Regis filiá
miſſis legatis ex illis gentibus illuſtriſſimo quoq; in matrimonium peteret,
paterq; deſpõderet, è dignitate fuerat etiá fratrẽ Delphinum paciſcẽda uir-
gine nõ abeſſe. obiit adoleſcens ſpõſus ante perductá puellam. Ea regis Na- I
uarri filio nubet. Anno eius ſeculi duodeſexageſimo Petrus Fregoſus Ge-
nuẽſis Dux terra mariq; ab aduerſa factione Tarraconenſiq; Alphõſo uexa-
tus, principatum quẽ tueri poſſe diutius ſe diffidebat, Franco Regi tradidit.
Eò Renati filius Iohánes miſſus, urbi præfuit peropportunè ad bellum Nea-
politanum mari gerẽdum. Fortè per idẽ tẽpus Alphõſus obiit, in regna pa-
terna ſucceſſore Iohãne fratre. Neapolitanum Ferdinádo filio notho lega-
uit, nõ ut relictum, ſed uirtute partũ. Caliſtus Põtifex Nicolai ſucceſſor no-
tho deferẽdum regnum ſacræ ſedis beneficiarium negat, illiuſq; ſolidum ius
ad ſacrá ſedẽ rediiſſe contẽdit. Contrà Ferdinádus defendebat patrẽ Alphõ- K
ſum ab Eugenio Regẽ Neapolitanũ dictũ ea lege, ut ei ipſe nominatim fi-
lius ſuccederet. Idq; Eugenii decretum, ſucceſſorẽ Nicolaũ cõfirmaſſe. dex-
tra quoq; ſe tecturus erat, ſi quis uim inferret, ſocio conſiliorum armorumq;
Sfortia. Apparebat Italiá bello arſurá, haud dubia priſtinorum malorũ ſpecie
renaſcẽte, cum Caliſtus obiit. Pius nouus Põtifex primùm omniũ de pietate
à furore Turcarum tegẽda acturus, nomini Chriſtiano edixit, ut Mantuam,
quò ipſe affuturus eſſet, decimo quàm in ſacro ſolio locatus eſt menſe, un-
diq; conueniretur. Interea Ferdinandum Diademate donat, Regemq; nun-
cupat,

A cupat, ea duntaxat exceptione, ne id pro præiudicio haberetur, fraudiue cuiquam foret, ſi cui præterea quid iuris ea in re foret, qua formula cautionis ſuperiores Pótifices minimè uſi fuerát. Ea re & Andegauéſibus proſpicere, & dignitati ſuæ in iure cótrouerſo cóſulere uiſus. Exin omnis cura in tuendá pietatem uerſa. Turcæ rebus ſecundis feroces, aduerſis ferociores, ubi eis à cæteris bellis quies dabatur, nullum piis reſpirádi tépus, locúmue metu uacuũ relinquebát. Morte Táberlanis liber Scytharũ metu Pazaitis filius Calepinus rerum potitur, breui æuo. Mahometes uerò & ipſe Pazaitis filius decé & ſepté annis regnauit. In Aſia Europaq́; paternas opes Táberlanis ar-
B mis fractas in priſtinum robur reſtituit, reliquitq́; filio Amurati. Is eas maiores quàm acceperat effecit, latius finibus gétis propagatis. Eius arma Oricũ uſq; Apolloniamq́; peruenere: Aulonemq́; recepit, tam breui in Italiá ex aduerſo littore tráſmiſſione. Cum Hungaris uario euétu bellũ geſſit, maximis pugnis & uictus, & táta ſuorũ cæde uictor, ut fronté feriés fremeret, nolle ſe tam ſæua mercede ſæpe uincere. Triginta regnarat annos, cum feſſus tam lætis quàm triſtibus rebus in Bithyniá rediés, cura rerũ in Europa gerendarum filio Mahometi admodũ adoleſcéti demádata, attributoq́; Satrapa ætatis rectore, idé ubi ab Hungaris ſociiſq́; eorũ bellum rurſus apparari audiuit,
C in Europá ueniens cum noſtris cóflixit, uicitq́;. Sed funeſta etiá tunc ſuis uictoria, ſumma rerum filio reddita, Pruſiam principé Bithyniæ urbé reuerſus deceſſit. Mahometis & fœlicitas & uirtus maiorum gloriá ſuperauit. Myſiæ Thraciæq́; maximá parté, Macedoniá, Theſſaliam, Aetoliá, Bœotiá, Phocidé, Locros, Atticam terrá, totá propè Epirum, totum propè Illyricũ, partim à patre accepit, partim ipſe ſibi adiunxit. Byzátium obſedit. Egregiè urbé tutabatur Auguſtus Conſtantinus, eius Iohannis filius, qui Florentiá cum ſuæ gétis optimatibus ad Eugenium pótificé uenit. Græci proceres multitudoq́; quáuis infrequens, quòd lógè maxima pars proſpiciens animo quod futu-
D rum erat, alii aliò côceſſerant, uirtuté ſummá præſtiterunt. Erant eadem in urbe permulti Genuéſium Venetorumq́;, qui certabát inter ſe uirtutis æmulatione. Illinc acerrimè à ſummo Imperatore Turca, & Satrapis ſummis ité ducibus oppugnatur, hinc præſtanter defenditur. nihil alterutra ex parte omittitur neq; cóſilii, neq; induſtriæ, neq; audaciæ. Trahitur obſidio oppugnatioq́;. uiribus humanis uires humanæ nó cedũt. aliter uoléti deo cedédũ. Turca nocte intépeſta uidere ſibi uiſus eſt ingenté lucé è cœlo in urbé obſeſſam demitti. Id uiſum clàm habuit. Sequéti nocte item intépeſta uidet eádem quæ cœlo deſcéderat, in cœlũ redire. Tunc plenus bonæ ſpei, urbé quá
E paulò antè ſuperi ope cœleſti texiſſent, uelut deſertá tunc à ſuperis, maiore ui adoritur. Victa uirtus, nó uicta religio. Cæſar ſuos, quoad fortuna nó inuidit, tegés, hoſté petens, egregiè pugnat, nec inultus perit. Vrbs uaſta, paucitasq́;, ſi quidé hoſtium numero cóferatur, expugnata, nullum exéplum ſceleris, libidinis, auaritiæ, impietatis, nó edéte Barbaro in homines, in numen. Hic finis imperii Græcorum. Is caſus urbis de nomine Chriſtiano optimè meritæ, ubi CHRISTVS mille trecétos circitèr ac nonaginta annos ſanctiſſimè cultus eſt: quæ ſanctiſſimos doctiſſimosq́; uiros genuerat. nec periit niſi uobis deſerentibus. Pius igitur Pontifex Mantuam profectus, ſatis fre-

quẽti totius reliquí nominis Chriſtiani cõuentu orationẽ tẽpori cõueniẽ- F
tẽ habuit. Id quod diſertiſſimo Pontifici haud difficile fuit in tali cauſſa, quę
aliogui nullius uoce, ſi ſana noſtris mens fuiſſet, indigeret, quę ipſa ſe probaret. deplorauit excidiũ imperii Chriſtiani, tot pia regna euerſa, tot clades
acceptas tanta noſtra ignominia. nunc ſaltẽ has ſemianimes reliquias piorũ
ſeruãdas. ſibi quiſq; impendẽre periculũ meminiſſet. pauloante Adrianopolin Nicopolinq; longius à Turcarũ metu ſitu regionum fuiſſe, quàm quorũ
nunc latus procul ab acinace pharetraq; Turcarum falsò ſibi abeſſe uideatur. cõſpirandum uniuerſis, ne ſinguli deinceps prædæ, ludibrio, cædi ſimus.
Gotthofredũ, Balduinum, Bohemundũ ſibi proponerẽt imitandos. qui for- G
tes domeſticis bellis eſſent, ne ignauos in cõmuni ſalute, in religionis cauſſa
ſe præberent. Ecquis anteſignanũ Sacro bello profiteretur ſe futurũ? ecquis
crucem Domini humeris ſubiturum? ecquis ea ſigna ſequuturum? ecqui
CHRISTI milites haberi eſſeq; uellẽt? Permouit in præſens oratio: ſed dũ
oratores Regum Ducumq; ſuas quiſq; priuatas ſuorúmque expoſtulationes
proferunt, cõtrouerſiæ rerum profanarũ effecerunt ut antiquiores hæ ſacris
armis forẽt. Iohãnes Renati filius, idem Dux Lotaringiæ, ac Genuæ Prætor
claſſe Lyguſtica Maſſilienſiq; in regnũ Neapolitanum tranſmiſit, bellumq;
cum Ferdinãdo gerebat: grauiſſimeq; cõquerebatur hoſtẽ ſuum Ferdinandũ H
corona redimitũ. Simul ab aliis aliarũ rerũ cõqueſtiones exoriebãtur. Verbis modò Sacrum bellũ decretum, conuentuſq; dimiſſus octauo quàm haberi cœpit mẽſe. Iohãnes Dux uno ingenti ad Sarnũ prælio uictor, uniuerſo
regno potiturus uidebatur, conſiliaq; obſidendæ Neapolis agitabat, cum in
cõcilio eorum uicit ſentẽtia, qui nõ mœnibus aſſidẽdo premi eam oportere
cenſebãt, ſed propinqua oppida prius recipiẽda, quæ illã alerẽt tuerenturq;.
ea ſi omittãtur, obſeſſis quàm obſidẽtibus ſimiliores fore. Hac mora iniecta
bellum trahitur, ſpatiumq; tẽporis datum eſt ſociis amicisq; Ferdinãdi auxilia mittẽdi: & nouus dolor inuſtus eſt Iohanni, quòd Genua defecerat, arce I
tantũ à Francis retenta. Sed Sauona in fide mãſit. Renatus ex Gallia ſpe recuperandæ urbis copias duxit. Sed hæ fuſæ fugatæq;. ad duo millia militum
cæſa: reliquis Sauona receptaculo fuit. Dũ hæc apud nos geruntur, duos fratres Cõſtantinus Auguſtus, qui amiſſæ patriæ ſupereſſe noluerat, haudquaquam uirtute ſibi cõferendos reliquerat. Hi dum de Peloponeſi imperio inter ſe armis decertant, opportunã eam Barbarorum iniuriæ præbuere. Turca illam occupauit uniuerſam, præter non multa oppida quæ Venetis parebant. In Põto quoq; Barbarus in ditionem redegit Trapezuntẽ, quam nobiliſſimam urbẽ auguſta inter Græcos nobilitate princeps obtinebat. Id per K
legatos apud Reges Duceſq; ac liberos populos deflebat Põtifex. apud Ducem Delphinus agebat. pollicitabatur, ſi per patrẽ ſibi liceret, ſumpturũ in
hoſtes religionis arma. Pater mirari ſe dicens repentinũ filii cõſilium, redire
domum prius iubet. Illo nõ audiente, Põtificem Pium cõſulit de ſpe Regni
à maiore filio contumaci ad minorẽ obſequẽtiſſimum tranſferẽda. Pius huius rei mentionem auerſatus, religionem filii collaudat, patrem ſubincuſat.
Gallos meminiſſe iubet maiorum pietatis, uirtutis, gloriæ, triumphorũm de
Barbara religione partorũ. Burgundio ut patris cædem multo domi cruore
ultus

A ultus fuerat,ita eiuſdem à Turcis uicti captiq; memoriam ut gloria obliteraret,profitetur aut ſe utiq; arma in Barbaros laturum, aut ſiqua eum grauior neceſſitas domi inuitũ teneat,Duces ac iuſtũ exercitum miſſurũ. In Brabãtia Delphinus filium ſibi natũ eodẽ ipſo die Ducẽ Normaniæ ſalutari à ſuis iubet.qua re Regẽ agere uiuo patre Rege uideri poterat. Et Rex pater ſuſpicione ueneni cõplures dies cibum nõ cepit.cum admonitu,ac propè coactu amicorum tandẽ capere conaretur,clauſis iam uitalibus mortem certam intuens, gratias Deo egit, quòd die peccatricis feſto è uita hac euocaretur. Die enim diuæ Magdalenæ feſto deceſſit, Magduni Biturigũ,anno eius ſe-
B culi ſexageſimoprimo. LVDOVICVS eius filius lõgo tẽporis interuallo reuerſus,Rexq; ſalutatus ac ſacratus,lõgẽ alio quàm quo pater inſtituto ſibi regnandũ arbitratus,ſolicitam ſibi omnẽ deinde uitam effecit. adeò repẽtina omnis magnæ rei mutatio uniuerſa,non temere,niſi quos minimẽ quis credat,& ipſis perſæpe authoribus fit oppreſſis. Aulicos patris in nullo honore gratiáue habuit. Toto ferme Regno Magiſtratus,Præfecturas, Procurationes,Munerũ functiones,in quibus aliquid dignitatis cõmodiúue foret,repudiatis ueteribus,nouis hominibꝰ demãdabat,&,quod maximo malo illi extitit,Veteranis militibus ductoribusq; ordinũ exauthoratis,à ſpẽdore quoq;
Ludouicus XI, 54. Rex, ann. 1461.
C abhorrere uiſus. Tarraconẽſi nupſerat Blanda Regis Nauarrę filia,hæreſq;. Huic mulieri cõtrouerſia cum Caſtulonenſi (ut inter finitima imperia aſſolet) erat. Arbiter ab utroq; captus Frãcus Rex. In extremos Regnorum fines dirimente fluuio in Torbellis conuentũ. Traiecit ad Francum Caſtulonẽſis comitatu magnificentiæ oſtentatione uiſendo. Vnus etiã comitum uelo nauis aurato tranſmiſit. Rex uerò Francus infra modicè locupletis cultum ipſe Regem Caſtulonenſem excepit. id quod Hiſpani non ad uanitatẽ refellendã,ſed ſordibus,ac animo minimẽ Regio factũ interpretabantur. quod alioqui perpetuũ in illo fuit,ne ornatu corporis quenquam ſuorum anteiret. De
D re cõtrouerſa ſecundum Caſtulonẽſem pronunciauit. Nihilo ſecius Tarraconenſis Rex Iohãnes defectione Barchinonenſiũ perculſus,opem à Frãco impetrauit,attributo ac uelut oppignerato quanti auxilia lata cõſtarẽt, Ruſcinonenſi Comitatu. Id ea parte firmamentũ Regni erat. Nec minus altera parte,quæ pace Atrebatenſi conuenerat nomine pignoris oppida ad Somonã à Duce Philippo obtineri,ea redemit. Hac ratione duo maxima pignora initio Regni alterum diluit,alterum cõciliauit,utrinq; ſe in tuto locans. Simul Pontificis maximi gratiam iniit,miſſo in urbẽ Gotthofredo Epiſcopo Heluiorum,qui uerbis Regis cederet iure Pragmaticæ Sanctionis. Ad hoc
E Frãciſcum Sfortiam beneficiariũ ſuum uocitans,eum iureiurãdo ſibi deuinxit,attributa illi Sauona,quam miles Francus obtinebat. Arce Genuẽſi Renatus ceſſerat. Renati filius Iohãnes prælio ad Troiam Apuliæ uictus,nulla oſtendente ſe ſpe ſubſidii quod ab Rege expectarat, Italia deceſſit, ab Rege animo alieniore. Suum uerò Ducẽ Franciſcũ eò Britanni offenſum tradut, quòd ab eo Rex tria peteret,omnia noui apud Britannos exempli : unum, ne deinde ſcriberet, DEI GRATIA BRITANNIAE DVX. alterũ, ut Regi ex Britannia uectigal cogeretur. tertium,ut ſacra beneficia ſolum Regem patronum agnoſcerent. ea cuncta ni fierent,bellum indici. Regem

in propinquo copias habuiſſe. Repẽtina mali denũciatione perculſus Dux, F
cum ipſe nullum militẽ haberet, ut ad apparatũ propulſandi belli, ſociòſque armorũ cõciliandos ſpatium tẽporis intercederet, reſpondit, ad ea conſenſu decernenda, uniuerſæ gẽtis conuentũ habendũ. Quod ſatis conſtat, oratores Dux prudẽtes ac induſtrios paſſim circummiſit, quoniam Rex ſagaciſſimus fallẽdus erat, aliũ aliò, & in primis mẽdicorum & humillimæ ſordidiſſimæq; nõnullos fortunæ hominũ habitu ad Duces magniq; nominis proceres, ſuis quenq; illorum ſtimulis incitans. nec ulli ferme ſuæ de Rege querimoniæ deerãt. Non tamẽ tam clàm iniri cõſilia potuere, ut omnia iam circunſpiciẽtem Regẽ falleret Britannum & in Angliã de ſocietate amicitiaq; oratores G
miſiſſe, & cum Carolo Comite Carcellẽſi Philippi Ducis filio impigro uiro fœdus iunxiſſe. Regis igitur miſſu Rubiprati filius nothus Nauarchus in Hollãdiæ oram bellica naui appulſa, ipſe in pagum ſatis procul à littore tribus omnino comitibus cõtendit: ubi Carcellenſis fortè infrequẽti comitatu uerſabatur. Nothus diſſimulans quisnam ipſe, qui comites, quò, unde, quid petẽtes ueniſſent, ſuſpicione iniecta in ſe oculos hominũ cõuertit. Cognitus tandẽ ac cõprehenſus in cuſtodiam cõiicitur ipſe, comitesq;. Nauis re cognita cõtinuò ſoluit. Rumorq; exortus omnem eam regionẽ peruaſit in Regẽ grauis: ac Oliuerius aulicorũ Burgundionis intimus apud nobilitatẽ prædi- H
cabat miſſum ab Rege Archipiratã, qui Carcellenſem incautũ exciperet, ut Dux pater ſenex filio orbatus in poteſtatẽ redigeretur. Rex ad Ducẽ Præfectum iuris ac Archiepiſcopũ Narbonenſem oratores miſit, qui filiũ incuſarent, quòd fœdus cũ Britãno Anglorũ ſocio amicoq; iunxiſſet: idq; crimẽ fando exacerbarẽt, infidelitatisq; ac maieſtatis coarguerent. Simul poſtularẽt ſibi reddi Rubipratũ Nothum, quẽ à Rege miſſum dicerẽt ad intercipiẽdum Britanni oratorẽ ex Anglia mari tranſmittentẽ: ac authorem nepharii rumoris Oliueriũ dedi, ut in eum ſeditionis molitorem Rex animaduerteret. Aderat Carcellẽſis cum hæc apud patrem Ducẽ patente magnifico atrio I
frequẽti cœtu nemineq; excluſo à Præfecto iuris perorarẽtur. Poſito igitur genu ſupplex petiit à patre, ut cum de ſua fama, exiſtimationeq; Britãni uiri optimi amiciq; nobiliſſimi ageretur, ſibi liceret pro ſe corã, ac pro abſente innocẽtiſſimo Duce cõtra criminis atrocitatẽ uerba facere. Apparebat iuuenẽ indignatione ſuccenſum plura iræ quàm cõſilio daturum. Indixit idcirco filio pater in præſentia ſilẽtiũ, iuſſitq; poſtridie quod tũ demũ uideretur reſpõdere. interea meditaretur quæ ex uſu digitateq; dici par foret. Ipſe continuò defendit iure captũ, multis, ut fama erat, ſceleribus nothũ coopertũ, in Hollãdia finibusq; Regis imperio ſolutis cõprehenſum, Regi dedi minimè K
conuenire. Illum, ſi in filium quoq; ſcelus conſciuit, parem cauſſæ ſuæ habiturũ euentum. Oliuerium quoq; ex Comitatu Burgundiæ ortũ, ac filii familiarem, cauſſam apud Regem nõ dicturum. Cum inſtarẽt oratores petere ne id Regi petenti denegaret, utq; filiũ ſibi timere à Rege inſidias uetaret, quæ falſò Rubiprato obiicerentur, reſpõdit ſe ad eam diem Regi nihil denegaſſe: Regem ſibi multa pollicitum, nihil eorũ præſtitiſſe. In primis, inquit, ſpopõdit oppida quæ ad Somonã ſunt, quanuis auro appenſo, utenda fruendaq; ſe mihi relicturum, neq; uiuenti ademptturum: quæ nihilo ſecius continuò

præſidiis

A præſidiis occupauit,nobilitatemq; noua ſacramenti formula ſibi obſtrinxit, ſe ſine exceptione in quemcunq; iuberentur laturos arma. Iubet filium nihil ab ipſo timere ſuſpicariue. Is ſi terretur, id iam non paternum ei eſt. Quem enim ego timeam? Poſtridie ſedente patre Duce,repetitaq; cōtentione,cum Præfectus iuris diceret ſubiratum eſſe Caroleſium filium, quòd Rex initio gubernatorem eum Normaniæ inſtituerit,adſcripta in ſingulos annos auri pēſione ingēti,mox exauthorarit: iuuenis paucis uerbis & heſternæ & præſenti orationi clementer reſpondit,ut ſatis appareret noctem interpoſitam, ac maieſtatē imperii paterni permulſiſſe feroces ſpiritus: ſe nō modò fœdus B cum Britanno coniunxiſſe,ſed fraternum etiam ad rem bellicam nomen,nō quò peſti Regi Regnóue foret,ſed potius ut communi ſaluti conſuleret. Se præfecturæ Normaniæ exauthoratione non moueri. Satis honorum fortunarumq; ſibi eſſe in patris erga ſe indulgentia. Idem re infecta dimiſſos à Patre oratores nihil boni animo augurantes cum deduceret,lōgius progreſſus quàm unde à patre conſpici exaudiriue poſſet,ore ad aurem Archiepiſcopi admoto,ſummiſſiore uoce, Per hunc,inquit, Moruillarem (id Præfecto iuris ſuum nomen erat) apud patrem Rex mihi caput multis aſperſit probris: ſed ſaxo intra finē anni uertentis Regem pœniteat: id quod uerbis meis ei enū- C cia. Ita haud dubia diſſociatione animorum diſceſſum. Rubipratus quinquēnio pòſt cuſtodia liberatur,multo antè cruore iniuriis ſuſpicionibusue expiatis. Erupit autem coniuratio non multis mēſibus pòſt,quàm oratores legationē renunciauerunt,qui fuit annus eius ſeculi ſexageſimusquintus. Capita erant Carcellenſis ac Britannus. Philippus Dux nomen ſuum non dedit,cæterùm omnes eius uires penes filium erant. Carolus Dux Aurelianēſis deceſſerat relicto infante filio Ludouico. Iohannes Comes Dunenſis defuncti frater nothus in parte cōiurationis fuit. Rege ſuperiore maximos ordines duxerat,ab hoc eſt exauthoratus. Iohannes Dux Borbonii Regis ſo- D rorem in matrimonio habebat,nondum auro dotali appenſo, amantiſſimus Philippi Ducis,cuius ex ſorore procreatus erat. Ipſius uerò ſoror Ducis filio Comiti Carcellēſi nupſerat. Carolus Regis frater Ducatu Biturigū donatus,ut tenui dominatu, contentus eſſe non poterat. Hos ut capita rerum nouandarum ſequebatur longè plurima nobilitatis multitudo,ſua quiſq; indignitate doloreue permotus,in quibus Dux Nemorenſis,Comites Armeniacus Alebretenſiſq;. Cum Rege ſtabāt auunculi duo Renatus Caroluſq;. Contrà Renati filius Iohannes Dux Lotaringiæ in rebus Italicis ab Rege deſertum ſe fremens,in eum ira furebat. Maturis conſiliis Biturix cum frater E Rex in Pictonibus ageret,ab eo clàm elapſus,ſpecie uenandi per diſpoſitos equos in Britanniā euolat. Carcellēſis ingēti exercitu ex Atrebatibus, Hānonibus,Flandria,Hollandia,Brabantia conſcripto,interiorem Franciā petēs,ſe præfectū Biturigis dictitat: ſe bono publico adeſſe,ſe tributis uectigalibúſque,quæ in immenſum excreuerint,miſeros populares leuandos ſuſcepiſſe. plebem,quæ ſeruorū loco habeatur,in libertatem uindicare,nobilitati ſuam dignitatem reddere,ſacerdotibus ſua ſacra iura,cum ſanctiores ſint in ſiluis feræ,quas uiolare capitale ſanxerit Rex,quàm ſacerdotes,quos pro libidine agat feratq;. Ad Iſarā amnem arcem pontemq; Maxentii proditione

Præfecti recepit. Ad urbem Regiam hæſit. comprehenſis in Sequana naui- F
bus ponté ad Clodoaldi capit. Borbonius Dux Regios magiſtratus finibus
ſuis pellit, regiamq; pecuniá ſuis numerari iubet. Rex circunſtante undiq; re-
pentino á ſuis bello, non demiſit animum. Renatum Carolumq; auunculos
Britanno opponit, ſeptingétis equitibus cataphractis attributis, quòd eorũ
alter Cenomanorum Comes, alter Dux Andium erat, qua Británus iter, nſi
ui arceretur, facturus uidebatur. ipſe reliquum equitatũ mille quingétos ca-
taphractos in Bituriges ducit. qua excluſus urbe, quòd ea fratri dicto audiés
erat, in Borboniũ mouet. eius oppida permulta capit. ubi allatũ eſt ex Bur-
gundia uenire auxilia Borbonio, ſimul affuturos mox Nemoréſem Alebre- G
tenſemq; ac Armeniacum, accepitq; fratrem ac Británum maioribus copiis
quàm quibus Auunculi pares cõferendis ſignis forent, finibus erupiſſe, me-
tuens ne hoſtes caſtra cõiungerent, ac nomine boni publici, pondereq; uer-
borum, ac ſpecie ſanctiſſimæ cauſſæ, popularitateq; Regia urbs permota in
partes deſcéderet, cæteras exéplo tractura, quammaximis poteſt itineribus
omiſſo Borbonio Aurelianum redit, Carolumq; auunculũ, ac equitatũ qué
Britanno oppoſuerat, ſibi adiungit. Affuit & Delphinatiũ nobilitas, ac pauci
Sabaudi equites. Belſiam emenſus, Stampas atq; inde Chatras ad ſextumde-
cimum Calédas Auguſti peruenit, cum primum Burgundionis agmé ducé- H
te Ludouico Lucemburgenſi Lethericum perueniſſet, ibiq; caſtra poſuiſſet,
Burgundioq; ad Lógumionmellũ (id uici propinqui nomé eſt) cum reliquis
copiis ſubſediſſet. Is admonitus adeſſe Regé, ac prælium inſtare, ſigna pro-
mouit. Vbi ſe Lucemburgenſi cõiunxit, iam primũ Regis agmen ad Lethe-
ricũ in conſpectu erat. Caroleſius in Regios hippotoxotas ſuos maiore nu-
mero hippotoxotas emiſit, hiq; omiſſis equis Regios eminus petebãt, qui &
ipſi pari marte pedites præliabantur. ſed inferiores numero in uicum Lethe-
ricum cõceſſere. Illi proximo ædificio ignem ſubiiciunt. uétus in Regiorum
ora forté ſpirans, ac quamplorimũ ex repentino incédio fumum uaporemq; I
inuehens, eos in fugã certiorem conſternat. Hippotoxotæ Burgundionum
repetitis equis inſequuntur, pæana cócinentes. quo exaudito Caroleſius re-
liquos ſagittarios peditesq; in cataphractos equites Regis præproperé agit,
poné ſequens cum equitatu: peruenitq; ad hoſtem, peditibus longum ſpatiũ
interiacentis campi curſu tam rapido eméſis, ut præ laſſitudine ac exanima-
tione uiribus corporis animiq; ad pugnã deficerentur. Inter duas acies opere
ruſtico erat foſſa ingés ducta, ſed ea uelut ad dirimendũ arcendumq; de in-
duſtria obiecta, ſepesq; interiore labro prætenta. Regii ab utroq; capite di-
uerſi contrà irruerũt. Caroleſius dextra, Lucemburgenſis læua impetũ ex- K
cipere conati. hic cõtinuò funditur, fugaturq;. Ille non ſuſtinuit modò fero-
citer ſe inferentes, ſed circumactis equis terga dare coégit, ac mille plus paſ-
ſuum fugientium tergo inhæſit. Fama etiá temere uulgata Regem cæſum,
Regios amentes ac propè torpidos reddebat. In primis Cenomanus cum
ſuis ſeptingétis cataphractis fugæ ſe mandat, ratus extincto Rege nó ſuper-
eſſe pro cuius capite cauſſaue pugnet. Rex cognito ſuorum errore, caſſide
detracta ſe oculis ſuorum ſpectandum præbens, iubet omen mortis cruore
hoſtium expiare. Caroleſius à perſequendis ſua parte hoſtibus ad ſuos re-
diens

A diens,mutata forma pugnæ fortunaq́;ſemel atque iterum circũuentus,propè captus,ægrè ſua ſuorumq́; uirtute ſeruatur, percuſſus primùm graui geſi in pectore ictu,deinde cum fortè focale laxiore nodo excidiſſet,in iugulo tã propè ab interitu uulnere accepto. Cõtrà in altero cornu Lucemburgenſis Regiorum ad tuendum Regẽ cõcurſu facto,data facultate ſuos ex diſſipata paſſim fuga colligens,ſe Carolesio iungit. Nocte iam appetẽte in caſtra illi, Rex Coruolium cõceſſit. maior utrinq; fuga,quàm cædes. Philippus Cominius,qui hac pugna Caroleſio affuit,utrinq; minimùm bellatorũ duo millia cecidiſſe author eſt. Poſtridie Caroleſio nunciatur Biturigem Britannumq;

B magno comitatu ſummorum uirorum,magnóque exercitu equitum peditumq́; aduentare. Ad Stampas ei obuiã it:milesq́; Letherico prælio affectus, paucorũ dierum quiete reficitur. Cum ſaucii uulneribus alligatis in publico obuerſarẽtur,Biturix eos conſpicatus,fortunamq́; patriæ miſeratus, Quàm « mallẽ,inquit,nõ ſuſceptũ bellum,quàm tot uulneribus ſtare mihi fortuna- « rum mearum incremẽta? E a comploratio Caroleſiũ offendit,reliquisq́; pro- « ceribus,Quidnã,inquit,de Biturigis cõſtantia ſpondere nobis poſſemus, ſi, « quod cõmuni marte ſolet,aliquid duri contingeret,qui nondum fronte ho- « ſtis conſpecta,quadringẽtorum ignotorum hominum uulneribus terretur? «

C Sed aderãt ueterani ductores ordinum,militesq́; ab Rege dimiſſi,ac Biturigis maieſtate Ducumq́; permoti,blãdiente ſua cuiq; ſpe,rerum nouarum cupidi,præſentisq́; fortunæ tædio multorum pectora ſubeunte. Vaſtinetũ petitum,fluuiusq́; ponte iunctus.eo tranſmiſſo, copiæ nouæ affuere. Iohannes Dux Lotaringiæ,ac utriusq; Burgundiæ nobilitas, centum uiginti nobiles equites è Regno Neapolitano ductoribus Galeoto & Baſſo,præterea quadringẽti Germani miſſu Comitis Palatini,ac quingenti pedites Heluetii. In Angliã quoq; miſſi oratores à Burgundione,ab Rege in Italiã ad Franciſcũ Sfortiam. Is quingẽtos equites cataphractos,& tria millia peditum conſcri-

D bebat,ſed multo magis interea conſilio iuuit,quo uſus Rex propè ſedẽs uicit,Ne maieſtatẽ ſuam ludibriis fortunæ,præliisq́; ultrà committeret. In diſſimili ſua cuiusq; cauſſa ſingulis eorum ſuã ſpem obiiceret, nihil denegaret: ita uniuerſam illorum rem retro iturã. hac arte diſiecto præſenti belli conatu,cætera procliuia rebus è ſentẽtia componendis,ac maieſtatis Regiæ ſanciendæ fore. Rex quoq; ſuopte ingenio uafer,ne preſcriptio publici, quod in ore ſemper hoſtes habebãt,à ſe populares abalienaret,illis reconciliaret, ſecũdum pugnam Lethericã Coruolio Lutetiam reuerſus,in modum propè priuati hominis ſe demittẽs,neminem à latere ſuo arcebat. conuiuia ciuium

E ipſe inibat. cœtus frequẽtes habẽs,dictitabat ſentire ſe quàm magnum onus Regnum ſit:nec ſe,nec quẽquam unum illi ferendo eſſe:delectum uirorum ſapientum ſanctorumq́; ac rerum peritorum ſibi habendum uideri, ad quod cõcilium de ſummis rebus referat,communiq; ſaluti amplitudiniq; proſpiciat. Hoc blãdimento urbi Regiæ temporis gratia oſtẽtato,potius quàm dato,relictóque in ea præſidio,in Normaniam ad animos & ibi cõfirmandos, nobilitatemq́; armandam profectus eſt. Duces ad urbem Regiam diuerſi trinis conſedere caſtris,ultro citroq; commeante Caduceatore. Petẽtibus Ducibus,ut delecti uiri ad ſe mitterentur,per quos cauſſam aduentus ſui doce-

rent,iuerunt ex ſingulis ordinibus delecti uiri,principe legationis Quadri- F
gario ciuitatis Epiſcopo.Sedebat Biturix,cęteri proceres ſtabát.pro uniuer-
ſis locutus eſt Comes Dunéſis,quòd primas prudentiæ uirtutisq; opinione
» hominũ partes ferret.Conſenſioné Ducum bono publico factá,ne Francia,
» quam cæteris gétibus exemplũ grauitatis dignitatisq; eſſe oporteat,indigna
» ſeruitute prematur:ut Rex principé patremq; patriæ agere aſſueſcat,nó pro
» libidine impotentiaq; fortunas tenuiorum agere, ferreq;:ut in animũ indu-
» cat patrios mores inſtitutaq; maiorum colere:nobilitaté ſua dignatione non
» fraudare:Regium ſanguiné meminiſſe eum eſſe,unde ortus ipſe ſit.ut urbiũ
» dignitate princeps Lutetia eſt,ac Regia Francorũ,ita & ipſi cóuenire, ut ſe G
» authoré principemq; præberet cómuni totius Franciæ bono conſtituendo:
» in iuuanda tegendaq; communi cauſſa ſummis Ducibus Proceribusq; ſe có-
» iungeret:prudétiam, conſilium,authoritaté Regiæ urbis,accedentibus uiri-
» bus nobiliſſimorũ uirorum,res,antequam omnino pereant,reſtituere in ſuũ
» decus poſſe.Hæc renunciarét in urbé:ea ſcirét,ſe adeſſe,ut ſi neceſſe ſit, pro
» eius ſalute ſplendoreq; ſanguinem profundát.ſe intra mœnia reciperent, ut
» publicè quæ ex uſu ſint,corá agant.nó conuenire ſe tales uiros excludi,qui
» ut iniuriam excludát,leges iuraq; pereuntia reſtituant, adſint.Hæc Quadri-
grarius in urbem renũciat.Placet recipi Duces,fide accepta, iniuria malefi- H
cioq; temperaturos.rerũ uenaliũ foro præbito,nihil niſi antè perſoluto pre-
cio acciperent.additum ea ita rata fore,ſi Rex author fieret.qui ubi quæ acta
conuentaq; erant,accepit,moleſtè ferés ullam paciſcédi códitionem iniuſſu
ſuo audiri,nobilitatem Normaná armatam magnamq; uim peditum Lute-
tiá duxit,ut minus libera cóſilia forent,ſi quis animo à Ducibus ſtaret.No-
mina eorum qui ad hoſté iuerant,edi ſibi uoluit.Quadrigariũ grauiſſimè in-
crepat,quòd,cum hoſtibus armatis ad colloquium congreſſus eſſet,eorumq;
poſtulata rediens imperitæ multitudini expoſuiſſet:eoq; aliquáto pòſt mor-
tuo,inciſum in monumento elogium honorificentiſſimũ abradi iuſſit,uelut I
maieſtatis memoria uiri dánata.Tanti tamen uiri nomé poſt obitum Regis
cóſenſu famæ crimine liberatũ,titulusq; ac honor ſuus paxq; cineri reddita.
Duces primo aduétu in ſumma ſpe fuerant,ſpontè aliquem in urbe motum
exoriri poſſe : deinde Quadrigarii legatione,oſtétationeq; boni publici ali-
quid incruétè profectũ rati,ubi ea uana reditu Regis euenere,ad cóſilia belli
reuerſi,copias ſub ſignis explicant,Regé ad certamen prouocantes.Ille in-
tra mœnia ſuos cótinet:pro portis ſtationes locat,in muris turribusq; præſi-
dia:easq; tormentis inſtruit,quibus procul ferox hoſtis arceatur.ipſe cuſto-
dias uigiliasq; circumit:nullum attentandi locum hoſti præbet.Nobiles tur- K
matim per urbé diuerſi ſeſe in armis oſtendunt,ne occaſio detur, ſiquis táta
in urbe tot generibus mortalium alieniore animo ſit,ut contrà tédere moli-
ríue quicquá audeat.Leuia tamé prælia fieri patiebatur Rex.nec ad uniuer-
ſæ rei dimicationé deſcendebat,nec paulo maioribus copiis fortuná pericli-
tabatur,niſi tuto faciliq; receptu,ne magnum detrimentũ acciperetur. Ad-
uerſus caſtra Burgundionis Lotaringiq;,quæ ad coitioné Matronæ Sequa-
næq;,ac ad Carantoné poſita erant,Regii aduerſa in ripa ſibi locũ delegêre
opportunũ præſidio muniendo:quod opus terra materiaq; excitatum inſtar
bellicæ

A bellicæ arcis, Belloarduũ uocitant. Cãpi lata planicie iacẽt. uicus haud pro-
cul incolitur, ubi equitũ peditumq; ſatis magnus numerus tetẽdit. Præfecto
fabrûm attributa ſunt quatuor millia militũ eius generis qui agreſti delectu
cõſcripti, Frãci ſagittarii dicuntur, quòd liberi à tributis tãtiſper ſint, & liber
gẽtili lingua Frãcus ſit: & cum primùm inſtituti fuere, ſagitra tantũ uterẽtur:
nunc re militari mutata, nomẽ tamẽ priſtinũ permanſit, quãuis eorũ alii aliis
telis armisq; adornẽrur. Hi tunc opere perfecto, tormẽtis eminus hoſtẽ in-
ceſſentes, eum primũ qui ad Carantonẽ cõſtiterat, magna clade affectũ coẽ-
gere ad Confluentium depreſſiora loca trepidè refugere. Sed ibi quoq; cùm
B in ſuperiore cuiuſdã ædificii parte Burgundio cum nõ paucis ſuorũ uerſare-
tur, in eius oculis icti nonnulli occubuere. E cœnaculo protinus deſcendit,
munitionibus ædificiũ firmat, cauis relictis, ac pariete perforato, ut per ea ue-
lut hiantia ora tormentis uiciſſim hoſtis peteretur. ſed is pari arte foſſam à
præſidio ſuo exorſus, urbẽ uerſus ducebat: utq; terrã fodiẽs exhauriebat, eam
è regione hoſtis inſtar aggeris iaciebat, quò eminus tutior ab hoſte perma-
neret. A neutris conatus ars'ue nulla nõ excogitabatur. Comes nauibus cõ-
tractis, ut earum quæq; latiſſima & minimũ carinata erat, demptis armamẽ-
tis, ſtrataq; deſuper materia coniungebat, ut uelut ratibus mulriplici ordine
C copulatis, non modò pedites, ſed equites etiã cum ſuis quiq; contis & graui
armatu tranſueherentur: & anchoræ impoſitæ, quæ ubi aduerſa ripa tenere-
tur, iniectæ ratẽ ſiſterẽt. Ita ſex ueluti rates inſtructæ, quæ ſingula millia por-
tarent armatorũ. additi multo plures, ſed multo minoris molis põtones, qui
tormẽtis inſtructi adornatiq;, ſiqua uis contra maiores fieret, circunfuſi tu-
tarentur: quanuis quo minus hæc fierent, Regius impediturus non uideba
tur, nec auſurus caput exerere, aut extra foſſam prodire in apertum certamẽ
aduerſus aducta tormenta. In his conſiliis multũ temporis ſpatium abſum-
ptum, in apparatu multus deſudatus labor. Cum tantum non ad finem ope-
D ris uentũ eſſet, Regius miles igne tabernaculis iniecto, uaſis cõclamatis, foſ-
ſa tectus aggereq;, ſe ſuaq; omnia in ſuburbanũ fanũ Cartuſienſiũ recepit. Illi
tamẽ exercitus parte in citeriorẽ ripam trãſmiſſa, ſuburbanũ Diui Marcelli
tenuere, crebroq; cũ Regio milite leuia prælia cõſeruere, nullo memorabili
euentu. Inde induciis in biduũ factis, Præfectus iuris orator ad Biturigẽ miſ-
ſus, qui abditos eius ſenſus exploraret. Normaniã petebat: oblatã ultro Cãpa-
niã Bryamq;, exceptis Meldis, Meleduno, Moſtrello, aſpernabatur. Delecto
inter urbẽ caſtraq; idoneo loco Rex Burgundioq; colloquii gratia cõuene-
re. Salute accepta redditaq;, prior Rex, Tuæ, inquit, fidei me credere tutum „
E mihi eſt, quam ſanctã ſum expertus. etenim cũ inſanus ille Moruillaris Præ- „
fectus iuris oblitus mandatorum meorum, contrà quàm iuſſeram, uæſanam „
in te orationem apud patrem ore impudenti euomuiſſet, ſpopondiſti factu- „
rum te, ut nõdum circuacto anno me pœniteret. quod cum iam uſu euene- „
rit, egregiè fidem ſeruaſti. Eo dicto flexit animum uiri, quem ferro adori- „
ri non audebat: eoq; ex tempore placabilem maximè ſe præſtitit Comes. pe-
tiit ſibi reddi ad Somonã oppida, Biturigi Normaniam dari. Hoc cõgreſſu
res exitum non inuênit. Exin crebriora de compoſitione per utriuſq; partis
oratores colloquia, induciæq; modò intermiſſæ, modò redintegratæ, per

quas & hoſtes propius urbem,& Regii iniuſſu propius caſtra concedebant, F multiq; utrinque transfugæ,quod in bellis maximè domeſticis fieri amat. Id exēplum pernicioſum ratus Rex,cum oratio aduerſariorū perblanda foret, & boni publici præſcriptio uulgus permoueret,è muris turribusq; tormētis peti iuſſit,ac pro hoſte haberi,ſi quid cuiquam ſuorū quanuis per inducias, cōmercii,congreſſus,ſermonisue aut rei ullius foret.Si quis paulo longius prodiret,pro hoſte haberetur.Vicenarū arcē Regis Paradiſum hoſtes obtinebāt,Duces ad urbē excurſiones faciebāt. Ex urbe Prætores Regii erumpebāt,horum duo ſimul tāta interdiu audacia,ut etiā fabrum tormentarium ſub ipſis carris,quibus cum ſuis cuiq; tormētis caſtra circūdabantur,occiderent. Nocte intēpeſta uigiles caſtrorum audiuere uocē cuiuſdā qui diceret, G ſe à certis hominibus(eos nominabat)qui ſtudioſi Ducū eſſent,ex urbe miſſum,ac iuſſum nūciare,ſtatuiſſe Regē mane omnibus copiis tria in agmina diuiſis caſtra oppugnare.iret properè uigil:Duces certiores fierēt,ne incauti opprimerētur. Excitati continuò exercitus.arma capere miles iuſſus. Ante lucē ad utrunq; omnia,& ad caſtra tutāda,& ad prælium parata: miſſiq; ſole orto exploratores,retulere ſe uidiſſe ingentem uim haſtatorū. Turbida lux erat,quòd eam exorta denſa forte caligo premebat.Iterum miſſi equites idē rurſus confirmarunt. Expectabatur iamiā uelut eruptionē facturus hoſtis:at H is nullus erat. Vanā eā ſpeciē cōceperāt ſpeculatores, & metu falſa pro ueris ſubiiciēte,& nocturna uoce,ludificationeq;. Multo tādē die caligine diſcuſſa,liquidior lux errorē aperuit:nec inurbanè iactatū,carduos quibus ſuburbanus ager ueſtitur, haſtas timidis uideri.id per ſe ridiculū, iam timiditatē militis,qui tā ferox uenerat, coarguebat:nec ipſi Duces ſatis alii aliis fidere uidebātur:& cæteri Burgūdione nō adhibito inter ſe cōſultare.Ille uerò indignari cœperat,ſed admonitu paternorū amicorū dolorē diſſimulabat,lætiore frōte quàm animo.Simul ſua Regē angebat cura. Nocte dum omnia per ſe luſtrat,inuiſitq; arcem quæ ad Antonii eſt,inuenit patentibus foribus I portulā quæ ad hoſtē ferebat,ac tormētorū ora clauis ferreis traiecta,ad eorū uſum impediēdum:& nuncius affertur pontē Iſaræ prodēte præfecto ab hoſte receptū.Illud totā rem inclinauit,quòd cum fama omnē Franciā peruadit de cōpoſitione agi,ut mos rumorū eſt falſa ueris affingētium, temere uulgatur Normaniā iā Biturigi Panagii nomine dari. Nihil lætius accidere poterat Normanis,quàm domi ſuum Ducē habere.Coitione facta magnorum apud eos uirorum,atq; adeò nobiliſſimarum fœminarum, in quibus ea extitit quę nupta fuerat Breſeio Normanię Prætori(is pugna Letherica ceciderat)Dux Borbonii per arcē Rotomagū intra mœnia recipitur,urbemq; K in fidem ditionémque Biturigis recipit. Qua re cognita Rex rurſus cum
» Burgundione cōgreſſus,Normania,inquit,fratris eſto:tua ſunto ad Somo-
» nam oppida. Ludouicum Lucemburgenſem magiſtrum equitum creo. Lo-
» taringiæ Duci ingēs auri pondus ac militem do ad regnum Neapolitanum
» repetēdum. Duci Borbonio reliquum aurum dotale appendo ,muneraq; ac
» commoda ei à patre data reſtituo. Cæteris quoq; ſua cuiq;, & quas à maio-
» ribus ſuis facultates,& quæ à patre Rege munera honoreſq; acceperāt,red-
» do. Colloquebātur delecto inter Cōfluentes ac urbē loco,pari utrinq; cu-

ſtodum

A ſtodū corporis numero, hiſq; æquo interuallo ſubſiſtere iuſſis. Dum modò breuioribus,modò lōgioribus ſpatiis inābulatur,alii ſuper alios ſemper noui ſermones,ut in finiēdis magnis bellis fit,exoriebātur:in quos totus intētus Comes,præ gaudio pacis iunctæ immemor ſui,deductus eſt intra Regi præſidia,munitionesq;.Quod ubi Burgundionibus in caſtra nunciatum eſt, Magiſter caſtrorū,Mareſcalū uocant,ſuis conuocatis:Si iuuenis is Princeps „
noſter ſeſe ultro it perditū,at nos patrē eius ſenem reliquamq; ſpē nō inſu- „
per euertamus.Per ſpeciē pacis anus eius in colloquium uocatus interiit.hic „
ne auito quidē exemplo admonitus,ſeſe hoſti cōmiſit. Animo non deficia- „
B mur:ſatis uiriū & cōſilii nobis eſt,quo ſeruare nos,recipereq; utrocunq; pla- „
cuerit,uel in Burgūdiā,uel in Annoniā queamus. Cæterùm Comes,deſpe- „
rantibus incolumē ſuis,ueniens cōſpectus eſt cum præſidio ab Rege dimiſſus.Eū graui cōuitio excepit Magiſter Caſtrorū,ore libero caſtigans,contrà hiſcere nō auſum,tollerēue oculos aduerſus Principem paternorū amicorū, dictitantem ſe patris Prætorem, nondum filiū uiuo patre eſſe, niſi precariò. Abire magiſtratu cogitur Moruillaris, Prætura reſtituitur Vrſino. Is enim ea deiectus fuerat.Frater erat Archiepiſcopi Rhemenſis.Pax hæc Confluētina uocitata eſt:eamq; Duces accepere,quòd & cōmeatus iam,& rei pecu-
C niariæ penuria ingens erat,& hyems appetebat.Addita paci cōditio,ne quis horum Ducum cogeretur cum ab Rege euocaretur, ipſe utiq; ire.iureiurādo quo ſe panagio deuinciebāt,ſatiſfactum iri,ſi cum foret opus,militem ex formula mitterent. Exercitus Sfortianus Alpibus Duce Galeatio Franciſci Sfortiæ filio ſuperatis,tranſgreſſusq; Sebuſianorum agros,in Borboniū ductus, fines Forenſium euaſtauit. Allata pace pacatus deducitur. Hunc exitū habuit boni publici ſpecies,nec tamē finem nacta eſt contentio animorum, ſuarumq; cuiq; rerum ratio. Auctus copioſiſſimis oppidis erat Burgūdio. auctior Biturix ſibi uiſus,omiſſis Biturigibus Normanus Dux ſalutatus. inho-
D noratior Britannus diſceſſerat,qui ſecundum Burgundionem longè plurimum in communem cauſſam contulerat:& quòd non omnibus ſatisfieri à Rege potuerat,multi magniq; uiri,quorum res non ex ipſorum erant ſententia,non domum redibant,ſed nouo Duci ſe dicabant,maieſtatem hominis,& nouas,ut rebantur,eius opes ſecuti : eiusq; animum poſſidebant : nec ab eius latere Britannus diſcedebat:conſiliis arcanis intererat.& Rex artifex erat ſerendis alendiſq; mutuis ſuſpicionibus,& ſuo ex illis cōmodo captando.Sedebat nouus Dux in ſuburbano colle ad Catharinæ fanum, occupatis Rotomagēſibus in apparatu rerum quibus ſui Principis ingreſſum feſto die
E celebrarēt.Incerto authore ſpargitur fama,Britannos ſtatuiſſe in Britanniā Normanum Ducem abducere.Igitur nō expectantes ciues deſtinatū diem ſolenni ritu honorandi aduentus,iuuenem repentè in urbem deducunt, ſacerdotibus cum Cruce auguſtoq; ornatu excipientibus.Britannus ſibi concitatæ multitudinis uim metuēs,inde mouit domū uerſus:ac in itinere quædam Normaniæ loca occupat.Rex hac occaſione capta Rotomagū copias in fratrem ducit.Ille uiribus impar,deſtitutusq; à Britanno,perpaucis diebus Normanis imperauit:paxq; Confluentina ea in primis regione parū ſanctè culta.Burgundio Eburonū bello erat occupatus.Regis frater,quoniā omni

alia excludebatur ſpe,priſtinis etiam fortunis exutus,in Britanniá redit,un- F
de ad id bellũ profectus erat,ex quo noua incrementa quæſierat. Borbonius
in reſtituenda in fidem Regis Normania,fidelẽ impigramq; operá nauauit,
redonatusq; eſt Britanniæ adminiſtratione. Lotaringus auro militeq; acce-
pto,nõ bellum Neapolitanũ,à ſe, patre,patruo,auo,proauo infœliciter tẽ-
tatum,rurſus ſuſcepit,ſed cauſſam ſilẽrio diuturno uelut intermortuá repe-
tiuit,Regni Tarraconenſis auita iura perſequens,quæ cauſſa,arbitrorum,ut
edocuimus,authoritate tranſacta uideri poterat. Pyrenæũ ſuperauit,egregia
facinora edidit,peſtilẽtia exorta deceſſit. Rex ſuos reuocauit. omnis eius cu-
ra in Británũ,Burgundionis in Eburones uerſa. Philippus Dux ſumma ela- G
borauerat contẽtione,ut Põtificatus Leodienſis ceſſione ſenis Epiſcopi mã-
daretur Ludouico ſororis ſuæ filio admodũ adoleſcẽti, Borbonii Ducis fra-
tri. Põtifex maximus ut id fieret,nullis precibus initio exorabatur,memoria
nondũ exoleſcẽte Eburones ingẽti clade tunc affectos,cum ille Põrificatus
(ut edocuimus)mandatus eſſet adoleſcẽtulo ex familia Bauarorũ Ducum.
Ad hoc Pius Põtifex author eſt,cum à Gregorio ſummo Põtifice ſuus ei ci-
uitati antiſtes datus eſſet,alrer itẽ à Benedicto,húc cum Eburonibus à Gre-
goriano ſtãtibus ſigna contuliſſe:eorũ ad triginta millia cæſa. Hæc exempla
horrẽs Pontifex maximus,ne Borbonii adoleſcẽtiæ nobiliſſimo opulentiſ- H
ſimoq; Põtificatu credito,uetera mala nouis inſuper cladibus cumularẽtur,
expugnatur tamen pietatis obiecta ſpecie,Philippo Duce profitente ſe utiq;
quámaximo poſſet apparatu conatuq; bellum in Turcas ſuſcepturũ. Ita gẽti
quæ rectorem ſummũ uirum deſideraret,datur adoleſcens Pontifex, euẽtu
quàm in Bauaro atrociore. Vbi per ætatem initiari poterat,ciues obteſtabá-
tur ut ſacraretur. Non audiebat. ciuitatis magiſtratus Præfecturasq; intimis
auunculi amicis credebat. permoti ciues ab eo deficiunt. Querimoniis Ro-
má delatis,admonentur ut pareát. In ſentẽtia permanẽt. Impii iudicátur. Sa-
cris eis interdicitur. Sic quoq; non terrentur. Bello uelut ad ſanitatẽ reuocá- I
di dantur Philippo Duci. Is fines populatur. Dinanũ copioſiſſimum oppidũ
euertit. prælio uicti,leges à uictore accepere,tributũ pẽdere ingens ob im-
penſas belli coacti. principes iuuentutis partim ſpontè anteuertentes,ſolum
uertêre,partim edicto Ducis in exiliũ acti,durius, quàm de ſe ſentẽtia Pon-
tificis Romani ſtatutum. Is ad res inſpiciendas,remediaq; malorum quærẽ-
da,in Eburones legauit Onofrium ciuẽ Romanum,Tricaricenſium Ponti-
ficẽ,ex aula Pontificia eundem à ſupplicationibus referendis. Data manda-
ta,ut in gratiá cum Epiſcopo ciues reduceret. ſi pœnitentiam contumaciæ
præ ſe ferrẽt,ſacro ſolueret interdicto. Imperium in ſe Antiſtitis ſui non de- K
trectabant,ei in ſacra profanaq; iuriſdictione, ut urbis uni utroq; iure domi-
no patriq;,dicto audientes ſore:non paſſuros à Burgundione imperari urbi.
Sacra reſtituuntur. Ludouicus ſacratus rem diuiná facit. populo benedicit.
Sacroſanctam hoſtiá per urbem ſolenni pompa circũfert. Supererat durior
cum Duce actio prouinciaq;,cuius animus non tam facilis ueniæ dandæ. ne-
que enim tributa remitti,nec priſtina libertas reddi, niſi ex eius uoluntate,
poterant. Anno eius ſeculi ſexageſimoſeptimo moritur,ſumma apud ſuos
gloria & uirtutis & ſelicitatis. Tũc ſe ſolutos Burgũdionis imperio rati,finiũ
ſuorum

A ſuorum oppida recipiunt. Auſi ſunt etiã Linium oppidũ præſidio Ducis inſeſſum, deiectis propugnatoribus occupare. Nouus Dux Carolus plenus ſuo paternoq; odio, maiorẽ quàm pater fecerat, finibus uaſtitatem infert. prælio hoſtẽ fundit, urbẽ mœnibus magna ex parte propugnaculisq; nudat, grauiores parẽdi tributiq; penſitãdi cõditiones imponit. Vires fractæ, animi nõdũ niſi in ſpeciẽ præſentemq; neceſſitatẽ edomiti. Interea Rex Britannum fratremq; ſubigit ad pacẽ paciſcendã, ac è uolũtate ſua accipiẽdã. Britãno nihil debebatur. Frater Regis ceſſit iure Ducatus Normani. promiſſa illi tricenaquina in ſingulos annos millia ſcutatorũ. Burgũdio uelut cõfecto Eburonũ
B bello, ſimul reuocatis ad obſequentiã Gandauẽſibus, qui grauitatẽ tributorũ & ipſi conqueſti, officio deceſſerant, in Britanniã mouebat, auxilio ſociis fœderatisq; ducibus futurus: cũ inter illos & Regẽ pacẽ iunctã accepit quibus ipſe minimè uellet legibus. Ad primũ nunciũ nõ deſtitit ire pergere, tãquam falſis rumoribus, & uel de induſtria ad iter ſuũ remorandũ uel temere cõfictis: mox certiore fide affuere oratores & Regis, & ſociorũ Ducũ. Regii petebãt, ut pacis cõmunis ſanciendæ cauſſa, ne ab ea ullus Ducũ excluſus uideretur, Burgundio Regi facultatẽ colloquẽdi daret. fide data tutũ aduẽtum cõgreſſumq; fore, Rex Peronã modico eoq; inermi comitatu peruenit
C ad Ducẽ exercitu nondũ dimiſſo proceribusq; militaribus ſubnixum. & in eo numero conſpexit Rex nõ paucos quos ſciebat in ſe eſſe hoſtili animo. De pace uniuerſa poſtridie agi cœptũ, nec is dies, nec inſequens finẽ rei inuẽnit. Interea certis authoribus compertum eſt, ſolicitãtibus oratoribus Regiis Eburones arma cepiſſe. Eius gẽtis exules, quæ erat ingẽs manus, & iuuentutis quæ bello ſuperfuerat, flos, in Arduenna ſilua uitam egerant, propè nudi, intonſi, ſemiferi, mortis contemptu atroces. Leodiũ in patriam redierant, coniunctaq; ſibi non parua urbanæ multitudinis parte, quam maximè imperii Burgũdionis tædebãt, Tungros petunt, oppidum antiquitatis fama
D celebre, ubi Ludouicus Pontifex Romanusq; legatus erant, inerat & Ducis præſidiũ. Repentino aduentu oppidum tenuere: perpaucos Burgundionum interemere: ſed à nullo temperatum foret, niſi ſaniorum, ac in primis Romani precibus, admonitúque, ne praualidum Ducem nullo ſuo commodo grauius quàm ipſorum res fortunaq; poſtularet, iritare pergerent. Dimiſſus igitur præfectus præſidii cum reliquis ſuorum incolumibus: duo Canonici in oculis Põtificis occiſi. Pontificem Leodium uenire, ac ab eo ſibi uno iurã reddi iuſſere. Eodẽ & Romanus profectus. Hæc ubi Duci nũciata ſunt, authoresq; tumultus Regios oratores audiuit, clamitat, per ſimulationem col-
E loquii, paciſq; iungendæ, inquieti animi Regem alienis armis res perturbare. Eburonum armis fretum, ut faciliùs inobſeruatiórque falleret, inermem ipſum ueniſſe. inſidioſam pacis actionẽ omittẽdam, aliud & certius conſiliũ capeſſendum. Peronæ portas claudi iubet, cuſtodiriq;, diſpoſitis præſidiis uigiliisq; circa mœnia, ne quis emitteretur intromitteretúrue, tantùm cauſſatus amiſſum cum literis gemmisq; ſcrinium, quod conquiri oporteret. Per continens biduum Rex uelut in cuſtodia habitus aſſeruatúſq;, ignarus rerũ ſuarum, ac quænam ſe fortuna maneret, arbitrio ſui amiſſo, poteſtatis alienæ factus, uelut imaginem fati ſui horrebat, quòd locus ipſe memoriæ ueteris

admoneret,& eſſet in conſpetu turris,in qua Carolus ſimplex Rex clauſus F
coactusq́; fuit ſe regno abdicare. Dux biduū de illo conſilium habuit. Nulla
maior quàm tāta de re,ac capite Regis,ſtatuq́; Franciæ,incidere poterat de-
liberatio. Tres dictæ ſentētiæ: Vna,ut fides colloquii ſanctè ſeruaretur, mo-
dò Rex ſe Eburonū hoſtem profiteretur:ad bellum duceret auxilia. Altera,
ſemel captū Regē,nō dimittendū. quòd ſi elabatur,atroci,ubi primū queat,
exemplo indignitatē ulturū. Tertia,euocandum fratrē Regis,& quādo Cō-
fluentina pax,quāuis ſanctiſſimo iureiurādo interpoſito,irrita ceciderit,cer-
tiores cōditiones his pignoribus ſanciēdas,ut Regi circunuenire deinceps
liberum nō ſit. Dum ſententiis dicendis certatur, dum conſultatio trahitur, G
ſpatium temporis fuit Regi tentandi animos eorum qui apud Ducem per-
multū poterant. Procul aberat à fiſco ſuo:quindecim tamē millia ſcutatorū
à ſuis coegit,quæ intimis amicis Ducis diuiſit:nec ullis blādimentis pollici-
tationibusq́; artibúsue pepercit. Ita in primam eamq́; mitiſſimam ſententiam
itū,purgatioq́; Regis accepta,ſe ante conſiliū petendi colloquii miſiſſe ora-
tores Leodiū:nunc ſe totum in cogitationē pacis uniuerſæ uerſum, cætera-
rum rerū oblitum, haudquaquam memorē fuiſſe eorum reuocandorū. ex-
cuſata imprudentia. fratri ut daretur Comitatus Cāpaniæ Bryæq́;,conuenit.
Id unū ſpectabat Dux,ut frater Regis imperiū continens imperio ſuo habe- H
ret,mutuo ac præſenti ſemper auxilio ſubnixis futuris,ſiquid in alterutrum
moliretur Rex. Trecētis ſuorum cataphractorū equitū delectis ad ſe euoca-
tis,Ducē in Eburones comitatur. Vrbs antea muris nō parua ex parte recēti
à Duce ruina ſtratis,à duobus potētiſſimis Principibus obſidetur. omni ex-
terna ope deſperata oppugnatur. Multæ eruptiones nocturnæ,multæ inter-
diu factæ, multiplices conatus, multa prouidè acta, multa fortunæ ancipiti
cōmiſſa,nihil intentatū ad ſalutem & publico conſilio, & ſuo cuiuſq́; inge-
nio,uirtuteq́;. omnia irrita cecidere. Erāt oppoſitæ uires, quibus uirtutē ce-
dere neceſſe foret. Obſeſſi, ſocii modò amiciq́; à Rege dicti, Franciā incla- I
mabāt, Frācus Burgundioni uictoriam. Epiſcopus iureiurando fide ciuibus
obligata,ſi nihil à Duce impetraret, ſe rediturum, in caſtra ſe confert. Nihil
apud cognatum affinemq́; lacrymis impetrat. reditu etiam prohibetur. Iuit
& legatus Romanus. orat Ducē,ut repeteret memoriam illius tēporis,cum
per ſuos patriſq́; oratores Pontificem Maximum obſecrabat ut adoleſcētulo
Ludouico Pōtificatus Eburonum demandaretur:nunc Pontificis Romani
precibus cōdonaret eiuſdē ciuitatis ſalutem. Clauſæ Ducis aures. Apud ſuos
etiam inſectabatur Romanū,inſimulās eum appetiti Pontificatus Leodien-
ſis:id quod author eſt Cominius. Nos hac in uarietate famæ potiorē autho- K
rem Cardinalē Papienſem habuimus. Incolumis illæſusq́; dimittitur Roma-
nus,quem uelut immeritū ſi quis ſuorum,ſed ſe ignaro,cōprehendiſſet,nec
niſi cum quæſtu compendioq́; dimiſiſſet, haud grauiter laturū ſe oſtendiſſe
Ducē Cominius tradit. Capta urbs,cædibus,incendiis,ruinis fœdata. Digre-
» diens à Duce Rex,diſſimulans quidnam animo moliretur, Quid ſi, inquit,
» frater aliud malit,quàm quod Peronenſi fœdere nobis placuit? Ignarus Dux
quò callida percontatio tenderet, nec habens in præſentia aliud quod oc-
» curreret, ita reſpondit: Quod uoluntate utriuſque ueſtrum fiet, id & mihi
probabitur.

A probabitur. Eblanditus Rex emercatusq; intimos fratris familiares, per eos effecit, ut ipſe Bryæ Campaniæq;, quę regio finitima Burgundionis erat imperio, deponeret, Aquitaniā procul ab eo acciperet, ut nobiliſſimam, latiſſimisq; finibus. ſed nō futuro diuturno dominatu, nihil boni augurātibus his amicorum qui permanſerant integri. nam cum nunciaretur Regis Caſtulonenſis minorē fratrem deceſſiſſe, Francus Rex exclamauit, Fœlicem morte fratris Caſtulonenſem. Nonnullorum igitur nunciis admonebatur nouus Aquitaniæ Dux, caueret ne à fratre Rege circunueniretur. In his Iohannes Ballua Pōtifex Andegauenſis fuiſſe fertur. cum apud Regē in flagrātiſſima B gratia eſſet, ad purpurā aſpirabat, ſed aduerſo rumore, ac parum ſecūda morum uitæq; fama: qua permotus Pōtifex Maximus Paulus exorari non poterat, Regiis oratoribus ſummo ſtudio id contendentibus. Rex repulſæ impatiēs, ex intima familiaritate mittit Fumeā acris ingenii uirum, ac ingentis dexteritatis ad magnorū uirorum uoluntates eliciendas: qui in urbē profectus, ac ad Pōtificē facilè admiſſus, multa uerba fecit de ſtudio Regis in Ballua excolēdo. Paulus ea de illo delata eſſe aiebat, ut ei pernegare cogeretur purpuram, quod ſanctitatis ac uirtutis inſigne foret. Intrepidè tunc Fumea, „ Beatiſſime, inquit, Pater, iam nō miror uirum optimum Balluā hic in urbe „ C tua malè audire, cum ubique uirtus inuidos urat, à calumniatoribúſque op- „ pugnetur. Fama nihil uanius, nihil rumoribus magis mēdax in bonos, cum „ alibi, tum Romæ inueni. Audieram ad ſanctitatem tuam difficiles aditus, „ clauſas ei in ſupplices aures: quæ omnia uanitatis & inuidiæ plena coràm „ experior, benigniſſimè exceptus, patientiſſimè auditus. Proinde ſanctius & „ incorruptius exiſtima Regis ſanctitati tuæ deditiſſimi de uiro integerrimo „ teſtimonium, quàm maleuolorum fabulas cōfictas. Motus Paulus Balluam „ pileo exornauit: nunc atroci ſuſpicione exorta, in cuſtodiā traditur ipſe, ac ut cōſiliorum particeps Pontifex Virdunēſis. Ibi uterq; per annos undecim D aſſeruatus, tandē Legato Pōtificis maximi cōdonatus. Regis uerò maieſtatē ſanctiorem effecit natus ei Delphinus anno eius ſeculi ſeptuageſimo. Ea res & Ducū animos ſpemq; debilitauit, & ſpiritus Regi addidit, quòd qui antea blandiri proceribus ſolebat, ut nullo ex ſe Regni hærede, iam ætate ingraueſcente, ualetudine ſemper infirma, perſæpe morbis ægra, uitam quietā ſe agere ſinerent, quoad ſua eum dies fatúmue abſumeret: ex eo tēpore non ſolum ut tutum ſibi Regnum haberet elaborauit, ſed etiam ut liberis pacatū relinqueret, ſublatis hoſtibus, omniq; metu uacuum. In primis quod antea in Burgundionem cōſilii inierat, in id exequēdum omni ſtudio incubuit, eiſdē E artibus uſus, quibus Carolus Quintus Aquitaniam propè omnē perpaucis diebus nullo periculo nullo cruore Anglis eripuerat. Ex oppidis finibusq; qui ad Somonā amnem attributi Duci fuerāt, inuenti ſunt ampliſſimæ cognationis uiri, qui in Regiā profecti cōquererentur iura ſibi aut nō reddi, aut ſordidè per libidinémue reddi. Fidē Regis implorabant. arguebant etiā Ducem fines illos tranſcendere. Ne quid tamē niſi optimatibus conſultis, exemploq; maiorum moliri uideretur, quos uiſum eſt euocauit, ad idq; cōſilium retulit de querelis hominum, iniuriiſq; quæ factæ à Duce dicerentur. Haud dubia res fuit quin ſtatueretur fidem conuentorum pacemq; uiolare

uideri Ducem. Miſſus qui ei diem diceret. Primùm per iram retentus, deinde F
dimiſſus. Magiſtri equitũ nomen gratiaq; his in locis quæ petebãtur, illuſtris erat, & opes ingentes. eo per idoneos homines adnitẽte, occultæ cõiurationes omnibus illis in oppidis factæ, ingensq; ſpes omnium uno conſilio uno tẽpore recipiendorum. Conatus omnino proceſſit in duobus, Fano Quintini, Ambianisq;. Reliqua porrò bello aperto tẽtabantur. Dux ad ſocios Duces amicosq; mittit, ſimul clàm & ad Magiſtrũ equitũ. Ab illis opẽ petit: ab hoc, ne in ſe potiſſimùm, quantũ uirtute, quantum cõſilio poſſit, oſtẽdat, ne receptũ ſibi omnem, ſiquid fortè ſibi ab Rege accidat, intercludat. Verba nõ aſpernatus, renũciari iuſſit, nullã ſe reb⁹ illius ſalutẽ proſpicere, niſi filia quę G
illi unica erat, Aquitano deſpõſa. Ille filiã in tantas opes ſucceſſurã, ab omnibus appeti, à nullo dum haberi uolebat. Ad hoc ſuperuenere clandeſtinæ ab Aquitano literæ. iubebãt eum bono animo eſſe: nõ defutura illi externa auxilia: duntaxat curaret ea moderatione cum popularibus agere, ut nulla cupiditas rerũ nouarũ eos præcipites ageret. Ea ex die ancipitis animi Magiſter equitũ haberi cœptus. Non cõquieſcebat Rex. exploratum habet Burgundionẽ Quintinianorũ ac Ambianorum recipiendorũ cupiditate ardere: nec ullas, ſi ſpes ea detur, cõditiones repudiaturũ. Cõuẽnit, ut Dux à ſocietate Aquitani Britanniq; deficeret: bellũ illis inferẽte Rege cõquieſceret: H
ei quæ duo optabat oppida reſtituerentur. Vtrinq; dolus ad alterum capiendum nectebatur. Cautior, & ut in talibus, fœlicior Rex. Clàm hortatur Dux Duces, ne animo deficiãt: ſe oppidis recuperatis nõ ſanctius culturũ hoc recens in illos fœdus ictũ, quàm Rex Confluentinũ Peronẽſeue ſeruarit. Materiã Aquitanici belli præbuit Comes Armeniacus ab Rege pulſus, à Duce reſtitutus: inde bellũ Regium exarſit. Burgundio diu cũctatus, cum oppida ſibi nõ redderẽtur, ſemperq; differretur, tãdẽ ut Aquitano opẽ ferret, in Regẽ mouet, Bellouacos obſidet, oppugnat. multa fruſtra conatus, quòd urbs fide ciuiũ, & præſidii uirtute defendebatur egregiè, in Normaniã proficiſcitur, quòd cõuenerat ei cum Britãno, ut ad Rotomagũ coniungerẽt copias. I
In itinere mors ei affertur Aquitani Ducis, & ea de cauſſa Britannũ non affuturũ, quòd iã ſublatus eſſet cui auxilio uenerant: ac Aquitania omnis Regios oppidis arcibusq; accipiebat. Dux inuidiam Regi conflabat, parricidii inſimulãs, eum corrupiſſe fratris familiares, per eos illũ ueneno ſublatũ. Plus irarum apud Ducẽ, plus uiriũ cõſiliiq; apud Regem. Perſæpe induciæ factæ, perſæpe ante diẽ earum circumactã ruptæ. Quædã, ſed ea ignobilia oppida, utrinq; capta: plura fruſtra tẽtata. Magiſter equitum bellũ de induſtria alere dicebatur. Rex tectior erat, Dux iam apertior, ac liberius intemperantiusq; K
indignationẽ præ ſe ferẽs. Magiſter equitũ in fines Ducis excurſiones fecit, & quod antea factũ nõ fuerat, ruinis incendiisq; paſſim ſæuiit. Et cum paucorũ induciis dierum repetitis, apud Magiſtrũ equitũ Ducis oratores de cõpoſitione agerent, orta de iure partiũ altercatione, euectus intẽperantia linguæ, mentiri eos dixit. Summi erãt uiri, reſponderuntq;, non in ſe, ſed à quo legarentur, telũ contumeliæ conuitiiq; contortum. Et Rex Duci ſe facilem in exitio illius paciſcendo præbebat. Per oratores agebatur, ut uter eorum prior illum in poteſtatem redigeret, uel intra octauum diem ſupplicium de

eo

A eo ſumeret,uel puniendũ alteri traderet.Hæc non tam obſcurè agebantur, quin indicia per amicos propiquosq́;,quos multos nobiliſſimosq́; habebat, ad eum emanarēt:per eoſdemq́; effecit,cũ utraq; pars ab altera uana pactione illuſa eſſet,ut nec tunc fides haberetur,planéne conueniret.Prior Rex miſit ad ſuos,ne pactio de capite hominis iam inchoata utiq; ſanciretur.Nihilo ſecius ille uelut exitũ proſpiciens,neutris ſe credere audebat.Simul quò tutior munitiorq́; eſſet,Fanum Quintini occupat,deiecto Regio Præfecto:fideliſſimoq́; ſibi milite firmat. Tunc Rex ueritus ne Magiſter equitum mali ab ſe metu ex profeſſo hoſtis factus,ac Duci reconciliatus,cum oppidis arci-
B busq́; quæ munitiſſima à patre habebat,reciperet,quacunq; ratione recóciliare ſibi ſtatuit:accerſitq́;.Ille memor tētatæ in caput ſuum pactionis, inermem ſe nullo loco commiſſurus eſt.Iuſtus uiſus metus.Venia data.Pons in amne factus.in eo medio cãcellatæ uelut feneſtræ excitatæ,ut conſpici inter ſe exaudiriq́; colloquentes poſſent,ac dextræ interiungi.Res noua,& ſi per ſe ſpectetur,indigna,Magiſtrũ equitũ ex æquo cum Rege ſuo ad colloquiũ deſcendere,quo pacto hoſtes data fide congrediuntur.Ad primum conſpectum Regis genu poſito,exorſus ab excuſatione,quòd armatus cum armatis adeſſet,de Rege diſſimulás,nominauit quos in Comitatu eius hoſtes ſa-
C lutis ſuæ eſſe diceret.Reliquum colloquium in uulgus editum nó eſt. Exitus is fuit,ut repagulis reuulſis,clatriſq́; diſiectis,ad Regē tranſiret. Quintiniani eius fidei etiam in futurum permiſſi,& ſtipédia quæ intermiſſa fuerát, eius equitibus ipſiq́; perſolui iuſſa.Ita ex amplexu Regis dimiſſus. nunquam tamē poſthac nó ſolicito animo fuit,ecquanam ratione fieri poſſet, ut ad ſalutem tegendam inter duo præpotentia imperia,diuerſiſſimaq́; Regis Duciſq́; ingenia,difficillimo temperamento conatus moderaretur.Nec ſuũ modò ingenium Regi,ſed & fortuna nullá quietē reliquam faciebat.Ad Tarraconēſem,ut ad ueterem dominum,Perpenianum è Ruſcinonenſi Comi-
D tatu defecit, arx tantùm retenta. illud oppidum Francus obſedit. Tarraconenſis certis nouiſq́; conditionibus ceſſit:Perpeniani ad Francum rediere. Armeniacus Comes Petrum Borboniũ Præfectum Aquitaniæ proditum à nõnullis ſuorum cepit,nec dimiſit niſi reſtituto ſibi Lectorio oppido.In illũ continuò miſſæ ab Rege copiæ. Lectoriũ recuperatum,ac dirutum.Comes occiſus,eo minore inuidia,quòd falſo diplomate Põtificio edito, ut ius ſibi faſq́; eſſet ſororem germanam in matrimonium ducere,eam ſibi inceſto toro iunxerát.Qui Borbonium tradiderát,de illis ſupplicium ſumptũ.A Borbonio Scarlati obſeſſus Nemoroſi Dux deditione facta cõprehenditur,ac in
E cuſtodiá mittitur.De eo maieſtatis quæſtio diu tenuit.multis pòſt annis ſupplicium ſumptum.Petro Borbonio Anna maior filia Regis deſpõſa,Iohána minor Ludouico Duci Aurelianenſi admodum adoleſcenti, qui eo nomine duodecimus poſtea Rex fuit,dolorem prę ſe ferre,ut poſtea prædicauit,non auſo.Illa enim formoſiſſima, hæc gibbera. Studia Francicarum partium ex continēti iam multò antea in Angliam tranſcenderát,& ipſam ſuis atq; his atrocioribus morbis ægram.Duæ factiones iam inde à rebus malè in Gallia geſtis eam diſtinebant.Altera Henricum Sextum Regem ingenii mitioris quàm tempora belli poſtularent,dehoneſtamētum Regiæ maieſtatis dicti-

tabant:& prælio his qni ab eo ſtabant,uictis,in cnſtodia habebát. Eduardus F
Ricardi Ducis Eboracẽſis filius Rex ſalutatus,ſororẽ Burgundioni cælibi
deſpõdit. Et hoc parum malorũ uiſum. Priſtina recrudeſcunt. Comes Veruicus acerrimus nuper hoſtis Henrici Sexti,repentè ab Eduardo,cuins ſnmmus modò propugnator fuerat,defecit. Acie uictus tráſmiſit in Franciá:ſub qnod tẽpus Delphinus Carolus natus. Ne à Franco Rege adiutus ad inſtaurandũ bellum redire in patriá poſſet,Burgundionis claſſis obſeruabat. Eam atrox tẽpeſtas exorta paſſim diſiecit,partim in Hollandiá,partim in Scotiá. Veruicus tranquillitate maris reddita,priuſquá coirent hoſtiũ naues, claſſe ac auxiliis Frácis ſubnixus in Angliá euectus, Henricum è cuſtodia educit, G
collatis ſignis Eduardũ fundit,fugat. Pulſus ad Burgundionẽ ſororis uirum traiecit,& hoſtibus & piratis inſequẽtibus ægrè elapſus. Sed Burgundio ſuis rebus cóſulens,gratiá uictoris etiam ſpectás mittit Calitium ad Præfectum Anglici præſidii de amicitia cócilianda:& ad fidẽ faciendam,uoce præconis uetat ulla re bellica iuuari Eduardũ. Nihilo ſecius memor affinitatis,& partium ſemel ſuſceptarũ,clàm ſubminiſtrat quæ uſui tranſmiſſioni ſint. Igitur Eboracenſis prius Angliá claſſe tenuit,quàm hoſtis eũ ſoluiſſe ſuſpicaretur. Pugnatũ. Cæſus Veruicus. His de Regno inter Anglos contẽtionibus,permulta cruentaq; prælia facta. Cecidere plus ſexaginta ſummi proceres am- H
pliſſimæ ac Regię cognationis,nõ pauci extorres. Horum nonnulli ne auſi quidẽ aperire quiná eſſent,uitá mẽdicitate diu tolerarũt. Hẽricus filius Comitis Richemũdii admodũ puer à paternis amicis in nauẽ impoſitus, ut ad Francum Regẽ Veruicinæ factionis,cuius ipſe erat,amicum deueheretur:ad partium aduerſariarum Britannum tẽpeſtate delatus,ab eo comiter quidem excipitur,coliturq;,ſed diſſimuláter cnſtodiri iuſſus. Eduardus rurſus rerum apud Anglos potitur. Periſcelidem Burgnndio ſumit,ordinis apud Anglos Regii,ut edocuimus,inſigne. Rex Francus ordinẽ Dini Michaëlis inſtituir, idq; inſigne ad Britannũ miſit. Non accepit, ne Anglum Burgundionemq; I
offenderet,ſocios amicosq;,in quibus rerum ſuarum ſalutem arbitrabatur. Id Rex Francus ægrè tulit,ne fraterno quidem eius ordinis nomine ſociari ſecum Ducẽ in animum inducere. Præfectus iuris apud Britános Cauinus ab Rege impetrauit,ut mẽtione ordinis omiſſa,profiteretur Dux, ſi Eduardns in Franciá tranſmitteret,ſe illi hoſtẽ futurũ. Cauinus Fráci Regis erat amátiſſimus,ac ab Rege diligebatur. Eius in rebus Frácicis miniſterio ad auertẽdam mitigandámue iram Regis Dux utebatur:in arcanis uerò Anglicarnm cóſiliis rerum,Burgundioniſq; ſocietate,opera Petri Landoici,ſed Cauino ignaro. Nec hæc neceſſaria Británi cum Rege Fráco pactio Anglũ Burgú- K
dionémue offendit,gnaros totũ ſuarum partiũ eum animo eſſe. Burgúdio, Eduardo ope ſua in Regnũ reſtituto,habere ſe ratus quem Fráco Regi opponeret,noui belli maiorẽ molem ſuſcepit. Geldubenſem Ducem ſenẽ adoleſcens filius in ordinẽ redegerat,iuraq; popularibus dabat. Burgundio adoleſcente pulſo imperiũ ſeni reſtituit.ab eo ob id meritum hæres inſtituitur, exhærede filio. Tanto imperio præter ſpem auctus,alia parte Comitatũ Feretanũ ſatis ingẽti pondere auri pignori accepit à Sigiſmũdo Duce Auſtriæ Auguſti fratre. His tam inter ſe longinquis,diuerſaq; regione opibus indu-

ctus

A ctus,multò maiorem cõcepit animo ſpem,quicquid terrarũ hos inter duos tã facili ſucceſſu partos dominatus iacet,ſui arbitrii faciẽdi. In Treuiris Cæſarẽ cõuenit,illata mentione filiæ Maximiliano Cæſaris filio deſpõdendæ. Cæterùm cum contẽderet ut ipſe interea Vicarius imperii deſignaretur,deprehenſa cupiditate Cæſar eo ne ualere quidẽ iuſſo,repentè diſceſſit. Sed nõ idcirco conatu deſtitit:quæq; prima oblata eſt occaſio,eam lætus accepit. De Pontificatu Agrippinenſiũ contentio erat. pulſum ab aduerſariis Ruperrũ reſtituere conabatur,fœdere ac cognatione iunctum. Cæſar indignè paſſus res Germanicas Ducẽ externũ ad ſe reuocare, conuentũ gentis habuit, au-

B xiliaq; Nuſſiã miſit,quod oppidũ Coloniæ propinquũ iam Dux oppugnabat. Vi expugnare,ſæpe repulſus à mœnibus,nõ potuit:& caſtra Cæſaris in conſpectu,flumine Rheno dirimente,animos Nuſſinis præſidioq; addebãt. In obſidionẽ iuſtam cõpulſi,Ducem ibi annũ tenuere,nobiliſſimo exercitu fidentẽ omnia ſibi è ſententia ceſſura. Dum ibi hæret Dux,ſedendoq; Cæſar uictoriã de feroci hoſte reportaturũ ſperat,Rex quoq; nouos in Ducẽ hoſtes excitauit,& iungẽdarũ & diſiungẽdarũ amicitiarũ efficaciſſimus artifex. Eo per pari ingenio oratores agente, cum inimicitiæ ueteri odio atroces inter Sigiſmundum Ducẽ Auſtriæ ac Heluetios intercederẽt,peruicit,ut ſimulta-

C tibus poſitis,fœdere iungerẽtur. Ita Sigiſmundus Heluetiorũ ope Feretiam re non ſoluta recuperat. Nec hoc ſatis. alia indignitas Burgundioni oblata. Renatus iuuenis Renati ſenis ex filia nepos,mortuo Iohãne auunculo primùm,deinde auunculi filio Nicolao,iure auiæ maternæ uiuo etiamnũ Renato ſene in Lotaringiã cum ſucceſſiſſet,adhortatu Franci Regis Burgundioni bellum indicit,fineſq; Lucẽburgenſium,qui Ducatus illi parebat, depopulatur. Hæc omnia domi ſedẽte,ac nihil mouere uiſo Rege fiebant,primumq; fallebant,deinde in apertũ authore deprehẽſo erupere:ac Rex tandẽ Duce tot aliis ſuper alios motibus occupato, Deſiderianos oppugnans,ad

D deditionẽ cõpellit & ipſos,& quædam præterea circà oppida. Eiſdẽ ferme diebus obiit Magiſtri equitũ uxor:quæ eadẽ ſoror Reginæ lacrymis affinitateq; & uirum ne omnino deficeret,& Regẽ ut iræ moderaretur,effecerat. Nunc Magiſter equitũ renouato metu,ne ſuis quidẽ ſatis fidebat,quos in ſe iam ſolicitari ab Rege ſentiebat. Ad Ducẽ, cuius quidẽ iram uerebatur, ſed eam & minus inſidioſam,& magis placabilẽ ratus,mittit,ſi quem cum modicis copiis mittat, ſe illi Quintinianos traditurũ. Miſſus à Duce,ſemel,iterũ,ac tertiũ re infecta ſemper diſceſſit,cauſſante illo rem immaturã geri, ſed animo,reor(ut in extremis miſeriſq; rebus aſſolet)æſtuãte,ac cõſilium cõſi-

E lio uariante,præſentis ſemper fortunæ tædio nullũ exitum elabendi expediẽte. Acceſſit quod difficiliores ei res fecit. iuſſus ab Rege in Annoniã ducere,miſit qui iuſtum neceſſariumq; metum excuſaret. Se exploratũ habere, duos ex ſuis neceſſariis corruptos eſſe ut in ſe manus iniiceret, proderentq;. eos nõ nominabat,ſed his notis deſcribebat,ut ſolicitationẽ Regis coniurationemq; detectã appareret. Iuſſus quoq; in colloquiũ rurſus deſcendere, id quoq; deprecabatur. Inſtanti deniq; reſpondit,uenturũ ſe,ſi in Laudi æde tacta cruce iureiurando fidẽ daret,fraudẽ uimq; abfuturã. Ea crux in Andibus ſumma religione habetur. Peruetus opinio tenet,qui ad eã conceptis uerbis

peierarit, intra annũ uertentẽ peſſimo letho occumbere. Id ſe facturum ulli F
mortaliũ negauit Rex. Eo magis aucta ſuſpicio, quòd eadẽ cæremonia Rex paulò antè Comiti Cõuenati fidẽ leuiore in metu demẽdo deuixerat. ſimul ad eandẽ crucem nullo nõ die quos cõmodum erat, iureiurando adigebat. Has cogitationes, Anglici belli metus excepit. Solicitante Duce Eduardus cõuentu gẽtis habito, cupidiſſimis omnibus nihil ad bellũ Francicum nõ decernentibus, certatimq; cõferentibus, Calitiũ traiecit, authorq; per oratores Duci erat, ut Nuſſiam omitteret. Ille re infecta diſcedere deforme arbitrabatur: nec Germanis ſe perſeuerantia ceſſurũ prædicabat. Põtificis Maximi authoritati ceſſit. Romanus legatus ultro citroq; cõmeans, pacẽ iunxit his cõditionibus, ut quãdò de iure Põtificatus Agrippinẽſiũ diſceptaretur, Nuſſia G
fidei Põtificis Maximi cõmitteretur: is cognoſceret, ſtatueretq;. Ita ſoluta annua obſidio, amplũ magnificumq; ſibi dictitante Duce, tota Germania in ſe uerſa pelli tãtiſper inde nõ potuiſſe. Ipſe miſſo exercitu in Lotaringos, Ambarosq;, qui & ipſi Lotaringo parebãt, ut eo bello multo leuiore miles aleretur, Renatumq; conquieſcere nõ ſineret, modico comitatu ad Anglũ uenit, primo cõgreſſu offendens eius animũ, quòd cui auxilio aduerſus Regẽ Francũ rogatus adeſſet, Lotaringas res Frãcicis anteferret. Ille paruo conatu magnã rem initio geri poſſe affirmãs, reddit ei literas à Magiſtro equitũ. Hæ H
iubebãt fidẽ Duci haberi exponẽti mãdata quæ à ſe ad Anglũ haberet. Narrat igitur promiſſos antea Quintinianos, dedi à Magiſtro equitũ ad eam diẽ tntũ nõ fuiſſe, occupato Duce Germanicis rebus: nunc præſente Duce, Angloq; Rege, opportunũ eſſe. Vnà igitur proficiſcuntur. Iam Peronã peruenerant. præmiſſæ aliquot Anglorũ turmæ, cum Quintinianorum mœnibus appropinquarẽt, nõ dubia ſpe oppidi proditione recipiẽdi, ictu tormentorũ ac eruptione equitũ repulſæ ſunt. Res indigna Anglo uiſa. Dux non deſiſtendũ cœptis dicit. ad paruarũ copiarum cõſpectum nõ factã deditionem, quòd quanuis cupidus Magiſter equitũ, ſpeciem tamẽ quærat ut id coactus I
facere uideatur. Si uniuerſæ copiæ admoueãtur, nullã interceſſuran moram. Simul in Lotaringiã proficiſcens, ſe ſuo cum exercitu breui affuturũ oſtendit. Anglus primi conatus fruſtratione ipſo initio eluſus, ſegnior ad reliqua cõſilia belli factus, facilè primùm Frãci Regis caduceatorẽ de mittẽdis legatis, deinde legatos de pace admiſit. Cõuẽnit ut Anglus filiã deſpõderet Delphino, quãuis immatura ætate: in cultũ puellæ aut Aquitania attribueretur, aut quotannis quinquaginta ſcutatorũ millia Londini numerarẽtur, & ſeptuagintaduo millia præſentia darentur. Aliquot dies antequam ad exitum res duceretur, hæc actio tenuit, ultro citroq; commeantibus legatis, ac modò K
hos, modò illos cõſulẽtibus. Interea Dux & Magiſter equitum ſenſere Regũ animos procliuiores eſſe ad pacẽ. Dux Anglo mirãdum in modum ſuccẽſebat. Nullis uerborum in eum cõtumeliis parcebat. Eum beneficio ſuo regnare, exulẽ inopem in patriã in ſedem Regiã reſtitutum, minimè grato, minimè Regio animo eſſe. Multa in eũ probra coniiciebat. Ira excandeſcere nõ poterat Magiſter equitũ. nõ hæ opes uiri. alio loco eius fortunæ uerſabãtur. Rex Francus ad illum mittebat lætos in ſpeciẽ nuncios, multis etiã de rebus per ſimulationẽ conſulens. Viciſſim & ille ex ſuis fidos mittebat, illud

maximè

A maxime captás,ut ſi quid proſperè Frácis eueniret,id ſe adnitéte factũ uideretur.In primis miſit Ludouicũ Creuillanũ.Is cum quæ acceperat mádata,his quibus iuſſit Rex,expoſuiſſet,tũc Rex certiſſimos Ducis amicos loco prætétis aulæis occulto abdidit.Pro aulæis palá ſedens introduci Ludouicum iuſſit,ac eum ſibi ipſi eadé mádata exponere. Homo inſidiarum ignarus dicit,agéte per internũcios Magiſtro equitum, propè à ſocietate Anglicana Ducé diſiunctum,eaq; indignatione concitatum,ut terrá pede pulſans,Eduardũ neget Regio ſanguine pectoréue eſſe:eum eſſe adulterio procreatũ:gregariiq; militis nomine appellaret quem patré diceret. Hæc
B Ludouicus dicés,geſtũ irati Ducis agebat:uultũ quoq; ac uocé notá Regi effingebat,tam ſcitè,ut in ſcena rem agi diceres: Rexq; ſe iam ſurdaſtrũ dictitans,reuocaret,ac repeti iuberet,quò res teſtatior auribus amicorũ Ducis,ac per eos Duci foret.Pace facta nódũ iureiurádo firmata,orator à Magiſtro equitũ ad Anglũ uenit cum literis,ut illi edéti ab ſe arcana mádata fides haberetur.Ea huiuſmodi enunciabãtur,aduẽtare Ducé cum ualidiſſimo exercitu,quo Anglis iuncto uel omné Franciá obtineri poſſe. Interea nullius rei fidé Fráco Regi habendá.in præſentia enim eum in paciſcendo nihil denegaturũ:ubi mare Angli traiecerint,immemoré cóuentorũ, nihil
C contrà nó auſurũ.Haud lætũ redditum reſpóſum,ſe pacé iam compoſitam ratá habiturum.Reges etiá in finibus Ambianorum póte facto inter ſe collocuti ſunt,ac iureiurádo pacta cóſirmarunt,anno eius ſeculi ſeptuageſimo quinto pridie calédas Septébres.Suos uterq; ſocios amicosq; nominauit.in his Burgundioni cautũ.Britannũ excludi uolebat Frácus:reſpódit Anglus ſiqua uis illi intétaretur,eueſtigio ſe claſſe in continentem redditurũ.In Británia,ut oſtendimus,profugus degebat Henricus,quem uelut uates futurũ Regé horrebat,ne ſi eum Britannus à ſe deſertus in Angliá dimitteret, de Regno ſibi rurſus dimicandũ foret.Literas tamen binas, quas fidei habédæ
D gratia datas oſtendi,Fráco Regi tradidit:nec quicquá ualuit affinitatis memoria.Nam uxor Angli filia erat ſororis Magiſtri equitũ.Regreſſo domũ Anglo,Dux ac Rex in perniciem Magiſtri equitum incubuere.Miſerat ad Regé,renunciari ſibi permultos eſſe qui falſis ſuſpicionibus infamé ſe facere conarentur, ſed re ipſa oſtendiſſe ſe falſa inuidia laborare,quòd in tanta rerum temporumq; uarietate,quæ oppida tutanda accepiſſet,ea inuicta ſeruaſſet,atq; inde hoſtem repuliſſet. Rex conſtantiam uirtutemq; uiri fando extulit,renunciariq; iuſſit,in conſiliis capiendis tali capite opus eſſe. Nuncius dictum non quò animo proferebatur interpretatus, lætus dimittitur.
E Rex ad amicos fidos uerſus,ſubmiſſiore uoce,Opus mihi eſt,inquit, hominis capite,ſed ita,ut hic caput,illic truncus iaceat. “ Fœdus in eum Rex cum Duce repetiuit,ut caput Regi,bona cum Quintinianis Duci cederent.uter eo prius potiretur, is intra octauũ dié uel alteri traderet, uel ipſe ſuppliciũ ſumeret.Iam ab amicis,à militibus,ab omnibus propè, ut in mortalium ſalute deplorata fieri amat,deſerebatur.Variis conſiliis agitabatur.quod probaret,non habebat.quonam ſe reciperet?ubi conſiſteret?propinqua ſibi hoſtilia,externa imperia longo interuallo dirempta.Arces ſe tutas & inexpugnabiles habere, ſed quo præſidio eas firmaret?Sibi auri uim ingentem, ſed

eam prodēdi capitis ſui mercedē,propoſitis inſuper ab Rege præmiis. Iram F
odiumq; in ſe Regis deprecaretur?At illud atrox execrabileq;. Fidémne ab
eo acciperet?Sed ecquanā religione firmari poſſe,ut ei credere tutū ſit, qui,
id quod iam uulgò uſurpatur,ad diui Laudi crucē ſpondere nolit?Ducis irā
placabiliorē, & fidē ſanciri cum eo poſſe,ac uerecundiam imponi ſupplicis
uiolandi. Proinde fide ab eo per fidos uiros,quos pauciſſimos ſibi reliquos
aduerſę res fecerāt,accepta,in Annoniā ſe recepit ad Ducis Præfectos. Dux
nondū Lotaringicā prouinciā cōſecerat. Nanciū tūc obſidebat, propinqua
ſpe capiendi:quo recepto,tota Lotaringia dicto audiens futura erat, ac ipſe
habiturus cōtinens imperiū ab ora Oceani per fines ditionis ſuæ in Lugdu- G
nēſem uſq; agrū:quod tot laborū deſudatorū præmiū ingens arbitrabatur.
Nec ullis diſſuaſionibus auerti ab ea cupiditate poterat. Equites Italici generis
ſub eo magno numero militabāt. Horū duo erāt Præfecti,Galeotus,ut
oſtēdimus,ac Baſſus. Bello Neapolitano cōtra Tarraconēſes pro Andegauenſibus
ſteterāt. His bello uictis,in Galliā ſe cōtulerant, Iohannē primum
Ducē,deinde Nicolaū ſecuti. his defunctis,Ducis Burgūdionis ſtipēdiis ordines
ducebāt. Galeoti fides ac uirtus ab amicis hoſtibusq; uno cōſtanti laudatur
ore,Baſſum cōſtans fama dānat. Eum neſcio an nō iniuſtus dolor,ſed
haud dubiè lōgius æquo prouexit. Iam inde ab initio dehortator fuerat Lo- H
taringici belli capeſſendi. eius etiā ſumpti in cōcilio author erat deponēdi.
Nō tenuit irā Dux Lotaringiæ potiūdæ cupiditate flagrans. atrox conuitiū
homini fecit,ac alapa os pulſauit. Eā uelut ſummā ignominiā militaris uir
in imū pectus immortali memoria tacitus demiſit. Dux aut oblitus,aut oblitū
ratus,aut eam nō indignitatē ab imperatore in mercenariū exiſtimās, uti
eius opera perſeuerauit. Inſtabat tūc per oratores Rex,ut quādò Magiſtrum
equitū in poteſtate haberet,eum,ut cōuenerat,uel dederet,uel ſecuri feriret.
Simul ei à ſuis nunciabatur delectiſſimū Regiū equitatum proximis in finibus
in Cāpania eſſe. Veritus ergo ne ſi id denegaret Regi,ab eo prohibere- I
tur ab Nācio recipiēdo,ſcribit in Annoniā,ut certa circumacta die Magiſtrū
equitum Regiis tradāt:Regi in præſentia ſatiſfaciēs, & ſperans interea potiturum
ſe Nancio, ac tunc ſibi liberiora conſilia fore. Iam præſtituta dies
exierat,cùm iam magiſtro equitum tradito, tribus horis pòſt literæ allatæ
ſunt iam deditione à Nanciatibus facta,ne uir dederetur. Tā leui momento
ſalus peſtiſq; ſummorū ſæpe hominū pendet. Quintiniani & oppida arceſq;
Duci traditæ. De uiro Lutetiæ ſumptū publicè ſuppliciū: nec quicquā poſthac
proſperè Duci ceſſit. Cauſſam Lotaringici belli habuit ab Renato Duce
prouocatus. Bellum Helueticum ſuſcepit,Heluetiorū auxiliis à Sigiſmundo K
Feretano Comitatu ſpoliatus. Stimulabāt præterea nōnulli ex Sabaudica nobilitate
proceres,in quibus Ducis Sabaudi patruus aliquot oppidis ab Heluetiis
exutus. Erant & alii uiri nobiles illi genti finitimi, pulſi finibus ſuis.
Nunc Heluetii bello imminente pacem demiſſiſſimè petebant,crimina obiecta
purgabant, nihil ſe niſi antè indignitate iniuriisq; laceſſitos neceſſaria
in laceſſentes ſumpſiſſe arma. reciperet in armorū ſocietatem, eundem quē
ille,ſocium amicúmque,eundem hoſtem habituros. Parua mercede illi,quocunque
ducerentur, pro illo militaturos. Sin bellum inferens, uictoriam
reportaret

A reportaret ex terra inope,ecquæ ná præmia demũ uirtuti ſuæ ſperaret? Pluris,inquiunt,ſunt equitũ tuorum calcaria,pluris equorũ frena,quàm patriũ noſtrũ ſolum,noſq; ipſi qui incolimus. Dicta aſpernabatur. Parat exercitum ualidiſſimũ,ac qualẽ cõfeſſione omniũ ætas illa non uiderat. In ſe,euentusq; expectationẽ,omniũ animos cõuerterat. Ipſe nõ uictoriá modò de Heluetiis ſibi ſpõdebat,ſed res Italicas ſibi deſtinabat. Fœdericus Princeps Tarentinus Ferdinãdi Regis filius aliquãtò antẽ ſpe filiæ Ducis ſibi deſpõdẽdæ ad illũ uenerat:ſimul(quod cauſſam arcanaq; ignorãtibus mirũ uideretur)Renatus ſenex illi Duci ſuum in Regnũ Neapolitanum ius dono daturũ polli-
B citabatur:&,quòd filiũ Iohannẽ,ac ex eo nepotẽ Nicolaũ amiſiſſet,hæredẽ eum ſe nuncupaturũ,ac in primis breui prouincia illi ceſſurũ. Hæc ipſe cõplexus,deterreri ab Heluetico bello,regioneq; conatui ſuo opportuna non poterat.ac iam Dux Mediolani ſibi ab illo timẽs, miſit ad Frãcum Regẽ de amicitia iungẽda. Quin Alphõſus Luſitaniæ Rex,Burgundioni propinqua cognatione fœdereq; iũctus,pacis uniuerſæ,ſi audiretur,Galliç interpres aduenerat,ut ea ex re auxilia rebus ſuis impetraret. Eius ſoror nupſerat Hẽrico Caſtulonẽſi Regi. Ex ea procreatur Iohanna. Hãc mortuo Hẽrico Ferdinãdus Iohãnis Tarraconẽſis Regis filius adulterio conceptã dictitãs, Eli-
C ſabetha ſorore Henrici ducta,Regnũ Caſtulonẽſe ut dotale occupabat. Luſitanus ſororis puellæ cauſſæ tutãdæ uiribus ſuis parũ fidens,primùm Regẽ Francũ adit. Cultu Regio exceptus,Burgundionẽ inde aditurus:& Renatũ Francus auunculũ ad ſe acceſſit,gnarus quanta ſpes Duci ab eo oblata ultro eſſet. Venit Renatus. In primò cõgreſſu princeps amicorum Renati Coſſa « Neapolitanus Frãco Regi,Delatũ eſt,inquit,maieſtati tuæ,hunc dominum « Regemq; meũ ſpẽ hæreditatis Duci Burgundiç inieciſſe. uera ea delatio eſt. « Ego huius oſtẽtationis conſiliiq; author fui,nõ ut res deduceretur ad exitũ, « ſed ut hæc fama ad maieſtatẽ tuam perueniret, neq; maieſtati tuæ hic metus «
D iniectus admoneret te,hunc eſſe auunculũ tuũ, & mitius cum eo ageres in « rebus Andegauẽſis Ducatus,quẽ iuris illius eſſe noſti. Hoc ſi ſcelus eſt,mihi, « nõ auunculo adſcribito. Libera Neapolitani oratione delectatus, & illum « dilexit,& auunculũ cõplexus coluit. Dux iam res gerebat de Heluetiis Luſanam propè ſine certamine capit. Granſo eius uim minasq; diutius tenuit. coacti tandem ſe arbitrio uictoris dedunt. Quingenti & duodecim in præſidio Heluetiorum erant. omnes reſte ſuſpenſi. Apparuit tunc gẽti quócum hoſte ſibi res foret. Tanto furore rabieq; perciti copiis coactis cum eo conflixere,ut funderẽt,fugarent,caſtris,impedimentis,tormẽtis exuerent. Grã-
E ſonẽ recepere,ſuos laqueis ſolutis ſacræ ſepulturæ mandant. Quos Burgundionum ibi inuenere,eiſdem reſtibus ſublimes tollunt,pari mortis fœditate. Dux in Burgundiã ſe recepit. Milite qui cædi ſuperfuerat,collecto,in Burgundia delectũ habet. In Flandriam oratores mittit,ut eius gẽtis,ac qui finitimorum in fide erãt,cõuentu habito,ad rem militarẽ ingẽtem uim auri petant. Reſponſum,ſe ad reparandum longinquum infelix minimè neceſſariũ bellum nequaquam collaturos. Sin ut in tutum ſe recipiat,auxilio egeat, nec facultatibus ſuis,nec corporibus temperaturos quoad ipſum incolumẽ domum ſiſtant. Nec ea res ſpiritus Ducis fregit: nec à ſuis conſilio, nec

ab hoſte armis uinci uult. In hoſticũ uenit. Murtiá obſidet. Renatus Dux Lotaringus ab Rege apud quẽ extorris erat, auxiliis ad iter, quoniam per fines hoſtis eundũ erat, impetratis, ac pecunia ſubleuatus, cum Heluetiis ſe iũgit, ſeq; illis cupiẽtibus Ducẽ in cõmunem hoſtem præbet. Hoc imperatore pugnatũ rurſus cum Burgundione, eruptione etiá ab obſeſſis ex oppido facta, altero & uiceſimo à Granſonẽſi pugna die. Eadẽ fortuna uictus. Vinci prælio, fundi, fugari poterat: cedere animo niſi moriens nõ poterat. Nõ ſuperatus à ueteranis proceribus, à ueterano Cæſare, ab armata in ſe Germania, profligari ſe ab adoleſcẽte exuleq; Duce, ab obſcura, ut fremebat, frẽdebatq;, gẽte, deforme, ac omni morte triſtius exiſtimabat, lõgè alio animi habitu, ac populares eius, ſimul ſocii, amiciq;. Fœdericus Tarẽtinus à patre Rege reuocatus, cõmeatu ſumpto in Italiá rediit. Aliquãto pòſt ad Regẽ Francũ profectus. Reginæ Frãcæ ſororẽ Sabaudá in matrimonio habuit. Iam ne à Sabaudis, quorũ cauſſa magna ex parte Helueticũ bellũ ſuſcepiſſe ſe diceret, deſereretur, Ducẽ eorũ puerũ patre orbatũ cõprehendere conabatur. Is ab amicis id ſuſpicãtibus procul ſubducitur. Matrẽ eius (ea ſoror Regis erat) ac minorẽ Ducis fratrẽ ſecũ in Burgundiá abducit. Lotaringus dum calẽt adhuc Heluetiorũ animi, antequá hoſtis nouas uires colligeret, eos adhortatur, ut uictoria uterẽtur. Proinde illorũ maximè opera Lotaringiá ſumma popularium uolũtate recipit. Hoſtis id nõ ferendum ratus, reliquiis aduerſorũ præliorũ haudquaquam cõtemnendis ex fuga rurſus collectis, ac ex utraq; Burgundia excita iuuẽtute, Nanciũ iterũ obſidet, tẽpore anni alieno, atroci hyeme, ſuis nihil boni augurantibus, etiam atq; etiam diſſuadẽte Luſitano Rege ſub illud tẽpus ad illum profecto, ac re cuius cauſſa uenerat, infecta dimiſſo. Nõ præbebat aures his qui dictitabãt Lotaringũ ſuppeditata à Franco Rege pecunia iuuari, ab eodẽ aliquot turmas in ſpeciem exauthoratas, ut hoſti, ſi opus ſit, ſe cõiungant, ne ex profeſſo uiolata pax uideretur. Id uerò propalá geſtũ, quòd Præfectus Campaniæ Burgundiam ingreſſus, ſororẽ Regis, ut nõ procul à Diuione cũ filio negligẽter cuſtodiebatur, iuſſu Regis, uolentẽ, ac id ut fieret rogantẽ, ad Regẽ abduxit. Nihil horũ deterruit Ducẽ. tantum aduerſus ipſam fortunã, aduerſus duplici de ſe uictoria ferocẽ gẽtem pertinacis certaminis animis imbiberat. Renatus cum Heluetiis affuit poſtridie idus Ianuarii, cum pridie Baſſus cum centũ ſexaginta egregiis equitibus defeciſſet. Haud difficilius tunc uictus, quàm duplici antè ab eadẽ gente prælio. Sed ibi fuſus fugatus, hic etiam occiſus. Rex primo nuncio, ut lætiſſimo, centũ quinquaginta põdo argenti in abacum facti euágelii ergò dari iuſſit. Sẽper talẽ Ducis proſpexerat euẽtum, parũ à fraude cauti, & nimis ſæpe caput partim quæſitis, partim fortuitis periculis obiiciẽtis. Princeps Arauſiẽſis magno in utraq; Burgundia nomine, eas facilè Regi cõciliauit amiſſo Duce, flore nobilitatis triplici pugna deſiderato, nulla propinqua ſpe ſe oſtẽdente, alienior ipſe multò ante res Nãciates à Duce factus, à quo nihil æqui ſe impetrare diceret in cõtrouerſia quæ ſibi de auito dominatu cum patruo erat: nunc Rege pollicẽte ſe receptis Burgundiis traditurum ea de quibus ambigebatur. Ita omnis ea regio deditionẽ Regi fecit. Rex alia regione in Belgas, qui incommoda belli minus ſenſerant, proficiſcitur. In fidem ſine certamine

A mine rediere Quintiniani,Deſideriani,Perona,Abbeuilla,Mõſtroliũ. Tuebatur Atrebates Philippus Creperecors,ei circà regioni à Duce præpoſitus uir bello præclarus,cuius patrimonium cis Somonã amnem erat. Hiq; fines morte Ducis ſine cõtrouerſia perſpicuoq; iure ad Regẽ redibant.eã ob rẽ in regẽ propẽſior erat,eiusq; animũ exploratũ Rex habebat. A Maria defuncti Ducis filia uirgine iam adulta,ad Regẽ uenêre oratores cũ literis,quales ad fidẽ habendã dari uulgò legatis mos eſt,ſed hæ præterea nouo exẽplo exaratæ triplici chirographo,Virginis,Nouercæ,Rauaſtini.addebatur clauſula, puellã horũ quatuor uſurã conſilio,Nouercæ,Rauaſtini,Hymbercurti,Hi-
B lermi.hic præfectus iuris.Hymbercurtus uir bello egregius.Rauaſtinus propinqua cognatione uirgini iũctus. Petebant legati,ut ſubmoto exercitu res ex æquo bonoq; cõponerẽtur. In Flãdriã Atrebatesq; & finitimos dominatus mulieres legibus Francorũ ac uolũtate Regũ ſucceſſiſſe:ſupereſſe Carolo defuncto unicã filiã,cuius ætatẽ orbitatemq; tutari ſanctius magnificentiusq; ſit,quàm paternis bonis euertere. Illata præterea mentio Mariæ Delphino deſpõdẽdæ,repudiandæq; Anglicæ cõditionis. Id magis animo quàm uultu aſpernabatur Rex. Oratores ita Mariæ conſultũ uolebãt,ut uicẽ etiam ſuã ſoliciti eſſent. Opes patrimoniaq; pleriq; eorũ in finibus qui iam ditione
C Regis tenebãtur,habebãt. Legatorũ Princeps Præfectus iuris Hilermus inſtãte rege Philippũ Creperecordẽ religione ſacramẽti ſoluit,quod Duci defuncto dixerat.ita Philippus uelut liber iureiurãdo ſi quo Mariæ tenebatur, ad Regẽ trãſit:eaq; re nõ Atrebates modò,ſed & Bononia recepta. Nihil intentatũ reliquũ Rex faciebat. Olineriũ tonſorẽ ſuũ obſcuro genere rure Gãdauẽſibus propè ſuburbano natũ miſerat Gãdauum,ut ſiqua facultas foret, cũ Maria ſummotis arbitris ageret, ut ea paterno maternoq; genere orta è Regia Francorũ nobilitate,primas origines ſuas reſpiceret, ſeq; Regis fidei tegendã crederet,ſplendidiſſimoq; cõiugio ſociandã. Gandauẽſes puellã in
D poteſtate habebãt,nec patiebantur cum uirgine occulta ſeri colloquia. Illud operæpretium fecit,quod ne ab Rege callidiſſimo miſſus,ſeditiones in urbe uariis motibus agitari aſſueta excitaret, iuſſus abire, Tornacum ſe recepit.à Tõſore Tornacẽſes nihil timebãt. Præfectos Regios clàm per idoneos nũcios præmonuit,ut noctu iter ingreſſi,ſub lucẽ ad mœnia adeſſent.ipſe cum his quos in comitatu ſuo de induſtria ſummæ audaciæ homines circitèr triginta habebat,ad primã auroram portas occupat;Regiosq; Præfectos ſub ſignis intromiſit,plebe nõ inuita,optimatibus indignè ferẽtibus. Gãdauenſes finitimorũ populorũ cõuentum habent. Cõſenſu decretũ,ut uirgo uniuerſæ
E gẽtis cõſilio regeretur. nec ipſa abnuere uiſa. Ab illis oratores ad Regẽ miſſi prædicãt ſe de pace legatos uenire:ratũ uirgini fore,quod ipſi authore conuentu gentis de Maria egiſſent.eam enim uno eo ſanctiore uſuram cõſilio. Viſus eſt rex è re ſua ducere,ſeditionem in Flãdria exoriri,aliud uulgus ſentire,aliud hos quos ſibi uirgo conſiliarios delegiſſet. His nouis oratoribus oſtendit redditas ſibi à præfecto iuris literas Mariæ,cõtrarias eorũ orationi. Reuerſis domũ,remq; omnẽ palàm faciẽtibus,male geſtæ legationis,proditorumq; Atrebatum cauſſam iuſſus dicere præfectus iuris, cum parũ diluere crimẽ uideretur,capite plectitur,nõ eo nomine,ne maximè Regem inſectari dicerentur,ſed ſordium damnatus. Eundem propè exitum, nec diſſimili

ferè ratione habuit præfectus iuris apud Britános à Duce ad Regẽ ſub idem F
ferè tẽpus miſſus. Erat Duci fœdus cũ Anglo,perpaucis nõ ignaris. Petrus,
ut oſtẽdimus,Lãdoicus,ac quidã ab epiſtolis,haud dubiè ſanciẽdi ac ſeruãdi
Anglici fœderis cõſcii ac miniſtri erant. Quidã præterea Mauritius ultro ci-
troq; freqnẽs cõmeabat,tam fœlix in imitãdis chirographis,ſignisq; effingẽ-
dis,ut uerãne,an falſa,internoſci nõ eſſet. Is ſingulas & Ducis & Angli cẽ-
tenis ſcutatis literas ueras traiiciẽs,clàm uẽditabat Frãcis,idonea ſtatione id
opperientibus,ad quos quas acceperat oporteret,ad eos aſſimilatas deferẽs.
Iam uicenas binas coẽmerat Rex,cũ præfectus affuit,eiq; illas manũ ſignũq;
agnoſcẽti præbuit. Ille reuerſus in Britanniã ad Ducẽ rem detulit, & literas G
admirãti tradidit. Petrus præfectũ maieſtatis apud Ducẽ reũ agit,quòd cum
Frãco ſentire illũ diceret,ac filiorũ maximũ natu in Franciã ornandũ augẽ-
dumq; miſiſſe. De internũcio Mauritio,ne apud regẽ res durior fieret, clàm
ſuppliciũ ſumptũ. Præfectus aliis obiectis criminibus in cuſtodiã datus,atro-
ci in uulgus ac apud gẽtis proceres Petri inuidia. Filiũ Ducis Geldubenſis è
cuſtodia,quò defunctus Dux eum cõiecerat,educũt Gandauẽſes,ac ad Tor-
nacũ tẽtandũ ire tumultuario milite iubẽt. Is eruptione ex urbe à regio præ-
ſidio facta occiditur. Simul ad ſpẽ exercitus in Regẽ cõparati Atrebates de-
ficiunt:nec paruo negocio à rege recepti,migrare maxima pars interiorem H
in Franciã iuſſi. Ex interiore itẽ Frãcia illuc colonis deductis,nouo nomine
urbs Frãcicia dici iuſſa. Duobus uelut oppidis inter ſe Atrebates incolũt, ut
ędificiis,ita & ſenſu diſiũcti:alteri alieniſſimi à nomine regio,alteri nõ auer-
ſi. Hãc uillã,illã ciuitatẽ uocãt. Iam Terouanã Morinorũ ac Iſdinũ receperat
rex. Maria Maximiliano Cæſaris filio in Flandriã profecto nubit. Alia parte
res nouæ in Burgũdia ortæ. Principi Arauſiẽſi auitus dominatus nõ reddi-
tur,in cuius ſpẽ Regẽ ſecutus fuerat. uelut eluſus,cũ Præfecto regio pugna-
nit. ad mille utrinq; cecidere. Multi à Rege,principe authore,deficiunt. No-
nus Præfectus Carolus ab Ambaſia ueteri ſuccedẽs,quę defecerant recepit. I
Bellũ illud nullo memorabili prælio confectũ. Dola tamen à Francis incẽſa.
Belna defectionis noxã quadraginta millibus aureorũ luit. Plura exin auro
pollicitationibusq; quàm ui expugnata. Eo bello Frãcus Heluetiorũ merce-
nariis auxiliis conſenſu gẽtis uſus,ſex illorũ millia perpetuo ſtipendio alere
cœpit. Vndecim diebus antequã Dux Burgundiæ in pugna hoſtiũ ferro ca-
deret,Galeatius Dux Mediolani in tẽplo ab Andrea Lamponiano ciue ſuo
occiditur,relicto filio admodũ puero. Exin de rerũ adminiſtratione diſſen-
ſionibus ſtudiisq; æmulationũ exortis inter nõ paucos,Robertus Seuerinus
Duci cognatione propinquus,domo exactus,in Franciã ad regem uenit, ad K
res Italicas affectãdas eum impulſurus. Eã prouinciã abnuit Rex,prædicans
quanramlibet Italiæ partẽ Frãcos armis parare,partã diutius tueri nõ poſſe,
multorũ ſeculorũ documẽto compertũ. Bello uerò quod Florẽtinis Sixtus
Põtifex maximus Ferdinandusq; Rex intulere,ſociã amicamq; urbẽ Florẽ-
tiã ope armorũ nõ iuuit:oratorẽ ex intimis amicis miſit. Simul ad uerecũdiã
terrorẽmue Põtificis conciliũ Frãcorũ Patrũ Aureliani habuit de Pragma-
tica Sanctione reſtituẽda, tollendaq; conſuetudine auri ob Romana diplo-
mata ex Francia exportãdi. Ibi huius rei exitus nullus:tantũ decretũ,ut inſe-
quẽti anno Lugdunũ coiretur. Interea Pontifex ius ſacrorũ Florentinis re-
ſtituit,

A ſtituit,quo eis interdixerat:pacemq́; dedit.Regius orator in Franciá ſe reci-
piens,Mediolanũ diuertit:in Regisq́; uerba iureiurádo adegit Boná matré
pro pupillo filio Duce fidé deuinciétem,ob Genuenſem dominatũ eum be-
neficiariũ Francorum regũ profeſſam.Arma Hetruſca in oriéte Rhodiũ, in
Italia Hydruntinũ bellum excepit.Mahumetes Turcarũ Imperator Rhodũ
ſummis uiribus è mari claſſe,à terra expoſitis militibus oppugnauit.Tres ibi
menſes atroci oppugnatione hæſit.re infecta diſceſſit.Eius interea Satrapes
claſſe prouectus in Italia Hydrunté expugnat.nemini parcit,armato, iner-
miue.Excurſiones tota Apulia Turcę faciunt.cæde,incédiis ſæuiũt.ægrè ne
B lõgius latiusq́; popularentur,ſubmouétur:ægrius in iuſtá obſidioné cõpulſi,
ſic quoq; noſtros tenebát.Mors Mahumetis allata fregit animos.incolumi-
taté pacti,urbé dedidere.Byzátii morte Mahumetis tumultuatũ, ac in partes
cõtrarias itum.alii Pazaité ſtirpis maximũ patre nondũ Imperatore,alii Zi-
zimũ iura dáte natum,ad imperiũ uocabát.Pater procul trans Taurũ deceſ-
ſerat,& uterq; filiorũ aberat.Interea Pazaitani aduerſariis pulſis Pazaitis fi-
liũ in regia ſede locát,uice patris tátiſper functurũ:qui re allata cõtinuò ad-
uolauit.Imperator ſalutatus,fratré ad Pruſiá Bithyniæ cruéto prælio uictum
inſecutus procul eiicit. pulſus,in Syriã,atq; inde per Arabiæ deſerta in Ae-
C gyptũ ſe cõtulit,fidé Sultani implorás.Nõ bello,ſed legatione agebat Aegy-
ptius:nõ ut uniuerſi Imperii æqua parte cõſors minor à maiore reciperetur,
ſed ut eodé patre procreatus,prouincia ſedeq́; aliqua digna paterni nominis
maieſtate donaretur.Ferox erat minor,ac patri ingentis ſpiritus Imperatori
quàm fratri indole ſimilior,quiq́; de uniuerſo imperio fortuná ſemel exper-
tus,ſi in parté reciperetur,mox uel paré dedignaturus,uel ſuperioré nõ la-
turus uideretur.Qui circũcolunt Satrapias Turcarum Reges, à Mahumete
magna parte regnorũ ſpoliati,hoc fraterno bello læti, Zizimũ ad ſe uocát, à
ſe ingentia auxilia polliciti:& ſpes iniecta aliquos fratris Satrapas ad eũ de-
D fecturos.Vbi uerò in Syriá rediit,ac Amanũ monté ſuperauit, ac multo ſpe
minora à ſociis Regibus auxilia cõuenerát,nec fratré in æquũ certamé de-
ſcédere uidet,nec ad ſe aliquã tranſitioné fieri,ſed loca circà occupari,ut ne
fugæ quidé locus pateret:antequá omni parte circũuentus intercluderetur,
in maritima Ciliciæ deſcédit,fideq́; publica à Rhodiis accepta,ad illos tráſ-
miſit.Solués, antequá altũ teneret,ſagittá epiſtola alligata in proximũ littus
miſit ad fratré,ſe eius coactu,nõ contéptu gétilis religionis, ad unicá quam
ſibi reliquá feciſſet opé Chriſtianos tráſire.Rhodii honorificétiſſimè exce-
ptũ in Franciá tráſuexere.Pazaites ad Francũ Regé mittit oratores cum li-
E bello indice ſanctarũ reliquiarũ quæ Byzantii etiánũ erát:nihil ex eis Regi
Fráco nõ gratificaturus,modò fratré colés,alioqui cõtra ſe nõ iuuaret.Ora-
tores in Prouinciam curſum tenuere.Ingreſſu interioris Galliæ iuſſu Regis
prohibiti.Prouincia opibus Francorũ acceſſit mortuo Renato Rege,eiusq́;
fratre,ac fratris filio,Andegauéſiũq́; Ducũ gétili ſtémate deficiéte.Simul Ce-
nomani Andesq́; ſolido iure ad Regé rediere,ſed Prouincia ſuprema Rena-
ti ſenis uolũtate,multa iuuenis Renati expoſtulatione.Alia regione in Mo-
rinis cũ Regio milite Maximilianus cõflixit.Francorum ſagittariorum cæ-
dé edidit.Locum ubi collata ſigna,ut uictor tenuit.Eá ré Cominius author
eſt curam Regi iniecisse ut cupidior pacis eſſet,ac alienior à fortuna pericli-

tanda. Occaſio deponendorũ armorũ ultro ſe obtulit. Maria deceſſit. Super- F
erant ex Maximiliano parui admodũ liberi, Philippus,& Margarita. Amiſ-
ſa uxore Maximilianus parũ ea in regione opibus authoritateq; ualebat. Gã-
dauenſes in poteſtate pupillos habebãt. Per illos Anglica affinitate repudia-
ta,effectũ ut primula Margarita in Franciã duceretur, Delphinoq; deſpõde-
retur,doti adſcriptis Atrebatibus,& comitatu Burgundiæ. Ita & pax facta,
& Atrebates ex Frãcia interiore,quò relegati fuerãt,domũ redierе, ac urbi
priſtinũ nomẽ reſtitutum. Rex ſe iã deficere ſentiebat,multiplici morbo tẽ-
tatus,eoq; in dies ingraueſcẽte. Sexageſimũ ætatis annũ ut fatalẽ ſibi ſemper
horruerat,quẽ Francorũ Regum uiuẽdo iam inde ab Hugone Capeto ge- G
neris ſui authore nemo trãſcẽderat. Ipſe id tẽporis ſpatiũ quindecim diebus
exceſſit,paulò antè Eduardo Anglo Rege defuncto. Ante obitũ filium inũ-
ctum,Regemq; ſalutatũ uidere optabat. Rhemẽſe Simpulũ afferri iuſſit. ani-
mam agebat cum id perlatum eſt, anno eius ſeculi octogeſimotertio. deceſ-
Carolus ſit in ſuburbanis Turonũ hortis. CAROLVS OCTAVVS Ludouici
VIII,55. undecimi filius tertiũdecimum annũ agẽs patri ſucceſſit. Ambaſiæ educatus
Rex, *an.* fuerat. præter domeſticos miniſtros à patre Rege attributos, nemini eius
1484. adeũdi uiſendiue copia fuerat. Latinè ſcire pater eum uetuerat,præter illud
unũ, Qui neſcit ſimulare,neſcit regnare. Initio Regni frequẽtiſſimus liberq; H
Turonibus cõuentus habitus, cũ ſuperior Rex ita habuiſſet,ut quos ſibi ui-
deretur nominatim corrogaret,& hi nihil pro ſententia dicere auderẽt, niſi
quod ille uelle præ ſe tuliſſet,& nihil niſi uehementer ac imporenter uellet.
Huc undiq; cõcurſum,& uoces ſolutę metu fuere,ac plenæ expoſtulationũ.
Nobilitas,Plebs,Sacerdotiũ,ſuas quiſq; miſerias ordo deplorabãt,& quę ſu-
periore Rege cõtra inſtituta maiorũ iniũcta onera fuiſſent. Iactatę ſunt que-
relę etiã horũ tẽporũ,nimis,ut ſcripto tẽperetur,notæ. oſtẽtata potius quàm
data, nec niſi breui mãſura remedia. Pragmaticæ dulcedo animos ſubibat. ea
plena popularitatis,ac ſua ſpõte renata. In cõuentu decretum,ut Anna ſoror I
Regis ſtirpis maxima curã corporis gereret: ſanctius conciliũ ex duodecim
delectis cõſtaret proceribus,de quorum ſentẽtia omnia, ſed Regis nomine
præſcriptioneq;,gererẽtur. Iohãnes Dux Borbonii Magiſter equitũ dictus.
Cæterùm paulatim omnis procuratio Regni in Annã uerſa, apud quam &
Rex frater erat. Inſequẽti anno Rex ſacratus. Hẽricus Anglus ex Britãnia,
ubi exulabat,furtim elapſus,ad Regẽ uenit. Claſſe Frãcica in Valliã Angliæ
trãſmiſit: concurſuq; ad ſe facto,Ricardum tertium Eduardi Regis fratrẽ ſub
ſignis occurrentẽ prælio uicit,interemitq;,ac eo Regno potitur. Ludouicus
Dux Aurelianẽſis,quòd ex Regia agnatione nullus gradu propior Regi fo- K
ret,ſuaſoribus his qui apud eum multum poterant,magnamq; ſibi eo Regni
procuratore ſpẽ proponebãt,inuidiã Annæ uelut muliebri dominatu cõfla-
re conabantur: ſed illa eò leuior,quòd Aurelianẽſis nõdum uiceſimumquar-
tum ingreſſus annum erat,reſq; eius procuratione matris etiamnum agerẽ-
tur,nec curã Regni credendam,cuius rebus curatore opus foret. Eadẽ igi-
tur ratione minor annis hoc Rege repulſam tulit,qua auus eius Carolo Sex
to Rege mẽte minuta tulit. Id illis nõ probabatur. Aurelianenſes uerò ciues
cum Ducẽ ſuum eo cõſilio aduenientẽ,ut eam urbẽ ſedẽ belli arcemq; cape-
ret,mœnibus excluſere. Ad Baugẽtiacum eius factionis copiæ cõſtitere, ſpe
undique

A undiq; concurſum ad ſe fore eorum quos præſentis rerum ſtatus pœniteret. Nihil uſquã motũ, nomine ſolo Regis illæ copię dilapſæ. Is tumultus, inſana militia appellatur. In Britãnia par cõtentio tenuit, ſed diſſimili euẽtu, Rege Ludouico gliſcẽs primũ occultius, deinde eius morte dẽpto externo metu rebus domeſticis ſalutari, in apertũ erũpẽs. In cuſtodia obiit Præfectus Britãnici iuris Cauinus. Iam apud Ducẽ omnia poterat Petrus. Ei mors clariſſimi uiri crimini dabatur. Principes gẽtis cõſentiẽtibus animis in eius perniciẽ incubuere. Vbi opportunũ uiſum, cum eũ aut apud Ducẽ in arce, aut in uilla altero à Nãnetibus lapide eſſe ſuſpicarẽtur, partẽ ſuorũ ad circunſidẽn-
B dã expugnandamq; uillã mittunt: cũm reliquis arcẽ ingreſſi, ne uiro fuga pateret, porta occupata, foribus obiectis, cæteris latebris excuſſis, in Ducis cõclaue, ſi forte illò, ut loci maieſtate ſe tutaretur, recepiſſet, irrumpũt. Aberat in uilla, ac antequã ea ſeptumq; armatis circũfunderetur, per auerſam portã ſalutẽ ſibi peperit. In urbe uerò cum initio ſtatim tumultus è muro quidã ex Ducis miniſtris per funẽ demiſſus, rẽ per ſe indignã, atrociorẽ uerbis feciſſet, arcẽ ui expugnatã, in Ducẽ impetũ factũ, eius ſalutẽ, niſi occurratur, deploratã: ciues ignari unum Petri caput ac nihil præterea quæri, ad arma cõclamãt, excidiũ proceribus minitãtes. nec eorũ quiſquã è muro habere ora-
C tionẽ ad multitudinẽ furẽtẽ audebat, diſpoſitis cõtrà ſagittis ſcorpionibuſq;, à nemine, ubi primũ ſe oſtẽderet, præterquam à Duce, tẽperaturis. Is in poteſtate Procerũ cum eſſet, ſe ſuis cõſpiciendum præbuit. Cõtinuò procumbẽtes eum adorarunt, incolumẽ inter ſe gratulati. Væcordia conſternatioq; recedit. Procerũ audacia uita cõdonata, exilio multatur. In Franci Regis fines ſe recepere. Petrus apud Ducẽ quo prius gratiæ loco mãſit. Edictum, ut cõiuratorũ procerũ arces ædificiaq; ſolo æquarẽtur. Ad id copiæ Ducis nomine coactæ. Proceres & ipſi factionis ſuæ uiros exilio regreſſi cogunt. Vbi duo hi exercitus mutuo in cõſpectu fuere, memoria cõmunis patriæ chari-
D taſq; animos flexit. arma poſita. ſalutatio facta. dextræ iunctæ. in cõplexum itum. odiũ omne in unum Petrũ uerſum. cum in arce eſſe exploratum habebãt. cõſenſu in arcẽ pergunt, uel è cõplexu Ducis abſtracturi. Simul multitudinis, ſimul nobilitatis coactu, nouus apud eos Præfectus iuris uerba apud Ducẽ facit, nõ poſſe tumultum ſedari niſi Petro tradito. de eo nihil niſi legibus, niſi dicta cauſſa, niſi cognita ſtatutũ iri. Deditus in carcerẽ cõiicitur. iudicii ſpecie quæſtio habita. Multa atrociaq; obiecta. condẽnatus, ſuſpẽſuſq; priuſquã cauſſam dictã ſciret Dux, qui eũ, etiã ut iudicio legibuſq; cõdẽnãdus foret, uenia impartitũ, ac uita cõdonatũ uolebat. Id ne fieret, ſupplicium
E approperatum. Hic priore maior indigniorq; iniuria dolor multo ac multo magis inuiſos proceres Duci effecit. Iuris Præfecto ſucceſſorẽ dedit. Veniẽtem ad ſe Aurelianẽſem cum frequẽti factionis ſuæ comitatu libens comiterq; excepit. Quo metu perculſi Britãni proceres, in Franciã rurſus ad Regẽ profugẽre. Vulgò ferebant Aurelianenſem in animo habere, Iohannam Regis ſororẽ, ut inuito ſibi ab Rege Ludouico matrimonii uerbis cõiunctã, dimittere, ac ſpe Annę maioris Ducis Britanni filię in opes patri ſucceſſuræ ducendæ, illò profectũ. quæ eadẽ ſpes Alebretenſem in partes traxit, à patre uirginis, Proceribuſq; omnibus qui reliqui apud Ducẽ erãt, præterquam ab

Aurelianéſi,chirographo ea de re accepto.Profugi uerò ex Británia id unú F
ſtudebát,ut dépto metu redire tutò in patriá,ac in ea permanere liceret.Fœ-
dere igitur inter illos ac Regé inito,Britannicú bellú ſuſceptú,eiſq; exerci-
tus Regii ſigniferis in Britanniá perrectú,dedétibus ſe iis arcibus, quæ pro-
fugorú fidem ſequebátur.Ad Pleremelú cóſtitere.Id oppidú obſeſſum, có-
mináda atroci oppugnatione,metu excidii deditioné fecit. Direptú tamé:&
qui ditiores erát,comprehenſi, nec dimiſſi niſi redéptione. Proficiſcebátur
maxima pars ex inferiore Británia ſexcéti equites, ac ſedecim millia peditú
» ad famá obſeſſi Pleremeli,ut periculo eximerent:cum eorú quidá,Ecquoná
» inquit,proficiſcimur cómilitones?Dux noſter circumagitur cóſilio Franco- G
» rú:quid igitur Francorú arbitrio in Frácos trahimur?Nónne ſatius nos do-
» mi cum coniugibus ac liberis quieté agere,quàm aliena libidine circumagi?
Ad hæc uerba illæ cópię dilapſæ.Pleremelo capto,in Venetos itú:& hi nul-
lá uim experti,ſe dedidere.Nánetes ſex & quadraginta dies obſeſſi.re.infe-
cta diſceſſum.Dola capta,& direpta.Vagátibus paſſim Regiis, agri fœdati,
cædes factæ,pecora abacta.Túc Británi exules miſerari cœperút fortuná pa-
triæ.eo ſe cóſilio tunc dictitabát ad Regé tranſiſſe,ut tutus in patriá Britan-
norú exulibus reditus eſſet. ſimul qui Francorú extorres in Británia forét,
reuerti ad ſuos cogerétur. Nunc,id quod compertnm habere ſe dicerét,hos H
profiteri,ſi fides detur fraudi nó futurú quòd diſceſſerint ad, Regé quápri-
mum rediturós.Sibi uerò patriá ultro ac priſtinas fortunas à Duce conſenſu
gétis per internúcios deprecatoreſq; offerri.Quæ igitur belli cauſſa?Hæc illi
in cómune.Cæteri partim minus,partim cunctátius mouebátur. Anchenix
oppidú nobile ac peropportunú Regio bello erat. Eius dominus damnata
reliquorú mora,illud præſidio ſuorú firmauit,eoſq; in Ducis uerba iureiurá
do adegit:ac antequá fama mutatæ uolútatis emanaret, Caſtellú Bryennú,
quod Britanniæ contributú in fide Regis erat,ingéti comitatú profectus,ac
uelut ſocius amicuſq; receptus,exactis qui redire in fidé Ducis ueteris do- I
mini nollét,ſuo milite inſedit. Veneti quoq; recepti.Nec ceſſant Regii.An-
chenicé expugnát,Bryennú recipiút,Feliceras obſidét.Duci Británo metus
redintegratur.De Procerú ſententia orator ad Regé ire iubetur Comes Du-
néſis.Is in itinere cómoda pacis ciuiliſq; cócordię enumerás,uelut cóciona-
bundus omniú aures animoſq; in ſe uertés incedebat.In Andibus apud Re-
gé annú iam duodeuiceſinú agenté cauſſam Británi,procerumq; qui ex Frá
cia ſe ad eum cótulerant,egit,Nihil ſecus eſſe neq; à Duce neq; à Proceribus
cur bello premédi forent,cómiſſum:Britannú Ducem ætate ingraueſcente,
morbis inualidú,mortua nuper uxore,nulla uirili ſobole ſuperſtite,cum qui K
natus ſit,nó perennarit,Anna filia uixdum exacto duodecimo anno,altera
etiam minore, cæteris aulæ ſubſidiis amiſſis, peccato alieno, Petri inuidia
immeritò cóflagraſſe,atq; ea re à gétis proceribus,ne quid grauius dícat,de-
ſtitutú,in luctu mœroreq; tabeſcere miſerú cœpiſſe.Qui uerò Frácorú pro-
ceres cognatione eú cótingant,neceſſario pietatis officio ſe ad illú cótuliſſe,
ut cóſolando illú dolore leuarét.Aurelianéſi, Arauſiéſi,(& hic apud Ducé
erat)nihil ei ſecundú liberos cóiunctius:alterú auunculi,alterú ſororis filiú:
hos,cæteroſq; neceſſarios etiamnú apud illum eſſe:accuſandúmne quòd ad-
uerſis

A uerſis ſuis tẽporibus aduenientes nõ excluſerit:an illis pietatem crimini dã-
dam?At eſſe præterea apud Ducẽ alios ex Francorum nobilitate,quos inſi-
mulari quòd arma cõtrà cœperint.quæ tandẽ arma?Ad Pleremelum cum
copiis proficiſcẽtes,ubi fama eſt allata eis cum Francis pugnandũ, memores
patriæ maieſtatis ultro ceſſiſſe,pugnare noluiſſe:expugnari urbes diripiq́;,
obſidionẽ pati maluiſſe,quàm cum Regiis ſigna cõferre:ac quia rumor in-
crebruerat cordi eſſe Regi,ut exulibus Britãnis facultas domum redeundi
daretur,reuocatos eos,& in ueterẽ gratiam fortunasq́; paternas reſtitutos.
Quæ igitur noxa?Quæ cauſſa Britãnici belli?Nulla profectò:contrà multa
B miſerationis.Se ſuppliciter petere Britãno Duci pacem.Hæc ſibi mandata:
quæ deferenda non ſuſcepturum ſe fuiſſe,niſi exploratiſſimũ haberet illum
eſſe nominis Regii obſeruantiſſimũ.Ex Proceribus qui ex Francia apud eũ
ſint,ſcire ſe neminẽ eſſe qui non iam Rege ætate rebus gerendis matura,de-
poſita contẽtione aulicæ æmulationis, pro Regio nomine, quomodocunq́;
ducatur,arma laturus ſit.Hæc Comes.Rex mouebatur.De cõpoſitione agi
cœptũ. Ea res inopinato prælio interpellata.etenim in dies acrius Filiceræ
obſidione premebantur.Proceres ne cunctatione ſua hæ amitterẽtur,copias
ex popularibus cogunt,octingẽtis præterea Heluetiis ſubnixi, ac trecentis
C omnino Anglis.Sed ad iniiciendũ Francis terrorẽ,mille ſeptingentos ſuorũ
his conglobarant,ut eiſdẽ inſignibus rubraq́; cruce Angli omnes crederen-
tur.Pedites duodecim milliũ,Equites cataphracti quadringentorũ numerũ
explebãt.tormenta etiam egregia conuehebantur.Alebretenſis,Aurelianẽ-
ſiſq́; inter ſe diſcordes agebant.In itinere allatum eſt Filiceras deditionẽ fe-
ciſſe,pactos ut ſine fraude præſidium dimitteretur,ac quod quiſq́; rerũ ſuarũ
poſſet,ageret ferretq́;.Placuit ut ad Fanum Albini,quod paruo Francorum
præſidio tenebatur,iretur.Id recipi facilè poſſe.Interea quod præſidiũ è Fi-
liceris dimiſſum ab hoſte eſſet,ad ſe uẽturum,ac ita copias auctum iri.Regii
D contrà ad Fanum Albini feſtinabãt,ut ipſi præuenirẽt.Neutri illud oppidũ
tenuere.In itinere obuii inter ſe fuere. Britannorum militum uulgus parùm
Francorũ profugis fidebant.Verebantur ne qui Francorũ apud illos erant,
res Francis proderent. Nec antè liberati ſuſpicione, quàm Aurelianenſis
Arauſienſiſq́; relictis equis inter pedites pugnãdi munus ſumpſerunt.Lõgè
aliis uiribus,aliis animis animorumq́; conſenſione Franci pugnã iniere:nec
ea diuturna.Vix dimidia pars exercitus Britãni ſuperfuit,& ab Regiis mille
ducenti cecidere.Inſignem maximè uictoriã fecere Aurelianenſis Arauſiẽ-
ſiſq́; capti.Alebretẽſis re deplorata ſalutẽ fuga ſibi peperit.Is fuit annus eius
E ſeculi duodenonageſimus. Continuò uictor exercitus Rhedones ductus,ſi
fortè recenti terrore ad deditionem inclinarent animi.Reſponſum,nihil ſe
niſi iuſſu Ducis acturos.Supplici Duci pax data his conditionibus, ut quas
arces,quos fines Regii cepiſſent,iidem retinerent.Idem annus finis fuit ui-
tæ Britanni Ducis,& nouarum rurſus rerum initium.

FINIS.

DE REGIBVS FRANcorum Chronicon, ad hæc VSQVE TEMPORA STVdioſiſſimè deductum.

PARISIIS,

Ex officina Michaëlis Vaſcoſani, in uia quæ eſt ad D. Iacobum, ſub Fontis inſigni.

M. D. XLIII.

Cum priuilegio.

FRANCORVM gens è Germanica nobilitate in Galliam ueniens, regnum condidit: quæ tāta fuit animi magnitudine & uirtute, ut nullus uſquam populus fuerit, quem ferociter bello non appetierit: aut laceſſita, magna cum laude non repulerit. Gallias enim debellauit, cum quibus non pro imperio & gloria, ſed pro ſalute atque uita omnes ferè orbis nationes armis contēderunt. Ea prima toti pariter Germaniæ imperauit: quam neque Romani, neque alii quātumuis potentes, non modò domare, ſed nec uincere potuerunt. Nullum porrò in Europa florens ac nobile regnum eſt, uel principatus, qui non ut olim à Troianis originem ducere nobiliſſimus quiſque gloriabatur, ita à Francis ſanguinem trahere ſe iactet, & Liliorū inſignia circunferat. Reges quos Beroſus ordine commemorat, ſciens prætermitto, nolens quicquam literis mandare quod non incorruptis rerum geſtarum monumentis ſit traditum. In primis enim operam dedi, & id maximè ſtudui, ut quæ adhuc immenſis uoluminibus & ueteribus fabulis diſperſa iactabātur, ea paucis & certo ordine comprehenſa, ueriſſimáque, quantum fieri potuit, in lucem emitterem. Frāci igitur, quibus Duces antea, aut, ſi mauis, Reguli imperitabant, Pharamundum primum Regē potentiſſimum habuerunt.

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
420	1	FARAMVNDVS I REX ANN. XI.	4381
421	2		4382
422	3	*Lex Salica hoc tempore condita fuit.*	4383
423	4		4384
424	5		4385
425	6		4386
426	7		4387
427	8		4388
428	9		4389
429	10		4390
430	11		4391
431	1	CLODIO COMATVS II REX ANN. XVIII. *Alij Capillatum, alij Crinitum uerbo idem ſignificante nominant.*	4392
432	2		4393
433	3		4394
434	4		4395
435	5		4396
436	6		4397
437	7		4398
438	8		4399
439	9		4400
440	10	*Germanus Altißiodorenſis Epiſcopus.*	4401
441	11		4402
442	12		4403
443	13		4404
444	14		4405
445	15		4406
446	16		4407
447	17		4408
448	18		4409
449	1	MEROVEVS III REX ANN. X.	4410
450	2		4411
451	3	*Attila Hunnorum rex cum quingentis hominum millibus Germaniam permeans, nõ paucas diruit urbes: cum multam etiam Galliæ partem peragraſſet, tandem Aurelianum obſidet.*	4412
452	4	*Annianus Aurelianenſis epiſcopus.* *Lupus Tricaßium epiſcopus.*	4413
453	5	*Nicaſius Rhemorũ Archiepiſcopus martyr. Quæ de Vrſula & undecim millibus uirginum martyrum leguntur, his temporibus geſta ſunt.* *Cum Attila pedem referente manus conſerit in Catalaunis Aetius Imperatoris præfectus in Gallijs, cui Meroueus Francorũ rex, & eius filius Childericus, Theodoricus Viſigotthorum rex, & eius filius Thoriſmundus ſuppetias ferunt. In eo prælio ex utraque parte interiere ad. 180. millia hominum fortißimorum. illic Theodoricus occubuit.*	4414
454	6	*Attila uictus Aetij incuria euaſit, & in Pannonias profugit. Thoriſmundus patri Viſigotthorum regi ſucceßit.*	4415
455	7		4416
456	8		4417
457	9	*D. Genoueſa uirgo Pariſienſis.*	4418
458	10		4419
459	1	CHILDERICVS IIII REX ANN. XXVI.	4420
460	2		4421
461	3	*Childericus rex libidinoſus, & omnis generis luxui addictus, quum tributis populum aliquandiu uexaſſet, quò faſtum & pellices maximè foueret, tan=*	4422

Anni Christi	Anni Regni		Anni Mundi.
		dem ob inſolentiam expellitur, precum ſtultitiæ ferens. Aegidius Romanus Sueſsionum præfectus ſucceſsit in eius locum per annos 8.	
462	4		4423
463	5		4424
464	6		4425
465	7		4426
466	8		4427
467	9		4428
468	10		4429
469	11	*Rex Vidomari opera amici fidiſsimi in regnũ reuocatur, cui obuiam proficiſcitur ad Ambaros uſque, cum ampliſsimo Francorum nobiliũ comitatu. Biſsina Biſsini regis Turingiæ uxor, marito relicto, Childericum eſt ſequuta.*	4430
470	12		4431
471	13		4432
472	14		4433
473	15		4434
474	16		4435
475	17	*Colonia à rege expugnata, & exercitus Aegidij cæſus.*	4436
476	18		4437
477	19		4438
478	20	*Britanni ex inſula Albione olim, nunc Anglia uocata, profecti, & nouas ſedes quærentes, conantur Pictones, Andes, Cenomanos, & Engoliſmẽſes armis expellere ſuis ſedibus: & uſque in Aquitaniam, quam tum Viſigotthi occupabant, penetrauere.*	4439
479	21		4440
480	22		4441
481	23	*Aegidius moritur, cuius filius Syagrius eum in patris locum apud Sueſsiones ſucceſsiſſet, Franciæ regnum affectat.*	4442
482	24		4443
483	25		4444
484	26	*Annos regnauit xxx. Paulus Aemylius.*	4445
485	1	CLODOVEVS V REX ANN. XXX. *Clodoueus apud Sueſsiones uxorẽ ducit Chriſtianam Clotildem Burgundionẽ.*	4446
486	2		4447
487	3		4448
488	4		4449
489	5	*Syagrius à Sueſsionibus expulſus, Toloſam cõfugit ad Alaricum Viſigotthorũ regem, à quo proditus, & Clodoueo redditus, ſecuri percutitur. Sic deſiere expulſi & cæſi in Gallijs imperium habere Romani.*	4450
490	6		4451
491	7		4452
492	8		4453
493	9		4454
404	10		4455
495	11	*Clodoueus Turingiam ſubiugat.*	4456
496	12	*à Rheno ad Sequanam regnum dilatat,*	4457
497	13	*ad Ligerim uſque fines ſuos extendit.*	4458
498	14	*Meleduni arcem expugnat.*	4459
499	15	*Diu multúmque laborauerat Clotildis regina ut maritum regem ad Chriſti fidem conuerteret, quod præſtare nunquam potuit: aliquando autem deo ita uolente contigit, ut in bello ad Tolbiacum in Vbijs, quod gerebat aduerſus Alemanos, periculi magnitudine, idolorumq; diffidentia, repentè uouerit ſe Chriſtianum fore: quo facto, eorúmque rege cæſo, confeſtim uictor euadit, omnémque Alemaniam reddit tributariam. Ei ex prælio redeunti: ut gratificaretur, obuiam proceſsit Clotildis uſque Rhemos, ubi à Remigio pontifice ſacrũ baptiſma Chriſtique fidem ſuſcipit.*	4460

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
500	16	*Lantieldis regis ſoror ab Arriana hæreſi cõuertitur, partim in gratiam Theodorici Italorũ regis, qui, dum Clodoueus in eccleſiaſtico erat concilio quod Aureliani habuit, legatos ad eum miſerat: partim ob nuper ſuſceptam religionem. Alemanos à grauißimis quæ uictor impoſuerat tributis, duriſque legibus ſubleuat. Hanc ſynodum Aurelianenſem alij ſcribunt fuiſſe ann. 512.*	4461
501	17	*Initium belli aduerſus Alaricum Viſigotthorum regem, ex quo acerrimæ inter utroſque principes & populum exarſerunt inimicitiæ.* *Gundebaldus Burgundiæ rex, & Clotildis patruus, inſtigante Theodorico res inter Alaricum & Clodoueum cum componere conatus fuiſſet, tanquam alteri plus fauiſſet, ipſum, iunioris fratris Odeſilli impulſu, dimidio regni Clodoueus ſpoliat, eique concedit. Odeſillus mox à fratre proditore circũuentus, & Viennæ oppreſſus occiditur. Cauſſa igitur ſpecioſiori Clodoueus cum magna militiũ manu Gundebaldum perſecutus, regno & patria cedere cogit.*	4462
502	18		4463
503	19		4464
504	20		4465
505	21		4466
506	22		4467
507	23		4468
508	24		4469
509	25	*In Pictonibus ad campos Vogladenſes Alaricus rex & Viſigotthi cæduntur. Mœnia Engoliſmæ ruinoſa, in conſpectu Clodouei urbẽ aggreſſuri ruunt, quod pro miraculo creditur. Illinc Burdegalam uſque hoſtes inſecutus eſt. Theodoricus regis Clodouei nothus, in Aquitaniam præmiſſus, Albios, Ruthenos, Aruernos, Toloſates, Vaſconiámque ſubiugat. Aruerni poſtremi ſeſe regi dedunt, cæſo Apollinare eorũ duce Sidonij epiſcopi conſanguineo. Almaricus Alarici filius in Hiſpaniam fugiens, patri ſucceßit. Rex intellecta Gundebaldi morte, Sigiſmũdo eius filio eam regni Burgundiæ partem quæ eſt ultra Ararim, reddit, ut ulceratum Theodorici animum ob Alarici generi ſui cædem, mitigaret. Reliquam uerò regni partem, quæ eſt cis Ararim, ſibi ſeruat. Omnes tum ferè Gallias & uniuerſam Alemaniam rex tenebat ſub ditione.*	4470
510	26	*Cannacarium Cameracenſium & Atrebatium Regulum, quòd ſe uerum regni hæredem diceret, eius quoque fratres & totam familiam ſuſtulit Clodoueus. Adulterinam pecuniam domeſticis proditoribus, quorum erat uſus opera, perſoluit. Clodoueus ab Anaſtaſio imperatore dona recepit Patriciatus & Conſulatus titulum & inſignia: coronam inſuper auream multis unionibus diſtinctam, quam poſtea Romam D. Petro offerendam remittit.*	4471
511	27	*Theodoricus cum lxxx. hominum millibus Ilbam comitem in auxilium Almarico regis Alarici filio mittit, ut in patris uindictam perſequatur Francos, qui Aquitaniæ relicti erant præſidio. Prancorum ad uiginti millia, aut etiã amplius cæduntur. Sigibertus Coloniæ præfectus à flagitioſo filio trucidatus, quò maturius patri ſuccederet. In eum ſeuerißime rex animaduertit, parricidiúmque ſanctißimè ultus eſt. De Chararico eiúſque filio monachatum profiteri coactis, ſupplicium, quòd de rege maledicerent, ſumptum eſt.*	4472
512	28		4473
513	29		4474
514	30	*Clodoueus Lutetiæ ſepultus in æde quam apoſtolis Petro & Paulo erexerat, hodie templum D. Genoueſes appellatur.*	4475
515	1	CHILDEBERTVS VI REX ANN. XLV. *Regnum diuiſit cũ fratribus, cui Pariſiorum, Clotario Sueßionum, Clodamiro Aurelianenſium, Theodorico Notho Mediomatricum regna obuenere.* *Pacem cum Almarico conſeſtim ineunt, data in uxorem Clotilde ſorore, & Toloſatibus redditis. Tichildis altera eorum ſoror ſacerdos uixit.* *Sigiſmundus Burgundiæ rex filium necat Sugerium in gratiam nouercæ.*	4476
516	2	*Cloehilaicus Danorum rex à Francis quos claßica incurſione inuaſerat, profligatus.* *Theodobertus Theodorici filius uictor*	4477
517	3	*ad patrem redit.*	4478

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
518	4	*Hermenfredus Turingus Bertarium fratrem necat, nec quieuit antequam Baderico alteri fratri idem feciſſet, accito ad ſcelus & prædam Theodorico.*	4479
519	5		4480
520	6	*Clodamirus Aurelianenſis Sigiſmundum Burgundionem cum poſtrema uxore & eorum liberis bello capit, quos Aureliani necat. Gundemarus frater elapſus Burgundiæ regnum occupat.*	4481
521	7	*Clodamirus ſucceſſor Burgundionis uictoria elatus illuc redit, Gundemarum perſecuturus: à quo fugam ſimulante circunſeptus eſt, & in ipſo cõflictu cæſus.*	4482
522	8		4483
523	9		4484
524	10	*Theodoricus non accepta ab Hermẽfredo parte prædæ quam promiſerat, adiuuante Clotario illum aggreditur, uincit & cædit, Turingiámque ſubiugat. Clotarius in matrimonium accepit captiuam Radegundem defuncti Bertary filiam.*	4485
525	11	*Childebertus bello occidit Almaricum Hiſpaniæ regẽ, quòd Arriana hæreſi infectus, à qua abhorrebat Clotildis uxor Franci ſoror, eã durè tractaret: quæ dũ à fratre reducitur, in itinere obit. Pariſiis iuxta patrem ſepelitur.*	4486
526	12	*Clotarius in ódium mortis Clodamiri fratris Auguſtodunum obſidet, captiuámque Burgundionum abducit reginam. Gundemarus eius maritus rebus omnibus exutus, in Hiſpaniam fugit, illincq́; , ut tutior eſſet, in Africam traijcit. Childebertus & Clotarius Burgundiam inter ſe partiuntur, nulla Clodamiri filiorum habita ratione.*	4487
527	13		4488
528	14		4489
529	15		4490
530	16	*Franci à rege puero Athalarico uniuerſæ Galliæ dominium auferunt, quod eius auus Theodoricus Italiæ rex tenuerat. Amalaſiunta mater & tutrix Theodoberto Mediomatricum regi prouinciam tradet.*	4491
531	17	*Clotarius adoleſcẽtulorũ fratris filiorũ Theodobaldi & Gũtari manibus proprijs cæde patrata, extemplo Pariſiorum Lutetiã exit. D. Clodoaldus minimus natu, qui euaſerat, monachatum profeſſus eſt. Clotildis auia, quæ illos apud ſe educauerat, rei indignitate percita, Turones ſe contulit. Quo facto, penes Childebertum & Clotarium ſumma rerũ fuit, cœperuntq́; ſimul in Frãcia regnare.*	4492
532	18		4493
533	19		4494
534	20		4495
535	21		4496
536	22	*Iuetoti paruuli regni in Rotomagẽſi agro inſtitutio & creatio hæredibus Valteri Iuetoti à rege ante aras necati.*	4497
537	23	*Theodobertus Mediomatricum rex potentiſsimus.*	4498
538	24		4499
539	25		4500
540	26	*Regum inter ſe oriũtur ſuſpiciones. Childebertus cum fratris filio Theodoberto aduerſus Clotarium, Clotilde matre repugnante reclamantéque, armatur: ſed ſubita in ipſo conflictus initio oborta tempeſtas quadam numinis uolũtate acies dirimit in agri Aurelianẽſis uico cui nomen eſt Combrium: quæ res animos inter ſe diſcordes in concordiam traxit.*	4501
541	27	*Theodobertus partim ſuis, partim ducum auſpicijs in Italiam uaria ſæpe fortuna ingreſſus eſt. ab alijs ampliſsima retulit ſpolia, alijs uerò tributa impoſuit. Childebertus eiúſq; frater Clotarius Cæſarauguſtam deficere ab hæreſi Arria-*	4502
542	28	*na cogunt, plurimáſque in Hiſpania urbes expugnant.*	4503
543	29		4504
544	30		4505
545	31		4506
546	32		4507
547	33		4508

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
548	34		4509
549	35		4510
550	36	*Theobaldus Mediomatricum poſt Theodobertum rex.*	4511
551	37		4512
552	38		4513
553	39		4514
554	40	*Clotildis regina in Turonibus obit, cuius cadauer Lutetiam translatum.*	4515
555	41		4516
556	42	*Qui remãſerant Frãci in Italia, cæduntur. Theodobaldus ſine liberis moritur, regnumq́; relinquit Clotario alteri patruorum. Clotarius cui magnum erat aduerſus Saxones & Turingos negotium, ſumma immanitate omnia ferro & igni uaſtabat. aliquando tamen uitæ periculum adijt.*	4517
557	43	*D.Radegundis apud Pictones deo quàm marito gratior & acceptior.*	4518
558	44		4519
559	45	*Childebertus nullis relictis liberis moritur, ſepeliturq́; in D.Germani æde, quæ eſt ad muros urbis, ab eo erecta & dicata D.Vincentio cum ex Hiſpania rediret.*	4520
560	1	CLOTARIVS SOLVS VII. REX ANN. V. *Tertiam redditũum eccleſiæ partem ſibi exhiberi iußit, cui Turonum archiepiſcopus liberè & fortiter interceßit, uaticinatus regno ſpoliatum iri regem, ſi pauperum bona attenuaret atque eriperet.*	4521
561	2		4522
562	3		4523
563	4	*Granum filium bello ſubactum, cum uxore liberis & uniuerſa familia rex exurendum curat. is enim patri non audiens, ac rebellis, multa Galliæ damna intulerat, primùm à Childeberto patruo inflammatus, cauſſam eius deinde defendente ſocero Aquitaniæ duce. Poſtremùm Conabus Britannus eum excepit, ac tutatus eſt. Socerum illum rex ferè perdiderat, Britannum autem paulò ante filij necem interemerat.*	4524
564	5	*Rex Compendij obit. in æde D.Medardi Sueßionenſis ſepultus, quam paulo ante mortem ædificare cœperat.*	4525
565	1	CHEREBERTVS VIII. REX ANN. IX. *Ei, diuiſa inter fratres hæreditate paterna, Pariſii ſorte obuenere.* *Chilperico Sueßionum regnum: qui cum patris theſauros intercepiſſet, magna ui pecuniæ Pariſios ad ſeſe pertrahere ſperabat.* *Guntranno Aurelianenſium, Sigiberto Mediomatricum.* *Nonnulli ferũt Cherebertum paucos annos uixiſſe, qui muliere quauis corruptior, totus in ſcortationibus & luxu uitam agebat.*	4526
566	2		4527
567	3	*Sigibertus Hunnos profligat, qui per Turingiam ſignis infeſtis contra ſe uenerant. Adeò parum inter reges Chilpericum & Sigibertum conueniebat, ut uterque leuicula occaſione captata frequenter alterius fines inuaſerit: nonnunquam fœdus inter ſe feriebãt: ſed id ſimulatum erat, quò uterque incautum alterum opprimeret. Guntrannus paci ſemper ſtudebat.*	4528
568	4	*Sigibertus Sueuis agrum à Saxonibus relictum cum Italiam peterent, habitandum dedit. Chilpericus cum prima uxore Audouera diuortium fecit, ex qua tres ſuſceperat liberos, Theodobertum, Merouæum, & Clodoueum, eamq́; in cœnobium apud Cenomanos conijcit.*	4529
569	5	*Sigibertus Brunechildẽ Athanagildi Viſigotthorũ regis filiam uxorẽ ducit. Chilpericus Galſontam alterã regis Athanagildi filiã uxorem ducit: quæ cũ*	4530
570	6	*ferre Fredegundẽ pellicem non potuiſſet, mortua in mariti lecto inuenta eſt.*	4531
571	7		4532
572	8		4533
573	9		4534
574	1	CHILPERICVS IX. REX ANN. XIIII. *Initio Chilpericus neque omnia tenebat, neque fortior erat.*	4535
575	2		4536

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
576	3	Orientis Imperator Francis prouinciã reſtituit, de qua dum Guntrannus & Sigibertus certãt, Longobardi eam diripiũt. Fratres de regno certãt. Sigiberto in Germania trãs Rhenũ occupato in rebus ordinãdis, Rhemorũ oppidum quod illius ditionis erat, nonnullaq́; in Campania loca Chilpericus adoritur, paratq́; bellum quantum poteſt maximum cum filio Theodoberto.	4537
577	4	Hũni bello iterũ moto, cũ ferè ſuis præſtigijs & incãtationibus uictores euaſiſſent aduerſus Sigibertũ, diu duraturũ cũ eo fœdus percutiũt. Sigibertus re dıẽs Sueßionũ deditione facta Theodobertũ capit: quẽ ubi iureiurando adſtrinxit bellũ aduerſus ſe nunquã ſuſcepturũ, ſtatim ad Chilpericũ remittit.	4538
578	5	Theodobertus iuſſu patris uiolato iureiurãdo contra patruũ dimicãs, cæditur. Chilpericus rebus acciſis cũ uxore Tornacũ ſe recipit. Sigibertus magna pompa cũ uxore Brunechilde Lutetiã Pariſiorum ingreditur, à quibus eſt honorificè receptus. Paucis pòſt diebus cum fauorẽ in ſe principũ, quibus gratior q̃ frater erat, perſpectum haberet, ob idq́; inſtituiſſet fratri nec uitã	4539
579	6	nedum fortunas relinquere, à duobus trucidatur percuſſoribus ad id facinus à Fredegunde Chilperici uxore immißis. Brunechildis quæ tũ Lutetiæ erat, mariti morte cognita, Childebertum filiũ illico liberat, & clàm in Auſtraſiam mittit. qua re Chilpericus indignatus, ablato uniuerſo eius mundo ditiſſimo, copioſißimoq́;, datis cuſtodibus relegat Rotomagum.	4540
580	7	Merouеus cum patrui occiſi uxore Brunechilde Rotomagi matrimoniũ contrahit, approbante & miniſtrante Prætextato Rotomagenſiũ archiepiſcopo. Chilpericus pater illinc eductum inſtigante Fredegunde nouerca in cœnobium detrudit.	4541
581	8		4542
582	9	Prætextatus Rotomagen. archiepiſcopus Fredegũdis opera in exilium mittitur, reclamantibus epiſcopis. A rege patre Merouеus cæditur. Brunechildis ad filium in Auſtraſiam remittitur.	4543
583	10		4544
584	11	Fredegũdis nouercæ ĩperio Clodouеus natu poſtremus regius iuuenis necatur.	4545
585	12		4546
586	13		4547
587	14	Fredegũdis eiuſq́; adulter Landricus M.Eq. regẽ noctu à uenatione redeuntem ad Calam trucidandum iugulandumq́; curant. cuius cadauer ad D. Germani ædem quæ in Lutetiæ ſuburbijs eſt, delatũ, ibi ſepelitur. eius filius Clotarius tunc natus erat menſes 4.	4548
588	1	CLOTARIVS SECVNDVS X. REX AN. XLIIII. Guntrãnus patruus rector Franciæ tutorem pueri Landricũ M.Eq. inſtituit, uoluitq́; apud matrem Fredegundem illum educari. Anno nondum exacto	4549
589	2	Childebertus Mediomatricum rex regni adminiſtrationem obtinere armis tentabat, fruſtra etiam Fredegundem depoſcens, de qua ſupplicium ſumere decreuerat. Guntrannus quò quietũ redderet, illum adoptat, & in teſtamenti tabulis hæredem ſcribit. Gundoaldus cum ſe ad aliquod tempus Clotarij primi filium finxiſſet, tandem à ſuis proditus, cum iiſdem ad ſupplicium ducitur. Ad Longobardos ex Italia pellendos Childebertus ab imperatore Mauricio pecuniam accipit: ſed hoc fruſtra fuit. nam modo pace facta cũ iis, modo inferior diſcedebat. quod ſiquãdo hunc uictorem eſſe contingeret, illi ſe arcibus & oppidis lociſq́; munitißimis facilè tuebantur. Prætextatus Rotom. Archiepiſcopus reuocatus die Paſchæ in templo cæditur Fredegundis dolo. Hæ ſunt per initia regni Clotarij mutationes.	4550
590	5		4551
591	4		4552
592	5		4553
593	6		4554
594	7	Childebertus Anthari Longobardo repudiato, ſororẽ Ricardo Viſigotthorum regi elocat. Antharis Bauarorum regis filiam accipit uxorem. inde ortum eſt inter Francos & Bauaros bellum. Alij, anno 589.	4555

Taßillo

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi
595	8	*Taßillo rex Bauariæ per Childebertum ſtatuitur.*	4556
596	9		4557
597	10	*Guntrannus rex bonus moritur, cui teſtamento ſuccedit Childebertus fratris filius.*	4558
598	11	*In Sueßionibus profligatur Childebertus, cæſis militũ XX. M. in eo prælio. Dux regij exercitus Lãdricus M. Eq. Predegũdis mulier ad quiduis audax & animoſa ſemper in prima ſtans acie ad animandos milites puerum oſtẽtabat.*	4559
599	12		4560
600	13	*Childebertus & eius uxor eodem die intereunt, non ſine ueneni ſuſpicione. Brunechildis duobus pueris regibus Theodoberto Auſtraſianorum, & Theodorico Burgundionum tutrix remanſit.*	4561
601	14	*Cacannus rex Hunnorum in Auſtraſiam irrũpit, cui Brunechildis data pecunia ad ſuos redire perſuaſit. Predegundis enim bello perſequebatur duos Childeberti filios ualde pueros. ea porrò in exitu anni moritur.*	4562
602	15		4563
603	16		4564
604	17	*Gallia bellis premitur. Theodobertus &*	4565
605	18	*Theodoricus reges in Senonibus magnam Clotario cladem inferunt, adeò ut iniquas pacis conditiones, quas ſeruare nequiit, ab illis accipere cogeretur.*	4566
606	19		4567
607	20		4568
608	21		4569
609	22		4570
610	23	*Theodoricus & Theodobertus bellũ inter ſe parant Brunechildis auiæ conſilio, quæ pulſa ab Auſtraſia Theodoricum ad id inſtimulabat. ſed Frotadio M. Eq. Burgundionum militari ſeditione interempto, Theodoricus fratri pacem dedit.*	4571
611	24		4572
612	25	*Iterum uincitur Clotarius, res ſemper nouas in Stampis moliens: amiſſumq́; decus recuperare ſperans, maiorem quàm antea cladem accipit per Theodoricum. Bertoaldus tamen Theodoberti Auſtraſiani exercitus legatus cecidit. In his prælijs ſupra hominũ triginta millia periſſe ſcrĩbũtur. Deſiderius Viennenſium epiſcopus martyrium tulit à Theodorico lapidibus obrutus.*	4573
613	26		4574
614	27	*D. Columbanus à Theodorico rege in exilium pellitur, quòd nothos eius ex ſcortis ſuſceptos regno nunquam ſucceſſuros diceret.*	4575
615	28	*Theodoricus ad Salationem pacem à fratre petit, Clotarium, exteróſque reges Hiſpanum Longobardúmque uehementer infenſos metuens, cõiunctis uiribus bellum apparantes. Conſpiratione fracta, & Clotario precio & promißis perſuaſo ac pacato, Theodobertum fratrẽ bello aggreditur: & ma-*	4576
616	29	*gna hominum cæde facta in pugna Tullẽſi ſemel atque iterum uictus Theodobertus ad Coloniam fugiens, captiuus Cauillonẽ ducitur, P. Aemylio: alij tradunt in acie cæſum. Theodoricum dyſenteria quidam ſublatum, alij ueneno putant. Annales & hiſtoriæ narrant hoc loco Brunechildis mortem, & tragica ſcelera, quæ magna ex parte fabuloſa puto. Clotarius rex ſolus pacificus, gratioſus, & ſuis charus.*	4577
617	30	*Alethcus morte multatur, quòd in Clotarij regis necem conſpiraſſet. Bertrudis regina (cuius ſubornandæ corrũpendæq́; ad id facinus ſuſceperat negocium Leudemundus Sedunẽſium epiſcopus, melior leno quàm præſul) rem omnem prudenter & magna fide uiro detegit. Clotarius epiſcopo, uita eius ſeruata, aliam non irrogat pœnam, quàm ut non liceret è diœceſi pedem efferre. O regis pietatem in eccleſiaſticũ ordinem, ô gratiã flagitioſo factam. Clotarius fœdus cum Longobardis diu duraturum percutit.*	4578
618	31		4579
619	32		4580
620	33		4581

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
621	34		4582
622	35		4583
623	36		4584
624	37		4585
625	38		4586
626	39	*Dagobertus iu contumeliam ſuperbo pædagogo barbā uellit ac reſecat, uirgiſque cædēdū iubet. Pro miraculo habetur patris iram uitare potuiſſe: adeò regis animus hoc filij facto offenſus erat, ut ægrè ueniā dederit, cæſum adeò & lacerum uerberibus hominem aſpiciens.*	4587
627	40		4588
628	41	Rex *Auſtraſiæ partem Dagoberto regendam dedit, cui Pipinum & Arnulſum, ut eorum couſilijs parêret, & uteretur, adiungit.*	4589
629	42		4590
630	43	*Crudelis cruentáque Clotarij uictoria ſuppetias ferentis Dagoberto filio in bello aduerſus Saxones in capite ſaucio.*	4591
631	44	*Dagobertus Cometrude Sichildis nouercæ ſorore in matrimonium accepta, nihil uou apud regem patrem indulgentiſſ. poterat.* *Clotarius duobus filijs Dagoberto & Ariberto relictis ex duabus uxoribus, obijt, in æde D. Germani ſepultus.*	4592
632	1	DAGOBERTVS XI REX ANN. XIIII. *Fratri Ariberto Aquitaniæ regnum iu partem hæreditariam dat.*	4593
633	2	*Dagobertus Sclauos adhuc idololatras debellat.*	4594
634	3		4595
635	4	*Franci Vaſconiam debellant.*	4596
636	5	*Adeò mulieroſus erat Dagobertus, ut quocunq; proficiſceretur, ſecū agmen ſcortorum & pellicum traheret: uec eo conteutus, uarijs in locis collegia formoſarum inſtituit, quæ habitu & elegantia reginarum ueſtirentur. Quam*	4597
637	6	*rem dum diuus Amaudus liberè reprehendit, in exilium mittitur. Reuocatum aſſerit Gaguinus ubi regem huius facti aliquantum pœnituiſſet.*	4598
638	7		4599
639	8	*Rex Iudæos omues qui Chriſtianiſmum profiteri nollent, Frācia edicto expellit. Dagobertus ædem Diui Dionyſii à fundamētis erexit, ex alijs undequaque corradens, eáſque ſpolians, quò hanc unam ditaret. nec quiſquam ante eum inuenitur qui patrimouij reditus annuos templis tam magnificè profuſéque donarit. Monachorum ocium & inertia multas texuit de eo fabulas, ut aſſentatione & laudibus principum facultates ad hamum pellicereut. Credo Dagobertum bonum fuiſſe uirū: uerùm nou uſque adeò ſanctum, qui iu immenſis eum donationibus tum ædificijs ſalutem, quemadmodum iſti perſuadebant, poneret. Horum iſtiuſmodi commenta apud exteros uoſtrarum eleuant hiſtoriarum fidem. In hoc monachorū collegio uiros fuiſſe quamplurimos religione & ſanctitate celebres non dubito, qui maiora loco illi ornamenta quàm tales ſcriptores, attulêre. Hoc autem maximum eſt regum Franciæ Mauſoleum.* *Aribertus rex Aquitaniæ moritur relicto infante*	4600
640	9	*Chilperico: quo mox extincto, ſumma rerum Dagoberto ceſſit.* *Dagobertus filium Sigbertum Auſtraſianorum regem facit, ut cōtra Sclauos deorum cultores patriam tueatur.*	4601
641	10		4602
642	11		4603
643	12	*Vaſcones rebelles in fidem recipit.* *Indicaildis Britanniæ rex amicitiam & ſocietatem regis init.* *Ega Magiſter Equitum Fraucorum.*	4604
644	13	*Siſeuandus Dagoberti ope rex Viſigotthorum creatur, pulſo Santilla.*	4605
		Paulus Aemylius ſcribit 16. ann. regnaſſe, ſed duos in Auſtraſia numerat uiuo adhuc patre.	
645	14	*Dagobertus profluuio uentris Spineti propter Sequanam*	4606
		IIII. CAL. FEBR. *moritur: ſepultus in æde D. Dionyſii, quam extruxit.*	

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
646	1	CLODOVEVS SECVNDVS XII REX ANN. XVII. *Sigibertus maior natu Auſtraſia contentus.* *Clodoueus & Ludouicus idem nomen eſt Germanicè. Hic primus Ludouicus numeratur. Nam Clodouei nomen priori illi Magno conceditur, quia regum Francorum primus Chriſtum profeſſus eſt.*	4607
647	2	*Grimoaldus Pipini filius M. Eq. Auſtraſianorum.*	4608
648	3	*Ercembaldus M. Eq. Francorum.*	4609
649	4		4610
650	5		4611
651	6		4612
652	7	*Sigibertus Auſtraſianorum rex nulla prole ſuſcepta, Ildebertum filium Grimoaldi Magiſtri Eq. adoptat, uerùm mox naſcitur illi filius Dagobertus.*	4613
653	8		4614
654	9		4615
655	10		4616
656	11	*Grimoaldus Dagobertum ualde puerum & tonſum & monachum in Scotiam mittit, quem pater moriens, eius fidei commendauerat. Filium Ildebertum Auſtraſianorum regem ſalutat.*	4617
657	12		4618
658	13	*Franci perfidiam hanc & proditionem ferre non poſſunt. Ildeberto in pugna occiſo, Grimoaldus captus Pariſiis in carcere uitam miſerè finijt. Clodoueus Childericum filium ſecundum regem in Auſtraſiam mittit.*	4619
659	14		4620
660	15	*Hac tempeſtate fames maxima Galliam inuaſit: cui ut ſuccurreretur, Clodoueus aurum & argentum quo ædem D. Dionyſii Dagobertus pater impenſe magnificeq́; ornauerat, arripit & aufert, & egentibus piè diſtribuit. Theſaurum etiam in capſis & ferculis, brachiumq́; D. Dionyſii frangit & aſportat. propterea aiunt regem inſaniſſe, ac mente captum per reliquum uitæ tempus diuina numinis uindicta. Certè ſi pauperum gratia ſubmouit,*	4621
661	16	*ſapienter & religioſe fecit: quanuis illum uita defunctum mentis impotem finxerint, eò ſpectantes, ne poſteri principes hoc ſibi exemplum in diripiendis eccleſiæ facultatibus ad imitandum proponerent, non ſolùm in egentium inopia, ſed in ſuis etiam aliquando negotijs. Contrà uerò ſi alia motus cupiditate, quàm ut fame pereuntiũ neceſſitati bona dilargiretur, quæ ad ſubſidiũ pauperum eccleſiæ dicata donataq́; ſunt, equidem ſtatuo indignum & nepharium ſacrilegiũ fuiſſe. Non magis enim delirare atque inſanire poterat. Sanctæ diuorum reliquiæ ac ſimulacra precioſa uendita ſæpenumero ſunt ut expreſſæ neceſſitati ſubueniretur: perſuaſumq́; nobis eſſe debet, quòd illi uiui ſe uenales exhibuiſſent, ut populum fame, miſerijs, totq́; malis uexatum liberarent. Vtinam non ob alias cauſſas eccleſiæ bona auferantur.*	4622
662	17	Rex obijt, in æde D. Dionyſii ſepultus. *Multi annos tantùm regnaſſe 16. tradunt.*	4623
663	1	CLOTARIVS TERTIVS XIII REX ANN. IIII.	4624
664	2		4625
665	3		4626
666	4	Rex ad Calam Pariſiorum uicum decedit, ſepultus in æde D. Dionyſii.	4627
667	1	*Hoc anno Theodoricus Clodouei filius Childerico minor, poſt fratrem Clotarium regnauit Ebroini M. Eq. authoritate: ſed ob incontinentiam & ſcelera à regno Rex expellitur. Magiſter autem Eq. callidus, aſtutus, & crudelis in cœnobiũ truditur, Childerico qui in Auſtraſia imperitabat, accerſito. Soluti & puſilli animi reges, inertes, toti in luxu & uenere, à maioribus degenerantes, ſe regnumq́; Magiſtris Equitum permittebant. In delicijs, helluationibus, ac libidinibus cum mulieribus clàm uolutabantur. nullo tempore in publicum prodibant cum pompa & regio apparatu, præterquam Calend. Maijs, ut accepta & data uiciſſim ſalute, Regis officio fungi, ac partes obire uiderentur. Ferè Pariſii, & Neuſtriæ regnum, erant uniuerſæ eorum ditiones. Reliquum Galliæ in controuerſia erat, quamplurimis ab eo-*	4628

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		rum Imperio deſciſcētibus, dum penes Magiſtros Equitum ſumma rerū eſſet.	
668	1	CHILDERICVS SECVNDVS XIIII. REX ANN. XII. Vlſoaldus M.Eq.	4629
669	2		4630
670	3		4631
671	4		4632
672	5		4633
673	6		4634
674	7		4635
675	8		4636
676	9		4637
677	10		4638
678	11		4639
679	12	Rex Bodillum uirum inſignem & nobilem ad palum ligandū, flagrisq; cædendum iubet: quod dum facit, maius in ſe ſuorum concitat odium. Hic graui affectus iniuria, ulciſci ſtatuit. itaque coniuratione facta, dum in ea ſylua quæ ad Calam Pariſiorum uicum eſt, rex uenatur, illum ex inſidijs ad ueſperam adoritur, & interimit. idem continuò facit utero gerenti Reginæ. uterque in æde D. Germani à pratis ſepultus eſt. Vlſoaldus M.Eq. euadit, & in Auſtraſiam redit. Theodoricus reuocatus in regnum reſtituitur, ſed cui datur Leudeſius Ercembaldi filius M.Eq.	4640
680	1	THEODORICVS XV REX ANN. XIIII.	4641
681	2		4642
682	3		4643
683	4		4644
684	5		4645
685	6	Ebroinus relicto monachatu, ingenti ſceleratorum manu collecta, clanculario Audoëni archiepiſcopi Rotomagenſium admonitu, hoſtes magna celeritate opprimit, & gazam intercipit. tandem Regis & regni adminiſtrationem recipit, Leudeſio perfidioſe occiſo inter colloquendum. Plurimi illius cauſſa epiſcopi in perpetuum exilium mittuntur: plerôſque, ut animum ſanguine expleret, iugulandos curat. D. Leodegarius Eduorum epiſcopus poſt longa carceris tædia capite truncatur, confoßis prius oculis, & corpore miſerè mutilato, dilaniatôque. Eius frater Guerinus nomine, paulò antè lapidibus obrutus fuerat. D. Lambertus exulat. Amatus poſt aliquot annos in exilio moritur. Pipinus Craſſus Anſigiſi filius.	4646
686	7		4647
687	8	Pipini & Martini Auſtraſianorum ducum acies fundit Ebroinus in agro Laudunenſi. contra fidem datam Martinum ad ſe in colloquium accerſitum crudeliter interimit. Ermenfredus in ultionem ex inſidijs ſceleratum Ebroinum noctu in lecto	4648
688	9	iugulat. extemplo ad Pipinum confugit. illius loco Magiſter Equitum Varrato creatus eſt: quē Giſlemarus ſceleratus filius ab illo magiſtratu haud ita multò pòſt armis deturbat, ſed paucos dies à perpetrato facinore dignita-	4649
689	10	te potitur, diuino numine impietatem ulciſcente. In eum magiſtratum pater reſtitutus, breui moritur. Bertarius eius gener, homo non magni animi, parúmque rebus gerendis aptus, Magiſter Equitum dicitur.	4650
690	11	Pipinus cum exulum Francorum collecta manu, Regis Theodorici aciem ad	4651
691	12	Textritium fundit, fugátque. Bertrarius à ſuis necatur. Pipinus Magiſter Equitum, qui multum res Francorum auxit. In Auſtraſiam reuocatus, aulæ præfectum Nordebertum relinquet.	4652
692	13	Drogo Pipini maximus natu filius, Dux Campanorum.	4653
693	14	Rex Atrebatibus ſepultus in D. Vedaſti æde.	4654
694	1	CLODOVEVS TERTIVS XVI REX ANN. IIII.	4655

Anni Christi	Anni Regni		Anni Mundi.
695	2		4656
696	3		4657
697	4	*Friſii Rabodo eorum duce ſuperato, in Chriſtianiſmum à Pipino inducuntur. apud quos Vuillibrotus, quem nonnulli Clementem epiſcopum nominãt, frequentes de Chriſti uerbo conciones habuit, eosq́; inſtituit.*	4658
698	1	CHILDEBERTVS SECVNDVS XVII REX ANN. XVIII. *Frater iunior defuncti.* *D. Lambertus Traiectenſium epiſcopus, ab exilio reuocatus, cum non dubitaſſet Pipini adulterium reprehendere, à Dodone pellicis ipſius fratre*	4659
699	2	*miſerè trucidatus eſt. Percuſſor & conſcij intra annum diuinitus puniuntur & pereunt.* *Grimoaldus Pipini filius loco patris Præfectus aulæ.*	4660
700	3		4661
701	4		4662
702	5		4665
703	6		4664
704	7		4665
705	8		4666
706	9		4667
707	10		4668
708	11		4669
709	12		4670
710	13		4671
711	14		4672
712	15		4673
713	16	*Grimoaldus Leodij ante aras D. Lamberti à quodam Friſio gregario milite trucidatur.* *Pipinus Theobaldum nepotem aulæ Præfectum facit.*	4674
714	17	*Mors Pipini Craſſi.* *Carolum Tutidem, hoc eſt Martellum ex Alpaide pellice filiũ, Ducem Auſtraſianorum inſtituerat: ſed relicta Plectrudis illum Coloniæ in carcerẽ conijcit, ſperans cum Theobaldo nepote ſumma rerum potiri.*	4675
715	18	*Rex conditus Canciaci ad ædem D. Stephani.* HAEC REGVM *nomenclatura, & catalogus, quia titulò tenus Reges erant, ſatis indigeſtus, & parum certus. Nam & apud illius temporis ſcriptores nullo ferè numero fuere.* *In Francia maxima rerum perturbatio, quouſque genus hoc regum extinctũ fuit, & regni adminiſtratio ad Pipini filij Martelli familiã deuoluta.* *Franci Plectrudis mulieris imperio nunquam ſe ſubiecturi erant.* *Interea Reges pro libidine creabantur, eorumq́; ius & dignitatem tuebantur hi tantùm à quibus in regnum euecti erant.* *Theobaldus Magiſter Equitum Dagoberti, Ramãfredus Magiſter Equitum Chilperici, uterque bellum hoc domeſticum & inteſtinum inter ſe gere-*	4676
716	1	DAGOBERTVS SECVNDVS XVIII REX ANN. IIII. *Filius natu maximus defuncti Regis. Hunc nonnulli, præſertim Sigbertus, Clodoueum nominant.* *bant. Prælium acerrimum ad ſyluam Cociam. Theobaldus fuga euadit, ex quo Dagobertus ægrè regnũ aduerſus hoſtes defendit. Carolus Martellus cum nouercæ manus effugiſſet, omnia*	4677
717	2	*expertus eſt ut in ſtatum reſtitueretur, & ſe his omnibus rebus interpo-*	4678
718	3	*ſuit. Initio inferior à Rabodo Friſio, cum multos ſuorum amiſiſſet, acri prælio uictus, animo tamen inuictus fuit. Nam Chilpericum perſecutus ad Amblauam circumuentum ſpoliauit, III. Calend. April. cecidit, deinde ad Vin-*	4679

B

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		ciacum Samarobrinenſium, rediens autem Coloniam ingreſſus eſt. Rege	
719	4	Theodoricus & Chilpericus Dagoberti liberi penè infantes in cœnobium collocantur. quoque Dagoberto mortuo & ſepulto Canciaci, Martellus ſubornat ſalutátque	4680
720	1	regem CLOTARIVM quendam, qui his duobus annis regnum affe-ctans, inuadere & occupare conatur. Sed in ordine regum locum illi eſſe nõ patiar, quia illum prætermittit P. Aemylius. Chilpericus uictus, inita ſocie-tate Eudonem Aquitaniæ ducem in Campaniam aduocat in auxilium. Ca-	4681
721	2	rolus cum aduerſus eos obuiam proceßiſſet, in fugam conijcit, & aſſecutus eſt Ramanfredum Andegaui. Poſt Clotarij mortem reuocat ex Vaſconia Chilpericum, eumq; ſibi regem facit, pace Eudoni data.	4682
722	1	CHILPERICVS SECVNDVS XIX. REX AN. V. Is eſt qui antea & Daniel uocatus, & ſacerdos fuiſſe dicitur.	4683
723	2	Carolus debellat Saxones.	4684
724	3	Carolus Bauaros domat.	4685
725	4	Alemanis ui armorum perterritis, Carolus recipit reducitq; Plectrudem unà cum Sonichilde eius nepte, quæ profugerant illuc, Carolum metuentes. CAROLVS MARTELLVS FRANCO-RVM PRINCEPS.	4686
726	5		4687
		Chilpericus ſepelitur Nouioduni.	
727	1	THEODORICVS CALA XX. REX ANN. XV.	4688
728	2	Bellum Aquitanicum & Saracenum.	4689
729	3	Eudo Aquitanicus bello redintegrato, quum modis omnibus ſe Carolo infe-riorem eſſe animaduerteret, Saracenos Hiſpaniam tunc occupantes, ad ſe inuitat. Qui numero ad CCCC.M. cum uxoribus liberis ac ſeruis tan-quam omnia occupaturi uenerunt, quacũq; iter facerẽt, tum ſacra, tum pro-phana nullo diſcrimine hoſtiliter depopulantes. Hoſpes Eudo eorum ad-uentu preſſus, facilè ad pacem inclinauit. Nam in ipſo conflictu & prælio cum ad nos defeciſſet, plurimum ad uictoriam adiuuit.	4690
730	4	Carolus enim Martellus aduerſus illos profectus, cum in Turonibus ad agrũ D. Martini Pulchri illis occurriſſet, ſtragẽ eorũ incredibilẽ edidit. In eo præ-lio cadit rex Abdirama. ex noſtris deſiderati ſunt modò 1500. Commentitiũ putarem tantam de Saracenis uictoriam à noſtris partam eſſe, niſi pariter exteri rerum ſcriptores de nobis hoc literis prodidiſſent, cum magna læti-tiæ ſignificatione, quòd gens tam barbara, legis ac religionis tam impiæ, cui nemo hactenus par eſſe potuerat, penè occidione occiderit.	4691
731	5		4692
732	6	Eudo fato functus eſt. Hunnoldus & Vaifarus filij, ut Aquitaniam recipiãt, ad ſe Viſigotthos & Arrianos in auxilium arceſſunt, qui incendijs & dire-	4693
733	7	ptionibus uſque in Burgundiam penè omnia deuaſtant. Martellus cum copijs accurrit, eóſque cedere cogit.	4694
734	8	Carolus Friſiis ſubactis idôla deorum deijcit, ut ſimul omnes Chriſtum cole-rent profiterentúrque.	4695
735	9	Secundum bellum Saracenum. Saraceni denuo ex Hiſpania in Galliã, ut ſe ulciſcãtur, cõtendũt. cũ Gotthis, acceptis inuicẽ obſidibus, ſocietatẽ ineunt. proditione Aueniouem occupãt.	4696
736	10	Martellus illico cum auxilijs & ingentibus copijs urbem expugnat. Athi-nus rex Saracenorum nauicula elapſus, Narbonem profugit. Amoreus rex Saracenorum alter, opem ſuis laturus, ad Illiberim ad internecionẽ cæſus eſt. Athinus relicta Narbone fugit. Martellus reliquias belli perſequitur, mul-tarum urbium incendijs. Hoc principe à bello uix militi licebat reſpirare, qua re nobilitas longè melior & præſtantior erat.	4697
737	11		4698
738	12		4699
739	13		4700

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
740	14		4701
741	15	Rex obit menſe Iunio, ſepultus in D. Dionyſii æde. XI. CAL. Nouemb. Car. Martellus princeps Cariſiaci propter Iſaram è uiuis exceſsit, conditus in Mauſoleo Dionyſiaco in ordine regū. Fabulantur ad inferos damnatū, quia decumarū aliquid acceperat, ut nobilibus ſtipendia facientibus, ob labores, pericula, & rerū ſuarū damna, quæ in bello Saraceno acceperāt, aliqua ex parte ſatisfaceret. Filij ſuccedūt Carolomanus Auſtraſiæ, Pipinus Breuis Franciæ præfecturā obtinet. Aegidius archiepiſcopus Rotomagenſium. Gripho hæreditate priua-	4702
742	1	CHILDERICVS STVPIDVS XXI REX ANN. IX. tus, Laudunum arcem belli occupauerat, mox fratribus in fidem ſe permittere cogitur.	4703
743	2		4704
744	3.		4705
745	4		4706
746	5	Carolomanus Roma rediēs, abiectis omnibus fortunis, in cœnobium ſeceſsit, incluſitq;, quod in monte Soracte ædificauerat. Sed quia in loco frequēti nimium & conſpicuo ſitum erat, nempe ad uiam, in montem Caſsinum migrauit, tonſu habituq; monachi accepto.	4707
747	6	Gripho, noua ſemper in fratrem machinatus, quorum exitum nullum reperi-	4708
748	7	re poterat, in tranſitu Alpium à Theodino Tranſiurano nobili occiditur.	4709
749	8		4710
750	9	Childericus regno exactus, cogitur ſe monachum profiteri. A Pharamundo uſque ad Pipinum ſunt anni 331. A Meroueo 302. A Clodoueo Chriſtiano 252.	4711
751	1	PIPINVS BREVIS XXII. REX ANN. XVIII. primus ex ſuo genere conſenſu nobilium, fauore & beneficio papæ Romani ungitur. Apud Aemyl. reponendum eſt 751. pro 701.	4712
752	2	Stephanus papa in Galliam profugus.	4713
753	3	Bonifacius Maguntinus pontifex. Pipinus aduerſus Aiſtulfum Longobardorum regem Italiam inuadit.	4714
754	4		4715
755	5	Pipinus iterū intrauit in Italiā. Aiſtulfo deuicto, Max. Pontifici Ro. dona dedit, etiam exarchiam Rauennatiū finibus bene maximis: nequis iſtam largitionē à Francis principibus ingratè iniuſteq; auferat, Conſtantino Imp. adſcribens, quam Pipinus in eccleſiam Romanā contulit, inuito & reclamante	4716
756	6	Græco eam quoq; poſſeſsionē iuris Auguſtorum eſſe. Illinc Pipinus primus eccleſiaſticos Romanorum ritus, & cantuum cæremonias in Frāciam accepit, atque attulit. illudq; negocium Aegidio fratri (Remigium quidam uocāt) Rotomagenſium archiepiſcopo datum. Hæc ex Aemylio & alijs. Stephanus Pipinum Francorum regem & Ro. Patricium dicit.	4717
757	7	Rex Parlamentum in Francia inſtituit.	4718
758	8		4719
759	9		4720
760	10	Res his ferè annis aduerſus Vaifarum in Aquitania geſtæ.	4721
761	11		4722
762	12		4723
763	13		4724
764	14	Fabulæ Roberti Neuſtrij, quē Diabolum dicūt, recenſentur his temporibus.	4725
765	15		4726
766	16		4727
767	17		4728
768	18	Vaifarus à ſuis occiditur. Rex Pariſiis obit 8. Calendas Octobris. Alij annis 17. regnaſſe ſcribunt, relictis filijs regibus	4729

Anni Chriſti	Anni Regni			Anni Mundi.
			Carolo Magno Sueßionibus, *Carlomano Nouioduni.*	
769	1		CAROLVS MAGNVS XXIII. REX ANN. XLVI. *Aquitaniam & Vaſconiam recipit.*	4730
770	2			4731
771	3		*Carlomanus rex moritur, cuius uxor Berta cum liberis, comite Audomaro, ad Deſiderium fugit.*	4732
772	4		*Initium belli Saxonici.*	4733
773	5		*Carolus ab Hadriano papa accerſitus, & in Italiam ingreſſus, cepit Deſiderium Longobardorum regem. Romæ donationem Pipini confirmauit, auxitq;. Synodum ſimul conſtituit, ac dignitatem, iusq; eligendi pontificis, & inueſtituram illam epiſcoporum, pro remuneratione ab Adriano accepit. Patricius etiam primùm ab iſto creatus, Italiæ regnum per Francos Mediolani Papiæq; præfectos tenuit. Seruandum quoque ſtatuit, reuerſus in Galliam, in Mediomatricibus primùm, atque inde per uniuerſas Galliæ eccleſias ritum & conſuetudinem Rom.*	4734
774	6			4735
775	7			4736
776	8			4737
777	9			4738
778	10		*Euerſa Pompelone, Ibnabala regulus Cæſarauguſtæ reſtituitur. Hiſpani Chriſtianiſmum accipere, & uectigal ſoluere coacti.*	4739
779	11			4740
780	12			4741
781	13			4742
782	14			4743
783	15			4744
784	16			4745
785	17			4746
786	18			4747
787	19			4748
788	20			4749
789	21			4750
790	22			4751
791	23		*Bellum Hunnicum, quod ante annum octauum finem non accepit. Palmerius. Carolus Magnus ſcholam Pariſiorum inſtituit, opera Alcuini, & Claudij Clementis.*	4752
792	24			4753
793	25			4754
794	26			4755
795	27			4756
796	28			4757
797	29			4758
798	30			4759
799	31			4760
800	32	*Anni Imperij*	*Turpinus Rhemorum pontifex* *Romæ natali Chriſti à Leone papa diadema impoſitum accipit.*	4761
801	33	1	CAROLVS MAGNVS IMP. AVGVSTVS. *Caroli Magni liberi prouincias acceperunt à patre regendas, Carolus ætate grandior Pannonias, Pipinus Italiæ regnum, Ludouicus Aquitaniam. Carolus & Nicephorus diuiſerunt im-*	4762
802	34	2	*perium, ſicq; inter ipſos conuentum eſt, ut qui in Cæſarum familiam Auguſtorumq; nomen ſuccederent, Imperatores dicerentur, alter quidem Orientis, alter Occidentis.*	4763
803	35	3		4764
804	36	4		4765

Anni Chriſti	Anni Regni	Anni Imperij		Anni Mundi.
805	37	5	Saxones perpetuò rebellantes, perpetuoq; uicti, coacti Romanã religionem acceperunt. Belli Saxonici finis.	4766
806	38	6		4767
807	39	7		4768
808	40	8		4769
809	41	9		4770
810	42	10	Pipinus Mediolani, 8. Id. Iul.	4771
811	43	11	Carolus in Bauaria, prid. Non. Decem. moritur.	4772
812	44	12		4773
813	45	13	Bernardum nepotem ex Pipino, Italiæ regem eſſe ſtatuit Auguſtus. Ludouicum filium ſibi cooptat, & Cæſarem creari uult. Quinque concilia pro ſtatu eccleſiaſtico celebranda iuſſit, Maguntinum, Rhemenſe, Turonenſe, Cauillonenſe, Arelatenſe. Aemylius hoc Arelati habitum ſcribit.	4774
814	46	14		4775
			Aquiſgrani obijt V. Cal. Feb. Regni anno 47. ætatis 72.	
815	1		LVDOV. PIVS IMP. AVG. XXIIII REX AN. XXVI.	4776
816	2		Vaſcones recepti. Stephanus papa in Galliam uenit, coronauitq; Aquiſgrani Ludouicum imperatorem.	4777
817	3		Reges filios creauit, Lotarium Italiæ, Pipinum Aquitaniæ, Ludouicum Noricorum.	4778
818	4		Bernardi Italiæ regis interitus, quòd patruo imperatori rebellauiſſet. Vinomarchus qui ſe Britanniæ regulum fecerat, oppreſſus eſt.	4779
819	5			4780
820	6			4781
821	7		Imperator Herioldum Daniæ regem reſtituit. Sigbertus anno 816 expulſum eſſe ait, quo alij reſtitutum affirmant.	4782
822	8			4783
823	9		Lotarius patre uiuente rex & Auguſtus à Paſchale papa coronatur. Drogo nothus frater Auguſti epiſcopus Mediomatricum.	4784
824	10			4785
825	11			4786
826	12			4787
827	13			4788
828	14			4789
829	15		Cõiuratio filiorũ & optimatiũ maximè pontificũ in Ludouicũ imperatorẽ.	4790
830	16		Synodum Imperator habuit, in qua uanitates ueſtium, luxusq; gemmarũ, & auri & argenti nimia pompa eccleſiaſticis interdicta ſunt. Vtinam noſtris temporibus Ludouice uiueres. Iacobus Vuympſelingius. Conſilio etiam Gregorij PP. Imperator ſtatuit ut in Gallia & Germania celebraretur dies feſtus omnium Sanctorum Cal. Nouemb.	4791
831	17			4792
832	18			4793
833	19		Imperator parum prouidus à filijs captus, per ignauiam atque ſocordiam	4794
834	20		ab imperio præter ſpem depellitur, & in cœnobium detruditur. Eodem anno in imperium reſtituitur: quo facto Lotarius pedem retulit in Italiam. Ludouicus uxorem Auguſtam recepit.	4795
835	21			4796
836	22			4797
837	23		Normani Gallias infeſtant.	4798
838	24		Pipinus Pipini F. poſſeſſiones defuncti patris in Aquitania adit, nulla facultate impetrata aut petita ab auo uiro ſanè probiſſimo & indulgentiſſimo.	4799
839	25		Ludouicus Lotario data fide ad ſe uenıẽti reconciliatur, eiq; dignitatem imperij, regniq; tribuit coronam.	4800

Anni Chriſti	*Anni Regni*		*Anni Mundi.*
		Ludouicus Carolum Caluum filiorum minimum Neuſtriæ regem facit.	
840	26	XII CAL. IVNII *moritur, 17. Aemyl. In Mediomatricibus ſepultus.*	4801
841	1	CAROL. CALVVS XXV. REX ANN. XXXVIII.	4802
842	2	*Bellum fraternum utrinq; atrox & cruentum die reſurrectionis Chriſti ad*	4803
843	3	*Fontoniacum in Altiſsiodorenſibus. fœdus his conditionibus initum, ut Carolus Caluus rex eſſet Franciæ, quæ Britannicum oceanum & Moſam terminos haberet, Ludouicus Germaniæ Hunniæq;, Lotarius Italiam, & imperium haberet in gentes reliquas, Prouinciam, & eam Galliæ partem, quæ nunc Lotaringia à ſuo rege dicta eſt, olim Auſtraſiæ Mediomatricumq; regnum. Pipinus & Carolus fratris filij hereditate paterna fruſtrati, in*	4804
844	4	*cœnobium poſtea coniecti. Carolus Caluus, primus Francici ſanguinis, cui ſeparatim contigit quod uerè Franciæ regnum nunc dicitur. Nam Carolus Magnus, & alij qui ætate præceſſerant, Germanicum quiddam referebant. Hi tres fratres in colloquium Virduni uenerunt, & quam diximus hereditariam diuiſionem ratam habuerunt.*	4805
845	5		4806
846	6	*Normani piratæ ditionem Caroli infeſtant.* *In Chronico P.C. Phrygio redegit in annos decem uniuerſum bellum quod Caluus non ſatis proſperè cum Britannis geſſit.*	4807
847	7		4808
848	8		4809
849	9		4810
850	10		4811
851	11		4812
852	12		4813
853	13	*Normani piratæ magno cum terrore Nannetes inuadunt, quorum moleſtæ incurſiones in longum tempus tum in Aquitania tum in Gallia durarunt.*	4814
854	14		4815
855	15	*Lotarius ſe monachum profeſſum, filios relinquit,*	4816
856	16	*Ludouicũ imperatorẽ Italiæ, Carolũ regem prouinciæ, Lotariũ Lotaringiæ.*	4817
857	17		4818
858	18		4819
859	19		4820
860	20	*Neometicij reguli mors, belli Britannici finis fuit.* *Heriſpeus filius dux dat ſe in fidem & clientelam regi.*	4821
861	21		4822
862	22		4823
863	23		4824
864	24	*Balduinus primus Flandriæ comes.*	4825
865	25		4826
866	26.	*Cum Normanis in eaſdem regiones, in quas ante, incurſiones facientibus rex paciſcitur.*	4827
867	27		4828
868	28		4829
860	29		4830
870	50		4831
871	31		4832
872	32		4833
873	33		4854
874	34		4835
875	35	*Robertus comes Andium, & Ranulfus Aquitaniæ dux, in bello aduerſus Normanos cadunt. Solomon Britannus, Heriſpei F. Francis ſuppetias tulit. Caluus non tanti fecit dubiam uictoriam belli, quãti Normanorum præſentem pecuniam: itaque precio illis poteſtas abeundi facta eſt.*	4836
876	36	1 | *Carolus Caluus imperator Aug. auri & argenti ui maxima,* φιλαργίᾳ *atq; luxuria delectabatur. Corona diademateq; ſerico immodicè & ſuper-*	4837

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		be uſus eſt. Veſtem præterea Dalmaticã magis q̃ reges ſuperiores induebatur, in omne genus luxus paratior, quàm in rebus agendis audacior aut conſtantior.	
877	37	Quo poteſtatem ſuam in regibus creandis monſtraret, Boſſonem Iudithæ uxoris ſuæ Auguſtæ fratrem, Hemengardæ defuncti Ludouici imperatoris filiæ uirum regem Prouinciæ facit.	4838
878	38	2 | Caluus Mantuæ correptus morbo pridie Id. Octobris moritur, accepto ueneno à Sedechia medico ſuo.	4839
879	1	LVDOVICVS BALBVS IMP. XXVI REX ANN. II. Papa Iohannes in Galliam ſe confert, à quo coronam accipit Balbus Auguſtus.	4840
880	2	Compendij obit Id. April. die ſancto quo ſupplicium paſſus eſt Chriſtus, uxore relicta grauida, quæ Simplicem peperit, cui Odo Roberti Andegauen. filius, in ſpem ueneris fuit à patre deſignatus tutor. Balduinus Caluus Flandriæ comes.	4841
881	1	LVDOVICVS ET CAROLOMANVS XXVII. REG. ANN. V. Regnum penè redit ad Germanos. Boſſo tyrannidem occupare parat. Illi duo nothi ex Balbo obtinent, atque initio feliciter rem gerunt aduerſus Normanos	4842
882	2	& Danos, qui numeroſo exercitu atque ingentibus animis ſacra prophanáque igni ferróque in Gallia per totum quinquennium crudeliter uaſtabant. Gotthofredus & Sigifredus reges Normanorum.	4843
883	3	Normani Treuiros & Mediomatrices occupant.	4844
884	4	Ludouicus moritur. Hoc in loco cuiuſdam Ludouici Nihili, hanc appellationem ſortiti, quòd nunquam rem geſſerit, mentionem faciunt hiſtorici, qui hæres & filius Carolomani fuit. Rerum temporiſque ob mutationem confuſio hoc in loco facit, ut paucis ijs etiam propius intuentibus intellecta ſit hiſtoria. Interpoſita eſt fortaſſe à nõnullis ſimplicitas atq; uita Caroli Ludouici Balbi Poſthumi, qui poſtea iuſtam adeptus ætatem regnabit.	4845
885	5	Carolomani interitus.	4846
886	1	6 | CAROLVS CRASSVS IMP. XXVIII REX ANN. V. Anni Imperij | Accerſitus imperij ſui anno 6 ob Normanorum motus & infeſtationes. Normani Lutetiam obſident. Henricus dux ab illis peri-	4847
887	2	7 | mitur in ultionem Gotthofredi regis occiſi.	4848
888	3	8 | Neuſtria Normanis ad incolendum data, ex quo huic noſtræ Norma-	4849
889	4	9 | niæ nomen eſt.	4850
890	5	10 | Arnulfus curator datus Carolo Imperatori patruo, hoc anno illius nomine ſummam rerum habuit.	4851
891	1	ODO XXIX REX ANN. IX. Arnulfus Auguſtus ſalutatus, regnum etiam occupare ſtudet: ſed Odo Roberti Andium ducis filius, alienus à genere Caroli Magni, tutor, regnare iuſſus, quem unxit Valterus archiepiſcopus Senonum. Odo Robertum fratrem comitem Pariſiorum eundem M. Eq. dicit. Francis infeſti eſſe non ceſſant Normani.	4852
892	2	Francorum proceres Odonem uirum ſanè probum timentes, æmulatione partium ac decreto facto in Aquitaniam regnaturum remittunt, accepto rege ante tempus Simplice adoleſcentulo, per rerum nouarum ſtudium, & quãdam animi leuitatem. Illi autem utrinque inimicitias accendebant, pupillum aduerſus tutorem committentes. Carolus Simplex annum agens ætatis duodecimum, primùm inũgitur. Hic Sigibertus falſò annum ſupputat 894. Prætereundum non eſt Odonem in Galliã attuliſſe nobile illud ſignum innumeris pictum & ſparſum lilijs, quod ad Caroli Sexti tempora durauit.	4853
893	3	Remigius Altiſſiodorenſis.	4854
894	4		4855
895	5		4856
896	6	Carolus auxilijs Arnulfi Aug. contendit cum Odone, ſed fruſtra.	4857
897	7		4858
898	8		4859

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
899	9		4860
900	1	CAROLVS SIMPLEX LVDOVICI BALBI F. XXX. REX ANN. XXVII. *Odo circa initium anni x. quum regnare cœpit, animam agens, coram proceribus pupillo regnum iubet reſtitui, cuius adminiſtrationem ſumpto regis titulo & authoritate antea meritò ob magna rerum negocia acceperat. Simplex autem iuſtus hæres adoleſcentior incautè imperitéque regnat. Illa eſt tamen eius pijſſima & ſanctiſſima conſtitutio de facultatibus eccleſiaſticis, cuius hodie meminiſſe nos certe conuenit. Quòd à multis annis ſummi proceres profani cœnobiarchias atque maximos prouentus beneficio regum occupabant, iam epiſcoporum iura inuadebant, Rex coacto concilio ius cauſámque epiſcoporum defendit ac ſtabilijt, eò ſpectans, ut mox cœnobia in libertatem, quod tunc præſtari difficile erat, uindicaret, atque aſſereret. P. Aemy. Bellum domeſticũ, factionéſque Roberti Othonis fratris pro regno occupando. Fulco Rhemorum archiepiſcopus occiditur.*	4861
901	2		4862
902	3		4863
903	4		4864
904	5		4865
905	6		4866
906	7		4867
907	8		4868
908	9		4869
909	10		4870
910	11	*Finis belli Normanici.*	4871
911	12		4872
912	13	*Rhollo primus dux Normaniæ.*	4873
913	14		4874
914	15		4875
915	16		4876
916	17	*Simplex uirtute ſuorum Lotaringiam recipit. Aemyl.*	4877
917	18		4878
918	19		4879
919	20	*Tot diſſidia & rerum fluctus in Gallia extitere à Carolo Balbo ad mortẽ Caroli Simplicis, ut uix certò ſciri poſſit quis potiſſimùm regnarit. Arnulfus magnus Flandriæ comes.*	4880
920	21		4881
921	22		4882
922	23	*In Sueſſionibus pugna inter Carolum Simplicẽ, & Robertum Odonis fratrem regni æmulum iam coronatum ab Herueo Rhemorũ pontifice. Robertus occiditur. Simplex uictor perinde ac ſi uictus eſſet, animo demiſſo, reddit Lotaringiam Germanorum regi, quò maius ab illo auxilium impetraret, quemadmodum antea conſtituerat, ſe, Franciámq;, ut ſe tutum præſtaret aduerſus Robertum, illi ſubijcere. Hebertus regem captum Peronæ in cuſtodia habuit.*	4883
923	24		4884
924	25	*Simplex cogitur regnum dare Rhodulpho Burgundioni Ricardi filio.*	4885
925	26		4886
926	27	*Poſt innumeras miſerias Peronæ animam egit.*	4887
927	1	RHODVLPHVS BVRGVNDIO XXXI REX ANN. II. *Apud Sueſſiones regiam coronam ſuſcepit III. Id. Iul. regnauitque per duos tantùm annos, ut D. Dionyſii habent Chronica, Sigibertus, Phrygio. Verùm P. Aemylius, R. Gaguinus, & alij multi aſſerunt regnaſſe per XII. ferè annos uſque ad ann. 937.*	4888
928	2		4889
929	1	LVDOVICVS TRANSMARINVS XXXII. REX ANN. XXVII. *Simplicis filius poſt patris aduerſam fortunam ad a-*	4890

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		nunculum Angliæ regem cum matre Ognia proſugerat. Lauduni XIII. Cal. Iun. rex ſacratur. De regno eſt inter Ludouicum ex Anglia reuerſum & Rodulphum Burgundionem controuerſia.	
930	2		4891
931	3		4892
932	4		4893
933	5		4894
934	6		4895
935	7		4896
936	8		4897
937	9	Rhodulphus Burgundio XVIII. Cal. Iunij moritur Altiſsiodori, atq; in Senonibus ſepultus. Ludouicus ſolus.	4898
938	10		4899
939	11		4900
940	12		4901
941	13	Rex aduerſus Othonem Cæſarem Lotaringiam ingreditur ad Breſacum uſque.	4902
942	14	Gerberga uidua Gisleberti ab Othone fratre inter fœdus ineundū Ludouico datur in matrimonium ex Alſatia decedenti.	4903
943	15		4904
944	16		4905
945	17	Dira fame & contentionibus multū uexatur Gallia. Hugo magnus filius Roberti ad Sueſsiones cæſi, à rege deficit, renouátque de regni controuerſia bellū.	4906
946	18		4907
947	19		4908
948	20	Hugonis Pariſienſis factio & potentia, magna regi exhibuerūt negocia. Quidam aiunt regem iſtius opera, ſuorū proditione à Normanis captum, & Laudunum in publicum carcerem ductum atque coniectum.	4909
949	21	Otho Impe. multū in Franciam penetrat, ut Hugone & Normanis uictis, regem in ſtatum reſtituat.	4910
950	22	Hugo Imperatori ad Charum ſe futurū in eius poteſtate profitetur, metuēs eius reditum in Franciam.	4911
951	23		4912
952	24		4913
953	25		4914
954	26		4915
955	27	Ludouicus apud Rhemos ſepultus, ubi Lotarius eius F. Id. Nouemb. corona inſignitur.	4916
956	1	LOTARIVS XXXIII. REX ANN. XXXI.	4917
957	2	Cal. Iul. Hugo Magnus è uita excedit annoſus multum, in cœnobio D. Dionyſii ſepultus.	4918
958	3	Balduinus iunior Arnulfi F. Flandriæ Comes, qui patrem morte præuenit.	4919
959	4		4920
960	5		4921
961	6		4922
962	7		4923
963	8		4924
964	9	Arnulfus iunior Arnulfi nepos, Flandriæ Comes.	4925
965	10		4926
966	11		4927
967	12	Inimicitiæ & bellum inter Theobaldum Carnutum Comitem, & Ricardū Norman. Ducem.	4928
968	13		4929
969	14		4930
970	15		4931

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
971	16		4932
972	17		4933
973	18		4934
974	19		4935
975	20		4936
976	21		4937
977	22	*Carolus regis frater dono ab Othoue ſecundo Imp. Lotaringæ ducatum accipit. Rex Imperatorē bello adortus, penè opprimit. is uiciſsim à Calēd. Octobris ad Calendas Decemb. regem perſecutus, præter templa, réſque ſacras, nihil non funditus euertit Lutetiam uſque: ſed pedem cum ſuis referre coactus, eorum plurimos cum uniuerſis impedimentis amiſit.*	4938
978	23		4939
979	24		4940
980	25	*Ad Charum fluuium ab Othone & rege itur in colloquium: ubi iureiurando ſancitum eſt fœdus.*	4941
981	26		4942
982	27		4943
983	28		4944
984	29	*Nouo Imperatori rex Lotaringæ Ducatū inuidebat: quem cum inuaſiſſet, pòſt paulò fœdus inierunt.*	4945
985	30		4946
986	31	*Rex Rhemis obit. Ludouicus eius F. rex generis Caroli magni, & Francorum poſtremus, per annum & paulo amplius cum regnaſſet, ueneno periit, Cōpendiíq; ſepultus eſt, ſui tantùm nominis memoriam relinquens. A Pharamundo uſque ad Hugonem Capetum anni ſunt 568, à Clodoueo Chriſtiano 487, à Pipino 237.*	4947
987	1	LVDOVICVS QVINTVS XXXIIII. REX ANN. I. *Tertium regum Franciæ genus, quod uſque ad noſtra tempora regnat.*	4948
988	1	HVGO CAPETVS XXXV, ET PRIMVS GALLVS GALLORVM REX ANN. IX. *Pariſiorum Comes ui & militum fauore primùm Nouioduni rex ſalutatus, mox Rhemis cōſecratur & inungitur. Dantes poeta Florentinus in ſuo purgatorio ſcribit huius auum paternum lanium fuiſſe. Credibile non eſt Gallorū tam nobilia Stemmata ex tam humili & obſcuro loco duxiſſe originē. Carolus Lotaringiæ & Brabātiæ Dux patruus Ludouici defuncti, Galliæ fines ingreſſus ad regnum occupandum, deinde hoſtis contemptu negligentior factus, Launduni ſe cum uxore obſideri paſſus, proditione Aſcelini epiſcopi ab Hugone capitur, & Aurelianum in cu-*	4949
989	2	*ſtodiam mittitur. Bellum quadriennio geſtum eſt. Ideo à nobilibus reiectus Lo-*	4950
990	3	*taringiæ Dux, quod nimium Germanis, in quorum iterum manus recidere me-*	4951
991	4	*tuebant, faueret. & ferè fit, ut minus grati ſint principes exteri ac opibus & gratia florentes, quàm domeſtici & parum pòtentes: quod à Germanis diligentiſsime obſeruatur, qui è ſuis tantum ſolent imperatores deligere, libertati à potentioribus ac magnanimis metuentes.* ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάρεργα. *Hugo Arnul-*	4952
992	5	*ſum defuncti Lotarij regis fratrem illegitimum Rhemorum archiepiſcopum in familiæ & gentis odium mittit Aurelianum in carcerem.* *Gilbertus Aquitanus philoſophus, qui poſtea opera imperatoris papatum eſt adeptus, ſubſtituitur. Seuinus (Sergium alij uocant) Senonum archiepiſcopus unà in carcere ad trienniū aſſeruatur, quòd non approbaſſet hanc iniquam Arnulfi priuationem: tandem uterque archiepiſcopus ſuo gregi reſtitutus eſt à papa Iohanne. Hugo cum annum ſolus regnaſſet, Robertum filium liberalioribus literis inſtitutum Aureliani coronandum curauit. Nam ipſe neque diademate neque regijs inſignibus unquā. ſed tantum ui & armis uſus eſt. Pater primum geſsit bellum aduerſus obnitentem Comitem Flandriæ Arnulfum propinquum antiquo Francorum generi, qui huic omnino regis nouitati contradicebat: à quo Atrebatenſis Comitatus uiribus ablatus, ſed poſtea deprecatore Ricardo Normanorum duce reſtitutus. itaque inter illos pax conſtituta.*	4953
993	6		4954

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
994	7	*Sabaudiæ domus apud Allobrogas in Comitatum primum erigitur.*	4955
995	8		4956
996	9	*Obijt circa initium anni* IX. *ex quo regnare cœperat, in templo D. Dionyſii conditur.*	4957
997	1	ROBERTVS, SOLVS, XXXVI. REX ANN. XXXIIII. *literatus,ſtudioſus,religioſus,pius.*	4958
998	2		4959
999	3		4960
1000	4	Rex *religionis gratia* Romam *petit.*	4961
1001	5	*Henricus dux Burgundiæ, quòd liberos nullos ſuſcepiſſet,ducatum ſuum regi teſtamento legat naturæ concedens.quem cum rex poßidere cœpiſſet,confeſtim*	4962
1002	6	*Roberto filio tradit,cúmque mittit aduerſus Landricũ Niuernen.Comitem Burgundionibus acceptiſsimum:uictus tamen,& redditus ab Altißiodorenſibus.* Balduinus Barbatus Flandriæ Comes.	4963
1003	7	*Seuinus Senonẽſis archiepiſcopus obit,cuius archiepiſcopatus ob eligendi contentionem annum uacauit.*	4964
1004	8	*Senonũ urbs ob Comitis Reginaldi ſcelus confiſcatur,& regis patrimonio adijcitur.*	4965
1005	9	Gotthofredus Gotthofredi Arduennenſis *filius poſt* Othonis Ducis *obitum dono ab* Imperatore Lotaringiæ *ducatum accipit.*	4966
1006	10	Rex *cum* Ricardo Normaniæ Duce Valẽtianas *proficiſcitur ſuppetias laturus* Balduino Flandriæ Comiti,*quas is contra* Henricum Imp.*occupauerat.* Incredibilis *fames & peſtis.*	4967
1007	11		4968
1008	12		4969
1009	13		4970
1010	14		4971
1011	15		4972
1012	16		4973
1013	17		4974
1014	18		4975
1015	19		4976
1016	20		4977
1017	21		4978
1018	22		4979
1019	23		4980
1020	24		4981
1021	25		4982
1022	26		4983
1023	27	Rex & Imperator Enoli *ſecundum* Charum *conueniunt,illicque de rebus cum eccleſiaſticis tum regijs uerba conferunt.*	4984
1024	28	Rex Hugonem *filium* Compendij *coronãdum curat,qui patrẽ morte præuenit.*	4985
1025	29		4986
1026	30		4987
1027	31		4988
1028	32		4989
1029	33		4990
1030	34	*Numerus annorum regni* Roberti *à* Gaguino *negligenter obſeruatus, & alijs hiſtoricis:qui ubiq; ferè tẽpora nullo habito delectu confuderunt.obijt rex* Me-	4991
1031	1	*loduni:cuius cadauer in cœnobium* D.Dionyſii *translatum eſt.*Hẽricum *filium* Rhemis *antè coronandum curauerat,quem teſtamento hæredem relinquit.* HENRICVS XXXVII. REX ANN. XXX. *Contendunt* Henricus & Robertus *fratres ſuper regni ſucceßione.* Henrici *partes* Robertus Normaniæ Dux *ſequitur:*Odo Cãpaniæ,& Balduinus Flandriæ Comites,Roberti. Bochetus Gaguinum *reprehendens aſſerit* Robertum *natu minorem,cui nunquam fauit* Cõſtantia *mater, quæ obierit anno quinto regni ma-*	4992

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		viti,alia à rege in eius locum ducta defuncti Comitis Noniodum filia,quare lapſi omnes eſſent.ſed fortè reprehenſor iſte fallitur.	
1032	2		4993
1033	3	*Incendium patitur Lutetia.* Odo & Balduinus ab Henrico uicti.Fratres in concordiam neniunt.	4994
1034	4	Rhodulfus Tranſiurenſis Burgundiæ rex,cum annos XXX (Aemylio teſtante) in Burgundionũ ſuorum nutu regnaſſet,regnũ Conrado Imperatoris filio dat. Odo Campanus cum regnum illud iure hæreditario ſuum cenſeret, petere cœpit.quod cum negatum eſſet, armis inuaſit. Tunc in duas Burgundia prouincias diuiditur, Ducatum ſcilicet & Comitatum,ut pertineret Comitatus ad Imperij ditionem,Ducatus uerò ad regiam. Secundum Burgundionum regnum ad hæc tẽpora annos plus 130 durauit, ſub Arnulfo Imperatore inchoatum.	4995
1035	5		4996
1036	6	Odo Bellouacenſis Comes cum Rogerio fratre Sacrocæſarienſi Comite,& epiſcopo Bellonacenſi Comitatum cõmutat.Rogerius Comitatum Bellouacen.epiſcopatui in perpetuum donauit. Balduinus Inſulanus pius Comes Flandriæ.	4997
1037	7	Odo à Gotthello Lotaringo duce cæſus,Theobaldum & Stephanum filios hæredes relinquit.	4998
1038	8		4999
1039	9		5000
1040	10		5001
1041	11		5002
1042	12		5003
1043	13		5004
1044	14	Gotthofredus Martellus Andiũ Comes Theobaldũ Carnutũ Comitẽ intercipit.	5005
1045	15		5006
1046	16		5007
1047	17	Gulielmus Normanorum dux ex illegitimo matrimonio procreatus , ſuppetias Henrico rege ferẽte,ſuos Normanos ſuperat,in officióque continet. Qui in Italiam Alpibus ſuperatis profugerant Normani,duce Gulielmo Mõtrolienſi Comite,deinde uiribus paulatim collectis Roberto Viſcardo Duce in Apulia & Calabria magnas ſibi opes famámque compararunt.	5008
1048	18		5009
1049	19		5010
1050	20		5011
1051	21	Berengarij hæreſis.	5012
1052	22		5013
1053	23		5014
1054	24		5015
1055	25		5016
1056	26		5017
1057	27		5018
1058	28	Alij hunc tantùm regnaſſe annos XXVII aut XXVIII tradunt.	5019
1059	29		5020
1060	30	Henricus Philippum filium regem creãdum coronandúmq; Rhemis curat.Circa anni huius finem moriens,liberos,Philippum annos ferè IX natum,& Hugonem minorem commendauit fidei Balduini Flandriæ Comitis. Sepultus in templo D.Dionyſii.	5021
1061	1	PHILIPPVS XXXVIII REX ANN. XLIX.	5022
1062	2	Balduinus pius regis tutor ſimulato in Saracenos bello,eum exercitu de induſtria moram trahens in Vaſconiã quà iter eſt,audaces nobilium animos nõ ſatis Regi audientes repreßit.	5023
1063	3		5024
1064	4		5025
1065	5		5026

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1066	6		5027
1067	7	Hoc rege è Gallijs duæ prodierunt nobiliſſimæ familiæ, quæ apud exteros duo potentiſſima regna erexerunt. Gulielmus nothus Heraldo rege ceſo Angliã occupat. Gotthofredus uerò Bullionius terrã ſanctam & Hieroſolyma poſtea obtinebit.	5028
1068	8	Philippus uxorem ducit Bertam Balduini Comitis Hollandiæ & Friſiæ filiam.	5029
1069	9		5030
1070	10		5031
1071	11	Arnulfus Balduini F. Comes Flandriæ.	5032
1072	12	Robertus Friſius filijs fratris deuictis Flandriam occupat.	5033
1073	13		5034
1074	14	Grandimontenſium monachorum primordia authore Stephano Aruerno.	5035
1075	15		5036
1076	16		5037
1077	17		5038
1078	18	Ordo Canonicorum regularium apud D. Quintinum Bellouacum.	5039
1079	19		5040
1080	20	Gotthofredus Barbatus & Fulco Aſper contendunt ob ſucceſſionem auunculi Gotthofredi Martelli Comitis Andegauenſium. Rex ab Aſpero, quò neutri faueret, Vaſtinetum obtinuit. Barbatus à fratre interceptus, & in carcerem perpetuum miſſus.	5041
1081	21		5042
1082	22		5043
1083	23		5044
1084	24	Initium ordinis Cartuſienſium authoribus Brunone Agrippinenſi ciue ſcholarũ Magiſtro, Rhemorúmq; canonico, & Hugone Gratianopolitanorum epiſcopo.	5045
1085	25		5046
1086	26	Philippus Bertam Balduini Comitis Hollandiæ filiam repudiat, ex qua liberos ſuſceperat, Ludouicum Craſſum, & Conſtantiam: à ſeq; illam ablegat Montrolium maritimum oppidum: in cuius locum Bertradam pellicem à marito Fulcone Aſpero abductam publicè accipit: cuius cupidineo amore rex adeò occæcatus fuit, ut grauiſſima quæque totius regni ad illius arbitrium & libidinem regerentur. Adulterij tempore Philippum Florum & Cæciliam liberos ſuſcepit. Nec poſtea Bertam reuocaſſet, niſi ſummi pontifices Vrbanus & Paſchalis illi aqua & igni interdixiſſent. Hic uariant hiſtorici, quibuſdam aſſerẽtibus non omnino reſtitutam fuiſſe Vrbano ſecundo papa, ſed Paſchale.	5047
1087	27		5048
1088	28		5049
1089	29		5050
1090	30		5051
1091	31		5052
1092	32		5053
1093	33	Iuo epiſcopus Carnutum.	5054
1094	34	Robertus Hieroſolymitanus Comes Flandriæ.	5055
1095	35	Concilium Claromontanum Vrbano papa: res eccleſiaſticæ reformatæ & com-	5056
1096	36	poſitæ. De expeditione in terram ſanctam deliberatur aduerſus Saracenos. Catalogus eorum qui ex Gallijs Duces fuere illius belli. Petrus Ambianenſis Eremita. Ademarus Anicienſium epiſcopus. BELLVM SACRVM IN SARACENOS. Gulielmus Arauſienſium epiſcopus. Hugo Magnus regis frater. Gotthofredus Lotaringiæ Dux: Euſtathius, Balduinus, fratres, filij Euſtathij Comitis Boloniæ Belgicæ. Gotthofredus, ut nihil deficeret, in ea expeditione urbem Mediomatricum ciuibus uẽdidit, ac Ducatum Bullionis Sperto Eburonum epiſcopo. Robertus Normaniæ Dux fratribus, quæ poſsidet, illius expeditionis gratia oppignerat.	5057

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		Robertus Flandrus. Raimundus Toloſas. Stephanus Bleſenſis. Arpinus Comes L X M. aureorum Bituriges Regi uendit. Bohemũdus & Tancredus Itali, & multi alij ex Germania, Italia, Anglia, Scotia, & reliquo orbe Chriſtiano. Cõſtabat exercitus circiter C C C C C C. M. peditum. Otho pontifex tradit C C C. M. pugnatorum. Galli uno conſenſu ab uniuerſis occiduis nationibus huic bello propter armorũ peritiã præficiuntur.	
1097	37	Robertus è Lotaringia homo nobilis, potens, & literarum peritus, reiectis honoribus & diuitijs Chriſtum & paupertatem ſectans, Præmonſtratenſes inſtituit.	5058
1098	38	Ciſtertienſis religionis fundamenta iaciuntur.	5059
1099	39	Hieroſolyma 39 die obſidionis Id. Iul. (4. Nonas Aemy.) à Chriſtianis recepta.	5060
1100	40	GOTTHOFREDVS Rex terræ ſanctæ. Gotthofredi regis obitus 15. Calend. Auguſti.	5061
1101	41	Balduinus Hieroſolymorum Rex.	5062
1102	42		5063
1103	43		5064
1104	44	Ludouicus Craſſus iuuenis multum, anteq̃ regia inſignis fieret corona, uiuente patre & permittente ſeditiones regni repreſsit, ius eccleſiæ tutatus eſt aduerſus Bochardum Pariſienſem Montiſmorẽtiani dominum, Drocũ Montiacum, Elbonem Roſciacum, Leonetum Magduneuſem, & Matthæum Bellomontanum.	5065
1105	45		5066
1106	46	Bohemũdo, cum in Galliam ueniſſet, Rex Cõſtantiã filiam in matrimonium dat. Alteram ex Bertrada genitam Cæciliam Tancredo abſenti ſpondet, atque mittit: deinde moriens Tancredus Pontio Tripolitano cõmendat, eiq; in uxorẽ dat.	5067
1107	47	Concilium Tricaſsium ſub papa Paſchale auxilium Regis petente aduerſus factionem Imperatoris: atque tum Gregorij papæ inſtitutum & decretum ſecutus, nuptias ſacerdotibus prohibuit, & ſimoniacis aqua & igni interdixit.	5068
1108	48		5069
1109	49	Meleduni Rex decedit iiij. Cal. Auguſti. ad Benedicti propter Ligerim ſepultus. Craſſus. iij. Nonas Auguſti ſacratus & inunctus	5070
1110	1	LVDOVICVS CRASSVS XXXIX REX Aureliani ANN. XXVIII. in æde D. Sanſonis per Gilbertum archiepiſcopum Senonũ, Rhemis ſibi id ſacri iuris deberi quamuis contendentibus.	5071
1111	2	Nobiles & principes ab Anglo rege aduti in Regem mouent ſeditionem, quem	5072
1112	3	diu multúmque uexarunt: tandem tamen ſuperior euadit. Inter coniuratos Philippus regis frater nothus erat, qui coniugem habebat filiam domini Montis Letherici. Balduinus Securis Comes Flandriæ.	5073
1113	4		5074
1114	5		5075
1115	6		5076
1116	7		5077
1117	8		5078
1118	9	Initiũ primi belli Anglici, quod ſexcẽtis fœderibus cõpoſitũ, ſemper renouatur. Gelaſius nonus papa Ro. cui plurimum inimicitiarum erat aduerſus Henricum Imperatorem, in Galliam ſe contulit ſuppetias implorans. Cõcilium Rhemis indixerat, in itinere moritur, Cluniaci ſepultus. Caliſtus Burgundio pontifex proximus concilium continuandum curat. Rhemis X V II. Cal. Nouemb. ex concilij ſententia Cæſarem hoſtem eccleſiæ pronunciat. Tum ſacerdotes, diaconos & hypodiaconos concubinas habere uetuit, item proſcripſit ab eccleſia, qui pro baptiſmo & ſepultura pecuniam exigerent.	5079
1119	10	Balduinus rex Hierſolymorum. Craſſus in Normaniam profectus eſt, uoluitque Gulielmũ Roberti defuncti filium in poſſeſsionem mittere. In eo prælio Balduinus Flandriæ Comes uulnere accepto interijt, cui ſucceſsit Carolus Canuti Danorum regis filius.	5080

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1110	11	*Henricus Cæſar ab Anglo ſocero impulſus menſe Auguſto Galliã inuadit, Rhemis multum infenſus ob iniuriã in illorum urbe acceptam. timore perculſus, regis potentia cognita domum reuertitur. paulò pòſt in amicitiam re cum papa compoſita redijt.*	5081
1111	12		5082
1112	13		5083
1113	14		5084
1114	15		5085
1115	16		5086
1116	17		5087
1117	18	*Carolus Flandriæ Comes Bonus Brugis ante aram Donatiani à cõiuratoribus mactatus. V I. Cal. Martij ſacro cinerũ die. quò Rex profectus, ſeuerè in parricidas animaduertit. Gulielmum Normanum Flandriæ Comitem dedit, quem*	5088
1118	19	*auaritia & peruerſitas omnibus inuiſa euertit. Eo in bello cæſo, alijsq; in ſentẽtiam adductis quibus aliquid iuris uidebatur in comitatum, Theodoricus Alſatienſis comitatus nomine regi fidei ſacramentum præſtat.* *Hieroſolymis trium ordinum D. Iohãnis, Hoſpitalariorum, Templariorũ, Teutonicorum res præclarè fortitèrque geſtæ initio ſuæ originis.* *Thomas Marlenſis in regios magiſtratus, & eccleſiaſticos uiros rebellis, extra communionem eccleſiæ proſcribitur per legatum papæ in Bellouacenſi cõcilio,*	5089
1119	20	*quòd Galdericum epiſcopum Laudunen. crudeli morte affeciſſet: tandẽ à Rhodulfo Viromanduo cæditur.* *Craſſus cauſſam eccleſiæ defendens in Aruerniam proficiſcitur ad componendas res inter epiſcopum Claromontanum & Comitem. Gulielmus Aquitaniæ dux ſua prudentia rem omnem compoſuit. Philippus admodum iuuenis in præſentia regum Craſſi patris, & Henrici Angli, diademate decoratur Rhemis X V I I I. Cal. Maij feſto reſurrectionis Chriſti die.*	5090
1120	21	*Hugo de S. Victore theologus Pariſienſis. Innocentius ob Anacleti Antipapæ potentiam in Galliam fugit, ubi honorificè receptus duo habuit concilia, alterum Rhemis, alterum Claromonte. Quem honoris cauſſa inuiſerũt Gallus Aureliani, Anglus Carnuti.*	5091
1121	22	*Fulco Andegauenſis Rex Hieroſoly.* *Philippus Iunior rex I I I. Id. Octob. in Lutetiæ ſuburbijs delapſus ex equo, quẽ euerterat ſcrofa, moritur. in æde D. Dionyſii ſepultus. Platina & Blondus hoc rege Philippo Innocentium papam in Galliam ueniſſe intelligunt, aliter aberrant, nec mirum in hiſtoria aliena. Ludouicus Iunior concilij Rhemenſis tempore V I I I. Cal. Nouemb. ex patris præſentis ſententia magnificentiſſimè coronatur à papa Innocentio, ut regni conſors eſſet. Paulò pòſt Innocentius à Lotario Romam reducitur imperatoriæ coronationis gratia.*	5092
1122	23		5093
1123	24		5094
1124	25		5095
1125	26		5096
1126	27		5097
1127	28	*Ludouicus Iunior Burdegalæ ducit uxorem Leonoram filiã maiorem hæredem Gulielmi ducis Aquitaniæ. Craſſus pater ſtatim Pariſiis moritur Cal. Auguſti.* *Aemylius habet annum regni xxx. ſed ea in re lapſum arbitror, ut numerus ab anno 1110 uſque ad 1137 indicio eſt.*	5098
1128	1	LVDOVICVS IVNIOR XL REX ANN. XLIII. *Annorum Iohannis à Stampis uel à temporibus error, & falſa ſupputatio. uide Aemylium. quendam legi qui per ea uixit tempora hiſtoricum minutiſſima quæque perſequentem, qui tantum rei miraculum non omiſiſſet ſi quid tale unquam contigiſſet. Galli diſtricti ob bellum Mathildis Auguſtæ, & filij eius Henrici Andegauẽſis contra Stephanum Bleſenſem de regni Angliæ ſucceſſione. tandem in hanc ſententiam Andegauenſis adductus, ut regno abſtineret uiuente Stephano, ſed poſt eius mortem regnaret. Quidam ſe Imperatorẽ Henricum finxit, qui in cœnobium Cluniacenſe coniectus eſt.*	5099

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1139	2		5100
1140	3	*Synodus Frãcica apud Senones aduerſus Petrum Abelardum Britannum hæreticum.*	5101
1141	4	*Non ſatis cõuenit Regi cum papa Ro. qui Petrum rege inuito ut epiſcopus eſſet, Bituriges miſerat, cui aduerſus regem Theobaldus Bleſenſis fauebat.*	5102
1142	5	*Conſtantia regis ſoror ſpõdetur Euſtathio Stephani regis Angliæ filio. Rhodulphus Viromanduus uxore repudiata Petronillam reginæ Leonoræ ſororem accipit: quos cum epiſcopis qui nuptias permiſerant, Papa excõmunicat, Theobaldo procurãte, cui Craſſus uehementer infenſus, culpã omnẽ in eũ transfert.*	5103
1143	6	*Vitriacũ quod erat ex ditione Comitis Bleſenſis, à Rege impotẽti ira dirutum, cuius tẽplum præcipuum cum M.D. utriuſque ſexus & cuiuſuis ætatis ad aras cõfugientibus incẽſum. Rex ſceleris pœnitentia ductus, D. Bernardi conſolatione*	5104
1144	7	*ne & conſilio ſacrum ſuſcipit gerendum bellum. Tunc Bernardus id unum agebat, ut principes Chriſtianos in hoſtes religionis adhortaretur, papa etiã cupiente.* — *Balduinus rex Hieroſolymorum.*	5105
1145	8	*Rex Viceliaci crucem accipit, ſacram militiam profeſſus. Eugenius papa in Galliam ſe recipiens, concilium Lutetiæ & Rhemis habet. D. Bernardus in Germaniam pro-*	5106
1146	9	*ficiſcitur cõcionaturus pro bello ſacro: cuius perſuaſu Conradus Imp. cum magno principum numero ſa-* — *Tornacum à ſummo Pontifice ſedes fit epiſcopalis, cum antea per annos ferè 600 ſub epiſcopatu fuiſſet No-*	5107
1147	10	*cra arma induit, qui pridie No. Feb. feſtiuãs antè diſcedit. Rex ducta ſecum uxore Id. Maij per Germaniã & Hungariam idem ſubſecutus iter, Imperatorẽ, qui iam cladem in Nouembri acceperat, offendit in Aſia.* — *uiodunenſi. In conſilio hæreſis damnatur Gilberti Poretani Pictonum epiſcopi, nulla criminis aut ignominiæ nota ipſi inuſta, quòd cauſſam ſuam ad iudicium & arbitrium concilij & Papæ ſemper permiſerat.*	5108
1148	11	*Ianuario proximo Rex non multo meliorẽ fortunã expertus eſt. Quare hic relicta Antiochia, Conradus uerò ab Auguſto Græcorum rediens contulerunt ſe Hieroſolyma ad Regem Balduinum adoleſcentulum. Tunc cõiunctis uiribus & copijs Damaſcum oppugnant, ſed diſsidio ac dolo obſidionem relinquere coguntur. Conradus abit ad ſuos. Galli in Syria mala multa patiuntur.*	5109
1149	12	*Quorum Rex in reditu pene captus, niſi Georgius Rogerij Siculi Regis prætor ſuppetias tuliſſet. In Galliam ergo euadit. Henricus regis frater ad Claramuallem monachus, Bellouacorum epiſcopus.*	5110
1150	13	*Cum Leonora regina duas filias peperiſſet, Mariam maiorem, Aliſam autem minorem poſt reditum: in concilio Baugenciaco à Ludouico repudiatur, qui Conſtantiam duxit uxorem Alphõſi Galecorum regis filiam, quæ Aureliani Regina coronatur. Iuit etiam in Hiſpaniam religionis cauſſa ad D. Iacobum, & ut ſocerum inuiſeret.*	5111
1151	14		5112
1152	15	*Interim Leonora in Regis odium alteri nubit marito, Henrico Andegauẽſi regi Angliæ futuro, ad quem Rege Frãco inuito ſuam priorem attulit dotem Pictones & Aquitaniam. Matrimonium hoc maximi belli Anglici cauſſa fuit.*	5113
1153	16		5114
1154	17		5115
1155	18		5116
1156	19		5117
1157	20		5118
1158	21		5119
1159	22	*Philippus regis frater archidiaconus epiſcopatus*	5120
1160	23	*Pariſienſis electionem Petro Lombardo ceſsit doctiſs. theologo. Lombardi epiſcopi ſuaſu & authoritate actum eſt & impetratum ut barbæ raderentur. Papa Alexander tertius ab Imperatore*	5121

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1161	24	*& Antipapa territus in Galliam fugit. Habuit in Claromonte concilium, deinde Turonibus alterum. Conſtantia Adelæ iunioris filiæ partu moritur: quæ ſuperuixit. antea oppetiſſe tradit Aemylius, necdum circumacto altero matrimonij anno, Margarita & Adela filiabus relictis. hic ſequor eius temporis ſcriptorẽ.* *Rex tertiam duxit uxorẽ Adelam Theobaldi Campani filiam, ex qua pòſt ſuſcipiet Philippum & Hagneu liberos.*	5122
1162	25		5123
1163	26	*Margarita Regis filia in matrimonium datur Angli filio qui regno ſuccedet. Poly. Verg.* *Almericus Rex Hieroſoly.*	5124
1164	27	*Concilium Turonenſe Alexandro papa. Acta Papienſis cõcilij, in quo Victor & Fœdericus præfuerant, damnata. Apud Senones D. Thomas Cantuarienſis cum papa colloquitur, apud quos ultra annum ille degit prius quàm Romam reuerteretur.*	5125
1165	28	*Natalis Philippi Auguſti XI. Cal. Septemb.*	5126
1166	29		5127
1167	30		5128
1168	31	*Philippus Flandriæ Comes.*	5129
1169	32		5130
1170	33		5131
1171	34	*D. Thomas archiepiſcopus Cantuarienſis annis 7 exul in Gallia, in Angliã reuerſus confeſtim occiditur.* *In ſubſidium Terræ ſanctæ piè & liberè erogatam pecuniam ab uniuerſa Gallia Stephanus Comes Sacrocæſarienſis eò iuſſu regis defert.*	5132
1172	35		5133
1173	36	*Balduinus Rex Hieroſolymorum.*	5134
1174	37		5135
1175	38		5136
1176	39		5137
1177	40		5138
1178	41		5139
1179	42	*Hague regis filia annos VIII nata ad Emmanuelẽ Græcorum Imp. mittitur, ut illã Alexis eius filius haberet uxorem. Ludouicus ualetudinarius corouandum Rhemis Cal. Nouemb. Philippum filiũ mittit. Adfuit eius corouationi Henricus Rex iunior Anglus, Franci beneficiarius. Primum noui regis edictum fuit aduerſus blaſphemos nomen Chriſti contumelioſe probroſeq́; in teſtimonium, & cuiuſuis minutiſſimæ rei aſſertionẽ adducentes, quo cenſuit in flumen citra mortem mergendos. Secũdum fuit aduerſus tibicines, hiſtriones, paraſitos, & id genus uoluptuarios artifices, quibus interdixit aula.*	5140
1180	43	*Philippus Lutetiæ quodã ſabbati die IIII Cal. Mar. ingreſſus ſynagogam, Iudæos ſpoliat. IIII Cal. Iunij in aſcenſione domini Philippus iterum unà cum uxore Eliſa Balduini Annonis filia coronatur. Philippus Eliſæ auũculus Comes Flãdriæ matrimonij author fuit. Filium regem per annum unum uidit pater maximo cum gaudio. Religionis gratia in Angliã ad D. Thomam ſe cõtulerat. Pariſios reuerſus obit III Calen. Octobris, translatus ad Barbeli, quod cœnobium ordinis Ciſtercienſiũ ædificauerat. Adela regina, Aliſam Gaguinus nominat, mauſoleum marito extruxit auro argento & unionibus decoratum.*	5141
1181	1	PHILIPPVS AVGVSTVS A DEODATVS XLI. SOLVS REX ANN. XLIII. *Per initia multus fuit in hoſtiũ ſedi-*	5142
1182	2	*tiouibus tũ ſuis tũ eccleſiæ reprimẽdis. In Iunio coacti Iudæi regno excedere.*	5143
1183	3		5144
1184	4	*Balduinus puer, rex Hieroſolymorum.* *Bellum Flandricum.*	5145
1185	5	*Philippus Comes Flandriæ ſic cum rege de Viromãduis paciſci cogitur, ut poſt mortem adijcerentur regis patrimonio.* *Vido Luſinianus è nobiliſſima Pictonum familia, rex Hieroſolymorum.*	5146
1186	6	*Gotthofredus Dux Britanniæ moritur Lutetiæ relicta uxore Conſtantia grauida, quæ mox Arcturum parit.*	5147

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1187	7	Natalis Ludouici filij Philippi V I I I. Id. Septemb. Finis regni Hieroſolymorum.Sancta urbs 89 quàm de Barbaris recepta fuerat anno, V I. Cal.Octob.uictori Saladino reddita eſt.Aemyl.	5148
1188	8	Idibus Ianua.Reges Gallus & Anglus in colloquium ueniunt in Vellocaſsibus, ubi de Hieroſolymitana expeditione decernunt. In Martio Rex concilium habet Lutetiæ,cui decimæ conceſſæ, quæ uulgò Saladinides dictæ fuerunt. Angli ab inſtituta profectione deſciſcunt. Ricardus relicto patre Gallorum partes ſequitur.Auguſtus Cenomanos & Turones occupat,cuius rei ira & indignatione rex Angliæ pridie Nonas Iulias Chinone decedit. Ricardo Angliæ regi ſalutato Auguſtus captas	5149
1189	9	uiuēte patre reſtituit urbes,& de profectione inter ſe antea inſtituta cōueniunt. x.Cal.Martij Eliſa regina moritur Lutetiæ,in æde Virginis ſepulta.	5150
1190	10	Adela regis mater regens Franciæ. Gulielmus Regis auunculus archiepiſcopus Rhemenſis,Legatus. Philippus profectioni ſe accingens,illorum fidei filium cōmittit, regniq; adminiſtrationē. Hic ſuo tempore plurima in reip. utilitatem prudenter inſtituit. Aediles, quos uulgo Scabinos appellant, Pariſiis creandos curat.Bonam urbis partem muris cinxit,plurimas lapidibus uias ſtrauit,commune illud D.Innocentij cœmeteriū extruxit.Forum item uenale,Fallas uulgo appellant,Lutetiæ ædificauit.Saltum Vicenarum mœnibus cinxit. Rex in Genuenſi portu mare conſcendit:qui ubi paulū proceſsiſſet,talis oborta eſt tempeſtas, ut multi ex ſuo comitatu naufragio extincti fuerint. Ricardus Maſsilia uento ſecundo ſoluit.Vterque in Siciliam menſe Auguſto appulere, ubi coacti ſunt hyemare. Inter reges in hybernis ocioſos,ut aſſolet,ortum eſt diſsidium non mediocre.	5151
1191	11	Philippus prior præceſsit in Syriam. Ricardus tempeſtatis ui in Cyprū eiectus, tyrannum à quo littoribus arcebatur,& inſulam bello cepit,præſidioq; firmauit,illinc ad Auguſtum regem profectus Ptolemaida obſidentem, quam paucis pòſt diebus coniunctis copijs expugnauerunt. Mauricio Pariſiorum epiſcopo D.Virginis templum ædificatum. Margarita Flandriæ Comes. Graſſante per exercitum peſte Rex maiori parte ſuarum copiarum,& Odone Burgundiæ duce prætore relictis,in Galliam Rufino Volta Genuenſi nauarcho comitatus,obiter papam cum inuiſiſſet,circa Natalem Chriſti domum reuertit. Ricardus Anglus in Syria manſit.	5152
1192	12	Ricardus Cypri regnum Vidoni Luſiniano uendit,quod ad noſtra ferè tempora ſeruarunt eius poſteri,quoad illic imperitare cœperunt Veneti. Auguſtus Balduinum Flandrum locis munitis ab eo occupatis repentè deturbat.	5153
1193	13	Antequam è Germania liberari potuiſſet Ricardus, ubi carcere continebatur, Auguſtus Giſortium occupat cum uniuerſa Margaritæ ſororis dote, ab Anglo repudiatæ,quam poſtea Pontiuenſi Comiti uxorem dedit.	5154
1194	14	Fames.	5155
1195	15	Pacem ineunt Philippus rex, & Balduinus Flandriæ Comes.Comitatus Atrebatium creatio,qui regis filio traditur. Ludouicus primus Atrebatiū Comes. Rex uxorem ducit Gelbergam Dani regis ſororem,quam intra tertium mēſem	5156
1196	16	repudiatam,& in Stamparum arcem coniectam aſſeruari iubet:mēſe Iunio ſequenti Mariam ducis Moraniæ filiam accipit. Iudæi à Philippo in Galliam reuocati. Bellum inter Gallos & An-	5157
1107	17	glos, eorumq; ſocios ac fœ-	5158
1198	18	deratos uariū. Legatus pa-	5159
1199	19	pæ circa D.Michaelis feſtum in Diuionenſi concilio ob ſecundū regis matrimonium toti Franciæ ſacris clàm interdixit. Qua ſententia promulgata Rex uehementer iratus,qui concilio interfuerant,perſecutus,eos grauiter ultus eſt.	5160
1200	20	Pax inter Philippum & Iohannē Angliæ regem. Ludouicus regis filius Blancham Adelphōſi regis Caſtulonenſis & ſororis Iohannis filiam uxorem ducit.	5161
1201	21	Alijs deinde Legatis papæ ad Sueſsiones concilium habētibus, rex Gelbergam recipit,eodē ſecum equo inſidētē reducit. Octauianus Cardinalis alter Legatorū,perpetuus in Gallia manſit Legatus.Maria uxor poſterior doloris impa-	5162

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		tientia, & animi indignatione apud Pontiacum interijt. procurãte tamen rege Innocentius papa, quos ex ea liberos ſuſceperat, Philippum qui poſtea Comes Bononienſis eſt factus, & Mariã quæ Comiti Louanienſi nupſit, legitimos pronunciauit.	
1202	22	Iohannes rex Anglus Arcturum Britanniæ ducem, fratris filium, cum quo contendebat, & qui iam magnas uires acquiſierat, in Piſtonenſi agro opprimit,	5163
1203	23	eumq; aliquandiu in cuſtodia aſſeruatum necari iubet. Rex conatur Anglum perſequi, Arcturique necem & parricidium ulciſci.	5164
1204	24	Totam Normaniã Auguſtus recepit anno 260 (270. Aemyl.) poſtꝗ Rbolloni data fuerat. Ab uniuerſa quã in Gallia habebat poſſeſsione, ſua culpa & ignauia Anglus penè depulſus eſt. Galli Græcorum Imperium pridie Id. April. Byzantio recepto, tenẽt, à Venetis & quibuſdam alijs ſocijs adiuti, quibus impenſas refundunt. Balduinus Flandrenſis imperator Conſtantinopolitanus Græcorum eccleſiam Romanæ audientem & concordem reddit.	5165
1205	25	Henricus Balduini frater Græcorum Imp. Auguſtus.	5166
1206	26	Iohanna Comes Flandriæ.	5167
1207	27	D.Dominicus Toloſates & Albios addit hæreticorum confutandorum gratia.	5168
1208	28	Almaricus Carnotenſis hoc tempore uir eruditus, ſed hæreticus, cuius ſequaces Lutetiæ cum eiuſdem oſsibus refoſsis poſtea ſunt uſti.	5169
1209	29		5170
1210	30	Simo Comes à Monteforti bello aduerſus Albios hæreticos profectus, Biterras, Carcaſſonem & Albios occupat, & quædam alia circùm oppida.	5171
1211	31	Ferdinandus Luſitanus Iohannam Comitem Flandriæ uxorem ducit.	5172
1212	32	Bellum Flandricum.	5173
1213	33	Albiorum ſtrages, in qua Petrus Tarraconen. rex eorum auxiliarius necatur. Fortunam & uictoriam perſequitur Simo à Monteforti.	5174
1214	34	Pugna Bouinẽſis. Rex Auguſtus uincit pridie Non.Iun. (alij VII.Cal.Augu.) Otho fuga ſalutem petit. Captiui ducuntur, Ferdinãdus Lutetiam in arcem Luparam recèns ædificatam, Reginaldus Bononienſis Peronam, Saleberienſis Comes Anglus ad Fanum Quintini. Otho, & nõnulli eius ſectatores, impij, & eccleſiæ hoſtes à Papa iudicati erant. In acie multum Rex periclitatus eſt. reuerſus templum uictoriæ Virgini matri dicatum prope Syluanectum ædificat. Male, ut mihi uidetur, Gaguinus hoc præliũ anno. 1212. factum eſſe ſcribit. Eodem tẽpore, &, ut quidam tradunt, die, Ludouicus regis filius ad Pictones & Aquitanos miſſus, cum Iohanne rege Anglorum manus conſerit, cui tam uarijs modis afflicto Auguſtus dat inducias V.annorum. Petrus Altiſsiodorenſis Græcorum Imp. Aug.	5175
1215	35		5176
1216	36	Simo à Monteforti ius ſibi in Ducatum Toloſanũ concilio Lateranẽſi datum, à rege adiutus perſequitur aduerſus Raimundum Toloſatem ex Hiſpania cũ auxiliarijs militibus reuerſum, & aduerſus Albios. Ludouicus Philippi F. à primoribus Angliæ in ſpem regni uocatus, iureiurãdo obſidibúſque acceptis ex portu Itio traijcit tempore diſsidij inter illos & Iohannem Regem, qui interea repentè moritur. Angli igitur Henricũ defun-	5177
1217	37	cti filium, odio in amorem uerſo, Regem ſalutant. Ludouicus autem conuentione facta, pecuniaq; accepta, in Galliam ſe recipere cogitur anno 1218. Poly.Verg.	5178
1218	38		5179
1219	39		5180
1220	40	Robertus Petri F. Græcorum Imp. Aug.	5181
1221	41		5182
1222	42		5183
1223	43	Rex quartana ſebre Medunte interijt pridie Id.Iulij diluculo. Teſtamẽto ingentem pecuniæ ſummam legauit Iohanni Brenno Hieroſoly. Regi, qui moribundũ inuiſerat. Item Templarijs Hoſpitalarijsq;, item egẽtibus, ac ſuum omne ueſtiarium ſacris ædibus. Corpus ad D.Dionyſii delatũ, honorificentiſsimè maximaq; pompa & frequentia conditum eſt, exequias celebrantibus Io. Brenno Rege, Legato Papæ, & epiſcopis qui Lutetiam ad concilium in Albios conuenerant.	5184

Anni Christi	Anni Regni		Anni Mundi.
		Ludouicus F. cum Blancha uxore VIII. Id. Auguſti Rhemis per Gulielmum archiepiſcopum ſacratur atque coronatur.	
1224	1	LVDOVICVS D. LVDOVICI PATER XLII REX ANN. III. Simo à Monteforti Comes in Toloſæ oppugnatione cæſus. eodem anno idem Vidoni filio contigit, cui Almericus iunior frater ſucceſsit. Congreſſus & amicitia inſtituta inter Regem & Fœdericum Germanorum Imp. Vallicolorij apud Ambaros. Matthæus à monte Morentiano M. Eq. Sauarus Malleonenſis male ab Anglis tractatus, partes ſequitur regias.	5185
1225	2	Leues fiunt excurſiones inter Gallos & Anglos in Aquitania. Quidam Balduinus commentitius, qui ſe Imperatorem Cõſtantinopolitanũ finxerat, in Burgundia interceptus, & à Iohanna Flandriæ Comite, quam aiebat filiam, ad patibulum miſſus.	5186
1226	3	Almericus Comes F. Simonis à Monteforti M. Eq. Rex menſe Maio aduerſus Albios hæreticos proficiſcitur. Auenionem expugnat, urbiſque muros diruit, redeundo Montiſpẽſerij moritur pridie Id. Nouemb. Ludouicus F. annos natus XII tertio Cal Decẽb. ab epiſcopo Sueſsionenſi ſacram accipit coronam.	5187
1227	1	DIVVS LVDOVICVS XLIII REX ANN. XLIIII. Blancha regis mater Galliæ Regens teſtamẽto relicta, moderata & ſapiẽs mulier: quæ partim obſcuras, partim apertas inimicitias initio regni exortas ſedat, uel ui, uel beneuolentia concilians ſibi principes, alióſque qui ſeceſſerant facta in filium coniuratione. Humbertus bello præfectus Regius à Blancha Regente aduerſus Raimundum Toloſatem miſſus. Die Epiphaniæ feſto Ferdinandus Flandrus numerato redemptionis precio liberatus, & in aulam receptus, ſumma in gratia apud Regentem materteram fuit, ut eſſet cõtra Philippum Bononienſem coniuratorum principem: à quo Calitium & munitum, & muro cinctum eſt. Pacem fecit Blancha cum Campano, morte matris auunculiq; Nauarrorum Rege ſalutato. Petrus maledoctus ex uxore Adela dux Britanniæ, qui cum eſſet aliud coniurationis caput, Anglos in Galliã euocauerat, redit in amicitiam Britanniam regis beneficium profeſſus, deprecante potiſsimũ fratre maiore Roberto Comite Druidum, qui antè à coniuratione ad partes Regias deſciuerat. Quare iſtorum & permultorum nobilium coniu-	5188
1228	2	ratio fruſtra fuit. Theobaldus Campanus Nauarræ Rex.	5189
1229	3	Balduinus Roberti filius puer Græcorum Imp. Aug.	5190
1230	4		5191
1231	5		5192
1232	6	Schola Pariſiorum à D. Ludouico reſtituitur, quæ propter motus, iniurias & cædes ſcholaſticis illatas dilabebatur. eam autem rex Anglus ad ſe pellicere, & Oxonij inſtituere ſtudebat.	5193
1233	7		5194
1234	8	Rex ſolus regni adminiſtrationem ſuſcipiens, Margaritam Raimundi Comitis Prouinciæ filiam uxorem accipit. Raimundus Maſsiliam redire nolẽs odio ſuorum (nam expellere eum conati fuerant, accito iuniore Raimundo Toloſate) apud ſororis uirum Comitem Sabaudiæ reliquam uitam egit. Quatuor eius filiæ ſingulari quadam felicitate Regibus nupſerunt. Maxima natu Regi Gallo; Leonora & Santia uel Cynthia duobus fratribus, Hẽrico regi Angliæ, & Riccardo German. Imperatori delecto. Sabaudus Beatricem minimam à morte patris Carolo Regis fratri collocat, Toloſate repudiato. Ea Regina erit Siciliæ.	5195
1235	9	Alphonſo regis fratri Pictonum duci Iohanna Raimundi Toloſatis unica filia deſpondetur, ea quidem lege, ut Alphonſus ſolus ſuccederet, uſufructu tantùm ſocero quoad uiueret relicto.	5196
1236	10	Robertus Regis frater Comes Atrebatium. Carolus regis frater Comes Andium, Cenomanorum, & Prouinciæ.	5197
1237	11	Expeditio maritima in Aſiam in auxilium Chriſtianorũ, quã ſuſceperũt Theobaldus Nauarrorum rex, Petrus Maledoctus, Almericus à Monteforti, Erix Ambarus &c. Balduinus Conſtantinop. Imp. auxilium petens uenit in Galliã. Regis opera ſuæ ei redditæ & in Francia & in Flandria res, Comitatusq; Namurcenſis.	5198

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1238	12	*Lutetiæ diſputatū authore Gulielmo epiſcopo de plura ſacerdotia obtinētibus:decretū tandē ac cōſtitutū fuit,ut nemo niſi uni præeſſet,niſi lethali noxa ſe uellet obſtringere. Annales Francorum,& aliæ hiſtoriæ.*	5199
1239	13	*Spinea corona, & ſacroſancta Chriſti paſſi monumenta quæ Balduinus Venetis oppignerauerat,à D.Ludouico redempta ſunt: qui apud ſacrū Palatij ſacellum quod Lutetiæ erigebat,ea depoſuit,& aſſeruanda commiſit. Ne minimum quidem ſacerdotium & præbendum ædiculæ illius dabat,niſi lectiſſimis uiris,& probatæ uitæ,& doctrinæ ſingularis. Quid quæſo facturus erat ſi donaret epiſcopatus? Aemyl. Fœdericus Imperator congreſſus & colloquij ſimulatione Regem*	5200
1240	14	*circumuenire nititur:quoſdam etiam Galliæ Præſules Romam ad concilium papæ accitos in itinere capit:tandem literis Regis eos reſtituere cogitur.*	5201
1241	15		5202
1242	16	*Hugo Marchiæ Comes conſilio & ſuperbia uxoris uictus,noluit ſe profiteri clientem(quod homagium facere dicunt) Alphonſo Comiti Pictonum.Sed illa Anglum cuius mater erat,in Galliam pertraxit,ubi rebus parum*	5203
1243	17	*fœliciter geſtis, Hugo ſe dare in clientelam,& iuſiurandum præſtare Alphonſo compellitur.*	5204
1244	18		5205
1245	19	*Margarita Flandriæ Comes. Innocentius quartus Fœdericum metuens,cum in Galliā fugiſſet,Lugduni*	5206
1246	20	*conciliū habuit,quē Rex initio inuiſit:Imperatorē eccleſiæ hoſtē iudicat,imperiumq́; ei abrogat. Ruber pileus & purpura in eo primū cōcilio Cardinalibus data ſunt. Rex cū Pontiſaræ grauiſſimè ægrotaſſet,morbo liberatus ſacrā militiā profitetur. Controuerſia inter filios de ſucceſſione ſuperſtite Margarita matre Flandriæ Comite.Rex ſic rē compoſuit,ut Gulielmus, eiusq́; fratres Dampetræ filij ex ſecundo matrimonio poſt fatū matris Flandriæ Comitatu potirētur,ex primo autē connubio nati Annoniā obtinerent.*	5207
1247	21	*Henricus dux Brabātiæ primus,cū antea eius maiores Louanij Comites eſſēt.*	5208
1248	22	*D.Ludouicus Blancha matre Galliarum Regente II inſtituta,cum fratribus Roberto & Carolo & Odone legato papæ ſoluit Maſſilia(alij, Aquis ſextijs)VIII. Calend. Septemb.qui dies eius memoriæ poſtea conſecratus eſt. ad XI Calend.Octob.appulit in Cyprum. Mors Raimundi Toloſatis Alphonſum generum remoratur.*	5209
1249	23	*Rex Aegyptum ingreſſus, Damiatā expugnat. Robertus regis frater ultrà progreſſus,in pugna cadit cōtra Aegyptios,uictoria Gallis alioqui prælio duplici,cedente.Alphonſus appulit Calend.Nouemb. Damiatam. Morbo ex labore ærumnaq́; militari paſſim in caſtris graſſante, Rex grauiter laborat.Cladem noſtri feſſi uictique malis maximam à Barbaris accipiunt. Strenui bellatores permulti per illas miſerias deſiderati. Carolus Alphonſusq́; capti. Damiata Barbaris reſtituitur cum magna ui pecuniæ induciarum pactione in decem annos facta.Itaque rex liberatus in Syriam cum paucis*	5210
1250	24	*militibus reliquis ſe recipit.Regina Iohannem infelici cognomine Triſtennem patre captiuo peperit. Rex ante reditū Sidonem, Cæſareā, Ioppem reſtituit. Chriſtianos Barbarorum ſeruos gregatim undiq́; cogebat,atque redimebat.*	5211
1251	25	*Paſtores ingens manus perditorum hominum,qui cum regem captiuum audiuiſſent,arma ceperant,à Biturigibus Aurelianenſibusq́; deleti ſunt.*	5212
1252	26	*Blancha D.Ludouici mater obit.*	5213
1253	27	*Regis in Galliam reditus. Lutetiæ Robertus Sorbonā inſtituit,atque fundauit collegium Sorbonæ.*	5214
1254	28	*Rex Carolum fratrem mittit opem laturum Margaritæ Flandræ aduerſus eius filios Auenienſes,& Gulielmum Hollandum Imperatorem delectum.*	5215
1255	29	*D.Ludouicus hiſtriones,paraſitos,& eiuſmodi homines nequā ab aula exegit. Magiſtratuum ambitum & ſordes coercuit. honorum dignitates illis non*	5216
1256	30	*erant uenales,neq́; auſi fuiſſent in toto iuriſdictionis tractu aut fundos emere,*	5217
1257	31	*aut ſacerdotia liberis accipere. Blaſphemis,& in uanū nomen dei aſſumen-*	5218
1258	32	*tibus,in fronte cauterium inuſſit. Eccleſiæ permultæ & collegia & ſodali-*	5219

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		tates gloriantur hoc ſe Rege inſtitutas & conditas. Cœnobium D. Dionyſii ut nunc ſtat & uiſitur, Rex inſtaurauit Matthæo Vindocinenſi antiſtite, ubi ſuperiorum collecta ſepulchra exornauit. Valetudinarium proxime ædem maximam D. Virginis Lutetiæ extruxit. Albertus magnus.	
1259	33	Balduinus Auguſtus Græcia pulſus eſt à Palæologo. Tunc Gallorū imperiū apud Conſtantinopolim finitur, quod obtinuerant ab urbe capta 55. annis. Thomas Aquinas prædicator.	5220
1260	34	Mendicantium ordines ſuum genus uitæ miris laudibus, ac religionis ſanctitate, ſchiſmaticè ac ſeditioſè commēdabant. Gulielmus à Fano amoris, Sorbonicus doctor, alijq; doctrina clari, mendicitatem illam in uulgus, ac uotiuā ſine cauſſa paupertatem improbabant, contendentes ſpeciem & prætextum	5221
1261	35	religionis dari inerti & deſidioſæ uitæ, ac mendicationi. Liber eius, qui adhuc extat in bibliotheca Sorbonæ, damnatus eſt.	5222
1262	36	Vrbanus Quartus P P. in Tricaſſibus natus humili loco. Philippus filius D. Ludouici Claromonte Pentecoſtes die, cōpoſita de finibus controuerſia, Eliſabetham Iacobi Tarraconēſium regis filiam uxorē accipit	5223
1263	37		5224
1264	38	Carolus regis frater comes Prouinciæ & eius uxor cum Maſſilia ſoluiſſent,	5225
1265	39	triginta triremibus Romā appulſi, Siciliæ & Hieroſolymorū reges ſalutantur, papæ beneficiarij ac tributarij. Ad Beneuentū Manfredū Romanæ eccleſiæ hoſtem iudicatū Carolus uicit, occiditq;, & in poſſeſſionē regnorum iuit.	5226
1266	40	Carolus Siciliæ rex, uicarius imperij nomine papæ.	5227
1267	41	Philippus Pulcher naſcitur, filius Philippi. Pugna ad lacum Fucinum inter Carolum & Conradinum Sueuum.	5228
1268	42	D. Ludouicus cū iam ſtatuiſſet in Aſiā aut Africā traijcere, celebre illud &	5229
1269	43	memorabile fœdus cum Angliæ rege Henrico præſente frequētiſſimo utrinque nobiliū conuentu Lutetiæ percuſſum eſt. Normani, Cenomani, Andes, Turones, Pictones regi Gallo ceſſerūt, Anglus uerò magnā uim pecuniæ haberet, & ulteriorem Aquitaniam, & ex citeriore uſq; ad Carantonum cum finibus Agenenſium, Cadurcorum, Lemouicum, de quibus tamen Gallo Anglus ius clientelare deberet, ac ſuperiorem agnoſceret, renuncians ius omne quod in Galliæ regnum ſibi uendicare poſſet. Henricus in Orientem expeditionem ſuſciperet, D. Ludouicus Thunetem. Polydorus Vergilius, & quidam alij hanc pacem factam fuiſſe tradunt anno 1258. Ludouicus D. Ludouici filius moritur.	5230
1270	44	D. Ludouicus cū tribus filijs Cal. Mart. ſoluit Maſſilia (gallicæ hiſtoriæ tradunt, ab Aquis Sextijs) in Africā traiecturus, relicta regni adminiſtratione Simoni Neellæ, & Matthæo Vindocinenſi antiſtiti D. Dionyſii. Sæua tempeſtate in mari iactatus. Carthago expugnata. Thunetis obſeſſa. Peſtilētia in caſtris. Iohānes Triſtennis regis F. prior decedit: quē ex profluuio ad 8. Cal. Septēb. pater Rex ſanctus morte ſequitur. Carol' frater Siciliæ rex ſtatim interuenit. Henricus quoq; Ricardi Angli Cæſaris filius Cornubiæ comes. Philippus D. Ludo. F. Rex in caſtris ſalutatus, poſt datas leges Barbaris, & tributū impoſitum ut quotannis Carolo regi C C C C. M. aureorum penderent, cum eo è Sicilia in Galliam redit. In mari peſte & tempeſtate afflictati. In itinere moriūtur Drepani Theobaldus rex Nauarræ, & ſtatim uxor eius grauida Iſabella filia D. Regis. Obit & noua regina Eliſabetha Philippi. Aemyl. qui aberrat, Gulielmi Dampetræ comitis Flandriæ interitum hic adnotans, multò antè ob domeſticas diſcordias interfecti. ſed Vido Dampetra eius frater D. Ludouicum in hanc expeditionem ſecutus eſt.	5231
1271	1	PHILIPPVS D. LVDOVICI FILIVS XLIIII. REX ANN. XV. Funere patris, eorumq; qui in expeditione obierant, celebrato apud D. Dionyſiū, rex inungitur Rhemis ab epiſcopo Sueſſionū 3. Cal. Septemb. Quidā hunc Audacē cognominant, ſed ea fuit animi & morū leuitate, ut non meritò potuerit appellari Audax. Philipp' uerò Burgūdiæ dux Audax uocabitur. Henricus Theobaldo ī regnū Nauarræ ſucceſſit, uxore ducta Roberti Atre-	5232

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1272	2	batium comitis fratris D. Ludouici filia: unde procreata eſt Iohanna unica. Nuptiæ quoque Petri comitis Alencony fratris regis cum Iohanna Iohannis Bleſenſis filia.	5233
1273	3	Bellum Fluſſatium. Raimundus Bernardus Fluſſatium comes, cum annum captiuus fuiſſet, reſtituitur. Conciliū Lugdunēſe Gregorio X. PP. p terra ſancta recuperādā, & aduer-	5234
1274	4	ſus Græcos de ſancto ſpiritu. Euſtathius Bonauētura à balneo regio, ordinis minorum antiſtes ibi factus eſt Cardinalis. Rex primùm inuiſit papam. Errat Aemylius, annum 1284. pro 1274. accipiens. Bellum Hiſpanicum Caſtulonenſe pro ſororis Blanchæ filijs Ferrādo & Alphonſo pupillis, Ferrando Caſtulonenſe patre mortuo. Iohāna Nauarra orba in Galliā adducitur patre Hērico Pompellone defuncto. Euſtathius Bellomarchius regnæ infantis nomine iuſiurandū & à populis & à ciuitatibus accipit, auxiliū ferēte Roberto Atrebate pupillæ auūculo præfecto, q à rege iuſſus eſt illuc diuertere relicta expeditione Caſtulonēſi. Rex Mariam Ericis Brabātini filiam ducit, quæ in ſacro palatij ſacello Lutetiæ coronatur 10. Calend. Iulij	5235
1275	5	Ludouicus filiorum regis maximus obit: quem ueneno ſublatum eſſe ſuſpicio fuit. Quare ut res certò cognoſceretur, præſules aliquot, (ſic uides epiſcoporum obſequia aliquando honeſta & liberalia fuiſſe) Niuellam miſſi ſunt ſciſcitaturi Beguinam ſortilegam.	5236
1276	6	Brocchius cubicularius fiſci præfectus res maximas regni adminiſtrans, magna procerum omnium lętitia Pariſiis reſte dedit ſupplicium. Petrus illi ex uxore affinis Bellouacorum epiſcopus ad papam profugit. Reges, Francus Baionam, Caſtulonenſis Marſanum petiere, ſed inde re infecta diſceſſum.	5237
1277	7		5238
1278	8	Iacobus Meyerus hucuſque Chronicon Flandriæ ſcripſit.	5239
1279	9		5240
1280	10		5241
1281	11	Siculus Veſper die Paſchæ propter Gallorū libidinē, & militarē inſolentiā. Siculi à Carolo deficiunt, ingenti cæde facta, coniurationis principe Iohanne à Prochyta, & Petrum Tarraconenſem recipiunt. Petrus Alenconius regis frater, cum magnis copijs, multiſq; principibus & nobilibus in Italiam tranſcendit laturus Carolo ſuppetias, ſed in Apulia naturæ conceſſit. Bellum Tarraconenſe. ubi primùm imperio Papæ aduerſus Chriſtianos Hiſpanos, perinde atq; antea aduerſus Saracenos, crucis inſigne acceptū.	5242
1282	12		5243
1283	13	Papa Petrum Tarraconenſem proſcribit, & hoſtem eccleſiæ iudicat, eiuſq; regnum dat Carolo Valeſii comiti regis Franci ex ſorore Petri filio.	5244
1284	14	Nuptiæ & cōſecratio Philippi Pulchri, & Iohānæ reginæ Nauarræ 18. Cal.	5245
1285	15	Septēb. V I I I. Id. Ianua. obitus Caroli regis. Carolus Claudus eius filius captiuus erat. Robertus Atrebas præfectus, regis & papæ mādato, ut quæ patrui mortui eſſent in Italia tueretur, interim dum hæres cuſtodia liberaretur. Pridie Id. Maias rex comitatus regibus Philippo filio Nauarrorum, & Iacobo Baleariū, in Ruſcinonis comitatū uenit aduerſus Petrum Tarraconenſem. Genua Ruſcinonis expugnata & diruta. XIX. Cal. Septēb. leui prælio arte & dolo Rodulphi M. Eq. commiſſo, Petrus rex Tarraconē. ita uulneratus, ut inde obierit. Rex Philippus rediēs in magno diſcrimine, ex morbo Perpeniani decedit menſe Octob. Gerunda quam receperamus, deficit.	5246
1286	1	PHILIPPVS PVLCHER XLV. FRANCIAE REX ET NAVARRAE ANN. XXVIII. Rhemis 8. Idus Ianua. conſecratur. Palatium in inſula quam Sequana Lutetiæ facit, à Philippo extructū magnificentiſſimè. Huic negocio præfuit Engerranus Marinius, regis conſiliarius, & fiſci præfectus. In eo palatio forum eſt, quod Parlamentum uocāt: ubi certæ ſedes ſummis iudicijs datæ ac conſtitutæ ſunt. Illic etiam ratioci-	5247

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi
		niorum, aliorumq́; plurium iudiciorum ſubſellia. Ad hæc regia principis. Gaguinus ſcribit ibi Parlamentum conſtitiſſe ordinarium Hutino rege. *Hoc rege Gymnaſiū Nauarræ Lutetiæ inſtitutū ac fundatū à regina Iohāna.*	
1287	2		5248
1288	3	*Carolus rex Apuliæ (quē pro Claudo nonnulli Cunctatorē uocant, inq̄t Aemyl.) ex Hiſpania in Franciā pace facta redijt, atq; inde in Italiā cū egregio comitatu tranſcendit, ubi Guelforum partes contra Gibellinos defendit. Die*	5249
1289	4	*Pentecoſtes à Nicolao papa Romæ Apuliæ rex & Siciliæ conſecratur.* *Induciæ in quinquennium renouatæ inter Iacobū Tarraconenſem, & Carolū*	5250
1290	5	*Claudū. Robertus Atrebas indignatione redit in Galliā. Carolus Valeſius Claudi filiam cum Andium comitatu pro dote, uxorem acceperat. Deinde pace qua Bonifacius octauus in concordiā rediget, ut iuri quod in Tarraconiam ſibi uindicabat, renunciaret, Cenomanorum comitatus illi accedet.*	5251
1291	6	*Aemylius hic ſtatuit finē belli ſacri in Oriente, Ptolemaide à Sultano deleta.* *IIII. Non. Octob. natalis Ludouici Hutini.*	5252
1292	7	*Secundum bellum Anglicum.*	5253
1293	8	*Angli Normaniā & Aquitaniam inuaduut. Arnulfus Neella M. Eq. prior diſcedens, ſubſecutus deinde Carolus regis frater Valeſii comes eos grauiter cædūt, Adulfo Germanorū imperatore pecuniæ magna ui ad bellū nobis inferendū pertracto. Eduardus Anglus parans expeditionem, ſimiliter Fricem*	5254
1294	9	*Ambarum, & Vidonem Flādrum ſocios adſciuerat. Vido à rege Gallo profugit, hoſtis infenſiſſimus, à quo in aula ſimul cum filia dolo retētus erat: quæ licet honorificè habita & tractata, ibi tamen fato ceſſit.* *Iohannes Scotiæ rex uatus Haricuriæ in Gallia, eiuſdem princeps, ſemper regis partes tuetur: ſed pòſt paulò ita uexatur, ut in hoſtis Angli manus, cauſſam regis defendens, uenerit. Polydorus Verg.*	5255
1295	10	*Aegidius Romanus theologus archiepiſcopus Biturigum.* *Bellū Flandricū Angli gratia. pugnatū ad Furnas, captis Hilermo Iuliacenſi, & Erice Bellomontano, Anglus & Comes ſe recipiūt ad ſuos. Claudus rex ex Italia cū ueniſſet, inter Philippū & Eduardū inducias in bienniū cōpoſuit.*	5256
1296	11	*Quinquageſimæ & centeſimæ uectigal negociatoribus impoſitum, quæ Malatoſta uulgò appellata eſt.*	5257
1297	12		5258
1298	13	*D. Ludouicus Franciæ rex à Bonifacio in ſanctorum numerum relatus.* *Philippus & Eduardus aduerſus Adulfum omnibus inuiſum ob aſtutias &*	5259
1299	14	*ſcelera coiērunt, armantq́; in illum Albertum Auſtriæ ducem Imperatorem delectum, à quo fuit in prælio cæſus. Eduardo regi Pulcher Margaritam ſororem locauit, uniuerſamq́; Aquitaniam reddidit. Pol. Ver. Blancham minorem Fœdericus Alberti Cæſaris filius duxit.* *Vniuerſam Flandriam Rex. opera Caroli Valeſii ſubigit. Vido comes cum liberis Roberto & Hilermo Lutetiam captiuus adducitur. Rex à Flandris magnificè receptus eſt, quorum plebs animo confeſtim mutato cōcitata, armis ducibusq́; aſſumptis Petro Luſco textore, & Bridano lanio, apud Brugas uim conantur inferre Iacobo comiti Fani Pauli regio prætori. Philippus Vidonis comitis F. Carolo rege, cui in Italia ſtipendia faciebat, relicto, rediјt patriæ ſuppetias laturus. Eduardus rex Anglus, cum Flandros ſeruare cuperet, callidè quibuſdam diſperſis rumoribus regem à bello abſtrahit, ad quod gerendum rebus omnibus inſtructiſſimus ipſe pergebat.*	5260
1300	15	*Carolus Valeſius alia uxore ducta, Catharina Balduini iunioris Auguſti ex Philippo filio nepte, Romam ad Bonifacium Iubilei ergò peregrinatur.*	5261
1302	16	*Carolus Valeſius à Bonifacio patrimonij D. Petri præfectus eligitur.* *Ludouicus regis frater Eburouicum comes.*	5262
1302	17	*Odium & inimicitiæ Bonifacij papæ in Philippum Pulchrum. Mira hominis impudentia fuit, qui regnum Galliæ, pontificiæ maieſtatis beneficium aſſerere auſus eſt. Verùm multo ſtolidiores eſſe puto, qui diſceptant an tantum liceat pontifici. Tunc noſtræ demum Franciæ ſacris interdixit. Epiſcopi Regis partes ſecuti ſunt.*	5263

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		Pugna Curtracēſis. Flandri menſe Iulio uictoriā de nobis inſignē reportarunt. Robertus Atrebas, Regnaldus Neella, Iacobus comes ſant Pauli, & pleriq; alij illuſtres illic cæſi. Atrebatiū comitatū Othoni Burgundiæ comiti, qui Mathildē defuncti Roberti filiam in uxorē duxerat, rex dono dat, nulla Roberti nepotis ex Philippo filio ante Robertū patrem mortuo, ratione habita. Iſabella regis filia iuniori Eduardo Anglo nubit.	
1303	18	Vido comes Flandriæ cum filio Hilermo regi fide data, in patriam ad tumultus ſedandos proficiſcitur: qui ubi nihil promouiſſet, ad regem redijt, obijtq; Compendij 8. Calend. Mart. Morte Vidonis Marchiæ regi obuenit Engoliſmenſiū comitatus. Gaguinus. Bonifacius PP. ab hoſte Sara Columna interceptus, Anagnięq; aſſeruatus in domo paterna, poſt diem 35. ex quo liberatus erat, ob animi ægritudinē indignationemq; rabie correptus interijt.	5264
1304	19	Ad fanum Odemari X V.M. Flandrorum, ad Ariam D C C C, ad Tornacum D. cæſi. Rex ualde periclitatus eſt in conflictu ad Montem Populeti, in quo, Hilermo Vidonis nepote cum ſex millibus hoſtiū cæſo, uicit, M. D. è ſuorum numero amiſſis. Certis conditionibus Robertum Vidonis F. maximum, & comitatus Flandriæ hæredem Flandris reddit. Regnum & rex ipſe à Benedicto pontifice abſoluitur. Rex iſte grauis decumarū exactor extitit, cui' tempore pecunia rara, & moneta parū proba.	5265
1305	20	Lugduni cum Clemens Quintus Lemouix, antea Bertrandus dictus, Burdegalæ archiepiſcopus, PP. coronatur, Gallus, Anglus, Tarraconēſis, reges cōueniunt. Nobiles aliquot in turba eliſi, Papa per uias incedens ex equo deiectus, Rex Gallus maceriæ antiquæ & multitudine ſpectantium grauatæ ruina penè opprimitur: qua circunuentus Iohannes dux Britanniæ necatur. Huic Arcturus F. ſucceſſit.	5266
1306	21	Sedes papalis Roma Auenionem translata, ubi annos 70. conſtitit. Tres cardinales miſſi, qui Romæ & in Italia res gererent. Iudæi à Rege ſpoliati, & è Gallia pulſi.	5267
1307	22	Ludouicus Hutinus morte matris Iohannæ reginæ Nauarræ rex coronatur Pompelone. Valterus Caſtellioneus M. Eq. Per hæc tempora Templarij ubique	5268
1308	23	puniuntur. intereà rex bonam partem reditus illorum accipit, papa	5269
1309	24	conſentiente. Robertus Caroli Claudi F. Prouinciæ comes, Auenione rex Apuliæ à papa coronatur, quo iure pater eius regnum obtinuerat, & in Italiam præmiſſus, ut Henrici Imp. eò proficiſcentis conatus frangeret. Turcis expulſis D. Iohannis Hoſpitalarij Rhodum capiunt: qui ob id ipſum poſtea uocari cœperunt Equites Rhodij.	5270
1310	25		5271
1311	26	Viennēſe conciliū, in quo de Tēplarijs, & Terræ ſanctæ recuperatione actū eſt. Templariorū nomen papa abolet, quorū reditus D. Iohannis hoſpitalarijs conceduntur. Pontifex dimiſſo concilio Burdegalā pergens moritur.	5272
1312	27	Aureliani Schola à rege & hoc papa inſtituta fuit. Bellū in Robertū Flandriæ comitem paratur. Engerraui tamen Marinij opera res omnis inter regem & comitē componitur: qui cum ſatis magnam comparaſſet inuidiam in colligenda ad id bellū pecunia, maiorē etiam tum ſibi conflauit ob exercitus miſſionem. Argentū ſignatū improbè. populi Pariſienſis tumultus obortus irruentis in ædes Stephani Barbatuli, pecuniæ cudendæ magiſtri. Rex etiam ipſe ex Flādria reuerſus Lutetiā, ob id periclitatur. Hutinus Petri Lugdunenſis archiepiſcopi conatus repreſſit, auſi regiam occupare iuriſdictionem.	5273
1313	28	Nurus regiæ, Margarita Ludouici Hutini regis Nauarræ, Blancha Caroli, apud Malirubi monacharū cœnobiū deprehenſæ ſunt in adulterio, & cōuictæ die Martis à reſurrectione Chriſti. grauiter ſupplicium de Philippo & Valtero Danoyſiis earū amatoribus ſumptum. Iohanna Philippi abſoluitur. Ludouicus, Margarita miſerè defuncta, è qua Iohannā filiā ſuſceperat, Cle-	5274

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		mentiam regis Hungariæ filiã ducit.Carolus ſuæ Blãchæ libellũ dat repudij papa authore,& Iohannã filiã comitis Eburonicũ uxorẽ accipit. III.Cal. Decembris ad Fontẽ Blaudi locum natiuitatis decedit,in æde D.Dionyſii ſepultus. Ludouicus Hutinus F.poſt patris mortẽ ſeſquiannum ferè regnauit.	
1314	1	LVDOVICVS HVTINVS XLVI. FRANCIAE REX ET NAVARRAE SOLVS ANN. ferè II. Hutinus,tumultuoſus & perturbator. Engerranus Marinius Normanus,Longæuillæ comes,magna cum authoritate fiſci ſummus præfectus,opera & factione Caroli Valeſii capitalis inimici,quia mentiri eum per iurgium ille dixiſſet,Iohanne Annali accuſatore, peculatus reus,furca ſuſpenditur pridie Cal. Maij. Pauiotus Magus, cuius arte Engerrani uxor,ut ferebatur,in regis perniciẽ uti ſtatuerat, ſtrangulatur. Simul quædam clauda mulier comburitur. Engerrani ſtatua è ſummis palatij gradibus deiecta. Ex eo Valeſius ſemper ualetudinarius, numinis,ut aiebant,uindicta,ipſemet mortuum uehementer deſiderauit. Rex in Galliam Iudæos reuocat.	5275
1315	2	Opera Hutini creatus papa Iohannes 22.qui ditior pontifex, quàm ſapientior,diu uicturus eſt. Parlamentũ in palatio Pariſienſi ſtatariũ & ordinarium conſtituitur. Rex moritur Nonis Iun.ad Vicenarũ ſaltum, Clementia uxore grauida relicta. Bello Flandrico nondum confecto, pax Lutetiæ in palatio hoc interregno facta per Philippum Longum Galliæ rectorem, & ſanctius concilium Cal.Septemb. Menſe Nouembri regina Iohannem peperit,qui per 8.tantùm dies uixit,quare nullo numero habetur.	5276
1316	1	PHILIPPVS LONGVS XLVII. FRANCIAE REX ET NAVARRAE ANN. V. Odo Burgũdiæ dux,Iohannæ filiæ ſororis & defuncti Regis Ludouici regnum deberi contendebat:cui ſatisfecit Longus, filia in uxorem data cum Burgundionum comitatu. Ludouicus regis F.Pariſiis moritur.	5277
1317	2	Pace cum comite Flandriæ confirmata,Ludouicus Niuernenſium comes, ex filio eius nepos,Margaritam Regis filiam in matrimonium ducit. Maria tertia Regis filia Delphino Viennenſi nupſit.	5278
1318	3	Rex iſte neque ab Eccleſia,neque à populo,quæ	5279
1319	4	petebat tributa & uectigalia impetrare potuit. Iohannes à Poliaco Theologus,cogente Papa	5280
1320	5	à ſententia deductus eſt,& iuſſus palinodiam canere. Aſſerebat enim fratribus Mendicantibus confitendum non eſſe de peccatis:quod ſi quis hoc feciſſet,ad Paſtorem & Curionem redeundum. Puteos Elephantiaci à Iudæis perſuaſi ueneno inficiunt:quæ res graſſantis extitit cauſſa peſtis.ſed utrique miſerè datò ſupplicio perierunt. Rex conſtituerat,ut ubique ponderis, menſuræ, & pecuniæ ratio eadem eſſet:ſed morte præuentus efficere non potuit. IIII.Non.Ianuar.Longus obit,in æde Diui Dionyſii conditus.ei frater ſuccedit, IX. Calend.Martij Rhemis ſacratus.	5281
1321	1	CAROLVS PVLCHER XLVIII. FRANCIAE REX ET NAVARRAE ANN. VII.	5282
1322	2		5283
1323	3	Iohannes Inſulanus Non.Maij Lutetiæ ad patibulum ducitur. Falſum eſt uitricum fuiſſe Iohannis Papæ. Aemylius. Scelerum ſeuerus animaduerſor,iuſtitiæ & æquitatis cultor Pulcher fuit. Fraterculorum hæreſim Iohannes Papa damnat. Carolus Valeſius Aquitaniam in-	5284
1324	4	greſſus,Hugonem Penſacenſem & Anglos fugat. Iſabella Regina Angliæ	5285
1325	5	in Galliam proficiſcitur ad Regem fratrem. pòſt in Angliam cum poten- Carolus Valeſius morbo nunquam ſe remittente, Engerrani corpus in gratiam	5286

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi
		conſanguineorum à Rege poſtulat, eique ſumptuoſas exequias faciẽdas curat. Menſe Decembri ſequente circa decimũ- ti & copioſo comitatu reuerſa, maritũ Eduardũ expellit, ut filius iu-	
1326	6	ſeptimum Calend. Ianuar. moritur. uenis Eduardus tertius regno potiretur. Regum hic primus eſt, qui Papæ decumas permiſit, ut quæſtus particeps fieret. has autem iſte colligebat ut bellum moueret in Ludouicum Bauarum optimum imperatorem, quem hoſtem ſcilicet Eccleſiæ iudicauerat. Nicolaus de Lyra Theologus Frãciſcanus, uir doctus in lingua Hebræa.	5287
1327	7	Moritur Rex ad ſaltum Vicenarum Calend. Feb. ſepultus in æde D. Dionyſii, relicta uxore grauida. Interim controuerſia inter Eduardũ Angliæ Regem, & Philippum Valeſiũ, uter regni rector aut ſucceſſor eſſe debeat. Robertus Atrebas lege Salica cauſſam Valeſii modis omnibus tuetur. Regina Calend. April. Blancham peperit filiam poſthumam, quam Valeſius Rex poſtea Philippo minori filio Aurelianenſium duci elocaturus eſt. Itaque Philippus Valeſius triũ ſuperiorum regum patruelis id temporis rector, Rhemis Rex inungitur die feſto ſanctæ Trinitati, per Gulielmum archiepiſcopum.	5288
1328	1	PHILIPPVS VALESIVS XLIX. REX ANN. XXII. Caroli Valeſii. F. Ludouicus Flandriæ Comes 10. Calend. Septemb. reſtituitur. Flandri profligãtur, caſo in conflictu Collino Annecino plebis altero ductore. Caſletum captum, ſpoliatum & incenſum. A duce Brabantino redditus Hilermus Canutus alter plebis ductor regijs repetentibus, de quo Lutetiæ ſupplicium ſumptum eſt. Valterus à Creceio Caſtellionis dominus, M. Eq.	5289
1329	2	Iohannes Papa contentionibus quæ illi erant cum Petro Reatino Antipapa, & cum Imperatore, totum regnum commouet & perturbat. Ad Ambianos regũ Frãci, Angli, Bohemi, & Balearici conuentus. Anglus clientẽ ſe profeſſus eſt, atq; in uerba Valeſii iurauit, repetẽs res in Aquitania ſibi ablatas bello Penſacẽſi. Valeſius ſacra arma induit aduerſus infideles. Iohannes Bohemiæ rex cum filio Carolo poſtquam in Franciam uenerat, Bonã filiam Iohanni regis filio natu maiori & Normaniæ duci nuptũ dedit. Ludouicus Clarimontis & Marchiæ Comes, primus Borbonij dux. Petri Cunerij actio in epiſcopos pro Rege, qua conabatur illis cum temporalem auferre iuriſdictionem, tum illorum totiusq; cleri mores in melius conformare, Bertrãdo Eduorũ epiſcopo præcipuo defenſore. Hanc finijt controuerſiã Rex ipſe die feſto D. Thomæ Cantuarienſi, epiſcopis quod petebant concedens. Quare illi cognomen ueri Catholici, cum gratiarum actione, multiſque laudibus detulerunt.	5290
1330	3	Philippus Eburouix, Rex Nauarræ, ex uxore Iohanna filia Ludouici Hutini. Aemylius & Polydorus falluntur, appellantes Ludouicum.	5291
1331	4		5292
1332	5		5293
1333	6		5294
1334	7		5295
1335	8	Benedictus Toloſas PP. Auenione. Initium maximi belli Anglici, quod tam atrox, cruentum, & funeſtum fuit,	5296
1336	9	ut ex quo Gallia Romanorum arma ſenſit, nullum cum eo ſit conferendum: ſæpius intermiſſum, ſæpius renouatum. Robertus Atrebas Comes Bellomontanus, cum litem amiſiſſet quæ illi erat cũ Mathilde Burgundionis uxore, atq; ob id inimicitias cum rege exercens, iactatis quibuſdam uerbis contumelioſis, quamuis regis ſororem haberet uxorem, ſe male acceptum, iniuriamq; ſibi factam exiſtimãs, Burdegalam ad partes Angli ſe recepit, uxore liberiſq; Iohanne & Carolo relictis. Anglus eum honorificè excepit, & remunerauit comitatu Richemondiæ.	5297

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1357	10	Iacobus Arteuilla homo plebeius in Flandria pro Anglo multas excitat turbas contra Comitem, qui ſe in Franciam recepit.	5298
1338	11	Natalis Caroli Quinti. Galli & Angli regum inſtructiſſimæ acies in conſpectu ferè ſine ullo conflictu ueniunt. Eduardus, cum Valeſium prælio abſtineret, Flandriam repetit, ubi Iacobi Arteuillæ conſilio, liliorum inſigni, & Regis Franciæ titulo adſumptis (quæ hucuſque ſibi arrogat) illinc in Angliam traijcit. P. Valeſius ſocios habuit in caſtris, Bohemum, Scotum, Nauarrum, reges: Duces, Iohannem Britannum, & Rodulphum Lotaringum: Comites 26. magnámque aliorum nobilium cateruam, cum maxima militum turba. Eduardus Imperij Vicarius, conſilio ac ductu Roberti Atrebatis confidebat uirtute & numero militum Anglorum, Flandrorum, & Germanorum. Sed Ludoui-	5299
1359	12	cus Bauarus German. imp. cui non ſatisfactũ erat, mox ab eius ſocietate defecit, amicitiamq; Galli maluit. In quadam in Flandria excurſione	5300
1340	13	Gulielmus Comes Saleberienſis captus Lutetiam adducitur. Pugna naualis atrox ad Cluſas 9. Calẽd. Iul. in qua Eduardus ſua felicitate & uento ſecundo adiutus, noſtros maris Præfectos inter ſe diſcordes, cæcidit, profligauitq;. VII. Cal. Aug. dux Burgundiæ Robertum Atrebatẽ Fanum Odemari obſidentem coẽgit ad Anglum ſecedere, qui tum Tornacum oppugnabat. Inducijs inter reges factis promulgatisq;, utrinq; captiui redduntur. Flandri ſuum recipiunt Comitem. illis omnino parcitur. Scotus æternus Francorum amicus domũ reducitur. Bohemus aliquandiu agit in Francia. Iohannes tertius Britanniæ dux, ad ſuos rediens, obit in itinere. Philippus Nauarrus in Hiſpaniam aduerſus Saracenos eſt profectus, ubi poſtea in Argeſillæ urbis regni Granatæ obſidione mortuus eſt, anno 1345.	5301
1541	14	Bellum Britannicum inter Carolum Bleſenſem & Iohannem à Monteforti de ducatus Britanniæ ſucceſſione. Iohannes cum iudicio Parlamenti uictus eſſet, ad uim & arma ſe conuertit, Anglo Rege fretus. Iohannes Regis F. Normaniæ dux, Iohannem à Monteforti ad Nannetes capit, quem Lutetiam in arcem Luparam adſeruandum mittit. Claudia uxor cum Iohanne filio adoleſcentulo fortiter mariti partes tuetur. Papæ opera in biennium illi dantur induciæ. Interea regem Angliæ ſibi conciliauit, nuptijs pactis inter Iohannem filium, & Mariam Angli filiam. quare ab illo adiuta bellum quàm antea acrius repetit & renouat. Robertus Atrebas ex uulnere illic accepto poſtea interijt. Eduardum ipſum ut præſens bello præeſſet, tandem il-	5302
1542	15	la pertraxit, ſed per legatos Papæ induciæ in triennium extractæ. Clemens Sextus patria Lemouix Auenione Papa, qui Iubileum ad annos quinquaginta rediget.	5303
1543	16	Oliuerius Cliſſonus, Gulielmus Baccho, Ricar-	5304
1344	17	dus Perſeius, & alij nobiles aliquot è Normania & Britannia, minutæ maieſtatis, qui pro Anglo ſtetiſſent, damnati, Lutetiæ capite puniuntur. Gotthofredus Comitis Haricuriæ frater, proditionis accuſatus non comparuit, ſed proſcriptus ad regem Angliæ profugit, à quo Magiſter Equitum dictus eſt, ut ſcelerati & impij in patriam belli dux eſſet.	5305
1345	18	Venalia hoc tempore ſacerdotia. pecuniæ omnia obediebant. Initio regni immanes pecuniarum exactiones fuere, ac primum ex ſale uectigal inſtitutum.	5306
1346	19	Eduardus ex ducibus aliquot in Aquitaniam mittit. Ipſe cum filio & numeroſo exercitu in Conſtantienſem agrum Calend. Iulij exijt, ubi ferro & igni uaſtata loca uniuerſa. Rodulfus Magiſter Equitum, & Iohannes Tancredouillanus Cadomi ſe ab hoſtibus capi permiſerunt. VII. Calend. Septemb. (10. Calend. inquit Aemylius) ſabbato ad ueſperam pugna ad Creſciacum omnium fameſiſſima luctuoſiſſimaq; quæ Gallis unquã acciderunt, ob duces nobilitatemq; ferè omnem illic interemptam. Occiſi ſunt in eo prælio Iohannes Bohemiæ Rex, Carolus Regis frater germanus Alenconij, Rhodulphus Lotaringiæ, Ludouicus Flãdriæ, Haricuria, Bleſenſis, Sacrocæſarienſis Comites. Poſtridie longè maior cædes eorum qui per impru-	5307

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		dentiam ad ſigna noſtra ſe recipientes, in Anglorum manus incidebant. Deſiderati ſunt in ea pugna ex omni numero circiter ad triginta millia. Gotthofredus Haricuria mœrore & facti pœnitētia uictus, Regi ſe tradidit laqueum collo geſtans, quem Rex illi abſtulit. Carolus Lucemburgenſis Bohemiæ Rex domum redit, qui deinde Imperator deligetur. Ludouicus Iunior Flandriæ Comes.	
1347	10	III. Non. Aug. xi. poſtquam Calitium obſeſſum erat menſe, ſpe & auxilio urbs deſtituta, per Iohannem Vienneuſem Regis Præfectum deditur Eduardo ea lege, ut ciues incolumes cum ſingulis ueſtimētis quò uelint ſe conferrant. Nobilibus aliquot, iiſq; primariæ authoritatis, qui capita ſua pro ſalute omnium hoſti deuouerant, Angliæ Regina grauida non ſine numinis uoluntate ueniam uitamq; impetrauit. In Francia à Rege inſtitutum, ut qui primùm uacarent magiſtratus, Calitio expulſis ac proſcriptis conferrentur pro genere uitæ & ſtatu, tum ut eis penſatio quædam ac remuneratio beneficiorum, tum ut urbis fortiter defenſæ honeſtum teſtimonium eſſet. Ex eo tempore Calitium ab Anglis recuperari non potuit. Carolus Bleſenſis cum duobus filijs Iohanne & Vidone in Britannia capti, in Angliam ducuntur. Pater, Reginæ Anglicæ, quæ illi ſanguine coniuncta erat, precibus ſtatim liberatur, retentis tamē eius liberis, qui ſatis humaniter & habiti & tractati ſunt. Menſe Decembri Trapezitæ Longobardi & Itali capti, pulſi ac proſcripti ex Francia ob immanes uſuras præter leges exercitas. Rex ſortem accepit, interuſurio relicto.	5308
1348	11	Fames & peſtilentia. Inducijs cum Anglo factis Rex	5309
1349	12	nuptijs celebrandis dat operam. Acquiſitio Delphinatus Vienneuſis uili precio ueuditi à principe Humberto, qui Dominicanorum inſtituto & ſectæ ſe addixit, ſed ea lege, ut primus Regis filius, eius ferret nomen, dominatúmque obtineret. Philippus Fortunatus Felix uerè Catholicus, qui tamen rebelles	5310
		& coniuratos opprimere nunquam potuit, obit 5. Calen. Septemb. ad Nogentum Regum, ſepultus apud diuum Dionyſium.	
1350	1	IOHANNES L. REX ANN. XIIII. Induciæ prorogatæ ſunt. VII. Calēd. Octob. Rhemis cum Iohanna Bononienſi uxore ſecūda conſecratur. 16. Calend. Nouemb. Lutetiā cum pompa ingreſſus eſt. Hic Rex Iohānes excelſo & generoſo animo fuit, adeò à ſimulatione alienus, ut in neminē uultu aut uerbo amorē præ ſe tulerit, quin eū amaret. Quæ uirtus in Rege nimis heroica eſt. Initiū ordinis Stellæ à Rege Iohāne in antiqua & nobili domo S. Audoeni ad Lutetiam. Equites illius ordinis ſtellā aut in capitio, aut in alio ueſtis conſpicuo loco geſtabant. Aemulatione adductus Rex Anglus Garterios Equites inſtituit, q Periſcel. dē inſigne ferrēt. Rodulfus Magiſter Equitum ex Anglia reuerſus, proditionis accuſatus & damnatus, capite luit pœnas Lutetiæ apud Nellam domum.	5311
1351	2	Carolus Hiſpanus Magiſter Equitum. Rex Nauarræ ob ſimultates priuatas ad Aquilam Normaniæ uicum in lecto iacentem occidendum curat. VI. Id. Ianua. Nauarrus Regis gener in Parlamentum uenire noluit, niſi uno filiorum Regis obſide accepto. IIII. Non. Martij acta eſt cauſſa. Rex ignoſcere & factum condonare coactus eſt, adductus potiſsimùm Heroinarum precibus, quæ conuenerant ut pro eo deprecarentur. Iacobus Borbonius ducis frater, M. Eq.	5312
1352	3	Innocentius Sextus Lemouix Auenione PP.	5313
1353	4		5314
1354	5	Nauarrus interceſsit ne Rex tributū qđ à tribus populi ordinibus ſibi dari poſtulabat, pridie Calend. Decēb. acciperet, tandē tamen Regi conceſſum eſt.	5315

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1355	6	Carolus Regis filius primus Delphinus, & dux Normaniæ. Carolus Nauarrus cũ permultis nobilibus dum mẽſæ accumbit cũ Delphino, imprudens capitur Non. April. Ex eorũ numero Iohannes Haricuria & tres alij cueſtigio truncãtur capite, Nauarrus Lutetiam captiuus adducitur.	5316
1356	7	Rex Angliæ, Claudioceſtriæ ducẽ in fines Conſtantienſium mittit: cui ſe ſtatim dedunt. Philippus Nauarri frater, Gotthofreduſq; Iohannis Haricuriæ cæſi patruus, Pariter eius filius Valliorũ princeps Eduardus annos uigintiquatuor natus, in Aquitaniã traiecit, aduerſus quẽ Rex feſtinãter contẽdit. XIII. Calend. Octob. die Lunæ Rex Iohannes capitur. Hæc pugna fuit uix ad quartum lapidem ab urbe Pictonum in campis qui belli uiſus & male pertuſi uulgò dicuntur. Anglus in uineis, dumis, ac ſpinetis ſeſe occuluerat cum modico exercitu. Rex Dionyſio Myrobrecho Atrebati tunc apud Anglum exuli ſe permittit. Philippus animoſe & audacter patrem defendens, capitur. Ab Eduardo cognato (Ricardum Gaguinus falſò nominat) Valliorum principe humaniter & honorificè tractati, in Angliam ducti ſunt. Clades non admodum inſignis, nempe ad quinque aut ſex millia hominum numero, præ magnis incommodis quæ ex eo prælio uniuerſæ Franciæ acciderunt. M D aut M DCC è nobilibus capti, & bis tanto maior captiuorum numerus hoſtium Anglorum exercitu. Valterus Breuus Athenarum dux uulgò dictus, M. Eq. illic cæſus eſt. Fortuna & proſperitas Eduardi principis Valliorum. Carolus Delphinus elapſus, Pariſios ſe recipit, coacturus Lutetiæ concilium Id. Octob. Seditiones paſſim in Gallia erant. Carolus Nauarrus cuſtodia liberatus à ſuæ factionis hominibus, pridie Calend. Decemb. Lutetiæ in concione populi conqueſtus eſt uehementer de iniurijs ſibi à rege factis. Is quacunque iret, cum orationibus ad concitandum populum compoſitis, tum armis maiores turbas excitabat. Induciæ cum Anglis in biennium factæ Burdegalæ. Robertus Gallus epiſcopus Laudunenſis, Stephanus Marcellus Mercatorum Præfectus, ac ciues Pariſienſes Nauarri turbis ac ſeditionibus innixi, Delphinum in ſua poteſtate habere, regniq; adminiſtrationem rapere nitebantur. Delphinus in Germaniam ad Carolum imperatorem auunculum ſe recipere coactus eſt. Pariſienſium pre-	5317
1357	8	cibus Lutetiam redijt, uerùm cum periculo uitæ, Tribunis militum Campaniæ & Clarimontis intimis Ocitani luxurioſo ueſtitu ludiſq; prohibitis aurum & mũdum muliebrem, carumq; magno conſenſu & uoluntate, uendiderunt, ut ad regem liberandum conferrent, Comite Armeniaco apud eos Præfecto.	5318
1358	9	ac familiaribus in cubiculo ad palatium in conſpectu ſuo trucidatis, & per ſummũ ludibriũ tractis & proiectis totum diem ad Petrã marmoream. Marcellus Præfectus Delphino capitiũ proiecit in mediũ, quod partim ex rubro, partim ex cæruleo erat, qui color plebis ferebatur, ut uim ab illo auerteret. Plebs per tres ordines tentauerat abrogare & tollere Regios Magiſtratus. Delphinus regni adminiſtrationem per ſe ſuſcipiẽs, pridie Id. Mart. ſe Rectorẽ Frãciæ, hoc eſt regni gubernatorẽ, præconio promulgari iubet. Plebs ubique in nobiles commota, cæſis Bellouacis, quæ factio Iaqueria dicebatur, cæteri perterriti domum redierunt. Pariſienſes Nauarrum propè ducem ſibi contra Delphinum habebant. Stephanus Marcellus ad Diui Antonij portam cæſus eſt. Delphinus Rector urbem ingreditur.	5319
1359	10	Rex Angliæ Calitio in fines Rhemorum profectus, Pariſiorum deinde ac Carnutum uicina loca omnia ferro & igni populabatur.	5320
1360	11	Pax ad Britiniacum 8. Id. Maij. Calitij Rex liberatur 8. Calend. Nouemb. In pacis fœdere adiunctus fuit rex Nauarræ, cum Philippus frater pro eo uadem ſe exhiberet. Tota pacis ratio conditioneſq; in Annalium monu-	5321
1361	12	mentis reperiuntur. Rex Lutetiã reuerſus, Parlamẽtũ quod bienniũ ferè uacauerat, inſtaurauit. Morte Philippi Burgũdionis, Iohãnes Rex ducatus hæres & ſucceſſor fuit.	5322

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi
1362	13	Vrbanus Quintus Lemouix Auenione Papa. Rex Auenionem adit, tum ut Papam inuiſeret, tum ut milite gregario in agris omnia prædante patriam liberaret, & omnem iſtam fecem extra regni fines in religionis hoſtes ad bellum duceret.	5323
1363	14		5324
1364	1	Rex Iohannes, ut de ſuis obſidibus liberandis tranſigeret, in Angliam tranſit, ſed morbo impeditus Londini moritur 6. Calend. April. Carolus Quintus patris corpus in Galliam ad D. Dionyſium tranſtulit. CAROLVS QVINTVS SAPIENS LI. REX ANN. XVI. Rhemis cum uxore Regna Iohanna Borbonia conſecratur 14. Calend. Iunij. Hic tantummodo loca uicina Lutetiæ peragrans, longinqua & grauia tum negocia, tum bella, per fratres ac Præfectos ſuos feliciter adminiſtrauit. Bertrandus Geſquinas Britannus Nauarrum expellit. Philippus Audax Regis frater, dux Burgundiæ. III. Calend. Octob. occiditur in acie Carolus Bleſenſis, in Britannia bellum gerens contra Iohannem à Monteforti, quem cum uiduæ principatum Pontiberæ reſtituiſſet, & de cætero conuentum eſſet, Rex in fidem accepit, ducē Britanniæ agnoſcens. Carolus Bleſenſis poſtea conſecratur, & in diuorum numerum refertur ab Vrbano Papa.	5325
1365	2	Bertrandus Geſquinas in Hiſpaniam ſuſcipit expeditionem,	5326
1366	3	ut patriam ſceleratis hominibus quibus abundat, expurget. Petrum Caſtulonenſem Francis maleuolum, ſuiſq; & Tarraconenſi uicino inuiſum, regno deturbat. Henricum Caſtulonenſem fratrem nothum qui antea expulſus erat, coronandum curat. Princeps Valliorum, cum ex Aquitania in auxilium ueniſſet, Henrico in fugam compulſo, ac capto Geſquinate, Petrum reſtituit. Verùm cum militi ſtipendiū à Petro promiſſum non daretur, in Aquitaniam exercitum reducit, ubi Geſquinas magnificè ac liberaliter ſe redimit. Nouis ex Francia ſuccedentibus auxilijs Nothus bellum redintegrans, fratrem occidit, regno potitur.	5327
1367	4		5328
1368	5	Iohannes Dormanus Iuris Præfectus, Bellouacorum epiſcopus & Cardinalis. III. Non. Decemb. Natalis Caroli Sexti. Bellum inter Anglos & Francos renouatum. Aquitani grauatè imperium Anglorum ferebant, quia tributo nimio	5329
1369	6	premebantur. Armeniacus, nobileſq; alij & ciuitates ad Regem Franciæ Senatúmque Pariſienſem prouocarunt. X. Calend. Maij Lutetiæ ad portā diui Antonij iacta ſunt fundamenta arcis Baſtildæ per Hugonē Ambriotū Prætorem urbanum, Regis uerò ſumptibus. Nuptiæ Margaritæ filiæ unicæ Ludouici Comitis Flandriæ, & Philippi Audacis. Rex Angliæ eam nuptum dari Edmundo filio uoluerat. Ad IX. Calend. Octob. Robertus Canolus Anglus Calitio cum in Franciam perueniſſet, inter Lutetiā & Iudæā ſuburbanū uicum ſuos ad dimicandum expeditos paratoſq; habuit, oſtentauitq;. in Aquitaniam deinde profectus eſt, ut principi aduerſus eos qui defecerant, uix conſiſtenti, ſe coniūgeret. Vrbs Lemouicum ab Anglis diripitur ac deletur.	5330
1370	7	Gregorius Vndecimus Lemouix papa Auenione. Cum Maurellus Fiennus ſe magiſtratu abdicaſſet, Bertrandus Geſquinas ſtatim Magiſter Equitum dictus, in Aquitaniā ad Anglos armis perſequendos à Rege mittitur. Hic Magiſter Equitum quanto humiliori loco quàm quiſquam alius antea, tanto animoſior, & ad arma promptior.	5331
1371	8	Auxilio claſſis ab Henrico Caſtulonenſi miſſæ Angli ad Rupellā maritimo bello grauiter cæſi, quo partim nauiū captæ, partim incēſæ, partim ſubmerſæ. Duces Biturigum & Burgundiæ fratres Regis in Pictonibus & Santonibus rem faciunt. Victoriæ, fortuna, triumphi Bertrandi Geſquina-	5332
1372	9	tis in Aquitania & Britannia. Ex Anglis Robertus Ca-	5333

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		nolus ei ſortitudine opponebatur, quem Iohannes à Monteſorti Regis Angliæ gener ſummum Præſectum in uniuerſa Britannia contra nos reliquit. Iohannes Dormanus Cancellarij dignitate ſe abdicauit, quam Rex fratri Gulielmo Dormano detulit. Superſtitio Turlupinorum, qui cognomen ſibi adſumpſerāt paupertatis ſocietatem, cum ſcriptis libris & habitu damnati exuſti atque deleti ſunt.	
1375	10		5334
1574	11		5359
1375	12	Iohannes Viennenſis Præſectus maris. Lex Regis Caroli Quinti, ut Regum Franciæ filij anno 14. conſecrentur, & coronentur, promulgata fuit in Senatu 12. Calend. Iunij. Gregorius xi. ſedem papatus Romam Auenione retulit.	5356
1376	13	V I. Id. Iul. mors Eduardi principis. Iohannes à Monteſorti in Britannia adeò Francos annis urgebat, ut Ludouicus Andegauenſis pedem referre coactus fuerit.	5357
1377	14	Ad neceſſitates belli, uectigal ſali ac promercali uino impoſitum. Aemylius. Rex Quintus eo tempore aduerſus Anglos exercitus quinque potentiſſimos habebat, ut & milite & ducibus longè ſuperior eſſet. Mors Regis Eduardi patris. Ricardus ex Eduardo principe filio nepos annos xi. natus ei ſucceſſit, ut moriens auus iuſſerat. Carolus Quartus Imperator, Frāci Regis auunculus, ac Venceslaus	5338
1378	15	filius Cæſar uenerunt in Franciā, ut inter Anglos & Frācos pax fieret. magnificētiſſimè excepti Pariſios ingreſſi ſunt pridie Non. Ianua. Rex quanuis æger, eis obuiā proceſſit ad diui Dionyſii portā. ſed totū de pace negotiū interruptū atq; prorogatū, propter obitum Reginæ ad 8. Id. Februa. & paulò pòſt Iſabellæ filiæ V. Id. Februa. Hoc luctus tempore Cæſares abierunt, eorúmque iuſſu conuentus mox Albata plebs in Flan-	5359
1379	16	Gandaui eadem de re habitus: ſed re infecta diſceſſum eſt, ob ſchiſma & factiones de Papatu. dria aduerſus Comitem & nobilitatem. Philippus dux Burgundiæ ſocero uenit in auxilium. Schiſma 50. annos fuit. Vrbanus Sextus Romæ Pontificatū gerens. Clemens uerò Fundis (quæ urbs erat partium Iohannæ Reginæ Siculæ) à Gallis Cardinalibus delectus conſedit Auenione. Rex Frāciæ partes eius ſecutus eſt. Propterea bina cōcilia eccleſiæ Gallicanæ Lutetiæ coacta & habita ſunt. Primum frequentia maiori, 5. Id. Septemb. Alterum 16. Cal. Decemb.	5340
1380	17	Thomas Anglus, Calitio in Franciam, deinde in Britanniam peruenit, in auxilium partium Iohannis à Monteſorti, Andium duce illum inſequente, non audente tamen confligere. I I I. Id. Iul. Bertrādus Geſquinas Magiſter Equitum morte abſumptus dum Caſtrum nouum obſidione premit, quod eodem quo mortuus eſt die, ſe dedidit. apud D. Dionyſium ſepultus ad imam partem ſepulchri Regis. Rex 16. Calend. Octob. obit in caſtro Pulchritudinis ad ſaltum Vicenarum, conditus apud D. Dionyſium. Nicolaus Oreſmus, homo doctus, cuius conſilia & monitus Rex Quintus in primis ſequebatur, ex Latino Ariſtotelis & Ciceronis, aliorumq; authorū libros permultos traduxit. Rex enim literarum & literatorū amator erat ſummus, & admirator. Iuſſit etiā ſacros Bibliorū libros diligenter & uerè transferri (nam Valdēſes alijq; pro libidine eos uertebāt) rei eccleſiaſticæ literarumq; ſacrarū perquā ſtudioſus. Ius ex æquo ut diceretur, in primis curabat, iudicijsq; frequenter aderat. In pauperes liberalis ac beneficus. propterea Sapientis nomen meritò aſſecutus. Togatus omnino fuit, nec ex quo rex creatus eſt, arma nūq̄ induit. Quicquid patri ablatū erat, id omne fermè ab Anglis recuperauit. Præfecti belli, duces Andiū, Burgūdiæ, Biturigū, eius fratres. Dux Borbonius, & Bertrandus Magiſter Equitū negocia illi feliciter conficiebant. In omni rerum genere lectiſſimos uiros habere uoluit.	5341

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		CAROLVS SEXTVS LII. REX ANN. XLII. *Adoleſcens admodum Rex conſecratus eſt pridie Non. Nouemb. ob tutorum diſcordias. Ludouicus tamen dux Andium patruorum maximus natu Franciæ rector permanſit.* *Ludouicus dux Turonum frater Regis.* *Oliuerius Cliſſonus, genere Britannus, M. Eq.* *Iudæi uexati & iniuria affecti à perditis & ſeditioſis hominibus.*	
1381	1	*Iohannes Britanniæ dux à Rege in fidem receptus.* *Hugonē Ambrotū in aula gratioſum, qui urbis Pariſiorū Prætor ampla & magnifica opera (exponūtur ab Aemylio) ædificarat, ſcholaſtici & eccleſiaſtici, quos tū cōtēnebat, tū ſtudio oppugnabat, iudicio perſequūtur. Pariſiorū epiſcopus eum hæreſeos damnatum in perpetuū carcerem aſſeruandū tradit.* *Hic rex tres tantùm liliorum flores pro inſigni Regum Franciæ geſtare inſtituit.* *Militi ſtipendium nō perſoluebatur. Plebs ob aucta uectigalia tumultuabatur, cū tamē Rex proximus tantā pecuniæ uim reliquiſſet, Duodeuicies centum millia nummūm aureorū, ut ſcribit Aemylius. Gaguinus uerò & magni Annales tradunt decē & octo milliones. Cæterùm ab homine certo ac uero accepi ſummā in tabulis ſcriptam, quā iuſſu dominæ Ludouicæ Regentis Franciæ, dū uiueret, matris huius noſtri regis Franciſci, ſubductis rationibus ſupputauerat, non minorē fuiſſe. Initio tamē regni huius magnæ fiſci anguſtiæ fuerunt. Adoleſcētia regis, & crebra gubernantiū mutatione, diſsipata uniuerſa. Ludouicus Andegauenſis, Rector Franciæ, adoptione filius Iohannæ reginæ Siculæ, ut ei ſuppetias ferret contra Papā Vrbanū, & Carolū Hungarū ab Vrbano euocatum, in Italiā feſtinans, quod potuit arripuit. Ter conatus uectigalia imponere, quæ ſingulæ ciuitates perſoluere detrectarunt. Seditione ac tumultu populus Pariſienſis, qui propterea Malleati dicti ſunt, Ambrotū, ut eum ducē haberent, carcere liberarūt. Is elapſus poſtea nuſquā uiſus eſt. Tandē ille Andegauēſis exhauſit pecunia populū, & eccleſiaſticos.* *Primus enim fuit qui Clemēte Antipapa concedēte, per laicos ui & armis, neglectis prouocationibus, in magno etiam Academiæ tumultu decumas ad bella abſtulit. Verùm malè partum, malè diſperijt, infelici rerum euentu.* *Nunquā aliàs Frācia ſic uexata, q̄ Rege hoc ſtulto & iuuene imperāte, qui temerè largiēs omnib⁹ profuſiſsimus erat, ac maximè prodig⁹. Pudor ac reuerētia tū exulabat.* [illegible]*. quare Carolus Septimus ob hanc regni conturbationē multū laborauit. Principes le-*	5342
1382	2	*Auxilia Flādro in Albatos decreta poſtulante Audace genero. Rex ad Roſæbecam xi. Calend. Decemb. primo cui interfuit prælio uictor euaſit. ex populo Flādrico plus 20. hominū millibus occiduntur. Philippus Arteuilla Gandauenſis populi dux, cū illic uulneratus fuiſſet, nec curari nec uiuere poſt tātā ſuorū cladem ſuſtinuit: quāobrem Rex corpus eius in pati-* *tabantur Rectorem hinc abire, ut eius authoritati ac maieſtati obtemperare non cogerētur. Hungarus Iohannam captā ad mortē adegit priuſquā in Italiam tranſcēderet Andegauenſis, qui à Clemēte Siciliæ & Hieroſolymorū rex coronatus Auenione, ſtatim ſuperauit Alpes cū triginta millib⁹ equitum. Nam pedeſtris exerci-*	5343
1383	3	*bulo ignominioſè ſuſpēdi iuſsit. Bellum hoc ſeptē annis geſtum, plus quàm ducenta hominum millia abſumpſit.* *tus numerus ignoratur. Sed quinto Id. Septemb. in Apulia obijt. Corpore in Franciam relato, milites incolumes cateruatim redierunt.* *Ludouicus Secundus Andegauenſium dux, qui Iolantillam Tarraconenſem in matrimonium accepit.* *Rex à Flandria rediens cum exercitu Lutetiam ingreſſus eſt. ciuibus uehementer infenſus, de CCC. magna populi commiſeratione ac conſternatione ſupplicium ſumpſit. alij dimidia bonorū parte multati, quæ militibus diſtri-*	5344

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi
		bueretur.In Rotomagū & quaſdam maiores urbes pariter animaduerſum. Rex Pariſieſibus Aediles,quos Scabinos uocant,& Præfectum mercatorum in uindictam ſuſtulit:qui magiſtratus non niſi poſt quinquenniū reſtitutus eſt. Iohannes Mareſius regis in Senatu aduocatus,popularis admodum,cauſſa paucißimis diebus agitata,capite truncatur. Petrus Orgemontanus Iuris Præfectus. Remittendus fuit iterum in Flandriam exercitus. Angli qui Gandanenſibus in auxilium uenerant,domum ſe receperunt. Interea Ludouicus Comes na-	
1384	4	turæ ceßit 5.Calend.Februa.ad fanū Odemari. Audax gener eius hæres,qui Gandauenſes leuiter rebellantes ſedauit,ac rem omnē prudenter compoſuit. Philippus Audax dux Burgundiæ,Comes Flandriæ &c. Agreſtes Aruernorū Lemonicū & Pictonum duce quodā Petro Bruerio tumultuantes in nobilitatē & ſacerdotes,per Biturigū ducē aut gladio aut laqueo uitā miſerè finierunt.Perpauci qui euaſerant,ad agros colendos redierunt.illinc Auenionem ad Papam inuiſendum dux profectus eſt. Iſte Biturigum dux Iohannes regis patruus,uir ſumma uirtute atque ingenio,ſolertes & acutos in primis amabat,ad rē aliquāto auidior,quia profuſior in negocijs quæ ſuſceperat.Ad hæc in ædificia & eccleſias largè plurima erogabat. Finis belli Flandrici.	5345
1385	5	Leo rex Armeniæ à Turcis expulſus,in Frācia honorificè exceptus & tractatus,in Angliam traiecit,ut pace facta,bellum in Turcas coniūctis uiribus & copijs moueretur.Verùm cum impetrare non poſſet,in Galliam redijt. Iohannes Viennenſis Præfectus maris in Scotiam miſſus aduerſus Anglos, ſed ob dißidium cum Scotis reuerſus eſt,regem adhortās ut tranſiret aduer-	5346
1386	6	ſus Angliæ regem. Summus apparatus belli in Anglos ad portum Cluſæ abrūpitur atq; dimittitur cunctatione cōſilio & authoritate ducis Biturigū.	5347
1387	7	Mors ſenis Caroli regis Nauarræ ambuſti. Lutetiæ ſingulare certamen inter Iohannem Carongium,& Iacobum Griſenm adulterum,qui uictus ſui ſceleris pœnas dedit. Britanniæ dux cum Cliſſonum M.Eq.ad conuiuium uocaſſet,ſimulans	5348
1388	8	deinde ſublatis epulis pulcherrimas ædes uelle illi oſtēdere, captiuū eum tanquam clientē ſuū fecit quoad redemptionē perſolueret,& ſocietatē & amicitiā cum duobus filijs defuncti Caroli Bleſenſis iungeret.eum autem,quanuis Rex uehementer infenſus eſſet, nunquam liberare uoluit,niſi accepta prius pecunia,locisq; quibuſdam,quæ rex deinde coēgit reſtituere. Oliuerius Cliſſonus M. Eq. & Iohannes Mercerius Nouiantus magnus Magiſter,& Petrus Riparius ducibus regis patruis domum remißis omnem regni adminiſtrationem obtinebant,eccleſiaſticorum quoque maleuolentiam multis modis contrahentes.	5349
1389	9	Rex ad Ocitanos contendens,Clementem PP.Auenione inuiſit. Papa Siciliæ & Hieroſolymorum regem nuncupat Iohannem iuniorem Andegauenſem,qui interim Prouincia potitur.	5350
1390	10	Africum bellum ſacrum Genuenſium precibus.Borbonius Imperator exercitus miſſus:& Angli & Veneti cū ſimul Genua ſoluiſſent,recto curſu Thunetem appulerunt:poſt imperatā barbaris ingentem pecuniam,utq; in Africa ſe continerent,captiuosq; Chriſtianos redderent,domum reuerterunt.	5351
1391	11	Philippi Aurelianenſis morte Rex ducatū Ludouico fratri dedit, qui morte Philippi fratris uxoris Valētinæ filiæ Iohānis Galeatij ducatui Mediolanēſi ſuccederet. Petrus Luna,genere Cathalanus,delectus papa Benedictus Auenione poſt Clementē.is præter fidē ac iuſiurandū quod dederat, ad tollēdum ſchiſma nunquā animū applicuit: uerùm ut Frāciæ duces infenſos ſibi reconciliaret,unius anni decumas illis concedit.unde paßim fremitus atq; indignatio.Inuiſus ergo & deſtitutus in Tarraconenſiū fines patriā ſuam ſe recepit. Quo tutior eſſet,primus Eucharistiam ante ſe ad ſui cuſtodiā geſtari ſemper noluit. Tunc decreto papæ nihil omnino pecuniarū ex Gallia accipiebāt. Ludouicus Andegauenſis Iolantillæ nomine Tarraconenſe regnum ad ſe pertinere contendebat,ſed Ferdinando Caſtulonenſi adiudicatum fuit.	5352

Anni Chriſti	*Anni Regni*		*Anni Mundi.*
		Iacobus Armeniacus maxima erronũ & perditorũ per Galliã manu colle- *ₒ̃ta in Italiã contẽdit, Florẽtinus à quibus pecuniã acceperat, cõtra Mediola-*	
1392	12	*nenſes auxiliũ laturus. Ad Alexandriã uictus captusq; paulò pòſt ex uulne-* *ribus interijt. Decimooctauo Calendas Iulias Petrus Crao clàm reuerſus* *Lutetiam, Cliſſonum Magiſtrũ Equitum cum adeò grauiter cecidiſſet, ut pro* *mortuo illum reliquerit, in Andes confugit. Cliſſonus Britannũ huiuſce fa-* *cti etiam conſcium inſimulabat. Rex ex ea re tanto dolore percitus, & uin-* *dictæ cupiditate motus fuit, ut cibo, potu, & ſomno abſtineret: potẽtiſſimoq;* *exercitu comparato, repulſis omnibus qui de pace agerent, à Cenomanorũ* *urbe diſcedens ad quintũ Calendas Iulias magnis diei caloribus in delirium* *animi & inſaniã lapſus eſt. Eo enim furore & phreneſi raptus eſt, ut proxi-* *mos quoſq; & ſibi obuios interemerit, quouſq; fatigatus, & equo deiectus, in* *urbẽ relatus, adhibitis medicorũ remedijs, paulo melius habere cœpit, & ad* *ſe redijt. Ex eo tamen tempore nemo ſatis ei fidere auſus eſt. nam in morbum* *aliquando recidebat ita, ut ne uxorẽ quidẽ agnoſceret. Patrui regis Lute-* *tiam reducti, regni adminiſtrationẽ ſuſceperunt. Dux Aurelianenſis regis* *frater, cum prouinciã hanc ſibi deferri uellet, reiectus eſt, nempe nimiũ iuue-* *nis. Qui regno præeſſe conſueuerãt Nouiantus & Riparius, ablata illis di-* *gnitate expulſi. Similiter inuiſus omnibus Magiſter Equitũ domum ſe reci-* *pere coactus eſt. Philippus Duenſis comes in locũ illius ſubrogatus M.Eq.*	5353
1393	13		5354
1194	14		5355
1395	15	*Carolus iunior rex Nauarræ, cui Nemoroſum datum, prius conceſſo tamen* *& adiuncto ducatus titulo & dignitate, in poſſeſſionum remunerationem* *quas pater habuerat in Normania.* *Congreſſus regum Franciæ & Angliæ duodecimo Calendas Nouembris.* *Carolus Iſabellam filiam annos ferè octo natam, Ricardo deſpondit.* *In 30. annos pactæ induciæ.*	5356
1396	16	*Iohannes Audacis Burgundionis filius, cum nobiliſſimis ac potẽtiſſimis Gal-* *liæ uiris per Germaniã profectus eſt, Sigiſmundo regi Hungariæ cõtra Tur-* *cas auxilium laturus. amiſſis omnibus captus ad Nicopolim perſoluta re-* *demptione cum paucis ſuorum redijt.*	5357
1397	17	*Ludouicus Sacrocæſarienſis M.Eq.* *Iohannes Maingrius Buſſicandus Trib. Militum.*	5358
1398	18		5359
1399	19	*Henricus dux Lancaſtri exul in Gallia, clàm nemine hoc ſuſpicante in An-* *gliam reuerſus, Ricardum regno deturbat, ac ſe regem facit.* *Iſabellam in Franciam ad patrem poſtea remiſit, Carolo Aurelianenſis fi-* *lio nupturam.* *Paleologus Græcorum imperator in Franciam ſuppetias quærens uenit,*	5360
1400	20	*uerùm uerbis & promiſſis tantùm adiutus eſt.* *Mors Iohannis ducis Britanniæ.*	5361
1401	21	*Vidua ducis Britanniæ nupſit Henrico Quarto Angliæ regi.* *Tres eius liberi, Iohannes dux Britanniæ, & Ricardus, & Arcturus, in* *Gallia retenti ſunt.*	5362
1402	22	*Natalis Caroli Septimi Lutetiæ pridie Calend. Mart.* *Carolus Albretus Druidum comes M.Eq. ſtatim expeditionem in Aquita-* *niam ſuſcipit.* *Reginaldus Corbia Cancellarius.*	5363
1403	23	*Genua in poteſtate Regis*	5364
1404	24	*aliquot annos fuit.*	5365
1405	25		5366
1406	26		5367
1407	27	*Decimo Calendas Decembris Ludouicus Aurelianẽſis dux, Regis frater (ſic* *enim apud Aemyliũ reponendũ eſt) Lutetiæ occiditur noctu à percuſſoribus* *immiſſis per Iohannem Burgundiæ ducem: qui factum in aperto eſſe intelli-* *gens, profugit. Carolus dux Aurelianenſis.*	5368

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1408	28		5369
1409	29	Burgundio armatus, ac magna militum turba ſeptus contra uiduam Valeutiuam in Senatum uenit cædem iuſtè factam eſſe contendens, quod tamen minimè approbatum eſt, uerùm metu condonatum eſt illi factum. Gulielmus Bauarus, ut pacem inter eos faceret, ad Carnutes profectus eſt. Hoc ciuile bellum ob duarum familiarum	5370
1410	30	Aureliani & Burgundiæ ducum controuerſias fuit. leui de cauſſa etiam potentes ac nobiles è medio tollebãtur. Heroinæ, regna ipſa atq; eius filia huc illuc pertractæ & uexatæ, ut in tumultu & periculo belli. Exactiones pecuniarum immanes, & interea peſtilentia & fames.	5371
1411	31	Alexander Quintus papa Romanus, Ludouicum 2. Audegauenſem Apuliæ regem pronunciauit, Ladislao illud regnum auferre uolens. Iohannes papa proximus idem fecit. Lutetiæ laniorum ſeditio ſæpe orta pro Burgundione, ductu & factione Petri Eſſarij prætoris, qui ducem illis dedit Cabocheum euiſceratorem.	5372
1412	32	Angli, qui pro ducis Aurelianenſis partibus uenerant, poſtquam cum Burgundione pacem eſſe factam reſciuerunt, plurima incommoda Galliæ inferunt, ac deinde Iohannem comitem Engoliſmenſem Aurelianenſis fratrem 32. annos in Anglia retinent.	5373
1413	33	Iohannes 1 dux Alencouij. Ludouicus Delphinus Aquitaniæ	5374
1414	34	dux, regni adminiſtrationem accipit.	5375
1415	35	Iacobus Borbonius Marchiæ comes, Iohannam reginã Neapolitanam accipit uxorem, quæ Iohanni Tarraconenſi nuptias promiſerat, ſed utrunq; fefellit. Circiter Idus Aug. Henricus V. Angliæ rex in Normaniã traijcit. Arefluctu ad deditionẽ compulſo, Calitiũ uerſus ſe recipit. ad 8. Calend. Nouẽb. ad Dagincurtum circa Blangiũ prœliũ committit, & parua clade affectus eſt, excepto fratre duce Eboracenſi illic caeſo. Decẽ millia Francorũ cum multa nobilitate occubuerũt, & totidem ferè capta ſunt. Duces interempti Alenconius, Ambar⁹, Lotaringus, & Brabãtinus, & comes Niuernẽſis, & Alebret⁹ M. Eq. Capti Aurelianẽſis & Borboni⁹ duces, & Buſſicaud⁹, & Vindocinẽſis. Conciliũ Conſtãtiæ, Sigiſmundi Cæſaris ſtudio & opera coactũ & habitum tribus annis. Tres papatu priuati, ſed in primis ferocia & cõtumacia Benedicti, qui nec adeſſe, nec quẽquã mittere uoluit, damnata eſt. Martinus V. PP. ſolus deligitur. Ludouicus Delphinus obit, quem mox	5376
1416	36	ſecutus eſt Iohannes eius frater. Carolus Delphinus. Iohannes Armeniacus M. Eq. Sigiſmundus Imp. ad Carolum uenit, atque illinc ad Henricum pro pace facienda, uerùm id fruſtra. Amadeus primus Sabaudiæ dux. Mors Ludouici Andegauenſis. Controuerſiæ renouatæ. Armeniacus Magiſter Equitum inuidioſus ob fiſci adminiſtrationem. Factio ducis Burgundiæ ſuperior erat. Regina relicto rege, ſe in manus	5377
1417	37	eius tradit cũ filia Catharina. Anglus interea rẽ ꝓmouebat in Normania.	5378
1418	38	Iohannes Villarius proditione unius portæ 4. Calẽd. Iunij de nocte Lutetiã cũ armatis inuadit, & promiſcuè, nulla habita ratione, cædes crudeliſſimas, maximasq; carnificinas facit. Vrbem, regemq;, ac aulam omnem Burgundioni recipit. Armeniacus M. Eq. & Erix Marla Cãcellarius interfecti, ægrè Delphinus euaſit. In conſpectu Delphini ad Monterigolum agere uolẽtus de pace, dux Burgundiæ occiſus eſt. Philippus Burgundiæ dux cum	5379
1419	39	Henrico Angliæ rege iuncta ſocietate, in patris ſui ultionẽ, regẽ, reginã, Lutetiã, & quicquid ſuæ factionis habebat, in manus ei tradidit, & in Trecaſſibus Catharinam regis Caroli filiã nubere illi coegit, ea lege, ut ij eorumq; liberi Franciæ regno ſuccederẽt, & Henricus interea maritus rex Angliæ, & rector Frãciæ cognominaretur. Delphinus exhæredatus & proſcriptus eſt.	5380
1420	40	Henricus uxorem in angliam traducit:	5381

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
1421	41	*ubi maxima cum pompa & triumpho excepti. In Gallia cũ Philippo Burgundiæ duce Hunfredum Clocestriæ ducem fratrem ſuum ad ..., Thomam uerò Clarentiæ ducem ad res bellicas reliquerat, qui ad Baugeum circa Andes à Scotorum manu, quæ Delphino ſtipendia faciebat, cæſus eſt.* *Iohannes Stuartus Scotus Burchaniæ comes M. Eq. dictus à Delphino.* *Iacobus Borbonius Neapolin relinquere, & in Frãciam redire cogitur.*	5382
1422	42	*Iohanna regina eius uxor Alphõſum Tarraconenſiũ regem adoptat euocatque. Martinus PP. Ludouicum III Andegauenſem (opinor Aemyl. falli, qui Secundum pro Tertio ponit) regem Neapolitanum appellat. Regina non ita multò pòſt Alphonſo irata, adoptionem reſcidit, Andegauenſemq́; adoptatum Roma accerſit, & Calabriæ ducem facit.* *Rex Anglus cognita morte fratris in Galliam redit.* *IIII. Cal. Septemb. ad ſaltum Vicenarum Henricus Quintus rex, relicto Henrico Sexto, rege bimulo ex Catharina, decedit. corpus eius in Angliã relatum. fratres ſuos duces Iohannem Bedfordiẽſem cum Philippo Burgundione, Franciæ, Hunfredum uerò Clocestrienſem Angliæ Rectores eſſe iuſsit.* *Carolus ſextus XII. Cal. Nouemb. obit, ſepultus ad D. Dionyſium.*	5383
1423	1	CAROLVS SEPTIMVS LIII REX ANN. XXXVIII.	5384
1424	2		5385
1425	3		5386
1426	4		5387
1427	5		5388
1428	6	*Franciſcus Britanniæ Dux.* *Obſidio Aureliani. Thomas Montacutus Anglus Sarisberienſis Comes ictus interijt.*	5589
1429	7	*Aurelianenſes omni auxilio miſerè deſtituti Burgundioni dedere ſe ſtatuerant, ſed contentione Anglorum Ducum res infecta fuit. quod ægerrimè Burgundio tulit. Iohanna puella armata obſeſſos iuuat coactis hoſtibus obſidionẽ relinquere, ad VIII. Id. Maij, eóſque uirtute minimè puellari expellit. Francis deinde res melius ac fœlicius procedere cœperunt. Iohannes Nothus Aurelianenſis.* *Pataienſe in Belſia prælium. cæſis Anglis Iohannes Talbotus capitur.* *Puella armis per loca ab hoſtibus occupata regem Carolum Rhemis cõſecrandum ducit, multáſque in itinere urbes recipit. Bedfordiẽſis Anglus prælio dimicare uelle ſimulans, Regem Pariſios rectà contendentem remoratur.*	5590
1430	8	*In oppugnatione Lutetiæ ad portã D. Honorati puella uulnerata, exercitus ſe recepit, quæ illum in alias partes Galliæ ducens aduerſus Anglos, ob ſucceſſus & uictorias ſemper celebratur. Compendium obſeſſum ui & aſtu ingreſſa, cum aliquando in hoſtes eruptionem faceret, à Iohãne Lucemburgenſi capitur, Rotomagúmque ad Ducem Somerſetenſem mittitur, deinde inuidia & iniuria artis Magiæ damnata exuritur.* *Ad Compendium obſidione deſiſtere coacti ſunt Angli.*	5391
1431	9		5392
1432	10	*Henricus ſextus ex Anglia traductus, in primario Lutetiæ templo Franciæ rex coronatur. Renatus Ambarus cum bellum in Antoniũ Comitem Vallemontenſem moueret, captus ad Burgundionem adducitur.*	5393
1433	11	*In Gallia calamitates bellorum, ac miſeriæ diuturnæ, ager ubique incultus, fames, homo homini perniciem moliebatur.*	5594
1434	12	*Ambroſius Lorus,* *Stephanus Hyrus, Poto Santrailla, Equites Franci.* *Thomæ Hũdelli Angli uulnerati ad Gerberoiã arcẽ in Velloca ſsibus interitus.*	5595
1435	13	*Carolus fortunam belli metuens, ad hæc intelligens nihil commodius ad uictoriam quàm coniunctos hoſtes diducere, Burgundionem Anglis minimè gratum, ab ijs quæ affectabat repulſum, ad ſe pertrahere conatur. Paci faciendæ Atrebatium urbs deſtinata. papæ Legatus gladios & arma tollere non potuit. Nam fœderi iciundo apud Anglum locus nullus fuit. Rex Burgundioni quod petebat, atque adeò plus quàm poſſet conceſsit. Factiones & inimicitiæ diuturnæ ſopitæ & ſublatæ. Lutetiæ Iohannis Bedfordienſis mors.*	5396

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		Anglus apud Flandros tumultum contra Burgundionem incitare laborat. Ca-	
1436	14	litium Dux obſidet: ſed ſuccedentibus auxilijs obſidionem relinquere cogitur, deinde Flandriæ ſtatum ordinauit. Lutetia Francorum uirtute ab Anglis uindicata in Aprili menſe. Iohan. Villarius ꝗ perfidioſum in ea capienda, tam ſtrenuum in ea recuperanda ſe præſtitit. Ludouicus Delphinus in urbe Turonũ VII. Cal. Iul. Margaritam Iacobi Scotorum Regis filiam in matrimonium accipit.	5397
1437	15	Renatus Andegauenſis defuncti Ludouici tertij frater, Iohannæ Reginæ Neapolis teſtamento hæres, poſt redemptionem Burgundioni perſolutā liberatus, Genuenſium auxilijs profectus (qui ſe in libertatem uindicauerant eluſi à Philippo Mediolanenſi, nec ullo modo remunerati uictis & captis Tarraconenſiũ regibus ad Pontias nauali certamine) Rex Neapoli coronatur, quò Iſabella eius uxor uirilis animi fœmina prius aduenerat, ut ius ſuum in Alphonſum Tarraconenſium regem tueretur.	5398
1438	16	Pragmatica Sanctio in concilio Baſilienſi cōſtituta, & Biturigibus à rege probata Nonis Iulij, Lutetiæ deinde in Senatu pu-	5399
1439	17	blicata III. Id. Iulij.	5400
1440	18	Redemptio Caroli Aurelianenſis in Anglia captiui. Margaritam Ducis Cleuenſis ex ſorore Burgundionis filiam uxorem accipit. Finis controuerſiæ inter Aurelianenſes & Burgundiones, ſocietate & amicitia inſtituta. Delphinus quorundam principum conſilio malo inductus, à patre ſeceſſionem facere uoluit, ſed pater clemēs filio pepercit, & coniurationē ſedauit ſuſtulitq́;. Amadeus Sabaudus in concilio Baſilienſi appellatur papa Fœlix quintus. hic filio Ducatum relinquens in eremum ſeceſſerat, neque illi moleſtum fuit poſtea Nicolao quinto papatu cedere. uir bonus ad ſchiſma tollendum legatione apud ſuos contentus fuit.	5401
1441	19		5402
1442	20	Renatus amiſſa Neapoli contra	5403
1443	21	Alphonſum, in Galliam redire coactus.	5404
1444	22	Induciarum tempore Renatus Margaritam filiam Henrico Angliæ regi nuptum collocauit. Rex Carolus interea rogatu & precibus Renati in Mediomatrices profectus. Delphinus pro Sigiſmundo Auſtriæ duce in Baſilienſes & Heluetios. Carolus Andegauenſis Cenomanorum Comes. Bernardus Comes Marchiæ.	5405
1445	23		5406
1446	24		5407
1447	25		5408
1448	26	Iacobus Cordatus ciuis Bituricenſis opulentiſſimus. Franciſcus Sfortia Blācha Ducis Philippi defuncti notha accepta uxore in matrimonium, in ducatum Mediolanenſem inuadet, cuius hæres erat Aurelianenſis filius ſororis.	5409
1449	27	Induciæ uiolatæ. Rex in Normania rem bene gerit. Victor cum pompa & triumpho Rotomagum ingreſſus eſt.	5410
1450	28	XVII. Cal. Maij pugna ad Forminiacum ſuperatis Anglis. Carolus ſeptimus uniuerſam Normaniam poſt annos	5411
1451	29	XXX. ex quo ab Anglis ſubacta fuerat, recuperauit. Petrus Britanniæ Dux.	5412
1452	30	Angli Aquitania expulſi. Hic Biturigum modò Rex timidus (ſic enim per ludibrium uocabant) uirtute & fortitudine potentiſſimos Reges nihili fecit, eos fudit fugauitque.	5413
1453	31	Burdegala ad Talbotum in continentem reuerſum deficit. ad III. Id. Iulij pugna ad Caſtellionē in Petrocorijs, in qua Iohannes Talbotus & eius filius interempti. Burdegala iterum recuperatur.	5414
1454	32		5415
1455	33	Angli è Francia omnino expulſi, præter Calitium & aliquot uicina loca nihil poſſidebant in Gallia.	5416
1456	34	Delphinus iterum à patre ſeceſſerat, in iſtum Rex bellum mouit, quem ſpoliatum	5417

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi
1457	35	rebus omnibus, ne à quoquam exciperetur, inhibuit. ſed ad Philippum Burgundiæ ducem, à quo prudenter annos aliquot cuſtoditus eſt, confugit. Arcturus M. Eq. dux Britanniæ.	5418
1458	36		5419
1459	37	Franciſcus ſecundus Britanniæ dux.	5420
1460	38	Henricus rex Angliæ Gallia pulſus, coniuratione deinde principum regno exactus in Scotiam fugit. Regina Margarita cum filio Eduardo in Galliam ad patrem Renatum Andegauenſem ſe recepit. X I. Cal. Auguſti Rex deceßit Maguni Biturigum, ad D. Dionyſium deportatus.	5421
1461	1	LVDOVICVS VNDECIMVS LIIII REX ANN. XXIII. Inungitur Rhemis XVIII. Cal. Septemb.	5422
1462	2	Congreſſus Regum Franci & Caſtulonenſis ad Fontem Rabiæ. Comitatus Ruſcinonenſis Francis oppigneratus à Tarraconenſi: ex quo maximæ poſtea contentiones exortæ.	5423
1463	3		5424
1464	4	Bellum Bonum publicum uulgo dictum, conſenſu & conſpiratione principum tentantium Regem ipſum in ordinem cogere, qui dignitates & munera fortibus ſenioribúſque à patre delata abrogauerat, quique à nobilioribus & potentioribus improbè ſemper aliquid exigebat. Dux Britãniæ & Comes Caroleſii Burgundionis F. fratri Regis unico Carolo Biturigum Duci perſuaſerunt, ut coniurationis & belli princeps eſſet. Dignitate & ſtatu deiecti hos ſequuti ſunt	5425
1465	5	X V I. Cal. Auguſti pugna ad Montem Lethericum aduerſus Comitem Caroleſium. Nox prælium diremit. Rex Coruolium ſe recipit. Caroleſius in loco pugnæ conſtitit. Plus tumultus & fugæ fuit, quàm cædis ac uulnerum. Burgundio uictoriam ſibi uendicabat, ſed ex eo tempore inclinare & imminui res eius cœperunt. Exercitui ducum Biturigis & Britanni ad Stampas obuiam proceßit. Franciſcus Sfortia Mediolani dux conſilio & armis Regem adiuuit. In Galliam enim filium Iohannem Galeatium miſit. Gulielmus Quadrigarius Pariſienſis epiſcopus. Bellũ ducis Burgũdiæ in Eburones. Hoſtes circa Lutetiam. Alia in parte Dux Borbonius Caroli Biturigum Ducis nomine cupidè ac beneuolè Rotomagi acceptus. quamobrem ad pacis cõditiones Rex animum intendere coactus. Pax Conſluẽtina. Carolus Normaniam, Caroleſius urbes ad Somonam ſitas, aliáſque nonnullas in perpetuum habuit. Ludouicus Lucẽburgenſis Comes Fani Pauli M. Eq. dictus. His rex quicquid uellent conceßit pro tempore, ut eos diſiungeret ac ſepararet. Ducis tãtùm Britanniæ ſors iniquior, & iactura maior. Caroleſius in Eburones contendit. Inter ducem nouum & Britannum ſimultates exortæ. Rex in Normaniæ fines accedit, frater eius nudus & inops iterum in Britanniam confugit.	5426
1466	6	Iohan. Galeatius accepta morte patris ꝗcitiſſimè in ducatum Mediolanenſem reuertitur. Expugnatio & direptio Dinani Duce Burgundione.	5427
1467	7	Brugis Mors Philippi Ducis Burgundiæ X V I I. Cal. Iul. Leodio in fidem & deditionem accepto, Burgundiæ dux Gandauum ad ſedanda componendáque omnia contendit.	5428
1468	8	Rex cum paruo comitatu Peronam ad colloquium ducis Burgundiæ accepta fide proficiſcitur, ubi de Eburonum defectione per quoſdam Regios facta Dux certior factus eſt. Quare concluſus rex illic, & duos aut tres dies detẽtus magno in periculo fuit. Nobilißimos aliquot, & ducis maximè familiares, X V. M. aureorum corrupit. Pax ſic firmata & ſancita eſt, ut Campaniam & Bryã fratri cederet. Ipſe etiam in Eburones proficiſci cogitur. Leodium I I I. Cal. Nouemb. expugnatum, direptum, incenſum, atque deletum. Iohannes Andegauenſis dux Lotaringiæ in Hiſpaniam ad bellum contendit, ſed poſtea Barchinone febri abſumptus eſt. Rex reuerſus fratrem cogit ut	5429
1469	9	ſortem hereditatis Aquitaniam accipiat. Iohannes Ballua epiſcopus Andiũ Cardinalis cõprehenſus cuſtodiæ traditur. Rex Equites ordinis S. Michaelis inſtituit.	5430
1470	10	Natalis Caroli Delphini pridie Id. Iulij. Ricardus Varuicenſis mota ab Anglis ſeditione ad Regem confugit.	5431

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		Quas Burgūdiæ duci urbes cedere coactus fuerat, paulatim ad ſe rex pertrahebat recuperabatque. In Turonibus trium ordinum, qui omnino ſuarum partium erant, conuentum habuit. Vt ſpecioſior belli prætextus eſſet, poſt nobilium quorūdam prouocationes ad ſe & querimonias delatas, uiatorem ſenatus miſit qui Burgundiæ ducem in ius uocaret: quod ille perquam ægrè ac moleſtè tulit. Ambiani ad regem deficiunt. M. Equitum fanum Quintini occupat.	
1471	11	Rex loca in poteſtate obtinens, rem Burgundioni quantum poteſt extrahit. Dux cupiditate conſerendi manus ardebat. Rex quaſdā pa- Varuicenſis à Gallo ſummū accipiēs auxilium, Henricum Angliæ regem carcere liberauit, Eduardus fugit ad Burgundionem ſororis uirum, & ab eo clàm adiu-	5432
1472	12	cis conditiones propoſuit. IIII. Id. Maij mors Caroli Ducis Aquitaniæ, quæ Burgundionis auxit irām, & conatus eius fregit. tus, cum celeriter rediiſſet, hoſtes uicit deleuitque. Henricus, filio Eduardo principe occiſo, interemptus eſt. Rex ſine mora loca munita occupat, fratris domeſticis in eodem ſtatu & dignitate retentis.	5433
1473	13		5434
1474	14	Carolo Burgundioni Audaci in rebus omnibus ſuſcipiēdis, rex plurimos inimicos conciliat, negociumque faceſſit. Burgundio annum obſedit Nuſiam. Impe-	5435
1475	15	rator è Germania ueniens cum magnis copiis, ut obſidionem relinqueret, cogere nunquam potuit, niſi conuentione facta. Lotaringus interea eum prouocauit. Rex peracto induciarum tempore, quod tamen produci uoluerat, aliquot oppida incendit in Picardia. Anglus Caletium traiectus, cui Burgundio cū paruo comitatu obuiàm procedens, Bononiæ illum excepit parū magnificè & copioſè, & longe aliter quàm expectabat. Quare pronior ad agendū de pace cum Rege Carolus uehementer iratus, ac tædio affectus. Congreſſus duorum Regum ad Picquenium pridie Calend. Septemb. Induciæ inter eos, eorūmque ſocios, qui uellent, in IX. annos. Anglus accepta pecunia Delphino filiam deſpōdit. Regi pariter literas reddidit indices coniurationis Magiſtri Eq. Burgundio pactis ſeorſum induciis, in Lotaringos ad bellum profectus eſt. Lud. Lucemburgenſis Comes Fani Pauli M. Eq. cū hos tres potentiſſimos modis omnibus offendiſſet, & de cuius nece toties conuentum eſt, à ſuis deſtitutus in Ducis fidem confugit ad Montium in Annonia. Rex fanum Quintini occupat. Dux Regiis repetentibus eum Peronæ tradidit, ac ſtatim à Senatu damnatus capite luit pœnas XIIII. Calend. Ianuarij.	5436
1476	16	Bellum à Burgundione in Heluetios ſuſceptum. Alphōſus Rex Luſitanorum in Galliam uenit aduerſus Caſtulonenſes auxilium quærens: quod ut obtineret, pacem componere conabatur. Bis ſpoliatus, cæſus, atque in fugam compulſus Carolus Burgundiæ Dux Non.	5437
1477	17	Ianua. (pridie Id. ut Aemyl. tradit) occiſus eſt ad Nancium à Renato Lotaringiæ duce fines ſuos recuperāte auxilio potiſſimùm pecuniæ à Rege ſuppeditatæ, & exercitus Germanorum. Hic finis opum, deliciàrum & triumphorum domus Burgundionum. Rex ob id negocia ſibi ex ſententia cedere exiſtimans, feſtinanter in Picardiam profectus, ut quas defuncti Ducis urbes ac loca poſſet recuperaret. Gandauenſes tanquam domini Mariā Stathmi & diuerſoria curſoriis equis à rege primùm in Gallia conſtituta. Ducis fato functi unicam filiam apud ſe aſſeruabant. Philippus Creperecors ad Regem defecit: quæ res non mediocre auxilium attulit. Princeps Arauſienſis Burgundiam utranque, paucis urbibus exceptis, in regis ditionem facilè ſubdidit. Maria nubit Maximiliano Auſtriæ duci Cæſaris F. qui uenerat in Flandriam. IX. Cal. Septemb. Iacobus Arminiacus Nemoroſi Dux Lutetiæ gladio percutitur.	5438
1478	18	Arauſienſis cum promiſſa non præſtarentur, defecit, & res in Burgundia perturbauit, ſuperior præfectus reuocatur. Carolus ab Ambœſia illuc miſſus Dolam	5439
1479	19	capit, atque omnia Regi ſubiicit. Heluetij primum à rege ſtipendium accipiunt. Bellum in Morinis aduerſus regium exercitum. Maximilianus ſe uictorem pu-	5440

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		tans, maiorem cladem accepit. Rex etiam cum eo fœdus & pacem cupiebat, ſed quæ ſibi multo æquior & commodior foret.	
1480	20	Iohannes Ballua Cardinalis carcere liberatus.	5441
1481	21	Obitus Renati Andegauenſis ſenis Regis à Neapoli expulſi. Rex eius hæreditatem ſibi aſſeruit.	5442
1482	22	Maria Maximiliani coniux ex equi lapſu, unde in febrim incidit, moritur, relictis Philippo & Margarita liberis. Nonnulli tradunt eam tũc grauidam fuiſſe. Populus Gandauenſis Maximilianum ad id adegit, ut deſponſa filia Margarita Delphino, cum rege trãſigeret, & quas terras & loca Rex peteret, ri con-	5443
1483	23	cederet, plura effecturi ſi poſſent, ut principis ſui opes potentiámque imminuerent atque debilitarent. Ea uerò annum attingens tertium in Frãciam adducta. Anglus hoc facto illuſus, ac uehementer indignatus. Delphinus enim gener illi promiſſus erat. Hic Rex acri magno & uerſatili ingenio fuit: quod conſiſtere & conquieſcere illi non poterat. Hoc enim potitus, mox aliud affectabat cupiebátque. occultus, uehemens, atque omnium impatiens. Verùm id in primis cauebat, ne fortunæ quicquam committeret, ſi uel aſtu uel ſimulatione uel alia quauis arte poſſet euadere. omnia ſcire cupiens, humilis fortunæ hominibus facilis, habitu modicus, conciliandi peritiſsimus quos ſibi aut prodeſſe aut nocere poſſe intelligebat, ad ea quæ cantè moliebatur, nulli ſumptui parcens, in cæteris pecuniæ negligens & contemptor. Valetudinarius, ac iam ſubinde morbo laborans, aliud quàm quo uſus fuerat ſceptro ac diademate aſſumptis, Delphino filio cõſilium dedit, ne antiquos magiſtratus, amicos, familiares, miniſtros, cõmutaret. Hoc enim ſibi perquam incommodè accidiſſe. Morti proximus, ſuſpicioſus, diffidens alijs, timidus, qui nihil non tentauerat ut timeretur, ex qua re odium maximum cõtraxit. Preſſam nobilitatem primus ſeruire coegit, populo ſe formidabilem præbebat, uiam poſteris regibus muniens ad opes nimias & potentiam. Nemo unquam tantam præ ſe tulit religionem, oſſa & reliquias Diuorum ubiq; uenerabundè exoſculans. Pauperibus eripiebat quæ templis largiretur. Populum tributis & uectigalibus plus uexauit q̃ priorum regum quiſquã alius. Verùm ex quo æger eſſe cœpit, eum ſubleuare atque exonerare propoſuit. Iudiciorum controuerſias infinitas ferè, & tempus litigandi breuius præſcribere: impoſturas, furta, rapinas, quæ à pragmaticis & forenſibus hominibus quotidie fiũt, abrogare atque omnino tollere ſtatuerat. Item morem & ius unum per totam Galliam conſtituere lingua uulgari comprehẽſum, & libello breui expoſitum. Ad hæc pondus unum & menſurã. Niſi ergo morte præuentus fuiſſet (ut Philippus Cominius ac cæteri ſcriptores literis tradunt) plurimarum in Gallia utilitatum author futurus erat. Illud autem ſilẽtio minimè prætereundum, ab eo ſene ueſtiẽdi rationem fuiſſe mutatam. Nam cultu lauto diuite magnifico exornatum & conſpicuum ſe intuens, impenſe lætabatur. Medico ſuo, à quo de uitæ longitudine perſuaſus, & ut ſic loquar, incantatus fuerat, decem millia aureorum ſingulis menſibus dabat, ut uitam prorogaret. Nemo unquam tot hominibus & Diuis ſe commendauit. Obijt Pleſsiaci ad Turones III. Calend. Septẽb. aliquanto ſexagenario maior. Sepeliri noluit Cleriaci in æde D. Mariæ.	5444
1484	1	CAROLVS OCTAVVS LV. REX ANN. XIIII. Conuentus trium ordinum in urbe Turonum Iulio menſe habitus. Conſtitutum ut in Francia rector non eſſet. Regis pueri cura & tutela ſorori Annæ Dominæ à Bello Ioco credita: quo indignatus Aurelianenſis Dux, ac propterea diſsidiũ exortum. Iohannes Dux Borbonij M. Eq.	5445
1485	2	Bellum in Britannos. Huic Regi corpus infirmum & imbecillũ. Pater latinè ſcire noluerat. poſtea Gallicè didicit. In menſe Iunio annum ferè XIIII. attingens conſecratus, ac Rex ſalutatus. Henricus Richemondus ſeptimus Ricardo exacto Angliæ regnum auxilio Gallorum recuperauit. Aurelianenſes Duci ſuo in urbem uenienti, ut bellum in regem pararet, portas	5446
1486	3	occluſerunt. Aurelianenſis in Britanniam contendit.	5447
1487	4		5448
1488	5	Ludouicus Tremollius XXVI annos natus ſummus regis Præfectus. Lu-	5449

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		næ die V.Cal.Aug.pugna ad Fanum Albini aduerſus Britannos.Dux Aurelianenſis & princeps Arauſienſis capti. VI I.Id.Decemb.Franciſcus Britanniæ Dux obit. PAVLVS AEMYLIVS HVCVSQVE SCRIPSIT HISTORIAM.	
1489	6	Pax cum Britannis.Rex Margarita Maximiliani filia repudiata, Annam Britanniæ hæredem uxorem ducit, quam per legatum nuptam Maximiliano, ipſi eripiebat. Bellum Archiducis in Picardia. Philippus Creperecors illi reſtitit.	5450
1490	7	Anglus Britanno in auxilium cum ueniſſet, Bononiam uſque pertraxit. Pax cum eo facta,pecunia certa ei numerata. poſtridie Atrebates proditione capti ab Archiducis militibus,qui Ambianos pariter opprimere conati ſunt. Tãdem pax & ſoror Archiduci cum Comitatu Atrebatium datæ ſunt.	5451
1491	8		5452
1492	9	Rex religioſe nimis Ruſcinonis & Perpeniani Comitatus Hiſpano reddidit.	5453
1493	10	Expeditio de acquirendo regno Neapolitano. Petrus Dux Borbonij Rector Franciæ relictus. Principes & nobiles ſuis ſumptibus militabant. Ludouicus Sfortia Dux Mediolani bellum hoc ualde promouebat. Rex pridie Cal.Ianu.Romam ingreſſus eſt.	5454
1494	11	Papa pronunciauit Imperatorem Conſtantinopol. Rex Alphonſus,& eius filius Ferdinandus Dux Calabriæ profugi in Siciliam ſe receperũt. Carolus regnum obtinuit,ac Neapolim cum triumpho & pompa ingreſſus eſt. Gilberto à Monte Penſerio pro rege illic relicto,Roma rediJt. Collegium proſtitutarum Pœnitentium Lutetiæ inſtituitur. Vniuerſi Italiæ principes & ciuitates coeunt, ut obſeſsis itineribus reditu intercluderent Regem.pridie Non.Iul.pugna nobilis & uictoria Fornoui ad Tarum.Rex perquam modicas copias habebat. Summi Duces Regis, Gya tribunus Militum. Iohannes Iacobus Triuultius Italus. Ludouicus Lucemburgenſis dominus Ligniaci. Ludouicus Tremollius. Ludouicus Dux Aurelianenſis ad Nouaram à Ludouico Sfortia grauiter premebatur.Rex uictor in Franciam reuertitur. Briſſonnetus epiſcopus Maclouien.Cardinalis Cancellarius Franciæ.	5455
1495	12	Neapolis defecit ad Ferdinandum Alphonſi filium. Galli Gilberto à Monte Penſerio mortuo in patriam rediere.	5456
1496	13		5457
1497	14		5458
1498	1	VII.Id. April.Rex moritur repentè Ambœſiæ,nullis hæredibus relictis.conditus eſt apud D.Dionyſium. Ludouicus Aurelianenſiũ & Valeſiorũ dux Rhemis rex inũgitur VI.Cal.Iunij. LVDOVICVS DVODECIMVS LVI. REX ANN. XVII. Rex Scholæ Pariſienſis ſtatum, ſtudioſorum priuilegia reformare: fori pariter ac iudiciorum abuſus emendare & tollere inſtituit. Schola tumultuata ſeditionem mouit.	5459
1499	2	Rex Annam Regis defuncti uiduam Britanniæ Ducem uxorem accepit repudiata Iohanna Ludouici undecimi filia, cui prius Biturigum Ducatum cõceſsit: in quo reliquum uitæ tempus exegit. Cal.Octobris Rotomagi rex parlamentum Scacarij loco inſtituit Georgij ab Ambœſia archiepiſcopi conſilio. Mediolani expugnatio.Ludouicus Cremonam Venetis,à quibus ut in Italiam tranſcenderet ſolicitatus erat,reſtituit. Philippum Raueſtanum Prætorem Genuenſibus dedit. domum ſe recipiens, Iohannem Iacobum Mediolani Præfectum ſummum reliquit. III.Id. Octobris natalis Claudiæ Reginæ. VIII.Cal. Nouemb. Lutetiæ ruina pontis in Sequana,qui D.Mariæ dicitur. Robertus Gaguinus hucuſque ſcripſit.	5460
1500	3	Iubileus. Mediolanum à Ludouico Sfortia recuperatum Germanorum	5461

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		auxilio,ad quos ſe cū theſauris profugus receperat. Verùm paulò pòſt captus ipſe IIII. Id. April. in Frāciam adductus, aliquot pòſt annis moritur. Aſcanius Cardinalis, ut fratris Ludouici liberi euaderēt in Germaniam, curauit effecitq́;, ipſe tamen captus à Duce quodam Veneto, & Gallis in manus traditus eſt.	
1501	4	*Philippus Archidux Auſtriæ per Galliam in Hiſpaniam iter faciens, apud Pariſios honorificentiſſimè excipitur VII. Cal. Decemb.*	5462
1502	5	*Albiniacus ſummus Regis præfectus Neapolim à Fœderico recuperat, qui mortuo Ferdinando fratris filio regni ius ſibi uendicabat. Fœdericus & eius uxor captiui in Franciam adducti, humaniter tractantur à Rege.* *Suaſu Papæ Rex Philippum Rauaſtanum in Turcas miſit, ſed Venetorū culpa Galli ad Mitylenem uicti, magna calamitate accepta domum reuerterunt.* *Georgius ab Ambœſia Cardinalis in Francia Legatus.*	5463
1503	6	*Archidux ex Hiſpania reuerſus Lugdunum ſe confert, ubi pax inter Francos, Hiſpanos, Cæſarem, Archiducem, eorúmque ſocios promulgatur. Archidux in Sebuſianos ad Margaritam ſororē Ducis Sabaudiæ Philiberti uxorem inuiſendam profectus eſt. Franci Neapoli expulſi. Hiſpanus pace uiolata Gonſalum Ferrandum miſit qui Neapolim aſtu ac dolo papæ Alexandri cepit.* *Ludouicus Armeniacus Nemoroſi Dux in pugna occiſus. Albiniacus & Paliſſa ſtrenuos & fortes ſe præſtiterunt: uerùm pecunia deſtituti fuere.*	5464
1504	7		5465
1505	8	*Fames & peſtilentia.*	5466
1506	9	*Rex Bononiam pulſo Iohanne Bentiuolo papæ Iulio reſtitui curat.*	5467
1507	10	*Genua deficit ductu infectoris cuiuſdam Pauli de Nouis, ſed mox à Gallis recuperatur. Paulus ille mari cum fugeret, captus, Genuæ capite punitur.*	5468
1508	11		5469
1509	12	*XV. Cal. Iunij pugna ad Carauagum cōtra Venetos in loco Aignadelli. Bartholomæus Daluianus ſuis uictis capitur. Brixia, Bergomum, Crema, Cremona, cæteráque ex Ducatu Mediolanenſi loca in poteſtatē Regis uenêre: à quo etiam Papa, Imperator, Hiſpanus ad recuperādas urbes à Venetis occupatas adiuti.* *Venetorum imperium, Réſque publica propemodum deleta.* *Lugduni obitus Georgij ab Ambœſia Cardinalis in Francia Legati. translatus Rotomagum, quod unicum eius erat ſacerdotium. An ſi alia cuperet, ea obtinere non poterat? O ſeculum fœlix hoc Rege, & tā excellenti uiro Regis conſiliario. Nullis negocijs aut belli neceſſitatibus, quæ in Italia plurima obtigerūt, adduci Rex potuit, ut uectigalia ſuis ciuibus augeret: ad extremum tamen intra fines à uicinis bello laceſſitus, coactus eſt aliquanto maiora tributa exigere.* *O Regem optimum, patrem patriæ, ac paſtorem populi.*	5470
1510	13	*Papa Iulius homo perfidioſus ad Venetos deficit, Hiſpanos, Germanos & Heluetios aduerſus Regem ſolicitans.* *Morbus qui uulgo dictus eſt Coqueluche.* *Rex & Cæſar omnia experiuntur ut concilium habeatur: quod nūquam fieri*	5471
1511	14	*potuit. Primùm ad Turones conuenit eccleſia Gallica: deinde locus delectus eſt concilio, Lugdunum, Piſa, Mediolanum.* *Vaſto Fluſſas Dux Nemoroſi ſummus regis Præfectus Bononiā aduerſus pa-*	5472
1512	15	*pam expugnat, Heluetij in agrum Mediolanenſem tranſcendūt. Brixia quæ ad Venetos deſciuerat, à Duce Nemoroſi ſtatim recepta, ferro & igni uaſtatur. Die ſacro paſchæ pugna ad Rauennam in Papæ Venetorum & Hiſpanorum copias. Franci uictores. Nemoroſi Dux in hoſtes excurrens cum parua manu, interceptus occiditur. Duces utriuſque partis lectiſſimi aut cæſi aut capti. Rauēna deſtructa. Corpus Ducis Nemoroſi uictoris Mediolanum ad ſepulturam translatum.*	5473
1513	16	*Iulius papa ſceleratus & uecors, Cæſarem, Anglum, Heluetios in Francos accendit, ſed interea moritur.* *Ferdinandus Hiſpaniæ Rex nullo meliori iure, quàm quòd utile & commodum foret, Nauarræ regnum expulſo Iohanne Alebreto inuadit & occupat.* *Henricus Octauus Calitium egreſſus ui Picardiā intrat, certus auxilij à Cæſare & Flādris. Verùm ſe domū recipere coactus per Scotum Francorū ſocium*	5474

Anni Chriſti	Anni Regni		Anni Mundi.
		& amicũ perpetuum. Scoti uictores, ſed amiſſo rege in prælio. Bellum etiã à nobis in Anglos mari geſtum in ora Britanniæ. Pax inter regem & Venetos III. Non. Iunij publicata. Bart. Daluiano & Andrea Gritto liberatis & remiſſis. Franci Mediolanum & Italiam Heluetijs & Hiſpanis ibi tum potẽtioribus cedunt. Heluetij Burgundionum Diuionẽ obſeſſum eunt. Ludouicus Tremollius prætor pecuniã ijs pollicitus, atque interea obſide dato Domino Meſſierarum, ut obſidionem ſoluant efficit. Anglus Morinos oppugnat. Excurſio & pugna Calcaria uulgò dicta. Lõgeuillanus Dux, Bayardus & Buſſius captiui in Angliã ducũtur. Morini & Tornacẽſes Anglo certis cõditionib⁹ ſeſe dedunt.	
1514	17	Anna Regina è uiuis excedit V.Id.Ian. Claudia & Renata liberis ſuperſtitibus. X V. Cal. Iunij Franciſcus Valeſius Dux Engoliſmẽſium filiam Regis natu maiorem Claudiam ad D. Germanum in Laya ducit in matrimonium. Ducis Longuillani captiui opera pax inter Reges facta ea lege, ut Frãcus Mariam Henrici ſororem uxorem accipiat. Nuptiæ ad Abbeuillam VII. Id Octobris.	5475
1515	1	Ludouicus Cal. Ianuarij moritur, trãslatus ad D. Dionyſiũ, & cũ regina ſepultus. FRANCISCVS PRIMVS LVII. REX	5476
1516	2		5477
1517	3		5478
1518	4		5479
1519	5		5480
1520	6		5481
1521	7		5482
1522	8		5483
1523	9		5484
1524	10		5485
1525	11		5486
1526	12		5487
1527	13		5488
1528	14		5489
1529	15		5490
1530	16		5491
1531	17		5492
1532	18		5493
1533	19		5494
1534	20		5495
1535	21		5496
1536	22		5497
1537	23		5498
1538	24		5499
1539	25		5500
1540	26		5501
1541	27		5502
1542	28		5503
1543	29		5504
1544	30		5505

A Pharamundo uſque ad annum præſentem anni ſunt 1124, à Clodoueo Chriſtiano 1043, à Pipino 793, ab Imperio Caroli magni 742, ab Hugone Capeto 656, à D. Ludouico 332

INDEX COPIOSISSImus eorum quæ decem libris Pauli Aemyl. de reb. geſtis Francorum continentur.

AARON Perſarũ rex. 46.B.48.C.D.
Abbas D. Dionyſii, regni Franciæ gubernator. 153.E
Abbas S. Vedaſti Vrbano põtifici aduerſatur. 202.E
Abbæ D. Bertini ad Carolum Flandriæ Comitem querimonia. 99.K
Abbates aliquãdo decuriões dicti. 60.I
Abdella Ibminangæ regis filius. 42.K
Abderama Saracenorũ rex. 27.D.29.G.K
Abimelechus Saracenorum rex. 26.B
Abrahamus Africæ rex. 48.C
Abroditi, populus. 45.D.48.H.49.A.52.K
Abundantius & Venerãdus Dagoberti duces. 21.G
Abutaurus rex. 42.F
Ace, Aecon, & Acris ſubinde dicta Ptolemais. 90.G
Acies peditum triquetra. 133.A
Aciei uinculum. 209.F
Accubitus in conuiuio contẽtio. 204.H
Accuſationes mutuæ, religionis zelo. 149.I
Accuſatoris uis opéſque reo proſunt. 14.H
Adalgerius, Aquitanus nobilis. 36.B
Adalualdus Agilulphi filius. 18.K
Adelæ fœminæ illuſtres plures. 69.F. 96. A. 121. F. 118. B. 123. D. 131. D. 167.H
Adelberga Deſiderij Longobardi filia. 43.E
Adelgiſius Deſiderij Longobardi regis filius. 38.D.39. B.C. 43.H. Eius cædes ibi.
Adelphonſus Bardulorum rex. 52. C. & dein.
Adelphonſus Aſturiæ & Galeciæ rex. 45.F
Ademarus Anicienſium epiſcopus. 72. E.73.F.77.F
Ademarus Genuæ Comes. 49.F. Eius mors ibi.
Adoleſcentiæ filij pater ignoſcit. 225.K
Adoleſcentis contempti mirũ iure graniſſima patrocinium. 123.I
Adoptione adſciſcũtur liberi, cum natura gigni non poſſunt. 220.B
Adoptiui filij aduerſus matrem ſuã cogitationes, & contrá. 220.F
Adrianopolis urbs. 129.C.215.K.229.F
Adriaticũ mare piratis infeſtum. 126. B. eis liberatur. ibi. C
Aduaticis præſidium à Franco imponitur. 131.C
Aduerſæ res uilem patrem filio faciũt. 117.F
Aduerſis rebus uis numinis perſpicua. 133.H
Aduerſis rebus pauci comites. 117.D. 152.I.216.D
Adulphus Naſſiæ Comes. 167.A
Adulphi Cæſaris infortunia. 167. E. 168.A
Adulterij deprehenſi malum. 15.E. punitio. 174.H
Adulterium culpans interimitur. 25.A
Adulterinæ literæ. 148.F
Aedes ſacra Hieroſolymis deintegro extructæ. 143.E
Aedis ſacræ religio. 22.H.64.I.105.I
ægæi maris inſulæ Venetis datæ. 129.B
ægidia Lotarij regis filia. 58.A.59.K
ægidienſis prouincia. 153.A
ægidius Canonicus Barchinonẽſis põtifex max. 220.E. Ea dignitate cedit. ibi.
ægidius Cardinalis Tuſculanorum epiſcopus. 103.A
ægidius ciuis Romanus, Sueſſionum præfectus, Frãcis rex ſalutatus. 4.F. à Childerico ſuperatus. ibi. G
ægidius Romanus Theologus. 162. B. C.163.K
ægidius Rotomagenſium archiepiſcopus. 30.D
ægyptus, Nili beneficium. 120.C.236.C
ægypti imperio euerſo, Sacrũ regnum ſtabiliri poſſe. 120.C.134.K
ægyptum Saraceni capiunt. 22.C.26.B
ægyptius Calipha. 70.C. eius cædes. 112.D
ægyptij à noſtris in ſocietatẽ belli uocantur. 82.A
ægyptij, terrarum imperij æmuli. 75.G. Turcis uiribus impares. 88.K. ditiores quàm fortiores. 112.I
ægyptium bellum. 113.A
ægyptiorum cædes. 91.K.92.G
ægyptiorum calliditas. 89.B.137.K
ægyptiorum erga noſtros fraus. 89.A. inhumanitas. 90.H. clementia. 138.C. E. humanitas. 165.I. cum noſtris induciæ. 166.A. ad noſtros legati. 82.K. mãdata. 90.F. inter ſe tumultus. 112.D.
ælia unde dicta Hieroſolyma. 90.I
æliopolis Aegypti urbs. 135.A
ælius Pertinax. ibi.
æmylius Probus. 69.B
ænaria inſula. 224.C
ænobarbus Cæſar. 110.F. & 118.E
æris militaris colligendi difficultas. 193.C
ætatis infirmæ calumnia. 127.I
æthiopes Eugenium pontificẽ inuiſunt. 225.H
Aetius patricius, inſignis uir. 3.C.D.E. Eius mors. 4.B
affectuum ſuorum dominus. 101.I
affines in affines non inquirant. 156.B
affinitatis gratia, uana. 184.F
afri Hiſpaniam uexant. 142.G Italiam item. 152.E. & 212. E
afris leges à noſtris dicuntur. 213.G
africa Mahumeticæ ditionis. 70.C
africa Saracenis ſæpe tentata. 26.B.C
africa ſemper aliquid noui parit. 48.D
africæ reges tres in Hiſpaniam tranſgreſſi. 188.A
agathe urbs combuſta. 30.C
agenenſis populus. 130.G
agenum urbs. 36.C.180.C
agilulfus Taurinorum dux, Longobardorum rex. 17.H.18.K.19.I
agreſtes militibus pontem ſtruere coguntur &c. 228.E
aigroldus Danorum rex. 61.D.F
ainardinus Damaſceni regni procurator. 121.K
aiſtulfus Longobardorũ rex. 32. F. 34. K. 35.D. eius interitus. 35.H
alanus Britanniæ dux. 98.E
alani à Francis domiti. 2.A
alapæ iniuria alta mẽte repoſta. 239.H
alardi cuiuſdam ueterani militis optimum conſilium. 151.D
alaricus Gotthorum rex. 2.G.H.I. Eius mors ibi. I
alaricus Viſigotthorum rex. 4.K.6.K. confoſſus. 8.I.
alba capitia, Gandauenſium inſignia bello Brugenſi. 203.K.204.A.E
albamala urbs. 124.E
albaria oppidum. 89.H
albatorum Gandauenſium tumultuatio. 204.B.C.208.B.210.C
alberieus Biturigum pontifex. 105.F
albertus Auſtriæ dux Cæſar eligitur. 168.A.171.D. Eius mors. 172.G.
albertus Cæſar. 226.E
albertus Heberti comitis fani Quintiani filius. 62.G
albertus magnus. 149.K
albij hæretici. 36.D.129.G.I.172.A
albiani Albis fluuij accolæ. 52.A
albinus miles luctator inſignis. 57.E
albini fanum. 244.D
albis fluuius. 44.A.45.D
albiola Venetiarum pars. 50.H
alboinus Longobardorum rex. 12.I. 12. I.13.A.47.A. Gotthorũ fautor. 12.I
Alborũ ac nigrorum factiones. 169.B
aldenarda Albatorum Gandauenſium oppugnationẽ ſuſtinet. 204. D. 228.C

A

aldoaldus Gallorum dux. 17.A
alebretēſis comes.184.g.211.f.244.e.d
alebretus magiſter Eq. Francorū.218.F
alemania Francis uectigalis. 5.I
alemani in Oſtrogotthorū fines ſe conferunt. 6.B.I
alēconius dux capitur.222.A.maieſtatis reus fit.228.G
alethei Burgūdionis ſeditioſi mors.19.I
alexandria Aegypti. 84. K. à Latinis obſidetur.113.C. recipitur. ibidē. noſtris eſt uectigalis.112.C.& 120.C
alexandrina clades. 227.H
alexandrini à noſtris deficiunt. 113.C
alexandri magni æmulus. 75.H
alexander pontifex max. 110.H. 148.E
alexander tertius pontifex max. 110.F
alexis Græcorū imperatoris erga Latinos ſacro bello animus.73.D.74.I.K.75.C.Lenitas.86.A.& dein.93.L.95.D.Aſtutia.76.F.G.88.G.93.I.fuga.127. D. eius filius Iohannes obſes Latinis pro fide patris datur.75.A
alexis iunior.123.G.126. C.G.H. 127.H.128.B
alexis de Turcis à fratre redempti nequitia. 123. E. G. 127.I. K. 128.A.B. eius fuga.128.F
alexidis impij gener Theodorus.143.H.& dein.146.H
alexis tutoris infortunia. 214.I
alexis pupilli mors. ibi.
alexis Emmanuelis Græcorū imperatoris filius. 114.F.H
alienigenas ſibi præferri, ciues indignātur. 114.I
aliſa Ludouici iunioris filia. 111.E
almaricus Alarici regis filius.9. F.10.A.cæſus.ibi.I
almericus Eduardi Angli regis frater. 112.G.115.B.F.123.K.129.C.D.180.A
almericus Simonis à Monteforti filius. 102.H.130.D.140.C.D.141.B.C
almericus Luſinianus. 130.H
almericus Fulconis filius. 107.H
almericus Vauri præſidij præfectus reſti ſuſpenſus. 129.I
allobroges. 28.K.29.A
alontora fluuius. 44.I
alpais pellex Caroli Martelli mater. 25.A.B
alphaſal Sultanus.75.G.H. Salamanſa dici mandt.ibi.I.eius uirtus.ibi.H
alphōſus Boria, qui & Caliſtus Quintus. 220.B
alphonſus Caſtulonenſium rex. 150.H.188.B.eius fratres.150.I
alphonſus d.Ludouici frater, Pictonum dux. 141.C.I.145.C.146.G
alphonſus Luſitaniæ rex.188.B.242.A
alphonſi Neapolitani regis mors.228.I
alphonſus Raimūdi Toloſatis Comitis filius. 94.E
alphonſus Petri Tarraconēſis regis filius. 159.E.167.G
alphonſus Tarraconenſis rex: 130. A. C.218.C.220.C.G.224.C.G.& dein. 228.E
alpium tranſitus à Mumolo Saxonibus redemptus. 13.G
alſatienſis Comitatus. 18.K
alterius uxorem alter luit. 126.F
altiſſiodorum Burgūdiæ ducatui cedit. 224.D.E
alui pfluuio D.Ludouic⁹ moritur.153.C
alumnus altorem occidit. 172.G
aluredus Edelfredi Angli regis filius. 67.F.H
aluſtum Flandriæ oppidum. 101.F
amadeus Sabaudus Comes. 173. C.D. pontifex max.ſalutatur.229.G
amalaberga Hermenfredi uxor. 10. F. Eius dicterium.ibi.G
amalanfreda Theodorici Oſtrogotthorum regis ſoror. 10.F
amalaſiunta Theodorici Oſtrogotthorum regis filia. 4.K.5.A.B.C
amalbertus ſeditionis author. 22.I
amali Gotthis qui dicantur. 3.C
amandux dux. 21.I
amanus mons. 79.I.242.D
amatus ciuis Romanus.12.D.13.B. eius mors.ibi.C
ambari populus. 238.G
ambarrbum Lotaringiæ urbs. 65.K
ambianenſis cuiuſdam Cardinalis authoritas. 205.E
ambianenſis pax. 189.E
ambitus coerctio. 142.C
ambroſius Bergomatium Comes. 60.D
ambrotus Pariſinus prætor hæreſeos damnatus. 107.A.B
amechildes quidā Alboinū regem dormientem trucidat. 13.A
amedeus Taurinorum Marchio.109.C
ameltrudis uirginis ſanctæ reliquiæ.59.b
ammianus Marcellinus hiſtoricus.178.f
amici communis officium. 218.C
amingus dux Theodoberti regis.11.D. eius mors.12.C
amingus Pictonum comes. 36.A
amo, Longobardorum dux. 13.I
ammonius Angli regis filius. 198.K
amores utilitati antelati. 199.D
amoreus Saracenorum rex. 29.I. Eius mors.30.A
amoris prærepti dolor. 142.A
amorum externorum detectorum tragœdia. 214.C.& dein.
amurates Mahumetis fili⁹.229.B.Eius res geſtæ.ibi.
amurates Orchanis filius. 215.I
anacletus quidam Antipapa.103.A.B. eius mors.ibi.E
anagnia urbs. 170.A.171.K.172.C
anaſtaſius imperator fulmine ictus.9.G
ancheranio Palatinus Comes. 130.D
anconitani, populus. 38.C
andaloſia, quæ & Vandaloſia. 28.H
andegauum urbs. 55.H.56.C.130.G
andelum urbs. 98.H
andes populus. 141. A.142.E.151. F.196.K.242.E
andreana Crux. 220.K
andreæ Brennæ Comitis mors. 218.I
andreas Caroli Hūgari regis minor filius ſuffocatur. 189.B.C
andreas Hūgariæ rex.134.H.165. D.E
andreas Lamponianus. 241.I
andreas Monachus hiſtoricus.23.F.69.C.110.B
andronicus Michaelis Palæologi filius. 166.K
andronici cuiuſdam impietas. 214.I
angelus Franciæ præſes. 71.H
angelis id iuris non cōceſſum, quod Romanis pontificibus. 94.G
angelus Venetus. 165.D.F.217.K
angeli turris apud Byzantios. 186.F
angli, Saxonum gens. 3.F
anglia dicta, quæ Britānia fuerat. 4.D
anglia & Hiſpania de imperio cōtendunt. 150.B
anglia olī Danis ſeruijt.67.F.Normanis item.123.E.Romano pontifici uectigalis. 133.I
angliæ de regno controuerſia. 104. F.
angliæ Scotiæq; fames. 68.F
angliæ traiectus breuiſſimus. 140.G
angliæ tumultus ac ſeditio. 133. K.150. A.227.C.237.E
anglica claſſis. 134.K.189.H
anglicum bellū.97.B.123.C.130.K.139.k.142.E.166.I.184.G.H.185.D.211.G
anglici proceres ad Francum deficiūt. 133.K.mox reſiliunt.134.A
anglus Flandros à Francis tegit. 168.I
anglus Frāco cōminus cōgredi nō audet.124.E.F.ad nauale prælium prouocat.198.G
anglus in uerba regis Frācī iurat. 116.K.beneficiarius eius eſt.152.F.183.K. omni iure quod in Franciam prætendere poſſit, ſe exuit.196.K
anglus rex eccleſiaſticis infeſtus.97.K.210.I.130.I
anglus infidelitatis ac ſceleris à Franco damnatur. 125.A.B.198.A
anglus uxorem è Francia petens, repellitur. 219.D.& dein.
angli ac Frāci regū ſocietas.117. C. propinquitas.124.H.induciæ.189.a.fœdus.169.A.213.C

angli

INDEX.

angli cunctatio in ſacro bello. 117. E. 166.I
angli erga pontificem Romanũ obſeruatio. 153.H.I.& 199.I
anglo principi dies ad Francum dicitur. 125.A.166.I.198.A
angli à Philippo Audace malè multãtur. 199.E
angli domi facilè uincũtur, foris ægrè. 210.K
angli Flandro quàm Franco æquiores. 116.I. cum albatis Gandauẽſibus fœdus Iciunt. 210.C
angli Rotomagi obſeßi. 227.E
angli Scotos ac Pictos coercent. 3. F. 184.G
angli tempeſtate cæli obruũtur ac terrentur. 196.I
angli tota penè cõtinẽte exuũtur. 228.k
angli Vidoni à Mõteforti inuiſi. 254.H
anglorum ac Vaſconum militũ diſpar fortuna. 167.C
anglorũ aduerſus Francos ſtudia. 198. F. 203.H. Victoria. 192.I
anglorum erga Regem Frãciæ apud ſe captiuum officioſitas. 195.F
anglorum in Francia imperium. 221.C. 222.A.I.223.B
anglorum laus. 87.G
anglorum oſtentatio. 185.F
anglorum peruicacia. 227.B
anglorum pontificum aduerſus regem ſuum peruicacitas. 130.K
anglorum popularium in regem ſuum rebellio. 252.G
anglorum eijciendorũ de Francia conſilium. 222.D.& dein.
anglorum ſagittæ. 191.B
anglorum terror ac fugæ. 241.I
anglos externorum regum tædet. 67.I
anguillarius Comes Ruber. 254.H
anicienſis Comes eccleſiæ ſuæ infeſtus. 110.D
anicienſis, pontificis legatus. 87.K. eius mors. 88.I. laus ibi.
animus uerè principalis. 224.H
animi aduerſis oppreßi æſtus. 238.D
animi humani natura. 31.B.& 58.I
animj religione, numini ſoli addicimur. 205.B
animo ſuo imperare, uirtus maxima. 177.D
animorum impetus temerarius. 80.C
anna Ludouici XI. filia. 237.E. ſoror. 242.I
anna Britanni ducis filia. 243.E
annalis quidã Engerrani Marinij delator. 175.E
annales Francici. 202.H.213.D
anuianus Aureliani epiſcopus. 5.H.20.I
anni tempora in contrariũ uerſa. 48.B
annonia, Francorũ imperio ſoluta. 123. e. 139. e. à Frãcis uaſtatur. 131. g. 139. c
annonicum bellum. 170.I
annonius hiſtoricus. 19.K.57.C
annonæ caritas. 74.C.99.G
annulus adulterinus. 148.F
annulus paſtoralis olim à Regibus epiſcopis dabatur. 94.E.H
annuli indicium. 122.A.251.F
annus unus, pontificis max. & triũ regum illuſtrium morte inſignis. 162.A
anſelmus Canillonenſium Comes. 54.F. 97.H
anſelmus Garlandenſis. 96.G
anſigiſus dux. 23.G
antaradum oppidum. 90.A.95.K
Antharis Longobardorum rex. 16.D. E. eius mors. 17.G
antiochia urbs. 78.E.80.F.81.F. G.82. A.85.C.F.86.E.G.H.88.K.89.K.102. C.E.109.A.158.D
antipatris urbs. 94.A.121.B
antonienſes, Anglorum populus. 135.K
antoninus Pont. Florentinus. 205.A
antonius Comes Vallemontẽſis. 222.K
antonius Salernitanus princeps. 224.G
autoune urbs. 186.C
anus fatidica, beguina. 156.A
apamea urbs. 169.H
apamenſis epiſcopi temeritas. ibi.I
apparitor regius cæſus, percuſſoris ſuſpendio uindicatur. 179.I
appellatio regis aduerſus pontificem. 171.H
appellationes olim rariores. 165.G
apiſtagnum urbs. 129.K
apollinaris Aruernorum dux. 8.K
apologus de aue inſigni quidẽ, ſed implumi. 203.C
apollonia urbs. 229.B
apſimarus Tiberius. 26.C
apuli duces, pontifices tutati. 94.P
apulia regio. 73.H.98.G.242.A
aqua ardens. 211.F
aquægrani, Regia Caroli magni. 44. G. unde ſic dictæ. 50.B. earũ amœnitas. 52.H. Imperatoribus coronandis prima ſedes. 130.F
aquæ purificatio. 120.A
aquenſes populus. 15.I
aquila aurea draconi inſidens, Othonis Cæſaris ſignum. 152.K. capitur. 155.F
aquila, nauis nomen. 28.E. Normaniæ uicus. 192.K
aquilæ diræ uiſum. 115.D
aquinum op. fame deditum. 148.B
aquitania, Aquitani. 2.G.24.E.36.B.C. 138. K. 152. G. 167.I. 180. A. 183.K. 196.K.197.I.227.G.236.E
aquitanicum bellum. 26.A.167.D.179. K.189.G.236.H
aquitanica Bertãdi Geſqnatis de Anglis uictoria. 199.D
arabiam noſtri tentant. 95.F
arabicarum literarum uſus. 145.K
aragiſius Deſiderij regis gener. 38.H
arar fluuius. 55.D
ararum ac templorũ cõtemptus. 154.H
ararũ ſacrarũ tangendarũ ritus. 20.H
aratrũ euerſæ Ptolemaidi Iductũ. 166.B
arauſienſis princeps. 222.G.H.242.H
arauſienſis pontificis mors. 89.K
arca urbs. 94.E
arcadius & Honorius Theodoſii imp. filij. 2. E. eorum ſanctiones. 69.C
arcana non aperienda. 157.D
arce oppidum. 90.B.E.124.K.125.A
archicancellarius Burgundiæ. 68.K
arcturus Britanniæ dux. 117.A.124.G. K.125.A.188.C
arcuballiſtæ Lygurum. 191.B
arcuum nerui pluuia laxati. ibi.A
ardaricus Gotthorum rex. 21.G.43.D
ardebunnutus Danus rex. 67.I
ardens aqua. 211.F
ardiburgum urbs. 168.F
ardonum oppidum. 142.A.
arduenna ſylua. 20.D.255.C
areſluctus Normaniæ oppidum. 219.E. 227.E
arelate urbs. 64.K
arembertus Burgundionum dux. 21.H
arene, uicus. 190.D
arethuſa urbs. 113.K.114.E.
arretini, Gibellinarũ partium. 164.F. à Guelfis uincuntur. ibi.G
aretiũ Hetruriæ urbs. 53.b.98.a.207.g.
argentonium Francus occupat. 117.E
arriana perfidia. 3.E.6.k.
arrianæ ſectæ principẽ Gallia occidit. 27.B
arrianus campus. 8.h.
arrjani toto Oriente exulare iußi. 9.G
aribertus Clotarij ex Sichilde filius. 20.E. Eius mors. 21.H
aricuriæ Comes Tancredouillani hoſtis. 173.D.191.k.
aricuriarũ & Eburonicũ oppida. 193.e.
arienſis pugna. 170.K
arietis uſus. 76.A.
armorum abiectio. 152.E.153.A.
armenia minor. 79.E
armenij. 152.D.165.G.H.225.H.
armeniacus Comes. 155.C.197.K.211. H.212.B.220.H.K.236.H.257.D.
arnoldus, Arnulphi ducis pater. 23.f.g
arnoldus Danus rex. 102.D.
arnulfus Aldenardenſis dux. 233.D.
arnulfus Carolomani filius. 58.D
arnulphus Doderegus. 193.D.
arnulfus Flandriæ Comes, Balduini filius. 62.D.69.D

arnulſus Germanorũ imperator.58.E.60.C.eius acta.ibi.D.mors.E
arnulſus Lotarij regis Franci frater è ſede Rhemenſi deijcitur. 64.A
arnulſus Magiſter eqtũ Frãcorũ.166.I
arnulſus uir ſanctus. 20.F
arnus fluuius. 164.B
arpinus Biturigum Comes. 72.I
arquæ, Aquitaniæ oppidum. 227.G
arſacidas Aſſaßinorum princeps.111.I.141.D
artaſia à noſtris de Turcis recepta.80.I.& 81.A
arteuillæ cuiuſdam temeritas.189.F.& dein.uide Philippus Arteuilla.
arturus,uide Arcturus.
aruerni. 8.K.102.H.I.225.K
arx,belli cauſſa. 179.K
aſambaci Turcæ. 215.I
aſcalo urbs.110.K.111.B.115.I.Eã Turca recipit.ibi.
aſcalonitæ à Latinis tuti, à Turcis ſpoliantur. 112.C
aſcalonitæ pacẽ à Gotthofredo petunt. 93.A
aſcanius lacus. 75.K
aſcelinus Laudunenſis epiſcopus.63.H
aſſaßinorum deſcriptio.111.H.& dein.121.A.141.D
aſſungurius Barbarus. 202.A
aſſungurius Turcæ prætor. 75.H
aſia à Turcis euaſtata. 55.A
aſia minore potiti Latini. 87.H
aſia,noua ſemper affert. 122.I
aſiaticæ famæ uanitas. 222.F
aſiaticæ opes Latinorum uirtuti nobilitatique dotales. 101.K
aſiaticarum rerum continuatio. 165.G
aſiatici regni Latini procuratio.113.F.ſubuerſio.115.D
aſiaticorũ Latinorũ degeneratio. 107.G.166.B
aſper Fulco Andegauorum & Turonum Comes. 201.G
aſta,Francorum urbs. 29.K.175.G
aſtures,Cãtabri & Galeci.26.D.40.B
atalaricus Theodorici Oſtrogotthorũ regis nepos.10.K.Eius mors.11.A
athaulphus Alarico ſuffectus. 2.I
athenarum dux Brennus à piratis occiditur.169.G.ipſa urbs capitur.ibi.
athenarũ & Achaiæ prĩceps Gotthofredus Tricaſſenſis. 229.B
athinus Saracenorum rex. 29.C.& dein.30.B
attalia urbs. 102.D.108.H
attilæ Hunnorum regis in Galliam motus. 3.G
atrebatium res.69.A.125.C.E.142.E.170.H.K.184.C.192.C.225.C.241.G.H.242.F
atremus quidã Franciſcus Gandauenſium dux. 210.F
atrocitatis uſus. 84.D
auallo urbs miraculoſè recepta.64.I.eius arx.ibi.C
auaris rex. 45.K
auares,qui & Bauari. 43.K
auaritia principis popularibus inuiſa. 100.B
auaritiæ ardor. 51.E
audacia effrenis.20.K.ſtatim uindicãda. 24.H
audacia nimis callida. 74.F
audacia omnia penetrat. 153.F
audax unde dictus Philippus Caroli Sexti patruus. 204.I
audefleda Clodouei regis ſoror. 4.K
audemari pons. 227.A
audoenus uir ſanctus. 21.K
audouera Chilperici uxor. 28.C
auenæ Amoniæ oppidum. 117.C
auenio à rege Frãco obſeſſa, capta,mœnibus exuta. 140.D
auenio arx uelut una belli Saracenis delecta. 29.D.H
auenio Clemẽtis pontificis maximi ſedes. 175.I.202.I
auenio pontificatui acquiritur. 205.C
auenionenſes Cardinales. 215.B
auge oppidum. 98.K
auguſtarum rerũ cura ad Papam ſpectat. 150.H
auguſti duo. 47.K
d.Auguſtini corpus. 34.B
d. Auguſtini lectione cum primis delectabatur Carolus magnus. 52.H
auia cõtra nepotẽ pugnãs.124.k.125.a
aui mortui hereditas quibus cedat. 102.G.155.E
auida,Othonis Cæſaris ſoror. 62.C
auis implumis apologus. 203.C
aulæorum prætextus. 259.A
aulica æmulatio. 216.E.192.H
aulæ Franciæ turbatio. 140.F
aulicæ gratiæ inſtabilitas. 214.C
aulici procuratores. 277.A
aulicorum peculatus. 195.F
aulonem urbem Amurates Turca recipit. 229.B
aurelianus Tribunus militum. 2.D
aurelianum ab Attila obſidetur. 2.H
aureliani obſidio,per Iohannam Lotaringam puellam ſoluitur. 222.E
aurelianenſe regnum. 9.K.15.B
aurelianenſis ſynodus. 241.K
aurelianẽſes obſeßi Burgundiæ duci ſe potius,ꝙ Anglo,dedere ſtatuunt.222.C.Eorũ erga regem ſuum fides.ibi.B
aurelianißimus. 226.A
aureorum ſcutatorum precium ſubinde mutatur. 175.A
aurum,cupiditatis illecebra. 149.C
auri ob diplomata pontificia è Francia exportandi,retinendi ratio. 241.K
auri prædæ metu defoßi, proferendi ratio. 216.G
auri reconditi fama. 124.G
auri ſacri collectio. 123.I
auro & pollicitationibus plura quàm ui in Burgundia oppida à Frãco expugnata. 241.I
auſbertus Orientalis Franciæ Senator. 23.F
auſeſlidis,Bertarij nurus. 24.D
auſpergenſis hiſtoricus. 129.F
auſtraſia,exulũ Frãcorũ refugiũ. 23.C
auſtraſia, Mediomatricũ regnum. 14.G.20.D.F.Eius opulentia.ibĩ.I
auſtraſiani à Frãcis ac Friſiis impetũtur.25.D.eorum duces.12.D.& 12.C
auſtraſiani Iuſtiniano aduerſantur.11.F
auſtraſianorum arma ac tela.11.E.aduerſus Francos uictoria.24.C
auſtraſianis ſua regia reddita. 22.D
auſtria unde dicta. 44.A
auſtriæ dux Lupoldus. 122.B
auſtriæ unius ducatus,quinque Cæſarũ interimendorum cauſſa. 172.K
auſtriorum militum cum Anglis ſimultates. 122.B
autumnus incommodus. 34.F
auxilium bello petiturus, calamitatem tuam omnem caue expoſueris. 86.B
auxilium diuinũ Latinis aduerſus Perſas decertantibus latum. 88.B
auximates,populus. 38.C
axona fluuius. 65.D.F
aza Oſcenſium ſatrapes. 42.K
azo Vaſconiæ prætor. 52.K.& dein.

B

BACCHO AC PERSEIVS, Anglorum ſtudioſi. 188.F.H
Baemanus Caßiani filius.81.H.Eius cædes.84.A
Baculus paſtoralis à Regibus olim epiſcopis dabatur. 94.E
Badericus Turingorum rex.10.E.eius mors.ibi.F
Baiocæ,Normaniæ oppidum. 227.F
Baiona in Frãcorum poteſtatem uenit. 227.G
Bala Turca.80.F.G.eius fraus.89.E.F
Balachus Parthorum princeps. 99.B
Baldacenſis Calipha. 71.C.& 112.K
Baldaſſar Coſſa Neapolitanus. 218.B
Baldricus Dolenſium pontifex hiſtoricus. 88.D
Baldricus Foroiulienſium dux. 52.G
Balduens Samoſatenſium Satrapa.79.G.eius pertinacia.ibi.G.H.& 89.G
Balduinus à Burgo, Rhemenſis ciuis, Edeſſanorum comes creatur. 95.D

Balduinus

balduinus Almerici regis filius. 113.F
balduinus Anno, Græcorum auguſtus. 157.A
balduinus Arduennæ ſaltuarius. 57.A
balduinus Flandriæ Comes. 58.E.60.I.K.63.E.64.E.65.B.66.K.67.A.69.D.78.F.K.79.B.C.D.F.K.89.F.93.D.F.94.C.97.F.98.C.I.99.A.B.F.101.I.112.C.115.A.B.122.K.123.F.129.A.C.139.C.H.149.C
balduinus Fulconis filius. 107.H
balduinum Comitem ſe quidam aſſerit. 139.C.D.F.K.140.C
baldus iuris ciuilis interpres. 202.D
balearicus epiſcopus. 120.E
balearium rex Iacobus ad Regem Francum tranſit. 159.E
ballua quidam, Andeguēſis pontifex. 236.A.C
balmarimus Afer rex. 188.A
baltei equeſtris dignitas. 219.H
balthi apud Gotthos. 3.B.4.K
bandodachar Aegyptiorum Sultanus. 152.C.
barbæ tonſio ac poſitio apud Gallos quid indicet. 20.A.38.C
barbara religio duas in partes diuiſa. 113.A.
barbarorum erga noſtros clemētia. 138.E
barbarus Chriſtiano quàm Chriſtianus æquior. 201.D
barchino à Gallis recepta. 45.A
bardulus ac Maßillus inter ſe decertāt. 52.G.
barduli, Chriſtiani effecti. 45.F.52.E
barra, eques quidam fortißimus. 132.I
bartholomæus Calleo Bergomas. 126.G.Eius uirtus.ibi.H
bartholomæus Neapolitanus Pontifex maximus. 202.D.F
baſilienſe cōcilium. 215.A.D.G.226.D
baſilij de ſpirituſſancti proceßione ſententia. 225.F
baſſus Caroli Burg.du.præfectus. 139.G.H.Eius defectio.140.I
batazes Theodori Cæſaris gener. 142.I
bauaria in Caroli magni poteſtatē uenit. 43.K
bauari, q & Auares. 43.k.148.B.E.F
bauaris Conradini regis pueri tutela committitur. 148.B. Eorum authoritatis imminutio.ibi.E.F
baugentiacum oppidum. 242.K
beatrix, Henrici ſecundi ſoror. 67.D
beatrix Lemonicum Vicecomes, &c. 188.C
beatrix, Phocenſis comitis filia. 142.B.185.B
beatus Venetus à Nicephoro Conſul creatus. 50.H
beda uenerabil. 27.h.Eius diſcipli.52.b
begga Pipini principis filia. 23.G
beguinarum ſecta. 156.A
bela Andreæ Hūgariæ regis filius. 116.I.122.K.165.D
belcheſo Turcarum & Perſarū imperator. 75.F
beleſmum oppidum. 142.A
belgarum odium apud Edeſſanos. 89.E.nomen illuſtre.99.A.241.A
bellapertica. 198.B
belli indicendi forma. 198.A.200.B
belli inteſtini mala. 152.H
belli iritamenta tollenda, ut bellum auferatur. 204.E
belli licentia. 102.H.fortuna.49.B.138.C.195.C.ardor.166.H
belli ſacri prætextu nonnunquam tyrannis exercetur. 134.D
bellū inferentis munus. 137.E.bello petiti item munus.ibi.F
bello confecto campi facies. 28.E
bello facillimè res in contrarium uertunt. 86.K
bella domeſtica ſuſpicioſa. 132.H
bella in ſacroſanctæ poteſtate non admiranda. 151.I
bella quomodo gerenda. 216.G
bella ſæuius finiuntur, quàm inchoentur. 7.C
bellorū initia aduerſa quid faciāt. 74.I
bellorum ſemper immunis nulla eſt magna regio. 34.D
bellis uexati, bellicas artes ediſcunt. 146.C
bellicæ laudis contētio. 78.H.& dein.
bellicæ tempeſtatis auertendæ uaframentum. 159.A
bellicis rebus nihil incertius. 101.E
bellicis maximè in rebus fortunā deus præbet. 40.B
belliſarius, ſummus imperatoris Iuſtiniani dux. 11.B.C.F.H.I.225.I
belloarduum quid dicatur. 233.A
bellocarenſis præfectura. 219.H
bellomontenſis Comes. 191.E
bellouaci oppugnantur. 235.K
bellouacorum ſeditio. 196.E. Eorum coerctio.ibi.
belna à Philippo auguſto recipitur. 116.B.Eius defectio.141.I
benedictus Anagninus Cardinal. 167.G.pontifex max. creatus, Bonifacius uocatur.ibi.H.172.B.D. Eius ambitio.215.B.C.218.G.facundia.ibi.H.& 210.C.Mors.220.E
benedictus Toloſas, Pōtifex max. 184.A
beneficiarios ſuos Frācus tutatur. 98.I
beneficia eccleſiaſtica à Cæſaribus olim dabantur. 103.F
beneficiorum eccleſiaſticorum multitudo reprobata. 149.I.151.I. ea quibus ſint danda.ibi.K
beneficium.uide ſacerdotium.
beneuentanus ducatus. 47.D.58.I
beneuentanus dux. 34.I.43.C.E
benignus Magiſter militiæ tēpli. 166.D
benizetra quid ſit. 84.G
berengaria Caſtulonenſis regis ſoror. 138.G
berengarius & Vido Franciæ imperiū ſibi uendicare conſpirant. 58.F
berēgarius Sulcebacēſiū Comes. 107.C
berengarius Foroiuliēſium dux. 56.D: eius de Ludouico Boßonis filio uictoria.60.H
berga oppidum. 141.D
bergeracum oppidum. 199.D
bernabonis Mediolanenſis filia, Bauari ducis uxor. 210.E
d. Bernardus abba. 103.C.104.B.105.I.K.106.G.I
bernardus Italiæ rex. 53.D.H.eius ambitio.ibi.E.mors.ibi.F.Eius filius captus luminibus priuatur.54.D
bernardus Pipini filius. 52.A.D
bertæ mulieres inſignes cōplures. 34.H.36.K.61.H.68.H.79.E
bertandus Geſquinas, uide Geſquinas Bertrandus
bertandus Vaſco. 172.E
bertarius, Saxonum dux. 10.E.magiſter equitū Frācorū.13.f.eius cædes.24.d
bertarius Turingorum rex. 10.E. Eius mors.ibi.
d. Bertini ædes. 101.E
bertoaldus magiſter militum. 18.G
bertolfus præfectus ædis D. Donatiani. 99.H.100.A
bertrada Fulconis aſperi uxor. 68.H. eius ortus ac pellicatus.ibi.K.& 101.G
bertrandus Heduorum pōtifex. 183.G
bertrannus Raimundi Toloſatis Comitis filius. 94.E
bertranni Tripolitani Comitis filius Pontius. 95.F
bertricus Hiſpanorum rex. 18.I
bertrudis Clotarij uxoris mors. 20.D
Berytus urbs à Venetis recepta. 95.I.à noſtris occupatur.124.B
beryti prætor. 90.F
betfortis Anglus dux. 221.F.& 222.G
bethlemita pontifex. 128.K
bethleemitæ. 90.G.H
bethlemitis uicus. 221.H
betica Hiſpanorum à Saracenis incolitur. 129.F.ea lue purgatur.188.C
betunienſis quedā mulier fatidica igni tradita. 184.E
bibere eodē cum rege poculo, maieſtatis crimen. 20.B
bibliorum ſacrorum lectio. 149.I

Bibliothecarius Romanus, hiſtoricus. 43.E.
Bilitio Mediolanēſium oppidum. 17.A
Biſſina Childerici regis uxor. 4.H
Biterræ combuſtæ. 30.C. & 129.H
Biterenſis Comes. 142.A
Bituriges uexati, ac liberati. 36. A. & 96.A.B.217.G.
Biturigum ducatus. 231.D
Blancha Borbonij ducis filia. 197. G. Eius mors. ibi.
Blancha, Caroli Nauarræ regis ſoror. 193.B.
Blancha Caroli Pulchri filia. 182.E.H. D.Ludouici mater. 111.F.146. C.E.F. H. & 141.I.142.E. 145.B. 153.I.155. B.E.Gotthofredi Comitis Andegauēſis ex filia neptis. 65.A.Philippi Mediolanēſium ducis filia notha. 226.H
Blanda Nauarri regis filia. 138. H. & 230.C.Othonis Burgūdiæ Comitis filia. 174.H. Petri Britāniæ ducis filia. 140.K.
Blangienſis pugna. 219.F
Blaſius dux. 224.H
Blaſphemantium punitio. 149.H
Bliteldis Clotarij II regis filia. 22. K. 23.F.
Blonaſonis cuiuſdam aſtutia. 212.D
Boccatius antiquitatis cognoſcēdæ ſtudioſiſſimus. 19.D
Bochardus Pariſienſis nobilis. 94.I
Bodillus quidam Childericū regem interimit. 21.I
Boetius & Symmachus necantur. 9.I
Bohemi Sclauorum natio. 21.K. 49.C. 50.C.219.C.
Bohemorum deditio Scythica. 50.C
Bohemundus Roberti Viſcardi filius. 75.H.eius bello ſacro copiæ ibi.K.nauigatio. 74.C.Virtus. 82.I. 85.A. 84. D.85.B.86.I.89.I.90.B. 92. E. à Turcis capitur. 95.D.redimitur. 95.C.Eius mors ibi.E.F.
Bohemundi iunioris mors. 101.I
Bohemundus tertius Raimundi Antiochenſis principis filius. 212.G.capitur. 212.H.
Bona, filia Iohannis Bohemiæ regis. 185.B.
Bona, mater ducis Mediolanēſis. 242.A
Bonauallis oppidum. 103.F
Bonauentura, minor, floret. 150.A
Bonecellus quidam diuitiarum oſtentator. 203.F
Bonifacianum crimen. 176.I.177.B
Bonifacius Africæ procurator ſub Honorio Cæſare. 3.D
Bonifacius Ferratēſis Marchio. 115.G. 129.A.
Bonifacius Maguntinorum epiſcopus. 33.B.
Bonifacius Piſanus Comes. 183.K
Bonifacij pontificis maximi res geſtæ. 167.G.K.169.B.H.I.170.A.C. 171. H.I. 172. A.B.D. 175. K.Eius mors. 217.I.
Bononia Belgica. 123.G.232.B.eius Comitatus. 139.B.
Bonus conuentus oppidum. 174.A
Borbonij dux primus quis uocatus. 185.B.
Borbonius dux ſacro bello gerēdo imperatorem ſe offert. 213.B
Borbonij ducis filius Iohannes, Caroli VII gener. 227.H.231.C.F
Borburgum Flandriæ oppidum. 209.K
Borichus Hungaricæ regiæ nothus. 107.D.
Bornas Dalmatiæ dux. 53.C
Boſſo, Chilperici dux. 14.C.Auſtraſianorum dux. 14.K.Prouinciæ & Burgundiæ rex. 56.D.F.I.
Boſhon oppidum. 226.G
Bouinenſis pugna. 133.E
Brabanta quædam Beguina anus fatidica. 156.A
Brabantinus dux, Franci regis ſocius amicuſque. 166.F
Brabantini ac Flandri. 121.C
Brabantinorum ſtrages. 132.K
Brenna puella. 148.K
Brennus Athenarum dux occiditur. 169.G.
Brennus Iohannes Hieroſolymorū rex. 129.C.D.237.D.Eius dolor ibi.G.
Brennus magiſter Equitum Francorū. 194.A.
Brennus Rauennatiū exarchus. 143.B
Breſacum Alſatiæ oppidum. 62.B
Breſcius Normaniæ prætor. 233.I
Breſtum Britanniæ maritimum oppidū. 188.D. 198. F. Francus ab Anglo recipit. 215.G
Bretolium oppidum. 193.F
Bricōnetum oppidum ad Ligerim. 103. F.exciſum ibi.
Bridanus lanius plebis commotæ dux. 168.F.170.D.
Britāni. 3.E.F.4.D.G.18.B.21.I.130.G. H.131.D.141.B.172.F.188.B.C.E.190. B.F. 198. F. 199.E. 203. H. 204. K. 205.A.214.D.G.230.E. 237.I.241. G.245.E.244.E.
Britiniacum fœdus. 196.I.199.G
Brocchius regius cubicularius ueneficij reus. 57.F.reſte ſuſpēſus ibi.K
Broiæ arx. 191.K
Brugæ Flandriæ oppidum. 101.B. 153. A.167.F.208.K.224.A.
Brugenſes. 149.D.168. E. F.G. 170.K. 202.K.203.C.
Brundulum Venetiarum pars. 50.H
Brunechildis Athanagildi Viſigotthorum regis filia. 14.C.E.F.15.G.18.H. 19.D.E.
Bruno Archidux Lotaringiæ Agrippinenſium epiſcopus. 62.C. & 63.A. Eius mors. ibidem
Bruno Cartuſien. conditor. 103.K
Brunulphus Ariberti regij pueri auūculus. 20.K.Eius ſpes. 21.A.
Bruxellæ urbs. 63.G
Bryæ comitatus. 255. G. eius maxima pars de Anglis à Francis recipitur. 222.I.
Buccellinus Theodoberti dux. 12.D.eius mors. 12.C
Buda Hungariæ urbs. 215.K
Bullionem ducatum ſuū Gotthofredus Lotaringiæ dux uēdit. 72.I.eius laus. 73.A.Fratres ibi.E.
Bulgaria. 216.A
Bulgaricū bellum. 32.F.51.D.E. 215.I.K
Burchardus magiſter equitum Caroli magni. 42.I.49.G
Burchardus Viſiburgēſium epiſcopus. 31.D.Eius oratio ibi.
Burdegala Vaſconiæ urbs. 8.K. 166.K. 227.G.H.I.
Burgūdia & Burgūdio. 2. h. 3.c. 4.d.5. c.6.b.7.g.8.g.10.a.d.19.G.24.E.55.I. 65.D.E.F.69.C.142. G.178.G. 196. G.210.E. 220.I.K. 222.B.223.D. 250. K.235.F.240.E.K.242.H.242.F.G.I
Burgundioniſſimus. 226.A
Buſantalum oppidum. 127.B
Buſſicandus Genuæ prætor. 217. C. H. 219.G.
Butatius magiſter equitum Francorum. 221.I.
Butauentum oppidum capitur. 125.B
Buxis caſtellum. 63.D.Eius euerſio ibi.
Buzij, Vaſconiæ populus. 198. E. 221. H.217.G.
Byblus oppidum. 90.E
Byzantinorum in Latinos conſpiratio. 124.I.
Byzantium regia urbs. 70. H. 124.F. 229.C.242.B. uide Conſtantinopolis.

C

CADALVS Pannonius. 53.C
Cadomēſes ab Anglis uincuntur ac occupantur. 189.I.K
Cadurci. 8.K.35.D.110.C.129.K. 152.G. 198.B.
Cæcilia Philippi regis filia. 95.D.F
Cæcis egētibus D.Ludouicus ædem & domum extruit. 149.I
Cædis nefandæ ultio. 164.B
Cæleſtinus pontifex max. 106.F. 122.I. 144.C.167.G.174.G.
Cæſarauguſta in ſinceram religionem reſtituta.

reſtituta. 10.l.41.F
*Cæli uis.*49.A.*beneficium.*50.D
*Cæſarea Cappadociæ.*79.H.*Palæſtinæ.* 90.G.*Stratonis.*94.A.152.B.
Cæſareenſes Latini. ibi.
Cæſaries olim Fräcicæ nobilitati pro-miſſa ac ornata. 6.B. *cæteris inculta.* ibi.
Cæſar apud Francos in Curia præſidet. 219.H.
Cæſaris arbitrio, Cæſaris pcuſſor luat. 172.H.
Cæſares, non Græcorum, ſed Romanorum imperatores dici. 34.I
Cæſares olim beneficia eccleſiaſtica q-bus uidebatur dabant. 103.F
Cæſares Siculis infeſti. 145.H
Cæſarum in Italiam ueſtigia læta &c. 155.A.
Cæſarũ ius quatenus extẽdatur. 94.H
Cæſareæ maieſtatis imminutio. 46.F
Cæſareum interregnum. 148.I.172.G
*Cæſareum nomen in Franciam reportat Carolus Caluus.*56.D.& *dein.*
Cæſareum nomen controuerſum. 178.I
Cæſarini Cardinalis Legati ad Iohannem Palæologum dictum. 225.P
Cæſaroburgum urbs. 116.G.215.G
Caiapha urbs. 134.I
Caieta obſidetur. 265.A.223.D.H.*ad eam bellum.*224.C.
Caij domus. 123.D
Cairum, uide Chaere.
Cala Pariſiorum uicus. 15.F
Calabri Totilæ ſe dedunt. 11.I
Calabriã Ludouicus Andegauenſis recipit. 220.C
Calacum oppidum. 124.G
Calamiſtrati olim Francorum nobiles. 6.B.
Calcarium abiectio. 194.A.F
Calcis uiuæ in prælijs uſus. 224.F
*Caldebecũ Normaniæ oppidum.*227.E
Calepinus Pazaitis filius. 229.A
Caleti ab Anglis in Francos pugnare iuſſi, arma in Anglos uertunt. 223.A
Calethum, uide Calitium & Itium.
Calicis ſacri ablatio uindicata. 5.A
*Caliphæ qui dicantur.*70.C.75.G.*eorum luxus.*70.D.
*Calipha Aegyptius.*81.K.82.A.*interimitur.*112.D.
Calipha Baldacenſis. 112.K
Caliſium oppidum. 104.G
Calipolis urbs. 215.I
*Caliſtus põtifex max.*98.D.220.E.228. I.K.
*Calitium munitur.*140.G.H.*obſidetur.* 223.I.
Calonis habitus etiam regem deprehendit. 151.F
Calua capitis humani in poculi uſum uerſa. 18.A.52.E.
Caluariæ mons. 46.B.90.I
Caluus mons oppidum nobile fulmine conflagrat. 124.F
Camelus. 28.A.83.E.93.F
*Cameracum oppidum.*176.F.186.A.B. C.E.
Campanellum oppidum. 142.A
Campanus Comitatus. 18.K.235.G
*Campanorum ſtudia.*97.E.*Eorum ditiones ibidem.Virtus.*123.I.131.C.
*Cancellarij nomẽ.*69.B.C.*authoritas.* 176.E.*officium.*177.F.
Cancellarij Britannici Cauini inuidia. 241.G.243.D.
Cancelliacum oppidum. 95.B
Candelori Turcæ. 215.I
Canderetum oppidum. 100.F
Canes uocantur Sclaui. 21.B
Canino ac ſerino cultu Pazaites à Tamerlane Scytha habetur. 216.I
Cannacarius Cameracẽſium & Atrebatium regulus. 9.A
Cantabricum bellum. 56.B
Cantius martyr. 160.D
Cantor eccleſiæ Pariſienſis. 202.I
Canutus Danorum regis filius. 98.K
Cappadocum urbes. 79.H
*Capellæ ſanctæ Pariſinæ beneficia.*251.K
Capilli ſuccidendi mos. 29.B.38.C
Capitalis dicitur Buziorum princeps. 198.E.
Capitalis regiæ cauſſa, anus uaticinio commiſſa. 156.B
Capitius Neapolitanus exul. 151.A
Capito Niger Britannus. 212.D
Caponelli cuiuſdam aduerſus Anglum principem temeritas. 198.A
*Captiuum ſuum Aurelianẽſem Ducem ſibi Burgundiæ dux recõciliat.*226.A
Captiuitas longiſſima. 217.H.236.D
Captiuos barbarorũ omnes D. Ludouicus reſtituit. 147.F
Captus ab uno, alteri ad uictimam traditur. 164.A
Capti regis præmium. 195.B
Captorum bello nobilium miſera cædes. 194.I
Capua Conrado Fœderici Cæſaris filio fame deditur. 148.B
Caput hominis in pactum deducitur. 236.K.239.E.
Capite cuiuſpiã opus eſſe, ambiguè dictum. 239.D.B
Caramani Turcæ. 215.I
Carauagienſis pugna. 226.H
Caranto iuxta Pariſios. 232.K
Carantonum flumen. 141.G.152.G
Carbonaria ſylua. 25.D
Carbones candentes corui roſtris geſtant. 124.F
Carcaſſo urbs. 129.I.134.C.142.A. 152.A.
Carcellenſis Comes. 230.G
Cardinalium munus. 154.G
Cardinalatus in Francia. 172.E.F
Cardinalis Papienſis hiſtoricus. 235.K
*Cardinales Anagnienſes.*171.K.*Auenionenſes.*215.B.
Cardinales reformare uult Vrbanus pontifex. 202.G
Cardinales 30. ſimul ab Vrbano creati. 203.E
*Cardinalium contẽtio de pontifice eligendo.*154.F.*ſeceſſio.*202.I.
*Cardinalium Romanorum inter ſe diuiſio.*172.D.*auſurrãdum.*217.I.218.G
Cardui, haſtæ putati. 233.H
Carentanum oppidum euerſum. 189.H
Carentum Normaniæ oppidum. 227.F
Careum urbs expugnata. 129.K
Caricealum oppidum. 141.A
Cariſiacum oppidum. 33.A
Cariſiacus conuentus. 34.H
Caritatis fanum, urbs. 222.G
Carmelitæ. 149.I
Carnutes oppidum. 98.K
*Carnuti fœdatio.*224.F.*receptio.*222.I
Carola Sabaudi ducis filia. 228.F
*Caroleſius Philippi Burgũdiæ ducis filius.*231.A.*eius indoles. ibi.*I.K.& *dein.*234.A.B.
Caroli Aquitanici ducis mors. 236.I
Carolus ab Ambaſiis, regius in Burgundia præfectus. 241.I
Carolus Alenconij Comes. 184.G.& 191.A.*Eius mors.ibi.*G.
Carolus Balbi filius. 59.A
Carolus Bleſenſis. 192.F.197.E.F
*Carolus Burgundiæ dux.*235.A.I.237. K.238.B.K.239.G.240.D.F.I.
*Carolus Caluus.*55.A.& *dein.* 56.D. 57.B.C.D.F.
Carolus, Caroli magni filius. 42.I
Carolus Caroli Simplicis nepos. 105.F
*Carolus Claudus Caroli Siciliæ regis filius.*159.C.163.K.164.B.C.G.H.& *dein.*165.C.F.167.F.*Eius mors.*172.I
*Carolus Craſſus.*57.H.58.A.D.59.K. *Eius filij mors.*57.E.
*Carolus Delphinus Iohannis regis filius.*197.D.*Eius pro patre capto ſolicitudo.*195.P.
Carolus Danus Flãdriæ Comes. 99.F. 100.D.F.
Carolus Dyrrhachij dux. 189.E
*Carolus Germanorum imperator, Caroli Quinti auunculus.*199.F.*cum filio Venceslao in Frãciã uenit.*201.H
*Carolus Hiſpanus, magiſter Equitum Francorum.*192.H.*eius cædes.ibi.*K

Carolus Lotarij filius 55.I.
carolus Lotaringiæ dux.65.I. Eius filij 222.K
carolus D. Ludouici frater, Siciliæ ac Hieroſolymorum rex.150.C.D.152.I.154.b.I.156.F.G.157.b.158.D.159.C.
carolus Ludouici pij filius 55.D
carolus Ludouici 4. filius 62.H
carolus Ludo.11.fili⁹ Delphinus.237.F
carolus magnus.33.B.36.I.38.e.f.39.e.42.I. & dein. 45.e.g. 44.a.e.f.g.46.e.h.47.h.48.I.50.d.51.a.52.d.g.h.k.55.e.
carolus magni Caroli filius, fortunæ filius Bohemis dictus 50.c
Carolus Martellus. 25.B.D. E.G.I.K.27.E.30.D. F.G.H. 31.G. 60.B. 71.H.165.C.F.
carolus Martelli nepos 172.I
carolus Nauarræ rex, Iohannis regis gener.193.b.Eius origo.ibi.I.ambitio.ibi.& 195.I.Acie uincitur.197.d.uinculis liberatur.195.H. intercapitur.197.b.Eius eloquētia ac authoritas.196.b.e. Ei Carolus quintus reconciliatur. 199.b.c.hoſtis iterū iudicatur.ibi.Suis inuiſus eſt.212.e. Eius nequitia.ibi.g.mors.ibi.
Carolus Neapolitanus rex à Nicone Garenſi occiditur 216.C
caroli octaui regnum, eiusq; res geſtæ 242.g.& dein.
caroli, Philippi Ducis Burgundiæ filij animoſitas.232.E.ſeueritas.255.a
caroli Pipini filij indoles 36.a.g
carol⁹ primus rex Siciliæ, Caroli Claudi pater 189.b
carolus pulcher 179.f.180.f.181.a
carolus V. 197.d.199.a.c.e.204.e.g.256.d
Carolus VI. 204.g.211.d.214.e.f.& dein. 215.a.221.f.
carolus VII.221.g. & deinceps eius res geſtæ uſque ad fol.230.a
carolus ſimplex.58.e.g.61.d.e.f.h.235.f
carolus Valeſius. 158.e.167.b.171.b.e.178.d.180.e.f.
carolus Hungariæ rex. 189.b.206.g.207.I.
carolomanus. 50.d.e.51.I.53.c.e.54.f.55.I.56.e.g.h.57.e.k.
carolorobertus Caroli Claudi filius. 165.D.
carthagnenſium pro ciue uno ſuo caeſo indignatio 17.D
carthago 26.b.152.d.153.I.154.a.
cartuſienſis ordinis ortus 105.K
Cartuſienſis orator 228.b
cartuſienſes ad Pariſios 149.I.232.d
caſſanus Scytha 169.g
caßianus Turcæ prætor.75.b.82.b.84.F.85.E.88.K.
caßinatium cœnobium 45.g
caßinus mons 30.I.
caßius miræ altitudinis mons 81.c
casletum Flandriæ oppidum. 131.b.c.185.a.c.187.g. 209.h.224.I.
caſpiæ portæ 35.a
caſtelletum Pariſienſe 207.b
caſtellio, Burgundiæ, oppidum 104.d
Aquitaniæ oppidum 199.d.227.g
caſtellio ad Ligerim à Philippo auguſto recipitur 116.B
caſtinus Honorij Cæſaris dux 3.C
caſtitas ac obedientia uotiua 203.b
caſtrumnouum 203.I.
caſtrum Rhodulphi 117.e.124.b
caſtra deſerentes retracti 81.g
caſtrorū incēdēdorū ritus. 27.b.95.b
caſtrorum opulentorum deſerendorum dolus 20.a
caſtrorum ſanctimonia.75.E.inceſtatio 87.A.
caſtris aſſueta mulier pudicitiā exuit. 209.H.
Caſtulonenſis rex Franco obnoxius. 209.I.eius magnificentia.230.c.
cathalani 202.I.
catalauni campi 3.I.
catalaunum oppidum 222.F
cataracte portæ urbis ſuſpendendæ aſtus. 222.I.
catechumeni milites 6.a
catena portus Ptolemaidenſis 149.b.
catenæ Pariſienſes 207.a.210.b
catenzanum oppidum 164.b.165.c
cathalonia pro Gothalania dicta.28.b.
catharina Balduini iunioris Græcorum Auguſti neptis.169.a. Eodem nomine Caroli Sexti filia.210.k.219.d. 221.c.
d. Catharinæ ad Rotomagum fanum 232.B
catholici cognomē Philippus Valeſius rex Francus meretur 183.I.
catholici olim dicti quidam Antiochenæ ſedi ſubiecti 81.g
catina Siciliæ urbs 163.K
catuliacus Pariſiorum uicus 20.C
cauinus præfectus iuris apud Britannos.237.I.241.g.245.a.d.
cauillonum, Burgundionum regia.15.K eius euerſio 54.K
cauillonenſis Comes eccleſiæ ſuæ infeſtus 110.D.E.
cauillonenſium fines à Burgundionibus occupati 2.K
cauſſarū ac litium incrementum. 163.g
cauſatum urbs 129.K
cedinus Gallorum dux 27.a
celeritatis in bellis momētū.59.c.104.h
Cenomani. 57.f.117.f. 142.e.h. 196.h.222.a.226.d.242.e.
Centenorum hincinde equitum certamē decernitur 158.b
centumcellæ à Barbaris direptæ 51.b
cephalenia urbs 50.g
Ceræ integro ſigno ab unis tabulis in alias translatio 184.B
Chaere urbs, quæ & Chairū, orbis terrarum maxima. 112. H.I.113. D.120.D.137.I.
chaguntum, oppidum Flandriæ maritimum 185.H
chaldaici Baldacenſes 70.c
chancum urbs 184.I.
characux Ptolemaidenſis.119.K.120.A
Chierarici cuiuſdam proteruitas morte multata 9.C.
charintia regio 39.E.
charus fluuius 64.G.
chatræ urbs 291.G
cherebertus Pariſiorum rex. 12.E.F.14.A.
Childebertus. 10.D.H.12.E. 14.C.15.C.G.I.16.D.E.17.I.18.C.E.24.F.30.C.
childebrandus dux. 27.I.29.D.
Childericus Merouei regis filius.5.I.4.E.G. Eodem nomine Clodouei filius.22.G.H.I.K.31.C.52.A.
Chilpericus.5.E. 12.F.G. 13.F.14.B.19.D.F.25.E.35.B.
chilpingus Aruernorum comes. 36.A.
chino urbs 230.G.
Chirographorum falſarius imitator. 241.F.
chorasmij populus 144.E.F
Chriſto nomina ī baptiſmo damus.71.E.
chriſtiana pietas ut recolatur 152.A.
chriſtiana religio à Francis defenſa.30.C.à Normanorum ducibus ſimulata: 59.F.
chriſtianorum aduerſus Saracenos uariæ pugnæ 71.g
Chriſtianorum apud Aegyptios ſeruitus. 90.H.& dein.
chriſtianorum inter ſe ſacro bello concordia.77.I.& dein.80.G.eorum copia.75.F.75.D.
chriſtianorum militum pro Antiochia ſedentium tumultuatio ac metus.85.a.
chriſtianorum mores barbaris ſcandalo ſint 145.G.& dein.
Chriſtianis ab ſe uictis Solymanus uſu armorum, reique pub. adminiſtratione interdicit 75.I.
d.Chriſtinæ ædes 52.g.
Chriſtophorus primicerius luminibus priuatus 37.C.
Chronicus, Francus uir nobilis 15.K
Chrunus Bulgarorum rex 52.D
chryſoceras promontorium 126.K
Cibum non ſumpturus dux niſi prius ſatiatis militibus 82.K.

Ciburgum

Ciburgum oppidum 172.G
Ciceronis de Frãconibus teſtimoniū.2.b
Ciliciæ anguſtiæ 85.g
Cilicij uſus 142.D
Cinella eques 134.B
Cinerum dies 100.D
Cingulum magicum 197.g
Cin.ſium ingũ,quod & Dionyſiū.38.B.
Cinitum oppidum 74.C
Circuncifio apud Saracenos 113.E.
Ciſtertienſium ordo.104.A.eius parẽs ibi.B.
Ciuis unius ultio 17.D.
Ciuiũ imbellium ex urbe eiectio 125.D
Ciues principem ſuum urbe exigunt. 141.K.142.A
Ciuitas eſſe iubetur Apamea urbs. 169.H.
Clamoris magna uis 99.C
Clarentiæ dux 222.D.E.
Claromons Aruernorum urbs 72.g
Claromontanum concilium. 68.I.72.G. 103.b.
Claromontenſis Comes 116.E.
Claſſis francica mille ducentarum nauium ad bellum inſtructa.221.A. Rurſum.C C C.nauiũ.187.E. Claſſis Anglica ex aduerſo.ibi.
Claſſis Latinorũ Aſiaticorum. 146.b
Claſſis noſtræ à Tunete reducis afflictio 154.E.
Claſſis ſuæ incenſio 68.a.
Claudioceſtriæ dux 193.F.196.H
Claues ſacroſancti ſepulchri 46.b
Clauium ſacrarum ius ac ditio 94.H
Claui ſacri miraculum in morbo depellendo 120.F
Clemens,uir ſanctus,Friſiorum epiſcopus 24.I.
Clemens pontifex max. 150.C.151.I. 172.E. 174. G. 188. K. 202.I. 205. C. 206.A.F.
Clementia Roberti Flandriæ comitis uxor. 98.C. altera,Rhodulphi Cæſaris filia.165.D. tertia item, Roberti Siciliæ regis ſoror 174.H
Clementiæ in imperatoribus laus. 75.I.
Clephes rex 13.B.16.D
Cliens patronũ pdẽs,reſte dignus.62.g
Cliſſonus Britannus nobilis 198.E
Cloacæ in urbem ductus,aliquando urbi exitioſus 225.I.
Clodamir⁹ rex.10.a.b.e. eius filij ibi.d.
Clodoaldus Clodamiri filius ibi.
Clodio comatus 2.B
Clodoaldi pons 231.F
Clodoricus iuuenis fortiſſimus 8.I.
Clodoueus rex. 4.H.5.B.C.H.6.A.C. H.9.E.G.I.22.G.28.F.
Clotarius. 10.D.12. D. E. item.15. D.F. K.17.I.19.E. F.20.H.I.22.H.33.I.
Clotildis. 5.E.F.7.H.10.I.
Clotoſinda 11.I.13.A.16.I.
Cluniacenſes monachi. 110.E.& dein.
Cluſa,maritimum Flandriæ oppidum. 187.E.205.F.210.H.
Cluſium Hetruriæ urbs 53.B
Coactores publicæ pecuniæ rationem exiguntur 183.I.
Cobilla Tartarus 152.B
Cocia ſylua 25.C.
Cœmiterũ diui Ioãnis in glarea.214.D.
Cœnobiorum uigor 30.F
Cognationis momentum 141.I.
Cognationis uinculum põtifex lege ſoluit. 210.K.
Colomanus Andreæ Hungariæ regis filius 165.D
Colonia urbs 25.E.
Colloqui cum hoſte iniuſſu imperatoris non licet 141.H.
Columba tabellaria. 89.C.91.E.99.C.
Columbanus uir ſanctus 18.I.
Columna Cardinalis. 134.H.170.A.B. 181.A.
Colus ac penſum ignauis miſſæ. 107.D
Coma promiſſa,nobilitatis īſigne apud Gallos.15.G. eius depoſitio, infamis. 22.I.uide Cæſaries.
Comaclum urbs 50.G
Commeatus uitiati malum. 100.H
Commeatus in tentorijs relinquendi aſtutia 119.B.& dein.
Comes ſtabuli, qui olim Maior domus aut magiſter dicebatur 55.B
Comitum ac ducum prima origo. ibi.
Comites Eccleſijs ſuis infeſti,male mulctati. 110.D.E
Cometæ duo 27.H
Cometrudis Dagoberti regis uxor.20.f
Cominæ oppidum Flandriæ 209.E
Comitatus Atrebatẽſis æquè ad mulieres atque uiros pertinet 188.G
Comitis uxor,regina ſalutatur 134.A
Communione ſacra pater à filio prohibetur 96.C
Communis mali metus 208.C
Compendium urbs 57.b.222.G.H
Compluriũ imperium,rei militari obeſt. 17.B
Conabus Britanniæ comes. 12.E.
Conatus irritus 17.B.76.D
Concilium Baugentiacẽſe. 109.K.Baſilẽſe.225.C.Claromontanũ. 71.A.& dein.103.B.110.H.Conſtantiẽſe.218.F. 219.A.Conſtantinopolitanum. 128.K. & dein.celeberrimum. 134.B. Decimo quoque anno fieri debere. 219.C. Diuionenſe.123.H. Generale. 44.E. Lateranenſe. 37.A. 134.A.144.A. Lugdunenſe.144.C.154.I. Mantuanum.110.F.Papienſe.228.K. Pariſienſe.107.A. Rhemenſe.ibi. Senonenſe. 105.D.Triecaſſinũ.94.G.96.A.Viennenſe.174.G.
Concionum ſacrarũ profanatio.141.E. & dein.148.G.
Concordiæ utilitas 17.B.59.A
condatum oppidum. 199.D
confeſſio ſacra 87.B.156.C
conflagratio pieatorum hominum miſerabilis 214.K
confluentes oppidum 196.E
confluentina pax. 234.B.
coniugalis fidei exemplum memorabile. 143.I.
Coniurationes. 16.C.44.D.53.I.100.I. 140.I.156.H.231.C.24.C.
conon Praeneſtinus epiſcopus 97.I.
connubio opulẽto,literarũ ſtudia poſthabita. 131.B.
conradinus Conradi Siculi regis filius. 148.B.F.150.E.K.151.B.D.E.F.
Conradus Archiepiſcopus Maguntinus. 123.I.
Conradus Conradi Vangionum ducis filius imperator Germanorũ factus. 64.G.
conradus Ferratenſis Comes, 127.A.I. Eius mors.121.A.
cõradus Fœderici Cæſaris filius. 147. K.148.B.eius mors.ibi.
Conradus Franconiæ dux. 60.b.eius mors.61.C.
conradus Germanorũ imperator.107. B.108.C.109.A.143.H.
Conradus Pontifex Maguntinus dux militaris 124.b.c.
conſcientiæ ac religionis uis 189.B
Conſenſus inter ſe hominum aduerſus hoſtem ualidus 17.B.
conſentia urbs 2.I.
Conſtans Conſtantini filius monachus ſacratus,imperij conſors à patre factus,2.K.occiſus.3.B.
conſtantiæ fœminæ, Adelphonſi Galecorum regis filia.109.K. Bohemundi iunioris filia.101.I. Britãna dux. 129. A. 130.F. Caſtulonenſis regis filia. 147.K.Conani Britanniæ ducis filia. 116.K.Gulielmi comitis Arelatẽſis filia.64.I. Henrici regis mater.65.D. Manfredi filia.156.K.Petri Tarraconẽſis uxor.159.b.Philippi regis uxor. 95.D.Rogerij Siculi regis filia.118.E. de ea uaticinium.ibi.F.Raimundi Toloſatium Comitis uxor.104.E.
Conſtantia oppidum 227.B
conſtantienſe concilium. 218.F.eius frequentia.219. A
conſtantienſis Comitatus à duce ſuo ſacro bello uenditur. 72.I.
Conſtãtinus Cæſar. 2.K.3.B.C.E. 22.H.

32.F.H.(profanus quidam hoc nomine pontificatum inuadit.37. A.)33.B 37.I.229.B.I.
Conſtantini græcorum imperatoris fratres de Peloponeſo inter ſe decertāt. 229.I.
Conſtantini Byzantiorum patriarchæ indigna mors 37.B.
Conſtantinopolis.34.k.35.a.127.d.e.g. 128.B.D.F.I.228.G.229.C.& dein.E. uide Byzantium.
Conſtantius Honorij Cæſaris dux.3.a.c
Conſultoris nomen ſanctum. 120.A.
Contemptū ſui Ludouicus Craſſus grauiter ulciſcitur 103.F.
Cōtinentiā,corporis dos præſtat.163.D
Controuerſiæ olim rariores 163.G.
Conuenæ oppidum 15.K.130.A
Conuenās comes 238.F
Conuentus in Pontificis creatione celeberrimus 172.F
è Conuiuij luxu ad carcerem Carolus Nauarræ rex rapitur 293.E.
Conuiuium fraudulentum 213.K
Copiæ militares illuſtriſſimæ 159.E.
Coradinus Damaſci & Hieroſolymorū Sultanus 123.A.136.C.
Corbana Perſæ imperatoris ſatrapes. 84.I.85.G.86.K.87.H.88.F.87.K.
Corcyra inſula 107.K.
Coriorum recentium ac percrudorum in bellis uſus 91.F
Corona,miles Tarentinus 85.B
Corona aurea 9.D.92.E
Coronæ Cæſarum tres. 172.H.173.H. 180.K.
Corona domini ſpinea. 120.E.143.C. & dein.
Coronarium aurum 173.H.I.
Coronatio Franci Regis legitima ubi fiat.140. E. Ei Franciæ beneficiarij adeſſe tenentur.63.I.138.K.182.E.
Corporis pulchritudo 163.E
Corſica inſula 38.H.49.I.
Cornolum urbs. 96.H.I.222.H.
Coryphæi ſubauſcultantes 239.A
Coſdroes Perſarum rex 21.D
Coſſa Neapolitanus 240.C
Craonis cuiuſdam facinora.214.B.C. D.& dein.
craſſeianum oppidum 124.H
craſſus quidā apud Rotomagenſes rex ſalutatur 207.C
creçiacum oppidum 97.K
cremona,Blanchæ dos. 226.H
crepantum oppidum 221.I.
creperecors quidam Atrebatium præfectus. 241.A
creſciacenſis pugna 192.A.
creta inſula. 127.A.G.129.A
Cretoia oppidum 141.L
Criſpinus Tegulariæ arcis præfectus. 66.G.
crudelitatis incommoda 75.I.
crux in Laudi æde ad iuſiurandum adhiberi ſolita. 239.E
crux,inſigne militare.129.H.alba Frācorum.221.E.Rubra Anglorū.227.b. Andreana.220.K.Lanea rubra,ſacræ militiæ candidatorum paludamentū. 72.E.73.K.nigra in ueſtimentis albis 103.K.Candidæ in cælo uiſum.227.H. Rubra,Templariorū inſigne. 103.K
crux ſacroſancta. 114.A.C.115. D.G.I. 119.K.
Crucis exemplū repetentes Iudæi Frācia depulſi. 117.B
Cultus patrij contemptus 57.C
cultus mentiti malum. 152.D.F.
cunctationis tædium 186.K
cuniculorum ſuffoſſio 165.I.
cupidorum ac metuentium mos. 32.K.
Curæ remiſſio,calamitoſa 20.I.
curruum uſus in urbium portis occupandis 222.I.226.K.
Curteſieni cuiuſdam ſupplicium. 185.I.
Curtracenſis pugna 170.E
Curtraci incenſio 209.K
Cuſtodia ſpiritum non frangit,ſed iram auget. 195.I.
Cyprus inſula. 119.F.122.B. D.145.H.
Cyrenaica regio Saracenis occupata. 26.B.

D

DAEMONIS MIRVM IN Cauillonenſis comitis de medio ablatione. 110.E.
Dagiſtus Græcorum dux 12.B
Dagobertus. 20.A. D. E. F. I.22.E.G. Item.24.F.25.D.
Dalmatia 49.E.50.F.
Damaſc⁹,Damaſceni.93.A. 108.K.109. C.F.G.136.C.216.H.
Damiata urbs.120.D.135.A.B.I.136.B. H.K.137.A.B.C.138.E.146.F. 148.I.
Dammū urbs Flādriæ maritima.133.a. 168.F.209.K.210.G.
Dampetra Gulielmus 153.B
Danfrons oppidum 225.C
Daniel dictus Chilpericus rex. 25.D
Dani. 11. D.40. E.42.K. 43.A.52. K. 53.K.62.E.63.C. 67.F. K. 68.F.87.G. 90.I.99.E.F.G.
Danubij accolæ 25.H
Daphne fons 81.E
Darganus Sultanus Aegyptius. 122.E. F.G.eius cædes.ibi.H.
Darrhe urbs 114.a.
Daſamanus Satrapes Turca 93.C.
Dauid Scotorum rex. 184.G.195.K.
Dauid turris Hieroſolymis 136.E
Dauid Valiorum princeps 68.E
Decima de ſacerdotibus cogenda Regi conceditur 215. C.
Decimarum à ſacerdotibus exactarum partitio. 180.F.
Decimæ omnib⁹ promiſcuè indictæ.117.C.
Decimarum ſacrarum ius profanis cōceditur.166.B.176.C.178.H.
Decimarū exactio in belli uſum.206.B.
Decumanum aurum infelix ibi.F
Dedititij Ptolemaidenſes.119.K.eorum cæſorū calūnia.122.B.purgatio.ibi.E
Delectorum militum præſtantia. 160.k. 162.B.
Delphinatum dominatus 192.E.
Delphinus Franciæ in ius Lutetiæ uocatur 221.C
Delphini qui dicantur, & unde petitū nomen. 178.G.184.K.185.A.192.F.
Delphini Franciæ ab aula paterna ſeceſſio. 227.K.228.G.
Delphini Franciæ pro patre ſuo capto ſolicitudo.195.F. eius authoritas eleuatur.196.C. eiuſdem apud Pariſios periculum.ibi.
Delphini de menſa,celebri cōuiuio duo nobiliſſimi uiri in uincula rapiuntur. 193.E.
Delphino nato rex auguſtior fit.236.d.
Dentelicenſis ducatus 30.K.
Deruallum,Britanniæ oppidum.198.G
Deſiderius Longobardorum rex. 35.I. 36.K.37.E.38.B.K.
Deſiderius Toloſatium princeps. 15.L.
Deſiderius Viennenſis epiſcopus.18.H.
deſideriani à Ludo.11.ſuperātur.239.c
Deſperatio 86.I.119.A.
Deuiſfrzus rex. 41.F.
Deus uult,Claromontani concilij acclamatio 72.D
Deus tardus quidem,ſed grauis ultor. 87.A.203.D.
Dei aduerſus Chriſtianos milites ira. 86.K.
dei erga nos diſpoſitio & cōſiliū.162.d
Dei fiducia. 72.K
Dei ira ut placari poſſit 87.A
Deodatus dictus Philippus Auguſtus. 158.G.
Dextræ inermis prætenſio. 141.H
Dextræ præciſio 102.H
Dij euocati 50.D
Didymus & Seuerianus Hiſpani. 2.k.
Diepa oppidum 226.a.
Dies Anglo Principi à Franco dicitur. 198.A.
Dignitatum proſtitutio 101.a.
Dignitatum eccleſiaſticarum inueſtitura. 94.F.
Dinanum oppidum 189.A.234.I.
Dinienſium populi fines deuſti. 23.I.
Diomedis inſula 43.F.

Dionyſius

Dionyſi⁹ Myrobrech⁹ Atrebas.194.h.
d.Dionyſius martyr Franciæ tutor.98. E.eius & ſociorum corpora quomodo inuenta.20.D.
d.Dionyſii ædis conſummatio 21.H.
d.Dionyſii fanũ Franci de Anglis recuperant. 225.a.
d. Dionyſii imago, Francicum militare ſignum 151.K.152.D
Diploma pontificiũ igni traditũ. 170.k
Diplomata pontificia ne aurũ ex Francia extrahant 241.K
Dirarum pontificiarum metus. 137.H.
Diras filio pater imprecatur. 155.F. Recantat ibi.H
Diſcordiæ mala 59.A
Diuitiæ nimiæ 214.H.
Diuitiæ recens partæ 99.H
Diuitiarum faſtus. 150.D.199.B
Diuitiarum fama odioſa 177.a.
Diuitiæ Iudæorum 224.B
Diuitum & tenuiorũ ſimultas. 168.E
Diuortij malũ. 105.H.& ante & poſt.
Doctrina nobilitati prælata 110.D
Dodo Alpaidis frater 25.A
Dola urbs incenſa 241.I.
Dolus dolo captus 112.D
Dominicus Michael Venetorum dux. 99.E.
Dominicus Prædicatorum ordinis author.129.F. Eius aduerſus Hæreticos labor inanis ibi.H
Dominici corporis tutela 215.D
Donatianæ præfecturæ dignitas.99.H.
Donatus Iadertinorũ epiſcopus.49.E.
Dordona fluuius 56.G
Dormanus iuriſconſultus inſignis.197. K.205.H.
Dotis repetitio 118.D
Draguintum urbs 44.a
Drepanica peſtilentia 154.F
Drocus Mootiacus 95.A.
Drogo Mediomatricum epiſcopus. 54. F.55.E.
Drogo Pipini filiorum maximus.24.E
Druides oppidum 117.F
Ducathus Belchebonis Turcæ fratris filius. 75.G.
Ducatus Italici 47.A
Ducatuum ac Comitatuum hæreditaria iura quibus deferantur. 188.F.
Duces quales fuerint, eiuſmodi fore & milites 82.I.
Ducum authoritas contempta. 119.D
Ducum prima origo. 12.I.25.B. eorum regimen.27.C.
Duellum 7.A.86.G
Dunenſis Comes 231.C.231.F.
Duraßi arx 199.D
Duumuiri gubernandoq; Franciæ regno inſtituti 153.E.
Dynaſtæ exagenæ 142.I.
Dyrrhachium 74.B
Dyſenteria in caſtris 217.H

E

EBROINVS MAGISTER equitum Francorum. 22.H.I.k.23.b.e.
Eburones. 217.E.234.E.G.235.C.H.K
Eburouix Comes 187.K
Eburouices.63.B.C.125.D.134. E.193. E.199.C.
Eccleſia Græca Romanæ parêre detrectat. 127.G
Eccleſia naſcens 46.I.
Eccleſiæ hoſtem nuſquam habere perfugium. 107.E
Eccleſiæ hoſtium pœnitentia. 106.C.D. ultio.97.I.& dein.115.C.185.H.
Eccleſiæ in Gallia incrementum quando cœperit. 44.G. & dein. 105.F. proceribus ſecularibus inuidioſum. 133.G.
Eccleſiæ nauicula 177.C.201.K
Eccleſiæ tumultus 217.I.218.A.
Eccleſiã,Cæſarũ ſponſam nõ eſſe.94.b.
Eccleſiaſticæ immunitatis oppugnatio. 94.I.K.95.A.97.I.K.103.C.110.D.F. 130.I.155.G.203.B.
Eccleſiaſticæ inueſtituræ ius &c. pontifici Romano ceditur. 98.G.
Eccleſiaſtici à laicis iudicari detrectant 46.D.
Eccleſiaſticorum inſtitutio 203.D
Eccleſiaſticorum propugnator Ludo. Craſſus. 94.H.I.
Eccleſiaſticorum profugorum perfugiũ Francia. 150.K.
Eccleſiaſticarum iuriſdictionum multiplicatio inuidioſa 183.F.
Edelfredus Anglorum rex 67.F
Edelulfus Anglorum rex 57.a.
Edeſſa urbs. 85.E.107.I.108.I.
Edeſſani. 79.E.F.G.89.D.E.F
Edmondus Eduardi Angli regis frater 167.E.
Edua, Burgundiæ caput 57.I.
Eduorum epiſcopus ſacrum bellum capeßit 134.k.
Eduardus Edelfredi Anglorum Regis filius. 67.F.G.I.Eius res geſtæ. 164. H. 167.E.168.I. 180.C. 184.B.185.F. 286.A. 187. C.189. H. 191. A. C.D. 199.C.238.F.139.C.
Eduardus Eduardi ſuperioris filius. 150.B.153.E.F. 180. D. 190. G,191.F. 195.F.199.C.297.H.
Eduardus Ricardi Eboracenſis ducis filius. 237.F.G.H
Egas magiſter Equitum Francorũ. 22.F.
Egerius dictus Valterus quidam nobilis. 73.B
Elbo Roßiacus Comes 95.A
Elephantia morbus. 115.F
Elephantiaci 179.D
Elephantus Carolo magno oblatus. 48.C.
Eligius uir ſanctus 21.I.
Eliſa, Balduini regis filia.101.H. ſoror. 115.A. Balduini Annoniæ comitis filia.116.D.117.I.121.a. Almerici uxor. 122.K.123.G.
Eliſabetha Balduini Annoniæ comitis filia.63.E. Tarraconenſis regis filia. 233.A.154.F.Andreæ Hungariæ regis filia.165.E.107.H. Bauari ducis filia.210.E.
Eluiorũ epiſcopus Gotehofredus.230.d
Emmanuel Græcorum imperator.124. F.H.126.E.
Emiri, Turcarum ſatrapæ 214.D.
Emporia celeberrima 135.I.148.I.
Emporiæ Tarraconenſi regi addictæ. 155.A.
Emporitanus Comitatus. 160.C.
Engerrani Marinij cauſſa. 174.I.K. 273.C.D.& dein.
Engoliſma oppidum. 8.K.56.C.
Engoliſmenſis Comes 227.H
Engoliſmenſis comitatus controuerſus. 192.H.
Ennius Tridenti dux. 14.A.17.H
Epidaurum urbs 149.E
Ephialta Paulus 37.B
Epiphaniæ dies feſtus. 99.K.& dein.
Epiri uexatio 95.E
Epiſcopatus abdicatio 68.k.
Epiſcopatus inuito reſtituitur. 69.A.
Epiſcopus ſacris initiari nolẽs.234.b.k
Epiſcopus ſceleris author. 19.H.54.E. 55.K.105.G.
Epiſcopi ciuitate ſubmoti ultio. 102.H.
Epiſcopum Regi præſcribere. 96.E.
Epiſcopi arma induunt 72.E.
Epiſcopi Gallorum. 96. E. 105.F.130. H.I.169.I.171.I.178.H.I.
Epiſcopi pontificem defendunt. 46.D.
Epiſcopi ſedibus ſuis exacti. 30.G.123. H.130.B.
Epiſcoporũ bona ꝓphani inuadũt.60.I.
Epiſtola ſagittæ alligata. 242.D.
Eporedia urbs. 19.I.
Equeſtribus prælijs nobiles, naualium rudes. 164.A
Equitãdi peritia, Barbari Gallis præſtant. 28.A.
Equitatus Francorum. 13.K.15.C.160. H.161.A. 193.H.
Equorũ morbus. 44.C.interitus. 81.G
Equorum trepidatio 194.D.
Equorum uacuorum in caſtra refugiũ pernicioſum 216.B
Ercembaldus magiſter equitum Francorum.12.F.uide Hercembaldus.

Eremitæ inſolita ſpecie occurſus. 214.F
eremus Cartuſienſium 104.A
eremum repetens pontifex max. retrahitur 167.G
ermenfredus Ebroinum interficit. 23.E. Vide Hermenfredus.
ereſburgum Saxoniæ oppidum. 36.I. 38.K. 59.A.D.
erix Ambarorum comes. 141.B.C. dux 167.A.
erix Bellomontanus Comes. ibi.E.
erix Niuernenſium comes 154.H.
ericis præfecti iuris mors 220.K.
eſſedinenſes 123.E
eſesfellum colonia ducta 52.A
eſtardium oppidum 141.I.
eteſiæ uenti 136.B
ethis uicus 115.E
eucherius Aurelianenſis epiſcopus. 30.H. eius uiſum. ibi.
eucherius Stiliconis comitis filius. 2.E.
eudo Aquitaniæ dux. 25.F.I. 26.A.F.G. 28.B.G. Burgundiæ dux. 131.K.
eudoxa Valentiniani uxor 4.B.C
euerardus comes Palatinus. 62.B. eius mors ibidem.
eugenius pontifex. 225.A.G.H
eugubium oppidum 38.A
euiſceratores milites 228.D
eunuchi illuſtres. 12.H. 22.B. 37.B.
europa omni parte peruia fieri ne poſſit. 44.I.
Euſtathius Balduini Hieroſolymitani regis frater. 99.A. eius piè dictum. ib.
euſtathius Bellomarchius 155.H.
Euſtathius comes Bononienſis. 104.F
euſtathius Ribomontanus 194.C
euthericus ex regia Balthorum familia ortus, Theodorici Oſtrogotthorũ regis ſucceſſor 4.K.
exactor regius oppreſſus 106.K
exarchus, nouum imperij nomen. 12.I. 34.B.
exarchia Rauennæ. 32.F. 54.K. eius finis. 35.H.
exceptionis in rege coronando cautio. 229.A.
excommunicationis fulminandæ temeritas. 183.G
excommunicato pertinaci mortuo ſepultura ſacri loci negata. 145.C.
exempla magis quàm imperia mouent. 151.K. 179.H.
exercitus hoſtilis ſoluendi ratio. 159.A.
exercitus, lõgioris moræ impatiẽs. 26.B
exercitus ſemel dimiſſus, non facilè rurſus cogitur 159.A
exercituũ duorum aduerſariorum conſpectus mutuus, iras utrinque mitigat. 242.C.
Exerogorgum oppidum. 73.D.G
Exploratorum Turcarum comprehẽſorum ſupplicium acerbiſſimũ. 84.D.
Exterorum popularibus prælatorum odium. 61.D. 89.E. 140.F
Exilij pœna. 25.C
Exules in Auſtraſia, in Galliam reducti. 27.D.
Exulum reſtitutio ut impediatur. 24.C.

F

FABRORVM LIGNARIOrum in caſtris uſus 82.D.
Faia Godemarus 190.D
Falces murales 92.I.
Faleſia oppidum 125.C. 227.F
Faliſci oppidum 130.D.
falſarius aſtutiſſimus. 241.F
Fama. 72.G. 122.F. 140.B. 236.C.
famelicus hoſtis, formidoloſus. 119.B. Eius intercipiendi aſtus. ibi.
Fames. 2.H. 12.E. 65.A. 69.F. 82.F.G. 86.I. 99.I. 117.H. 118.K. 119.A. 123.C. 136.I. 148.A.B. 154.E. 164.E. 192.C. 222.C. 224.A.
famem ac peſtilentiam in manu noſtra non habemus 58.I.
familiarum ac ſanguinis natales quoſdam ac incrementa eſſe 60.B.
fanum Antonij. 129.K. Fidei. 119.D. Marcelli. 129.K. Iohãnis. 159.A. Laudi. 227.B. Macharij. 199.D. Odemari. 187.G. Quintini. 60.K.
fanorum ueneratio apud Gallos. 5.A.
faramundus primus Francorũ rex. 2.B
faſces conſulares Clodoueo oblati. 9.E
fatales libri. 136.F. Fatum. 120.B.
Fauentia urbs 35.K. 38.A.
Felicitas humana. 22.F. 25.A. 45.C. 164.E.
felicitatis æternæ prægustatio. 165.F
Felix quintus, pontifex maxi. 225.G. pontificatum deponit 226.E.
ferdinandus Flandriæ Comes. 131.A. B.C. 132.B.D.E.F.G.H. 133.F. 139.B. 140.H.
ferdinandus Alphonſi Neapolitani regis filius nothus 228.K
ferdinandus Iohãnis regis filius. 240.B
ferdinandus Luſitanus rex. 123.F.
ferdinandus Neapolitanus rex. 229.H
ferdinandus Regis Caſtulonenſis filius 215.E.
ferrana arx. 102.H
ferrãdus Caſtulonẽſis regis filius 155.E
ferraria urbs 35.K
Ferrarienſe concilium. 225.D.E.
ferratenſium familia 129.A.
Feretanus Comitatus 238.K
feris qui plagas tetenderit, &c. 222.D.
ferociæ exitus ibi.
Ferro perire minus miſerum, quàm fame. 108.B. 119.A.
Fides nutans. 36.C.
fidei alienæ ſponſoris fraus. 212.G.
fidei apud Francos auſpicium. 6.A.C.
fidei faciendæ ratio. 4.F
fidei datæ uiolatio 10.G. 25.F
fidei definitio temerata 105.C.
fidei fanum, oppidum 199.D
Fidei Flandricæ Franco datæ eluſio. 187.B.
fidei mira uirtus 5.H
fiennus Maurellus, magiſter equitum Francorum. 198.C
figmentum callidiſſimum. 148.E.
filiceriæ oppidum. 226.K. 227.F
filiam ſuam ab omnibus appeti uult pater quidam, nulli dare 236.G.
filius à patre in regni conſortium cooptatus. 52.C. 199.F
filius à patre luminibus priuatur. 57.E
filius ante patris dignitatẽ natus, eiuſne hæres ſit, &c. 62.A
filius Regis Frãci maximus natu more tuo patri continuò ſuccedat. 199.C.D
filius regius erga patrem impius. 9.B. 54.E. 69.F. 96.B. 111.D. 155.F. 180.E. 228.G. 250.A. Patri de ueneno ſuſpectus. 211.H. 250.A. Patri ſupplex. 20.C. 154.G. Erga parentes pius. 69.I. 96.B. 142.F. 155.G. 194.B. 195.I. 227.I.
filij ſponſam pater uſque ad inceſti ſuſpicionem ſeruat. 111.B
filij unici amiſſi dolor 192.E.
filio pater facilè reconciliatur. 155.G
filium, nouercæ ſtudio pater interficit. 10.B.
filij, parentum indolem ferè ſequuntur. 142.F.
filiorum minor patri in regnum ſuccedit. 65.A
filiorum in nobilitate numeroſitas ſollicita. 111.D. 152.K.
finium controuerſia 184.K
finitimorum conſenſus. 62.H. diſſenſio. 192.E. 230.C.
Firmum, urbs 60.D
firmani, populus. 38.C
fiſcanum oppidum. 223.A
Flagitioſus nemo ſacro bello in caſtra admiſſus 75.E.
Flaminia ducatus Romani prouincia. 33.D. 35.G. 47.B. 130.D.
flammæ iudicium 90.D
flammula, Francorum ſacrum ſignum. 183.A. 186.G. 209.D.F.
flancatus magiſter equitum Burgũdionum. 22.F
flauia heduorum oppidum 116.B.
Flandria, Comitatus inſtitutus. 57.B. de eo controuerſia. 100.K. 101.B.D.E. 298.K. ubi dirimenda. 179.K. Eius ius etiam ad fœminas pertinet. 153.A.

Flandriæ

Flandriæ diuiſio.123.E.132.A. inſignia. 116.F.excommunicatio.187.B.ſeditio. 241.E. cum Francia coniunctio. 63.I. 69.D.E. 101.C. 116.E. 123.F. 159.K. 140.A.B.168.C.D.178.H.K.185.C.F. H.186.K.187.K.199.A.209.D.
Flandri Comites aduerſus populares ſuos auxilia Francorum petiũt.182.k. 185.F.185.H.
Flandri muliebre imperium detrectant. 69.D.Franco militant.150.D.
Flandrorũ à Comite ſuo defectio.101.B. 183.K.Eorum in bello uirtus.132.A.F. ardor bellicus. 171.A.cunctatio.183. C.D.cum Anglis commercia.185.F.I. 186.K.Perplexitas.187.A.Pauor.223. K.in pecunia apud ſe cogenda tenacitas.182.I.240.E.
Flandrorum aduerſus Frãcos uictoria. 170.G.eorundem ab illis mala. 63.I. 132.H.168.B.170.K.172.E.183.E.187. H.209.I. Vide Flandricum bellum.
Flandros à Francis Anglus tegit.168.I.
flandrica uexatio.139.B.quies.ibi.
flandricarũ nuptiarũ contẽptus.199.A.
Flandricarũ urbium procuratores dolo petiti. 182.I.
Flandricum bellũ.69.D.E.116.C.E.H. 123.E.151.B.C.168.B.I.K.170.C.I. 174.I.175.I.182.H.185.B.
florentia Hetruriæ urbs. 46.K.53.B.
florentinum bellum 228.E.241.K
florentinum concilium 225.E
florentini exules Guelfi. 150.D
florentini,Francici nominis obſeruantiſsimi. 164.G.212.H.
florentini hiſtorici 150.E.
Florẽtinorum factiones. 164.F.169.B. 175.D.174.A.
florentius Hollandiæ ac Zelandiæ Comes 69.E
florentij fanum 222.F.
fluentini populus 46.h
flumen ſuper glaciatum pugna. 152.C
fluminis traijciẽdi ratio.255.b.& dein.
flumina ex Tauro fluentiã 79.h.
flumina retroacta 48.B
fluſſates oppidum 130.A
fluſſatis arcis munimen 155.D
fluſſatium Comes. 155.C.205.K.227.G
Fluuiorum deriuatio alia quàm naturalis fieri ne poſsit 44.K
focis ſingulis tributũ indictum. 197.K.
Fœciales 200.B
Fœdericorũ ſoboles pontifici Romano formidoloſa 150.B
Fœdericus Aenobarbus 110.H.
Fœdericus Alberti Cæſaris filius. 172.k.
Fœdericus Auſtriæ dux.150.K.152.E.F. 178.I.256.B.
Fœdericus Cæſar. 108.A.110.I.127.k. 138.F.159.B.143.D. & dein uſque H.K.& 144.G.174.A
Fœdericus Tarraconenſis rex. 167.K. 169.D.173.H.K.
Fœdericus Tarentinus princeps. 239. B.240.G
Fœdus Britiniacum 196.K
fœdus cum canibus Sclauis ictum, ſanctum eſſe non poſſe 22.B
fœderum ſanctitas 200.E
fœmina,peſtis 212.H
fœmina non temere de fœmina ſiniſtrè indicet 156.C
fœminea impotentia. 12.H. ambitio 159.I. fraus.141.F.
Fœmineus dominatus.25.B.139.C.140. F.153.A.181.C.E.F.200.I.
fogia urbs 148.c.
Fonceum oppidum 141.D
fonteniacum oppidum ibi.G
fontoniacum uicus 55.B
Forenſes,populus 234.c.
forminiacus uicus 227.F
formæ gratia 134.C.163.D
formæ liberalis indicium 152.F
formæ quod deeſt,ingeniũ ſupplet.70.k
formoſus Pontifex max. 60.D
forumiulij oppidum 12.K
foroiulienſis præfectura 39.D.E
fortitudo quid ſit 163.D
fortuna reuerenter habenda. 20.F. In conſilium admittenda.86.C. Nunquã ſemper ſecũda.164.E. Virtuti fauet. 36.G. Eius libido. 45.D.120.I. Vices. 45.C.Vices.95.C.Ei nemo imperat. 7.K.Eam ſolum numen præbet. 49. B.Nemo ſibi creat. 58.K. Ea ſiniſtra uſi,omnia accuſant.122.G.
fortunatus Gradenſiũ patriarcha. 51.B
fortem uirum numen iuuat. 21.A.fortuna item.157.I.
foſſarum in medio campo inſidiæ.58.D.
Frãcia quæ olim dicta.4.D.21.A.54.c. Eius pax & quies. 5.F.18.F. 24.G. 127.H.156.F. Nobilitas ac maieſtas. 8.K.48.E.172.F.232.F. Factiones.15. C.16.D.18.F.196.D. Diuiſio,ac unio. 24.D. Reges plures. ibi.E. Religio. 27.C.98.C.D. 103.A. 120.H. 129.K. 145.A.147.H.169.K. 171.E.177.B. Erga reges ſuos fides. 31.C.I. 54.G. 68.K. Proceres ac compares. 43.I. 97.K.98.F.188.F.G. Miſeria ac uexatio. 58.F. 123.H. reſtitutio. 224.A. Proſopopœia. 106.H. Fortuna. 141. K.185.D. Protector deus.195.I.Beneficia ſeu prebenda.206.C.
francia à Germanis iura petere indignatur 61.E
Franciæ regnũ.11.K.59.C. dono datũ. 61.H. Imperio attributum. 172.D.E. uiris nõ fœminis deberi.178.F. Angli ſibi uendicant.181.A.B.D.185.F.186. H.187.A. A rege ipſo alienari non poteſt.196.A. Eius translatio. 217.F. Eius ſucceſsio Anglo ſpõdetur.222.C.
francio epiſcopus Rotomagenſiũ. 59.I.
francio Francorum dux 2.A
francilio ciuis Roma. 12.D
francum interregnum 181.A
francus à Græco imp.honorificè excipitur.107.K.malè uexatur.126.D
francus,amicus, non finitimus habendus. 49.F
francus perfuga apud Anglos honoribus cumulatus 189.F
frãcus rex Burgundioni duci multa de ſuo iure cedit. 223.D. Flandro Comiti aduerſus populares ſuos adeſt.209.d.
francus rex nõ natus ſed electus. 182.C.
franci regis coronandi ritus. 63.I.138. K.140.E.182.E.
franci regis cũ Anglo commiſsio.142.b
frãci regis opulẽtia.255.g.frugalitas.230.c.liberalitas.223.d.poteſtas.156.F.
franci regis ſignum 152.K
franci reges aliquot non iuſti ac legitimi. 61.K
francorum regum pietas 106.E
francorum regum ſepultura 96.D
franci ordinis regij inſigne 257.H
franci ab Anglo ad Burgundionem deficiunt 223.B
franci Galliam tentant. 3.C.40.K.
franci,Hiſpani limitis cuſtodes 45.B
franci in Francos pugnant 25.C
franci in Italia 34.k.38.k.
franci,liberi 52.H.I.255.A
franci,moræ impatientes 193.k.
Franci mutuũ à Venetis ſumũt.126.c.h. eis auxiliantur. ibi.B.deſerunt.128.A.
franci oriẽtales occidentaleſq;. 63.A
franci piratæ 127.B
franci proceres 54.G.97.K.183.E
frãci,pontificis Romani ſtudioſi. 10.D. 32.I.105.D.177.B. Vide in dictione Francia,ibi,Religio.
franci Rhenum traijciũt.2.E.95.H. Alpes item. 49.H
franci ſagittarij 253.A.242.E
franci,Salij 181.K
franci tota Flandria potiuntur. 168.C
franci Troia oriundi.2.A.à Germanis oriundi 62.I.
frãci uſq; ad Clodoueũ à fide alieni.4.h
frãcorũ animus generoſus.121.e.196.g.h
Francorum authoritas 95.B
Frãcorum cædes.15.K. 39.E. 52.G.157. E.168.F.169.G.170.G.219.F.
Francorum cum Anglis fœdus ac ſocietas.152.F.I.156.F.195.K. Pugna. 191.A.& dein.Vide Angli.cum Ger-

manis coniunctio. 60.H.61.C.62.H.K.63.A.65.I.66.A.119.G.126.D.130.F.138.I.139.I.156.F.187.C.200.F. cum Liguribus ſocietas.212.I.cũ Longobardis affinitas. 33.F.
Francorum diſſenſio cum imperatore græco.17.G.Cum Scotis. 218.H
Francorum dominatus. 4.C.11.K.123.E.182.G.
Francorum ex Sicilia deturbandorum conſilium 157.B.
Frãcorum exulum ad Gallorum regem legatio 23.I.
Francorũ gloria q tandiu latuerit.2.C
Francorum immunitas. 2.A.52.H.I.233.A.gloria ac laus.28.F.160.H.
Francorum in Alemanos motus 5.F
francorum in Hiſpania uirtus. 142.G
francorum in res Anglicas ius. 152.G
francorum maritima poſſeßio 50.F.
francorum militum uirtus.216.A.laſciuia ac libido.ibi. & 35.B.D.157.K. uide milites.
francorum obſides interempti.10.F.legati intercepti 144.B.
francorum primorum ſedes 3.G
francorum proſperitas ac triumphus. 40.A.
francorum religio. 101.E. uide Franciæ religio.
francorum ſocij 48.F
francorum tetrarchiæ. 9.K.12.F
francorum uictoriæ. 2.A.28.C.49.H.53.I.108.D.160.H.161.A.168.C.195.C.209.I.127.I. & paßim per totam hiſtoriam.
francorum uigor. 60.C. ardor. 88.C.157.D.
frãcica claßis.118.B.131.b.184.h.198.d.
francica inſtituta 51.I.
francica u... ditas 171.F.
franciceæ eccleſiæ turbatio 105.G
Franciceæ regiæ diuiſio 36.F
franciceæ diuitiæ 55.H
Francicia aliquando dicti Atrebates. 241.H.
francicum nomen. 41.G.101.K.126.E.156.E.G.224.F.G.K.
Frãcicorũ magiſtratuũ uirilitas,219.H.
francogræcia 142.H
franciſcus Atremus Gandauẽſium dux. 210.F.
franciſcus Sfortia. 226.H
franciſcus Tarraconenſis rex. 227.F.
Franciſcana ueſtis 157.B
Franciſcanarum iuxta Pariſios inſtitutio. 155.B
Francones, qui & Francia orientalis, unde & Franconia,& Franci.2.B.C.42.D.
frangipanes 243.H.
Frater,fratris abſentis noxã luere iubetur 100.A
Fratrúm ne filij, an patrui ad imperia obtinenda ſuccedant 189.A.
Fratrum regum concordia.21.E.57.K.95.F.
fraternæ pietatis exempla.22.E.57.K.95.F.123.D.item alia impietatis. 3.C.E.10.E.G.H.36.F.55.A.123.G.197.G.I.231.D.E.
fraternum bellum. 65.B.D.73.I.150.I.168.A.
Fraternũ nomen inter Francos & Germanos.138.A.Anglos item.156.F.uide Francorum cum Germanis coniunctio &c.& Francorum cum Anglis.
fraternum nomẽ quatenus duret. 58.H.
fraterculorum hæreſis. 180.H.
Fraus,religionis prætextu celata.113.B
fredegundis,maſcula mulier, & bellatrix ac adultera. 14.D.15.E.F.I.17.I.18.A.C.54.A.
fregoſius Genuenſis dux 228.I.
Frena in poteſtatem ſuam redigentes equi. 186.F.194.D
friſia regio 58.A
Friſij 25.F.28.F.190.C.
fremundus Regnaldi Senonum comitis nepos 64.D
Fronciacum oppidum. 36.H.227.G.
Froſſardus hiſtoricus 202.F.
Frumentarij diuitis odium 99.I.
Frumẽta pauperibus gratis diſtributa. ibidem.
frumentorũ ſubter terram defoßio.81.I.
Fulcerij Aurelianenſis mors 74.G
fulcerius Hieroſolymitanus patriarcha 109.C.
fulco Rhemenſis archiepiſcopus. 51.F.58.E.61.A.
fulco Aſper, Andegauorum Comes.61.K.66.D.E.G.68.H.98.H.101.F.G.H.102.F.106.D.107.H.
fumea quidam,acris ingenij uir.236.B. & dein.
fumo ſigni dãudi commentum. 159.K.
fundi,urbs 203.H
fundana comitia 202.I.206.F
funeris regij pompa à priuato homine interturbata 69.G
Fugæ ſimulatæ fraus 80.I.83.B
Furiæ fraternæ 66.B
Furnæ Flandriæ oppidum. 167.F.209.K.

G

GABRIEL MARIA.217.C.I.
Gabriel Melitenorum præfectus.93.C.
Gabulla urbs 90.B
Caldericus Laudunenſis epiſcopus. 97.I.
Gaguinus hiſtoricus 163.H.
Gaillardi urbis obſeßio 125.C.D.
Gallenus quidam Metouei fugæ comes,illum interficit 15.A
Galilæam uſque noſtrĩ pergunt.134.H.
Galeatius Matthæi Vicecomitis filius. 179.C.
Galeatius dux Mediolanẽſis deſignatur. 215.G.224.I.234.C.241.I.
galeotus Caroli ducis Burg. præfectus. 238.G.H.
galerus ruber à pontifice Bonauenturæ minori oblatus 154.K
Galla Placidia Cæſaris Honorij ſoror. 2.I.
gallæ mulieres omnes Childerico ſpretæ. 4.H
gallia,Chriſtiani nominis hoſtis nunquã extitit 27.A
gallia Ciſalpina 47.A
gallia,Francorum patria 2.B.
gallia Italica. 38.D.47.D
galliacum urbs 129.K
gallici Cardinales 172.D
galliæ calamitas ac procella 2.I.
galliæ procerum ſeditiones 25.B.
gallica res unanimis. 21.G
gallicæ eccleſiæ conciliũ Pariſinũ.202.k.
gallicæ prædæ dulcedo 13.D
gallici exercitus religio. 44.B
gallici ſpiritus 214.I.
gallogræcia. 142.H
galli ante Clodoueum Chriſtum agnouere. 4.I.
galli Francis priores Chriſtiani. 5.E.
Galli gallinacei lanei ridiculum. 183.B
galli Græcis conciliati 16.H
gallorum in Bauaros motus. 16.K
gallorum in Italia ſtrages.16.H.aduerſus Aiſtulphum exercitus. 34.I.
gallorum ſtimuli 87.G
gallorum uires eleuantur.27.D.reliqua uide in dictione Francia & Franci.
galſoinda Athanagildi Viſigotthorũ regis filia 18.E
Gamala,Syriæ urbs.165.H. expugnatur,ibi.I.
gandauũ oppidũ.64.E.101.C.131.B.C.
Gandẽſes,ſeu Gandauẽſes. 189.G.201.I.207.K.208.F.210.C.G.228.A.B.C.235.B.241.D.242.F.
garumna fluuius. 4.H.130.A.
gaza urbs. 114.A.120.K
Geillo magiſter equitum Caroli magni. 42.D. eius copiarum à Saxonibus ſtrages.ibi.G.
Geiſa Hungariæ rex 107.B
gelaſius pontifex max. 98.C.
Gelberga regis Dani ſoror. 123.G.K.124.A.
Geldubenſis Comes. 166.F.H.185.K. Dux.237.K.241.G.

Gener ſoceri maieſtatem obſcurat.143.B.ſocero infeſtus.95.B.
Gengaria Nauarrorũ regis filia.118.C.
Gengonis fanum 223.D.
d.Genoueſæ ædes Pariſiis 9.G.
Genſelinum oppidum 125.B.
Genſericus Vandalorum rex 4.C.
Gentiliacum Pariſiorum. 36.D.196.G.
Gentium monumenta inter ſe aberrant. 68.E.
Genua Italiæ. 124.A.214.D.K.219.I.
Genua Ruſcinonenſis. 159.F.K.178.K.179.A.
Genuenſis ducatus Franco traditur. 229.I.241.A.
Genuenſes. 49.F.83.I.90.F.91.D.94.A.95.H.148.K.154.I.178.I.K.212.E.F.I.224.E.K.
Georgij prætoris Siculi uirtus. 109.I.
Georgiani 115.I.
Gerberga,Othonis imperatoris ſoror. 61.B.65.C.G.
Gergouia oppidum 36.A
Gerlo Rhollonis cognatus 60.A
Germania tota unum Burgundiæ ducẽ pellere non poteſt 138.G
Germanico cultu & ſermone Carolus magnus utebatur 39.E.
Germanus genere animoq́; ſe Francum prædicans,ac Caroli magni ſobolem. 56.K.
d.Germanus Altiſsiodorenſium epiſcopus 3.F.eius ædes.10.I.
Germani,Francorum gloriam ſuam ducunt. 62.I.119.G
Germani hiſtorici 118.F.150.D
Germani,imperij ſtudioſi 56.E.
Germanorum afflictorum ad Francum regem oratio 108.A
Germanorum cum Gallis amicitia.56.K.57.G.65.I.138.I.
Germanorum in Ludouicum pium ſtudia.55.G. uictoria de Carolo Caluo. 56.K.
Germanorum in Syria res geſtæ.107.k.124.B.134.I.eorum duces.75.D.
Germanorũ inter ſe diſſenſiones. 148.I.
Germanorum militum temeritas.74.E.& dein.
Germanorũ oratores ad Carolum Caluum. 56.H
Germanorũ procerũ iudicium in cauſſa Angli aduerſus Francũ reqſitũ.199.f
Germanorũ ſtimuli.87.G.ſtrages.151.E.
Geroldus Bauariæ præfectus. 44.C.eius cædes.45.C
Gerontius Conſtantis imper.dux,eum cædit 3.B
Gerunda urbs 160.D.161.E
Geſquinus Bertandus. 197.D.H.I.198.B.C.199.D.203.I.
Gertrudis Bernardi Saxonum ducis filia.69.E.Alſatiæ dux.ibi.
Gertrudis Sueua Andreæ ſecundi Hungariæ regis filia 165.D
Gibellinum oppidum 143.I.
gibellini.143.I.K.150.H.151.B.164.F.169.B.
Gilbertus,Poretanus Philoſophus.64.A.B.105.D.107.A.Burgundionũ dux 62.H.Parmenſis.67.D.
giſlebertus Lotaringiæ dux.62.A.Eius mors.ibi.B.
giſlemarus Varratonem patrem magiſtratu deijcit.25.E.Eius mors.ibi.F.
Girarda quædam mulier nobilis ſaxis obruta 129.I.
Girardus à Caſabona 155.C.
girardus Rideſordienſis,Templariorũ magiſter 118.I.
girardus Scropha. 132.I.
giſortiũ urbs.97.B.112.B.116.K.123.D
giſortiana arx 97.A
Gloriæ maximè ſtudioſi reges 162.E
Glacialis pugna 152.C
Godemarus Faia 190.D
Godeſcalci legati mors 45.B.
godinus Varnarij filius nouercã uxorem ducit 20.G.H
godouinus Anglorũ nobiliſsim⁹.67.h.k
gornacum oppidum 95.I.& dein.
gorneium oppidum. 225.B
gottbello Lotaringiæ dux. 64.H.65.K
gotthofredus à fano Odemari. 105.H.
gotthofredus Andegauorum Comes. 104.F.
gotthofredus Aricuria 189.F.190.G.191.K.193.F
gotthofredus Burellus 74.F
gotthofredus Barbatus 68.G.H
gotthofredi Bononienſis uirtus.106.C.
Gotthofredus Cenomanorum Comes. 57.G.
gotthofredus Chryſogonellus Andium Comes 64.K
gotthofredus Comes Vindocinẽſis.93.b
gotthofredus Comitis Engoliſmẽſis frater. 124.K.
gotthofredus Danorum rex 52.K
gotthofredus dux,ſanctæ terræ rex deſignatur. 92.C
gotthofredus Eluiorũ epiſcopus.230.D
gotthofredus & Sigifredus Normanorum reges. 58.A. Gotthofredi mors. 58.C.D.
gotthofredus Fulconis filius 101.H
gotthofredus hiſtoricus 105.G
gotthofredus Lotaringiæ dux 72.F
gotthofredus,Henrici Angli regis filius.121.E.eius mors.126.K.
gotthofredus Luſinianus Comes. 118.K
gotthofredus Martellus. 66.A.67.E.
Gotthofredus Pariſiorũ epiſc. 69.A.
Gotthofredus Remacinus Pictauenſis. 108.D.
gotthofredus Tricaſſenſis. 129.B.
gotthi. 2.F.3.B.9.I.11.E.G.19.C.46.I.
gotthicani. 28.G
Græca ars.76.E.108.a.c.134.g.142.k.
græca eccleſia cum Latina in unũ coit. 129.B.
Græcus imperator. 16.F.34.B.35.A.102.B.F.154.D.158.F.
græci belli origo 123.E.156.G
græcum imperium. 128.I.129.B.149.B.156.I.157.A.
Græci muneribus bellum à ſe auertunt. 50.E.
græcorum authores theologi Chriſtiani. 225.B
græcorũ ab Romana eccleſia defectio Turcas Saracenosq́; auxit 126.G.
græcorum cum Latinis fœdus 75.C
græcorum de ſpiritusſancti proceſsione hæreſis 225.E.G
Græcorum mores,ac erga noſtros animus. 44.E.50.E.73.G.74.K.75.A.76.H.86.C.95.E.H.114.I.K.123.K.126.C.D.127.F.141.H.I.145.A.C.D.149.F.156.H.165.K.
Grammatica patrij ſermonis à Carolo Magno ſcripta 46.F
grando ingens 125.D
Grannus,iuuenis audaciſsimus. 12.D.E.50.B.
granſo urbs. 240.D
grauelingæ Flandriæ oppidum.209.K.
Gregorius pontifex max. 30.D.94.F.144.A.B.201.K.217.K.219.B. Rauennatium pontifex.54.E. Turonum epiſcopus.14.F.
groſſoni,populus 144.F
grimoaldus,Longobardorũ rex.19.K.22.G.25.A.43.D.H.46.A.47.C.F.G.H.52.C.
grippo uir clarus 17.C.
gripho Caroli Martelli filius. 30.D.I.
gubernacula nauium ſuarũ Veneti Burro cuidam tradunt. 99.C.
Guelfo Bauariæ dux. 143.H.I.
guelfo Noricorum dux 95.H
guelfi.150.D.164.C.F. Vide Gibellini.
guidonis rupes. 97.D
guinades dux quidam Græcorum aduerſus Gotthos 11.K.
guinenſis arx 192.G.
guirboca Tartarus 152.B
gulielmus à fano Amoris 149.K
gulielmus Anglorum rex. 92.B
gulielmus Aucienſis comes 110.D
gulielmus Annoniæ comes. 67.E.dux.102.I.103.B.C.104.B.C.185.K.186.E.
Gulielmus Apuliæ dux. 95.G.H.102.I.

Gulielmus Arauſienſiũ epiſcopus. 72.E
Gulielmus Barra 132.I.
Gulielmus Burrus 99.C.
Gulielmus Bononiæ comes. 123.G.132.4.
Gulielmus Brabantinus dux. 151.F
Gulielmus Burgundionum comes. 98.C
Gulielmus Caullonenſis comes. 110.D.
Gulielm⁹ Comes Claudioceſtriæ. 114.b
Gulielmus comes Montrolienſis Rhollonis filius. 66.H
Gulielmus Dampetra 155.B
Gulielmus Ebriacus, Genuenſium claſſis præfectus 92.C
Gulielmus Flãdriæ comes. 101.4.157.e.
Gulielmus Garlandenſis 96.H
Gulielmus Henrici Regis Angli filius mari demergitur 98.A
gulielmus Hollandiæ comes, Germanorum imperator 147.K
Gulielmus Hyprenſis, Flandriæ rector. 100.F.101.A.D.F.
Gulielmus Iordanes Raimundi Toloſatis ſucceſſor. 94.D
Gulielmus magnus 104.G
Gulielmus Maiſuilla Bohemundi ſororius 85.K
Gulielmus Mon.ferra. Marchio. 199.C
Gulielmus nothus, Normaniæ dux. 67. I. eius uirtus. 68.E.F. Ingratitudo. 69. F. Filij. ibi. G. & dein.
Gulielmus quidam Margaritæ Balduini filiæ pædagogus eam ſtuprat. 155.B
Gulielmus Rhemorum archiep. 116.A.
Gulielmus Ruffus Gulielmi nothi filius 69.G.I.
Gulielmus Rhollonis filius. 60.B.62.D.
Gulielmus, Roberti Normanorum ducis filius. 66.B.E.98.H.101.I.102.E. Frater. 96.K.
Gulielmus Rogerij iunioris Siciliæ regis filius. 102.K.117.H.118.d.e.126.e.
Gulielmus Saleberienſis Comes. 151.B.
Gulielmus Villa, Achaiæ princeps. 146.B.149.E.
Gundebaldus Gundẽci regis filius. 5.C. Eius latebra ac proditio. ibi. D.7.F. 8.D.F.
gũdemar⁹ Gũdeci regis fili⁹ exuſtus. 5.e
Gundemarus Sigiſmundi frater. 10.C.
Gundencus rex 5.C.D
Gundoaldi res geſtæ. 15.G.H. Eius interitus. ibi. K.
Gunduinus infans expoſit⁹ ad ſummos tandem honores promotus. 25.G.
Gũtarius Agrippinẽſiũ epiſcopus. 55.I.
Guntarus Clodamiri filius. 10.D.
Gũtrãnus Aureliani rex. 7.e.12.f.15.b.

H

HABEIS SVLTANVS. 112.D.
Habenarum in equo præciſio, ſaluti nõnunquam eſt. 161.D.
Habitus regius à patrijs moribus diſſidens, popularibus ingratus 57.C
Hacanus Hunnorum rex. 45.A.50.D
Hadrianus pontifex maximus. 57.D. G.H.59.F.
Hæreditatibus locupletibus excluſæ mulieres 181.K.
Hæreſeos monſtrum Gallia nunquam protulit 27.B
Hæreſeon ortus. 46.I. Earum inſectator maximus diuus Dominicus. 129.f.
Hæreticorum pertinacia. 129.G.
Hæreticum bellũ. 129.G. & dein. 130.B.
Hague augusta. 67.C.D. Diui Ludouici filia. 155.E.171.D.182.C. Gulielmi Aquitani filia. 66.A. Ludouici iunioris filia. 114.F. Regis Frãci ſoror. 126. D. Theobaldi Comitis Campani filia. 111.F.
Hagnellus Tridẽtinorũ epiſcopus. 17.b
Halapia urbs 102.B.
Halapiana tetrarchia. 75.H. Satrapia. 108.I.
Halapianus tyrannus 89.C
Halapiani 147.A
Hali, Mahumetis propinquus cognatus. 70.C.
Halmyralus, maritimus ĩperator. 42.I.
Halo Tartarus 152.B
Hamatha ac Emiſa urbes 90.A
Hanno Agrippinenſiũ pontifex. 67.B.
Hanno Borbonius 102.G
Hanno, Hannonia, Vide Anno.
Haraldus Anglus Godouini filius. 67. K.68.C.
Haricuria, Vide Aricuria.
Haſarchum oppidum 89.B.C.D
Haſta oppidum 226.F. Vide Aſta.
Haſtingus Archipirata. 59.G
Haſtis ſuis cælum ruens ſuſtineri poſſe iactantes milites 216.A
Hebertus Viromanduorum Comes. 60. K.61.G.62.F.G.
Hebræi Chriſtũ agnoſcere coacti. 21.E.
Hebræarum puellarũ conſuetudo Chriſtiano capitalis 207.B
Hebræorũ infidum collegium. 48.C.
Heduorum fines à Burgundionibus occupati. 2.K.
Helias Cenomanus Comes. 101.G.
Heliopolis, Halapianæ tetrarchiæ princeps urbs. 74.H.102.B.135.A.
Helpis Aegyptius imperator. 165.H. 166.D.
heluetij. 226.d.e.238.b.239.k.240.a.b.d
Heluetijs quãdo primum cœperit Francus ppetuũ ſtipẽdiũ numerare. 241.I.
Hembotum urbs 188.I.
Hemfredus Toronienſis 215.A
Hemirpherrus Antiochenſis proditor. 84.G.85.B.C.
Henricus Aenobarbi Cæſaris filius. 118. G.122.F.
Henrici Angliæ regis res geſtæ. 96.K. 97.A.B.C.98.D.105.B.104.E.110.k. 117.B.E.G.152.I.155.G.164.B.177. F.119.D.221.C.259.C.243.I.
Henrici Aſcæ Moſelanẽſis uirtus. 96.E.
Henricus Balduini imperatoris frater, Græcorum auguſtus 129.C.154.F.
Hẽricus Bellouacorũ epiſcopus. 104.E
Henrici Cæſaris res geſtæ. 61.C.62.A. B.72.K.94.F.96.B.C.98.a.d.F.106. C.122.I.124.C.144.F.172.F.175.A.
hẽricus Comitis Ricemũdij filius. 137.b
Henricus Campaniæ Comes. 117.b.121. K.122.I.
Henricus Comes Fani Pauli. 125.K
Henricus Contarenus Venetorum epiſcopus. 85.H
Henricus Dandulus Venetæ claſſis dux 126.F.128.A.D.
Hẽricus Fœderici Cæſaris filius. 145.I.
Henricus Foroiuliẽſiũ dux. 44.c.46.a
Henricus Francorum rex. 65.A.94.G.
Hẽricus Gulielmi nothi filius. 69.g.h.I.
Henricus Henrici Angli Regis filius. 98.A.111.A.E.152.G.
Henricus Iohannis Angliæ regis filius. 125.K.
Henricus Leceſtriæ dux. 215.H
Henricus Lucemburgẽ. Comes. 172.G.
Henricus Ludouici Flandriæ Comitis patruus nothus 185.L.
Henricus Noricorum dux 64.E.
Henricus Othonis Saxonum ducis filius. 61.C.
Henricus Petri Caſtulonenſis regis frater nothus. 197.G.H.I.
Henricus V. 215.H.221.F.
Henricus Ricardi Cæſaris filius Cornubiæ Comes. 154.D. eius indigna mors. ibi. H.
Henricus Roberti Normanorum ducis frater minor Rex Anglorum. 92.C.
Henricus Saxoniæ dux. 122.E.123.B.
Henrici ſexti Angli regis res geſtæ. 222. I.237.E.F.G.
Henricus Sueſſionum pontifex. 68.K.
Henricus Theobaldi Nauarræ Regis frater. 155.B
Henricus Triecaſſium Comes 111.E.
Henricus Turingus Germanorum imperator 147.K.
Henricus Vintonienſis epiſcopus, Stephani Comitis frater 104.G.
Hepta fluuius 97.B.98.G
Heraclea urbs 78.B
Heraclius Cæſar 21.C.115.I.
Heraclius Patriarcha Hieroſolymitanus. 116.A.117.B.
Herioldus Daniæ rex. 52.K.

Heriſpeus

Heriſpeus Noemeticij filius. 56.C
Herluinus Latinus quidam turcicæ linguæ peritus 86.F
Hercēbaldi Buzlorum principis uxor, filij, res geſtæ 221.H.
Hermanus Veronēſiū Marchio, 109.C.
Hermarius Ariberti pædagogus. 20.I.
Hermemberga Bertrici regis filia. 18.I.
hermēfredus Turingorū rex. 10.E.23.E
Hermēgandis Alberto Comiti Namurcenſi nubit 63.E
Hermengarda Ludouici Auguſti filia. 96.F.
Hermengarius Emporitanus Comes. 49.F.52.B.
Hermengildus Lemugildi regis filius. 26.F. Eius interitus. ibi. G.
Hermenicenſis pugna 63.B.
Heroldus Hunnuto ſuccedit. 67.H
Herpo Guntranni regis dux. 24.K. Magiſter Equitum. 15.B.19.F.G
Herueus Rhemorum pontifex 61.C
Heſſenorum continentia 111.H
Hetruria à Longobardis inuaſa. 32.K. Eius factiones 169.B.
Hetruriæ urbes imperatoriæ ditionis, ac pontificiæ. 53.B.C
Hieronymus de Praga 219.C
d. Hieronymi de Frācia teſtimoniū. 2.C.
Hieroſolyma. 70.D.I.89.B. 90.I.K.91. A.F.I.K.92.H. 119.B.H. 120.C. 122.C. 136.B.143.E.
Hieroſolymitanorū Chriſtianorum ad Occidentem literæ. 70.B. Eorum metus. 114.B.
Hieroſolymitani regis electio difficilis. 92.A.
Hieroſolymitanū regnū doti datū. 138.F
Hieroſolymitano regno Anglici regni ſpes prælata 96.K
Hildegrādis Sueua, Caroli magni uxor 36.K.37.K
Hilermus Annoniæ Comes 184.I.
Hilermus Arretinorū Epiſcopꝰ. 164.F.
Hilermus Canutus Flandrorum dux. 183.B.F.
Hilermus Flandriæ Cancellarius. 241. A.C. capite plectitur. ibi. E.
Hilermus Iuliacenſis capitur. 167.E.
Hilermus Longaretus. 171.H.K.172.C.
Hilermus Tornacenſium pontifex, hiſtoricus 170.C
Hilermꝰ, Vidonis Comitis nepos. 171.C.
Hilermi Vtricularij cuiuſdam aſtutia, 211.D.
Hiſpania citerior. 43.A.
hiſpaniæ à Gallia ſeparatio. 40.F. Eius pars nobiliſſima Vandaloſia 28.H
Hiſpaniarum à Barbaris uexatio. 2.K. 3.C.H.42.F.70.C.72.G.129.D.
Hiſpani opem exterorum aduerſus Saracenos implorant 40.B.188.A
hiſpanorum ambitio 129.D
hiſpanus limes 22.F.49.B
hiſpanicum bellum 40.E.
hiſtria Francis paret 50.F
hiſtriones aula exacti. 142.D.
Hollādia Frāciçis īperijs ſoluta. 230.I.
hollandorū ac Friſiorū iuuentus. 79.D
holo dux 27.A
homicidæ liberatio 193.B.
homicidium immaniſſimum 154.H
homo erraticus eſt. 33.G. omnia teſte cælo agit. 59.B.
hominis mens, ſuæ ſpontis 95.C
hominū uita quo conſtet. 98.A. & dein.
honores diuinos à Cæſare aſſumi indignum 94.G
Honoricus Vandalorum rex 10.F.
honorius Cæſar. 2.E.G.3.D
Horrea frumentaria refracta 99.I.
horti, propugnaculorum uice. 109.D
hoſpitale Dei Pariſiis extruitur. 149.I.
hoſpitalariorum ordo 103.G.H.
hoſpitalarij Diui Iohannis Rhodum de Turcis recipiunt 174.F
hoſtienſis Cardinalis 169.C
hoſtis à tergo non relinquēdus. 90.C.
hoſtis fugiēs nō ſemper inſequēdus. 82.A
hoſtem unum ſponte ſuſcipiens, multos inuitus habet 7.C
hoſtes quot cōtra pugnes, tot à gladijs mortem metuas 58.H
Hoſtium corporibus uitam quidam è noſtris tolerant. 82.G.
hoſtium eliciendorum ratio. 83.B.183.C.
Hubertus Veromanduorū Comes. 66.K
hugo Francorum dux 64.K
hugo Penſacenſis 179.K.180.C.
Hugo Roberti Canoli conſobrinus. 198.G. Vide Vgo.
humanæ carnis eſus. 68.F.82.G.125.C
humani generis duas in partes diuiſio. 70.A.
humanus fauor 209.B
humanarum rerum fluxa fides. 164.d. 216.F.
humiliatio ſui 98.K
Humilium & Pauperum Lugdunenſium hæreſis 129.E. & dein.
hungaria à Māgulis euaſtatur. 147.F. uide Hungari, Hunni.
hunnoldus & Vaifarus Eudonis filij. 28.G.
Hunnoldus Aquitaniæ dux. 36.E.37. E.G.38.C.
Hunnus, uetus Gotthorum hoſtis. 2.F.
Hunnutus Suenonis Danorum regis filius. 67.G.H.
Hutinus, uide Vtinus 175.C.
Hybernia & Anglia Romanæ poteſtatis uectigales efficiuntur. 133.I.
Hydruntinum bellum 142.A
Hyems bellis gerendis ignaua. 186.D. 211.A.
Hyems uerna temperie 48.B
Hymbercurtus 142.A.
Hypodiaconus maioribus ſacris ordinibus initiari detrectans. 217.E.
Hypræ, Flandriæ oppidum. 102.A.B. 131.B.204.D.208.D.E.109.K.

I

IACOBVS ARTEVILLA Flandrus. 185.D.187.A.189.F.
Iacobus Auenienſis. 117.C.121.C.D.G.
Iacobitæ 115.I.
d. Iacobi Compoſtellani peregrinatio. 104.C.109.K.138.G.
Iacobus Borbonius Neapolitanus rex. 219.K.220.B.
Iacobus Borbonij Ducis frater, magiſter equitum Francorum. 193.B
Iacobi Burgundionis Templarij morituri oratio. 174.C
Iacobus Pani Pauli Comes 168.G
Iacobus Tarraconenſium rex. 153.A. 159.E.167.H.I.K.
Iacobus Vermis Mediolanenſiū copiarum præfectus. 212.B. & dein.
Iadera oppidum 120.B.
Ianitores templorum à Carolo magno honorati. 44.G
Ibiminanga rex. 43.A.
Ibnabala Cæſarauguſtanorum regulus 40.C.41.F.H.I.62.A.
Iconium, Lycaoniæ urbs. 78.E. eius ſatrapes Sultanus ſalutatur. 107.I.
Icterius Aquitanus nobilis 36.A
Ieiunium tridui 136.B.
Ignauia regum locum nouæ nobilitatis induſtriæ facit. 60.C.
Ignis græcus in uaſculis 119.F.
Ignis indicium 90.D.E
Ignis lenti ſupplicium 174.D.
Ignis miſſilis 41.A.91.F.136.H.146.I.
Ignis nocturnus in caſtris 219.F.
Ignem contra munimenta 91.F.
Ilba, Gepidarum Comes 9.F
Ildebaldus Gotthorum rex 12.G
Ildebertus Grimoaldi filius. 32.G
Ildebrandus, dux Spoletinus 43.B
Imagnis cereæ mirum 179.C.
Imagines ſanctorum. 32.G.36.D.37.B. 44.E.
Imbecillitas arte ſe tuetur 137.K.
Immunitatis eccleſiarum hoſtes male multati. 110.D.E. & dein.
Imperandi libido. 23.E.124.K
Imperator de cauſſa pontificis max. cogniturus 46.D
Imperatoris ac pontificis max. mutua quædam obſeruantia. 53.A.B. conuentus. 46.C. ſimultas. 94.F.

Imperatoris deligendi authoritas præcipua penes Saxonem & Maguntinum. 124.C.
Imperatore, nõ pecunia, op⁹ eſſe. 187.B.
Imperatores tres intra quatuor annos ab eodem pontifice coronati 57.I.
Imperatorum legibus Francos ſubdere uult Carolus magnus 51.F
Imperium ad Carolum magnum defertur. 46.G
Imperium Græcum Latinis proceribus diſtribuitur 129.A.& dein.
Imperium immodicum 141.K
Imperium, res uaga & profuga 54.H
Imperij contentiones. 56.G.61.H.I.
Imperij decertandi locus, Italia. 57.G. indidem imperatoriũ diadema ac nomen petendum 57.B.155.A
Imperij, & Pontificatus contentiones. 91.E.
Imperij Germanici interregnum. 150.b.
Imperij Germanorum cum Franciæ regno concordia 98.F
Imperij inſignibus pater à filio exuitur. 96.C.
Imperij nomẽ auerſatur Carolus D.Ludouici frater. 150.D.
Imperij Romani inſignia 46.I.
Imperij translatio 60.F
Imperij Vicarius 152.I.
Imperia regum & imperatorum, popularium uoluntate conſtant. 72.K
Imperiorum diuiſio 152.K
Imperiorum magnorum tentatio periculoſa 137.F
Imperijs magnis nihil negligẽdũ. 24.I.
Impudici iuuenis exectio 183.A
Impudicitiæ etiam fama, ab aula regia aliena eſſe. 54.B.
Impuberum ſponſalia 140.F
Inacceſſa, peruia uelle facere, impium penè & nefarium 8.D
Incendij in urbẽ uictam inferendi amolitio. 189.K
Incendium fortuitũ. 69.H.95.B.124.F.
Incendium miſerandum. 211.K.
Inceſti matrimonij expiatio 20.G
Induciæ tacitæ 140.B
Induciarum uiolatio 84.K.192.F
Indulgentiæ malum 20.K
Inediæ longæ periculum 230.A
Infans expoſitus, ad ſummos honores promotus. 23.G
Ingeniũ humanũ ui cœli mutari. 49.A.
Ingeniorũ excellentiũ prouentus. 180.H
Ingeniorum magnorum ſoboles tandem hebeſcit. 60.B
Ingratitudinis exemplum inſigne. 23.G
Inimici filio benefaciens 101.I.
Inimico ab homine ſacrari, indignum cenſet Ludouicus Craſſus 96.E.
Initia in re militari quãti momẽti. 40.b
Iniuriæ, grauis ultio 22.I.
Innocentiæ ſimplicitas 211.H
Innocẽtius pontifex max. 102.I.103.C. 106.F.125.B.144.C.148.D. E.217.I.
Inquiſitores non committuntur reorum affines 156.B
Inſula Flandriæ oppidum. 131.C.167.E
Inſulæ ſexaginta pontibus à Venetis iunctæ. 50.K
Inſidiatorum deprehẽſorum animi collabuntur 160.E.G.
Inſolitorum terror 214.F
Inſubriæ tumultuatio 226.I.
Interpontificatus 154.F.166.K
Interregnum decem annorum 16.D.
Interregno etiam creari pontificem maximum 53.B
Inuidia ac factio, commune aularũ uitium 20.I.
Inuidia fœminea 141.G.
Inuidiæ malum 243.D
Inunctio Franciæ Regum ubi fieri debeat. 96.E.F.G
Ioachinus Abba fatidicus 118.D.F
Iohanna Angli regis filia 145.C
Iohanna Balduini Flandriæ Comitis filia. 123.F.139.K.153.A
Iohanna Caroli Pulchri regis uxor. 193.B.
Iohanna Clauda, Vidonis Britanni ducis filia. 188.D.I.
Iohanna Comitis Bleſenſis filia. 155.B
Iohãna Eburonicis Comitis filia. 174.I.
Iohanna Ferdinandi Comitis captiui uxor, Flandriæ & Annoniæ præeſt. 139.C.
Iohanna Henrici Nauarræ regis filia impubes Regina ſalutatur. 155.H.
Iohanna, Iohannis regis Franci filia, Caroli Nauarri uxor 193.B
Iohanna Ladislai imperatoris ſoror. 218.D.E.
Iohannæ Lotaringæ puellæ res geſtæ. 221.D.G.H.
Iohanna Ludouici XI. filia. 237.E.Hu tini filia. 178.G
Iohanna Neapolitana regina. 220.A. 224.A.
Iohanna Philippi Longi regis Franci filia. 184.H.
Iohãna Raimundi iunioris filia. 140.F.
Iohanna Ricardi Angliæ regis ſoror. 117.G.
Iohanna Siciliæ regina. 205.B.206.H. 207.F.
Iohannes Andegauenſis Comes. 229.A.
Iohannes Angliæ rex. 26.B.125.B.130. G.131.D.133, F.H.K.
Iohannes Annalis 175.E.
Iohannes Arblaus 180.B.
Iohannes Haricuria ſecuri percutitur. 193.E.
Iohannes Audax, Philippi Audacis filius. 215.H.216.B.F.
Iohanni Baptiſtæ dies feſtus, brumali pruina concreta inſignis. 48.B.
Iohãnes Bellomontenſiũ Comes. 186.B.
Iohannes Biturigum dux 206.B
Iohannes Bohemiæ rex. 184.K.185.B. 190.B.
Iohannes Borbonij dux 241.I.
Iohannes Brabantiæ dux 166.F
Iohannes Brennæ Comes. 123.K.129.C. D.134.H.K.137.G.H.138.F.K.
Iohannes Britannus Rionis præfectus. 167.D.
Iohannes Britãniæ dux ruina muri oppreſſus. 188.C. Item alius Iohannes Britanniæ dux. 189.G.H.198.E.
Iohannes Burgundiæ dux. 216.C.222. A.B.223.C.D.
Iohannes Cæſar Græcus, Alexis filius. 102.A.Eius mors ibi.G.
Iohannis Caroli Sexti patrui Anglico bello cunctatio. 211.A
Iohannes Cauillonenſis Comes. 184.H.
Iohannis Comitis à Monteforti mors. 189.A.
Iohãnes Comes Tãcredouillanus. ibi.K.
Iohannes Ducis Aurelianenſis filius nothus, uirtute clarus 223.I.
Iohannes Franciæ rex. 194.H.K. 197.A.C.
Iohannes Galeatius Mediolanẽſis Comes. 211.I.212.F.
Iohannes Geſſoriacus Pariſiẽſis theologus. 206.D
Iohannes Græcus imp. 95.G.142.I.K.
Iohãnes Henrici Angli regis fili⁹. 111.E.
d.Iohannis hoſpitalarij 103.H
Iohan.Hũgar⁹ hiſtoricus. 144.F.216.A
Iohannes Hus 219.C
d.Iohanni hymnus ſacer à Paulo Diacono conſcriptus 43.G
Iohan.Iuuenalis Vrſinus. 210.B.
Iohan.Leo Gandauenſium dux. 203.K. Eius ſuſpicio ac amentia. 204.A.B. mors ibi.C.
Iohann.Lignanus, ſacri iuris conſultus. 202.E.
Iohannis Mareſii facundia 205.H.
Iohannes à Monteforti Britanniæ dux. 197.F.
Iohannes Nigella, imbellis. 134.C.
Iohann.Paruus Minor, facundus homo. 217.F.
Iohannes Philippi Audacis filius. ibi.D.
Iohann.Philippi Valeſii filius. 184.A 188.H.192.G.
Iohann. pontifex max. 9.H.I.57.G. 62.I.180.I.K.181.A.

Ioban. præfectus prætorij Africæ. 26. B. Africam à Saracenis tuetur. ibi.
Iobannis à Prochyta inſula ad Palæologum de motu Francorũ oratio. 156. H. Eius dexteritas ac prudẽtia. 157. B
Ioban. Prunellus Gandenſis tribunus. 207. K. Eius mors. 108. B
Iobannes Rex Latinus Aſiaticus. 135. D
Iobannes Ricardi Regis Angli frater. 123. D
Iobannes Roberetus. 133. C
Iobannes ſaltuarius. 211. G
Ioban. à Stampis, quem à tẽporibus dicunt. 105. E. Eius longæuitas. ibi.
Ioban. Theologus, Minor. 203. B
Iobã. Triſtennis D. Ludouici filius. 153. E. 154. C
Ioban. X X I. pontifex maxi. 178. E. 184. A
Ioban. X X I I I. pontifex max. 218. B. 220. A. C
Ioban. Viennenſis, maritimus Francorum dux. 210. H
Iobannis Villarij proditio. 220. K
Iolantilla, Ludouici ſecundi Tarraconenſis regis uxor. 215. D
Iolãtis Altißiodorenſiũ Comitis uxor. 134. F
Iolantis Comes à Monteforti. 188. C
Iole Hieroſolymitani regis filia. 138. F
Ioppe port⁹. 91. C. 93. A. 120. K. 124. B. C. 143. F
Iordanis cuiuſdam facinora. 179. H. I
Iordanis fluuius. 134. I
Ioſcellinus uir fortißimus. 99. A. 101. E. 107. G. 112. H
Ioſephus Iudaicum nomen ab Saracenis uſurpatum plerunque. 113. E
Iouis ſaltus. 38. B
Irena Græcorum auguſta. 46. F. I. 47. I. 48. D
Iſabella Angla regina. 180. B
Iſabella Caroli Lotaringæ ducis filia. 222. K
Iſabella ducis Borbonij mater. 198. B
Iſabella Eduardi Angli regis uxor. 180. D
Iſabella Franci regis filia. 215. G. H. 216. D
Iſabella D. Ludouici filia. 153. E. 154. F
Iſabella Renati uxor, uirilis animi mulier. 224. C. I
Iſaacus Hebræus. 44. H. 48. C
Iſacius Græcorum imp. 123. E. G. 126. C. 127. D. G
Iſacij imp. Græci filia. 122. I. 123. G. 127. D
Iſacius Peloponeſiacus. 114. K
Iſara fluuius. 18. F. 231. E. eius põs. 233. I
Iſdinum Ludouicus X I. recipit. 241. H
Iſſodunum Anglus Frãco reddit. 123. H
Iſtrij & Dalmatæ. 21. K
Iſtri Liburni & Illyrici piraticam facientes. 126. B. domantur. ibi. C
Italia Alpibus à Gallia diſiungitur. 40. F
Italia à Belliſario ſubacta. 21. G. à Carolo Franco item. 156. F
Italia diu ſine Rege eſſe non poteſt. 43. B. Eius non eſſe regem Roma euerſa. 11. I
Italia, imperij decertandi locus. 57. G. 172. H
Italia prouincia facta. 172. F
Italiæ ab exteris liberandæ conſilium. 156. H
Italiæ proſpectus. 173. C
Italiæ factiones. 143. H. Cæſaribus perniciofæ. 173. D. populationes. 2. L. 54. K. 57. H. 70. H. Pax. 228. G
Italiæ gaudium de reſtituto domũ pontificatu. 202. B
Italiæ Germaniæ ac Galliæ fragor, ac ſtrages. 48. A
Italiæ moderatur Carolus magnus. 46. K. 48. A
Italici dominatus ambitio exitioſa. 210. A
Italiam armis facilè ſibi parare Francos, partã diu tutari nõ poſſe. 241. K
Italiam petẽtium Cæſarum ueſtigia læta, &c. 159. A
Italicum bellum. 34. H
Itali qui uocati. 12. C
Itali, maris dominium nacti. 83. I
Italorum ſtimuli. 87. G
Itienſes extorres, à Franco rege coluntur. 192. B
Itienſium optimatium nobile erga patriam amoris exemplum. 192. C
Itium Anglorũ colonia deducitur. ibi. E
Itium olim dictum Calitiũ. 140. G. 192. B. C. uide Caletium.
Iubileus à Bonifacio indictus. 169. A
Iudæa, ſuburbanus quidam Lutetiæ uicus. 198. C
Iudæus ueneficus. 197. G
Iudæi baptizati. 21. D
Iudæi in Franciam admißi. 124. B. 179. D. Inde depulſi. 116. B. Apud Pariſios expilati. 105. I. Eorum circunciſio. 21. C. Peruicacia. ibi. D. in ſuam ipſorum uitam conſpiratio. 179. D
Iudicaildis Britannorum rex. 21. I
Iuditba, Caroli Craßi filia. 57. A. uxor. ibi. B
Iuditba Conradi auguſti ſoror. 109. C
Iudices corrupti, teſtes coempti. 54. K
Iudicij ſpecies omnino ſeruanda. 193. A
Iudiciorum exercendorum locus. 163. G. H
Iugundis Childeberti ſoror. 16. G. 17. C
Iulia bona, Normaniæ oppidum. 217. E
Iulianus Cæſarinus Cardinalis. 119. B
Iulianus Viſigotthorum comes. 26. D
Iuo Carnutum epiſcopus. 68. I. 96. E
Iuo Puteacenſis epiſcopus. 96. I
Iura regia in dignitatibus eccleſiaſticis. 94. E
Iuriſdictionis olĩ exercẽdæ ritus. 163. H
Iuriſiurãdi nõ ſeruati cognitio ad quẽ ſpectet. 124. B
Iuriſiurandi ſuper ſanctorum corpora concepti religio contempta. 23. E
Iuris pontificij libri. 114. B
Iuris præfectus, Cancellarius dicatur. 69. C
Iuris quæſtio. 102. G
Iuridicis conuentibus certus locus conſtitutus. 163. G. H
Iuſti cognomẽ nullusdum ſibi rex promeruit. 162. G
Iuſtinianus imperator. 11. B. F. 22. B. 181. K
Iuſtinus Iuſtiniani ſucceſſor. 9. G. 12. G. I
Iuſtitia regibus maximè neceſſaria. 162. G. Eius laus & cõſideratio. ibi. uſque in finem orationis. Eius tribunal ſummum in Francia. 163. G
Iuuenalis Vrſinus. 210. B. 226. F

L

LACRYMAE SIMVLATÆ. 149. F
Ladislaus Caroli Martelli auunculus. 165. F
Ladislaus Caroli Hungari regis filius. 207. I. 212. C. 216. E. 218. A. D. 217. B
Lætitiæ poculum. 60. B
Lætitiam triſtitia excipit. 168. E
Lambertus Morinorũ archidiaconus. 69. A
Lamberti Stratenſis cuiuſdam opulentia. 99. H. I. K. 100. B. Eius facinus. ibi. D
Lambertus Traiectenſium epiſcopus. 24. K. Eius cædes. 23. A
Laminæ candentis iudicium. 56. I. ſupplicium. 149. H
Lamponiani cuiuſdam facinus. 241. I.
Lancea dominica. 61. I. 87. A. B. C. 90. E
Lancearum decurtatio. 194. A. ibi. F
Lãcellinus Comes Caſtri Martini. 97. B
Landaſcus Dalmatiæ Dux. 53. C
Landoicus Petrus. 237. I. 241. F. 143. A
Landricus magiſter equitum Francorum. 15. E. 17. K
Landricus Comes Niuernẽſis, Burgundiæ ducem ſe dictitat. 64. C
Lanfredus Alemanus nobilis. 29. B. 44. H
Lanius quidam, plebis commotæ dux. 168. F
Lanij, cruori aſſueti, in Franciæ aula

contentiones admiſſi. 217.G
Lantieldis Clodouei ſoror. 5.K.6.C.
Lapidum in obruẽdis hominibus uſus. 18.I
Lapidum pluuia. 124.F
Laqueo ceruici innexo perſuga Frãcus ad regem ſuum rediens, ueniam impetrat. 191.A
Largitiones profuſæ. 141.C.211.D
Laris urbs. 114.A
Laſcarum familia. 127.B.141.I
Latiniacum urbs. 97.F
Latini imperij inter Barbaros Græcóſque finiendi initium. 149.B
Latini ſermonis imperitũ filium pater eſſe uult. 241.H
Latini Hieroſolymis emigrare coacti. 116.A
Latini in aula Græcorum Græcis prælati. 124. I. Eorundem apud Græcos odium. 125.A. 147. C. Cum Græcis fœdus. 102.B
Latinorum aduerſus Barbaros motus. 72.F.87.K.102.B. Eorũdem aduerſus Barbaros & Græcos uirtus ac terror. 118.H. 144.C
Latinorum Aſiaticorum ad Occidẽtem literæ. 92.G. Eorum in aduerſa re, atque adeò morte, conſtantia ac religio. 115.H.156. B. Eorundem inter ſe diſſenſiones. 89.H.109.G
Latinorum aſpectus hoſtibus formidabilis. 92.G.118.H
Latinorum ac Græcorum in Oriente diſſenſiones. 101.H. 145. H. de ſpiritusſancti proceſſione controuerſia. 225.E
Latinorum caſtra ingreſſi Turcæ mutato habitu explorant. 84.C
Latinorum funeſta cædes. 114.I.K.115. E.G.H. interceptio. 119.B
Latinorum pietas ac humanitas. 92.G. 128.H. gratitudo. 114.H
Latinorum Hieroſolyma obſidentium religio. 91.C. Eorundem conſultatio. 109.B
Latinorum occidentalium de Orientalibus proceribus Latinis cura. 123.F
Latinorum procerum confecto Turcico bello in patriam reditus. 92.I
Latinorum quorundam captiuorum liberatio. 90.E
Latinorum ſub d. Ludouico calamitates in Aſia. 147.B.G
Latinos ſibi dominari malunt Aſiatici, quàm Græcos. 102.C
Latronum militaris diſciplina. 169.F
Lauallus Britannus nobilis. 99.H
Laudunum oppidum. 97.K
Laurẽtius Fœderici Cæſaris filius, Sardiniæ rex. 144.B.
Leander epiſcopus Hiſpalenſis. 26.G
Leccho Bohemorum dux. 49.D
Leceſtriæ dux. 197.I.210.K.221.F
Lectica in pugnam imperator infertur. 107.G
Lectorium oppidum. 237.D
Legati Franci aſtutia. 22.A.B
Legati Francorum intercepti. 144.B
Legatũ Philippi auguſti ad Sacri belli neceſſitates. 138.H
Legati Rom. apud Latinos Aſiaticos authoritas. 157.H. ad milites exhortatio. 159.G
Legatorum Auſtraſianorũ uiolatio. 17. D. expiatio. ibidem. E
Legatorum reſponſa in uulgus nõ ſemper edenda. 86.H
Legationis malè geſtæ metus. 156.E
Legationis munere obeũdo pauper effectus Hugo magnus. 95.H
Leges quando maximè uiolentur. 231.K
Leges qui ſeruari faciant, eſſe neceſſe eſt. 179.G
Legum abrogandarum malum. 150.A
Legum præſidio regna diuturna ſunt. 179.H
Legitimis nothi ne præferantur. 66.C
Lemo citerioris Aquitániæ urbs. 139.B
Lemouices, Angli beneficiarij. 124. G. in Anglorũ poteſtate. 152.G. recipiũtur. 198.B.C
Lemouicum papatus. 202.C
Lemugildus Viſigotthorum rex. 16.I
Lendenſes Francis addicuntur. 123.E
Leo Auguſtorum ſpatharius. 47.I
Leo Cæſar Conſtantini Cæſaris pater. 32.G. ſuperbus, & callidus ſerpens. ibi.H
Leo Pont. max. 45.I.46.D.50.A
Leo Rauennatiũ archiepiſcopus. 37.D
Leo Siculus Spatharius. 51.B
Leodegarius Heduorũ epiſcopus. 25.C
Leodienſis pontificatus. 234.G.235.D
Leodienſium erga Hẽricum imperatorem humanitas. 96.C
Leones duce Ceruo facilè uincũtur. 51.K
Leonetus Magdunenſis. 95.A
Leonina perſona. 224.I
Leonora Claudi regis filia. 169. D. Gulielmi Pictonum Comitis filia. 104. B. Iohannis Angli mater. 124. I. K. Phocenſis Comitis filia. 141.K
Leonora regina uirum ad ſacrum bellum ſequitur. 107.C. Male audit. 109. A. Eius fœcunditas. 111.E. Eam uxorem repudiat Ludouicus iunior. 109. K. Ducit Henricus Andegauenſis comes. ibi.
Leontius Cæſar. 26.B
Leotericus archiepiſcopus. 64.D
Leporoſum urbs. 117.B
Læta negligentiam pariunt. 21.H
Lethargus triduanus. 60.E
Lethericum oppidum. 231.H
Leuci populus. 5.I.65.I
Leudegiſilus Prouinciæ præfectus. 15.K
Leudemundus Sedunenſium epiſcopus. 19.H
Leudeſius Ercembaldi filius. 22. K. 23. A.B
Leuium præliorum uſus. 40.H
Lex Caroli Quinti de filijs regijs in patris demortui locum continuò ſubrogandis. 199.C
Lex Cincia. 177.A
Lex Salica. 201.F. uide Salica lex.
Lexouij. 227.A
Lexouiorum epiſcopus ſacrum bellum capeſſit. 134.K
Libanus mons. 109.C
Liberalia ſtudia Lutetiæ florent. 142.B
Liberalibus artibus ſuus honos apud Pariſios reſtituitur. ibi.C
Liberalitas, iuſtitiæ comes. 162.K
Liberalitatis ac mãſuetudinis uſus. 75.I
Liberalitatis regiæ temperatores Cancellarij. 177.F
Liberi noſtri facta noſtra imitãtur. 8.A
Liberorum numeroſitas in regijs, domeſticorum bellorum ſeminarium. 9. K. eadem ferè inter ſe diſcors. 53.C
Libertatis Romanæ conditor Stephanus pontifex. 35.B
Libertatis ſalubritas. 216.G
Librales nummi aurei. 13.G
Liburnia regio. 50.F
Liburni & Illyrici piratæ. 116.B.C
Licentiæ mala. 19.G
Ligeris fluuius. 26.H.222.A
Liliorum Gallicorũ pro diadematibus rubris cõmutatio. 6.C. eorum ab Anglo uſurpandorum initium. 187.A
Linconiẽſes, Anglorum populus. 133.K
Lindeutus Pannonius. 53.C
Lingonum fines à Burgundionibus occupati. 12.K
Linguæ libertas ac licentia. 10. B.16.C 22.B.236.K.241.H
Linguæ quàm corporis uires nobiliores. 170.D
Linium oppidum. 235.A
Litanicus Creuillanus. 239.A
Literæ per columbam miſſæ. 99.E
Literarum precium apud d. Ludouicũ. 142.C
Literatura floret. 180.H
Litui ſacri dandi ius Henrico imp. à Caliſto reſtituitur, & quatenus. 98.G
Liuonia Frãcorum armis domita. 50.C
Liza fluuius. 203.K.209.E.
Lochias de Francis Anglus capit. 124. F. Francus recuperat. 130.G

Londi-

INDEX.

Londinum, caſtellum. 222.C
Londinum urbem Ludo. Philippi auguſti filium recipit. 133.K
Longæuus homo. 105.E
Longæuorum infortunia. 45.C.51.A
Longinus Narſetis ſucceſſor. 22.I
Longum iumellum. 251.H
Longobardi. 11.K.12.A.K.13.D.H.I.K. 14.G.H.17.H.19.I.K.20.A.29.B.53. C.G.H.I.54.C.D.37.I.K.38.B.C
Longobardiæ tyranni. 218.D
Longobardus fabrum præfectus Nicæenſi bello. 76.A
Lotarigia, imperij prouincia. 65.I. cuiuis regno æquanda. 63.G
Lotaringia, olim Lotariana dicta. 55.I. eius diuiſio. 57.G.63.F.G
Lotaringia ſubinde dominũ mutat. 60. H.61.G.63.D.64.E. 76.K.258.H. 240.H
Lotaringicum bellum. 239.H.
Lotarius Ludouici Pij filius. 53.F.G. 54.E.K.55.B.D.E.F.K.57.D. Alter item Ludouici IIII filius. 62.H.65. E. Alius Germanorum imperator. 103.D
Lotofaus, locus. 18.C
Louanium à Normanis captum. 57.C. 63.G
Luca Hetruriæ urbs. 53.B
Lucani Totilæ ſe dedunt. 11.I
Luceburgenſis dux, Bohemiæ rex. 190. I. Eius mors. 191.I
Luceburgenſes in poteſtatem Brabantinorum rediguntur. 166.H
Luceburgenſium Comitatus cõtrouerſia. 166.F.H. Eorum ducatus. 258.C
Lucedij abba. 128.K
Luceria urbs. 47.F
Lucta grauiſſima. 57.E
Lucius Pont. max. 106.G.129.F
Ludos antiquorum ſimiles Fœdericus Cæſar exhibet. 144.I
Ludouicus Andegauenſis dux. 205.D. 207.G.211.C.215.D.218.B.220.C.G. 224.A
Ludouicus Aurelianenſis dux, poſtea Franciæ rex. 237.E.242.I.K
Ludouicus Balbus. 57.E
Ludouicus Bauariæ dux. 157.E.178.I. 180.K.185.K.186.A.187.C.189.E. 190.B
Ludouicus Boſſonis filius imperiũ affectat. 60.H.61.H
Ludouicus Brabantiæ dux. 155.E
Ludouicus Caroli magni filius. 42.I. 51.A
Ludouicus Craſſus. 68.H.94.H.I.95.I. 96.B.98.E.103.F.104.B.B
Ludouicus D. Lud. pater. 65.E.138.I. 142.F
d. Ludouicus. 140.E.I. 141.D.142.C. D.F.145.A.C.147.B.F.G.I.148.H. 152.C.D.E.162.A.167.G.196.I
Ludouicus Flandriæ Comes. 182.I.K. 185.F.187.K.191.I.198.K.210.E
Ludouici Germanorũ regis mors. 56. G.58.E
Ludouicus Iohãnis regis Franci filius. 192.K.193.D
Ludouicus iunior. 103.D.105.I. 106.E. 109.I.111.F.114.H
Ludouicus Leodiẽſis epiſcopus. 254.K
Ludouicus Lotarij filius Italiæ rex. 55. E. eius coronatio. ibi. F
Ludouicus Lucemburgenſis. 251.H
Ludouicus Mediolanenſium dux, eiuſque amores. 214.C
Ludouicus Niuernẽſis Comes. 179.I.K
Ludouicus nomen pro Clodoueo mutatum. 6.C
Ludouicus Noricorum rex. 55.A
Ludouicus Philippi Auguſti filius. 123. F.124.H.155.K.140.D
Ludouicus Philip. Pulch. filius. 174.G
Ludouicus Philip. regis ex Bertrada filius, infidelitatis ſuſpectus. 97.H. Magduno exuitur. ibi. I
Ludouic⁹ Pius. 52.I.53.F.H.54.D.55.B
Ludouicus quartus. 61.K.62.A.H
Ludouicus quintus Lotarij filius. 65.G
Ludoui. Roberti Flãdri Comitis nepos, Niuernenſis Comes. 178.G
Ludouicus Sabaudiæ Dux. 228.F
Ludouicus Toloſatium pontifex, in diuos relatus. 184.A
Ludouicus XI. 250.B.I.251.C.252.I. 255.D.K.235.B.K.238.B
Ludouicus Hungariæ rex. 189.B.C.D. 207.H
Ludouicus Hutinus. 175.C.178.B
Lugdunenſe concilium. 54.E
Lugdunẽſis archiepiſcopus è ſede deijcitur. ibi. F
Lugdunẽſis ſedes aliquot annis uacat. 30.G
Lugdunenſis tumultus. 175.B
Lugdunenſes Carolo Martello iurant. 29.E
Lugdunenſium à Saracenis metus. 28.k
Lugduni Pontificatum maximum init Clemens. 172.E
Lugentium fictus habitus. 148.F
Luitperta Deſiderij Longobardi regis filia. 42.B.45.I
Luitprãdus Longobardorum rex. 29. A.30.C.54.C.E
Luitprandus Ticinẽſis hiſtoricus. 59.E
Luitualdus Vercellẽſis epiſcopus. 58.E
Lungo oppidum. 199.D
Lupara arx. 133.f.159.b.176.c.179.k
Lupus Tricaſſium epiſcopus. 3.F
Lupus Vaſconiæ dux. 36.F.H
Lupi, inſtrumenta ſuſtollendis rebus apta. 76.B
Lupoldus Auſtriæ dux. 122.A.B
Luſana oppidum. 240.D
Luſarchia oppidum. 95.B
Luſinianorum familia. 131.B.141.D. 145.D.146.A
Luſitania. 28.A
Luſtralis annus, qui & Iubileus. 169.a
Lutetia Pariſiorum. 9.G. à Normanis oppugnatur. 55.G.58.C. à ſcholaſticis deſeritur. 142.B. Eius laus. 12.F.138. H.142.B.232.G. Reliqua uide in dictione Pariſii.
Luxouienſe cœnobium. 21.I
Lyciam & Pamphiliã noſtri recipiũt. 78.F
Lydericus maris præfectus. 42.H
Lyguria Galliæ continens. 212.H
Lyguris fabri cuiuſdam induſtria. 91.I
Lygures ſagittarij. 190.C.K
Lygurũ triremes cõductitiæ bello Zelandico. 170.I
Lyguſticum bellum. 149.F. Reliqua uide in dictione Genuenſes.

M

MACHARII FANVM, Oppidum. 199.D
Mæander fluuius. 108.D
Mæotis palus. 2.A
Magdalena Caroli VII. filia. 228.H
Magdalena peccatrix. 250.A
Magdunum Biturigum oppidum. 97. E.230.A
Magiſtri aulæ qui primùm dicti. 24.H
Magiſter equitũ quis dicatur. 15.C. Eorum inſolentiæ. 22.H. bella. 24.E. dignitas. 25.G.192.K. Diuitiæ. 214.H. pericula. 236.K.237.B.C. Superbia, ac cautio. ibidẽ. perplexitas. 236.D.F. 239.H.I
Magiſterium equitum, & principatus, uiam ad regnum muniebant. 38.H
Magiſterij equitum confirmatio. 19.G. Abrogatio qui fieret. 25.H. Eius timor ignauis regibus. 42.I. Dignitas. 214.A
Magiſter militiæ. 15.B
Magiſtratus uenales. 201.A
Magiſtratuum ac officiorum mutationes. 230.B
Magiſtratuum ſordes coercitæ. 51.K. 149.G
Magna Græcia. 43.H.47.I
Magnum, oppidum. 22.K
Maieſtatis quæſtiones. 189.B
Maij calendis tantùm olim prodibant reges. 24.G
Maior aut magiſter domus. 19.B
Maiorum cupiditate ſæpe à minoribus

excludimur. 236.F
Mala, urbs. 168.F
Malateſta Carolus. 297.I
Malleatorũ literæ ad Albatos. 210.A. Eorum multa.ibi. A.B
Maledoctus cognomine dictus Petrus Britanniæ dux, & quare. 141.B
Maleficiatus Theodoricus. 18.K
Maleficijs mutuis ĩpunitas data. 208.B
Malleolorũ in Niceẽſi bello uſus. 76.B
Maleuicinus quidam Othonẽ Cæſarem fugientem retinere conatur. 232.I
Malum malo ſeritur. 142.D
Malorum metus, bonorũ fiducia. 179.b
Mamaluchi qui dicantur. 114.D. & dein.
Mamertinorum oppugnatio à Frãcis. 157.H
Manfredus Fœderici Cæſaris ex pellice filius. 147.K. eius ambitio.ibi. dolus & induſtria &c. uſque 148. A. G. 250.C.F.251.H
Mangodamerus Scytharum dux. 165.H
Mangoli & Tartari, idem penè populus. 144.F
Mantuanum Concilium. 228.K
Manus damno uitam redimere Græcus auguſtus non uult. 102.G
Manus ferrea. 224.G
Manus, Tuiſtonis dei filius. 59.D
Manus, uir dicitur. ibi.
Manuſtra urbs. 79.B
Maometes iunior. 229. B. uide Maumetes.
d. Marcelli ſuburbanum ad Pariſios. 233.D
Marchionatus ſacri imperij. 63.G
Marcomirus Francorum dux. 2.B
Marcus Matthæi Vicecomitis Gibellinorum principis filius. 178.K. excõmunicatur. 179.A
Mare claßibus ſtratum. 74. A. Eius æſtus. 190.D. prodigia. 48.B. 115.D
Mareſcalus, caſtrorum magiſter. 231.B
Mareſia urbs. 80.H
Mareſii cuiuſdam facundia. 205. H. 206.I
Margarita Balduini Flandriæ Comitis filia. 123.F. Cleuenſis ducis filia. 226. B. Conſtantiæ Hiſpanæ reginæ filia. 211.E.D. Ludouici filia. 253.E. Ludouici Flandriæ Comitis filia. 199. A. 210.E. Ludouici iunioris Franci regis filia. 111.B.C. Maximiliani filia. 242. F. Philippi auguſti ſoror. 122.K. Vidua. 126.I. Philippi Flandriæ Comitis filia.ibi. D. Soror. 123. B. Phocenſis Comitis filia. 141.K. Renati Andegauenſis filia. 226.C. Roberti Burgundiæ ducis filia. 174.H. Eius mors. ibi.
Margarit' Gulielmi Siciliæ regis prætor. 217.A
Marrha urbs. 89.I.K
Maria Caroli Burgũdi ducis filia. 241. A. H. Emmanuelis auguſti filia. 214. G. Ericus ducis Brabantini filia. 155. B. 156. A. Ludouici iunioris ex Leonora filia. 111.C. Ludouici Hũgari filia. 207. H. Maximiliani Cæſaris uxor. 242. F. Morauiæ ducis filia. 123. G. Eius amor.ibi.K. Eius mors. 179. E. Stephani Hungarorum regis filia. 165.G. 189.B
Mariæ cognomine tres Mediolanenſis ducis filij. 217.C
Maritima quàm terreſtris atrocior pugna. 49.H.K
Maritimæ urbes Italicæ. 124.A
Maritimarum rerũ gloria æmulos parit. 149.A
Maritimus ĩperator, Halmyralus Gallis dicitur. 42.I
Maritus uxori obaudiens. 142.C.I
Mariti ac uxoris diuerſa ſtudia. 206.G
Mariti ſui percuſſori, recenti etiãnum nece, uxor nubit. 189.C
Marme Phœnicum urbs 165.I
Martellus cognomẽ à uirium miraculo dictum. 64.K
Martelli Caroli ſepulchrum mirabile. 30.H
Martha Brenni Hieroſolymitani regis filia. 143.A. & dein.
Martinus Auſtraſiæ dux. 23.C.E
Martinus Quintus pontifex maximus. 219.C. 220.C. & dein.
Martinus Tarantaſienſis Pont. maxi. Francorum ſtudioſus. 157.C
d. Martinus Turonẽſis. 25.F. 26.G. eius ædes ſuburbana Lutetiæ. 66.I
Martyrij gloria de hoſte Turca triumphat. 115.H
Martyrum corporum ad Dionyſii deportatio. 209.D
Martyrum ꝑ Chriſtianis aduerſus Turcas laborantibus pugna. 88.E
Martyrum reuerentia. 21.I
Martyrum uitas Paulus Diaconus cõſcripſit. 43.G
Maſculæ prolis uotum. 111.D.E
Maſculiſne omnino an etiam fœminis ius ſit in Ducatibus ac Comitatibus hereditarijs, & qui quibus præferãtur. 188.F. & dein.
Maßilia. 155. A. 220.H
Maßilienſes Comitem ſuum urbe exigunt. 141.I.K
Maßilus rex. 52.F
Mataſiunta Amalaſiuntæ filia. 11. C.D
Mater à filio probri arguitur. 184.F
Mater regina propriam filiam è ſacro delubro ſuſcipit. 18.D
Matris bona fides, prolem legitimat. 124.A
Matris in pudorem ne, filij nimium inquirant. 153.C
Matris reuerẽs Iohãnes Anglus. 124. K. in fratris maioris filium parricida. 125.A
Matris amor nimius, pernicioſus. 20.B
Matrem ſuam regni procuratricem d. Ludouicus relinquit. 145.A
Matrimonij illiciti diſpenſationem põtificiam Francus impedit. 198.K
Matrona fluuius. 95.I. 232.K
Matronarum Ocitanarum ornamenta in belli uſum collata. 196.B
Matthæus Bellomontanus. 95.B
Matthæus Vicecomes Gibellinorũ princeps. 173.F
Matthæus Vindocinenſis, tẽpli d. Dionyſii antiſtes, duumuir à D. Ludouico inſtitutus. 155.E
Mathematicarũ artium prædictiones. 187.D
Mathildis, Atrebatenſis comes. 184.H. Balduini Flandriæ comitis filia. 67. F. 101. I. Bonifacij Lucenſis filia, fœmina ſancta. 67.D. 94.F. Hẽrici Angli regis filia. 104.F.H. 105.A. Henrici Cæſaris uxor. 97.K. 105.B. Luſitana. 116.F. Roberti Atrebatum comitis filia. 170.H
Matiſconenſium fines à Burgundionibus occupati. 2.K. Burgundiæ ducatui attribuuntur. 223.D
Maugerus archiepiſcopus Rotomagẽſium. 66.F
Maumetes. 21. C. D. 70.B. 229. A.C. 242.A.B. uide Maometes.
Mauortius & Gallio Placidiæ duces. 3.E
Maurellus Fiennus magiſter equitum. 198.C
Maurentius oppidi Montismorentiani conditor. 94.I
Mauri in Hiſpaniam traijciunt. 123.A. & dein.
Mauricius Ariminenſium dux. 37.D
Mauricius imperator. 16.B
Mauricius Maßilienſis prouinciæ comes. 29.C. & 30.B
Mauricius quidã chirographorum ac ſignorum imitandorum peritißimus. 241.F
Mauritania à Saracenis occupata. 26.C
Maurocenus Venetus. 165.F
Maxentij pons. 231.B
Maximilianus Cæſar. 241.H. 242.E.F
Maximus quidam tyrãnidem affectat. 4.B. eius mors. ibi.C
Medardus, uir ſanctißimus. 5.I

Medica-

INDEX.

Medicamenta excalfactoria. 211.E
*Mediolanum.*11.E.17.A.43.A.B.47.A.211.H
Mediolanenſis eccleſiæ ab Romana ſede defectio. 92.D
*Mediolanenſium factiones.*193.F.G.*cũ Francis fœdera.*211.C.*Frãciſco Sfortiæ ſe dedũt.*226.I.*libertatẽ ſibi uendicant.ibi.*G
*Medunta urbs.*196.G.*Eius receptio.*227.A
*Mediomatricum rex.*9.K.*regnum.*24.E.*obſidio.*226.D.E
Meſnium oppidum. 141.I
Melanthius epiſcopus. 26.C
Melcolinus Scotorum rex. 68.F
*Meldi obſeßi.*97.E.*Eorum ſeditio.*196.E
*Melechenus Aegyptiorum Sultanus.*152.C
*Meledinus Aegyptiorũ Sultanus.*123.A.*eius mors.*146.K
Meledunum oppidum. 193.G
Meledunenſes ab Anglorum dominatu ſe uindicant. 222.H
Meleſaitis, Helpis Aegyptiorum imperatoris filius. 116.C.D
Meleſala Norradini filius. 125.H.I
*Melexala Meledini Sultani filius.*147.B
Meliſcenda Balduini regis filia. 101.H
Meliſcendis Fulconis Hieroſolymitani regis uxor. 107.H
Melite urbs. 93.C
Melphis urbs. 75.H
Meminens Fredegundis, epiſtolæ uice reſponſum. 25.A
Memphis urbs. 112.I
*Mendicantium ordines.*149.I.*& dein.*
*Mendicorum habitu oratores mißi.*230.F
Mens humana. 58.I.K.95.B
Menſæ Siculæ. 82.K
Menſarij ac publicani Pariſijs diripiũtur. 205.I
*Mentiri ſe, nobilitas audire non poteſt.*175.D.236.K
Mercantis urbs. 217.A
*Mercatorum prætor Pariſienſis.*205.F
Mercaturis Genua conſtat. 212.F
Mercenariũ alteri militare, uiro principe indignum. 228.F
Mericus Fœneracus. 212.C
Mericus Narbonenſis, clarißimus bello uir. 264.F.G
Meridiei Orientiſq; contẽtiones. 113.A
*Meroueus Francorum dux.*5.E.78.F.*Chilperici filius.*14.E.F.I.33.B
Meſſanæ obſidio. 257.H.258.C
*Meſopotamia omnis noſtris adimitur.*108.I
Methamaucũ Venetiarum pars. 50.H
Meto Tartarus. 152.B
Metus falſa pro ueris ſubijcit. 235.H
*Michael Palæologus.*149.E.155.A.156.H.166.K
*Michael quidã ſcriniarius homo profanus in archiepiſcopi locũ ſuffectus.*37.D.*eo honore deijcitur.ibi.*
Michael Vitalis, Ducis Venetorum filius. 85.H
*d. Michaelis ſinum Angli obſident.*221.K
d. Michaelis ordo inſtituitur. 237.H
d. Michaelis porta apud Pariſios à Frãcis de Anglis recipitur. 223.G
Miledoctius Soraborum dux. 50.C
Miles bello uiuere aſſuetus. 226.D
*Miles gregarius Cæſar ſalutatus.*2.K.216.F
Milites quidam Latini tanquam pecora mactati. 79.A
Milites ſalarijs ſuis fruſtrati, ducibus infenſi redduntur. 68.B
*Milites exauthorati, & ſine duce.*75.B.169.F.212.A.C
Militum amor ut potißimùm concilietur. 36.G
*Militum auertẽdorum ratio.*197.B.E.F.200.G
Militum neceßitas. 205.I
Militum precibus duces inter ſe reconciliantur. 91.C
Militum noſtrorũ religio in terra ſancta. 109.B.150.A
*Militum ſacro bello cæſorum laus.*77.H.*& dein.*
*Militum pro ducibus ſuis contẽtio.*84.I.*Eorum uulneratorum apud ducem miſeratio.*232.B
Militibus omnia permiſſa. 50.B
Militia inſana. 243.A
*Militiæ ſacræ ꝓfeſſores.*72.F.*& dein. fratres ſe uocant.ibi.*H
Militare commercium tutißimũ. 228.D
Militare uectigal quod dicebatur. ibi.
Militaris oratio fortis. 54.F
Militaris ueſtis ius. 22.B
Milio urbs. 124.F
Milo Norerius. 183.A
Milonis Meduntenſis mors. 136.H
Mineruæ caſtrum. 129.I
Minores, pauperes olim dicti. 129.F
Minorum ordinis ortus. ibi.E
Minoribus & Prædicatoribus ædes ſuas D. Ludouicus abſoluit. 149.I
Mirabellum oppidum. 124.K
*Miraculum.*86.K.87.A.*uide prodigia.*
Mirellum oppidum. 129.B
Mirmiramus Sanguini filius. 108.I
Miro, Galecus rex. 16.G
Mocenius quidam Venetarum nauium præfectus. 116.C
*Mœrore accerſita mors.*94.H.117.G.138.F
Moliſmẽſis abba Robertus, monachos in ſolitudinem Ciſtertienſium transfert. 104.A
Momento leuißimo, ſummorum hominum ſalus ſæpe pendet. 239.I
*Monachus, imperij conſors factus.*2.K
*Monachum ſe Humbertus Delphinatium princeps ſacrãdum dare ſtatuit.*192.E
Monachi detonſi, regis minus reuerentes. 9.B
Monachi in ordinem redacti. 60.I
Monachorum Hieroſolymitanorũ dona Carolo magno. 46.B
*Monachirupes ab Anglo obſidetur.*151.F
Monarchiæ dignitas, ac utilitas. 51.F
*Monaſteria duo ĩ Aſia extructa.*105.G
*Monaſteriorũ opes profani diſpenſant.*60.I.94.F
Monaſticæ uitæ uigor. 30.F
Monaſticam uitam Chilpericus adoleſcens agit. 25.D
*Monœci arx obſidione liberatur.*155.F
*Mons ferratus, ferax potius dicendus.*109.C
*Mõs fortis urbs mœnibus cincta.*65.A
Mons letericus muris cinctus. ibi.
Monsmorentianus oppidũ, à quo conditum. 94.I
Mons Muronis. 167.F
Mons populeti. 171.B
*Mons regius, oppidum in Sicilia.*157.K
Montis Peſſulani tumultus. 204.F
Montes ſubſediſſe. 48.B
*Montium altißimorum prærupta, eorũmque tranſcendẽdorum difficultas.*80.A
*Monſteriolum, nobilitatis Frãcicæ Creſciacẽſi pugna cæſæ ſepultura.*192.A
Monterigolum oppidum. 221.A
Monteſorium oppidum. 117.E
Montiacum oppidum incenſum. 95.A
Montolium oppidum. 140.K
Montricardum oppidum. 117.E
*Montroliũ, maritimum oppidum.*68.H
*Mõuillare Normaniæ oppidum.*227.B
Moræ impatientia. 193.K
Morauiæ ducis filia Maria Philippo Auguſto nubit. 125.G
Moretania locus. 151.G
Moribũdi immortalitatem magis prouident. 58.I
Morinenſis pugna. 241.E
Moritoniũ Normanicum. 123.G.151.B
Moritonienſium cum Anglis commercia. 152.A
Morum ac linguæ diſſonantia, contem-

tionum ſemen. 92.E
Morum ac religionis coercitio calliduſſima. 48.K.49.A
Morum corruptorum inſtaurator cæditur. 19.G
Morum rectè in uulgo formandorũ ratio. 151.K
Mors abſentis falſa uaferrimè nunciata. 148.F.& dein.
Mors ac elatio ſimulata ad hoſtem fallendum. 59.F
Mors repentina. 140.C
Mortis hoſtilis nuncius præmium accipit. 240.I
Mortis contemptus. 112.I.K.115.H
Mors præ fame malum non uidecatur. 82.F
Mortaria urbs. 58.B
Mortalium teſtimonio imperia conſtãt. 140.A
Moruillaris Franciæ Cancellarius. 231.B.232.E.234.B
Moſa fluuius. 25.D.55.D
Moſacum oppidum. 117.E.129.K
Mucutima Chilperici regis filia. 5.E
Mulanchum oppidum. 197.D
Mulier animi maſculi. 124.K.141.G.155.H
Mulier, belli cauſſa. 120.A
Mulier in conſpectu omnium enititur, partúſque ſtatim abſumitur. 125.D
Mulier iniuriæ ſuæ ultrix. 4.C.13.A
Mulier mariti ſui cæſi conſcia, in hoſtiũ manus uenit. 206.H
Mulier nobilis non repudiatur retenta dote. 123.D
Mulier uirum efferat. 44.E
Mulieris deprecatio. 57.A.123.E
Mulieris repudiatæ indignatio 221.G
Muliere ſolicitatrice ſchiſma maximũ exortum. 206.B
Mulieres etiam nobiles ſupplicium hæreſeos dant. 129.I
Mulieres in exercitu, impedimẽta ſunt. 108.H
Mulieres ſacro bello uiros ſequutæ. 75.E.145.B
Mulieres Saracenæ. 28.E
Mulierum ac maſculorum contẽtiones de hereditatibus. 188.F.& dein.
Mulierum cœnobium in terra ſancta. 103.H
Mulierum in ſacro bello promptitudo. 72.H
Mulierum impiarum commiſtio. 87.A
Mulierum luxus. 182.F
Mulieribus authoribus in Gallia maxime quæque res geruntur. 226.B
Mulieribus ducibus arma tractata. 18.B
Mulieribus etiam, non uiris ſolùm, inſidiantur Angli. 198.B
Muliebris amor, ac blanditiæ. 2.I.101.G
Muliebre odium. 16.C
Muliebris cultus militibus male re geſta indictus. 165.I
Muliebris diſſimulatio, ac dolus. 60.D.189.D.207.I.220.A
Muliebris dominatus. 46.F.242.K
Muliebres ĩ Frãcica regia turbæ. 140.F.G.& dein.
Muliebris iniuriæ mala. 84.G
Muliebris probitas. 143.I
Muliebre ſcelus mulier primùm ſuſpicata. 25.G
Muliebris ſexus infirmitas. 107.I
Muliebris ſpiritus tumor. 56.F.104.H.141.C.D.150.C.F.
Muliebris zelotypia. 214.C
Multitudinis innumeræ turba mirabilis. 172.F
Mumolus Amato ſuffectus. 13.C. Eius uirtus ibi.I.mors.15.K
Mundus muliebris in uſum belli collatus. 150.F.196.B
Munera Carolo magno miſſa. 48.C
Murricum ſparſio. 217.D
Muros urbium ab ſe munitarum Latini diruere coguntur. 121.K
Murtiæ obſidio. 240.F
Murtzuphlus Alexis. 227.I.K
Muſica eccleſiaſtica à Carolo magno emendata. 44.G
Mutatio rei magnæ repentina, mala. 230.B
Mutatio & nominum, & rerum. 4.D
Myrobrechus Dionyſius quidã Atrebas nobilis exul. 194.H. donarijs honoratur. 195.E

N

NANCII OBSIDIO. 6.C.240.H
Nãnetes populus. 55.H.56.C.131.E.188.D.204.K
Naphthæ ui aqua, quæ & ardens dicitur. 212.F
Narbo, Saracenis arx belli deligitur. 29.D.I.30.C
Narbonenſium uexatio. 134.C.212.H
Narbonenſis prouincia. 152.K
Narciſſi, qui & Narſetes, ſucceſſus. 12.D
Narſetes, qui & Narciſſus eunuchus Belliſarij ſucceſſor. 11.K.12.G.H.I.13.G
Natalium illegitimorum malum. 63.K
Naturæ rerum facies non facilè mutatur. 45.A
Nauale bellum uelut ludicrum. 167.K
Nauarra in fide Francorum. 156.F
Nauarræ collegium Pariſinum ædificatur. 163.I
Nauem ſuam propugnator perforat. 135.K
Nauium cõductitiarum inconſulta dimiſſio. 161.F
Naues ſuas Franci ad Dammum incẽdunt. 132.B
Nazareni. 81.F
Nazarethum oppidum. 143.F
Neapolio Mediomatricum pontifex. 210.C
Neapolis tumultus. 148.A.220.F.225.I
Neapolitanum regnũ Ferdinando notho legatur. 228.I. Eius rei cõtrouerſia. ibi. & dein. 229.G
Neapolitanos maieſtatis reos apud Cõradum Manfredus agit. 148.A
Neceſſitatis telum. 87.F.119.A.123.K.147.D.187.H
Neceſſarij noxiorum, ac paulo eis notiores, etiam multati. 100.I
Neela quidam duumuir à D. Ludouico inſtitutus. 153.B
Negemendus Syraconi Medi frater. 111.I
Nemauſum combuſtum. 30.C
Nemorenſis dux. 231.D.237.D
Nepete urbs, eccleſiaſtici iuris. 170.A
Nepos auiam bello capit. 124.K
Nerthus, terra mater dicitur. 59.D
Neſtoriani. 114.I
Neuſtria, Normania dicta. 24.E
Neuſtriæ cultores poſtremi, Danis ſocij, finitimique. 59.E
Neuſtrij, Francorum imperium detrectant. 58.D
Nicaſianum oppidum Francus de Anglo furto recipit. 98.H
Nicaſius Rhemorum epiſcopus. 3.G
Nicæa prouinciæ urbs. 52.B
Nicææ Aſianæ deſcriptio. 75.K. obſidio. ibi. & 76.G.H
Nicæẽſes genere religiõe chriſtiani. 75.F
Nicephorus græcorum imperator. 48.D.49.F.50.H.51.C.E.62.K
Nicetes eunuchus patriarcha Byzantinus. 37.B. Patricius. 50.G.H
Nico Varẽſis Carolum Neapolitanum regem occidit. 216.D.E
Nicolaus pontifex maximus. 156.E.157.C.164.C.166.A.172.B.181.A.226.E
Nicolaus Variobarbus Nauarchus. 186.E
Nicomedia urbs. 75.F
Nicopolis urbs. 90.G.215.K.217.B.229.F
Nilus fluuius. 112.F.113.B.135.B.G.136.B.137.K.138.A.146.G.H
Niortum rex Francus de Angli præfecto recipit. 138.K
Niuella urbs Brabantiæ. 63.G.156.B

Niuernenſis comitis ecclesiæ inſcſſi punitio. 110.E
Niuernenſis conuentus. 36.C
Nobertus Lotaringus Pramonſtratenſium conditor. 104.A
Nobilitas ac humilitas unde. 120.I
Nobilitas ex ſe nata. 102.K
Nobilitas Frãcica omnis quæ nunc eſt, à d. Ludouico oriunda. 162. A. Eius indoles. 194.A. & dein. ſtrages. 192. B. In regem ſuum conſpiratio. 53.H
Nobilitas Gallica noua. 60.C
Nobilitas ijs artibus tutãda, quibus & parta. 82.H
Nobilitas non ſemel omnis diſcrimini obijcienda. 211.A
Nobilium hominũ nomina inuaſiſſe aliquando uiliſſimos homines. 139.E
Noemiticius quidam Britanniæ ſe regẽ dicit. 56.B
Nolentes uolunt quædam fieri ipſi reges. 177.G
Nomina ex longo temporis interuallo repetita factiones generant. 143.H
Nomine ſolo rex. 165.D
Nominis dignitas animos addit. 186.D
Nominis fauor ac momentum. 2.K
Nomophylaces neceſſarij. 179.G
Non dimittam te, niſi bene mihi dixeris, &c. 98.B
Non naſci quibuſdam expediat. 58.H
Noningentum oppidum. 97.K
Nonuntum oppidum. 141.D
Norradinus Sanguini Sultani filius. 102.A.108.I.111.G.K.112.A.G.K.113.H.114.E
Nordebertus Pipini amicorum princeps. 24.E
Norella oppidum. 190.F
Noricorũ rex Ludouicus Ludouici Pij filius. 53.H
Normania quæ dicatur. 58.D. 59.D. 125.D. Eius felicitas. 62.D. Oppigneratio. 72.I. Anglo paret. 116.H. Frãcorum beneficium. 59.K. Eius duces, ijdem Anglorum reges. 123.E. Anglo adimitur. 124.H. 152.F. Eius tumultus ac bella. 195.E. 220.K. quies. 27.F. rurſum motus in duce nouo recipiendo. 254.D
Normanus Flandriæ comes. 100.K. & dein.
Normani à Carolo magno prælio ſuperati. 55.G
Normani à quibuſdam Scythæ dicti. 59.D
Normani ad Conſtantinopolin uſq; excurrunt. ibi.E
Normani Danicorum cõſiliorum ſocij. 52.A.58.A
Normani Oceani accolæ. 55.G
Normani domi iura petunt. 163.I
Normani ducem ſuum domi habere nolunt. 253.I
Normani hiſtorici. 59.K.66.G.68.C
Normani latiſſimo aliquando uocabulo dicti. 59.E.I
Normani Lutetiam tentant. 58.F
Normani, nothi imperium auerſantur. 66.F
Normani pacem à Carolo Magno muneribus redimunt. 45.E
Normani piratæ. 57.K.59.F
Normanorum ad ſacrum bellum proficiſcentium uirtus ac fortitudo. 73.G
Normanorũ ciuilia bella. 66.F. in Galliam effuſio. 55.H. ſedes. 58.D
Normanorum militum uirtus. 77.E
Normanorum ſtrenuitas. 62.E
Normanis Græci infenſiſſimi. 95.H
Normanos contra, colonia ducta. 52.A
Normanicũ bellum. 56.C.59. D.67.K. 68.A
Northus, ſeptentrio dicitur. 59.D
Noſedorinus Habeis Sultani filius. 112. D.E. eius mors. ibi.
Nothus filius legitimis prælatus. 66.F. 211.H
Nothus in regnũ Romanorum beneficiarium non temere ſuccedat. 118.E.G 148.G.228.I
Nothi cuiuſdam Ruſcinonenſis uirtus. 159.K
Nothorum ac legitimorum filiorũ cõtrouerſia. 153.B
Nouacortis urbs. 124.F
Nouafoſſa in Flandria. 123.E
Nonaria põtificiarum partium expugnatur. 98.A
Nouerca, indulgentiæ maternæ. 193.B
Nouercam priuignus uxorẽ ducit. 10. G. eius repudiatæ dolor. ibi.
Nouercale odium. 10.B.53.I.K.156.A
Nouiodunũ Carolo Pipini euenit. 36.F
Noui regis Frãci apud Pariſienſes exceptio. 162.C
Nouo rege, nouæ leges. 205.I
Nouorum hominum apud Eduardum Angliæ regem gratia. 180.C
Nouumburgum oppidum. 123.E
Nouum caſtrum, Arduennæ ſyluæ oppidum. 30.E
Nubium natura. 227.H
Nuceriæ obſidio. 148. E. defectio. 151. A. oppugnatio. ibi. B. In Francos odium. ibi. C. Fames. ibi. G. & dein.
Nucerini Saraceni. 143.e.148.e.169.e.
Numidia à Saracenis occupata. 26.C
Numidarum equitum uelocitas ac pugna. 213.E
Numerus nimius militari rei obeſt. 26. K.
Numero iuſto deſtitutorum patrociniũ 110.G
Numero pauciores enixius cõtendunt. 161.B
Nummariæ rei difficultas. 174.K
Nummus in populum ſparſus. 9.E. eius rei uſus. 112.D
Nummus publicus. 195.H
Nummi diuiſi uſus. 4.F
Nuncius aërius. 91.E.99.C
Nuncius belli muneratus. 186.F
Nuncij ſimulati. 148.F
Nunciorum mittẽdorum poteſtate adempta, ſigni dandi ratio. 159.K
Nuptiæ legitimam ſobolem declarant. 153.C
Nuptiarum lætitia. 210.F. triſtis feſtiuitas. 214.I.
Nuptiarum præreptarũ dolor, ac uindicta. 141.H
Nuptijs dicta conditio non obſeruata. 155.E.H.
Nurus regiæ probri reæ. 174.G.
Nuſsia oppidum 238.A.G

O

OBELLERIVS DVX. 51.B. Nicephori imperatoris ſpatharius. 50.b
Obellerius & Beatus Venetiarum duces. 49.E.51.A.
Obſidis filij unici à patre neglectus. 45.I.
Obſidis regij in cauſſa homicidij cautio. 192.K
Obſides Francos Angli dimittũt. 198.A
Obſides Francorum ab Hermenfredo interempti 10.F.
Obſides Latini proceres apud Norradinum, in Saladini poteſtatem uenĩut. 113.G.
Obſides ſua fide dimiſſi, an redire teneantur 201.E
Obſides ſuos Anglis Ludouicus Philippi filius reſtituit 134.A
Obſidum abs ſe datorum contemptores Saxones 41.H
Obſidibus fœdifragorum Carolus magnus abſtinet 42.B
Occanus Theologus. 180.I.K.
Occaſionis in re militari momentum. 118.H.
Oceanus, Galliæ terminus 55.D
Ocitana colonia 30.C
Ocitani populus. 205.K.206.A. eorum erga Franciæ Delphinum promptitudo. 196.B. ad Carolum ſextum querelæ. 211.D
O Conſtantia martyrum, à quo editum. 64.I.
Oculi ardore animi micantes. 186.G
Oculorum ludibrium 214.F.
Oculorum uigor, ſplendor, ac lumen in

homine admirabile. 163.D
Oculis capti, prouerbium. 177.A
Oculis hominum anguſtior, pectoribus inuiſior. 57.C
Octauianus, ciuis Ro. pontifex maximus electus. 120.F. Cardinalis. 123.H
Octauianus Vbaldinus Alexãdri pontificis maximi legatus. 148.E
d. Odemari fanum. 123.D. 187.G
Odemarenſes. 101.E. 123.C
Odemarenſis pugna. 170.K
Odeſillus Gundenci regis filius. 5. C. ei dimidia Burgundiæ pars pacto cedit. 7.G. eius mors. 8.E
Odia, longa dies tollit. 221.B
Odio aperto, ſimulatio gratiæ peior. 215.C
Odillo Bauarorum dux. 29.B
Odo à fano Odemari Templariorum magiſter. 114.C.E
Odo Burgundiæ Comes. 116.A. Eiuſdẽ dux. 104.B. 120.G. 121.B. 178.G. 184.H. Campaniæ comes. 65.I. eius ſordes. 65.B. eius filij. 66. A. Carnutum comes. 64.B. Caroli Simplicis tutor. 58.E.G. eius moribundi oratio elegantiſſima. ibi. Comes Cornolienſis. 96.G. Niuernenſium Comes. 171.D. Roberti Andegauenſium ducis filius, uentris regnei tutor. 57.I
Officia quæſtui habentur. 201.A
Officiorũ ac munerũ dignitas unde ſit. 69.C
Ogiua Ludouici 4 mater. 61.K
O luda, à quo editum. 64.I
Oliuerius Cliſſonus magiſter Equitum Francorum. 204.H
Oliuerius Mannus Britannus. 197.H
Oliuerius Philippo Burgũdiæ duci intimus. 230.H
Oliuerius quidam Gandauenſibus infeſtiſſimus. 207.I
Oliuerius tonſor, Gandenſis, homo obſcurus, Ludouico XI. intimus. 241.C
Omagion, iuſiurandum ſanctius. 223.E
Onofrius Romanus Tricaricenſiũ pontifex. 234.I
Opis Berengarij filia Rbolloni nubit. 59.H
Opum inſanus amor. 162.I
Opibus quantum uales, tantum & iuris tibi arroges. 25.K
Oppida ſuorum Solymanus ipſe ſugitans exurit. 77.F
Oppidorum ſuorũ muris nudandorum ratio. 36.B. 120.C
Oppidorum lapſus. 48.B
Oppidum ſuum ciues ipſi incendunt. 160.D
Oppidanorum fides præſidio ſuſpecta. 185.C
Oppugnatio acerrima. 41.D
Optimatium Itieuſium nobile ergo patriam amoris documentum. 192.C
Oratio ſeu accuſatio eloquentiſſima. 175.E
Oratoris Franci aduerſus Anglum recriminatio. 200.E
Orbis terrarum tumultus. 144.E
Orbitum, Italiæ oppidum. 46.D
Orchanes Othomani filius. 215.I
Ordo S. Michaelis, regij apud Francos ordinis inſigne. 238.H
Ordines Franciæ tres. 193.C
Ordines Hieroſolymitani tres. 103.G. K.
Ordinum religioſorum ortus, & abrogatio. 229.E
Oricum urbs. 229.B
Orientis ac Meridiei contentiones. 113.A.
Orientis oratores auxiliũ aduerſus impios ab Occidente petunt. 106.K
Orientis urbs maxima, Antiochia. 81.E
Orienti iugum impoſitum. 92.G
Originum ambiguitas. 2.D
Oris maieſtas, ac uultus dignitas, percuſſores nonunquam cohibet. 144.F
Orontes fluuius. 81.A.D. 82.C. 108.H
Ortona urbs. 47.E
Oſca urbs. 43.A
Oſculi apud proceres dandi conſuetudo. 200.K. 201.A
Oſſa Latinorum inſepulta ipſe d. Ludouicus ſua manu legit, ac ſepulcreto componit. 147.I
Oſtrogotthi. 3.B
Oſtrogotthi regis ad Francum literæ. 7.A. ſuperbia. 9.G. prouidentia. ibi. F
Otho Brunſuigenſis dux. 206.G.H
Otho Burgundiæ Comes. 184.A
Otho Colũna, pontifex maximus creatur. 219.C
Otho hiſtoricus. 107.A
Otho primus poſt Carolum magnũ iuſtus ac legitim' Cæſar. 62.I. eius mors. 63.C
Otho II. Germ. imp. 62.A. 63.C
Otho III. Germ. imp. 63.G
Otho Saxoniæ dux, auguſti nomen detrectat. 60.F
Otho imp. Saxoniæ ducis filius. 111.E. F. Frater. 124.D
Otho Hugonis magni filius Burgũdionum dux. 62.H
Othonis Cæſaris cum Francis pugna. 131. F. eius ſignum. ibi. K. exercitus. 133.E. in Francos odium. 131.F. Flandrico bello periculum. 132. I. ex prælio fuga. ibi. & 135.F. mors. 138.F
Othonis iperatoris res geſtæ. 130.D.E
Othomani Turcæ. 215. I. eorum felicitas. ibi.
Oxonium Pariſina iuuentus ſcholaſtica elicitur. 142.B

P

PACEM A FRANCO IOhannes Anglus emit. 124.H
Pactiij milites. 212.A
Padilla pellex. 197.G
Pedagogi cuiuſdam cum puella regis ſibi commiſſa ſtuprum. 143.B
Paganus Giſortianæ arcis præfectus. 97.B.H
Paganus quidam Longobardus primus in Antiochiam ſcala conſcendit. 85.C
Paleologus Græcorum imp. 149.E. 155.A. 157.C. 217.A. 225.D
Paleſtina Venetiarum pars. 50.H
Palatium Pariſiorum quando ædificatum. 163.G
Palis induti parricidæ quidam. 100.I
Palma, peregrinationis ſacræ conſummatæ ſymbolum. 109.I
Paludamentum purpureum in cruces diſſectum. 73.K
Paluellum Francus occupat. 117.E
Paluſtrium locorum morbi. 147.B
Panagium iuſiurandum. 129.B
Pancratia Armenia. 79.H
Pancratius Armenius. 8.B
Paneas urbs. 111.A
Pannonia Hũnis habitanda data. 12.K
Pannonicum bellum. 53.C
Panormitanorum à Francis defectio. 157.K. eorum humiliatio. 158.A
Panoſchola urbs. 238.B
Papa de ſe ipſe iudicet. 46.E
Papa ex qua gente creetur, controuerſia. 202.B. & dein.
Papa qua in re Franco regi, & quo iure agnoſcendus. 169.K
Papatus in Gallia. 201.K
Papalis ſedis interregnum. 144.C. uide Pontificum interregnum.
Papia eadem quæ & Ticinum. 35.C. 38.B.I. 47.A
Papienſis concilij acta. 110.I
Papienſium dux Boſſo. 56.D
Paramunis Sultani prætor. 107.I
Parẽtũ indoles ĩ filios deriuatur. 142.F
Pares Franciæ. 223.D
Parricidarum ultor rex Francus. 6.A
Parricidiũ facilius perpetratur quàm expietur. 66.C
Parricidij argumenta. 189.D
Parricidij impuniti indignitas. 158.I
Parricidij ſacro loco commiſſi ultio. 164.B
Pariſii à Carolo ſexto malè multantur. 216.B
Pariſii in Anglorum poteſtatem. 222.F
Pariſii in d. Genouefæ tutela. 9.G

Pariſii

Pariſii primas ſibi conciliorum Franciæ partes uendicant. 195.H
Pariſiorum aduerſus Delphinum Frãciæ pervicacia.195.F.apud eum querela.ibi.H.preces.ibi.& 196.F
Pariſiorum augmentum per Philippum aug. 158.H
Pariſiorũ epiſcopus ſacrum bellũ ſuſcipit. 154.K
Pariſiorum inſula, quam uulgo ciuitatem uocant. 163.G
Pariſiorum obſidio. 232.E
Pariſiorum odium. 196.E
Pariſiorum rex Childebertus.9.I.15.G
Pariſiorum ſchola. 142.B.206.B
Pariſiorũ tumultus.175.A.205.F.207.A.C.D
Pariſius Chilpericus potitur. 14.E
Pariſienſe concilium. 117.C
Pariſienſe regnum. 24.D.E
Pariſienſis curiæ iudicium. 223.E
Pariſienſis in noui regis ingreſſu feſtiuitas.162.D.182.E
Pariſienſes formæ. 214.C
Pariſienſium aduerſus Anglos conſpiratio.223.G.uictoria.ibi.H
Pariſienſium erga d.Ludouicum ſtudiũ. 140.I
Pariſienſium factiones bicolores. 196.D.
Pariſini ciues ad officium erga Scholaſticos doctoréſque reuocãtur. 142.C. Vide Lutetia.
Parlamẽtum etiam Normanis permiſſum. 163.I
Parma urbs.144.H.Eius obſidio.ibi.
Parocolum, Sãtonum oppidum.184.G
Parthi & Perſæ, diuerſiſſimæ gentes. 35.B
Parthorum imperium Turcæ ſibi uindicarunt. 73.A
Parthorum origo. 216.G
Parthorum regnum. 35.B
Partus mulieris recẽns editus, ab hominibus famelicis ſtatim abſumptus. 125.D
Partus Regneus publicus. 118.F
Paſchæ die pugnatum. 2.H.16.A.55.B
Paſchalis pontifex maximus.53.A.94.G.98.B
Pater à filio dominatu deijcitur.23.E.54.E.62.E.ſacra communione prohibetur.96.C
Pater apud filium deſertur. 53.I
Pater filij pietate de barbaris liberatur. 120.E
Pater filium furiali carmine deuouet. 155.F
Pater filium ſecuri percutit. 16.G
Pater in filij ſponſæ ſuſpectus. 111.B
Pater ſenex à filio adoleſcente in ordinem redigitur. 237.K
Paterni animi ꝑ filio ſolicitudo.142.A
Patris calua filia bibere cogitur. 13.A
Patris eiuſdẽ prius ducis, poſtea regis, filij etiam diuerſis dignitatibus honorantur. 96.K
Patris & filij ſimultas. 112.D
Patris in filium motus. 12.E
Patris odio filius laborat. 52.G
Patris mortem indignam Pipinus ulciſcitur. 23.H
Patris mortem non ulciſcentes filij, hæreditate arcentur. 21.F
Patris regis moribundi ad filiũ adhortatio. 104.D
Patris uita filio nimis lõga.96.B.211.D
Patriæ amoris, nobile Itienſium optimatium exemplum. 192.C
Patriæ omnia redonanda. 59.A
Patriæ oppugnãdæ dux, incẽdium modò ab urbe arcet. 190.A
Patriæ ueteris deſertio, & nouæ inquiſitio. 33.G
Patriam euertentes, arce iacturam facere nolunt. 134.D
Patriarchæ Byzantini mors. 225.G
Patriarcha Hieroſolymitanus. 103.H.115.D.166.B
Patriarchæ quatuor. 134.B
Patriciatus dignitas. 9.C.58.H.59.C
Patrimonium Petri quod dicatur.67.D
Patroni adoleſcẽtis, eiúſque ignoti miraculum. 123.I
Patruine, an fratrum filij ad res imperiáque uocandi ſint. 189.A
Patruis regis adminiſtratio regni demandata. 214.I
Patruo curator datur fratris filius. 58.D
Paucorũ periculo de re tota melius decertari. 158.H
Pauiotus magus. 178.C
Paulus diaconus Aquileienſis eccleſiæ, hiſtoricus. 19.K.43.F. Eius exilium, monumentáque.ibi.G.H
Paulus Ephialta. 37.B.C
Paulus exarchus interemptus. 32.G
Paulus pontifex maximus.35.K.36.D.236.B
d.Paulus Tarſenſis ciuis. 93.I
Pauper ad honores euectus inſoleſcit. 20.F.
Pauperes à Lugduno.129.E.G.249.K
Pauperes minores olim dicti. 129.F
Paupertas uoluntaria. 103.K
Paupertatis ordines ab Alexãdro põtifice maximo approbati. 149.K
Paupertatis prædicatores dãnati.180.I
Pax Britiniaca.uide fœdus Britiniacũ.
Pax, 200 ſcutatorum millibus redẽpta. 226.E
Pazaites Mahumetis filius.215.K.216.F.I.242.B.D
Peccati memoria. 66.D
Peccata illuſtrium uirorum, uulgo ad imitandum proponuntur. 179.H
Peccata militũ in ſe ſumit Romani pontificis legatus. 159.G
Pecunia bello parta, in pios uſus collocata. 49.B
Pecunia in templo deponitur. 210.I
Pecunia, peſtis. 111.H
Pecunia, rerum neruus. 175.F
Pecuniæ conferendæ detrectatio.105.K
Pecuniæ cupiditas. 200.A
Pecuniæ extorquendæ ratio mollibus uerbis prætexta. 206.I
Pecuniæ inopia ſcortei nummi facti. 144.K
Pecuniam exigere ſoliti Græci, nõ pẽndere.137.D.E
Pecuniarum publicarum exactores rationem exiguntur. 182.I
Pecuniariæ rei telum omnium acerrimum. 134.D
Pedes pontificis exoſculatur Pipinus. 33.A. Carolus item magnus ibi.F.
Peditatum ſuum equites ipſi Frãci conculcant. 192.C
Pelagius Cardinalis. 136.D.F.137.D.F.138.A.B
Pelagianæ ſectæ doctores. 3.F
Pellicatus Philippi regis Franci. 68.I
Pellicis aduerſus legitimã uxorẽ fraus. 197.G
Pellicis potentiam proba matrona ferre nequit. 211.G
Peloponeſus. 146.B.199.I.229.I
Peluſium. 113.D.120.C
Penſacum urbs. 180.C
Penſilis urbs facta. 165.I
Pentecoſtes ſolennitas. 90.G
Pera oppidum. 226.K
Pera ſacra. 106.I
Percuſſor domeſticus. 153.G
Percuſſores, percutiendi maieſtate cohibiti. 147.F
Perditorum hominũ fæce purgandæ patriæ ratio. 211.K.212.D
Peregrinantiũ faſtus deo inuiſus.66.C
Peregrinatio ſacra. 141.B
Peregrinatio Fulconis Andegauenſium Comitis. 66.D
Peregrinorum Aſiaticorum caſtrum in promontorio ſitum. 134.I
Peregrinorum cura. 105.H
Periculoſa quæ dicantur. 80.E
Periculum manifeſtum, uirtutem auget. 187.H
Periſcelis, Regij apud Anglos ordinis inſigne. 237.H
Periurorum ad Laudenſem crucem iu-

rantium exitium.. 238.E
Perona Veromanduorum. 186.C
Peronenſis Caroli Burgundi ac Ludouici 11 congreſſus. 235.B
Perpenianum Tarraconenſis ditionis oppidum. 159.F.218.G.237.C
Perſæ. 22.C.35.B.48.C.84.K.87.K.88.I.K.162.E
Perſeius ac Baccho Anglorum ſtudioſi. 189.F.H
Perſes cis Taurum Aſia exactus. 87.D
Perſici regni ueterem nobilitatem & nomen Turcæ reſtituunt. 70.D
Perſonam aliam mentiti interrogandi formula. 139.D.& dein.
Perſonam regiam, oris ac corporis ſimilitudine ementiti, multa. 105.A
Perſonati Meduntini. 217.A
Peruicacia, acerrimum telum. 298.D
Peruſia, Hetruriæ urbs. 53.B
Peſſulanorum ſeditio. 204.F
Peſtilentia. 32.F.64.P.65.A.88.H.93.B.120.F.136.K.140.D.142.D.145.D.153.C.154.F.161.F.179.C
Petra lata oppidum. 160.D
Petra ſancta, oppidum Italiæ. 46.A
Petrochorij oppidum. ibi.K
Petronilla Leonoræ reginæ ſoror. 105.G.
Petronilla Maurella. 206.K
Petrucij menſarij. 171.H.K
Petrus Abelardus Britānus hæreticus. 105.C.D.E.107.B
d.Petri ædes. 48.B. *patrimonium.* 67.D.169.E. *ſedes.* 172.A
Petrus Altiſsiodorenſiū comes. 132.H.134.F.G
Petrus Ambianenſis eremita. 70.E.72.C.73.B.C.74.D.I.86.F.91.A
Petrus Baiocenſium pontifex. 156.A
Petrus Bonecellus. 203.F
Petrus Borbonius. 238.G
Petrus Britanniæ dux. 140.H.141.A.B.C
Petrus Bruerius factioſorum dux. 210.F.
Petrus Brutius eremo aſſuetus, pōtifex maximus creatur. 267.F
Petrus Caſtulonenſium rex. 197.F.H
Petrus Crao uir nobilis. 214.B.C
Petrus Cuneri⁹ regiæ iuriſdictionis defenſor. 183.G
Petrus Dalmata Iadertinorum comes. 49.E
Petrus Landoicus. 241.F.145.A
Petrus Leonis, pōtifex maximus ſalutatur. 103.A
Petri Longobardi exiſtimatio. 110.D
Petrus d.Ludouici filius Alcuconij comes. 155.D
Petrus Luna, pontifex maximus. 215.B
Petrus Luſinianus. 97.E
Petrus Maleuicinus. 132.I
Petrus Maſsilienſis, falſæ religionis incuſatur. 90.D
d.Petri Moſterienſis fanum. 222.G
Petrus Narbonēſis Albariæ epiſcopus datur. 89.I
Petrus Piſanus Caroli magni præceptor latinus. 44.F
Petrus pontifex maximus falſò creatus, in perpetuam cuſtodiam traditur. 183.K
Petrus Reatinus, Minor, pontifex maximus. 181.A
Petrus Riparius Pariſienſis. 206.I
Petrus Roberti Druidum comitis minor filius. 131.D
Petrus Tarraconēſis rex. 157.C.F.H.158.G.159.A.D.E.160.I.161.E.215.D
Petrus textor à nobilitate Flandriæ balteo donatur. 170.D
Petri Triſtennis uirtus. 132.I
Petrus Villarius flammulam ſacrā bello Flandrico geſtat. 209.D
Petrus Vinea, Fœderici Cæſaris orator eximius. 144.G
Phyiarchæ Arabum. 146.K
Philbertus Carnutes Sororgiæ præfectus. 89.F
Philippa comitis Hannonis filia. 180.E
Philippa Eduardi Angli regis uxor. 192.D
Philippus Arteuilla Gandauenſiū dux. 208.G.H.209.A.G.K
Philippus Audax. 197.C.199.A.E.204.D.G.I.210.E.214.B.217.D
Philippus Auguſtus Franciæ rex. 63.E.112.F.116.A.117.E.119.F.120.F.G.H.122.F.125.K.131.I.138.G.H
Philippus Bononiæ comes. 140.G.H
Philippus Burgundiæ dux. 197.B.221.B.223.K.234.K
Philippus Caroli Claudi filius. 169.D
Philippus Caroli Nauarri frater. 193.D.F
Philippus Caroli Valeſii comitis filius. 179.B
Philippus Cominius hiſtoricus. 232.A.241.E
Philipp⁹ Creperecors Atrebatiū præpoſitus. 241.A
Philippus Flandriæ comes. 113.I.116.C.F.H.120.F.123.B
Philippus Henrici Angli regis filius. 66.K
Philippus Henrici Cæſaris frater. 112.I.114.D.150.D
Philippus Hypreuſium princeps. 69.E
Philippus Longus Marchiæ Comes. 174.G.178.F.179.C
Philippus d.Ludouici regis filius. 153.A.D
Philippus Ludouici Craſsi filius. 103.D.
Philippus Ludouici iunioris filius. 114.G. *Frater.* 120.D
Philippus Maximiliani Cæſaris filius. 242.F
Philippus Mediolanenſis dux. 224.H.225.H.226.F
Philippus à Monteforti Ptolemaidis prætor. 148.K
Philippus Pariſiorum Archidiaconus. 104.E
Philippus Franciæ rex. 68.C.H.69.A.96.D.101.G
Philippus Pulcher. 162.B.169.I.171.B.E.172.C.E.175.C.176.C.210.A
Philippus tertius D. Ludouici filius. 161.A
Philippus Theodorici Comitis Flādriæ filius. 101.F
Philippus Valeſius. 181.B.182.E.183.K.183.E.186.A.C.190.B.C.E.191.I.192.F
Philippus, Vidonis Flādriæ Comitis filius. 167.I.170.C
Philomelum urbs. 86.A
Phocenſis prouincia, Maſsilieſis. 30.C.155.A
Phocenſium libertas, eiuſq; abuſus. 142.D.E.207.E
Phœnicen noſtri petunt. 90.A
Phylarchus Arabs. 93.F.94.C
Phyſionomica mulier. 184.E
Phthiriaſi perit Arnulfus auguſtus. 60.E
Piarum cauſſarum patrocinium Gallus ſuſcipit. 35.K
Picatorum triſte ſpectaculum. 214.I
Piceni agri euaſtatio. 145.F
Pietatis cauſſa ſuſceptū bellum, in fœdam tyrannidem exit. 154.D
Piorum cum barbaris belli cauſſa. 70.B.
Pictones. 21.H.36.A.125.B.131.D.139.P.141.C
Pictorum gens. 3.F
Pinciniacum urbs. 62.D
Pipinus breuis, Caroli Martelli filius. 29.A.30.D.E.I.51.A.B.H.32.E.33.A.B.34.H.35.C.36.E
Pipinus Caroli magni filius. 42.I.43.B.C.44.D.E.45.E.50.D.51.A.53.F.55.A
Pipinus Craſſus Auſtraſiæ dux. 23.C.D.85.A.B.60.B
Pipinus Franciæ rex, non natus, ſed electus. 181.C
Pipinus Ludouici Pij filius in monachū attonſus. 55.B

Piratæ, generis humani hoſtes. 171.G
Piratarum in meliores mores transformatio. 169.G
Piratica olim in laude poſita. 59.F
Piraticum bellum. 169.F
Piſæ, Hetruriæ urbs. 55.B.124.A
Piſana claſsis. 151.C
Piſanus portus. 48.C. conuentus. 218.A
Piſani Rhodum occupant. 83.H. eorum uirtus. 151.A
Piſanorum ac Venetorum claſsis. 117.D
Piſtorium, Hetruriæ urbs. 53.B
Pius pontifex maximus. 229.F.254.G
Plagiarij cuiuſdam pœna. 105.A
Plebis neglectus. 168.E. furor. ibi.H. ſeceſsio. 196.D. in ordinem redactio. ibi.E
Plectrudis Pipini coniunx. 25.A.B
Plumbei mallei Pariſini. 207.A
Poculo eodem ex regijs manibus ſumpto bibere, piaculum. 20.B
Pœnitentia, naufragij tabula. 106.H
Pœnorum uirtus. 151.A
Pollicitationum iactatio. 232.D
Poloni, olim Sclaui. 21.K
Pomaria, propugnaculorum uice. 109.D.
Pompello urbs. 40.F.41.E.42.A.169.H
Pons ſublicius. 44.H
Pontis Tremuli direptio. 98.A
Ponſarce oppidum. 226.K
Ponteſcium oppidum. 167.C
Pontiæ urbs. 224.E.K
Pontiberæ Comitatus. 197.F
Ponticuli Pariſini ædificatio. 207.B
Pontifex maximus homo profanus. 37.A. humili loco natus. 250.A
Pontifex maximus contra iuſſum ſuum ipſe appellatur. 125.C. futurus appellatur. 172.E.
Pontifex maximus ſeceſſus quærens, ac celebritates fugiẽs. 167.F. pontificatum deponit. ibi.G
Pontifex maximus præ turba equo delapſus. 172.F
Pontifex maximus ui coactus Hẽricum Cæſarem coronat. 98.C
Pontifex maximus urbe Roma exactus. 147.H. Romam reſtituitur. 202.B
Pontifex Romanus agnus dei ſalutatus. 157.K
Pontificis maximi accuſatio. 46.D
Pontificis maximi authoritas. 31.E.38.B.56.A.62.I.73.F.125.C.142.A.145.G.148.A.225.E. Dignitas. 46.F.I.102.K. eius imminutio. 225.D. de cæteris Chriſtianis fiducia. 72.F
Pontificis Rom. fidem Anglus hoſtibus impar implorat. 125.B
Pontificis Rom. pedes Carolus magnus exoſculatur. 38.F
Pontificis maximi fautores Franci. 30.C.98.C.103.D.185.K. propugnatores. 94.F.G
Põtifices maximi ad Cæſares ſtare ſoliti. 33.A. Eorum cum Cæſaribus inimicitiæ. 72.K.94.E.144.E. cõciliatio. 98.G.103.D
Põtifices maximi eodem tempore duo. 202.F.& dein. 218.A
Pontifices primi in eccleſia. 30.H.46.I
Pontifices maximos quinque in Gallia uidit Ludouicus Craſſus. 105.D
Pontificum magnorum propinqui, ſuæ fortunæ relinquendi. 151.I
Põtificatus maximus ægrè deponitur. 215.B. eius deponendi forma. 219.B.220.E
Pontificatus gratia, pietati paternæ prælata. 96.B.C
Pontificatus Romanus in Galliã tranſportatur. 172.E.F.177.B. eius factionibus infeſtatur. 105.B. inde exigitur. 176.B
Pontificiæ diræ fœderis uiolatoribus imprecatæ. 198.I. earum momentum. 58.A
Pontificiæ ditionis urbes in Hetruria. 55.B. à Columnis occupatæ. 170.A
Pontificiæ factiones. 103.B. uide pontificium ſchiſma.
Pontificij hoſtes. 220.B
Pontificij milites à Mãfredo male mulctantur. 148.E
Pontificij uiographi. 202.G
Pontificum diploma igni traditũ. 170.A. falſum. 237.D
Pontificum imperium, recens. 43.C. eius auctus. 38.H.67.D.94.F
Pontificum interregnum. 172.D. uide interpontificatus.
Pontificium ſchiſma. 103.A.B.110.F.202.H.203.B.E. uide ſchiſma pontificum. Vide epiſcopi, & Papa.
Pontius Bertranni Tripolitani Comitis filius. 95.F
Pontiuus ſeu Pontiuenſis Comitatus. 98.H.183.H.190.D.F.196.I.198.B
Popularis Comes cæſus, martyr à ſuis exiſtimatus. 152.H
Popularium animi aduerſus reges. 96.F.
Popularium cauſſa non deſerenda. 152.H. uide plebis neglectus.
Popularium uoluntate, regum imperia conſtant. 72.K
Popularium ſuorum contemptus. 61.D
Popularibus ſuis inuiſus Angliæ rex. 152.I
Popularitas Danum Comitem perdidit. 101.A
Populus per ſe. 177.K
Populi erga principis ſui cæſi reliquias reuerentia. 100.F
Populi erga ſe ſtudiũ Clotario gratiſsimum. 20.H
Populoniæ urbis direptio. 50.G
Portenta miranda. 65.A.88.E.115.D.124.F.196.H.229.D. uide miracula, prodigia.
Portoriorũ grauium exactor fugatus. 105.F
Portugallia unde dicta. 28.H
Præceptoris ſine opera doctiſsimus d. Bernardus. 105.I
Prædæ apud Gallos ueteres diſtribuendæ ritus. 5.A
Prædicatorũ ordinis ortus. 129.E. ſtudia. ibi. ad Tartaros miſsio & profectus. 144.C.145.E
Prædicatoribus & Minoribus Pariſienſibus ædes ſuas d. Ludouicus abſoluit. 149.I
Præfectum ſibi impoſitum Gandauenſes occidunt. 228.A
Prægnantis reginæ cædes. 22.K
Prælij extrahendi ratio. 186.H
Præmonſtratenſium conditor. 104.A
Præneſte urbs, eccleſiaſtici iuris. 170.A
Præſcriptio. 97.B.201.D
Præſes Romanus. 22.F
Præſidium ſuum à ciuibus cæſum. 80.I. eius ultio. ibi.
Præſidiorum ex urbibus deductorum mala. 197.A
Prætextatus Rotomagenſium archiepiſcopus. 14.I.16.A
Prætorum munus. 149.H
Prætorum regiorum de eccleſiaſticarũ iuriſdictionum multitudine querimonia. 183.F
Prætorem ſibi Romani creant. 250.D. ea prætura annua decernitur. 256.G
Pragmatica ſanctio. 225.C.250.D.241.K.242.H
Praſinæ & Venetæ factiones antiquorum. 169.B
Primogenitus regius ueneno ſublatus. 255.K
Principia belli Turcici infelicia, noſtros tamen à conatu ſuo non deterrent. 74.I
Principijs malorum obſtandum. 24.I.
Prĩcipis ſui iuſſu populares ſe omni iniuriæ opportunos ipſi faciunt. 134.D
Principis ſui percuſſorum ſupplicium. 101.H
Principum regimen Aegidius Romanus conſcripſit. 162.B
Priuigni nouercis inuiſi. 156.A.165.E
Probus Cæſar. 2.D

Procerum erga Comitē ſuum occiſum, quanuis ante inuiſum, pietas. 200.F
Procerum ſuorū apud Eduardum Angliæ regem authoritas uilis. 180.C
Proceſsionem Spirituſſancti ab utroque fieri. 154.K
Prochyta inſula. 256.F
Procuratio regni Francici cōtrouerſa. 281.A
Prodigia.5.I.10.H.18.E.27.H.31.I.48.B.uide portenta.
Proditionis metus mala. 98.I
Proditionis reus ſecuri percutitur. 192.G
Proditoris apoſtatæ mors. 115.H
Proditores domini, ſupplicio affecti. 237.D
Proditores ſpe fruſtrati. 9.A
Profanis in rebus Pōtificis Romani poteſtas. 178.K.& dein.
Profanus in locū Archiepiſcopi ſuffectus. 37.D
Proles obſecrationibus à deo impetrata. 138.G
Promōtoriū Anglorum receptui commodum Britanni occupant. 150.H
Promontorij cuiuſdam caſtrum fortiſſimum. 154.I
Propinquitatis uis.123.E. impedimentum in nuptijs. 142.A
Proſopopœia elegantiſsima. 306. H. 177.A
Proſperitatis mala. 70.C
Protadius magiſter militum. 18.H
Prouincia.9.F.13.B.C.55.I.61.I.342.E
Pruſia Bithyniæ urbs. 215.K.229.C
Pſeudopontifex quidam. 185.K
Ptolemaidis urbis obſidio, & expugnatio. 90. G. 95. H.117.H.118.G.119.I. 254.K.148.I.166.A.B.B
Ptolemaidēſium deſertorum ac profugorum claſsis mari ſubmerſa. 166.E
Ptolemaidenſium Venetorum Genuenſiúmque controuerſia. 149.A
Ptolemaita pontifex. 128.K
Publica damna minus quenq; afficiunt, quàm priuatus dolor. 134.D
Publica felicitas. 58.I
Pudicitiæ alienarum uxorum infeſtus Delphinus Allobrogum. 184.K
Puella Lotaringa, quæ & Pucella Frāciea. 322.D. H. uide Iohanna Lotaringa.
Puer aciei primæ præficitur. 190.G
Puer & puella regij & auguſti, diademate exornati, regēſque ſalutati. 214.G
Puer filius à patre in regem coronatur. 66.K
Puerorum inſontium cædes, regnandi cupidine à proximis facta. 20.D
Pueris regibus, quæ accidant mala. 12. A.255.H
Puerperæ barbaræ cura Balduinū marito eius conciliat. 93.F
Pugnæ acerbiſsimæ deſcriptio. 85.H
Pulchritudinis corporeæ conſideratio. 263.D
Puluis uenenatus pro amatorio. 211.G
Pupilli diuites ſubinde à tutoribus necati. 149.D
Purpura cardinalitia, ſanctitatis inſigne. 236.B
Puteacenſis pugna. 97.G.H
Pyrenæus limes. 31.B
Pyrenæi ſaltus aſperitas ac difficultas. 21.G.40.E.55.D
Pyrrhus quidam Antiochenus Turca Antiochiam noſtris prodit. 84.G

Q

QVADRIGARIVS Pariſienſis epiſcopus. 232.F.H
Quadrigati nummi aurei librales. 13. G.
Qui tollis peccata mundi &c. pontifici Rom. acclamatum. 158.A
Quinquagenaria maior prægnans. 218.F
Quintini fanum. 236.F. 237.A.C
Quintiniani Burgundiæ duci traduntur. 239.I
Quintinianorum proditio. 238.H

R

RABANVS, ALCVINVS, & alij nonnulli doctiſsimi florent. 52.H
Rabodus Friſiorū dux idololatra.24. I.25.B.D
Rachiſius Longobardorum rex. 34. E.F
Radagaſus Gotthorum rex. 2.F.G
Radantia fluuius. 44.I
Radegunda uirgo ſancta. 10.G.H
Radicoſanum oppidum. 130.D
Ragnerius Montenſium Comes. 63. A.C
Raimundus Berengarij filius, Phocenſis Comes. 141.K.142.B
Raimūdus Carmonenſis Gerūdæ præfectus. 160.D
Raimundus fani Aegidij Comes. 110.B
Raimundus Gulielmi Aquitanorū ducis filius. 101.I.& dein. eius mollities. 102.B. fœdus cum græco auguſto ibi. B. E. Antiochenſium princeps. 107. C.108.H.111.G
Raimundus Toloſatium Comes. 84.E. F.94.C.D.E.117.G. 130. A. 134. A. E.140.C.E.F.141.K.145.B.C
Raimundus Tripolitanus Comes. 111. K.112.H.115.F.115.B.F.H
Rainerius Gulielmi Montisferrati Marchionis filius. 114.G.K
Ramanfredus magiſter equitum Francorum. 25.D.223.D.E
Ramiſtanus Vaifari patruus reſti ſuſpenſus. 36.C
Rangarius quidam Grimoaldum occidit. 25.B
Ranulfus Aquitaniæ dux. 56.G
Raſtellæ, Roſeti, Cocij Comites in Philippi auguſti poteſtatem ueniūt. 116.B
Rauaſtanus. 241.B
Rauenna.12.F.22.I.32.F.34.A.B.G.K. 35.G.38.A.H.43.B.47.B
Rector Franciæ Ludouicus Andiū dux. 204. G. H. 205. A. 206.H.207.D. eius nominis odium. 205.E
Rector ſcholaſticorum Pariſienſium. 206.D
Redemptores ac exactores regiæ pecuniæ à plebe mactantur. 207.A
Redones oppidum Britannicum. 188.E. 244.B
Regaliorum iura. 94.F
Regmerius Grimaldus claſsis Franciacæ præfectus. 270.I
Regina à popularibus iniurijs laceſsita. 20.I
Regina Franciæ cœnobio ſe dicat. 58.B
Regina in publico pariens. 218.F
Regina ueneficij inſimulatur. 256.A
Regina uirū in bellum ſequitur. 107.C
Reginæ prægnantis cædes. 22.K
Reginarum trium pro reo uno interceſsio. 195.B
Reginaldus Bononiæ ac Moritonij Comes. 131. A.B.132.E.K.133. A.C.E.F. 139.B
Reginaldus Caſtellionenſis Comes. 111. G. Eius uirtus ibi.
Reginaldus Caſtri Martini Comitis filius. 123.G
Reginaldus Cornacenſis. 104.B
Reginaldus Lucemburgenſis Comes. 166.F.H
Reginaldus Nella magiſter equitum Francorum. 170.E.F. eius mors ibid.H
Reginaldus quidam Germanus à militibus dux creatus. 74.D. ad Turcas perfugit. ibi.H
Regia, templum: pedes regum, aræ ſupplicibus eò confugientibus. 107. E.
Regiæ ſpes ſimul uniuerſa fortunæ diſcrimini non committenda. 98.A
Regia maieſtas ſemper reuerēter conſeruanda. 20.B
Regia Pariſiorum, Engerrani opus. 176.D
Regia præſentia. 43.B
Regiæ apud Francos ſedis uacatio. 281.A

Regia

Regia inſignia Magiſter militum ſuo malo in prælio induit. 151.D
Regia iura apud Francos diuidi non poſſe.201. E.uide Regaliorum iura.
Regia uirtus maxima, animo ſuo imperare. 177.D
regiæ nurus probri reæ.174.G. earum adulteri grauiſsimè luunt.ibi. H. Sorores item regiæ probri reæ.53.D
regij animi pulchritudo. 163.E
regio diademate digniſsimus quis ſit habendus. 162.E
regius fauor. 255.I
regiorum imperiorũ frenatores ac interpretes. 179.F
regiorum miniſtrorum infelicitas.177.F.I
regium munus. 149.G.H.231.F
regium nomẽ. 9.C.17.C.25.I.51.C.43.A.93.E.132.E.162.D
regium pellicatum redarguẽs cæditur. 25.A
regij filij admodum pueri tyrocinium. 190.G
regij filij corruptores multati. 12.A
regij filij epiſcopi.104.E. literis mancipati.131.D
regiorum filiorum diuerſitas.242.B. multitudo.111.D.152.K
regiorum filiorum tutelæ,nouandarum rerum cauſſæ. 199.D
regij liberi complures ſimul una tempeſtate ſubmerſi. 98.A
regnandi libido. 9.B.10.D.E.123.G
regnum mortale quid ſit. 104.E
regni Francici à uero poſſeſſore trãſlatio. 217.F
regni hæres profugus. 62.A
regni Pontificatui uectigalis cauſſa ad Pontificem ſpectat. 175.K
regni tutelã pro filio gerere mater affectat. 104.F
regna domeſticis bellis diuiduntur.12.F
regna humana,ſuſpecta,&c. 58.I
regna qui conſtent. 72.K.205.H
regnorum auſpicia. 36.F
regni primordia crudelia,inauſpicata. 192.G
regnorum controuerſiæ ut dirimantur. 201.A
regnorũ ius non idem eſſe apud omnes. 181.I
regnorum tranſlatio. 61.C
religio Gallorum. 4.I.35.B.68.G
religionis barbaræ diuiſio. 113.A
religionis inſtauratio. 48.K.49.A
religionis defenſor acerrimus Carolus Martellus. 30.D
religionis odio læſis Genuenſibus, remotiſsimos etiam quoſque Chriſtianos lædi uideri. 213.G
religionis prætextu filius in patrẽ impius. 96.B
religionis uis efficaciáque.72.K. 86.K
reliquijs ſanctorũ bellũ mouebat Conſtantinus Cæſar. 32.H
rhemenſe regnum. 24.D
rhemenſe ſacrum. 96.D.222.F
rhemenſis ſedis ius in Regibus Francis ſacrandis. 140.E
remigius Rhemorum pontifex. 4.I. 6.A
rhemorum ciuitas ſacra.5.A. ab Attila incenſa.5.G
rempublicam qualem habeamus, in noſtra poteſtate eſt. 58.K
rhodulphus Viridis, Rhemorum epiſcopus. 96.E
renatus Ambari dux. 222.K.223.A
renatus Ludouici III. Andegauenſis frater. 224.B.C.I.225.A.K.226.A
renatus Lotaringiæ dux. 259.I
repertus dictus Philippus Valeſius. 183.B
repudiatæ Reginæ patrocinium mirabile. 125.I
repudij malum. 105.H
rerũ adminiſtrationis ergò inter proceres contentio. 140.H
rerum bellicarum uiciſsitudo. 158.C
rerum magnarũ inclinationes magnos motus afferunt. 60.G.202.K.230.B
rerum memoria ad quid. 24.I
res geſtas in ſuum quanque annum digerere,difficile eſt. 68.I
rex à plebe obſeſſus. 176.C
rex ad beſtialem ignominiam deiectus. 216.I
rex à popularibus exactus. 52.K
rex apud Francos ſua dignitate exutus. 32.E
rex captus,cuius in manus ueniat, cõtentio.194.I.eius reuerentia.ibi.K
rex de ſubdito iudicaturus,obſides pro reo dare cogitur. 191.K
rex diſsimulator. 238.C
rex erga ſacra impius,Rex non habẽdus. 106.E
rex etiam diſsimulãs latere non poteſt. 221.C
rex filio infenſus, ægrè placatus. 20.B
rex Frãcus ſigno ſuo proditur ubi conſiſtat. 132.D
rex fugiens difficilè fallit. 151.F
rex ignauus. 21.G
rex in cõuentu celeberrimo, ſuis omnibus ſtipatus,à duobus iuuenibus occiſus. 14.D
rex Nauarræ Theobaldus peſte moritur. 154.F
rex non plus ſe quàm ſuos ſeruatos cupiens. 147.C
rex omnium optimus qui futurus ſit. 163.F
rex per cõtumaciam Comes ſalutatur. 219.K
rex,populi ſpiritus. 177.K
rex pontificatus conferens. 68. K. 69.A
regis cultus à patrijs moribus diſsidẽs, popularibus inuiſus. 57.C
regis demiſsio. 252.D
regis filius negligentius obſeruatus,cõtemptum ſui interpretatur. 20.B
regis imago aurea per urbes Caſtulonenſium circummiſſa. 154.G
regis in acie oculus. 190.H
regis munus. 149.G
regis noui benignitas. 178.C
regis nutus imbellis. 25.B
regis præſentia. 123.I.161.K.194.F
regis ualetudinarij oblectãdi ſtudium. 214.I
regem ſuum iureiurando ſibi obligari uult magiſter equitum. 258.B
rege abſente in regno mala. 147.H
rege impubere ferè turbatur aula. 140.F
rege mente alienato,regni incommoda. 214.I.217.G
rege puero,regni miſeriæ. 16.A
Reges, dei uice ac munere fungi. 162.D.
reges duos Italicos creare ſtatuit Nicolaus pontifex maximus. 158.H
reges etiam grauiter peccare poſſe. 106.H
reges Franci epiſcopos ſuos inuitis ſe ſacrari nolunt. 105.F
reges nomine tantum. 24.F
reges non ſuo,ſed publico bono ſtudere debere. 162.H
reges petentibus nihil negant. 177.F
reges quæ faciant. 58.I
reges,ſerui ſunt. 177.F
reges tres unam Genuam Ruſcinonenſem obſident. 159.B
regum ac ducum cuſtodiæ. 155.F
regum ac imperatorum cognomina ac tituli. 162.G
regum ac Pontificum commiſsio & digladiatio. 176.A
regum creãdorum origo.179.F. eorum munus.ibi.G
regum diuerſa ſtudia. 162.E
regum diuturna & crebra colloquia quid pariant. 118.C
regum duorum cum centenaria utrinq; ala decertaturorum certamen conditum,manum euadit. 158.I
regum duorum fratrum concordia. 55.C

Regum & imperatorum imperia uoluntate popularium conſtant. 72. K. 205.H
Regum Francorum natales,incremẽta, ac decrementa. 60.B
Regum Francorum ſacrandorum ius Rhemenſibus deberi. 140.E
Regum gloria intermortua. 22.H
Regum liberatores, potius quàm percuſſores,audiendum. 216.E
Regum maieſtas ſecũdis rebus ſanctior, aduerſis uilior. 227.B
Regum perfugia. 107.E
Regum proprium. 163.F
Regum quàm pontificum ſigna ſequi malunt Delphinates. 192.E
Regum quatuor conuentus. 183.K
Regum ſimulationes. 177.E
Regum ſocordia ac mollities. 24.G
Regibus ex aduerſo accumbere,piaculum. 20.B
Regibus pueris,miſera temporum conditio. 16.A
Reliquiarum ſacrarũ ueneratio.30.D. 23.D
Rhachiſius Aiſtulphi Longobardorum regis frater. 35.I
Rhado magiſter equitum. 19.F
Rhadulphi latinorum Ceſaris mors. 167.A
Rhamula urbs. 90.G.94.B.C
Rhaudulphus Lõgobardus, Caroli Magni fautor. 44.D
Rhegyum oppidum. 179.A
Rhenus fluuius. 238.B
Rhodanus fluuius. 55.D
Rhodanus Longobardorum dux. 23.I
Rhodoaldus,homo tenuis. 20.F.G
Rhodoricus Viſigotthorum rex. 26.C
Rhodulphus Aſpurgenſis comes,Ceſar à Germanis deligitur. 255.A
Rhodulphus Burgundio Franciã à Carolo Simplice dono accipit. 61.H
Rhodulphus Cameracenſiũ comes.60. K.eius mors.61.A
Rhodulphus Giſilæ Auguſtæ auunculus Burgundiæ rex ſalutatur. 64.H
Rhodulphus Lotaringiæ dux. 190.B
Rhodulphus magiſter equitum Frãcorum. 160.F.189.I.K.192.G
Rhodulphus Samarobrinenſiũ comes. 62.D
Rhodulphus Viridis Rhemorum pontifex. 96.B
Rhodulphus Viromanduorum comes. 97.F.105.G.116.D
Rhodij Zizimum Mahumetis filiũ honorificè excipiunt. 242.D
Rhodus de Turcis recipitur à noſtris. 174.F
Rhodium bellum. 242.A
Rhogundus Foroiulienſium dux.38.H. 39.C.D
Rhollo Normaniæ dux,eius gentis parens. 56.K.57.A.59.G.66.F.69.H. 133.D.201.C
Ribomontanus quidam equitum delectorum dux. 194.C
Ricardus Anglus Ceſar.154.D.155.A
Ricardus Angliæ rex. 117.E.G.118.C. 119.F.K.120.H.K.122.E.122. A.B.C. G.H.124.G.141.G
Ricardus Aquitaniæ dux. 116.K
Ricardus Eduardi iuuenis filius. 199. C.215.G
Ricardus Gulielmi Nothi filius Normaniæ dux. 62.E
Ricardus Henrici Angli regis filius. 121.B.D.E.139.B.150.B
Ricardi Normaniæ ducis cũ Theobaldo Carnutum comite ſimultas. 63.B
Ricardus ſecundus. 63.K.64.C
Ricardus tertius. 64.C.65.C.D
Ricardus Theodorici filius. 57.I
Ricaredus Lemugildi Viſigotthorũ regis filius. 15.D.16.I.69.D
Richildis Hermani comitis Annoniæ filia. 69.D
Rigunda Chilperici regis filia. 15.D
Rio, maritimum Aquitaniæ oppidum. 167.B.227.G
Riola urbs. 139.B.180.C.189.G
Riuus Francorum,locus quidam.20.A
Riuus altus,inſula. 50.I
Roanus Britannus nobilis. 198.E
Robertus abba Moliſmenſis. 104. A. hiſtoricus.110.A.116.I
Robertus Altiſsiodorẽſis Comes,Græcorum Auguſtus. 134.G.142.G.H
Robertus Andium Comes. 56.C
Robertus Atrebatũ Comes. 152.B.155. I. 163. K. 170.D. G. 181.F. 184.C.F. 185. F. 127. I. 189. A.190.F. 202.A. 209.K
Robertus Auſtrius Hũgariæ ac Bohemiæ rex Ceſar deſignatur. 225.D
Robertus Balduini Comitis Flandriæ filius. 69.E
Robertus Bauariæ dux Ceſar dicitur. 217.B.à Mediolanenſi duce uincitur. ibi.
Robertus Burgundiæ dux. 146. B. 153.E
Robertus Canolus Anglus dux. 198.F
Robertus Caroli primi Siciliæ regis ex Maria Hungara filius. 189.B
Robertus Caroli Claudi filius. 164.C
Robertus Druidũ Comes. 104. E.131. E.140.H.I
Robertus Flandriæ Comes. 94.K.97. B.E.98.I.174.K
Robertus Francorum rex. 64. I. K. 94.F
Robertus Gulielmi nothi filius patri rebellis. 69.F.G.I
Robertus d. Ludouici filius Claromõtenſium in Bellouacis comes. 153.B
Robertus Ludouici Flandriæ comitis patruus. 182.K
Robertus Niuernenſium comes.170.K
Robertus Normaniæ dux.63.C.66.B. C.81.B.92.B.96.I.100.K
Robertus Odonis regis frater. 58. E. 59.C.Filius.61.F
Roberti Pariſienſis mors. 77.F
Robertus Phocẽſis Comes.172.I. dux. 173.K
Robertus Rhemorum epiſcopus.30.G
Robertus Roberti Franci regis filius maior. 65.A
Robertus Hugonis Capeti filius. 64.B
Robertus Vidonis Dampetræ filius. 153.D
Roberti Viſcardi Normani uirtus.66. H.73.G.eius filiorum digladiatio.ibi. H.conciliatio.ibi.I
Robuſtorum hominum robuſta proles. 60.B
Rhodulphus.uide Rho.
Rogerius Flandriæ Comitis prætor. 104.A
Rogrius Lorius Tarraconenſis claſsis præfectus. 159.B.161.G.164.A
Rogrius Roberti Viſcardi filius.73.K
Rogrius Siciliæ Comes. 66. I. 102.I. 103.A.109.I.143.H.I.K. 144.A.B. Eius liberi.118.E
Rogrius Tancredi filius. 122.I
Rogrius Templarius. 169.E.F
Rolãdus fortiſsimus ac prudentiſsimus dux. 45.H
Rolandus Senenſis pontifex maximus. 110.F
Roma à Totila recepta. 21.H. ab Alarico in poteſtatem redacta, & direpta.2.H
Roma pontificis imperio ſolutã ſe contendit. 150.D
Roma pontificis maximi ſedes. 202.A. B.E
Roma,uirtutis ſeminarium. 31.C
Romæ conuentus celeberrimus. 46.B
Romæ florentis ſpectacula. 144.I
Roma uetus. 102. A. Eius inſtituta repetita.149.H
Romam Henricus Ceſar petit. 98.A
Romam in poteſtatẽ ſuam recipit Beliſarius. 22.D
Romam ſibi uectigalem facere Aiſtulfus Longobardus minatur. 31.F
Roma euerſa, Italiæ regem non eſſe. 22.I
Romana ſedes uelut exul. 173.A

Romana

Romanæ eccleſiæ imperiũ recens.43.C.
Romanæ eccleſiæ ſupplices 178.K
Romanæ ſedis uacatio biennalis.154.F. uigintiocto menſium.166.K.
Romanam eccleſiam Græci agnoſcunt. 215.G.
Romanum imperium conſeneſcens.2.D
Romani imperij æmulus Carolus mag. 51.F.
Romani ægrè Taurum montem traijciebant 80.A
Romanorum ſplendor 2.C
Romani pontificis exagitatio. 210.F
Romani pontificatus uindices acerrimi. 94.F.G
Romani pontificis in reges authoritas. 133.H.
Romani põtificis obſeruãtiſſimus Anglus 133.H.I.
Romanum pontificem Græci agnoſcũt. 154.K.
Romanorum pontificum ſedes in Galliam delata, poſt 70. tandem annos in Vrbem reuertit 201.K
Romanorum pro creando ex ſe pontifice ſtudum 202.C
Romanos pontifices Græco Cæſari paruiſſe 34.G.
Vide pontifex max. & Rom.
Romaebarius Conſtantienſium epiſcopus. 16.B
Romarẽtinum ab Anglis expugnatur. 195.G.
Roncæuallis anguſtiæ. 54.G.197.G
Roris matutini miraculum 87.C
Roſebecenſis pugna 209.F
Roſſelinus in Auſtraſiam relegatus. 47.D.H.
Roſmunda Gepidarũ regis filia. 13.A
Rotarũ radijs diſtricti parricidæ quidam 100.I.
Rotigrandus & Autarius Pipini oratores ad Aiſtulphum 32.I.
Rotomagenſium archiepiſcopus prætextatus, inceſtarum nuptiarum author, &c. 14.I.
Rotomagum.59.I.123.D.167.F.207.C 219.E.221.B.127.D.234.D.
Rotrudis Caroli magni filia 44.F
Ruber, comes Anguillarius 154.H.
Rubiprati filius nothus. 230.G.131.C.
Ruelli oppidi arx ſolo adæquatur. 124.E.
Ruelluallis à Franco recipitur.123.E.
Ruffinus Volta Nauarchus Genuenſis 120.H.
Ruffus Anguillariæ comes 164.A
Rugillo Longobardus cæſus 23.K
Rumoldus ducis Beneuẽtani fil⁹.43.C
Rumorum mendacia 233.I.
Rupella urbs 139.A.198.D.E
Rupertus Agrippinenſium epiſcopus. 238.A.
Ruſcino Tarraconẽſi regi addicta.155.A. Eius Comitat⁹.159.F.160.A.230.d.
Ruſſi, Normani aliquando dicti. 59.E.
Rutheni Francis dediti 8.K.130.C.

S

D. SABAE AEDES PTOLEmaide 149.A.B
Sabaudiæ Comes Amadeus 173.D
Sabaudiæ dux, relicto ducatu, eremo ſe dicat 225.G
Sacerdotes, animorũ curatores. 129.E.
Sacerdotes etiam, non ſoli duces, militant. 87.C
Sacerdotum ac myſteriorum altarium hoſtes cæſi. 116.B
Sacerdotum Aſiaticorũ flagitia ac ſcelera. 114.E
Sacerdotum contemptus 231.E
Sacerdotum de bonis, ingens contentio. 38. K.
Sacerdotum decreta imperioſa, ac acerba. 183.C
Sacerdotum deformati mores coërciti. 51.I.68.G.71.A
Sacerdotum Græcorũ ad Latinos armatos occurſus 128.C.F
Sacerdotum fautor Pipinus 36.A
Sacerdotum munus 71.B
Sacerdotum Latinorum in Aſia ſacro bello uiſum 86.K
Sacerdotium uxori poſthabitum.131.E. 217.E.
Sacerdotia quibus uidebatur Cæſares dabant 203.F
Sacerdotalis pecuniæ cogendæ ius permiſſum, poſtea reuocatum 170.C.
Reliqua uide in dict. Eccleſiaſtici.
Saccorum ſtramine refertorum uſus in bello. 91.F.
Sacri auri conſumptio 126.C
Sacri belli deſcripto lib.4. per totũ & deinceps.88. & dein. Primi & ſecundi differẽtiæ.106.I.107.F. Tertij item deſcriptio.121.I. Eius ſacri belli ardor.123.I.K.213.C. Eius prætextus ad priuatas etiã iniurias traductus. 148. G.149.A. Eius ſuaſio.213.A.129.G. refrigeſcentia.143.D.
Sacro bello mori, ſanctũ ducitur.147.d
Sacro bello q̃d agi debeat.134.e.157.g
Sacræ militiæ magiſtrorum inter ſe ſimultas 166.B
Sacræ militiæ paludamentum.72.E. Aduerſus hæreticos ſuſceptum. 129.H.
Sacris initiabantur ſubinde etiam regia ſoboles 131.D
Sacrocæſarienſis Comitis mors. 191.E.
Sadregiſillus Aquitaniæ præfectus.40. A.21.F.
Sagittæ Anglicæ 192.D.194.D
Sagittæ ſpiculis aureis præfixæ. 109.I.
Sagittarij Franci 213.A
Sagittarijs Anglis Lygures ſagittarij opponuntur.190.I. Anglicorum uirtus.213.D.
Saladinus Syraconi Medi filius. 112.I. Eius res geſtæ. 113.B.C.E.F.G.K.114. D.F.115.A.K. 117.C.H. 118.G.H.119. B.120.H.121.C.H.I.122.K.
Sala fluuius 45.D
Salarijs ſuis milites fruſtrari nolunt. 68. B.
Saleberienſis Comes. 134.F.187.D 212.B.223.C.
Salernum urbs 43.D
Salernitanus princeps 95.H
Salij dicti Franci. 45.D. & qui fuerint 178. F.
Salica lex.45.d.178.F.181.d.F.h.186.b.
Salinarum fons 184.I.
Salis uectigal 199.E.220.I.
Salonæ expugnantur ac diripiuntur. 169.F.
Salutandi prætextus 130.D
Salutis uelut deſperatæ ſtimulus acerrimus 161.K
Samarobrinenſes 186.C
Samnitum pectora indomita 47.D
Samnium urbs 46.A
Samo Dalmatiæ rex 22.A.B.
Samoſata urbs 79.F.G
Sancti ſpiritus adſit nobis gratia, à quo editum 64.I.
Santones in Angli poteſtate. 152.G. eorum arx ſolo adæquatur.184.G.
Sanctorũ corporũ ueneratio.30.d.23.d.
Sanctorum eluſio uindicata 23.E
Sanctorum imagines à Cæſaribus quibuſdam damnatæ 34.E
Sanctorum pro nobis interceſſionis contemptor Conſtantinus Cæſar 32.H
Sanguinaria mulier 230.A
Sanguinus Aſſunguri barbari filius. 102.A.107.I.108.I.
Sanguis apud patrem potior in cauſſa filij, quàm iniuriæ à filio acceptæ memoria 135.G
Sanguis ſacroſanctus Mantuæ aduentus 50.A
Santia Phocenſis Comitis filia, 141.K.
Santius Caſtulonenſis regis minor filius. 155.F
Saphadini Saladini fratris crudelitas. 122.h.
Sapientia, ingenij indoles 163.D
Sarra Columna, Bonifacij Põtificis hoſtis. 171.F.H.K.172.C
Saracenæ mulieres 28.B
Saracum Arabiæ oppidum 144.F
Saracenum oppidum 140.E.F

Saraceni aduerſus Aquitanos. 26.E.F. Gallos. 27.G.H. 28.I. 31. A. 123. A. Hiſpanos. 40.A.C.127. A.188. A.B. Vtranque Romam. 70.H.
Saraceni, Canes audire ĩdignãtur. 22.b
Saraceni Hiſpaniæ incolæ. 49.F.129.E. 248.E.151.H.169.E.
Saraceni Chriſtianis militibus mixti. 22.D.
Saraceni Chriſtianis principibus militantes 26.A.143.D.E
Saraceni milites Chriſti fidem ſuſcipientes. 146.A
Saraceni, non gentis nomẽ, ſed ſectæ. 26. E. unde dicti. 144.F. Eorum circuncíſio. 22.C. ſpes animoſa. 26.D. aſtutia. 40.C. mutuæ ſimultates. 40.B. Cunctatio. ibi. G. obſtinatio. 41.E. in Perſide nomẽ. 35.A. militaris uirtus. 40.I. imperia ac dominatus. 144.E.212.H. propagatio. 26.B. Strages. 28.C.30.A 49.K.71.H.
Saracenos Normani cohibent. 73.G. Turcæ atterũt. 144.E. Infeſtant Tartari. 152.A
Sarus Gotthorum dux 2.F.H
Sardorum aduerſus Saracenos uirtus. 49.G.51.D.
Sarnum oppidum 229.H.
Satrapæ Turcæ Solymani conſilium & aſtutia 74.E
Sauar Aegyptius Sultanus. 112.F.H. 115.C.
Sauarus Malleonẽſis Anglus Aquitaniæ præfectus 130.G.138.K.139.A
Saulus Hebræus dux Gotthos oppugnat. 2.G
Sauona urbs 229.E.I.
Sauoſius gazæ regiæ cuſtos 205.F
Saxoniã Carolus mag. cum omnibus copijs ingreditur. 39.E. ac domat. ibi. I.
Saxonum res. 12.K.13.A.D. F.H.22.D. 24.F. 35.H. 38.K.41.H.42.H.45.C. 48.E.G.H.52.I.78.A.132.F.
Saxonicum ingenium 49.A
Scacarius Normanorum iuridicus conuentus 163.I.
Scafuſa oppidum 172.G
Scaldis fluuius 55.D.186.B
Scandauia inſula 12.K
Scandouerium oppidum 187.D
Scarlatum oppidum 237.D
Scelera mentẽ homini auferunt. 100.E
Scelera ſceleribus condonata 208.B
Scelerũ eruendorum ratio 174.C.D
Scelerum infelix exitus 10.F.
Scelerati tollendi 179.G
Schiſma imperiale. 124.D.147.I.
Schiſma pontificium. 36.K. 103.A.B. 201.K. 120.E.225.C. In urbe Roma. 110.F.
Schiſmaticorum pontificum acta confirmata 219.C
Scholaſticis tenuibus Nauarræ collegiũ ædificatur ac locupletatur. 163.I.
Scipio ſacer 106.I.
Sclaui populus. 16.K.21.K.50. B.51.A. 52.K.
Scorpiones bellici 129.F.124.G
Scortei nummi 244.k.
Scotorum gens 3.F
Scoticæ res. 42.e.68.F.87.g.171.F.180. C.184.G.196. A.210.H.I.221.D.K. 226.D.
Scribæ apud Romanos mercenarij erãt 69. B.
Scribarum apud Græcos dignatio. ibi.
Scriptorum multorũ uanitas. 19.D. inter ſe diuerſitas 68.E.
Scrophæ cuiuſdam Galli nobilis uirtus. 132. I.
Scythæ popul⁹. 59.D.244.E.152.C.D. 163.G.H.I.169.H.216.G.
Sebuſiani, populus 234.C
Seceſsio plebeiorũ apud Flãdros. 168.f.
Sectæ ſuæ hoſtẽ occidere, Aſſaſsinis immortalitate dignum putatur. 141.I.
Secunda negligentiam pariunt 70.C
Secundæ res dignitatem addũt, aduerſæ uilitatem 226.H.227.B.
Secuſio oppidum (apud Plinium Seguſio legitur) 13.K.19.I.
Sedechias Iudæus medicus 57.B
Sedens uincit. 232.D.
Seditioſorum ſupplicium 283.F
Segericus Athaulphi ſucceſſor. 3.A
Sella curulis 9.E
Selandenſium ager à Francis euaſtatur. 210.G.
Seleucia urbs maritima 90.B
Senectutem ſuam Lud. Craſſus contemni non patitur 103.E
Senogallia à Deſiderio Lõgobardo occupata 38.A
Senonas Normani inuadunt 58.F.
Senonum aduerſus Saracenos animus. 28.K. Eorum oppreſsio. 64.C.
Senſadolus Caſsiani filius. 81.H.85.E
Sentila rex 24.G
Septimania colonia 30.C
Septẽtrionaliũ nationũ domitor. 55.G
Septuagenarij & eo maioris ambitio. 218.H.
Sepulcrum mirabile 30.H
Sepulcro dominico Sultanus parcit. 136.E.
Sepulcri ſancti claues 46.B
Sepultura communis Francorũ regum. 96.D.
Sepultura ſacra quibuſdã illuſtriſsimis uiris negata. 69.G.143.C.266.K.
Sepulturæ locus deficit 82.F
Sergiana, oppidum Italiæ 46.K
Sergius Secundicerius luminibus priuatus 37.C
Sergius Pontifex maximus 55.E
Serpens in ſepulcro loco cadaueris repertus 30.H
Serpentum in caueolis incluſarum uſus in bellis 119.F
Sertum ſpineum dominicũ Venetis oppigneratur 243.C
Seruatius & Paternus Gallorum oratores 21.B
Serui milites apud Turcas 114.D
Seruitiorum imperium 147.A
d. Seueræ fanum. 167.D.198.D.E.
Seueritatis malum 20.K
Seuinus Senonũ archiepiſcopus. 64.A.
Sexageſimus annus fatalis 242.F
Sfortia dux. 219.K. 220.B. 230.E.232. D. Vide Franciſcus Sfortia.
Sibylla Fulconis Comitis filia. 101.F
Sibylla Henrici regis Angli filia. 98.A
Sibylla maior Balduini Almerici regis filij filia 113.G.115.C.117.I.
Sicarij cuiuſdam facinus audaciſsimum 153.F.
Sicarij omnes Aſſaſsini dicti 153.G
Sichildis nouerca Dagoberto ſuperinducta. 20.D
Sicilia. 43.h.103.B.118.E.G.138.F.145. H.147.K.148.B.150.E.151.A.156.F. 164.G.179.A.205.B.C.234.A.
Sicilienſe bellum 167.I.
Siculi & Appuli exules in Græcia. 157.B.
Siculi pontificem ſibi conciliare cupiũt. 158. F.
Siculi reges unde etiam Hieroſolymorum reges ſalutentur 158.F.
Siculorum erga Francos animus. 151.H. 156.I.157.F.I.158.F.167.I.
Siculorum regum opes põtifici Romano ſemper ſuſpectæ 150.E
Siculus ueſper 157.F.160.I.
Sidon urbs 90.F.95.I.
Sidonius Aruernorum epiſc. 8.K.
Sigibertus Auſtraſiorũ rex. 22.D. Eius modeſtia. ibi.
Sigibertus Clodouei dux 5.G
Sigibertus Gallus nobilis 9.A
Sigibertus hiſtoricus 35.B.
Sigibertus Mediomatricum rex. 12.F. 13.C.22.G.
Sigiburgum oppidum 39.A
Siginus Vaſco 53.A
Sigiſmundus Cæſar, Auſtriæ dux. 216. B.C.D.E.219.g.I.225.B.226.d.234.k
Sigiſmundus Gundebaldi Burgundionũ regis filius. 4.K.8.F.10.B.48.C.
Sigiſmundus Ludouici Hungariæ regis gener. 207.I.218.B.

Signa Tamerlanis Scythæ triplicia. 216.H.K.
Signi militaris inclinatio 131.C.
Signorum alienorum proponendorum fraus 292.A
Signifera mulier 141.G
Siligonia Aurelianenſis 222.B.
Siloë fons 91.B
Similitudine, corporea quidam ſe Cæſarem ementitur 105.A
*Simo Montisfortis comes.*124.C.129.H. 130.C.D.134.C.D. 140.C.149.A. 150.A.152.H.I.153.G.
Simon Neella duumuir à D. Ludouico inſtitutus 153.E
Simo Patriarcha Hieroſolymitanus. 73.F.
Simpulum Rhemenſe. 140.E.242.G.
Simulandi ars 148.D.242.H
Singulare certamen 97.H
Siſebutus Viſigotthorum rex 21.D
Siſenandus Viſigotthorum regnum affectat. 21.G.
Siſinius præfectus Secuſionis oppidi. 13.K.
Situs ingens 74.G.78.E.91.B
Sixtus pontifex maximus 241.k
Smaragdus ingentis precij 94.A
Smaragdi Exarchi græci ditio 17.A
Smyrnam Veneti capiunt 83.I.
Soboles multiplex 152.K.
Socer à genero cæditur. 97.D.E
Societas Longobardorum & Saxonum iniqua 13.B
Solis aduerſi mala. 115.G.132.A.192.A. *Eius defectio.*115.D.
Solomon Britannorum rex 56.C
Solomonis templum 91.K
Soluendo qui non ſit, ſtatim excommunicari. 183.G
Solymanus Turcæ Satrapes. 74.E.F. 75.I.76.D.K.77.D.F.88.K
*Sombreſſetus Anglus dux.*226.K.227.d
Somnium Caliſti Pontificis maximi. 98. C.*Rollonis Normani.*59.G.I.
Somona fluuius. 62.D.219.E.223.E. 230.D.236.E
Sonichildis Plectrudis neptis 25.H
Sontium princeps, primus omnium puniendus 176.G
Sophia Auguſta Iuſtini Imperatoris uxor 12.G.
Sophiæ ædes 228.E
Sophorianus fons 115.E.
*Sorabi, Sclauorum natio.*42.D.E.50.B.
Soracte mons Italiæ 30.I.
Soror germana, uxor ducta 237.D
Sorores à ſororibus dignitate uinci indignantur 150.C
Sororqua urbs 80.F.
Sortium conſulta 144.D
Soſtrada regina, mulier atrox. 44.E.
Sparnonum urbs 65.A.
Spatharius Græcis quis dicatur. 47.I.
Spes humani animi 31.D
Spes ſæpe falſa nos ludit 92.B
ex Spina hominis ſerpens generatur. 30.H.
Spiritus pro diuitijs tolluntur. 150.F.
*Spiritus ſancti proceſsio.*154.K.225.E.
Spoletinus dux 34.I.141.G
Spoliorum hoſtilium memoria. 209.K
*Sponſa alteri⁹, alteri nubit.*127.K.218.D
Sponſæ præreptæ dolor & uindicta. 123.I.142.H.
Sponſam filij pater uſque ad ſuſpicionẽ apud ſe habet 127.F.
Sponſalia puerorum penè 114.F
Stampæ 232.I.
Stemmatum diuiſio 152.K
Stemma tertiũ in Francorũ ſolio. 63.I.
Stephanus Andreæ Hungari Regis filius. 165.F.
*Stephanus Angliæ rex.*205.B.C.210.A.
Stephanus Barbatulus apud Pariſios monetæ curator 175.A
*Stephanus Bleſenſium Comes.*55.C.84. K.86.B.D.93.H.94.C.104.F.H.
Stephanus Burgundiæ Comes. 93.H. *Eius mors.ibi.*I.
*Stephanus Cãpanus Comes.*96.A.97.f.
*Stephanus Columna Cardinalis.*170.B. 181.A.
Stephanus Gulielmi Burgundionum Comitis filius 98.C
Stephanus Marcellus Pariſienſiũ mercatorum præpoſitus. 196.C.F
Stephanus Pontifex maximus. 31.K. 32.F.32.I.33.C.35.E.37.D.52.I.
Stephanus Sacriceſaris Comes. 116.A.
Stephanus templi diui Dionyſii antiſtes. 156.B
Stephanus Vaiuoda 189.B
Stephanus uir quidã ſanctus apud Anglos. 130.K.133.I.
Stilicon malorum Francis initium. 2.E. *Eius mors.*2.H.
Stilico Romanos aduerſus Gotthos tutatur. 2.F.H
Stipendia militibus non numerata, faciunt ut rapto uiuant 166.B
Stiria regio 39.E.
Stirpis nondum natæ anteuerſio. 22.K.
Storiarum & centonum uſus ad ictus tormentorum excipiendos. 91.E
*Stratenſium quorundã tragœdia.*101.G
Suanachildis Griphonis mater. 30.E.
Subſidium pecuniarium, mollius quàm uectigal. 206.I.
Suburbiorum ad urbem oppugnandam opportunitas 142.A
Sueno Danorum Noruegorumq; rex. 67.F. 82.F.
Sudes præacutas ac ſtimulos īduti quidam. 95.K
*Sueuia.*147.K.*Eius nobilitas.*150.G.
*Sueui Galliam diripiunt.*2.I. *Eorum legati à Saxonibus ſpreti.* 13.G.*Eorum ſedes.ibi.*F.
Sueui Siculis grati 152.C
Sueuorum ducum indoles Romano pontifici inuiſa ac ſuſpecta. 150.B
Sueuis Piſani ac Senenſes fœdere iunguntur. ibi.K
Sueßiones populus. 140.E.*Eorum direptio.*5.A.*claritas.*232.C.
*Sueßionenſe concilium.*130. K.*regnum.* 4.I.9.K.12.F.24.E.36.F.
Sugtenſis Comitatus. 18.K.
Suis fœminæ occurſus 103.C
Sultani Aegyptij anxietas. 136. C.*clementia.*138.E.F. 148. D.*impietas.ibi. cædes.ibi.*E.
Sultani qui dicantur. 70.D.75.G.*Eorũ ingens numerus.* 144.E.*fides in fœderib⁹.*143.g.*miniſtri ac ſerui.*147.A.
Sultanorum Orientis ad Fœdericũ Cæſarem munera. 144.I.
Sumptuaria lex 196.B
Supplicia ſummorum uirorum infimos magis terrent 179.H
Suppliciorum hoſti dandorum per duces comminatio, militibus animos addit. 193.I.
Supplicis uiolandi dedecus 239.F.
*Suſceptionis de ſacro fonte religio.*18.d.
Suſpendiarij cuiuſdam Iudæi miſer exitus. 179.B
Suſpicionis mouendæ ratio. 168.I. *Eius rei artifex Ludouicus undecimus.* 234.D.
Suſpicioſa bella domeſtica. 132.H.
Suſpicioſi regis metus 98.I.
*Sutoris ueteramentarij audacia.*203.G. *alterius cuiuſdam filius, papa efficitur.* 150.A
Syagrius Aegidij Romani filius. 4.I. *Eius mors.ibi.*K.
Sycambri, Francorum ſocij. 5.F.
*Sylua carbonaria.*25.D.*Cocia.ibi.*C.
Syluerius Pontifex maximus. 172.A
Syluester Pontifex maximus 64.B
Syluina Africæ urbs 117.D
Symmachus & Boetius necantur. 8.I.
*Syracomus Medus, Norradini Sultani militum magiſter.*112.G.I.K.113.A.E.
Syria 22.C.137.H
Syri Chriſtianis fauentes 81.I.84.B.
Syri frumenta ſubter terram defodiunt. 81.I.
Syri Turcarũ tyrannidẽ oderũt. 93.A.
Syrorum ceremoniæ 103.G
Syriacum bellum conſeneſcit 121.I.

T

TABELLARII PRODItionis nuncij pœnitentia 156.D
Tabulæ in indicium prolatæ, falſi à rege redargutæ 184.D
Tacitus hiſtoricus 59.D
Talebot⁹, nobilitatis Anglicæ dux. 222.A.227.E.F.I.
Tamardus quidam in pauperes piiſſimus. 99.G.H.I.100.B.
Tamerlanes Scytha. 216.F.I.K.219.A.
Tanaquinus Pariſiorum prætor. 221.A
Tancredus Bononienſis Comes. 82.H.84.E.92.E.95.A.D.E.
Tancredus Siciliæ rex. 118.E.121.I.
Tancredus Apulus 78.F.79.I.
Tancrediuilla Normaniæ oppidum. 227.E.
Tancredouillanus Comes. 175.d.189.h.
Tametū oppidū à Gotthis obſeſſū.12.B
Tarentinæ epulæ 81.K.
Tarentini ducis Bohemundi conſilium in obſidione Antiochena 84.D
Tarenti principatus. 147.K.148.D.156.K.
Tarraco urbs 153.A
Tarraconenſe regnum. 159.D.134.F. Bellum.ibi.
Tarraconenſium erga Francos animus. 164.H.
Tarraconenſium reges. 152.K.185.D.
Tarſus urbs, Ciliciæ princeps. 78.F.K.93.I.
Tartari qui dicantur. 144.D.G. Eorū res uide folio 144.C.145.D.I.146.G.K.147.A.152.A.B.154.K.165.G.169.G.
Taſsillo Bauariæ dux. 26.K.30.K.35.I.36.C.45.I.
Tatini Græci ducis uirtus. 76.E.
Taurisani à Carolo magno malè mulctati. 46.A
Tauri montis celſitudo.79.K. Eius traiectio.80.A.F.
Teate urbs.47 D. incenſa.ibi.E
Tederrhus Valliorū nobiliſsim⁹. 221.G
Tegularia arx 66.G.193.F.
Teias in Tottilæ demortui locum ſuffectus. 12.B
Telam ordiar &c. 14.H
Telorum coniectus unde ualidior fiat. 146.D.
Tempeſtas cæli ſubita ac miraculoſa. 196.H. horrenda. 124.F.
Tēpeſtatis marinæ periculo diuus Ludouicus diuinitus liberatus 148.H
Tempeſtatis repentinæ commodū. 10.H
Templarij.103.G.I.112.C.E.115.h.118.I.146.A.B.166.C.174.B.E.F.
Templis aurum ſuum à ſe ablatū Martellus non reſtituit. 31.H.
Templis ſacris ſuus apud Francos honor. 101.E
Templorum diuitias Iohannes Angliæ rex in uſum ſuum conuertit 135.H
Templorū ararumq́; contemptus.105.I.146.F.154.H.
Tempora in conſiliū admittenda.86.C.
Teneremundā Gandauenſes obſeſsi expugnant 208.F
Terræ ac urbis ſanctæ à noſtris adoratio ac ueneratio 109.B
Terræ tremores 48.A.115.D
Terouana Morinorum 241.H
Teſtudinis in bello uſus. 10.I.76.B
Theobaldus Bleſenſis Comes. 98.K.104.K.106.E.H
Theobaldus Campaniæ Comes. 97.F.103.E.125.I.K.158.H.140.b.k.141.b.
Theobaldus Carnutum Comes. 62.A.111.E.
Theobaldus, Clodamiri filius 10.D
Theobaldus Dolenſiū pontifex. 156.C.
Theobaldus Drogonis Campanorū ducis filius 14.K
Theobaldus Nauarrorū rex peſte moritur 154.F
Theobaldus Placētinus Eburonum archidiaconus, pontifex maximus. 154.G.H.
Theobaldus Regius ſaltuarius Montemletericum muris cingit 65.A.
Theobaldus Stephani Comitis Bleſenſis frater 104.G
Theobaldus Vetulus pater Odonis primi. 60.A
Theobaldi & Ramanfredi procerum Galliæ factiones 25.C.
Theodatus Hetruriæ prætor.11.A.B.C.
Theodelinda Charibaldi regis Bauarorum filia 16.K.17.G
Theodino Trauſiuranus 30.K
Theodobertus Childeberti filius Auſtraſianorum rex.18.C. eius imperium ibidem F.
Theodobertus Chilperici filius. 14.C.
Theodobertus Theodorici Mediomatricum regis filius 10.K.11.D.K.
Theodora Deſiderij Regis ſoror. 36.I.
Theodoricus Alſatiæ Comes.101.b.e.g.
Theodoricus Cala, Rex ſalutatur.25.G
Theodoricus Childeberti filius, Burgundiæ rex.18.C.F. Eius res geſtæ.ibi.H.K.19.A.B.
Theodoricus Clotarij regis frater. 22.H.I.K.24.F.
Theodoricus Flādriæ Comes.109.F.G. nouus in Syria homo.ibi.
Theodoricus Oſtrogotthus, Italiæ rex. 6.D.9.G.I.10.E.G.K.
Theodoricus Viſigotthorū Rex.3.H.K
Theodorus Alexidis impij gener. 142.H.146.H.
Theodorus Bātzis filius Græcorum auguſtus 142.I.149.D.E.
Theodorus Hunnorum Rex Hacanus dictus 45.A.
Theodorus Laſcaris 127.B
Theodorus Maſsilienſiū epiſcopus.15.I.
Theodoſinda Rabodi filia Grimoaldo Pipini filio nubit. 24.K
Theologicis modus ponendus. 107.B.
Theophania Nicephori auguſti filia. 62.K.
Theſſalorum rex Bonifacius Ferratenſis ſalutatur 129.A
Thomas à Fano Valerij Comes, Brabantinos malè excipit. 152.k.
Thomas Aquinas prædicator floret. 149.k.154.I.k.
diuus Thomas Cantuarienſis epiſcopus 110.I.K.116.I.120.G.H.140.G.185.I.
Thomas iuris præfectus Henrici Andegauenſis, uir ſanctus 110.G
Thomas Marlenſis Comes.97.I. eius mors.ibi.K.
Thomas Maurocenus Venetus, Byzantinus patriarcha 129.B.
Thomas Mocenius 216.C
Thomas Sergianus Pontifex maximus 226.E.
Thoriſmūdus Theodorici Viſigotthorum regis filius 3.K
Thraſilas miles. 4.B
Thraſimundus Spoletinus dux. 30.D.
Tetgaudus Treuirorum epiſcopus.55.I.
Tetrarchia Antiochenſis.75.H. Damaſcena. 9.K. Francorum. ibi. G.12.F. Halapiana.75.G.
Teutonū apud Hieroſolyma ordo. 109.G.h. Eorum nomen obſcurum.112.E.
Textor quidam ſenex, ſeditionis apud Brugenſes author. 168.E.
Tiberias urbs 115.C
Tiberienſis Comitatus. 93.E.115.B.
Tilbiacum oppidum 5.G
Timidis cuncta aduerſa 137.I.
Tineæ toto corpore humano uiuo ſcaturientes 25.A
Tingitania & Mauritania à Saracenis occupata 26.C
Toarſii Vicecomes. 130.G.151.E.
Tollenonum in bello uſus 76.A
Tolerātia & firmitudine animi omnia edomari 82.H
Toloſanas res uide 8.k.10.A.36.D.110.A.C.130.C.134.C.140.C.F.142.E.152.k.155.B.
Tonſoris cuiuſdā obſcuri hominis apud Ludouicum undecimū gratia.141.C. Vide Oliuerius.
Tormentorum ora, clauis ferreis traiecta. 255.L

Tormentis,

Tormentis, noſtrorum quoſdam eiaculantur barbari 76.B
Tornacū urbs.231.c.F.187.F.K.241.d
Toronia, Phœnicum opp.115.A.124.B.
Totila Gotthorū rex.12.G.H.I.k.12.a.
Toxiandria, Tungri, & Axona fluuius, primorum Frācorum ſedes.5.G.
Tractari qui dicantur Plinio. 144.F.
Trāſfugæ domeſticis bellis multi. 235.F
Transfugæ nulli in bello diui Ludouici Aegyptiaco 146.I.
Trāſiurani, ferox populus. 19.G.22.H
Transrhenana bella Pipinus ſuſcipit. 24.E.
Trāſrhenani Carolomano parēt.36.F.
Trapezus urbs 229.I.
Trecentorum equitum Francorum delectus, indignationem in exercitu excitat. 194.B.E
Treuirorum agros Franci occupant. 2.E.eorum uirtus. 137.L
Tribunorum multitudo rei bene gerendæ officit 209.G
Tributi detrectatio.205.K. eius appellatio mollita.206.I.
Tricaſſes de Anglis Iohanna Lotaringa recipit 222.F.
Triclinij dimidiæ partis ſtratæ ſymbolum. 21.G
Tridentum oppidum 14.A
Trigintaniratus 13.B
Tripolis urbs.94.C.E. eius expugnatio.165.K.
Tripolitanus tyrannus.90.B. Comitatus.115.B.
Triſtannis d. Ludouici filius. 153.E. 154.C.
Triumphus ante uictoriam. 144.H.I.
Troia, Apuliæ urbs 230.B
Troia oriundi Franci 2.A
Tudinus quidam Hunnus nobilis Chriſtianus efficitur 45.A
Tuinum oppidum 186.B.187.D
Tumulos nouos aſſurrexiſſe. 48.B.
Tunetis urbis obſidio.153.B.154.E.213.D.F.G.
Tungri oppidum 235.C.
Tunica interior potius comburenda, quàm arcana &c. 157.D
Turbæ multitudo admirabilis. 172.F. 182.E.
Turbaſſellum oppidum 102.E.
Turcæ, noua gens.35.A.Eorum res uide.ibi.35.B.70.D.E.H.72.I.K.73.A.74.I.75.H.76.A.D.83.G.84.D.85.C.E.88.I.89.B.D.G.125.k.126.g.144.E.174.F.212.H.225.I.229.A.C.
Turceminius ex uolone imperator, ac rex regum 147.G.
Turcicum bellum.72. & deinceps.Eius moles.73.A.& dein. Finis. 92.G.H.
eius rurſus ſuaſio. 105.K.
Turingi, gēs ferox.10.c. Eorū reges.ib.
Turonenſis comitatus 19.K
Turonenſe concilium 110.H
Turonum res.26.G.55.H.117.F.124.I.156.F.196.K.
Turpinus Rhemorum epiſcopus. 51.G.
Turres trecētæ ſexaginta Antiochiam cingunt 81.F
Turris lateritia Damiatæ propugnaculum.135.B.capitur.ibi.K.
Turris lignea mobilis. 40.K.82.D.plicatilis ac portatilis.91.D.I.95.K. miræ firmitudinis.155.H.
Turris maritima ad nauium curſus regendos. 45.K
Tuſciæ dux Philippus Henrici imperatoris frater creatur 122.I.
Tutela affectata, ſuſpecta 181.B
Tutorum regiorum in Gallia multitudo.58.G. authoritas. ibi.& 67.E
Tyara pōtifici maximo præ turba excuſſa 172.F.
Tyberi⁹ īperator Iuſtini ſucceſſor.13.G.
Tyranni Longobardiæ 218.D.
Tyrāni, nō reges, à iuſtitia alieni. 162.H
Tyrannicidarum præmia. 216.I.217.F
Tyriorum pontifex hiſtoricus. 84.G. 99.F.114.D.135.B.
Tyrus urbs.99.C.E.117.K.121.A.I.

V

VACCHO LONGOBARdorum rex. 11.I.
Vaderada Vacchonis regis filia.ibi.K.
Vades dare qui debeat, accipit. 192.K.
Vaifarus Aquitaniæ dux. 30.K.35.K. 36.A.B.D.
Vaiuoda, rerum Italicarum Ludouici Hungariæ regis procurator. 189.E
Velacræ oppidum 64.F
Valdo Lugdunenſis pauperum Lugdunenſium conditor 229.E
Valdrada mulier ſpecioſiſſima 55.K
Valentia de Afris recuperata 142.G
Valentianæ oppidum 64.E.F
Valentina Iohannis Galeatij filia.212.C
Valētina Mediolanēſis ducis filia. 217.C.Eius miſeria.ibi.E.
Valentinæ Ludouici Mediolanenſis ducis uxoris zelotypia 214.C
Valentinianus Cæſar. 2.A.3.C.E.4.B
Valeſii comes Carolus Ludouici.X.filius. 155.K
Valetudinariū Hieroſolymitanū.103.K.
Lutetianum 149.I.
Vallia Gotthorum rex 3.A
Vallius quidam Caroli magni filij pædagogus 52.A.53.E
Valo Philippi Auguſti ſignifer. 231.K.
Valliorū princeps Dauid.68.c.Eduardus Eduardi regis Angli filius. 193.F
Valterus à fontibus 154.C
Valterus Ciſtertienſis epiſcopus.104.B
Valterus comes ſani Pauli.151.K. Eius uirtus.152.B.C.mors.156.H.
Valterus Egerius unde dictus. 73.B. 74.D.F.
Valterus Frāci regis cubicularius Frācorum in Syria dux 134.H
Valterus mag.eq.Francorum 182.K
Valterus Manius 166.B
Valterus Meleduni præfectus, proditor, ſuſpenſus 64.I.
Valterus Senonū archiepiſcopus.58.E.
Vandali 2.E.5.E.28.H
Vandaloſia. 28.H
Vangionenſis conuentus.36.D.K.39.B
Vantadora arx 212.D
Varrato mag.eq.apud Gallos. 25.E.F.
Varnarius mag.eq.Burgundionū. 19.F
Varus fluuius 153.A.
Vaſallus domino mutua fide obligatur. 97.C.
Vaſco Fluſſatium Comes 184.F
Vaſco Herembaldi Buziorum principis filius 221.I.
Vaſco quidam Carolo magno pro libertate Francorum obſtat 51.G
Vaſcones.21.H.I.167.C.195.G.eorum annales.41.H.Ingenia.ibi.
Vaſconia 9.F.21.F.26.F.139.B
Vaſtinetenſium comitatus 68.G
Vaſtinetum oppidum 232.C
Vates ſeu diuinatores. 156.A. eorum præſtigiæ.ibi.B.
Vaticanū Lōgobardis habitandū permiſſum.58.C.Saxonibus item. 42.G
Vaticinium de Byzantio 228.F.
Vaticinium Ioachini abbæ de terra ſancta. 118.D
Vaurum oppidum ui captum. 129.I.
Vbij oppidum 42.D
Veb Hieroſolymis 115.B
Vectigal ingens 197.K
Vectigalis appellatio mollita. 206.I. eius non ſoluti malum. 182.H. eius inſoliti ac noui indignatio. 203.L exactores inuiſi. 204.F
Velatabi populus 45.B
Velum nauis auratum 250.C
Vellocaſſinum Francicum. 97.B.Noramanum.ibi.& 116.I.124.H.
Venās occiditur Childericus rex. 22.I.
Venationis prætextus 231.E.
Venceslaus Bohemorum rex 175.A.
Venceslaus Caroli auguſti filius. 199.F.225.F.
Vendaldus ac Ludouicus Arnulphi auguſti filij. 60.B
Venenatæ potionis mira uis ibi.
Venenatæ ſagittæ uulnus. 102.F
Venefica in uirum auguſta 60.D.

Veneficij in regio puero admiſſi inquiſitio. 156.A.B
Veneficij infimulatus Ludouicus X I. 236.I.
Venenum d. Ludouico Regi paratur. 241.D.
Venenum Carolo Quinto Carolus Nauarrus parat.199.B.Venenarij capite luunt.ibi.
uenenum pro amatorio 211.G
ueneno fratrem frater tollit 65.D
ueneno ſublatus Carol⁹ Caluus.57.b.d & Robertus Normanorũ dux.66.C
uenenorum in puteos cõſperſio. 179.D
uenerandus Dagoberti dux 21.G
uenetiæ 48.E.50.I.124.A
Venetorum res. 38.D.50. H.51.A.85.H. 90.F.99.C.E.124.B.126.C.E.F.127. C.K.128.D.148.K.149.A.B.188.E.K. 189.A.205.A.215.C.
ueniæ ab regibus impetratio quando facilior.95.C. Ea quibus detur.180.B.
uenti ſecundi opportunitas 91.G
uentorum atrocitas 115.D
uentre Rege,omnia turbata 57.I.
uercellæ urbs 48.B
uergobretus magiſtratus 101.B
ueris commoditas 84.B
uernolium urbs. 123.E.193.F.221.K. 227.A.
uernum oppidum 127.B
Vero auro, non ficto rumore ad exercitum parandum opus eſſe. 205.E
uerubus affixi toſti exploratores.84.d
uernicum Scotiæ oppidum 184.G.
uernicus Comes.237.f.eius mors.238.g
ueſates Francis dediti 8.K
Veſontionum fines à Burgundionibus occupati 3.A
ueſontio oppidum 184.I.
ueſper Siculus inauſpicatus 157.F
ueſpillones 115.H
ueſtfali 40.A.48.F.G.H.I.
ueſtis fictio,ac mutatio. 122.A.151.D.F
ueteranorum exauthoratio 230.B
uetulum iumentum Clotarius contemptim uocatus 20.E
Vgo Arelatenſium rex 61.H
Vgo Brunus Luſinianus 182.K
Vgo Capetus.62.b.65.a.I.105.F.242.g
Vgonis cubicularij in regem ſuum inſidiæ.98.I.Eius mors.ibi.
Vgo Gratianopolitanus epiſcopus. 104.A.
Vgo Henrici regis Franci filius. 66.K
Vgo Lugdunenſiũ archiepiſcop.104.B
Vgo Luſinianus 93.H.94.B
Vgo Lotarij regis ex Valdrada filius. 58.B.C.
Vgo magnus. 62.C.D.H.63.D.74.K. 93.H.I.
Vgo Marchiæ Comes. 124.I.141.C.I.
Vgonis Marolij uirtus 132.H
Vgo Paganus 103.H
Vgo Philippi Regis Frãci frater. 72.F
Vgo Pomponenſis 95.I.96.A
Vgo Puteacenſis Comes.96.H.97.F.H
Vgonis Templarij audacia 173.F.
Vgolinus Girardeſcus Guelfus utriuſq; fortunæ exemplum 164.C.E
Vi poſſeſſa quæ regia ſunt aut publica, nullo tempore uſucapi poſſe 201.D
uiberga Heliæ Cenomani Comitis filia. 101.G.
uicarius imperij 150.H.156.G
uicenarum arx & ortus. 158.H.233.F
uiceſima uenalium rerum indicta. 123.I. 206.I.
uicinorum controuerſiæ 100.B
uictimæ opimæ,de militibus quibuſdam prouerbialiter dictum. 157.B
uictis non nimis inſtandum 49.F
uictis omnia infeſta 87.E
uictor I I I. pontifex maximus. 94.F. 110.F.G.
uictor uictis infelicior 216.F
uictoris fauor. 87.E.151.F.257.G
d.Victori ædes,ut felici omine, dedicatur. 144.I.
uictoria,cæleſtium munus. 87.C.144.I. 216.K.
uictoria ingrata 229.B
uictoria,uirago ferox 45.G
uictoria urbs.144.I. euertitur antequã planè conſtet.ibi.K.
uictoriæ præſumptio. 109. G. 132. E. 144.H.
uictoriacum oppidum 14.C.105.H
uictoriatus nummus 140.I.
uictus tenuis mutati malum 88.H
uido à Rupeforti. 95.K.96.A.141.G
uido Aegidienſis 150.A
uido Simonis à Monteforti filius. 152.I. 153.G. Eius immane facinus. 154.H. ultio.164.A.
uido Britãnici liminis cuſtos.45.H.Britanniæ dux 131.D.
uido Creciacenſis Comes 96.G
uido Flãdriæ comes.167.B.168.B.170. H.Eius filius eodem nomine. 170.D.
uido Gulielmi Dampetræ filius.153.B.D
uido Gulielmi Flandri Comitis frater. 255.B.
uido Hieroſolymorum rex. 117.D.E.I. 121.A.
uido Luſinianus, Picto, Aſiæ rex. 114. F.115.C.
uido Pontifex maximus. 250.D
uido Spoletinorum dux. 56.D.58.F.
uido Truſſellus 85.K
Vido Turrianus Guelforum princeps. 173.F.
Vido Vicecomitis Toarſenſis minor filius 130.F
uido, Vidonis Flandri captiui filius. 170.D.
uido Viennenſium epiſcopus Pontifex maximus.98.D.Eius uiſum.ibi.
uidomarus,acerrimi ingenij uir. 4.E.
uiduæ reginæ, deligendi ſibi mariti copia facta 17.G.
uienna Burgundiæ contributa. 5.D.8.E. Allobrogum.28.K.174.G.192.E
uiennenſe concilium 156.A
uiennenſis Delphinus 178.G
uiẽnẽſis ſedes aliquot annis uacat. 30.g
uigobertus homo ſeditioſus 22.I.
uillarium oppidum 241.G
uillarius quidam ſacram flammulã bello Gandauenſi geſtat.209.D.F. Eius proditio.220.K.Virtus item.223.I.
uilebardus Tranſiuranorum præfectus. 22.F.Eius mors.ibi.
uimerius Bononiẽſis Comes pirata diues. 79.D
uimeriana claſſis 90.F
uincentij martyris tunica 20.I.
uincentius prædicator inſignis. 215.F.
uinocindus Saxonum dux. 42.H.I.42. B.43.I.
uindocinenſis procerum Francicorum conuentus 228.G
uindocinum oppidum 217.E
uinemarus quidam Fulconis archiepiſcopi percuſſor 61.A
uinigiſius Spoletinus dux.38.b.47.e.g
uinomachus Britanniæ rex 53.B
uinum,ad famelicos capiendos uenenũ paratiſſimum 219.B
uini uectigal. 199.E.228.E
uino Saraceni non utuntur. 119.B
uir uxorem in uincula conijcit. 220.A.
uirorum deſiderio mulieres etiam nobiles ſacro bello ſe miſcuere. 75.E.
Virorum illuſtrium ſupplicia animos mortalum magis mouent. 179.H
uirorum ſummorum conſtantia. 95.D.
uirdunenſis pontifex. 236.C
uiridunum oppidum 63.G
uires,libidinis intemperantia exhauriri. 211.E
uires quod nequeunt, conſilium expediat. 248.E.
uirgo plus quàm uirilis animi. 222.D
uirginis Mariæ templa. 64.K.103.G. K.124.F.135.G.
uirginis ſignum bello prælatum. 128.C. captum.ibi.
uirginum quarundã magnanimitas miranda 59.F.
uiromandui 117.D.E.125.F.
Virtus. 142.D.160.F.161.H.187.H.
Virtutum Comitatus 197.D

Viſegarda

Viſegarda Vacchonis regis filia. 11.K
Viſigotthi. 3.B.4.D.K. 10.I.16.G.26. D.29.A.C.
Viſigotthicum bellum. 8.G.28.G
Viſorum portenta. 30.H.72. A.88.E. 98.C.111.F.115.d.184.k.214.F. 229.d.
Vita hominis, quidam uelut in theatro actus. 59.B. interdũ morte ingratior. 58.H. innumeris caſibus obnoxia. ibi.
Vitæ longiſsimæ homo. 105.E.F
Vitam corpore non conſtare 78.A
Vitæ ſanctorum à Paulo diacono conſcriptæ 43.G
Viterbiũ, ſedes pontificum Rom. 151.A.
Viterbiana contẽtio de pontifice max. eligendo. 184.F
Vittembergenſium comitum opulentia. 275.A. eorum redactio, ibi. C.F
Vitigitis Gotthis rex creatur. 11.C.F
Vitigitis rex Mediolanum recipit. 11.E.
Vitriacenſes Iudæi 179.D
Virgarum cæſionis ultio 22.I.
Vizinus Abroditorum rex 45.B
Vldinus Hunnorum dux 2.F.
Vlfacius Rhemorum epiſcop. 52.G.
Vlfoaldus magiſter equitum Auſtraſianorum 22.H.K.23.C.
Vltzij Sclauorum gens 44.A
Vlyſsipo Luſitaniæ emporium. 45.F
Vmbaldus ex Fano Seuere 96.A
Vmbertus Mauritaniæ comes. ibi.
Vmbertus Delphinatiũ princeps. 192.E
Vmbertus præfectus regius. 140.F.
Vngari, Vnni dicti. 60.C. eorum res. 61. B.73.E.165.C.189.B
Vnimanus Cæſar inutilis 102.G
Vnius imperium rei militari utiliſsimũ. 120.H.
Vnnia in formam prouinciæ Francorum redacta 50.D
Vnnorũ res uide. 43.I.44.A.H.45.C. E.K.49.B.C. uide Vngari. nam Vnni & Vugari ijdem ſunt. & in litera H. Hungari.
Voconia lex. 183.K.
Vocum uis, diſciplina nominum. 105.D.
Vogladenſes campi 8.G
Volaterræ Hetruriæ urbs 53.B
Volo miles Imp. factus 147.G
Volones milites apud Turcas. 134.D
Volſinienſium lacus. 18.B
Volumen legum Caroli Mag. 52.I.
Voluntarij milites 193.G
Voſegus mons 20.D
Votum paternũ filius ſoluturum ſe recipit. 134. H.
Votorum curam pontifex max. ſuſcipit. ibi.
Vrbanus pontifex max. 68.I. 71.A.D. Item. 94.F.150.A.C.202. D.203.E.G. 206.E.
Vrbinum oppidum 38.A
Vrbs Lunæ 38.H
Vrbs orbis terrarum maxima. 112.H.
Vrbs Roma à Totila mirè uexata. 12.h.
Vrbs ruinis deformata 48.B
Vrbs ſancta. Vide Hieroſolyma.
Vrbs ſolo æquata. 165.K
Vrbs uetus, Hetruriæ urbs 53.B
Vrbis captæ gloria cui debeatur, contentio. 129.I.
Vrbis, euerſæ ueſtigia deleta 166.F.
Vrbes à D. Ludo. reſtitutæ 147.H
Vrbes eccleſiaſtici iuris à Colũnis proceribus & põtificijs occupatæ. 170.A
Vrbes in Syria à latinis poſſeſſæ. 122.K.
Vrbes uiris conſtant, non contrà. 138.D
Vrbes ſuas comites ducesq́; uendunt ſacro bello 72.I.
Vrbium ſuarum muros ipſi ciues à ſuo principe deijcere coguntur. 154.C.
Vrinator inſignis 152.B.
Vrſina ex familia duos reges creare ſtatuit pontifex Rom. 156.H
Vrſinus Iuuenalis Rhemorum pontifex. 226.F
Vrſinus quidam Iohannes Iuuenalis Pariſienſium mercatorum prætor. 210. B.234.B.
Vrſinorum factio 173.I.
Vrſum Balduini Belgæ frater conficit. 79. D.
Vſpergenſis abba hiſtoricus 143.G
Vt queant laxis &c. à quo conſcriptũ. 43. G.
Vtinus, quid apud Francos ſignificet. 175.C. uide Hutinus.
Vtricularij cuiuſdam aſtutia. 216.D
Vulgi commoti auertendi ratio 113.D
Vulgi efferati pertinacia 17.D
Vulgi iermis ex obſeſſa urbe eiectio. 8.d
Vulgi inopis inquietudo 204.B
Vulgi permouendi artes. 185.G
Vulgi ſeditioſi tumultus. 175.B.177.K.
Vulgi ſtulta credulitas 19.D
Vultus ficti, qui & perſonati 227.A
Vultus ſimulati malum 115.C.
Vxor à uiro pellicis ſtudio malè tractatur 197.G
Vxor, mariti ſuſpendendi cauſſa. 178.C
Vxor pro uiri morte nuptias alteri paciſcitur 13.A
Vxor propter feram ætatem repudiata. 55.K. & propter propinquitatem. 95.K.
Vxor uirum in uincula conijcit. 210.B.
Vxoris amore cæſus Athaulphus rex. 3. A.
Vxoris amore uir religionẽ mutat. 5.E
Vxoris reginæ contemptus 180.D.
Vxoris libera copia fit etiam perpetuæ cuſtodiæ tradito 65.I.
Vxoris negatæ dolor. 219.D. & dein.
Vxoris puerperæ bene ab hoſte exceptæ gratia uir hoſti conciliatur. 93.G
Vxoris gratia maritus è uinculis liberatur. 179.K. noxa ſoluitur. 199.B.
Vxoris ſanctitas, uiro etiam utilis. 16.G
Vxoris ſtupratæ dolor. 26.C.84.G. negatæ item. 219.D.
Vxoris ſuæ ſtudioſus Eduardus Angliæ rex 192.F
Vxorem domo in caſtra Carolus magnus accerſit. 58.I.47.D. Item Eduardus Angliæ rex ultra mare. 192.B
Vxorem ſuam maritus Comes reginam ſalutat 154.A
Vxore repudiata, alia ſuperinducta. 105.G.174.I.
Vxores uiros in bellum ſecutæ. 75.E.
Vxorum alienarum permolitor caſtigatus 185. A
Vxorum zelotypia 214.C

X

XENODOCHIVM TERræ ſanctæ 103.H.K

Z

ZABANVS LONGOBARdorum dux 13.I.
Zacharias orator 44.H
Zacharias Pont. max. Francos religione ſacramenti Childerico regi dicti ſoluit 52.E.
Zatis Barchinonẽſium rex. 42.I.43.A.
Zelandicum bellum. 170.I. Vide Selandenſes.
zelotypiæ ardor 214.C
zizimus Mahumetis filius. 241.B.C.D

FINIS.

Digitized by Google